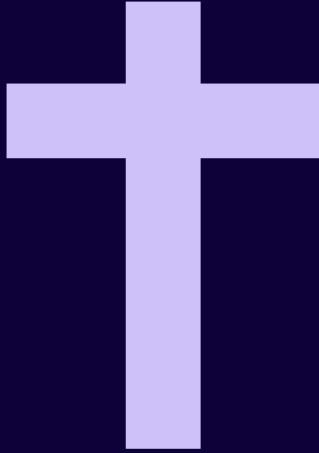

Yesus Aqa Anjam Bole

2014

The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea,

2014 revision

Yesus Aqa Anjam Bole 2014
The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea,
2014 revision
Nupela Testamen long tokples Anjam long Niugini, 2014

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Anjam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-04-28

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020
0eb339dc-c20a-5065-9483-338933d97585

Contents

FRT	1
Matyu	2
Mak	45
Luk	71
Jon	115
Aposel	145
Rom	187
1 Korin	207
2 Korin	225
Galesia	237
Efesus	244
Filipai	251
Kolosi	256
1 Tesalonaika	261
2 Tesalonaika	265
1 Timoti	268
2 Timoti	274
Taitus	278
Filemon	281
Hibru	283
Jems	298
1 Pita	303
2 Pita	309
1 Jon	313
2 Jon	318
3 Jon	319
Jut	320
Uli Anjam	322
Anjam Mutu Qudei	343

Yesus Aqa Anjam Bole

This is the New Testament in the Anjam Language
of Madang Province, Papua New Guinea

Revised Second Edition, 2014 — 3C

R 262P—2014—338

ISBN 9980 63 1002 6

© 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Namo Qaji Anjam

Anjam endi Yesus Kristus aqa anjam bole. Anjam endi iga bulyosim tamo ungasari Astrolabe Bay di unub qaji nanjo anjam na nenngrenyem. Astrolabe Bay di agi Madang Provins di unu.

Yesus Kristus aqa anjam bole agiende. Qotei na Yesus qarinyonaqa a mandamq aisiqa namburbasq di moiyej. Osiqa olo subq na tigelej. Yesus aqa anjam bole agide.

Anjam endi Qotei aqa segi anjam. Endi tamo nanjo anjam sai. Qotei aqa Mondor Bole a na aqa wau tamo nanji powo enjrnaqa nanji anjam bole endi nenngrenyeb. Nanji Grik anjam na nenngrenyeb. Ariya bunuqna tamo qudei nanji olo anjam endi bulyoqn-sib anjam gargekoba na nenngrenyoqneb. Tamo qudei nanji bulyosib Inglis anjam na nenngrenyeb. Tamo qudei nanji bulyosib Qebari anjam na nenngrenyeb. O anjam gargekoba na nenngrenyoqneb.

Tulanj nami Moses a ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji ti Qotei aqa anjam bei nenngrenyeb. Di Qotei aqa anjam namij. Ariya bunuqna Yesus a bosiqqa Qotei na iga elenqajqa gam torei baktekretej. A Qotei aqa anjam bunuj osi bej. Anjam bunuj agiende.

MATYU

Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil

¹Endi Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil. Yesus Kristus a Devit aqa leñ na ñambabej. Devit a Abraham aqa leñ na ñambabej.

²Abraham a Aisak aqa abu. Aisak a Jekop aqa abu. Jekop a Juda aqa was nanngi ti nanngo abu. ³Juda a Peres Sera wo nanngo abu. Nanngo ai Tamar. Peres a Hesron aqa abu. Hesron a Ram aqa abu. ⁴Ram a Aminadap aqa abu. Aminadap a Nason aqa abu. Nason a Salmon aqa abu. ⁵Salmon a Boas aqa abu. Boas aqa ai Rahap. Boas a Obet aqa abu. Obet aqa ai Rut. Obet a Jesi aqa abu. ⁶Jesi a Mandor Koba Devit aqa abu.

Devit a Solomon aqa abu. Solomon aqa ai a nami Uria aqa ñauñ soqnej. ⁷Solomon a Rehoboam aqa abu. Rehoboam a Abiya aqa abu. Abiya a Asa aqa abu. ⁸Asa a Jehosafat aqa abu. Jehosafat a Jehoram aqa abu. Jehoram a Usia aqa abu. ⁹Usia a Jotam aqa abu. Jotam a Ahas aqa abu. Ahas a Hesekia aqa abu. ¹⁰Hesekia a Manase aqa abu. Manase a Emon aqa abu. Emon a Josaia aqa abu. ¹¹Josaia a Jehoiakin aqa was nanngi ti nanngo abu. Aqa bati qa jeu tamo nanngi na Israël nanngi Babilon qureq di taqatnjresoqneb.

¹²Babilon qureq di nanngi tontnjrnab sonabqa Jehoiakin aqa angoro Sealtiel a ñambabej. Sealtiel a Serubabel aqa abu. ¹³Serubabel a Abiut aqa abu. Abiut a Eliakim aqa abu. Eliakim a Asor aqa abu. ¹⁴Asor a Sadok aqa abu. Sadok a Akim aqa abu. Akim a Eliut aqa abu. ¹⁵Eliut a Eleasar aqa abu. Eleasar a Matan aqa abu. Matan a Jekop aqa abu. ¹⁶Jekop a Josep aqa abu. Josep a Maria aqa gumbulunj.

Maria aqa miligiq na Yesus a ñambabej. Nanngi a qa mareqñub, a Kristus.

¹⁷Deqa Abraham aqaq dena bosì bosiq Devit a ñambabej di moma 14. Devit aqaq dena bosì bosiq Israël nanngi Babilon qureq di soqneb di dego moma 14. Nanngi Babilon qureq di soqneb dena bosì bosiq Kristus a ñambabej di dego moma 14.

Yesus Kristus a ñambabej

¹⁸Yesus Kristus a endegsi ñambabej. Aqa ai Maria Josep na oqajqa saga qameb. Ariya Josep a Maria ombla ñereñjosaisonaqqa Mondor Bole a Maria aqaq ainaqa a gumannej. ¹⁹Onaqa Maria aqa gumbulunj Josep a endegsi quej, “Maria a gumanqo.” Josep aqa kumbra tulan boledamu deqa a endegsi are qalej, “E lumu na Maria uratqai. E boleq di uratqasai. Maria a jemaiyo uge.” ²⁰Degsi are qaleqnaqa Tamo Koba aqa lanj angoro bei a Josep aqaq ainaqa ñejobilqei na unej. Unnaqa lanj angoro na minnej, “O Josep, Devit aqa moma, ni Maria ame. Ni ulaaim. Ni que. Mondor Bole a Maria aqaq aigoga a gumanqo.” ²¹Deqa a angoro mel oqas. Amqa bunuqna angoro dena aqa segi tamo ungasari nanngo une kobotetnjrsim nanngi elenqas. Deqa ni aqa ñam Yesus waiyqam.”

²²Kumbra kalil di brantej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ²³“Ningi quiy. Bunuqna dungenge bei a tamo ombla ñereñjosaisosimqa a gumanjosim angoro mel oqas. Amqa nanngi aqa ñam Emanuel waiyqab.” Ñam di aqa damu, “Qotei a iga koba na unum.”

²⁴Onaqa Josep a qutuosiqa Tamo Koba aqa lanj angoro na anjam minnej qaji di dauryosiqa Maria ej. ²⁵Bati deqa a Maria ombla ñereñjosaiñoqneb. Gilsì gilsiq Maria a angoro mel ej. Onaqa Josep na angoro di aqa ñam Yesus waiyej.

2

Bongar sisiyo qaji tamo nanngi Yesus unqajqa beb

¹Yesus a Betlehem qureq di ñambabej. Qure di Judia sawaq di unu. Bati deqa Mandor Herot a Judia sawa taqatesoqnej. Yesus a ñambabonaqa bongar sisiyo qaji tamo qudei nanngi señ oqo sawaq na walwelosib gilsib Jerusalem qureq di brantosib tamo qudei nanngi endegsib nenemnjroqneb, ²“Juda nanngo mandor koba ñambabej qaji a qabi unu? Iga señ oqo sawaq di aqa bongar unsimqa dauryosim bonum. Iga a qa louqajqa deqa bonum.”

³Onaqa Mandor Herot a nanngo anjam di qusiqa a are koba qaloqnej. Tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanngi dego are koba qaloqneb. ⁴Deqa Herot a Israël nanngo atra tamo kokba ti nanngo dal anjam qalie tamo nanngi ti kalil metnjrnaqa nanngi bosib koroonabqa a na nanngi endegsi nenemnjrej, “Kristus a qabia ñambabqas?” ⁵Onaqa nanngi na kamba minjeb, “Kristus a Betlehem qureq di ñambabqas. Qure di agi Judia sawaq di unu. Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a nami endegsi nengrenyej, ⁶“O Betlehem tamo ungasari, nunngo qure Judia sawaq di unu. Qure kokba kalil Judia sawaq di unub qaji nanngi na nunngo qure bunyqasai. Di kiyaqa? Nunngo qureq dena gate koba bei tigelosimqa a na ijo segi Israël tamo ungasari nanngi taqatnjrqas.”

⁷ Onaqa Herot a anjam di qusiqa bongar sisiyo qaji tamo nanği lumu na metnırnaqa nanği aqa areq bonabqa nenemnjrej, “Bati gembu bongar di brantej?” ⁸ Onaqa nanği bongar brantej qaji aqa bati di ubtosib Herot minjnabqa a na kamba minjrej, “Ninği Betlehem aisib angro deqa geregere nımoi. Namosib a tal qabi unu di unsib bosib e merbiy. Yim e kamba aisiy a qa louqai.”

⁹ Onaqa nanği Mandor Herot aqa anjam di qusib Betlehem aiyeb. Aisib nım atsıbqa bongar nami seı oço sawaq di uneb qaji di namo aisıq angro soqnej qaji tal di tırısi sonaq uneb. ¹⁰ Unsib nanği tulan areboleboleınjrej.

¹¹ Onaqa nanği tal milıgıq gılsib angro aqa ai Maria wo sonab unjrsıbqa angro aqa areq di sınga pulutosib a qa loueb. Osib nango qasan ınđi ınđi qudei ti gol ti goren ti qa ti walaqajqa quleq bole bole di elenısosib angro atraiyeb. ınđi ınđi di nanği nami silali kokba na awaiyelenıeb. ¹² Ariya nanği tal uratosib olo puluqa laq nabqa Qotei a nıoiobilqei na minjrej, “Ninği olo Herot aqaq di brantaib.” Degsi minjırnaqa nanği gam bei dauryosib nanęo seđi qure utruq aiyeb.

Josep na Yesus aqa ai wo joqsıq Isip sumeb

¹³ Nanği ainabqa bati di Tamo Koba aqa lan angro bei a Josep aqaq gılsıq nıoiobilqei na minjrej, “Herot a bosim angro Yesus qalsim moiyotqajqa nımqas. Deqa ni tıgelosim angro aqa ai wo joqsım Isip sawaq sumiy. Sumsib di soqınbqa bunuqna e ni mermitqa sawa endeq olo bıqab.” ¹⁴ Onaqa Josep a qolo tıgelosıqa angro aqa ai wo joqsıq Isip sawaq sumeb. ¹⁵ Sumsib di sonabqa bunuqna Herot a moiyej. Josep a kumbra di yej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Ijo angro mel a Isip sawaq di soqınıqna e dena metit a Isip sawa uratosim ijoq bıqas.”

Qaja tamo nanği na angro mel nanği nıumelenıeb

¹⁶ Herot a bongar sisiyo qaji tamo nanği qa tarınıonaq ugeiyonaq qalıeej, nanği a gısanıyeb. Deqa a minjın anı oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanği qarınjırnaqa aisib Betlehem qureq di angro mel kılılala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanği kalil nıumelenısosib moiyotnjreb. Qure qure Betlehem jojomq di soqneb qaji dia dego angro mel kılılala wausau aiyel osaisoqneb qaji nanği kalil moiyotnjreb. Herot a bongar brantej qaji aqa bati dauryosıq kumbra degyej. ¹⁷ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ¹⁸ “Rama qureq di Resel a akamkobaqnsıq palloqnej. Aqa angro kalil nanği nıumnab morenıeb deqa akameqnaqa tamo unęasari nanği aqa are latetqa yeqnab a nango anjam quqwa uratoqnej. Di kiyaqqa? Aqa angro kalil nanği morenıekriteb deqa.”

Josep na Yesus aqa ai Maria wo joqsıq olo Israel sawaq beb

¹⁹ Bati Herot a moınaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Isip sawaq di Josep aqaq di brantosıqa nıoiobilqei na minjrej, ²⁰ “Ni tıgelosim angro kılala Yesus aqa ai Maria wo joqsım olo Israel sawaq gıle. Tamo nanği Yesus qalsib moiyotqa maroqneb qaji nanği morenıekriteb deqa ni olo gıle.” ²¹ Onaqa Josep a tıgelosıqa Yesus aqa ai Maria wo joqsıq olo Israel sawaq gılej. ²² Bati deqa Arkelaus a na aqa abu Herot aqa sawa osıq Judia sawa taqatesoqnej. Deqa Josep a anjam di qusiqa Judia sawaq gılqa ulaej. Onaqa Qotei a Josep nıoiobilqei na minjrej, “Ni Galili sawaq gıle.” ²³ Onaqa Josep a Qotei aqa anjam di dauryosıqa Galili sawaq gılej. Gılsıq qure bei aqa nım Nasaret di soqnej. A di soqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo qudei nanği nami maroqneb qaji di aqa damu brantej. Nanği endegsıb maroqneb, “Nanği a qa maroqnıqab, ‘A Nasaret tamo.’ ”

3

Jon yansnjro qaji a Qotei aqa anjam palontoqnej

¹ Bunuqna Jon yansnjro qaji a Judia nanęo wadau sawaq di brantej. Brantosıq dia tamo unęasari nanği Qotei aqa anjam palontosıq endegsi minjroqnej, ² “Qotei lan qureq di unu qaji a nunęo Mandor Koba sosim ninđi taqatnıwajqa bati jojomqo. Deqa ninđi are bulıyij.” ³ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa endegsi marej, “Tamo bei a wadau sawaq di tıgelosınıqna a tulan lelenıoqnsım tamo unęasari nanği endegsım minjroqnaqas, ‘Tamo Koba a bıqajqa gam gereiyetiy. Gam tıngıtetiy.’ ”

⁴ Jon a wadau sawaq di sosıqa a gara jugo kamel aqa jıngum na gereiyıo qaji di jugoqnsıqa alalag na sıngılatosıq laqnej. A ınđi uyo sııqojı deqa a sıs ti bısim qaq ti uyoqnej. ⁵ Bati deqa tamo unęasari Jerusalem di soqneb qaji nanği ti Judia sawaq di soqneb qaji nanği ti qure kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji nanği ti tıgelosıb Jon aqa areq boqneb. ⁶ Boqnsıbqa nanęo une kalil babteq nab Jon na Jordan yaq di yansnjroqnej.

⁷ Bati deqa Farisi tamo ti Sadyusi tamo ti tulan gargekoba nanji Jon na yansnjrqa marsibqa aqa areq beq nabqa unjrsiqa nanji endegsi minjroqnej, “Ningi kumbra uge yo qaji tamo. Ningi amal uge bul. Ningi yai na mernjwoqa mondonj Qotei aqa minjinj nungoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?” ⁸ Ningi are bulyosib nungo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ningi are bulyonub.’ Osiy ningi yansngwai. ⁹ Ningi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole.’ Ningi degsib are qalaib. Ningi quiy. Qotei na marimqa meniñ kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab. ¹⁰ Qotei na tapor qalat ojsiqa nam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa nam kalil gei bole atosaieqñub qaji di Qotei na tapor dena qomelenjosim njamyuwoq di breinjrqas.

¹¹ “Ningi are bulyqajqa deqa e ya na ningi yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kanjalyqajqa e tamo bolesai. A bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti njamyuwo na ti ningi yansngwas. ¹² A bem sum ñoqoryosim damu elejosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim njamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

Jon na Yesus yansej

¹³ Bati deqa Yesus a Galili sawaq dena tigelosiqa walwelosiq Jordan yaq gilej. A Jon na yansqa marsiqa aqa areq gilej. ¹⁴ Gilnaqa Jon na saidyosiq minnej, “Ni e yansbqam di kere. Kiyaqa e ni yansmqa marsim ijoq bonum?” ¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Unqum. Ni ijo anjam dauryosim e yansbe. Yimqa kumbra dena iga Qotei aqa areqalo kalil keretosim dauryqom.” Onaqa Jon a Yesus aqa anjam di dauryosiqa a yansej.

¹⁶ Yesus a yanso osiqa a yaq na tigelosiqa tarosiq lanj goge kogyonuqa lanj waqej. Lanj waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoonaq unej. ¹⁷ Unnaqa lanj goge dena Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Endi ijo anqro qujai. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa tulan areboleboleibeqnu.”

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹ Onaqa bati deqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaqa Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. ² Qanam 40 qolo 40 Yesus a wadau sawaq di soqnej. Sosiqa inji uratoqnsiqa qurienj ti soqnej. Deqa bati 40 di koboonaqa a mamyej. ³ Onaqa walawalaiyo tamo Satan a Yesus aqa areq bosiq minnej, “Ni Qotei aqa Njiriamqa meniñ kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.” ⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Tamo nanji inji uyo na segi nambile sqasai. Anjam kalil Qotei aqa medabuq na branteqnu qaji dena nanji nambile sqab.’”

⁵ Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Qotei aqa qure koba Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minnej, ⁶ “Ni Qotei aqa Njiriamqa endena prugosim mandamq aye. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lanj anqro nanji minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lanj anqro nanji bosib banj na ni soqtmibqa ino singa meniñ na qalqasai.’” ⁷ Onaqa Yesus na kamba Satan minnej, “Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lanja tenemtqa osim a gisanjyaim.’”

⁸ Degsi minjnaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nanji na taqatejunub qaji nanjo singila ti ñoro ti di Yesus osoryosiqa minnej, ⁹ “Ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di nanjo singila ti ñoro ti ni emqai.” ¹⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Satan, ni ulanj. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqnej.’”

¹¹ Degsi minjnaqa Satan a Yesus uratosiq ulanej. Onaqa Qotei aqa lanj anqro nanji bosib Yesus sinjalatoqneb.

Yesus a olo Galili sawaq gilej

¹² Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a di qusiqa olo tigelosiq Galili sawaq gilej. ¹³ Gilsiq Nasaret qureq di brantej. Dena walwelosiqa Kaperneam qureq gilsiq di soqnej. Kaperneam qure agi Galili ya agu kobaquja qalaqsi unu. Ya agu jojomq di Sebulun sawa ti Naptali sawa ti unub. ¹⁴ Yesus a Kaperneam qureq gilej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ¹⁵ “Gam kobaquja Jordan ya qalaq dena ayejunu qaji di Galili sawa ambleq na ayejunu. Aisiq yuwalq di diñejunu. Gam qalaq di Sebulun ti Naptali ti unub. Sawa bei bei qaji nanji belenosib Galili di unub. ¹⁶ Deqa tamo unqasari ambruq di unub qaji nanji pulonj kobaquja unqab. Tamo unqasari padalo gam dauryosib ambruq di unub qaji nanji pulonj dena suwantnjrqas.”

Yesus na tamo qolqe nanği metnjrnaq a dauryeb

¹⁷ Bati deqa Yesus na aqa wau utru atsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo unğasari nanği endegsi minjroqnej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a nunğo Mandor Koba sosim ninği taqatnğwajqa bati jomomqo. Deqa ninği are buliyiy.”

¹⁸ Osiqa a Galili ya agu qalaq aisiq alile dia walweloqnsiqa ñam atej di Saimon aqa ñam bei Pita aqa was Andru wo sonab unjrej. Nanği aiyel qe o qaji tamo soqneb deqa nanği kakan waiyeq nab unjrsiqa minjrej, ¹⁹ “Ninği e daurbiy. Ninği qe o qaji tamo unub deqa ninği qe eqnub. Dego kere e wau enğitqa ninği olo tamo oqnqab.” ²⁰ Yesus a nanği degsi minjrnaqa nanği nanğo kakan uratosib Yesus dauryeb.

²¹ Onaqa Yesus a olo walweloqnsiqa Sebedi aqa ñiri Jems aqa was Jon wo nanği aiyel qobuñ miligiq di nanğo abu ti kakan branjo qandimeq nabqa unjrsiqa metnjrej. ²² Metnjrnaqa nanğo abu Sebedi a qobuñ miligiq di sonaqa uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiqa ma tamo nanği boletnjroqnej

²³ Yesus a dena walweloqnsiqa Galili sawa keretoqnsiqa Juda nanğo Qotei tal miligiq qilqnsiqa dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi kalil nanği boletnjroqnej. ²⁴ Yeqnaqa tamo unğasari kalil Siria sawaq di soqneb qaji nanği Yesus qa quoqnsib deqa tamo ma utru segi segi joqsib aqa areq boqneb. Tamo jejamu jaqatijnjro qaji nanği ti tamo mondor uge uge na ojelenjo qaji nanği ti tamo nanarioqnsib mangaloqneb qaji nanği ti tamo jejamu lainjro qaji nanği ti kalil joqsib beq nab Yesus na boletnjroqnej. ²⁵ Bati deqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği Yesus dauryoqnsib laqneb. Galili sawa nanği ti Dekapolis sawa nanği ti Jerusalem qure nanği ti Judia sawa nanği ti qure qure Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanği ti kalil Yesus dauryoqnsib laqneb.

5

Yesus a manaq oqsiq dia anjam palontej

¹ Onaqa Yesus na tamo unğasari kalil nanği di unjrsiqa a manaq oqsiq di awesonaqa aqa segi anğro nanği aqa areq beb.

² Bonabqa a Qotei aqa anjam palontosiqa endegsi minjrej, ³ “Tamo unğasari qudei nanği poinjroq, nanği Qotei aqa ñamgalaq di sougetejunub. Tamo unğasari nanği di areboleboleinjreme. Qotei lañ qureq di unu qaji a nanğo Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas.

⁴ “Tamo unğasari akam ti unub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei na nanğo are olo boletetnjrqas.

⁵ “Tamo unğasari lawo na sosib nanğo segi ñam aguq ateqnub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei na mandam kalil osim nanği enjrqas.

⁶ “Tamo unğasari kumbra bole dauryqajqa arearetnjreqnu qaji nanği dego areboleboleinjreme. Nanği tulañ kere na sqab. Iga inği ti ya ti uyqajqa arearetgeqnu dego kere.

⁷ “Tamo unğasari duleqnu qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei a kamba nanği qa duloqngas.

⁸ “Tamo unğasari nanğo are miligiq di jiga bei saiqoji unub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Nanği Qotei aqa ulatamu unqab.

⁹ “Tamo unğasari jeu turyeqnub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei a nanği qa marqas, ‘Nanği ijo segi anğro bole.’

¹⁰ “Tamo unğasari qudei nanği kumbra bole dauryeqnub deqa jeu tamo nanği na nanği gulbe enjreqnub. Tamo unğasari nanği di dego areboleboleinjreme. Qotei lañ qureq di unu qaji a nanğo Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas.

¹¹ “Ninği ijo ñam ti unub deqa bunuqna tamo qudei na ninği misilingoqnsib ugeugeingoqnsib nunğo jejamu laña gisanjoq nab. Di unğum. Ninği areboleboleingeme.

¹² Od, nunğo are tulañ boleingim soqniy. Nunğo awai bole ağı lañ goge di unu. Nami jeu tamo nanği na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği dego degsib ugeugeinjroqneb.”

Ninği bar ti pulon ti bul soqniy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği mandamq endi bar bul soqniy. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inği kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Deqa bar di mandamq di waiyibqa tamo qudei nanği bosib singa na sosqab.

¹⁴ “Ninği mandamq endi pulon bul soqniy. Ninği are qaliy. Qure kobaquja a mana gogeqsi sqas di a boleq di sqas. A uliesqa keresai. ¹⁵ Tamo bei a lam qatrentosim guwe na kabutqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo kalil tal miligiq di unub qaji nanği warum gegerere unqab. ¹⁶ Dego kere ninği pulon bul sosib boleq di kumbra bole bole yoqniy. Yoq nabqa tamo unğasari nanği na nunğo kumbra di unoqnsib nunğo Abu lañ qureq di unu qaji aqa ñam soqtoq nab.”

Yesus a dal anjam qa marej

¹⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “E Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti kalil dauryosiy keretqajqa deqa mandamq aiyem. Ningi endegsib are qalaib, ‘Yesus a dal anjam di taqal waiyqajqa bej.’ Di sai. ¹⁸ E bole merngwai. Lan ti mandam ti koboosaisoqnimqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai. Dal anjam soqnim soqnim Qotei na aqa wau kalil keretqas. ¹⁹ Deqa ningi quiy. Tamo bei a dal anjam mutu kiñala bei uge qa marsim tamo ungasari nanji dego titnjroqnim nanji uge qa marqab tamo di aqa ñam tulan aguq aiqas. Deqa Qotei lan qureq di unu qaji a na tamo di taqatqasai. Osim aqa Mandor Koba sqasai dego. Ariya tamo bei a dal anjam kalil dauryosim tamo ungasari nanji dego dauryqa minjroqngas tamo di aqa ñam tulan kobaqas. Deqa Qotei na tamo di taqatosim aqa Mandor Koba sqas. ²⁰ E ningi endegsi merngwai. Ningi kumbra tulan bolequja yoqniy. Yoqniy nungo kumbra bole dena dal anjam qalie tamo nanji ti Farisi ti nanjo kumbra bole bunyoqname. Bunyoqasai di Qotei lan qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwasai.

Yesus a njirin kumbra qa anjam palontej

²¹ “Ningi dal anjam endegsib queb, ‘Ningi tamo bei moyotaib. Ningi tamo bei moyotqab di ningi une ti sqab.’ Dal anjam di nunjo moma nanji nami minjreb. ²² Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei na aqa was njirntqas di a une ti sqas. Tamo bei na aqa was misilinyqas di une kobaquja aqa jejamuq di sqas. Deqa a ojsib anjam pegiyo talq di tigeltosib aqa une ubtetqab di kere. Tamo bei na aqa was minjqas, ‘Ni tulan nanari, areqalo saiqoji,’ degyqas di aqa une deqa Qotei na a osim njamyuwoq waiyqas di kere.

²³⁻²⁴ “Deqa ni Qotei atraiyqa marsimqa ino was bei a ni qa njirin ti soqnimqa ni deqa are qalsim atraiyo ingi ingi mati atra bijal qalaq di uratosim ino was aqaq gile. Gilsim a ombla anjam gereiyekritosim dena bosim Qotei atraiyqam.

²⁵ “Deqa tamo bei a ni qa anjam bei soqnimqa ningi ombla walwelosib anjam pegiyo talq gilogsibqqa gamq di ningi segi aiyel na anjam urur gereiyocujatiy. Yosib anjam moyotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanjo banq di atqas. Yimqa nanji na ni osib tonto talq di waimqab. ²⁶ Deqa e bole mernqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretmqa qaja tamo nanji na ni uratmib oqedqam.

Yesus a unja jejamu ojetqajqa kumbra qa anjam palontej

²⁷ “Ningi dal anjam endegsib queb, ‘Ningi tamo bei aqa unja jejamu ojetaib.’ ²⁸ Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei a unja bei lanja kokoqyosiqqa are prugyoq di aqa are miligiq na a unja di aqa jejamu ojetqo.

²⁹ “Ino njamdamu wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa njamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyayaq? Ino njamdamu qujai lounimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni njamdamu aiyel ti soqnimqa Qotei na ni njamyuwoq waimqas di keresai. ³⁰ Ino ban wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ban di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyayaq? Ino ban qujai lounimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni ban aiyel ti soqnimqa Qotei na ni njamyuwoq waimqas di keresai.

Yesus a unja uratqajqa kumbra qa anjam palontej

³¹ “Nami nanji dal anjam endegsib mareb, ‘Tamo bei na aqa unja uratqa osimqa pepa bei nenjrenjosim yosim di a uratqas.’ ³² Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei na aqa njan lanja uratim a olo tamo bei oqas di tamo dena aqa njan kumbra ugeq waiyqo. Tamo bunuj a dego une atqo. Di kiyayaq? Unja di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.

Ningi anjam bei marqa osibqa ingi bei na singilataib

³³ “Ningi dal anjam endegsib queb, ‘Ni anjam bei singilatosim Tamo Koba minjqam di ni na olo urataim. Ni anjam di dauryosim ye.’ Dal anjam di nunjo moma nanji nami minjreb. ³⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Ningi anjam bei singilataib. Ningi anjam bei marqa osibqa ingi bei na singilataib. Lan qure a Qotei aqa awo jaram koba. Deqa ningi lan qure aqa ñam na anjam bei singilataib. ³⁵ Mandam a Qotei aqa singa atqajqa sawa. Deqa ningi mandam aqa ñam na anjam bei singilataib. Jerusalem a Mandor Koba aqa segi qure koba. Deqa ningi Jerusalem aqa ñam na anjam bei singilataib. ³⁶ Ni anjam bei marqa osimqa ino gate na anjam singilataim. Ni segi na marimqa ino gate banga sara qat bei oqwa keresai. Tulu bei dego oqwa keresai. Deqa ni ino gate na anjam singilataim. ³⁷ Ningi od qa segi marsib said qa dego segi mariy. Ningi anjam bei totoryosib marqab di ningi Satan aqa areqalo dauryqab.

Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim

³⁸ “Ninggi dal anjam endegsib queb, ‘Tamo bei na tamo bei aqa njamdamu ugetetqas di ninggi kamba aqa njamdamu ugetetiy. Tamo bei na tamo bei aqa qalagei ugetetqas di ninggi kamba aqa qalagei ugetetiy.’ ³⁹ Ariya e dal anjam di bunyosiy ninggi endegsi mernjgwei. Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim. Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliqe bei osoryimqa ponyem. ⁴⁰ Tamo bei a ni qa anjam bei soqnim ino gara jugo yaimqajqa mermimqa ni na saidyaim. Olo ino gara olekoba dego ye. ⁴¹ Qaja tamo bei na ni ojsim singila na mermimqa, ‘Ni ijo inggi inggi qoboiyetbosim e daurbosim gam truquyala endeq gile.’ A degsi mermimqa ni aqa anjam di bunyosim aqa inggi inggi qoboiyetosim dauryosim gam olekobaq osi gilete. ⁴² Tamo bei na ino inggi bei yaimqajqa mermimqa ye. Tamo bei na ino inggi bei yaimosim bunuqna a kamba olo ni emqajqa mermimqa inggi di ye. A saidyaim.

Ninggi na jeu tamo nanngi gegerereinjqroqniy

⁴³ “Ninggi dal anjam endegsib queb, ‘Ni ino was nanngi qalaqalainjqroqne. Osim ino jeu tamo nanngi qoreinjqroqne.’ ⁴⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy ninggi endegsi mernjgwei. Ninggi nunqo jeu tamo nanngi dego qalaqalainjqroqniy. Tamo qudei na ninggi ugeugeingibqa ninggi olo nanngi qa Qotei pailyoqniy. ⁴⁵ Ninggi kumbra degyqab di ninggi nunqo Abu lanj qureq di unu qaji aqa angro bole sqab. Ninggi qalie, Qotei a dego tamo bole ti tamo uge ti nanngi turtnjqroqnsiq kumbra bole bole enjreqnu. Agi a na aqa senj qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanngi ayieqnu. Awa dego qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanngi ayieqnu. ⁴⁶ Tamo unqasari ninggi qalaqalaingeqnu qaji nanngi segi ninggi kamba qalaqalainjqroqnaqab di kumbra tulanj bolesai. Nunqo kumbra deqa Qotei a ninggi awai bole enjwasai. Takis o qaji tamo nanngi dego kumbra degyeqnub. ⁴⁷ Ninggi nunqo was nanngi segi gereinjqroqnaqab di kumbra tulanj bolesai. Nunqo kumbra dena ninggi na tamo qudei bunjnjqrasai. Tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngi dego nanqo segi was nanngi gereinjqroqnu. ⁴⁸ Nunqo Abu lanj qureq di unu qaji a gaigai kumbra bole bole keretoqnsiq yeqnu. Deqa ninggi dego nunqo Abu aqa kumbra di dauryosib kumbra bole bole keretoqnsib yoqniy.

6

Ninggi lanja babanj na kumbra bole yaim

¹ “Tamo qudei nanngi endegsib are qaleqnu, ‘E lanja babanj na kumbra bole yoqnit tamo nanngi e nubooqnsib ijo nam soqtetboqnaqab.’ Ariya ninggi degyaib. Ninggi degyqab di nunqo Abu lanj qureq di unu qaji a ninggi awai bole enjwasai.

² “Ninggi gisanj tamo nanqo kumbra dauryaib. Gisanj tamo nanqo kumbra agiende. Nanngi na tamo inggi inggi saiqoji nanngi aqaryainjqra oqnsib tamo qudei qarinyeqnaqab nanngi qa namooqnsib gul anjameqnu. Gul anjameqnaqab tamo unqasari nanngi na gisanj tamo nanngi di unjqroqnsib nanqo nam soqtetnjreqnu. Gisanj tamo nanngi di Qotei tal miligiq di, gam kokbaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole mernjgwei. Qotei a tamo nanngi di awai bole enjqrasai. Nanqo awai agi tamo unqasari nanngi na nanqo nam soqtetnjreqnu di kere. ³ Deqa ni degyaim. Ni tamo inggi inggi saiqoji nanngi aqaryainjqra osimqa banj qonan a uli na aqaryainjqrimqa banj wo a qalieqasai. ⁴ Di yawo anjam. Aqa damu endegsi unu. Ni uli na tamo inggi inggi saiqoji nanngi aqaryainjqrimqa tamo unqasari kalil nanngi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnaqas. Deqa a segi na ino nam soqtetmosim ni awai bole emoqnaqas.”

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninggi Qotei pailyoq osibqa gisanj tamo nanngi pailyeqnu deqnsib pailyaib. Gisanj tamo nanngi Qotei pailyoq oqnsib tamo unqasari kalil nanqo njamdamuq di tigeleqnaq unjqroqnsib nanqo nam soqtetnjreqnu. Tamo nanngi di Qotei tal miligiq di, qure ambleq di, gam kokba qalaq di kumbra degyeqnu. Deqa e bole mernjgwei. Qotei a nanngi awai bole enjqrasai. Nanqo awai agi tamo unqasari nanngi na nanqo nam soqtetnjreqnu di kere. ⁶ Deqa ni degsi pailyaib. Ni Qotei pailyoq osimqa ino segi warum miligiq gilsim siranj qandimosim ino Abu uliejunu qaji a pailyoq tamo kalil nanngi ni numqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnaqas. Deqa a segi na ino nam soqtetmosim ni awai bole emoqnaqas.

⁷ “Tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngi lanja lanja pailyo olekokba yoqnsibqa endegsib are qaleqnu, ‘Iga pailyo olekokba yoqnimqa Qotei a gago pailyo quqwas.’ Di gisanj. Deqa ninggi Qotei pailyoq osibqa degsib pailyaib. ⁸ Ninggi nanqo kumbra di dauryaib. Ninggi inggi bei qa truquosib nunqo Abu pailyoqsaosiqnaq a nami qalieqo.

⁹ “Deqa ninggi endegsib Qotei pailyoqniy, ‘O gago Abu, ni lanj qureq di unum.

Ino nam tulanj getento.

¹⁰ Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqniime.

Lan qureq di nanji ino areqalo dauryeqnub dego kere iga mandamq endi ino areqalo dauryoqnqom.

¹¹ O Abu, gago inji uyo bati gaigai keretgoqnime.

¹² Tamo nanji iga qa une ateqnub qaji nanjo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgime.

¹³ Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigime. Yim Satan na iga ugetgwasai.

¹⁴ “O ijo angro, ninji degsib Qotei pailyoqniy. Ninji quiy. Ninji tamo bei qa anjam soqnmqa ninji na aqa une kobotiy. Yimqa nunjo Abu lan qureq di unu qaji a na kamba nunjo une kalil kobotetngwas. ¹⁵ Ninji aqa une kobotetqasai di nunjo Abu a dego nunjo une kobotetngwasai.”

Yesus a qurienq qa anjam palontej

¹⁶ Osiga Yesus a olo marej, “Ninji qurienqqa marsibqa gisan tamo nanji qurienq nub ninji degsib qurienq. Gisan tamo nanji qurienqoqnsibqa ulatamu ugeinjreqnu. Tamo ungasari kalil nanji na unjrsib nanjo nam soqtetnjraqqa deqa nanji kumbra degyeqnu. Deqa e bole merngwai. Tamo nanji di Qotei na awai bole enjrqasai. Nanjo awai agi tamo ungasari nanji na nanjo nam soqtetnjreqnub di kere. ¹⁷ Ariya ni kumbra degyaim. Ni qurienqqa osimqa ino ulatamu geregere yansoqnsim ino gate banqa pranyoqnsim ino jejamu gereiyognsim laqne. ¹⁸ Yimqa tamo ungasari kalil nanji ni numoqnsib ni qurienq ti unum di nanji qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnm ino Abu a segi na unoqngas. Deqa a segi na ino nam soqtetmosim awai bole emoqngas.”

Ninji mandam qa inji inji koroiyai

¹⁹ Osiga Yesus a olo marej, “Ninji mandam qa inji inji koroiyai. Di sisimbij na ugetqab. Baisuwi ojgas. Bajij tamo nanji tal paratosib oqab. ²⁰ Deqa ninji lan qure qa inji inji koroiyi. Di sisimbij na ugetqasai. Baisuwi ojgasai. Bajij tamo nanji tal paratosib oqasai dego. ²¹ Sawa qabia ino fioro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

Ino namdamu a ino jejamu qa pulon bul

²² Osiga Yesus a olo marej, “Ino namdamu a ino jejamu qa pulon bul. Deqa ino namdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanesqas. ²³ Ariya ino namdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. Deqa pulon ino are miligiq di unu qaji a olo ambruqas di ino are miligi kalil ambruekritqas.”

Ni tamo kokba aiyel nanji wauetnjrqa keresai

²⁴ Osiga Yesus a olo marej, “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanji wauetnjrqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalayosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ninji silali ti Qotei ti turtnjrsib nanji wauetnjrqa keresai.”

Ninji bole sqajqa deqa areqalo kobaiyai

²⁵ Osiga Yesus a olo marej, “Ninji mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyai. Osib endegsib maraib, ‘Iga inji ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ninji degsib maraib. Ninji inji uyo na segi nambile oqasai. Ninji gara jugoqngab dena segi nunjo jejamu bole sqasai. ²⁶ Ninji qebari nanji unjriy. Nanji inji yagosaieqnu. Inji otorosib talq di atosaeqnu. Ariya nunjo Abu lan qureq di unu qaji a na qebari nanji inji anainjreqnu. Ninji qalie, qebari nanji qunun saiqoji. Ninji tamo qunun ti. Ninji na qebari nanji tulan bunjrejrunub. ²⁷ Ninji mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ninji are koba qalqab dena ninji nunjo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

²⁸ “Deqa ninji kiyaaq gara qabe na osib jejamu kabutqajqa are koba qaleqnu? Ninji nam so unjriy. Nango wala kiyersib branteqnu di ninji qaliesai. Nanji segi wauosaieqnu. Nanjo segi wala gereiyosaieqnu. ²⁹ Deqa e ninji endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya nam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunjrejrunu. ³⁰ Man lanaj a bini oqwas nebe tamo nanji na gingenyosib namyuwoq waiyqab. Man lanaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa ninji kiyaaq Qotei qa nunjo areqalo singilatqa yonub keresaiingwo? Ninji man lanaj sai. Ninji tamo qunun ti. Deqa ninji endegsi poingem, Qotei a ninji dego gara engoqngas. ³¹ Ninji areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga inji ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ninji degsib maraib. ³² Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanji inji inji deqa are koba qaleqnu. Ariya ninji deqa are koba qalaib. Nunjo Abu lan qureq di unu qaji a qalie, ninji lanja sq keresai. Ninji inji inji deqaji oqnsib sqab. ³³ Deqa ninji kumbra qujai endi yoqniy. Ninji Qotei na taqatngosim nunjo Mador Koba sqajqa ti aqa kumbra bole bole dauryqajqa ti singilaqniy. Ninji degyqab di Qotei na kamba inji uyo ti gara ti dego engoqngas. ³⁴ Deqa nebe kumbra

kiye nunḡoq di brantqas ninḡi deqa are koba qalaib. Nebe a bati bei. Nebe qa gulbe di aqa segi gulbe. Bati segi segi aqa gulbe di nanḡo segi segi. Deqa ninḡi are koba qalaib.”

7

Ninḡi na tamo qudei nanḡi peginjraib

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninḡi na tamo qudei nanḡi peginjraib. Ninḡi peginjraqasai di Qotei a kamba dego ninḡi peginjwas. ² Ariya ninḡi na tamo nanḡi peginjraqab kere dego Qotei a kamba ninḡi peginjwas. Ninḡi na tamo nanḡo jejamuq di une qametnjraqab kere dego Qotei a kamba nunḡo jejamuq di une qametnjwas. ³ Kiyaga ni ino was aqa ḡamdamuq di ḡam ḡenḡi kiḡala unu di unsimqa ino segi ḡamdamuq di ḡampañ kobaquja unu di ni unosai? ⁴ Kiyaga ino segi ḡamdamuq di ḡampañ kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minḡam, ‘Was, e ino ḡamdamuq di ḡam ḡenḡi kiḡala ononum di osiya taqal waiyetmqai?’ ⁵ Ni gisanḡ tamo. Ni mati ḡampañ kobaquja ino segi ḡamdamuq di unu qaji di taqal waiyosim ḡamdamu suwanḡimqa ariya degam ḡam ḡenḡi kiḡala ino was aqa ḡamdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.

⁶ “Ninḡi ḡoro bole bole oqnsib bauḡ nanḡi enjroqnaib. Enjraqab di nanḡi ḡoro di taqal waiyosib bosib ninḡi uḡingwab. Ninḡi kolilei bole bole oqnsib bel nanḡi enjroqnaib. Enjraqab di nanḡi kolilei di mandamq di waiyosib nanḡo sinḡa na soselenqab.”

Ninḡi Qotei pailyqab di a na ninḡi aqaryainḡwas

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninḡi inḡi bei qa Qotei pailyqab di a na enḡwas. Ninḡi inḡi bei oqa marsibqa ḡamqab di itqab. Ninḡi siranḡe kindokindonḡabqa Qotei na siranḡ waqtetnjwas. ⁸ Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji nanḡi inḡi eqnub. Tamo kalil inḡi qa ḡameqnub qaji nanḡi iteqnub. Tamo kalil siranḡe kindokindoneqnub qaji nanḡi Qotei na siranḡ waqtetnjreqnu.

⁹ “Tamo bei aqa anḡro a mamym inḡi qa minḡimqa a inḡi yqas. A meninḡ yqasai. ¹⁰ A na qe qa minḡimqa a qe yqas. A amal yqasai. ¹¹ Deqa ninḡi quiy. Ninḡi tamo bolesai. Ariya ninḡi nunḡo anḡro nanḡi inḡi bole bole enjreqnub. Ninḡi nanḡi saidnjrosaeqnub. Nunḡo kumbra dena ninḡi endegsi poingem, nunḡo Abu lanḡ qureq di unu qaji a dego ninḡi saidnjrosaeqnub. Ninḡi pailyqab di a na inḡi bole bole ninḡi enḡoqnqas. A na ninḡi saidnjwasai bole sai.

¹² “Kumbra bole bole tamo nanḡi na ninḡi enḡwajqa arearetnjgeqnu qaji di ninḡi na olo nanḡi enjroqniy. Ninḡi degyqab di ninḡi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanḡo anjam ti kalil keretosib dauryqab.”

Ninḡi siranḡe kiḡala miligiq giliy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninḡi siranḡe kiḡala miligiq giliy. Ninḡi siranḡe kobaquja miligiq gilqab di ninḡi padalo sawaq aiqab. Gam di kobaquja. Tamo gargekoba nanḡi gam di dauryeqnub. ¹⁴ Ninḡi siranḡe kiḡala miligiq gilqab di ninḡi gam kiḡala dauryosib ḡambile gaigai sqajqa sawaq di brantqab. Tamo quja quja segi gam di itosib dauryeqnub.”

Ninḡi gisanḡ anjam maro tamo nanḡi qa ḡam atoqniy

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninḡi geregere ḡam atoqniy. Tamo qudei na bosib gisanḡosib mernḡwab, ‘Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Di sai. Tamo nanḡi di kaja bul lawo na boqnsib ninḡi walawalainḡoqnsib anjam mernḡeqnub. Ariya nanḡo are miligiq di nanḡi tamo uge. Nanḡi bauḡ juwanḡ kaja nanḡi ḡumeqnub dego bul. ¹⁶ Ninḡi nanḡo kumbra di geregere tenemtosib poingwas, nanḡi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Ninḡi are qaliy. Tamo nanḡi sil luwit marinḡ dena wainḡi gei osib uyeqnub e? Sai. Manḡ luwit marinḡ dena qura gei osib uyeqnub e? Sai. ¹⁷ Ninḡi qalie, ḡam bole nanḡi gei bole ateqnub. Nam uge nanḡi gei uge ateqnub. ¹⁸ Nam bole nanḡi gei uge atosaeqnub. Nam uge nanḡi gei bole atosaeqnub. ¹⁹ Nam kalil gei bole atosaeqnub qaji di tamo nanḡi na qomeleḡoqnsib ḡamyuwoq di breinjreqnub. ²⁰ Dego kere ninḡi gisanḡ tamo nanḡo kumbra geregere tenemtosib poingwas, nanḡi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.

²¹ “Ninḡi endegsib are qalaib. Tamo unḡasari nanḡi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metqab di Qotei na nanḡi taqatnjrsim nanḡo Mandor Koba sqas. Di sai. Tamo unḡasari ijo Abu aqa areqalo dauryeqnub qaji nanḡi segi Qotei na taqatnjrsim nanḡo Mandor Koba sqas. Qotei agi lanḡ qureq di unu. ²² Mondonḡ diḡo bati bamqa tamo unḡasari gargekoba nanḡi ijo ulatamuq di tigelosib endegsib merbqab, ‘O Tamo Koba, iga ino ḡam na anjam mare mare laqnem. Iga ino ḡam na mandor uge uge winḡroqnsimqa manḡa gargekoba yoqnem.’ Nanḡi e degsib merbqab. ²³ Merbibqa e kamba minḡraqai, ‘Ninḡi tal qabe? E ninḡi qaliesai. Deqa ninḡi jaraiyiy. Ninḡi kumbra uge yo qaji tamo.’ ”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo a ijo anjam kalil endi qusim dauryqas di a tamo bei meninḡ quraq di aqa tal atej a bul sqas. ²⁵ Bunuqna awa jagwa ti bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaga? A meninḡ quraq di tal atej deqa.

²⁶ Ariya tamo a ijo anjam kalil endi qusim olo dauryqa uratqas di a nanari tamo bei laṅa sub goqeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. ²⁷ Tal atnaq sonaqa awa jagwa ti bosiq a meli dosiqa tal di qamsiq reṅṅiṅṅosiq putonaq aisiq tulaṅ niñaqej. Od, tal di a torei padalej.”

²⁸ Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa tamo unṅasari tulaṅ gargekoba naṅgi queb. Qusib naṅgi prugugeteb. ²⁹ Di kiyaqa? Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. Dal anjam qalie tamo naṅgo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu.

8

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeleṅej qaji di boletej

¹ Yesus a manaq dena aiyeqnaqa tamo unṅasari tulaṅ gargekoba naṅgi a dauryosib aiyeb. ² Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeleṅej qaji a Yesus aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutosiqa minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.” ³ Degsi minjnaqa Yesus a baṅ waiyosiq tamo di ojsiqa minjej, “E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu bolele. ⁴ Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni que. Ino jejamu boleqo qudei naṅgi minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa iṅgi iṅgi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo unṅasari naṅgi ni numsiṅ marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’”

Yesus na qaja tamo gate aqa kaṅgal tamo boletej

⁵ Onaqa Yesus a walweloosiq Kaperneam qureq di brantej. Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. A Yesus aqa areq bosiq pailiyosiq minjej, ⁶ “O Tamo Koba, ijo kaṅgal tamo a makobaiyqo. Aqa tanu kalil laiyoosiq jejamu tulaṅ jaqatinjyqoqa talq di ṅeiejunu.” ⁷ Onaqa Yesus na minjej, “E gilsiy boletqai.” ⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo gate na olo minjej, “O Tamo Koba, e tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. Ni anjam segi marimqa ijo kaṅgal tamo a boleqas. ⁹ E dego tamo kokba qudei naṅgo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo naṅgi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, ‘Ni gile.’ Yimqa a gilqas. Bei minjqai, ‘Ni au.’ Yimqa a bqa. Ijo kaṅgal tamo bei minjqai, ‘Wau di ye.’ Degsi minjitaq a ijo anjam dauryqas.” ¹⁰ Onaqa Yesus a qaja tamo gate aqa anjam di qusiqa tulaṅ prugugetej. Osiqa bulosiq tamo unṅasari gargekoba a dauryoqneb qaji naṅgi minjrej, “E bole mernṅwai. Qaja tamo gate endi a e qa aqa areqalo tulaṅ singilatqo. Isreal tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.

¹¹ “Deqa e niṅgi endegsi mernṅwai. Tamo unṅasari gargekoba naṅgi sawa guta na guma na ti bosib koroosib Abraham, Aisak, Jekop naṅgi koba na awoosib iṅgi uyoqnaq. Yimqa Qotei laṅ qureq di unu qaji a naṅgo Mandor Koba sosim naṅgi taqatnjrqas. ¹² Ariya tamo qudei Qotei a nami taqatnjrqas osiq metnjrej qaji naṅgi a qa naṅgo areqalo singilatosa deqa a naṅgo Mandor Koba sosim naṅgi taqatnjrqasai. A na naṅgi osim qalaq di breinjrimqa naṅgi sawa ambruq di sqab. Sawa dia naṅgi akamkobaoqnsib pailoqnsib naṅgo jaqatinj qa qalagei anjam atoqnaqas.”

¹³ Osiqa Yesus a qaja tamo gate di minjej, “Ni gile. Ni e qa ino areqalo singilatonom deqa ni gilsim unime. Ino kaṅgal tamo a boleosiq unu.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa kaṅgal tamo aqa ma koboonaqa a bolele.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

¹⁴ Onaqa Yesus a Pita aqa tal gogetosiqa Pita aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kaṅkanjyonaq bijalq di ṅeiesonaq unej. ¹⁵ Unsiqa aqa baṅ ojsiqa tigeltonaqa aqa jejamu kaṅkanj di koboonaqa a tigelosiqa iṅgi goiyetej.

Yesus a tamo unṅasari gargekoba naṅgi boletnjroqnej

¹⁶ Seṅ aiqa laqnaqa tamo unṅasari mondor uge uge na ojeleṅo qaji naṅgo was naṅgi na joqsib Yesus aqa areq osi boqneb. Osi beqnaqqa Yesus a anjam segi minjreṅnaqa mondor uge naṅgi aqa anjam quoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ma utru segi segi so qaji naṅgi dego osi beqnaq Yesus na boletnjroqnej. ¹⁷ A kumbra di yoqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Kristus a gago ma utru segi kalil yayiyetgoqnsiq taqal waiyeqnu.”

Tamo qudei naṅgi Yesus dauryqajqa minjeb

¹⁸ Bati deqa Yesus a ṅam atej di tamo unṅasari tulaṅ gargekoba naṅgi aqa areq di koroesonab unjrej. Deqa a na aqa anṅro naṅgi minjrej, “Iga qobuṅ gogetosim jaraiyosim ya agu taqal beiq gilqom.” ¹⁹ Degsi minjrsiqa naṅgi joqsib koba na gilqa laqnaqqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Qalie Tamo, ni sawa sawaq giloqnmqa e ni daurmoqnaqai.” ²⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Baun juwan naṅgi tal ti. Agi sub miligiq di ṅereṅeqnub. Qebari naṅgi simi ti. Deqa naṅgi simiq di ṅereṅeqnub. Ariya e Tamo Anṅro ṅeijajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.” ²¹ Onaqa Yesus aqa anṅro bei na minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tarinjoqnaqai. A moiymqa subq

atsiy di e ni daurmqai.” ²² Onaqa Yesus na minjej, “Unġum. Tamo moiyo qaji nanġi segi na tamo moiyo qaji nanġi subq ateleñoqnaq. Ariya ni bosim e daurbe.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²³ Osiqa Yesus a qobun gogetonaqa aqa anġro nanġi a dauryosib koba na qobun gogetosib gileb. ²⁴ Nanġi gileqnaqba Yesus a qobun miligiq di n̄isiq qambumtej. Onaqa jagwa tulan koba tigelosiq ya korkortosiqa qobun qaloqnsiqa morman miligiq aiyeqnaqa ya maqej. ²⁵ Deqa Yesus aqa anġro nanġi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga aqaryaige. Iga padalqa laqnum.” ²⁶ Onaqa Yesus a tigelosiqa minjrej, “Ninġi e qa nunġo areqalo siġilatqa yonub tulan keresaiingwo. Ninġi kiyaaqa ulaonub?” Degsi minjrnaq jagwa ti ya ti n̄irintjrnaqa nanġi laeb. ²⁷ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi are koba qalsib segi segi maroqneq, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrroqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo aiyel nanġo jejamuq na mondor uge gargekoba winjrej

²⁸ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gadara nanġo sawaq di tiryeb. Tiryonabqa tamo aiyel nanġi tamo sub ato sawaq dena brantosib walwelosib Yesus aqa areq beb. Tamo nanġi di mondor uge uge na ojeleno qaji. Nanġi aiyel qaja ani. Deqa tamo kalil nanġi gam dena walwelqa keresai. ²⁹ Nanġi aiyel Yesus aqa areq bosib lelenkobaosib minjeb, “O Qotei aqa N̄iri, ni iga kiyergwajqa bonum? Iga padalqajqa bati bosaisonaqa ni laña ambleq di iga jaqatin egwa bonum e?” ³⁰ Bati deqa isaq yala dia bel tulan gargekoba nanġi suwaroqneq. ³¹ Deqa mondor uge nanġi siġila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanġo jejamuq gilelenqom.”

³² Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere. Ninġi jaraiyosibqa bel nanġo jejamuq gilelenoiy.” Degsi minjrnaq mondor uge nanġi na tamo aiyel di uratnr̄sib bel nanġo jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanġi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneq.

³³ Onaqa bel taqatoqneq qaji tamo nanġi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aiyeb. Aisib bel qa ti tamo aiyel mondor uge uge na ojeleno qaji nanġi qa ti saoonsib laqneq. ³⁴ Onaqa qure deqaji kalil nanġi qusibqa Yesus unqajqa aqa areq beb. Bosib Yesus unsib minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

9

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq aisib Yesus aqa segi qureq di branteb. ² Brantosib sonabqa tamo qudei na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsib Yesus aqa areq osi beb. Onaqa Yesus a nanġo areqalo unej di nanġo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjrej, “O ijo anġro, ni areboleimeme. Ino une kalil e na kobotetmonum.”

³ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa nanġo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyoq.”

⁴ Nanġi degsib are qaleqnaqba Yesus a nanġo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Ninġi kiyaaqa areqalo uge di onub? ⁵ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyo qaji di minjit ninġi qusib e qa poingwas? ⁶ Ino une kalil e na kobotetmonum, anjam de kiyo, ⁷ Ni tigelosim walwel, anjam de kiyo? ⁸ Ariya e segi Tamo Anġro. E mandamq endi siġila ti unum deqa e na tamo nanġo une kobotetnr̄qqa kere. Ninġi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanġi degsi minjrnaq tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minjrej, “Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” ⁹ Degsi minjrnaq aqa jejamu boleonaqa a tigelosiqa aqa talq gilej. ¹⁰ Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Yesus aqa manwa di unsibqa nanġi tulan ulaosib Qotei aqa ñam soqtoqneq. Di kiyaaqa? Qotei na siġila kobaquja Yesus yej deqa.

Yesus na Matyu minjrej, “Ni e daurbe”

⁹ Onaqa Yesus a dena walwelosiqa takis o qaji tamo bei aqa ñam Matyu a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Osiqa minjrej, “Ni e daurbe.” Degsi minjrnaq a tigelosiqa Yesus dauryej.

¹⁰ Onaqa bati bei Yesus aqa anġro nanġi ti Matyu aqa talq gilsib awoosib inġi uyoqneq. Nanġi segi sai. Takis o qaji tamo ti une tamo ti tulan gargekoba nanġi dego bosib awoosib Yesus aqa anġro nanġi ti inġi uyoqneq. ¹¹ Onaqa Farisi qudei nanġi bosib Yesus a takis o qaji tamo ti une tamo ti nanġi koba na inġi uyeqnaq unjrsibqa Yesus aqa anġro nanġi nenemjreb, “Nunġo Qalie Tamo a kiyaaqa takis o qaji tamo ti une tamo ti nanġi koba na awoosib inġi uyeqnaq?”

¹² Onaqa Yesus a Farisi nanġo anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiyoqi nanġi yu qanġra tamo aqaq gilosaieqnaq. Tamo ma ti nanġi segi yu qanġra tamo aqaq gileqnaq. ¹³ Qotei aqa anjam bei nami nenġrenjeb qaji di ninġi sisiyosib geregere poingem. Agi endegsib

nengrenjyeb, 'Ninği e laña atraibeqñub. E nunğo kumbra deqa arearethosaieqñu. Ariya ninği tamo nanği qa duloqñsib kumbra bole bole enjroqñqab di e tulañ arearethbqas.'” Osiqa Yesus a olo anjam endegsi minjrej, “Tamo bei a marqas, 'E tamo bole. E une saiqoñi.' E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, 'E une ti.' E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurienq qa anjam marej

¹⁴ Bati bei Jon aqa anğro nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “Iga ti Farisi nanği ti inği uratoqñsim qurienqñum. Kiyafaq ino anğro nanği qurienqosaieqñub?”

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a uña ban ojqa bati qa aqa was nanği ti soqñibqa nanği are gulbeinjrqas e? Sai. Bunuqna nanğo was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienqñsib sqab.

¹⁶ “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas. ¹⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğrañosiq sinğilaej deqa tamo dena wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenjosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di nanği ombla bole sqab.”

Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo anğro moiyej qaji a tigeltej

¹⁸ Yesus na Jon aqa anğro nanği yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa Qotei tal taqato tamo bei a walwelosiq Yesus aqa areq bosiq sinğa pulutosiq minjrej, “O Tamo Koba, ijo anğro sebiñ a endego moiço. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atimqa a olo ñambile sqas.” ¹⁹ Onaqa Yesus na tamo di odyosiq tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa aqa anğro nanği dego nanği aiyel daurnjrsib gileb.

²⁰ Nanği gileqñabqa uña bei ma ti soqnej qaji a Yesus aqa qoreq na dadauryosiq ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Uña di a nami bai na unej leñ aiyogñsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. ²¹ A endegsi are qalej, “E Yesus aqa gara mutu segi ban na ojıtqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. ²² Ojnaqa Yesus a bulosiq uña di unsiq minjrej, “O ijo anğro, ni are lawo soqñime. Ni ino areqalo e qa sinğilatosisim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo.” Onaqa bati qujai deqa aqa leñ aiyogñej qaji di koboej.

²³ Yesus a dena walwelosiq Qotei tal taqato tamo aqa talq di brantosiq ñam atej di tamo unğasari nanği yumba anjamoqñsib akam murqumyeqñab unjrej. ²⁴ Unjrsiq minjrej, “Ninği sasalojy. Anğro sebiñ di a moiyoşai. A laña ñeisiq qambumtejunu.” Degsi minjraña nanği Yesus kikiyeb. ²⁵ Osib nanği sasalosib tal uratonabqa Yesus a anğro moiyej qaji aqa warum miligiq gilsiq anğro aqa ban ojsiq soqtonaqa a olo ñambile osiq tigelosiq awoej. ²⁶ Onaqa bunuqna sawa sawa kalilq di tamo unğasari nanği Yesus aqa mañwa deqa saogñsib laqñeb.

Yesus a tamo qudei nanği boletnjrej

²⁷ Onaqa Yesus a qure di uratosiq walwelosiq gileqnaqa tamo aiyel ñam qandimnjro qaji nanği gam na Yesus dauryosib giloqñeb. Nanği giloqñsib leleñoqñsib Yesus minjoqñeb, “O Devit aqa Niri, ni iga qa are ugeimeme.” ²⁸ Degsib Yesus minjeqñabqa a tal bei gogetej. Tal gogetosiq sonaqa nanği aiyel Yesus aqa areq bonabqa minjrej, “E ninği boletnjgwa kere ninği degsib are qalonub e?” Onaqa nanği aiyel na minjeb, “Od, Tamo Koba.” ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği e qa nunğo areqalo sinğilatosisim ijoq bonub deqa e ninği boletnjgwai.” Osiqa aqa ban waiyosiq nanğo ñamdamu ojej. ³⁰ Ojnaqa nango ñamdamu poinjraña nanği sawa uneb. Onaqa Yesus a sinğila na minjrej, “Nunğo ñamdamu boleqo deqa ninği tamo qudei nanği ubtosib minjraib.” ³¹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus a nanği aiyel boletnjrej deqa nanği gilsib mare mare laqñab sawa deqaji tamo unğasari kalil nanği quekriteb.

³² Nanği aiyel gileqñabqa tamo bei mondor uge na ojnaq medabu getenyej qaji a tamo qudei na osib Yesus aqa areq beb. ³³ Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa medabu waqtosiq anjam maroqnej. Onaqa tamo unğasari kalil nanği mañwa di unsibqa are koba qaloqñsib maroqñeb, “Israel sawaq endi tamo bei na kumbra deqaji bei yeqnaq iga nami unosaioqñem.” ³⁴ Onaqa Farisi nanği maroqñeb, “Mondor uge nanğo gate koba Satan a Yesus aqa jejamuq di unu. Sinğila dena Yesus na mondor uge nanği winjreqñu.”

Yesus a tamo unğasari nanği qa dulej

³⁵ Yesus a dena walwelosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqñsiqa Juda nanğo Qotei tal miligiq giloqñsiqa Qotei aqa anjam palontoqñsiq minjroqnej. Qotei na aqa segi

tamo ungasari nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palon-toqnsiq Juda nanġi minjroqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi so qaji nanġi boletnjroqnej.³⁶ Tamo ungasari tulan gargekoba nanġi Yesus aqa areq beq nabqa unjroqnsiq a nanġi qa duloqnej. Di kiyaqqa? Nanġi tulan sougetesqneq deqa. Nanġi kaja bul mandor saiqoji.³⁷ Deqa Yesus na aqa anġro nanġi yawo anjam bei endegsi minjrej, “Wauq di inġi gargekoba melionub. Ariya inġi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai.”³⁸ Deqa nanġi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanġi qarinjrimqa nanġi aqa wauq gilsib inġi meli bunuj otoreljqab.”

10

Yesus aqa anġro 12 nanġo ñam

¹ Onaqa Yesus na aqa anġro 12 nanġi metnjrnaqa aqa areq beb. Bonabqa a na nanġi sinġila enjrej. Nanġi na tamo ungasari nanġo jejamuq dena mondor uge uge winjrqajqa ti tamo ungasari nanġo ma utru segi segi kalil kobotetnjrqajqa ti deqa marsiq nanġi sinġila enjrej.

² Aqa anjam maro tamo 12 sinġila enjrej qaji nanġo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanġi aqa was Andru wo. Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo.³ Ariya Filip Bartolomyu wo. Bei Tomas nanġi takis o qaji tamo Matyu wo. Bei Alfias aqa njiri Jems nanġi Tadius wo.⁴ Bei Saimon agi Rom nanġi winjrqajqa maroqnej qaji. Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanġo banq di atej qaji.

Yesus na aqa anġro 12 nanġi wau enjrej

⁵ Osiqa Yesus na aqa anġro 12 nanġi di qarinjnrqa osiqa minjrej, “Ninġi qure qureq giloqniy. Ninġi sawa bei bei qaji nanġoq giloqnaib. Samaria nanġo qureq dego giloqnaib.⁶ Ninġi Israel nanġo seqiq giloqniy. Israel nanġi sougetejunub. Nanġi kaja bul mandor saiqoji.”⁷ Deqa ninġi giloqnsibqa anjam endegsib minjroqniy, “Qotei lan qureq di unu qaji a nunġo Mandor Koba sosim ninġi taqatnjwajqa bati jojomqo.”⁸ O ijo anġro, ninġi na Israel nanġi degsib minjroqnsibqa nanġo ma tamo nanġi boletnjroqniy. Tamo morenjoqnbqa olo tigeltnjroqniy. Tamo nanġo jejamu yu na ugeelenjo qaji nanġi olo gereinjroqniy. Mondor uge uge nanġi dego tamo ungasari nanġo jejamuq dena winjroqniy. E sinġila engonum qaji di ninġi awaiyosai. E lanja engonum. Deqa ninġi dego tamo nanġi lanja gereinjroqniy. Nanġi awai bei yainjraib.

⁹ “Ninġi meninj silali agi gol ti silva ti kapa ti di osib gilaid.”¹⁰ Ninġi walwelosib nunġo qaquon aib. Gara jugo aiye aiye aib. Singa tatal aiye aiye aib. Walwelqajqa toqon ojaib. Ninġi Qotei aqa wau tamo unub deqa ninġi qure qureq giloqnsibqa nanġi na inġi inġi deqaji ninġi engoqnaqab.

¹¹ “Ninġi qure bei beiq di brantoqnsibqa tamo bole bei itoqnsib aqa talq di soqniy. Dia sosib dena tigeloqnsib olo qure beiq giloqniy.”¹² Ninġi tal bei gogetoqnsibqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nanġi endegsib minjroqniy, ‘Ninġi lawo na soqniy.’¹³ Degsib minjroqnsibqa nanġi ninġi joqsib gereinjgibqa nunġo lawo anjam di nanġoq di uratib soqnem. Ariya nanġi ninġi gereingosaiaabqa nunġo lawo anjam di olo puluosim nunġoq bem.¹⁴ Tamo bei a ninġi gereingwa uratimqa kiyu nunġo anjam quwqa asgiyimqa kiyu ninġi qure di uratqa oqnsib nunġo singa tumbrom butuyoqniy.¹⁵ E bole mernġwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanġo une qa peginjnrqa batiamqa Qotei na qure deqaji nanġi tulan padaltnjrougetqas. Sodom qure ti Gomora qure ti nanġi Qotei na mondorj degsim padaltnjrqasai. A nanġi gulbe kiñala enjrqas.”

Gulbe bei bei brantonaqab

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninġi quiy. Ninġi kaja du du bul unub deqa e na ninġi qarinjnitqa gilsib bauj juwanj nango ambleq di wauoqnaqab. Deqa ninġi amal nango kumbra dauryiy. Agi amal nanġi gaigai ñam atoqnsib laqnuq. Ninġi binonj nango kumbra dego dauryiy. Agi binonj nanġi kumbra bole segi yeqnuq. Nanġi kumbra uge yosaieqnuq.¹⁷ Deqa ninġi tamo nanġi qa geregere ñam atoqniy. Nanġi bosib ninġi ojelenjosib anjam pegiyo talq di ninġi tigeltngooqnaqab. Osib nanġo Qotei tal miligiq di ninġi kumbaingoqnaqab.¹⁸ Osib ninġi olo joqoqnsib Rom nanġo gate ti nanġo mandor ti nanġo ulatamuq di ninġi tigeltngooqnaqab. Yimqa ninġi ijo anjam bole palontoqnsib nanġi minjroqnaqab. Osib sawa bei bei qaji nanġi dego ijo anjam minjroqnaqab.¹⁹ Nanġi na ninġi ojqoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngooqnsibqa ninġi ulaaib. Osib endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersim minjrqom?’ Ninġi degaib. Bati deqa Qotei na powo engimqa ninġi kamba anjam minjrqab.²⁰ Ninġi segi na anjam minjrqasai. Nunġo Abu aqa Mondor na nunġo medabu sinġilatetnjgim ninġi anjam marqab.

²¹ “Bati deqa kumbra uge endeqaji brantelejqaqas. Tamo qudei na nanġo segi was nanġi ojqoqnsib jeu tamo nanġo banq di atoqnsibqa nanġi na nanġi ñumoqnsib morenjoqnaqab. Tamo qudei na nanġo segi anġro nanġi dego degsib ojqoqnaqab. Anġro qudei na nanġo

segi ai abu nanği ojoqnsib jeu tamo nanço banç di atoqnibqa nanği na nanği ñumoqnib moreñoqnaqab. ²² Nĩngi ijo ñam ejunub deqa tamo unğasari kalil nanği nĩngi qa tulañ ugeoqnsib jeutñgoqnaqab. Ariya nĩngi ijo ñam siñgila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na nĩngi elenqas. ²³ Nĩngi qure bei beiq di brantoqnibqa tamo unğasari nanği na nĩngi ugeugeiñgoqnaqab nĩngi nanço qure di uratoqnsib olo qure beiq giloqniy. E bole merñgwai. Nĩngi Israel nanço qure kalil keretosaisoqnibqa e Tamo Angro olo bçai.

²⁴ “Skul anğro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. Kanğal tamo na aqa tamo koba a bunyqa keresai. ²⁵ Skul anğro a kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab. Kanğal tamo a powo koba osimqa di aqa tamo koba ombla kerekereqab. E tal aqa abu bul. Jeu tamo nanği na e merbeqnaqab, ‘Ni Satan.’ Degsib ñam merbeqnaqab. Nĩngi ijo talq di unub deqa jeu tamo nanği na nĩngi dego ñam tulañ ugedamu merñgoqnaqab.”

Nĩngi Qotei segi ulaiyiy

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Nĩngi jeu tamo nanği di ulainjraib. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dças. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanği qusib poinjrças. ²⁷ Deqa anjam e ambruq di merñgeqnaqab qaji di nĩngi olo suwanq di maroqniy. Anjam nĩngi lumu na queqnaqab qaji di nĩngi olo bijal goqeq di tigelosib palontqniy. ²⁸ Nĩngi jeu tamo nanği ulainjraib. Nanği nunço qunun moiyotqa keresai. Nanği nunço jejamu segi moiyotqa kere. Deqa nĩngi nanği ulainjraib. Qotei a segi ulaiyiy. A na qujai tamo nanço qunun ti jejamu ti turtnjrsim ñamyuwoq di breinjrqqa kere.

²⁹ “Nĩngi qalie. Tamo nanği qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqnaqab. Silali kiñala na awaiyeqnaqab. 10 toea dego. Ariya nunço Abu a na qebari sinjir nanği geregere taqatnjreqnaqab. A na marimqa bei a ulonjosim mandamq aiaq keresai. ³⁰ Dego kere Qotei a nunço gate bança segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnaqab. ³¹ Deqa nĩngi ulaaib. Nĩngi qebari kalil nanği tulañ bunjnrejrunub.”

Nĩngi Yesus aqa ñam marqajqa ulaaib

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Nĩngi mandam tamo nanço ulatamuq di ijo ñam boleq atsiq marqab di mondoñ e kamba ijo Abu lañ qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunço ñam boleq atsiq marqai. ³³ Ariya nĩngi mandam tamo nanço ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgiñgwas di mondoñ e kamba ijo Abu lañ qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nunço ñam marqajqa asgibqas.”

Iga Yesus tulañ qalaqalainjroqnaqab

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Nĩngi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo unğasari nanği geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo unğasari nanği pupoinjritqa nanği jeu jeu sqajqa deqa bem. ³⁵ Od, e jeu kumbra tigeltqa bem. Deqa anğro mel nanği na nanço segi abu nanği jeutnjroqnaqab. Anğro sebiñ nanği na nanço segi ai nanği jeutnjroqnaqab. Aiñ yala nanği na nanço segi aiñ qeli nanği jeutnjroqnaqab. ³⁶ Tamo unğasari tal qujaiq di unub qaji nanği jeu jeu sqab.

³⁷ “Deqa nĩngi quiy. Tamo bei na aqa ai abu nanği tulañ qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulañ qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. Tamo bei na aqa anğro mel nanği ti aqa anğro sebiñ nanği ti tulañ qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulañ qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. ³⁸ Tamo bei na aqa segi ñamburbas qoboiyosim e daurbqasai di a e ombla wauqa keresai. ³⁹ Tamo bei a aqa segi ñambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ñambile uratqas di a olo ñambile bole oqas.”

Tamo bei na Yesus aqa anğro gereiyqas di Qotei na a awai bole yqas

⁴⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na nĩngi osim geregereiñgwas di a na e dego osim geregereibqas. Tamo a e oqas di a na ijo Abu e qarinqej qaji di dego oqas. ⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa medabu o qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaqqa? A na Qotei aqa medabu o qaji tamo di gereiyqo deqa. Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa anjam dauryeqnaqab qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaqqa? A na Qotei aqa anjam dauryeqnaqab qaji tamo di gereiyqo deqa. ⁴² Tamo bei a ijo anğro di osim ya ulili tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. E bole merñgwai. A ijo segi anğro gereiyqo deqa aqa awai bole Qotei na yqas qaji di tamo bei na olo yayiqqa keresai.”

11

Jon yansjro qaji aqa anğro qude di nanği anjam bei Yesus nenemyeb

¹ Yesus na aqa anjro 12 nanji anjam degsi minjrsiq koboonaqa a sawa di uratosiqa qure qureq giloqnsiqa tamo ungasari nanji Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Bati deqa Jon yansnjro qaji a tonto talq di soqnej. Sonaqa wau kalil Kristus a yoqnej qaji di tamo qudei nanji unsib deqa mare mare laqnaq Jon a quej. Qusiqa aqa anjro qudei nanji qarinjrnraq Yesus aqa areq gilsib endegsib nenemyeb, ³ “Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi aisib anjam ningi queqnuq qaji deqa ti kumbra ningi uneqnuq qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. ⁵ Endegsib minjiy, ‘Tamo nam qandimnjro qaji nanji olo nam poinjreqlaqa sawa uneqnuq. Tamo jejamu lainjro qaji nanji olo walweleqnuq. Tamo nango unqajqa yu na ugeelejo qaji nanjo yu kalil koboqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nango dabkala olo waqeqnu. Tamo morejo qaji nanji olo tigeleqnuq. Tamo sougetejunub qaji nanji Qotei aqa anjam bole queqnuq. ⁶ Tamo nanji e qa nanjo areqalo singilatoqnsib olo ijo nam ulontosaieqnuq qaji nanji tulan areboleboleinjreqnu.’”

⁷ Onaqa Jon aqa anjro nanji Yesus aqa anjam di qusibqa olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnabqa Yesus na tamo ungasari gargekoba a omba soqneb qaji nanji Jon qa endegsi minjrej, “Ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo silai aqa banqa bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. ⁸ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaeqnuq qaji nanji mandor kokba nanjo talq di unub. ⁹ Deqa ningi kiyaya wadau sawaq gileb? Ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ningi deqa unqa gileb. Deqa e ningi endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaqaja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanji tulan bunjrejunu. ¹⁰ Agi nami e mandamq aiyosaisanamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. ¹¹ Deqa e bole merngwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanji tulan bunjrejunu. Ariya tamo qudei nam saiqoji unub qaji nanji Qotei na taqatnjroqnsiqa nanjo Mandor Koba unu deqa nanji olo Jon tulan bunyejunub.

¹²⁻¹³ “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti maroqneb dena bosu bosiq Jon yansnjro qaji aqa bati brantej. Dena bosiq bini tamo ungasari nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqajqa tulan singilaqnuq. Qotei agi lan qureq di unu. ¹⁴ Ningi quiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo Elaija a olo bqas. Anjam di nengrenq di unu. Elaija agi bej. E Jon qa merngwa osimqa Elaija aqa nam na yawo anjam merngeqnum. Ningi ijo anjam di quqwa are soqnimqa quiy. ¹⁵ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam di geregere quem.

¹⁶ “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? E nango kumbra qa endegsi marqai. Ningi anjro du du bul qure ambleq di alanoqnsib anjro qudei na qudei minjreqlaqa, ¹⁷ ‘Iga yumba anjamonumqa ningi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ningi akamosai.’” ¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Jon a bosiq inji ti wain ti uratosiq sonaqa tamo nanji a qa maroqneb, ‘A mondor uge ti unu.’” ¹⁹ Ariya e Tamo Anjro bosimqa inji ti wain ti uyeqnamqa tamo nanji e nubooqnsib mareqnuq, ‘Ningi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanji koba na walweleqnuq.’” Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo ungasari nanji aqa wau kalil unoqnsib dena nanji bole qalieqnuq, aqa powo tulan kobaqaja.”

Yesus na tamo ungasari are bulyosai qaji nanji njirinjnrej

²⁰ Qure qudei Yesus a dia manwa gargekoba yoqnej qaji nanji are bulyosai deqa a nanji qa njirnej. ²¹ Osiqa minjrej, “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaya? Manwa e nunjoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanjoq di brantej gamu nanji nami are bulyosib are uge qa gara jigsib nam sumq di awoeb gamu. ²² Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjraq batiamqa a na ningi tulan padaltngougetqas. Qotei na Tair qure ti Saidon qure ti nanji endegsim padaltnjrqasai. A nanji gulbe kiñala enjrqas. ²³ O Kaperneam tamo ungasari, ningi lan qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ningi breingimqa moiyo qureq aiqab. Di kiyaya? Manwa e nunjoq di yoqnem qaji di Sodom qure nanjoq di brantej gamu nanji bini unub gamu. Nanji padalosai gamu. ²⁴ Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjraq batiamqa a na ningi tulan padaltngougetqas. Qotei na Sodom qure nanji degsim padaltnjrqasai. A nanji gulbe kiñala enjrqas.”

Yesus na ningi aqaryainjimqa ningi aqaratqab

²⁵ Bati deqa Yesus a endegsi Qotei pailyej, “O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino nam soqteqnum. Di kiyaya? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanji qa ulitoqnsimqa tamo nanji anjro du du bul unub qaji nanji segi qa babteqnam nanji poinjreqlaqa. ²⁶ Od, Abu, ni

ino segi areqalo dauryosim aqi degyeqnum.” ²⁷ Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na ingi ingi kalil ijo banj di atelenej unu. E segi Qotei aqa Niri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanji ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqa. Yim nanji dego ijo Abu qa qalieqab.

²⁸ “Ningi gulbe qoboiyoqnsib waukobaqnum qaji ningi kalil ijoq babqa e na aqaryaingitqa ningi aqaratqab. ²⁹ E ijo segi nam aguq atoqnsim tamo nanji lawo kumbra enjreqnum. Deqa ningi e qa geregere qalieosib ijo anjam dauryoqniy. Yim ningi aqaratqab. ³⁰ Ningi ijo anjam dauryajqqa di gulbe sai. Di oto. Wau e na ningi enjeqnum qaji di dego gulbe sai. Di oto.”

12

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa angro nanji ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanji mamnjrnaqa bem sum gei elenjoqnsib uye uye giloqneb. ² Nanji degsib gileqnaqqa Farisi qudei nanji bosib nanji unjrsib Yesus minjeb, “Ni une. Ino angro nanji gago dal anjam groteqnum. Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.” ³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanji minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanji ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ningi buk miligiq di sisiyosai kiyo? ⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem osiqa aqa wau tamo nanji koba na uye. Bem di getento. Di atra tamo nanjo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa namgalaq di une saiqoji. ⁵ Dal anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende. Atra tamo nanji yori bati gaigai atra tal miligiq di waueqnum. Nanjo kumbra dena nanji dal anjam groteqnum. Ariya nanji Qotei aqa namgalaq di une saiqoji. Ningi anjam di nami buk miligiq di sisiyosai kiyo? ⁶ Ariya e ningi endegsi mernjwai. Bini tamo bei atra tal tulan bunyejunu qaji a nunjo ambleq di unu. ⁷ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ningi e lanja atraibeqnum. E nunjo kumbra deqa arearetbosaieqnu. Ningi tamo nanji qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqnaq di e tulan arearetbqas.’ O Farisi, ningi Qotei aqa anjam di sisiyosib poing qamu ningi tamo une saiqoji nanji gulbe enjrosai qamu. ⁸ E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo banj qandamyey qaji di boletj

⁹ Onaqa Yesus a dena walweloisqa qure beiq di brantosiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq gilej. ¹⁰ Qotei tal miligiq di tamo bei banj qandamyey qaji a soqnej. Deqa tamo qudei nanji Yesus aqa jejamuq di anjam lanja qametqa marsibqa endegsib nenemyeb, “Iga yori bati qa tamo boletqom di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” ¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei aqa kaja a yori bati qa ulonjosim subq aiyimqa a uratqasai. A na aqaryaiyosim olo subq dena osim goge atqas. Di ningi qalie. ¹² Ariya tamo nanji kaja sai. Nanji tamo qunun ti. Deqa iga yori bati qa tamo aqaryaiyim a bole sqas di kumbra bole.” ¹³ Yesus a nanji degsi minjrsiqqa tamo banj qandamyey qaji di minjrej, “Ni ino banj waiy.” Degsi minjnaqa aqa banj waiyonaq bolelej. Aqa banj bei ombla na kerekereeb. ¹⁴ Onaqa Farisi nanji Qotei talq dena oqedosib nanji gam kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqneb.

Yesus a segi qujai Qotei aqa wau tamo bole

¹⁵ Farisi nanji Yesus qalqajqa qairoqneb di qalieosiqqa qure di uratosiq walweloisq gilej. A gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanji a dauryeqnaq a nanjo ma tamo kalil nanji boletnjroqnej. ¹⁶ Osiqa a na nanji saidnjroqnej, “Ningi ijo nam ubtosib maraib.” ¹⁷ Yesus a kumbra di yey deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A anjam endegsi marej, ¹⁸ “Endi ijo wau tamo e segi na giltem qaji. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa areboleboleibeqnu. E ijo Mondor aqaq di atitqa a na sawa bei bei qaji nanji endegsim minjroqnaqas, ‘Ningi kumbra bole dauryiy.’ ¹⁹ A njirin anjam maroqnaqasai. A lelenkobaqnaqasai. Gamq di tamo ungasari nanji aqa kakro quocnaqasai. ²⁰ Silai aqa banga genqa laqnimqa a na torei gentqasai. Wanjal aqa pulon kiñalaamqa a na torei mosotqasai. A degsim lawo na wauoqnsim gilsim gilsim kumbra bole torei singilatqas. ²¹ Yimqa sawa bei bei qaji nanji a qa nanjo areqalo singilatosis a na nanji aqaryainjrqaqqa deqa tarinjoqnsib sqab.”

Tamo qudei nanji maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa sijgila na waueqnu”

²² Onaqa bati di tamo bei mondor uge na medabu getentosiq nam qandimyej qaji a soqnej. Sonaqa tamo qudei na a osib Yesus aqa areq beb. Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa menj otyonaqa aqa namdamu boleisq a sawa unsiqqa anjam bole maroqnej. ²³ Onaqa tamo ungasari kalil nanji Yesus aqa manjwa di unsibqa tulan prugugetosib

maroqneq, “Tamo di a Devit aqa Njiri kiyo?”²⁴ Onaqa Farisi nanği nanęo anjam di qusibqa maroqneq, “Sai. Mondor uge nanęo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanęi winjreqnu.”

²⁵ Onaqa Yesus a nanęo areqalo di qalieosiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo nanęi sawa qujaiq di unub qaji nanęi segi poaiyelosib qotqab di nanęi koba na geregere sqa keresai. Nanęi niñaqosib koboqab. Tamo nanęi qure qujai kiyo tal qujai kiyo di unub qaji nanęi segi poaiyelosib qotqab di nanęi dego koba na geregere sqa keresai. ²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanęi winjrqas di nanęi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanęi olo taqatnjrqas? Di keresai. ²⁷ Niņęi mareqnuq, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanęi winjreqnu.’ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanęi winjrqai di yai aqa singila na nunęo anęro nanęi mondor uge winjrqab? Deqa nanęi segi na mernęwab, niņęi anjam groteqnuq. ²⁸ Ariya e Qotei aqa Mondor aqa singila na mondor uge nanęi winjrqai di niņęi endegsi poingwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim ięa taqatęwajqa bati brantę.’ Niņęi degsi poingwas.

²⁹ “Tamo bei a kiyersim tamo singila koba bei aqa tal goęetosim aqa iņęi iņęi kalil bajiņęas? E maręai. A mati tamo di sil na tontim soqniņęa di aqa iņęi iņęi kalil bajiņęas. Tontęasai di aqa iņęi iņęi bajiņęa keresai.

³⁰ “Tamo bei na e beterbęasai di a na e jeutbęas. Tamo bei a e ombla wauęasai di a na ięo wau uęetębęas.

³¹ “Deqa e niņęi endegsi mernęwai. Tamo unęasari nanęo une kalil Qotei na kobotętnjrqas. Nanęo misiliņ anjam mareqnuq qaji une di dego Qotei na kobotętnjrqas. Ariya nanęi Qotei aqa Mondor misiliņęab une di Qotei na kobotętnjrqasai. ³² E Tamo Anęro. Tamo a e misiliņęas une di Qotei na kobotęas. Ariya tamo a Mondor Bole misiliņęas une di Qotei na kobotęasai. Bini bati endęa Qotei na kobotęasai. Mondonę dego Qotei na kobotęasai.”

Nam uge nanęi gei uge ateqnub

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Nam bole nanęi gei bole ateqnub. Nam uge nanęi gei uge ateqnub. Deqa tamo nanęi nam aqa gei unsibqa dena poinjrqas, ‘Nam di bole. Nam di uge.’

³⁴ Niņęi amal uge bul. Niņęi tamo uge. Deqa niņęi kiyersib anjam bole maroqneq? Tamo nanęo areqalo kalil nanęo are miligię na oqoqnsiq medabuq na branteqnu. ³⁵ Tamo bole nanęo are miligi di areqalo bole na maęejunu. Deqa nanęi kumbra bole yeęnuq. Ariya tamo uge nanęo are miligi di areqalo uge na maęejunu. Deqa nanęi kumbra uge yeęnuq.

³⁶ “Deqa e niņęi endegsi mernęwai. Mondonę Qotei a tamo unęasari nanęi peginjrqę batiamęa nanęo anjam kalil nanęi laņa laņa mareqnuq qaji di Qotei na nanęo jejamuq di qamętnjrqas. ³⁷ Ino anjam boleamęa Qotei na mermęas, ‘Ni tamo bole.’ Ino anjam uęeamęa Qotei na mermęas, ‘Ni tamo uęe.’”

Tamo quđei nanęi Yesus aqa maņwa unqajęa minjeb

³⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo quđei ti Farisi quđei ti nanęi na kamba Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni Qotei aqa maņwa bei babtım ięa unqom.”

³⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo unęasari bini bati endęa unub qaji nanęo kumbra tulaņ uęedamu. Nanęi Qotei areiyosaieęnuq. Nanęi gaigai ięo maņwa laņa unqajęa metęęnuq. Deqa e na ięo maņwa bei nanęi osornjrqasai. Qotei aqa medabu o tamo Jona aqa maņwa segi osornjritęa nanęi unqab. ⁴⁰ Aęi Jona a bati qalub qolo qalub qe ani aqa miligię di soqnej. Dego kere e Tamo Anęro bati qalub qolo qalub sub miligię di sęai. ⁴¹ Mondonę Qotei na tamo unęasari nanęi peginjrqę batiamęa Ninive tamo nanęi tigelqab. Tigelosibqa tamo unęasari bini bati endęa unub qaji nanęo kumbra uęe babtętnjrqab. Nanęi deęyqab. Di kiyaqę? Ninive tamo nanęi nami Jona aqa anjam qusib are bulęeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulaņ buņęejunu qaji a nunęo ambleę di unu. ⁴² Mondonę Qotei na tamo unęasari nanęi peginjrqę batiamęa unęa mandor nami guta di sawa taęatoqnej qaji a deęo tigelqas. Tigelosimęa tamo unęasari bini bati endęa unub qaji nanęo kumbra uęe babtętnjrqas. A deęyqas. Di kiyaqę? Unęa di a nami Solomon aqa powo kobaquja unęa marsiqa sawa isaę na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulaņ buņęejunu qaji a nunęo ambleę di unu.”

Mondor uęe a tamo aqa jejamu uratosim olo bęas

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uęe a tamo bei aqa jejamuq dena ulaņosim sawa kanęraņoę gilqas. Gilsim dia laqnsimęa aęaratęajęa sawa namam uęeiyim maręas, ⁴⁴⁻⁴⁵ ‘E olo puluosiy ięo tal uratem qaji deę olo aiqai.’ A deęsi marsimęa aisim tal di laņa unu deęsim unęas. Tal di nami maņ solsis iņęi iņęi kalil gereiyeb milalejunu di unsimęa olo puluosim gilsim mondor uęe 7 tulaņ uęedamu nanęi joęsim bosim koba na tal dia sęab. Soqniņęa tamo di aqa so tulaņ uęęas. Aqa so uęe namij deęwasai. Aqa so olo tulaņ

ugedamuqas. Dego kere tamo unqasari bini bati endeqa kumbra uge uge yeqnub qaji nanqj degsib sougetesqab.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanqj tal qabe?”

⁴⁶ Yesus na tamo unqasari gargekoba nanqj anjam degsi minjreqnaqa aqa was nanqj aqa ai koba na Yesus qa bosib talq di iteb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanqj na anjam bei minjqajqa deqa oqeq di tigelesoqneb. ⁴⁷ Onaqa tamo bei na Yesus minjej, “Ni que. Ino was nanqj ino ai ombla na ni anjam bei mermqa bonub agi oqeq di tigelejunub.” ⁴⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ijo ai ijo was nanqj tal qabe?” ⁴⁹ Degsi minjsiqa aqa bar na aqa segi anqro nanqj osoryosiqa minjej, “Ni une. Ijo ai ijo was nanqj agide. ⁵⁰ Tamo a ijo Abu lanq qureq di unu qaji aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja. A ijo ai.”

13

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹ Bati deqa Yesus a tal uratosiqa alile aisiq ya agu qalaq di awoej. ² Onaqa tamo unqasari tulan gargekoba nanqj bosib aqa areq di koroonabqa a sasalosiqa qobun gogetosiq di awoej. Awesonaqa tamo unqasari kalil nanqj alile di tigelesoqneb. ³ Tigelesonabqa a na yawo anjam gargekoba nanqj minjroqnej. Yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ningi quiy. Tamo bei a gilsiq aqa inji wauq di saga yago breiyelenej. ⁴ Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa qebari nanqj bosib uyekriteb. ⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma menin ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqjateb. ⁶ Nanqo jirim tulan guma aiyosai deqa seŋ oqsq kanqanonaqa nanqj laosib morenej. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsq kabutnjrnaq geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateleneb. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30. ⁹ Tamo a dabbkala ti sqas di a ijo anjam endi gegerere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo unqasari nanqj yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anqro nanqj aqa yawo anjam di qusibqa nanqj aqa areq bosib nenemyeb, “Ni kiyaaqa tamo unqasari nanqj yawo anjam minjreqnum?” ¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei lanq qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unqasari nanqj taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo anqro ningi segi utru qalieqab. Ariya a na tamo unqasari lanqaj nanqj yawo anjam aqa utru osornjrqasai. ¹² Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaaq di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a lanq sqas. ¹³ Tamo unqasari nanqj di nam atoqnsib ijo anjam aqa damu unosaieqneb. Nanqj dab atoqnsib ijo anjam aqa utru quosaieqneb. Osib poinjrosaiqneb. Deqa e na nanqj yawo anjam segi minjreqnum. ¹⁴ Nanqo kumbra dena anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu branteqnu. A endegsi marej, ‘Ningi dab atoqngab di ijo anjam aqa utru poinqwasai. Ningi nam atoqngab di ijo anjam aqa damu dego poinqwasai. ¹⁵ Tamo unqasari di nanqo are miligiq getenjrejunu. Nanqo dabbkala na ijo anjam quqwjajqa asginjreqnu. Nanqj nam brunejunub. Deqa nanqo namdamu na ijo kumbra unqasai. Nanqo dabbkala na ijo anjam qusib utru poinjrqasai. Nanqj are bulyosib ijoq bqasai dego. Deqa e na nanqj boletnjrqasai.’ Qotei a nami degsi marej.

¹⁶ “O ijo anqro, ningi nunqo namdamu na ijo kumbra uneqneb. Nunqo dabbkala na ijo anjam queqneb. Deqa ningi tulan areboleboleingem. ¹⁷ E bole mernqwai. Nami Qotei aqa medabu o tamo nanqj ti tamo bole bole nanqj ti gargekoba kumbra ningi bini uneqneb qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanqj unosaioqneb. Anjam ningi bini queqneb qaji di dego nanqj quqwjajqa are koba soqnej. Ariya nanqj quosaioqneb.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam e maronum di aqa utru e na babbtinqa ningi quiy. ¹⁹ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanqj bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Qotei lanq qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unqasari nanqj taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Anjam di tamo qudei nanqj qusibqa ariya nanqj gegerere poinjrosai. Deqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqas. Qotei na nanqo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqas. ²⁰ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqj Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanqo areq atqab. ²¹ Ariya anjam di nanqo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranqo qaji tamo qudei na bosib nanqj gulbe enjsib ugeugeinjraqab. Yimqa nanqo areqalo Yesus qa singilateqneb qaji di nanqj olo ulontqab. ²² Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanqj Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanqj olo mandam qa inji

ingi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqajqa are prugnroqngas. Yimqa kumbra dena nanngi gisanjnrsim Qotei aqa anjam nango are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanngi gei bole atosaeiqnub dego kere. ²³ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qusib geregere poinjrimqa nanngo are miligiq di singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nango are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam

²⁴ “Osiaqa Yesus a olo yawo anjam bei tamo ungasari nanngi endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a gilsiqqa aqa ingi wauq di bem sum yagelenej dego kere. ²⁵ Bem sum yagelenonaqa qolo tamo ungasari nanngi ñereñesonabqa jeu tamo bei a bosiqqa bem sum yago ambleq di pilagin yago dego breiyej. Breiyosiq ulañej. ²⁶ Ariya bunuqna bem sum oqsib geitelenonabqa pilagin na dego dauryosiq oqej. ²⁷ Deqa kangal tamo nanngi na bosib unsibqa wau lanja minjeb, ‘O Tamo Koba, ni bem sum segi yagem. Deqa kiyaqa bem sum oqsib geitonubqa pilagin dego dauryosib oqonub?’

²⁸ “Osiaqa wau lanja na kamba minjrej, ‘Jeu tamo bei a bosiq pilagin yago breiyej.’ Degsi minjrnaqa nanngi na kamba minjeb, ‘O Tamo Koba, ni marimqa iga pilagin di otorelenqom.’ ²⁹ Onaqa minjrej, ‘Ninggi pilagin otoralb. Ninggi otorqab di bem sum ti turtosib otoro uge. ³⁰ Deqa ningi uratib soqneb. Bem sum ti pilagin ti koba na oqsib geitelenabqa e na ijo wau tamo qudei nanngi endegsi minjrjai, “Ninggi pilagin otorosib ruwoelenosib ñamyuwoq di koitiy. Koitosib bem sum olo osib ijo talq di atelenjij.” ’ ”

Sis yago qa yawo anjam

³¹ Osiaqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. ³² Sis yago nanngi tulan kiñilala kas yago bul. Ingi ingi qudei nanngo yago kokba yala. Sis yago nanngi tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujaqas. Osim ñam qudei bunjnrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanngi bosib aqa daniq di simi atelenqab.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

³³ Osiaqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Unja bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiaqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaaqa bem kalil tiyekritej.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³⁴ Yesus a na tamo ungasari nanngi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. ³⁵ A kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “E yawo anjam tamo ungasari nanngi minjroqñai. Tulan nami yawo anjam di aqa utru uliesoqnej. Sosiq agi bini uliejunu. Deqa e na ubtosiy maroqñai.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam aqa utru

³⁶ Osiaqa Yesus na tamo ungasari nanngi uratnjrsiqqa tal gogetosiq di sonaaqa aqa angro nanngi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na pilagin qa yawo anjam di aqa utru geregere plaltosim merge.”

³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Tamo bem sum yagej qaji di agi e segi. E Tamo Angro. ³⁸ Bem sum aqa wau di mandam endi. Bem sum yago di tamo ungasari Qotei na taqatnjreqnu qaji nanngi. Pilagin yago di Satan aqa segi tamo ungasari nanngi. ³⁹ Jeu tamo pilagin yago breiyej qaji di Satan. Bem sum geiteleno bati di diño bati. Wau tamo bem sum otoreleneb qaji di lan angro nanngi. ⁴⁰ Deqa ningi quiy. Wau tamo nanngi bosib pilagin otorosib ñamyuwoq di koiteleneb dego kere lan angro nanngi diño bati qa kumbra degyqab. ⁴¹ Bati deqa e Tamo Angro na ijo lan angro nanngi qarijnjritqa aisib ingi uge uge kalil tamo nanngi uneq breinjreqnub qaji nanngi ti tamo kalil kumbra uge uge yeqñub qaji nanngi ti pilagin bul breinjrib ñamyuwo kobaq aiqab. Deqa Qotei a nango Mandor Koba sqasai. Osim nanngi taqatnjrqsai dego. ⁴² Nanngi ñamyuwo kobaq aisib dia akamkobaqnsib pailoqnsib nanngo jaqatin qa qalagei anjam atoqngas. ⁴³ Bati deqa tamo ungasari kumbra bole bole yeqñub qaji nango Abu Qotei na nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Deqa nanngi sen bul tulan suwanesqab. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Silali ulitqajqa yawo anjam

⁴⁴ Osiaqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo gudei na silali kobaquja osib nam monngum miligiq di ateb dego kere. Atsib nañu agu beiq di sub bogsib sub miligiq di nam monngum uliteb. Onaqa tamo bei na bosiq nam monngum di itosiq tulan areboleboleiyej. Deqa a nam monngum di olo subq di mororyosiq gilsiq aqa ingi ingi kalil qarinyosiq dena silali osiq nañu agu di awaiyej.”

Kolilei qa yawo anjam

⁴⁵ Osiaqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di ingi ingi qarinyo tamo bei a kolilei qa namoqnej dego kere. ⁴⁶ A gilsiq kolilei tulan boledamu bei itosiq olo puluosi bosiq aqa ingi ingi kalil qarinyosiq dena silali osiq kolilei di awaiyej.”

Kakan waiyqa yawo anjam

⁴⁷ Osiaqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo nanngi yuwalq di kakan waiyosib qe gargekoba utru segi segi elenqeb dego kere. ⁴⁸ Kakan maqonaqa tamo nanngi na titosib bosib ululq di goge atsib awoosib qe bole bole gumba q di jigelenqeb. Osib qe uge uge uratosib qalaq di breinjreb. ⁴⁹⁻⁵⁰ Kumbra deqaji diño bati qa brantqas. Lan angro nanngi bosib tamo bole bole nanngi elenqab. Osib tamo uge uge nanngi breinjribqa namyuwoq aiqab. Namyuwo koba dia nanngi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanngo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.”

⁵¹ Osiaqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi nenemnjrej, “Yawo anjam kalil merngonum qaji endi ningsi utru poingwo e?” Onaqa nanngi na minjeb, “Od.” ⁵² Onaqa Yesus na olo minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Anjam di dal anjam qalie tamo gudei nanngi poinjreanu. Poinjreanu qaji nanngi tal aqa abu bul sqab. Deqa nanngi nanngo talq dena ñoro bunuj ti ñoro namij ti elenqnsib oqeq atoqnqab.”

Yesus aqa qure utru nanngi aqa anjam quetosai

⁵³ Yesus a yawo anjam di kalil marsiq koboonaqa a sawa di uratej. ⁵⁴ Osiaqa aqa segi qure utruq gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari gargekoba sonab tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreanaqa tamo ungasari nanngi aqa anjam qusibqa tulan prugugetosib maroqneq, “Yesus a powo qabe na osiaqa anjam singila deqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa deqaji babelleqnu?” ⁵⁵ Aqa abu a lanja tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa njiri. A Jems na Josep na Saimon na Judas na nango was. ⁵⁶ Aqa jaja kalil nanngi agi iga koba na endi unum. Deqa a kiyersiq manwa deqaji babelleqnu?” ⁵⁷ Nanngi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. Onaqa a na minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnas di nanngi aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnas di nanngi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.” ⁵⁸ Yesus na tamo ungasari nanngi degsi minjrej. Aqa segi qure utruq di a manwa gargekoba yosai. Di kiyaqqa? Nanngi a qa nango areqalo singilatosa deqa.

14

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

¹ Bati deqa tamo ungasari nanngi Yesus qa saosib laqnaqba Mandor Herot a quej. ² Qusiqqa aqa wau tamo nanngi minjrej, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiaqa manwa babelleqnu.”

³⁻⁴ Herot a nami aqa was Filip aqa nauñ Herodias yayiosiq ej. Deqa Jon na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa unñ em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo gudei qarinnjmaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb. ⁵ Jon a tonto talq di sonaqa Herot a endegsi are qaloqnej. “E Jon qalit moiqaqas.” Ariya tamo ungasari kalil nanngi maroqneq, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” Nanngi degsib maroqneq deqa Herot a nanngi ulainjrsiq Jon qalqa uratej.

⁶ Ariya bati bei Herot a Jon qalim moiqaqqa gam endegsi itej. Aqa njambabo bationaqa a na maruro atsiqa tamo gudei nanngi metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb. Koroosib ingi uyeqnaqba Herot aqa nauñ aqa angro sebin a warum miligiq bosiq nanngi lou tuetnjroqnej. Onaqa Herot a di unsiqa tulan areboleboleiyej. ⁷ Deqa a na angro sebin di minnej. “Ni ijo ingi kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” Osiaqa aqa anjam di olo singilatosis minnej, “Ijo anjam di e bole dauryqai. E uratqasai bole sai.” ⁸ Onaqa angro sebin aqa ai na minnej, “Ni Jon aqa

gate qa Herot minje.” Onaqa angro sebin̄ na Herot minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabir̄q di atsim ebe.”

⁹ Onaqa Herot a Jon qalim moiqaqja are sosai deqa a are tulan̄ gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nan̄go ulatamuq̄ di marsiq̄ sin̄gilatej qaji deqa are qalsiqa angro sebin̄ di minjej, “Di kere.” ¹⁰ Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyonaq̄ gilsiq̄a tonto talq̄ di Jon aqa kakro gentetej. ¹¹ Osiqa aqa gate tabir̄q di atsiqa osi bosiq̄ angro sebin̄ di yonaqa a na osi gilsiq̄a aqa ai yej. ¹² Onaqa bunuqna Jon aqa angro nan̄gi deqa qusibq̄a bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq̄ ateb. Osib Yesus aqa areq̄ gilsib minjeb, “Herot na Jon qalnaq̄ moiyej.”

Yesus a tamo 5,000 nan̄gi in̄gi anain̄rej

¹³ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa a sawa di uratosiq̄ qobun̄ bei gogetosiq̄a wadau sawaq̄ gilej. Aqa angro nan̄gi ti gileb. A gileqnaqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi deqa qusibq̄a nan̄go segi segi qureq̄ na tigelosib sin̄ga na gurgurosib Yesus namqaja gileb. ¹⁴ Onaqa Yesus a qobun̄ na gilsiq̄ tiryosiq̄a nam̄ atej di tamo un̄gasari tulan̄ gargekoba nan̄gi nami tiryqa sawaq̄ di tarin̄esonab un̄rej. Un̄rsiq̄a a nan̄gi qa are ugeiyej. Deqa a nan̄go areq̄ aisiqa nan̄go ma tamo kalil boletn̄jroqnej.

¹⁵ Onaqa seŋ aisiq̄ bilaqtonaqa Yesus aqa angro nan̄gi aqa areq̄ bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Seŋ aiqo. Qoloqas. Deqa ni na tamo un̄gasari nan̄gi min̄jrimqa qure qureq̄ gilsib di in̄gi awaiyosib uyqab.” ¹⁶ Onaqa Yesus na min̄rej, “Nan̄gi kiyaaqa qure qureq̄ gilqab? Nin̄gi segi na in̄gi anain̄jriy.” ¹⁷ Degsi min̄jrnaqa nan̄gi na kamba min̄jeb, “Iga in̄gi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu.” ¹⁸ Onaqa Yesus na min̄rej, “Bem ti qe ti di ijoq̄ osib boiy.”

¹⁹ Onaqa nan̄gi bem ti qe ti di osi bosib Yesus yonabq̄a a na tamo un̄gasari kalil nan̄gi min̄rej, “Nin̄gi kalil nin̄q di awoelen̄oiy.” Onaqa nan̄gi kalil awoonabq̄a Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan̄ goge tarosiq̄ Qotei pailyej. Pailyo koboonaaqa bem ti qe ti gin̄genyosiq̄a aqa angro nan̄gi en̄jrnaqa nan̄gi na osi giloqnsibq̄a tamo un̄gasari nan̄gi jeisib en̄jreqnab uyoqneq. ²⁰ Uynab kalil menetn̄rej. Onaqa in̄gi oto uratelen̄eb qaji di Yesus aqa angro nan̄gi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelen̄ej. ²¹ Tamo kalil bem ti qe ti uyeq̄ qaji nan̄gi sisiyeb 5,000. Ariya un̄gasari ti angro du du ti nan̄gi sisiyosai.

Yesus a ya ban̄gaq na walwelej

²² Onaqa Yesus na aqa angro nan̄gi endegsi min̄rej, “Nin̄gi qobun̄ gogetosib namoosib gilsib ya agu taqal beiq̄ di tiryosib soqniy. E na tamo un̄gasari nan̄gi min̄jritqa nan̄go qure qureq̄ jaraiyoqniq̄ e b̄qai.” ²³ Onaqa Yesus aqa angro nan̄gi namoosib qobun̄ na gileqnaqqa Yesus na tamo un̄gasari nan̄gi min̄jrnaq̄ jaraiyeqnaqqa a segi Qotei pailyaq̄ marsiq̄ manaq oqej. Oqsiq̄ a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. ²⁴ Onaqa aqa angro nan̄gi qobun̄ na gileqnaqqa ya agu ambleq̄ di jagwa koba tigelosiq̄a ya korkortosiq̄a nan̄gi pulutn̄rej. ²⁵ Nobqolo amburu Yesus a aqa angro nan̄goq bosiq̄a ya ban̄gaq na walwelosiq̄a nan̄gi daurn̄rsiq̄ gilej. ²⁶ Onaqa nan̄gi nam̄ ateb di Yesus a ya ban̄gaq na walwelosiq̄ nan̄go areq̄ beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib nan̄gi tulan̄ ulaugetosib lelen̄kobaeb. ²⁷ Onaqa Yesus na min̄rej, “Nun̄go are sin̄gilatej. Endi e beqnum. Ulaaib.”

²⁸ Onaqa Pita na min̄jej, “O Tamo Koba, ni kiyo beqnum? Ni degam e odbimqa e kamba ya ban̄gaq na walwelosiy ino areq̄ b̄qai.” ²⁹ Onaqa Yesus na Pita min̄jej, “Od, endi e. Ni au.” Degsi min̄jnaqa Pita a qobun̄ uratosiq̄a ya ban̄gaq na walwelosi gilsiq̄ Yesus jojomyej. ³⁰ Yesus jojomyosiq̄a nam̄ atsiq̄ jagwa unsiq̄ ulaej. Ulaosiq̄ tuqoqnsiq̄ maosiq̄ Yesus min̄jej, “O Tamo Koba, e tuqeqnum. Deqa ni e aqaryaibe.”

³¹ Onaqa Yesus na aqa ban̄ waiyosiq̄ Pita ojsiq̄ soqtej. Soqtosiq̄ min̄jej, “Kiyaaqa ni areqalo aiyeltonum? Ni e qa ino areqalo sin̄gilateq̄a yonum keresaiimqo.” ³² Degsi min̄jsiq̄a nan̄gi aiyel qobun̄ gogetonabq̄a jagwa laej. ³³ Onaqa tamo qobun̄q di soqneq qaji nan̄gi Yesus aqa man̄wa di unsibq̄a nan̄gi aqa nam̄ soqtosib min̄jeb, “Bole, ni Qotei aqa N̄iri.”

Tamo un̄gasari nan̄gi Yesus aqa gara mutu ojeqnaq̄ nan̄go ma kobooqnej

³⁴ Yesus aqa angro nan̄gi koba na qobun̄ na gilsib ya agu taqal beiq̄ di brantosib Genesaret sawaq̄ di tiryeb. ³⁵ Tiryonabq̄a qure deqaji nan̄gi na Yesus unsibq̄a aqa ulatamu poin̄rej. Poin̄jrnaqa anjam qarinyonab̄ qure qure kalil jojom di soqneq nan̄gi quoqnsib nan̄go ma tamo nan̄gi joqoqnsib Yesus aqa areq̄ osi belenoqneq. ³⁶ Belenoqnsib Yesus endegsib min̄joqneq, “Nan̄gi ino gara mutu segi ojibq̄a nan̄go ma kobooqnaqas.” Onaqa Yesus na odn̄jrnaqa tamo un̄gasari kalil ma ti soqneq qaji nan̄gi aqa gara mutu ojoqneq. Ojoqneq qaji kalil nan̄go ma kobooqnej.

15

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nan̄go kumbra qa ti marej

¹ Onaqa bati deqa Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanği Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. Koroosib minjeb, ² “Ino anğro nanği kiyaya gago moma nanğo kumbra gotranıyeqnu? Agi nanği inği uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib laņa uyeqnu.”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği kiyaya Qotei aqa dal anjam gotranıyoqnsibqa olo nunğo segi moma nanğo kumbra dauryeqnu?” ⁴ Qotei a nami marej, ‘Ni ino ai abu nanğo sorgomq di geregere sosimqa nanğo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanği misilinjrimqa a qalib moiye.’ Qotei a nami degsi marej. ⁵ Ariya ninği mareqnu, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo inği qa truquamqa a na minjqsas, “Ijo inği inği ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.”’ ⁶ A degsi minjqsas di ninği marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanği aqaryainjraiq.’ Ninği degsi marqab. Nunğo kumbra dena ninği Qotei aqa anjam gotranıyoqnsibqa olo nunğo segi moma nanğo kumbra dauryeqnu.

⁷ “Ninği gisanj tamo. Ninği anjam maro aiyelteqnu. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ninği qa anjam endegsi marej, ⁸ “Tamo nanği di nango medabu na ijo ñam soqteqnu. Ariya nango are miligi e qa sosai. Isaq di unu. ⁹ Nanği laņa baban na e qa loueqnu. Osib mandam tamo nanğo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqnu, “Anjam endi Qotei aqa anjam.”’ ”

Inği kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁰ Yesus a Farisi nanği anjam degsi minjrsiq olo tamo unğasari kalil nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninği ijo anjam endi geregere qusib poingem. ¹¹ Tamo bei a inği uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Inği uge uge tamo aqa medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.”

¹² Yesus na tamo unğasari nanği anjam degsi minjrsiq koboonaqa aqa anğro nanği aqa areq bosib minjeb, “Farisi nanği ino anjam di qusib ni qa are ugeinjrqo. Di ni qalie e?”

¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo Abu laņ qureq di unu qaji a inği yagobuleqnu. Inği kalil a yagosai qaji di a na jirim qoji otorosim taqal breinjrqas. ¹⁴ Deqa ninği Farisi nanği uratnjrib soqneb. Nanği tamo ñam qandimo bul unub deqa nanği na tamo bei gam osoryqa keresai. Ninği qalie, tamo ñam qandimo bei na tamo ñam qandimo bei aqa ban ojsim ombla walwelqab di ombla manğalsib subq aiqab. Farisi nanği tamo deqaji bul.”

¹⁵ Onaqa Pita na Yesus minjrej, “O Tamo Koba, inği jiga qa yawo anjam ni maronum di aqa utru geregere plaltosim mergim iga quqwom.” ¹⁶ Onaqa Yesus na kamba aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Ninği dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? ¹⁷ Tamo nanği inği uyeqnu aqas aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqnu. Ninği di poingosai kiyo? ¹⁸ Inği uge uge tamo aqa are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. ¹⁹ Inği uge uge di agi ubtosiy mernğwai. Areqalo uge uge, tamo qaloqa, uņa qa laoqa, was aqa ñauñ anjamıyoqa, bajınjoqa, was aqa jejamu laņa gisanıyoqa, was yomuiyoqa. ²⁰ Kumbra uge uge dena tamo jiga yeqnu. Tamo a ban yansosaisosim laņa inği uyqas dena a jiga yqasai.”

Kenan qaji uņa a Yesus qa aqa areqalo sinğilatej

²¹ Onaqa Yesus a dena tigelosıya walwelosıy Tair qure ti Saidon qure ti nango sawaq gilej. ²² Gilsiq di sonaqa Kenan qaji uņa bei a sawa dena brantosıya Yesus aqa areq bosıya sinğila na pailıyosıy minjrej, “O Tamo Koba, Devit aqa Niri, ni e qa are ugeimeme. Mondor uge na ijo anğro sebinj a tulanj ugegeıyoqnsıy jaqatınj koba yeqnu.” ²³ Onaqa Yesus a uņa di aqa anjam qusıy quosaıbulosıy anjam bei kamba minjosai. A mequmej. Deqa Yesus aqa anğro nanği aqa areq bosıy minjeb, “O Tamo Koba, uņa di a sinğila na ıga pailgoqnsıya daurgeqnu. Deqa ni na saıdıymqa a puluosım ulanğas.”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Israel nanği sougetejunub. Nanği kaja bul mandor saıqoji. Qotei na e qarınbonaq nango segiq bem.” ²⁵ Onaqa uņa di a Yesus aqa areq di sinğa pulutosıya pailıyosıy minjrej, “O Tamo Koba, ni e aqaryayı.” ²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Iga anğro du du nango inği yainjrsım olo bauñ nanği anainjrqom di kumbra bolesai.” ²⁷ Onaqa uņa dena olo Yesus minjrej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Anğro du du nanği inği uyeqnu aqa inği ñenği ululoneqnaqa bauñ nanği dego uyeqnu.” ²⁸ Onaqa Yesus a anjam di qusıya minjrej, “O uņa, ni e qa ino areqalo tulanj sinğilatunum. Osım agi ni na anjam degsi merbonum. Deqa ni gilime. Ino anjam di e na dauryosıy ino anğro boletqai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa mondor uge na aqa anğro di uratonaqa a bolelej.

Yesus a tamo unğasari gargəkoba nanği boletnjroqnej

²⁹ Onaqa Yesus a sawa di uratosıya walwelosıy Galılı ya aguq di brantej. Brantosıy dena manaq oqsiq dia awesoqnej. ³⁰ Awesonaqa tamo unğasari tulanj gargəkoba nanği na tamo

sinja qandamnro qaji ti tamo nam qandimnro qaji ti tamo jejamu lainro qaji ti tamo menj singilainro qaji ti tamo ma utru segi segi so qaji nanngi ti joqsib boqnsib Yesus aqa areq di atoqneb. Ateqnaqqa a na nanngi kalil boletnjroqnej. ³¹ Deqa tamo menj singilainro qaji nanngi olo anjam bole maroqneb. Tamo jejamu lainro qaji nango jejamu olo singilaoqnej. Tamo sinja qandamnro qaji nanngi olo tigelosib walweloqneb. Tamo nam qandimnro qaji nanngi olo nam poinjreqnaqa sawa unoqneb. Deqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa manwa di unoqnsib tulanj prugoqnsib Israel nango Qotei aqa nam soqtoqneb.

Yesus a tamo 4,000 nanngi inji anainjrej

³² Onaqa Yesus na aqa angro nanngi olo metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo ungasari nanngi bati qalub e koba na soqneb nanngi inji saiqoji. Deqa e nanngi qa are ugeibqo. E nanngi mam ti suweinjitqa gamq di nanngi mam na lao uge.” ³³ Degsi minjrnaqa nanngi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga inji qabe na osimqa tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?” ³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninngi bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu. Qe kiñilala quja quja dego unu.”

³⁵ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanngi minjrej, “Ninngi kalil mandamq di awoelenjoiy.” ³⁶ Degsi minjrnaqa nanngi kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 ti qe ti di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem ti qe ti ginjenyosiqa aqa angro nanngi enjreqnaqa nanngi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanngi anainjreqnab uyoqneb. ³⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inji oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa angro nanngi na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenjeb. ³⁸ Tamo kalil inji uyej qaji nanngi sisiyeb 4,000. Ariya ungasari ti angro du du ti nanngi sisiyosai. ³⁹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanngi suweinjrnaqa nango qure qureq gileqnaqqa a qobunj gogetosiqa Magadan sawaq gilej.

16

Farisi nanngi Qotei aqa manwa bei unqajqa mareb

¹ Onaqa Farisi ti Sadyusi ti nanngi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a oqajqa deqa gisanyosib minjeb, “Ni endego Qotei aqa manwa bei babtım iga unqom.” ² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Bilaqteqnaqa ninngi mareqñub, ‘Senj lentqo. Lanji usrinjo. Deqa sawa boleqas.’ ³ Nebeeqnaqa ninngi mareqñub, ‘Lanji tuluqo. Senj lentqo. Deqa jagwa awa ti bças.’ Od, ninngi lanj unoqnsib geregere pegiyeqñub. Ariya Qotei aqa manwa bini branteqnu qaji di ninngi kiyaya utru poinjgosaieqnu?” ⁴ Tamo ungasari bini bati endega unub qaji nango kumbra tulanj ugedamu. Nanngi Qotei areiyosaieqñub. Nanngi gaigai Qotei aqa manwa lanj unqajqa metbeqñub. Deqa e na Qotei aqa manwa bei nanngi osornjrasai. Jona aqa manwa segi osornjritqa nanngi unqab.” Yesus na Farisi ti Sadyusi ti nanngi degsi minjrsiqa uratnjrsiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

⁵ Osiqa Yesus na aqa angro nanngi joqsiqu koba na olo qobunj gogetosibqa ya agu taqal beiq di branteb. Bati deqa aqa angro nanngi bem oqajqa are walnjrej. ⁶ Onaqa Yesus a nanngi endegsi minjrej, “Ninngi geregere nam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nango bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulanj kobaqujaqas. Sadyusi nango bem dego tiyekritosim tulanj kobaqujaqas.” ⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyu mergwo?” ⁸ Onaqa Yesus a nango anjam di qalieosiqa minjrej, “Nunjo areqalo e qa singilatqa yonub tulanj keresaiingwo. Ninngi kiyaya bem osai deqa mareqñub?” ⁹ Ninngi e qa poinjosai unu kiyu? E nami bem 5 ginjenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninngi inji oto koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenjeb. Ninngi deqa are walngwo kiyu?” ¹⁰ E bati bei bem 7 dego ginjenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninngi inji oto koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenjeb. Ninngi deqa are walngwo kiyu?” ¹¹ O ijo angro, e ninngi bem tiyeqnu qaji sum qa mernjonum di e ninngi yawo anjam mernjonum. E ninngi bem bole qa mernjosai. Ninngi kiyaya deqa poinjosai? Ninngi quiy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi ti Sadyusi ti nango bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulanj kobaqujaqas. Ninngi deqa geregere nam atsib soqniy.”

¹² Yesus na aqa angro nanngi degsi minjrnaqa nanngi qusib poinjrej, “Bole, Yesus a bem bole tiyosim kobaqujaqas deqa iga mergosai. Farisi ti Sadyusi ti nango gisan anjam bem bul tulanj kobaqas deqa iga mergwo.”

Pita a Yesus qa poiyoñnaqa aqa nam ubtej

¹³ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nanngi olo joqsiqu koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nango sawaq di branteb. Brantosib Yesus na aqa angro nanngi endegsi nenemnjrej, “Tamo ungasari nanngi e Tamo Angro e qa kiyersib mareqñub?” ¹⁴ Onaqa nanngi na minjeb, “Tamo qudeji nanngi mareqñub, ni Jon yansnjro qaji. Qudeji nanngi mareqñub, ni Elaija.

Qudei nanği mareqñub, ni Jeremaia kiyo Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqñeb deqaji bei kiyo?" ¹⁵ Onaqa Yesus a nanği olo nenemnrej, "Ninği segi e qa kiyersib mareqñub?"

¹⁶ Onaqa Saimon Pita na minjej, "Ni Kristus. Ni Qotei ñabile gaigai unu qaji aqa Niri."

¹⁷ Pita a kamba Yesus degsi minjnaqa a na minjej, "O Saimon, Jona aqa ñiri, ni tulan areboleimeme. Di kiyaaqa? Ino anjam merbonum di mandam tamo bei na babtosiq mermosai. Ijo Abu lan qureq di unu qaji a segi na anjam di babtosiq mermqo. ¹⁸ Deqa e ni endegi mermqai. Ni Pita. Ni meniñ bul. Meniñ quraq di e na ijo segi tamo unğasari kalil nanği koroinjrçai. Koroinjritqa Moiyo Qure aqa singila na nanği ugetnjrça keresai. ¹⁹ O Pita, ni que. Qotei a lan qureq di Mandor Koba unu deqa e ni singila emqai. Emitqa ni mandamq endi gam getentqam di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ni mandamq endi gam waqtqam di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas." ²⁰ Yesus na Pita degsi minjsiqa olo aqa anğro nanği endegi minjrej, "E Kristus. Ninği ijo ñam di ubtosib tamo qudei minjraib."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

²¹ Bati deqa Yesus na aqa anğro nanği endegi minjrej, "E Jerusalem aiyeqnum. Dia Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e jaqatin koba ebsib lubsib moiyothqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai." Yesus a anjam di ubtosib minjrej.

²² Onaqa Pita a anjam di qusiqa Yesus osiqa qalaq gilsiqqa ñirintosiq minjej, "O Tamo Koba, kumbra di inoq di degsi brantqa maraim." ²³ Onaqa Yesus a bulosiqa Pita koqyosiqa ñirintosiq minjej, "Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni e uneq waibaim. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanğo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum."

²⁴ Osiqa Yesus na aqa anğro kalil nanği endegi minjrej, "Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim aqa segi ñamburbas qoboiosim e daurbem. ²⁵ Tamo bei na aqa segi ñabile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ñabile uratqas di a olo ñabile bole oqas. ²⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondoñ aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a ñabile sqas? Di keresai. ²⁷ E Tamo Anğro. Mondoñ e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan anğro nanğo rian na ti bçai. Bosiy tamo unğasari kalil nanğo kumbra qa peginjrsiy awai keretosiy enjrçai. ²⁸ E bole mernğwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejñub qaji nanği moreñsaisoqñibqa e Tamo Anğro bçai. Bosiy nanği taqatnjrsiy nanğo Mandor Koba soqñit nanği e nubqab."

17

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa anğro qalub nanği unobeiteb

¹ Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na aqa was Jon na nanği segi qalub joqsıqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqñeb. ² Sosıbqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanği unobeiteb. Aqa ulatamu señ bul tulan suwañoqñej. Aqa gara dego tulan puloñosiq gatekritej. ³⁻⁴ Onaqa Moses Elaija wo nanği brantosib Yesus koba na anjam maroqñeb. Mareqñabqa Yesus aqa anğro nanği na nanği aiyel unjrsıbqa Pita a Yesus minjej, "O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanği bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni na e odbimqa e tal kiñilala qalub gereiyqai. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa."

⁵ Pita a degsi mareqnaqa lanbi tulan suwañosiq aisiqa nanği kabutnjrej. Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegi brantonaq nanği queb, "Endi ijo Anğro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa areboleboleibeqnu. Deqa ninği aqa anjam quetoqñiy."

⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği anjam di qusıbqa tulan ulaugeteb. Osib singa pulutosib mandamq di ñam quosib ñereñeb. ⁷ Onaqa Yesus a nanğo areq gilsiqqa nanğo gateq di aqa ban atsiqa minjrej, "Ninği tigeliy. Ninği ulaaib." ⁸ Degsi minjrnaqa nanği tigelosib ñam ateb di Yesus a segi nanği koba na sonab uneb. Nanği tamo bei unosai.

⁹ Nanği Yesus ombla manaq dena olo aiyoqñsıbqa Yesus a singila na minjrej, "Mañwa ninği mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Anğro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ninği na ubtosib minjroqñqab."

¹⁰ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusib kamba minjeb, "Dal anjam qalie tamo nanği mareqñub, 'Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bças.' Anjam di kiyaaqa degsib mareqñub?"

¹¹ Onaqa Yesus na minjrej, "Nanğo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo unğasari kalil nanğo areqalo gereiyetnjrsim soqñimqa bunuqna Kristus a bças. ¹² Ariya e ninği endegi mernğwai. Elaija agi bej. Bonaqa tamo nanği a qa poinjrosai. Deqa gulbe kalil nanği a

yyajqa are soqnej qaji agi yeb. E Tamo Angro dego degsib jaqatin ebqab.”¹³ Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusib endegsi poinjrej, “Bole, Yesus a Elaija qa bole marosai. A Jon yansnjro qaji qa marqa osiqa Elaija aqa ñam na yawo anjam marqo.”

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa angro qalub nanji di joqsiqa koba na aisib tamo ungasari tulan gargekoba mana utruq di tarijesonab itnjreb. Onaqa tamo bei a bosiqqa Yesus aqa areq di sinja pulutosiqa minjrej,¹⁵ “O Tamo Koba, ni ijo angro mel qa are ugeimimqa aqaryaiye. A bati gaigai nanarioqnsiqa dena aqa jejamu tulan ugeeqnu. Bati gargekoba a ulonoqnsiqa ñamyuwoq o yaq aiyeqnu.”¹⁶ Deqa e a osim ino angro nanjoq osi bonumqa nanji na boletqa yonub keresaiinjro.”

¹⁷ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa endegsi marej, “Ninji tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunjo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nunjo kumbra tulan uge. Bati gembub e ninji koba na sosiyaq nunjo gulbe di qoboioqñqai? Angro mel di ijo areq osib boiy.”

¹⁸ Onaqa osi bonabqa Yesus na mondor uge di njiñtosiq minjrej, “Ni angro di uratosim ulan.” Degsi minjnaqa mondor uge na angro di uratosiq ulanrej. Ulanonaqa bati qujai deqa angro a bolelej.

¹⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanji aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaqa mondor uge di wiyqa yonum keresaiigwo?”

²⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Utru agiende. Ninji e qa nunjo areqalo singilatqa yonub ninji tulan truqonub. E bole merngwai. Nunjo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ninji mana kobaquja endi minjibqa a nunjo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas. Nunjo areqalo e qa singilato qaji degesqas di ninji kumbra kalil yqa kereñgwas.”²¹ Deqa ninji mondor uge deqaji winjrqqa osibqa ninji mati inji uratosib qurienjosib Qotei pailyoqniy. Dena qujai ninji na mondor uge winjrib jaraiqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²² Onaqa Yesus na aqa angro nanji olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawaq gilsib dia sosibqa Yesus na minjrej, “E Tamo Angro. Jeu tamo nanji na e ojsib tamo qudei nanjo banq di e atqab.”²³ Atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Onaqa Yesus aqa angro nanji anjam di qusib utru poinjrosai. Deqa nanji are tulan gulbekobainjrej.

Yesus a atra tal takis waiyej

²⁴ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanji koba na walwelosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib di sonabqa atra tal takis o tamo nanji Pita aqa areq bosib nenemyeb, “Nunjo Qalie Tamo a atra tal takis oqnsiq ateqnu e?”²⁵ Onaqa Pita na minjrej, “Od, a ateqnu.”

Osiqa Pita a tal gogetosiqa takis o tamo nanjo anjam di Yesus minjqa laqnaqa Yesus a nami qalieosiqa deqa minjoqujatej, “O Saimon, ni kiyersi are qalonum? Mandam endeqaji mandor nanji yai nanjoq dena takis eqnub? Nanjo segi angro nanjoq dena eqnub kiyo tamo lanaj nanjoq dena eqnub kiyo?”²⁶ Onaqa Pita na kamba minjrej, “Tamo lanaj nanjoq dena eqnub. Nanjo segi angro nanjoq dena osai eqnub.” Onaqa Yesus na minjrej, “Ni kere maronum. E Qotei aqa Angro unum deqa e atra tal takis atqa uratqai di kere.”²⁷ Unqum. Iga takis o tamo nanjo are ugetetnjrqasai. Deqa ni alile aisim yima waiyosim qe namoqna oqam qaji di aqa medabu waqtosimqa aqa medabu miligiq di silali bei soqnim unqam. Unsim silali di osi gilsim gago aiyel qa takis atqa osimqa takis o tamo nanji enjre.”

18

Ninji angro kiñilala bul soqniye

¹ Bati deqa Yesus aqa angro nanji aqa areq bosib minjrej, “O Tamo Koba, Qotei lan qureq di unu qaji a na iga taqatgosim gago Mandor Koba soqnim bati deqa ino angro yai a iga kalil bunjosim ñam ti sqas?”

² Onaqa Yesus na angro kiñala bei metonaq aqa areq bonaqa nanjo ambleq di tigelatosiqa osornjrej.³ Osornjrsiqa minjrej, “E bole merngwai. Ninji are bulyosib angro kiñala endeqaji bulqasai di Qotei lan qureq di unu qaji a na ninji taqatjgwasai. Osim a nunjo Mandor Koba sqasai dego.”⁴ Tamo bei na aqa segi ñam aguq atsim angro kiñala endeqaji bulqas di Qotei na tamo di aqa ñam olo soqtetimqa a tamo kalil nanji bunjrsim a ñam ti sqas. Deqa Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

⁵ “Tamo bei a e qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas.”

Ninji une torei uratiy

⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala endeqaji bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aisim moiqa di kere.

⁷ “Bunuqna tamo qudei nanği tamo qudei uneq breinjroqnaqab. Bole, kumbra di brantoqnaqas. Ariya tamo nanği kumbra di yoqnaqab qaji nanği tulan padalougetqab. ⁸ Ino ban na kiyo ino singa na kiyo ni titmosim uneq waimqa laqnimqa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaya? Ni ban geño kiyo singa geño kiyo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti kiyo singa aiyel ti kiyo sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di gaigai yuoqnsim sqas. ⁹ Ino ñamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaya? Ni ñamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ñamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas.

¹⁰ “Deqa ninği angro kiñilala endeqaji nanği qa ugeaib. E mernğwai. Nanço lan angro nanği na ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamu gaigai koqyeqnu. ¹¹ E segi Tamo Angro. E na tamo ungasari padalo gamq di unub qaji nanği elenqnum. E deqa mandamq aiyem.

Kaja du alegalo qaji aqa yawo anjam

¹² “Ninği kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa kaja 100 nanği manaq di soqnaqab qujai bei alelamqa a kiyerqas? E mernğwai. A na kaja 99 nanği uratnjrsim qujai alegalo qaji di ñamosim gilsim itqas. ¹³ E bole mernğwai. A na kaja qujai di itosim tulan areboleboleiyqas. A kaja du du 99 alelosai qaji nanği qa tulan areboleboleiyqasai. Qujai alegalo qaji a qa tulan areboleboleiyqas. ¹⁴ Deqa kere nunço Abu lan qureq di unu qaji a angro kiñala endeqaji bei padalqajqa a deqa are sosai.”

Ninği nunço was aqa une olo gereiyeti

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ino Kristen was bei na ni une bei emimqa ninği segi aiyel ombla awoosib aqa une ni emqo qaji di ubtosim minje. Minjimqa a ino anjam qusim are buliyqas di ni na ino was olo onum. ¹⁶ Ariya a ino anjam quetmosaiamqa ni na Kristen tamo qujai kiyo aiyel kiyo joqsimqa nanği ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjgab. ¹⁷ Ariya a nanço anjam dego quetnjrosaiamqa ni na Kristen tamo ungasari kalil nanği metnjrim koroosib ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjgab. Ariya a nanço anjam dego quetnjrosaiamqa ni na a qoreiye. Ni na une tamo ti takis o qaji tamo ti nanği qoreinjreqnum dego kere ni na ino was di qoreiye.

¹⁸ “E bole mernğwai. Ninği mandamq endi gam getentqab di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ninği mandamq endi gam waqtqab di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.

¹⁹ “E olo mernğwai. Mandamq endi ijo angro aiyel nanği inği bei oqa marsibqa areqalo qujaitosib ijo Abu lan qureq di unu qaji a pailyqab di a na inği di enjrqas. ²⁰ Tamo aiyel kiyo qalub kiyo ijo ñam qa are qalsib koroqab di e nanço ambleq di sqai.”

Gago Kristen was aqa une kobotqajqa yawo anjam

²¹ Onaqa bati deqa Pita a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Tamo Koba, ijo Kristen was bei na e une gembub ebimqa e aqa une di moiyoqai? E endegyqai kiyo? A na une 7 ebimqa aqa une di moiyoqai. Ariya a olo une bei ebimqa e moiyoqasai. Degyqai kiyo?”

²² Onaqa Yesus na kamba minje, “Ino was bei na ni une 7 emimqa aqa une di segi moiyoqam di keresai. A na une gargekoba emoqnsim soqnm ni aqa une kalil di dego moiyoqone. A ni une 7 emoqnm une di moiyoqone. Olo une 7 emoqnm moiyoqone. Degsim giloqnm.

²³ “Ninği quiy. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa kumbra sigitejunu. Mandor dena aqa kanğal tamo qudei nami silali yayieb qaji di kamba olo yqajqa minjrej. ²⁴ Aqa kanğal tamo bei 10 milion kina yayiej qaji di osib aqa ulatamuq di tigelteb. ²⁵ Tigeltonabqa a na silali di kamba olo yqajqa keresaiyej. Deqa mandor a na minje, ‘Ni silali di kamba olo e ebqa keresaiimqo deqa e ni ino ñauw wo ino angro nanği ti osiy tamo bei aqa banq di uratnjitqa tamo dena silali ebimqa ninği a lanja wauetoqnaqab. Ino inği inği kalil dego e ni yaimosiy tamo qudei nanği enjritqa nanği na kamba silali ebqab. Gam dena ni silali nami yayibem qaji di kobotqam.’ ²⁶ Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minje, ‘O Tamo Koba, ni e kumbra degbaim. Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqñime. E silali nami yaimem qaji di kalil itosiy e kamba emekritqai.’ ²⁷ Onaqa mandor a kanğal tamo deqa dulosiqa silali kalil nami yayiej qaji di lanja kobotej. Osiqa a uratonag gilej.

²⁸ “Gilsiq kanğal tamo bei ombla wauo qaji a itosiq ojsiq kakro apiyetosiq minje, ‘Ni nami 10 kina yayibem qaji di kamba olo ebe.’

²⁹ “Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minje, ‘Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqnime. E 10 kina nami yaimem qaji di itosiy e kamba emekritqai.’ ³⁰ Degsi minjnaqa a aqa anjam di quetqa asgiyonaqa a osi gilsiq tonto talq di waiyosiq minje, ‘Ni tonto talq endi soqne. Bunuqna ni 10 kina nami yaibem qaji di kamba ebekritimqa e ni olo uratmit oqedqam.’

³¹ “A degyonaqa kangal tamo qudei a koba na wauo qaji nanqi unsibqa are ugeinjrnaqa aisib nanjo mandor a deqa saiyosib minjeb. ³² Minjnab qusiqa kangal tamo di metonaq bonaqa minje, ‘Ni kangal tamo uge. Ni e pailbonumqa silali ni nami yaibem qaji di e na kobotonum. ³³ E ni qa dulosim silali di kobotonum. Ariya kiyaya ni olo gilsim kangal tamo bei ni ombla wauo qaji a qa dulosa? Osim silali a na nami yaimej qaji di ni kobotosai?’ ³⁴ Degsi minjsiqa a qa tulan minjin oqetonaga osiq qaja tamo nanjo banq di atsiqa minjrej, ‘Ninji a wau koba yibqa a jaqatin ti wauosim gilsim gilsim silali kalil nami yaibej qaji di kamba ebekritimqa ninji a olo uratib gilqas.’

³⁵ “O ijo angro, dego kere ninji nunjo are miligiq na nunjo Kristen was nanjo une kobotetnrqasai di ijo Abu lan qureq di unu qaji a dego nunjo une kobotetnrqasai.”

19

Yesus a unja uratqajqa anjam marej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa a Galili sawa uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. ² A di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi a dauryosib aqa areq di koroonaqba a na nanjo ma tamo kalil nanqi boletnrjoqnej.

³ Onaqa Farisi nanqi olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanqi a oqajqa deqa gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei aqa njanj aqa jejamuq di une kiñala bei soqnimqa tamo dena a uratqa kere e? Gago dal anjam a kiyersi marqo?”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di ninji nami sisiyosai kiyo? Anjam endegi unu, ‘Tulan nami Qotei a mandam ti ninji inji kalil ti gereiyosiq bati deqa a tamo unja wo dego gereinjrrej. ⁵ Gereinjrjsiqa marej, ‘Tamo bei na aqa ai abu nanqi uratnrjsimqa aqa njanj wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.’” ⁶ Qotei aqa anjam di agi nengrenq di unu. Deqa tamo unja wo nanqi jejamu qujai sqab. Nanqi olo jejamu aiyel sqasai. Qotei na nanqi aiyel turtnjrrej deqa tamo bei na olo potnrjaiq.”

⁷ Onaqa Farisi nanqi na kamba Yesus minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa Moses a kiyaya dal anjam endegi marej, ‘Tamo bei na aqa njanj uratqa osimqa pepa bei nengrenjosim yosim di a uratqas?’”

⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nunjo are getenjejunu deqa Moses a ninji unja uratqa mernje. Ariya tulan nami kumbra degsi sosai. ⁹ Ninji quiy. Tamo bei na aqa njanj lanja uratosim olo unja bei oqas di a na aqa njanj kumbra ugeq waiyqo. Di kiyaya? Unja di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.”

¹⁰ Onaqa Yesus aqa angro nanqi na minjeb, “Tamo unja ti unub qaji nanqi gulbe deqaji oqab deqa unqum. Nanqi unja aib. Nanqi lanja soqneb.”

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninji anjam maronub di tamo kalil nanqi dauryqa keresai. Tamo nanqi Qotei na singila enjreqnu qaji nanqi segi anjam di dauryqa kere. ¹² Tamo qudei nanjo jejamu bolesai. Nanqi degsib ai miligiq na nambabeb. Deqa nangi unja oqa keresai. Tamo qudei nanqi tamo qudei na welum etnjreb deqa nanqi anqrotqa keresai. Deqa nanqi dego unja oqa keresai. Nanqi lanja unub. Ariya tamo qudei nanjo segi areqalo na Qotei aqa wau oqqa marsibqa unja oqa urateqnu. Tamo nanqi ijo anjam endi dauryqa kereamqa nanqi dauryebe.”

Angro du du nanqi Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo ungasari qudei nanqi nanjo angro du du joqsib Yesus na aqa ban nanjo gateq di atetnrjsim nanqi qa Qotei pailyqajqa deqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnaqba Yesus aqa angro nanqi na saidnrjsib minjreb, “Nunjo angro du du nanqi joqsib endeq baib.”

¹⁴ Degsib saidnrjrabqa Yesus na aqa angro nanqi minjrej, “Angro du du nanqi uratnrjrib ijo areq beb. Nanqi saidnrjaib. Tamo ungasari nanqi angro du du bul sqab di Qotei lanj qureq di unu qaji a nanjo Mandor Koba sosim nanqi taqatnrqas.” ¹⁵ Osiqa Yesus na angro du du nanjo gateq di aqa ban atetnrjsiqa a sawa di uratosiq gilej.

Noro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁶ Onaqa tamo bei a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiyie dauryosiy dena e nambile gaigai sqai?”

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minje, “Ni kiyaya e kumbra bole qa nenembonum? Qotei a segi qujai tamo bole. Ariya ni nambile gaigai sqajqa osimqa ni Qotei aqa dal anjam daurye.”

¹⁸ Onaqa tamo dena olo Yesus nenemyej, “E dal anjam kiye dauryaqai?” Onaqa Yesus na minjej, “Ni tamo bei qalsim moiyoatim. Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim. Ni bajinjaim. Ni tamo bei aqa jejamu lanja gisanjaim. ¹⁹ Ni ino ai abu nanjo sorgomq di geregere sosimqa nanjo anjam dauryoqne. Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanji degsim gereinjroqne.”

²⁰ Onaqa angro wala dena olo Yesus minjej, “E dal anjam kalil di nami dauryosim boqnem agi bini degsi unum. Deqa e Qotei aqa kumbra kiye keretosai unum?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni Qotei aqa kumbra kalil keretqa osimqa endegye. Ni gilsim ino inji inji kalil qarinyosim silali osim tamo inji inji saiqoji nanji jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lanj qureq di awai bole itqam.” ²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulan gulbeiyej. A inji inji koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

²³ Onaqa Yesus na aqa angro nanji minjrej, “E bole mernjgwai. Tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwjajqa tulan banji koba. ²⁴ E ninji olo mernjgwai. Kamel a yumba miligiq gilqajqa banji koba. Dego kere tamo ungasari inji inji koba ti unub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqa marsibqa lanj qureq oqwjajqa tulan banji koba.”

²⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanji anjam di qusibqa tulan prugugetosib minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa tamo yai nanji Qotei na elenamqa nanji njambile gaigai sqa kere?”

²⁶ Onaqa Yesus a nanji koqnjrsiqa minjrej, “Tamo nanji segi njambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanji elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁷ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inji inji kalil uratosim ni daurmeqnum. Deqa iga awai kiye oqom?”

²⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole mernjgwai. Mondonj Qotei a lanj bunuji ti mandam bunuji ti atimqa bati deqa e Tamo Angro nam kobaquja osiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. Awesosiyqa ninji tamo e daurbegnum qaji metnjgitqa ninji dego awo jaram kokba 12 di awoelenqab. Awoosib Jekop aqa angro 12 nanjo moma kalil nanji taqatnjroqnaq. ²⁹ Deqa tamo nanji ijo nam qa are qaloqnsib nanjo segi tal, nanjo was nanji, nanjo jaja nanji, nanjo ai abu nanji, nanjo angro nanji ti nanjo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo inji bole bole tulan gargekoba nanji enjrqas. Yimqa mondonj nanji njambile gaigai sqab. ³⁰ Deqa ninji quiy. Tamo gargekoba bini nam ti unub qaji nanji mondonj nam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini nam saiqoji unub qaji nanji mondonj nam ti sqab.”

20

Yesus a inji wauqa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanji endegsi minjrej, “Qotei lanj qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di wau lanja bei aqa kumbra sigitejunu. Wau lanja dena nobqolo ambru tigelosiqa aisiq tamo qudei nanji aqa inji wauq di wauetqajqa itnjrej. ² Itnjrsiqa minjrej, ‘Ninji ijo inji wauq di wauoqnb wau qa bati koboamqa e na silali qurujo quja quja engwai.’ Degsi minjrsiq qarinhjrnaja nanji gilsib aqa inji wauq di wauoqneb. ³ Senj kiñala goge oqnaqa wau lanja a koro sawaq aisiqa dia tamo qudei nanji lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, ⁴ ‘Ninji dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’ ⁵ Degsi minjrnaqa nanji gilsib aqa inji wauq di wauoqneb. Qanam jige tamo qudei nanji dego lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, ‘Ninji dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’ Degsi minjrnaqa nanji gilsib aqa wauq di wauoqneb. Senj kelintonaqa olo tamo qudei dego degsi minjrnaqa nanji gilsib wauoqneb.

⁶ “Senj bilaqtonaqa wau lanja a aisiqa gamq di tamo qudei nanji lanja tigelesonab unjrsiqa nenemnjrej, ‘Ninji kiyaaqa lanja tigelesonab senj bilaqtqo?’ ⁷ Onaqa nanji na minjeb, ‘Tamo bei na iga wau egosai deqa iga lanja tigelejunum.’ Onaqa wau lanja na minjrej, ‘Ninji dego gilsib ijo inji wauq di wauoiy.’

⁸ “Ariya wau qa bati koboonaqa wau lanja na aqa wau taqato tamo bei qarinyosim minjej, ‘Ni gilsim wau tamo nanji di metnjrim ino areq di koroabqa nanjo awai enjre. Enjraqa osimqa tamo nanji bilaq bosib wauonub qaji nanjo awai namo enjrsimqa ariya tamo nanji nobqolo ambru bosib wauosib bilaqtonub qaji nanjo awai bunuqna enjre.’ ⁹ Degsi minjnaq qusiqa tamo nanji bilaq bosib wauab qaji nanji namo metnjrnaq aqa areq bonabqa silali qurujo quja quja enjrej. ¹⁰ Onaqa tamo nanji nobqolo ambru bosib wauosib bilaqteb qaji nanji degsib unsibqa are qaleb, ‘Iga nobqolo ambru bosim wauosim bilaqtonum. Deqa iga silali kobaquja oqom.’ Degsib are qalabqa wau taqato tamo na nanji metnjrnaq aqa areq bonabqa nanji dego silali qurujo quja quja enjrej. ¹¹ Onaqa nanji degsib unsibqa nanji na wau lanja njirintosib minjeb, ¹² ‘Tamo nanji di bilaq bosib

waukiñalayoñubqa silali ni na iga egonum qaji dego kere nanği enjronum. Iga nobqolo amburu wau eqnam seŋ oqsiq gago jejamu tulañ kañkañeqnaqa bilaqtqo. Iga silali koba osai.”

¹³ “Onaqa wau lanja a nanço anjam di qusiqa bei endegsi minjej, ‘O was, e ni kumbra uge emosai. Aqo ombra bini nobqolo anjam keretosimqa e ni silali quruño qujai emqa mermonum. ¹⁴ Deqa ni ino silali quruño qujai osim aye. E ni silali quruño qujai emonum dego kere tamo nanği bunuqna bosib wauonub qaji nanği silali quruño quja quja enjronum. E ijo segi areqalo na degyonum. ¹⁵ Silali di ijo segi silali. Deqa e ijo segi areqalo dauryosiy ijo silali jeiqqa kere. E na tamo nanği bunu bonub qaji nanği kumbra bole enjraqa daurebqas enjraqai. Deqa ni kiyaaqa e qa are ugeimqo?”

¹⁶ Yesus a yawo anjam degsi marsiqa olo marej, “Dego kere tamo bini ñam ti unub qaji nanği mondoñ ñam saiqoñi sqab. Ariya tamo bini ñam saiqoñi unub qaji nanği mondoñ ñam ti sqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

¹⁷ Osiqa Yesus na aqa anqro 12 nanği joqsiqa koba na walwelosib Jerusalem aiyuqneb. Aiyuqsibqa Yesus na nanği segitñrsiqa endegsi minjrej, ¹⁸ “Ninği quiy. E Tamo Anqro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo ti nanço banq di e atqab. Yimqa nanği na ijo jejamuq di une qamsib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moiqam.’ ¹⁹ Nanği e degsib merbosib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanço banq di e atqab. Yimqa nanği na e misilñboqnsib bu toqon na kumbañboqnsib ñamburbasq di lubsib moiyotqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

Jems Jon wo nanği aiyel tamo kokba sqajqa mareb

²⁰ Onaqa Sebedi aqa ñiri aiyel nanço ai ombra na Yesus aqa areq bosibqa nanço ai a sinqa pulutosiqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, e ni anjam bei mermitqa ni ijo anjam dauryqa kere kiyo?” ²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni inği kiye qa merbqam?” Onaqa a na Yesus minjej, “Mondoñ ni gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa ijo anqro aiyel endi nanği ino banq woq ino banq qonanq di awoqab.”

²² Onaqa Yesus na kamba nanği aiyel endegsi minjrej, “Anjam ninği merbonub di aqa utru ninği geregere poingosai. E jaqatñ koba oqai. Jaqatñ di ya uge uyo bul. Jaqatñ e oqai di ninği aiyel dego oqa kere e?” Onaqa nanği na minjeb, “Od, aqo aiyel oqa kere.” ²³ Onaqa Yesus na olo nanği aiyel minjrej, “Bole, jaqatñ e oqai di ninği dego oqab. Ariya tamo yai nanği ijo banq woq ijo banq qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanği ijo Abu na giltñrej qaji nanği segi ijo banq woq ijo banq qonanq di awoqab.”

²⁴ Yesus aqa anqro 10 nanço ñamdamuq di was aiyel nanği na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanği aiyel qa ñirinjeb. ²⁵ Onaqa Yesus na aqa anqro 10 nanği metñrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninği qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqñub qaji nanği nanço segi ñam soqtoqnsib tamo ungasari nanği ñirin na taqatñreqñub. ²⁶ Ariya kumbra di nunqoq di saiq. Nunço ambleq di anqro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunço wau tamo soqñem. Osim a ñam ti sqas. ²⁷ Nunço ambleq di anqro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunço kangal tamo soqñem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. ²⁸ E Tamo Anqro. Ninği ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqñiy. Ijo kumbra agiende. E na tamo ungasari nanği wauetñreqñum. E deqa bem. Tamo ungasari nanği e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi ñambile uratosiy tamo ungasari gargekoba nanği elenqai.”

Yesus na tamo aiyel ñam qandimñro qaji nanği boletñrej

²⁹ Osiqa Yesus na aqa anqro nanği joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeqñabqa tamo ungasari tulañ gargekoba nanği Yesus dauryosib koba na aiyuqneb. ³⁰ Aiyeqñabqa tamo aiyel ñam qandimñro qaji nanği gam qalaq di awesosibqa anjam endegsib queb, “Yesus a beqnu.” Nanği degsib qusibqa tulañ lelenosib mareb, “O Tamo Koba, Devit aqa ñiri, ni aqo aiyel qa dulame.” ³¹ Onaqa tamo ungasari gargekoba Yesus dauryosib aiyuqneb qaji nanği na nanği aiyel ñirinñrsib minjreb, “Ninği lelenkobaib. Kirioiy.” Degsib minjrabqa nanği aiyel kiriosai. Nanği olo tulañ lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “O Tamo Koba, Devit aqa ñiri, ni aqo aiyel qa dulame.”

³² Onaqa Yesus a tigelosiqa nanği aiyel metñrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E ninği aiyel kiyerngajqa deqa ninği e qa lelenoqñab?” ³³ Onaqa nanği aiyel na minjeb, “O Tamo Koba, aqo aiyel olo ñam poigim sawa unqajqa deqa iga ni qa lelenoqñam.” ³⁴ Onaqa Yesus a nanği aiyel qa dulosiqa aqa banq waiyosiq nanço ñamdamu ojetñrej. Ojetñrnaqa nanği aiyel ñam poinjraqa sawa unsibqa tigelosib Yesus dauryosib aiyeb.

21

Yesus a donki aqa quraq di awoisiq Jerusalem aiyej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qureq di branteb. Betfage qure agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiyel qarinjrsiqa minjrej, ² “Ninqi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei aqa du wo tontjnronub unub di unjrqab. Unjrsib sil palontosib titnjrsib joqsib boiy. ³ Ninqi sil palontoqnibqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Ninqi kiyaaq donki aiyel nanngo sil palonteqnub?’ Degsi nenemngimqa ninqi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki aqa du wo qa mergwo.’ Yimqa a na donki aqa du wo nanqi qarinjnjrim ijoq bqab.”

⁴ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ⁵ “Ninqi na Saion qure nanqi endegsib minjriy, ‘Ninqi uniy. Nunngo Mandor Koba a nunngoq beqnu. A lawo na beqnu. A areqalo minjin saiqoji. Deqa a donki quraq di awoosiq beqnu. Od, a donki aqa du quraq di awoosiq beqnu.’”

⁶ Onaqa Yesus aqa angro aiyel nanqi aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryeb. ⁷ Osib nanqi donki aqa du wo Yesus aqa areq joqsib beb. Bosib nanngo segi gara jugo piqtosib donki aiyel nanngo quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq quraq di awoej. ⁸ Awoonaqa donki aiyel nanqi walwelosib aiyeqnabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi belejosib nanngo segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb. Tamo qudei nanqi nafluq dena nam banqa ginjenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenoqneb. ⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nanqi ti bunuoqneb qaji nanqi ti tulan lelenoqnsibqa maroqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulan areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa nam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Deqa iga Qotei lan goqe di unu qaji aqa nam tulan soqtoqnqom.” Tamo ungasari nanqi degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

¹⁰ Onaqa Yesus a walwelosib aisiq Jerusalem di brantonaaqa tamo ungasari kalil nanqi a unsibqa tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Tamo endi yayiyo?” ¹¹ Degsib mareqnaqqa tamo ungasari qudei Yesus dauryosib aiyooqneb qaji nanqi na kamba minjreb, “Tamo endi Yesus. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. Aqa qure utru Nasaret. Qure di Galili sawaq di unu.”

Yesus na tamo ungasari nanqi atra talq dena winjrej

¹² Onaqa Yesus a walwelosib aisiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq nam atej di tamo ungasari gargekoba nanqi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqa nanqi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nanqi silali piloqneb. Qudei nanqi binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanngo jar ti jaram ti bilbelyosiqqa nanqi dego winjrnaq jaraiyeb. ¹³ Nanqi kalil jaraiyeqnabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Ariya ninqi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanngo tal bulqo.”

¹⁴ Yesus a atra tal miligiq di sonaqa tamo nam qandimnjro qaji ti tamo sinqa qandamnjo qaji ti nanqi aqa areq beqnaqqa a na nanqi kalil boletnjroqnej. ¹⁵ Onaqa angro du du atra tal miligiq di soqneb qaji nanqi Yesus aqa manya di unsibqa tulan lelenoqnsib minjoqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulan areboleboleigeqnu.” Onaqa dal anjam qalie tamo nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi angro du du nanngo anjam di qusibqa Yesus qa ugeeb. ¹⁶ Osib Yesus minjreb, “Angro du du nanqi lelenoqnsib anjam mareqnu di ni queqnum e?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Od, e nanngo anjam queqnum. Ariya anjam bei nengrenq di unu qaji di ninqi nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘O Abu, angro du du ti angro mom ti nanqi ino nam soqteqnub.’” ¹⁷ Yesus a nanqi degsi minjrsiq koboonaqa a tigelosiq Jerusalem uratosisq Betani qureq gilej. Gilsiq qoloonaq di neiej.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

¹⁸ Nebeonaqa Yesus a olo tigelosiqqa Jerusalem aiyooqnsiqa gamq di a mamyej. ¹⁹ Mamyonaqa nam atsiqa qura banga ti gam qalaq di tigelosonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Banqa segi sonab unej. Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa qura di utru ti kalil laosiq moiyej.

²⁰ Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa kumbra di unsibqa tulan prugugetosib Yesus nenemyeb, “Qura di kiyersi urur laosiq moiyo?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Ninqi Qotei qa nunngo areqalo singilatosib nunngo areqalo aiyeltqasai di ninqi dego qura minjibqa a laosim moiqa. Qura segi sai. Ninqi mana kobaquja endi dego minjqab, ‘Ni tigelosim yuwalq aye.’ Minjibqa a nunngo anjam di dauryosim tigelosim yuwalq aiqa. ²² Deqa ninqi Qotei qa nunngo areqalo singilatosib ingi bei qa pailyqab di ninqi ingi di oqab.”

Juda nanqi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

²³ Osiqa Yesus a olo atra tal miligiq gilsiq dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Onaqa Israel nanngo gate nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na Yesus aqa areq bosib nenemyeb,

“Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinyej deqa ni bosim wau endi yeqnum?”²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinyonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai.²⁵ Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaq bosiq tamo ungasari nanngi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’²⁶ Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di dego keresai. Tamo ungasari nanngi mareqnuq, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Deqa iga nanngi ulainjronum.”²⁷ Nanngi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinyonaq bosim wau endi yeqnum di ningi mernjwasai.”

Yesus a yawo anjam bei marej

²⁸ Osiga Yesus a olo Juda gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi endegsi minjrej, “Ningi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa njiri aiyele soqneq. Bati bei a aqa njiri matu aqaq bosiq minnej, ‘O ijo angoro, ni gilsim ijo ingi wauq di wauame.’²⁹ Onaqa aqa njiri matu na minnej, ‘Sai. E wauqa uratonum.’ Degsi aqa abu saidyosiq bunuqna areqalo bei osiga gilsiq wauetej.³⁰ Onaqa abu a aqa njiri yala aqaq bosiq minnej, ‘O ijo angoro, ni gilsim ijo ingi wauq di wauame.’ Onaqa aqa njiri yala na minnej, ‘Od, Abu, e wauqai.’ Degsi aqa abu odyosiq ariya a wauosai. A lanja talq di soqnej.³¹ Deqa ningi na merbiy. Angoro yai na aqa abu aqa anjam dauryej?” Onaqa nanngi na kamba Yesus minjeb, “Njiri matu a na aqa abu aqa anjam dauryej.”

Nanngi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “E bole merngwai. Takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanngi na ningi bunqosib namoosib Qotei aqaq oqibqa a nanngi elenjosim nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas.³² Di kiyaca? Jon yansnjro qaji a nungoq bosiq Qotei aqa kumbra bole ningi osornjgonaca ningi Jon aqa anjam quetosai. Ariya takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanngi Jon aqa anjam geregere queteb. Quetonab ningi di unsibqa ariya ningi olo are bulyosai. Osib ningi Jon aqa anjam quetosai dego.”

Wain wau qa yawo anjam

³³ Yesus a Juda tamo kokba nanngi degsi minjrsiq olo endegsi minjrej, “E ningi yawo anjam bei merngit ningi quiy. Tamo bei a tigelosiq aqa wauq gilej. Gilsiq wain sil yagelenosiq jen qosej. Qoso koboonaca menin qura gogeq di tabir kuru bul gereijej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib paraparaiyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereijej. Osiga wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau uratetnjrsiq sawa isaq gilsiq di soqnej.³⁴ Sonaqa wain gei melionaca a na aqa kanqal tamo qudei nanngi qarinyjrnaca wau taqato tamo nanngoq aisib minjreb, ‘Wau lanja a na iga qarinygo bonum. Deqa ningi wain gei egibqa iga na osi gilqom.’³⁵ Degsi minjnabqa nanngi na nanngi ojeleosib bei qalougeteb. Bei qalnab moiyej. Bei menin na qalnab moiyej.³⁶ Onaqa wau lanja a di qusiq olo aqa kanqal tamo gargekoba nanngi qarinyjroqnej. Qarinyjreqnaca aiyeqnaq nanngi dego numoqneq.

³⁷ “Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, ‘E ijo segi angoro qujai qarinyit aiqas di nanngi a qalqasai. Nanngi aqa anjam quetqab.’ Degsi are qalsiq aqa segi njiri qarinyonaq aiyej.³⁸ Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanngi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bgo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moyotosimqa wau endi iga na oqom.’³⁹ Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib osi gilsib wau qalaq di qalnab moiyej.⁴⁰ Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanngi di kiyernjrqas? Ningi na merbiy.”

⁴¹ Onaqa nanngi na minjeb, “Wau lanja a bosimqa tamo uge nanngi di tulaj ugeugeinjrsim padaltnjrougetqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanngo banq di uratetnjrimqa nanngi na kamba wau taqatosib wain gei melioqnmqa koroiyoqnsib wau lanja yonqnaq.”

⁴² Nanngi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “Qotei aqa anjam bei unu. Ningi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘Tal gereijo qaji tamo nanngi na tal ai arqosibqa uge qa marsib taqal waiyeq. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.

Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

“Tal ai di tulaj bolequja.”

⁴³ Deqa e ningi endegsi merngwai. Qotei a nunngo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa uratosim ningi taqal breingwas. Osim olo tamo ungasari qudei aqa kumbra bole dauryeqnuq qaji nanngi elenjosim nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas. Nanngi gei bole

atobuleqñub deqa Qotei na nanği taqatñjrças. ⁴⁴ Tamo unğasari ululoñosib tal ai quraq aiqab qaji nanği di tal ai dena nanğo tanu giñgenyqas. Ariya tal ai di uloñosim tamo unğasari qudei nanğoq aïsım jejamu ti tanu ti torei paraparainjrças.”

⁴⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Farisi nanği ti yawo anjam di qusib endegsib qalíieb, Yesu a yawo anjam dena nanğo jejamuq di une qametñjrej. ⁴⁶ Nanği degsib qalíeosib deqa nanği Yesu ojqa mareb. Ariya nanği tamo unğasari nanği ulainjsib deqa Yesu ojqa urateb. Di kiyayaq? Tamo unğasari kalil nanği maroqñeb, “Yesu a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

22

Yesu a maruro qa yawo anjam marej

¹ Onaqa Yesu a olo Juda tamo kokba nanği yawo anjam bei endegsi minjrej, ² “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unğasari nanği taqatñjrsim nanğo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa ñiri unja ban ojqa bationaqa maruro atej dego kere. ³ A maruro atsiqa aqa kanğal tamo qudei qarınñjrnaqa nanği gilsib tamo unğasari nami aqa maruro unqa minjrej qaji nanği metñjreb, ‘Ninği boiy.’ Onaqa nanği bqa asginjrej. ⁴ Asginjñnaqa mandor a deqa qusiqa aqa kanğal tamo qudei olo qarınñjrnaqa minjrej, ‘Ninği gilsib tamo unğasari e ijo maruro unqa minjrem qaji nanği olo endegsib minjriy, “Ninği quiy. Mandor a inği inği kalil gereyosiq atqo unu. Makau ti wagme namur bole bole ñumsiq goiqo. Deqa ninği asginğaiq. Ninği bosib aqa maruro uniy.” O kanğal tamo, ninği gilsib nanği degsib minjriy.’

⁵ “Onaqa nanği gilsib tamo unğasari nanği di minjreb, ‘Ninği boiy.’ Minjñrabqa nanği kalil bqa asginjrej. Bei a ulanosiqa aqa inği wauq gilej. Bei a ulanosiqa aqa silali wauq gilej. ⁶ Qudei na kanğal tamo nanği di ojelenosib ugeugeinjsib ñumnab moreñeb. ⁷ Onaqa mandor a deqa qusiqa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo nanği qarınñjrnaqa gilsib tamo nanği kanğal tamo ñumeb qaji nanği kamba ñumekriteb. Osib nanğo tal inği inği kalil qatrentonab yuekriteb.

⁸ “Onaqa mandor a olo aqa kanğal tamo qudei qarınñjrnaqa minjrej, ‘Ijo anğro aqa unja ban ojqa bati kereqo deqa e na maruro atonum unu. Tamo unğasari e nami ijo maruro unqa minjrem qaji nanği bqa asginjrej. Nanği tamo unğasari bolesai deqa nanği ijo maruro unqa keresai. ⁹ Deqa ninği gilsib gamq di tamo unğasari lanja lanaj nanği turosib metñjrib ijo maruro unqa beb.’ ¹⁰ Onaqa nanği gilsib gamq di tamo unğasari gargekoba bole ti uge ti nanği turosib metñjñrabqa nanği kalil maruro unqajqa bosib koroonabqa tal tamo na maqej.

¹¹ “Onaqa mandor a na tamo unğasari nanği di unjrqa marsiq tal miligiq gilej. Gilsiq ñam atej di tamo bei a maruro qa gara wala jugosai di unsiqa minjej, ¹² “O was, ni kiyayaq maruro qa gara wala jugosai? Ni degsim maruro unqa baim.’ Degsi minjnaqa tamo di a na kamba olo anjam bei minjqa keresaiyonaqa lanja kiriesoqñej. ¹³ Onaqa mandor a na aqa kanğal tamo nanği minjrej, ‘Ninği na tamo di singa ti ban ti tontetosib oqeq waiyibqa sawa ambruq di soqñem. Sawa dia tamo nanği akamkobaoqñsib pailoqñsib nanğo jaqatin qa qalagei anjam atoqñqas.’”

¹⁴ Osiqa Yesu a olo marej, “Ninği quiy. Qotei a tamo tulan gargekoba nanği metñjreñnu. Ariya a tamo quja quja segi giltñjreñnu.”

“Iga Sisar takis yqom e?”

¹⁵ Onaqa Farisi nanği gilsib nanği anjam kiye Yesu nenemyib a anjam grotim qusib a ojqaqqa deqa qairoqñeb. ¹⁶ Qairoşib anjam kereonaq nanğo anğro qudei Herot aqa wau tamo qudei ti qarınñjrnaq Yesu aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unğasari nanği minjroqñsim Qotei aqa kumbra osornjreñnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqñnum. Ni tamo ñam ti nanği anjam bei minjroqñsim olo tamo ñam saiqoji nanği anjam bei minjrosaiieqñnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanği minjreñnum. ¹⁷ Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

¹⁸ Onaqa Yesu a nanğo areqalo uge di poiyoñnaqa minjrej, “Ninği gisan tamo. Kiyayaq ninği e anjam bei grotitqa qusib e ojqaqqa deqa gisanbeqñub? ¹⁹ Ninği meniñ silali bei osorbiy.” Degsi minjñnaqa nanği meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, ²⁰ “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” ²¹ Onaqa nanği na minjeb, “Di Sisar aqa.” Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inği inği a qa olo yiy. Qotei aqa inği inği a qa olo yiy.”

²² Onaqa nanği Yesu aqa anjam di qusibqa tulan prugugeteb. Osib nanği Yesu uratosib jaraiyeb.

Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab

²³ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanngi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanngi maregnub, “Tamo moreño qaji nanngi olo subq na tigelqasai.” Deqa nanngi bosib Yesus endegsib minjeb, ²⁴ “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami endegsi marej, “Tamo bei a moiymqqa aqa n̄aun angro saiqoji soqnimqqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa angro n̄ambabtetqas.’ Moses a nami degsi marej. ²⁵ Deqa ni que. Was 7 nanngi soqneb. Nanngo was natu a uña osiqa moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di ej. ²⁶ Osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uña qobul di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Was 7 kalil nanngi uña qujai di osib moreneb. Nanngi angro saiqoji. ²⁷ Nanngi kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej. ²⁸ Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelu batiamqqa tamo kalil nanngi subq na tigelabqa uña di a yai aqa n̄aun t̄int̄in sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanngi uña qujai di eb.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nen̄gren̄q di unu qaji di aqa damu ningi poingosai. Qotei aqa singila dego ningi poingosai. Deqa ningi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. ³⁰ Mondon tamo un̄gasari nanngi subq na tigelosibqa nanngi un̄atqasai. Nanngi tamotqasai. Nanngi lan̄ angro bul lan̄a sqab.

³¹ “Ningi quiy. Tamo nanngi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Qotei a nami babtosiq ningi mern̄gej. Di ningi sisiyosai kiyo? Qotei a endegsi marej, ³² ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Qotei a degsi marej deqa iga qalienen̄um, Qotei a tamo moreño qaji nanngo Qotei sai. A tamo n̄ambile so qaji nanngo Qotei.” ³³ Onaqa tamo un̄gasari kalil nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa tulan̄ prugugeteb.

Dal anjam kiye a tulan̄ bolequja?

³⁴ Yesus a Sadyusi nanngi anjam degsi minjrn̄aqa nanngi na kamba olo anjam bei minjqa keresain̄jrej. Onaqa Farisi nanngi deqa qusib olo Yesus aqa areq beb. ³⁵ Nanngo ambleq dena dal anjam qalie tamo bei a tigelosiqqa Yesus gisan̄yosiq nenemyej, ³⁶ “O Qalie Tamo, ni mare. Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan̄ bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil buñjrejunu?”

³⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulan̄ bolequja agi merm̄qai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan̄ qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun̄ ti ino areqalo ti kalil a yekritime.’ ³⁸ Dal anjam di a segi qujai tulan̄ bolequja. A na dal anjam kalil buñjrejunu. ³⁹ Ariya dal anjam deqaji bei dego merm̄qai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanngi degsim geregerin̄roqnum.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. ⁴⁰ Ni dal anjam aiyel di dauryqam di ni Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti kalil keretosim dauryqam.”

Kristus a kiyersim Devit aqa n̄iri sqas?

⁴¹ Onaqa Farisi nanngi olo Yesus aqa areq di koroesonabqa a na nenem̄njrej, ⁴² “Ningi Kristus qa kiyersib are qalonub? A yai aqa n̄iri?” Onaqa nanngi na kamba minjeb, “Kristus a Devit aqa n̄iri.”

⁴³ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Qotei aqa Mondor na Devit aqa medabu sin̄gilatetonaqa a endegsi marej,

⁴⁴ ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban̄ woq endi awo.

Awesoqnimqqa e ino jeu tamo kalil nanngi eleñosi ino sorgomq di atitqa ni na nanngi taqatn̄jroqnm̄.”

⁴⁵ Ningi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa n̄iri sqas?”

⁴⁶ Yesus a Farisi nanngi anjam degsi minjrn̄aqa tamo bei na kamba anjam bei minjqa keresai. Deqa tamo nanngi olo bunuqna anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

23

Juda tamo kokba nanngi kumbra uge uge yoqneb

¹ Onaqa Yesus na olo aqa angro nanngi ti tamo un̄gasari kalil nanngi ti endegsi minjrej, ² “Dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti Moses aqa n̄am osib dal anjam paltoqnsib ningi mern̄geqneb. ³ Deqa anjam kalil nanngi na mern̄geqneb qaji di ningi qusib dauryoqni. Ariya kumbra nanngi yeqneb qaji di ningi dauryaib. Nanngi anjam maroqnsib ariya nanngi segi anjam di dauryosaieqneb. ⁴ Nanngi gulbe kokba tamo un̄gasari nanngi en̄jreqneb qoboiyoqnsib unub. Ariya nanngi olo tamo un̄gasari nanngo gulbe di qoboiyetn̄jrosiaeqneb. ⁵ Kumbra kalil nanngi yeqneb qaji di tamo un̄gasari nanngi unocqnsib nanngo n̄am soqtetn̄jqajqa deqa yeqneb. Nanngo kumbra bei agiende. Nanngi Qotei aqa dal anjam mutu qudei pepa kiñilalaq di nen̄gren̄yoqnsibqa lopo miligiq di jigelen̄oqnsib nanngo lan̄jaq di gara ñengi na qoseqneb. Osib nanngo gara jugo mutuq di gara burbur nen̄gren̄ ti wala bole bole tonteqneb. ⁶ Nanngi goiyo kokbaq di, Qotei tal miligiq di sosibqa tamo n̄am ti nanngo awo jaramq di awoqajqa tulan̄

areboleboleinjreḡnu. ⁷ Nanḡi koro sawaq di tamo unḡasari nanḡi na nanḡo ñam soḡtoḡnsib ban ojetnjrḡajḡa deḡa areboleboleinjreḡnu. Tamo unḡasari nanḡi na ‘O Qalie Tamo Koba’ deḡsib minjroḡnḡajḡa deḡa ti nanḡi areboleboleinjreḡnu.

⁸ “O iḡo anḡro, tamo ḡudei na ninḡi ‘O Qalie Tamo Koba’ deḡsib mernḡaib. Tamo ḡujai a segi nunḡo Qalie Tamo. Ninḡi kalil was. ⁹ Mandamḡ endi ninḡi na tamo bei endegsib minjaib, ‘O Abu.’ Tamo ḡujai a segi nunḡo Abu. Agi a lanḡ ḡureḡ di unu. ¹⁰ Tamo ḡudei na ninḡi endegsib mernḡaib, ‘O Gate Koba.’ Tamo ḡujai a segi nunḡo Gate Koba. Agi e Kristus. ¹¹ Nunḡo ambleḡ di anḡro bei a ñam ti sḡa marsimḡa a mati nunḡo wau tamo soḡnem. Osimḡa a ñam ti sḡas. ¹² Tamo kalil nanḡo segi ñam soḡteḡnub ḡaji nanḡi Qotei na olo ñam aguḡ atetnjrḡas. Ariya tamo kalil nanḡo segi ñam aguḡ ateqnub ḡaji nanḡi Qotei na olo ñam soḡtetnjrḡas.”

Yesus a Juda tamo kokba nanḡo kumbra uḡe ḡa marej

¹³ Osiḡa Yesus a olo marej, “O dal anjam ḡalie tamo ti Farisi ti, ninḡi gisaḡ tamo. Deḡa ninḡi tulaḡ padalouetḡab. Ninḡi anjam maro aiyelteḡnub. Agi tamo unḡasari nanḡi lanḡ ḡureḡ oḡwajḡa gam itḡa mareḡnabḡa ninḡi na olo gam getetetnjreḡnub. Ninḡi segi lanḡ ḡureḡ oḡwajḡa gam itḡa keresai. Deḡa tamo unḡasari nanḡi deḡo lanḡ ḡureḡ oḡwajḡa gam itḡa yeḡnab ninḡi na gam getetetnjreḡnub. ¹⁴ O dal anjam ḡalie tamo ti Farisi ti, ninḡi gisaḡ tamo. Deḡa ninḡi tulaḡ padalouetḡab. Ninḡi anjam maro aiyelteḡnub. Agi ninḡi unḡa ḡobul nanḡi gisaḡnjroḡnsibḡa nanḡo tal ti ninḡi inḡi ti lanḡa yaḡnjreḡnub. Osib tamo unḡasari nanḡi na ninḡi nunḡsib nunḡo ñam soḡtetnjrḡajḡa deḡa pailyo olekokba yeḡnub. Deḡa mondoḡ Qotei na tamo nanḡi peginjḡrḡa batiamḡa a na ninḡi awai tulaḡ uḡe enḡwas.

¹⁵ “O dal anjam ḡalie tamo ti Farisi ti, ninḡi gisaḡ tamo. Deḡa ninḡi tulaḡ padalouetḡab. Ninḡi anjam maro aiyelteḡnub. Agi ninḡi na tamo ḡujai segi ninḡi daurnḡwa maroḡnsib siḡna na kiyo ḡobuḡ na kiyo sawa sawa kalil keretoḡnsib laḡnub. Ariya tamo ḡujai di a ninḡi daurnḡwas di a na ninḡi buḡgosim tamo tulaḡ uḡedamu sḡas. Deḡa a ninḡi ḡa namoosim torei ḡamyuwoḡ aiḡas.

¹⁶ “Ninḡi tamo ḡam ḡandimo bul unub. Deḡa ninḡi tamo nanḡi gam osornjḡrḡa keresai. Agi ninḡi mareḡnub, ‘Tamo bei a anjam singilatḡa osimḡa atra tal aḡa ñam na singilatḡas di aḡa anjam singilaḡasai. Deḡa a na anjam di uratḡas di kere. Ariya a ḡol atra tal miligiq di unu ḡaji aḡa ñam na anjam singilatḡas di aḡa anjam bole singilaḡas. Deḡa a anjam di urataiq.’ Ninḡi deḡsib mareḡnub. ¹⁷ Ninḡi tamo ḡam ḡandimo bul unub. Ninḡi tulaḡ nanari. Ninḡi na merbiy. Inḡi kiye a Qotei aḡa ḡamḡalaḡ di tulaḡ bole? Atra tal a tulaḡ bole kiyo atra tal aḡa ḡol a tulaḡ bole kiyo? Od, atra tal a tulaḡ bole. Ariya ḡol atra tal miligiq di unu ḡaji a deḡo inḡi bole. ¹⁸ Ninḡi endegsib mareḡnub, ‘Tamo bei a anjam singilatḡa osimḡa atra bijal aḡa ñam na singilatḡas di aḡa anjam singilaḡasai. Deḡa a na anjam di uratḡas di kere. Ariya a atraḡyo inḡi inḡi atra bijal ḡogeq di unub ḡaji nanḡo ñam na anjam singilatḡas di aḡa anjam bole singilaḡas. Deḡa a anjam di urataiq.’ Ninḡi deḡsib mareḡnub. ¹⁹ Ninḡi tamo ḡam ḡandimo bul unub. Ninḡi na merbiy. Inḡi kiye a Qotei aḡa ḡamḡalaḡ di tulaḡ bole? Atra bijal a tulaḡ bole kiyo atraḡyo inḡi inḡi atra bijal ḡogeq di unub ḡaji nanḡi tulaḡ bole kiyo? Od, atra bijal a tulaḡ bole. Ariya atraḡyo inḡi inḡi atra bijal ḡogeq di unub ḡaji nanḡi deḡo bole kalil. ²⁰ Deḡa ninḡi quiy. Tamo bei a atra bijal aḡa ñam na anjam singilatḡas di a atra bijal ti inḡi inḡi kalil atra bijal ḡogeq di unub ḡaji nanḡi ti nanḡo ñam na anjam singilatḡas. ²¹ Tamo bei a atra tal aḡa ñam na anjam singilatḡas di a atra tal ti Qotei agi atra tal miligiq di unu ḡaji a ti nanḡo ñam na anjam singilatḡas. ²² Tamo bei a lanḡ ḡure aḡa ñam na anjam singilatḡas di a Qotei ti aḡa awo jaram ti nanḡo ñam na deḡo anjam singilatḡas.

²³ “O dal anjam ḡalie tamo ti Farisi ti, ninḡi gisaḡ tamo. Deḡa ninḡi tulaḡ padalouetḡab. Ninḡi anjam maro aiyelteḡnub. Agi ninḡi dal anjam kiñilala segi dauryeḡnub. Ninḡi lei ti lombo ti saga ti oḡnsib poḡo 10 yoḡnsib oto ḡujai Qotei atraḡyeḡnub. Ariya ninḡi Qotei aḡa dal anjam kokba dauryḡajḡa urateḡnub. Agi ninḡi kumbra bole bole dauryḡa asḡinḡeḡnu. Ninḡi tamo nanḡi ḡa dulosaieḡnub. Ninḡi Qotei ḡa nunḡo areḡalo singilatosaieḡnub. Ninḡi dal anjam kiñilala segi dauryeḡnub. Deḡa e ninḡi endegsi mernḡwai. Ninḡi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laḡniy. Ninḡi dal anjam kiñilala deḡo dauryḡa urataib. ²⁴ Ninḡi tamo ḡam ḡandimo bul unub. Deḡa ninḡi tamo nanḡi gam osornjḡrḡa keresai. Agi ninḡi qui uyḡa oḡnsib añiñig kiñala quiḡ di sonaḡa unoḡnsib taḡal ateqnub. Ariya kamel a quiḡ di sonaḡa ninḡi unosaieḡnub. ḡoji uyeḡnub.

²⁵ “O dal anjam ḡalie tamo ti Farisi ti, ninḡi gisaḡ tamo. Deḡa ninḡi tulaḡ padalouetḡab. Ninḡi anjam maro aiyelteḡnub. Agi ninḡi ya ḡambaḡ ti tabir ti ḡore segi yanseḡnub. Ninḡi miligiq yansosaieḡnub. Deḡo kere ninḡi baban na tamo bole. Ariya nunḡo are miligiq bajin kumbra ti jejamu ḡa kumbra uḡe ti dena maḡejunu. ²⁶ O Farisi ninḡi tamo ḡam ḡandimo bul unub. Deḡa ninḡi endegyiy. Ninḡi mati ya ḡambaḡ ti tabir ti miligiq yansiy. Yansib milalamḡa ḡore deḡo milalḡas.

²⁷ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisanj tamo. Deqa ningi tulan padalouetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnuh. Agi ningi tamo moyio qaji sub bul unuh. Sub gogeq di wala boledamu. Nam qa q na liyeb. Ariya sub miligiq di tamo aqa qusa ti tanu ti dena maqejunu. ²⁸ Ningi sub di bul. Deqa tamo ungasari nanngi na ningi nungoqnsib mareqnuh, ningi tamo bole. Ariya nungo are miligi gisanj kumbra ti dal anjam gotranjyqajqa kumbra ti dena maqejunu.”

²⁹ Osiqua Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisanj tamo. Deqa ningi tulan padalouetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnuh. Bole, ningi Qotei aqa medabu o tamo nanngo sub gereiyognsib tamo ungasari nami kumbra bole bole yoqneb qaji nanngo sub walateqnuh. ³⁰ Ariya ningi olo endegsib mareqnuh, ‘Iga nami soqnem qamu iga gago moma nanngi ti beterosim Qotei aqa medabu o tamo nanngi namosai qamu.’ Di gisanj koba. Ningi nungo moma nanngi ti areqalo qujai. ³¹ Ningi mareqnuh, ‘Gago moma.’ Nungo anjam dena ningi segi qa ubtosib endegsib marobuleqnuh, ‘Tamo nanngi na Qotei aqa medabu o tamo nanngi nungoqneb qaji nanngo angoro agi iga.’ ³² Ningi degsib marobuleqnuh. Deqa ungun. Nungo moma nanngo kumbra uge di ningi na olo keretosib yoqniy. ³³ Ningi amal uge bul. Deqa mondonj Qotei a nungo une qa merngsim ningi njamyuwoq di breingwas. Yimqa ningi kiyersib olo bole sqab? Keresai.

³⁴ “Deqa ningi quiy. E na Qotei aqa medabu o tamo nanngi ti Qotei aqa powo tamo nanngi ti Qotei aqa dal anjam qalie tamo nanngi ti qarinjroqnuh nungoq boqnuqab. Boqnuqab ningi na nanngi qudei nungoqnsib moyiotnjroqnuqab. Osib nanngi qudei namburbasq di gaintnjrqab. Osib nanngi qudei ojelenosib nungo Qotei tal miligiq di kumbainjroqnuqab. Osib nanngi qudei teteinjribqa nanngi jaraiyosib qure bei beiq giloqnuqab. ³⁵ Ningi nanngi degnjroqnuqab bati deqa Qotei a nungo moma nanngo une kalil osim nungo jejamuq di atelenqas. Nungo moma nanngo une agiende. Nanngi na tamo ungasari kumbra bole bole yoqneb qaji nanngi nungoqneb. Nanngo une di agi nanngi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moyiej. Dena bosib bosib Berekia aqa njiri Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnaq moyiej. Une kalil di Qotei na osim nungo jejamuq di atelenqas. ³⁶ E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unuh qaji nanngi enjrqas.”

Yesus a Jerusalem nanngi qa dulej

³⁷ Osiqua Yesus a olo marej, “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanngi nungoqnsim moyiotnjroqnuh. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinjroqnuh qaji nanngi meniñ na nungoqnsim moreneqnuh. Bati gargekoba e ino angoro nanngi tuwe du du bul koroinjrqajqa yeqnam ningi saideqnuh. ³⁸ Deqa ningi quiy. Qotei a nungo atra tal koba uratetngimqa a laña sqas. ³⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondonj e olo lañ qureq na boqnitqa ningi e nubsis marqab, ‘Tamo a bgo endi Tamo Koba aqa ñam na bgo. Deqa Qotei na a tulanj geregereiyeqnu.’”

24

Bunuqna jeu tamo nanngi na atra tal niñaqyqab

¹ Osiqua Yesus a atra tal koba uratosiq gileqnaqa aqa angoro nanngi na aqa areq bosib atra tal osoryeb. ² Osoryonab Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Atra tal ningi unonub endi bunuqna jeu tamo nanngi na bosib tulan niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Yesus na aqa angoro nanngi degsi minjrsiqua Oliv manaq oqsic goge di awesonaqa aqa angoro nanngi aqa areq bosib lumu nenemyeb, “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanngi bosib atra tal endi niñaqyqab? Mandam endi koboqa laqnmimqa ni olo lañ qureq na boqnim kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomoq?’”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi geregere njam atoqniy. Tamo qudei na ningi gisanjo uge. ⁵ Bunuqna gisanj tamo gargekoba nanngi ijo ñam na boqnsib tamo ungasari nanngi endegsib minjroqnuqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo ungasari tulanj gargekoba nanngi gisanjroqnuqab. ⁶ Bunuqna sawa bei bei qaji nanngi an na qotokobaoqnuqab. Ningi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. ⁷ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnuqab. Mandor qudei nanngi tigeloqnsibqa mandor qudei nanngi qoto itnjroqnuqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti ingi saio bati dego brantelenqas. ⁸ Kumbra kalil di unja anqrotqa osiqua mati jaqatinj kiñala eqnu dego kere.

⁹ “Bati deqa nanngi na ningi ojelenoqnsib jaqatinj ti gulbe ti enqoqnuqab. Osib ningi qudei lunqnsib moyiotngwab. Ningi ijo ñam ejunub deqa sawa bei bei qaji nanngi ningi qa tulanj ugeoqnsib jeutngoqnuqab. ¹⁰ Bati deqa tamo ungasari gargekoba e qa nanngo areqalo singilato qaji nanngi ijo ñam ulontosib segi segi jeu sqab. Sosibqa nanngo segi was nanngi ojelenoqnsib

tamo uge nanjo banq di atoqnqab. ¹¹ Gisan tamo tulan gargekoba nanji boqnsib ijo segi tamo ungasari nanji endegsib minjroqnqab, 'E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.' Degsib nanji gisanjroqnqab. ¹² Kumbra uge deqaji tulan kobaoqnmqqa tamo gargekoba nanji qalaqalayo kumbra uratoqnqab. ¹³ Ariya ningi ijo nam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ningi elenqas. ¹⁴ Ijo wau tamo nanji sawa sawa kalil keretoqnsibqqa Qotei aqa anjam bole mare laqnqab. Amqa diño bati brantqas. Anjam bole di aqa damu agiende. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas."

Ingi tulan ugedamu brantqas

¹⁵ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanji endegsi minjrej, "Diño batiamqa ingi tulan ugedamu Qotei aqa medabu o tamo Daniel a nami deqa marej qaji di brantim ningi unqab. Ingi ugedamu di a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesqas." E Matyu. Tamo ungasari ijo anjam endi sisiyeqnu qaji nanji gegerere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. ¹⁶ Osiqa Yesus na aqa angro nanji olo endegsi minjrej, "Ningi ingi ugedamu di unsibqqa bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nanji jaraiyosib manaq oqoqujatebe. ¹⁷ Tamo ungasari tal meq di unub qaji nanji jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqqa olo warum miligiq gilaib. Nanji jaraiyoqujatebe. ¹⁸ Tamo ungasari wauq di unub qaji nanji jaraiqa oqnsib nanjo gara jugo oqa osibqqa olo puluosib qureq baib. Nanji torei dena jaraiyoqujatebe. ¹⁹ Bati deqa unja guman ti unja angro mom ti jaraiyo bangioqnsib gulbe koba oqab. ²⁰ Deqa ningi endegsib pailyoqniy, 'Gulbe di awa bati qa brantaiq. Yori bati qa dego brantaiq.' ²¹ Ningi degsib pailyoqniy. Di kiyaaq? Bati deqa tamo ungasari nanji gulbe tulan kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosai oqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosib bosiq agi bini unum. Bunuqna lanja ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas. ²² Gulbe di aqa bati Qotei na truqtqas. A na truqtqasai di tamo ungasari kalil nanji padalekritqab. Aqa segi tamo ungasari nami giltjrej qaji nanji padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqtqas.

²³ "Bati deqa tamo qudei na merngwab, 'Ningi uniy. Kristus bqo agiende' o 'Kristus bqo agide.' Degsib merngibqqa ningi nanjo anjam quetnjraib. ²⁴ Tamo qudei nanji bosib gisanosib marqab, 'E Kristus.' Qudei marqab, 'E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.' Degsib maroqnsib manwa kokba babtoqnqab. Nanjo manwa dena nanji na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjrej qaji nanji dego areqalo niñaqyetnjraqqa wauoqnqab.

²⁵ "Ningi quiy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merngonum. ²⁶ Deqa tamo qudei na ningi endegsib merngwab, 'Ningi uniy. Kristus bqo agi wadau sawaq di unu.' Degsib merngibqqa ningi nanjo anjam di dauryosib wadau sawaq gilaib. Tamo qudei na ningi merngwab, 'Kristus bqo agi talq di unu.' Degsib merngibqqa ningi nanjo anjam quetnjraib. ²⁷ Ningi qalie, kola minjaleqnaqa lan kalil suwanjeqnu. Dego kere e Tamo Angro lan qureq na boqnitqqa tamo ungasari kalil nanji e nubqab.

²⁸ "Tamo nanjo jejamu qusaqnu qaji sawa dia qal nanji koroqab."

Tamo Angro a singila ti rian ti bqas

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, "Gulbe kalil di nanjo bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanji lan goge na ululoqnsib mandamq aiyelenqab. Lan goge dia ingi ingi kalil renjinyelenqab. ³⁰ Bati deqa e Tamo Angro bqai. Ijo toqor a lan goge dia brantimqqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji e qa akamugetqab. E singila ti rian ti lanbiq na boqnit tamo ungasari kalil nanji e nubqab. ³¹ Yimqa e singila na gul anjamosi y ijo lan angro nanji qarinjritqqa nanji sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjrej qaji nanji lan utru utruq na koroinjraqab."

Ningi qura qa yawo anjam dena poinjgem

³² Osiqa Yesus a olo marej, "E na qura qa yawo anjam ningi merngitqqa dena poinjgwas. Qura banqa qalsim olo nalaguyoqnmqqa ningi unsib qalieqab, 'Sen aqa bati jojomqo.' ³³ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqqa ningi unsib endegsib qalieoiy, 'Bole, Kristus bqajqqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.' ³⁴ E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji kalil morenjosaisoqnsibqqa kumbra kalil endi brantelenqas. ³⁵ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai."

Yesus bqajqqa bati di tamo bei a qaliesai

³⁶ Osiqa Yesus a olo marej, "Ijo bqajqqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nanji qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie. ³⁷ Noa aqa bati qa tamo ungasari nanji kumbra yoqneq dego kere e Tamo Angro bqajqqa bati qa tamo ungasari nanji kumbra degyoqnqab. ³⁸ Agi Noa aqa bati qa mandam ya maqosaisonaqa tamo ungasari nanji ingi ti ya ti uyoqnsib unja ban ojelenoqnsib sonabqqa Noa a qobun miligiq gilej. ³⁹ Mandam ya maqosim nanji padaltjnrqas nanji deqa qaliesai. Nanji lanja nanari soqneq.

Sonabqa gulbe di nanngoq di brantej. Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nanqi nanari degsib sqas. ⁴⁰ Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqniqbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ⁴¹ Unja aiyel tal qujaiq di saplan gereiyogqniqbqa Qotei na bei lan qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ⁴² Deqa ningi geregere nam atiy. E nungo Tamo Koba. E bati gembu bqai di ningi qaliesai. ⁴³ Ningi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qaliesiq sonaq qamu bajin tamo bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu. ⁴⁴ Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi prugtngaim deqa ningi geregere nam atoqnsib e qa tariñoqnsib soqniy.”

Tamo yai a kangal tamo bole?

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Kangal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kangal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kangal tamo kalil nanqi geregere taqatnjroqnsimqa nanngo ingi uyqajqa batioqnmqa ingi anainjroqnsim soqne.’ ⁴⁶ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kangal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kangal tamo di a tulanj areboleholeiyqas. ⁴⁷ Deqa e bole merngwai. Kangal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqngas. ⁴⁸ Ariya kangal tamo di a tamo uge sqas di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ ⁴⁹ Degsi are qalsimqa a na kangal tamo qudei a ombla wauo qaji nanqi lanja lanja kumbainjroqngas. Osim wain uyo tamo qudei nanqi joqsim koba na ingi ti wain ti uyoqnsib nanarioqngab. ⁵⁰ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantogujatosim unimqa a tulanj pruguetqas. ⁵¹ Deqa aqa tamo koba a na qalougetosim gisan tamo nanngo so sawaq waiyim aiqas. Sawa dia tamo nanqi tulanj akamkobaoqnsib pailoqnsib nanngo jaqatin qaqalagei anjam atoqngas.”

25

Dunqenge 10 nanngo yawo anjam

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di dunqenge 10 nanngo kumbra sigitejunu. E deqa ningi saingwai. Tamo bei a unja ban oje. A unja ban ojqa sawaq gilqa laqnaqa dunqenge 10 nanqi a ombla gilqa marsib nanngo segi segi lam osib walwelosib aisib gamq di a qa tariñoqneb. ² Dunqenge 5 nanqi nanari. Dunqenge 5 nanqi powo ti. ³ Dunqenge nanari nanngo lam miligiq di ya kiñala segi soqnej. Nanqi lam ya bei o ti aiyosai. ⁴ Dunqenge powo ti nanqi nanngo lam osibqa lam ya jalinaj di qamsib o ti aiyeb. ⁵ Ariya tamo a unja ban ojqa sawaq urur gilosai. A sokobaiyej. Deqa dunqenge 10 nanqi gamq di a qa tariñosib sonabqa urnjamnrnaqa tjeretjeb.

⁶ “Neretjesonabqa qolo jige tamo qudei nanqi maosib mareb, ‘Tamo unja ban ojqa qaji agi gileqnu. Deqa ningi tigelosib walwelosib gamq di a turoiy.’ ⁷ Onaqa dunqenge 10 nanqi tigelosib nanngo lam gereiyeb. ⁸ Gereiyogqnsibqa dunqenge nanari nanqi na dunqenge powo ti nanqi minjreb, ‘Ningi lam ya kiñala egij. Gago lam ya saiqo deqa mosoqa laqnu.’ ⁹ Onaqa dunqenge powo ti nanqi na kamba minjreb, ‘Lam ya endi gago segi qa kere. Iga ningi qa ti keresai. Deqa ningi olo sumsib nungo segi lam ya awaiyyi.’ ¹⁰ Onaqa dunqenge nanari 5 nanqi tigelosib lam ya awaiyqajqa sumeqnabqa tamo di a unja ban ojqa sawaq giloqnej. Gileqnaqa dunqenge powo ti nanqi nami nanngo lam gereiyosib soqneb deqa nanqi na tamo di dauryosib unja ban ojqa sawaq gileb. Gilsib tal miligiq gilekritisib siranj kabuteb.

¹¹ “Sokiñalayonaq dunqenge nanari nanqi tal meq di brantosib maosib tamo di minjeb, ‘O Tamo Koba, iga bonum. Ni na siranme waqtetgime.’ ¹² Onaqa a na kamba minjreb, ‘E bole merngwai. E ningi qaliesai.’”

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere ningi geregere nam atsib soqniy. Di kiyaaqa? Ijo bqajqa bati ningi qaliesai deqa.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a sawa isaq gilsiq di soqnej dego kere. A gilqa osiqa aqa kangal tamo nanqi koroinjrsiqa nanqi na aqa silali taqatqa minjrsiq nanngo banq di uratetnjreb. ¹⁵ A na aqa kangal tamo nanngo segi segi singila pegiyetnjrsiqa nanqi wau yqajqa kere dego silali pupoyosiqa enjreb. Bei 5,000 kina yej. Bei 2,000 kina yej. Bei 1,000 kina yej. Osiqa a sawa isaq gilsiq di soqnej. ¹⁶ Sonaqa kangal tamo 5,000 kina ej qaji a silali dena wauosiqa olo 5,000 kina bei ej. ¹⁷ Kangal tamo 2,000 kina ej qaji a dego silali dena wauosiqa olo 2,000 kina bei ej. ¹⁸ Ariya kangal tamo 1,000 kina ej qaji a silali dena wauosai. A silali di osi gilsiq mandamq di sub bogsiqa sub miligiq di ulitonaq soqnej.

¹⁹ “Bati olekoba yala koboonaqa tamo koba a olo puluosi bosiqqa aqa kangal tamo nanqi wauqa silali enjreb qaji di metnjreb. Metnjrnaqa nanqi aqa areq bonabqa a na minjreb, ‘E

nami silali engem qaji dena ningi waueb olo silali di osorbiy:’²⁰ Onaqa kanjal tamo 5,000 kina ej qaji a na 5,000 kina bei osi bosiqqa aqa tamo koba minje, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 5,000 kina nami ebem qaji dena e wauonamqa olo 5,000 kina bei brantej agiende.’²¹ Onaqa aqa tamo koba a na minje, ‘Ni kanjal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’

²² “Onaqa kanjal tamo 2,000 kina ej qaji a bosiqqa aqa tamo koba minje, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 2,000 kina ebem qaji dena e wauonamqa olo 2,000 kina bei brantej agiende.’

²³ Onaqa aqa tamo koba a na minje, ‘Ni dego kanjal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.’

²⁴ “Onaqa kanjal tamo 1,000 kina ej qaji a bosiqqa aqa tamo koba minje, ‘O Tamo Koba, ni que. E nami qalieem, ni tamo njirin ani. Tamo qudei nangi inji yageqnaq melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nangi saga yago breieqnaq boleeqnaq ni segi na koroiyoqnsim uyeqnum.’²⁵ Deqa e ni qa ulaosim ino 1,000 kina ebem qaji di osi gilsimqa mandamq di sub bogsim sub miligiq di ulitonam soqnej agiende.’

²⁶ “Onaqa aqa tamo koba a na minje, ‘Ni kanjal tamo uge. Ni lola ani. Ni nami qalieem, tamo qudei nangi inji yageqnaq melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nangi saga yago breieqnaq boleeqnaq e segi na koroiyoqnsim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem.’²⁷ Deqa ni kiyaaqa ijo silali di osi gilsim silali talq atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqa qamu turtosim onum qamu.’²⁸ Degsi minjsiqa aqa kanjal tamo qudei nangi minjrej, ‘Ningi 1,000 kina di yayosibqa kanjal tamo nami wauosiqa 10,000 kina ejunu qaji di olo yiy.’²⁹ Ningi degyiy. Di kiyaaqa? Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau yimqa a wau gargekoba taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a larja sqas.’³⁰ Deqa ningi na kanjal tamo uge di qalaq di waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia nangi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanjo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.’ ”

Mondonj Tamo Angro a bosim tamo ungasari kalil nangi peginjraqs

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondonj e Tamo Angro ñam kobaquja oqai. Osiy lan angro kalil nangi joqsiy mandamq aisiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai.”³²⁻³³ Awesoqnit sawa bei bei qaji kalil nangi bosib ijo ulatamuq di koroabqa e na nangi peginjraqai. E na nangi qudei ijo ban woq di atelenosiy olo nangi qudei ijo ban qonanq di atelenqai. Wagme taqato tamo nangi na kaja ti meme ti nangi peginjreqnub dego kere.”³⁴ Osiy tamo ungasari ijo ban woq di unub qaji nangi endegsi minjraqai, ‘Ijo Abu a ningi qa tulan areboleboleieyqnu. Nami a mandam atej bati deqa a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa gam gereiyetnjej. Deqa ningi ijoq babqa ijo Abu na ningi taqatngwas.’³⁵ Di kiyaaqa? E mambonaqa ningi na e inji anaibeb. E ya qarbonaqa ningi na e ya anaibeb. E yauj tamo sonamqa ningi na e osib nungo talq di gereibeb.”³⁶ E gara saiqoji sonamqa ningi na gara tigetbeb. E maibonaqa ningi na e taqatbeb. E tonto talq di sonamqa ningi na bosib e gereibeb.’

³⁷ “E na tamo ungasari ijo ban woq di unub qaji nangi degsi minjritqa nangi e kamba nenembqab, ‘O Tamo Koba, bati gembu ni mammonaqa iga na inji anaimem? Bati gembu ni ya qarmonaqa iga na ya anaimem?’³⁸ Bati gembu ni yauj tamo sonamqa iga ni osim gago talq di gereimem? Bati gembu ni gara saiqoji sonamqa iga na gara tigetmem? ³⁹ Bati gembu ni maimonaqa iga na taqatmem? Bati gembu ni tonto talq di sonamqa iga bosim ni gereimem?’

⁴⁰ “Nangi e degsib nenembibqa e na kamba minjraqai, ‘E bole merngwai. Ningi na ijo was ñam saiqoji unub qaji nangi geregereinjroqneb di agi ningi e dego gereiboqneb.’

⁴¹ “Ariya e na tamo ungasari ijo ban qonanq di unub qaji nangi endegsi minjraqai, ‘Ningi tamo ungasari tulan ugedamu. Deqa ningi jaraiyiy. Jaraiyosib aisis ñamyuwo gaigai yuejunu qaji dia soqniy. Satan aqa lan angro nangi ti dia sqab. Qotei a nami ñamyuwo di nangi gereiyetnjrej.’⁴² Deqa ningi ñamyuwo deq aiyyi. Di kiyaaqa? E mambonaqa ningi na e inji anaibosai. E ya qarbonaqa ningi na e ya anaibosai.’⁴³ E yauj tamo sonamqa ningi na e osib nungo talq di gereibosai. E gara saiqoji sonamqa ningi na gara tigetbosai. E maibonaqa ningi na e taqatbosai. E tonto talq di sonamqa ningi na bosib e gereibosai.’

⁴⁴ “E na tamo ungasari ijo ban qonanq di unub qaji nangi degsi minjritqa nangi e kamba nenembqab, ‘O Tamo Koba, bati gembu ni mammej? Bati gembu ni ya qarmej? Bati gembu ni yauj tamo soqnem? Bati gembu ni gara saiqoji soqnem? Bati gembu ni maimej? Bati gembu ni tonto talq di soqnem? O Tamo Koba, bati gembu ni degsi sonamqa iga ni numsim gereimosai?’

⁴⁵ “Nanġi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqi, ‘E bole mernġwai. Niġi na ijo was ñam saiġoji unub qaji nanġi gereinjrosaiġoneb di aġi niġi e dego gereibosaiġoneb.’ ⁴⁶ E na nanġi degsi minjrsiyqa nanġo awai uge enjrsiy breinjrit ñamyuwoq aiqab. Dia nanġi bati gaigai jaqatin qonsib sqab. Ariya tamo unġasari kumbra bole yeqnuv qaji nanġi ñambile gaigai sqab.”

26

Juda tamo kokba nanġi Yesus qalib moiġajqa gam ñamoqneb

¹ Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa a na aqa anġro nanġi endegsi minjrej, ² “Niġi qalie, yori bati koba jojomqo. Bati aiyel unu. Yori bati di brantimqa Juda tamo kokba nanġi na e Tamo Anġro ojsib jieu tamo nanġo banġ di atqab. Atibqa nanġi na e ñamburbasq di lubib moiġai.” Yesus na aqa anġro nanġi degsi minjrej. Yori bati di Qotei a nami Israel nanġi Isip sawaq di padalqa laqnaabqa aqaryainjrej deqa olo are qalqajqa bati.

³ Yori bati di jojomej deqa atra tamo kokba ti Israel nango gate nanġi ti gilsib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq di koroeb. ⁴ Koroosib endegsib nenemoqneb, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiġotqom?” ⁵ Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqasai. Ojqom di tamo unġasari nanġi iġa nugsib ñirinjosib qoto tigelto uge.”

Uña bei a goren quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

⁶ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnei. ⁷ Sosiqa inġi uyeqnaqa uña bei a goren quleq ti tulañ boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalañaq jigsisaq osi bosiqqa Yesus aqa gateq di bilentej. ⁸ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi uña di aqa kumbra unsibqa ñirinjosib segi segi maroqneb, “Uña di a kiyaqa goren di laña ñanġuiyo?” ⁹ A goren di osiq tamo qudei enjrġo qamu silali kobaquja yonub qamu gilsiq tamo inġi inġi saiġoji nanġi jeisi enjrġo qamu di kere.”

¹⁰ Onaqa Yesus a nango areqalo di qalieosiqa minjrej, “Niġi kiyaqa uña di gulbe yeqnuv? A kumbra bole ebqo. ¹¹ Tamo inġi inġi saiġoji nanġi bati gaigai niġi ti sqab. Ariya e bati gaigai niġi ti sqasai. ¹² E moiġai. Moiġitqa e subq atqab. Uña di a e qa are qalsiq ijo jejamuq di goren bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. ¹³ E bole mernġwai. Bunuqna ijo wau tamo nanġi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa uña endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saoqnaqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanġo banġ di atqas

¹⁴ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiqa atra tamo kokba nanġoq gilej. Judas a Yesus aqa anġro 12 nanġi deqaji bel. ¹⁵ A nanġoq gilsiqqa minjrej, “Niġi na awai kiye ebibqa e Yesus osiy nunġo banġ di atqai?” Onaqa nanġi na meniñ silali 30 yeb. ¹⁶ Yonab a gilsiqqa a Yesus osim nanġo banġ di atqajqa gam ñamoqnej.

Yesus aqa anġro nanġi ti yori bati aqa inġi uyeb

¹⁷ Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantonaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iġa merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa inġi inġi gereiyetmonamqa ni inġi uyqam?” ¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġi aisib qure ambleq di tamo bei itqab. Itosib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, ‘Ijo bati jojomqo. Deqa e ijo anġro nanġi koba na ino talq di awoosim yori bati aqa inġi uyqom.’ ” ¹⁹ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsib brantonab dauryosib inġi inġi kalil gereiyeleneb.

²⁰⁻²¹ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa anġro 12 nanġi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib inġi uyoqnsibqa Yesus na nanġi endegsi minjrej, “E bole mernġwai. Niġi ijo anġro 12. Nunġo ambleq dena anġro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanġo banġ di atqas.” ²² Degsi minjrnaq qusibqa are tulañ gulbeinjrnnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?” ²³ Onaqa minjrej, “Anġro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanġo banġ di atqas. ²⁴ Niġi quiy. E Tamo Anġro moiġai. Nami Qotei aqa anjam degsib e qa nengrenyeb. Deqa unġum. E anjam di dauryosiy moiġai. Ariya anġro e osim tamo qudei nanġo banġ di atqas qaji a tulañ padalougetqas. A nami ñambabosai qamu di kere.” ²⁵ Onaqa Judas aġi Yesus osim jieu tamo nanġo banġ di atqas qaji a na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo ubtosim maronum?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Od. Anjam aġi ni na maronum.”

Yesus na aqa anġro nanġi bem ti wain ti anainjrej

²⁶ Osisaq Yesus aqa anġro nanġi koba na inġi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqa bem bei osiq ġinġenyosiqa aqa anġro nanġi enjrsiqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyiy.” ²⁷ Osisaq wain osisaq gambanġ di bilentosiq Qotei pailyosiqa aqa anġro nanġi enjrsiqa minjrej, “Niġi kalil wain endi uyiy. ²⁸ Endi ijo len. Tamo unġasari gargekoba nanġo une

kobotetnrqajqa deqa ijo leŋ aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas. ²⁹E niŋgi mernŋwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondoŋ diŋo batiamqa ijo Abu a nuŋgo Mandor Koba soqnimqa e niŋgi koba na awoosiy olo wain bunuj uyqai.”

³⁰ Yesus na aqa anŋro nanŋi degsi minjrasiqa nanŋi koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa anŋro nanŋi minjrej, “Niŋgi kalil e uratbosib jaraiqab”

³¹ Yesus aqa anŋro nanŋi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Qolo qujai endeqa niŋgi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nuŋgo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb, ‘E na kaja nango mandor qalitqa kaja nanŋi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb. ³² Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy niŋgi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa niŋgi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.” ³³ Onaqa Pita na minjej, “Anŋro kalil nanŋi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.” ³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisaŋqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’” ³⁵ Onaqa Pita a tulan saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, unŋum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa anŋro kalil nanŋi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

³⁶ Yesus aqa anŋro nanŋi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa anŋro nanŋi minjrej, “Niŋgi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailiosiy bqai.” ³⁷ Degsi minjrasiqa aqa anŋro qalub agi Sebedi aqa ŋiri aiyel nanŋi Pita koba na joqsiqa pailyoqajqa sasalej. Sasalosiqqa pailyoqnsiqa a are tulan gulbekobaiyej. ³⁸ Osiqa aqa anŋro qalub nanŋi minjrej, “E are tulan gulbekobaiqbqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa niŋgi e ombla endi sosimqa ŋam atoqniy.” ³⁹ Degsi minjrasiqa olo kiñala sasalosiqqa mandamq di ŋam quosiqqa Qotei pailiosiq minjej, “O ijo Abu, gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unŋum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

⁴⁰ Yesus a degsi Qotei pailiosiq olo tigelosiqqa aqa anŋro nanŋo areq aisiq ŋam atej di nanŋi are gulbe na ŋereŋesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “Niŋgi e ombla na ŋam sokiñalayqa keresai e? ⁴¹ Niŋgi ŋereŋaib. Niŋgi ŋam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nuŋgoq bqas di gulbe dena niŋgi uneq wainŋwasai. Bole, nuŋgo are miligiq di niŋgi e daurbqajqa are unu. Ariya niŋgi segi gulbe di oqajqa singila saiqoji.”

⁴² Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq endegsi pailyej, “O ijo Abu, gam bei saiamqa, unŋum, ni ino segi areqalo dauryosim marimqa e gulbe endi oqai.” ⁴³ Degsi pailiosiq bosiqqa aqa anŋro qalub nanŋi urŋamŋrnaqa ŋereŋesonab unjrej. ⁴⁴ Unjrasiqa olo nanŋi uratnrjsiq puluosi gilsiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyej.

⁴⁵ Osiqa a olo aqa anŋro nanŋo areq aisiq minjrej, “Niŋgi aqaratosib geregere ŋereŋejunub e? Unŋum. Bati koboqo. Niŋgi uniy. E Tamo Anŋro osib une tamo nanŋo banq di atqajqa bati bqo. ⁴⁶ Niŋgi tigelab gilqom. Tamo e osim nanŋo banq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanŋo banq di atej

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa anŋro 12 nanŋi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanŋi sebru ti torom ti eleŋonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Israel nanŋo gate nanŋi ti atra tamo kokba ti nanŋi na nanŋi qarinqrnab Yesus ojqa beb. ⁴⁸ Judas a nami nanŋi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E tamo kundoqyqai agide. A ojsib osib gliiy.” ⁴⁹ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, qolo bole.” Degsi minjsiq kundoqyej. ⁵⁰ Kundoqyonaqa Yesus na minjej, “O was, ni kumbra kiye e ebqa bonum ni degye.” Degsi minjnaqa tamo nanŋi di brantosib ban waiyosib Yesus ojeb.

⁵¹ Onaqa Yesus aqa anŋro bei na aqa sebru osiqqa atra tamo gate aqa kanŋal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqqa dabkala segi getentej. ⁵² Onaqa Yesus na aqa anŋro di minjej, “Ino sebru olo ate. Tamo kalil sebru na qotqab qaji nanŋi sebru na moreŋqab. ⁵³ Ni que. E ijo Abu minjqai di a na lan anŋro 72,000 nanŋi qarinqrnimqa bosib e aqaryaiqbqab. Ni di qaliesai kiyoy? ⁵⁴ Ariya e ijo Abu degsi minjqasai. Minjqai di aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqasai. Agi nami endegsib nengrenyeb, ‘Kristus a moiqas.’”

⁵⁵ Osiqa bati deqa Yesus na tamo nanŋi di minjrej, “E leŋ ojo tamo unum deqa kiyoy niŋgi sebru ti torom ti eleŋosib e ojqa bonub e? E bati gaigai atra tal miligiq di sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa niŋgi yala ban waiyosib e ojsai. ⁵⁶ Niŋgi kumbra degyeb deqa Qotei aqa medabu o tamo nanŋo anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu agi brantej.” Yesus a nanŋi degsi minjrnaqa aqa anŋro kalil nanŋi a uratosib jaraiyeb.

Juda tamo kokba nanŋi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵⁷ Onaqa tamo Yesus ojeb qaji nanği na a osib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq osi gileb. Dia Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti kalil koroesoqneq. Koroesonabqa tamo nanği na Yesus osi gilsib nanço ulatamuq di tigelteb. ⁵⁸ Nanği Yesus osi gileqnaqqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa nanği Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanço ambleq di awesoqnej.

⁵⁹ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti kalil koroesosibqa nanği gisanj anjam na Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneq. Di kiyaga? Anjam dena nanği Yesus qalib moiqajqa deqa. ⁶⁰ Anjam ñamonab ñamonab ugeinjrej. Deqa nanği tamo gargekoba metnjreqnaq boqnsib gisanj anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenoqneq. Nanço ambleq dena tamo aiyel tigelosib Yesus aqa jejamu lanja gisanjosib mareb, ⁶¹ “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E Qotei aqa atra tal koba endi konjrontosiyqa bati qalub qa olo tigtelqai.’”

⁶² Onaqa atra tamo gate a nanço anjam di qusiqa a tigelosiqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanği endi une gargekoba ino jejamuq di qameqneq. Di ni kamba anjam bei marqasai e?” ⁶³ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa ñam na e ni nenemmqai, ni Kristus e? Ni Qotei aqa Niri e? Ni e merbe.”

⁶⁴ Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere. Ni que. E Tamo Anjro. Bunuqna e lanj qureq oqsiy Qotei singila koba ti unu qaji aqa banj woq di awesosiyo olo lanjbiq na boqnit nanği e nubqab.” ⁶⁵ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulanj minjinj oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranyosiqa marej, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaga tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? Aqa misilinj anjam ninği quonub. ⁶⁶ Deqa ninği kiyersib marqab?” Onaqa nanği kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiym.”

⁶⁷⁻⁶⁸ Nanği kalil degsib marnabqa nanço ambleq dena tamo qudei nanği tigelosib Yesus aqa ulatamuq di miselyoqnsib banj na qaloqneq. Osib aqa ñamdamu gara na qosetosib ula ponjyoqnsib minjoqneq, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

Pita a gisañoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁹ Ariya Pita a tal meq di awesonaqa kanjal unja bei na aqa areq bosiq minjej, “Ni dego Yesus Galili qaji aqa anjro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.” ⁷⁰ Onaqa Pita a tamo kalil nanço ñamdamuq di tulanj saidosiq unja di minjej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” ⁷¹ Degsi minjsiqa tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. Sonaqa kanjal unja bei na Pita unsiqa tamo nanği Pita aqa areq di tigelesoqneq qaji nanği minjrej, “Tamo di a dego Yesus Nasaret qaji aqa anjro bei. A nami Yesus dauryosiq laqnej.” ⁷² Onaqa Pita a olo tulanj saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum.” ⁷³ Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei jojom di tigelesoqneq qaji nanği Pita aqa areq bosib minjeb, “Iga ino anjam maro na qalieonum, ni Galili qaji tamo. Dena iga poigwo, ni Yesus aqa anjro bei.” ⁷⁴ Onaqa Pita a olo tulanj singila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisanjot Qotei na e lubem.” A degsi marnaqa tuwe anjamej. ⁷⁵ Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’” anjam deqa olo are qalsiq poiyoqnaqa oqedosiq tulanj akamugetej.

27

Juda tamo kokba nanği Yesus osib Pailat aqa banj di ateb

¹⁻² Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Israel nanço gate nanği ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqneq. Anjam kereonaq nanği Yesus aqa banj tontetosib osi gilsib Rom nanço gate Pailat aqa banj di ateb.

Judas na aqa segi jejamu qalsiq moiyej

³⁻⁴ Atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti Yesus qalib moiqajqa anjam keretonabqa Judas a qusiqa olo areqalo bei osiqa nanço areq bosiq minjrej, “E une kobaquja yonum. Tamo e nunço banj di atonum qaji a une saiqoji. Ninği a lanja qalsib moiyoqneq. Deqa meninj silali 30 ninği na ebeb qaji endi olo oiy.” Degsi minjrnaja nanği na kamba minjeb, “Di gago gulbe sai. Di ino segi gulbe.” ⁵ Onaqa Judas a silali di olo osi gilsiq atra tal meq di breiyosiqa aisiq a segi na aqa kakroq di sil waiyosiq gainjosiq moiyej.

⁶ Onaqa atra tamo kokba nanği mareb, “Silali endi tamo qalib moiqajqa aqa awai. Deqa iga silali endi atra tal aqa silali ti turtqasai.” ⁷ Nanği degsib marsibqa silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyeb. Yauñ tamo nanği moreñoqneq mandam mutu dia subq atelenqajqa deqa awaiyeb. ⁸ Mandam mutu di “Leñ Aiyu Qaji

Mandam" ñam degsib waiyeb. Ñam di bini mareqñub. ⁹⁻¹⁰ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, "Israel nanji Kristus aqa jejamu awaiyqa marsib meniñ silali 30 atqab. Atsib silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyqab. Tamo Koba a na anjam degsi merbqo." Jeremaia a nami degsi marej.

Pailat na Yesus nenemyej, "Ni Juda nanngo Mandor Koba e?"

¹¹ Onaqa Yesus a Pailat aqa ulatamuq di tigelonaqa Pailat na nenemyej, "Ni Juda nanngo Mandor Koba e?" Onaqa Yesus na minjeb, "Od. Anjam ni maronum di kere." ¹² Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnirnaqa Yesus gisanjoqnsib aqa jejamuq di une gargekoba qameleñoqñeb. Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei kamba yala marosai. ¹³ Deqa Pailat na olo Yesus nenemyej, "Nanji une gargekoba ino jejamuq di qameqñub. Di ni queqñum e?" ¹⁴ Onaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. Deqa Pailat a tulanj prugugetej.

Pailat a marej, "Ninji Yesus a ñamburbasq di qamiy"

¹⁵ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantogñimqa Juda tamo ungasari nanji tamo qujai aqa ñam maroqñibqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqñsim enjroqñqas. ¹⁶ Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A leñ ojo tamo. ¹⁷ Deqa tamo ungasari kalil nanji Pailat aqa areq di koroonaqba a na nenemnjrej, "E tamo yai tonto talq dena uratosiy enjwawai? E Barabas uratosiy enjwawai kiyo Yesus agi ninji Kristus qa mareqñub qaji a uratosiy enjwawai kiyo? Ninji na merbiy." ¹⁸ Pailat a nanji degsi nenemnjrej, "Di kiyaaqa? A qalieej, atra tamo kokba nanji Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb. ¹⁹ Bati di Pailat a une pegiyo qaji awo jaramq di awesonaqa aqa ñauñ na anjam bei pepa mutu kiñalaaq di nenjrenyosiq Pailat aqaq qarinyej. A endegsi nenjrenyey, "Yesus aqa jejamuq di une saiqoji. Deqa ni a kumbra uge bei yaim. Qolo e ñeobilqeosim Yesus unonum. Deqa e are tulanj gulbekobaibqo."

²⁰ Onaqa Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na tamo ungasari nanngo areqalo tigeltetnjreb. Tamo ungasari nanji Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsim olo Yesus qalim moiqajqa deqa nanngo areqalo tigeltetnjreb. ²¹ Onaqa Pailat na olo tamo ungasari nanji nenemnjrej, "E tamo yai uratosiy enjwawai? Barabas kiyu Yesus kiyo? Ningi na merbiy." Onaqa nanji na kamba minjeb, "Ni Barabas uratosim ege." ²² Onaqa Pailat na olo minjrej, "E ninji Barabas enjwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninji a qa mareqñub. 'A Kristus.'" Onaqa nanji kalil murqumyosib minjeb, "Ni Yesus osim ñamburbasq di qame." ²³ Onaqa minjrej, "Kiyaaqa Yesus qalit moiqas? A une kiye yqo deqa a ñamburbasq di qamqai?" Degsi minjrnaqa nanji olo tulanj murqumyoqñsib waiñoqñsib minjoqñeb, "Ni a ñamburbasq di qame."

²⁴ Onaqa Pailat a nanngo anjam di qusiqa endegsi poiyej, "Tamo ungasari nanji ijo anjam quetbqasai. E nanji saidnjrqai di nanji njirinjosib qoto tigeltqab." Pailat a degsi poiyej deqa a tamo ungasari nanngo ulatamuq di ya bei tabirq di qamsiqa ya dena aqa banj yansosiqa minjrej, "Yesus a moiqas di nungo une. Di ijo une sai." ²⁵ Onaqa tamo ungasari nanji na minjeb, "Di kere. Unqum. Yesus a moiqas di gago une. Di gago anngo nanngo une dego." ²⁶ Nanji Pailat degsib minjnabqa a nanngo anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanji enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nanngo banq di atsiqa minjrej, "Ninji Yesus bu toqon na kumbainjiy." Degsi minjrnaqa nanji na Yesus osib kumbainjyeb. Kumbainjyosib kobonaqa Pailat na olo minjrej, "Ninji Yesus ñamburbasq di qamqajqa osib giliy."

Qaja tamo nanji Yesus misilinyoqñeb

²⁷ Pailat na qaja tamo nanji degsi minjrnaqa nanji Yesus osib Rom nanngo tal kobaquajq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanji metnjrnab bosib tal dia koroeb. ²⁸ Koroosib Yesus aqa gara piqtetosib gara juqo olekoba lent mandor kokba nanji gaigai jigeqñub deqaji bei osib Yesus jigeteb. ²⁹ Osib sil luwit osib lumumosib sil dena mandor nanngo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib bu toqon kanenjo osib Yesus aqa banj woq di yonab a mandor koba bul ojsiq tigelesoqnej. Osib aqa areq di singa pulutosib a gisan na binjyoqñsib minjoqñeb, "O Juda nanngo Mandor Koba, kaiye." ³⁰ Degsib Yesus minjoqñsib a miselyoqñsib bu toqon esoqnej qaji di tatruiyosib dena aqa gateq di qaloqñeb. ³¹ Nanji degsib Yesus misilinyosib kobonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di ñamburbas atetosib a banj ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanji Yesus osib ñamburbasq di qameb

³² Nanji Yesus osi giloqñsibqa gamq di tamo bei walwelosiq aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena ñamburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. ³³ Nanji Yesus

osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”³⁴ Di brantosib qaja tamo nanġi na wain ya ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.³⁵ Onaqa qaja tamo nanġi na Yesus osib ñamburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo ya aqa meniñ na buññrqa di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanosib gara eleneb.³⁶ Onaqa Yesus a ñamburbas goge di gainesonaqa qaja tamo nanġi ñamburbas utruq di awoosib Yesus taqatesoqneb.³⁷ Osib ñamburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenġrenyeb, “Tamo endi Yesus. A Juda nanġo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanġo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nenġrenyeb.

³⁸ Bati deqa bajin tamo aiyel dego ñamburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb.³⁹ Yesus a ñamburbas goge di sonaqa tamo unġasari nanġi aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb,⁴⁰ “Ni nami marem, ‘E atra tal koba konġrontosiyaq bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni degsi marem deqa ni ino segi jejamu aqaryaiye. Ni Qotei aqa Niriamqa ni ñamburbas uratosim mandamq aiyel.”⁴¹⁻⁴² Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanġi ti Juda gate nanġi ti dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo unġasari gargekoba nanġi aqaryainroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyaq keresai. A Israel nanġo Mandor Koba boleamqa a ñamburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’⁴³ A segi mareqnu, ‘E Qotei qa ijo areqalo sinġilatejunum. E segi Qotei aqa Niri.’ Aqa anjam di boleamqa Qotei na endego aqaryaiyem.”⁴⁴ Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanġi dego Yesus degsib misilij anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

⁴⁵ Qanam jige senj bati 12 onaqa sawa kalil tulaj ambruosi sonaq gilsiq senj bati 3 onaq bilaqtej.⁴⁶ Onaqa Yesus a tulaj lelenosiqa marej, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei, O ijo Qotei. Ni kiyaya e qoreibonum?”⁴⁷ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanġi aqa anjam di qusib mareb, “A Elaija meteqnu.”⁴⁸ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenġi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyaqaja soqtosiqa aqa medabuq di atej.⁴⁹ Onaqa tamo qudei nanġi mareb, “Iga mati tariñosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus ñamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”⁵⁰ Onaqa Yesus a olo tulaj lelenosiqa mondor titosiq aqa ñambile uratosiq moiyej.

⁵¹ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej. Onaqa mimiñ kobaquja dego dosiq mandam renġinyonaqa meniñ kokba paraparaeleneb.⁵²⁻⁵³ Bati deqa Qotei aqa segi tamo unġasari gargekoba nami moreñeb qaji nanġo sub waqelenonabqa nanġi olo subq na tigeleb. Bunuqna Yesus a dego subq na tigelonaqa tamo unġasari nanġi di Qotei aqa qure koba Jerusalem miligiq gileb. Gilnabqa tamo gargekoba nanġi na unjreb.⁵⁴ Ariya qaja tamo nanġi ñamburbas utruq di Yesus taqatesoqneb qaji nanġo gate ombla na mimiñ dosiq mandam renġinyonaq meniñ kokba paraparaelenonab unsibqa nanġi tulaj ulaugetosib mareb, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Unġasari gargekoba nanġi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems Josep wo nanġo ai. Ariya uña bei Sebedi aqa ñiri aiyel nanġo ai. Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa unġasari nanġi dena a dauryosib laqnsib kanġalyoqneb. Bati Yesus a Galili sawa uratosiqqa a na nanġi joqsiqa koba na Jerusalem beleneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁷⁻⁵⁸ Onaqa bilaqtonaqa fioro tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A dego Yesus dauryoqnej qaji. Deqa a Pailat aqa talq gilsiqqa nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na odyosiqa aqa qaja tamo qudei nanġi minjrej, “Niñġi Yesus aqa jejamu osib Josep yiy.”⁵⁹⁻⁶⁰ Onaqa Josep na Yesus aqa jejamu osi gilsiqqa gara qat omu na dalaosiq aqa segi sub bunuj nami meniñ miligiq di gereiyej qaji dia atej. Atsiqa meniñ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. Osiqa olo aiyel.⁶¹ Onaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo bosib sub areq di awoosib taqatesoqneb.

Qaja tamo nanġi sub me taqatesoqneb

⁶² Juda nanġo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inġi inġi kalil gereiyosib atnab soqnej. Deqa atra tamo kokba ti Farisi nanġi ti Pailat aqa talq gilsib minjeb,⁶³ “O Tamo Koba, Yesus a gisanj tamo. Deqa a moiyoaisosiqa endegsi marnaq iga quem, ‘Bati qalub koboamqa e olo subq na tigeltqai.’ A degsi marnaq iga quem.”⁶⁴ Deqa ni ino qaja tamo qudei qariñnjrimqa nanġi gilsib sub me geregere getentosib taqatesoqniñqa bati qalub koboqas. Ni degye. Ni degyqasai di Yesus aqa anġro nanġi gilsib aqa jejamu bajinjosib gisanjosib tamo

ungasari nangi minjrqb, 'Yesus a subq na tigelqo.' Yimqa nanqo gisan anjam di tulan kobaosim Yesus aqa gisan anjam nami marej qaji di tulan bunyqas." ⁶⁵ Onaqa Pailat na minjrej, "Ningi nunqo segi qaja tamo qudei joqsib gilibqa nangi sub me geregere getentosib taqatesqab." ⁶⁶ Pailat a nangi degsi minjrnaqa nangi na qaja tamo qudei nangi joqsib gilsib minjreb, "Ningi na sub me geregere taqatesoqniy." Degsib minjrsib meninj kobaquja nami sub me getentesoqnej qaji di olo geregere singilatosib sub meq di saga waiyeb. Nangi degyeb. Di kiyaya? Yesus aqa angro nangi bunuqna bosib saga olo taqal atqab di tamo kalil nangi poinjrqas, Yesus aqa angro nangi aqa jejamu bajinonub.

28

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo tigelosib Yesus aqa sub unqajqa gileb. ² Nangi gileqnaqqa Tamo Koba aqa lan angro bei a lan goge na aisiga meninj kobaquja sub me getentesoqnej qaji di belbentosiq qalaq di atsiqa meninj quraq di awesoqnej. Awesonaqa miminj kobaquja dej. ³ Lan angro di aqa ulatamu kola bul tulan minjalej. Aqa gara lanbi bul tulan qat. ⁴ Onaqa qaja tamo sub me taqatesoqneb qaji nangi na lan angro di unsibqa nangi tulan ulaugetosib gindagindanosib mandamq di ululonosis tamo morejo bul tindanesoqneb.

⁵ Onaqa lan angro na unq aiyel di minjrej, "Ningi ulaaib. E qalie, ningi Yesus namburbasq di qameb qaji a qa nqameqnaq. ⁶ A endi sosai. A subq na tigelqo. Agi a nami ningi endegsi merngej, 'E subq na tigelqai.' Deqa ningi aiyel bosib sub miligi uniy. A neiteb qaji lume agi unu. ⁷ Ningi unsibqa olo puluosib gurgur ti aisib Yesus aqa angro nangi endegsib minjriy, 'Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq ningi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Ningi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.' O unq aiyel, e ningi anjam di mernqwa bonum."

⁸ Onaqa unq aiyel di nangi tulan ulaugeteb. Osib nangi olo areboleboleinjrej. Deqa nangi subq dena olo puluosib lan angro na anjam minjrej qaji di Yesus aqa angro nangi minjrqaqqa gurgur ti aiyeb. ⁹ Aiyeqnaqqa gamq di Yesus a segi nangi aiyel turosiqa minjrej, "Nobqolo bole." Degsi minjrnaqa nangi aiyel aqa areq bosibqa aqa sinqa ojsib a binjyeb. ¹⁰ Onaqa Yesus na minjrej, "Ningi ulaaib. Ningi aisib ijo was nangi endegsib minjriy, 'Ningi Galili sawaq giliy. Gilsib dia Yesus itqab.'"

Qaja tamo nanqo gisan anjam

¹¹ Unq aiyel aiyeqnaqqa qaja tamo qudei sub taqatesoqneb qaji nangi tigelosib qure miligiq aiyeb. Aisib kumbra kalil subq di brantonaq uneb qaji di atra tamo kokba nangi sainjreb. ¹² Sainjrnab qusibqa Juda gate kalil nangi metnjrnab bosib koroosib anjam qosisib qaja tamo nangi di silali kobaquja enjreb. Osib minjreb, ¹³ "Ningi na tamo unqasari nangi anjam endegsib minjroqniy, 'Iga sub taqatosim njerjesonamqa Yesus aqa angro nangi qolo bosib subq dena Yesus aqa jejamu bajinosib jaraiyeb.' ¹⁴ Yimqa Pailat a nunqo anjam di qusim ningi qa njirinaqqa iga na aqa are olo latetosim anjam gereiyonamqa a ningi gulbe bei enqwasai." ¹⁵ Onaqa qaja tamo nangi silali di osib atra tamo kokba nanqo anjam dauryosib Yesus aqa angro nangi na aqa jejamu subq dena bajineb anjam di mare mare laqneb. Laqnaq Juda tamo unqasari tulan gargekoba nangi anjam di quelenosis nangi kamba saqneb agi bini saqnsib unub.

Yesus na aqa angro nangi wau enjrej

¹⁶ Onaqa Yesus aqa angro ¹¹ nangi Galili sawaq gilsib mana bei Yesus a nami nangi deq oqwaqqa minjrej qaji deq oqeb. ¹⁷ Oqsib dia Yesus itosib a binjyosib aqa nam soqteb. Ariya nangi qudei areqalo aiyelteb. ¹⁸ Onaqa Yesus a nanqo areq gilsiqqa minjrej, "Ijo Abu na singila kalil ijo banq di atej deqa e mandam ti lan ti taqatejunum. ¹⁹ Deqa ningi walwelosib sawa sawa kalil keretoqnsibqa tamo unqasari nangi ijo anjam minjre minjre laqniy. Yim nangi e daurbqajqa deqa. Ningi ijo Abu aqa nam na ti e Qotei aqa Njiri ijo segi nam na ti Mondor Bole aqa nam na ti nangi yansnjroqniy. ²⁰ O ijo angro, anjam kalil e nami merngoqnem qaji di ningi walwelosib tamo unqasari nangi minjroqniy. Yim nangi anjam di dauryqajqa deqa. Ningi quiy. E bati gaigai ningi koba na wauoqnsiy sqai. Degsim soqnim dijo bati brantqas."

MAK

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹ Qotei aqa Njri Yesus Kristus aqa anjam bole e utruq na saqai.

² Nami Qotei na aqa Njri Yesus endegsi minjej, “Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas. ³ A wadau sawaq di tulan lelenjoqnsim tamo ungasari nanngi endegsi minjroqngas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Aqa gam tingiteti.’” Qotei a nami aqa Njri degsi minjej. Onaqa aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam di nenjrenjyonaq soqnej.

⁴⁻⁵ Bunuqna Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanngi ti Jerusalem qureq di soqneb qaji nanngi ti kalil Jon aqa areq gileqnbqqa a na nanngi endegsi minjroqnej, “Ninggi are bulyibqqa Qotei na nunngo une kalil kobotetngwas. Amqa e na ningi yansngwai.” Degsi minjrengnaqa nanngi na nanngo une kalil babteqnbqqa Jordan yaq di yansnjroqnej.

⁶ Jon a wadau sawaq di soqnej di a ingi ingi saiqoji. Deqa a gara jugo kamel aqa jungum na gereiyi qaji di jugoqnsiqa alalag na singilatosisq laqnej. A ingi uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej. ⁷ A Qotei aqa anjam palontosiqna tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. ⁸ E ya na ningi yansngqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ningi yansngwas.” Jon na tamo ungasari nanngi anjam degsi minjroqnej.

Jon na Yesus yansej

⁹ Bati bei Yesus a Jon na yansqa marsiqa Nasaret qureq dena tigelosiqa Galili sawa uratosiq Jon aqa areq bej. Bonaqa Jon na Jordan yaq di yansej. ¹⁰ Yansonaqa a yaq na tigelosiqa tarosiq lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoej. ¹¹ Awoonaqa lan goge dena Qotei na Yesus metonaqa aqa kakro quej. A endegsi minjnaq quej, “Ni ijo Angro qujai. E ni tulan qalalaimeqnum. E ni qa tulan arebolebolebeqnu.”

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹²⁻¹³ Onaqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiqqa Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. Yesus a wagme juwan nanngi ti soqneb. Sonabqa Qotei aqa lan angro nanngi bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a olo Galili sawaq aiyej. Aisiq dia Qotei aqa anjam bole palontoqnej. ¹⁵ A endegsi maroqnej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqajqa bati jojomqo. Deqa ningi are bulyosib Qotei aqa anjam bole nunngo areqaloq di singilatiy.”

Yesus na tamo qolqe nanngi metnjrnaq a dauryeb

¹⁶ Osiqa Yesus a Galili ya agu kobaquajaq gilej. Gilsiq alile dia walweloqnsiqa nam atej di Saimon aqa was Andru wo nanngi qe o qaji tamo soqneb deqa nanngi kakan waiyeqnb unjrej. ¹⁷ Unjrsiqa minjrej, “Ninggi aiye e daurbiy. Ninggi qe o qaji tamo unub deqa ningi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ningi olo tamo oqnqab.” ¹⁸ Yesus a nanngi degsi minjrnaqa nanngi nanngo kakan uratosib Yesus dauryeb.

¹⁹ Onaqa Yesus a olo walweloqnsiq gilokifalaysiqa Sebedi aqa njri Jems aqa was Jon wo nanngi aiye qobun miligiq di kakan branjo qandimeqnbqqa unjrsiqa metnjrej. ²⁰ Metnjrnaqa nanngo abu Sebedi wau tamo ti qobun miligiq di sonabqa nanngi uratnjrsib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

²¹ Onaqa Yesus aqa angro nanngi ti walweloqnsiq gilsib Kaperneam qureq di brantej. Brantosiq sonabqa Juda nanngo yori batiej. Deqa Yesus a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ²² Aqa anjam palontej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanngo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu. Aqa anjam dena dal anjam qalie tamo nanngo anjam tulan bunyoqnej. Deqa tamo ungasari nanngi Yesus aqa anjam di qusib tulan prugeb.

²³ Bati di tamo bei mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di awesoqnej. Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenjosiqa minnej, ²⁴ “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa Tamo Boledamu. Ino jejamuq di une

bei saiqoji.”²⁵ Onaqa Yesus na mondor uge di njirosiq minjej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulanj.”²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge dena tamo di kunjimosiqq tulan lelenosiq a uratosiq ulanej.²⁷ Onaqa tamo ungasari nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji tulan prugosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero? A anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. A segi anjam di aqa abu. Agi a na mondor uge nanji minjreanaqa nanji aqa anjam dauryosib jaraiyeqnu.”²⁸ Tamo ungasari nanji degsib maroqneb. Osib nanji walwelosib Galili sawa keretosib Yesus aqa manwa deqa saoqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

²⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanji ti Qotei tal uratosib Saimon Andru wo nanjo tal gogeteb. Jems Jon wo nanji koba na tal gogeteb.³⁰ Tal gogetosibqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaq jejamu tulan kanjanjonaqa ntesonaq uneb. Deqa Yesus aqa angro nanji na Yesus minjeb, “Ni na unja di boletqa kere e?” Onaqa minjrej, “Od, e na boletqa kere.”³¹ Degsi minjrsiqqa unja maiyej qaji aqa areq gilsiqqa ban ojsiqqa tigeltej. Tigeltonaqa aqa jejamu kanjanj di koboonaqa a tigelosiqqa nanji inji goiyetnjrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanji boletnjroqnej

³² Sej aiyeqnaqa qure deqaji tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nanji ti mondor uge uge na ojeleno qaji nanji ti nanjo was nanji na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb.³³ Boqnsib Yesus soqnej qaji tal meq di korooqneb.³⁴ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanji boletnjroqnej. Osiqa mondor uge nanji dego winjroqnej. Mondor uge nanji di Yesus qa qalieeb deqa nanji aqa nam ubtqa mareqnaq a na nanji saidnjroqnej.

Yesus a Galili sawaq di Qotei aqa anjam mare mare laqnej

³⁵ Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanji alelnjrsiqqa wadau sawaq gilsiqqa dia Qotei pailyoqnej.³⁶⁻³⁷ Pailyeqnaqa aqa angro nanji Saimon koba na a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Tamo ungasari kalil nanji ni qa njeameqnu.”³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninji tigelabqa iga qure qureq giloqnsimqa dia Qotei aqa anjam palontqnsim tamo ungasari nanji minjroqnoq. E wau di yqajqa deqa mandamq aiye.”³⁹ Degsi minjrsiqqa walweloqnsiqqa qure qure kalil Galili sawaq di brantqnsiqqa Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqqa Qotei aqa anjam palontqnsiq minjroqnej. Osiqa mondor uge uge nanji winjreanaqa nanji na tamo ungasari nanjoq dena jaraiyoqneb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

⁴⁰ Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiqqa aqa singaq di singa pulutosiqqa pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnmqa e boletbe.”⁴¹ Onaqa Yesus na tamo di aqa yu unsiqqa a qa dulosisqa ban waiyosiq ojej. Ojsiqqa minjej, “E ni boletmqqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.”⁴² Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiqqa aqa jejamu bolelej.⁴³ Onaqa Yesus a singila na minjej, “Ni tigelosim gile.”⁴⁴ Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanji minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inji inji Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiye. Yimqa tamo ungasari nanji ni numsis marqab, “Bole, ino jejamu boleqo.”⁴⁵ Onaqa a gilsiqqa ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na boletej deqa a anjam mare mare laqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji quekriteb. Deqa Yesus a segitosiqqa gilsiqqa wadau sawaq di soqnej. Tamo ungasari nanji a jujunjaib deqa a qure beiq di brantosaiyoqnej. A wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji qure qure kalilq dena tigeloqnsib aqa areq belenoqneb.

2

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Bati bei Yesus a olo Kaperneam gilsiq di sonaqa qure deqaji nanji endegsib queb, “Yesus a gago qureq olo bgo. A talq di unu.”² Deqa tamo ungasari gargekoba nanji bosib siranmeq di jujunonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.³ Onaqa tamo qolqe nanji na tamo bei jejamu laiyej qaji a sapaq di atsibqa qoboyosib Yesus aqa talq osi beb.⁴ Osi bosib nam ateb di tamo ungasari gargekoba nanji siranme junonab unjreb. Deqa nanji Yesus aqa areq gilqa keresaiinjraqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapaqa qaji gulaintosib uratonab Yesus aqa areq aiyej.⁵ Onaqa Yesus a nanjo areqalo unej di nanjo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo angro, ino une kalil e na kobotetmonum.”

⁶ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei warum dia awesoqneb qaji nanji Yesus aqa anjam di qusibqa nanjo areqalo na mareb,⁷ “Yesus a kiyaqqa anjam degsi marqo? A Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanjo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.”⁸ Nanji degsib are qaleqnaqqa Yesus a nanjo areqalo di qalieosiqqa minjrej, “Ninji kiyaqqa areqalo di onub?”⁹ Anjam kiye

e na tamo jejamu laiyo qaji di minjitqa ningi qusib e qa poingwas? 'Ino une kalil e na kobotetmonum,' anjam de kiyo, 'Ni tigelosim ino sapera osim walwel,' anjam de kiyo? ¹⁰ Ariya e segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanjo une kobotetnrqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai." Yesus a nangi degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiq minjej, ¹¹ "E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile." ¹² Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiq aqa sapera osiq tamo ungasari kalil nanjo njamdamuq di walwelosiq gilej. Onaqa tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa manwa di unsibqa nangi tulaj pruguetosib Qotei aqa nam soqtosib mareb, "Manwa iga endego unonum di kumbra tulaj bei. Tamo bei na manwa deqaji bei yeqnaq iga nami unosaiognem."

Yesus na Livai minjej, "Ni e daurbe"

¹³ Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari gargekoba nangi bosib aqa areq di koroonaqqa a na Qotei aqa anjam palonteqnaq nangi quoqneq. ¹⁴ Dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa nam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. A Alfias aqa njiri. A itosiq minjej, "Ni e daurbe." Degsi minjnaqa a tigelosiq Yesus dauryej.

¹⁵ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nangi ti Livai aqa talq gilsib awoosib ingi uyoqneq. Nangi segi sai. Une tamo ti takis o qaji tamo ti gargekoba nangi dego koba na Yesus dauryosib Livai aqa talq di awoosib Yesus aqa angro nangi ti ingi uyoqneq. ¹⁶ Onaqa Farisi qudei nangi bosib Yesus a une tamo ti takis o qaji tamo ti nangi koba na ingi uyeqnaq unjrnsibqa Yesus aqa angro nangi minjreb, "Yesus a kiyaga une tamo ti takis o qaji tamo ti nangi koba na ingi uyeqnaq?" ¹⁷ Onaqa Yesus a Farisi nanjo anjam di qusiqa minjrej, "Tamo ma saiqoji nangi yu qangra tamo aqag gilosaieqnaq. Tamo ma ti nangi segi yu qangra tamo aqag gileqnaq. Tamo bei a marqas, 'E tamo bole. E une saiqoji.' E tamo deqaji nangi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosal. Tamo a marqas, 'E une ti.' E tamo deqaji nangi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem."

Yesus a qurien qa anjam marej

¹⁸ Bati bei Jon aqa angro nangi ti Farisi nangi ti ingi uratoqnsib qurienqneq. Deqa nangi Yesus aqa areq bosib minjeb, "Jon aqa angro nangi ingi uratoqnsib qurienqneq. Farisi nanjo angro nangi dego ingi uratoqnsib qurienqneq. Ariya ino angro nangi kiyaga qurienosaieqnaq?" ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nangi ti soqnsibqa nangi qurienqab e? Sai. ²⁰ Bunuqna nanjo was a nangi uratnjrimqa bati deqa nangi qurienqnsib sqab.

²¹ "Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas. ²² Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanqranosiq singilaej deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenjosim mandamq aqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di kere."

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

²³ Yori bati bei Yesus aqa angro nangi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nangi bem sum gei elenqnsib uye uye giloqneq. ²⁴ Nangi degsib gileqnaqqa Farisi qudei nangi bosib unjrnsibqa Yesus minjeb, "Ino angro nangi kiyaga kumbra degyeqnaq? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba."

²⁵ Onaqa Yesus na kamba Farisi nangi minjrej, "Nami Devit aqa wau tamo ti nangi mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ningi buk miligiq di sisiyosai kiyo? ²⁶ Abiatar a atra tamo gate sonaqa bati deqa Devit a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyqajqa bem uysiq aqa wau tamo nangi dego anainjrnaq uyeq. Bem di getento. Di atra tamo nanjo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa njamgalaq di une saiqoji. Ningi anjam di sisiyosai kiyo?"

²⁷ Osiq minjrej, "Qotei a yori bati qa are qalsiq tamo nangi atosai. A tamo nangi qa are qalsiq yori bati atej. ²⁸ E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba."

3

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

¹ Olo yori bati bei Yesus a Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiq tamo bei ban qandamyey qaji a di sonaq unej. ² Onaqa Farisi nangi Yesus koqyoqneq. Nangi are qaleb, "Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, 'Ni na yori bati grotonum.'" Deqa nangi Yesus koqyoqneq. ³ Onaqa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di minjej, "Ni tigelosim au."

⁴ Degsi minjnaqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq gileqnaqa Yesus na Farisi nanqi nenemnjrej, “Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnmqqa iga na aqaryaiyonam a bole sqas di kere kiyo iga na uratonam a padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo? Ninqi na merbiy.” Onaqa Farisi nanqi kamba olo anjam bei Yesus minjosai. Nanqi mequmesoqne. ⁵ Nanqo are getenjnresojneq deqa Yesus a nanqi koqnjrej. Osiqa nanqi qa minjin oqetonaqa tamo banq gandamyej qaji di minje, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq bole. ⁶ Onaqa Farisi nanqi Qotei talq dena oqedosib Herot aqa wau tamo nanqi ti koba na koroosib nanqi kiyersib Yesus qalib moiqaqqa deqa qairoqne.

Tamo ungasari gargekoba nanqi Yesus dauryoqne

⁷⁻⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti tigelosib tamo ungasari kalil nanqi uratnjrsib alile aisib di soqne. Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi endegsib queb, “Yesus a manwa gargekoba yelejeqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib alile aisib aqaq di koroqne. Galili sawa nanqi ti Judia sawa nanqi ti Jerusalem qure nanqi ti Idumia sawa nanqi ti qure kalil Jordan ya taqal beiq di soqne qaji nanqi ti Tair qure ti Saidon qure ti nanqi kalil belejosib Yesus aqaq di koroqne. ⁹ Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Qobun bei atib soqne. Tamo ungasari nanqi bosib e jujunbaib deqa e qobun gogetosiy di awoqai.” Onaqa aqa angro nanqi qobun bei atnab soqne. Nanqi degyeb. Di kiyaaqa? ¹⁰ Yesus a nami tamo ungasari gargekoba nanqi boletnjroqne. Deqa tamo ma ti kalil nanqi aqa areq boqnsibqa nanqo ban aqa jejamuq di atqa maroqnsib a jujunyoqne. ¹¹ Tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi dego Yesus aqa areq boqne. Boqnsibqa mondor uge nanqi na Yesus unoqnsib aqa singaq di singa pulutoqnsib lelenoqnsib minjoqne, “Ni Qotei aqa Niri.” ¹² Degsib minjeqnaqqa a nanqi singila na saidnjroqnsiq minjroqne, “Ninqi ijo nam ubtosib maraib.”

Yesus a tamo 12 nanqi giltnjrej

¹³ Onaqa Yesus a dena walwelosiqqa manaq oqej. A endegsi are qalej, “E na tamo qudei giltnjritqa nanqi e koba na laqnsibqa ijo wau ojoqnaq.” A degsi are qalsiqqa manaq oqsiq dia tamo qudei nanqi metnjrnaqa aqa areq beb. ¹⁴ Bonabqa a na tamo 12 nanqi giltnjrej. Nanqi a ombla sqajqa deqa ti a na nanqi qarinjnjrimqa nanqi aqa anjam mare mare laqajqa deqa ti nanqi giltnjrej. ¹⁵ Nanqi na mondor uge uge tamo ungasari nanqo jejamuq dena winjraqajqa deqa ti nanqi giltnjrej. ¹⁶ Tamo 12 giltnjrej qaji nanqo nam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa nam bei Pita waiye. ¹⁷ Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo. Nanqo nam bei Yesus na Boanerges wainjrej. Nam di aqa damu, “Tamo kola bul.” ¹⁸ Ariya Andru Filip wo. Bei Bartolomyu Matyu wo. Bei Tomas. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Tadius. Bei Saimon agi Rom nanqi winjraqajqa maroqne qaji. ¹⁹ Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanqo banq di atej qaji.

Tamo qudei nanqi maroqne, “Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu”

²⁰ Onaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanqi olo bosib koroqne. Deqa aqa angro nanqi ti inji uyqa bati saijnjrej. ²¹ Yesus aqa was nanqi aqa ai koba na degsib qusibqa Yesus oqajqa marsib qure deq gileb. Nanqi maroqne, “Yesus a nanariqo kiyo?”

²² Onaqa dal anjam qalie tamo qudei Jerusalem dena beb qaji nanqi Yesus yomuiyoqnsib maroqne, “Mondor uge nanqo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanqi winjreqnu.” ²³ Onaqa Yesus a nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Satan na aqa segi mondor uge nanqi kiyersim winjraqas? Di keresai.” ²⁴ Tamo nanqi qure qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi koba na geregere sqqa keresai. ²⁵ Tamo nanqi tal qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi dego koba na geregere sqqa keresai. ²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanqi jeutnjrsim winjraqas di aqa singila koboosim aqa wau ulonqas.

²⁷ “Tamo bei a tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa inji inji kalil bajinqa keresai. A mati tamo singila di sil na tontim soqnmqqa di aqa inji inji kalil bajinqas. Tontqasai di aqa inji inji bajinqa keresai.

²⁸ “E bole merjgwai. Tamo ungasari nanqo une kalil Qotei na kobotetnjraqas. Tamo ungasari nanqi misilin anjam mareqnuqne une di dego Qotei na kobotetnjraqas. ²⁹ Ariya tamo a Mondor Bole misilinqas une di Qotei na kobotqasai. Une di tamo aqa jejamuq di gaigai sqas.”

³⁰ Yesus na dal anjam qalie tamo nanqi anjam degsi minjrej. Di kiyaaqa? Nanqi maroqne, “Yesus a mondor uge ti.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanqi tal qabe?”

³¹ Onaqa Yesus aqa was nanqi aqa ai koba na bosib tal oqeq di tigeleb. Yesus a warum milligiq di sonaqa nanqi oqeq di tigelosib tamo qudei minjreb, “Iga Yesus qa bonum. Deqa

ningi a minjib endeq bem.”³² Onaqa tamo ungasari Yesus aqa areq di awesoqneq qaji nangi na Yesus minjeb, “Ino was nangi ino ai ombla na ni qa bonub agi oqeq di tigelejunub.”³³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo ai ijo was nangi tal qabe?”³⁴ Degsi minjrjsiqa tamo ungasari aqa areq di awesoqneq qaji nangi koqnjrjsiqa minjrej, “Ningi segi ijo ai ijo was nangi.”³⁵ Ningi quiy. Tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja bole. A ijo ai bole.”

4

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹⁻² Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari tulanj gargekoba nangi bosib aqaq di koroonaqba a sasalosiqqa qobunj bei gogetosiq di awoej. Awoosiqqa tamo ungasari kalil nangi alile di sonabqa a na yawo anjam gargekoba minjroqnej.

A na yawo anjam bei endegsi minjrej,³ “Ningi quiy. Tamo bei a gilsiqqa aqa inji wauq di saga yago breiyelenje. ⁴ Breiyonaqa jagwa na saga yago qudei puyonaqa gam qalaq ayiyelenje. Ainabqa qebari nangi bosib uyekriteb. ⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di ayiyelenje. Mandam di guma meninj ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago ayiyelenjosib urur oqoqujateb. ⁶ Nanjo jirim tulanj guma ayiyosai deqa senj oqsiq kanjanonaqa nangi laosib moreneje. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di ayiyelenje. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiq kabutnjrnaq geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di ayieb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulanj gargekoba atelenje. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”⁹ Yesus na tamo ungasari nangi yawo anjam degsi minjrjsiq koboonaqa olo endegsi minjrej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo ungasari nangi yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus na tamo ungasari nangi uratnjrsiqa a kiñala qalaq gilsiqqa a segi sonaqa aqa anjro 12 nangi ti tamo qudei a dauryosib laqneq qaji nangi ti aqa areq bosibqa aqa yawo anjam di aqa utru geregere qalieqajqa deqa nenemyeb. ¹¹ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo anjro ningi segi utru qalieqab. Ariya tamo ungasari qala qalaq di unub qaji nangi yawo anjam segi minjroqnej. ¹² Deqa nangi njam atoqnqab di ijo anjam aqa damu unsib poinjrqsai. Nangi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru qaqwasai. Osib poinjrqsai dego. Deqa nangi are buliyosib Qotei aqaq bqqa keresai. Deqa Qotei a nanjo une kobotetnjrqsai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹³ Osiqqa Yesus a olo aqa anjro nangi endegsi minjrej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru ningi poingosai e? Dego di ningi kiyersib ijo yawo anjam kalil qa poingwas?”¹⁴ Tamo a saga yago breiyej di a Qotei aqa anjam breiyej. ¹⁵ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nangi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nangi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya anjam di nanjo are miligiq di soqnimqa Satan a urur bosim anjam di olo yainjrqsas. Qotei na nanjo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqsas. ¹⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di ayieb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nangi Qotei aqa anjam qusib tulanj areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanjo areq atqab. ¹⁷ Ariya anjam di nanjo are miligiq tulanj guma ayiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo qudei na bosib nangi gulbe enjrsib ugeugeinjrqab. Yimqa nanjo areqalo Yesus qa singilateqneq qaji di nangi olo ulontqab. ¹⁸⁻¹⁹ Saga yago qudei sil luwit ambleq di ayieb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nangi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nangi olo mandam qa inji inji qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqnaqajqa are prugnjoqnqas. Yimqa kumbra dena nangi gisanjrsim Qotei aqa anjam nanjo are miligiq di tentim lounqas. Saga yago uge nangi gei bole atosaeqneq dego kere. ²⁰ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di ayieb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nangi Qotei aqa anjam qusib nanjo are miligiq di geregere ojsib singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanjo are miligiq di saga bul tulanj kobaqas. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

Tamo bei a lam qatrentosim pulonamqa guwe na kabutqasai

²¹ Osiqqa Yesus a olo minjrej, “Tamo bei a lam qatrentosim pulonamqa guwe na kabutqasai. Bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanesqas. ²² Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di Qotei na boleq atqas. Kumbra kalil kabuejunu qaji di dego Qotei na babtqas. ²³ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

²⁴ Osiqqa Yesus a olo minjrej, “Anjam ningi queqneq qaji di geregere quoqniy. Ningi geregere quoqnqab kere dego Qotei a kamba powo enjoqnqas. Osim olo powo tulanj koba

enjoqnaqas. ²⁵ Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayim a lanja sqas.”

Saga yago nanji segi oqeleneqnub

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a saga yago breiyeqnu dego kere. ²⁷ Tamo di a qolo ñeioqnsiqa nobqolo a olo tigelqnsiqa walweleqnu. A kumbra degyeqnaqa saga yago nanji segi kokitoqnsibqa oqeleneqnub. Saga yago nanji kiyersib oqeleneqnub di tamo a qaliesai. ²⁸ Mandam a segi waueqnaqa saga yago nanji kokitoqnsibqa banqateqnu. Dena sotoqnsibqa geitoqnsibqa melieqnu. ²⁹ Meli sau bqo deqa tamo di a bosim serie na giñgenjyosim oqas.”

Sis yago qa yawo anjam

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di aqa utru ñinji geregere poiñgwajqa deqa yawo anjam bei endegi merñgwi. ³¹⁻³² Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Sis yago nanji tulan kiñilala kas yago bul. Inji ñinji qudei nanjo yago kokba yala. Sis yago nanji tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqunaqas. Osim ñam qudei bunjrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanji bosib aqa waburq di awoelenqab.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³³ Yesus na tamo ungasari nanji yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. Nanji aqa yawo anjam quqwa kere deqa a degsi minjroqnej. ³⁴ A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. Olo segitoqnsiqa aqa segi angro nanji yawo anjam aqa utru geregere plaltosiq minjroqnej.

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

³⁵ Onaqa bilaqtonaqa Yesus na aqa angro nanji endegi minjrej, “Iga gilsim ya agu taqal beiq di brantqom.” ³⁶ Degsi minjrnsiqa nanji koba na tamo ungasari kalil nanji uratnjrsibqa qobun na gileqnaqnaq tamo qudei nanji dego nanjo qobun osib Yesus dauryosib gilqoneb. ³⁷ Yesus aqa angro nanji ti qobun na gileqnaqnaq jagwa tulan koba tigelosiq ya korkortosiqa qobun qaloqnsiqa morman millig aiyeqnaqa ya maqej. ³⁸ Yesus a nami qobun bunuq di gate kulun atsiqa ñeisiq qambumtej. Deqa aqa angro nanji tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga padalqa laqnum. Ni deqa are qalosai kiyo?” ³⁹ Onaqa Yesus a tigelosiqa jagwa ti ya ti siñgila na minjrej, “Ñinji laoiy.” Minjrnaqa jagwa laej. Ya dego maninej. ⁴⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nanji endegi minjrej, “Ñinji kiyawa ulaosib e qa yala poiñgosai?” ⁴¹ Onaqa aqa angro nanji olo tulan ulaugetosib segi segi maroqneq, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrroqqa aqa anjam qusib laonub?”

5

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanji ti qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gerasa sawaq di tiryeb. ² Tiryosib Yesus a qobun uratosiq mandamq ainaqa tamo bei a tamo sub ato sawaq dena brantosiq Yesus aqa areq bej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. ³ A bati gaigai tamo sub ato sawaq di ñeioqnej. A tamo siñgila koba. Tamo bei na a ojqa keresai. Sil kokba na a tontqa keresai dego. ⁴ Bati gargekoba tamo qudei nanji aqa siñga ti banj ti sil kokba na tonteqnaqnaq a olo kukoqyoqnej. Tamo bei na a ojqa keresai bole sai. ⁵ A bati gaigai qolo ti qanam ti tamo sub ato sawaq di tulan lelenoqnsiqa aqa segi jejamuq menin na pupoiyoqnej. A manaq di dego kumbra di yoqnej.

⁶⁻⁸ Deqa a isaq na ñam atsiqa Yesus unsiqa urur ti aqa areq bosiq aqa siñgaq di siñga pulutej. Onaqa Yesus na mondor uge di minjrej, “O mondor uge, ni tamo di uratosim ulan.” Degsi minjrnaqa mondor uge dena tulan lelenosiq siñgila na pailosiq Yesus minjrej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Ñiri, ni e kiyerbqajqa bonum? E Qotei aqa ñam na ni mermqai, ni e jaqatin ebaim.” ⁹ Onaqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Degsi nenemyonaqa minjrej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba. Iga mondor tulan gargekoba tamo endi aqa jejamuq di unum.” ¹⁰ Osiqa siñgila na pailosiq Yesus minjrej, “Ni iga sawaq beiq waigaim.”

¹¹ Bati deqa bel tulan gargekoba nanji mana goge dia suwaroqneq. ¹² Deqa mondor uge nanji na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanjo jejamuq gilelenqom.” ¹³ Mondor uge nanji degsib Yesus minjnabqa a na nanji odnjrnaqa tamo di uratosibqa bel nango jejamuq gilelenqeb. Gilnabqa bel kalil nanji gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreñeb. Bel moreñeb qaji nanji sisiyeb 2,000.

¹⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanği kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo unğasari kalil nanği sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. Onaqa tamo unğasari nanği kumbra di unqajqa beb. ¹⁵ Bosib Yesus aqa areq di koroosib nım ateb di tamo nami mondor uge ti soqnej qaji aqa areqalo boleosiq gara tigsig awesonaq uneb. Unsib tulan ulaugteb. Di kiyaaqa? Mondor uge tulan gargekoba nami tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa. ¹⁶ Onaqa tamo nanço nımdamu na Yesus a mondor uge di winjrnaq uneb qaji nanği bel qa ti mondor uge qa ti tamo unğasari nanği sainjrnaq queb. ¹⁷ Qusibqa Yesus minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

¹⁸ Onaqa Yesus a qobun gogetosiq gilqa laqnaqa tamo aqaq na Yesus na mondor uge uge winjretej qaji a singila na pailosiq minjej, “E ni daurnıqai.” ¹⁹ Onaqa Yesus na saidyosiq minjej, “Ni olo ino segi qureq gile. Gilsim Tamo Koba a ni qa dulosisqa kumbra tulan boledamu emqo deqa ino was nanği sainjre.” ²⁰ Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na a kumbra tulan boledamu yej deqa Dekapolis sawa (nıam di aqa damu, Qure 10) dia tamo unğasari kalil nanği sainjroqnsiq laqnej. Sainjreınaqa nanği aqa anjam quoqnsib tulan prugoqneb.

Unja bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo anğro moiyej qaji a tigeltej

²¹ Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiq ya agu taqal beiq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq alile di sonaqa tamo unğasari tulan gargekoba bosib aqaq di koroqneb.

²²⁻²³ Koroosib sonabqa Qotei tal taqato tamo bei aqa nıam Jairus a walwelosiq Yesus unsıqa aqa areq bosısq singa pulutosısq singila na pailıyosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo anğro sebin a moiqa laqnu. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atınqa a olo boleosim nımbile sqas.”

²⁴ Onaqa Yesus na Jairus odyosısq a dauryosısq gileqnaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği dego nanği aiyel daurnjrsib jujunıosib giloqneb. ²⁵ Gileqnaqqa nanço ambleq di unja bei ma ti soqnej qaji aqa nanği daurnjrsiq giloqnej. Unja di a nami bai na unej len aiyosiq degsi soqnej wausau 12 uratej. ²⁶ Yu qanğra tamo gargekoba nanği nami a boletqa yeqnaq a jaqatınkobaiyoqnej. A ma gereıyo talq giloqnsısq silali koba urateqnaqa nanği aqa jejamu gereıyeqnaqqa a boleosaioqnej. Aqa ma olo kobaquajaoqnej. ²⁷⁻²⁸ Deqa a Yesus aqa nıam qusısq are qalej, “E aqa gara mutu segi ban na ojıtqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsısq

Yesus aqa qoreq na dadauryosısq ban waiyosısq aqa gara mutu oje. ²⁹ Ojnaqa aqa len aiyosiq qaji di koboej. Koboonıqa a aqa segi jejamu qaliesısq marej, “Bole, ijo ma saıqo.”

³⁰ Onaqa Yesus a poiyej, “Singila qudei ijo jejamu uratosısq gilqo.” Degsi poiyoınaqa bulosıq tamo unğasari tulan gargekoba soqneb qaji nanği unjrsısq nenemnjrej, “Yai na ijo gara ojjo?” ³¹ Degsi nenemnjrnaqa aqa anğro nanği na minjeb, “Ni kiyaaqa degsi nenemonum? Ni une. Tamo unğasari tulan gargekoba nanği ni daurnmosib jujunıejunub.” ³² Onaqa Yesus a unja gara mutu oje qaji di unqajqa nıam atoqnej. ³³ Onaqa unja di a endegsi qaliej, “Ijo ma saıqo deqa Yesus a e nubqajqa nıam ateqnu.” A degsi qaliesısq tulan ulaugetosiq are tonıtonyoınaqa jınğa na bosısq Yesus aqa areq di singa pulutosısq a segi qa ubtosısq minjej, “E na ino gara mutu ojonum.” ³⁴ Onaqa Yesus na minjej, “O unja, ni ino areqalo e qa singilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi kobogo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

³⁵ Yesus a unja degsi minjeqnaqa tamo qudei nanği Jairus aqa talq dena bosısqqa gamq di Jairus Yesus wo turosib nanği na Jairus minjeb, “Unğum. Ino anğro a nami moiqo. Deqa ni na Qalie Tamo a lanja wau koba yaim. Uratım aiyem.” ³⁶ Onaqa Yesus a nanço anjam di qusısq Jairus minjej, “Ni ulaaım. Ni e qa ino areqalo singilatime.” ³⁷⁻³⁹ Degsi minjsısq tamo unğasari kalil nanği a dauryqa saidnjrsısq Jems aqa was Jon wo Pita ombla nanği segi joqsısq Jairus koba na gilsib aqa talq di branteb. Brantosib Yesus a nıam atej di tamo unğasari gargekoba nanği qatron koba yoqnsib akam murqumyeqnaq unjrej. Unjrsısq tal gogetosısq minjrej, “Nıngi kiyaaqa qatron koba yoqnsib akameqneub? Anğro di a moiyoıai. A lanja nıeisısq qambumtejunu.” ⁴⁰ Degsi minjrnaqa nanği Yesus kikiyeb. Nangi qalieeb, “Anğro a nami moiyoıboletqo.” Degsib qaliesısb deqa Yesus kikiyeb. Onaqa Yesus a nanği kalil minjrej, “Nıngi sasaloıy.” Degsi minjrnaqa nanği sasalonabqa Yesus a anğro moiyej qaji aqa ai abu osısq aqa segi anğro qalub nanği dego joqsısq anğro aqa warum miligiq gilej.

⁴¹ Gilsiq anğro aqa ban tıtosısq minjej, “Talita, kum.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O anğro, ni tigel.” ⁴² Degsi minjnaqa anğro di a olo nımbile osısq urur tigelej. Tigelosısq walwelej. Anğro aqa wausau 12. Onaqa nanği kalil Yesus aqa manıwa di unsısq tulan prugeb. ⁴³ Onaqa Yesus a nanği singila na endegsi minjrej, “Nıngi ijo manıwa endi unonub deqa tamo qudei minjraıb.” Osısq marej, “Nıngi anğro endi ingi anaiyiy.”

6

Yesus aqa qure utru nanği aqa anjam qetosai

¹ Onaqa Yesus a sawa di uratosısq aqa anğro nanği joqsısq aqa segi qure utruq gilej.

² Gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanço Qotei tal miligiq gilsısq tamo unğasari

gargekoba sonabqaigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreanaqa tamo ungasari nanqi aqa anjam qusibqa tulan pruguetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiq aqa anjam singila endeqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa endeqaji babelleqneu? ³ Iga qalie, a lanja tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa njiri. A Jems na Jose na Judas na Saimon na nanqo was. Aqa jaja kalil nanqi agi iga koba na endi unum.” Tamo ungasari nanqi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. ⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnas di nanqi aqa anjam quietqa asginjrqas. Deqa a nam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a nam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnas di nanqi aqa anjam quietoqnsib aqa nam soqtoqnbqab.” ⁵ Yesus a nanqi degsi minjrsiq aqa segi qure utruq di manwa bei yqajqa keresaiyej. A tamo quja quja segi nanqo gateq di aqa ban atnaqa nanqo ma koboej. ⁶ Aqa segi qure utru nanqi a qa nanqo areqalo singilatosai deqa a are gulbeiyej.

Yesus na aqa angro 12 nanqi wau enjrej

Onaqa Yesus a walwelosiq qure bei beiq giloqnsiq Qotei aqa anjam palontoqnej. ⁷ Osiqa bati bei a na aqa angro 12 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanqi tamo ungasari nanqo jejamuq na mondor uge uge winjroqnbqajqa deqa singila enjrej. Osiqa minjrej, “Ninji aye aye giloqnsibqa qure qureq di ijo anjam palontoqnsib laqniy. ⁸ Ninji inji inji osib gilaib. Inji uyo bei aib. Nunqo qaquq aib. Silali osib gilaib. Toqon segi osib walweliy. ⁹ Singa tatal dego jigsib gliiy. Gara jugo aye aye aib.” ¹⁰ Osiqa minjrej, “Ninji qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dia sosib dena olo tigelosib qure beiq giloqniy. ¹¹ Tamo bei na ninji gereingwa uratimga kiyu nunqo anjam quqwa asgyimqa kiyu ninji qure di uratqa oqnsib nunqo singa tatal tumbrum butuyoqniy. Yimqa nanqi nunqo kumbra di unsib poinjrqas, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’” ¹² Yesus na aqa angro 12 nanqi degsi minjrsiq qarinjrnnaqa nanqi qure qureq giloqnsibqa Qotei aqa anjam palontoqnsib tamo ungasari nanqi endegsib minjroqneb, “Ninji are buliyiy.” ¹³ Osib mondor uge uge nanqi winjroqnsibqa tamo ungasari nanqo gateq di goren bilenteqnabqa nanqo ma saioqnej.

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

¹⁴ Yesus aqa angro nanqi aqa nam mare mare laqnbqqa Mandor Herot a quej. Tamo ungasari gargekoba nanqi dego qusib maroqneb, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiq manwa endeqaji babelleqneu.” ¹⁵ Onaqa tamo qudei nanqi maroqneb, “Tamo di a Elaija olo bqa.” Onaqa qudei nanqi maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanqi nami soqneb deqaji bei.” ¹⁶ Ariya Herot a segi Yesus aqa nam qusiqa marej, “Tamo di a Jon e nami kakro gentetem qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.”

¹⁷⁻¹⁸ Herot a nami aqa was Filip aqa njan Herodias yayiosiq ej. Deqa Jon yansnjro qaji a na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa unja em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanqi qarinjrnnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb. ¹⁹ Bati deqa Herot aqa njan a Jon qa tulan njirinjugetej deqa a na Herot wainyosiq minjoqnej, “Ni na Jon qalim moiye.” Yeqnaqa Herot na saidyoqnej. ²⁰ Di kiyajqa? A Jon qa ulaqnej deqa. Deqa a Jon geregere taqatoqnej. A endegsi qaliee, “Jon a tamo bole. Aqa jejamuq di une bei saiqoji. A Qotei aqa tamo tinjin.” Herot a degsi qalieosiq deqa a Jon taqatoqnsiq aqa anjam quoqnej. Quoqnsiq are koba qaloqnej. A Jon aqa anjam quqwjajqa tulan arearetoqnej.

²¹ Ariya bati bei Herot aqa njan a Jon qalim moiqajqa gam endegsi itej. Herot aqa njambabo bationaqa Herot na maruro atsiqa aqa tamo kokba ti aqa qaja tamo nanqo gate kokba ti Galili sawa taqato tamo nanqi ti metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb. ²² Koroosib inji uyeqnbqqa Herot aqa njan aqa angro sebin a warum miligiq bosiq nanqi lou tuetnjreanaqa nanqi a unsibqa tulan areboleboleinjrej. Deqa Herot na angro sebin di minjrej, “Ni ijo inji kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” ²³ Osiqa aqa anjam di olo singilatosiq minjrej, “Ni ijo nro kalil ambleq na potosim oqajqa marqam emqai. E ijo anjam di uratqasai bole sai.”

²⁴ Onaqa angro sebin a gilsiq aqa ai nenemyej, “E inji kiye qa Herot minjqai?” Onaqa minjrej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate qa mare.” ²⁵ Onaqa a olo urur ti warum miligiq gilsiq Herot minjrej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.” ²⁶ Onaqa Herot a Jon qalim moiqajqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanqo ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq angro sebin di saidyqa uratej. ²⁷⁻²⁸ Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyosiq minjrej, “Ni gilsim Jon aqa kakro gentosim aqa gate osau.” Degsi minjnaqa a gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentosiq aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yej. Yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej.

²⁹ Onaqa bunuqna Jon aqa anqro nanqi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb.

Yesus a tamo 5,000 nanqi inji anainjrej

³⁰ Bati bei Yesus aqa anjam maro tamo nanqi olo aqa areq di koroosib kumbra kalil nanqi yocneq qaji deqa ti anjam kalil nanqi palontocneq qaji deqa ti Yesus saiyocneq. ³¹ Bati deqa tamo unqasari tulan gargekoba nanqi gile be eqnab Yesus aqa anqro nanqi ti inji uyqa bati saainjrej. Deqa a na nanqi endegsi minjrej, "Ninqi tigeliy. Iga tamo unqasari nanqi uratnjrsim segitosim wadau sawaq di kiñala aqaratqom." ³² Degsi minjrsiqa aqa anqro nanqi joqsiqa koba na qobun gogetosib wadau sawaq gileb.

³³ Nanqi qobun na gileqnaqqa tamo unqasari kalil nanqi Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjnaqa nanqo qure qureq na tigelosib sinqa na gurgurosib gilsib Yesus tiryqajqa sawaq di namoqna branteb. ³⁴ Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiqa nam atej di tamo unqasari tulan gargekoba nanqi nami tiryqa sawaq di tariñesonab unjrej. Nanqi kaja bul mandor saiqoji. Deqa Yesus a nanqi qa dulosiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. ³⁵ Onaqa sen aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa anqro nanqi aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, endi wadau sawa. Sen aiqo. Qoloqas. ³⁶ Deqa ni na tamo unqasari nanqi minjrimqa qure qureq gilsib dia inji uysib nqereñqab." ³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninqi na inji anainjriy." Degsi minjrnaqa nanqi na kamba minjeb, "Iga kiyersim inji anainjrqom? Iga 200 kina qabe na osimqa inji awaiyosim nanqi anainjrqom?" ³⁸ Onaqa Yesus na nenemnjrej, "Ninqi inji gembub unu? Ninqi gilsib uniy." Onaqa nanqi gilsib unsib minjeb, "Iga bem 5 qe aiyela segi unu."

³⁹ Onaqa Yesus na tamo unqasari kalil nanqi minjrej, "Ninqi qur segi segi yosibqa ñinq di awoelenoiy." ⁴⁰ Onaqa nanqi kalil dedegsib awoeb. Qudei nanqi qur segi segi 100 awoelenjeb. Qudei nanqi qur segi segi 50 awoelenjeb. ⁴¹ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan gogere tarosiq Qotei pailey. Pailyo koboonqa bem ginqenjosiq aqa anqro nanqi enjrsiqa minjrej, "Bem endi jeisib tamo unqasari nanqi anainjriy." Osiqa qe aiyel dego ginqenjosiq aqa anqro nanqi enjrsiqa minjrej, "Qe endi dego jeisib tamo unqasari nanqi anainjriy." Degsi minjrnaqa nanqi bem ti qe ti osi giloqnsibqa tamo unqasari nanqi jeisib anainjreqnab uyoqneq. ⁴² Uynab kalil menetnjrej. ⁴³ Onaqa inji oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anqro nanqi na koroiosib gumba kokba 12 di jignab maqelenjeb. ⁴⁴ Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanqi sisiyeb 5,000.

Yesus a ya banqaq na walwelej

⁴⁵ Onaqa Yesus na aqa anqro nanqi endegsi minjrej, "Ninqi qobun gogetosib namoosib gilsib Betsaida qureq di tiryosib soqniy. E na tamo unqasari nanqi minjritqa nanqo qure qureq jaraiyoqneq e bñai." ⁴⁶ Onaqa Yesus aqa anqro nanqi namoosib qobun na gileqnaqqa Yesus na tamo unqasari nanqi minjrnaq jaraiyeqnaqqa a segi Qotei pailey marsiq manaq oqej. ⁴⁷⁻⁵⁰ Oqsiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. Onaqa aqa anqro nanqi qobun na gileqnaqqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nanqi pulutnjrej. Nobqolo ambru Yesus a ya banqaq na walweloosiqa aqa anqro nanqi daurnjrsiq gilej. Gilsiq nanqi jojomnjrsiq bunjnrqa laqnaqa nam ateb di Yesus a ya banqaq na walweloosiqa nanqoq beqnaqa unsib mareb, "Di buga beqnu." Osib tulan ulaqetosib lelenkobaeb. Onaqa Yesus na minjrej, "Nunqo are sinqilatiy. Endi e beqnum. Ulaaab." ⁵¹⁻⁵² Degsi minjrsiqa qobun gogetonaqa jagwa laej. Onaqa Yesus aqa anqro nanqi tulan prugugeteb. Di kiyaqqa? Nanqi Yesus aqa manwa di unsib utru geregere poinjrosai deqa. Nami Yesus na tamo 5,000 nanqi inji anainjrej manwa di dego aqa anqro nanqi unsib poinjrosai. Nanqo are getenjresoaqnej.

Yesus a Genesaret sawaq di ma tamo gargekoba nanqi boletnjroqnej

⁵³ Ariya Yesus aqa anqro nanqi koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb. ⁵⁴⁻⁵⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanqi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrnaqa gurgur ti qure qureq giloqnsibqa Yesus tiryej qaji sawa di ubtosib tamo unqasari nanqi minjroqneq. Minjreqnab quoqnsib nanqo ma tamo nanqi saperaq di atelenjoqnsib qoboiyoqnsib Yesus aqa areq osi beleñeqnab a na nanqi boletnjroqnej. ⁵⁶ A qure kiñilala ti qure kokba ti ga gamq di dego branteqnaqa tamo unqasari nanqi a unoqnsibqa tamo ma ti nanqi joqoqnsib nanqo qure ambleq di atoqnsib endegsib minjoqneq, "O Tamo Koba, nanqi ino gara mutu segi oqibqa nanqo ma saioqnaqas." Onaqa Yesus a nanqi odnjreqnaqa ma tamo kalil nanqi aqa gara mutu ojoqneq. Ojeqnaq nanqo ma kalil kobooqnej.

¹ Onaqa Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanği Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di korob. ² Korosib ñam ateb di Yesus aqa anğro qudei nanği ban yansosaisosib laña inği uyeqñab unjreb. ³ Farisi nanğo kumbra agiende. Bati gaigai nanği inği uyqa oqnsib mati ban yanseqñub. Nanği ban yansqasai di nanği inği uyqasai. Juda kalil nanği kumbra degyeqñub. Di nanğo moma nanğo kumbra dauryeqñub. ⁴ Nanği inği qarinyo sawaq dena boqnsibqa inği uyqa oqnsib mati nanğo jejamu geregere yanseqñub. Nanği nanğo jejamu yansqasai di nanği inği uyqasai. Nanği kumbra deqaji gargekoba yeqñub. Nanğo ya gamban, ya nobu, web dego mati geregere yanselenoqnsib inği uyeqñub. Kumbra di nanğo moma nanğoq dena elenosis dauryeqñub. ⁵ Deqa bati di Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus nenemyeb, “Ino anğro nanği kiyaga gago moma nanğo kumbra gotranıyeqñub? Agi nanği inği uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib laña uyeqñub.” ⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği gisan tamo. Ninği anjam maro aiyelteqñub. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ninği qa anjam endegsi nenğrenıyej, ‘Tamo nanği di nanğo medabu na ijo ñam soqteqñub. Ariya nanğo are miligi e qa sosai. İsaq di unu. ⁷ Nanği laña baban na e qa loueqñub. Osib mandam tamo nanğo dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqñub, ‘Anjam endi Qotei aqa anjam.’” ⁸ Aisaia a anjam degsi nenğrenıyej. Aqa anjam di bole. Agi ninği Qotei aqa dal anjam gotranıyoqnsibqa olo mandam tamo nanğo dal anjam dauryqajqa tulan singilaeqñub.”

⁹ Yesus na Farisi nanği anjam degsi minjrsıqa olo minjrej, “Ninği Qotei aqa dal anjam gotranıyoqnsibqa olo nunğo segi moma nanğo kumbra dauryeqñub. ¹⁰ Moses a marej, ‘Ni ino ai abu nanğo sorgomq di geregere sosımqa nanğo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanği misilınjrimqa a qalib moiym.’ Moses a degsi marej. ¹¹ Ariya ninği mareqñub, ‘Tamo bei aqa ai kiyu aqa abu kiyu inği qa truquamqa a na minjgas, ‘İjo inği inği ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.’” ¹² A degsi minjgas di ninği marqab, ‘A keretq. A na aqa ai abu nanği aqaryainjraıq.’ Ninği degsib marqab. ¹³ Nunğo kumbra dena ninği Qotei aqa anjam gotranıyoqnsibqa olo nunğo segi moma nanğo kumbra dauryeqñub. Ninği kumbra deqaji gargekoba yeqñub.”

Inği kiye na tamo a jıga yeqnu?

¹⁴ Yesus a Farisi nanği anjam degsi minjrsıqa olo tamo unğasari kalil nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninği kalil ijo anjam endi geregere qusib poıngem. ¹⁵ Tamo bei a inği uyımqa aqa miligiq aiqas dena tamo jıga yqasai. Inği uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jıga yeqnu. ¹⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

¹⁷ Yesus na tamo unğasari nanği anjam degsi minjrsıq koboonaqa a nanği uratnjrsıqa tal miligiq gılej. A tal miligiq gılsiq di sonaqa aqa anğro nanği na aqa yawo anjam di aqa utru qa nenemyeb. ¹⁸⁻¹⁹ Nenemyonabqa minjrej, “Ninği dego ijo yawo anjam di aqa utru poıngosai e? Ninği quiy. Tamo nanği inği uyeqñabqa aısiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqñub. Inği di tamo aqa are miligiq aiyosai. Aqa bi anıq aiqo koboqo. Deqa inği dena tamo jıga yqa keresai.” Yesus aqa anjam dena a inği uyo kalil jıga sıqoıji qa marej. ²⁰ Osıqa aqa anğro nanği olo minjrej, “Inği uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jıga yeqnu. ²¹ Di kiyaga? Inği uge uge di tamo aqa are miligiq na branteqnu. Inği uge uge di agi ubtosiy mernğwai. Areqalo uge uge, unı qa laoqa, bajıyoqa, tamo qaloqa, ²² was aqa nıauñ anjamyoqa, was aqa ñoro qa maulyoqa, kumbra uge uge uge uge, gısanıoqa, laña laña laoqa, was qa ugeoqa, was yomuıyoqa, aqa segi ñam soqtoqa, nanari kumbra yoqa. ²³ Kumbra uge uge deqaji tamo aqa are miligiq na brantoqnsiq dena tamo jıga yeqnu.”

Fonisia qure qaji unı a Yesus qa aqa areqalo singilatej

²⁴ Onaqa Yesus a dena tigelosıqa walwelosıq Tair qure nanğo sawaq gılej. Tamo nanği a qa qalieaib deqa a uliosıq gılej. Gılsiq tal bei gogetosıq sosıqa a uliesqa keresai. Tamo qudei nanği a unsib mareb, “Yesus a gago sawaq bqo. A talq di unu.” ²⁵ Degsib marnabqa unı bei a qusıqa aqa anğro sebin a mondor uge ti soqnej deqa a Yesus aqa talq gıloqıjatosıqa aqa areq di sinğa pulutej. ²⁶ Unı di a Grik qaji. A Juda unı sai. A Siria sawaq di nıambabej. A Fonisia qure qaji. A Yesus aqa areq di sinğa pulutosıq a wainıyoqnsıqa minjoqnej, “Ni na mondor uge di wiyımqa a ijo anğro uratosım ulanğas.” ²⁷ Onaqa Yesus na minjej, “İga anğro du du nanği mati inği anainjrim uyıb menetnjrqas di kumbra bole. İga anğro du du nanğı inği yainjrsım olo baun nanği anainjrqom di kumbra bolesai.”

²⁸ Onaqa unı dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Anğro du du nanği inği uyeqñabqa inği ñenği ululoneqnaqa baun nanği dego uyeqñub.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjei, “O unja, ni kere maronum. Ni degsi maronum deqa ni gilime. Mondor uge a ino angro uratosiq ulanqo.” ³⁰ Degsi minjnaqa a aqa talq gilsiqqa nam atej di mondor uge a nami aqa angro uratonaga a bijalq di njesonaqa unej.

Tamo bei dabkala geteño menj sinjilaej qaji di Yesus na boletej

³¹ Onaqa Yesus a Tair qure nanjo sawa uratosiq Saidon qure ambleq na walwelosiq Dekapolis sawaq gilsiq Galili ya aguq di brantej. ³² Di brantosiq sonaqa tamo qudei na tamo bei dabkala geteño menj sinjilaej qaji a osi bosibqa Yesus pailiyosib minjei, “O Tamo Koba, ni ino banj aqa gateq di atimqa a boleqas.” ³³ Onaqa Yesus a tamo di osiqa tamo ungasari nanji uratnjrsiq a segi sosisqa aqa banj gei aiyel tamo di aqa dabkalaq jigej. Jigsiq aqa segi maul osiqa tamo di aqa menj tonyetej. ³⁴ Osiqqa lanj tarosiqqa are tulanj gulbekobaiyonaqa jagwa titosiq marej, “Efata.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “Dabkala waqeme.” ³⁵ A degsi marnaqa tamo di aqa dabkala waqej. Aqa menj dego boleej. Boleonaqa a anjam bole maroqnej. ³⁶ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanji endegsi minjrej, “Ninji kumbra unonub endi tamo qudei nanji ubtosib minjraib.” Degsi minjrnaqa nanji aqa anjam di qetosai. Nanji giloqnsibqa Yesus aqa manjwa deqa mare mare laqneb. ³⁷ Mare mare laqnaqqa tamo gargekoba nanji quoqnsib tulanj prugoqnsib maroqneb, “Manjwa kalil Yesus a yeqnu qaji di a geregere yeqnu. Agi a na tamo dabkala geteñjro qaji nanji boletnjreqnaqa nanjo dabkala olo waqeqnaqa nanji anjam queqñub. Tamo menj sinjilainjro qaji nanji dego gereinjreqnaqa nanjo anjam bole mareqñub.”

8

Yesus a tamo 4,000 nanji inji anainjrej

¹ Onaqa bati bei Yesus a wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulanj gargekoba nanji olo aqa areq di koroqneq. Nanji inji saiqoji. Deqa Yesus na aqa angro nanji metnjrnaqa aqa areq bonabqqa minjrej, ² “Tamo ungasari nanji bati qalub e koba na soqneq nanji inji saiqoji. Deqa e nanji qa are ugeibqo. ³ Nanji qudei isaq na beb. Deqa e nanji mam ti suweinjrirtqa gamq di nanji mam na lao uge.” ⁴ Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga qabe na inji osimqa tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?” ⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu.”

⁶ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanji minjrej, “Ninji kalil mandamq di awoelenjoiy.” Degsi minjrnaqa nanji kalil mandamq di awoonabqqa Yesus na bem 7 di osiqa Qotei pailiej. Pailiyosiqqa bem gingeñyosiqqa aqa angro nanji enjreqnaqa nanji na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanji anainjreqnab uyoqneq. ⁷ Qe kiñilala qudei dego soqneq. Deqa Yesus na qe di osiqa Qotei pailiyosiqqa aqa angro nanji minjrej, “Qe endi dego tamo ungasari nanji anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanji na qe di osib tamo ungasari nanji jeisib anainjreqnab uyoqneq. ⁸ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inji oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa angro nanji na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenj. ⁹ Tamo kalil inji uyeq qaji nanji sisiyeb 4,000.

Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanji suweinjrnaqa nanjo qure qureq giloqneq. ¹⁰ Nanji gileqnaqqa Yesus na aqa angro nanji olo joqsiqa koba na qobun gogetosib Dalmanuta sawaq gileb.

Farisi nanji Qotei aqa manjwa bei unqajqa mareb

¹¹ Onaqa Farisi nanji Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa a ombla anjam na qoteb. Osib gisanjyosib minjeb, “Ni Qotei aqa manjwa bei babtım iga unqom.” ¹² Degsib Yesus minjnabqqa a nanji qa are tulanj gulbeiyonaqa jagwa titosiqqa minjrej, “Ninji tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji kiyaqa e Qotei aqa manjwa bei lanja babtıt ninji unqajqa metbeqñub? Ninji quiy. E Qotei aqa manjwa bei ninji osornjwasai.” ¹³ Yesus a Farisi nanji degsi minjrnsiqqa nanji uratnjrsiqqa olo qobun gogetosiqqa ya agu taqal beiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

¹⁴ Bati deqa Yesus aqa angro nanji bem oqajqa are walnjrej. Bem qujai bole qujai qobun miligiq di soqnej. ¹⁵ Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ninji geregere nam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanjo bem ti buliyimqa bem dena tiyekritosim tulanj kobaqujaqas. Herot aqa bem dego tiyekritosim tulanj kobaqujaqas.” ¹⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanji aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneq, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?” ¹⁷ Onaqa Yesus a nanjo anjam di qalieosiqqa nenemnjrej, “Ninji kiyaqa bem osai deqa mareqñub? Kiyaqa ninji e qa poingosai unu? Nungo are getengejunu kiyo?” ¹⁸ Ninji ijo sinjila unoqnsib unosaibuleqñub. Ninji ijo anjam quoqnsib quosaibuleqñub. ¹⁹ E nami bem 5 ginjenjyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninji inji

oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqeleney?" Onaqa nanği na Yesus minjeb, "Gumba 12." ²⁰ Onaqa olo minjrej, "Bati bei e bem 7 dego gingenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnırnaqa nıngi ıngi oto koroiyosib gumba kokba gembub jignab maqeleney?" Onaqa minjeb, "Gumba 7." ²¹ Onaqa minjrej, "Nıngi kiyaya e qa poingosai unu?"

Yesus a tamo ınam qandimyej qaji boletej

²² Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrsıqa koba na qobun na gilsib Betsaida qureq di tıryeb. Tıryosib mandamq ainabqa tamo qudei na tamo bei ınam qandimyej qaji a Yesus aqa areq osi bosib minjeb, "Ni ino ban aqa gateq di atımqa a olo boleosim ınam poiyyas." ²³ Onaqa Yesus a tamo di aqa ban ojsıqa qure polomq osi gilsıqa aqa ınamdamuq di misel atetej. Osıqa aqa gateq di aqa ban atısiqa nenemyej, "Ni sawa unqa kere e?" ²⁴ Onaqa a ınam atısiqa marej, "E tamo nanği unjronum nanği ınamtan bul anjilequb." ²⁵ Onaqa Yesus a olo tamo di aqa ınamdamuq di aqa ban atnaqa a ınam atej ınamdamu bole suwaney. A sawa kalil geregere unej. ²⁶ Onaqa Yesus na minjeb, "Ni ino talq gilime. Ni qure miligiq gilaim."

Pita a Yesus qa poiyyonaqa aqa ınam ubtej

²⁷ Onaqa Yesus na aqa anğro nanği olo joqsıqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanğo sawaq di brantosib gamq di Yesus na aqa anğro nanği endegsi nenemnjrej, "Tamo unğasari nanği e qa kiyersib marequb?" ²⁸ Onaqa nanği na minjeb, "Tamo qudei nanği marequb, ni Jon yansjro qaji. Qudei nanği marequb, ni Elaija. Qudei nanği marequb, ni Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei." ²⁹ Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, "Nıngi segi e qa kiyersib marequb?" Onaqa Pita na minjeb, "Ni Kristus." ³⁰ Pita a anjam degsi ubtonaqa Yesus na aqa anğro nanği sıngıla na getentjrsıqa minjrej, "Nıngi anjam di olo tamo qudei minjraib."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

³¹ Osıqa Yesus na aqa anğro nanği endegsi minjrej, "E Tamo Anğro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e qoreibosib lubsib moiyothqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai." ³² Yesus a anjam degsi ubtosıq marnaqa Pita na Yesus osıqa qalaq gilsıqa njirıntej. ³³ Onaqa Yesus a bulosıqa aqa anğro nanği koqnjrsıqa Pita njirıntosıq minjeb, "Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanğo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum."

³⁴ Osıqa Yesus na tamo unğasari kalil nanği ti aqa segi anğro nanği ti metnjırnaqa aqa areq bonabqa minjrej, "Tamo bei na e daurbqa osımqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim aqa segi ınamburbas qoboiyosim e daurbem." ³⁵ Tamo bei na aqa segi ınambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa ti ijo anjam bole qa ti are qalsımqa aqa segi ınambile uratqas di a olo ınambile bole oqas. ³⁶ Tamo bei a mandam qa ıno kalil koroiyosim ariya monjon aqa segi qunun padalqas di ıno dena a kiyersim aqaryaiyyas? Di keresai. ³⁷ Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a ınambile sqas? Di keresai. ³⁸ E Tamo Anğro. Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanği Qotei torei qoreiyoqnsib une atoqnsib laqub. Deqa bini bati endi tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaıyyas di monjon e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan anğro nanğo rian na ti bosıyqa e kamba tamo deqa jemaıbqas."

9

¹ Osıqa Yesus a olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, "E bole mernğwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanği morenosaisoqınbqa Qotei a sıngıla ti bğas. Bosim nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba soqnmim nanği unqab."

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa anğro qalub nanği unobeiteb

² Osıqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosıqa Pita na Jems na Jon na nanği segi qalub joqsıqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. Sosıbqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanği unobeiteb. ³ Aqa gara dego tulan pulonojsıq gatekritej. Tamo bei na gara yansqas degsim qatqa keresai. ⁴⁻⁵ Onaqa Moses Elaija wo nanği brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareqnaabqa Yesus aqa anğro nanği na nanği aiyel unjrsıbqa Pita a Yesus minjeb, "O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanği bosib ıga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni marımqa ıga tal kılılala qalub gereiyyom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa." ⁶ Yesus aqa anğro nanği tulan ulaugeteb deqa Pita a anjam bei marqa saıyyonaqa anjam di lanja marej. ⁷ Onaqa lanıbi aısiqa nanği kabutnjırnaqa lanıbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanği queb, "Endi ijo Anğro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji. Nıngi aqa anjam quetoqniy." ⁸ Onaqa Yesus aqa anğro nanği bulosib ınam ateb di Yesus a segi nanği koba na sonab uneb. Nanği tamo bei unosai.

⁹ Onaqa nanġi Yesus ombla manaq dena olo aiyoqnsibqa Yesus na minjrej, “Maŋwa ninġi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Anġro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ninġi na ubtosib minjroqnaqab.” ¹⁰ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusib segi segi maroqneb, “Yesus a kiyaaq subq na tigelqa marqo? Anjam di aqa utru iga poigosai.” Degsib maroqnsib Yesus aqa anjam di nanġo areqaloq di atnab soqnej.

¹¹ Osib nanġi Yesus minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanġi mareqnuq, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaaq degsib mareqnuq?” ¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Nanġo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo unġasari kalil nanġo areqalo gereiyetnjrsim soqnim bunuqna Kristus a bqas. Ariya anjam kiye nengrenq di unu? Anjam agiende. Jeu tamo nanġi na e Tamo Anġro kumbra uge ebibqa e jaqatinj koba oqai. ¹³ E ninġi olo mernġwai. Elaija agi bej. Bonaqa gulbe kalil nanġi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. Anjam di nami a qa nengrenjyeb unu.”

Yesus a anġro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa anġro qalub nanġi di joqsiqa koba na aisib mana utruq di branteb. Brantosib njam ateb di Yesus aqa anġro qudei nanġi ti dal anjam qalie tamo qudei ti anjam na qoteqnaq unjreb. Tamo unġasari gargekoba nanġi dego Yesus aqa anġro nanġi kainjnresonab unjreb. ¹⁵ Onaqa tamo unġasari kalil nanġi Yesus unsibqa tulanj prugugetosib gurgur ti aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, bilaq bole.” ¹⁶ Degsib minjnabqa Yesus na aqa anġro nanġi nenemnjrej, “Ninġi nanġi ti anjam kiye na qoteqnuq?” ¹⁷ Onaqa tamo unġasari nanġo ambleq dena tamo bei brantosiqqa Yesus minjrej, “O Qalie Tamo, e ijo anġro mel osi bonum agiende. Ni na a boletqajqa deqa osi bonum. A mondor uge ti. Deqa aqa medabu getenjejunu. ¹⁸ Mondor uge dena aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa ara gijiriqtoqnsiqa tindaneqnu. Oqnsiqa maul aiyeqnu. Deqa e na ino anġro nanġi minjronum, ‘Ninġi mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanġi na wiyya yonub keresaijnjqo.”

¹⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Ninġi tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nunġo areqalo e qa singilatqasai bole sai. Bati gembub e ninġi koba na sosiyqa nunġo gulbe di qoboioyqnqai? Anġro mel di ijo areq osi boiy.” ²⁰ Onaqa osi bonabqa mondor uge dena Yesus unsiqqa anġro di qunjimyonaaqa a mandamq aisiqa belbelonaqa aqa medabuq na maul aiyoqnej.

²¹ Onaqa Yesus na anġro di aqa abu nenemyej, “Bati gembub a degesoqnej?” Onaqa minjrej, “A anġro kiñala qa degesoqnej agi bini unu. ²² Mondor uge na a qalsim moiyoqtqa oqnsiqa bati gaigai a njamyoq o yaq waiyeqnu. Deqa ni na iga aqaryaigwa kereamqa aqaryaige.” ²³ Onaqa Yesus na minjrej, “‘Kereamqa’ degsi merbaim. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra kalil yqa kere.” ²⁴ Onaqa tamo dena lelenosiqqa Yesus minjrej, “E ni qa ijo areqalo singilatqas. Ariya ijo areqalo olo gulbeibeqnu. Deqa ni na aqaryaibimqa e geregere ijo areqalo ni qa singilatqai.” ²⁵ Onaqa tamo unġasari gargekoba nanġi gurgur ti bosib Yesus aqa areq di koroeqnaqqa Yesus a nanġi unjrsiqa mondor uge di njrintosiq minjrej, “Ni mondor uge. Ni na anġro di aqa dabkala getentonom. Ni aqa medabu dego getentonom. Deqa ni anġro di uratosim olo aqa jejamuq gilaim.” ²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge a lelenkobaosiqqa anġro di singila na qunjimyoosiqqa a uratosiq ulanej. Ulanonaqa anġro di a moiyoqulosiqqa njeisonaqa tamo qudei nanġi unsib mareb, “A moiqo.” ²⁷ Onaqa Yesus na anġro di aqa banj titonaqa a boleosiq tigelej.

²⁸ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaq mondor uge di wiyya yonumqa keresaijgwo?” ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninġi mondor uge deqaji winjrqqa osibqa Qotei pailyoqniy. Dena qujai ninġi na mondor uge winjrib jaraiqab. Gam bei na sai.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³⁰ Onaqa Yesus na aqa anġro nanġi olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawa ambleq na walwelosib gilqoqneb. Tamo unġasari nanġi a qa qalieaib deqa nanġi uliosib gilqoqneb. ³¹ Gilqoqnsibqa gamq di Yesus na aqa anġro nanġi anjam endegsi minjrej, “E Tamo Anġro. Jeu tamo nanġi na e ojsibqa tamo qudei nanġo banj di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” ³² Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa anjam di geregere poinjrosai. Deqa nanġi a olo nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa anġro yai a ñam ti sqas?

³³ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib tal bei gogetosib di sosibqa Yesus na aqa anġro nanġi endegsi nenemnjrej, “Ninġi gamq di anjam kiye na qotoqnaq?” ³⁴ Onaqa nanġi mequmosib soqneb. Di kiyaaq? Nanġi gamq di Yesus aqa anġro yai a nanġi kalil bunjnrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ³⁵ Onaqa Yesus a awoosiqqa aqa anġro 12 nanġi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei a ñam ti sqa marsimqa a mati tamo kalil nanġo kanġal tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.”

³⁶ Yesus a nanği degsi minjrısqı anğro kiñala bei osıqı nanğo ambleq di tigeltosıqı olo soqonıyosıqı nanği minjrej, ³⁷ “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsımqa anğro kiñala endeqaji bei osim geregereıyqas di a e dego osim geregereıbqas. Tamo a e osim geregereıbqas di a na e segi geregereıbqasai. A na ijo Abu e qarınbej qaji di dego osim geregereıyqas.”

Tamo nanği ıga jeutgosaieqnuq di nanği ıga koba na wau qujai

³⁸ Onaqa Jon na Yesus minje, “O Qalie Tamo, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanği winjreınaqa ıga na unsim saıdyem. Di kıyaqa? A ıga koba na wauosaieqnu deqa.” ³⁹ Onaqa Yesus na minje, “Nıngi a saıdyab. A ijo ñam na marıwa bei babtqas di a urur olo e misilınbqa keresai. ⁴⁰ Tamo nanği ıga jeutgosaieqnuq di nanği ıga koba na wau qujai. ⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Kristus dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsımqa tamo di osim ya tıgsim anayıqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Yımqa aqa awai bole di tamo bei na olo yaıyqa keresai.”

Nıngi une torei uratıy

⁴² Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na anğro kiñala bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulañ ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aıqas di kere. ⁴³⁻⁴⁴ Ino ban na ni titmosim uneq waimqa laqımqa ban di gentosim waiy. Ni degye. Di kıyaqa? Ni ban geño sosımqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaıgai sqam. Ariya ni ban aiyel ti sosımqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di mosoqasai. Gaıgai yuoqnqas. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ino singa na ni titmosim uneq waimqa laqımqa singa di gentosim waiy. Ni degye. Di kıyaqa? Ni singa geño sosımqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaıgai sqam. Ariya ni singa aiyel ti sosımqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. ⁴⁷ Ino ñamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqımqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kıyaqa? Ni ñamdamu qujai ti sosımqa une bei yqasai di kere. Di Qotei a ino Mandor Koba sosim ni taqatmqas. Ariya ni ñamdamu aiyel ti sosımqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. ⁴⁸ Ñamyuwo di mosoqasai. Gaıgai yuoqnqas. Ñamyuwoq di tamo nanğo ambli bati gaıgai sqab. Nanği morenqa keresai.”

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “İjo anğro kalil nanği jaqatin oqnsib sqab. Atraiyo inğiq di bar atoqnsib ñamyuwo na koiteqnuq dego kere.

⁵⁰ “Bar a bole. A qajarara koba. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inği kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Dego kere nıngi bar bul sosıbqa nunğo was nanği koba na geregere lawo na laqniy.”

10

Yesus a unğa uratqajqa anjam marej

¹ Osiqa Yesus a sawa di uratosıqa Judia sawaq gilsıq Jordan ya taqal beıq di soqnej. A di sonaqa tamo unğasari gargəkoba nanği bosıb aqaq di koroonabqa aqa kumbra gaıgai yoqnej qaji di olo dauryosıqa Qotei aqa anjam plaltosıq minjroqnej.

² Onaqa Farisi nanği olo Yesus aqa areq bosıbqa a anjam bei grotımqa qusıb nanği a ojıqajqa deqa laña gisanıyosıb endegsıb nenemyeb, “Tamo bei na aqa unğa uratqa kere e? Gago dal anjam degsi unu e?” ³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Moses a dal anjam kiyersi marej?” ⁴ Onaqa nanği na minjeb, “Moses a marej, ‘Tamo bei na aqa ñauñ uratqa osımqa pepa bei nengrenıyosım yosım di a uratqas.’” ⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Nunğo are getengejunu deqa Moses a dal anjam degsi nengrenıyosıq nıngi engej. ⁶ Ariya nıngi quiy. ‘Tulañ nami Qotei a mandam ti inği inği kalil ti gereıyosıqa a tamo unğa wo dego gereınjrej. ⁷⁻⁸ Deqa tamo bei na aqa ai abu nanği uratnrısmıqa aqa ñauñ wo beterosıb jejamu qujaitosıb sqab.’ Qotei aqa anjam di nengrenıq di unu. Deqa tamo unğa wo nanği jejamu qujai sqab. Nanği olo jejamu aiyel sqasai. ⁹ Qotei na nanği aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnrıraıq.”

¹⁰ Osiqa Yesus a tal bei gogetosıq di sonaqa aqa anğro nanği aqa areq bosıb aqa anjam deqa nenemyeb. ¹¹ Nenemyonabqa minjrej, “Tamo bei na aqa ñauñ uratosım olo unğa bei oqas di a na aqa ñauñ kumbra ugeq waiyqo. ¹² Unğa a dego aqa gumbuluñ uratosımqa olo tamo bei oqas di a na aqa gumbuluñ kumbra ugeq waiyqo.”

Anğro du du nanği Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo unğasari qudei nanği nanğo anğro du du joqnsıb Yesus na aqa ban nanğo gateq di atetnrıqqa marsıb Yesus aqa areq beb. Beq nabqa Yesus aqa anğro nanği na saıdnjrısb minjreb, “Nunğo anğro du du nanği joqnsıb endeq baıb.” ¹⁴ Degsıb saıdnjrınbqa Yesus na aqa anğro nanği nrıñnrırsıqa minjrej, “Anğro du du nanği uratnrırb ijo areq beb. Nanği saıdnjrıraıb. Tamo unğasari nanği anğro du du deqaji bul sqab di Qotei a nanğo Mandor Koba sosım nanği taqatnrırqas. ¹⁵ E bole merıgwai. Tamo nanği anğro du du bul sqasai di

Qotei na nanği osim taqatnrqasai. Deqa a nanžo Mandor Koba sqasai dego.”¹⁶ Osiqa Yesus na anğro du du nanği di soqonjnrjsiqa aqa ban nanžo gateq di atetnrjsiqa nanği qa Qotei pailyej.

Ñoro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁷ Osiqa Yesus a dena tigelosiqa gam dauryosiq gileqnaqa tamo bei urur ti aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutosiqa nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e ñabile gaigai sqai?”¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni kiyaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole.”¹⁹ Ariya ni Qotei aqa dal anjam qalie. Anjam agiende. ‘Ni tamo bei qalsim moyotaim. Ni tamo bei aqa uña jejamu ojetaim. Ni bajinjaim. Ni tamo bei aqa jejamu laña gisanjaim. Ni was bei aqa inği inği laña gisanj na yayiain. Ni ino ai abu nanžo sorgomq di geregere sosimqa nanžo anjam dauryoqne.’”²⁰ Onaqa tamo dena olo Yesus minnej, “O Qalie Tamo, e anğro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.”²¹ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiq qalaiyosiq minnej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inği inği kalil qarinyosim silali osim tamo inği inği saiqoji nanği jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Yimqa bunuqna ni lañ qureq di awai bole itqam.”²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulañ gulbekobaiyej. A inği inği koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulañej.

²³ Onaqa Yesus na aqa anğro nanği koqnrjsiqa endegsi minjrej, “Tamo unğasari inği inği koba ti unub qaji nanği Qotei na taqatnrjsim nanžo Mandor Koba sqa marsibqa lañ qureq oqwajqa banği koba.”²⁴ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa anjam di qusibqa tulañ prugeb. Onaqa Yesus na olo minjrej, “O ijo anğro, ninği quiy. Tamo unğasari nanği Qotei na taqatnrjsim nanžo Mandor Koba sqa marsibqa lañ qureq oqwajqa tulañ banği koba.”²⁵ Kamel a yumba miligiñ gilqajqa banği koba. Dego kere tamo unğasari inği inği koba ti unub qaji nanği tamo na taqatnrjsim nanžo Mandor Koba sqa marsibqa lañ qureq oqwajqa tulañ banği koba.”²⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa anjam di qusibqa olo tulañ pruguetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam degsi mergwo deqa tamo yai nanği Qotei na elenamqa nanği ñabile gaigai sqa kere?”²⁷ Onaqa Yesus a nanği koqnrjsiqa minjrej, “Tamo nanği segi ñabile sqa keresai. Ariya Qotei na nanği elenqa kere. Di kiyaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inği inği kalil uratosim ni daurmeqnum.”²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole mernğwai. Tamo nanği e qa ti ijo anjam bole qa ti are qaloqnsib nanžo segi tal, nanžo was nanği, nanžo jaja nanği, nanžo ai abu nanği, nanžo anğro nanği ti nanžo wau kalil dego uratnrjsib e daurbqab di Qotei na olo tal, was, jaja, ai, anğro, wau gargekoba nanği enjrqas. Yimqa jeu tamo nanği dego bosib nanği gulbe enjroqñqab. Ariya mondon nanği ñabile gaigai sqab.”³¹ Deqa ninği quiy. Tamo gargekoba bini ñam koba ti unub qaji nanği mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiqoji unub qaji nanği mondon ñam koba ti sqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³² Osiqa Yesus na aqa anğro nanği joqsiqa koba na gam dauryosib Jerusalem aiy-oqneb. Aiyooqnsibqa Yesus a namoeqnaqa aqa anğro nanği bunuqna dauryooqnsibqa are toñtoñjroqnej. Tamo unğasari qudei gam na dauryooqneb qaji nanği dego ulaosib aiyooqneb. Onaqa Yesus na aqa anğro 12 nanği segitnrjsiqa a une kiye turqas deqa nanği sainjroqnej.³³⁻³⁴ A na nanği endegsi minjrej, “Ninği quiy. E Tamo Anğro. Iga Jerusalem aiyeeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib dal anjam qalie tamo nanği ti atra tamo kokba ti nanžo banq di e atqab. Yimqa nanği na ijo jejamu laña gisanjosib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moiqam.’ Nanği e degsib gisanbosib e olo ojsib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanžo banq di e atqab. Yimqa nanği na e misilinyboqnsib miselboqnsib bu toqon na e kumbainboqñqab. Osib e ñamburbasq di lubsib moyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

Jems Jon wo nanği aiyel tamo kokba sqajqa mareb

³⁵ Onaqa Sebedi aqa nñiri aiyel Jems Jon wo nanği Yesus aqa areq bosib minjrej, “O Qalie Tamo, aqo aiyel anjam bei mermonam ni gago anjam dauryqa kere kiyo?”³⁶ Onaqa Yesus na nanği aiyel nenemnjrej, “E ninği kiyernğwajqa deqa ninği ijoq bonub?”³⁷ Onaqa nanği aiyel na Yesus minjrej, “Mondon ni rian koba ti lañ goge na bosim gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa aqo aiyel ino ban woq ino ban qonanq di awoqom.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ninği merbonub di aqa utru ninği geregere poñgosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. E gulbe koba dego oqai. Gulbe di tamo nanği ya tuqtñro bul. Jaqatin di gulbe ti e oqai di ninği aiyel dego oqa kere e?”³⁹ Onaqa nanği na minjrej, “Od, aqo aiyel oqa kere.”

Onaqa Yesus na olo nangi aiyel minjrej, “Bole, jaqatinj e oqai di ningi dego oqab. Gulbe e oqai di ningi dego oqab. ⁴⁰ Ariya tamo yai nangi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nangi Qotei na giltinjrej qaji nangi segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab.”

⁴¹ Yesus aqa angro 10 nanngo nãdamuq di Jems Jon wo nangi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nangi aiyel qa nãrãjeb. ⁴² Onaqa Yesus na aqa angro 10 nangi metnjrãnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqñub qaji nangi nanngo segi nãam soqtoqñsib tamo ungasari nangi njirin na taqatnjreqñub. ⁴³ Ariya kumbra di nungoq di saiq. Nungo ambleq di angro bei a nãam ti sqa marsimqa a mati nungo wau tamo soqñem. Osim a nãam ti sqas. ⁴⁴ Nungo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nungo kangal tamo soqñem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. ⁴⁵ E Tamo Angro. Ningi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqñiy. Ijo kumbra agiende. E na tamo ungasari nangi wauetnjreqñum. E deqa bem. Tamo ungasari nangi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi nãabile uratosiy tamo ungasari garkekoba nangi elenqai.”

Yesus na tamo nãam qandimo boletej

⁴⁶ Osiqa Yesus na aqa angro nangi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeqñabqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi Yesus dauryosib koba na aiyeqñeb. Aiyeqñabqa tamo bei nãam qandimyej qaji aqa nãam Bartimeus a gam qalaq di awesosiqã tamo ungasari nangi silali qa njilnjroqnej. Bartimeus a Timeus aqa njiri. ⁴⁷ A gam qalaq di awesosiqã anjam endegsi quej, “Yesus Nasaret qaji a beqñu.” A degsi qusiqa tulan lelenjoqsiq marej, “O Yesus, Devit aqa Njiri, ni e qa dulame.” ⁴⁸ Onaqa tamo ungasari gargekoba Yesus dauryosib aiyeqñeb qaji nangi na Bartimeus njirinjosib minjeb, “Ni lelenkobaaim. Kiri.” Degsib minjebqñabqa a nanngo anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenjoqñsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Njiri, ni e qa dulame.” ⁴⁹ Onaqa Yesus a tigelosiqa tamo ungasari nangi minjrej, “Tamo di metib ijo areq bem.” Onaqa nangi na tamo nãam qandimyej qaji di metosib minjeb, “Ni are singilat. Ni tigel. Yesus a ni metmeqñu.” ⁵⁰ Degsib minjnab qusiqa aqa gara jugo taqal atsiqa urur tigelosiqa Yesus aqa areq bej. ⁵¹ Bonaqa Yesus na nenemyej, “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenjoqñam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo nãam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenjoqñam.” ⁵² Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo singilatõnum deqa e ni boletmqai. Deqa ino nãdamu olo poimimqa ni aiyẽ.” Degsi minjnaqa aqa nãdamu poiyoñaqa sawa unsiqa tigelosiqã Yesus dauryosiqã aiyej.

11

Yesus a donki aqa quraq di awoosiqã Jerusalem aiyej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nangi koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomysib Betfage qure ti Betani qure ti dia branteb. Qure aiyel di agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiyel qarĩnjrsiqã minjrej, ² “Ningi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiõqnej qaji. Ningi donki di unsib sil palontosib titosib õsi boiy. ³ Ningi sil palontoqñibqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Ningi kiyaqa donki aqa sil palonteqñub?’ Degsi nenemngsimqa ningi na minjij, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki qa mæñuq.’ Yimqa a na donki qarĩnyim ijoq bqas.” ⁴⁻⁵ Yesus a nangi aiyel degsi minjrsiqã qarĩnjrãnaqa aisib gam jojomq di donki uneb. Donki di tal meq di tontonab sonaq uneb. Unsib sil palonteqñabqa tamo qudeji gamq di tigelesoqñeb qaji nangi na nangi aiyel nenemnjreb, “Ningi kiyaqa donki aqa sil palonteqñub?” ⁶ Onaqa nangi aiyel na anjam Yesus a minjrej qaji di tamo nangi di minjrnab odnjrnabqa donki di osib Yesus aqa areq õsi beb. ⁷ Bosib nanngo aiyel gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiqa quraq di awoej. ⁸ Awoonaqa donki a walwelosib aiyeqñaqa tamo ungasari gargekoba nangi belesosib nanngo segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenjoqñeb. Tamo qudeji nangi mæñuq dena nãam banga gĩngenyosibqa õsi bosib di dego gamq di tuelenjoqñeb. ⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiqã walweleqñaqa tamo ungasari namooqñeb qaji nangi ti bunuoqñeb qaji nangi ti tulan lelenjoqñsibqa maroqñeb, “Iga ni qa tulan areboleboleiqeñu. Ni Tamo Koba aqa nãam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqñu. ¹⁰ Ni gago moma Devit aqa wau osimqa ni kamba gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bonum. Deqa iga Qotei lanj goge di unu qaji aqa nãam soqtoqñom!” Tamo ungasari nangi degoqñsib lelen ti Yesus dauryoqñeb.

¹¹ Onaqa Yesus a walwelosib aisiqã Jerusalem di brantosiqã atra tal koba miligij gilej. Gilsiq ingi ingi kalil atra tal miligij di soqnej qaji di koqyoqnej. Osiq bilagtonaqa a olo atra tal koba uratosiqã aqa segi angro 12 nangi joqsiqa koba na puluosib Betani qureq gileb.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

¹² Nebeonaqa Yesus aqa angro nanngi ti olo tigelosib Betani qure uratosib aiyeb. Nanngi aiyeqnsibqa gamq di Yesus a mamyej. ¹³ Onaqa a isaq na nam atsiqa qura banga ti sonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Geitqa bati sai deqa banqa segi sonab unej. ¹⁴ Unsiqa qura di minnej, “Ni olo bunu geitqasai. Tamo bei a bosim ino gei bei oqasai.” Degsi minjnaqa aqa angro nanngi queb.

Yesus na tamo ungasari nanngi atra talq dena winjrej

¹⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanngi ti walwelosi aisib Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiqqa nam atej di tamo ungasari gargekoba nanngi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqa nanngi winjrnac jaraiyeb. Tamo qudei nanngi silali piloqneb. Qudei nanngi binoj qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nanngo jar ti jaram ti bilbelyosiqa nanngi dego winjrnac jaraiyeb. ¹⁶ Osiqa tamo ungasari atra tal miligiq di ingi ingi osi laqneb qaji nanngi dego saidnjrsiqa winjrnac jaraiyeb. ¹⁷ Nanngi kalil jaraiyeqnbqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, ‘Ijo tal endi tamo ungasari kalil nanngo paillyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ninngi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanngo tal bulqo.”

¹⁸ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Yesus aqa anjam di qusibqa nanngi a qa ulaosib a qalib moiqajqa gam nhamoqneb. Di kiyayaq? Tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej deqa. ¹⁹ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanngi koba na olo Jerusalem uratosib gileb.

Qura a laosiq moiyej

²⁰ Nebeonaqa Yesus aqa angro nanngi ti olo tigelosib gam dauryosib aiyeqnsib qura di olo uneb utru ti kalil laosiq moiyej. ²¹ Onaqa Pita a Yesus aqa anjam nami qura minnej qaji deqa olo are qalsiqa Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni unime. Qura ni ya jirintem qaji agi laosiq moiqo.” ²² Onaqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Ninngi Qotei qa nunngo areqalo sinnglatiy. ²³ E bole merngwai. Tamo bei a areqalo aiyeltqasai di a mana kobaquja endi minngas, ‘Ni tigelosim yuwalq aye.’ Aqa are miligiq di a endegsi are qalqas, ‘Bole, mana di a ijo anjam dauryqas.’ Degsi are qalqas di mana a aqa anjam dauryosim tigelosim yuwalq aias. ²⁴ Deqa ninngi quiy. Ninngi ingi bei qa Qotei paillyqa osibqa endegsib are qaliy, ‘Ingi di Qotei na egwas.’ Degsib are qalsib paillyqab di a na engwas. ²⁵ Deqa ninngi Qotei paillyqa osibqa tamo bei qa anjam soqnmqa ninngi na aqa une kobotosib Qotei paillyy. Yimqa nunngo Abu lan qureq di unu qaji a kamba nunngo une kalil kobotetngwas. ²⁶ Ariya ninngi tamo di aqa une kobotetqasai di nunngo Abu lan qureq di unu qaji a dego nunngo une kobotetngwasai.”

Juda nanngi na Yesus nenemyeb. “Ni sinngila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

²⁷ Osiqa Yesus a aqa angro nanngi koba na walwelosi aisib olo Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia walweleqnaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Juda gate nanngi ti Yesus aqa areq bosib nenemyeb, ²⁸ “Ni iga merge. Ni sinngila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinyej deqa ni bosim wau endi yeqnum?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ninngi nenemngwai. Nenemngitqa ninngi e merbibqa e yai na qarinhbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai. ³⁰ Ninngi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaqa bosiqqa tamo ungasari nanngi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

³¹ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minngom, ‘Qotei na Jon qarinyej,’ degsi minngom di a iga mergwas, ‘Kiyayaq ninngi Jon aqa anjam quetosai?” ³² Ariya iga minngom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej,’ degsi minngom di dego keresai.” Nanngi tamo ungasari nanngi ulainjrsib deqa degsib qaibre. Di kiyayaq? Tamo ungasari nanngi maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” ³³ Nanngi degsib qairosib olo Yesus minjrej, “Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninngi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinhbonaq bosim wau endi yeqnum di ninngi mernngwasai.”

12

Wain wau qa yawo anjam

¹ Yesus na Juda tamo kokba nanngi degsi minjrsiqa olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenosiqa jen qosej. Qoso kobonaqa menij qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib parapariyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq di soqnej. ² Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kangal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanngoq aisiqa minjrej, ‘Wau lanja na e qarinhqo bonum. Deqa ninngi wain gei ebibqa e na osi gilqai.’

³ Degsi minjrnaqa nanġi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej. ⁴ Gilnaqa wau lanja na olo kanġal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego ojsib aqa gate paratetosib tulaġ ugeugeiyeb. ⁵ Onaqa wau lanja na olo kanġal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib moiyoiteb. Olo kanġal tamo gargekoba nanġi qarinjireqnaqa aiyeqnaq qudei fnumougetoqne. Qudei moiyoitjroqne. ⁶ Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, 'Ijo segi anġro qujai e na tulaġ qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas di nanġi a qalqasai. Nanġi aqa anjam quetqab.' ⁷ Degsi are qalsiqa aqa segi njiri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanġi a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa inġi inġi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiytosimqa wau endi iga na oqom.' ⁸ Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib qalnab moinaqa aqa jejamu osib wau qalaq di waiyeb.

⁹ "Deqa ninġi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanġi di kiyernjrqa? E ninġi mernġwai. A bosim nanġi fnumsim moiyoitjrqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanġo banġ di uratetjrimqa nanġi na kamba taqatasqab.

¹⁰ "Qotei aqa anjam bei unu. Ninġi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, 'Tal gereiyo qaji tamo nanġi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal sinġilatqajqa deqa tigeltej.

¹¹ Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

"Tal ai di tulaġ bolequja." ' ' "

¹² Onaqa Juda tamo kokba nanġi yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesu a yawo anjam dena nanġo jejamu di une qametjrej. Nanġi degsib qalieosib deqa Yesu ojqa mareb. Ariya nanġi tamo uġasari nanġi ulainjrsib deqa nanġi Yesu ojqa uratosib jaraiyeb.

"Iga Sisar takis yqom e?"

¹³⁻¹⁴ Juda tamo kokba nanġi jaraiyosib Farisi nanġi ti Herot aqa wau tamo qudei ti nanġoq aisib minjreb, "Ninġi Yesu aqaq ġilsib anjam bei nenemyibqa a anjam grotim iga qusim ojgom." Degsib minjrsib nanġi qarinjrnab Yesu aqa areq ġilsib minjeb, "O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo uġasari nanġi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaiqnum. Ni tamo fiam ti nanġi anjam bei minjroqnsim olo tamo fiam saiqoji nanġi anjam bei minjrosaiqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanġi minjreqnum. Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?"

¹⁵ Onaqa Yesu a nanġo ġisan anjam di poiyoonaqa minjrej, "Kiyaqa ninġi e anjam bei grotitqa qusib e ojqaqqa deqa ġisanbequb? Meniġ silali bei osi boiy. Osbab e unqai."

¹⁶ Degsi minjrnaqa nanġi meniġ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, "Meniġ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti fiam ti unu?" Onaqa nanġi na minjeb, "Di Sisar aqa."

¹⁷ Onaqa a na minjrej, "Deqa Sisar aqa inġi inġi a qa olo yiy. Qotei aqa inġi inġi a qa olo yiy." Onaqa nanġi Yesu aqa anjam di qusibqa tulaġ prugugeteb.

Tamo morenjo qaji nanġi olo subq na tigelqab

¹⁸ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanġi Yesu aqa areq beb. Sadyusi nanġi mareqnum, "Tamo morenjo qaji nanġi olo subq na tigelqasai." Deqa nanġi bosib Yesu endegsib minjeb, ¹⁹ "O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenjej,

"Tamo bei a moiymqa aqa nawn anġro saiqoji soqnmqa aqa was bei na olo unja qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anġro nambabtetas.' Moses a nami dal anjam degsi nengrenjej.

²⁰ Deqa ni que. Was 7 nanġi soqne. Nanġo was matu a unja osiqa moiyej. A anġro saiqoji.

²¹ Onaqa aqa was yala na olo unja qujai di osiqa a dego moiyej. A anġro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo unja di ej. Osiaqa a dego moiyej. A anġro saiqoji. ²² Was 7 kalil nanġi unja qujai di osib morenbe. Nanġi anġro saiqoji. Nanġi kalil morenonabqa ariya bunuqna unja di a dego moiyej. ²³ Deqa ni iga merge. Mondonj subq na tigelu batiamqa tamo kalil nanġi subq na tigelabqa unja di a yai aqa nawn tinjt sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanġi unja qujai di eb."

²⁴ Onaqa Yesu a na minjrej, "Qotei aqa anjam nengrenjej di unu qaji di aqa damu ninġi poingosai e? Qotei aqa sinġila dego ninġi poingosai e? Od, ninġi poingosai. Utru deqa ninġi anjam grotonub. Grotosib aġi nenembonub. ²⁵ Mondonj tamo uġasari nanġi subq na tigelosibqa nanġi unjatqasai. Nanġi tamo tqasai. Nanġi lanj anġro bul lanja sqab.

²⁶ "Ninġi quiy. Tamo nanġi moiisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiq nengrenjej. Di ninġi sisiyosai kiyo? Nam mariġ miligiq di puloneqnaqa Qotei a nam pulonj di sosiqa Moses metosiq endegsi minjej, 'E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.' ²⁷ Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo morenjo qaji nanġo Qotei sai. A tamo nambile so qaji nango Qotei. Anjam di ninġi tulaġ grotonub!"

Dal anjam kiye a tulaġ bolequja?

²⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a bosiqá Yesus a Sadyusi nanǵi ti anjam na qoteqñab unjrej. Yesus a geregere Sadyusi nanǵi kamba anjam minjrnaqa qusiqa Yesus nenemyej, “Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunjrejunu?” ²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulan bolequja agi mermqai. ‘O Israel ningi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a segi qujai Tamo Koba.’ ³⁰ Deqa ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunuj ti ino areqalo ti ino singila ti kalil a yekritime.’ Dal anjam di a segi qujai tulan bolequja. A na dal anjam kalil bunjrejunu. ³¹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanǵi degsim geregerinjroqñime.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. Dal anjam deqaji bei saiqoji.”

³² Onaqa dal anjam qalie tamo dena kamba Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni bole maronum. Qotei a segi qujai. Qotei bei saiqoji. ³³ Iga a tulan qalaqalaiyosim gago are miligi ti gago powo ti gago singila ti kalil a yekritqom di kumbra bolequja. Iga gago segi jejamu gereiyeqnum dego kere gago was nanǵi degsim geregerinjroqñom di dego kumbra bolequja. Dal anjam aiyel di tulan boledamu. Iga inji inji Qotei atraiyqom di laña kiñala. Iga inji bei ñamyuwo na koitosim Qotei atraiyqom di dego laña kiñala. Ariya iga dal anjam aiyel di dauryqom di tulan bolequja.”

³⁴ Dal anjam qalie tamo di a tulan poiyonaqa anjam degsi marnaqa Yesus a qusiqa minjej, “Ni anjam tulan boledamu maronum. Deqa sokiñala Qotei na ni taqatmosim ino Mandor Koba sqas.”

Onaqa tamo unǵasari nanǵi olo anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?

³⁵ Onaqa Yesus a atra tal koba miligiq di sosiqá Qotei aqa anjam plaltoqnej. Osiqá tamo unǵasari nanǵi anjam bei endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanǵi kiyáqa mareqñub, ‘Kristus a Devit aqa ñiri?’ ³⁶ Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Mondor Bole na Devit aqa medabu singilatetonaqa a endegsi marej, ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, ‘Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqñimqa e ino jeu tamo kalil nanǵi elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanǵi taqatnjroqñam.”

³⁷ Ningi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nanǵi kumbra uge uge yoqñeb

Tamo unǵasari gargekoba nanǵi sosibqa Yesus aqa anjam quqwjajqa tulan arearetnjroqnej. ³⁸ Yesus a anjam bei endegsi plaltosiq minjrej, “Ningi dal anjam qalie tamo nanǵo kumbra uge geregere tenemtoqñiy. Nanǵi koro sawaq di tamo unǵasari nanǵi na nanǵo ñam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara olekokba jugoqñsib laqñub. ³⁹ Nanǵi Qotei tal miligiq di, goiyó kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanǵo awo jaramq di awooqñajqa deqa arebolebolejnreqñu. ⁴⁰ Nanǵi unja qobul nanǵi gisanjroqñsibqa nanǵo tal ti inji inji ti laña yainjreqñub. Osib tamo unǵasari nanǵi na unjrsib nanǵo ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondoñ Qotei na nanǵi awai tulan ugedamu enjrqas.”

Unja qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

⁴¹ Osiqá Yesus a atra tal miligiq di sosiqá silali ato qaji kulum jomomq di awoej. Awoosiqá ñam atej di tamo unǵasari nanǵi boqñsib silali ateqñab unjroqnej. Ñoro tamo gargekoba nanǵi boqñsib silali tulan kokba ateqñeb. ⁴² Onaqa unja qobul bei ñoro tulan saiqoji a dego bosiqá meniñ silali kiñalala aiyel segi atej. ⁴³ Atnaqa Yesus na unsiqá aqa angro nanǵi metnjrnaqa aqa areq bonabqqa minjrej, “E bole mernǵwai. Unja qobul endi a ñoro tulan saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanǵi bunjrsiqá silali kobaquja atqo. ⁴⁴ Ñoro tamo nanǵi silali koba ejunub. Nanǵi oto kiñala segi ateqñub. Ariya unja qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñalala aiyel segi naj agi atekritqo.”

13

Bunuqna jeu tamo nanǵi na atra tal niñaqyqab

¹ Osiqá Yesus na aqa angro nanǵi joqñsqa koba na atra tal koba uratosib giloqñsibqa aqa angro bei na minjrej, “O Qalie Tamo, ni unime. Atra tal endi tulan bolequja. Atra tal walato qaji meniñ di tulan boledamu!” ² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Atra tal ni unonum endi bunuqna jeu tamo nanǵi na bosib tulan niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Osiqa Yesus a Oliv manaq oqsiq atra tal areiyosiq awesonaqa Pita na Jems na Jon na nanqi qalub Yesus aqa areq bosib lumu nenemyeb, ⁴ “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanqi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomoq?’”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninigi geregere nam atoqniy. Tamo qudei na ninigi gisaŋgo uge. ⁶ Bunuqna gisaŋ tamo gargekoba nanqi ijo nam na bosib tamo ungasari nanqi minjroqnaqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo ungasari tulan gargekoba nanqi gisa gisaŋjroqnaqab.

⁷ “Bunuqna sawa bei bei qaji nanqi an na qotokobaoqnaqab. Ninigi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diŋo bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. ⁸ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnaqab. Mandor qudei nanqi tigelosibqqa mandor qudei nanqi qoto itnjroqnaqab. Sawa bei beiq di mimin kokba ti mam ti inŋi saio bati brantelenqas. Kumbra kalil di unja anjrotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

⁹ “Deqa ninigi geregere nam atoqniy. Kumbra kalil di brantosaisoqniqna Juda nanqi na bosib ninigi ojeleosib anjam pegiyo talq di ninigi tigeltngoqnaqab. Osib nanjo Qotei tal miligiq di ninigi kumbaŋgoqnsib olo ninigi joqoqnsib Rom nanjo gate ti nanjo mandor ti nanjo ulatamuq di ninigi tigeltngoqnaqab. Yimqa ninigi ijo anjam bole palontoqnsib nanqi minjroqnaqab. ¹⁰ Sawa sawa kalilq di dego ninigi ijo anjam bole ubtosib mare mare laqnaqqa tamo ungasari nanqi quocqnaqab. Amqa diŋo bati brantqas. ¹¹ Nanqi na ninigi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngoqnaqab ninigi endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersi minjroq?’ Ninigi degaib. Bati deqa Qotei na powo engoqniqnaqab ninigi kamba anjam minjroqnaqab. Ninigi segi na anjam minjroqasai. Mondor Bole na nunjo medabu siŋilatetnŋim ninigi anjam marqab. ¹² Bati deqa kumbra uge endeqaji brantqas. Tamo qudei na nanjo segi was nanqi ojoqnsib qaja tamo nanjo banq di atoqnaqab nanqi na nanqi ŋumoqnaqab morejoqnaqab. Tamo qudei na nanjo segi anro nanqi dego degsib ojoqnaqab. Anro qudei na nanjo segi ai abu nanqi jeutnjroqnsib ojoqnsib qaja tamo nanjo banq di atoqnaqab nanqi na nanqi ŋumoqnaqab morejoqnaqab. ¹³ Ninigi ijo nam ejunub deqa tamo kalil nanqi ninigi qa are tulan ugeinjoqnaqas. Ariya ninigi ijo nam siŋila na ojsib gilsib diŋo bati itqab di Qotei na ninigi elenqas.”

Ingi tulan ugedamu brantqas

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Diŋo batiamqa inŋi tulan ugedamu a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesoqniq ninigi unqab.” E Mak. Tamo ungasari ijo anjam endi sisiyeqnaqab qaji nanqi geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. Osiqa Yesus na aqa anro nanqi olo endegi minjrej, “Ninigi inŋi ugedamu di unsibqqa bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nanqi jaraiyosib manaq oqoqjatebe. ¹⁵ Tamo ungasari tal meq di unub qaji nanqi jaraiqa oqnsib inŋi inŋi oqa osibqqa olo warum miligiq gilaib. Nanqi jaraiyoqjatebe. ¹⁶ Tamo ungasari wauq di unub qaji nanqi jaraiqa oqnsib nanjo gara jugo oqa osibqqa olo puluosib qureq baib. Nanqi torei dena jaraiyoqjatebe. ¹⁷ Bati deqa unja guman ti unja anro mom ti nanqi jaraiyo banjoqnsib gulbe koba oqab. ¹⁸ Deqa ninigi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq.’ ¹⁹ Ninigi degsib pailyoqniy. Di kiyaqqa? Bati deqa tamo ungasari nanqi gulbe tulan kobaqja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaiocnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantqasai dena bosib bosiq agi bini unum. Bunuqna lanja ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas. ²⁰ Gulbe di aqa bati Tamo Koba a na truqutqas. A na truqutqasai di tamo ungasari kalil nanqi padalekritqab. Aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nanqi padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²¹ “Bati deqa tamo qudei na mernjwab, ‘Ninigi uniy. Kristus a bgo agiende’ o ‘Kristus a bgo agide.’ Degsib mernjibqqa ninigi nanjo anjam quetjnraib. ²² Tamo qudei nanqi bosib gisaŋosib maroqnaqab, ‘E Kristus.’ Qudei nanqi maroqnaqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib manwa kokba gargekoba babtoqnaqab. Nanjo manwa dena nanqi na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnaqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nanjo areqalo dego niñaqyetnjraqjaqqa wauoqnaqab. ²³ Deqa ninigi geregere nam atsis soqniy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna mernjonum.”

Tamo Anro a siŋila ti rian ti bqas

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanjo bati koboamqa seŋ ambruqas. Bai dego suwanqasai. ²⁵ Bongar nanqi lanj goge na ululoŋosib mandamq aiyelenqab. Lanj goge dia inŋi inŋi kalil renjinyelenqab. ²⁶ Bati deqa e Tamo Anro siŋila ti rian koba ti lanjbic na mandamq aiyocnit tamo ungasari nanqi tarosib e nubqab. ²⁷ Yimqa bati deqa e na ijo lanj anro nanqi qarinjritqa nanqi sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nanqi lanj utru utruq na koroinjqab.”

Ningi qura qa yawo anjam dena poiŋgem

²⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ningi mernŋitqa dena geregere poiŋgem. Qura banqa qalsim olo ñalaguyuqnimqa ningi unsib qaliegab, ‘Seŋ aqa bati jojomqo.’ ²⁹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim mernŋonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.’ ³⁰ E bole mernŋwai. Tamo ungasari bini bati endega unub qaji nangi kalil moreŋosaisoqniqbqa kumbra kalil endi brantqas. ³¹ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nangi qaliesai. E Qotei aqa Njiri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

³³ “Ningi ijo bqajqa bati qaliesai deqa ningi geregere ñam atsib soqniy. ³⁴ Ijo bqajqa bati di tamo bei a sawa isaq gilej dego kere. A gilqa osiqa aqa kangal tamo nanŋo banq di aqa tal ti ingi ingi ti uratetnjrsiqa nangi wau segi segi enjrej. Aqa kangal tamo bei minje, ‘Ni siranmeq di tigelesosim geregere ñam atoqne.’ ³⁵ Degsi minje. Dego kere ningi geregere ñam atsib soqniy. Di kiyaaq? Tal lanja a olo bqajqa bati ningi qaliesai. A bilaq kiyo, qolo kiyo, tuwe anjamoqnimqa kiyo, nobqolo kiyo bqas. ³⁶ A boqujatosim ningi nreŋesoqniqb nunŋaim deqa ningi geregere ñam atsib soqniy. ³⁷ E anjam mernŋonum qaji endi tamo kalil nangi dego minjreŋum. Ijo anjam agiende, ‘Ningi geregere ñam atsib soqniy.’” Yesus na aqa angro nangi degsi minjrej.

14

Juda tamo kokba nanŋi Yesus qalib moiqajqa gam ñamoqneb

¹ Onaqa Juda nanŋo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nangi Isip sawaq di padalqa laqnaqbqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa bati jojomej. Bati aiyel soqnej. Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanŋi ti endegsib nenemoqneb, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoŋtom?” ² Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqsai. Ojgom di tamo ungasari nanŋi iga nugsib njriŋosib qoto tigelto uge.”

Uña bei a goren quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

³ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiqqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej. Sosisqa ingi uyeqnaqa uña bei a goren quleq ti tulaj boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinaq jigsisqa osi bosisqa aqa medabu paratosisqa Yesus aqa gateq di bilentej. ⁴ Onaqa tamo qudei tal miligiq di awesoqneb qaji nangi uña di aqa kumbra unsibqa njriŋosib segi segi maroqneb, “Uña di a kiyaaq goren di lanja ñanŋuiyo? ⁵ A goren di osiq tamo qudei enjrqo qamu meniŋ silali 300 yonub qamu gilsiq tamo ingi ingi saiŋoji nangi jeisi enjrqo qamu di kere.” Osib nangi uña di njriŋteb. ⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi kiyaaq uña di gulbe yeqnu? A kumbra bole ebqo. ⁷ Tamo ingi ingi saiŋoji nangi bati gaigai ningi ti sqab. Deqa ningi na nangi aqaryainjrqqa are soqnimqa aqaryainjroqniy. Ariya e bati gaigai ningi ti sqasai. ⁸ E moiqai. Moiyoŋtqa e subq atqab. Uña di a e qa are qalsisqa ijo jejamuq di goren bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. A na kumbra di e qa yqa kere agi yqo. ⁹ E bole mernŋwai. Bunuqna ijo wau tamo nanŋi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa uña endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saonqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanŋo banq di atqas

¹⁰ Onaqa Judas Iskariot a tigelosisqa atra tamo kokba nanŋoq gilej. Judas a Yesus aqa angro 12 nangi deqaji bei. A nanŋoq gilsisqa minjrej, “E Yesus osiy nunŋo banq di atqai.” ¹¹ Degsi minjrnaqa nanŋi qusib tulaj areboleholeinjrnaqa minje, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.” Degsib minjnabqa a gilsisqa a Yesus osim nanŋo banq di atqajqa gam ñamoqnej.

Yesus aqa angro nanŋi ti yori bati aqa ingi uyeb

¹² Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nangi endegsi minjrej, “Ningi kaja du du nangi ñumelenosib siranmeq di lej liyibqa e na unsiy ningi uratngwai. E ningi padalngwasai.” Qotei a nami Israel nangi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaaqa Juda nangi mareb, “Iga kaja du du nangi ñumelenosim Qotei atraiyoŋom.” Onaqa bati deqa Yesus aqa angro nangi na endegsib nenemyeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa ingi ingi gereiyetmonamqa ni ingi uyqam?” ¹³ Onaqa Yesus na aqa angro aiyel qarinjrsiqa minjrej, “Ningi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqnim gamq di itosib dauryiy. ¹⁴ Ningi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, ‘E ijo angro nanŋi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa warum a qabi unu?’” ¹⁵ Ningi degsib minjibqa na

warum kobaquja bei gogeqsi unu di ningi osornɔɔwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleɔeb unu. Ningi aiyel aisib warum dia gago ingi ingi gereiyelenjoiy.”¹⁶ Onaqa nangi aiyel qure miligiɔ aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa ingi ingi kalil warum dia gereiyelenɔeb.

¹⁷⁻¹⁸ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa anɔro 12 nangi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib ingi uyoqnsibqa Yesus a nangi endegsi minjrej, “E bole mernɔɔwai. Ningi ijo anɔro 12. Nunɔo ambleq dena anɔro bei a tigelosim e osim tamo qudei nango banq di atqas. Anɔro di agi iga koba na ingi uyeqnum.”¹⁹ Degsi minjrnaq qusibqa are tulanɔ gulbekobainjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneɔ, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?”²⁰ Onaqa minjrej, “Anɔro aqo ombla endego tabir qujaiɔ di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nango banq di atqas. A dego ijo anɔro 12 ningi deqaji bei.”²¹ Ningi quiy. E Tamo Anɔro moiɔai. Nami Qotei aqa anjam e qa degsib nenɔrenɔeb. Deqa unɔum. E anjam di dauryosiy moiɔai. Ariya anɔro e osim tamo qudei nango banq di atqas qaji a tulanɔ padalougetqas. A nami nambabosai gamu di kere.”

Yesus na aqa anɔro nangi bem ti wain ti anainjrej

²² Osiqa Yesus aqa anɔro nangi koba na ingi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqqa bem bei osiq ɔingenyosiqqa nangi enjrsiqqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyiy.”²³ Osiqa wain osiqqa gambanq di bilentosiqqa Qotei pailyosiqqa aqa anɔro nangi enjrnaqa nangi kalil osib uyeɔ. ²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Wain gambanɔ endi ijo lenɔ. Tamo unɔasari gargekoba nango une kobotetnjraqjqa deqa ijo lenɔ aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyel qaji di singilatqas.”²⁵ E bole mernɔɔwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonɔ diɔo batiamqa Qotei a nunɔo Mandor Koba soqnimqa e olo wain bunuj uyqai.”

²⁶ Yesus na aqa anɔro nangi degsi minjrsiqqa nangi koba na louosib koboonqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa anɔro nangi minjrej, “Ninggi kalil e uratbosib jaraiqab”

²⁷ Yesus aqa anɔro nangi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Ninggi kalil ijo niam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunɔo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenɔrenɔeb unu, ‘E na kaja nango mandor qalitaq kaja nangi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nenɔrenɔeb.”²⁸ Ariya bati qalub koboaɔqa e olo subq na tigelosiy ningi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ningi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”²⁹ Onaqa Pita na minjrej, “Anɔro kalil nangi ino niam ulontosib jaraiqab e segi ino niam ulontqasai.”³⁰ Onaqa Yesus na kamba Pita minjrej, “E bole mernɔɔwai. Qolo qujai endeqa ni ijo niam ulitqam. Tuwe anjamoiyeltosaisoqnimqa ni gisanjoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’”³¹ Onaqa Pita a tulanɔ saidosiq minjrej, “Sai. E ni ombla moiɔai marimqa, unɔum, e ino niam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa anɔro kalil nangi anjam qujai di minjoqneɔ.

Yesus a Getsemani naɔu aguɔ di aqa Abu pailyej

³² Yesus aqa anɔro nangi koba na walwelosib naɔu aguɔ beiɔ di branteɔ. Naɔu aguɔ di aqa niam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa anɔro nangi minjrej, “Ninggi endi awesoqniy. E kiɔala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bɔai.”³³ Degsi minjrsiqqa aqa anɔro qalub agi Pita na Jems na Jon na nangi segi joqsiaq pailyqajqa sasalej. Sasalosiqqa pailyoqnsiqqa a are tulanɔ gulbekobaiyej.³⁴ Osiqa aqa anɔro qalub nangi di minjrej, “E are tulanɔ gulbekobaiɔqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ningi e ombla endi sosimqa niam atoqniy.”³⁵⁻³⁶ Degsi minjrsiqqa olo kiɔala sasalosiqqa mandamɔ di niam quosiqqa endegsi pailyej, “O Aba. (Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Abu.”) Gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe aqa bati bɔo endi e bunɔbosim gilem. Ni kumbra kalil yqa kere. Deqa ni marimqa gulbe endi ijoɔ baiɔ. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unɔum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

³⁷ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqqa aqa anɔro nango areq aisiq niam atej di nangi are gulbe na nerenɔesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjrej, “O Saimon, ni njeiejunum e? Ni niam sokiɔalayaq keresai e?”³⁸ Ningi nerenɔeɔ. Ningi niam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nunɔoq bɔas di gulbe dena ningi uneq wainɔwasai. Bole, nunɔo are miligiɔ di ningi e daurbqajqa are unu. Ariya ningi segi gulbe di oqajqa singila saiɔoji.”

³⁹⁻⁴⁰ Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyosiq bosiqqa aqa anɔro qalub nangi unɔannjrnaqa nerenɔesonab unjrej. Unjrnaqa nangi Yesus anjam bei minjqa keresainjrej.

⁴¹ Olo gilsiq Qotei pailyosiq bosiqqa aqa anɔro nangi itnjrsiq minjrej, “Ninggi aqaratosib geregere nerenɔejunub e? Unɔum. Bati kobooqo. Ningi uniy. E Tamo Anɔro osib une tamo nango banq di atqajqa bati bɔo.”⁴² Ningi tigelab gilqom. Tamo e osim une tamo nango banq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nango banq di atej

⁴³ Onaqa Yesus aqa angro 12 nanği deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanği sebru ti torom ti elenonab joqsıqa Yesus aqa areq di branteb. Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti atra tamo kokba ti nanği na nanği qarınjnırnab Yesus ojqa beb. ⁴⁴ Judas a nami nanği ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E na tamo kundoqyqai agide. A ojsib geregere taqatosib osib giliy.”

⁴⁵ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minnej, “O Tamo Koba.” Degsi minjsiq kundoqyey. ⁴⁶ Kundoqyonaqa tamo nanği brantosisib ban waiyosib Yesus ojeb.

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa angro bei jojom di tigelesoqnej qaji a na aqa sebru osıqa atra tamo gate aqa kangal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyey grotosıqa dabkala segi gentetej. ⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo nanği di minjrej, “E leñ ojo tamo unmo deqa kiyo ninği sebru ti torom ti elenosisib e ojqa bonub e?” ⁴⁹ E bati gaigai atra tal miligiq di ninği koba na sosımqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ninği yala ban waiyosib e ojsai. Ninği kumbra degyeb deqa Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa damu brantej.” ⁵⁰ Yesus a nanği degsi minjnınaqa aqa angro kalil nanği a uratosib jaraiyeb.

Angro wala bei a yosi ulanrej

⁵¹ Bati deqa angro wala bei a ñeio gara segi na kabuosiq Yesus dauryey. Onaqa tamo nanği na angro di ojeb. ⁵² Ojnabqa a ñeio gara segi nanço banq di uratosıqa yosi ulanrej.

Juda tamo kokba nanği Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵³ Onaqa tamo nanği na Yesus osib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Dia atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti kalil koroesoqneq. Koroesonabqa tamo nanği na Yesus osi gilsib nanço ulatamuq di tigeltib. ⁵⁴ Nanği Yesus osi gileqneqqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosisqa nanği Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanği tal meq di ñam tunğuyosib awesonabqa bosiq nanği koba na ñam yoroqneq.

⁵⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti kalil koroesosıbqa nanği Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneq. Di kiyaqa? Anjam dena nanği Yesus qalib moiqajqa deqa. Anjam ñamonab ñamonab ugeinrej. ⁵⁶ Deqa nanği tamo gargekoba metnjreqneq boqnsib gisan anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenoqneq. Nanği anjam laña laña maroqneq. Nanço anjam di qujaiosai. ⁵⁷ Onaqa nanço ambleq dena tamo qudei nanği tigelosib Yesus aqa jejamu laña gisanıyosib mareb, ⁵⁸ “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E atra tal koba endi tamo na gereıyo qaji di kongrontosıyqa bati qalub qa olo atra tal bei tamo na gereıyosai qaji di tigeltqai.’” ⁵⁹ Ariya nanço anjam di dego qujaiosai. Nanği anjam laña laña maroqneq.

⁶⁰ Onaqa atra tamo gate a nanço anjam di qusıqa a tigelosıqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanği endi une gargekoba ino jejamuq di qameqneq. Di ni kamba anjam bei marqasai e?” ⁶¹ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Ni Kristus e? Ni Qotei Goge Koba aqa Niri e? Ni e merbe.” ⁶² Onaqa Yesus na minnej, “Od. Agi e segi. Ni que. E Tamo Angro. Bunuqna e lan qureq oqsiy Qotei sıngıla koba ti unu qaji aqa ban woq di awesosıy olo lanbıq na boqnit ninği e nubqab.” ⁶³ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusıqa a tulan minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranıyosıqa marej, “Aqa une agi a segi na babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaqa tamo bei olo metonam bosım aqa une marqas?” ⁶⁴ Aqa misilin anjam ninği quonub. Deqa ninği kiyersib marqab?” Onaqa nanği kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moyem.”

⁶⁵ Nanği kalil degsib marnabqa nanço ambleq dena tamo qudei nanği tigelosib Yesus miselyoqneq. Osib aqa ñamdamu gara na qosetosib ban na qaloqnsib minjoqneq, “Ni Kristus amqa ni ubtosım mare, yai na ni lumqo?” Onaqa qaja tamo qudei nanği Yesus aqa areq boqnsib a ula ponjoqneq.

Pita a gisanjoqalubtosıq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁶⁻⁶⁷ Ariya Pita a tal meq di awesosıy ñam yoreqnaqa atra tamo gate aqa kangal unja bei a bosıqa Pita unısqı kogyosıy minnej, “Ni dego Yesus Nasaret qaji aqa angro bei. Ni nami a dauryosım laqnem.” ⁶⁸ Onaqa Pita a tulan saidosıy minnej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” Degsi minjsıqa tigelosıy tal qala beiq gilsiq di soqnej. ⁶⁹ Sonaqa kangal unja dena olo Pita unısqı tamo nanği jojom di tigelesoqneq qaji nanği minjrej, “Tamo di a dego Yesus aqa angro bei.” ⁷⁰ Onaqa Pita a olo tulan saidej.

Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei Pita aqa areq di tigelesoqneq qaji nanği Pita kogyosib minjeb, “Ni Galili qaji tamo. Deqa iga qalieonum, ni Yesus aqa angro bei.” ⁷¹ Onaqa Pita a olo tulan sıngıla na saidosıy marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisanjot Qotei na e lubem.” ⁷² A degsi marnaqa tuwe anjamej. Tuwe anjamonaqa

Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamoaiyeltosaisoqnmqna ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’” anjam deqa olo are qalsiqa poiyoñaqa tulan akamugetej.

15

Juda tamo kokba nanji Yesus osib Pailat aqa banq di ateb

¹ Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Juda gate nanji ti dal anjam qalie tamo nanji ti kalil koroososibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanji Yesus aqa banq tontetosib osi gilsib Rom nanjo gate Pailat aqa banq di ateb. ² Onaqa Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanjo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.” ³ Onaqa atra tamo kokba nanji Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnirnaqa aqa jejamuq di une gargekoba qametoqneb. ⁴ Deqa Pailat na olo Yesus minjej, “Nanji une gargekoba ino jejamuq di qameleneqneb. Ni kamba anjam bei marqasai e?” ⁵ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

Pailat a marej, “Ninji Yesus a namburbasq di qamiy”

⁶ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnmqna Juda tamo ungasari nanji tamo qujai aqa ñam maroqñibqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqñqas. ⁷ Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A nami tamo qudei joqsiga Rom nanji ti qotsib tamo qudei ñumnab morenej. Deqa a ojsib tonto talq di waiyeb. ⁸ Waiyonab sonaqa tamo ungasari kalil nanji Pailat aqa areq gilsibqa a nanjo yori bati qa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo yqajqa minjeb. ⁹ Minjnabqa a na nenemnjrej, “E Juda nanjo Mandor Koba uratosiy engwai e? Ninji na merbiy.” ¹⁰ Pailat a nanji degsi nenemnjrej? Di kiyaaq? A qalieej, atra tamo kokba nanji Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb. ¹¹ Onaqa atra tamo kokba nanji Pailat aqa areq gilsibqa kalil nanjo areqalo tigeltetnreb. Tamo ungasari nanji Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsimqa olo Yesus qalim moiqajqa deqa nanjo areqalo tigeltetnreb. ¹² Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ninji Barabas engwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninji a qa mareqñub, ‘A Juda nanjo Mandor Koba.’” ¹³ Onaqa nanji kalil murqumyosib minjeb, “Ni a namburbasq di qame.” ¹⁴ Onaqa minjrej, “Kiyaaq Yesus qalit moiqas? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa nanji olo tulan murqumyoqnsib waijnjoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di qame.” ¹⁵ Onaqa Pailat a nanjo are latetnjrqa osiqa anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanjo enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nanjo banq di atsiqa minjrej, “Ninji Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanji na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninji Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nanji Yesus misilinyoqneb

¹⁶⁻¹⁷ Pailat na qaja tamo nanji degsi minjrnaqa nanji Yesus banq ojsib Rom nanjo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanji metnjrñab bosib tal dia koroeb. Koroosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanji gaigai jigeqñub deqaji bei osib Yesus jigetej. Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanjo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. ¹⁸ Osib gisan na Yesus binjyoqnsib minjoqneb, “O Juda nanjo Mandor Koba, kaiye!” ¹⁹ Degsib Yesus minjoqnsib bu toqon na aqa gateq di qaloqnsib miselyoqnsib aqa areq di singa pulutoqneb. ²⁰ Nanji degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di aqa segi namburbasq atetosib a banq ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanji Yesus osib namburbasq di qameb

²¹ Nanji Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a turossib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbasq yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. A Aleksander Rufus wo nanjo abu.

²² Nanji Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di brantej. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.” ²³ Di brantosib qaja tamo nanji na wain ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej. ²⁴ Onaqa qaja tamo nanji na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib menij silali alañeb. Tamo yai aqa menij na bunjnrqas di a na gara oqas. Degsib marsib menij silali alañosib gara eleneb.

²⁵ Sen bati 9 onaqa nobqolo nanji Yesus namburbasq di qameb. ²⁶ Qamsib namburbasq mutu gogeq di anjam endegsib nenqreñyeb, “Tamo endi a Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanjo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di

nengrenyeb. ²⁷ Bati deqa bajin tamo aiyel dego namburbasq di gaintnjrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. ²⁸ Kumbra dena Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengrenyeb, “Tamo ungasari nanqi marqab, ‘Kristus a dego une tamo.’”

²⁹ Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanqi aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneq, “Ni nami marem, ‘E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni nami degsi marem. ³⁰ Ino anjam di boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiyee.” ³¹ Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti dego Yesus degsib misilinyoqneq. Osib segi segi maroqneq, “A na tamo ungasari gargekoba nanqi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. ³² A maroqnej, ‘E segi Kristus. E Israel nanqi Mandor Koba.’ Aqa anjam di boleamqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’” Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanqi dego Yesus degsib misilinj anjam minjoqneq.

Yesus a moiyej

³³ Qanam jige senj bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq senj bati 3 onaqa bilaqtej. ³⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenosiqqa marej, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei. O ijo Qotei. Ni kiyaaq e qoreibonum?” ³⁵ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneq qaji nanqi aqa anjam di qusib mareb, “Ningi quiy. A Elaija meteqnu.” ³⁶ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñengi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqqa soqtosiqqa aqa medabuq di atej. Osiqa marej, “Iga mati tariñosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus namburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?” ³⁷ Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiqqa mondor titosiq aqa nambile uratosiq moiyej.

³⁸ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiq aisiq poaiyelej. ³⁹ Yesus a degsi mondor titosiq moiyej deqa qaja tamo nanqi gate Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a unsiqqa marej, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

⁴⁰ Ungasari qudei nanqi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneq. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems yala Josep wo nanqi ai. Unja bei Salome. ⁴¹ Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa ungasari nanqi dena a dauryosib laqnsib kanqalyoqneq. Bunuqna Yesus a Galili sawa uratosiqqa a na nanqi qalub ungasari qudei ti joqsiiqa koba na Jerusalem beleneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁴² Juda nanqi yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inji inji kalil gereiyosib atnab soqnej. ⁴³ Onaqa bilaqtonaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqqa Pailat nenemyqa gilej. Josep a Juda nanqi gate bei. A Arimatea qure qaji. Aqa kumbra tulan boledamu. Deqa tamo ungasari kalil nanqi a qa maroqneq, “A tamo bolequja.” A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariñoqnsiq soqnej. A Pailat aqa talq gilsiqqa aqa areq di tigelej. A ulaosai. Osiqa Pailat nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” ⁴⁴ Onaqa Pailat a tulan pruguetosiq marej, “Yesus a urur moiqo e?” Osiqa qaja tamo nanqi gate a metonaq bonaq nenemyej, “Yesus a bole moiqo e?” ⁴⁵ Onaqa minjej, “Od, a moiqo.” Onaqa Pailat a anjam di qusiqa Josep odyosiq minjej, “Di kere. Ni Yesus aqa jejamu am. Osim subq ate.” ⁴⁶ Onaqa Josep a gilsiqqa gara qat awaiyosiqqa Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiqqa gara qat na dalaosiq osi gilej. Osi gilsiqqa sub bei nami meniñ miligiq di gereiyeb qaji dia atsiqa meniñ kobaquja belbeltosiqqa dena sub me getentej. ⁴⁷ Josep na Yesus subq ateqnaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei agi Josep aqa ai wo bosib koqyesoqneq.

16

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Onaqa yori bati koboonaqa Salome na Maria Makdala qure qaji na Jems aqa ai Maria na nanqi qalub ñam so aqa ya quleq tulan boledamu awaiyeb. Ñam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqqa deqa awaiyeb. ²⁻³ Osib nobqolo ambru nanqi tigelosib Yesus aqa jejamuq di liyqajqqa deqa subq giloqnsib gamq di segi segi maroqneq, “Yai na meniñ kobaquja sub me getentejunu qaji di beltsim taqal atetgwas?” ⁴ Degsib maroqnsib gilsib ñam ateb di meniñ kobaquja waqosiq taqal di sonaq uneb. Meniñ di tulan kobaquja. ⁵ Onaqa nanqi sub miligiq aisiñ angro wala bei ban woq di awesonaq unsib ulaugteb. Angro wala di aqa gara tulan qat.

⁶ Onaqa angro wala na minjrej, “Ningi ulaaib. E qalie, ningi Nasaret tamo Yesus namburbasq di qameb qaji a qa ñameqnu. A endi sosai. A subq na tigelqo. Ningi bosib sub miligi uniy. A ñeoteb qaji lume agi unu. ⁷ Ningi unsibqqa olo puluosib aisiñ Yesus aqa

anġro qudei nanġi Pita ombla endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq ninġi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Agi a nami ninġi endegsi mernġej, “E ninġi qa namoosiy Galili sawaq gilqai.” Deqa ninġi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’ ”

⁸ Onaqa nanġi qalub tulan ulaugetosib are tonġonjrnaga sub uratosib olo puluosib aiyeb. Aiyuqnsibqa gamq di tamo unġasari nanġi turoqnsib anjam bei minjrosai oqneb. Nanġi lanġa aiyuqneb. Di kiyaaqa? Nanġi tulan ulaugeteb deqa.

Maria Makdala qure qaji a Yesus unej

⁹ Yori bati koboonaqa nobqolo ambru Yesus a subq na tigelosiqqa mati Maria Makdala qure qaji aqaaq di brantonaq unej. Maria agi nami Yesus na mondor uge 7 nanġi aqaaq dena winjretej qaji. ¹⁰⁻¹¹ A Yesus unsiqa olo puluosi gilsiq Yesus aqa anġro qudei nami Yesus dauryosib laqneb qaji nanġi are ugeinjrnaga akameqnaqqa itnjrsiqa minjrej, “E Yesus unonum. A nġabile unu.” Onaqa nanġi Maria aqa anjam di qunab ugeinjrej. Nanġi aqa anjam deqa poinjrosai.

Yesus aqa anġro aiyel nanġi gamq di Yesus uneb

¹² Olo bati bei Yesus aqa anġro aiyel nanġi naħu gam bei dauryosib gileqnaqqa Yesus aqa jejamu bulyosiqqa nanġoq di brantonaq uneb. ¹³ Unsibqa nanġi olo puluosib aisib Yesus aqa anġro qudei nanġi minjrej, “Yesus a gagoq di brantqoqa iga unonum.” Degsib minjrnabqa nanġi dego qunab ugeinjrej. Nanġi anjam deqa poinjrosai.

Yesus na aqa anġro nanġi wau enjrej

¹⁴ Olo bati bei Yesus aqa anġro 11 nanġi tal miligiq di awoosib inġi uyeqnaqqa Yesus a nanġoq di brantej. A nami subq na tigelonaqa tamo qudei na unsib nanġi sainjrnab qunab ugeinjrej. Nanġo are getenjnresuqnej. Deqa Yesus a segi nanġoq di brantosiqa nanġi njrintnjrej. ¹⁵ Osiqa minjrej, “Ninġi tigelosib sawa sawa kalil keretoqnsib tamo unġasari kalil nanġi ijo anjam bole minjre minjre laqniy. ¹⁶ Tamo unġasari nanġi e qa nanġo areqalo sinġilatqnsib yanso oqab di Qotei na nanġi elenqas. Ariya tamo unġasari nanġi e qa nanġo areqalo sinġilatqnsai di Qotei na nanġi elenqasai. A na nanġo une qa peginjrsim awai uge enjrqas. ¹⁷ Tamo unġasari e qa nanġo areqalo sinġilatqab qaji nanġi maħwa gargekoba endeqaji babtoqnaqab. Nanġi ijo naħam na mondor uge uge winjroqnaqab. Qotei na nanġo meħ bulyetnjroqnaqqa nanġi qure utru bei bei nanġo anjam bunuj maroqnaqab. ¹⁸ Nanġi ban waiyosib amal uge ojoqnaqab. Nanġi ya isa koba qaja ti di uyoqnaħ dena morenqasai. Nanġi ma tamo nanġo gateq di ban atoqnaħ nanġi olo boleqnaqab.”

Yesus a lanġ qureq oqej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na aqa anġro nanġi degsi minjrnaga Qotei a Yesus lanġ qureq osi oqsqa aqa ban woq di awotej. ²⁰ Onaqa aqa anġro nanġi jaraiyosib sawa sawa kalil keretoqnsib Qotei aqa anjam palontuqneħ. Palonteqnaqqa Tamo Koba a nanġi koba na wauoqnsiqqa maħwa gargekoba babtoqnsiqqa dena nanġo anjam sinġilatoqnej.

LUK

Luk a anjam endi nenjrenjyosiq Tiofilus aqaq qarinyej

¹⁻² O Tamo Koba Tiofilus, kumbra kalil Qotei a nami gago ambleq di yoqnej qaji di aqa wau tamo nanji unoqnsib deqa iga saigoqneb. Nanjo anjam di tamo gargekoba nanji quoqnsib nenjrenjyoqneb. ³ Deqa e dego anjam di nenjrenjyosiy inoq qarinyeqa are qalem. Are qalsimqa anjam aqa damu geregere qalieqajqa deqa nenemosim laqnem. Nenemosim laqnsimqa anjam di utruq na nenjrenjyosim agi inoq qarinyonum. ⁴ Deqa ni sisiyosim qalieqam, anjam ni nami mermoqneb qaji di bole kalil.

Sekaraia aqa njanj Elisabet a gumannej

⁵ Herot a Judia sawa nanjo mandor sonaqa bati deqa atra tamo bei aqa nam Sekaraia a soqnej. A atra tamo Abiya aqa moma. Sekaraia aqa njanj a atra tamo gate Aron aqa moma. Aqa nam Elisabet. ⁶ Sekaraia aqa njanj wo nanjo kumbra tulan boledamu. Nanji Qotei aqa dal anjam kalil geregere dauryoqnsib soqneb. Nanji Tamo Koba aqa namgalaq di une saiqoji. ⁷ Elisabet aqa miligi ugeej deqa aqa gumbulun wo angro saiqoji sosibqa qelieb.

⁸ Bati bei Sekaraia aqa wau qujai nanji ti Qotei atraiyqa marsibqa Jerusalem gileb. ⁹ Nanjo ambleq dena tamo bei giltibqa a Tamo Koba aqa atra tal miligiq gilsim nam qaq koitim quleqamqa Qotei atraiyqajqa deqa Jerusalem gileb. Gilsib nanji tamo yai giltqab di qalieqajqa deqa nanji menin alano bubuneb. Menin alanonabqa Sekaraia aqa menin na bunnej. Deqa nanji Sekaraia giltonabqa a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiynej. ¹⁰ Qotei atraiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji atra tal oqeq di koroosib Qotei pailyosib soqneb. ¹¹⁻¹² Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiq Sekaraia aqa ulatamuq di brantosiqqa atra bijal nam qaq koitoqnej qaji ban woq di tigelonaq unsiqqa tulan ulaugetej. ¹³ Onaqa lan angro na minnej, "Sekaraia, ni ulaaim. Qotei a ino pailyo quetmq. Deqa ino njanj Elisabet a gumanjosim angro mel oqas. Yim ni aqa nam Jon waiyqam. ¹⁴ Angro di a namabimqa ni tulan areboleboleimqas. Tamo ungasari gargekoba nanji dego a unsibqa tulan areboleboleinjrqas. ¹⁵ Angro di a Tamo Koba aqa namgalaq di nam koba ti sqas. A wain ti ya singila ti uyoqnsasai. A aqa ai miligiq di soqnimqa Mondor Bole na a singilatoqnsas. ¹⁶ Bunuqna a na Israel gargekoba nanji are bulyetnjroqnim nanji nanjo Tamo Koba Qotei areiyonqab. ¹⁷ Kristus a bqa laqnimqa Jon a namosim Qotei aqa medabu o tamo Elaija aqa kumbra ti singila ti osim Kristus aqa gam gereiyetqas. A Kristus aqa gam endegsi gereiyetqas. Abu nanjo angro nanji ti jeu jeu soqnbqa a na nanji are bulyetnjroqnim nanji are qujaitosib sqab. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranjyeqneb qaji nanji dego a na are bulyetnjroqnim nanji kumbra bole bole dauryoqnbq. Jon na degsim tamo ungasari nanjo areqalo gereiyetnjrim soqnbqa Tamo Koba a bqas."

¹⁸ Onaqa Sekaraia na kamba lan angro di minnej, "E tulan qelionum. Ijo njanj a dego qeligo. Deqa e kiyersiy qalieqai, ino anjam di bole?"

¹⁹ Onaqa lan angro na Sekaraia minnej, "Ijo nam Gebriel. E Qotei aqa ulatamuq di tigelejunum. Qotei a segi na e qarinqoqa bosim anjam bole endi ni mermonum. ²⁰ Deqa ni que. Ni ijo anjam poimosai deqa bini medabu getenjimqa sqam. Bunuqna anjam e ni mermonum qaji aqa damu kalil brantimqa ino medabu olo waqtosim anjam maroqnbqam. Bati Qotei na giltqo qaji batiamqa ijo anjam aqa damu kalil brantim ni unqam." Lan angro na degsiqa Sekaraia minnej.

²¹ Tamo ungasari nanji Sekaraia a olo atra talq dena oqedqajqa deqa tarinoqneb. Osib maroqneb, "Sekaraia a kiyaaqa atra tal miligiq di sokobaiyqo?" ²² Onaqa Sekaraia a oqedosiqa nanji anjam minjrqqa yonaq keresaiynej. Deqa nanji mareb, "Qotei aqa manjwa bei atra tal miligiq di brantqoqa Sekaraia a unqo. Deqa a anjam marqa keresai." Sekaraia aqa medabu getenjnej deqa a ban na segi nanji anjam minjroqnej. ²³ Ariya bunuqna aqa atraiyo wauqa bati koboonaqa a olo puluosiqqa aqa qureq oqej. ²⁴ Bati bei aqa njanj Elisabet a gumannej. Deqa a bai 5 aqa talq di soqnej. A boleq di walweloaloqnej. Osiqa marej, ²⁵ "Bini Tamo Koba a kumbra tulan boledamu e ebsiqqa tamo ungasari nanjo namgalaq di ijo gulbe kobotetbqo."

Lan angro Gebriel a Maria aqaq di brantej

²⁶ Onaqa bai 5 di koboonaqa Qotei na aqa lan angro Gebriel olo qarinyonaqa Galili sawa nanjo qure bei nam Nasaret deq aiyej. ²⁷ Aisiq dia dungege bei aqa nam Maria aqaq di brantej. Tamo bei aqa nam Josep a na Maria oqajqa saga qameb. Josep a Mandor Koba Devit aqa moma. ²⁸ Gebriel a Maria aqaq di brantosiqqa minnej, "O Maria, kaiye. Tamo Koba a ni ombla unub. A ni kumbra tulan boledamu emqo." ²⁹ Onaqa Maria a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa are qalej, "Lan angro di aqa anjam e poibosai." ³⁰ Onaqa

lanj angro na minjej, “Maria, ni ulaaim. Qotei a ni qa are tulan boledamuiyqo. ³¹ Deqa ni gumanjosim angro mel oqam. Osim aqa ñam Yesus waiyqam. ³² A ñam tulan kobaquja oqas. Nanji a qa maroqnqab, ‘A Qotei Goge Koba aqa Njiri.’ Qotei na a gilmqqa a Mandor Koba sqas. A na aqa moma Devit nami mandor koba soqnej qaji aqa wau osim a kamba Mandor Koba sqas. ³³ Deqa a Jekop aqa moma kalil nanjo Mandor Koba sosimqa nanji bati gaigai taqatnjroqnqas. Aqa wau di koboqa keresai.”

³⁴ Onaqa Maria na lanj angro di minjej, “Kumbra di kiyersi brantqas? E tamo osaiunum.”

³⁵ Onaqa lanj angro na minjej, “Mondor Bole a inoq aisim Qotei Goge Koba aqa singila emimqa ni angro oqam. Deqa nanji a qa maroqnqab, ‘A Qotei aqa Njiri.’ A Qotei aqa segi kumbra ti sqas.

³⁶ “Ni que. Ino gagai Elisabet a dego angro mel oqas. A qeliosiq gumanqo. Nanji nami a qa maroqneb, ‘A angro oqa keresai.’ Ariya bini a gumanqo bai 6 gilqo. ³⁷ Qotei a kumbra kalil yqa kere. Kumbra bei a yqa keresai di sosai.”

³⁸ Onaqa Maria na lanj angro di minjej, “E Tamo Koba Qotei aqa kangal uña. Anjam ni e merbonum qaji di Qotei na dauryosim kumbra degsi ebem.” Onaqa lanj angro a Maria uratosiq gilej.

Maria a Elisabet unqajqa gilej

³⁹ Bati deqa Maria a tigelosiq urur ti Sekaraia aqa qureq oqej. Qure di yamban. A Judia sawaq di unu. ⁴⁰ Oqsic Sekaraia aqa talq di brantosiqqa Elisabet itosiq metej, “O gagai Elisabet, kaiye.” ⁴¹⁻⁴² Metonaqa Elisabet a Maria aqa anjam di qunaqa angro a Elisabet aqa meneq di anñilej. Onaqa Mondor Bole a Elisabet aqaq aisiq singila yonaqa a tulan maosiqqa Maria minjej, “Qotei a kumbra tulan boledamu ni emqo. Kumbra deqaji Qotei a nami ungasari gudei nanji enjrosaiognej. Angro ino meneq di unu qaji a dego Qotei na kumbra tulan boledamu yqo. ⁴³ O Maria, ni ijo Tamo Koba aqa ai. E uña kiyero deqa ni ijo talq bonum? ⁴⁴ Ni que. Ni e methonum e ino anjam quonumqa angro ijo meneq di unu qaji a areboleboleiyqoqa anñilqo. ⁴⁵ Tamo Koba a na ni kumbra boledamu emqas anjam di mermonaqa ni qusim marem, ‘Bole, Qotei aqa anjam di aqa damu brantqas.’ Ni degsi marem deqa ni tulan areboleboleimim sqam.” Elisabet na degsiqa Maria minjej.

Maria a Qotei aqa ñam soqtej

⁴⁶ Onaqa Maria a kamba medabu waqtosiqqa marej,

“Ijo are na e Tamo Koba aqa ñam soqtosim a binjiyeqnum.

⁴⁷ E Qotei qa tulan areboleboleibeqnu. Agi a na iga padalo sawaq na elenjej.

⁴⁸ E aqa kangal uña. E ñam saiqoji. Di unqum. Qotei na e uratbosai. A na e nubsiqqa areibqo. Deqa bati endeqa ti bunuq qa ti tamo ungasari kalil nanji e qa endegsib maroqnqab, ‘Qotei na Maria kumbra tulan boledamu yej.’

⁴⁹ Qotei singila koba ti unu qaji a na e aqaryai-beqnu.

Qotei aqa ñam getento koba. Une bei aqaq di sosai.

⁵⁰ Qotei a tamo ungasari kalil aqa sorgomq di unub qaji nanji qa tulan duleqnu. Bati endeqa ti bunuq qa ti Qotei a nanji qa duloqnsim sqas.

⁵¹ Qotei a wau singila koba yeqnu.

Tamo ungasari nanjo segi ñam soqtqa are qaleqnu qaji nanji Qotei na olo winjretnaq jaraiyeqnu.

⁵² A na mandor kokba nanji kobotnjroqnsiqqa tamo ungasari nanjo segi ñam aguq ateqnu qaji nanji olo ñam soqtetnjretnaq.

⁵³ Tamo ungasari mam unub qaji nanji Qotei na inji anainjretnaq nanji kere na unub.

Ariya tamo ungasari inji koba ti unub qaji nanji a na uratnjretnaqa nanji inji saainjretnaq.

⁵⁴⁻⁵⁵ A na aqa wau tamo Israel nanji aqaryainjretnaq.

A nami marej, ‘E Israel nanji qa gaigai duloqnqai.’

A aqa anjam deqa are qaloqnsiqqa agi bini Israel nanji aqaryainjretnaq.

Qotei aqa anjam di a na nami gago moma utru nanji minjrej.

Agi a na anjam di Abraham aqa moma kalil nanji ti minjrej.”

Maria a medabu waqtosiqqa anjam degsi marej.

⁵⁶ Bai qalub Maria a Elisabet aqa talq di soqnej. Di koboonaqa a olo puluosiqqa aqa qureq gilej.

Elisabet a aqaratonaq Jon a ñambabej

⁵⁷ Onaqa Elisabet aqa bati kereonaqa a aqaratej. Aqaratonaaqa aqa angro mel ñambabej.

⁵⁸ Ñambabonaqa aqa qure qujai nanji ti aqa leñ nanji ti kalil endegsi poinjrej, “Tamo Koba a Elisabet qa tulan dulosiqqa aqa miligi gereiyqoqa angro mel oqo.” Nanji degsi poinjrej deqa nanji Elisabet koba na areboleboleinjrej.

⁵⁹⁻⁶⁰ Bati 8 kobonaqa nanġi anġro di muluġ waiyqa marsib koroeb. Koroosib aqa ñam Sekaraia waiyqa laqnaqqa aqa ai na saidnrjsiqa minjrej, "Iga aqa ñam Jon waiyqom." ⁶¹ Onaqa nanġi na minjeb, "Ñam di ino lej nanġoq di sosai." ⁶² Degsi minjsib baj na Sekaraia nenemyeb, "Ni ino anġro ñam yai waiyqam?" ⁶³ Onaqa a baj na minjrej, "Pepa bei osbabqa e aqa ñam nengrenyit ningi unqab." Pepa osi bonabqa endegsi nengrenyej, "Aqa ñam Jon waiyqom." Degsi nengrenyonaqa nanġi kalil tulaġ prugeb. ⁶⁴ Onaqa bati qujai deqa Sekaraia aqa merj otyonaqa medabu waqtosiqa anjam maroqnsiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej. ⁶⁵ Bati deqa tamo unġasari kalil qure dia soqneb qaji nanġi kumbra deqa qusib ulaeb. Ulaosib kumbra deqa mare mare laqnaqqa nanġo anjam di tulaġ kobaonaqa qure kalil Judia sawaq di so qaji nanġi quekriteb. ⁶⁶ Tamo unġasari anjam di queb qaji nanġi kalil maroqneb, "Anġro di a tamo kiyero sqas?" Nanġi degsi maroqneb. Di kiyaaq? Qotei aqa singila anġro di aqaq di sonaq uneb deqa.

Sekaraia a Qotei aqa medabu osiqa anjam marej

⁶⁷ Onaqa Mondor Bole a Jon aqa abu Sekaraia aqaq aisiq singila yonaqa medabu waqtosiqa anjam endegsi marej, ⁶⁸ "Iga Tamo Koba Qotei aqa ñam tulaġ soqtoqnoqom. A Israel gago Qotei. Iga aqa segi tamo unġasari unum deqa a na bosim iga awaigim iga padalqasai. ⁶⁹ Aqa wau tamo Devit aqa lej na tamo singila koba bei ñambabqas. Qotei na tamo di giltej deqa a na iga elenqas. ⁷⁰ Qotei aqa kumbra deqa nami aqa segi medabu o qaji tamo nanġi anjam palontoqneb. ⁷¹ Nanġi anjam endegsib palontoqneb, 'Qotei a gago jeu tamo nanġo banq dena iga elenqas. Osim tamo kalil iga qa ugeeqnub qaji nanġo banq na dego iga elenqas.' Nanġi anjam degsib palontoqneb. ⁷² Qotei a gago moma utru nanġi qa dulosiqa aqaryainjrej. Aqa segi anjam nami singilatej qaji deqa are qalsiqa nanġi aqaryainjrej. ⁷³ Aqa anjam di a singilatasiq gago moma utru Abraham minjrej. ⁷⁴ Deqa a na gago jeu tamo nanġo banq dena iga elenqas iga aqa wau ojqnoqom. Iga ulaqasai. ⁷⁵ Iga bati gaigai Qotei aqa ñamgalaq di aqa segi kumbra bole tiñtñj dauryoqnoqom. ⁷⁶ O ijo anġro Jon, bunuqna ni Qotei Goge Koba aqa medabu o qaji tamo sqam. Tamo unġasari nanġi degsib ni qa maroqnaq. Tamo Koba a bqa laqnaqqa ni namoosim aqa gam gereiyetosim soqnim a bqas. ⁷⁷⁻⁷⁸ Ni na Qotei aqa segi tamo unġasari nanġi anjam minjroqnaqqa nanġi quoqnsib endegsi poinjroqnaqas, 'Bole, Qotei a iga qa dulej deqa a na gago une kobotetgosim iga elenqas.' Gago Qotei a lan goge na suwan qarinyim gagoq bqas. ⁷⁹ Tamo unġasari ambruq di sosib morenqa ulaeqnuq qaji nanġi Qotei na suwantnjroqnaqas. Osim a na iga gam osorgoqnaqqa iga lawo kumbra dauryoqnoqom." Sekaraia a anjam degsi marej. ⁸⁰ Onaqa Jon a kobaqujaeqnaqa Qotei aqa Mondor na singila yoqnej. A wadau sawaq di sosiqa a na Israel tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam minjraqajqa bati qa tariñoqnej.

2

Maria a aqaratonaqa Yesus a ñambabej

¹ Bati deqa Rom nanġo mandor koba Sisar Ogastus a marej, "Iga sawa sawa kalilq di tamo unġasari nanġo ñam sisyiqom." ² Degsi marnaqa Kwirinius a Siria sawaq di gate sonaqa nanġi na ñam sisyieb. Nanġi nami ñam sisyosaiocqneb. ³ Deqa tamo unġasari kalil nanġi na nanġo ñam atelenqajqa marsibqa nanġo segi segi qure utruq gileleñeb. ⁴ Josep a Nasaret qureq dena tigelosiqa Devit aqa qure utruq oqej. Nasaret qure a Galili sawaq di unu. Devit aqa qure utru aqa ñam Betlehem. Betlehem a Judia sawaq di unu. Josep a deq oqej. Di kiyaaq? A Devit aqa lej na ñambabej deqa. ⁵ Maria a Josep aqa ñauñ soqnej deqa nanġi aiyel ombla na nanġo ñam atqa marsibqa Betlehem oqeb. Bati deqa Maria a gumañ ti. ⁶⁻⁷ Nanġi Betlehem di sonabqa Maria aqa bati kereonaqa a anġro ej. Nereño tal koba qaji tamo na maqej deqa aqa anġro matu mel ñambabonaqa gara na dalaosiq makau nanġo ingi uyo tabirq di ñeiovej.

Lan anġro nanġi na kaja taqato tamo nanġi

Qotei aqa anjam minjreb

⁸ Qolo qujai deqa qure qalaq di tamo qudei nanġo kaja ñin uyeqnaqqa taqatnjresoqneb. ⁹ Onaqa Tamo Koba aqa lan anġro bei aisiqa nanġo areq di tigelonaq uneb. Aqa rian na nanġi suwantnjrnaqa nanġi unsib tulaġ ulaugeteb. ¹⁰ Onaqa lan anġro dena nanġi minjrej, "Ninġi ulaaib. E ningi anjam bole merjgawajqa bonum. Merjgitqa ninġi qusib tulaġ areboleholeinjwas. Tamo unġasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanġi dego tulaġ areboleholeinjrqas. ¹¹ Anjam bole agiende. Bini Tamo Koba Kristus a Devit aqa qure utruq di ñambabqo. A na qujai tamo unġasari nanġi elenqamqa nanġi padalqasai. ¹² Anġro mom di gara na dalaosib makau nanġo ingi uyo tabirq di ñeiotonub unu. Ningi aisib unsib poingwas." ¹³ Degsi minjreqnaqa lan anġro tulaġ gargekoba nanġi lan goge na bosib lan anġro nami bej qaji a ombla tigelosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb, ¹⁴ "Lan goge di

Qotei a ñam kobaquja oqo. Mandamq endi tamo ungasari nanji lawo na soqnebe. Qotei a nanji qa are tulan boleiyeqnu.”

Kaja taqato tamo nanji Yesus unqajqa marsib Betlehem qureq aiyeb

¹⁵ Lanj angro nangi olo puluosib lanj qureq oqeqnabqa kaja taqato tamo nanji qairosib mareb, “Iga tigelosim Betlehem aisim Tamo Koba a iga kumbra deqa mergwo qaji di unqom.” ¹⁶ Degsis marsibqa gurgur ti aisib Maria Josep wo nanjo angro mom a makau nanjo inji uyo tabirq di ñeiososib sonab unjreb. ¹⁷ Unjrsibqa angro deqa anjam lanj angro na minjrej qaji di kalil debtosib saeqnebe. ¹⁸ Saeqñab tamo ungasari kalil anjam di queb qaji nanji prugugetosib are koba qaloqnebe. ¹⁹ Ariya Maria a anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq soqnej. ²⁰ Onaqa kaja taqato tamo nanji olo puluosib gileb. Anjam kalil lanj angro na minjrnaq queb qaji deqa ti kumbra kalil nanji uneb qaji deqa ti nanji tulan areboleholeinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib giloqnebe.

Nanji angro aqa ñam Yesus waiyeb

²¹ Ariya Yesus a ñambabosiq sonaqa bati 8 kereonaqa a mulun waiyeb. Osib aqa ñam Yesus waiyeb. Ñam di nami lanj angro na Maria gumanosaisonaq minjej qaji.

Simeon Ana wo nanji atra talq di Yesus uneb

²² Juda nanjo dal anjam bei agiende. Unja angrrotimqa bati 40 koboamqa nanji unja aqa jejamu yansetqab. Dal anjam di Moses a nami marej. Deqa Maria aqa jejamu yansetqa bati kereonaqa aqa gumbulun wo Jerusalem gilsibqa atra tal miligiq di Maria aqa jejamu yansetqab Yesus osib Tamo Koba aqa banq di ateb. ²³ Agi Moses a nami Tamo Koba aqa dal anjam endegsi nengrenyej, “Angro matu mel ñambabamqa ninji Tamo Koba Qotei aqa banq di atiy. Atibqa a Qotei aqa segi tamo sqas.” ²⁴ Nanji aiyel Tamo Koba Qotei aqa dal anjam di dauryosib wagme bei osib Qotei atraiyeb. Agi dal anjam endegsi unu, “Binonj aiyel kiyo qebari bunuj aiyel kiyo osib Qotei atraiyiy.”

²⁵ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Simeon. Aqa kumbra tulan boledamu. A Qotei aqa sorgomq di geregere soqnej. Mondor Bole na a singilatonaq soqnej. A endegsi are qaloqnej, “Bati brantimqa Qotei na Israel tamo ungasari nanjo are boletetnrqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa bati di brantqajqa tariñoqnsiq soqnej. ²⁶ Mondor Bole na nami Simeon minjej, “Ni mati moiqasai. Ni moiyoaisoqnmqa Tamo Koba a na aqa Kristus qarinyim bamqa ni unsim moiqam.” ²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa Mondor na Simeon aqa are tigeltetonaqa atra tal miligiq gileb. Gilsiq di sonaqa Maria Josep wo nanji dal anjam dauryosib nanjo angro Yesus osib Qotei aqa banq di atqa marsibqa atra tal miligiq gileb. ²⁸ Onaqa Simeon a Yesus unsiqa a osiq soqonjeje. Soqonjosiqa Qotei aqa ñam soqtosiq endegsi pailyej,

²⁹ “O Tamo Koba, e ino wau tamo. Ino anjam ni nami e merbem qaji di ni uratosai. Deqa e lawo na moiqai.

³⁰ Ni na ino segi tamo ungasari nanji elerjam nanji padalaib deqa ino Kristus qarinyem agi e unonum.

³¹ Tamo ungasari kalil nanjo ñamdamuq di ni kumbra di yqajqa gam gereiyem.

³² Kristus aqa rian na sawa bei bei qaji nanji suwantnjroqñqas.

Osim ino segi tamo ungasari Israel nanji dego suwantnjrimqa nanjo ñam kobaqas.”

³³ Simeon a Yesus qa anjam degsi marnaqa Yesus aqa ai abu nanji qusib tulan prugeb.

³⁴ Onaqa Simeon a nanji aiyel qa Qotei pailjosiqa Yesus aqa ai Maria minjej, “Ni que. Qotei na angro endi giltej deqa Israel gargekoba nanji ulonjosi padalqab. Gargekoba dego olo tigelosib ñambale bole oqab. Angro endi a toqor bul soqnmqa gargekoba nanji na a jeutoqñqab. ³⁵ Deqa gargekoba nanjo areqalo uliejunu qaji di olo boleq dqas. Yimqa serie na ino are qametmo bul are jaqatij oqñqam.”

³⁶ Bati deqa Qotei aqa medabu o qaji unja bei soqnej aqa ñam Ana. A Fanuel aqa angro. A Aser aqa moma. A tulan qeliyej. A nami tamo osiq gumbulun wo wausau 7 soqnebe. ³⁷ Aqa gumbulun moinaqa a segi qobul soqnej. Aqa wausau kalil 84. A qobul sosiqa a bati gaigai qolo ti qanam ti atra tal miligiq giloqnsiq inji ti ya ti uratoqnsiq Qotei pailyoqnej. A atra tal uratosai oqnej. ³⁸ Simeon a anjam marsiq koboonaqa Ana a bosiq angro kiñala di unsiqa Qotei aqa ñam soqnej. Osiqqa Jerusalem tamo ungasari kalil Qotei na awainjrqa marsib tariñoqnebe qaji nanji Yesus qa sainjroqnej.

Maria Josep wo nanji olo Nasaret qureq gileb

³⁹ Maria Josep wo nanji Jerusalem dia Tamo Koba aqa dal anjam kalil dauryekritisos nanji olo puluosib Galili sawaq gilsib nanjo segi qure utru Nasaret di soqnebe. ⁴⁰ Di sosibqa nanjo angro kiñala Yesus a boleqnsiq singilaoqnsiq powo qelikoba oqnej. Qotei a Yesus qa are tulan boleiyeqneje.

Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a Jerusalem aiyej

⁴¹ Yesus aqa ai abu nangi wausau gaigai Juda nango yori bati koba ñam Pasova di unqajqa maroqnsib Jerusalem aiyoqneb. ⁴² Deqa Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a na aqa ai abu nangi daurnjrnsiqqa yori bati di unqajqa koba na Jerusalem aiyej. ⁴³ Aisib yori bati di unsib koboonaqa tamo ungasari kalil nangi puluosib nango segi segi qureq olo gileqnaqba angro wala Yesus a segi Jerusalem di soqnej. Aqa ai abu nangi deqa qaliesai. ⁴⁴ Nangi are qaleb, “Yesus a tamo qudei nangi daurnjrnsiqqa nami gilqo kiyoy?” Degsib are qalsibqa qanam qujai nangi walwelosib gileb. Gilsib gamq di Yesus unosai deqa nangi na nango segi kadoi nangi ti nango segi leñ nangi ti Yesus qa nene nenemnjroqneb. ⁴⁵ Onaqa ugeinjrnaqa nangi aiyej olo puluosib Jerusalem aisib dia Yesus qa ñamoqneb. ⁴⁶ Bati qalub nangi Yesus qa ñamoqneb. Ñamosib gilsib atra tal miligiq di ñam atsib Yesus a di awesonaq uneb. A dal anjam qalie tamo nango ambleq di awesosiqqa nango anjam quoqnsiqqa anjam qudei nangi nenemnjroqnej. ⁴⁷ Aqa powo tulan kobaquja deqa a dal anjam qalie tamo nangi kamba anjam bole bole minjreñaqa tamo kalil aqa anjam di quoqneb qaji nangi prugoqneb. ⁴⁸ Onaqa aqa ai abu nangi a unsib pruguetosib aqa ai na minjej, “O ijo angro, ni kiyaya aqo ino abu wo kumbra deggonum? Ni que. Aqo aiyej are tulan gulbeigwoqa ni qa ñamoqnam.” ⁴⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ñingi kiyaya e qa ñamoqnaq? E ijo Abu aqa talq endi sqai. Ningi di qaliesai kiyoy?” ⁵⁰ Onaqa aqa ai abu nangi aqa anjam di qusib poinjrosai.

⁵¹ Onaqa Yesus a tigelosiqqa aqa ai abu nangi daurnjrnsiqqa Nasaret qureq gileb. Gilsib dia a nango aiyej anjam geregere dauryoqnsiqqa nango sorgomq di soqnej. Aqa kumbra kalil di aqa ai na unqoqnsiqqa tulan areboleboleiyeqnaqa aqa areqaloq di atnaq soqnej. ⁵² Yesus a Nasaret qureq di qosiqqa a tamo kobaqujaoqnsiqqa aqa powo dego qelikobaoqnej. Qotei a Yesus qa are boleiyoyqnej. Tamo ungasari nangi dego Yesus qa are boleinjroqnej.

3

Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di Qotei aqa anjam palontoqnej

¹⁻² Bunuqna Sekaraia aqa njiri Jon a wadau sawaq di sonaqa Qotei na aqa anjam minjnaq quej. Bati deqa Sisar Taiberius a wausau 15 Rom nango mandor koba soqnej. Pontius Pilat a Judia sawa nango gate soqnej. Herot a Galili sawa taqatoqnej. Herot aqa was Filip a Ituria sawa ti Trakonitis sawa ti taqatoqnej. Lisantias a Abilene sawa taqatoqnej. Anas Kaiafas wo nangi aiyej atra tamo gate soqneb. ³ Jon a sawa kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji deq giloqnsiqqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nangi endegsi minjroqnej, “Ñingi are bulyibqa e na ñingi yansngwai. Amqa Qotei a nunqo une kalil kobotetngwas.” ⁴ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami nengrenyej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa anjam endegsi nengrenyej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulan lelenoqnsim tamo ungasari nangi endegsim minjroqnaqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingiteti.’ ⁵ Botau kalil mororyiy. Mana kokba ti mana kiñilala ti kalil gingetnjrsib taqal atiy. Gam kanenjo kalil tingitiy. Gam niñaqejunub qaji kalil di dego gereiyiy. ⁶ Yimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi Qotei na padalo sawaq dena elejam unqab.’”

⁷ Tamo ungasari tulan gargekoba nangi Jon na yansnjrqa marsibqa aqa areq beqnaqba singila na endegsi minjroqnej, “Ñingi kumbra uge yo qaji tamo. Ningi amal uge bul. Ningi yai na merngwoqa mondonj Qotei aqa minjin nunqoq aiyaaim deqa ulaosib ijoq bonub?” ⁸ Ningi are bulyiy. Osib nunqo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ñingi are bulyonub.’ Osiy ñingi yansngwai. Ningi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole.’ Ningi degsib are qalaib. Ningi quiy. Qotei na marimqa meninj kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab. ⁹ Qotei na tapor qalat ojsiqqa ñam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa ñam kalil gei bole atosaiqneub qaji di Qotei na tapor dena qomelenjosim ñamyuwoq di breinjrqas.”

¹⁰ Jon a tamo ungasari nangi anjam degsi minjrnaqa nangi na kamba nenemyeb, “Ni anjam degsi merqonum deqa iga kumbra kiyeryqom?” ¹¹ Onaqa Jon na minjrej, “Ni gara aiyej soqniñqa bei osim tamo gara saiqoji di ye. Ni inji uyo soqniñqa qudei osim tamo inji saiqoji di anaiye.” ¹² Onaqa takis o qaji tamo qudei nangi Jon na yansnjrqa marsibqa aqa areq bosib nenemyeb, “O Qalie Tamo, ni mare. Iga takis o qaji tamo. Deqa iga kumbra kiyeryqom?” ¹³ Onaqa Jon na minjrej, “Nunqo gate kokba nangi takis silali gembub ñingi oqajqa merngonub kere dego oqniy. Silali bei laña goge ataij.” ¹⁴ Onaqa qaja tamo qudei nangi Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni mare. Iga kumbra kiyeryqom?” Onaqa Jon na minjrej, “Ñingi tamo nangi ugeugeinjraib. Osib nango silali bajinjroqnaib. Ningi tamo qudei gisan na nango jejamuq di une qametnjraib. Ningi endegsib are qaloqniy, ‘Gago awai iga eqnum di iga qa kere.’”

¹⁵ Bati di tamo ungasari nangi Kristus bqajqa tariñoqnsib soqneb. Deqa nangi Jon aqa anjam quoqnsib are qaloqneb, “Jon a Kristus kiyo?” ¹⁶ Onaqa Jon a nango areqalo di qalieosiqa minjrej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. E ya na lanja yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti njamuwo na ti ninji yansngwas. ¹⁷ A bem sum ñoqoryosim damu elejosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim njamuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

¹⁸ Jon na tamo ungasari nanjo are qametnjrqa osiq deqa anjam gargekoba nangi minjroqnej. A Qotei aqa anjam bole nangi minjroqnej.

Herot na Jon ojsiqa tonto talq di waiwej

¹⁹ Bati bei Jon na mandor Herot aqa une qa njirintej. Aqa une agi a na aqa segi was aqa njan Herodias yayiosiq ej. Une deqa ti kumbra uge uge kalil Herot a yoqnej qaji deqa ti Jon na njirintej. ²⁰ Deqa Herot a olo kumbra uge bei dego yej. Aqa kumbra uge bei agiende. A Jon ojsiqa tonto talq di waiwej.

²¹ Ariya tamo ungasari kalil nangi yanso eqnabqa Yesus a dego yanso ej. Yanso osiqa bati deqa a tarosiq lanj goge koqyosiq Qotei pailyeqnaqa lanj waqej. ²² Lanj waqonaqa Mondor Bole a binon bulosiq aisiqa Yesus aqa jejamuq di awoej. Awoonaqa lanj goge na Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Ni ijo segi angro qujai. E ni tulan qalalaimeqnum. E ni qa tulan arebolebolebeqnu.”

Yesus aqa moma nanjo ñam kalil

²³ Yesus aqa wausau 30 kereonaqa aqa wau utru atej. Nangi Yesus qa endegsib maroqneb, “A Josep aqa njiri.” Yesus aqa moma nanjo ñam kalil agi marqai. Josep a Heli aqa njiri. ²⁴ Heli a Matat aqa njiri. Matat a Lival aqa njiri. Lival a Melki aqa njiri. Melki a Janai aqa njiri. Janai a Josep aqa njiri. ²⁵ Josep a Matatias aqa njiri. Matatias a Amos aqa njiri. Amos a Nahum aqa njiri. Nahum a Esli aqa njiri. Esli a Nagai aqa njiri. ²⁶ Nagai a Mat aqa njiri. Mat a Matatias aqa njiri. Matatias a Semen aqa njiri. Semen a Josek aqa njiri. Josek a Joda aqa njiri. ²⁷ Joda a Joanan aqa njiri. Joanan a Resa aqa njiri. Resa a Serubabel aqa njiri. Serubabel a Sealtiel aqa njiri. Sealtiel a Neri aqa njiri. ²⁸ Neri a Melki aqa njiri. Melki a Adi aqa njiri. Adi a Kosam aqa njiri. Kosam a Elmadam aqa njiri. Elmadam a Er aqa njiri. ²⁹ Er a Josua aqa njiri. Josua a Elieser aqa njiri. Elieser a Jorim aqa njiri. Jorim a Matat aqa njiri. Matat a Lival aqa njiri. ³⁰ Lival a Simeon aqa njiri. Simeon a Juda aqa njiri. Juda a Josep aqa njiri. Josep a Jonam aqa njiri. Jonam a Eliakim aqa njiri. ³¹ Eliakim a Melea aqa njiri. Melea a Mena aqa njiri. Mena a Matata aqa njiri. Matata a Natan aqa njiri. Natan a Devit aqa njiri. ³² Devit a Jesi aqa njiri. Jesi a Obet aqa njiri. Obet a Boas aqa njiri. Boas a Salmon aqa njiri. Salmon a Nason aqa njiri. ³³ Nason a Aminadap aqa njiri. Aminadap a Atmin aqa njiri. Atmin a Arni aqa njiri. Arni a Hesron aqa njiri. Hesron a Peres aqa njiri. Peres a Juda aqa njiri. ³⁴ Juda a Jekop aqa njiri. Jekop a Aisak aqa njiri. Aisak a Abraham aqa njiri. Abraham a Tera aqa njiri. Tera a Nahor aqa njiri. ³⁵ Nahor a Seruk aqa njiri. Seruk a Reu aqa njiri. Reu a Pelek aqa njiri. Pelek a Eber aqa njiri. Eber a Sela aqa njiri. ³⁶ Sela a Kainan aqa njiri. Kainan a Arpaksat aqa njiri. Arpaksat a Siem aqa njiri. Siem a Noa aqa njiri. Noa a Lamek aqa njiri. ³⁷ Lamek a Metusela aqa njiri. Metusela a Enok aqa njiri. Enok a Jaret aqa njiri. Jaret a Mahalalel aqa njiri. Mahalalel a Kenan aqa njiri. ³⁸ Kenan a Enos aqa njiri. Enos a Set aqa njiri. Set a Adam aqa njiri. Adam a Qotei aqa njiri.

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹⁻² Mondor Bole a Yesus aqa jejamuq di awoonaqa a Jordan yaq dena olo pulueqnaqa Mondor na a wadau sawaq osi gilej. Osi gilsiq uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiqqa Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej.

Bati deqa Yesus a inji uratoqnsiqa qurien ti soqnej. Bati 40 koboonaqa a mamyej. ³ Onaqa Satan na minjej, “Ni Qotei aqa Njiriamqa meninj kalil endi minjrim bem buliybqa ni uye.” ⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minjej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, ‘Tamo nangi inji uyo na segi ñambile sqasai.’”

⁵ Onaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nangi na taqatejunub qaji di Yesus osoryej. ⁶ Osoryosiqa minjej, “Sawa sawa kalil di nanjo singila ti ñoro ti ni emqai. Sawa sawa kalil di ijo. Qotei na nami ebej. Deqa e na tamo bei yqa are soqnim yqai. ⁷ Deqa ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di ni emqai.” ⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Nami Qotei aqa anjam bei endegsib nenngrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’”

⁹ Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsq goge dia Yesus atsiqa minjej, “Ni Qotei aqa Njiriamqa endena prugosim mandamq aije. ¹⁰ Agi Qotei aqa

anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, 'Qotei na aqa lanj angoro nanği minjrimqa bosib ni taqatnqab.' ¹¹ Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, 'Lanj angoro nanği bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meniñ na qalqasai.' "

¹² Onaqa Yesus na kamba Satan minjeñ, "Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, 'Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lanja tenemtqa osim a gisanayaim.' "

¹³ Satan a kumbra kalil dena Yesus uneq waiyqa yonaq ugeiyonaqa a uratosiq ulañej. Bununqa na a olo Yesus walawalaiyqa marsiqa tariñsosiñ soqnej.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Qotei aqa Mondor aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a olo puluosiqqa Galili sawaq aiyej. Aisiq di sonaqa qure kalilq di tamo unğasari nanği a qa saoqnsib laqneb. ¹⁵ A bati gaigai Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsiqa tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam minjreqnaqa nanği quoqnsib aqa ñam soqtoqneb.

Nasaret qureq di nanği Yesus qa minjin oqetnjrej

¹⁶ Onaqa Yesus a dena walweloq Nasaret qureq aiyej. Di aqa qure utru. A dia boleej. Aisiq di sosisqa yori bationaqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Juda nanço Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam sisyiqa osiq tigelej. ¹⁷ Onaqa buk Baibel yonabqa a na waqtosiqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nami nengrenyey qaji mutu bei itosiq endegsi sisyey. ¹⁸ "Tamo Koba aqa Mondor ijoq di unu deqa a na e giltbosiqa merbeñ, 'Ni na tamo unğasari sougetejunub qaji nanği ijo anjam bole minjroqne.' Osiqa a na e qarimbosiq merbeñ, 'Ni na tamo unğasari ñam qandimo unub qaji nanği boletnjroqne. Osim tamo unğasari nanço segi une na ojejunu qaji nanği gereinjroqne. Osim tamo unğasari jeu tamo nanği na ugeugeinjreqnub qaji nanği aqaryainjroqne. ¹⁹ Osim anjam endegsi palontocne, "Tamo Koba a na tamo unğasari nanği boletnjrqajqa bati brantqo." ' "

²⁰ Yesus a anjam degsi sisyosiñ koboonaqa buk Baibel kabutosiqa Qotei tal taqato tamo yosiq a olo awoej. Onaqa tamo unğasari kalil Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanği Yesus kocyesoqneb.

²¹ Onaqa Yesus na nanği minjrej, "Qotei aqa anjam e endego sisyionum ningi quonub qaji di aqa damu agi bini brantqo." ²² Degsi minjrnaqa nanği kalil aqa anjam di qusib mareb, "Yesus aqa anjam di bolequja." Osib olo areqalo kobaiyoqnsib maroqneb, "Yesus a Josep aqa njiri. Deqa a powo qabe na osiqa anjam bole endeqaji palontosiñ mergeqnu?"

²³ Onaqa Yesus na minjrej, "Ninği yawo anjam endegsib merbqab kiyo, 'O yu qanğra tamo, ni ino segi jejamu gereiye.' Osib ningi endegsib merbqab, 'Kaperneam qureq di ni manğa babteqnam iga deqa queqnam. Manğa kere dego ni ino segi qure utruq endi babtım iga unqom.' " ²⁴ Osiqa Yesus a olo endegsi minjrej, "E bole merngwai. Qotei aqa medabu o tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaqas di nanği aqa anjam quetqa asginjrqaq. Deqa a ñam saiqoji sqas. ²⁵ E bole merngwai. Elaija aqa bati qa lanj getejesonanaqa wausau qalub bai 6 gilsiq awa bosaijoqnej. Deqa sawa sawa kalilq di nanği mam koba eb. Bati deqa Israel sawaq di unja qobul gargekoba soqneb. ²⁶ Sonabqa Qotei na Elaija nançoq qarinyosai. A na Elaija qarinyonaqa Saidon sawaq gilsiq Sarefat qureq di unja qobul bei aqaq di segi brantosiñ aqaryaiyey. ²⁷ Qotei aqa medabu o tamo Elisa dego aqa bati qa tamo gargekoba nanço jejamu yu na ugeelenej qaji nanği Israel sawaq di soqneb. Ariya Elisa a nanği boletnjrosai. A Siria sawaq gilsiq dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa ñam Naman a segi boletej."

²⁸⁻²⁹ Yesus na tamo unğasari Qotei tal miligiq di soqneb qaji nanği anjam degsi minjrnaqa nanği kalil qusibqa minjin ani oqetnjrnaqa tigelosib Yesus ojsib tututosib qure qalaq osi gileb. Nanço qure mana goge di soqnej deqa nanği Yesus mana goge dena waiyqa mareb.

³⁰ Onaqa a nanço ambleq na loumosiq ulañej.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetey

³¹ Onaqa Yesus a Kaperneam qureq gilej. Qure di Galili sawaq di unu. Gilsiq di sosisqa yori batieqnaqa tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej. ³² Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. A segi anjam di aqa Abu. Deqa tamo unğasari kalil nanği aqa anjam di quoqnsib tulan prugugetoqneb.

³³ Yori bati bei tamo mondor uge na ojeñ qaji a Qotei tal miligiq di soqnej. Deqa a tulan lelenosiqa Yesus minjeñ, ³⁴ "O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa segi Njiri bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji."

³⁵ Mondor uge dena Yesus degsi minjnaqa a singila na njirintosiñ minjeñ, "Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulañ." Onaqa mondor uge dena tamo di uratqa osiqa tamo unğasari nanço ambleq di a waiyonaq mandamq di ñeiesonaqa uratosiq ulañej. Tamo di aqa jejamu yala ugetosai. A bole soqnej. ³⁶ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa manğa

di unsibqqa nanği tulan pruguetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. Agi a na mondor uge nanği anjam minjreçnaqa nanği aqa anjam dauryoqnsib jaraiyeqñub.”³⁷ Tamo unğasari nanği degsib maroqnsib olo walwelosib sawa sawa kalilq di Yesus aqa mañwa deqa saoqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

³⁸ Onaqa Yesus a tigelosiqa Qotei tal uratosiq Saimon aqa ñam bei Pita aqa tal gogetej. Tal gogetosiqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kañkanyonaq unej. Deqa Yesus aqa anğro nanği na minjeb, “Ni a boletime.”³⁹ Onaqa Yesus a gilsiq unja maiyej qaji aqa areq di tigelosiqa anjam segi minjnaqa aqa jejamu kañkañ di koboej. Onaqa unja a tigelosiqa nanği inği goiyetñrej.

Yesus a tamo unğasari gargekoba nanği boletñroqnej

⁴⁰ Señ aiqa laqnaqa tamo unğasari ma utru segi segi so qaji nanço was nanği na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. Beqñabqa Yesus na aqa bañ nanço gateq di ateqnaqa nanço ma koboeqnaqa nanği jaraiyoqneb. ⁴¹ Mondor uge gargekoba dego Yesus na winjreçnaqa nanği olo tamo unğasari nanği uratñroqnsib jaraiyoqneb. Jaraiyoqnsib tulan leleñoqnsib Yesus minjoqneb, “Ni Qotei aqa Niri.” Yeçñabqa Yesus a singila na saidñroqnej, “Ninği ijo ñam ubtosib maraib.” Degsi saidñroqnej. Di kiyaaqa? Nanği qalie, Yesus a Kristus.

Yesus a qure qureq giloqnsiqa Qotei aqa anjam plaltosiqa minjroqnej

⁴² Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo unğasari nanği alelnjrsiqa qure di uratosiq wadau sawaq gilej. Gilsiq di sonaqa nanği a qa ñamosib gilsib itosib minjeb, “Ni iga uratgaim.”⁴³ Onaqa Yesus na minjrej, “E qure bei beiq dego giloqnsiyqa Qotei aqa anjam bole endegsi minjroqñai, ‘Ninği are buliybqa Qotei a nunço Mandor Koba sosim ninği taqatñwas.’ Degsi minjroqñai. Qotei a deqa e qarınbonaq mandamq aiyem.”⁴⁴ Yesus na tamo unğasari nanği degsi minjrsiqa nanği uratñjrsiq gilsiq Judia sawaq di walweloqnsiqa Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palantoqnej.

5

Yesus na Pita minjnaqa a kakanj waiyosiq qe ani ej

¹ Bati bei Yesus a Genesaret ya agu kobaqujaq gilsiq alile dia tigelesonaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Qotei aqa anjam quqwaqqa are qalsibqa Yesus aqa areq bosib koroeb. ² Koroesonabqa Yesus a ñam atsiqa qobuñ ayiel alile di tiryosib sonab unjrej. Qe o qaji tamo nanği qobuñ dena mandamq aisib nanço kakanj yansoqneb. ³ Qobuñ bei Saimon aqa qobuñ. Yesus a Saimon aqa qobuñ gogetosiq di awoosiqa Saimon minnej, “Qobuñ tututim kiñala sasalem.” Onaqa Saimon na qobuñ tututonaq sasalonaqa Yesus a qobuñ miligiq di awoosiqa tamo unğasari kalil nanği alile di sonabqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

⁴ Anjam minjrsiq koboonaqa a na Saimon minnej, “Ninği qobuñ oyoosib ya robuq oqsib nunço kakanj waiyqab qe oqab.”⁵ Onaqa Saimon na kamba minnej, “O Tamo Koba, iga qolo waukobaonum gilsiq nebeqo. Iga qe bei yala osai. Di unğum. Ni maronum deqa e kakanj olo waiyqai.”⁶⁻⁷ Onaqa qe o qaji tamo nanği ya robuq oqsib kakanj olo waiyosib qe tulan ani eb. Qe ani onabqa nanço kakanj qe na maqej deqa branqa laqnaqa titqa keresainjrej. Deqa nanği na nanço was qudei qobuñ beiq di soqneb qaji nanği metñrnab bosib koba na kakanj titosib qe osib qobuñ ayiel miligiq di jugonab maqosib tugwa laqneb. ⁸ Onaqa Saimon aqa ñam bei Pita a Yesus aqa mañwa di unsiqa aqa sinğaq di sinğa pulutosiq minnej, “O Tamo Koba, e une tamo. Deqa ni e uratbosim gile.”⁹ Saimon na Yesus degsi minnej. Di kiyaaqa? Aqa was nanği ti qe tulan koba eleñosib prugueteb deqa. ¹⁰ Sebedi aqa ñiri ayiel Jems Jon wo nanği Saimon ombla wau qujai. Nanği dego Yesus aqa mañwa di unsibqa tulan prugeb. Onaqa Yesus na Saimon minnej, “Ni ulaaam. Ni qe o tamo unum deqa ni qe eqnum. Bunuqna ni degsim olo tamo oqñqam.”¹¹ Onaqa nanği nango qobuñ alile dia atsib nango ai abu nanği uratñjrsib nanço ñoro ti inği inği kalil ti uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

¹² Nanği Yesus dauryosib bati bei nanği koba na qure beiq gileb. Dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus unsiqa aqa areq bosiqqa sinğa pulutosiqa mandamq di ñam quosiqa Yesus pailoyosiq minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqñim e boletbe. E qalie, ni e boletbqa kere.”¹³ Degsi minjnaqa Yesus a bañ waiyosiq tamo di aqa jejamu ojej. Ojsiqa minnej, “E ni boletmqqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu uge kalil mosoosiqa aqa jejamu boleej. ¹⁴ Onaqa Yesus na minnej, “Ino jejamu boleqo deqa ni tigelosim gile. Ni tamo qudei nanği ijo ñam ubtosim minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inği inği Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo unğasari nanği ni numsiq marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’”

¹⁵ Onaqa a gilsiqqa ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na a boletej deqa mare mare laqnaqa aqa anjam tulan kobaosiqqa sawa sawa kalil keretej. Deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Yesus aqa anjam quqwajqa ti a na nanqo ma boletetnrqajqa ti are qalsibqa boqnsib aqa areq di korooqneb. ¹⁶ Ariya bati gargekoba Yesus a tamo ungasari nanqi alelnjroqnsiq wadau sawaq giloqnsiqqa dia a segi sosiq Qotei pailyoqnej.

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹⁷⁻¹⁸ Bati bei tamo ungasari nanqi olo koroesonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontognsiq minjroqnej. Minjreqlaqa bati di Farisi nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti bosib Yesus aqa areq di awesoqneq. Nanqi Galili sawa ti Judia sawa ti nanqo qure qureq dena beleneb. Nanqi Jerusalem dena dego beleneb. Tamo Koba Qotei aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a na tamo ungasari nanqo ma boletetnrqajqa wauoqnej. Onaqa tamo qudei nanqi tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di nejotosib Yesus aqa areq di atqa marsibqa qoboiyosib beb. ¹⁹ Bosib nam ateb di tamo tulan gargekoba siranmeq di jujuneb. Deqa nanqi Yesus aqa areq gilqa keresainjrnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulantosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. ²⁰ Onaqa Yesus a nanqo areqalo unej di nanqo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Deqa a na tamo di minjej, “O ijo was, ino une kalil e na kobotetmonum.” ²¹ Onaqa dal anjam qalie tamo nanqi ti Farisi nanqi ti tal dia awesoqneq qaji nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanqo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanqo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.” ²² Nanqi degsib are qaleqnaqqa Yesus a nanqo areqalo di qalieosiqqa minjrej, “Ningi kiyaaqqa degsib are qaleqnaq? ²³ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjit ningi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo? ²⁴ E segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanqo une kobotetnrqqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanqi degsi minjrnaqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqqa minjej, “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” ²⁵ Degsi minjrnaqa a tamo ungasari kalil nanqo namdamuq di tigelosiqqa aqa sapera nejesoqnej qaji di qoboiyosiqqa Qotei aqa nam soqtosiqqa walwelosiqqa aqa talq gilej. ²⁶ Onaqa tamo ungasari kalil nanqi Qotei aqa manwa di unsibqa nanqi tulan prugugetosib Qotei aqa nam soqtosib a binijeb. Osib nanqi ulaosib mareb, “Manwa iga endego unonum di kumbra bei. Tamo qudei na manwa deqaji yeqnab iga nami unosaiognem.”

Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”

²⁷ Yesus a dena walwelosiqqa takis o qaji tamo bei aqa nam Livai a takis o talq di awesonaaq gilsiqq itej. Itosiqqa minjej, “Ni e daurbe.” ²⁸ Onaqa a na aqa ingi ingi kalil uratosiqqa tigelosiqqa Yesus dauryej. ²⁹ Osiqqa bati bei Livai a maruro atsiqa takis o qaji tamo tulan gargekoba nanqi ti Yesus aqa segi angro nanqi ti tamo lanja lanaj nanqi ti metnrnaq bosib koba na awoosib ingi uyoqneq. ³⁰ Onaqa Farisi nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti bosib kumbra di unsibqa Yesus aqa angro nanqi njirinjrsib minjreb, “Ningi kiyaaqqa takis o qaji tamo ti une tamo ti nanqi koba na awoosib ingi ti ya ti uyeqnaq?” ³¹ Onaqa Yesus a nanqo anjam di qusiqqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanqi yu qanqra tamo aqaq gilosaieqnaq. Tamo ma ti nanqi segi yu qanqra tamo aqaq gileqnaq. ³² Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanqi metnrnit ijoq bqajqa deqa mandamq ayosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanqi metnrnit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

³³ Onaqa Farisi nanqi na olo Yesus minjeb, “Jon aqa angro nanqi bati gaigai ingi uratognsib qurienognsib Qotei pailyoqnsib unub. Farisi nanqo angro nanqi dego kumbra degyeqnaq. Ariya ino angro nanqi kiyaaqqa qurienosaieqnaq? Agi nanqi bati gaigai ingi ti ya ti uyoqnsib unub.” ³⁴ Onaqa Yesus a nanqo anjam di qusiqqa a kamba yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanqi ti soqniqbqa nanqi qurienqab e? Sai. ³⁵ Bunuqna nanqo was a nanqi uratnrirmqa bati deqa nanqi qurienognsib sqab.”

³⁶ Osiqqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branqoq di qandimqqa keresai. Degsi qandimqas di a na gara jugo bunuj di ugeugeiyqas. Amqa gara sari aqa uno bolesaiqas. Di kiyaaqqa? Gara sari ti gara bunuj ti kerekereqasai. ³⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqqa keresai. Ya nobu sari di nami kanqranosiqq singilaej. Deqa a wain bunuj qamimqqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqqa wain bilenosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. ³⁸ A ya nobu bunujq di wain bunuj qamimqqa ombla bole sqab. ³⁹ Tamo bei a wain namij uysimqqa a olo wain bunuj uyqasai. Di kiyaaqqa? A marqas, ‘Namij di bole.’ ”

6

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa angoro nanngi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angoro nanngi bem sum gei elenjoqnsib ban na ñoqoryoqnsib uye uye giloqneb. ² Nanngi degsib gileqnaqqa Farisi qudei nanngi bosib nanngi unjrsib minjreb, “Ninggi kiyaaqa kumbra degyeqneb? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.” ³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanngi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanngi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ninggi buk miligiq di sisiyosai kiyoy? ⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanngi dego anainjrnaq uyebe. Bem di getento. Di atra tamo nanngo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ninggi anjam di sisiyosai kiyoy?” ⁵ Osiaqa minjrej, “E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

⁶ Olo yori bati bei Yesus a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Qotei tal miligiq di tamo bei ban wo qandamyey qaji a soqnej. ⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti Yesus koqyoqneb. Nanngi are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyoy? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’” Deqa nanngi Yesus koqyoqneb. ⁸⁻⁹ Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni tigelosim gago ambleq au.” Degsi minjnaqa a tigelosiq nanngo ambleq bonaqa Yesus na Farisi nanngi minjrej, “E ninggi anjam bei nenemngwai. Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyoy kumbra uge yqom kiyoy? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam bole sqas di kere kiyoy iga a uratonam padalqas di kere kiyoy? Dal anjam a kiyersi marqo?” ¹⁰ Yesus na nanngi kalil degsi minjrsi koqnjrsiqqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej. ¹¹ Onaqa Farisi nanngi Yesus aqa kumbra di unsibqa minjin oqetnjrnaqa nanngi Yesus kiyeryqajqa deqa qairoqneb.

Yesus na aqa angoro 12 nanngi giltjrej

¹² Bati deqa Yesus a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Manaq oqsiiq dia Qotei pailyeqnaqa nebeej. ¹³ Nebeonaqa Yesus na tamo kalil a dauryosib laqneb qaji nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanngo ambleq dena angoro 12 giltjrej. Nanngi a ombla sosib aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltjrej. ¹⁴ Nanngo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanngi aqa was Andru wo. Bei Jems. Nanngi aqa was Jon wo. Bei Filip. Bei Bartolomyu. ¹⁵ Ariya Matyu Tomas wo. Bei Alfias aqa ñiri Jems. Bei Saimon agi Rom nanngi winjrqaqqa maroqnej qaji. ¹⁶ Ariya bei Jems aqa ñiri Judas. Bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiaqa jeu tamo nanngo banq di atej qaji.

Yesus na tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej

¹⁷⁻¹⁸ Onaqa Yesus na aqa angoro nanngi di joqsiiqa koba na manaq dena olo aiyeb. Aisib sawa gun dia sonabqa tamo ungasari gargekoba a dauryosib laqneb qaji nanngi bosib aqa anjam quqwjajqa ti a nanngo ma boletetnjrqajqa ti koroeb. Tamo ungasari lanja lanaj gargekoba dego Judia sawa nanngo qure qureq dena ti Jerusalem dena ti Tair qure wo Saidon qure wo nanngo sawa alile jojomo dena ti beleneb. Bonabqa Yesus a tamo kalil mondor uge uge na ojeleno qaji nanngi boletnjroqnej. ¹⁹ Aqa jejamuq na singila gileqnaqa tamo ma ti kalil nanngo ma kobooqnej. Deqa nanngi kalil aqa jejamuq di nanngo ban atqa maroqnsib ban waiyoqnsib ojoqneb.

Tamo yai nanngi tulan areboleboleinjrqas?

²⁰ Onaqa Yesus a bulosiiqa aqa angoro nanngi koqnjrsiqqa endegsi minjrej, “Ninggi bini sougetejunub qaji bunuqna Qotei a nunngo Mandor Koba sosim ninggi taqatngwas. Deqa ninggi tulan areboleboleinjrqas.

²¹ “Ninggi bini mam unub qaji bunuqna kere na sqab. Deqa ninggi tulan areboleboleinjrqas. “Ninggi bini akam ti unub qaji bunuqna akam uratosib olo kikiqab. Deqa ninggi tulan areboleboleinjrqas.

²²⁻²³ “Ninggi e Tamo Angro daurbecqneb deqa bunuqna tamo qudei na ninggi jeutjroqnsib misilingoqnsib nunngo ñam ugeugeiyonqab. Nami nanngo moma nanngi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi degsib ugeugeinjroqneb. Nanngi ninggi ugeugeinjribqa, di unqum, ninggi tulan areboleboleinjgem. Ninggi quiy. Nunngo awai bole agi lanj goge di unu. Bunuqna ninggi oqsib awai di itqab.

²⁴ “Ariya ninggi bini ñoro koba ti unub qaji ninggi ñam atoqniiy. Nunngo are boletetjngwajqa ingi ingi agi ninggi mandamq endi ekritonub deqa bunuqna ninggi gulbe koba oqab.

²⁵ “Ninggi bini ingi qa kere na unub qaji ninggi dego ñam atoqniiy. Bunuqna ninggi mam oqab. “Ninggi bini kikiqneb qaji ninggi dego ñam atoqniiy. Bunuqna ninggi are ugeingim akam ti sqab.

²⁶ “Tamo kalil nanngi na nunngo ñam soqtetngwab di uge. Deqa ninngi ñam atoqniy. Nami nanngo moma nanngi na dego gisan anjam maro tamo nanngo ñam soqtetnjroqneb.

Ninngi nunngo jeu tamo nanngi qa boleqnsib gereinjroqniy

²⁷ “Ninngi ijo anjam endi queqnub qaji e na olo endegsi mernjwai. Tamo qudei na ninngi jeutngqonibqa ninngi kamba olo nanngi jeutnjraib. Ninngi nanngi qa boleqnsib qalaqalainjroqniy. ²⁸ Tamo qudei na ninngi misilingqonibqa ninngi kamba olo nanngi misilingnjraib. Ninngi anjam bole bole minjroqniy. Tamo qudei na ninngi ugeugeinjroqniyqa ninngi kamba olo nanngi ugeugeinjraib. Ninngi nanngi qa Qotei pailyoqniy. ²⁹ Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliñe bei osoryimqa ponyem. Tamo bei a ino gara jugo yaimimqa ni na saidyaim. Olo ino gara jugo bei dego ye. ³⁰ Tamo bei na ino ingi bei yaimqajqa mermimqa ye. Yosim a na kamba olo ni emqajqa minjaim. ³¹ Kumbra bole bole tamo nanngi na ninngi engwajqa arearetngqnu qaji di ninngi na olo nanngi enjroqniy.

³² “Tamo ungasari ninngi qa boleqnuq qaji nanngi qa segi ninngi kamba boleqnuqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi dego kumbra degeyqnu. ³³ Tamo ungasari ninngi geregereingqnu qaji nanngi segi ninngi na kamba geregereinjroqnuqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi dego kumbra degeyqnu. ³⁴ Ninngi na tamo qudei nanngi ingi bei enjrqas osibqa nanngi kamba olo ninngi engwajqa minjrsib ingi enjrqab di kumbra tulan bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nanngi dego kumbra degeyqnu. ³⁵ Deqa ninngi ijo anjam endi quiy. Tamo qudei na ninngi jeutngqonibqa ninngi kamba olo nanngi jeutnjraib. Ninngi nanngi qa boleqnsib nanngi qalaqalainjroqniy. Osib ingi bole bole enjroqnsib nanngi na kamba olo ninngi engwajqa minjroqnaib. Ninngi kumbra degyqab di ninngi Qotei Goge Koba aqa angro bole sosib awai tulan boledamu oqab. Ninngi qalie, tamo ungasari kumbra uge uge yoqnsib Qotei binjyqa urateqnu qaji nanngi di Qotei na kamba kumbra uge uge enjrosaeqnu. A na nanngi olo kumbra bole bole enjrengnu. Deqa ninngi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo bole ti tamo uge ti nanngi turtnjroqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Ninngi kumbra degyqab di ninngi Qotei aqa angro bole sqab. ³⁶ Nunngo Abu a tamo nanngi qa duleqnu deqa ninngi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo nanngi qa duloqniy.

Ninngi na tamo qudei nanngi peginjraib

³⁷ “Ninngi na tamo qudei nanngi peginjraib. Ninngi peginjrqasai di Qotei a kamba dego ninngi pegingwasai. Ninngi na tamo qudei nango jejamuq di une qametnjraib. Yimqa Qotei a kamba dego nunngo jejamuq di une qametngwasai. Ninngi na tamo nanngo une kalil taqal atetnjroqniy. Yimqa Qotei a dego nunngo une kalil taqal atetngqonqas. ³⁸ Ninngi na tamo nanngi lueinjroqnsib ingi ingi enjroqniy. Yimqa Qotei a kamba dego ninngi lueingqonqnsim ingi ingi enjroqnsib. Osim ingi ingi tulan koba engqonqnsim nunngo mogomq di bilentoqnmimqa ojqqa keresaiingqonqimqa bilenqnsib dobulq aiyonqab. Ninngi tamo nanngi kumbra enjroqnuqab kere dego Qotei a kamba ninngi kumbra engqonqas.” Yesus na aqa angro nanngi anjam degsi minjrej.

³⁹ Osiaq Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei ñam qandimo unu qaji a na tamo bei dego ñam qandimo unu qaji di gam osoryqa keresai. A na aqa ban ojsim omba walwelqab di omba mangalsib subq aqab. ⁴⁰ Skul angro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. A kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo omba kerekereqab.

⁴¹ “Kiyayqa ni ino was aqa ñamdamuq di ñam ñenngi kiñala unu di unsimqa ino segi ñamdamuq di ñampaj kobaquja unu di ni unosai? ⁴² Kiyayqa ino segi ñamdamuq di ñampaj kobaquja soqnmimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino ñamdamuq di ñam ñenngi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ Kiyayqa ni degsi minjqam? Kiyayqa ñampaj kobaquja ino segi ñamdamuq di unu qaji di ni unosai? Ni gisan tamo. Ni mati ñampaj kobaquja ino segi ñamdamuq di unu qaji di taqal waiyosim ñamdamu suwanmimqa ariya degam ñam ñenngi kiñala ino was aqa ñamdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.”

Nam uge nanngi gei uge ateqnu

⁴³ Osiaq Yesus a olo marej, “Ñam bole nanngi gei bole ateqnu. Nanngi gei uge atosaeqnu. Nam uge nanngi gei uge ateqnu. Nanngi gei bole atosaeqnu. ⁴⁴ Deqa tamo nanngi ñam aqa gei unsibqa dena nanngi poinjrqas, ‘Ñam di bole. Ñam di uge.’ Ninngi man luwit marinq dena qura gei osib uyosaieqnu. Sil luwit marinq dena wain gei osib uyosaieqnu. ⁴⁵ Dego kere tamo bole nanngo are miligiq di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanngi kumbra bole yeqnu. Ariya tamo uge nanngo are miligiq di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanngi kumbra uge yeqnu. Tamo nanngo areqalo kalil nanngo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu.”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

⁴⁶ Osiaq Yesus a olo marej, “Kiyayqa ninngi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metboqnsib olo ijo anjam dauryosaieqnu? ⁴⁷⁻⁴⁸ Ninngi quiy. Tamo ungasari nanngi ijoq bosib ijo anjam qusib dauryqab di nanngi tal gereiyo tamo bul sqab. Tal gereiyo tamo di a tal utru

atqa osiqa tal ai sub bogelenosiq guma koba aiyelenosiq menin iteleney. Bunuqna awa koba bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaqa? A menin quraq di tal atej deqa. ⁴⁹ Ariya tamo ungasari nanqi ijo anjam qusib olo dauryqa uratqab di nanqi tamo bei lanja sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. Tal atnaq sonaqa awa koba bosiqqa ya meli dosiqa tal di qamsiq renjintosiq putonaq aisiq tulan ninaqej.”

7

Yesus na qaja tamo gate bei aqa kanjal tamo boletej

¹ Yesus a anjam kalil degsi marnaqa tamo ungasari nanqi qunabqa a nanqi uratnjrsiqa Kaperneam qureq aiyey. ² Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. Aqa kanjal tamo a tulan qalalalaiyoqnej qaji di makobaiyosiqa moiqa laqnej. ³ Deqa tamo qudei na qaja tamo gate di minjeb, “Yesus a bqa Kaperneam endi unu.” Degsi minjnab quej. Qusiqa Juda gate qudei nanqi Yesus minjib bosim aqa kanjal tamo boletqajqa deqa qarinjnrnaq gileb. ⁴ Gilsib Yesus itosib singila na pailiyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga uratgaim. Qaja tamo gate di a tamo bolequja. ⁵ A Juda kalil nanqi qa tulan boleqnsiqa gaigai geregereinjreanu. Agi a na gago Qotei tal gereiyey.”

⁶ Nanqi degsib Yesus minjnab qusiqa tigelosiq nanqi daurnjrsiq koba na aiyeb. Aisib tal jojomyqa laqnaqqa qaja tamo gate dena aqa was qudei nanqi olo qarinjnrnaq gilsib gamq di Yesus turosib minjeb, “O Tamo Koba, gago was a marqo, ‘Unqum, ni lanja waukobaaaim. E tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. ⁷ E dego ino areq bqa keresai. Deqa ni anjam segi marimqa ijo kanjal tamo a boleqas. ⁸ E dego tamo kokba qudei nanjo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanqi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, “Ni gile.” Yimqa a gilqas. Bei minjqai, “Ni au.” Yimqa a bqas. Ijo kanjal tamo bei minjqai, “Wau di ye.” Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.”

⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneq qaji nanqi minjrej, “E ninqi endegsi mernqwai. Qaja tamo gate di a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.” ¹⁰ Onaqa qaja tamo gate aqa was nanqi a na qarinjnjrej qaji nanqi olo puluosib aqa talq gilsib kanjal tamo di a boleosiq sonaq uneb.

Yesus a unja qobul bei aqa niri moiyej qaji di olo tigeltej

¹¹ Olo bati bei Yesus a qure beiq aiyey. Qure di aqa nam Nain. Tamo ungasari gargekoba nanqi Yesus aqa angro ti koba na aiyeb. ¹² Yesus a qure polomq di branteqnaqa tamo bei nami moiyej qaji a subq atqajqa qoboiyosib giloqneq. Tamo di aqa ai qobulej. Aqa angro qujai bole qujai agi a segi. Angro di qoboiyosib gileqnaqqa tamo ungasari tulan gargekoba qure dia soqneq qaji nanqi unja di koba na walwelosib giloqneq. ¹³ Onaqa Tamo Koba a unja di unsiqa a qa tulan dulosiqa minjey, “Ni akamaim.” ¹⁴ Degsi minjsiq walwelosiqa ban waiyosiq kulum angro jigeb qaji di ojnaqa tamo nanqi a qoboiyosib giloqneq qaji tigeleb. Onaqa Yesus na angro moiyej qaji di minjey, “O angro, e ni mermqai, ni tigel.” ¹⁵ Degsi minjnaqa a tigelosiq awoosiq anjam maroqnej. Onaqa Yesus na a ban ojsiqa osi gilsiqqa aqa ai yey. ¹⁶ Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneq qaji nanqi Qotei aqa manwa di unsibqa nanqi tulan prugugetosib Qotei aqa nam soqtosib maroqneq, “Bole, bini Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja a gago ambleq endi brantqo. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi aqaryainjraqajqa deqa tamo di qarinyqo bqa.” ¹⁷ Yesus a manwa di yonaqa tamo ungasari nanqi unsib deqa mare mare laqnaq Judia sawaq di, sawa bei beiq di nanqi quekriteb.

Jon yansnjro qaji aqa angro aiyel nanqi anjam bei Yesus nenemyeb

¹⁸ Jon aqa angro nanqi manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa Jon saiyeb. ¹⁹ Saiyonab Jon na aqa angro aiyel nanqi metnjrnaq aqa areq bonabqa minjrej, “Ninqi Tamo Koba aqa areq gilsib endegsib nenemyiy, ‘Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarijqom kiyo?’” ²⁰ Jon na nanqi aiyel degsi minjrsiq qarinjnrnaqa Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Jon yansnjro qaji a na iga qarinqwoqa inoq bonum. A ni endegsi nenemmqo, ‘Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarijqom kiyo?’”

²¹ Bati deqa Yesus na tamo ungasari tulan gargekoba ma utru segi segi nanqi ti tamo nango jejamu mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi ti boletnjroqnej. Tamo nam qandimo gargekoba dego boletnjreqnaqa nam poinjroqnej. ²² Deqa Yesus a tamo aiyel Jon na qarinjnjrej qaji nanqi di minjrej, “Ninqi aisib kumbra ninqi uneqneq qaji deqa ti anjam ninqi queqneq qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. Endegsib minjiy, ‘Tamo nam qandimnjro qaji nanqi olo nam poinjreqnaqa sawa uneqneq. Tamo jejamu lainjro qaji nanqi olo walweleqneq. Tamo nanjo jejamu yu na ugeeleno qaji nanjo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nanjo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanqi olo tigeleqneq. Tamo

sougetejunub qaji nanği Qotei aqa anjam bole queqñub. ²³ Tamo nanği e qa nanço areqalo siñglatoqñisib olo ijo ñam ulontosaieqñub qaji nanği tulañ areboleboleinjqreñu.”

²⁴ Onaqa Jon aqa angro aiyeñ nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği olo puluosib Jon minjqajqa aiyeñ. Aiyeqñabqa Yesus na tamo unğasari gargekoba a ombła soqñeb qaji nanği Jon qa endegsi minjrej, “Ninği tamo kiyeño unqajqa wadau sawaq gileb? Ninği tamo silai aqa banga bul jagwa na pileteqñaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. ²⁵ Deqa ninği tamo kiyeño unqajqa wadau sawaq gileb? Ninği tamo gara bole walaosi laqñu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaosñisib ñoro koba ti unub qaji nanği mandor kokba nanço talq di unub. ²⁶ Deqa ninği tamo kiyeño unqajqa wadau sawaq gileb? Ninği Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ninği deqa unqa gileb. Deqa e ninği endegsi mernğwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği tulañ bunñjrejunu. ²⁷ Agi nami e mandamq aiyosaisoñamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. ²⁸ Deqa e bole mernğwai. Jon yansñjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanği tulañ bunñjrejunu. Ariya tamo qudeñ ñam saiqoñi unub qaji nanği Qotei na taqatñjroqñisqa nanço Mandor Koba unu deqa nanği olo Jon tulañ bunñjrejunu.”

²⁹ Onaqa tamo unğasari nanği ti takis o qaji tamo nanği ti anjam di qusib mareb, “Bole. Qotei aqa kumbra kalil di bole tinñj.” Nanği degsib mareb. Di kiyaya? Nanği nami are bulyonab Jon na yansñjrej deqa. ³⁰ Ariya Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti Jon na yansñjrqa urateb deqa nanği gam bole Qotei na osornjrej qaji di qoreiyeb.

³¹ Onaqa Yesus a olo marej, “Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanço kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? ³² E nanço kumbra qa endegsi marqai. Nanği angro du du bul qure ambleq di alañoqñisib angro qudeñ na qudeñ minjqreñub, ‘Iga yumba anjamonumqa ninği lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ninği akamosai.’” ³³ Osıqa Yesus a olo marej, “Jon yansñjro qaji a bosıqa inği ti wain ti uratosiq sonaqa ninği a qa mareqñub, ‘A mandor uge ti unu.’” ³⁴ Ariya e Tamo Angro bosimqa inği ti wain ti uyeqñamqa ninği e nubosñisib mareqñub, ‘Ninği uniy. Yesus a qunjañ ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na walweleqñub.’” ³⁵ Osıqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo unğasari nanği bole qalieeqñub, aqa powo tulañ kobaquja.”

Uña bei a gorenj quleq ti osıq Yesus aqa sinğa liyoqñej

³⁶ Bati bei Farisi tamo bei aqa ñam Saimon a Yesus minjeñ, “Ni ijo talq bamqa aqo ombła inği uyqom.” Onaqa Yesus a Saimon odyosıqa aqa talq gılsıqa Saimon ombła awoosib inği uyoqñeb. ³⁷⁻³⁸ Onaqa sambala uña bei qure dia soqñej qaji a anjam endegsi quej, “Yesus a Saimon aqa talq di sosıqa inği uyeqñu.” A anjam degsi qusiqa gorenj jalıña quleq ti osıqa Saimon aqa tal miligiq gılsiq Yesus aqa qoreq na bosıqa aqa sinğa jojomq di tigelosiq akamej. Akamonaca aqa ñam ya Yesus aqa sinğaq aınaqa sinğa tombol na awoosiq aqa ñam ya sinğaq aiyej qaji di aqa segi gate banga na piyoqñisqa Yesus aqa sinğa kundoqyoqñisqa gorenj quleq ti dena Yesus aqa sinğa liyoqñej.

³⁹ Uña a kumbra di yonaqa Saimon a unsiqa are qalej, “Yesus a Qotei aqa medabu o tamo unu qamu uña endi bosiq aqa jılamu ojco qaji di sambala uña a degsi piyoqo qamu.”

⁴⁰ Onaqa Yesus a Saimon aqa areqalo di qalieosıqa minjeñ, “Saimon, e ni anjam bei mermqai.” Onaqa Saimon na minjeñ, “O Qalie Tamo, ni mare.” ⁴¹ Onaqa Yesus na yawo anjam endegsi Saimon minjeñ, “Tamo aiyeñ na tamo bei silali yayieñ. Bei na 100 kına yayieñ. Bei na 10 kına yayieñ. Yayıyonabqa minjrej, ‘Bunuqna ninği na kamba silali di olo e ebqab.’”

⁴² Ariya bunuqna nanği aiyeñ na kamba silali di a olo yqa keresai deqa a na nanği aiyeñ minjrej, ‘Ungum, ninği na silali di olo ebaib. Uratıy.’ Degsi minjrej. Deqa Saimon, ni merbe, tamo yai a tamo deqa tulañ are boledamuiyqas? Tamo 100 kına yayieñ qaji a kiyo tamo 10 kına yayieñ qaji a kiyo?”

⁴³ Onaqa Saimon na minjeñ, “E are qalonum, tamo 100 kına ej qaji a tamo deqa tulañ are boledamuiyqas.” Onaqa Yesus na Saimon minjeñ, “Ni kere maronum.”

⁴⁴ Osıq bulosıqa sambala uña di areiyosiq Saimon minjeñ, “Ni uña endi unime. E ino tal miligiq gilonumqa ni ijo sinğa yansetbosai. Ariya uña endi a bosıqa aqa ñam ya na ijo sinğa yansetbosıqa aqa gate banga na ijo sinğa piyoqo. ⁴⁵ E ino tal miligiq gilonumqa ni e kundoqbosai. Ariya uña endi a bosıqa ijo sinğa kundoqyoqñaj agi kundoqyoqñisq unu. ⁴⁶ Ni na ijo gate gorenj na liyosai. Ariya uña endi a gorenj boledamu quleq ti osi bosıqa dena ijo sinğa liyoqo. ⁴⁷ Deqa Saimon, e ni mermqai. Sambala uña endi aqa une tulañ gargekoba. E na aqa une kalil kobotetonum deqa a e qa are tulañ boledamuiyqo. Ariya e na tamo bei aqa une quja quja segi kobotetqai di a e qa are bolekiñalayqas.” ⁴⁸ Osıqa uña di minjeñ, “Ino une kalil e na kobotetmonum.” ⁴⁹ Onaqa tamo nanği Yesus koba na awoosib inği uyoqñeb qaji nanği aqa anjam di qusibqa segi maroqñeb, “Yesus a tamo kiyeño deqa a na tamo nanço

une kobotetnjreḡnu?”⁵⁰ Onaqa Yesus na uña di minjej, “Ni ino areqalo e qa singilatunum deqa Qotei na ni oqo. Deqa ni are lawo na gilime.”

8

Uḡasari qudei nanḡi Yesus dauryosib koba na walweloqneb

¹ Bati bei Yesus a walweloḡsiqa qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantogḡsiqa Qotei a tamo uḡasari nanḡo Mandor Koba sosim nanḡi taqatnjrḡas anjam bole di minjre minjre laqnej. Tamo ¹² Yesus na giltnjrej qaji nanḡi a ti walweloqneb. ² Uḡasari qudei nami nanḡo jejamuḡ dena Yesus na mondor uge uge winjrej qaji nanḡi ti uña qudei nami mainjrnaqa Yesus na boletnjrej qaji nanḡi ti Yesus dauryosib koba na walweloqneb. Uña bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Nami mondor uge ⁷ nanḡi aqa jejamuḡ di sonabqa Yesus na winjretej. ³ Uña bei aqa ñam Joana. A Kusa aqa ḡauñ. Kusa a Mandor Herot aqa tal taqatoḡnej qaji. Uña bei aqa ñam Susana. Uḡasari gargekoba nanḡi dego Yesus dauryoqneb. Nanḡi nanḡo segi silali na Yesus aqa anḡo nanḡi ti inḡi awaiyetnjroqneb.

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

⁴ Bati deqa tamo uḡasari tulan gargekoba nanḡi qure qure kalilq dena bosib Yesus aqa areḡ di koroonabqa a tigelosiqa yawo anjam endegsi minjrej, ⁵ “Tamo bei a saga yago osiq aqa inḡi wauḡ di breiyej. Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa tamo qudei nanḡi walweloḡsiqa saga yago di soselenonabqa qebari nanḡi bosib uyekriteb. ⁶ Saga yago qudei mandam lanjaḡ di aiyeleneb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb. Onaqa mandam olo kanḡraḡonaqa saga yago laosib moreñeb. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleḡ di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsic kabutnjrnaḡ geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuḡ di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateb. ¹⁰⁰ dego.” Yesus na tamo uḡasari nanḡi yawo anjam degsi minjrsic koboonaqa a tulan lelenosic marej, “Tamo a dabbala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaqa tamo uḡasari nanḡi yawo anjam minjroqnej?

⁹ Onaqa Yesus aqa anḡo nanḡi aqa yawo anjam di qusibqa nanḡi anjam aqa utru geregere qalieqajqa deqa Yesus nenemyeb. ¹⁰ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo uḡasari nanḡi taqatnjrsim nanḡo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo anḡo niñḡi segi utru qalieqab. Ariya tamo uḡasari lanḡaj nanḡi yawo anjam segi minjroḡnqai. Deqa nanḡi ḡam atoḡnqab di nanḡi ijo anjam aqa damu unqasai. Nanḡi dab atoḡnqab di nanḡi ijo anjam aqa utru poinjrḡasai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru e na babbittqa niñḡi quiy. Saga yago di Qotei aqa anjam. ¹² Saga yago qudei gam qalaq aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanḡi Qotei aqa anjam qusib nanḡo are miligiq di atib soḡnimqa Satan a bosim anjam di olo yainjrḡas. Yim nanḡi Qotei aqa anjam nanḡo areqaloḡ di singilatqa keresai. Deqa Qotei a nanḡi elenqasai. ¹³ Saga yago qudei mandam lanjaḡ di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanḡi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanḡo areḡ atqab. Ariya anjam di nanḡo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala gulbe bei bei nanḡoq bamqa nanḡo areqalo Yesus qa singilateḡnub qaji di nanḡi olo ulontqab. ¹⁴ Saga yago qudei sil luwit ambleḡ di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanḡi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya bunuḡna nanḡo segi jejamu qa ulaqajqa ti ñoro koba oqajqa ti mandam qa inḡi inḡi qa areboleboleinjrqajqa ti kumbra dena anjam bole nanḡo are miligiq di unu qaji di tentim loumqas. Saga yago uge nanḡi gei bole atosaiḡnub dego kere. ¹⁵ Saga yago qudei mol mandam boledamuḡ di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanḡi Qotei aqa anjam qusib ojsib dauryoḡnqab. Nanḡo are miligi bolequja deqa nanḡi singila na tigelesosib gulbe qoboioḡnqab. Saga yago bole nanḡi gei bole atelenḡnub dego kere.”

Tamo bei a lam qatrentosim kulum miligiq jugwasai

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim web na kabutqasai. A bijal surumḡ di atqasai. Boleḡ di gaintim warum suwanamqa tamo uḡasari nanḡi tal miligiq gilsib warum geregere unqab. ¹⁷ Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di olo boleḡ dḡas. Inḡi inḡi kalil kabuejunu qaji di dego olo boleḡ dimqa tamo uḡasari nanḡi unsib utru qalieqab.

¹⁸ “Deqa niñḡi ijo anjam geregere qusib poinḡem. Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaḡ di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a lanḡa sqas. Tamo di a marqas, ‘E powo ti.’ Di sai. A powo saiqoji.”

Tamo yai nanġi Yesus aqa was bole? Tamo yai nanġi Yesus aqa ai bole?

¹⁹ Onaqa Yesus aqa was nanġi aqa ai koba na Yesus aqaq bosib talq di iteb. Itosib tamo unġasari gargekoba siranmeq di jujanġeb deqa nanġi aqa areq ġilqa keresainġrej. ²⁰ Deqa tamo qudei na Yesus minġeb, “Ino was nanġi ino ai ombla na ni numqa bonub agi oqeq di tigelejunub.” ²¹ Onaqa Yesus na kamba minġrej, “Tamo unġasari Qotei aqa anjam qusib dauryeqnub qaji nanġi ijo ai bole. Nanġi ijo was bole dego.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minġrnaq laeb

²²⁻²³ Bati bei Yesus aqa anġro nanġi ti qobun bei gogetosibqa Yesus na minġrej, “Iga ya agu taqal beiq ġilqom.” Degsi minġrsiqa nanġi koba na qobun na ġileqnaqqa Yesus a urnġamyoanaqa qobun miligiq di nġisq qambumtej. Onaqa jagwa koba tigelosiq ya korkor-tosiqa qobun qaloqnsiqa mormanġ miligiq aiyeqnaqa ya maqonaqa qobun tugwa laqnej. ²⁴ Deqa Yesus aqa anġro nanġi tulaġ ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minġeb, “O Tamo Koba, iġa padalqa laqnum.” Degsi minġnabqa Yesus a nanġo anjam di qusiqa qutuosiqa tigelej. Tigelosiqa jagwa ti ya ti sinġila na minġrej, “Niġi laoiy.” Onaqa jagwa ti ya ti laosib tulaġ maninej. ²⁵ Onaqa Yesus na aqa anġro nanġi minġrej, “Niġi kiyafa e qa nunġo areqalo sinġilatosa?” Degsi minġrnaqa nanġi tulaġ ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minġrqoqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winġretej

²⁶ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi ti Galili sawa uratosib ya agu ambleq na potosib qobun na ġilsib Gerasa sawaq di tiryeb. ²⁷ Tiryosib Yesus a mandamq ainqa qure deqaji tamo bei a bosiqqa Yesus itej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. A bati gaigai yosi laqnej. A nami koba degsi soqnej. A talq di nġeiosaijoqnej. A gaigai tamo sub ato sawaq di nġeioqnej. ²⁸ Deqa a Yesus unsiqa tulaġ lelenosiqa bosiq Yesus aqa areq di sinġa pulutosiqa minġej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Niri, ni e kiyerbqa bonum? E ni endegsi mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

²⁹ Mondor uge dena Yesus degsi minġej. Di kiyafa? Yesus na sinġila na minjoqnej, “Ni tamo di uratosim ulaġ.” Mondor uge dena bati gargekoba tamo di aqa jejamu ugeugeiyeteqnaqa tamo qudei na ojqnsib sil kokba na aqa sinġa ti ban ti tontoqnsib gegerere taqatoqneb. Yeqnaqa mondor uge dena sil kokba kukoqyelenoqnsiqa tamo di oqnsiqa wadau sawaq osi ġiloqnej.

³⁰ Deqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino nġam yai?” Onaqa minġej, “Ijo nġam Qoto Tamo Gargekoba.” A na Yesus degsi minġej. Di kiyafa? Mondor uge tulaġ gargekoba tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa. ³¹ Onaqa mondor uge nanġi sinġila na pailosib Yesus minġeb, “Ni iġa sub guma kobaq di waigaim.”

³²⁻³³ Bati deqa bel tulaġ gargekoba nanġi mana goge dia suwaroqneb. Deqa mondor uge nanġi na Yesus minġeb, “Ni iġa qarinqimqa iġa bel nanġo jejamuq ġilelenqom.” Onaqa Yesus a mondor uge nanġi odnġrnaqa nanġi na tamo di uratosibqa segi segi bel nanġo jejamuq ġilelenġeb. ġilnabqa bel kalil nanġi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib morenġeb.

³⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanġi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo unġasari kalil nanġi sainġroqnsib laqneb. Gamq di dego sainġroqnsib laqneb. ³⁵ Onaqa tamo unġasari nanġi kumbra di unqajqa beb. Bosib Yesus aqa areq di koroosib nġam ateb di tamo nami mondor uge ti sosiq yosi laqnej qaji aqa areqalo boleosiq gara tigsiq Yesus aqa sinġa jojomq di awesonaq uneb. Unsib ulaugeteb. ³⁶ Onaqa tamo nanġi Yesus aqa maġwa di uneb qaji nanġi na tamo unġasari nanġi sainġreb. Yesus na mondor uge winġrnaq tamo a boleej deqa sainġreb. ³⁷ Yesus a maġwa di babtej deqa tamo unġasari kalil Gerasa sawaq di soqneb qaji nanġi tulaġ ulaugetosib minġeb, “Ni iġa uratgosim ulaġ.” Onaqa Yesus a qobun gogetosiqqa nanġi uratnġrsiq aiyej. ³⁸ Aiqqa laqnaqa tamo Yesus na mondor uge winġretej qaji a sinġila na pailosiq minġej, “E ni daurmqai.” Onaqa Yesus na saidyosiq minġej, ³⁹ “Ni olo ino segi qureq ġilsim Qotei na kumbra tulaġ boledamu emqo deqa nanġi sainġre.” Onaqa a puluosiq aqa qureq ġilsiq Yesus na kumbra tulaġ boledamu yej deqa tamo unġasari kalil nanġi sainġroqnsiq laqnej.

Uġa bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo anġro moiyej qaji a tigeltej

⁴⁰ Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiqqa Galili sawaq ġilej. ġilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq nġam atej di tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi nami bosib a qa tarinġesonab unġrej. Deqa nanġi a unsibqa tulaġ areboleboleinġrej. ⁴¹ Onaqa Qotei tal taqato tamo bei aqa nġam ġairus a bosiq Yesus aqa areq di sinġa pulutosiqa pailyosiq minġej, “Ni ijo talq au.” ⁴² Degsi minġej. Di kiyafa? Aqa anġro sebin qujai bole qujai moiqa laqnej deqa. Anġro aqa wausau 12.

Onaqa Yesus na Jairus odyosiqqigelosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi dego nanqi aiyel daurnjrsib jujunjosib giloqneb. ⁴³ Gileqnaqqa nango ambleq di unqa bei ma ti soqnej qaji a nanqi daurnjrsiq giloqnej. Unqa di nami bai na unej len aiyooqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. Tamo gargekoba nanqi nami a boletqa yeqnaq nanqi keresaijnroqnej. ⁴⁴ Deqa a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Ojnaqa aqa len aiyooqnej qaji di koboej. ⁴⁵ Onaqa Yesus a marej, “Yai na ijo gara ojjo?” Onaqa tamo ungasari kalil nanqi saidonabqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi ni daurmossib jujunmejunub.” ⁴⁶ Onaqa Yesus a kamba marej, “E qalieonum, bei na ijo gara ojjoqqa singila qudei ijo jejamu uratosiq aqag gilqo.” ⁴⁷ Onaqa unqa di a are qalej, “E Yesus aqa gara ojonum ijo ma kobooq di ulitqa keresai.” A degsi are qalsiqqa are tonjononaqa jinga na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq tamo ungasari kalil nango namdamuq di aqa kumbra yej qaji di ubtekrитеj. A Yesus aqa gara ojej deqa ti aqa ma urur koboej deqa ti ubtej. ⁴⁸ Onaqa Yesus na minjej, “O unqa, ni ino areqalo e qa singilatossim ijoq bonum deqa ino ma agi kobooq. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

⁴⁹ Yesus na unqa degsi minjeqnaqa tamo bei a Jairus aqa talq dena bosiq Jairus minjej, “Ungum. Ino angro nami moiqo. Deqa ni Qalie Tamo a lanja wau koba yaim. Uratim aiyem.” ⁵⁰ Degsi minjnaqa Yesus a anjam di qusiqqa Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilatimqa ino angro a boleossim nambile sqas.” ⁵¹ Osiqa Jairus ombla gilsib Jairus aqa talq di branteb. Brantosib Yesus na tamo ungasari kalil nanqi tal gogetqa saidnjrsiqqa angro moiyej qaji aqa ai abu aqa angro qalub agi Pita na Jon na Jems na nanqi segi joqsiqa tal gogeteb. ⁵² Tamo ungasari kalil nanqi na angro moiyej qaji a akamkobatoqneb. Deqa Yesus na minjrej, “Ninqi akamaib. Angro di a moiyoasai. A lanja nejsiq qambumtejumu.” ⁵³ Degsi minjnaqa nanqi Yesus kikiyeb. Nanqi qalieeb, “Angro a nami moiyoqoletqo.” Degsib qalieossib deqa Yesus kikiyeb. ⁵⁴ Onaqa Yesus a warum miligiq gilsiqqa angro aqa ban ojsiqqa soqtossiq minjej, “O Angro, ni tigel.” ⁵⁵ Degsi minjnaqa a olo nambile osiqa urur tigelej. Onaqa Yesus na aqa ai abu nanqi minjrej, “Ninqi inqi osib a anaiyyi.” ⁵⁶ Aqa ai abu nanqi Yesus aqa manwa di unsib deqa nanqi tulan prugueteb. Onaqa Yesus na minjrej, “Ninqi ijo manwa endi unonub deqa ninqi ijo nam ubtosib tamo qudei minjraib.”

9

Yesus na aqa angro 12 nanqi wau enjrej

¹ Bati bei Yesus na aqa angro 12 nanqi koroinjrsiqqa singila enjrej. Nanqi tamo ungasari nango jejamuq dena mondor uge uge winjraqjqa ti tamo nango ma kobotetnjraqjqa ti deqa singila enjrej. ² Osiqa nanqi qarinjrsiqqa minjrej, “Ninqi giloqnsibqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqnsibqa nango ma kobotetnjroqniy.” ³ Osiqa olo minjrej, “Ninqi inqi inqi osib gilaib. Toqon ojaib. Nunjo qaqun aib. Inqi uyo bei osib gilaib. Silali osib gilaib. Gara jugo aiye aiyel aib. ⁴ Ninqi qure bei beiq di brantooqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Deno olo tigelooqnsib qure beiq giloqniy. ⁵ Tamo nanqi ninqi gereingosaiabqa ninqi qure di uratqa ooqnsib nunjo singa tumburum butuyooqniy. Yimqa nanqi nunjo kumbra di unsib poinjraqas. ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’” ⁶ Onaqa Yesus aqa angro 12 nanqi tigelosib qure qureq giloqnsibqa Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanqi minjre minjre laqnsib nango ma kobotetnjroqneb.

Herot a qalieqajqa, “Yesus a tamo yai?”

⁷ Mandor Herot a manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa quej. Qusiqqa areqalo kobaiyej. Di kiyaaq? Tamo qudei nanqi marooqneb, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.” ⁸ Onaqa qudei nanqi marooqneb, “Tamo di a Elaija kiyo olo bqq?” Olo qudei nanqi marooqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanqi nami soqneb deqaji bei. A olo subq na tigelqo.” ⁹ Ariya Herot a segi marej, “Tamo di a Jon sai. Jon agi e na kakro gentem moiyej koboej. Di tamo yai olo bqq? E a qa anjam gargekoba queqnum.” Herot a degsi marsiqqa Yesus unqajqa are qalsiq soqnej.

Yesus a tamo 5,000 nanqi inqi anainjrej

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanqi olo bosib aqa areq di korossibqa kumbra kalil nanqi yoqneb qaji deqa saiyosib minjoqneb. Minjnabqa Yesus a qusiqqa nanqi joqsiq qure bei nam Betsaida gileb. ¹¹ Gileqnaqqa tamo ungasari nanqi endegsib queb, “Yesus a Betsaida gileqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib gileb. Dauryosib gileqnaqqa unjrsiqqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di minjroqnej. Tamo ungasari ma ti so qaji nanqi dego Yesus dauryosib gileqnaqqa a na nanqi kalil boletnjroqnej. ¹² Onaqa sejq aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na tamo ungasari nanqi minjrimqa qure qureq gilsib dia inqi uysib njerenqab. Endi wadau sawa. Inqi saiqoji.” ¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninqi na inqi

anainjriy.” Degsi minjrnaga nanġi na kamba minjeb, “Iga inġi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu. Di keresai. Iga aisim inġi tulaġ koba awaiyosim tamo unġasari kalil endi nanġi anainjrqom di dego kereqasai.”¹⁴ Nanġi degsib mareb. Di kiyaaqa? Tamo 5,000 soqneb deqa.

Onaqa Yesus a kamba aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “Niġi na tamo unġasari nanġi minjribqa qur segi segi 50 awoelenqab.”¹⁵ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi na tamo unġasari nanġi minjrnab dedegsib awoelenjeb.¹⁶ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa laġ goge tarosiqa Qotei paillyej. Paillyo koboonaqa bem ti qe ti ġinġenyosiqa aqa anġro nanġi enjreġnaqa nanġi na osi ġiloqnsibqa tamo unġasari nanġi ġeisib enjreġnab uyoqneb.¹⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inġi oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anġro nanġi na koroiyosib ġumba kokba 12 di ġignab maqelenjeb.

Pita a Yesus qa poiyoonaqa aqa ñam ubtej

¹⁸ Bati bei Yesus aqa anġro nanġi ti sasalosib nanġi segi sosibqa Yesus a Qotei paillyoqnej. Paillyo koboonaqa a na aqa anġro nanġi endegsi nenemnjrej, “Tamo unġasari nanġi e qa kiyersib mareqnu?”¹⁹ Onaqa aqa anġro nanġi na minjeb, “Tamo qudei nanġi mareqnu, ni Jon yansjro qaji. Qudei nanġi mareqnu, ni Elaija. Qudei nanġi mareqnu, ni Qotei aqa medabu o tamo nanġi nami soqneb deqaji bei agi subq na tigelqo.”²⁰ Onaqa Yesus a nanġi olo nenemnjrej, “Niġi segi e qa kiyersib mareqnu?” Onaqa Pita na minjeb, “Ni Qotei aqa Kristus.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²¹ Pita a anjam degsi marnaqa Yesus na aqa anġro nanġi ġinġila na getentnjrsiqa minjrej, “Niġi anjam di ubtosib tamo qudei minjraib.”²² Osiqa minjrej, “E Tamo Anġro. Bunuqna e jaqatinj koba oqai. Juda gate nanġi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanġi ti e qoreibosib lubsib moiyoqnbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

²³ Osiqa aqa anġro kalil nanġi endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim bati ġaigai aqa segi ġamburbas qoboiyosim e daurbqoqnem.²⁴ Tamo bei na aqa segi ġambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ġambile uratqas di a olo ġambile bole oqas.²⁵ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondoġ aqa segi qunuġ padalqas di ñoro dena a kiyersim olo aqaryaiyqas? Di keresai.²⁶ E Tamo Anġro. Tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaiyqas di mondoġ e bosiyqa e kamba tamo deqa jemaiqbqas. Bati di e ijo segi rian na ti ijo Abu aqa rian na ti ijo Abu aqa laġ anġro nanġo rian na ti bqai.²⁷ E bole mernġwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanġi moreġosaisoqnbqqa Qotei na nanġi taqatnjrsim nanġo Mandor Koba soqnimqa nanġi unqab.”

Yesus aqa anġro qalub nanġi mana goge di Yesus aqa jejamu bulyonaq unobeiteb

²⁸ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa bati 8 onaqa a Qotei paillyqa marsiqa Pita na Jon na Jems na nanġi qalub joqsiqa koba na manaq oqeb.²⁹ Manaq oqsiq dia Yesus a Qotei paillyeqnaqa aqa ulatamu bulyonaq nanġi unobeiteb. Aqa gara dego tulaġ puloġosiq qatekritej.³⁰ Onaqa tamo aiyel brantosisib Yesus ombla anjam maroqneb. Tamo aiyel di Moses Elaija wo.³¹ Nanġi aiyel rian koba ti Qotei aqa ġinġila ti beb. Bosibqa Yesus a bunuqna Jerusalem dia aqa wau kobotosim moisiim mandam uratqas anjam deqa Yesus ombla qairoqneb.³² Yesus aqa anġro qalub nanġi tulaġ urnamnjrnaga ġereġesoqneb deqa olo qutuosiqbqa ġam poinjrnaga Yesus aqa rian koba de ti tamo aiyel a ombla tigelesoqneb qaji nanġi ti unjreb.³³ Onaqa Moses Elaija wo nanġi olo Yesus urateqnbqqa Pita na minjeb, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo bosib iġa koba na endi unum di boleqaja. Deqa iġa tal kiñilala qalub ġereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” Pita a anjam bei marqa saiiyoonaqa anjam di laġa marej.

³⁴ Mareqnaqa laġbi aisiqa nanġi kabutnjrnaga nanġi ulaugeteb.³⁵ Onaqa laġbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanġi queb, “Endi ijo Anġro qujai e segi na ġiltem qaji. Niġi aqa anjam quetoqniy.”³⁶ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi anjam di qusiq ġam ateb di Yesus a segi nanġi koba na sonab uneb. Nanġi tamo bei unosai. Bati deqa nanġi kumbra uneb qaji di ubtosib tamo qudei nanġi minjrosaijoqneb. Nanġi mequmosib soqneb.

Yesus a anġro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

³⁷ Nebeonaqa nanġi manaq dena olo aisib tamo unġasari tulaġ ġargekoba mana utruq di tarinjonab itnjreb.³⁸ Onaqa tamo unġasari nanġo ambleq dena tamo bei a brantosiqa tulaġ maosiq Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni ijo anġro mel unime. A ijo anġro qujai bole qujai.³⁹ Mondor uge na aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa a tulaġ leleġoqnsiqa aqa medabuq na maul aiyeqnu. Mondor uge dena a qunġimyoqnsiqa aqa jejamu tulaġ ugeugeiyeqnu. A olo uratosaiqnu.⁴⁰ Deqa e na ino anġro nanġi minjronum, ‘Niġi mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanġi na wiyqa yonub keresaiinjrqo.”

⁴¹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Ningi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nungo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nungo areqalo ti kumbra ti tulan uge. Bati gembub e ningi koba na sosiyaqqa nungo gulbe di qoboioqonqai?” Degsi marsiqa angro di aqa abu minjej, “Ino angro mel di osau.” ⁴² Onaqa osi beqnaqa mondor uge dena aqa jejamu ojsiq mandamq waiyosiq qunjimyoqnej. Yeqnaqa Yesus na mondor uge di niriñtosiq wiyonaq angro aqa jejamu uratonaq bolelej. Boleonaqa Yesus na angro di ban ojsiq osi gilsiq aqa abu yej. ⁴³ Onaqa tamo ungasari kalil mana utruq di soqneb qaji nangi Qotei aqa manjwa di unsibqa tulan prugugeteb.

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

Tamo ungasari nangi manjwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa are koba qaleqnaqba a na aqa angro nangi endegsi minjrej, ⁴⁴ “Ningi ijo anjam endi geregere quiy. E Tamo Angro. Jeu tamo nangi na e ojsib tamo qudei nango banq di atqab.” ⁴⁵ Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa anjam di qusib anjam aqa utru Qotei na ulitej deqa nangi poinjrosai. Deqa nangi Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa angro yai a ñam ti sqas?

⁴⁶ Bati bei Yesus aqa angro nangi segi segi niriñosib angro yai a nangi kalil bunjnrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ⁴⁷⁻⁴⁸ Onaqa Yesus a nango areqalo di qalieosiqa angro kiñala bei osiqa aqa areq di tigeltosiqa nangi osornjrej. Osornjrsiqa minjrej, “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na ijo Abu e qarinbej qaji di dego osim geregereiyqas. Nungo ambleq di tamo bei a aqa segi ñam soqtqa uratqas di tamo dena ningi kalil bunjosim ñam ti sqas.”

Tamo nangi ningi jeutngosaieqñub di nangi ningi koba na wau qujai

⁴⁹ Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nangi winjreqlaqa iga na unsim saidyem. Di kiyayaq? A iga koba na wauosaieqnu deqa.” ⁵⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Ningi a saidyaib. Tamo nangi ningi jeutngosaieqñub di nangi ningi koba na wau qujai.”

Samaria tamo nangi na Yesus qoreiyeb

⁵¹ Onaqa Yesus a mandam uratosim lanj qureq oqwjajqa bati jojomonaqa a Jerusalem aiqajqa areqalo qujaitosiqa Jerusalem areiyosiq walwelej. ⁵²⁻⁵³ Walweloqnsiqa aqa angro qudei nangi qarinjnraqa nangi namo aisib Samaria nango qure beiq di brantosib Yesus a di ñeijajqa minjnraqba nangi na saideb. Di kiyayaq? A Jerusalem aiyoqnej deqa. ⁵⁴ Onaqa Yesus aqa angro aiyel Jems Jon wo nangi kumbra di unsibqa minjin oqetjnraqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga ñamyuwo metonam lanj goge na aisim tamo nangi di koitjnraqas.” ⁵⁵ Onaqa Yesus a bulosiqa nangi aiyel niriñtnjrej. ⁵⁶ Osiqa aqa angro kalil nangi joqsiqa koba na qure beiq aiyeib.

Tamo qudei nangi Yesus dauryqajqa mareb

⁵⁷ Nangi gam dauryosib aiyeqnaqba tamo bei na Yesus minjej, “Ni sawa sawaq giloqñimqa e ni daurmogñqai.” ⁵⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Bauñ juwanj nangi tal ti. Agi sub milligiq di ñereñeqñub. Qebari nangi simi ti. Deqa nangi simiq di ñereñeqñub. Ariya e Tamo Angro ñeijajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.” ⁵⁹ Osiqa tamo bei minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa tamo dena minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tarinjoqñqai. A moiyimqa subq atsiy di e ni daurmqa.” ⁶⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Unqum. Tamo moiyu qaji nangi segi na tamo moiyu qaji nangi subq atelenjoqñqab. Ariya ni sawa sawaq giloqñsimqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatjnrsim nango Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqne.”

⁶¹ Onaqa tamo bei na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni marimqa e mati gilsiy ijo was nangi ban ojelejnosiy bosiy ni daurmqa.” ⁶² Onaqa Yesus na minjej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatjnrsim nango Mandor Koba sqas anjam di ni mare mare laqne. Ni que. Tamo bei a kuñi ojsimqa a bulosim qoreq ñam atoqñqas di a Qotei aqa wau ojqa keresai.”

10

Tamo 72 nangi Yesus aqa anjam mare mare laqneb

¹ Bati bei Tamo Koba a na tamo kalil a dauryoqneb qaji nangi metjnraqa aqa areq bonabqa nango ambleq dena tamo 72 nangi giltjnrej. Nangi aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltjnrej. Giltjnrsiqa nangi aiye aiyel namoosib qure kalil a segi bunuqna walwelosim aiqas qaji nangi deq aiqajqa minjrsiqa qarinjnraqa aiyeib. ² A nangi qarinjnraqa osiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Wauq di ñngi gargekoba melionub. Ariya ñngi meli bunuj otorqajqa

wau tamo gargekoba sai. Deqa ningi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanği qarinjnrjmqa nanği aqa wauq gilsib ingi meli bunuj otorelenqab.

³“Deqa ningi aiyiy. Ningi kaja du du bul unub deqa e na ningi qarinqitqa aisib baun juwan nango ambleq di wauoqnqab. ⁴Ningi silali osib aiyai. Nunjo qaquq aib. Singa tatal jigaib. Ningi aiyooqnsibqa gamq di tamo qudei turoqnsibqa nanği anjam bei minjraib. ⁵Ningi tal bei gogetoqnsibqa tamo unğasari tal miligiq di unub qaji nanği endegsib minjroqniy, ‘Ningi lawo na soqniy.’ ⁶Degsib minjroqnsibqa lawo tamo bei sqas di a nunjo lawo anjam di oqas. Ariya lawo tamo bei sqasai di nunjo lawo anjam di olo puluosim nunjoq bqas. ⁷Ningi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal quajiq di soqniy. Olo tal bei bei gogetoqnaib. Nanği na ningi joqsib ingi ti ya ti anaingoqnsibqa uyoqniy. Ningi Qotei aqa wau tamo unub deqa nunjo awai agi oqniy.

⁸“Ningi qure beiq di brantoqnsibqa nanği ningi joqoqnsib ingi anaingoqnsibqa uyoqniy. ⁹Ningi qure dia sosibqa tamo unğasari ma ti unub qaji nanği boletnjroqnsib endegsib minjroqniy, ‘Qotei a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jomqo.’ ¹⁰Ariya ningi qure beiq di brantoqnsibqa nanği ningi gereingosaiabqa ningi nanği uratnjrqa oqnsib nango qure ambleq di tigeloqnsibqa endegsib minjroqniy, ¹¹‘Ningi Qotei qoreiyonub deqa nunjo qure qa tumbum gago singa qandratqo qaji agi butuyetngonum. Ariya ningi endegsib qalieoiy, Qotei a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jomqo.’ O ijo anğro, ningi degsib minjroqniy. ¹²E ningi mernğwai. Mondonj Qotei a tamo unğasari nango une qa peginjrqqa batiamqa a na qure deqaji nanği tulan padaltnjrougetqas. A na Sodom qure nanği degsim padaltnjrqasai. A nanği gulbe kiñala enjrqas.

Tamo unğasari are bulyosai qaji nanği mondonj tulan padalougetqab

¹³“O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Manwa e nunjoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanjoq di brantej qamu nanği nami are bulyosib are uge qa gara jigsib nam sumq di awoeb qamu. ¹⁴Deqa e ningi endegsi mernğwai. Mondonj Qotei a tamo unğasari nango une qa peginjrqqa batiamqa a na ningi tulan padaltnjrougetqas. A na Tair qure ti Saidon qure ti nanği degsim padaltnjrqasai. A nanği gulbe kiñala enjrqas. ¹⁵O Kaperneam tamo unğasari, ningi lanj qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ningi breingimqa moiyo qureq aiqab.”

¹⁶Osiqa Yesus na aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Tamo bei a nunjo anjam qusim dauryqas di a ijo anjam dego qusim dauryqas. Ariya tamo a ningi qoreingwas di a na e dego qoreibqas. Tamo a e qoreibqas di a na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego qoreiyqas.”

Tamo 72 Yesus na qarinjnrrej qaji nanği olo aqa areq beb

¹⁷Yesus na tamo 72 nanği di qarinjnrnaq aisib aqa anjam mare mare laqneb. Onaqa bunuqna nango wau di koboonaaqa nanği olo puluosib Yesus aqa areq bosib areboleboleinjrnaqa minjeb, “O Tamo Koba, iga ino ñam na mondor uge uge nanği winjreqnamqa nanği gago anjam dauryoqnsib jaraiyoqneb.” ¹⁸Onaqa Yesus na minjrej, “Kola minjal urur mandamq aiyeqnu dego kere Satan a urur lanj goge na ulonjosiq aiyeqnaq e unonum. ¹⁹Ningi quiy. E na Qotei aqa singila ningi enğonum. Deqa ningi singila di osib amal uge ti deginj ti nango singila tentoqnsib laqnqab. Gago jeu tamo Satan aqa singila kalil dego ningi na kobotoqnqab. Deqa ingi bei na yala ningi ugeugeingwa keresai. ²⁰Mondor uge nanği nunjo anjam dauryoqnsib jaraiyeqnuq di bolequja. Ariya ningi deqa tulan areboleboleingaiq. Qotei a nunjo ñam lanj qureq di nengrenjyej unu. Ningi deqa tulan areboleboleingem.”

Yesus a tulan areboleboleiyonaqa Qotei pailyej

²¹Bati deqa Mondor Bole a Yesus aqaq aisiq areqalo singilatetonaqa a tulan areboleboleiyonaqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni segi lanj qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaaqa? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanği qa ulitoqnsimqa tamo nanği anğro du du bul unub qaji nanği segi qa babteqnam nanği poinjreqnu. Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.” ²²Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na ingi ingi kalil ijo banj di atelenjyej unu. E segi Qotei aqa Niri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanği ijo Abu osornjrqqa areibqas di osornjrqai. Yim nanği dego ijo Abu qa qalieqab.”

²³Yesus a degsi marsiqa aqa anğro nanği joqsiqa nanği segi sasalosib a na minjrej, “Ningi nunjo nğamdamu na ijo kumbra uneqnuq deqa ningi tulan areboleboleingem. ²⁴Ningi quiy. Nami mandor kokka ti Qotei aqa medabu o tamo nanği ti gargekoba kumbra ningi bini uneqnuq qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanği unosaiqneb. Anjam ningi bini queqnuq qaji di dego nanği quqwjajqa are koba soqnej. Ariya nanği quosaiqneb.”

Samaria tamo bei a kumbra bole yej

²⁵ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa sinğila laña tenemtqa osiqa endegsi nene-myej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nambile gaigai sqai?” ²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Dal anjam nenğrenğ di kiyersi unu? Ni gaigai sisiyeqnum. Deqa ni segi na mare.” ²⁷ Onaqa tamo dena minjej, “Dal anjam endegsi unu, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulañ qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qununğ ti ino sinğila ti ino areqalo ti kalil a yekritime. Osim ni ino segi jejamu gereyeqnum dego kere ino was nanğı degsim geregerejnroqnime.’” ²⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni kumbra di yoqnqam dena ni nambile oqam.”

²⁹ Onaqa tamo di a diqosiq aqa segi powo babtqa are qalsiq deqa olo Yesus nenemyej, “Tamo yai a ijo was unu deqa e na gereiyqai?” ³⁰ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam endegsi minjej, “Tamo bei a Jerusalem dena tigelosiqqa gam dauryosiq Jeriko qureq aiyeqnaqa gamq di bajinğ tamo qudei nanğı na a ojsib aqa inğı inğı kalil yayiekriteb. Osib aqa gara palontetosib qalougetonab a moiqa jojomonaqa gam qalaq di a uratosib jaraiyeb. ³¹ A gam qalaq di njeisonaqa atra tamo bei a gam dena walwelosiq gilsiq tamo di unej. Unsiqa a aqaryaiyqa uratosiqqa gam qala beiq na bunyosiqqa gilej. ³² Onaqa sokiñalayonaq tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. A Livai tamo. A atra tal taqatoqnej qaji. A gam dena walwelosiq tamo di gam qalaq di njeisonaqa unsiqa a dego tamo di aqaryaiyqa uratosiqqa gam qala beiq na bunyosiqqa walwelosiq gilej.

³³⁻³⁴ “Ariya olo sokiñalayonaq Samaria tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. Gilsiq tamo di unsiqa a qa tulañ dulosiqqa aqa areq bosiqqa goreñ ti wain ti osiq aqa jejamu pupoiyelenğeb qaji di yanselenosiqqa qoselenetey. Osiqqa a soqtosiqqa aqa donki quraq di atsiqa osi gilsiqqa tamo njeñeño qaji talq di gereiyosiq taqatoqnej. ³⁵ Onaqa nebeonaqa Samaria tamo di aqa segi qureq gilqa osiqqa njeñeño qaji tal taqato tamo aqa banğ di silali banğa qudei atsiqa minjej, ‘Ni silali endena tamo di geregereiyoque. E bosiy ino segi silali banğa gembub ni olo uratqam di ni kamba emqai.’”

³⁶ Yesus na dal anjam qalie tamo di yawo anjam degsi minjsiqqa olo minjej, “Tamo qalub nanğı gam dena walwelosib gileb. Deqa ni merbe. Tamo yai a tamo gam qalaq di qal nab njeisoqnej qaji aqa was bole?” ³⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo na kamba Yesus minjej, “Samaria tamo ağı tamo deqa dulej qaji di aqa was bole.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni gilsim kumbra degsim yoqne.”

Yesus a Marta Maria wo nanğo talq di soqnej

³⁸ Onaqa bati bei Yesus aqa anğro nanğı koba na walwelosib aisib qure beiq di branteb. Qure dia uña bei soqnej aqa ñam Marta. A nanğı joqsıq koba na aqa tal gogeteb. ³⁹ Marta aqa jaja bei soqnej aqa ñam Maria. A Tamo Koba aqa sinğa jojomq di awoosiqqa aqa anjam quoqnej. ⁴⁰ Ariya Marta a nanğ inğı goiyetnırqa marsiqqa wau koba yoqnej. Osıqa Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo jaja na e uratbqoqa e segi inğı goiyoqnsm inğı inğı kalil gereiyeqnum. A na e yala aqaryaiybosai. Deqa ni na minjimqa a e aqaryaiyem.” ⁴¹ Onaqa Tamo Koba a na kamba Marta minjej, “O Marta, ni inğı inğı kalil qa are koba qaleqnum. Ni inğı inğı deqa are kobaimaiq. ⁴² Inğı qujai qa are qalqam di kere. Maria a inğı qujai di oqo. Inğı di tulañ boledamu. Inğı di tamo bei na olo yayıyqa keresai.”

11

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

¹ Onaqa bati bei Yesus a sawa beiq gilsiq dia Qotei pailyosiq sonaqa aqa anğro bei na minjej, “O Tamo Koba, Jon a nami aqa anğro nanğı pailyqaiyqa gam osornjroqnej dego kere ni na iga dego pailyqaiyqa gam osorge.” ² Onaqa Yesus na aqa anğro nanğı endegsi minjrej, “Ninğı Qotei pailyqa osibqqa endegsib pailyoqniy,

‘O Abu, ino ñam tulañ getento.

Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

³ Gago inğı uyo bati gaigai keretgoqnime.

⁴ Tamo nanğı iga qa une ateqnub qaji nanğo une kalil iga na kobotetnıreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgoqnime.

Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnmqa ni iga aqaryaiygoqnime.’”

⁵⁻⁶ Osıqa Yesus na olo minjrej, “Ino kadoi bei a qolo jige ino talq bosimqa oqeq di tigelosim mermqas, ‘O kadoi, ijo was a sawa isaq na walwelosiq ijo talq bqoqa e inğı bei anaiyqaiyqa di saiyoji. Deqa ni bem qalub ebimqa e anaiyqai.’” ⁷ A degsi mermimqa ni na kamba minjram, ‘Ni e njeio njam gentbaim. E siranğ qandimtonum. E ijo anğro nanğı ti njeijunum. Deqa e ni bem emqa keresai.’” ⁸ Ni na ino kadoi degsi minjimqa a ni tulañ wainımqas. Wainımimqa ni tigelosim bem yqam. A ino kadoi unu ni deqa are qalsim bem yqasai. A ni tulañ wainımqo deqa ni tigelosim inğı keretosim yqam. ⁹ Deqa e ninğı endegsi mernğwai. Ninğı inğı bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Ninğı inğı bei oqa marsibqqa nımqab di itqab.

Ningi siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetngwas. ¹⁰ Tamo kalil Qotei pailyeqnuub qaji nangi ingi eqnub. Tamo kalil ingi qa nameqnuub qaji nangi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnuub qaji nangi Qotei na siran waqtetnjreqnu.

¹¹ “Tamo bei aqa angro a mamyim qe qa minjimqa a qe yqas. A amal uge yqasai. ¹² A na tuwe tawel qa minjimqa a tuwe tawel yqas. A deginj yqasai. ¹³ Deqa ningi quiy. Ningi tamo bolesai. Ariya ningi nungo angro nangi ingi bole bole enjreqnuub. Ningi nangi saidnjrosaeqnuub. Nungo kumbra dena ningi endegsi poingem, nungo Abu lan qureq di unu qaji a dego ningi saidngosaieqnu. Ningi paillyqab di a na aqa Mondor Bole engwas. A na ningi saidngwasai bole sai.”

Tamo qudei nangi maroqneb, “Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu”

¹⁴ Onaqa Yesus a tamo bei mondor uge na medabu getentesoqnej qaji di mondor uge wiyetej. Wiyetonaqa a olo boleosiqa anjam maroqnej. Deqa tamo ungasari nangi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugueteb. ¹⁵ Onaqa tamo qudei nangi dego Yesus aqa manwa di unsib Yesus yomuiyosib maroqneb, “Mondor uge nango gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nangi winjreqnu.” ¹⁶ Onaqa tamo qudei nangi Yesus aqa singila lanja tenemtqa osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei lan goge di unu qaji aqa singila bei babtım iga unqom.” ¹⁷ Onaqa Yesus a nango areqalo di qalieosiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nangi sawa qujaiq di unub qaji nangi segi poaiyelosib qotqab di nangi koba na geregere sqa keresai. Nangi niñaqosib koboqab. Tamo nangi tal qujaiq di unub qaji nangi segi poaiyelosib qotqab di nangi dego koba na geregere sqa keresai. ¹⁸ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nangi winjrqas di nangi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nangi olo taqatnjrqas? Di keresai. Ningi mareqnuub, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nangi winjreqnu.’ ¹⁹ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nangi winjrqai di yai aqa singila na nungo angro nangi mondor uge winjrqab? Deqa nangi segi na mernjwab, ningi anjam groteqnuub. ²⁰ Ariya e Qotei aqa singila na mondor uge nangi winjrqai di ningi endegsi poingwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ningi degsi poingwas.

²¹ “Tamo singila koba bei a anj ti qaja ti ojelenosim aqa segi tal geregere taqatqas di aqa ingi ingi kalil bole sqab. ²² Ariya tamo bei tulan singila koba a bosim tamo di ombla qotsim singilaqas di a na qaja ti anj ti tal aqa abu a dena singilaqonej qaji di yayiyeleosim aqa ingi ingi kalil elenqas. Osim ingi ingi di tamo qudei nangi banq di olo atelenqas.

²³ “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosim sawa kangranjoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa njam ugeyim marqas, ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ ²⁵⁻²⁶ A degsi marsimqa aism tal di nami manj solsisb ingi ingi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulan ugedamu nangi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulan ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulan ugedamuqas.”

Tamo yai nangi tulan areboleboleinjrim sqab?

²⁷ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nangi ambleq dena unja bei a brantosiqqa tulan lelenosiqqa Yesus minjrej, “Ino ai agi ni nami nambabtmosiqqa munqum anaimoqnej qaji a Qotei aqa njamgalaq di unja tulan bolequja. Deqa a tulan areboleboleiyim sqas.” ²⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo ai a segi areboleboleiyiqasai. Tamo nangi Qotei aqa anjam quoqnsib dauryeqnuub qaji nangi dego tulan areboleboleinjrim sqab.”

Tamo qudei nangi Yesus aqa manwa unqajqa minjeb

²⁹ Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi Yesus aqa areq di koroeqnaqbqa a na nangi endegsi minjroqnej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nango kumbra tulan ugedamu. Nangi gaigai Qotei aqa manwa lanja unqajqa metbeqnuub. Deqa e na Qotei aqa manwa bei nangi osornjrqasai. Jona aqa manwa segi osornjritqa nangi unqab. ³⁰ Agi Jona a segi manwa bul sonaqa tamo ungasari Ninive qureq di soqneb qaji nangi manwa di uneb. Dego kere e Tamo Angro manwa bul soqnit tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nangi manwa di unqab. ³¹ Mondonj Qotei na tamo ungasari nangi peginjrqqa batiamqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nango kumbra uge babtetnjrqas. A degyqas. Di kiyaaq? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqqa sawa isaq na walwewosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan bunjejunu qaji a nungo ambleq di unu. ³² Mondonj Qotei na tamo ungasari nangi peginjrqqa batiamqa Ninive tamo nangi dego tigelqab. Tigelosibqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nango kumbra uge babtetnjrqab. Nangi degyqab. Di kiyaaq? Ninive

tamo nan̄gi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan bunyejumu qaji a nun̄go ambleq di unu.”

Ino n̄damu a ino jejamu qa pulon̄ bul

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim tal surumq di atqasai. Kulum miligiq jugwasai. Boleq di gaintim warum suwan̄amqa tamo un̄gasari nan̄gi tal miligiq gilsib warum geregere un̄qab. ³⁴ Ino n̄damu a ino jejamu qa pulon̄ bul. Deqa ino n̄damu boleqas di ino jejamu kalil suwan̄esqas. Ariya ino n̄damu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. ³⁵ Deqa nin̄gi geregere unoqniy. Nun̄go jejamu suwan̄ejumu qaji di olo ambruo uge. ³⁶ Ino jejamu kalil suwan̄ekritqas di taqal bei ambruqa keresai. Deqa ino jejamu kalil suwan̄oq di soqneme. Lam pulon̄osiq ni suwantmeqnu dego kere.”

Farisi ti dal anjam qalie tamo nan̄gi ti kumbra uge ugeyeqnu

³⁷ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa Farisi tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minje, “Aqo ombla ijo talq gilsim in̄gi uyqom.” Osiqa nan̄gi ombla aqa talq gilsib awoeb. ³⁸ Awoosib Yesus a in̄gi uyqa osiqa a mati ban̄ yansosaisosiq laña uyej. Deqa Farisi tamo a Yesus aqa kumbra di unsiqa tulan̄ prugugetej. ³⁹ Onaqa Tamo Koba a na minje, “Nin̄gi Farisi nun̄go kumbra uge agi ubtosiy mern̄gwai. Nin̄gi ya gamban̄ ti tabir ti qore segi yanseqnub. Nin̄gi miligi yansosaieqnu. Di yawo anjam. Aqa damu agiende. Nin̄gi baban̄ na tamo bole. Ariya nun̄go are miligi kumbra uge ti bajin̄ kumbra ti dena maqejumu. ⁴⁰ Nin̄gi nanari tamo! Qotei a nun̄go jejamu gereiyosiq nun̄go are miligi dego gereiyej. Di nin̄gi qaliesai kiy? ⁴¹ Deqa in̄gi in̄gi kalil nun̄go are miligiq di unu qaji di nin̄gi elen̄osib tamo in̄gi saiqoji nan̄gi en̄jroqniy. Nin̄gi kumbra degyibqa nun̄go in̄gi in̄gi kalil milalesqas.

⁴² “O Farisi tamo, nin̄gi tulan̄ padalouetqab. Di kiyaaq? Nin̄gi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Agi nin̄gi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnub. Ariya nin̄gi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnu. Agi nin̄gi kumbra bole bole dauryosaieqnu. Nin̄gi Qotei qalaqalaiyosaieqnu. Nin̄gi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa e nin̄gi endegsi mern̄gwai. Nin̄gi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Nin̄gi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.

⁴³ “O Farisi tamo, nin̄gi tulan̄ padalouetqab. Di kiyaaq? Nin̄gi Qotei tal miligiq di tamo ñam ti nango awo jaramq di awoqajqa tulan̄ areboleboleingeqnu. Nin̄gi koro sawaq di dego tamo un̄gasari nan̄gi na nun̄go ñam soqtetngosib ban̄ ojetngwajqa deqa areboleboleingeqnu.

⁴⁴ “O Farisi tamo, nin̄gi tulan̄ padalouetqab. Di kiyaaq? Nin̄gi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di marin̄ na kabutqo. Deqa tamo un̄gasari nan̄gi quraq na walweloqnaq di nan̄gi qalieqasai.”

⁴⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa anjam di qusiqa minje, “O Qalie Tamo, ni Farisi nan̄gi anjam degsi min̄jronum deqa ni gago ñam dego ugetoiyonum.” ⁴⁶ Onaqa Yesus na kamba minje, “O dal anjam qalie tamo, nin̄gi dego tulan̄ padalouetqab. Di kiyaaq? Nin̄gi tamo un̄gasari nan̄gi gulbe kokba en̄jreqnub qoboioqnsib unub. Ariya nin̄gi na olo nan̄go gulbe di qoboiyetnjrosaietqab.

⁴⁷ “Nin̄gi tulan̄ padalouetqab. Di kiyaaq? Nun̄go moma nan̄gi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi ñumeqnaq moreñoqneq. Ariya nin̄gi na olo nan̄go sub gereiyeqnu. ⁴⁸ Nun̄go kumbra dena nin̄gi endegsib marobuleqnu, ‘Gago moma nan̄go kumbra bole.’ Nin̄gi degsib marobuleqnu. Agi nun̄go moma nan̄gi Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi ñumoqneq. Ariya nin̄gi na olo nan̄go sub gereiyeqnu.

⁴⁹ “Utru deqa Qotei powo koba ti unu qaji a endegsi marej, ‘E ijo medabu o tamo nan̄gi ti ijo anjam maro tamo nan̄gi ti qarinjritqa tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄goq giloqnbqqa nan̄gi na nan̄gi jeutnjroqnsib tulan̄ ugeugeinjroqnaq. Nin̄gi qudei ñumoqnsib moreñoqnaq.’ ⁵⁰⁻⁵¹ O dal anjam qalie tamo, Qotei a nun̄go moma nan̄go une kalil osim tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄go jejamuq di atelen̄qas. Nun̄go moma nan̄go une di agi nan̄gi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Qotei a mandam atej bati deqa nan̄gi une di yqajqa utru ateb. Dena bosib bosib Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. E bole mern̄gwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo un̄gasari bini bati endeqa unub qaji nan̄gi en̄jrqas.

⁵² “O dal anjam qalie tamo, nin̄gi tulan̄ padalouetqab. Di kiyaaq? Tamo un̄gasari nan̄gi Qotei qalieqajqa gam itqa mareqnaqqa nin̄gi na olo gam getentetnjreqnu. Nin̄gi segi Qotei qalieqajqa gam itqa keresai. Deqa tamo un̄gasari nan̄gi dego gam di itqa yeqnaq nin̄gi na olo gam getentetnjreqnu.”

⁵³ Osiqa Yesus a tigelosiqqa tal di uratosiq gilej. Bati deqa dal anjam qalie tamo nan̄gi ti Farisi nan̄gi ti a qa min̄jin̄ oqetnjrnaqa anjam gargekoba nenemyoqneq. ⁵⁴ A anjam bei grotin̄qa nan̄gi a ojqaqqa deqa anjam gargekoba nenemyoqnsib a dadauryoqneq.

12

Yesus a Farisi nanjo kumbra uge qa anjam marej

¹ Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji Yesus unqajqa bosib koroosib jujun kobaeb. Singa waiyosib walwelqa keresai. Deqa tamo qudei na tamo qudei nanjo singa soset-njroqneb. Bati deqa Yesus a aqa angro nanji joqsiaq nanji sasalosib a na minjrej, “Ningi geregere nam atoqniy. Farisi nanji gisan tamo. Nanji anjam maro aiyelteqneb. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanjo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. ² Deqa ningi quiy. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanji qusib poinjrqas. ³ Deqa anjam kalil ningi ambruq di mareqneb qaji di suwanamqa tamo nanji quqwab. Anjam kalil ningi warum miligiq di mareqneb qaji di tamo nanji bijal gogeq di tigelosib palontqab.”

Ningi Qotei segi ulaiyiy

⁴ Osiaq Yesus a olo marej, “O ijo angro, ningi quiy. Ningi jeu tamo nanji ulainjraib. Nanji nunjo jejamu segi qalsib moiyoitqa kere. Nanji ningi gulbe bei engwa keresai. Deqa ningi nanji ulainjraib. ⁵ Tamo ningi ulaiyqab qaji agi deqa merngwai. Qotei a segi nunjo jejamu moiyoitosim bunuqna nunjo qunun dego njamyuwoq waiyqa kere. Deqa ningi a segi ulaiyiy.

⁶ “Ningi qalie. Tamo nanji qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosieqneb. Silali kiñala na awaiyeqneb. Ariya Qotei na qebari sinjir nanji geregere taqatnjreqnu. A na nanji uratnjrosaeqnu. ⁷ Dego kere Qotei a nunjo gate banqa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. Deqa ningi ulaaib. Ningi qebari kalil nanji tulan bunjrejrunub.”

Iga Yesus aqa ñam marqajqa jemaigwasai

⁸ Osiaq Yesus a olo marej, “E Tamo Angro. Ningi mandam tamo nanjo ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondon e na kamba Qotei aqa lan angro nanjo ulatamuq di nunjo ñam boleq atsiy marqai. ⁹ Ariya ningi mandam tamo nanjo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondon e kamba dego Qotei aqa lan angro nanjo ulatamuq di nunjo ñam marqajqa asgibqas.

¹⁰ “E Tamo Angro. Tamo bei na e misilinqbas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo bei na Mondor Bole misilinqbas une di Qotei na kobotqasai.

¹¹ “Bunuqna Juda tamo kokba nanji ningi ojsib nanjo Qotei tal miligiq di tigeltngosib nenemngibqa ningi na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa are koba qalaib. Rom nanjo gate ti nanjo mandor ti nanjo ulatamuq di dego ningi tigeltngibqa ningi na kamba anjam minjrqajqa ulaaib. ¹² Bati deqa Mondor Bole na areqalo engimqa ningi anjam marqab.”

Ñoro tamo qa yawo anjam

¹³ Onaqa tamo ungasari koroosiqneb qaji nanjo ambleq dena tamo bei a tigelosiaq Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo was minjimqa a na gago abu moiyej qaji aqa ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei ebqas.” ¹⁴ Onaqa Yesus na minjej, “Tamo yai na e gilbqo deqa e nunjo gulbe di gereiyqai?” ¹⁵ Degsi minjsiaq tamo ungasari kalil nanji endegsi minjrej, “Ningi ñoro koba oqajqa mamaulngaiq. Ningi ñoro koba ti sqab dena ningi ñambile bole oqa keresai. Ningi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.”

¹⁶ Osiaq yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa wauq di ingi tulan koba melioqnej. ¹⁷ Deqa a endegsi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo ingi tulan koba melielenqo. Deqa e ingi di atqajqa tal keresaiibqo.’ ¹⁸ Osiaq marej, ‘E endegyqai. E ijo tal kalil konjelenosiy olo tal kokba atelenqai. Osiy ijo ingi meli kalil tal kokbaq di jugwai. Ijo ñoro kalil dego dia jugelenqai. ¹⁹ Jugelenosiy marqai, ‘Ijo ingi ingi tulan koba agi atonum unu. Deqa e qaratosiy lanq awesqai. Sosiy ingi ti ya ti uyoqnsiy areholeboleiboqnas. Wausau gargekoba gilqas ijo ingi ingi di koboqasai.’” ²⁰ Tamo di a degsi marnaqa Qotei na minjej, ‘Ni nanari tamo. Qolo qujai endeqa e ino qunun yaimitqa ni moiqam. Yimqa ingi ingi kalil ni na gereiyosim atonum qaji di tamo yai na olo oqas?’ Qotei na degsi minjej. ²¹ Dego kere tamo nanjo ñoro koba koroieyunub qaji nanjo ñoro qoji padalqab. Nanji lan qure qa ñoro saiqoji unub deqa nanji Qotei aqa ñamgalaq di sougetosib morenqab.”

Ningi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²² Osiaq Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “Ningi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga ingi qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ningi degsib maraib. ²³ Ningi ingi uyo na segi ñambile oqasai. Ningi gara jugoqnaq dena segi nunjo jejamu bole sqasai. ²⁴ Ningi qebari nanji unjriy. Nanji ingi yagosaieqneb. Ingi otorosib talq di atosaeqneb. Ariya Qotei na qebari nanji ingi anainjreqnu. Ningi qalie, qebari nanji qunun saiqoji. Ningi tamo qunun ti. Ningi qebari nanji tulan bunjrejrunub. ²⁵ Ningi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab dena ningi nunjo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai.

Sai bole sai. ²⁶ Ningi wau kiñala deqaji yqa keresai deqa ningi kiyaqa ingi qudei qa are koba qaleqñub?

²⁷ “Ningi ñam so unjriy. Nango wala kiyersib branteqñub di ningi qaliesai. Nangi segi wauosaieqñub. Nango segi wala gereiyosaieqñub. Deqa e ningi endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqñej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulañ bunyejunu. ²⁸ Mañ lanaj a bini oqwas nebe tamo nanji na ginjenyosib ñamyuwoq waiyqab. Mañ lanaj di Qotei na wala enjreqñu. Deqa ningi kiyaqa Qotei qa nungo areqalo singilatqa yonub keresaiingwo? Ningi mañ lanaj sai. Ningi tamo qunun ti. Deqa ningi endegsi poinjem, Qotei a ningi dego gara engoqñas. ²⁹ Ningi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga ingi ti ya ti qabe na osim uyqom?’ Ningi degsib maraib. ³⁰ Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanji ingi ingi deqa are koba qaleqñub. Ariya ningi deqa are koba qalaib. Nungo Abu a qalie, ningi lanja sqa keresai. Ningi ingi ingi deqaji oqñsib sqab. ³¹ Deqa ningi Qotei na taqatñgosim nungo Mandor Koba sqajqa singilaoqñiy. Ningi degyqab di Qotei na kamba ingi uyo ti gara ti dego engoqñas.”

Ningi lanj qure qa ingi ingi oqajqa deqa are qaloqñiy

³² Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo kaja du du ningi ulaaib. Nungo Abu a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatñgwajqa areareteqñu. ³³ Deqa ningi kumbra endegviy. Ningi nungo ñoro kalil qarinyosib silali osib tamo ingi ingi saiqoji nanji di jeisib enjriy. Osib silali jugwajqa qun ugeosaieqñu qaji di gereiyosib lanj qure qa ingi ingi elenjosib di jugelenjoyi. Ingi ingi di koboa keresai. Bajin tamo nanji bosib oqasai. Sisimbij na ugetqasai. Ingi ingi di gaigai sqas. ³⁴ Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

Kanjal tamo bole a tal lanja olo bqajqa bati qa tariñeqñu

³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi nungo gara tigenjosib nungo ingi ingi kalil gereiyosib wañal qatrentosib ijo bqajqa bati qa tariñosib soqñiy. ³⁶ Tamo bei a goiyu kobaq dena olo bosim aqa talq di brantosis siranme kindokindonamqa aqa kanjal tamo nanji a qa tariñejunub qaji nanji siranme waqtoqujatqab. Dego kere ningi ijo bqajqa bati qa tariñosib soqñiy. ³⁷ Tal lanja aqa kanjal tamo nanji a qa tariñosib ñam atoqñibqa bosim degsi unjrimqa nanji tulañ areboleboleinjraqas. Deqa a na nanji metnjrim awoelenabqa ingi anainjroqñas. ³⁸ A qolo jige kiyu nebeqa laqñimqa kiyu bosim aqa kanjal tamo nanji a qa tariñosib ñam atoqñibqa degsi unjrimqa nanji tulañ areboleboleinjraqas.

³⁹ “Ningi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajin tamo a bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyey qamu. ⁴⁰ Dego kere e Tamo Anjro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi pruqtñgaim deqa ningi geregere ñam atoqñsib e qa tariñoqñsib soqñiy.”

Tamo yai a wau tamo bole?

⁴¹ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni yawo anjam maronum di iga segi quqwjaja kiyu tamo ungasari kalil nanji dego quqwjaja kiyu?” ⁴² Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Kanjal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kanjal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kanjal tamo kalil nanji geregere taqatñroqñsimqa nango ingi uyqajqa batioqñimqa ingi anainjroqñe.’ ⁴³ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanjal tamo yey qaji di kalil keretosim soqñimqa a bosim unimqa kanjal tamo di a tulañ areboleboleiyqas. ⁴⁴ Deqa e bole merngwai. Kanjal tamo di a wau boledamu yey deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqñas. ⁴⁵ Ariya kanjal tamo di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ Degsi are qalsimqa a na kanjal tamo ti kanjal unja ti nanji lanja lanja kumbainjroqñas. Osim ingi ti wain ti uyoqñsim nanarioqñas. ⁴⁶ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqñimqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulañ pruguetqas. Deqa aqa tamo koba na a qalougetosim tamo nanji Qotei qa nango areqalo singilatosaieqñub qaji nanjo so sawaq waiyim aiqas.

⁴⁷ “Tal lanja na aqa kanjal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere qusim ariya a olo asgimosim wau di yosaiamqa tal lanja na a kumbainyoqgarkobatqas. ⁴⁸ Ariya tal lanja na aqa kanjal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere quosai deqa a wau di yosaiamqa tal lanja na a jinga na kumbainyoqujaitqas. Ningi quiy. Qotei na tamo bei wau koba yimqa a wau di ojsim olo wau tulañ koba dego ojeme. Qotei na tamo bei aqa banq di wau koba atimqa a wau di taqatosim olo wau tulañ koba deqa taqateme.”

Yesus na tamo ungasari nanji pupoinjrimqa nanji jeu jeu sqab

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “E ñamyuwo waiyit mandamq aiqas. E deqa bem. Deqa e Qotei endegsi pailyeqñum, ‘O Abu, ñamyuwo di urur puloneme.’ ⁵⁰ Ningi quiy. E yanso bei oqai. E yanso di osaiunum deqa e are tulañ gulbekobaibeqñu. ⁵¹ O ijo anjro, ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanji geregere lawo na sqajqa e deqa bem

kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanği pupoinjritqa nanği jeu jeu sqajqa deqa bem. ⁵² Bini bati endeqa ti bunuq qa ti tamo 5 tal qujaiq di unub qaji nanği ijo ñam qa jeu jeu sqab. Tamo qalub nanği na tamo ayel jeutnjroqñqab. Tamo ayel nanği na tamo qalub jeutnjroqñqab. ⁵³ Abu nanği na nanço segi anğro mel nanği jeutnjroqñqab. Anğro mel nanği na nanço segi abu nanği jeutnjroqñqab. Ai nanği na nanço segi anğro sebiñ nanği jeutnjroqñqab. Anğro sebiñ nanği na nanço segi ai nanği jeutnjroqñqab. Aiñ qeli nanği na nanço segi aiñ yala nanği jeutnjroqñqab. Aiñ yala nanği na nanço segi aiñ qeli nanği jeutnjroqñqab.”

Kumbra bini branteqnu qaji di tamo nanği utru poinjrosaeqnu

⁵⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanği endegsi minjrej, “Señ aiyoc dena lanbi tigelamqa ninği unsib marqab, ‘Awa bqas.’ Degsib marqab awa bqas. ⁵⁵ Meli jagwa bamqa ninği unsib marqab, ‘Sawa kanqanqas.’ Degsib marqab sawa kanqanqas. ⁵⁶ Ningi gisanñ ani. Ningi mandam ti lan ti unoqnsib geregere pegiyeqnub. Ariya kiyaaq kumbra bini branteqnu qaji di ninği unoqnsib utru poinjrosaeqnu?”

Tamo bei a ni qa anjam soqñimqa ninği segi ayel anjam urur gereiyocujatij

⁵⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Kumbra bole ti kumbra uge ti di ninği kiyaaq geregere pegiyosaeqñqab? ⁵⁸ Tamo bei a ni qa anjam soqñimqa ninği ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ninği segi ayel anjam urur gereiyocujatij. Yosib anjam moiotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ninği gamq di anjam gereiyocasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltimimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanço banq di atqas. Yimqa nanği na ni osib tonto talq di waimqab. ⁵⁹ Deqa e ni mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa di ni uratmib oqedqam.”

13

Tamo a are bulyqasai di a padalqas

¹ Onaqa bati deqa tamo qudei nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Galili tamo qudei nanği wagme osib Qotei atraiyeqñabqa Pailat na aqa qaja tamo nanği qarinjrnraq gilsib nanği ñumñab nanço leñ aisiq wagme nanço leñ ti tuturej.” ² Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği kiyersib are qalonub? Galili tamo nanği di une gargekoba yoqñeb deqa gulbe di nançoq di brantej. Galili tamo qudei nanği une gargekoba yosaieqñub. Ninği degsib are qalonub kiyo? ³ Di sai. E ninği mernğwai. Ninği are bulyqasai di ninği kalil dego padalqab. ⁴ Jerusalem dia tal olekoba aqa ñam Siloam di puosiqa tamo 18 nanği ñumñaq moreñeb. Deqa ninği kiyersib are qalonub? Tamo 18 moreñeb qaji nanği une gargekoba yoqñeb deqa nanği degsib moreñeb. Tamo qudei Jerusalem di unub qaji nanği une gargekoba yosaieqñub. Ninği degsib are qalonub kiyo? ⁵ Di sai. E ninği mernğwai. Ninği are bulyqasai di ninği kalil dego padalqab.”

Qura geitosai qaji aqa yawo anjam

⁶ Osiqa Yesus a yawo anjam bei endegsi marej, “Tamo bei a aqa wauq di qura yagej. Bunuqna a qura gei oqajqa marsiq bej. Bosiq unej qura geitosai. ⁷ Deqa a na aqa wau taqato tamo minjej, ‘Ni que. Wausau qalub gilqo e boqñsim ñam atoqñem qura geitosai. Deqa unğum. Qomsim waiy. A kiyaaq mandam aqa namur lanja saitqas?” ⁸ Onaqa wau taqato tamo na minjej, ‘O Tamo Koba, ni mati uratim soqñem. Wausau qujai endeqa e na qura utruq di moror qamsiy namur atsiy unqai. ⁹ Deyitqa wausau bei qa geitqas kiyo sai kiyo? Saiañqa ni marim e qomsiy waiyqai.’” Yesus a yawo anjam degsi marej.

Yori bati qa Yesus na uña bei boletej

¹⁰⁻¹¹ Onaqa yori bationaqa Yesus a Juda nanço Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam minjroqñej. Minjroqñsiqa ñam atej uña bei sonaq unej. Uña di a maiyej. Mondor uge na ma yonaqa wausau 18 a gronosiq laqnej. A tinñin tigelqa keresai. ¹² Deqa Yesus na uña di unsiq metonaqa aqa areq bonaqa minjej, “O uña, ni que. Endego ino ma di ni uratmimqas.” ¹³ Degsi minjsiqqa uña aqa jejamuq di ban atnaqa aqa ma koboonaaqa a tinñin tigelosiqqa Qotei aqa ñam soqtoqñej. ¹⁴ Onaqa Qotei tal taqato tamo a Yesus aqa manwa di unsiqa minjin oqetej. Di kiyaaq? Yesus a yori bati qa uña di boletej deqa. Deqa Qotei tal taqato tamo na tamo ungasari nanği endegsi minjrej, “Bati 6 iga waueqñum. Deqa wau qa bati segi nunço ma boletqajqa boqñiy. Yori bati qa nunço ma boletqajqa baib.” ¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjej, “Ninği gisanñ tamo. Ninği yori bati gaigai nunço makau ti donki ti tontonub unub di sil palontocñsib joqocñsib ya anainjreñqñub. ¹⁶ Ariya uña endi a Abraham aqa moma. Satan na ma yonaqa wausau 18 ma ti soqñej. Deqa e kiyaaq yori bati qa aqa ma di uratit sqas? Sai. E boletqai.” ¹⁷ Yesus a degsi marnaqa aqa jeu tamo kalil nanği aqa anjam di

qusibqa jemainjrej. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji di tulan bolequja deqa tamo ungasari kalil nanji tulan areboleboleinjroqnej.

Sis yago qa yawo anjam

¹⁸ Onaqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ningi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ningi geregere poingwas? ¹⁹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wau di yagej dego kere. Bunuqna sis a oqsiq tulan kobaqujaonaqa qebari nanji bosib aqa daniq di simi atelenjeb.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

²⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ningi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ningi geregere poingwas? ²¹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Unja bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Ningi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoiy

²² Yesus a dena tigelosiqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia Qotei aqa anjam minjre minjre aiyuqnej. ²³ Aiyeqnaqa tamo bei na minjrej, “O Tamo Koba, Qotei na tamo quja quja segi elenqas kiyo? Ni iga geregere merge.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, ²⁴ “Ningi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoiy. E ningi merngwai. Tamo gargekoba nanji siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoqniq ugeinjroqngas. ²⁵ Tal aqa abu a tigelosim siranme kabutumqa ningi oqeq di tigelosibqa siranme kindokindonjosi minjoqngab, ‘O Tamo Koba, ni na siranme waqtetgime.’ Amqa a na kamba mernjwas, ‘Ningi tal qabe? E ningi qaliesai.’ ²⁶ Degsi mernjimqa ningi na minjqab, ‘O Tamo Koba, iga ni ombla inji ti ya ti uyoqnem. Ni gago qureq di Qotei aqa anjam plaltosim mergoqnem.’ ²⁷ Degsib minjibqa a na kamba mernjwas, ‘Ningi tal qabe? E ningi qaliesai. Deqa ningi kalil jaraiyiy. Ningi kumbra uge yo qaji tamo.’ ²⁸ A na ningi degsim mernjwas ningi qalaq di breingwas. Yimqa Abraham, Aisak, Jekop, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanji ti Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Soqnumqa ningi nanji unjrsibqa akamkobaqnsib pailoqnsib nunjo jaqatin qqa qalagei anjam atoqngas. ²⁹ Tamo ungasari gargekoba nanji sawa guta na guma na taun na beben na ti bosib Qotei aqa singaq di koroelenjabqa Qotei a nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnjrqas. Yimqa nanji Qotei ombla awoosib inji uyoqngab. ³⁰ Deqa ningi quiy. Tamo qudei bini ñam ti unub qaji nanji mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo qudei bini ñam saiqoji unub qaji nanji mondon ñam ti sqab.”

Yesus a Jerusalem nanji qa dulej

³¹ Onaqa bati deqa Farisi qudei nanji Yesus aqa areq bosib minjeb, “Mandor Herot a ni lumsim moiyoymqa mareqnu. Deqa ni sawa endi uratosim ulaj.” ³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi gilsib gisanj tamo Herot a endegsib minjiy, ‘Yesus a marqo, ‘Bini e mondor uge uge nanji winjroqsiyqa tamo ma ti nanji boletnjroqngai. Nebe dego e wau di yoqngai. Ariya alieb e ijo wau di kobotqai.’” Ningi gilsib Herot degsib minjiy. ³³ Bini e walwewosi aisiy nebe olo tigelosiy aisiy ariya alieb e Jerusalem di brantqai. E degyqai. Di kiyaya? Jerusalem dia qujai jeu tamo nanji na Qotei aqa medabu o tamo nanji ñumeqñab moreneqñub. Nanji qure beiq di nanji ñumosaieqñub.

³⁴ “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanji ñumoqñsim moiyoymqreñnum. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinjreñnu qaji nanji meniñ na ñumeqñam moreneqñub. Bati gargekoba e ino anjro nanji tuwe du du bul koroinjraqajqa yeqñam ni saideqñum. ³⁵ Deqa ningi quiy. Qotei a nunjo atra tal koba uratetngimqa a lanja sqas. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondon e olo lanj qureq na boqnitqa ningi e nubsib marqab, ‘Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulan geregereiyeqnu.’”

14

Tamo bei jejamu sunjyelenj qaji di Yesus na boletej

¹ Yori bati bei Yesus a Farisi gate bei aqa talq gilsiq a ombla inji uyoqneb. Inji uyeqñabqa tamo qudei tal dia soqneb qaji nanji Yesus koqyoqneb. ² Yesus aqa areq di tamo bei jejamu sunjyelenj qaji a awesoqnej. ³ Deqa Yesus na tamo di unsiq dal anjam qalie tamo nanji ti Farisi nanji ti endegsi nenemnjrej, “Ningi mariy. Yori bati qa tamo boletqajqa di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” ⁴ Onaqa nanji na kamba anjam bei Yesus minjosai. Nanji mequmesoqneb. Deqa Yesus na tamo di aqa jejamu ojsiq aqa ma boletej. Osiqa qarinyonaq gilej. ⁵ Onaqa Yesus na Farisi nanji olo nenemnjrej, “Nunjo

angro kiyo nungo makau kiyo yori bati qa ulon^{osim} subq aiyimqa ningi na aqaryaiyosib subq dena osib goge atqab e? Ningi na merbiy.”⁶ Onaqa nanqi na kamba olo anjam bei Yesus minjqqa yonab keresaiinjqre.

Ningi na nungo segi ñam soqtaib

⁷ Bati deqa Yesus a ñam atej di tamo qudei nanqi inji uyo qa marsib talq bosib tamo ñam ti nanqo awo jaramq di awoosib inji uyeq^q nab unjqre. Deqa a na nanqi yawo anjam endegsi minjqre,⁸⁻⁹ “Tamo bei na maruro atsim ni metminqqa ni tamo ñam ti nanqo awo jaramq di namo awoaim. Ni tamo ñam ti nanqo awo jaramq di awoqam di goiyo lanja na tamo ñam ti bei metim bam ni mermqas, ‘Ni awo jaram di uratosim tamo endi yim awoqas.’ Yim ni jemaimq tamo lanqaj nanqo awo jaramq di awoqam.”¹⁰ Deqa tamo bei na maruro atsim metminqqa ni tamo lanqaj nanqo awo jaramq di awo. Yimqa goiyo lanja na bosim mermqas, ‘O was, ni bosim tamo ñam ti nanqo awo jaramq endi awo.’ Yim tamo kalil inji uyeq^q nub qaji nanqo ñamqalaq di ni ñam ti sqam.”¹¹ Tamo kalil nanqo segi ñam soqteq^q nub qaji nanqi Qotei na olo ñam aguq atetnjqras. Ariya tamo nanqo segi ñam aguq ateq^q nub qaji nanqi Qotei na olo ñam soqtetnjqras.”

Ningi na tamo sougetejunub qaji nanqi gereinjriy

¹² Osiqa Yesus na goiyo lanja minje, “Ni maruro atsimqa ino segi was nanqi ti ino segi kadoi nanqi ti tamo unqasari ñoro koba ejunub qaji nanqi ti metnjraim. Ni degyqam di ni endegsi are qalqam, ‘Nanqi na kamba maruro atsib e metbib gilit inji anaiqbqab.’”¹³ Ni degyaim. Ni maruro atsimqa tamo ñoro sai^qoqi nanqi ti tamo jejamu lainjro qaji nanqi ti tamo singa uge nanqi ti tamo ñam qandimo nanqi ti metnjrim bab inji anainjqre.”¹⁴ Amqa ni tulan areboleboleimqas. Di kiyaya? Nanqi ni kamba inji anaimqa keresai. Deqa mondon tamo bole bole nanqi olo subq na tigelo batiamqa Qotei na kamba awai tulan boledamu ni emqas.”

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

¹⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo bei Yesus ombla awoosib inji uyoq^q neb qaji a qusiqa minje, “Mondon Qotei na aqa segi tamo unqasari nanqi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Sosimqa a na nanqi inji anainjrim awoosib koba na inji uyoq^q nab. Deqa nanqi tulan areboleboleinjqrim sqab.”¹⁶ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam bei endegsi minje, “Tamo bei a maruro atqa osiqa tamo gargekoba nanqi aqa maruro unqa metnjre.”¹⁷ Aqa maruro bati brantonaga a na aqa kangal tamo bei qarinyonaq gilsiqqa tamo nanqi di minjqre, ‘Ningi boiy. Ingi inji kalil gereiyosib atonub unu.’¹⁸ Degsi minjraqa nanqi kalil bqa urateb. Osib minjq^q neb, ‘Iga bqa keresai.’ Bei na minje, ‘E mandam bunuj awaiyonum. Di unqajqa aiqai. Deqa ni goiyo lanja minje, ‘E bqa keresai.’”¹⁹ Bei na minje, ‘E makau bunuj 10 awaiyem. Deqa bini e nanqi wau enjqrai. Deqa ni goiyo lanja minje, ‘E bqa keresai.’”²⁰ Bei na minje, ‘E bini unqa bunuj onum. Deqa e dego bqa keresai.’

²¹ “Onaqa kangal tamo a olo puluosiq aisiq anjam kalil nanqi na minjeb qaji di aqa tamo koba minjqnaqa a minjin oqetonaga olo qarinyosiqa minje, ‘Ni urur gilsimqa gam kokqab di gam kinilalaq di tamo inji inji sai^qoqi nanqi ti tamo jejamu lainjro qaji nanqi ti tamo ñam qandimnjro qaji nanqi ti tamo singa ugeinjro qaji nanqi ti itnjrsimqa joqsim ijo talq boiy.’”

²² Onaqa kangal tamo a olo gilsiqqa tamo nanqi di kalil joqsi bosiqqa aqa tamo koba minje, ‘O Tamo Koba, e ino anjam dauryosim agi nanqi kalil joqsi bonum. Ariya ino tal tamo na maqasai unu.’

²³ “Onaqa goiyo lanja na olo aqa kangal tamo qarinyosiqa minje, ‘Ni gilsim gam kalilq dena ti nañuq dena ti tamo nanqi joqsim boiy. Nanqi kalil babqa ijo tal magwas.’²⁴ E ni mermqai. Tamo nanqi e nami metnjronum bqa uratonub qaji nanqi ijo maruro unqasai.’”

Tamo a Yesus dauryqa marsimqa a mati geregere are qalsim Yesus dauryem

²⁵ Yesus a dena tigelosiqa walwelosiq ayeq^q naqa tamo unqasari tulan gargekoba nanqi a dauryosib ayoq^q neb. Deqa a bulosiqa nanqi endegsi minjqre,²⁶ “Tamo bei a e daurbqa osimqa aqa abu, aqa ai, aqa ñauq, aqa angro nanqi, aqa was nanqi, aqa jaja nanqi, aqa segi jejamu dego jeutnjqrasai di a ijo angro sqa keresai.”²⁷ Tamo bei na aqa segi ñamburbas qoboiosim e daurbqasai di a ijo angro sqa keresai.”

²⁸ Osiqa nanqi endegsi minjqre, “Tamo bei a tal atqa osimqa a mati awoosim tal kobotqajqa aqa awai geregere are qalsim aqa silali sisiyqas. Aqa silali kereqas kiyo sai kiyo degsi are qalqas.”²⁹⁻³⁰ A mati degsi are qalqasai di a tal aqa utru atsim bati amble di aqa silali saiamqa tal kobotqa keresaiyimqa tamo nanqi unsib a kikiyosib minjqab, ‘Ni tal aqa utru atem di ni kobotqa keresai.’ Yim a jemaiyqas.

³¹ “Mandor bei na mandor bei qoto itqa marsimqa a mati awoosim geregere endegsi are qalqas, ‘Ijo qaja tamo 10 tausen nanqi na mandor di aqa qaja tamo 20 tausen nanqi ñumsib winjqra kere kiyo?’”³² A degsi are qalsim marqas, ‘E na mandor di qoto bunyqa keresai.’

Degsi marsimqa aqa wau tamo qudei nanġi qarinjrim gilsib mandor di minjqab, 'Ungum, iga qotqa uratonum.'

³³ "Dego kere tamo bei na e daurbqa osimqa a mati aqa segi ingi ingi kalil uratqasai di a ijo anġro sqa keresai."

Bar qa yawo anjam

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Bar a bole. Inġiq di bar atoqni b aqa uyo boledamuqas. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ingi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. ³⁵ Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Iga bar di mandam ti bulyonamqa mandam namuryqa keresai. Deqa iga bar di uratosim waiyqom. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem."

15

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹ Bati bei takis o qaji tamo nanġi ti une tamo nanġi ti kalil Yesus aqa anjam quqwa marsibqa aqa areq bosib koroeb. ² Koroonabqa Farisi nanġi ti dal anjam qalie tamo nanġi ti Yesus yomuiyosib mareb, "Yesus a une tamo nanġi joqoqnsim koba na ingi uyeqnu b."

³ Degsib marnabqa Yesus a nanġo anjam di qusiqa yawo anjam endegsi minjrej, ⁴ "Tamo bei aqa kaja 100 nanġi ñin uyoqni bqa qujai bei alelamqa a na kaja 99 nanġi uratnjrsim qujai alelqo qaji di namosim gilsim itqas. ⁵ Itosim areboleboleiyim soqtosim qoboiyqas. ⁶ Qoboiyosim aisim aqa qureq di brantosim aqa was nanġi ti aqa qure qujai nanġi ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, 'Ninġi uniy. Ijo kaja alelqo qaji agi olo itonum! Deqa ninġi e ombla areboleboleigim sqom!' " ⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di lan goge dia nanġi a qa tulan areboleboleinjrqas. Tamo 99 nanġi mareqnu b, 'Iga tamo bole une saiqoji. Deqa iga are bulyqasai.' Nanġi qa lan goge dia nanġi areboleboleinjrqasai. Ariya une tamo qujai a are bulyqas di nanġi a qa tulan areboleboleinjrqas."

Silali loumqo qaji aqa yawo anjam

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, "Uña bei aqa menij silali 10 soqnimqa menij silali qujai loumimqa a wañal qatrentosim aqa talq di manj solsim namosim itqas. ⁹ Itosim gilsim aqa was nanġi ti aqa qure qujai nanġi ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, 'Ijo menij silali qujai loumqo qaji agi olo itonum! Deqa ninġi e ombla areboleboleigim sqom!' " ¹⁰ Osiqa Yesus a olo marej, "Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di Qotei aqa lan anġro nanġi a qa tulan areboleboleinjrqas."

Tamo bei aqa ñiri aiyel qa yawo anjam

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei aqa ñiri aiyel soqne b. ¹² Bati bei ñiri yala na aqa abu minjej, 'O Abu, ni ino ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei e ebe.' Degsi minjnaqa abu na aqa ñoro ambleq na potosiqa taqal bei aqa ñiri yala yej. Taqal bei aqa ñiri koba yej. ¹³ Onaqa bati bei ñiri yala na aqa ñoro kalil qarinyosiqa silali osiq tigelosiqa sawa beiq gilej. Gilsiq dia diqosi laqnsiqa aqa silali kalil uyekritej. ¹⁴ Onaqa sawa dia mam koba aiyel deqa ñiri yala a ingi tulan saiyej. ¹⁵ Deqa a sawa deqaji tamo bei aqaq gilnaqa minjej, 'Ni ijo bel taqatnjroqnsim ingi anainjroqne.' ¹⁶ Onaqa a bel nanġi taqatnjroqnsiqa ingi anainjroqnej. Osiqa are qaloqnej, 'E mam koba unum. Deqa e endegyqai. Bel nanġi ingi oto uratoqni bqa di oqnsiy uyoqnitqa dena e kereoqngas.' A degsi are qalsiq soqnej. Di kiyaaqa? Tamo bei na ingi anaiyosai qonej deqa.

¹⁷ "Osiqa olo are qalej, 'E kumbra grotonum deqa e mam na moiqa laqnum. Ijo abu aqa wau tamo nanġi ingi koba uyeqnu b. E segi qujai mam na moiqa laqnum. ¹⁸ Deqa e olo puluosiy ijo abu aqaq aisiy minjqai, 'O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. ¹⁹ Deqa e ino anġro sqa keresai. Deqa ni marimqa e ino wau tamo sosiy ni wauetmoqni qai.' " ²⁰ Degsi are qalsiqa tigelosiqa aqa abu aqaq olo aiyej.

"Aiyeqnaqa aqa abu ñam atsiqa isaq di unsiq a qa tulan dulosiqa urur ti gilsiq a soqonyosiqa qalaqalaiyoqnsiqa kundoqyoqnej. ²¹ Onaqa minjej, 'O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. Deqa e ino anġro sqa keresai.' ²² Degsi minjnaqa aqa abu na aqa kañal tamo qudei nanġi minjrej, 'Ninġi urur ti gilsib gara juġo tulan boledamu olekoba di osi bosib jigeti y. Banrin dego osi bosib aqa ban duq di jigeti y. Singa tatal dego osib aqa sinġaq di jigeleneti y. ²³ Makau meli bunuj didiqo di qalsib goiyiy. Goisib osib babqa iga koba na uysim areboleboleigim sqom. ²⁴ Iga degyqom. Di kiyaaqa? Ijo anġro yala a moi yobulosiq olo ñambile sosiq bqo deqa. A loumej agi gagoq di olo brantqo.' Degsi minjrnaqa nanġi aqa anjam kalil di dauryosib makau goisib koba na awoosib areboleboleinjrnaq soqne b.

25-26 “Ariya niri koba a wauq di sosisq dena puluosi bosiq tal jomjomyosaq nanqi arebolebolejnreqnaq lou tueqnaq qusiqa kangal angro bei metonaq aqa areq bonaqa nenemyej, ‘Nanqi kiyaaqa lou tueqnaq?’²⁷ Degsi nenemyonaqa kangal angro dena minnej, ‘Ino was yala a olo bgo. Deqa ino abu na makau meli bunuj didiqo di qalqo nanqi uyoqnsib arebolebolejnreqnaq lou tueqnaq. Aqa angro a bole sosisq olo brantqo deqa lou tueqnaq.’²⁸ Degsi minjnaq qusiqa niriñosisq qudalej. Osiqa tal miligiq gilqa uratej. Deqa aqa abu a talq dena oqedosisq minnej, ‘O ijo angro, ni tal miligiq au. Bamqa iga koba na awoosim inji uysim areboleboleigim sqom.’²⁹ Onaqa niri koba a na kamba aqa abu minnej, ‘O Abu, ni que. E wausau gargekoba ino anjam dauryosim ni wauetmoqnem. E ino anjam bei gotranjosaiognem. Ni deqa e qa are qalsim kaja du bei qalsim goiyosaiognem. E ijo kadoi nanqi ti koba na areboleboleigosaieqnu.’³⁰ Ariya ino angro yala a na ino ñoro osiqa gam qaji uja nanqi ombla sambalaoqnsiq silali kalil uyekritej. Osiq olo bgoqa ni a qa tulan areboleboleimqoqa makau meli bunuj didiqo di agi qaletonum.’

³¹ “Degsi minjnaqa aqa abu na kamba minnej, ‘O ijo angro, ni gaigai e ombla unum. Ijo inji inji kalil di ino dego.’³² Ariya bini iga maruro atsimqa areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Ino was a moiyoobulosiq olo ñambile sosisq bgo. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ ”

16

Yesus a ñoro taqato tamo qa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa ñoro kalil aqa wau tamo bei na taqatoqnej. Bati bei tamo qudei na ñoro tamo di minjeb, ‘Ino ñoro taqato tamo a ino ñoro kalil laña uyeqnu.’² Degsi minjnabqa a na ñoro taqato tamo di metonaq aqa areq bonaqa minnej, ‘Ni qa anjam degsi merbonubqa e quonum. Ni kiyaaqa kumbra degyonum? Deqa ijo ñoro kalil ni uyonom qaji di sisiyosim merbimqa e geregere qalieosiy ni kobotmqai. Yim ni ijo ñoro olo bunu taqatqasai.’

³ “Onaqa ñoro taqato tamo di a segi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo tamo koba a na e kobotbqa marqo. E singila saiqoji deqa e wau bei yqa keresai. E tamo qudei nanqi minjrit silali laña ebqab di e jemaiqbqas.’⁴ Deqa e kiyerqai? E qalieonum. Tamo qudei nami ijo tamo koba aqaq dena ñoro osib nanqi a kamba olo yqajqa minjeb qaji nanqi di metnjrqai. Metnjrit ijoq babqa ñoro nami eb qaji di e na aguq atitqa nanqi e qa tulan arebolebolejnreqnas. Deqa ijo tamo koba a na e wibimqa tamo nanqi dena e osib nanqo talq di e geregereibobqnaq.’⁵ A degsi are qalsiqa tamo kalil nami aqa tamo koba aqaq dena ñoro eb qaji nanqi metnjrnaq bonabqa tamo namo bej qaji di nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?’⁶ Onaqa minnej, ‘E gorej kulum 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minnej, ‘Ni olo gorej kulum 50 segi nenegreñye.’⁷ Osiqa tamo bei nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?’ Onaqa minnej, ‘E bem sum aqa qun 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minnej, ‘Ni olo bem sum aqa qun 80 segi nenegreñye.’

⁸ “Onaqa ñoro tamo a aqa ñoro taqato tamo aqa kumbra gisan di poiyoñaqa aqa ñam soqtosisq minnej, ‘Ni keretonum.’ Degsi minnej, Di kiyaaqa? Ñoro taqato tamo uge di a powo ti sosisq deqa kumbra gisan di yej. Deqa ninqi quiy. Mandam endeqa tamo ungasari nanqi mandam qaji powo koba ti unub. Ariya suwanqa tamo ungasari nanqi mandam qaji powo kiñala ti unub.

⁹ “Deqa e ninqi endegsi merngwai. Ninqi mandam qaji ñoro uge oqnsib dena tamo ungasari nanqi kumbra bole enjroqnsib nanqi ninqi qa tulan arebolebolejnroqnaq. Yim bunuqna ninqi moisib mandam qaji ñoro uge kalil uratibqa Qotei na ninqi joqsim tal gaigai sqas qaji dia ninqi geregereingwas.

¹⁰ “Ninqi ñoro kiñala geregere taqatqab di ninqi ñoro qelikoba dego geregere taqatqab. Ariya ninqi ñoro kiñala geregere taqatqasai di ninqi ñoro qelikoba dego geregere taqatqasai.¹¹ Ninqi mandam qaji ñoro uge geregere taqatqasai di ninqi lan qure qaji ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na lan qure qaji ñoro nunqo banq di atqas? Tamo dego bei sosai.¹² Ninqi tamo bei aqa ñoro geregere taqatqasai di ninqi nunqo segi ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na ñoro bei nunqo banq di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹³ “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanqi wauetnjrqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ninqi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanqi wauetnjrqa keresai.”

Yesus a dal anjam qa ti Mandor Koba Qotei qa ti anjam palontej

¹⁴ Onaqa Farisi nanqi Yesus aqa anjam di qusib a yomuiyeb. Farisi nanqi bati gaigai silali oqnaqaja are koba soqnej. Utru deqa nanqi Yesus yomuiyeb.¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninqi are qaleqnaq, ‘Iga kumbra bole bole laña baban na yoqnmim tamo ungasari nanqi na iga nugoqnsib iga tamo bole qa mergwab.’ Ninqi degsib are qaleqnaq. Di gisan,

Nunjo are miligi di Qotei a segi qalie. Kumbra qudei tamo nanji deqa arearetnjreqnu qaji di Qotei aqa njamgalaq di kumbra tulanj ugedamu.

¹⁶ “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti maroqneb dena bosu bosiq Jon aqa bati brantej. Jon aqa bati brantej dena bosiq bini ijo anjam maro tamo nanji Qotei aqa anjam bole palonteqnub. Palonteqnab tamo ungasari kalil nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqajqa tulanj singilaeqnu.

¹⁷ “Lanj ti mandam ti koboqab. Ariya Qotei aqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai.”

Tamo bei na aqa njanj uratqa anjam

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa njanj uratosim olo unja bei oqas di a na aqa njanj kumbra ugeq waiyqo. Unja bei dego aqa gumbulun na a uratimqa bunuqna tamo bei na olo oqas di tamo bunuj dena unja di kumbra ugeq waiyqo.”

Ñoro tamo Lasarus wo nanjo sa anjam

¹⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ñoro tamo bei soqnej. A bati gaigai gara wala bole jugoqnsiqa tulanj areboleboleiyeqnaqa inji bole bole uyoqnsiq soqnej. ²⁰ Aqa tal meq di tamo bei inji tulanj saiqoji aqa ñam Lasarus a bati gaigai awoqnsiq ñeioqnsiq soqnej. Aqa jejamu kalil yu na ugetej. ²¹ Deqa a tal meq di awesonaga ñoro tamo a inji uyeqnaqa ñenji ululoneqnaqa osiq uyoqnej. Aqa yuq dena lenj aiyeqnaqa banj nanji boqnsib nanjo menj na yu bilgetoqne.

²² “Bati bei Lasarus a moiyej. Moinaqa Qotei aqa lanj angro nanji bosib aqa qununj osib Abraham aqa areq di awoteb. Bunuqna ñoro tamo a dego moinaqa subq ateb. ²³⁻²⁴ Subq atnabqa aqa qununj aisiq moiyo qureq di soqnej. Sosisqa jaqatinj kobaiyeqnaqa tarosisqa Abraham isaq di sonaq unej. Lasarus a Abraham aqa areq di awesonaq unsiqa tulanj maosisqa Abraham minjej, ‘O Abu Abraham, e njamyuwoq endi sosimqa tulanj kanjanjoqnsim jaqatinj koba eqnum. Deqa ni e qa are ugeimimqa Lasarus minjin aqa banj gei yaq di tuqtosim bosim ijo menj di atimqa kiñala ulilibqas.’

²⁵ “Onaqa Abraham na minjej, ‘O angro, ni are qale. Ni nami mandamq di sosimqa ni inji bole bole uyoqnem. Ariya Lasarus a inji uge uge uyoqnej. Deqa bini Lasarus a sawa boleq endi sosisqa a tulanj areboleboleiyeqnu. Ariya ni njamyuwoq di sosimqa jaqatinj koba eqnum. ²⁶ Ni njam atsim une. Ni iga ti ambleq di sub guma koba unu. Deqa iga sub di laqaiosim nunjoq bqa keresai. Ningi dego sub di laqaiosib gagoq bqa keresai.’

²⁷⁻²⁸ “Onaqa ñoro tamo dena kamba Abraham minjej, ‘O Abraham, ni na Lasarus minjimqa olo puluosim ijo abu aqa talq gilsim ijo was 5 nanji saidnjrimqa nanji sawa uge endeq bqasai.’ ²⁹ Onaqa Abraham na minjej, ‘Ino was nanji Moses aqa dal anjam qalieonub. Nanji Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam dego qalieonub. Nanji anjam di dauryqab di kere.’ ³⁰ Onaqa ñoro tamo dena olo minjej, ‘O Abu Abraham, di keresai. Ariya tamo moiyej qaji a subq na tigelosim anjam minjrqas di nanji qusib are bulyosib dauryqab.’

³¹ “Onaqa Abraham na minjej, ‘Tamo nanji Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam ti qusib are bulyqasai di tamo bei a subq na tigelosim nanji anjam minjrqas di dego nanji qusib are bulyqasai.’”

17

Tamo a Yesus aqa angro kiñala bei uneq waiyqas di a tulanj padalougetqas

¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanji olo endegsi minjrej, “Bunuqna tamo qudei na tamo qudei uneq breinjroqngab. Bole, kumbra di brantoqngas. Ariya tamo nanji kumbra di yoqngab qaji nanji tulanj padalougetqab. ² Iga tamo deqaji nanji ojsim meninj kobaquja osim sil na nanjo kakroq di tontosim breinjrim ya robuq aiqab di kere. Yim nanji bunuqna angro kiñala bei uneq waiyqasai.

³ “Deqa ninji geregere njam atoqniy. Ino was bei a une bei atimqa ni na minje, ‘Une di urat.’ Yim a ino anjam di qusim are bulyqas di ni aqa une di torei moiyoitime. ⁴ Ariya a bati qujai qa une 7 ni emoqnsim olo boqnsim ni mermoqngas, ‘O was, e kumbra grotonum.’ Degsi mermo 7 yimqa ni aqa une kalil di torei moiyoitime.”

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

⁵ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanji na minjeb, “O Tamo Koba, gago areqalo ni qa singilateqnum qaji di ni na olo kobaqujatime.” ⁶ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjrej, “Nunjo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ninji subar endi minjibqa a nunjo anjam dauryosim jirim qoji waqosim aisim yuwalq di tigelqas.”

Yesus a kanjal tamo aqa kumbra qa anjam marej

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa kanjal tamo qarinyonaqa gilsiqqa aqa ingi wauq di mandam qamsiq bulyej. Osiqa aqa kaja nangi dego taqatnjrej. Ariya a wau di kobotimqa aqa tamo koba a na kiyersi minjqas? ‘Ni namo ingi uye’ degsi minjqas e? Sai. ⁸A minjqas, ‘Ni ijo ingi goiyetbosim gara tigsim ingi suweiyosim ebimqa ingi ti ya ti uyqai. Uyit menetbimqa bunu ni kamba ingi ti ya ti uyqam.’ A na aqa kanjal tamo degsi minjqas. Di kiyaqqa? A kanjal tamo lanaj deqa. ⁹Kanjal tamo dena aqa tamo koba aqa anjam dauryimqa a na kamba aqa ñam soqtetqasai. Osim ‘Ni keretonum’ degsi minjqasai. Di kiyaqqa? A kanjal tamo lanaj deqa. ¹⁰Dego kere ningi Qotei aqa kanjal tamo sosibqa wau kalil a na ningi engoqnas qaji di yoqniy. Yoqnsib maroqniy, ‘Iga kanjal tamo lanaj. Deqa wau kalil Qotei na iga egeqnu qaji di agi yeqnum.’”

Yesus a tamo 10 nanjo jejamu yu na ugeelenej qaji nangi boletnjrej

¹¹ Yesus a dena tigelosiqqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiqqa Samaria sawa ti Galili sawa ti ambleq na walwelosiq aiyoqnej. ¹²⁻¹³ Aiyoqnsiq qure beiq di brantej. Onaqa tamo 10 nanjo jejamu yu na ugeelenej qaji nangi bosib Yesus itosibqa nangi kiñala isaq di tigelosib tulan maosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga qa dulosim aqaryaige.” ¹⁴ Onaqa Yesus a nangi unjrnsiq minjrej, “Ningi olo puluosib aisib nunjo jejamu atra tamo nangi osornjriy.” Degsi minjrnaga nangi aiyoqnsibqa gamq di nanjo yu kalil mosoonaga nanjo jejamu boleonaq uneb. ¹⁵ Onaqa nanjo ambleq dena qujai a segi olo puluosiqqa Yesus aqa areq gilej. A lelenj ti Qotei aqa ñam soqtoqnsiq giloqnej. ¹⁶ Gilsiq Yesus aqa singaq di singa pulutosiqqa binjyosiq minjrej, “Ningi olo puluosib aisib nunjo jejamu atra tamo nangi boletonum.” Tamo di a Samaria qaji. ¹⁷ Onaqa Yesus a tamo di unsiqa marej, “E na tamo 10 nanjo jejamu boletetnjronumqa ariya qujai a segi ijoq bqo. Tamo 9 nangi qabi unub? ¹⁸ Nangi olo ijoq bosai. Nangi Qotei aqa ñam soqtosai dego. Sawa bei qaji tamo endi a segi qujai olo bosiq Qotei aqa ñam soqtqo.” ¹⁹ Yesus a degsi marsiqqa tamo di minjrej, “Ni tigelosim aiye. Ni ino areqalo e qa singilatonum deqa ino jejamu boleqo.”

Mondorj Tamo Anjro a lanj qureq na bqas

²⁰ Bati bei Farisi nangi Yesus endegsib nenemyeb, “Bati gembu Qotei a bosim aqa segi tamo ungasari nanjo Mandor Koba sosim nangi taqatnjrqas?” Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a Mandor Koba sqajqa bati brantoqnmimqa manjwa bei namoqna bam ningi ungasai. ²¹ Tamo bei na endegsi merngwasai, ‘Ningi uniy, Mandor Koba a bjo agiende,’ o ‘Mandor Koba a bjo agide.’ Degyqasai. Ningi quiy. Bini Qotei a nunjo ambleq endi Mandor Koba unu.”

²² Osiqa Yesus na aqa anjro nangi endegsi minjrej, “E Tamo Anjro. Bati bei brantimqa ningi ijo bqajqa bati unqa maroqnsib unqasai. ²³ Tamo qudei na ningi gisanjoqnsib mernjoqnsiq, ‘Ningi uniy. Tamo Anjro bjo agide,’ o ‘Tamo Anjro bjo agiende.’ Degsib mernjoqnsibqa ningi nangi daurnjraib. ²⁴ Kola minjaleqnaqa lanj kalil suwanjeqnu dego kere mondorj e Tamo Anjro brantitqa tamo ungasari kalil nangi e nubqab. ²⁵ Ariya e brantosaisoqnitqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nangi na e qoreibosib jaqatinj koba ebqab.

²⁶ “Noa aqa bati qa tamo ungasari nangi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Anjro bqajqa bati qa nangi kumbra degyoqnsiq. ²⁷ Agi Noa aqa bati qa tamo ungasari kalil nangi ingi ti ya ti uyoqnsib unja ban ojelenjoqnsib sonabqa Noa a qobunj miligiq gilnaqa awa koba aisiqqa mandam ya maqonaqa nangi kalil morenjekriteb. ²⁸⁻²⁹ Lot aqa bati qa dego tamo ungasari nangi ingi ti ya ti uyoqnsib ingi ingi awaiyoqnsib silali oqnsib ingi yagoqnsib tal atoqneb. Nangi kumbra degyoqnsib sonabqa Lot a Sodom qure uratosiq ulaneqnaqa njamyuwo ti meninj pulonj ti lanj goge na awa bul aisiqqa Sodom tamo ungasari kalil nangi padalnjrej. ³⁰ Dego kere bunuqna tamo ungasari nangi kumbra degyoqnsib soqnsibqa e Tamo Anjro brantqai.

³¹ “Bati deqa tamo ungasari tal meq di unub qaji nangi jaraiaqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nangi jaraiyoqjatebe. Tamo ungasari wauq di unub qaji nangi jaraiaqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nangi torei dena jaraiyoqjatebe. ³² Kumbra nami Lot aqa njanj aqag di brantej qaji ningi deqa are qaliy. ³³ Tamo bei a aqa segi ñambile taqatqajqa areqalo kobaiyqas di a padalqas. Ariya tamo bei a aqa segi ñambile uratqas di a olo ñambile bole oqas.

³⁴ “E ningi endegsi merngwai. Ijo bqajqa bati brantimqa qolo deqa tamo aiyel warum qujaiq di nerenjesoqnsibqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ³⁵ Unja aiyel tal qujaiq di saplanj gereiyonibqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ³⁶ Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqnsibqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.” Yesus na aqa anjro nangi anjam degsi minjrej. ³⁷ Onaqa nangi na kamba nenemyeb,

“O Tamo Koba, kumbra kalil di sawa qabia brantqas?” Onaqa Yesus a nanği yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanço jejamu qusaecnũ qaji sawa dia qal nanği koroqab.”

18

Iga Qotei pailyqajqa asgigwasai

¹⁻² Yesus aqa anğro nanği bati gaigai Qotei pailyoqnib asginjraim deqa a na yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qure beiq di anjam pegiyo tamo soqnej. Tamo di aqa kumbra bolesai. A Qotei ulaiyosaiocnej. A tamo unğasari nanği qa dego are qalosaioqnej. ³ Qure dia unça qobul soqnej. A bati gaigai anjam pegiyo tamo di aqa areq giloqnsiqa minjoqnej, ‘Tamo bei na e gulbe ebeqnu. Deqa ni na aqaryaiosim gago aiyel anjam pegiyetgimqa tamo dena e olo gulbe ebqasai.’ ⁴ A degsi minjeqnaqa a aqaryaiyqa uratoqnej. Bunuqna a areqalo bei osiqa marej, ‘Bole, e Qotei ulaiyosaiocnum. E tamo unğasari nanği qa are qalosaieqnum. ⁵ Ariya unça qobul di a bati gaigai e wainboqnsiqa merbeqnu, ‘Ni aqaryaiye.’ A merbo gaigai yeqnu deqa unğum e aqa anjam gereiyetqai. E aqa anjam gereiyetqasai di a bati gaigai ijo areq boqnsim sqas. Yim e tulanğ asgibo uge.’”

⁶ Osiqa Tamo Koba a olo marej, “Anjam pegiyo tamo uge aqa anjam marej qaji di ninği quiy. ⁷ Qusib are qaliy. Qotei a tamo bole. A anjam pegiyo tamo di bul sai. Deqa tamo unğasari a na giltinğrej qaji nanği qolo ti qanam ti pailyoqnqab di a nango pailyo qusimqa tariñsokobaiyqasai. A nanği urur aqaryainjrqas. ⁸ E ninği mernğwai. Qotei na nanği urur aqaryainjroqatqas. Ariya monđon e Tamo Anğro bosiyqa tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanği e qa nango areqalo sinğilatosib soqñib degsi unqai e?”

Farisi tamo bei takis o qaji tamo bei wo nanği aiyel Qotei pailyeb

⁹ Tamo quđei nanği mareqñub, “Iga tamo bole. Iga tamo quđei nanği unub dego sai.” Yesus na tamo deqaji nanği yawo anjam bei endegsi minjrej, ¹⁰ “Tamo aiyel nanği Qotei pailyqa marsibqa atra tal miligiq gileb. Bei Farisi tamo. Bei takis o qaji tamo. ¹¹ Nanği atra tal miligiq gilsibqa Farisi tamo a namo tigelosiqa endegsi pailyej, ‘O Qotei, e tamo quđei nanği unub dego sai. E gisanğ na tamo unğasari nanği silali yainjrosaiocnum. E sambala kumbra yosaiocnum. E kumbra uge bei dego yosaiocnum. E takis o qaji tamo di bul sai. ¹² E gaigai ni pailmqa oqñsim inği ti ya ti urateqnum. E ijo segi inği inği kalil potelenoqñsim oto bei ni atrameqnum.’ ¹³ Farisi tamo a degsiqa Qotei pailyej. Onaqa takis o qaji tamo a kiñala isaq di tigelososiqa lanğ goge koqyosim pailyqajqa jemaionyqa turuosiqqa are soqonyosiqa marej, ‘O Qotei, e une ti. Deqa ni e qa dulosim ijo une kalil kobotetbime.’ Takis o qaji tamo a degsiqa Qotei pailyej.”

¹⁴ Yesus a yawo anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “E ninği mernğwai. Takis o qaji tamo di aqa une kalil Qotei na kobotetonaqa a olo puluosiqqa aqa talq aiyej. Ariya Farisi tamo di aqa une Qotei na kobotetosai. Di kiyayaqa? Tamo kalil nango segi ñam soqteqñub qaji nanği Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo nango segi ñam aguq ateqñub qaji nanği Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Yesus a marej, “Anğro du du nanği ijo areq bqajqa saidnjraib”

¹⁵ Onaqa tamo unğasari quđei nanği nango anğro du du ti anğro mom ti joqsib Yesus na aqa ban nango gateq di atetnjrqqa marsib aqa areq beb. Beqñabqa Yesus aqa anğro nanği na saidnjrsib minjreb, “Nunço anğro du du nanği joqsib endeq baib.” ¹⁶ Degsib saidnjrnabqa Yesus na anğro du du nanği di metnjrej. Osiqa aqa anğro nanği minjrej, “Anğro du du nanği uratnjrib ijo areq beb. Nanği saidnjraib. Tamo unğasari nanği anğro du du bul sqab di Qotei a nango Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas. ¹⁷ E bole mernğwai. Ninği anğro du du nanği bul sqasai di Qotei a ninği osim taqatñğwasai. Deqa a nunço Mandor Koba sqasai dego.”

Ñoro tamo bei a Yesus ombla na anjam mareb

¹⁸ Onaqa Juda gate bei na Yesus endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kiyersiyqa ñambile gaigai sqai?” ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyayaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole. ²⁰ Ariya ni Qotei aqa dal anjam kalil qalie unum. ‘Ni tamo bei aqa unça jejamu ojetaim. Ni tamo bei qalsim moiyoatim. Ni bajñaim. Ni tamo bei aqa jejamu lança gisanğyim. Ni ino ai abu nango sorgomq di geregere sosimqa nango anjam dauryoqne.’” ²¹ Onaqa Juda gate dena olo Yesus minjej, “E anğro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqñem agi bini degsi unum.” ²² Degsi minjnaq qusiqa kamba minjej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inği inği kalil qarinyosim silali osim tamo inği inği saiqoji nanği jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lanğ qureq di awai bole itqam.” ²³ Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are gulbekobaiyej. Di kiyayaqa? A inği inği koba ti soqnej deqa.

²⁴ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqqa marej, “Tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwjajqa tulan bangi koba. ²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa bangi koba. Dego kere tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwjajqa tulan bangi koba.” ²⁶ Onaqa tamo qudei Yesus aqa anjam di queb qaji nanngi na minjeb, “Ni anjam degsi maronum deqa tamo yai nanngi Qotei na elenqamqa nanngi nambile gaigai sqa kere?” ²⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo nanngi segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanngi elenqa kere. Di kiyayqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Yesus a nanngi degsi minjrnaga Pita na minjrej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurmeqnum.” ²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole mernjgwai. Tamo bei a Qotei na taqatosim aqa Mandor Koba sqa marsimqa aqa segi qure, aqa naur, aqa was nanngi, aqa ai abu nanngi, aqa angro nanngi ti kalil uratnjrsim e daurbqas tamo di Qotei na ingi ingi gargekoba olo yelenqas. Yimqa mondonj a nambile gaigai sqas.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Yesus na aqa angro 12 nanngi anjam degsi minjrsiq koboonaqa nanngi joqsiqa segitnjrsiq endegsi minjrej, “Ninngi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanngi nami e qa nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. ³² Agi tamo qudei na e ojgab. E ojsib tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngo banq di e atqab. Yimqa nanngi na e misilinboqnsib miselboqnsib ugeugeiboqngab. ³³ Osib e kumbainbosib lubsib moyiotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” ³⁴ Yesus na aqa angro nanngi anjam degsi minjrnag qusibqa anjam di aqa utru Qotei na ulitej deqa nanngi geregere poinjrosai.

Yesus na tamo bei nam qandimyej qaji di boletej

³⁵ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jeriko qure jojomyeqnaqa tamo bei nam qandimyej qaji a gam qalaq di awesosiqqa tamo ungasari nanngi silali qa njlnjroqnej. ³⁶ Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus dauryosib qatronoqnsib aiyeqnab tamo dena qusiqa nenemnjrej, “Ninngi kiyayqa qatronoqnsib?” ³⁷ Onaqa nanngi na minjeb, “Yesus Nasaret qaji a aiyeqnu.” ³⁸ Degsi minjnabqa a tulan lelenosiqqa marej, “O Yesus, Devit aqa Njiri, ni e qa dulame.” ³⁹ Onaqa tamo ungasari namoeb qaji nanngi na tamo di njirinotib minjeb, “Ni lelenkobaaim. Kiri.” Degsi minjnabqa a nanngo anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Njiri, ni e qa dulame.” ⁴⁰ Onaqa Yesus a tigelosiqqa tamo ungasari nanngi minjrej, “Tamo di osib ijo areq osi boiy.” Onaqa nanngi na a osib Yesus aqa areq osi beb. Osi bonabqa nenemyej, ⁴¹ “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjrej, “O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.” ⁴² Onaqa Yesus na minjrej, “Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimeme.” ⁴³ Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyoonaqa sawa unsiqa Qotei aqa nam soqtosiqqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej. Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa nanngi dego Qotei aqa nam soqtoqneb.

19

Yesus a Sakius aqa talq gilej

¹⁻³ Onaqa Yesus a aisiqa Jeriko qureq di brantosiq qure ambleq na walweleqnaqa tamo bei aqa nam Sakius a Yesus tamo kiyero degosiq unqajqa dauryej. Sakius a takis o qaji tamo nanngo gate. A nora koba ti soqnej. A tamo truqyuala deqa a Yesus dauryosiq unqajqa yonaq ugeiyej. Di kiyayqa? Tamo gargekoba nanngi na sawa getenteb deqa. ⁴ Deqa Sakius a urur ti aisiq tamo ungasari kalil nanngi bunnjrsiqqa namoosiq gam qalaq di nam bei oqsq nam atej. Nam atsiqa are qalej, “Yesus a gam endena bamqa e geregere unqai.” ⁵ Onaqa Yesus a gam dena walwelosi aisiq nam utruq di tigelosiq tarosiq Sakius unsiqa minjrej, “O Sakius, ni mandamq ayioquajat. Bini e ino talq di sqai.” ⁶ Degsi minjnaqa a qusiqa mandamq ayioquajatosiqqa tulan areboleboleiyonaqa Yesus osiqqa ombla na aqa talq gileb. ⁷ Gileqnaqqa tamo ungasari kalil nanngi di unsib njirinotib mareb, “Ninngi uniy. Yesus a une tamo aqa talq gileqnu.” ⁸ Onaqa talq di Sakius a tigelosiqqa Yesus minjrej, “O Tamo Koba, ni que. E ijo ingi ingi kalil ambleq na potosiy tamo ingi ingi saiqoji nanngi jeisi enjrqai. E nami tamo bei gisanjosim silali dala qujai yayiem kiyo? Degamqa e kamba silali dala qolqe olo yqai.” ⁹ Onaqa Yesus a Sakius aqa anjam di qusiqa tamo ungasari nanngi minjrej, “Bini Sakius a dego Abraham aqa angro tintinjjo. Deqa Qotei na a ti tamo kalil aqa talq endi unub qaji nanngi ti elenqo. ¹⁰ E segi Tamo Angro. E na tamo ungasari padalo gamq di unub qaji nanngi namoqnsim elenqnum. E deqa mandamq aiyem.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹¹ Onaqa tamo ungasari nanği Yesus aqa anjam di qusib are qaleb, “Bini kiyo Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqas?” ¹² Nanği Degsib are qaleb. Di kiyaaqa? Yesus a Jerusalem jomymej deqa. Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo kobaquja bei a sawa isaq gilej. Tamo di a are qalej, ‘E sawa deq gilitqa sawa deqaji nanği na e mandor atqab. Yibqa e olo puluosiy bosiy ijo segi qure qujai nanço mandor sosiy nanği taqatnrqai.’ A degsi are qalsiqa sawa isaq gilej. ¹³ A gilqa osiqa aqa kançal tamo 10 nanği metnrnaqa aqa areq bonabqa nanği segi segi 20 kina enjrnsiqa minjrej, ‘Silali endena wauosib silali aqa oto dego oiy. Bunuqna e olo bosiy unqai.’

¹⁴ “Tamo kobaquja a degsi minjrnsiqa sawa isaq gilsiq di sonaqa aqa qure qujai nanği a qa tulan ugeosib are qaleb, ‘A gago mandor sqasai.’ Degsib are qalsibqa tamo qudei nanği qarinqrnab sawa deq gilsib sawa deqaji nanği minjreb, ‘Tamo di a gago mandor ataib. A na iga taqatgwajqa iga uratonum.’ ¹⁵ Ariya sawa deqaji nanği na tamo di mandor ateb. Onaqa bunuqna a olo puluosiq aqa segi qureq aisiqa kançal tamo nanği wau qa silali enjrej qaji nanği metnrrej. Metnrnaqa nanği aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali engem qaji dena ninği wauoqneq olo silali di osorbiy.’

¹⁶ “Onaqa kançal tamo deqaji bei a bosiq minjrej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e wau eqnamqa olo 200 kina brantej agiende.’ ¹⁷ Onaqa aqa tamo koba a na minjrej, ‘Ni kançal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e qure kokba 10 ino banq di uratitqa ni na taqatnrjoqnqam.’

¹⁸ “Onaqa kançal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minjrej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e wau eqnamqa olo 100 kina brantej agiende.’ ¹⁹ Onaqa aqa tamo koba a na minjrej, ‘E qure kokba 5 ino banq di uratitqa ni na taqatnrjoqnqam.’

²⁰ “Onaqa kançal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minjrej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 20 kina ebem qaji agi olo osibetmonum. E gara ñenği na dalaosim atnam soqnej. ²¹ E kumbra degyem. Di kiyaaqa? E ni qa ulaem deqa. E qalieem, ni tamo nrin ani. Tamo qudei nanği wau eqnab silali branteqnaqa ni segi na eqnum. Tamo qudei nanği ingi yageqnaq melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum.’

²² “Onaqa tamo koba dena kamba endegsi minjrej, ‘Ni kançal tamo uge. Ino segi anjam dena e ino une ubtosiy ni pegimqai. Ni nami qalieem, e tamo nrin ani. Tamo qudei nanği wau eqnab silali branteqnaqa e segi na eqnum. Tamo qudei nanği ingi yageqnaq melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. ²³ Deqa ni kiyaaqa ijo silali di osi gilsim silali talq di atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqa qamu turtosim onum qamu.’ ²⁴ Degsi minjrnsiqa tamo qudei aqa areq di tigelesoqneq qaji nanği minjrej, ‘Ninği aqa 20 kina di yayiosibqa kançal tamo nami wauosiqa 200 kina ej qaji di olo yiy.’ ²⁵ Onaqa nanği na minjreb, ‘O Tamo Koba, a 200 kina ejunu. Deqa ni kiyaaqa 20 kina olo yqa maronum?’

²⁶ “Onaqa tamo koba a na minjrej, ‘E ninği mernğwai. Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau koba yimqa a na taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a larja sqas.’ ²⁷ Osiqa minjrej, ‘Tamo nanği e qa jeu ateb qaji nanği di joqsib boiy. Nanği e qa mareb, “Tamo di a gago mandor ataib.” Deqa tamo nanği di joqsib bosib ijo ulatamuq endi nanği ñumib moreñqab.’”

²⁸ Yesus a yawo anjam degsi marsiqa a Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq aiyooqnej.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem aiyej

²⁹⁻³⁰ Yesus a aisiqa Betfage qure ti Betani qure ti Oliv mana utruq di jomymosiqa aqa anğro aiyel qarinqrnrsiqa minjrej, “Ninği aisib qure bei jomom di unu di brantosib donki bei tontonun unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiqnej qaji. Ninği donki di unsibqa sil palontosib titosib osib boiy. ³¹ Ninği sil palonteqnabqa tamo bei na nenemğwas kiyo, ‘Ninği kiyaaqa donki aqa sil palonteqnub?’ Degsi nenemğmimqa ninği na minjrej, ‘Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.’”

³² Yesus a nanği aiyel degsi minjrnsiq qarinqrnnaqa aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryosib donki di uneb. ³³ Unsib sil palonteqnabqa donki aqa abu nanği na nanği aiyel nenemjreb, “Ninği kiyaaqa donki aqa sil palonteqnub?” ³⁴ Degsi nenemjrnabqa nanği aiyel na kamba minjreb, “Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.”

³⁵ Degsi minjrnab odnrnab nanği aiyel donki di osib Yesus aqa areq osi gileb. Osi gilsib nanço segi gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tusib Yesus soqtosib donki aqa quraq di awoteb. ³⁶ Yesus a donki aqa quraq di awoonaqa donki a walwelosi aiyeqnaqa tamo ungasari nanği nanço gara jugo piqtelenjosib gamq di tuelenjoqneq. ³⁷ Onaqa Yesus a Oliv mana utru jomymeqnaqa aqa anğro gargəkoba nanği tulan areboleboleinjrnaqa lelenjoqneq. Yesus a nami manwa gargəkoba yeqnaqa nanği unoqneq deqa nanği Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneq, ³⁸ “Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan

geregereimeqnu. Ni gago Mandor Koba. Iga Qotei Goge Koba aqa ñam tulan soqtoqnqom! Lan qureq di lawo kumbra gaigai sqas.”

³⁹ Onaqa tamo ungasari nango ambleq dena Farisi qudei nanqi tigelosib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni ino angro nango medabu getentetnjrime.” ⁴⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo angro nango medabu getentqab di menin nanqi tamo bulyosib tulan murqumyoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnqab.”

Yesus a Jerusalem nanqi qa akamej

⁴¹ Osiqua Yesus a Jerusalem jojomyosiq unsiqua akamej. ⁴² Akamosiq marej, “O Jerusalem tamo ungasari, bini bati endeqa ninqi Qotei aqa kumbra qalieeb qamu ninqi geregere lawo na unub qamu. Ariya kumbra di ninqi qa uliejunu deqa ninqi qalieqa keresai. ⁴³⁻⁴⁴ Deqa ninqi quiy. Bati bei brantimqa tamo qudei na bosib ninqi jeutngosib nungo qure koba endi agutibqa ninqi jaraiqa keresaiingwas. Amqa nanqi na ninqi qoto itngosib tulan ugeugeingosib nungo qure koba endi niñaqyekritqab. Osib qure aqa menin kalil paraparainjrsib breinjribqa menin bei menin bei aqa quraq di sqasai. Menin kalil segisegiqab. Jeu tamo nanqi bosib ninqi degngwab. Di kiyayaq? Qotei na ninqi aqaryaingwajqa bati brantqo di ninqi poingosai deqa.”

Tamo ungasari nanqi atra tal miligiq di ingi ingi qarinyoqneb

⁴⁵ Osiqua Yesus a atra tal koba miligiq gilsiqua ñam atej di tamo ungasari gargekoba nanqi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqua nanqi winjrnaq jaraiyeb. ⁴⁶ Nanqi jaraiyebqabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ninqi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nango tal bulqo.”

⁴⁷ Yesus a bati gaigai atra tal miligiq giloqnsiq dia tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Bati deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Juda gate nanqi ti Yesus qalib moiqajqa gam ñamoqneb. ⁴⁸ Ariya tamo ungasari kalil nanqi degsi aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej. Deqa Juda gate nanqi Yesus qalib moiqajqa gam ñamonab ugeinjrej.

20

Juda nanqi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

¹⁻² Bati bei Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Juda gate nanqi ti bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinjmej deqa ni wau endi yeqnum?” ³ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ninqi nenemngitqa ninqi e merbiy. ⁴ Yai na Jon qarinyonaqa bosiqqa tamo ungasari nanqi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo? Ninqi na merbiy.” ⁵ Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib maroqneb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyayaq ninqi Jon aqa anjam quetosai?’” ⁶ Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di tamo ungasari nanqi njirinosis bosib iga menin na lugwab. Di kiyayaq? Nanqi mareqnu, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’” ⁷ Nanqi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.” ⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninqi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinjbonaq bosim wau endi yeqnum di ninqi merngwasai.”

Wain wau qayawo anjam

⁹ Osiqua Yesus a olo tamo ungasari nanqi yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqua aqa wauq gilej. Gilsiqua wain sil yagelenosiqua wau taqato tamo qudei nango banq di aqa wau uratetnjrsiqua sawa isaq gilsiq dia sokobaiyeb. ¹⁰ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kangal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanqoq aisiq minjrej, ‘Wau lanja na e qarinjboq bonum. Deqa ninqi wain gei ebibqa e na osi gilqai.’ Degsi minjrnaqa nanqi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej. ¹¹ Gilnaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonabqa a lanja puluosiq gilej. ¹² Onaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonab gilej. ¹³ Onaqa wau lanja a are qalej, ‘E kiyerqai? E endegyqai. E ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas nanqi aqa anjam quetqab.’” ¹⁴ Degsi are qalsiqua aqa segi njiri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanqi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.’” ¹⁵ Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib wau qalaq osi gilsib dia qalnab moiyej. “Deqa ninqi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanqi di kiyernjrqas?” ¹⁶ E ninqi merngwai. A bosim nanqi ñumsim moiyoetnjrqas. Osim aqa wau di olo

yainjrsim tamo qudei nanġo baŋq di uratetnjrimqa nanġi na kamba taqatesqab.” Yesus na tamo unġasari nanġi yawo anjam degsi minjrnqaqa nanġi qusib minjeb, “Wau taqato tamo nanġi kumbra uge di yaib.”

¹⁷ Onaqa Yesus na nanġi koqnrjsiqa minjrej, “Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa damu ninġi poingwo e? Anjam agiende,

‘Tal gereiyo qaji tamo nanġi na tal ai arqsiqbqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.’

¹⁸ Ninġi quiy. Tamo unġasari ululoŋosib tal ai quraq aiqab qaji nanġi di tal ai dena nanġo tanu ġinġenyqas. Ariya tal ai di uloŋosim tamo unġasari qudei nanġoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrqas.”

¹⁹ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanġi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanġo jejamuq di une qametnjrej. Nanġi degsib qalieosib deqa minjnj oqetnjrnqaqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanġi tamo unġasari nanġi ulainjrsib deqa nanġi Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

“Iga Sisar takis yqom e?”

²⁰ Ariya atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanġi ti Yesus koqyesoqneb. Osib endegsib are qaleb, “Iga tamo qudei qarinjrnjam nanġi Yesus aqa areq ġilsib ġisanjosib anjam bei nenemyibqa a nanġi tamo bole edegwas. Osim anjam grotimqa iga qusim ojsim Rom nanġo gate aqa baŋq di atqom.” Nanġi degsib are qalsibqa tamo qudei qarinjrnab nanġi Yesus aqa areq ġileb. ²¹ Ġilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unġasari nanġi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanġi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiġoji nanġi anjam bei minjrosaeqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanġi minjreqnum. ²² Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?” ²³ Onaqa Yesus a nanġo areqalo uge di poiyoŋaqa minjrej, ²⁴ “Ninġi meniŋ silali bei osorbij.” Degsi minjrnqaqa nanġi meniŋ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, “Meniŋ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanġi na minjeb, “Di Sisar aqa.” ²⁵ Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inġi inġi a qa olo yiy. Qotei aqa inġi inġi a qa olo yiy.” ²⁶ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugetosib mequmosib soqneb. Tamo unġasari nanġo ŋamdamuq di nanġi Yesus ġisanjib a anjam bei grotqa yonab ugeinjrej.

Tamo moreŋo qaji nanġi olo subq na tigelqab

²⁷ Onaqa Sadyusi tamo qudei nanġi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanġi mareqneb, “Tamo moreŋo qaji nanġi olo subq na tigelqasai.” ²⁸ Deqa nanġi bosib Yesus endegsib minjeb, “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenjeje, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ŋauŋ anġro saiġoji soqnimqa aqa was bei na olo uŋa qobul di osim aqa was moiyeje qaji aqa anġro ŋambabtetas.’ Moses a nami dal anjam degsi nengrenjeje. ²⁹ Deqa ni que. Was 7 nanġi soqneb. Nanġo was matu a uŋa osiqa moiyeje. A anġro saiġoji. ³⁰ Onaqa aqa was yala na olo uŋa qujai di osiqa a dego moiyeje. A anġro saiġoji. ³¹ Onaqa aqa was yala na olo uŋa qobul di osiqa a dego moiyeje. A anġro saiġoji. Was 7 kalil nanġi uŋa qujai di osib moreneb. Nanġi anġro saiġoji. ³² Nanġi kalil moreŋonabqa ariya bunuqna uŋa di a dego moiyeje. ³³ Deqa ni iga merge. Mondonj subq na tigele batiamaqa tamo kalil nanġi subq na tigelabqa uŋa di a yai aqa ŋauŋ tintin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanġi uŋa qujai di eb.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Mandamq endi tamo nanġi unateqneb. Uŋa nanġi tamoteqneb. ³⁵ Ariya mondonj tamo unġasari Qotei na subq na tigelqqa ġiltjnrej qaji nanġi subq na tigelosibqa nanġi tamotqasai. Nanġi unatqasai. ³⁶ Nanġi lan anġro bul larja sqab. Qotei na nanġi subq na tigeltnjrimqa nanġi aqa segi anġro bole sqab. Deqa nanġi olo morenqa keresai. ³⁷ Ninġi quiy. Tamo nanġi moisiq olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babsosiq endegsi nengrenjeje, ‘Ñam mariŋ miligiq di puloŋeqnaqa Qotei a ñam puloŋq di sosisqa Moses metosiq minjeje, ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’” ³⁸ Qotei na Moses degsi minjeje deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreŋo qaji nanġo Qotei sai. A tamo ŋambile so qaji nanġo Qotei. Deqa tamo kalil nanġi Qotei aqa ŋamgalaq di ŋambile unub.”

³⁹⁻⁴⁰ Onaqa dal anjam qalie tamo nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa nanġi olo anjam bei nenemyqajqa ulaeb. Deqa nanġi na minjeb, “O Qalie Tamo, ino anjam di bole.”

Kristus a kiyersim Devit aqa ŋiri sqas?

⁴¹ Onaqa Yesus a olo nanġi endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanġi kiyaqqa mareqneb, ‘Kristus a Devit aqa ŋiri?’” ⁴²⁻⁴³ Devit a nami mareje, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Aġi louqa buk miligiq di Devit a anjam endegsi nengrenjeje, ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjeje,

“Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nangi elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nangi taqatnjroqngam.”

44 Ningsi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nangi kumbra uge uge yeqnub

45 Tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa anjam di queqnaqba a na aqa angro nangi endegsi minjrej, 46 “Ningsi dal anjam qalie tamo nango kumbra uge geregere tenemtoqniy. Nangi koro sawaq di tamo ungasari nangi na nango nam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara jugo olekokba jugoqnsib laqnuh. Nangi Qotei tal miligiq di, goiyu kokbaq di sosibqa tamo nam ti nango awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjrepmu. 47 Nangi unja qobul nangi gisanjroqnsibqa nango tal ti inji inji ti lanja yainjrepmu. Osib tamo ungasari nangi na unjrsib nango nam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqnuh. Deqa mondonj Qotei na nangi awai tulan ugedamu enjrqas.”

21

Unja qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

1 Yesus a atra tal miligiq di sosisqa nam atej di ñoro tamo nangi boqnsib silali ato qaji kulumq di silali ateqnab unjroqnej. 2 Onaqa unja qobul bei ñoro tulan saiqoji a dego bosisqa meninj silali kiñilala aiyel segi atej. Atnaqa Yesus na unsiqa aqa angro nangi minjrej, 3 “E bole mernjgawai. Unja qobul endi a ñoro tulan saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nangi bunjrsisqa silali kobaquja atqo. 4 Ñoro tamo nangi silali koba ti unub. Nangi oto kiñala segi ateqnuh. Ariya unja qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meninj silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

Bunuqna jeu tamo nangi na atra tal niñaqyqab

5 Onaqa Yesus aqa angro qudei nangi atra tal di koqyosibqa Yesus minjrej, “O Tamo Koba, ni unime. Atra tal walato qaji meninj di tulan boledamu. Qotei atraiyqajqa inji inji ti meninj ti turtosib atra tal endi walateb.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, 6 “Atra tal ningsi unonub endi bunuqna jeu tamo nangi na bosib tulan niñaqyosib aqa meninj kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meninj bei meninj bei aqa quraq di sqasai. Meninj kalil segiseqiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

7 Onaqa Yesus aqa angro nangi na kamba nenemyeb, “O Qalie Tamo, bati gembu jeu tamo nangi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomoq?’” 8 Onaqa Yesus na minjrej, “Ningsi geregere nam ateqniy. Tamo qudei na ningsi gisanjo uge. Bunuqna gisanj tamo gargekoba nangi ijo nam na boqnsib maroqngqab, ‘E Kristus.’ Qudei maroqngqab, ‘Kristus bqajqa bati agi jojomoq.’ Degsib gisanjosib maroqngqab ningsi nangi daurnjraib. 9 Bunuqna sawa bei bei qaji nangi an na qotokobaoqngqab. Ningsi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.”

10 Yesus a nangi degsi minjrsisqa olo minjrej, “Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqngqab. Mandor kokba qudei nangi dego tigeloqnsibqa mandor kokba qudei nangi qoto itnjroqngqab. 11 Sawa bei beiq di miminj kokba ti ma uge ti mam ti inji saio bati brantelenqas. Lanj goge di manwa bei bei brantqnsibqa tamo ungasari nangi unoqnsib ulaugetoqngqab.

12 “Ariya kumbra kalil di brantaisoqnimqa Juda nangi na bosib ningsi jeutngqnsib ugeugeinjroqnsib ojelenjoqngqab. Ojelenjoqnsib anjam pegiyo talq di ningsi tigeltngqnsib tonto talq di breinjroqngqab. Osib ijo nam ugetqa are qaloqnsib ningsi joqoqnsib Rom nango mandor ti nango gate ti nango ulatamuq di ningsi tigeltngqngqab. 13 Yimqa gam dena ningsi ijo anjam bole palontoqnsib nangi minjroqngqab. 14 Deqa ningsi na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa nami are koba qalaib. 15 E segi na nunjo medabu singilatetngosiy powo engitqa ningsi kamba anjam minjroqngqab. Minjroqngqab nangi nunjo anjam di gotranyqa yocqnsib ugeinjroqngqas.

16 “Bati deqa nunjo ai abu nangi ti nunjo was nangi ti nunjo leñ nangi ti nunjo kadoi nangi ti tigeloqnsib ningsi ojelenjoqnsib jeu tamo nango banq di atelenjoqngqab. Osib ningsi qudei lunjoqnsib morejoqngqab. 17 Ningsi ijo nam ejunub deqa tamo ungasari kalil nangi ningsi qa tulan ugeoqnsib jeutngqngqab. 18 Ariya Qotei na ningsi geregere taqatngqngqas deqa ijo angro bei padalqasai. Ningsi kalil bole sqab. Nunjo gate banja bei dego ugeqasai. 19 Deqa ningsi gulbe di qoboioqnsib singila na tigelesoqniy. Sosib dena ningsi njambile bole oqab.

Bunuqna qaja tamo nangi Jerusalem qure niñaqyqab

²⁰ “Bunuqna qaja tamo nanği bosib Jerusalem agutesqab. Agutesoqnib ninği unsibqa endegsib qalieqab, ‘Bole, Jerusalem padalqajqa bati brantqo.’ ²¹ Bati deqa tamo unğasari Judia sawaq di unub qaji nanği jaraiyosib manaq oqoqujatebe. Tamo unğasari Jerusalem di unub qaji nanği qure uratosib jaraiyoqujatebe. Tamo unğasari wauq di, gamq di unub qaji nanği olo puluosib qureq baib. Nanği torei dena jaraiyoqujatebe. ²² Bati deqa Qotei na tamo unğasari nango une qa kambatnjrougetqas. Yimqa aqa anjam kalil nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. ²³ O aiyoi! Bati deqa Qotei aqa minjin Judia nanğooq aiyimqa gulbe tulan kobaquja nango mandamq di brantqas. Deqa uña gumanj ti uña anğro mom ti nanği jaraiyo banğioqnsib gulbe gargekoba oqnqab. ²⁴ Jeu tamo nanği bosib Juda nanği serie na ñumoqnib moreñoqnqab. Osib qudei ojeleosib joqsib sawa bei beiq di uratnjroqnqab. Tamo Juda sai nanği bosib Jerusalem tulan niñaqyosib siñgila na taqatesqab. Taqatesoqnib bati Qotei a nami giltej qaji di kereamqa a na nanği olo taqal breinjraqs.

Tamo Anğro a siñgila ti rianj ti lanbiq na mandamq aiqas

²⁵ “Bati deqa seņ ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanği ululoņosib mandamq aiyelenqab. Yuwal dego korkortosim anjam atoqnqas. Yimqa sawa bei bei qaji nanği quoqnib areqalo niñaqyetnjroqnmqqa nanği tulan ulagetoqnqab. ²⁶ Lan goge di inği inği kalil renğinyelenamqa tamo unğasari nanği unsib maroqnqab, ‘Bole, gulbe oqa batiqo.’ Nanği degsib maroqnsib ulagetoqnsib ñam eririqnjroqnqas. ²⁷ Bati deqa e Tamo Anğro siñgila ti rianj koba ti lanbiq na mandamq aiyoenit tamo unğasari nanği tarosib e nubqab. ²⁸ Kumbra kalil di brantqa utru atoqnimqa ninği ulaaib. Ninği tigelosib tarosib ñam atoqnij. Di kiyaaqa? Qotei na ninği awainğim ninği bole sqajqa bati jojomoqo deqa.”

Ninği qura qa yawo anjam dena poiņgem

²⁹ Osiqa Yesus a yawo anjam endegsi minjrej, “Ninği qura ti ñam kalil ti unjriy. ³⁰ Ñam banga qalsim olo ñalğuyooqnmqqa ninği unsib qalieqab, ‘Seņ aqa bati jojomoqo.’ ³¹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim mernğonum qaji endi brantimqa ninği unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğooq Mandor Koba sqajqa bati jojomoqo.’

³² “E bole mernğwai. Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanği kalil moreņosaisoqnibqa kumbra kalil e ubtosim mernğonum qaji endi brantelenqas. ³³ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Ninği geregere ñam atsib soqniye

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği geregere ñam atsib soqniy. Ninği ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nunğoo segi jejamu qa inği inği qa areqalo kobaiyoqnaib. Aliem urur bel qaleqnu dego kere bati uge di bosim ninği pruqtņoo uge. ³⁵ Od, bati uge di bosim tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanğooq di brantooqujatqas. ³⁶ Deqa ninği gaigai ñam atoqnsib Qotei pailyoqnsib soqniy. Yimqa Qotei a siñgila enğooqnmqqa kumbra kalil brantelenqas qaji di ninği na britosib e Tamo Anğro ijo ulatamuq di tigelesqab.” Yesus a degsi marej.

³⁷ Bati gaigai qanam Yesus a atra tal miligiq di sosiqa tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qoloeqnaqa a olo qure uratoqnsiqqa mana ñam Oliv di ñeioqnej. ³⁸ Tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam quqwa maroqnsib nobqolo ambru tigelooqnsibqa atra tal miligiq giloqneb.

22

Judas a Yesus osim jeu tamo nanğooq banq di atqas

¹ Onaqa Juda nanğooq yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqnaqqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. ² Yori bati jojomonaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus qalsib moiyoqtajqa gam ñamoqneb. Di kiyaaqa? Nanği tamo unğasari nanği ulainjreb deqa.

³ Onaqa Satan a Judas aqa miligiq aiyej. Judas aqa ñam bei Iskariot. A dego Yesus aqa anğro 12 nanği deqaji bei. ⁴ Satan a Judas aqa miligiq aisiq walawalaiyonaqa tigelosiqqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanği ti nanğooq gilsiqqa minjrej, “E Yesus osiy nunğooq banq di atqai.” ⁵ Degsi minjraqa nanği areboleboleinjraqa minjreb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.” ⁶ Degsi minjnabqa a nanğooq anjam di qusiqa minjrej, “Di kere.” Osiqa Judas a gilsiq a na Yesus osim nanğooq banq di atqajqa gam ñamoqnej. A are qalej, “Yesus a tamo unğasari nanği uratnjrsim a segi soqnmqqa e na osiy Juda tamo kokba nanğooq banq di atqai.”

Pita Jon wo nanği yori bati aqa inği inği gereiyeb

⁷ Onaqa Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanği endegsi minjrej, “Ninği kaja du du nanği ñumelenosib sirañmeq di leñ liyibqa e na unsiy ninği uratñgwai. E ninği padalñgwasai.” Qotei a nami Israel nanği degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaga Juda nanği mareb, “Iga kaja du du nanği ñumelenosim Qotei atraiyqom.” ⁸ Onaqa bati deqa Yesus na Pita Jon wo nanği minjrej, “Bini yori bati koba. Deqa ninği aiyel aisib gago inği gereiyetgibqa iga koba na inği uyqom.” ⁹ Onaqa nanği aiyel na minjeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia inği inği gereiyqom?” ¹⁰⁻¹¹ Onaqa Yesus na nanği aiyel qarijnñrsiqa minjrej, “Ninği aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqñim gamq di itosib dauryiy. Ninği a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, ‘E ijo anğro nanği koba na awoosim yori bati aqa inği uyqajqa warum a qabi unu?’” ¹² Ninği degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ninği osorñgwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti atelenjeb unu. Ninği aiyel aisib warum dia gago inği inği gereiyelenjoiy.” ¹³ Onaqa nanği aiyel aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa inği inği kalil gereiyelenjeb.

Yesus na aqa anğro nanği bem ti wain ti anainjrej

¹⁴ Onaqa inği uyqqa bati brantonaga Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti koba na awoosib inği uyoqneb. ¹⁵ Nanği inği uyoqnsibqa Yesus na nanği endegsi minjrej, “E jaqatin osaiunum. Deqa e ninği koba na awoosim yori bati aqa inği uyqajqa tulan arebolebolelibqo. ¹⁶ E ninği mernğwai. E inği endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonj Qotei na ninği taqatñgosim a nunjo Mandor Koba soqñimqa inği endi aqa utru e na geregere babbosiy olo uyqai.”

¹⁷ Osiqa a wain osiq gambanq di bilentosiq Qotei pailyosiq aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Ninği wain gamban endi osib uyiy. ¹⁸ E ninği mernğwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonj Qotei na ninği taqatñgosim a nunjo Mandor Koba soqñimqa e olo uyqai.” ¹⁹ Osiqa Yesus a olo Qotei pailyosiq bem osiq giñgenjyosiq nanği enjñrsiqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E ninği aqaryainğwa osim deqa enğonum. Deqa ninği osib uyiy. Bunuqna ninği gaigai uyoqnsib e qa are qaloqñiy.” ²⁰ Onaqa nanği bem uynabqa Yesus na olo wain gamban osiq Qotei pailyosiq minjrej, “Wain gamban endi ijo leñ. Nunjo une kobotqajqa deqa ijo leñ aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyet qaji di singilatqas. ²¹ Ariya ninği quiy. Ijo anğro bei na e osim tamo qudei nanjo banq di atqas. Anğro di agi iga koba na endego awoosim inği uyeqnum. ²² E Tamo Anğro. Deqa Qotei na nami merbej, ‘Ni moiqam.’ A degsi merbej deqa e aqa anjam di dauryosiy moiqai. Ariya anğro e osim tamo qudei nanjo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas.” ²³ Yesus na aqa anğro nanği degsi minjñraq qusibqa segi segi maroqneb, “Anğro yai a kumbra di yqas?”

Yesus aqa anğro nanği ñirinjosib anjam na qotoqneb

²⁴ Onaqa Yesus aqa anğro nanği segi segi ñirinjosib yai a anğro kalil bunjñrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ²⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Mandor kokba sawa sawa kalil taqateqñub qaji nanği ñirinj na sawa taqateqñub. Yeqnab tamo unğasari nanği na nanjo ñam soqtoqnsib mareqñub, ‘Nanği sawa taqato tamo bole.’” ²⁶ Ariya kumbra di nunjoq di saiğ. Nunjo ambleq di anğro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati tamo larjaj bul soqñem. Osim a tamo kobaquja sqas. Nunjo ambleq di anğro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunjo wau tamo soqñem. Osimqa a ñam ti sqas. ²⁷ Ninği are qaliy. Tamo yai a tamo kobaquja? Tamo awoosiq inği uyeqnu a kiyo? Tamo wauosiq inği suweiyeqnu a kiyo? Tamo agi awoosiq inği uyeqnu qaji a tamo kobaquja. Ariya ijo kumbra degsi sosai. E nunjo ambleq endi sosim ninği wauetñgeqnum.

²⁸ “O ijo anğro, e gulbe qoboiyeqnam ninği e urathosaieqñub. Ninği e beterbeqñub. ²⁹ Ijo Abu na e Mandor Koba atej dego kere e kamba ninği mandor atelenjqai. ³⁰ Osiy mondonj e nunjo Mandor Koba sosiy ninği koba na inği ti ya ti uyoqñqom. Yimqa ninği awo jaram kokbaq di awoosib Jekop aqa anğro 12 nanjo moma kalil nanği taqatñroqñab.”

Pita a gisañqalubtosim marqas, ‘E Yesus qaliesai’

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo anğro kalil Saimon ombla ninği quiy. Satan na ninği uneq wainğwa marqo. Ninği singila na tigelesosib e daurbqab kiyo e uratbosib jaraiqab kiyo di Satan a nunjo areqalo tenemtosim qalieqajqa deqa ninği uneq wainğwa marqo. Agi tamo nanği bem sum ñoqoryoqnsib damu elenqñub dego kere. ³² O Pita, e ni qa gaigai endegsim pailyeqnum, ‘O Abu, ni na Pita aqa areqalo singilatetimqa a e uratbqasai.’ E ni qa degsim pailyeqnum. Bole, ni mati ulonqam. Ariya bunuqna ni olo are bulyosim ijoq bqam. Bosim ino was nanği singilatñroqñam.”

³³ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na marimqa aqo ombla tonto talq aisim moreñqom. E ulaqasai.” ³⁴ Onaqa Yesus na minjej, “O Pita, ni que. Bini tuwe anjamosaisoqñimqa ni gisañqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’”

Yesus aqa anğro nanği silali ti qaquñ ti sebru ti oqab

³⁵ Osiqa Yesus na aqa angro nangi endegsi minjrej, “E ningi nami qarinqosim merngem, ‘Ningi gilsib ijo anjam mare mare laqniy. Ningi silali ti gilaib. Nungo qaqun aib. Singa taqal jigaiib.’ Degsi merngonamqa ningi ingi bei qa truqueb e?” Onaqa nangi na minjeb, “Sai. Iga ingi bei qa truquosai.” ³⁶ Onaqa a na minjrej, “Ariya bini e anjam di beltosiy olo endegsi merngwai. Nungo silali bei soqnm oiy. Nungo qaqun bei soqnm di dego oiy. Ningi sebru saiamqa nungo gara jugo bei qarinqosib silali osib dena sebru awaiyiy. ³⁷ E ningi merngwai. Anjam e qa nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo ungasari nangi marqab, ‘Kristus a une tamo.’” ³⁸ Onaqa Yesus aqa angro nangi na minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Iga sebru aiyel ejunum.” Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere.”

Yesus a Oliv manaq oqsiiq dia Qotei pailyej

³⁹ Yesus aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiq Jerusalem uratosiq Oliv manaq oqej. Aqa angro nangi dego a dauryosib oqeb. ⁴⁰ Oqsib nanu agu beiq di brantosib Yesus na aqa angro nangi minjrej, “Ningi endegsib pailiy, ‘O Abu, gulbe bei na iga uneq waigaiq.’” ⁴¹ Yesus a degsi minjrsiq nangi uratnjrsiq kiñala sasalej. Tamo bei na meninj waiyim isaq yala gilqas dego kere a sasalosiq singa pulutosiq Qotei pailyej. ⁴² A endegsi pailyej, “O Abu, ni marimqa gulbe endi ijooq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unqum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

⁴³⁻⁴⁴ Yesus a degsi singila na Qotei pailyoqnsiq a are tulan gulbekobaiyej. Onaqa a neskobaiyosiq aqa nes len ti mandamq aiyoqnej. Bati deqa lan angro bei aisiqa Yesus taqyosiq singilatej. ⁴⁵⁻⁴⁶ Yesus a pailyo koboonaga a olo tigelosiq aqa angro nango areq aisiq nam atej di nangi are gulbe na nerenesonab unjrej. Unjrnaqa minjrej, “Ningi kiyayqa nerenejunub? Ningi tigelosib Qotei pailyoqniy. Yim gulbe bei nungoq bqas di gulbe dena ningi uneq wainqwasai.”

Judas a Yesus osiq jieu tamo nanqo banq di atej

⁴⁷ Yesus a anjam degsi mareqnaqa aqa angro 12 nangi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nangi joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Brantonabqa Judas a Yesus aqa areq bosiq kundoqyej. ⁴⁸ Kundoqyonaga minjej, “O Judas, e Tamo Angro. Tamo nangi endi e ojqaqqa deqa ni na e kundoqbonum e?”

⁴⁹ Onaqa tamo nangi di Yesus ojqa laqnaqqa aqa angro nangi unsibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga gago sebru osim tamo nangi di ñumnam morenqab.” ⁵⁰ Degsi minjsibqa aqa angro bei na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kangal tamo bei gateq di qalqajqa sebru waiyej grososiq dabkala wo segi gentetej. ⁵¹ Onaqa Yesus na aqa angro nangi minjrej, “Kumbra degyaib. Uratiy.” Degsi minjrsiq tamo di aqa dabkala ojnaqa olo bolelej.

⁵² Onaqa Yesus na atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nangi ti Juda gate nangi ti minjrej, “E len ojo tamo unum deqa kiyi ningi sebru ti torom ti elenosib e ojqa bonub e?” ⁵³ E bati gaigai atra tal miligiq di ningi koba na soqnem. Bati deqa ningi yala ban waiyosib e ojasai. Ariya bati uge nungoq di brantqo deqa ningi e ojonub. Endego ambru aqa singila agi brantqo.”

Pita a marej, “E Yesus qaliesai”

⁵⁴⁻⁵⁵ Onaqa nangi Yesus ojsib walwelosib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Nangi Yesus osi gileqnaqqa Pita a kiñala isa isaq na nangi daurnjrsiq gilej. Gilsiq atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiq qaja tamo qudei nangi tal meq di nam tunguyosib awesonabqa bosiq nangi koba na nam yoroqnej. ⁵⁶ Pita a ñamyuwo areq di awesonaga kangal unja bei na unsiq koqyosiq qaja tamo nangi minjrej, “Tamo endi Yesus ombla soqneb.” ⁵⁷ Onaqa Pita a saidosiq minjej, “Unja, e tamo di qaliesai.” ⁵⁸ Sokiñalayonaq tamo bei na olo Pita unsiq minjej, “Ni dego Yesus aqa angro bei.” Onaqa Pita na minjej, “E aqa angro sai.” ⁵⁹ Olo kiñala soboleiyonaq tamo bei na Pita koqyosiq singila na marej, “Tamo endi a dego Galili qaji tamo. Deqa e qalieonum, a Yesus ombla soqneb.” ⁶⁰ Onaqa Pita na minjej, “Ni anjam maronum di e poibosai bole sai.” Degsi minjnaqa tuwe anjamej. ⁶¹⁻⁶² Tuwe anjamonaga Tamo Koba a bulosiq Pita koqyej. Koqyonaga anjam nami Yesus na minjej qaji, “Bini tuwe anjamosaisoqnmqqa ni gisanqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’” anjam deqa olo are qalsiq poiyoonaqa tal qalaq gilsiq tulan akamugetej.

Nangi na Yesus misilinyoqnsib ban na qaloqneb

⁶³ Tamo Yesus ojeb qaji nangi a misilinyoqnsibqa ban na qaloqneb. ⁶⁴ Qaloqnsibqa aqa ñamdamu gara na qosetosib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” ⁶⁵ Degsib minjoqnsib olo misilinj anjam gargekoba minjoqneb.

Yesus a Juda tamo kokba nanqo ulatamuq di tigelej

⁶⁶ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda gate nangi ti atra tamo kokba ti dal anjam galie tamo nangi ti koroosib Yesus osib tigeltosib nenemyeb, ⁶⁷ “Ni Kristus amqa geregere

merge.” Onaqa a na minjrej, “E kamba anjam merngwai di ningi ijo anjam quetbqasai. ⁶⁸ E anjam bei nenemngwai di ningi olo anjam merbqasai. ⁶⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. E Tamo Anqro. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesqai.”

⁷⁰ Yesus a nanqi degsi minjrnaqa nanqi na minjeb, “Deqa ni Qotei aqa Niri e?” Onaqa a na minjrej, “Od. Anjam ningi maronub di kere.” ⁷¹ Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di qusib tulan minjin oqetnjrnaqa segi segi maroqneb, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaq tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?”

23

Juda tamo kokba nanqi Yesus osib Pailat aqa ulatamuq di tigelteb

¹ Juda tamo kokba nanqi degsib marsibqa Yesus osi gilsib Rom nanqo gate Pailat aqa ulatamuq di tigelteb. ² Tigeltosib Pailat minjeb, “Iga Yesus uneqnum, a na Juda tamo unqasari nanqi kumbra ugeq breinjreqnu. Osiga nanqi mandor koba Sisar takis yqajqa saidnjqroqnsiga minjreqnu, ‘E segi nunqo Mandor Koba. E segi Kristus.’” Juda tamo kokba nanqi degsib Yesus aqa jejamuq di une qameteb. ³ Onaqa Pailat a nanqo anjam di qusiqa Yesus nenemyej, “Ni Juda nanqo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minje, “Od. Anjam ni maronum di kere.” ⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti tamo unqasari kalil nanqi ti minjrej, “E segi are qalonum, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoi.” ⁵ Degsi minjrnaqa nanqi na kamba minjeb, “Yesus a tamo unqasari nanqi kumbra uge dauryqajqa are tigeltetnjqreanu. Agi a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa dena Judia sawaq aisiq qure qure kalilq di walweloqnsiga dena bosiq gago qure endia dego kumbra degyeqnu.”

Pailat na Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej

⁶ Onaqa Pailat a nanqo anjam di qusiqa nenemnjrej, “Yesus a Galili qaji tamo e?” ⁷ Degsi nenemnjrnaqa nanqi na minjeb, “Od, a Galili qaji tamo.” Onaqa Pailat a nanqo anjam di qusiqa minjrej, “Mandor Herot a Galili sawa taqatejunu. Bini a Jerusalem endi unu. Deqa e Yesus qarinyitqa a Herot aqaq gilimqa a kamba Yesus aqa anjam quqwas.” Degsi minjrnsiga Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej.

⁸ Herot a nami Yesus qa anjam quoqnej deqa a Yesus itqajqa arearetoqnej. Yesus a bosim Herot aqa ulatamuq di manwa bei yim unqajqa deqa are qaloqnej. Deqa a Yesus aqa ulatamuq di unsiga tulan areboleboleiyej. ⁹ Onaqa a na Yesus anjam gargekoba nenemyoqnej. Nenemyeqnaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. A torei mequmesoqnej. ¹⁰ Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti bosib Herot aqa ulatamuq di tigelosib Yesus aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqneb. ¹¹ Onaqa Herot aqa qaja tamo qudei nanqi ti Yesus tulan ugeugeiyosib misilinyoqneb. Osib gara jugo olekoba mandor kokba nanqi gaigai jigeqnub deqaji bei osib jigetosib qarinyonab olo Pailat aqaq aiyej. ¹² Bati qujai deqa Herot Pailat wo nanqi jeu turyeb. Nami nanqi ombla jeu soqneb.

Pailat a marej, “Ningi Yesus a namburbasq di qamiy”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti tamo unqasari kalil nanqi ti metnjrnaqa aqa areq bosib koroonabqa endegsi minjrej, “Ningi Yesus osib ijo areq di tigeltosib merbonub, ‘Tamo endi a tamo unqasari nanqi kumbra ugeq breinjreqnu.’ Merbonubqa e segi Yesus geregere nenemyonum ningi quonub. Une kalil ningi aqa jejamuq di qameqneb qaji di e quonum ugeibqo. E aqa jejamuq di une bei itosai. ¹⁵ Herot a dego Yesus aqa jejamuq di une bei itosai. Deqa a na Yesus olo qarinyoqqa ijoq bqo. Deqa ningi quiy. Ningi Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a lanja moiyoqqa keresai. ¹⁶⁻¹⁷ Deqa e ijo qaja tamo nanqi minjrit nanqi bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.”

¹⁸ Onaqa tamo unqasari kalil nanqi Pailat aqa anjam di qusibqa nanqi tulan murqumyosib minjeb, “Ni Yesus urataim. Ni a moiyoime. Osim Barabas oqeq atsim iga ege.” ¹⁹ Barabas a nami tamo qudei nanqi joqsiqa Rom nanqi ti qotsib tamo qudei n̄umeb deqa qaja tamo nanqi Barabas osib tonto talq di waiyeb. ²⁰ Ariya Pailat a Yesus uratim oqedqajqa are soqnej deqa a na tamo unqasari nanqi olo minjrej, “Ningi marib e Yesus uratib gilqas.” ²¹ Onaqa nanqi olo tulan murqumyosib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus urataim. Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!” ²² Onaqa olo minjrej, “Kiyaaq Yesus qalit moiqas? A une kiye yej deqa a namburbasq di qamqai? Ningi Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a lanja moiyoqqa keresai. Deqa e ijo qaja tamo nanqi minjrit nanqi bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.” ²³⁻²⁴ Onaqa tamo unqasari nanqi olo tulan murqumyosib singila na Pailat saidyoqnsibqa wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus namburbasq di qame!” Degsib singila na Pailat minjeqneb nanqo anjam dena Pailat aqa anjam qalotoqnej. Deqa a nanqo anjam di dauryosiga minjrej, “Di kere. Unqum. E na ijo qaja tamo nanqi minjrit Yesus osi gilsib namburbasq di qamib moiqas.” ²⁵ Degsi minjrnsiga Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanqi

enprej. Osiqa tamo ungasari nango areqalo dauryosiqqa Yesus osiqa qaja tamo nango banq di atnaqa nangi na aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a osib gileb.

Nangi Yesus osib namburbasq di qameb

²⁶ Nangi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aieyqnaqa a turossib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa nam Saimon. A Sairini qure qaji.

²⁷ Tamo ungasari tulan gargekoba nangi Yesus gam na dauryosib giloqneb. Giloqnsibqa nango ambleq di unja qudei nangi are tulan gulbeinjrnaqa Yesus qa akamoqnsib lou ti giloqneb. ²⁸ Gileqnaqqa Yesus a qusiqa bulosiqqa nangi minprej, "O Jerusalem ungasari, ningi e qa akamaib. Ningi nungo angro nangi qa ti ningi segi qa ti akamoiy. ²⁹ Ningi quiy. Bati bei brantimqa tamo nangi endegsib marqab, 'Unja nango miligi ugeej qaji nangi ti unja anqrotosaieqnuq qaji nangi ti areboleboleinjrqas. Unja angro munqum anainjrosaeiqnuq qaji nangi dego areboleboleinjrqas.' Tamo nangi degsib marqab. ³⁰ Osib mana nangi minjrqab, 'Ningi bosib iga kabutgosib ulitgiy.' ³¹ O ungasari, e nam gesgi bul. Tamo nangi na e kumbra uge ebeqnuq. Tamo nangi di nam moiyu bul. Deqa kumbra tulan ugedamu nangoq di brantqas."

³² Bajin tamo aiyel dego namburbasq di numib morenqajiqqa marsib Yesus koba na joqsib giloqneb. ³³ Nangi giloqnsib sawa agu kifala bei aqa nam Tamo Gate Tanu di brantosib dia Yesus namburbasq di qameb. Qamsib bajin tamo aiyel nangi dego namburbasq di numeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. ³⁴ Yesus a namburbas goge di sosiqqa a endegsi pailiej, "O Abu, ni na tamo nangi e gaintonub qaji nango une di kobotime. Nangi une yonub di nangi qaliesai." Bati deqa qaja tamo nangi Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meni silali alaneb. Tamo yay aqa meni na bunjnrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meni silali alanosib gara eleneb.

³⁵ Onaqa tamo ungasari kalil nangi tigelesosib Yesus koqyeqnaqqa Juda gate nangi na Yesus misilinyoqnsib endegsib maroqneb, "A na tamo ungasari nangi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A maroqnej, 'E Qotei aqa Kristus. A na e giltbej.' Anjam di boleamqa a na aqa segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiyem." ³⁶⁻³⁷ Qaja tamo nangi dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib aqa areq gilsib wain isa koba anaiyosib minjeb, "Ni Juda nango Mandor Koba boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas urat." ³⁸ Osib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenqrenyeb, "Tamo endi a Juda nango Mandor Koba."

³⁹ Onaqa bajin tamo bei namburbasq di qameb qaji a na Yesus misilinyosiqqa minjeb, "Ni Kristus amqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim aqo aiyel dego aqaryaije." ⁴⁰ Onaqa bajin tamo bei na aqa anjam di qosiqqa njirntosiq minjeb, "Gulbe Yesus a oqo endi ni dego onum. Deqa ni kiyaaqa Qotei ulaiyosai? ⁴¹ Aqo aiyel une tamo. Deqa iga kere morenqom. Ariya Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji." ⁴² Osiqa Yesus minjeb, "O Yesus, mondon ni olo bosim Mandor Koba sosimqa ni e qa are qalsim e ame." ⁴³ Onaqa Yesus na minjeb, "Bini qujai ni e ombla lan qureq di sqom. E bole mermonum."

Yesus a moiyej

⁴⁴⁻⁴⁵ Qanam jige senj bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq senj bati 3 onaqa bilaqtej. Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branjosiq aisiq poaiyelej.

⁴⁶ Onaqa Yesus a tulan lelenjosiqqa marej, "O Abu, e na ijo qunuj osim ino banq di atonum." Degsi marsiqqa mondor titosiq moiyej.

⁴⁷ Onaqa qaja tamo nango gate a Yesus degsi mondor titosiq moiyej di unsiqqa Qotei aqa nam soqtosiqqa marej, "Bole, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji."

⁴⁸ Onaqa tamo ungasari kalil Yesus unqa belejeb qaji nangi dego Yesus degsi moiyej di unsibqa a qa are tulan gulbeinjrnaqa are soqonyeb. Osib jaraiyosib nango segi segi talq gileleneb.

⁴⁹ Yesus aqa kadodi kalil nangi ti ungasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawa uratosib Jerusalem belejeb qaji nangi ti isaq di tigelesosibqa Yesus a namburbasq di gainjosiq moinq koqyoqneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁰ Tamo bei aqa nam Josep a soqnej. A Juda nango gate bei. A Arimatea qure qaji. Arimatea a Judia sawaq di unu. Josep a tamo bolequja. Aqa kumbra tulan boledamu. ⁵¹ A endegsi are qaloqnej, "Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatqwas." A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tarinjnosiq soqnej. Juda gate kokba nangi Yesus qalib moiqajiqqa anjam qoseb bati deqa Josep a nangi koba na anjam qososai. A nango anjam di

uratoqnej. ⁵² Tamo di a Pailat aqa areq bosiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” ⁵³ Onaqa Pailat na odyonaqa gilsiq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilsiq sub bei nami meniñ miligiq di gereiyeb qaji dia atej. Sub di bunuj. Sub dia nami tamo bei jugosaiqneq. ⁵⁴ Juda nanjo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej.

⁵⁵ Bati di ungasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawaq dena beleneb qaji nanji Josep koba na subq gileb. Gilsib Josep na Yesus subq atnaq uneb. ⁵⁶ Unsib olo puluosib nanjo talq aisib nam so aqa ya quleq tulan boledamu di gereiyosib atnab soqnej. Nam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa marsib deqa gereiyeb. Onaqa yori bati brantonaqa nanji Qotei aqa dal anjam dauryosib wau getentosib aqaratosib soqneb.

24

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru ungasari nanji olo tigelosib nam so aqa ya quleq boledamu nami gereiyeb qaji di osib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq gileb. ² Nanji gilsib nam ateb di meniñ kobaquja sub me getentosojnej qaji di waqosiq taqal di sonaq uneb. ³ Unsib sub miligiq aiyeb di nanji Tamo Koba Yesus aqa jejamu unosai. ⁴⁻⁵ Deqa nanji are tulan kobainjrej. Onaqa tamo aiyel nanji brantosib ungasari nanjo areq di tigelesonab unjrnsib tulan ulaugetosib turuosib mandamq di nam queb. Tamo aiyel di nanjo gara tulan minjalo. Onaqa nanji na ungasari nanji minjreb, “Ninji kiyayaq tamo moiyo sawaq endi tamo nambile unu qaji a qa nameqnuq?” ⁶ Yesus a endi sosai. A olo subq na tigelqo. Nami a Galili sawaq di sosisqa bati deqa a na ninji endegsi merngej, ‘E olo subq na tigelqai.’ Ninji aqa anjam deqa olo are walngwo kiyoy? ⁷ Agi a ninji endegsi merngej, ‘E Tamo Angro ojsibqa une tamo nanjo banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’”

⁸⁻⁹ Onaqa ungasari nanji Yesus aqa anjam deqa olo are qalsibqa subq dena puluosib aisib anjam kalil tamo aiyel na minjreb qaji di Yesus aqa angro 11 nanji tamo qudei ti sainjreb. ¹⁰ Unja bei aqa nam Maria. A Makedala qure qaji. Bei Joana. Bei Maria. A Jems aqa ai. Unjasari qudei dego tamo aiyel nanjo anjam di qusib aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanji sainjreb. ¹¹ Sainjrnaq qunab ugeinjrnaq mareb, “Unjasari nanjo anjam di lanja sa anjam.” ¹² Onaqa Pita a tigelosija urur ti gilsiq sub miligiq di tirosiq nam atej di Yesus dalaeb qaji gara di segi sonaq unej. Unsiqa olo puluosiq aqa talq aisiq kumbra deqa are koba qaloqnej.

Yesus aqa angro aiyel nanji Emeus gamq di Yesus tureb

¹³ Bati qujai deqa Yesus aqa angro aiyel nanji Jerusalem uratosib qure bei aqa nam Emeus deq giloqneq. Jerusalem dena tigelosib Emeus qureq gilqajqa kiñala isaq 11 kilomita dego. ¹⁴ Nanji aiyel giloqnsibqa kumbra kalil jey tamo nanji na Yesus yoqneq qaji deqa ombla maroqnsib giloqneq. ¹⁵ Gileqnaqqa Yesus a segi nanjoq di brantosiqa nanji koba na walwelosib giloqneq. ¹⁶ Nanji Yesus uneb ariya nanji a qa poinjrosai.

¹⁷ Deqa a na nanji aiyel endegsi nenemnjrej, “Ninji anjam kiye maroqnsib gileqnuq?” Degsi nenemnjrnaqa nanji tigeleb. Yesus a moiyej deqa nanji aiyel ulatamu tulan ugeinjrej. ¹⁸ Onaqa bei aqa nam Kliopas a na kamba Yesus minje, “Tamo gargakoba nanji Jerusalem endi unub. Ni segi kiyoy kumbra brantej qaji deqa qaliesai?” ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba nenemnjrej, “Kumbra kiye brantej?”

Onaqa nanji aiyel na minjeb, “Kumbra kalil Nasaret tamo Yesus aqaq di brantej qaji iga deqa mareqnum. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole soqnej. A Qotei ti tamo ungasari kalil ti nanjo namdamuq di manjwa kokba yoqnej. Osiqa anjam singila ti dego maroqnej. ²⁰ Ariya a kumbra degyeqnaqa gago gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na a ojsib Rom nanjo banq di ateb. Atnabqa nanji na a osib tigelosib minjeb, ‘Ni une tamo. Deqa ni moiqam.’ Degsib minjsib a osib namburbasq di qalnab moiyej. ²¹ Iga are qalem, ‘Yesus a na qujai iga Israel tamo ungasari awaigim iga bole sqom.’

“Anjam bei dego unu. Yesus a moiyej bati qalub gilqo. ²²⁻²³ Yqoqa nobqolo ambru gago ungasari qudei nanji Yesus aqa subq gilonub nanji aqa jejamu unosai. Dena puluosib bosib iga mergonub, ‘Iga subq di lan angro qudei unjronumqa nanji na mergonub, “Yesus a subq na tigelqo. Deqa a nambile unu.”’ Unjasari nanji na iga degsi mergonubqa iga tulan prugugetonum. ²⁴ Tamo qudei nanji iga koba na sonam nanji dego subq gilonub. Gilsib kumbra kalil ungasari nanji na unsib saigonub qaji di unonub. Ariya nanji Yesus aqa jejamu unosai.”

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nunjo areqalo tulan truquingwo. Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam nami maroqneq qaji di ninji poinjosai. ²⁶ Anjam agiende. Kristus a jaqatinj koba osim moisim lan qureq oqimqa Qotei na nam kobaquja yqas.” ²⁷ Osiqa Yesus

a segi qa anjam kalil nenngrenq di so qaji di nangi sainjrej. A Qotei aqa medabu o tamo kalil nangi Moses omba nango anjam nenngrenq di so qaji dena utru atsiq anjam gegerere plaltosiq minjroqnej.

²⁸⁻²⁹ Ariya nangi qalub koba na walwelosib qure nangi gilqa mareb qaji di jojomyosib Yesus a nangi uratnjrsim gam bei dauryqa laqnaqa nangi aiyel na saidyosib minjeb, “Ni iga uratgaim. Qoloqas. Deqa ni iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa a nangi aiyel daurnjrsiqa nango tal gogetosib koba na soqneb. ³⁰ Sosib awoosib inji uyoqnsib Yesus a bem osiq Qotei pailiyosiq a bem ginjenyosiq nangi aiyel anainjrej. ³¹ Anainjrnaqa bati deqa nangi Yesus qa poinjrnaqa mareb, “Bole, tamo endi Yesus.” Degsib marnabqa Yesus a nango ambleq na loumosiq ulañej. ³² Ulanonaq nangi mareb, “Bole, aqo aiyel gamq di walweleqnaqqa Yesus a Qotei aqa anjam nenngrenq di so qaji di aqa utru gegerere plaltosiq mergeqnaqa iga quoqnsim tulan arearetgoqnaj.”

³³ Nangi aiyel degsib marsib bati qujai deqa nangi tigelosib olo puluosib Jerusalem aisib Yesus aqa angro 11 nangi tamo qudei ti koroesonab itnjreb. ³⁴ Onaqa nangi na nangi aiyel endegsib minjreb, “Tamo Koba a bole subq na tigelqo. Agi a subq na tigelosiq Saimon aqaq di brantqoqa a bole unqo.” ³⁵ Degsib minjnabqa nangi aiyel kamba anjam kalil gamq di Yesus na minjrej qaji deqa ti a na bem ginjenyosiq anainjrnaqa nangi a qa poinjrej deqa ti nangi sainjreb.

Yesus aqa angro nangi a uneb

³⁶ Degsib sainjreknabqa Yesus a segi nango ambleq di brantosiq minjrej, “Ningi are lawo soqniy.” ³⁷ Degsi minjrnaqa nangi kalil ulaosib tulan prugugetosib are qaleb, “Iga buga bei ononum kiyo?” ³⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi kiyaya e buga qa marsib ulaosib prugonub? ³⁹ Endi e di. Ningi ijo ban bile unsib ijo singa unsib ban waiyosib ijo jejamu ojsib poingwas, e damu ti tanu ti. Buga a damu ti tanu ti saiqoji.” ⁴⁰⁻⁴¹ Yesus na nangi degsi minjrsiqa aqa ban ti singa ti nangi osornjrnaqa nangi unsib tulan areboleholeinjrej. Onaqa nangi olo areqalo aiyeltoqnsib are koba qaloqneb. Yeqnaqa Yesus na minjrej, “Ningi inji bei unu e?” ⁴²⁻⁴³ Onaqa nangi qe bei koiteb qaji di gentosib mutu bei Yesus yonab osiq nango nmandamuq di uyej.

⁴⁴ Uysiq minjrej, “E nami ningi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, ‘Dal anjam kalil Moses a e qa nenngrenyey qaji di aqa damu brantqas. Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nangi e qa nenngrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas. Anjam kalil louqa buk miligiq di e qa nenngrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas.’ E nami ningi degsi merngoqnem.” ⁴⁵ Osiqa Yesus a nango areqalo waqtetnjrnabqa nangi Qotei aqa anjam nenngrenq di so qaji di aqa utru gegerere poinjrej. ⁴⁶ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Kristus a jaqatin koba osim moisim bati qalub koboamqa a olo subq na tigelqas anjam di nenngrenq di unu. ⁴⁷⁻⁴⁸ Deqa ijo anjam maro tamo nangi sawa sawa kalilq giloqnsibqa dia ijo anjam palontoqnaqab. Palontoqnaqab tamo ungasari nangi quoqnsib are bulyoqnaqab. Yimqa Qotei a ijo fiam na nango une kobotetnjroqnaqas. O ijo angro, ningi segi ijo anjam maro tamo unub deqa kumbra kalil e nami nungo nmandamuq di yoqnem qaji deqa tamo ungasari nangi sainjroqniy. Ningi Jerusalem endia wau di utru atsib laqniy. ⁴⁹ Ningi quiy. Mondor Bole ijo Abu a nami nungoq qarinyqa marej qaji di e na qarinyit nungoq bqas. Deqa ningi qure endia tariñoqniy. Tariñosib soqnaqab lañ goge na Qotei aqa sinqila nungoq bqas.”

Qotei na Yesus osiq lañ qureq oqej

⁵⁰ Osiqa Yesus na aqa angro nangi joqsiqa Jerusalem uratosib Betani qureq gileb. Gilsib dia aqa ban soqtosiq nangi qa pailiyey. ⁵¹ Pailiyeqnaqa Qotei na a metonaq nangi uratnjrsiqa lañ qureq oqej. ⁵² A lañ qureq oqeqnaqa nangi singa pulutosibqa a qa louosib tulan areboleholeinjrej. Onaqa nangi olo puluosib Jerusalem aiyeb. ⁵³ Aisib bati gaigai atra tal milligiq di sosibqa Qotei aqa fiam soqtoqneb.

JON

Qotei a tamo bulyosiqa gago ambleq di soqnej

¹ Tulan nami ingi ingi kalil brantosaisonabqa Anjam a soqnej. Anjam a Qotei ombla soqneb. Anjam a segi Qotei. ² Tulan nami Anjam a Qotei ombla soqneb. ³ Anjam a singila ti soqnej. Singila dena Qotei na ingi ingi kalil gereiyej. Ingi bei gam bei na brantosai. Ingi ingi kalil branteleneb qaji di Anjam a segi na gereiyej. ⁴ Anjam a segi nambile qa utru. Nambile di pulonj bul. Nambile dena tamo ungasari nanqi suwantnjreqnu. ⁵ Pulonj di ambruq di suwanjeqnu. Ambru na pulonj di mosotqa keresai.

⁶ Tamo bei brantej aqa ñam Jon. Qotei na a qarinyonaq bej. ⁷ A bosiq pulonj qa anjam palontoqnej. Di kiyaaqa? Tamo ungasari kalil nanqi aqa anjam qusib pulonj qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa. ⁸ Jon a pulonj sai. A pulonj qa anjam palontqajqa bej. ⁹ Pulonj di pulonj bole. A mandamq aisiqa tamo ungasari kalil nanqi suwantnjreqnu.

¹⁰ Anjam a mandamq di soqnej. Aqa singila na Qotei a mandam atej. Ariya tamo ungasari mandamq di soqneb qaji nanqi a qa poinjrosai. ¹¹ A aqa segi qure utruq ainaqa aqa lenj qujai nanqi a areiyosai. ¹² Ariya tamo ungasari a areiyosib aqa ñam qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi a na giltjnirnaqa nanqi Qotei aqa angro tinjtjn branteb. ¹³ Ai abu na nambabtnjro qaji nanjoq dena nanqi Qotei aqa angro brantosai. Nanjo segi areqalo na nanqi Qotei aqa angro brantosai. Tamo bei aqa areqalo na dego nanqi Qotei aqa angro brantosai. Qotei a segi na marnaqa nanqi aqa angro tinjtjn branteb.

¹⁴ Anjam di a tamo bulyosiqa gago ambleq di soqnej. Sonaqa iga aqa ñam koba ti aqa singila koba ti unem. A segi qujai Qotei aqa Njiri. A iga qa are tulaj boleiyeqnu. A segi anjam bole qa utru. ¹⁵ A qa nami Jon a anjam palontoqnsiqa endegsi lelenoqnej, "E nami maroqnem, 'Tamo di a ijo qoreq na bqas. E nambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaj bunbejunu.'"

¹⁶ Qotei aqa Njiri a iga kalil qa are tulaj boleiyeqnu. Aqa kumbra dena a na iga tulaj geregeregeqnu. ¹⁷ Bole, nami Qotei a Moses aqa wau na iga dal anjam egej. Ariya Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are boleiyosiqa anjam bole egej. ¹⁸ Tamo bei na Qotei aqa ulatamu unosai. Qotei aqa Njiri a na qujai iga Qotei osorgej. Qotei aqa Njiri a segi Qotei. A aqa Abu aqa areq di sosiq beteryejunu.

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹⁹ Bati bei Juda tamo kokba nanqi na atra tamo ti Livai nanqi ti qarinjrnabqa Jerusalem qure uratosib Jon aqa areq gilsib nenemyeb, "Ni tamo yai?" ²⁰ Ariya Jon a anjam ulitosai. A segi qa ubtosiqa minjrej, "E Kristus sai." ²¹ Onaqa nanqi na olo nenemyeb, "Deqa ni tamo yai? Ni Elaija kiyo?" Onaqa a na minjrej, "Sai." Onaqa nanqi na olo nenemyeb, "Ni Qotei aqa medabu o tamo iga a qa tarijeqnum qaji tamo de kiyo?" Onaqa a na kamba minjrej, "Sai. E a sai." ²² Deqa olo nenemyeb, "Ni tamo yai? Ni segi qa kiyersi mareqnum di geregere mergimqa iga olo aism tamo nanqi iga qarinqonub qaji di minjrom." ²³ Onaqa Jon na minjrej, "Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam endegsi nengrenyej, 'Tamo bei a wadau sawaq di tulaj lelenoqnsim tamo ungasari nanqi minjroqnas, 'Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti.' ' Aisaia a nami anjam degsi nengrenyej. Gam gereiyqa tamo agi e segi.'"

²⁴ Tamo nanqi di Farisi nanqi na qarinjrnab Jon aqaq gileb. ²⁵ Deqa nanqi olo Jon nenemyeb, "Ni Kristus sai. Ni Elaija sai. Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo di sai. Deqa ni kiyaaqa tamo ungasari nanqi yansnjreqnum?" ²⁶ Onaqa Jon na kamba minjrej, "E ya na nanqi yansnjreqnum. Ariya nunjo ambleq di tamo bei unu. Ningi a qa qaliesai." ²⁷ A ijo qoreq na bqas. A ñam ti unu. E ñam saiqoji. Deqa e na a kangalyqajqa e tamo bolesai." ²⁸ Jon a Betani qureq di nanqi anjam degsi minjroqnej. Betani qure di Jordan ya taqal beiq di unu. Dia Jon na tamo ungasari nanqi yansnjroqnej.

Yesus a Qotei aqa Kaja Du

²⁹ Nebeonaqa Yesus a walweloq Jon aqa areq beqnaqa unsiq marej, "Ningi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du. A na qujai tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanjo une kobotetnjrqas. ³⁰ E tamo deqa nami endegsi mernjoqnem, 'A ijo qoreq na bqas. E nambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaj bunbejunu.' ³¹ E nami a qa qaliesai. Ariya Israel nanqi a qa qalieqajqa deqa e bosim ya na tamo ungasari nanqi yansnjreqnum."

³² Jon a nanqi degsi minjrsiqa olo minjrej, "Qotei aqa Mondor a lanj qure uratosiq binonj bulosiq mandamq aisiqa Yesus aqa gateq di awoonaq e unem. ³³ E nami Yesus qa qaliesai. Ariya Qotei agi e ya na tamo ungasari nanqi yansnjrqajqa qarinqej qaji a na merbej, 'Ijo Mondor Bole a aism tamo bei aqa gateq di awoamqa ni unqam. A na qujai Mondor aqa

siŋgila na tamo uŋgasari naŋgi yansnjroqnaqas.’ ³⁴ Qotei na e degsi merbonaqa e tamo di unsim marem, ‘Bole, a Qotei aqa Njiri.’”

Tamo qalub naŋgi Yesus dauryeb

³⁵⁻³⁶ Olo nebeonaqa Jon aqa angro aiyel naŋgi ti koba na tigelesonabqa Yesus a walwelosiq gileqnaqa Jon na unsiqa naŋgi aiyel minjrej, “Ningi uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du.” ³⁷ Degsi minjrnaqa naŋgi aiyel Jon dauryqa uratosib olo Yesus dauryosib gileb. ³⁸ Onaqa Yesus a bulosiq naŋgi aiyel a dauryosib beqnaqba unjrsiqa nenemnjrej, “Ningi aiyel kiyaaqa e daurbeqnaqba?” Onaqa minjeb, “Rabai, ni tal qabia unum?” Nam “Rabai” di Hibru anjam. Gago anjam, “Qalie Tamo Koba.” ³⁹ Onaqa Yesus na naŋgi aiyel minjrej, “Ningi bosib ijo tal uniy.” Onaqa naŋgi Yesus dauryosib gilsib tal a soqnej qaji di uneb. Unsi serj bati 4 onaqa bilaqtej deqa naŋgi a ombla soqneq.

⁴⁰ Tamo aiyel Jon aqa anjam qusib Yesus dauryeb qaji bei aqa nam Andru. A Saimon Pita aqa was. ⁴¹ A Yesus uratosiq walwelosiq aqa was Saimon itosiq minjrej, “Iga Mesaia unonum.” Nam “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” ⁴² Degsi minjsiqa Saimon osiq Yesus aqa areq osi gileq. Onaqa Yesus na Saimon unsiqa minjrej, “Ni Saimon. Ni Jon aqa njiri. Bunuqna ino nam Sifas mermoqnaqba.” Nam “Sifas” di Hibru anjam. Gago anjam, “Pita.” Aqa damu, “Meniŋ.”

Yesus a Filip Nataniel wo naŋgi metnjrej

⁴³ Olo nebeonaqa Yesus a Galili sawaq gilqa osiqa tamo bei aqa nam Filip itosiq minjrej, “Ni e daurbe.” ⁴⁴ Filip a Betsaida qure qaji. Di Andru Pita wo naŋgo qure utru. ⁴⁵ Onaqa Filip a aisiqa tamo bei aqa nam Nataniel itosiq minjrej, “Ni au. Iga tamo a qa nami Moses marsiq dal anjamq di nenjrenjrej qaji a unonum. Qotei aqa medabu o qaji tamo naŋgi dego a qa maroqnsib nenjrenjrej qoneq. Tamo di Yesus Nasaret qure qaji. A Josep aqa njiri.” ⁴⁶ Onaqa Nataniel na kamba Filip minjrej, “Nasaret di qure kiŋala. Di qure kobaquja sai. Tamo bole bei a qure dena brantqa kere kiyoo?” Onaqa Filip na minjrej, “Ni bosim tamo di unime.”

⁴⁷ Onaqa Nataniel a walwelosiq Yesus aqa areq beqnaqa unsiqa a qa marej, “Ningi uniy. Tamo di a Israel tamo bolequja. A gisanj anjam marosaieqnu.” ⁴⁸ Onaqa Nataniel na Yesus nenemyej, “Ni kiyersi e qa qalieonum?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Filip a ni metmosaisonaqa ni qura utruq di awesonamqa e ni numonum.” ⁴⁹ Onaqa Nataniel a Yesus aqa anjam di qusiqa minjrej, “O Qalie Tamo Koba, ni degsi maronum deqa e poibqo, ni Qotei aqa Njiri. Ni Israel naŋgo Mandor Koba.” ⁵⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ni qura utruq di awesonam e ni numonum e degsi ubtosim mermonumqa ni qusim ino areqalo e qa siŋgilatonum e? Di ijo siŋgila kiŋala segi e babtonum. Bunuqna e ijo siŋgila kokba babtoqnit ni unoqnaqam.” ⁵¹ Osiqa naŋgi kalil minjrej, “Ningi quiy. E bole merjgwai. E segi Tamo Anjro. Deqa bunuqna laŋ waqamqa Qotei aqa laŋ anjro naŋgi ijo jejamuq na laŋ qureq oqoqnsib olo mandamq aiyooqnsib ningi unjrqab.”

2

Tamo bei uŋa ban ojqa bati brantej

¹ Bati aiyel kobonaqa Kana qure agi Galili sawaq di unu dia tamo bei uŋa ban ojqa bati brantej. Deqa tamo uŋgasari naŋgi koroosib ingi goiyeb. Anjam qarinyonab Yesus aqa ai a koro deq gileq. ² Yesus aqa angro naŋgi ti dego metnjrnab koro deq gileq. ³ Koroosib ingi uyeqnaqba wain saiinjrnaqa Yesus aqa ai na minjrej, “Naŋgi wain saiinjrqo.” ⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Ai, di ino wau. Di ijo wau sai. Ijo wauqa bati brantosaunu.” ⁵ Onaqa aqa ai na kanjal tamo naŋgi endegsi minjrej, “Yesus a anjam kiye merjgimqa di dauryiy.”

⁶ Tal dia ya nobu 6 kokba meniŋ na gereiyo qaji atelejonab soqneq. Juda naŋgi Qotei pailyqa oqnsib ya nobu dena ya tigoqnsib naŋgo ban ti jejamu ti yansoqneq. Deqa ya nobu di atelejonab soqneq. Ya nobu quja quja 100 lita. ⁷ Ariya Yesus na kanjal tamo naŋgi minjrej, “Ya nobu di maqtelenjey.” Onaqa naŋgi ya nobuq di ya qamelenjonab maqej. ⁸ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yiy.” Onaqa kanjal tamo naŋgi Yesus aqa anjam di dauryosib ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yeb. ⁹ Ya di Yesus na bulyonaq wain babej. Wain babonaqa goiyo lanja a uyo oneiyosiq marej, “Endi wain bolequja.” Wain di qabe na bej di a qaliesai. Kanjal tamo ya tigeq qaji naŋgi segi qalie. Onaqa goiyo lanja a na tamo uŋa ban ojeq qaji di metonaq aqa areq bonaq minjrej, ¹⁰ “Bati gaigai tamo naŋgi ingi goiyoqnsib wain qaqtinj bole namo tamo naŋgi anainjreqnab uyeqnaqba. Uyeqnaq olo bunu wain qaqtinj bolesai di anainjreqnab. Ariya ni degyosai. Ni wain qaqtinj bole tentosim namo wain qaqtinj bolesai anainjronum uyonub olo bunu wain qaqtinj bole anainjronum.”

¹¹ Yesus a Kana qureq di maŋwa di babtej. Kana qure agi Galili sawaq di unu. A nami maŋwa bei babtosaioqnej. Bati di qujai a na maŋwa babtqa utru atej. Maŋwa dena a na aqa

segi ñam koba ti aqa singila koba ti boleq atej. Onaqa aqa angro nanqi manwa di unsibqa a qa nanjo areqalo singilateb.

¹² Ariya unja ban ojqa bati di koboonaqa Yesus aqa was nanqi ti aqa angro nanqi ti aqa ai koba na Kana qure uratosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib dia bati qudei soqneb.

Tamo nanqi atra tal miligiq di inji inji qarinyoqneb

¹³ Qotei a nami Israel nanqi Isip sawaq di padalqa laq nabqa nanqi elenje. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomonaqa Yesus a Jerusalem aijej. ¹⁴ Aisiq atra tal kobaquja miligiq gilej. Gilsiqqa ñam atej di tamo nanqi na makau ti kaja ti binonj ti qarinyeq nabqa tamo qudei na awaiyeq nab unjrej. Silali piloqneb qaji tamo nanqi nanjo awo jaramq di awesosib silali pileq nabqa nanqi dego Yesus na unjrej. ¹⁵ Unjr siqa raunga osiq dena toqon gereiyosiq ganinyoqnsiq nanqi kalil nanjo kaja ti nanjo makau ti winjr naqa atra tal uratosib jaraiyeb. Silali piloqneb qaji tamo nanqi dego winjr siq nanjo awo jaram bilbelyosiq silali bimblyetnjrej. ¹⁶ Osiqa tamo nanqi binonj qarinyoqnsibqa dena silali oqneb qaji nanqi endegsi minjrej, “Ninji binonj di elenjosib jaraiyiy. Ninji na ijo Abu aqa tal endi inji qarinyo tal bulyaib.” ¹⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa kumbra di unsibqa Qotei aqa anjam bei nenjrenq di so qaji deqa olo are qaleb. Agi nami endegsib nenjrenyeb, “O Abu, e ino tal qa tulan arearetbqo. Deqa e ino tal bole sqajqa singilaeqnum.”

¹⁸ Yesus na tamo nanqi di winjr naqa Juda tamo kokba nanqi unsibqa deqa nenemyeb, “Ni manwa kiye baltim dena iga poigwas, ni Qotei aqa ñam na kumbra endi yeqnum?”

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninji na atra tal kobaquja endi kongrontibqa bati qalub qa e olo tigeltqai.” ²⁰ Onaqa nanqi na minjeb, “Atra tal endi gereiyeq nab wausau 46 koboej. Ni kiyaga bati qalub qa olo tigeltqa maronum? Keresai.”

²¹ Yesus a atra tal qa marej di aqa segi jejamu sigitosisqa yawo anjam marej. ²² Deqa bunuqna a subq na tigelonaqa aqa angro nanqi aqa anjam deqa olo are qalsibqa Qotei aqa anjam nami nenjrenyeb qaji deqa poinjr naqa Yesus qa nanjo areqalo singilateb.

Yesus a tamo kalil nanjo kumbra qa qalie bole

²³ Qotei a nami Israel nanqi Isip sawaq di padalqa laq nabqa nanqi elenje. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus a Jerusalem di sosisqa manwa babteqnaqa tamo ungasari tulan gargokoba nanqi unoqnsib aqa ñam qa nanjo areqalo singilatoqneb. ²⁴ Ariya Yesus a nanqi areinjrosai. A tamo kalil nanqi qa qalie bole. ²⁵ A powo bei qa truquosaieqnu. Deqa tamo bei na tamo nanqi qa ubtosim Yesus minjaiq. A segi tamo nanjo areqalo qalie bole.

3

Nikodemus a qolo Yesus ombla anjam qaireb

¹ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Nikodemus. A Farisi tamo. A Juda nanjo gate bei. ² A qolo Yesus aqa areq bosiqqa minjrej, “O Qalie Tamo Koba, iga qalieonum, ni powo tamo bole. Ni Qotei aqaq na bem. Qotei a ni singila emosai qamu manwa ni yeqnum qaji di ni babtqa keresai qamu.”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mermqai. Tamo bei a angro mom bunuj bulosim ñambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. Deqa a Qotei unqa keresai.”

⁴ Onaqa Nikodemus na nenemyej, “Tamo a qeliqo di a kiyersim olo aqa ai miligiq aisim angro mom bulosim ñambabqas?”

⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mermqai. Tamo bei a ya na ti Qotei aqa Mondor na ti angro mom bunuj bulosim ñambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. ⁶ Ninji nunjo ai abu nanjo jejamuq dena ñambabeq nub deqa ninji mandam tamo unub. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo bei ñambabtqas di a mondor ti sqas. ⁷ E ni mermonum, ‘Ninji angro mom bunuj bulosib ñambaboij.’ Ni ijo anjam di qusim prugugetaim. ⁸ Jagwa a segi puyoqnsiq sawa sawaq gileqnaqa ni aqa anjam ato queqnum. Ariya a qabe na kiyo boqnsiq qabiteqnu di ni qaliesai. Tamo kalil Qotei aqa Mondor aqa singila na angro mom bunuj bulosib ñambabeq nub qaji nanqi kere dego.”

⁹ Onaqa Nikodemus na olo Yesus nenemyej, “Kumbra di kiyersi brantqas?” ¹⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ni Israel nanjo qalie tamo koba. Ni kiyaga ijo anjam endeqa poimosai? ¹¹ E bole mermqai. Anjam iga qalieonum qaji deqa mareqnum. Kumbra iga uneqnum qaji deqa saeqnum. Ariya ninji gago anjam endi ojosaieq nub. ¹² Endego e mandam qa anjam merngonumqa ninji qusib nunjo areqaloq di singilatqas. Deqa e lanj qure qa anjam dego merngit ninji kiyersib nunjo areqaloq di singilatqab? ¹³ Tamo bei a lanj qureq oqosai. E Tamo Angro e segi qujai lanj qureq dena mandamq aiyem. ¹⁴ Nami Moses a wadau sawaq di sosisqa a amal sigitosisq soqtosisqa gaintej. Deqa kere e Tamo Angro soqtosisq gaintbqab. ¹⁵ Amqa tamo kalil e qa nanjo areqalo singilatqab qaji nanqi ñambile gaitaj sqab.

¹⁶ “Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanği tulan qalaqalainjrısıq deqa aqa segi Niri qujai di nanği enjrej. A endegsi are qalej, ‘Tamo ungasari nanği ijo Anğro qa nanço areqalo singilatqab di nanği padalqasai. Nanği nambile gaigai sqab.’ Qotei a degsi are qalsıq deqa aqa segi Niri qujai nanği enjrej. ¹⁷ Qotei a tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanço une qa peginjrqa marsıq aqa Niri qarınjosai. A nanği elejam nanği padalaib deqa osiq aqa Niri qarınjonaq mandamq aiyej. ¹⁸ Tamo ungasari Yesus qa nanço areqalo singilateqñub qaji nanği Qotei na peginjrqsai. Ariya tamo ungasari Yesus qa nanço areqalo singilatosaieqñub qaji nanği Qotei na peginjrqsas. Di kiyaaq? Nanği aqa segi Niri qujai aqa ñam qa nanço areqalo singilatosaı deqa. ¹⁹ Qotei na tamo ungasari nanği di peginjrqsas di aqa utru agiende. Puloñ qa mandamq ainaqa nanği ambru qa arearetñroqnej. Nanği puloñ qa arearetñrosaiocnej. Di kiyaaq? Nanği kumbra uge yoqñeb deqa. ²⁰ Tamo ungasari kalil kumbra uge yeqñub qaji nanği puloñ jeuteqñub. Nanço kumbra uge di puloñ na boleq ataim deqa nanği puloñ aqaq bosaieqñub. ²¹ Ariya tamo ungasari anjam bole dauryeqñub qaji nanği puloñ aqaq beqñub. Boqñsib wau bole bole yeqñabqa tamo nanği unoqñsib mareqñub, ‘Bole, nanği Qotei aqa singila na wau di yeqñub.’”

Jon yansnjro qaji a Yesus qa anjam palontoqnej

²² Bati bei Yesus aqa anğro nanği ti walwelosib Judia sawaq gileb. Gilsib dia sosibqa Yesus na tamo ungasari nanği yansnjroqnej. ²³ Jon yansnjro qaji a Aınon qureq di sosiqa a dego tamo ungasari nanği yansnjroqnej. Aınon qure di Salim qure jomq di unu. Dia ya koba soqnej deqa tamo ungasari nanği Jon aqa areq beqñabqa a na yansnjroqnej. ²⁴ Herot na Jon tonto talq di waiyosaisoqnej deqa Jon a kumbra di yoqnej.

²⁵ Bati bei Jon aqa anğro qudei nanği Judia tamo bei ti jejamu yanso kumbra qa anjam na qotoqñeb. ²⁶ Osib nanği Jon aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, nami tamo ni ombla Jordan ya taqal beiq di sosibqa ni a qa anjam maroqñem qaji bini tamo ungasari kalil nanği aqa areq gileqñabqa a na yansnjreqñu. Nanği inoq bosaieqñub.” ²⁷ Onaqa Jon na kamba minjrej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na iga inği bei egwasai di iga inği bei oqa keresai. ²⁸ Niñgi segi ijo anjam bei quoqñeb. Agi e merngoqñem, ‘E Kristus sai. Qotei na e namoqna qarınbonaq e Kristus bqajqa gam gereiyetem.’ ²⁹ Tamo uña bañ ojqsas qaji a segi na uña di oqas. Aqa was a laña qalaq di tigelesosimqa tamo uña bañ ojqa qaji aqa anjam quoqñqas. Qusimqa tulan areboleboleiyqas. Dego kere e bini tulan areboleboleibqo. ³⁰ Kristus aqa ñam tulan kobaqas. Ijo ñam aguç aiqas.” Jon na aqa anğro nanği degsi minjrej.

³¹ Tamo lañ qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulan buñnjrejunu. Mandam qaji tamo ungasari nanği mandam endeqa kumbra yoqñsib anjam mareqñub. Ariya tamo lañ qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na inği inği kalil tulan buñnjrejunu. ³² Kumbra a uneqñu qaji a deqa saeqñu. Anjam a queqñu qaji di a na babtosiq mareqñu. Ariya mandam qaji tamo ungasari nanği aqa anjam di ojosaieqñub. ³³ Tamo ungasari Yesus aqa anjam di ojeqñub qaji nanği a qa nanço areqalo singilatqoñsib mareqñub, “Bole, Qotei a anjam bole qa utru.” Nanği degsib mareqñub. ³⁴ Tamo Qotei na qarınjey qaji a Qotei aqa anjam babtosiq mareqñu. Di kiyaaq? Qotei na aqa Mondor a torei yekritej deqa. A na aqa Mondor potosiq taqal bei segi Yesus yosai. ³⁵ Abu na aqa segi Niri qalaqalaiyeqñu deqa a na inği inği kalil aqa bañq di ateleñej. ³⁶ Tamo ungasari Qotei aqa Niri qa nanço areqalo singilateqñub qaji nanği nambile gaigai sqab. Ariya tamo ungasari Qotei aqa Niri aqa anjam dauryeqa urateqñub qaji nanği nambile itqasai. Qotei aqa minjin nangoq di sqas.

4

Yesus a Samaria uña bei wo anjam maroqñeb

¹⁻³ Farisi nanği endegsib queb, “Yesus a Jon bunyosiqa tamo ungasari tulan gargekoba yansnjreñaqa nanği a dauryeqñub. Jon a tamo gargekoba yansnjrosaiocñu.” Farisi nanği degsib queb. Bole, Yesus a segi na tamo ungasari nanği yansnjrosaiocnej. Aqa anğro nanği na yansnjroqñeb. Tamo Koba Yesus a qaliej, Farisi nanği degsib queb. Deqa a Judia sawa uratosıqa olo Galili sawaq gilej. ⁴ A gam dauryosiqa Samaria sawa amble potosiqa walwelosiq gilej.

⁵ Gilsiq Samaria nanço qure kiñala bei aqa ñam Sikar di brantej. Qure qalaq di mandam mutu bei soqnej. Mandam mutu di Jekop a nami aqa njri Josep yej. ⁶ Ya uyqajqa sub dia soqnej. Ya sub di Jekop a nami boğej qaji. Yesus a walwelosiq qanam jige sen bati 12 onaqa aqa jejamu asgiyonaqa aqaratqa osıqa ya sub qalaq di awej.

⁷⁻⁸ Onaqa aqa anğro nanği inği awaiyqa marsib qure miligiq aiyej. Aiyeqñabqa Samaria uña bei a ya tugwajqa bej. Bonaqa Yesus na minjrej, “Ya gamban tigsim e anaibe.” ⁹ Onaqa Samaria uña dena Yesus kamba minjrej, “Ni Judia tamo. E Samaria uña. Deqa ni kiyaaq e merbonum, ‘Ya gamban tigsim e anaibe?’” Uña na degsiqa Yesus minjrej. Di kiyaaq? Juda

nanġi Samaria nanġi ti koba na anjam marosaieqñub. ¹⁰ Onaqa Yesus na uña di minjej, “Ni inġi bole Qotei na laña emqajqa di qalieosim qamu tamo ni na ya tigsim anaiyqajqa mermqo qaji a qa poimqo qamu ni e merbimqa ñambile gaigai sqajqa ya anaimonum qamu.” ¹¹ Onaqa uña dena minjej, “O Tamo Koba, ni ya tugwajqa gambaj saiqoji. Ya sub endi tulan guma koba. Deqa ni qabe na ñambile gaigai sqajqa ya di oqam?” ¹² Gago moma utru Jekop a nami ya sub endi bogsiqa gago moma nanġi enjrej. A sub endena ya uyoqnej. Aqa anġro nanġi ti aqa makau ti aqa kaja ti nanġi dego sub endena ya uyoqneb. Ni na gago moma utru Jekop bunyqam kiyo?” ¹³ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Tamo nanġi sub endena ya uyoqñqab di nanġi olo bunu ya qarnjroqñqas. ¹⁴ Ariya e na tamo nanġi ya anainjrqai di nanġi bunu ya qarnjrqasai. Ya e na anainjrqai di nanġi uyibqa nanġo are miligiq di ya ani bul polyoqñimqa nanġi ñambile gaigai sqab.” ¹⁵ Onaqa uña dena Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ya di anaibimqa e olo ya qarboqñqasai. Amqa e olo bosiy sub endena ya tugoqñqasai.”

¹⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Ni mati aisim ino gumbuluñ metosim niñġi ombla endeq boiy.” ¹⁷ Onaqa uña na minjej, “E gumbuluñ saiqoji.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni gumbuluñ saiqoji di kere maronum. ¹⁸ Ni nami gumbuluñ 5 osim uratnjrem. Ariya tamo ni bini ombla unum qaji di ino gumbuluñ sai. Deqa ino anjam di bole.” ¹⁹ Onaqa uña dena minjej, “O Tamo Koba, ni anjam di ubtosim merbonum deqa e poibqo, ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. ²⁰ Gago moma nanġi nami manaq endi koroqñsib Qotei qa louoqneb. Ariya Juda nanġi mareqñub, ‘Qotei qa louqajqa sawa qujai agi Jerusalem.’ ”

²¹ Onaqa Yesus na olo minjej, “O uña, e ni anjam bei mermit ni qusim poimeme. Anjam agiende. Bati bei brantimqa manaq endi niñġi Abu qa louoqñqasai. Jerusalem dia dego niñġi Abu qa louoqñqasai. ²² Niñġi Samaria qaji. Deqa niñġi Abu qa louoqñub qaji a qa geregere poingosai. Ariya iga Juda qaji. Deqa iga Abu qa loueqñum qaji a qa geregere poigeqñu. Di kiyaaqa? Abu na tamo unġasari nanġi elenqajqa utru agi Juda iga segi. ²³ Ariya bati bei brantimqa tamo nanġi Mondor na ti anjam bole na ti Abu qa louoqñqab. Osib nanġo lou dena nanġi Abu qa bole louoqñqab. Yim Abu a nanġi qa tulan areboleboleiyqas. Bati di agi brantqo. ²⁴ Qotei a segi Mondor. Deqa tamo nanġi Qotei qa louqa oqñsib Mondor na ti anjam bole na ti louoqñqab di nanġi Qotei qa bole louoqñqab.” ²⁵ Onaqa uña dena Yesus minjej, “E qalie, Mesaia a bqas.” “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” Osisa Yesus minjej, “Mesaia a bosimqa Qotei aqa anjam kalil ubtosim mergekritqas.” ²⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Mesaia agi e segi. Aqo ombla anjam mareqñum.”

²⁷ Yesus a uña degsi minjnaqa aqa anġro nanġi olo qureq na bosibqa a uña de wo anjam mareqñub unsibqa tulan prugugeteb. Ariya nanġi Yesus nenemyosai, “Ni kiyaaqa uña de wo anjam mareqñub?” Degyosai. ²⁸ Onaqa uña dena aqa ya nobu uratosiqa olo qure miligiq aisiqa tamo unġasari nanġi minjrej, ²⁹ “Niñġi bosib tamo di uniy. E kumbra nami yoqñem qaji di a na ubtekritqo. Tamo di a Kristus kiyo?” ³⁰ Degsi minjrnaqa nanġi qure uratosib Yesus unqajqa beb.

³¹ Beqñabqa Yesus aqa anġro nanġi na minjrej, “O Qalie Tamo Koba, ni bosim inġi uye.” ³² Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo inġi uyo bei unu di niñġi qaliesai.” ³³ Onaqa aqa anġro nanġi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqñeb, “Tamo bei na inġi bei osi bosiq anaiyqo kiyo?” ³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei e qarinjrej qaji aqa areqalo e dauryosiy aqa wau kobotqai. Ijo inġi uyo bole agide.

³⁵ “Niñġi mareqñub, ‘Bai qolqe koboeqnaqa inġi melieqñu.’ Niñġi degsib mareqñub. Ariya e na niñġi yawo anjam bei endegsi mernġwai. Niñġi inġi wauq di ñam atsiib inġi meliosiq unu di unqab. ³⁶ Tamo inġi meli gentoqñsib koroieqñub qaji nanġi awai eqñub. Nanġo awai agi nanġi ñambile gaigai sqab. Deqa tamo nanġi inġi yageqñub qaji ti tamo nanġi inġi meli genteqñub qaji ti koba na areboleboleinjrqas. ³⁷ Deqa anjam endi bole, ‘Tamo bei na inġi yagwas. Olo tamo bei na inġi meli gentqas.’ ³⁸ E niñġi qarinqonumqa gilsib wau niñġi na wauosai qaji dena inġi elenqñub. Tamo qudeu nanġi nami waukobaeb. Ariya niñġi laña gilsib inġi elenqñub.”

³⁹ Uña dena Samaria tamo unġasari gargekoba qure dia soqñeb qaji nanġi Yesus qa sainjrnaq qusibqa Yesus qa nanġo areqalo singilateb. Di kiyaaqa? Uña na minjrej, “Kumbra kalil e nami yoqñem qaji di tamo dena ubtekritqo.” ⁴⁰ Degsi minjrnaq qusibqa Yesus aqa areq bosib minjrej, “Ni gago qureq endi iga koba na sqom.” Degsi minjrabqa Yesus a bati aiyel nanġo qureq di soqnej. ⁴¹ Sosisqa Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo unġasari gargekoba nanġi aqa anjam quoqñsib poinjreqnaqa a qa nanġo areqalo singilatoqñeb. ⁴² Deqa nanġi na uña di minjrej, “Ni Yesus qa anjam mergonam qusim gago areqaloq di singilateb. Singilatosim sonamqa a segi na olo anjam mergwo qusim turtosim gago areqalo a qa torei singilatonum. Osim deqa iga endegsi poigwo, ‘Bole, Yesus a na qujai tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi elenqñas.’ ”

Yesus na Rom nanngo tamo gate aqa njiri boletej

⁴³ Onaqa bati aiyel koboonaqa Yesus a qure di uratosiqa walwelosiq Galili sawaq gilej. ⁴⁴ A segi nami endegsi marej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnas di nanngi aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a qure dia ñam saiqoji sqas.”

⁴⁵ Yesus a Galili sawaq di brantonaqa tamo ungasari sawa dia soqneq qaji nanngi a qa tulan areboleboleinjrej. Di kiyaaqa? Nami Juda nanngo yori bati koba qa Yesus a Jerusalem dia manjwa babteqnaq nanngi unoqneq deqa.

⁴⁶ Ariya Yesus a olo Kana qureq aiyej. Qure di agi Galili sawaq di unu. Qure dia nami Yesus a ya bulyonaqa wain babej. Aisiq di sonaqa Kaperneam qureq di Rom nanngo mandor aqa tamo gate bei aqa njiri makobaiyonaq ñeiesoqnej. ⁴⁷ Deqa tamo gate di Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di soqnej di qusiqa walwelosiq aqa areq aisiq pailyosiq minnej, “O Tamo Koba, ijo angro a moiqa laqnu. Deqa ni bosim a boletime.” ⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo di minnej, “Ninngi ijo manjwa bei nunngo ñamdamu na unqasai di ninngi e qa nunngo areqalo singilatqasai.” ⁴⁹ Onaqa tamo dena olo Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni boqujat. Ijo angro a moiyo uge.” ⁵⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Ni gile. Endego ino angro a boleqo ñambile unu. A moiqasai.” Onaqa a Yesus aqa anjam di qusiqa bole qa marsiq gilej.

⁵¹ A gileqnaqa aqa kanjal tamo qudei nanngi aqa talq dena bosib gamq di turossib minjeb, “Ino angro a boleosiq ñambile unu.” ⁵² Onaqa a na nenemnjrej, “Senj bati gembu a boleqo?” Onaqa minjeb, “Ya qanam senj bosiq inngi uyo bati tinyonaqa aqa jejamu kanjan koboonaqa a bolelej.” ⁵³ Degsi minjnabqa a qalieej, senj bati deqa tinjin Yesus na minnej, “Endego ino angro a boleqo ñambile unu. A moiqasai.” A degsi qalieosiq deqa a Yesus qa aqa areqalo singilatej. Tamo kalil a ombala tal qujaiq di soqneq qaji nanngi dego Yesus qa nango areqalo singilateb. ⁵⁴ Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di sosiqa bati deqa a manjwa di yej. A nami Galili sawaq di manjwa bei yosaiqnej. Aqa manjwa qujai nami yej qaji agi a ya bulyonaq wain babej.

5*Yesus a ma tamo bei boletej*

¹ Bati bei Yesus a Juda nanngo yori bati koba unqa marsiqa Jerusalem aiyej.

² Jerusalem dia ya kuru bei soqnej. Ya kuru di kaja nanngo siranme qalaq di soqnej. Ya kuru di aqa ñam Betesda. Di Hibru anjam na mareqnu. Ya kuru areqsi jagwa oqajqa tal kiñilala 5 soqneq. ³ Tal dia tamo ma ti, tamo ñam qandimo, tamo singa uge, tamo jejamu lainjro qaji tulan gargekoba soqneq. Nanngi ya anjilqajqa tariñoqneq. ⁴ Bati qudei Tamo Koba aqa lan angro ya kuru miligiq aiyosiqsiqa ya enteqnaqa anjiloqnej. Ya anjiloqnimqa tamo a namo yaq aigas qaji aqa ma koboqas. Utru deqa nanngi ya anjilqajqa tariñoqneq.

⁵ Ariya bati deqa tamo bei wausau 38 ma ti soqnej qaji a dia tariñoqnej. ⁶ Onaqa Yesus na tamo di ñeisonaqa unsiqa a bati olekoba ma de ti soqnej di qalieosiqa nenemyej, “Ni boleqajqa are unu e?”

⁷ Onaqa minnej, “O Tamo Koba, ya anjiloqnimqa tamo yai na e aqaryabosim urur yaq osi aigas? Tamo dego bei sosai. E aiga yeqnam ma tamo qudei nanngi e bunjoqnsim namo yaq aiyeqnu.” ⁸ Onaqa Yesus na minnej, “Ni tigelosim ino sapera qoboiyosim walwel.” ⁹ Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa jejamu boleonaqa a tigeloqujatosiq aqa sapera qoboiyosiq walwelosiq gilej.

Bati di Juda nanngo yori bati. ¹⁰ Deqa Juda tamo kokba nanngi na tamo bolelej qaji di unsib minjeb, “Bini yori bati. Iga wauqa getento. Deqa ni ino sapera qoboiyaim.” ¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo e boletbqo qaji a na merbqo, ‘Ni ino sapera qoboiyosim walwel.’” ¹² Degsi minjrnaqa nanngi na nenemyeb, “Tamo yai na ni mermqo, ‘Ni ino sapera qoboiyosim walwel?’” ¹³ Onaqa a na minjrej, “Tamo e boletbqo qaji aqa ñam di e qaliesai.” A nanngi degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba sonab Yesus a nanngo ambleq na ulanej.

¹⁴ Onaqa nebeonaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiq tamo di itosiq minnej, “Ni que. E ni boletmonum deqa ni olo une bei ataim. Gulbe kobaquja bei ino jejamuq di olo branto uge.” ¹⁵ Onaqa tamo di aisiqa Juda tamo kokba nanngi minjrej, “Tamo e boletbej qaji agi Yesus.”

¹⁶ Onaqa Juda tamo kokba nanngi Yesus ugeugeiyqajqa maroqneq. Di kiyaaqa? A manjwa di yori bati qa yoqnej deqa. ¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo Abu a nami gaigai wauoqnej agi bini wauoqnsiq unu. Deqa e dego wauqnum.” ¹⁸ Onaqa Juda tamo kokba nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngi a qalib moiqaqqa torei singilaoqneq. Di kiyaaqa? A yori bati segi gentosai. A dego marej, “Qotei a ijo Abu.” Aqa anjam dena a segi qa marej, “Aqo Qotei wo ombala kerekere.”

Yesus a Qotei aqa Njiri

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E Qotei aqa Njiri. E ijo segi areqalo na kumbra bei yqa keresai. Kumbra ijo Abu na yeqnaq e uneqnum qaji di e dego yeqnum. ²⁰ E ijo Abu aqa Njiri. Deqa a na e qalaqalaiboqnsiqa kumbra kalil a yeqnu qaji di e olo osorbeqnu. Bunuqna a kumbra tulan singila kokba dego osorboqnaqas. Yim ningi unsib tulan prugwab. ²¹ Ijo Abu na tamo moreno qaji nanqi olo nambile enjroqnsiqa subq na tigeltjreqnu. Deqa e Qotei aqa Njiri e kamba dego ijo segi areqalo na tamo nanqi nambile enjreqnum. ²² Ijo Abu na tamo nanqi une qa nanqi peginjrosaiqnu. Wau di a na e ebej. E Qotei aqa Njiri deqa e na tamo nanqi une qa nanqi peginjreqnum. ²³ E wau di yeqnum. Di kiyaya? Tamo kalil nanqi ijo nam soqtetboqnaqaja deqa. Agi nanqi ijo Abu aqa nam soqtetqnu dego kere. Tamo a ijo nam soqtetbosaieqnu di a ijo Abu e qarinjbej qaji aqa nam dego soqtosaieqnu.

²⁴ “E bole merngwai. Tamo a ijo anjam qusim ijo Abu e qarinjbej qaji a qa aqa areqalo singilatqas di a nambile gaigai sqas. Deqa e aqa une qa pegiyqasai. A moiyo gam uratosim olo nambile oqas.

²⁵ “E bole merngwai. E Qotei aqa Njiri. Bati bei brantimqa tamo ungasari moreno qaji nanqi ijo kakro qusib nambile oqab. Bati di agi brantqo. ²⁶ Ijo Abu a segi nambile qa utru. E aqa Njiri. A na e singila ebej deqa e dego nambile qa utru. ²⁷ E Tamo Angro unum deqa ijo Abu na e singila ebej. Singila dena e na tamo ungasari nanqi une qa peginjreqnum. ²⁸ Ningi ijo anjam di qusib tulan prugaib. Bati bei brantimqa tamo ungasari kalil subq di unub qaji nanqi ijo kakro quqwab. ²⁹ Qusib olo sub uratosib tigelqab. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnu qaji nanqi tigelosib nambile sqab. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnu qaji nanqi tigelabqa e na nanqi peginjrsiy padaltjrqai.”

Tamo qudei na Yesus aqa nam ubteqnu

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “E ijo segi areqalo na wau bei yqa keresai. Ijo Abu na e anjam merbeqnaq quoqnsim tamo ungasari nanqi peginjreqnum. E kumbra tintinj na nanqi peginjreqnum. E ijo segi areqalo dauryosaieqnum. Ijo Abu e qarinjbej qaji aqa areqalo dauryeqnum.

³¹ “E segi na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di tamo nanqi bole qa maraib. ³² Tamo bei unu agi Qotei. A dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiq mareqnu. E qalieonum, anjam a mareqnu qaji di bole.

³³ “Ningi na tamo qudei qarinjrnab Jon aqaq gilnabqa a anjam bole ubtosiq minjroqnej. ³⁴ Bole, mandam tamo bei na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtqa keresai. Ariya Qotei na ningi elenqajqa deqa e ningi Jon qa merngonum. ³⁵ Jon a nam pulon bul sosisqa tamo ungasari nanqi suwantjreqnaqa ningi aqa suwanjoq di sokiñalayooqnsib areboleboleingqnej.

³⁶ “Ijo anjam e ubtosim mareqnum qaji di anjam kobaquja. Anjam dena Jon aqa anjam tulan bunyejunu. Di kiyaya? Wau kalil ijo Abu na ebej qaji di e yeqnam tamo ungasari nanqi unoqnsib endegsi poinjreqnu, bole, ijo Abu na e qarinjbonaq bem. ³⁷ Ijo Abu e qarinjbej qaji a e qa anjam ubtosiq mareqnu. Ariya ningi aqa kakro nami quosaiqneq. Aqa ulatam dego ningi nami unosaioqneq. ³⁸ Qotei aqa anjam dego nungo are miligiq di sosai. Tamo Qotei na qarinyonaq mandamq aiyej qaji aqa anjam ningi nungo areqaloq di singilatosaieqnu.

³⁹ “Bole, ningi Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di sisiyoqnsib peleyeqnu. Ningi are qaleqnu, anjam dena ningi nambile gaigai sqab. Ariya anjam di e ubtosiq mareqnu. ⁴⁰ Ningi kiyaya nambile oqajqa are qaloqnsib olo ijoq bqajqa urateqnu?

⁴¹ “E mandam tamo nanqi deqa dena nam koba osaiqnum. ⁴² Ariya e ningi qa qalieonum. Nungo are miligiq di ningi Qotei qalaqalaiyosaieqnu. ⁴³ E ijo Abu aqa nam na bonamqa ningi ijo anjam osai. Tamo bei aqa segi nam na bqas di ningi aqa anjam oqujatqab. ⁴⁴ Ningi nungo segi was nanjoq dena nam koba oqajqa are qaleqnu. Ariya ningi Qotei aqaq dena nam koba oqajqa are qalosaieqnu. Qotei agi a segi qujai Qotei bole. Ningi kumbra degyeqnu deqa ningi kiyersib e qa nungo areqalo singilatqab? Di keresai.

⁴⁵ “E ijo Abu aqa namdamuq di nungo une qa merngwai edegaib. Nungo une qa merngwajqa tamo qujai agi Moses. Ningi are qaleqnu, Moses a na ningi aqaryainqwas. Di sai. ⁴⁶ Ningi Moses aqa anjam nungo areqaloq di singilateqnu qamu ijo anjam dego nungo areqaloq di singilateqnu qamu. Di kiyaya? Moses a nami e qa anjam nengrenyej. ⁴⁷ Ningi Moses aqa anjam nami nengrenyej qaji di nungo areqaloq di singilatosaieqnu deqa ningi kiyersib ijo anjam dego nungo areqaloq di singilatqab? Di keresai.”

6

Yesus a tamo 5,000 nanqi inji anainjrej

¹ Bati bei Yesus a Galili ya agu taqal beiq gilej. Ya agu di yuwal bul tulan kobaquja. Ya agu di aqa nam bei Taiberias ya agu. ² Yesus a tamo mainjro qaji nanjoq di manwa babteqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi unoqneq. Deqa a ya agu taqal beiq gileqnaqa nanqi

a dauryosib giloqneb. ³ Bati di Yesus na aqa angro nanği joqsıqı koba na manaq oqsıbqa mana goge dia awesoqneb. ⁴ Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqınbqa nanği elenje. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. ⁵ Deqa Yesus a nam atsiqa tamo unğasari tulan gargekoba a dauryosib aqa areq beqınbqa unjrısqı Filip nenemyej, "İga qabe na inği awaiyosim tamo unğasari kalil di anainjronam kereqas?" ⁶ Filip a kamba Yesus kiyersi minjim quqıwajqa deqa Yesus na laņa nenemyej. Yesus a kumbra kiye yqas di a segi nami qalieej.

⁷ Onaqa Filip na kamba Yesus minnej, "Tamo unğasari nanği di tulan gargekoba. İga 200 kina osim dena inği awaiyosim inği kińala kińala anainjrıqom di tulan kereqasai." ⁸ Onaqa Yesus aqa angro bei Andru di Saimon Pita aqa was a na Yesus minnej, ⁹ "Angro wala bei unu. A bem 5 qe kińilala aiyel ojejunu. Inği di dego tamo unğasari gargekoba endi anainjrıqom di tulan kereqasai." ¹⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nanği minnej, "Ninği na tamo unğasari kalil nanği minjribqa mandamq di awoeleneb." Sawa dia fińj koba soqnej deqa Yesus aqa angro nanği na tamo unğasari minjrnabqa kalil fińj di awoeleneb. Tamo awoeleneb qaji sisiyeb 5,000.

¹¹ Awoonabqa Yesus na bem ti qe ti di osıqa Qotei pailyosıqa tamo unğasari awoeleneb qaji nanği jeisi anainjreınaq uyoqneb. Uynab kalil menetnjrej. ¹² Menetnjrnaqa Yesus na aqa angro nanği minjrej, "Ninği inği oto kalil koroiyiy. Oto bei urataib." ¹³ Degsi minjrnabqa nanği bem 5 aqa oto kalil tamo unğasari nanği urateleneb qaji di koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

¹⁴ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa manwa di unsib maroqneb, "Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim mandamq aıqajqa marej qaji ađi." ¹⁵ Onaqa Yesus a nango anjam di qusiqa endegsi qalieej, "Nanği bosib e ojsib e nanngo Mandor Koba atqajqa are qaleqıub." A degsi qalieosıq deqa a sawa di uratosıqa a segi manaq oqsıq di soqnej.

Yesus a ya bangaq na walwelej

¹⁶ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanği alile aiyeb. ¹⁷ Alile aisib qobun bei gogetosib qobun suweiyosib gileb. Nanği mareb, "İga ya agu taqal beiq gilsim Kaperneam qureq di tıryqom." Nanği degsib marsib gileb. Qoloonaga Yesus a nangoq bosaisoqnej. ¹⁸ Nanği ya agu ambleq di gileqınbqa jagwa koba tigelosıqa ya korkortosıqa nanği pulutnjrej. ¹⁹ Nanği 5 o 6 kilomita oyoosib gileqınbqa Yesus a ya bangaq na walwelosıqa nanği daurnjrısqı gilej. Gilsiq qobun jojomyonaqa nam ateb di a ya bangaq na walwelosıq beqınaqa unsib ulakobaeb. ²⁰ Deqa a na minjrej, "Endi e beqnum. Ulaaib." ²¹ Degsi minjrnabqa nanği areboleboleinjrnaga a metonab qobun gogetej. Onaqa qobun a ururosiq sawa nanği gilqajqa mareb qaji di tıryej.

Tamo unğasari nanği Yesus qa nıamoqneb

²² Nebeonaqa tamo unğasari qudei nanği ya agu taqal beiq di soqneb. Nanği qalie, ya bilaq qobun qujai segi dia tıryosiq soqnej. Yesus aqa angro nanği qobun di gogetosib gileb. Yesus a nanği koba na qobun di gogetosai. ²³ Ariya tamo unğasari nanği alile di sonabqa qobun qudei Taiberias qureq dena beb. Bosib sawa Tamo Koba Yesus a pailyosıq nanği inği anainjrej qaji sawa jojomq di tıryeb. ²⁴ Yesus aqa angro nanği ti di sosai. Tamo unğasari nanği degsi unsıbqa qobun di gogetosib gilsib Kaperneam qureq di Yesus qa nıamoqneb.

Yesus a segi nıabile qa bem uyo bole

²⁵ Ariya nanği ya agu taqal beiq di Yesus itosib nenemyeb, "O Qalie Tamo Koba, ni senj bati gembu endeq bem?" ²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E bole mernğwai. E manwa babteqınam ninği unoqıneb ninği deqa are qalsib e qa nıamosai. E ninği bem anainjonam uynab menetnjej ninği deqa are qalsib e qa nıameqıub." ²⁷ Jejamu qa inği a koboqas. Ninği inği deqa wauaib. Nıabile gaigai sqajqa inği deqa ninği wauoqıny. Inği di e na ninği anainjit uyqab. E Tamo Angro. İjo Abu Qotei na e giltbej."

²⁸ Onaqa nanği na kamba Yesus nenemyeb, "İga Qotei aqa wau kiye yoqınoqom?" ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, "Qotei aqa wau ađi mernğwai. Ninği tamo Qotei na qarinyej qaji a qa nunjo areqalo sıngilatıy. Tamo di ađi e segi."

³⁰⁻³¹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusıbqa olo nenemyeb, "Ni manwa kiye babtım ıga unsım ni qa gago areqalo sıngilatıqom? Nami gago moma nanği wadau sawaq di sosıbqa bem uyoqıneb. Ađi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, 'Moses a laņ qure qa bem tamo unğasari nanği anainjreınaq uyoqıneb.' Deqa ni wau kiye yım ıga unsım ni qa poıgım gago areqalo ni qa sıngilatıqom?" ³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E bole mernğwai. Bem Moses na tamo unğasari nanği anainjrej qaji di laņ qure qa bem bolesai. Bem İjo Abu na ninği anainjoqınaq qaji di laņ qure qa bem bole." ³³ Bem di Qotei aqa segi bem. Bem di laņ qureq dena mandamq aisıq tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanği nıabile enjreınu."

³⁴ Onaqa nangi na Yesus minjeb, “O Tamo Koba, bati gaigai bem di anaigoqne.” ³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi nambile qa bem uyo bole. Deqa tamo bei a ijoq bqas di a bunu mamyqasai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a bunu ya qaryqasai dego.

³⁶ “Ningi nungo njamdamu na e nubeqnub. Ariya ningi e qa nungo areqalo singilatosaeqnu. E nami degsi merngem. ³⁷ Ningi quiy. Tamo ungasari kalil Qotei na e ebej qaji nangi ijoq boqnqab. Tamo ungasari ijoq bqab qaji nangi di e na olo winjrqa keresai. ³⁸ E ijo segi areqalo dauryqajqa deqa e lan qure uratosim mandamq aiyosai. Abu e qarinjbej qaji aqa areqalo dauryqajqa deqa e lan qure uratosim mandamq aiyem. ³⁹ Abu e qarinjbej qaji aqa areqalo agiende. Tamo ungasari a na ebej qaji bei e uratit padalqasai. E nangi kalil diño bati qa olo subq na tigeltnrqai. ⁴⁰ Od, ijo Abu aqa areqalo agiende. Tamo ungasari kalil e nubeqnsib e qa nangö areqalo singilateqnu qaji nangi nambile gaigai sqab. Diño bati qa e na nangi olo subq na tigeltnrqai. E Qotei aqa Niri unum deqa e kumbra di yqai.”

⁴¹ Onaqa Juda nangi Yesus aqa anjam di qusibqa nangi a qa ugeosib yomuogne. Di kiyaqqa? A marej, “E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji.” ⁴² Nangö a qa yomuognsib maroqne. “Tamo di Yesus. A Josep aqa niri. Aqa ai abu nangi qa iga qalie bole. A kiyaqqa marqo, ‘E lan qure uratosim mandamq aiyem?’”

⁴³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi e qa lanja lanja njirinoqnaib. ⁴⁴ Tamo bei aqa segi areqalo na ijoq bqqa keresai. Ijo Abu e qarinjbej qaji a na tamo bei aqa are tigeltetim ijoq bqas. Yim diño bati qa e na olo subq na tigeltqai. ⁴⁵ Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi nami anjam endegsib nengrenyeb, ‘Qotei na tamo kalil nangi anjam plaltosim minjroqnaqas.’ Anjam degsib nengrenyeb. Deqa tamo kalil ijo Abu aqa anjam quognsib a qa poinjreçnu qaji nangi ijoq boqnqab.

⁴⁶ “Tamo bei a ijo Abu aqa ulatamu unosai bole sai. E segi qujai ijo Abu aqa ulatamu unem. Agi e nami Qotei aqaq dena mandamq aiyem. ⁴⁷ E bole merngwai. Tamo a e qa aqa areqalo singilatqas di a nambile gaigai sqas. ⁴⁸ E segi nambile qa bem uyo bole. ⁴⁹ Nami nungo moma nangi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqne. Bunuqna nangi kalil morenqkriteb. ⁵⁰ Ariya e segi qujai bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo ungasari nangi bem di uyqab di nangi morenqasai. ⁵¹ E segi nambile qa bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo bei a bem di uyqas di a nambile gaigai sqas. Bem di agi ijo jejamu. E na tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi ijo jejamu anainjrit uyqab. Uysib nangi nambile sqab.”

⁵² Onaqa Juda nangi Yesus aqa anjam di qusib segi segi anjam na qotoqnsib maroqne, “Tamo di a kiyersim aqa jejamu iga anaigim uyqom?”

⁵³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E Tamo Angro. Deqa ningi ijo jejamu ti ijo len ti uyqasai di ningi nambile sqasai. ⁵⁴ Tamo nangi ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nangi nambile gaigai sqab. Deqa diño bati qa e na nangi olo subq na tigeltnrqai. ⁵⁵ Ijo jejamu di inji uyo bole. Ijo len di ya uyo bole. ⁵⁶ Tamo nangi ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nangi e beterbesqab. E dego nangi beternjresqai. ⁵⁷ Ijo Abu nambile unu qaji a na e qarinjbej deqa aqa singila na e dego nambile unum. Dego kere tamo nangi ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nangi ijo singila na nambile sqab. ⁵⁸ E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Nungo moma nangi nami bem uyoqne dego sai. Nangö bem uyoqnsib olo morenqne. E segi bem uyo bole. Deqa tamo nangi bem bole di uyqab di nangi morenqasai. Nangö nambile gaigai sqab.” ⁵⁹ Yesus a Kaperneam qureq Juda nangö Qotei tal miligiq di sosiqqa Qotei aqa anjam di palontosiq tamo ungasari nangi minjroqnej.

Yesus a segi nambile gaigai sqajqa utru

⁶⁰ Onaqa tamo ungasari Yesus dauryoqne qaji nangi aqa anjam di qusibqa nangi gargekoba endegsib maroqne, “Anjam di gulbe koba. Tamo yai nangi anjam di poinjrqa kere?” ⁶¹ Degsib maroqnsib Yesus qa yomueqnaqqa di qalieosiqqa minjrej, “Ijo anjam dena nungo areqalo ugetetjwoqa ningi ijo ñam ulontonub e? ⁶² E Tamo Angro. Qure e nami soqnem qaji deq olo oqoqnitqa ningi e nubsibqa kiyersib are qalqab? ⁶³ Qotei aqa Mondor a segi na tamo ungasari nangi nambile enjreçnu. Nungo jejamu na ningi aqaryaingwa keresai. Ijo anjam kalil e ningi merngeqnum qaji endi Mondor aqa anjam. Anjam dena ningi nambile oqab. ⁶⁴ Ariya ningi qudei e qa nungo areqalo singilatosaeqnu.” Yesus a nangi degsi minjrej. Di kiyaqqa? Tamo yai nangi a qa nangö areqalo singilatqasai di a nami qalieej. Bunuqna aqa angro bei na a osim jeu tamo nangö banq di atqas di dego a nami qalieej. ⁶⁵ Osiqqa minjrej, “Utru deqa e ningi merngonum, ‘Qotei na tamo bei aqa are tigeltetqasai di a ijoq bqqa keresai.’”

⁶⁶ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari gargekoba a nami dauryoqne qaji nangi a dauryqa uratosib jaraiyeb. ⁶⁷ Onaqa Yesus na aqa angro 12 nangi nenemnjrej, “Ningi dego e uratbosib jaraiqab e?”

⁶⁸ Onaqa Saimon Pita na minjrej, “O Tamo Koba, iga ni uratmosim tamo yai aqaq gilqom? Tamo dego bei sosai. Ni segi qujai n̄ambile gaigai sqajqa anjam mergeqnum. ⁶⁹ Iga ni qa gago areqalo siŋgilatosim endegsi qalieonum, Qotei aqa segi Tamo Bole a na nami giltej qaji agi ni qujai.”

⁷⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi na ijo angro 12 ningi giltngem. Ariya nungo ambleq di angro bei a mondor uge ti unu.” ⁷¹ Yesus a Saimon Iskariot aqa n̄iri Judas a qa degsi marej. Yesus aqa angro 12 nan̄gi deqaji bei agi Judas. A na bunuqna Yesus osiq jeu tamo nan̄go ban̄q di atej qaji.

7

Yesus a Jerusalem aiyej

¹ Bati bei Yesus a Judia sawaq di laqajqa uratosiq walwelosiq Galili sawaq di laqnej. Di kiyayaq? Juda tamo kokba nan̄gi a qalib moiqaqqa maroqneb deqa. ² Ariya Juda nan̄go yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa utru agiende. Juda nan̄go moma nan̄gi nami jagwa oqajqa tal gereiyognsib osi laqneb. ³ Deqa Yesus aqa was nan̄gi na minjeb, “Ni Galili sawaq endi saim. Ni tigelosim Judia sawaq aiyej. Aisim dia ino man̄wa babtoqnimqa ino angro nan̄gi unoqnaq. ⁴ Ni ino man̄wa boleq atqajqa are soqnim ni uli na yaim. Ni tamo un̄gasari kalil nan̄go n̄amdamuq di yoqne.” ⁵ Yesus aqa was nan̄gi a qa nan̄go areqalo siŋgilatosai deqa nan̄gi degsib misilin anjam minjeb. ⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo bati kereosaiunu. Ariya bati kalil di nun̄go bati. ⁷ Mandam tamo nan̄gi ningi jeutngwa keresai. Ariya nan̄gi e jeutbeqnu. Di kiyayaq? E nan̄go kumbra uge uge babetnjreqnum deqa. ⁸ Ningi segi aisib yori bati di uniy. Ijo bati kereosai unu deqa e aiqasai.” ⁹ Yesus na aqa was nan̄gi degsi minjrsiq a Galili sawaq di soqnej.

¹⁰ Ariya aqa was nan̄gi yori bati di un̄qajqa ainabqa a dego aiyej. A boleq di aiyosai. Tamo nan̄gi a unaib deqa a loumosiq aiyej. ¹¹ Yori bati di brantonaaqa Juda tamo kokba nan̄gi Yesus qa n̄amoqneb. N̄amoqnsib maroqneb, “Yesus a qabi unu?” ¹² Onaqa tamo un̄gasari gargekoba nan̄gi segi segi n̄iriŋoqnsib anjam laŋa laŋa Yesus qa maroqneb. Qudei nan̄gi maroqneb, “Yesus a tamo bolequja.” Qudei nan̄gi maroqneb, “Sai. A na tamo un̄gasari nan̄gi gisa gisan̄jreqnu.” ¹³ Nan̄gi degsib maroqneb. Ariya nan̄gi Juda tamo kokba nan̄gi ulainjrsib deqa nan̄gi Yesus qa boleq di anjam marosaiogneb.

¹⁴ Ariya yori bati gilsiq ambleqyonaqa Yesus a segi brantosiqa atra tal miligiq gilsiq dia tamo un̄gasari nan̄gi Qotei aqa anjam palontosiqa minjroqnej. ¹⁵ Onaqa Juda tamo kokba nan̄gi Yesus aqa anjam di qusibqa nan̄gi tulan̄ prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus aqa powo kobaquja di qabe na osiqa anjam mareqnu? A nami skul beiq gilosai.” ¹⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam e mareqnum endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinqbej qaji aqa anjam. ¹⁷ Tamo bei a Qotei aqa areqalo dauryaqajqa are soqnimqa anjam e mareqnum qaji endi aqa utru a geregere poiyyas. Osim qalieqas, ijo anjam endi Qotei aqaq na bej. E ijo segi areqalo na marosaiognum. A degsim qalieqas. ¹⁸ Tamo bei aqa segi areqalo na anjam marqas di a aqa segi n̄am soqtqa osim deqa anjam marqas. Ariya e Qotei aqa n̄am soqtqa are qaleqnum. Agi a na e qarinqbej. Deqa e tamo bole. E gisan̄ tamo sai.

¹⁹ “Nami Moses na ningi dal anjam en̄gej. Ariya ningi dal anjam di dauryosaiogneb. Kiyayaq ningi e lubsib moiyoqbqa mareqnu?” ²⁰ Onaqa tamo un̄gasari nan̄gi na kamba Yesus minjeb, “Mondor uge inoq di unu. Yai na ni lumsim moiyoqnaq mareqnu?” ²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E man̄wa qujai babtem deqa ningi kalil prugugeteqneb. ²² Ariya ningi are qaliy. Moses a ningi mulun̄ en̄gej deqa nun̄go angro mel nan̄go mulun̄ waiyya bati bosiq yori bati tiŋtineqnu di ningi yori bati qa nan̄gi mulun̄ breinjreqneb. Bole, Moses a mulun̄ qa utru sai. Nun̄go moma nan̄gi mulun̄ qa utru. ²³ Ningi Moses aqa dal anjam dauryaqa maroqnsib yori bati qa nun̄go angro mel nan̄gi mulun̄ breinjreqneb. Ariya e yori bati qa tamo qujai aqa jejamu boletonamqa ningi unsibqa kiyayaq e qa n̄iriŋeqnu?” ²⁴ Ningi laŋa n̄amdamu na ijo kumbra tenemtaib. Geregere ijo kumbra tenemtosib bole qa maroqniy.”

Yesus a tamo yai?

²⁵ Bati deqa tamo un̄gasari qudei Jerusalem di soqneb qaji nan̄gi segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyo Juda gate nan̄gi na qalib moiqaqqa laqnu?” ²⁶ Ningi uniy. A boleq di anjam palonteqnaqa nan̄gi a anjam bei minjosaieqneb. Nan̄gi qalie kiyo, a Kristus? ²⁷ Kristus a qabe na bqas di tamo bei a qalieqasai. Ariya tamo endi aqa qure utru di iga qalie bole.”

²⁸ Onaqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa a lelenosiqa Qotei aqa anjam palontosiqa tamo un̄gasari nan̄gi endegsi minjrej, “Ningi e qa qalie e? E qabe na bem di dego ningi qalie e? Ariya e ijo segi areqalo na bosai. Ijo Abu na e qarinqbonaq bem. Ijo Abu a segi anjam bole qa utru. Ningi a qa qaliesai. ²⁹ E a qa qalie bole. E aqaq na bem. A na e qarinqbej.”

³⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa nanġi a ojsib tonto talq di waiyyqa maroqneġ. Ariya a ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai. ³¹ Bati deqa tamo unġasari gargekoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatoqneġ. Osib maroqneġ, “Tamo endi a manġa gargekoba babteqnu. Kristus a bosim tamo endi bunyqa keresai.”

Farisi nanġi Yesus ojqa mareġ

³² Tamo unġasari nanġi Yesus qa anjam degsib mareqnaġ Farisi nanġi qusibqa atra tamo kokba ti koroosib qaja tamo qudei qarinjrnab Yesus ojqa gileġ. ³³ Deqa Yesus a endegsi mareġ, “E ninġi koba na sokiñalayosiy ijo Abu e qarinjbeġ qaji aqaq olo oqwai. ³⁴ Oqitqa ninġi e qa ñamqab e nubqasai. Qure e sqai di ninġi oqwa keresai.” ³⁵ Onaqa Juda tamo kokba nanġi segi segi maroqneġ, “Yesus a qabitimqa iga a unqasai? A Grik nanġo sawaq oqsim dia Juda tamo qudei ti sosib Grik nanġi anjam plaltosim minjroqnaq kiyo? ³⁶ A marqo, ‘Ninġi e qa ñamqab di ninġi e nubqasai. Qure e sqai di ninġi oqwa keresai.’ Utru kiyaaqa a degsi marqo?”

Yesus a ñambile gaigai sqajqa ya qa mareġ

³⁷ Ariya yori bati gilsiq koboqa laqnaqa yori kobaquja brantonaqa Yesus a tigelosiqa lelenosiġ mareġ, “Tamo bei a ya qaryimqa ijoq bosim ya uyem. ³⁸ Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di aqa are miligiq na ñambile gaigai sqajqa ya oqoqnsim ya ani bul polyoqnaqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nenġrenyeb unu.” ³⁹ Yesus a ya qa mareġ di a Mondor Bole sigitosiqa yawo anjam mareġ. A lanġ qureq oqosaisosiġ deqa a ñam koba osaisoqnej. Deqa bati di tamo nanġi a qa nanġo areqalo singilateġ qaji nanġi Mondor Bole di osaisoqneġ.

Tamo unġasari nanġi Yesus aqa anjam qusib poaiyeleb

⁴⁰ Onaqa tamo unġasari qudei nanġi Yesus aqa anjam di qusib maroqneġ, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim bqajqa mareġ qaji aġi a endi.” ⁴¹ Onaqa qudei maroqneġ, “Tamo endi a bole Kristus.” Onaqa qudei maroqneġ, “Sai. Kristus a bqas di a Galili sawaq dena bqasai. ⁴² Kristus a Devit aqa lej na ñambabosim aqa qure utru Betlehem dena bqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nenġrenyeb unu.” ⁴³ Tamo unġasari nanġi degsib Yesus qa anjam tititosib ñirinjosib poaiyeleb. ⁴⁴ Osib nanġi qudei Yesus ojqa mareġ. Mareġ di tamo bei na a ojosai.

Juda tamo kokba nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatosai

⁴⁵ Onaqa qaja tamo nanġi olo puluosib atra tamo kokba ti Farisi ti nanġoq ainabqa minjreb, “Ninġi kiyaaqa Yesus ojsib osi bosai?” ⁴⁶ Onaqa qaja tamo nanġi na kamba minjreb, “Iga Yesus aqa anjam quonum di anjam bolequja maroqnaġ. Tamo bei nami anjam deqaji marosaisoqnej. Deqa iga a ojosai.” ⁴⁷ Onaqa Farisi nanġi na minjreb, “Yesus a ninġi dego gisanġwo e? ⁴⁸ Ninġi uniy. Juda gate bei Yesus qa aqa areqalo singilatosai. Farisi tamo bei dego Yesus qa aqa areqalo singilatosai. Sai bole sai. ⁴⁹ Ariya tamo unġasari lanġa lanġa nanġi dal anjam qaliesai deqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilateqnu. Tamo unġasari nanġi di Qotei na torei qoreinjrim padalqab.”

⁵⁰ Onaqa Juda gate Nikodemus aġi nami Yesus aqaq gilsiq anjam minjeġ qaji a Farisi nanġo ambleq di tigelosiqa minjreb, ⁵¹ “Gago dal anjam kiyersi unu? Iga tamo bei lanġa ojsim aqa une qa pegiyqom e? Sai. Gago dal anjam degsi sosai. Iga mati aqa anjam qusim aqa kumbra geregere qalieqom.” ⁵² Onaqa Farisi nanġi na kamba minjreb, “Ni dego Galili qaji tamo kiyo? Qotei aqa anjam nenġrenġ di unu qaji di geregere peleiyee. Peleiyim endegsi poimqas, Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a Galili sawaq dena bqasai.”

Uña bei une atej qaji a ojsib Yesus aqa areq osi beb

⁵³ Onaqa koro koboonaaqa tamo unġasari kalil nanġi jaraiyosibqa nanġo segi segi talq gileleġeb.

8

¹ Ariya Yesus a Oliv manaq oqej. ² Nobqolo amburu a olo tigelosiqa atra tal miligiq gileġ. Gilsiq di sonaqa tamo unġasari kalil nanġi aqa areq beqnaġba a awoosiqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ³ Ariya uña bei a tamo bei wo une ateqnaġ tamo qudei na uneb. Unsibqa dal anjam qalie tamo nanġi ti Farisi nanġi ti minjrnab qusibqa uña di ojsib osi bosib tamo unġasari nanġo ñamdamuq di tigelteġ. ⁴ Osib Yesus minjreb, “O Qalie Tamo Koba, uña endi a tamo bei wo une ateqnaġ tamo qudei na unjronub. ⁵ Ni qalie, Moses a nami dal anjam endegsi nenġrenyee, ‘Uña bei a tamo bei wo une atibqa meniġ na a qalib moiyeġ.’ Deqa ni kiyersi marqam?” ⁶ Nanġi Yesus degsib nenemyeb. Di kiyaaqa? Nanġi a lanġa are qametib a anjam bei grotimqa qusib a ojqaqqa deqa. Onaqa Yesus a kamba nanġi anjam bei minjrosai. A mana qamsiq turuosiqa ban ġei na mandamq di nenġrenyoqnej.

⁷ Onaqa nanġi na olo anjam di Yesus nenemyonabqa a tigelosiqa minjrej, “Nunġo ambleq di tamo bei une saiqoġi unu kiyo? Soqnimqa ninġi na minjib a namo meniġ osim unja di qalem.” ⁸ Osiqa olo turuosiqa mandamq di nengrenyoqnej. ⁹ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi oqedosib jaraiyeb. Tamo qeli nanġi namoosib jaraiyonab qudei bunueb. Osib nanġi kalil Yesus uratonab a segi soqnej. Unja di a Yesus aqa ulatamuq di tigelesoqnej.

¹⁰ Onaqa Yesus a olo tigelosiqa unja di minjej, “Unja, tamo nanġi qabitonub? Ni unime. Tamo bei na ino une qa olo ni mermosai.” ¹¹ Onaqa unja dena Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, tamo bei na ijo une qa olo merbosai.” Onaqa Yesus na minjej, “E dego ino une qa mermqasai. Deqa ni gile. Olo une bei ataim.”

Yesus a puloġ bulosiq tamo nanġi suwantnjreqnu

¹² Osiqa Yesus na tamo unġasari nanġi olo endegsi minjrej, “E mandamq endi puloġ bul unum. Tamo a e daurbqas di a ambruq di walwelqasai. A suwanjoq di walweloqnsim nambile gaigai sqas.” ¹³ Onaqa Farisi nanġi Yesus aqa anjam di qusib minjeb. “Ni segi ino kumbra ti ino wau ti ubtosim mareqnum. Deqa iga bole qa marqasai.” ¹⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di ninġi bole qa marqa kere. Di kiyaqqa? E qabe na bem di e segi qalie bole. E puluosiy olo qabitqai di dego e qalie. Ariya e qabe na bem di ninġi qaliesai. E puluosiy olo qabitqai di dego ninġi qaliesai. ¹⁵ Ninġi mandam qa kumbra na tamo nanġi peginjreqnub. E tamo nanġi peginjrosiaeqnum. ¹⁶ Ariya e tamo nanġi peginjrqai di e kumbra tinġin na peginjrqai. Di kiyaqqa? E segi na tamo nanġi peginjrosiaeqnum. Ijo Abu e qarinjbej qaji a ombla na tamo nanġi peginjreqnum. ¹⁷ Nunġo dal anjam bei endegsib nengrenyeb unu, ‘Tamo aiyel nanġi anjam qujai marqab di nanġo anjam bole brantqas.’ ¹⁸ Deqa e segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum. Ijo Abu e qarinjbej qaji a dego e ombla ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum.”

¹⁹ Onaqa Farisi nanġi na Yesus nenemyeb, “Ino Abu a qabi unu?”

Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninġi e qa qaliesai deqa ninġi ijo Abu qa dego qaliesai. Ninġi e qa qalie qamu ninġi ijo Abu qa dego qalie qamu.”

²⁰ Yesus a atra tal miligiq di sosiqqa anjam degsi plaltosiq marej. A silali ato qaji warum jojomq di awesoqnej. Warum dia tamo nanġi Qotei atraiyosnsibqa silali atoqneb. Yesus ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai.

Yesus a marej, “Qure e oqwai di ninġi oqwa keresai”

²¹ Onaqa Yesus na tamo unġasari nanġi olo endegsi minjrej, “E ninġi uratnġitqa ninġi e qa njamqab e nubqasai. Ninġi nunġo une ti sosib morenqab. Qure e oqwai di ninġi oqwa keresai.” ²² Onaqa Juda nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyaqqa marqo, ‘Qure e oqwai di ninġi oqwa keresai’? A na aqa segi jejamu qalim moiqas kiyo?” ²³ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ninġi mandam endena branteb. E lanj goge na bem. Ninġi mandam qaji tamo. E mandam qaji tamo sai. ²⁴ Deqa ninġi e qa nunġo areqalo sinġilatiy. Osib poingem, e segi qujai gaigai degsi unum. Ninġi degyqasai di ninġi nunġo une ti sosib morenqab. Agi e nami ninġi degsi mernjonum.”

²⁵ Onaqa nanġi na Yesus nenemyeb, “Ni tamo yai?” Onaqa Yesus na minjrej, “E nami ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mernjoqnsim agi bini merngeqnum. ²⁶ E anjam gargekoba merngsiy nunġo une qa peginjwajqa ijo areqaloq di unu. Ariya ijo Abu e qarinjbej qaji a anjam bole qa utru. Deqa anjam kalil a na merbeqnu qaji di e quoqnsim tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi minjreqnum.” Yesus a nanġi degsi minjrej.

²⁷ Juda nanġi qaliesai, Yesus a Abu qa nanġi minjrej. ²⁸ Deqa a na olo minjrej, “Ninġi e Tamo Angro soqtbosib gaintbihqa bati deqa ninġi poingwas, e segi qujai gaigai degsi unum. Osib qalieqab, e ijo segi areqalo na kumbra bei yosaieqnum. Anjam kalil ijo Abu na merbeqnaq queqnum qaji di segi e mareqnum. ²⁹ Ijo Abu e qarinjbej qaji a e ombla sosiqqa taqbejunu. E gaigai kumbra kalil a tulan areareteqnu qaji di dauryeqnum. Deqa a na e urathosaieqnu.” ³⁰ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo unġasari nanġi qusibqa nanġi gargekoba a qa nanġo areqalo sinġilateb.

Yesus na iga aqaryaigimqa gago une na iga taqatgwa keresai

³¹ Juda nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb qaji nanġi a na endegsi minjrej, “Ninġi ijo anjam sinġila na dauryoqniy. Ninġi degyqab di ninġi ijo angro tinġin sqab. ³² Sosibqa ninġi anjam bole geregere qalieqab. Yimqa anjam bole dena ninġi aqaryaigimqa inġi bei na ninġi ojsim taqatgwa keresai.” ³³ Onaqa nanġi na kamba minjeb, “Iga Abraham aqa moma. Iga nami tamo bei aqa kanġal tamo sosai. Deqa ni kiyaqqa mergonum, ‘Inġi bei na ninġi ojsim taqatgwa keresai?’”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernġwai. Tamo kalil une yeqnub qaji nanġi une aqa kanġal tamo bul unub. ³⁵ Kanġal tamo nanġi lanja wau tamo unub deqa nanġi abu

saiqoji. Ariya angro nanği abu ti unub deqa nanği gaigai nanço abu ombla sqab. ³⁶E Qotei aqa Niri deqa e Abu ti unum. Deqa e na ninği aqaryainğitqa nuńço une na ninği ojsim taqatńgwa keresai bole sai.

³⁷“E qalie, ninği Abraham aqa moma unub. Ariya ijo anjam nuńço are miligiđ di sosai. Utru deqa ninği e lubsib moiyoťbqa mareqnuť. ³⁸Kumbra kalil ijo Abu na e osorbeqnu qaji deqa e saeqnum. Ninği dego kumbra kalil nuńço abu na osorbeqnu qaji di dauryeqnuť.”

³⁹Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa olo kamba minjeb, “Gago abu bole ađi Abraham.” Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği Abraham aqa angro unub qamu kumbra Abraham a yoqnej qaji di ninği dego dauryeqnuť qamu. ⁴⁰Ariya ninği dauryosaieqnuť. Anjam bole kalil Qotei na e merbeqnađ queqnum qaji di e ninği olo merngeqnam ninği e lubsib moiyoťbqa mareqnuť. Abraham a kumbra deqaji yosaioqnej. ⁴¹Ninği nuńço abu aqa kumbra dauryeqnuť.” Onaqa nanği na minjeb, “Gago ai nanği lańa lańa laosib iga ńambabtgosai. Gago Abu qujai ađi Qotei.” ⁴²Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a nuńço Abu qamu ninği e qalaqalaibonuf qamu. Di kiyaaqa? E Qotei aqađ na bem deqa. E ijo segi areqalo na bosai. Qotei na e qarinqbonađ bem.

⁴³“Kiyaaqa ninği ijo anjam endi poingosai? E mernğwai. Ninği ijo anjam quqwa keresai deqa. ⁴⁴Ninği nuńço abu Satan aqa angro sosib aqa areqalo dauryqajqa tulań singilaieqnuť. Satan a nami leń ojo tamo soqnej ađi a bini degsi unu. A kumbra bole dauryosaieqnuť. A kumbra bole dauryqajqa torei urateqnuť. A gisań tamo. A anjam marqas di a gisań anjam segi marqas. A gisań anjam qa utru. A gisań anjam kalil qa abu. ⁴⁵Ariya e anjam bole palonteqnam ninği ijo anjam nuńço areqalođ di singilatosaieqnuť. ⁴⁶Ninği ijo jejamuđ di une qametbeqnuť e? E anjam bole maritqa ninği kiyaaqa ijo anjam nuńço areqalođ di singilatqasai? ⁴⁷Tamo uńğasari Qotei aqađ na beb qaji nanği aqa anjam queqnuť. Ninği Qotei aqađ na bosai deqa ninği aqa anjam quosaieqnuť.”

Yesus a segi qujai gaigai degsi unu

⁴⁸Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Iga bole maronum, ni Samaria qaji tamo. Mondor uge inođ di unu.” ⁴⁹Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Mondor uge ijođ di sosai. E ijo Abu aqa ńam soqteqnam ninği na olo ijo ńam ugetetbeqnuť. ⁵⁰E ijo segi ńam soqtqa are qalosaieqnum. Ijo Abu a segi na ijo ńam soqtetbqa are qaleqnuť. Ađi a na qujai nuńço une qa ninği peginqeńnuť. ⁵¹E bole mernğwai. Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai. Sai bole sai.”

⁵²Onaqa Juda nanği na minjeb, “Endego iga qalieonum, mondor uge inođ di unu. Abraham a moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego moreńekriteb. Ariya ni maronum, “Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai.” ⁵³Ni gago moma utru Abraham bunyqam kiyo? A moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego moreńeb. Deqa ni segi qa kiyersi marqam?”

⁵⁴Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E ijo segi ńam soqteqnum qamu e lańa soqteqnum qamu. Ariya ijo Abu na ijo ńam soqtetbeqnuť. Ađi ninği a qa mareqnuť, ‘A gago Qotei.’ ⁵⁵Ninği a qa qaliesai. E segi a qa qalie. E a qa qaliesai degsi marqai di e ninği bul gisań tamo sqai. E a qa qalieosim deqa ađi aqa anjam dauryeqnuť.

⁵⁶“Nuńço moma utru Abraham a nami ijo bqajqa bati unqa marsiqa areboleboleiyonađ soqnej. A unsiqa tulań areboleboleiyej.” ⁵⁷Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ino wausau 50 osaiunu. Ni Abraham unem e?” ⁵⁸Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. Abraham a ńambabosaisonaqa e segi qujai gaigai degsi unum.”

⁵⁹Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa minjinq oqetńjrnaqa meniń elenşosib Yesus meniń na qalsib moiyoťqa yonab a loumosiq atra tal uratosiq ulanjej.

9

Yesus a tamo ńam qandimo boletej

¹Yesus a walweloşiq gilsiq gam qalađ di tamo bei ai miligiđ na ńam qandimo ńambabej qaji di awesonađ unej. ²Onaqa Yesus aqa angro nanği na nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, yai aqa une na tamo di a ńam qandimo ńambabej? Aqa segi une na kiyo aqa ai abu nanço une na kiyo?”

³Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo di aqa une na sai. Aqa ai abu nanço une na sai dego. A ńam qandimo ńambabej di aqa utru ađiende. Qotei na a boletimqa tamo uńğasari nanği Qotei aqa wau unsib aqa ńam soqtqab. ⁴Sawa suwanęsoqńimqa ijo Abu e qarinqbej qaji aqa wau yoqńqom. Ambruańqa tamo nanği wauqa keresai. ⁵E mandamq endi sosimqa e mandam endeqa puloń bul unum.”

⁶Yesus na aqa angro nanği degsi minjrşiq mandamq di miseloşiq aqa misel mandam ti ojnađ jagi bulonađ oşiq tamo di aqa ńamdamuđ di atej. ⁷Atsiqa qarinyoşiq minjej, “Ni gilsim ya bei ńam Siloam di yal.” “Siloam” di Hıbru anjam. Aqa damu, “Qarinqyo.” Onaqa tamo

di a gilsiq yalonaqa nam poiyoonaqa sawa unej. Sawa unsiqa olo puluosi bej. ⁸ Bonaqa aqa qure qujai nangi ti tamo nangi a nami nam qandimo sosisqa silali qa njiljoqnej qaji nangi ti a unsiqqa mareb, "Tamo nami silali qa njiljoqnej qaji agiende kiyo?" ⁹ Onaqa tamo qudei nangi mareb, "Od, agi a qujai." Onaqa tamo qudei nangi mareb, "A sai. Endi tamo bei. Aqa ulatamu tamo nam qandimo aqa ulatamu bul." Onaqa a segi na minjrej, "Agi e segi."

¹⁰ Onaqa tamo ungasari nangi na nenemyeb, "Ni namdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?" ¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, "Tamo bei aqa nam Yesus a na jagi gereyosiq ijo namdamuq di atsiqa merbqo, 'Ni gilsim Siloam yaq di yal.' Degsi merbqoqa e gilsim yalonumqa nam poibqoqa sawa unonum." ¹² Onaqa tamo ungasari nangi na olo nenemyeb, "Tamo ni boletmqo qaji a qabi unu?" Onaqa a na minjrej, "A qabitqo kiyo di e qaliesai."

¹³ Onaqa tamo ungasari nangi na tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di osib Farisi nanjoq osi gileb. ¹⁴ Bati Yesus na jagi gereyosiq tamo di boletej di Juda nango yori bati. ¹⁵ Deqa Farisi nangi na tamo di endegsib nenemyeb, "Ni namdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?" Onaqa a na minjrej, "Tamo bei aqa nam Yesus a jagi misel ti bulyosiq ijo namdamuq di atqoqa e yalonum nam poibqoqa sawa unonum." ¹⁶ Onaqa Farisi qudei nangi mareb, "Yesus a yori bati grotqo deqa iga qalieonum, Qotei na a qarinyosai." Ariya Farisi qudei nangi mareb, "Sai. Une tamo a kiyersim manwa deqaji babtqas?" Farisi nangi anjam deqa njirinosib poiayeleb.

¹⁷ Onaqa nangi na tamo di olo nenemyeb, "Yesus a ino namdamu boletqo deqa ni a qa kiyersi are qalonum?" Onaqa a na minjrej, "E are qalonum, a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole."

¹⁸ Tamo di a nami nam qandimo sosisqa olo nam poiyej deqa Juda tamo kokba nangi areqalo kobaiyeb. Osib aqa ai abu nangi metnjrnab beb. ¹⁹ Bonabqa endegsib nenemjnreb, "Tamo endi nunjo angro e? A bole nam qandimo nambabej e? Boleamqa ningi na mergibqa iga quqwom. A kiyersi bini nam poiyoqqa sawa uneqnu?" ²⁰ Onaqa aqa ai abu nangi na kamba minjreb, "Di bole, a gago angro. A nam qandimo nambabej di iga qalie. ²¹ Ariya a kiyersi bini nam poiyoqqa sawa uneqnu di iga qaliesai. Tamo yai na aqa namdamu boletqo di dego iga qaliesai. A tamo boleqo. A segi nenemyibqa a segi na marqas." ²² Aqa ai abu nangi Juda tamo kokba nangi ulainjrsib deqa anjam degsib minjreb. Juda tamo kokba nangi nami maroqneb, "Tamo bei a marqas, 'Yesus a bole Kristus,' degsi marimqa tamo di iga taqal waiyonam a bunu olo Qotei tal miligiq gilqasai." ²³ Deqa nangi aiye! Juda tamo kokba nangi ulainjrsib minjreb, "A tamo boleqo. A segi nenemyiy."

²⁴ Onaqa tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di Farisi nangi na olo metonab bonaq minjeb, "Ni Qotei aqa nam soqtosim anjam bole merge. Iga qalieonum, Yesus a une tamo. Ni degsi merge." ²⁵ Onaqa a na kamba minjrej, "A une tamo kiyo sai kiyo di e qaliesai. Ariya e nami nam qandimo soqnem bini e olo nam poibqoqa sawa uneqnum di e qalieonum."

²⁶ Onaqa nangi na olo nenemyeb, "Yesus a ni kiyermqo? A kiyersi ino namdamu boletqoqa ni sawa uneqnum?" ²⁷ Onaqa a na kamba minjrej, "E nami merjgonum ningi ijo anjam quetbosai. Kiyaca ololo merngit quqwab? Ningi dego Yesus aqa angro sqajqa are unu e?"

²⁸ Onaqa Farisi nangi na tamo di misilinyosib minjeb, "Ni Yesus aqa angro. Iga Moses aqa angro. ²⁹ Iga qalie, Qotei a bole Moses anjam minjoqnej. Ariya Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai." ³⁰ Onaqa tamo dena kamba minjrej, "E nunjo anjam di quonum ugeibqo. Ningi mareqnub, 'Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.' Ariya Yesus a ijo namdamu boletqoqa e sawa uneqnum. ³¹ Iga qalie, tamo nangi une ateqnub qaji nangi Qotei pailyqab di a nanjo pailyqab quqwasai. Ariya tamo nangi Qotei qa ulaoqnsib aqa areqalo dauryeqnub qaji nangi pailyqab di a nanjo pailyqab quqwas. ³² Tamo ai miligiq na nam qandimo nambabo qaji di tamo bei na nami boletonaq iga quosaoqnem. ³³ Qotei na Yesus qarinyosai qamu a manwa bei babtqa keresai qamu."

³⁴ Onaqa Farisi nangi na kamba minjeb, "Une aqa kumbra inoq di beterejunu. Ni une ti sosim nambabem agi bini ni degsi unum. Deqa ni Qotei aqa anjam iga mergaim." Degsib minjrsib a taqal waiyosib a olo Qotei tal miligiq gilqajqa saidyeb.

Farisi nangi tamo nam qandimo bul unub

³⁵ Farisi nangi na tamo di taqal waiyonab Yesus a di qusiqa a qa namosiq itosiq nenemyeb, "Ni Tamo Angro qa ino areqalo singilatunum e?" ³⁶ Onaqa a na kamba Yesus minjej, "O Tamo Koba, Tamo Angro di yai? Ni merbimqa e qusiy ijo areqalo a qa singilatqai." ³⁷ Onaqa Yesus na minjej, "Ni na Tamo Angro agi itonum. Endego aqo ombila anjam mareqnum." ³⁸ Onaqa a na Yesus minjej, "Od, Tamo Koba, e ni qa ijo areqalo singilatunum." A degsi Yesus minjsiqqa aqa areq di singa pulutosiqqa a binjyej.

³⁹ Onaqa Yesus a marej, "E tamo ungasari nangi peginjraqajqa deqa mandamq aiye. Deqa tamo nam qandimo unub qaji nangi olo namdamu bole atoqnqab. Tamo namdamu bole ateqnub qaji nangi olo nam qandimnjresqas." ⁴⁰ Onaqa Farisi qudei Yesus aqa jojomq di

tigelesoqneq qaji nanği aqa anjam di qusib nenemyeb, "İga dego njam qandimgejunu kiyo?"
 41 Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ninği njam qandimgejunu qamu ninği une saiqoju unub qamu. Ariya ninği mareqnuq, 'İga njamdamu bole ateqnum.' Dego di ninği une ti unub."

10

Yesus a kaja nanço mandor bole

¹ Osıqa Yesus a olo marej, "E bole mernğwai. Tamo bei a kaja nanço jeñ miligiğ gilqa osimqa a siranmeq na gilqa uratosim qalaq na jeñ prugosim miligiğ gilqas di a bajın tamo.
² Tamo a siranmeq na jeñ miligiğ gilqas di a kaja nanço mandor bole. ³ Deqa siranme taqato tamo na siran waqtetoqnım miligiğ giloqnsim aqa segi kaja nanço nıam metnjroqnas. Metnjroqnm nanği aqa kakro qusib boqnuq joqsim oqedoqnas. ⁴ A na aqa segi kaja kalil nanği joqsim oqedoqnsim a nanği qa namoosim giloqnmıqa nanği aqa kakro qa poınırım deqa nanği a dauryoqnas. ⁵ Tamo lanaj bei na nanği metnjrğas di nanği aqa kakro qalieqasai deqa nanği a dauryqasai. Nanği a uratosib jaraiqab." ⁶ Yesus na yawo anjam degsi minjrnaqa nanği qusib utru poınjrosai. ⁷ Deqa Yesus a damu ubtosıqa endegsi minjrej, "E bole mernğwai. Kaja nanği di ijo segi tamo unğasari nanği sigitnjrej unub. Jeñ miligiğ gilqajqa siranme agi e segi. ⁸ Anjam plalto tamo kalil e bosaisonam nami beb qaji nanği bajın tamo bul. Deqa kaja nanği nanço medabu dauryosai oqneq. ⁹ E segi siranme. Tamo unğasari nanği ijoq na jeñ miligiğ giloqnas di Qotei na nanği elenqas. Amqa nanği miligiğ gile oqede oqnsib inği bole uyoqnas."

¹⁰ "Ninği qalie, bajın tamo nanği kaja bajınosib ugeugeınjrsib nıumqajqa deqa beqnuq. Ariya e degyqa bosai. E na kaja nanği nıambile enjritqa nanği nıambile tulan boledamu oqajqa e deqa bem. ¹¹ E kaja nanço mandor bole. Mandor bole aqa kumbra agiende. A kaja nanği aqaryainjrqa marsimqa aqa segi nıambile uratosim moiğas. ¹² Ariya tamo lanaj aqa kumbra degosai. A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanği geregere taqatnjrğasai. A kaja nanço mandor bolesai. Kaja nanği aqa sai. Deqa baun juwan bamqa unsim kaja nanği uratnjrsim ulanqas. Yimqa baun juwan na kaja qudei nıumim kalil segisegiosib jaraiqab. ¹³ A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanği geregere taqatnjrğasai. A kaja nanği qa are qalosai. Baun juwan bamqa a kaja nanği uratnjrsim ulanqas."

¹⁴ "E kaja nanço mandor bole. E ijo segi kaja nanği qa qalie bole. Ijo segi kaja nanği e qa dego qalie bole. ¹⁵ Ijo Abu a e qa qalie bole. E ijo Abu qa qalie bole. Dego kere e ijo segi kaja nanği qa qalie bole. Nanği dego e qa qalie bole. Deqa e na ijo kaja nanği aqaryainjrqa marsiy ijo segi nıambile uratosiy moiğai. ¹⁶ Ijo kaja qudei dego jeñ oqeq di unub. Nanği jeñ miligiğ di sosai. Deqa e nanği dego joqsiy bosiy ijo kaja jeñ miligiğ di unub qaji nanği ti turtnjrsiy jeñ qujai di breinjrit nanği mandor qujai ti sqab. Sosib ijo medabu quoqnas. ¹⁷ Ijo Abu na e tulan qalaqalibeqnu. Di kiyaya? E ijo segi nıambile uratosiy moisiy olo subq na tigelqai. ¹⁸ Tamo bei na ijo nıambile yaibqa keresai. E ijo segi areqalo na ijo nıambile uratosiy moiğai. E singila ti unum deqa e na ijo nıambile uratqa kere. Osiy olo ijo nıambile oqa kere. Ijo Abu a nami merbej, 'Ni degye.' Deqa e degyqai."

¹⁹ Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam deqa nırinjosib poaiyeleb. ²⁰ Osib nanği gargekoba endegsib maroqneq, "Yesus a mondor uge ti unu deqa a tulan nanariqo. Kiyaya ninği aqa anjam queteqnuq?" ²¹ Onaqa nanği qudei maroqneq, "Tamo a mondor uge ti sqas di a anjam bole deqaji marqa keresai. Mondor uge na tamo njam qandimo boletqa kere e? Sai."

Juda tamo kokba nanği Yesus qa minjin oqetnjrej

²² Nami Juda nanço moma nanği atra tal bunuj siran waqteb. Deqa olo are qalqajqa yori bati Jerusalem dia brantej. Bati di ulili aiqa bati. ²³ Onaqa Yesus a atra tal miligiğ gilsıqa tal me nıam Solomon dia walweloqnej. ²⁴ Walweleqnaqa Juda tamo kokba nanği aqa areq di koroosib minjeb, "Bati gembub koboamqa ni na ino kumbra ti ino wau ti ubtosim geregere mergwam? Ni Kristus amqa geregere merge."

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E nami ninği mernğem, 'E Kristus.' Mernğonam ninği qunab ugeıngej. Wau kalil e ijo Abu aqa nıam na yeqnum qaji di ninği geregere tenemtoqnıy. Tenemtosib endegsi poınğwas, bole, e Qotei aqa Niri. ²⁶ Ninği ijo kaja sai deqa ninği e qa nunço areqalo singilatosaieqnuq. ²⁷ Ijo kaja nanği ijo medabu queqnuq. E nanği qa qalie bole. Nanği e daurbeqnuq. ²⁸ E nanği nıambile enjreqnum deqa nanği nıambile gaigai sqab. Nanği padalqasai. Sai bole sai. Tamo bei na nanği ijo banq dena yaibqa keresai. ²⁹ Ijo Abu na nanği e ebej. A segi qujai inği inği kalil tulan bunnjrej unu. Deqa tamo bei na ijo kaja nanği ijo Abu aqa banq dena yayıqqa keresai bole sai. ³⁰ Aqo ijo Abu wo tamo qujai."

³¹ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği a qalib moiğajqa marsib menin eleneq. ³² Osib Yesus qalqa laqnas endegsi minjrej, "E na Abu aqa wau bole gargekoba ninği osornjoqnem. Wau bole kiye qa ninği e lubsib moiyoqbqa menin elenonub?"

³³ Onaqa Juda tamo kokba nanġi na kamba endegsib minjeb, “Wau bole bei qa iga ni meniñ na lumqasai. Ni Qotei misilinyonum deqa lumqom. Aġi ni segi qa maronum, ni Qotei. Ni degsi maraim. Ni mandam tamo. Deqa ni lumqom.”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba nanġi minjrej, “Nunġo dal anjam bei nami endegsib nenġrenjeb, ‘E ninġi mernġonum, ‘Ninġi qotei.’” ³⁵ Aġi Qotei na tamo qudei nanġi minjrej, ‘Ninġi qotei.’ A na nanġi degsi minjrej. Ninġi qalie, iga Qotei aqa nenġrej bei gentqa keresai. ³⁶ Abu a segi na e giltboşiqa qarınbonaq mandamq aiyem deqa e maronum, ‘E Qotei aqa Niri.’ E degsi maronum deqa ninġi kiyaaq merbonub, ‘Ni Qotei misilinyonum?’

³⁷ “E ijo Abu aqa wau yosaitotqa ninġi ijo anjam quetbaib. ³⁸ Ariya e Abu aqa wau yitqa ninġi ijo anjam quib ugeinġim olo ijo wau unsib dena geregere poingem, bole, Abu na e beterbesonaqa e kamba Abu beteryejunum.”

³⁹ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusib a ojqa yonab a nanġi qa loumosiq ulanjej.

⁴⁰ Ulanosiqqa olo Jordan ya taqal beiq gilej. Gilsiqqa Jon na nami tamo unġasari nanġi yansjnroqnej qaji sawaq di soqnej. ⁴¹ Sonaqa tamo unġasari gargekoba nanġi aqaq giloqnsib segi segi maroqneb, “Jon a manwa bei babtosaioqnej. Ariya anjam kalil Jon a Yesus qa maroqnej qaji di bole.” ⁴² Nanġi degsib maroqneb deqa Yesus a sawa dia sonaqa tamo unġasari gargekoba nanġi a qa nanġo areqalo singilateb.

11

Lasarus a makobaiyosiq moiyej

¹ Tamo bei aqa ñam Lasarus a maiyej. Lasarus aqa qure utru Betani. Qure di Maria aqa jaja Marta wo nango qure utru. ² Maria aġi bunuqna Tamo Koba Yesus aqa singaq di goreñ bilentosiq aqa gate banġa na piyej qaji a di. Aqa jaja Lasarus a maiyej. ³ Deqa Maria Marta wo nanġi na tamo qudei qarınjnrbab Yesus aqaq gilsib minjeb, “O Tamo Koba, tamo ni tulanġ qalaqalaiyeqnum qaji a maiyoq.” ⁴ Onaqa Yesus a nango anjam di qusiqqa minjrej, “Ma di moiġajqa ma sai. A maiyoq di aqa utru aġiende. Qotei aqa singila boleq dimqqa tamo unġasari nanġi unsib Qotei aqa ñam soqtqajqa deqa a ma di oqo. E Qotei aqa Niri dego ñam koba oqai.”

⁵ Yesus a Marta aqa jaja Maria wo nanġi aiyel qalaqalainjrej. A Lasarus dego qalaqalaiyej. ⁶ Lasarus a maiyej anjam di qusiqqa quosaibulosiqqa sawa a soqnej qaji dia bati aiyel olo soqnej. ⁷ Sosisqa aqa anġro nanġi minjrej, “Iga olo Judia sawaq aiqom.” ⁸ Onaqa nanġi na Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, nami yala Juda nanġi meniñ na ni lumqa mareb. Di ni olo deq aiqam e?” ⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Señ oqsıq qanam jigeqo sawa suwanqo. Deqa tamo nanġi walwelqa kere. Manġalqasai. ¹⁰ Ariya señ aisıq qoloqo sawa ambruqo. Deqa tamo nanġi walwelqa keresai. Manġalqab.”

¹¹ Yesus a anjam degsi marsıqa olo minjrej, “Gago was Lasarus a ñeiejunu. E aisıy dudumyqai.” ¹² Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa anjam di qusibqa minjeb, “O Tamo Koba, a ñeiejunu degam aqa ma saıqas.” ¹³ Nanġi Lasarus a bole ñeiejunu edegeb. Di sai. A bole moiyej. Yesus a Lasarus aqa moiyo sigıtosıqa ñeio qa marej. ¹⁴ Deqa a na ubtosıq minjrej, “Lasarus a bole moiyej. ¹⁵ Ninġi ijo singila unsib e qa nunġo areqalo singilatqajqa deqa e aqaq aiyosaisoanam a moiyej. E ninġi qa are qalsim kumbra degyem. E ijo kumbra deqa arebolebolebeqnu. Ninġi tıgelab ıga Lasarus aqaq aiqom.”

¹⁶ Onaqa Tomas aqa ñam bei Didimus a na Yesus aqa anġro qudei nanġi minjrej, “Unġum. Iga kalil aisim Yesus a koba na moiqom.”

Yesus a marej, “E segi subq na tıgelqo qa utru”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi koba na aisib Betani qure jojomyosib anjam endegsib queb, “Lasarus a nami moiyej subq ateb. Bati qolqe koboqo.” ¹⁸ Betani qure di Jerusalem jojom. Kilomita qalub. ¹⁹ Deqa Juda tamo unġasari gargekoba nanġi Betani qureq bosib Marta Maria wo nango jaja moiyej deqa are latetnjrqajqa koroosib soqneb.

²⁰ Onaqa Marta a anjam endegsi quej, “Yesus a beqnu.” A degsi qusiqqa walwelosıqa gamq di Yesus turqajqa gilej. Maria a talq di awesoqnej. ²¹ Marta a gilsıq gamq di Yesus turosiq minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so gamu ijo jaja a moiyoasai gamu. ²² E qalioenun, ni inġi kiyee qa Qotei pailyqam a ni emqas.”

²³ Onaqa Yesus na Marta minjej, “Ino jaja a olo subq na tıgelqas.” ²⁴ Onaqa Marta na kamba minjej, “E qalie, diyo bati qa tamo unġasari kalil nanġi subq na tıgelabqa ijo jaja dego ombla tıgelqab.” ²⁵ Onaqa Yesus na minjej, “E segi subq na tıgelqo qa utru. E segi ñambile sqajqa utru. Tamo a e qa aqa areqalo singilatosisim moiqas di unġum. A ñambile sqas. ²⁶ Tamo kalil ñambile sosib e qa nanġo areqalo singilateqnu qaji nanġi olo bunu moiqasai. O Marta, ni ijo anjam di qusim ino areqaloq di singilatonum e?”

²⁷ Onaqa Marta na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba. E qalioenun, ni Kristus, Qotei aqa Niri. Ni qujai Qotei na qarınmonaqa mandamq aiyem qaji. Deqa e ni qa ijo areqalo singilatonum.”

Yesus a Lasarus qa are ugeiyonaqa akamej

²⁸ Marta a anjam degsi marsiqa olo puluosi aisiq aqa jaja Maria metonaq aqa areq bonaq ombla sasalosibqa minjej, “Qalie Tamo Koba a bqo. A ni qa marqo.” ²⁹ Onaqa Maria a Marta aqa anjam di qusiqa tigelokuqjatosiq Yesus unqa gilej. ³⁰ Yesus a qure miligiq aiyosaisoqnej. A Marta wo anjam mareb qaji sawaq di soqnej. ³¹ Sonaqa Juda tamo unqasari talq di Maria are latetoqneb qaji nanji Maria a tigelokuqjatosiq tal uratosiq gileqnaqa unsib are qaleb, “A Lasarus aqa subq di akamtqajqa gileqnu kiyo.” Nanji degsib are qalsib tigelosib Maria dauryosib gileb.

³² Maria a gilsiq Yesus soqnej qaji sawaq di brantosiqqa Yesus unsiqqa aqa areq di singa pulutosiqqa minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyoasai qamu.”

³³ Onaqa Yesus a Juda tamo unqasari Maria dauryosib beb qaji nanji Maria ombla akamoqneb di unsiqqa nanji qa are gulbeyonaqa nenemnjrej, ³⁴ “Ningi Lasarus qabia subq ateb?” Onaqa nanji na minjeb, “O Tamo Koba, ni bosim aqa sub une.” ³⁵ Degsi minjnabqa Yesus a dego akamej. ³⁶ A akamonaqa Juda nanji di unsibqa mareb, “Ningi uniy. Yesus a Lasarus tulan qalaqalaiyoqnej deqa akamqo.” ³⁷ Onaqa nanji qudei Yesus qa yomuosib mareb, “Yesus a nami tamo nam qandimo boletej. A kiyaaqa Lasarus boletosai? Yim a moiyoasai.”

Yesus a Lasarus subq na tigeltej

³⁸ Onaqa Yesus a nanjo yomu anjam di qusiqa are gulbeyonaqa walwelosiq Lasarus aqa subq gilej. Sub di mana miligiq di bogeb. Lasarus nami subq atsib meniñ kobaquja na sub me getenteb. ³⁹ Deqa Yesus na tamo qudei minjrej, “Ningi meniñ kobaquja di taqal atiy.” Onaqa tamo moiyej qaji aqa jaja Marta na Yesus minjrej, “O Tamo Koba, a nami moiyej bati qolqe gilqo. Iga meniñ taqal atqom di aqa qusa quleqwas.” ⁴⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E nami mermonum, ni e qa ino areqalo singilatqam di ni Qotei aqa singila unqam.” ⁴¹ Degsi minjnaqa nanji meniñ kobaquja di taqal atnabqa Yesus a lan goge tarosiqqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni ijo pail endi quonum deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. ⁴² E qalieonum, ni gaigai ijo pail queqnum. Ariya tamo unqasari ijo areq endi tigelejunub qaji nanji e qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa e ni pailmonum. Yim nanji qalieqab, ni na e qarinqbonam bem.”

⁴³ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a tulan maosiq marej, “O Lasarus, ni subq dena tigelosim au.” ⁴⁴ Degsi marnaqa tamo moiyej qaji a subq dena tigelosiq oqodej. Aqa sinqa ti ban ti ulatamu ti nami gara na dalaeb. Deqa Yesus na minjrej, “Aqa gara di pamlonjyib walwelosim gilem.”

Juda tamo kokba nanji koroosib Yesus qalib moiqaqqa maroqneb

⁴⁵ Bati deqa Juda tamo unqasari Maria aqa are latetqa beb qaji nanji Yesus aqa manwa di unsibqa nanji gargekoba Yesus qa nanjo areqalo singilateb. ⁴⁶ Ariya nanji qudei tigelosib Farisi nanjoq gilsib kumbra Yesus yej qaji deqa sainjreb. ⁴⁷ Sainjrnab qusibqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti metnjrnab nanjo areq bosib koba na koroosib mareb, “Iga kiyerqom? Yesus a manwa gargekoba yelenjeqnu. ⁴⁸ Iga a uratonam degsi kumbra yoqnqas di tamo unqasari kalil nanji a qa nanjo areqalo singilatqab. Yim Rom nanji bosib gago atra tal niñaqyosib iga dego kobotgwab.”

⁴⁹ Wausau deqa tamo bei aqa ñam Kaiafas a Juda nanjo atra tamo gate soqnej. Deqa a nanjo ambleq di tigelosiqqa minjrej, “Ningi tulan nanarionub. Anjam lanja lanja mareqnu. ⁵⁰ Ningi are qaliy. Tamo qujai a tamo unqasari kalil nanji qa moiqaq di kere. Amqa iga padalqasai.”

⁵¹ Kaiafas aqa segi areqalo na anjam di marosai. A wausau deqa atra tamo gate soqnej deqa a Qotei aqa medabu osiqqa anjam di marej. Yesus a Juda nanji qa moiqaq anjam di ubtosiq marej. ⁵² Bole, Yesus a Juda nanji segi qa moiqaqasai. Qotei aqa anqro kalil sawa bei beiq di unub qaji nanji qa ti moiqaq. Moisim nanji kalil koroinjrimqa nanji aqa segi tamo unqasari sqab. Kaiafas a anjam di ubtosiq marej.

⁵³ Bati qujai deqa Juda tamo kokba nanji Yesus qalib moiqaqqa anjam gereiyqa utru ateb. ⁵⁴ Yesus a di qalieosiq deqa a Juda nanjo ambleq di walwelosaiyoqnej. A segitosiqqa qure kiñala bei wadau sawa jojom deq gilsiqqa aqa anqro nanji koba na dia soqneb. Qure di aqa ñam Efraim.

⁵⁵ Qotei a nami Israel nanji Isip sawaq di padalqa laqnaqqa nanji elenjej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. Yori bati jojomonaqa Juda tulan gargekoba nanjo qure qureq dena tigelosib yori bati di unqajqa deqa Jerusalem beb. Juda nanjo kumbra agiende. Yori bati di brantosaisoqnimqa nanji Jerusalem bosib nanjo segi jejamu yansosib yori bati qa tarinqab. Utru deqa nanji Jerusalem beb. ⁵⁶ Ariya nanji Jerusalem bosib Yesus qa ñamoqneb. Ñamoqnsib atra tal miligiq bosib segi segi maroqneb, “Ningi kiyersib are qalonub? Yesus a yori bati unqajqa Jerusalem bqaq kiyo sai kiyo?” ⁵⁷ Nanji degsib maroqneb. Di kiyaaqa?

Atra tamo kokba ti Farisi ti nanġi na tamo unġasari nanġi nami endegsib minjreb, “Tamo bei a Yesus qabi soqnimqa unsim bosim iga mergim iga na ojqom.”

12

Maria a gorenġ quleq tulaġ boledamu Yesus aqa sinġaq di bilentġ

¹ Ariya Juda nanġo yori bati koba jojomej. Bati 6 amqa brantqas. Deqa Yesus a tigelosiqa Betani qureq gilej. Qure di Lasarus aġi Yesus na subq na tigeltej qaji aqa qure utru. ² Gilnaqa qure deqaji tamo unġasari nanġi a unsibqa arebolebolejnraqa inġi goiyeteb. Marta a inġi suweiyosiq Lasarus Yesus wo tamo qudei ti metnjraġ bosib koba na awoosib inġi uyoqneħ. ³ Onaqa Maria a gorenġ quleq tulaġ boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinaq ġigsija osi bosiqqa Yesus aqa sinġaq di bilentosiqqa aqa segi gate banga na piyetej. Onaqa gorenġ aqa quleq na tal keretej. ⁴ Onaqa Yesus aqa anġro bei Judas Iskariot aġi bunuqna Yesus osiq ġeu tamo nanġo banq di atej qaji a Maria aqa kumbra di unsiqqa ġirinoġiq marej, ⁵ “A kiyaaqa gorenġ di qarinyosiq menin silali 300 osiq dena tamo inġi inġi saiqoġi nanġi aqaryainjrosai?” ⁶ Judas a tamo inġi inġi saiqoġi nanġi qa are qalsiq anjam di marosai. A bajin tamo. A Yesus aqa anġro nanġo silali ġugwajqa qun taqatoqneħ. Deqa nanġi qun milġiq di silali ateqnaħ a na olo bajinoqneħ. A deqa are qalsiq anjam di marej. ⁷ Onaqa Yesus a Judas aqa anjam di qusiqqa minġej, “Unħ di urat. A gorenġ di ojesoqnem. A ijo ġejamu subq atqajqa are qalsiq nami ġereiyqo. ⁸ Tamo inġi inġi saiqoġi nanġi bati gaigai ninġi ti sqab. Ariya e bati gaigai ninġi ti sqasai.”

Atra tamo kokba nanġi Lasarus qalsib moiyoṡta maroqneħ

⁹ Juda tulaġ gargekoba nanġi qalieħ, Yesus a Betani qureq ġilsiq di soqneħ. Deqa nanġi a unqa belenħ. Nanġi Yesus segi unqajqa bosai. Yesus a nami Lasarus subq na tigeltej deqa nanġi a dego unqa beb. ¹⁰ Atra tamo kokba nanġi Lasarus dego qalsib moiyoṡta qairoqneħ. ¹¹ Di kiyaaqa? Yesus a Lasarus subq na tigeltonaqa Juda gargekoba nanġi atra tamo kokba nanġi uratnjrsib olo Yesus qa nanġo areqalo sinġilatoqneħ.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem bej

¹² Tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi yori bati unqajqa marsib Jerusalem belenħ. Belenħosib nebeonaqa nanġi endegsib queħ, “Yesus a Jerusalem bqas.” ¹³ Nanġi degsib qusib deqa nanġi tuwom banqa elenħosib Yesus gamq di turqajqa aiyeb. Aisib Yesus beqnaqa unsib tulaġ lelenħoqnsib endegsib minjoqneħ, “Iga ni qa tulaġ areboleboleġeqnu. Ni Tamo Koba aqa ġam na bonum deqa a ni tulaġ ġereġereimeqnu. Ni Israel nanġo Mandor Koba.”

¹⁴ Onaqa Yesus a donki osiqqa quraq di awoej. Aqa kumbra deqa nami Qotei aqa anjam bei endegsib nenġrenyeb unu, ¹⁵ “O Saion tamo unġasari, ninġi ulaħib. Ninġi uniy. Nunġo Mandor Koba a donki bunuj quraq di awoosiq beqnu.” ¹⁶ Bati deqa Yesus aqa anġro nanġi anjam di aqa utru poinjrosai. Bunuqna Yesus a moisiq ġam koba onaqa nanġi anjam deqa olo are qalsib endegsib mareħ, “Bole, anjam di Yesus qa nenġrenyeb deqa tamo unġasari nanġi lelenħoqnsib a binjyoqneħ.”

¹⁷ Ariya tamo unġasari Yesus a Lasarus metosiq subq na tigeltonaq uneb qaji nanġi manħwa deqa saoqnsib laqneħ. ¹⁸ Laqnaħ tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi quoqneħ. Deqa Yesus a donki bunuj quraq di awoosiq Jerusalem beqnaqa nanġi a gamq di turqajqa aiyelenħ. ¹⁹ Ainabqa Farisi nanġi na unjrsibqa segi maroqneħ, “Iga Yesus sinġila na saidyeqnamqa keresaiġeqnu. Ninġi uniy. Tamo unġasari kalil nanġi a dauryeqnuħ.”

Grik tamo qudei nanġi Filip minħej, “Iga Yesus unqom”

²⁰ Tamo unġasari Qotei louqa marsib yori bati unqajqa Jerusalem aiyelenħ qaji nanġo ambleq di Grik tamo qudei soqneħ. ²¹ Grik tamo nanġi di Filip aqaq di branteħ. Di kiyaaqa? Filip a dego Grik tamo. Filip aqa qure utru Betsaida. Qure di Galili sawaq di unu. Nanġi Filip aqaq di brantosib nenemyeb, “O gago was, iga Yesus unqa kere e?” ²² Onaqa Filip a aisiqqa nanġo anjam di Andru minjsiq Andru ombla ġilsib olo Yesus minħej. ²³ Minħnab qusiqqa nanġi kamba minħej, “E Tamo Anġro. Deqa e ġam koba oqajqa bati brantqo. ²⁴ E bole merħġwai. Kurgus yago breiyibqa mandamq aisim moiqasai di lanħa sqas. Moiqas di a olo qoqi oqsim ġei gargekoba atelenħas. ²⁵ Dego kere tamo bei na aqa segi ġambile tulaġ qalaqalaqyas di a padalqas. Ariya a mandamq endi aqa segi ġambile qoreiyqas di a ġambile gaigai sqas. ²⁶ Tamo bei na e wauetħqa osimqa a e daurbem. Yimqa qure e sqai di a dego e ombla sqom. A ijo wau yoqnas di ijo Abu na a ġam kobaquja yqas.”

ġeu tamo nanġi na Yesus soqtosib goġe ġaintqab

²⁷ Osiqqa Yesus a olo anjam endegsi mareħ, “Endego e are tulaġ ġulbekobaibqo. Deqa e endegsi Qotei pailyqai kiyu, ‘O ijo Abu, ni na marimqa bati uge endi ijoq baiq?’ Unġum, e degsi pailyqasai. Bati uge endi branteme. E deqa mandamq aiyem. ²⁸ O ijo Abu, ni na ino ġam tulaġ kobaqujatime.” Yesus a degsi marnaqa lan ġoġe dena anjam endegsi branteħ, “E

ijo ñam kobaqujatunum. Ololo kobaqujatqai.”²⁹ Anjam degsi brantonaqa tamo ungasari Yesus aqa areq di tigelesoqneq qaji nangi qusibqa segi maroqneq, “Kola anjam atqo kiyo?” Onaqa tamo qudei nangi mareb, “Sai. Lan angro bei na Yesus anjam minjqo.”

³⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ningi quonub qaji di e aqaryaibqajqa brantosa. Di ningi aqaryaingwajqa brantqo. ³¹ Ningi quiy. Qotei na tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi peginjraqqa bati bqo. A na mandam endeqa gate koba Satan taqal waiyqajqa bati dego bqo. ³² E bini mandamq endi unum. Ariya bunuqna jeu tamo nangi na e soqtbosib goge gaintbqab. Yimqa bati deqa e na tamo ungasari kalil nangi are tigeltetnjritqa ijoq bqab.” ³³ Yesus a aqa segi moiqaqqa gam boleq atqa osiqa deqa degsi marej.

³⁴ Onaqa tamo ungasari nangi na kamba Yesus minjeb, “Kristus a bati gaigai sqas. Dal anjam nami degsib marnab iga quem. Deqa ni kiyaaq maronum, ‘E Tamo Angro soqtbosib goge gaintbqab?’ Tamo Angro di tamo yai?”

³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Pulon a nunjo ambleq di sokiñalayosim ningi olo uratngwas. Deqa ningi pulon ti sosib pulonq na laqniy. Yimqa ningi ambruingwasai. Tamo ambruq na laqnu qaji a qabiteqnu kiyo di a qalieqasai. ³⁶ Ningi pulon ti sosib pulon qa nunjo areqalo singilatiy. Ningi degyqab di ningi pulonq aqa angro sqab.”

Juda tamo gargekoba nangi Yesus qa nango areqalo singilatosa

Yesus na tamo ungasari nangi anjam degsi minjrsiqa nangi uratnjrnaq nangi a olo unosai. ³⁷ A Qotei aqa manwa gargekoba nango ñamdamuq di yeqnaqa nangi unoqneq. Unoqnsib ariya nangi Yesus qa nango areqalo singilatosaioqneq. ³⁸ Nangi kumbra di yeb deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo yai a gago anjam endi qusiqa aqa areqaloq di singilatqo? Tamo yai a Tamo Koba aqa singila unsiq poiyoq? Tamo dego bei sosai.” Aisaia a nami anjam degsi marej.

³⁹ Deqa nangi Yesus qa nango areqalo singilatqa keresai. Utru deqa Aisaia a anjam bei dego endegsi nenjrenjrej, ⁴⁰ “Qotei a nango ñamdamuq getentetnjrej. A nango are miligi dego getentetnjrej. Deqa nangi nango ñamdamu na Qotei aqa kumbra bei unqa keresai. Nangi nango are miligiq na Qotei aqa anjam dego poinjraq keresai. Deqa nangi are bulyosib ijoq bqo keresai. Deqa e na nangi boletnjrqasai.” ⁴¹ Aisaia a nami Yesus aqa singila unsiq deqa anjam degsi marej.

⁴² Bole, Juda gate gargekoba nangi are bulyosib Yesus qa nango areqalo singilateb. Ariya nangi Farisi nangi ulainjrsib deqa nangi boleq di Yesus aqa ñam marosaioqneq. Nangi are qaleb, “Iga boleq di Yesus aqa ñam marqom di Farisi nangi iga Qotei tal miligiq gilqa saidgwab.” ⁴³ Nangi degsib are qaleb. Di kiyaaq? Nangi Qotei na nango ñam soqtqajqa arearetnjrosaiqneq. Tamo nangi na nango ñam soqtqajqa deqa arearetnjroqnej.

Yesus aqa anjam a tamo sigitosim tamo ungasari nangi peginjraqs

⁴⁴ Onaqa Yesus a tulaj lelejosiq marej, “Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a e qa segi aqa areqalo singilatqasai. Ijo Abu e qarinjbej qaji a qa dego aqa areqalo singilatqas. ⁴⁵ Tamo bei a e nubqas di a ijo Abu e qarinjbej qaji di dego unqas. ⁴⁶ E pulon bulosim mandamq aiyem. Deqa tamo ungasari kalil e qa nango areqalo singilateqneq qaji nangi ambruq di sqasai. ⁴⁷ Tamo bei a ijo anjam qusimqa ariya a dauryqasai di e na a pegiyqasai. E tamo ungasari nangi peginjraqa bosai. E nangi elenqajqa bem. ⁴⁸ Tamo ungasari nangi e qoreibosib ijo anjam quqwa uratqab di nangi peginjraqajqa tamo bei unu. Anjam e mareqnum qaji a segi tamo sigitosim tamo ungasari nangi peginjraqas. Diño batiamqa anjam dena nangi peginjraqas. ⁴⁹ E ijo segi areqalo na anjam marosaieqnum. Ijo Abu e qarinjbej qaji a na anjam merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum. ⁵⁰ E qalieonum, ijo Abu aqa anjam di ñambale gaigai sqajqa anjam. Deqa anjam kalil e mareqnum qaji di ijo Abu na e merbeqnaq quoqnsim agi mareqnum.”

13

Yesus na aqa angro nango sinja yansetnjrej

¹ Juda nango yori bati koba jojomonaqa Yesus a endegsi qalieej, “E mandamq endi so bati koboqo. E moisiy ijo Abu aqaq olo oqwa bati brantqo.” Yesus na aqa segi angro mandamq di soqneq qaji nangi tulaj qalaqalainjroqnsiq gilsil qajqa moiqqa bati itej.

² Deqa a nangi koba na awoosib ingi uyoqneq. Di bilaq. Ingi uyeqnaqqa Satan a Judas Iskariot aqaq aiyej. Aisiqa Judas na Yesus osim jeu tamo nango banq di atqajqa deqa are tigeltetj. Judas a Saimon Iskariot aqa njiri. ³ Yesus a qalieej, aqa Abu na ingi ingi kalil aqa banq di atelenj. A Qotei aqaq na bej puluosim Qotei aqaq olo oqwas di dego qalieej. ⁴ Deqa a aqa angro nangi koba na ingi uyoqnsibqa a tigelosiqa aqa gara olekoba piqtosiq jejamu

piyo qaji gara osiqa tigej. ⁵ Tigsiqqa kanqal tamo bulosiqa tabirq di ya qamsiq aqa anqro nango singa yansetnjroqnsiqa jejamu piyo qaji gara dena piyetnjroqnej.

⁶ Osiqa Pita aqa singa yansetqa laqnaqa minnej, “O Tamo Koba, ni ijo singa yansetbqam e?” ⁷ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Kumbra e endego yeqnum endi ni utru poimosai unu. Bunuqna ni poimqas.” ⁸ Onaqa Pita na Yesus saidyosiq minnej, “Ni ijo singa yansqasai. Sai bole sai.” Onaqa Yesus na minnej, “E ni yansmqasai di ni e ombla sqa keresai.” ⁹ Onaqa Saimon Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni ijo singa segi yansaim. Ijo banj ti gate ti dego yansetbe.” ¹⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Tamo a yalqo a olo yalqasai. Aqa singa segi yansqas di kere. Dena a torei milalo sqas. Niŋgi milalo unub. Ariya niŋgi kalil milalo sosai.” ¹¹ Yesus a qalieej, aqa anqro bei agi Judas a na Yesus osim jiu tamo nanqo banq di atqas. Deqa a na minjrej, “Niŋgi kalil milalo sosai.”

¹² Yesus a nanqo singa yansetnjrsiq koboonaqa aqa segi gara olekoba olo jigsiqqa awoosiq nenemnjrej, “Kumbra e endego niŋgi enqonum qaji di niŋgi utru poingwo e?” ¹³ Niŋgi e merbeqnuq, ‘O Qalie Tamo Koba. O gago Tamo Koba.’ Niŋgi kere e merbeqnuq. Agi e segi qujai. ¹⁴ E nunqo Tamo Koba. E nunqo Qalie Tamo Koba dego. Ariya e nunqo singa yansetnjgonum deqa niŋgi dego segi segi qa kumbra degyoqniy. ¹⁵ Kumbra e endego niŋgi osorngonum qaji di niŋgi kamba dego degsib yoqniy. ¹⁶ E bole mernqwai. Kanqal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Tamo a wau qa gilqas di a na tamo a qarinqo qaji di bunyqa keresai. ¹⁷ Kumbra e yeqnum endi aqa utru niŋgi poingim dauryiy. Yimqa niŋgi tulan areboleboleingwas.

¹⁸ “Ijo anjam endi e niŋgi kalil qa marosai. E na niŋgi giltngem deqa e niŋgi qa qalie bole. Ariya Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo e ombla bem quiq di tuqtosim uyqas qaji a na e jeutbqas.’” ¹⁹ Kumbra di brantosaisonaqa e nami mernqonum. Deqa kumbra di brantimqa niŋgi e qa nunqo areqalo siŋgilatosib marqab, ‘Bole, Yesus a segi qujai gaigai degsi unu.’ ²⁰ E bole mernqwai. Tamo bei na tamo unqasari e qarinqonum qaji nanqo osim gegerereinjqas di a e dego osim gereibqas. A e osim gereibqas di a na ijo Abu e qarinqej qaji a dego osim gereiyqas.”

Judas a Yesus osim jiu tamo nanqo banq di atqas

²¹ Yesus a degsi marsiqa are tulan gulbekobaiyonaqa olo marej, “E bole mernqwai. Ijo anqro bei na e osim jiu tamo nanqo banq di atqas.” ²² Onaqa Yesus aqa anqro nanqo segi segi kokoqoqneq. Yesus a anqro yai qa degsi marej di nanqo qaliesai deqa nanqo degyoqneq. ²³ Yesus aqa anqro bei agi Yesus na tulan qalaqalaiyoqnej qaji a Yesus aqa areq di awesoqnej. ²⁴ Deqa Saimon Pita a banj na anqro di minnej, “Ni na Yesus nenemyimqa a anqro yai qa degsi marqo di mermqas.” ²⁵ Onaqa anqro dena Yesus beteryosiqa nenemyej, “O Tamo Koba, ni anqro yai qa degsi maronum?” ²⁶ Onaqa Yesus na minnej, “Anqro e endego bem osiy quiq di tuqtosiy anaiyqai qaji a na e osim jiu tamo nanqo banq di atqas.” Degsi minjsiqa bem quiq di tuqtosiy Saimon Iskariot aqa jiri Judas anaiyej.

²⁷ Anaiyonaq Satan a Judas aqa are miligiq ainaqa Yesus na minnej, “Ni kumbra yqam qaji di endego yoqumat.” ²⁸ Yesus a Judas degsi minjnaqa aqa anqro kalil awesoqneq qaji nanqo qusibqa Yesus na Judas kiyqa anjam di minnej nanqo deqa poinjrosai. ²⁹ Judas a nango silali jugwajqa qun taqatoqnej deqa nanqo qudei are qaleb, Judas a gilsim yori bati aqa inqo inqo awaiyqajqa deqa kiyu Yesus na degsi minnej. Nanqo qudei are qaleb, Judas a gilsim inqo awaiyosim tamo sougetejunub qaji nanqo anainjqas. ³⁰ Onaqa Judas a bem di uysiqqa warum uratosiq oqedej. Di qolo.

Yesus na aqa anqro nanqo dal anjam bunuj enjrej

³¹ Judas a oqedonaqa Yesus a endegsi marej, “Bini e Tamo Anqro ñam koba oqai. E ñam koba otqa Qotei a dego ñam koba oqas. ³² Qotei a ñam koba osimqa a na e dego ñam koba ebqas. A urur ñam koba ebqas. ³³ O ijo anqro niŋgi quiy. E niŋgi koba na sokiñalayosiy uratngitqa niŋgi e qa ñamoqnaq. Qure e oqwai di niŋgi oqwa keresai. E nami Juda tamo kokba nanqo degsi minjqonem agi bini niŋgi dego olo mernqonum. ³⁴ Endego e dal anjam bunuj enqwai. Dal anjam bunuj agiende. Niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. E niŋgi qalaqalaingeqnum dego kere niŋgi kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. ³⁵ Niŋgi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniyqa tamo kalil nanqo nunqo kumbra di unoqnsib dena qalieoqnaq, niŋgi ijo anqro bole.”

Yesus na Pita minnej, ‘Ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai’”

³⁶ Onaqa Saimon Pita na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni qabitqam?” Onaqa Yesus na minnej, “Qure e oqwai di ni mati oqwa keresai. Bunuqna ni e daurbosim qure deq oqwan.” ³⁷ Onaqa Pita na olo Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, kiyqa e bini ni daurmqa keresai? Ni marimqa e ni qa ijo ñambile uratosiy moiqai.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni e qa ino n̄abile uratosim moiqam e? E bole mermqai. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai.’”

14

Iga Qotei aqaq oqwajqa gam agi Yesus a segi qujai

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “N̄ingi are gulbeingaiq. N̄ingi Qotei qa nunjo areqalo singilateq̄nub ariya n̄ingi e qa dego nunjo areqalo singilatoq̄niy. ² Ijo Abu aqa talq̄ di warum gargekoba unub. E oqsiy nunjo segi segi warum gereiyet̄ngwai. Ijo anjam di bolesai qamu e n̄ingi mern̄gosai qamu. ³ E nunjo segi segi warum gereiyet̄ngsiy olo bosiy n̄ingi joqsiy qure e sqai di n̄ingi dego e ombla sqab. ⁴ Qure e sqai deq oqwajqa gam di n̄ingi qalie.”

⁵ Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Tamo Koba, qure ni oq̄wam di iga qaliesai. Deqa iga kiyersim qure deq oqwajqa gam qalieqom?” ⁶ Onaqa Yesus na minjej, “E segi gam. E segi anjam bole qa utru. E segi n̄abile qa utru dego. Tamo bei a gam bei na ijo Abu aqaq oqwa keresai. Ijo Abu aqaq oqwajqa gam agi e segi qujai. ⁷ N̄ingi e qa qalieonub qamu n̄ingi ijo Abu qa dego qalieonub qamu. Agi endego n̄ingi ijo Abu qa qalieqa utru atonub. Osib n̄ingi a unonub.”

⁸ Onaqa Filip na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ino Abu osorgimqa di iga qa kereqas.”

⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O Filip, e bati olekoba n̄ingi koba na soq̄nem. Ni e qa qalieosai unum e? Tamo a e nubgo di a ijo Abu dego unqo. Deqa ni kiyaaq e merbonum, ‘Ni na ino Abu iga osorge?’ ¹⁰ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu di ni poimosai kiyo? Anjam e na n̄ingi mern̄geq̄num qaji endi ijo segi areqalo na mern̄gosai. Ijo Abu na e beterbesosiq̄a aqa wau ojeq̄nu. ¹¹ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu. N̄ingi ijo anjam di qusib e qa nunjo areqalo singilatiy. Saiamqa wau kalil e nunjo n̄amdamuq̄ di yeq̄num qaji di n̄ingi unsib e qa nunjo areqalo areqalo singilatiy.

¹² “E bole mern̄gwai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatq̄as di wau kalil e yeq̄num qaji a dego yoq̄nqas. Osim ijo wau di bunyosim wau tulan kokba yoq̄nqas. Di kiyaaq? E ijo Abu aqaq olo oq̄wai deqa. ¹³ E Qotei aqa N̄iri unum deqa n̄ingi ijo n̄am na in̄gi bei qa Qotei pailyq̄ab di e na in̄gi di engwai. Yim dena ijo Abu a n̄am koba oqas. ¹⁴ N̄ingi ijo n̄am na in̄gi bei qa Qotei pailyq̄ab di e na in̄gi di engwai.”

Yesus a aqa Abu minjim a na aqa Mondor Bole qarinyqas

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “N̄ingi e qalaqalaibq̄ab di n̄ingi ijo anjam dauryoq̄nqab. ¹⁶ Amqa e ijo Abu minjitqa a na Aqaryaingo Tamo qarinyim nunjoq̄ bosim singilatngwas. Osim a bati gaigai n̄ingi koba na sqas. ¹⁷ Aqaryaingo Tamo di a anjam bole qa Mondor. Tamo un̄gasari mandamq̄ endi unub qaji n̄angi Mondor di oqa keresai. N̄angi a uno-saieq̄nub. N̄angi a qa qaliesai dego. Ariya n̄ingi a qa qalie. A n̄ingi koba na unub. Bunuq̄na a bosim nunjo are miligiq̄ di sqas.

¹⁸ “E n̄ingi mandum angro bul uratngwasai. E nunjoq̄ olo bq̄ai. ¹⁹ Sokiñala tamo un̄gasari mandamq̄ endi unub qaji n̄angi e olo nubq̄asai. Ariya n̄ingi e nubq̄ab. E n̄abile unum deqa n̄ingi dego n̄abile sqab. ²⁰ Sosibqa bati deqa n̄ingi endegsib qalieq̄ab, e na ijo Abu beteryesonam n̄ingi kamba e beterbesonab e n̄ingi beterbejunum. ²¹ N̄ingi quiy. Tamo bei na e qalaqalaibq̄as di a ijo dal anjam dego qusim dauryoq̄nqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyq̄as. E na dego tamo di qalaqalaiyoq̄nsiy aqaq di brantoq̄nsiyqa e segi qa babtoq̄nqai.”

²² Onaqa Judas bei Judas Iskariot sai a na Yesus endegsi nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaaq ni tamo un̄gasari kalil mandamq̄ endi unub qaji n̄anjoq̄ di brantqa saidosim gago segiq̄ di brantoq̄nsim ni segi qa babtoq̄nqam?” ²³ Onaqa Yesus na minjej, “Tamo bei na e qalaqalaibq̄as di a ijo anjam dauryoq̄nqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyimqa aqo ijo Abu wo aqaq bosim a ombla gaigai sqom. ²⁴ Tamo bei a e qalaqalaibq̄asai di a ijo anjam dauryq̄asai. Anjam e na n̄ingi mern̄geq̄num qaji endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinyej qaji aqa anjam.

²⁵ “Anjam endi e n̄ingi koba na sosim mern̄geq̄num. ²⁶ Bunuq̄na Aqaryaingo Tamo a nunjoq̄ bosim singilatngwas. A Mondor Bole. Ijo Abu na a qarinyim ijo n̄am na bosim anjam kalil n̄ingi mern̄gekritq̄as. Osim nunjo areqalo tigeltet̄ngimqa anjam kalil e n̄ingi mern̄geq̄num qaji deqa olo are qaloq̄nqab.

²⁷ “E n̄ingi uratngwa osiy nunjo are latet̄ngwai. E segi are lawo unum deqa e nunjo are latet̄ngwai. Mandam tamo bei na degsim nunjo are latet̄ngwa keresai. Deqa n̄ingi are gulbeingaiq. Osib ulaaib. ²⁸ E n̄ingi endegsim mern̄gonum quonub, ‘E n̄ingi uratngsiy olo nunjoq̄ bq̄ai.’ N̄ingi e qalaqalaibonub qamu n̄ingi ijo anjam deqa areboleboleingwo qamu. Di kiyaaq? E ijo Abu aqaq olo oq̄wai deqa. Ijo Abu agi a na e tulan bunbejunu. ²⁹ E ijo Abu aqaq oqosaisosim anjam endi mern̄gonum. Deqa bunuq̄na e ijo Abu aqaq oqitqa n̄ingi e qa nunjo areqalo torei singilatq̄ab.

³⁰ “Mandam endeqa gate koba Satan a beqnu. A na e gulbe bei ebqa keresai. Deqa e olo anjam olekoba totoryosiy mernqwasai. ³¹ Ijo are koba endegsi unu. Mandam qaji tamo unqasari nanqi qalieqab, e ijo Abu qalaqalaye qnum deqa anjam a na merbeqnu qaji di e dauryeqnum. Ariya nanqi tigelab iga gilqom.”

15

Yesus a wain nqamtañ bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E segi wain nqamtañ bole. Ijo Abu a wain wau qa lanja. ² Ijo dani qudei nanqi gei bole atqasai di ijo Abu na nanqi ginjenjrsim taqal breinjrqas. Ijo dani nanqi gei bole atelenqab di ijo Abu na gereinjrimqa nanqi olo gei koba atelenqab. ³ Anjam kalil e nami mernqoqnem qaji dena nanqi gereinjegei koboej. ⁴ Nanqi e beterbeseqniy. Yimqa e dego nanqi beternqesqai. Nam dani a segi sqas di a geitqa keresai. Qoboq di beteresqas di a geitqas. Dego kere nanqi e beterbeseqasai di nanqi gei bole atqa keresai.

⁵ “E segi wain nqamtañ bole. Nanqi ijo dani bul. Tamo bei a e beterbeseqas di e dego a beteryesqai. Yimqa a gei koba atelenqas. Nanqi e uratqab di nanqi wau bei yqa keresai. ⁶ Tamo bei a e beterbeseqasai di a nqam dani uge bul ginjenyosib taqal breiyib kanqranqamqa koroyosib nqamyuwoq di breiyib yugwas.

⁷ “Nanqi e beterbeseqas di ijo anjam nunqoq di soqnimqa nanqi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na ingi di enqwas. ⁸ Nanqi gei koba atelenqas ijo anqro bole soqniy. Yimqa ijo Abu aqa nqam tulan kobaqas. ⁹ Ijo Abu na e qalaqalabeqnu dego kere e na nanqi qalaqalainqeqnum. Deqa nanqi gaigai ijo qalaqalayo kumbraq di soqniy. ¹⁰ Nanqi ijo dal anjam kalil dauryoqnbab di nanqi ijo qalaqalayo kumbraq di sqab. E ijo Abu aqa dal anjam dauryoqnsimqa aqa qalaqalayo kumbraq di unum dego kere. ¹¹ E segi areboleboleibeqnu deqa nanqi dego areboleboleinqeqnem. Ijo arebolebole di nunqoq di tulan kobaoqnem. Utru deqa e na anjam endi nanqi mernqonum. ¹² Ijo dal anjam agiende. E na nanqi qalaqalainqeqnum dego kere nanqi segi qalaqalayo kumbra yoqniy. ¹³ Qalaqalayo kumbra tulan bolequja bei agiende. Tamo bei na aqa was nanqi aqaryainjrqas osimqa aqa segi nqabile uratosim moiqas. Qalaqalayo kumbra dena qalaqalayo kumbra kalil tulan bunjrejunu. ¹⁴ Nanqi ijo anjam kalil e na mernqeqnum qaji endi dauryqab di nanqi ijo segi was bole sqab. ¹⁵ Anjam kalil ijo Abu na e merbeqnaq queqnum qaji di e ubtosim nanqi mernqeqnum. Deqa e nanqi ‘was’ mernqeqnum. E nanqi ‘kanqal tamo’ mernqosaieqnum. Kanqal tamo a aqa tamo koba aqa wau qaliesai.

¹⁶ “Nanqi na e giltbosai. E na nanqi giltngem. Osim nanqi wau enqgem. Nanqi gilsib gei koba atelenqonibqa nunqo gei gaigai sqajqa deqa e na nanqi wau enqgem. Deqa nanqi ijo nqam na nanqi bei qa ijo Abu pailyqab di a na ingi di enqwas. ¹⁷ E na nanqi dal anjam endegsi mernqwai. Nanqi segi qalaqalayo kumbra yoqniy.”

Mandam qaji tamo unqasari nanqi na

Yesus aqa anqro nanqi jeutnjreqnub

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Mandam qaji tamo unqasari nanqi na nanqi jeutnjreqnub. Deqa nanqi endegsi poingem, nanqi namoqna e dego jeutboqneb. ¹⁹ Nanqi mandam qaji tamo unub qamu mandam qaji tamo unqasari nanqi na nanqi qalaqalainqeqnub qamu. Agi nanqi na nanqo segi was nanqi qalaqalainjreqnub dego kere. Ariya nanqi mandam qaji tamo sai. E na nanqi giltngem deqa nanqi mandam qaji kumbra urateb. Utru deqa mandam qaji tamo unqasari nanqi na nanqi jeutnjreqnub. ²⁰ E nami mernqonum, kanqal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Nanqi anjam deqa are qaliy. Jeu tamo nanqi na e ugeugeiboqneb dego kere nanqi na nanqi ugeugeinqeqnub. Nanqi ijo anjam dauryoqneb qamu nanqi nunqo anjam dego dauryeqnub qamu. ²¹ Ariya nanqi ijo Abu e qarinqej qaji a qa qaliesai. Deqa nanqi nanqi ugeugeinqeqnub. Di kiyaaqa? Nanqi ijo nqam ejunub deqa.

²² “E bosim nanqi anjam minjrosai qamu nanqi une saiqoji unub qamu. Ariya e nanqi anjam minjrem deqa nanqi nanqo une ulitqa gam saiqoji. ²³ Tamo bei na e jeutbqas di a na ijo Abu dego jeutqas. ²⁴ E manqwa qudei tamo bei na nami yosaiqonej qaji di nanqo ambleq di babtosa qamu nanqi une saiqoji unub qamu. Ariya e nanqo ambleq di manqwa qudei babteqnamqa nanqi unoqnsib aqo ijo Abu wo jeutqeqnub. ²⁵ Nanqo kumbra dena dal anjam bei nenqrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, “Tamo nanqi e lanja jeutbeqnu.”

²⁶ “Aqaryainqo Tamo a ijo Abu ombla unub. E na a qarinqeyit nunqoq bqas. A anjam bole qa Mondor. A ijo Abu aqaq dena bqas. Bosim ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqas. ²⁷ Nanqi dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqab. Di kiyaaqa? Nami e ijo wau utru atem bati deqa nanqi e ombla sosib ijo wau unoqneb dena bosib agi bini nanqi e ombla unum.

16

1 “Ningi ijo ñam uratosib ulonjaib deqa e na anjam endi merngeqnum. 2 Bunuqna jeu tamo nanngi na ningi taqal breingosib ningi olo Qotei tal miligiq gilqa saidngwab. Osib bati bei bamqa nanngi na ningi moiyoitngwoq. Osib endegsib are qaloqngwab, ‘Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa iga na nanngi moiyoitngwoq.’ 3 O ijo angoro, jeu tamo nanngi aqo ijo Abu wo qa qaliesai deqa nanngi ningi degngwab. 4 Nanngi ningi degngwabqa ningi ijo anjam e bini merngeqnum qaji endeqa olo are qaliy.”

Yesus a Mondor Bole qa anjam marej

Osiga Yesus a olo marej, “Nami e ningi koba na soqnem bati deqa e na anjam endi ningi merngosaiogqnem. 5 Sokiñala e ningi uratngsiy ijo Abu e qarinqbej qaji aqag olo oqwai deqa bini e anjam endi ningi merngeqnum. Ariya ningi kamba e nenembosaiogqnum, ‘Ni qabitqam?’ degbosai. 6 E ningi anjam endi merngeqnum deqa ningi are gulbeingeqnu. 7 E bole merngwai. E ningi uratngsiy oqwai. E oqwasai di Aqaryaingo Tamo agi Mondor Bole a nungoq bqasai. Utru deqa e ningi uratngsiy oqwai. E oqsiy Mondor qarinyitqa a nungoq bqasai. 8 Bosimqa mandam qaji tamo ungasari nanngo une babetnjroqnum nanngi poinjroqngqas. Kumbra bole qa utru dego a na osornjroqnum nanngi qalieoqngqab. Qotei a tamo ungasari nanngi peginjrqas kumbra di dego nanngi qalieqajqa deqa Mondor na nanngi osornjroqngqas. 9 A na mandam qaji tamo ungasari nanngo une babetnjroqngqas. Di kiyaaqa? Nanngi e qa nanngo areqalo sinjilatosaieqnum deqa. 10 Kumbra bole qa utru dego a na nanngi osornjroqngqas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqag oqitqa ningi e olo nubqasai. 11 Qotei a tamo ungasari nanngi peginjrqas kumbra di dego Mondor na nanngi osornjroqngqas. Di kiyaaqa? Qotei na mandam endeqa gate koba Satan pegiyosim njamyuwoq waiyqas.

12 “E anjam gargekoba ningi merngwajqa ijo areqaloq di unu. Bini e merngwasai. Di kiyaaqa? Nungo areqalo na ojq keresai deqa. 13 Ariya anjam bole qa Mondor a bosimqa nungo areqalo gereiyetngimqa ningi anjam bole kalil poinjekritqas. Aqa segi areqalo na anjam merngwasai. A anjam quoqnsim di segi ningi merngoqngqas. Osim kumbra mondonj brantelenqas qaji di dego ubtoqnsim merngoqngqas. 14 A ijo anjam osim ningi merngoqngqas. Kumbra dena a na ijo ñam koba ti ijo sinjila koba ti boleq atqas. 15 Ijo Abu aqa inji inji kalil di ijo inji dego. Deqa e ningi merngonum, Qotei aqa Mondor na ijo anjam osim ningi merngoqngqas.”

Yesus aqa angoro nanngi are gulbeinjrimqa olo bunuqna nanngi areboleboleinjrqas

16 Osiga Yesus a olo marej, “Sokiñala ningi e nubqasai. Olo sokiñala ningi e nubqab.” 17 Onaqa Yesus aqa angoro nanngi segi segi maroqneq, “Yesus a marqo, ‘Sokiñala ningi e nubqasai. Olo sokiñala ningi e nubqab.’ A dego marqo, ‘E ijo Abu aqag olo oqwai.’ A kiyaaqa degsi marqo?” 18 Nanngi degsib maroqnsib olo maroqneq, “Yesus a kiyaaqa marqo, ‘Sokiñala?’ Anjam di aqa utru iga poigosai.”

19 Nanngi Yesus aqa anjam deqa nenemyqa laqnaq di qaliesiq endegsi minjrej, “E ningi merngonum, ‘Sokiñala ningi e nubqasai. Olo sokiñala ningi e nubqab.’ Ijo anjam di aqa utru ningi poingosai deqa ningi segi segi qaireqnum. 20 O ijo angoro, e bole merngwai. Ningi akam ti sosib are tulan gulbeingwas. Amqa mandam qaji tamo ungasari nanngi areboleboleinjrqas. Ariya nungo are gulbe di olo koboamqa ningi tulan areboleboleingwas. 21 Uña a angoro oqajqa batiqnaqa aqa jejamu tulan jaqatinyeqnaqa a are gulbekobaiyeqnu. Ariya a angoro osim aqa jaqatinj koboamqa a aqa jaqatinj deqa olo are qalqasai. A angoro osim deqa tulan areboleboleiyqas. 22 Dego kere bini ningi are gulbeingwo. Ariya bunuqna e ningi olo ningitqa ningi are gulbe di uratosib tulan areboleboleingwas. Nungo arebolebole di tamo bei na olo yaingwa keresai. 23 Bati deqa ningi olo e anjam bei nenembqasai. E bole merngwai. Ningi ijo ñam na inji bei qa Abu pailyqab di a na inji di engwas. 24 Ningi nami ijo ñam na Qotei pailyosaiogqneq. Ariya bini ningi inji bei oqajqa are soqnumqa ningi ijo ñam na Qotei pailyoqniy. Osib deqa ningi inji di osib tulan areboleboleingwas.”

Yesus a mandam endeqa sinjila kalil gotranjyosiq tigelejunu

25 Osiga Yesus a olo marej, “E ningi yawo anjam merngoqngqam. Bunuqna e olo yawo anjam bei ningi merngwasai. Anjam aqa damu geregere plaltosiy ijo Abu qa merngoqngqai. 26 Bati deqa e segi ningi qa Abu pailyqasai. Ningi ijo ñam na Abu pailyoqngqab. 27 Ijo Abu a segi na ningi qalaqalaingeqnu. Di kiyaaqa? Ningi e qalaqalaiboqnsib e Qotei aqag na bem degsi poinjgeqnu deqa. 28 Nami e ijo Abu aqag na bosim mandamq aiyem. Sokiñala e olo mandam uratosiy aqag olo oqwai.”

29 Onaqa Yesus aqa angoro nanngi aqa anjam di qusib minjrej, “Od, endego ni boleq di anjam ubtosim mergosai. Ni yawo anjam mergosai. 30 Deqa bini iga poigwo, ni kumbra kalil qa

qalieonum. Deqa iga ni nanjam bei nenemmqasai. Ni namoqna gago nenem qalieonum. Utru deqa iga ni qa gago areqalo singilatosim maronum, bole, ni Qotei aqqa na bem.”

³¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi e qa nunjo areqalo singilatunub e? Di keretonub. ³² Ningi quiy. Bati bei bqas agi bqo. Sokiñala jeu tamo nanji na ningi teteingibqa ningi kalil segisegitosib nunjo qureq jaraiqab. Jaraiyibqa e segi sqai. Bole, e segi sqasai. Ijo Abu a e ombla sqom. ³³ E anjam endi ningi mernjeqnum. Di kiyaaqa? Ningi na e beterbosib are lawo sqajqa deqa. Bole, ningi mandamq endi gulbe koba oqñqab. Di unqum. E segi na mandam endeqa singila kalil gotranjosim tigelejunum. Deqa ningi are singilatosib soqniy.”

17

Yesus a aqa angro nanji qa pailyej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa lan goge tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, bati brantqo. E ino segi Angro qujai unum deqa ni ijo ñam kobaqujatimqa e kamba dego ino ñam kobaqujatqai. ² Ni e singila ebem. Singila dena e na tamo ungasari kalil nanji taqatnjroqñqai. Osiy tamo kalil ni na ebem qaji nanji ñambile enjritqa nanji ñambile gaigai sqab. ³ Nambile gaigai sqajqa kumbra agiende. Tamo e na ñambile enjreqnum qaji nanji ni qa bole qalieeqnub. Agi ni segi Qotei bole. Nanji e Yesus Kristus qa dego bole qalieeqnub. Agi ni na e qarinqbonam mandamq aiyem. Nambile gaigai sqajqa kumbra agide.

⁴⁻⁵ “O Abu, e mandamq endi ino ñam koba ti ino singila koba ti babtoqnem. Osim wau kalil ni na ebem qaji di yekritem. Nami mandam a brantosaionaqa e ni ombla ñam koba ti soqnem. Ñam di ni na olo ebimqa aqo ombla ñam koba ti sqom.

⁶ “Tamo kalil ni na ebem qaji nanji di e na ino ñam osornjroqnem. Deqa nanji ino anjam dauryoqneq. Nanji ino segi tamo soqneq deqa ni na nanji mandamq endena elerjosim e ebem. ⁷ Bini nanji qalieonub, ingi ingi kalil ni na e ebem qaji di inoq dena branteb. ⁸ Nanji degsib qalieonub. Di kiyaaqa? Anjam kalil ni na e merbem qaji di e kamba nanji minjrnjam nanji qneq. Qusib ni na e qarinqbonam bem anjam di nanjo areqaloq di singilateb. Osiq endegsi poinjrej, e inoq dena bem.

⁹ “E nanji qa ni pailmonum. E mandam qaji tamo ungasari nanji qa ni pailmosai. Tamo ni na ebem qaji nanji qa segi e ni pailmonum. Di kiyaaqa? Nanji ino tamo unub deqa. ¹⁰ Ijo tamo kalil nanji di ino dego. Ino tamo kalil nanji di ijo dego. Nanjoq dena e ñam kobaquja eqnum.

¹¹ “E inoq olo bqai. Deqa e mandamq endi olo sqasai. Ariya tamo ni na ebem qaji nanji mandamq endi sqab. O Abu, ino kumbra kalil tulan boledamu. Ni segi qujai une saiqoji. Ino ñam koba ni na ebem qaji ñam dena ni na ijo tamo nanji taqatnjroqñime. Amqa aqo aiyel are qujaitosim unum dego kere nanji kamba are qujaitosib sqab. ¹² E nanji koba na sosimqa ino ñam kobaquja ni na ebem qaji ñam dena nanji taqatnjroqnem. Deqa ijo angro bei padalosai. Angro qujai agi ni nami padalqajqa giltem qaji a segi padalqas. A padalamqa ino anjam nenjrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. ¹³ E olo inoq bqai. Ijo segi arebolebole tulan kobaosim tamo ni na ebem qaji nanjoq di gaigai sqajqa deqa e mandamq endi sosimqa anjam endi mareqnum.

¹⁴ “E na nanji ino anjam minjroqnem. Utru deqa mandam qaji tamo ungasari nanji na nanji jeutnjreqñub. Nanji mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. ¹⁵ Ni na nanji joqsim nanji mandam uratosib lan qureq oqwayqa deqa e ni pailmosai. Nanji mandamq endi soqñib ni na nanji taqatnjroqñim tamo uge Satan na nanji ugeugeinjraim deqa e ni pailmonum. ¹⁶ Nanji mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. ¹⁷ Ino anjam kalil bole. Ni ino anjam bole di nanji minjroqne. Yimqa anjam di nanjo are miligiq di wauoqñimqa nanji ino segi tamo tintin sqab. ¹⁸ Nami ni na e qarinqbonam mandamq aisim tamo ungasari nanjo ambleq di soqnem. Deqa e kamba tamo ni na ebem qaji nanji qarinqjritqa mandam qaji tamo ungasari nanjo ambleq di sqab. ¹⁹ E nanji qa are qalsiy ijo segi jejamu ni emekritqai. Ijo kumbra dena nanji ino segi tamo tintin sosib ino anjam bole dauryoqñqab.

²⁰ “E ijo angro 11 nanji qa segi ni pailmosai. Bunuqna nanji ijo anjam mare mare laqñibqa tamo ungasari gargekoba nanji nanjo anjam quoqnsib e qa nanjo areqalo singilatoqñqab. E nanji qa dego ni pailmonum. ²¹ O Abu, ni ijoq di unum. E dego inoq di unum. Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ijo segi tamo ungasari kalil nanji dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa e ni pailmonum. Yimqa mandam qaji tamo ungasari nanji qalieqab, ni na e qarinqbonam bem. ²² Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ñam koba ni na ebem qaji di e kamba olo ijo segi tamo ungasari nanji enjrem. Di kiyaaqa? Nanji dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa. ²³ E ijo segi tamo ungasari nanjoq di unum. Ni ijoq di unum. Kumbra dena nanji kalil dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqom. Soqñimqa mandam qaji tamo ungasari nanji na nanji unjrsibqa qalieqab, ni na e

qariñbonam bem. Osib qalieqab, ni e qalaqalaibeqnum dego kere ni ijo segi tamo unğasari nanği qalaqalainjreqnum.

²⁴“O Abu, tamo unğasari ni na ebem qaji qure e sqai di nanği dego e ombla qure dia sqom. E deqa ni pailmonum. Nanği e ombla sosibqa ñam koba ni na ebem qaji di unqajqa deqa ti e ni pailmonum. Nami ni mandam atosaisosimqa ñam koba di e ebem. Di kiyaya? Ni na e qalaqalaiboqnem deqa. ²⁵O Abu, ino kumbra kalil tulan bole tiñtin. Mandam qaji tamo unğasari nanği ni qa qaliesai. Ariya e ni qa qalie bole. Ijo segi tamo unğasari nanği dego ni qa qalie bole. Deqa nanği qalieonub, ni na e qariñbonam bem. ²⁶E ino ñam nanği osornjroqnem. Nanği olo osornjrqai. Yimqa ni na e qalaqalaibeqnum dego kere nanği ino qalaqalaiyo kumbraq di sqab. Amqa e segi nanği koba na sqom.”

18

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanço banq di atej

¹ Yesus a degsi Qotei palyosiq koboonaqa a na aqa anğro nanği joqsıqa koba na walwelosib Kidron ya dosib taqal beiq aısib nañu agu beiq di soqneb. ²Bati gaigai Yesus aqa anğro nanği koba na nañu agu dia koroqneb. Deqa Yesus aqa anğro Judas agi Yesus osim jeu tamo nanço banq di atqas qaji a nañu agu di qaliesoqnej. ³Deqa a na qaja tamo gargekoba nanği wañal ti lam ti sebru ti eleñonab joqsıqa nañu agu deq gileb. Atra tamo kokba ti Farisi ti nanği na nanği qariñjrnab Yesus ojqa gileb. Rom nanço qaja tamo qudei dego nanği koba na gileb. ⁴Gulbe kalil Yesus aqaq di brantqas qaji di a nami qaliesoqnej. Deqa qaja tamo nanği aqaq bonabqa a nanço areq aısıqa nenemñrej, “Ninği yai qa bonub?”

⁵Onaqa nanği na kamba minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” Onaqa Yesus na minjrej, “E agiende.” Judas agi Yesus osıqa qaja tamo nanço banq di atej qaji a nanği koba na tigelesoqneb. ⁶Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa qore na ululonısib ñereñeb.

⁷Onaqa Yesus na olo nenemñrej, “Ninği yai qa bonub?” Onaqa nanği na minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” ⁸Onaqa Yesus na minjrej, “E nami merñgonum, e agiende. Ninği e qa bonub di e segi ojıy. Ijo anğro nanği uratñjrib gileb.” ⁹Yesus a nanği degsi minjrej deqa aqa anjam bei nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi a nami endegsi marej, “O Abu, tamo nanği ni na ebem qaji bei e uratit padalqasai.”

¹⁰Onaqa jeu tamo nanği Yesus ojeqñab Saimon Pita na aqa sebru osıqa atra tamo gate aqa kanğal tamo bei gateq di qalqajqa waiyej grotosıqa dabkala segi gentetej. Kanğal tamo di aqa ñam Malkus. ¹¹Onaqa Yesus na Pita minjrej, “Ino sebru olo ate. E jaqatın koba oqai. Jaqatın di ya uge uyo bul. Di uyqai. Ijo Abu na merbej, ‘Ni jaqatın di oqam.’”

Qaja tamo nanği Yesus ojsib Anas aqa talq osib aiyeb

¹²Onaqa qaja tamo nanği ti nanço gate koba a ombla na Yesus ojsib aqa ban tonteteb. ¹³Osib Kaiafas aqa sou Anas aqa talq osib aiyeb. Kaiafas a wausau deqa Juda nanço atra tamo gate soqnej. ¹⁴Agı a nami Juda tamo kokba nanği minjrej, “Tamo qujai a tamo unğasari kalil nanği qa moiqas di kere.”

Pita a marej, “E Yesus aqa anğro sai”

¹⁵Qaja tamo nanği Yesus osi aiyeqñabqa Saimon Pita a qoreq na Yesus dauryosiq aiyej. Yesus aqa anğro bei dego a dauryosiq aiyej. Anğro di atra tamo gate a qalie. Deqa a Yesus dauryosiq torei jeñ miligiq gilsiq atra tamo gate aqa talq di brantej. ¹⁶Ariya Pita a siranme qala oqeq di tigelesoqnej. Onaqa Yesus aqa anğro agi atra tamo gate a qaliesoqnej qaji a na siranme taqato uña minjnaqa odyonaqa Pita osiq ombla na jeñ miligiq gilsib tal qalaq di tigelesoqneb. ¹⁷Onaqa siranme taqato uña a na Pita nenemyej, “Ni Yesus aqa anğro kiyo?” Onaqa Pita na kamba minjrej, “Eo. E aqa anğro sai.” ¹⁸Kanğal tamo nanği ti tal taqato tamo nanği ti yornjrnaqa ñam tunğuyosib ñamyuwo areq di tigelesosib ñam yoroqneb. Onaqa Pita a dego bosiq nanği koba na tigelesosib ñam yoroqneb.

Atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej

¹⁹Bati deqa atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej. Yesus aqa anğro nanği qa ti aqa anjam a na tamo unğasari nanği minjroqnej qaji deqa ti nenemyoqnej. ²⁰Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E boleq di tamo unğasari nanği anjam minjroqnem. E bati gaigai Qotei tal miligiq di, atra tal miligiq di, Juda nanço koro sawaq di anjam palontoqnsim minjroqnem. E uliosim anjam minjrosaiqnem. ²¹Deqa ni kiyaya e nenemkobaibeqnum? Tamo unğasari ijo anjam quoqneb qaji nanği segi nenemñrimqa nanği na mermqab. E anjam minjroqnem qaji di nanği qalie.”

²²Yesus a atra tamo gate degsi minjnaqa qaja tamo bei Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a ban lubtosıqa Yesus aqa ulatamuq di qalej. Osıqa minjrej, “Ni kiyaya atra tamo gate aqa medabu ojonum?” ²³Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E anjam maronum endi gisanamqa ubtosim merbe. Ariya ijo anjam boleamqa ni kiyaya e lubonum?”

²⁴ Onaqa Anas na aqa qaja tamo nanği minjrnaqa Yesus osib atra tamo gate Kaiafas aqag gileb. Yesus aqa ban tonto qorbi sonaq osi gileb.

Pita a olo marej, "E Yesus aqa anğro sai"

²⁵ Saimon Pita a nğamyuwo areq di tigelesosiq nğam yoreqnaqa tamo qudei na minjeb, "Ni dego Yesus aqa anğro bei kiyo?" Onaqa Pita a saidosiq minjrej, "Eo. E aqa anğro sai."

²⁶ Onaqa atra tamo gate aqa kanğal tamo bei na Pita minjrej, "E ni kiyo Yesus ombla nañu aguq di sonam numonum?" Tamo di agi Pita na tamo dabkala gentetej qaji aqa was.

²⁷ Onaqa Pita a olo saidosiq minjrej, "Di e sai." Pita a degsi gisanjoqalubtonaqa tuwe anjamej.

Juda tamo kokba nanği na Yesus osib Pailat aqa talq gileb

²⁸ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda tamo kokba nanği na Kaiafas aqa talq dena Yesus osib Rom nanğo mandor Pailat aqa tal kobaqujaq gileb. Nanği tal miligiq gilosai. Nanği endegsib are qaleb, "Pailat a Juda tamo sai. A sawa bei qaji tamo. Deqa iga aqa tal miligiq gilqa getento. Gago dal anjam degsi unu. Iga aqa tal miligiq gilqom di iga une ti sqom. Deqa gago yori bati koba brantimqa iga inği uyqa keresaiğwas." Nanği degsib are qalsib deqa nanği Pailat aqa tal miligiq gilosai. ²⁹ Nanği oqeq di tigelesonabqa Pailat a segi oqedosiq nanğoq di brantej. Brantosiqā nenemnjrej, "Tamo endi aqa une kiye qa ninği a osib ijoq bonub?" ³⁰ Onaqa nanği na Pailat minjreb, "Tamo endi a kumbra uge yosai qamu iga inoq osi bosai qamu."

³¹ Onaqa Pailat na olo minjrej, "Ninği a olo osi aisib nunğo segi dal anjam na aqa une qa pegiyiy." Onaqa nanği na kamba Pailat minjreb, "Iga Juda tamo. Deqa iga na tamo moiyoṭṭqa keresai." ³² Nanği Pailat degsib minjreb deqa anjam bei Yesus a nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi Yesus a gam kiye na moiğas di a segi nami ubtej.

³³ Onaqa Pailat a olo puluosiqā aqa tal miligiq gilsiq aqa qaja tamo nanği minjrnaqa nanği na Yesus osib aqa areq beb. Bonabqa Pailat na nenemyej, "Ni Juda nanğo Mandor Koba e?"

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ni ino segi areqalo na anjam di merbonum kiyo tamo qudei na e qa saimonub qusim anjam di merbonum kiyo? Ni e merbe." ³⁵ Onaqa Pailat na olo minjrej, "E Juda tamo e? Sai. Ni que. Ino segi leñ agi Juda nanği ti atra tamo kokba ti nanği na ni osib ijoq bonub. Deqa ni merbe. Ni une kiye yonum deqa ni osi bonub?"

³⁶ Onaqa Yesus na minjrej, "E mandam qaji mandor sosai. Degsi so qamu Juda nanği na e ojeqñab ijo wau tamo nanği nğirinosis qoto itnjreb qamu." ³⁷ Onaqa Pailat na olo Yesus nenemyej, "Ni bole mandor e?" Onaqa Yesus na minjrej, "Od, ni kere merbonum. E mandor. E anjam bole ubṭqajıqā deqa mandamq aisim nğambabem. Tamo kalil anjam bole dauryeqñub qaji nanği ijo anjam queqñub." ³⁸ Onaqa Pailat na nenemyej, "Anjam bole di kiye?"

Juda nanği na Pailat minjreb, "Ni Yesus nğamburbaşq di qame!"

Pailat a degsi marsıqā olo oqedosıqā Juda tamo kokba nanğoq gilsıqā minjrej, "E tamo endi aqa jejamuq di une bei unosai. ³⁹ Deqa e nunğo kumbra bei dauryqai. Wausau gaigai nunğo yori bati koba branteqnaqa e na tamo qjai tonto talq dena uratoqñsim engeqñum. Deqa ninği na merbiy. Wausau endeqā e tamo yai uratosiy enğwai? E Juda nanğo mandor endi uratosiy enğwai e?" ⁴⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanği olo tulañ saidosib minjreb, "Ni a uratim oqedaiq. Tonto tamo Barabas a uratim oqedem." Nanği Pailat degsib minjreb. Barabas a leñ ojo tamo.

19

¹ Onaqa Pailat a Yesus osıqā aqa qaja tamo nanğo banğq di atsiqā minjrej, "Ninği Yesus bu toqon na kumbainjry." Degsi minjrnaqa nanği na Yesus osib bu toqon na kumbainjreb.

² Kumbainjyosib koboonaqa nanği na sil luwit osib lulumosib dena mandor kokba nanğo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib siñgila na teqiyeb. Osib gara juqo olekoba lent mandor kokba nanği gaigai jıgeqñub deqaji bei osib Yesus jıgeteb. A segi qa Mandor Koba maroqnej deqa nanği na kumbra degyeb. ³ Osib nanği Yesus aqa areq bosib a misilinyoqñsib gisan na binjyoqñsib minjoqñeb, "O Juda nanğo Mandor Koba, kaiye." Nanği degsib Yesus misilinyoqñsib ban lubtosib aqa ulatamıq di qaloqñeb.

⁴ Onaqa Pailat a olo aqa talq dena oqedosıqā Juda tamo kokba nanği minjrej, "Ninği uniy. E Yesus aqa jejamuq di une bei yala unosai bole sai. Ninği di qaliegajıqā deqa e Yesus olo nunğoq osi bonum." ⁵ Degsi minjrnaqa Yesus a oqedej. Gate tatal sil luwit na gereiyosib aqa gateq di ateteb qaji de ti gara lent a jıgeteb qaji de ti qorbi oqedej. Onaqa Pailat na minjrej, "Ninği tamo endi uniy."

⁶ Degsi minjrnaqa atra tamo kokba ti nanğo qaja tamo nanği ti Yesus unsibqa nanği murqumyoqñsib Pailat wainjyoqñsib minjoqñeb, "Ni a nğamburbaşq di qame! Ni a nğamburbaşq di qame!" Onaqa Pailat na minjrej, "Ninği segi na Yesus osib nğamburbaşq di qamıy. E aqa

jejamuq di une bei unosai.”⁷ Onaqa Juda tamo kokba nanqi na olo Pailat minjeb, “Yesus a segi qa marqo, ‘E Qotei aqa Niri.’ Aqa une deqa a moiye. Gago dal anjam degsi unu.”

⁸ Onaqa Pailat a nanqo anjam di qusiqa a tulan ulaugetej. ⁹ Osiqa a olo Yesus osiq tal miligiq gilsiq nenemyej, “Ni sawa qabe qaji? Ni e merbe.” Onaqa Yesus a mequmesoqnej. A na kamba anjam bei Pailat minjosai. ¹⁰ Deqa Pailat na olo minje, “Ni anjam bei merbqasai e? Ni que. E tamo kobaqaja. Deqa e ni uratmit ni gilqam. E ni uratmqasai di ni namburbasq di gainjosim moiqam. Ni degsi poimosai e?”

¹¹ Onaqa Yesus na Pailat minje, “Qotei lan qureq di unu qaji a na ni singila emosai qamu ni e gulbe bei ebqa keresai qamu. Deqa ino une kiñala. Ariya atra tamo gate agi e ojsiq ino banq di atqo qaji aqa une kobaqaja.” ¹² Yesus na Pailat degsi minjnaq qusiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanqi minjrej, “Ungum. E Yesus uratit gilqas.” A nanqi degsi minjreanaqa nanqi na olo tulan saidoqnsib murqumyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus uratim gliaiq. Ni a uratqam di ni mandor koba Sisar aqa wau tamo bolesai. Yesus a marqo, ‘E segi mandor koba.’ A degsi marqo deqa a na Sisar jeu atqo.”

¹³ Nanqi na Pailat degsib minjeqnaq qusiqa a olo Yesus osiq oqedosiqa aqa awo jaram kobaq di awoej. Pailat a gaigai tamo nanqo une qa peginjraqa oqnsiq dia awoqnej. Jaram so qaji sawa di aqa ñam Menij Bijal. Hibru anjam na “Gabata” mareqnu. ¹⁴ Juda nanqo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej. Sen bati 12 onaqa qanam jigeej. Deqa Pailat na Yesus osiqqa Juda tamo kokba nanqi minjrej, “Ningi nunqo mandor koba uniy.” ¹⁵ Onaqa nanqi tulan lelenjoqnsib minjoqneb, “Ni a taqal waiy! Osim namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na nenemnjrej, “E nunqo mandor koba osiy namburbasq di qamqai e?” Onaqa atra tamo kokba nanqi na kamba minjeb, “Gago mandor bei saiqoji. Gago mandor qujai agi Sisar.” ¹⁶ Onaqa Pailat a nanqo areqalo dauryosiqqa Yesus osiq nango banq di atsiqa minjrej, “Ningi na Yesus osib namburbasq di qamiy.”

Yesus a namburbasq di gainje

¹⁷ Pailat a Juda tamo kokba nanqi degsi minjrnaqa qaja tamo nanqi Yesus osib aqa qawarq di aqa segi namburbasq atetosib a banq ojsib Jerusalem uratosib osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di branteb. Ñam di Hibru anjam na “Golgota” mareqnu. ¹⁸ Di brantosib Yesus osib namburbasq di qameb. Tamo aiyel dego namburbasq di qamelenjeb. Yesus a ambleq di tigeltosib tamo bei aqa banq qonanq di tigeltob. Bei aqa banq wam di tigeltob.

¹⁹ Onaqa Pailat a anjam bei nenqrenyosiq namburbasq mutu gogeq di atej. A endegsi nenqrenyej, “Yesus Nasaret qaji a Juda nanqo Mandor Koba.” ²⁰ Sawa agu Yesus namburbasq di gainteb qaji di Jerusalem jojom. Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanqi gile beoqnsib anjam Pailat na nenqrenyej qaji di sisiyoqneb. Anjam di Hibru anjam na ti Rom nanqo anjam na ti Grik nanqo anjam na ti turtosiq nenqrenyej. ²¹ Onaqa Juda nango atra tamo kokba nanqi na Pailat minjeb, “Yesus a Juda nanqo Mandor Koba’ anjam degsi nenqrenyaim. ‘A marej, ‘E Juda nanqo Mandor Koba.’” anjam degsi nenqrenyej.”

²² Onaqa Pailat na minjrej, “Ungum. E anjam nenqrenyonum degesoqnem.”

²³ Ariya qaja tamo nanqi na Yesus namburbasq di qamsibqa aqa gara elenqa marsib giltelenjeb. Giltelenjosib tumbol qolqe ateb. Aqa gara jugo olekoba di gara banqa qujai na gereiyeb. Gara banqa bei na totoryosai. Gara di tulan boledamu. ²⁴ Deqa qaja tamo nanqi segi segi qairisib mareb, “Iga gara di bumbranyqasai. Iga menij silali alanonam tamo yai aqa menij na burnjrqas a na gara di oqas.” Degsib marsib menij silali alanjeb. Nanqi kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nenqrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanqi ijo gara elenqa marsib giltelenqab. Giltelenjosib menij silali alanqab.”

²⁵ Yesus aqa ai wo aqa ai yala wo namburbasq utruq di tigelesoqneb. Maria Makdala qure qaji wo Klopas aqa njan Maria wo nanqi aiyel dego hosib koba na tigelesoqneb. ²⁶ Onaqa Yesus a tirosiqa aqa ai wo aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo namburbasq utruq di tigelesonab unjrsiqqa aqa ai metosiq minje, “O ai, di ino angro.” ²⁷ Osiqa angro di minje, “Di ino ai.” Onaqa bati qujai deqa angro dena Yesus aqa ai osiqqa aqa segi talq di ombla sobisbqa taqatoqnej.

Yesus a moiyej

²⁸ Yesus a qaliecej, wau kalil aqa Abu na yej qaji di kobotej. Osiqa marej, “E ya qarbbqo.” A degsi marej. Di kiyaq? Qotei aqa anjam bei nenqrenq di so qaji di aqa damu brantqajqa deqa. ²⁹ Onaqa qaja tamo nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa gara ñengi bei osib wain isa kobaq di tuqteb. Tuqtosib njanan bei aqa dani osib mutuq di gara ñengi qosisib osib Yesus anaiyqajqa soqtosib aqa medabuq di ateb. Wain di ya nobu bei namburbasq utruq di nami atnab soqnej qaji dena tigsib Yesus anaiyeb. ³⁰ Onaqa Yesus a wain isa koba di uysiqqa marej, “Bini e ijo wau kobotonum.” Degsi marsiqqa aqa gate gulainjosiqqa mondor titosiq moiyej.

Qaja tamo bei na Yesus aqa jar banqaq di qamej

³¹ Juda nango yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej. Nebe yori bati. Deqa Juda nanqi mareb, “Iga yori bati qa tamo nanqi namburbasq di uratnjrim sqasai.” Osib nanqi Pailat aqa areq bosib minjeb, “Ni ino qaja tamo nanqi minjrimqa gilsib tamo namburbasq di gainjejunub qaji nango singa gentetnjribqa urur morenabqa osib subq atqab.” ³² Onaqa Pailat a nango anjam di qusiqa odosiq aqa qaja tamo qudei qarinnjrnaq gilsib tamo aiyel Yesus koba na namburbasq di gainjesoqneb qaji nango singa gentetnjreb. ³³ Osib Yesus aqa areq gilsib uneb a nami moiyej. Deqa nanqi aqa singa gentosai. ³⁴ Onaqa qaja tamo bei na aqa qaja osiq Yesus aqa jar banqaq di qamnaq lej ti ya ti aiyej. ³⁵ Nanqi kumbra di yonabqa e ijo segi namdamu na unem. E kumbra deqa saeqnsim laqnum. E segi qalieonum, ijo anjam bole. Deqa ninqi qusib nunqo areqaloq di singilatiy. ³⁶ Qaja tamo nanqi kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengrenyeb, “Nanqi aqa tanu bei gentqasai.” ³⁷ Qotei aqa anjam bei dego aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanqi qaja na aqa jar banqaq di qamsibqa a koqyesqab.”

Tamo aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub bunujq di ateb

³⁸ Onaqa tamo bei aqa nam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Deqa a Arimatea qure qaji. A Yesus dauryoqnej qaji. A Juda tamo kokba nanqi ulainjrnsiq deqa uliosiq Yesus dauryoqnej. A boleq di dauryosaiqnej. Ariya a Pailat aqa areq gilsiqqa nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na Josep odyonaqa a Yesus aqa jejamu osiq subq atqa gilej. ³⁹ Nikodemus agi nami qolo Yesus aqaq gilej qaji a dego Josep ombla na Yesus aqa jejamu osib subq atqa gileb. Nikodemus a gilqa osiqqa nam so aqa ya quleq ti utru aiyela turtosiq gereiyosiq osi gilej. Nam so aqa ya di aqa gulbe 30 kilogram. ⁴⁰ Onaqa nanqi aiyel Yesus aqa jejamu osib gara boledamu na dalaosib nam so aqa ya di osib aqa jejamuq di liyeb. Juda nanqi na tamo subq atqa oqnsib degyeqnub.

⁴¹ Sawa Yesus namburbasq di qameb qaji qalaq di nañu agu bei soqnej. Nañu agu dia sub bunuj bei soqnej. Sub dia nami tamo bei atosaisoqneb. ⁴² Sub di isaq di sosai. A jom di soqnej. Juda nango yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyqa bati brantej deqa nanqi aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub miligiq di jugeb.

20

Yesus a subq na tigelej

¹ Yesus a subq di sonaq yori batiej. Olo nebeonaqa nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji a tigelosiqqa Yesus aqa subq gilej. Gilsiq nam atej menin kobaquja sub me getenteb qaji di waqosiq taqal di sonaq unej. ² Unsiqa olo puluosiq urur ti aisiq Saimon Pita wo Yesus aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo nanqi aiyel itnjrsiqa minjrej, “Gago Tamo Koba aqa jejamu subq dena osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di iga qaliesai.”

³ Degsi minjrnaqa Pita angro de wo nanqi anjam di qusibqa Yesus aqa sub unqajqa gileb. ⁴ Nanqi aiyel gurgurosib gilqonsib angro dena Pita bunyosiqqa namoosi gilsiq subq di brantej. ⁵ Osiq sub meq di tigelosiqqa miligi tirosiq gara Yesus dalaeb qaji di sonaq unej. A sub miligiq aiyosai. ⁶ Onaqa Saimon Pita a bunuqna bosiq torei sub miligiq aiyej. Aisiq a dego gara Yesus dalaeb qaji di unej. ⁷ Gara mutu bei Yesus aqa gate qoseteb qaji di lubosiq taqal beiq di sonaq unej. Gara mutu di gara qudei ti turtosiq sosai. A segiq di soqnej. ⁸ Onaqa angro namo subq di brantej qaji a dego sub miligiq aiyej. Aisiq gara di unsiq marej. “Bole.” ⁹ Bati deqa nanqi aiyel Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrosaisoqnej. Anjam agiende, “Kristus a olo subq na tigelqas.” ¹⁰ Ariya nanqi olo puluosib nango qureq aiyeb.

Maria Makdala qaji a Yesus unej

¹¹ Onaqa Maria a sub qalaq di tigelesosiqqa akamoqnej. Akamoqnsiqqa sub miligi tirej. ¹² Tirosiqa lan angro aiyel sub miligiq di sonab unjrej. Nanqi gara qat jigsib Yesus nejoteb qaji lumeq di awesoqneb. Bei gateqsi bei singaqsi awesoqneb. ¹³ Awesosibqa Maria minjeb, “Unqa, ni kiyaaq akameqnum?” Onaqa minjrej, “Nanqi ijo Tamo Koba osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di e qaliesai.” ¹⁴ Maria a nanqi degsi minjrsiq bulosiqqa aqa qoreq di Yesus a tigelesonaq unej. A qaliesai, di Yesus.

¹⁵ Onaqa Yesus na Maria minjrej, “O unqa, ni kiyaaq akameqnum? Ni yai unqa bonum?” Onaqa Maria a are qalej, “Tamo endi a nañu agu taqateqnu kiyo?” Degsi are qalsiq minjrej, “Ni na kiyo ijo Tamo Koba osim sawa qabia atonum di merbimqa e gilsiy oqai.” ¹⁶ Onaqa Yesus na minjrej, “O Maria.” Degsi minjrnaqa Maria a Yesus qa poiyoonaqa areiyosiq minjrej, “O Rabonai.” Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Qalie Tamo Koba.” ¹⁷ Onaqa Yesus na Maria minjrej, “E ijo Abu aqaq oqosaiunum deqa ni e ojaim. Ni ijo was nanqoq gilsim endegsi

minjre, ‘Yesus a marqo, “E ijo Abu aqaq olo oqwai. Ijo Abu agi nungo Abu dego. Ijo Qotei agi nungo Qotei dego.”’ Ni gilsim nanngi degsi minjre.”

¹⁸ Onaqa Maria Makdala qaji a Yesus aqa anjam di qusiqa gilsiq Yesus aqa angro nanngi itnjrsiqa minjrej, “E gago Tamo Koba a unonum.” Osiqa anjam kalil Yesus na minnej qaji di olo nanngi sainjrej.

Yesus aqa angro nanngi na a uneb

¹⁹ Yori bati koboosiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanngi tal bei gogetosib siranme kalil qandimtelenosib warum miligiq di soqneb. Nanngi Juda tamo kokba nanngi ulainjrsib deqa degyeb. Onaqa bati qujai deqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanngo ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo angro, ningi are lawo soqniy.” ²⁰ Osiqa aqa ban ti jar banga ti nanngi osornjrej. Onaqa nanngi kalil Tamo Koba a unsibqa tulan areboleboleinjrej. ²¹ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ningi are lawo soqniy. Ijo Abu na e qarinjbej dego kere e ningi qaringeqnum.” ²² Yesus na aqa angro nanngi anjam degsi minjrsiqa aqa mondor puynjrsiqa minjrej, “Ningi Qotei aqa Mondor Bole oiy. ²³ Ningi tamo ungasari nanngo une kobotetnjrqab di Qotei a dego nanngo une kobotetnjrqasai. Ariya ningi tamo ungasari nanngo une kobotetnjrqasai di Qotei a dego nanngo une kobotetnjrqasai.”

Tomas a Yesus unej

²⁴ Yesus a nanngoq di brantej di Tomas a nanngi koba na sosai. Tomas a Yesus aqa angro 12 deqaji bei. Aqa nam bei Didimus. ²⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanngi gilsib Tomas itosib minjeb, “Iga gago Tamo Koba a unonum.” Degsi minjnabqa a nanngo anjam di qunaq ugeiyonaq minjrej, “E ijo namdamu na Yesus aqa ban bile tutu na qameb qaji pirigi di unsiy ojqi di e marqai, ‘Bole.’ E aqa jar banga qaja na qameb qaji pirigi di dego unsiy ojqi di e marqai, ‘Bole.’ E unqasai di e bole qa marqasai.”

²⁶ Ariya bati 7 koboonaqa Yesus aqa angro nanngi olo tal miligiq di soqneb. Tomas a dego nanngi koba na soqneb. Siranme kalil qandimesonabqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanngo ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo angro, ningi are lawo soqniy.” ²⁷ Osiqa Tomas minnej, “O Tomas, ni ino ban gei na ijo ban bile qameb qaji pirigi ojsim unime. Ino ban waiyosim ijo jar banga qameb qaji pirigi dego oje. Areqalo aiyeltaim. Areqalo qujaitosim e qa ino areqalo singilat.” ²⁸ Onaqa Tomas na Yesus minnej, “O Yesus, ni ijo Tamo Koba. Ni ijo Qotei dego.”

²⁹ Onaqa Yesus na olo Tomas minnej, “Ni ino namdamu na e nubsim deqa ino areqalo e qa singilatonum e? Ariya tamo ungasari nanngo namdamu na e nubosaiqnum qaji nanngi e qa nanngo areqalo singilatqab di nanngi tulan areboleboleinjrqasai.”

Jon a anjam endi nengrenyej di aqa utru

³⁰ Yesus a Qotei aqa manwa tulan gargekoba aqa angro nanngo namdamuq di yoqnej. E aqa manwa quja quja segi buk miligiq endi nengrenyonum. ³¹ E anjam endi nengrenyonum. Di kiyayqa? Ningi sisiyosib Yesus qa nungo areqalo singilatosis a bole Kristus Qotei aqa Niri degsi poingwajqa deqa. Osib ningi Yesus aqa nam na nambile gaigai sqajqa deqa.

21

Yesus aqa angro 7 nanngi na Yesus uneb

¹ Onaqa bati bei Yesus a Taiberias ya agu qalaq di sosiqa aqa angro nanngoq di olo brantej. E deqa kiñala saqai. ² Ya agu qalaq di Yesus aqa angro 7 nanngi soqneb. Angro bei Saimon Pita. Bei Tomas aqa nam bei Didimus. Bei Nataniel. Nataniel aqa qure utru Kana. Kana a Galili sawaq di unu. Sebedi aqa njiri aiyel nanngi dego ya agu qalaq di soqneb. Ariya Yesus aqa angro aiyel dego nanngi koba na soqneb. ³ Onaqa Saimon Pita na nanngi minjrej, “E qe oqajqa deqa kakanj waiyqa aiyeqnum.” Onaqa nanngi na minjeb, “Iga kalil koba na aiqom.” Degsi minjsib nanngi koba na aisib qobun gogetosib ya robuq oqsib kakanj waiyoqneb. Di qolo. Waiyeqneb nebeej. Nanngi qe bei osai bole sai.

⁴ Nobqolo ambru nanngi qobun miligiq di sosib nam ateb Yesus a alile di tigelesonaq uneb. Nanngi qaliesai, di Yesus. ⁵ Deqa a na nenemnjrej, “O ijo angro, ningi qe onub e?” Onaqa nanngi na minjeb, “Eo. Iga qe osai.” ⁶ Onaqa minjrej, “Ningi qobun aqa qala bei ban woq di kakanj waiyiq. Waiyosib ningi qe oqab.” Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di dauryosib ban woq di kakanj waiyeb qe tulan ani eb. Qe di tulan gargekoba deqa nanngi na soqtosib qobun goge di atqa keresainjrej.

⁷ Onaqa Yesus aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji a na Pita minnej, “Tamo di gago Tamo Koba.” Onaqa Saimon Pita a anjam di qusiqa aqa gara jugo wauqa osiq piqtej qaji di olo jigsisa qobun dena prugosiq yaq aisiq qawainjosiq Yesus aqa areq gilej. ⁸ Yesus aqa angro qobun miligiq di soqneb qaji nanngi alile jojom 100 mita. Deqa kakanj qe na maqesonaq nanngi qobun na titosib aisib alile di tiryeb.

⁹ Alile di tiryosib ñam ateb di Yesus a nami ñam tunɣuyosiq qe koitonaq ñamyuwoq di sonaq uneb. Bem qudei dego sonaq uneb. ¹⁰ Deqa Yesus na minjrej, “Ñingi qe onub di qudei osi boiy.” ¹¹ Onaqa Pita a olo qobun gogetosiq kakan qe ti titosiq alile di atej. Qe di kokba. Qe kalil sisiyeb 153. Di qe gargekoba. Ariya kakan yala branjosai.

¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Ñingi bosib ñingi uyiy.” Angro bei na yala nenemyosai, “Ni tamo yai?” Degosai. Nanɣi qalie, di nanɣo Tamo Koba. ¹³ Onaqa Yesus a ñamyuwoq jojomyosiq a bem ti qe ti di osiq nanɣi anainjronaq uyeb.

¹⁴ Yesus a subq na tigelosiq aqa angro nanɣoq di brantoaiyeltej. Bini qalubqo.

Yesus na Pita minje, “Ni ijo kaja du du nanɣi gereinjriime”

¹⁵ Nanɣi ñingi uynab koboonaqa Yesus na Saimon Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ñiri, ni ijo angro kalil nanɣi bunjrsimqa ni segi e tulan qalaqalaibeɣnum e?” Onaqa Pita na minje, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaibeɣnum.” Onaqa Yesus na minje, “Ni ijo kaja du du nanɣi gereinjriime.”

¹⁶ Osiq a olo Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ñiri, ni e tulan qalaqalaibeɣnum e?” Onaqa Pita na minje, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaibeɣnum.” Onaqa Yesus na minje, “Ni ijo kaja nanɣi taqatnjriime.”

¹⁷ Osiq a olo nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ñiri, ni e qalaqalaibeɣnum e?” Yesus na Pita anjam di nenemyoqalubtej deqa Pita a are gulbeyonaq minje, “O Tamo Koba, ni kumbra kalil qa qalie. Deqa ni qalieonum, e ni qalaqalaibeɣnum.” Onaqa Yesus na olo minje, “Ni ijo kaja nanɣi gereinjriime.”

¹⁸ “O Pita, e bole mermqai. Ni angro wala sosimqa ni ino segi areqalo dauryoqnsim sawa ni gilqajqa are soqnej qaji deq giloqnem. Ariya bunuqna ni qeliosimqa ino ban aiyel soqtim tamo bei na ni tontmosim sawa ni gilqajqa asgimqas qaji deq osi gilqas.” ¹⁹ Pita aqa moiɣajqa gam di Yesus na ubtosiq a degsi minje. Pita a gam dena moiɣim Qotei aqa ñam goge oqwas. Pita a di qalieqajqa deqa Yesus na degsi minje. Osiq a Pita minje, “Ni e daurbe.”

Anjam getento

²⁰ Osiq a Yesus a Pita ombla walweloqnsibqa Pita a bulosiq angro Yesus na tulan qalaqalaiboqnej qaji a nanɣi aiyel daurnjreɣnaq unej. Angro di agi nami Yesus aqa angro nanɣi koba na ñingi uyoqnsibqa a Yesus beteryosiq nenemyej, “O Tamo Koba, angro yai na ni osim jeu tamo nanɣo banq di atqas?” ²¹ Deqa Pita a angro di unsiqa Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, bunuqna ino angro di a kumbra kiye turqas?” ²² Onaqa Yesus na Pita minje, “Angro di a moiɣosaisoqnmqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim. Di ino wau sai. Di ijo wau. Ni e daurbe.” ²³ Yesus na Pita degsi minje. Deqa angro di a moiɣasai anjam di sawa sawaq gileqnaqa Kristen was kalil nanɣi quoqneɣ. Angro di a moiɣasai Yesus na Pita degsi minjosai. A na minje, “Angro di a moiɣosaisoqnmqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim.”

²⁴ Yesus aqa angro di agi e segi. E na anjam endi nenɣrenyonum. E ijo segi ñamdamu na Yesus aqa kumbra kalil endi unsi deqa nenɣrenyonum. Iga qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁵ Yesus a mandamq endi sosiq a kumbra tulan gargekoba yoqnej. Deqa e are qalonum, Yesus aqa kumbra kalil deqa nenɣrenyom di buk tulan tumbol kobaosim sawa sawa kalilq di maqosim sawa atqa keresaiqas.

YESUS AQA ANJAM MARO TAMO NANĠI

Yesus na aqa Mondor qarinyim aqa angro nanġoq aiaqs

¹ O Tiofilus, e nami anjam bei nengrenyosim inoq qarinyem. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji deqa ti anjam kalil a na tamo unġasari nanġi minjroqnej qaji deqa ti utruq na nengrenyem. ² Nengrenyosim gilsimqa Qotei na Yesus osiq laj qureq oqej di patem. Yesus a laj qureq oqosaisosiq aqa segi angro giltnej qaji nanġi koroinjrnaqa Mondor Bole na aqa medabu singilatonaqa minjrej, “Ninġi ijo wau ojoqnsib ijo anjam mare mare laqniy.” ³ Yesus a jaqatinj osiq moisiq olo ħambile sosiq aqa angro nanġoq di brantoqnsiq marġwa gargekoba yeqnaqa nanġi unoqneb. Unoqnsib maroqneb, “Bole.” Bati 40 qa a nanġoq di brantoqnej. Brantoqnsiq Qotei a tamo unġasari nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnrqas anjam di minjroqnej. ⁴ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nanġi di olo koroinjrnaqa minjrej, “Ninġi Jerusalem urataib. Ijo Abu aqa Mondor ninġi nami enġwa marej qaji deqa tariñoqnsib soqniy. E nami ninġi deqa mernġoqnem.” ⁵ Jon a ya na tamo unġasari nanġi yansnjroqnej. Ariya bati qudei koboamqa e Mondor Bole aqa singila na ninġi yansnġwai.”

⁶ Onaqa bati bei Yesus a olo aqa angro nanġi koroinjrnaqa nanġi na endegsib nenemyeb, “O Tamo Koba, bini bati endeqa kiyo ni na Rom nanġo singila kobotosim iga Israel tamo unġasari singila egimqa iga kamba mandam endi taqatqom?” ⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninġi bati di qalieqa maraib. Di nunġo wau sai. Di ijo Abu aqa wau. A segi na bati di giltej unu.” ⁸ Ariya Mondor Bole a nunġoq bamqa ninġi singila osib e qa anjam mare mare laqniy. Ninġi Jerusalem endia, Judia sawaq di, Samaria sawaq di, sawa sawa kalil keretosib e qa anjam mare mare laqniy.”

Yesus a laj qureq oqej

⁹ Yesus na aqa angro nanġi anjam degsi minjrnsiq a mandam uratosiq laj goge oqeqnaqa nanġi a koqyesoqneb. Onaqa lanġi na a kabutonaqa nanġi a olo unosai. ¹⁰⁻¹¹ Nanġi laj goge tarosib ħam ateqnabqa tamo aiyel gara qat jigeb qaji nanġi bosib nanġo areq di tigelosib minjreb, “O Galili tamo, ninġi kiyaqqa laj goge tarosib ħam ateqnub? Yesus a ninġi uratnġsiqa laj goge oqeqnaq ninġi unonub mondonj a degsim olo bqas.”

Yesus aqa angro nanġi na tamo bei giltonab a Judas aqa sawa ej

¹²⁻¹³ Mana nanġi soqneb qaji aqa ħam Oliv mana. Mana di Jerusalem jomq di unu. Nanġi dena olo puluosib Jerusalem aisib tal gogetosib nanġo warum bei gogeqsi nanġi gaigai soqneb qaji deq gileb. Yesus aqa angro warum deq gileb qaji nango ħam agiende. Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfius aqa ħiri Jems, Jems bei aqa ħiri Judas, Saimon agi nami Rom nanġi winjrqaqqa maroqnej qaji. Yesus aqa angro 11 nanġi di warum deq gileb. ¹⁴ Nanġi ti unġasari qudei ti Yesus aqa was nanġi ti aqa ai Maria dego nanġi koba na gaigai warum dia korooqnsibqa are qujaitoqnsib Qotei pailyoqneb.

¹⁵ Bati bei tamo unġasari 120 Yesus qa nanġo areqalo singilateb qaji nanġi koroosib sonabqa Pita a nango ambleq di tigelosiq minjrej, ¹⁶⁻¹⁷ “O ijo was ninġi quiy. Qotei aqa anjam bei nengrenj di unu qaji di aqa damu bini brantqo. Anjam di aqa damu Qotei a nami brantqa marej deqa agi brantqo. Anjam di Qotei aqa Mondor na Devit minjnaq qusiqqa nengrenyonaq soqnej. A Judas qa nengrenyej. Judas agi iga koba na sosimqa Yesus aqa wau ojoqnem. Ninġi qalie, bunuqna a na jeu tamo nanġi gam osornjrnaqa Yesus ojeb.” Pita a nanġi anjam degsi minjrej.

¹⁸ Judas aqa kumbra tulanj uge. Aqa kumbra uge agiende. Juda tamo kokba nanġi na a silali yonabqa Yesus osiqqa nango banq di atej. A silali di osiqqa mandam taqal bei awaiyej. Awaiyosiqqa a mandam dia ulonjosiqqa aqa mene paraonaqa bi bilenej. ¹⁹ Bunuqna tamo unġasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanġi deqa qusibqa mandam di aqa ħam “Akeldama” waiyeb. Di nanġo segi anjam na ħam waiyeb. Ħam di aqa damu, “Lej Aiqajqa Mandam.”

²⁰ Ariya Pita a olo marej, “Devit a nami Qotei louqa buk milligiq di Judas qa endegsi nengrenyej, ‘Aqa tal laja sqas. Tamo bei na olo aqa tal oqasai.’ Osiqqa olo Judas qa endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei na kamba aqa wau oqas.’”

²¹ “Deqa ijo was ninġi quiy. Iga tamo bei giltonamqa a na Judas aqa sawa osim iga ti Yesus aqa wau ojqom. Iga nami Tamo Koba Yesus dauryosim laqnamqa bati deqa tamo nanġi iga koba na soqnem deqaji bei giltqom. ²² Jon yansnjro qaji aqa bati qa Yesus na aqa wau utru atej dena bosu bosiq Qotei a Yesus yaigosiqqa laj qureq oqej. Bati deqa tamo nanġi iga koba na soqnem deqaji bei giltonamqa a iga ti Yesus aqa wau ojqom. Ojsimqa Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa mare mare laqnoq.”

²³ Pita a nanği anjam degsi minjrnaqa nanği na tamo aiyel giltjnreb. Josep Matias wou giltjnreb. Josep aqa ñam bei Barsabas. Aqa ñam bei Jastas. ²⁴ Nangi aiyel giltjnrsibqa endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni tamo kalil nanngo areqalo qalie. Deqa tamo aiyel endi ni yai giltqam di iga osorgimqa tamo dena Judas aqa sawa osim aqa wau ojgas. ²⁵ Judas a wau di uratosiqa moisiq sawa uge ni nami a aiqajqa giltem qaji deq aiyey.” ²⁶ Nangi degsib pailyosib koboonaqa tamo yai na kamba Judas aqa wau ojgas deqa marsibqa meniñ silali alañeb. Alanonabqa Matias aqa meniñ na bunyej. Deqa nanği Matias giltonabqa a Yesus aqa anjam maro tamo 11 nanği koba na sosib wauoqneb.

2

Qotei aqa Mondor a mandamq aiyey

¹⁻² Onaqa Juda nanngo yori bati koba ñam Pentikos di brantej. Juda nanngo moma nanği nami ingi meli bunuj otoreleñeb. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus aqa tamo ungasari nanği tal qujaiq di koroosib soqneb. Sonabqa lan goge na jagwa koba anjam ato bulosiq tal nanği awesoqneb qaji deq aiyey. ³ Onaqa ingi bei a ñam pulon bulosiqa aisiq segi segiosiqa nanngo gateq di awoeleñoñaq uneb. ⁴ Bati deqa Mondor Bole a nanngo segi segi are miligiq aisiq meñ bulyetnrnaqa nanği kalil qure utru segi segi nanngo anjam mareleñoqneb.

⁵ Bati deqa Juda tulan gargekoba sawa sawa kalilq di ñambabeb qaji nanği Jerusalem di soqneb. Nangi kalil Qotei qa louoqneb qaji. ⁶⁻⁷ Jagwa koba di anjam ato bulonaqa nanği kalil queb. Qusibqa manwa di unqajqa bosib koroeb. Koroosib nanngo segi segi qure utru anjam Yesus aqa tamo ungasari nanği na mareqñab qusibqa prugugetoqneb. Osib maroqneb, “Tamo ungasari kalil endi Galili qaji. ⁸ Nangi kiyersib gago segi segi qure utru anjam mareqñab iga queqnum?” ⁹ Iga qudei Partia, Midia, Elam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontus, Esia qaji. ¹⁰ Iga qudei Frigia, Pamfilia, Isip qaji. Iga qudei Libia sawa agi Sairini sawa jojom deqaji. Iga qudei Rom qaji. ¹¹ Iga qudei Juda tamo tinñin. Iga qudei Juda nanngo lou dauryqa marsim nanngo miligiq aiyem. Iga qudei Krit. Iga qudei Arebia qaji. Nangi kiyersib gago segi segi qure utru anjam na Qotei aqa manwa kalil qa saeqñab iga queqnum?” ¹² Juda kalil nanği anjam degsib marsibqa prugugetoqñsib segi segi maroqneb, “Endi kumbra kiyero?” ¹³ Onaqa nanği qudei yomuqñsib maroqneb, “Nangi wain bunuj uysib deqa nanariosib anjam lanja lanja mareqñub.”

Pita a anjam palontej

¹⁴ Onaqa Yesus aqa angro 11 nanği Pita ombla tigelosibqa Pita na aqa medabu waqtosiqa endegsi marej, “Ningi Juda ti tamo kalil Jerusalem endi unub qaji ningi ti ijo anjam endi qusib poingem. ¹⁵ Ningi maronub, ‘Tamo ungasari nanği di wain uysib nanarionub.’ Di sai. Endego nobqolo koba. Wain uyqa bati sai. ¹⁶ Manwa ningi bini unonub qaji endeqa Qotei aqa medabu o tamo Joel a nami marej. Agi a endegsi marej, ¹⁷ ‘Qotei a marqo, ‘Dinjo bati jojomoqñimqa e na ijo Mondor qarinyitqa tamo ungasari kalil nanngoq aiqas. Aisim nungo angro mel ti nungo angro sebin ti nanği singila enjrimqa nanği ijo medabu osib anjam maroqñab. Nungo angro wala nanği ti nungo tamo bole bole nanği ti areqalo waqtetnrnoqñimqa ñeio buloqñsibqa ijo kumbra gargekoba unoqñab. ¹⁸ Bati deqa e na ijo Mondor qarinyitqa ijo wau tamo ti ijo wau uña ti nanngoq aisim singila enjroqñimqa nanği ijo medabu osib anjam maroqñab. ¹⁹ Lan goge dia e manwa gargekoba yoqñqai. Mandamq di dego manwa gargekoba yoqñqai. Len ti ñamyuwo ti qurem koba ti qarinyit mandamq aiqas. ²⁰ Senj ambruqas. Bai lentosim leñ bulqas. Amqa Tamo Koba a rianñ koba ti singila koba ti bqas. ²¹ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanği Tamo Koba aqa ñam metosib pailyibqa a na nanngo pailyo qusim nanği kalil elenjamqa nanği so bole gaigai sqab.’” Qotei aqa medabu o qaji tamo Joel a nami anjam degsi marej.

²² “Deqa Israel tamo ungasari, ningi ijo anjam endi quiy. Ningi qalie, Qotei a Yesus Nasaret qaji aqa singila na manwa gargekoba nungo ambleq di yoqñej. A degyoqñej. Di kiyaya? Ningi poingwajqa, Qotei na a qarinyonaq bej. ²³ Bunuqna Qotei na Yesus olo osiq nungo banq di atej. A nami kumbra degyqa marsiq aqa segi areqalo dauryosiq degyey. Degyonaqa ningi na Yesus ojsib tamo uge nanngo banq di atnabqa nanği a osib ñamburbasq di qalnab moiyej. Nungo kumbra dena ningi segi na Yesus qalsib moiyyoteb. ²⁴ Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigelotsiqa moiyo aqa gulbe kobotej. Deqa moiyo na Yesus a olo ojqa keresai. ²⁵ Agi Devit a nami Yesus qa endegsi marej, ‘Tamo Koba a bati gaigai ijo ulatamuq di sonaq e uneqnum. A ijo ban woq di unu deqa e padalqasai.

²⁶ Deqa e tulan arebolebolebeqnu. E arebolebole na anjam mareqnum.

O Qotei, ingi bole bole ni na e ebqajqa marem qaji di e oqajqa tariñoqñsim unum.

²⁷ Ni ijo qunun uratim moiyo qureq aiqasai.

Ni ino segi angro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.

²⁸ Nambile sqajqa gam di ni na e osorbeqnum.

Ni e ombla sqam deqa e tulan areboleboleibeqnu.'

Devit a nami anjam degsi marej.

²⁹ "O ijo was, e bole mernjwai. Gago moma Devit a moinaqa subq ateb. Aqa sub agi bini unu iga gaigai uneqnum. ³⁰⁻³¹ Nami Qotei na Devit minje, 'Mondonj ino moma nanji paraosibqa leñ dena tamo bei a nambabqas. Amqa e na tamo di gilitqqa ni mandor koba unum dego kere a kamba ino sawa osim Mandor Koba sqas.' Qotei a nami Devit anjam degsi minjsiqa aqa anjam di singilatosiqa olo minje, 'E ijo anjam di uratqasai. E dauryqai.' Devit a Qotei aqa medabu o tamo soqnej deqa kumbra Qotei na mondonj yqas qaji di Devit a nami qalieej. Osiqa Kristus qa endegsi marej, 'Bunuqna a subq na tigelqas.' Osiqa olo marej, 'Qotei na Kristus moiyo qureq di uratqasai. Aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.' ³² O ijo was, Yesus qujai di Qotei a subq na tigeltonaqa iga kalil njamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum. ³³ A lanj qureq oqsij ñam kobaquja osiq Qotei aqa banj woq di awoej. Osiqa Mondor Bole ninji nami enjwa marej qaji di aqa Abu aqaq dena yayisosiqa qarinyoqo aiqoqa ninji unsib nunjo dabkala na dego quonub. ³⁴ Devit a subq na tigelosiq lanj qureq oqosai. Ariya a Kristus qa endegsi marej,

'Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minje,

"Ni ijo banj woq endi awo.

³⁵ Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nanji elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanji taqatnjrqam.' "

Devit a nami Kristus qa degsi marej.

³⁶ "Deqa Israel tamo ungasari, ninji kalil endegsi poingem. Yesus agi ninji na namburbasq di qalñab moiyej qaji a Qotei na olo giltosiqa a gago Tamo Koba Kristus ñam waiyej."

Tamo ungasari gargekoba nanji are bulyosib yanso eb

³⁷ Onaqa tamo ungasari nanji Pita aqa anjam di qunabqa anjam dena nanjo are qamet-njrej. Deqa nanji na Yesus aqa angro nanji Pita ombla minjreb, "O gago was ninji na mergiy. Iga kiyeronamqa Qotei na iga elenjamqa iga padalqasai?" ³⁸ Onaqa Pita na kamba minjrej, "Ninji segi segi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Babqa iga Yesus Kristus aqa ñam na ninji yansnjonam Qotei na nunjo une kalil kobotetngwas. Osim aqa Mondor Bole ninji lanja enjwas. Awai saiqoji. ³⁹ Qotei a nami marej, 'E na ninji ti nunjo angro ti tamo kalil isa isaq di unub qaji nanji ti ijo Mondor enjwai.' Qotei a nami degsi marej. Deqa ninji quiy. Gago Tamo Koba Qotei a aqa anjam di uratqasai. Tamo ungasari kalil a na metnjrim aqaq bqab qaji nanji aqa Mondor enjrqas."

⁴⁰ Pita a anjam deqaji gargekoba singila na nanji minjroqnej. Osiqa olo endegsi minjrej, "Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji kumbra uge uge yoqnsib laqñub. Ninji nanji ti Qotei na padaltngaim deqa ninji geregere ñam atoqniy." ⁴¹ Pita a anjam degsi marnaqa bati deqa tamo ungasari 3,000 nanji aqa anjam di qusib nanjo are miligiq di ateb. Osib nanji yanso eb. Nanji Yesus qa nanjo areqalo singilateb deqa nanjo tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aisib koba na soqneb.

Yesus aqa tamo ungasari kalil nanji are qujaitoqnsib soqneb

⁴² Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji bati gaigai aqa anjam maro tamo nanjo anjam quoqnsib dauryoqneb. Nanji are qujaitoqnsib bem gentoqnsib uyoqnsibqa Qotei pailyoqnsib soqneb. ⁴³ Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanji di singila enjreqnaqa nanji manjwa gargekoba yoqneb. Yeqñab Yesus aqa tamo ungasari kalil nanji manjwa di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqneb. ⁴⁴ Tamo ungasari kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji bati gaigai koroqnsibqa are qujaitoqnsib soqneb. Nanjo inji inji kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoqneb. ⁴⁵ Nanjo mandam ti inji inji ti qarinyeleneqñab tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjreqñab oqnsib Yesus aqa tamo ungasari inji inji saiqoji nanji jeisib enjroqneb. ⁴⁶⁻⁴⁷ Nanji bati gaigai are qujaitoqnsib sosibqa atra tal miligiq di koroqnsib louqneb. Nanjo segi segi talq di dego koroqnsibqa bem gentoqnsib uyoqneb. Nanji arebolebole ti lawo na sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib koba na inji uyoqneb. Degyeqñabqa tamo ungasari kalil nanji nanjo kumbra di unoqnsib nanji qa tulan areboleboleinjqroqnej. Bati gaigai tamo ungasari qudei nanji are bulyeqñab Tamo Koba a na nanji eleneqnaqa nanji boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aiyoqnsib koba na soqneb.

3

Pita Jon wo nanji na tamo sinja qandamo boleteb

¹⁻² Bati gaigai bilaq senj kelinteqnaqa Juda tamo ungasari nanji atra tal miligiq giloqnsib dia Qotei pailyoqneb. Pailyo bati bei Pita Jon wo nanji aiyel pailyoqna marsib atra tal miligiq

gilqa laqnaabqa tamo bei ai miligiq na singa qandamo nambabej qaji a atra tal siranme jomq di awosqnej. Bati gaigai aqa was nanqi a qoboiyoqnsib boqnsib siranme jomq di ateqnaabqa awoqnsiq tamo ungasari atra tal miligiq gileqnaabqa silali qa njiljroqnej. Siranme di aqa nam Siranme Boledamu. ³ Bati deqa Pita Jon wo nanqi atra tal miligiq gilqa laqnaabqa unjrnsiq silali qa njiljre. ⁴ Onaqa nanqi aiyel na tamo di koqyosibqa Pita na minje, "Ni aqo nige." ⁵ Degsi minjnaqa a are qalej, "Nanqi aiyel silali bei ebqab." Degsi are qalsiqa nanqi aiyel koqnjresqnej. ⁶ Onaqa Pita na minje, "E silali saiqoji. Ijo ingi bei unu di ni emqai. Yesus Kristus Nasaret qaji aqa nam na e ni mermonum, 'Ni tigelosim walwel.'" ⁷⁻⁸ Degsi minjsiqa aqa ban woq di ojsiq tigeltonaqa aqa singa tombol singilaonab tigelobjatosiq walwelej. Osiqa Pita Jon wo nanqi aiyel daurnjrsiq atra tal miligiq gilsiq tulan areboleboleiyeqnaqa pruprugosiq Qotei aqa nam soqtoqnej. ⁹⁻¹⁰ A degyeqnaqa tamo ungasari kalil nanqi a unsibqa are koba qaloqneb. Osib maroqneb, "Tamo singa qandamo bati gaigai atra tal siranme jomq di awoqnsiq silali qa njileqnu qaji agi a di."

Pita a atra tal miligiq di anjam palontej

¹¹ Tamo di a Pita Jon wo nanqi aiyel daurnjrsiq laqnaqa tamo ungasari kalil nanqi a unoqnsib are koba qaloqneb. Deqa nanqi gurgur ti bosib atra tal meq di Pita Jon wo sonabqa koba na koroqneb. Atra tal me di aqa nam Solomon aqa Tal Me. ¹² Tamo ungasari nanqi bosib koroqneb Pita a nanqi unjrnsiq endegsi minjre, "O Israel tamo ungasari, ningi kiyaaqo aqo aiyel tamo di boletonum unsibqa are koba qaleqnu? Ningi kiyaaqo aqo aiyel nugsibqa endegsib mareqnu, 'Nanjo segi singila na ti kumbra bole na ti tamo di boletonub walwelqo?' Ningi degsib maraib. ¹³ Qotei aqa wau tamo Yesus aqa singila na tamo di boleosiq walwelqo. Qotei a Abraham, Aisak, Jekop, gago moma kalil nanqi ti nanjo Qotei. A na Yesus lan qureq osi oqsq nam kobaquja yej. Yesus qujai di ningi na osib jeu tamo nanjo banq di ateb. Onaqa Pailat a olo Yesus tonto talq dena oqeq atqajqa marnaqa ningi na saide. ¹⁴ Yesus a Qotei aqa segi Tamo Boledamu. A une saiqoji. Ariya ningi na Yesus qoreiyosib saidosib Pailat minje, "Tonto tamo bei oqeq atsim ege." Ningi na Pailat degsib minjnabqa a nunjo anjam di dauryosiqa leq ojo tamo osiqa oqeq atsiq engej. ¹⁵ Ariya Yesus a segi njambile qa utru. Di ningi na qalnab moiyej. Moinaqa Qotei na olo subq na tigeltonaqa iga gago namdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum. ¹⁶ Aqo aiyel Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa nam na tamo singa qandamo di boletonum a singilaqo. Tamo singa qandamo di ningi qalie. Ningi gaigai a unoqneb. Yesus a segi na aqo aiyel singila egwoqa a qa gago areqalo singilatosim tamo di boletonumqa nunjo namdamuq di walwelqo.

¹⁷ "O gago was, e qalieonum, ningi ti nunjo gate nanqi ti une kobaquja ateb di ningi poingosai. ¹⁸ Ningi kumbra di yeb deqa Qotei aqa medabu o tamo kalil nanjo anjam nami maroqneb qaji di aqa damu Qotei na babtej. Agi Qotei na nanjo medabu singilatetnjreinaqa nanqi endegsib maroqneb, 'Qotei aqa Kristus a jaqatin koba osim moiqa.'

¹⁹⁻²⁰ "Deqa ijo was kalil, ningi are bulyosib Tamo Koba aqaq boi. Babqa a na nunjo une kobotngsim ningi singila bunuj engwas. Osim mondon a na Yesus olo qarinyim nunjoq bqas. Tamo di agi Kristus Qotei a nami ningi qa osiq giltej qaji. ²¹ A lan qureq oqej di unu. A di soqnimqa Qotei na mandam bunuj ti lan bunuj ti atqa bati brantimqa a olo bqas. Qotei a nami aqa kumbra deqa anjam marej. Osiqa aqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanqi minjreinaqa nanqi na nenjrejoqneb.

²² "Nami Moses a Yesus qa endegsi marej, 'Mondon Tamo Koba Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunjo ambleq dena tigeltimqa a anjam merngoqnaqas. Anjam merngoqnimqa ningi aqa anjam kalil qusib dauryoqni. ²³ Tamo ungasari kalil aqa anjam quqwa uratqab qaji nanqi Qotei na numim morenqab. Deqa nanqi olo Qotei aqa tamo ungasari nanjo ambleq di sqasai.' Moses a nami Yesus qa degsi marej. ²⁴ Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi dego nami Yesus qa anjam degsib maroqneb. Agi Samuel a utru atsiqa a Yesus bqajqa bati qalieosiq deqa Yesus qa anjam maroqnej. Samuel a moinaqa Qotei aqa medabu o tamo kalil bunuqna branteleneb qaji nanqi dego Yesus bqajqa bati qalieosib deqa anjam maroqneb.

²⁵ "Qotei a ningi elenqa osiq deqa aqa medabu o qaji tamo nanqi qarinjreinaqa aqa anjam mare mare laqneb. A nami nunjo moma utru nanqi ti koba na anjam qosisibqa Abraham endegsi minje, 'Mondon ino moma nanqi paraosibqa leq dena tamo bei njambabqas. Nambabosim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi boletnjrqas.' Qotei a ningi elenqa osiq deqa anjam di Abraham minje. ²⁶ Osiqa bunuqna aqa wau tamo Yesus a qarinyonaq nunjoq aiyej. Qotei a are qalej, a Yesus qarinyim a ningi kalil boletngimqa ningi nunjo kumbra uge uge kalil uratqab. Qotei a degsi are qalsiq Yesus qarinyonaq nunjoq aiyej."

4

Nanggi na Pita Jon wo ojelejosib tonto talq di breinjreb

¹⁻³ Pita Jon wo nanggi na tamo ungasari nanggi Qotei aqa anjam minjreknabqa atra tamo nanggi ti Sadyusi nanggi ti atra tal taqato tamo nanggo gate ombla na tulan minjin oqetnjrnabqa bosib nanggi aiyel ojelejosib tonto talq di breinjreb. Di kiyaaqa? Nanggi aiyel maroqneb, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa tamo kalil nanggi dego moisiq olo subq na tigelqab.” Deqa nanggi aiyel tonto talq di breinjreb. Bilaqtej deqa nanggi aiyel tonto talq di uratnjrnab sonab nebeej. ⁴ Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanggi Qotei aqa anjam quoqnsib Yesus qa nanggo areqalo singilatoqneb. Nanggi kalil turteb 5,000.

Pita Jon wo nanggi Juda gate kokba nanggo ulatamud di tigeleb

⁵ Nebeonaqa Juda nanggo tamo kokba ti gate nanggi ti dal anjam qalie tamo nanggi ti Jerusalem di koroeb. ⁶ Atra tamo gate Anas aqa lej kalil nanggi ti dego koroeb. Bei Kaiafas. Bei Jon. Bei Aleksanda. ⁷ Koroosib Pita Jon wo nanggi metnjrnab bonab nanggo ambleq di tigeltjrnab. Tamo singa qandamyonaq olo boleej qaji a dego osi bosib tigelteb. Osib Pita Jon wo nenemnjreb, “Ningi singila qabe na osib tamo endi boleteb? Ningi yai aqa ñam na boleteb?”

⁸⁻⁹ Onaqa Mondor Bole a Pita aqa miligiq aisiq medabu singilatetonaqa a na nanggi endegsi minjreb. “O Israel tamo kokba ti gate ninggi ti ijo anjam endi quiy. Aqa aiyel na tamo singa qandamo endi boletem deqa ninggi iga osib nungo ñamdamuq di tigeltgonub. Tamo endi a kiyersi boleej deqa ninggi qalieqa osib nenemgonub. ¹⁰ Deqa ninggi ti Israel tamo ungasari kalil ti ijo anjam endi qusib poinjem. Nasaret tamo Yesus Kristus agi ninggi na ñamburbasq di qalnab Qotei a olo subq na tigeltej qaji aqa ñam na tamo endi a boleqo. Boleosiq nungo ulatamud endi tigelesonaq ninggi unonub. ¹¹ Yesus a tal ai bul. Ninggi tal gereiyo qaji tamo bul. Ninggi na tal ai di arqsiqbqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa Qotei na olo tal ai di osiqa tal singilatqajqa deqa tumaq di tigeltej unu. ¹² Ninggi quiy. Tamo bei aqa ñam na Qotei na iga elenqasai. Yesus aqa ñam na qujai Qotei na iga elenqas. Amqa iga padalqasai. Iga elenqajqa tamo bei saiqoji. Sawa bei beiq di Qotei na tamo bei iga osorgosai bole sai.”

¹³ Pita Jon wo nanggi singila na anjam di maroqneb nanggi ulaosai. Deqa Juda tamo kokba nanggi tulan prugeb. Di kiyaaqa? Nanggi qalieeb, nanggi aiyel nami skul beiq gilosai. Nanggi tamo lanaj. Degsib qalieosib poinjreb, nanggi aiyel nami Yesus ombla laqneb. ¹⁴ Tamo singa qandamyonaq olo boleej qaji a Pita Jon wo nanggo areq di tigelesonaq Juda tamo kokba nanggi unsibqa anjam bei kamba marqa keresaiinjreb.

¹⁵ Deqa nanggi na Pita Jon wo minjrnabqa taqal beiq gilnabqa nanggi segi qairosib mareb, ¹⁶ “Iga nanggi aiyel kiyernjrnab? Nanggi aiyel manwa kobaquja yonubqa Jerusalem tamo ungasari kalil nanggi quekritonub. Deqa iga gisan qa marqa keresai. ¹⁷ Unqum, iga na nanggi aiyel Yesus aqa ñam mare mare laqajqa saidnjrnab. Yimqa nanggo anjam kobaqasai.” ¹⁸ Juda tamo kokba nanggi degsib qairosib nanggi aiyel olo metnjrnab bonabqa singila na saidnjrsib minjreb, “Ningi aiyel olo Yesus aqa ñam maroqnaib. Medabu getentiy.”

¹⁹ Onaqa Pita Jon wo nanggi na kamba minjreb, “Aqa aiyel Qotei aqa anjam dauryqa uratosim olo nungo anjam dauryqom di Qotei aqa ñangalaq di kumbra bole e? Ningi segi mariy. ²⁰ Aqa aiyel medabu getentqa keresai. Qotei aqa manwa kalil gago ñamdamu na unoqnem qaji deqa iga mare mare laqnmom. Aqa anjam kalil gago dabkala na quoqnem qaji di dego iga mare mare laqnmom. Iga uratqa keresai.”

²¹ Onaqa Juda tamo kokba nanggi na olo nanggi aiyel Yesus aqa ñam marqajqa singila na saidnjrsib uratnjrnab gileb. Nanggi aiyel na tamo singa qandamo boletonabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanggi unsibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Deqa Juda tamo kokba nanggi tamo ungasari nanggi ulainjreb. Nanggi nanggo aiyel jejamud di une bei babtosai deqa nanggi ñumqa keresai. Utru deqa nanggi tamo ungasari nanggi ulainjrsib nanggi aiyel uratnjrnab gileb. ²² Tamo singa qandamo nanggi aiyel na boleteb qaji di aqa wausau 40.

Yesus aqa wau tamo nanggi Qotei pailiyeb

²³ Juda tamo kokba nanggi na nanggi aiyel uratnjrnab gilsib tamo ungasari Yesus qa nanggo areqalo singilateb qaji nanggoq di branteb. Brantosib anjam kalil atra tamo kokba ti tamo gate ti nanggi na minjreb qaji deqa sainjreb. ²⁴ Sainjrnab qusibqa tulan areboleboleinjreb. Deqa nanggi kalil medabu quajatosib Qotei endegsib pailiyeb, “O Tamo Koba, ni na laj ti mandam ti yuwal ti ingi inji kalil ti atem unub. ²⁵ Nami ni na Mondor Bole qarinyonamqa aisiq ino wau tamo agi gago moma Devit aqa medabu singilatetonaqa endegsi marej, ‘Kiyaaqa sawa bei bei qaji nanggi minjin oqetnjregnu?’

Kiyaaqa nanggo areqalo tulan nanarieqnaq nanggi Qotei ti qotqajqa qaireqnub?

²⁶ Sawa bei beiq di mandor kokba nanggi tigeloqnsib Kristus qalib moiqaqqa deqa singilaeqnub.

Gate kokba nanġi na Tamo Koba aqa Kristus wo qoto itnjrqajqa deqa koroeqnuḅ.’

²⁷ “O Qotei, Devit aqa anjam di aqa damu gam endena brantej. Herot wo Pontius Pailat wo Israel nanġi ti sawa bei bei qaji nanġi ti kalil qure endia koroosibqa ino segi wau tamo bole Yesus ni nami giltem qaji a ugeugeiyqa marsibqa anjam kereteb. ²⁸ O Qotei, ni nami marem, ‘Nanġi Yesus qalib moiqas.’ Ino anjam di agi nanġi dauryosib Yesus qalnab moiyej. Nanġo segi areqalo na nanġi Yesus qalosai. Ino singila na ti ino areqalo na ti nanġi Yesus qalnab moiyej. ²⁹ O Tamo Koba, Juda tamo kokba nanġi minjin oqetnjrqoqa iga ula egwajqa anjam mergonub di ni unime. Iga ino wau tamo unum. Deqa ni iga singila egoqnmqqa iga ino anjam maroqnqom. Iga ulaqasai. ³⁰ Ni iga singila egoqnmqqa iga ino wau tamo bole Yesus aqa ñam na tamo unġasari nanġi boletnjroqnqom. Osim ino manwa kokba babtoqnqom.”

³¹ Nanġi degsib Qotei pailyosib koboonaqa tal nanġi koroesoqneḅ qaji di renġinej. Onaqa Mondor Bole aisiqa nanġi singila enjrnqaqa nanġi Qotei aqa anjam mare mare laqneḅ. Nanġi ulaosai.

Yesus aqa tamo unġasari nanġi na nanġo Kristen was nanġi aqaryainjroqneḅ

³² Bati deqa tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo singilateḅ qaji nanġi kalil are qujaitoqnsib soqneḅ. Tamo bei na aqa inġi inġi saiaosiq aqa segi qa marosaiqonej. Nanġo inġi inġi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyqoneḅ. ³³ Tamo Koba Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanġi aqa wau ojoqneḅ. A subq na tigelej anjam di nanġi mare mare laqneḅ. Nanġo anjam di singila ti. Nanġi mare mare laqneḅ Qotei a nanġi qa are tulan boleiyqonej. ³⁴⁻³⁵ Tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo singilateḅ qaji nanġi kalil inġi kere soqneḅ. Bei a inġi qa truquosaiqonej. Di kiyaaqa? Nanġi nanġo segi mandam ti tal ti qarinyeqnabqa tamo qude na awaiyoqnsib silali enjroqneḅ. Enjreḅqnsib silali di osi boqnsib Yesus aqa anjam maro tamo nanġo baḅq di ateqneḅ nanġi na tamo inġi inġi saiqoqi nanġi jeisib enjroqneḅ.

³⁶ Nanġo ambleq di tamo bei soqneḅ aqa ñam Josep. Aqa ñam bei Barnabas. Yesus aqa anjam maro tamo nanġi na ñam di waiyeḅ. Aqa ñam di aqa damu, “Tamo are singilatetnjro qaji.” Barnabas a Livai aqa lenj. A Saiprus nui qaji. ³⁷ Aqa mandam bei soqneḅ di tamo qude na awaiyosib silali yonab osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanġo baḅq di ateq.

5

Ananaias aqa njanj Safaira wo nanġi Qotei gisanjyeb

¹⁻² Ariya tamo bei soqneḅ aqa ñam Ananaias. Aqa njanj aqa ñam Safaira. Ananaias aqa mandam bei tamo qude na awaiyosib silali yonabqa a silali di osiqa aqa njanj wo anjam keretosib silali oto aqa segi qa ulitosiq oto bei osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanġo baḅq di ateq. ³ Onaqa Pita na minjej, “Ananaias, kiyaaqa Satan a ino are miligiq aidoqa ni Mondor Bole a gisanjonum? Ino mandam awaiyonub silali osim kiyaaqa oto bei ino segi qa marsim ulitonum? ⁴ Nami ino mandam awaiyosaisonaḅqa di ino segi mandam. Ariya bunuqna mandam awaiyosib silali emonub di ino segi silali. Ni segi na silali di taqatosim ni wau kiye yqa osim ye. Ni kiyaaqa gisanjosim maronum, ‘Silali kalil agi osi bonum?’ Ni kiyaaqa kumbra uge di yqajqa are qalonum? Ni que. Ino gisanj anjam di ni na tamo nanġi minjrosai. Ni Qotei gisanjyqa osim minjonum.” ⁵⁻⁶ Pita a degsi marnaqa Ananaias a anjam di qusiqa moiyoqujatosiq mandamq di uloḅej. Onaqa anġro wala nanġi bosib aqa jejamu gara na dalaosib osi gilsib subq ateb. Subq atnabqa tamo unġasari kumbra deqa queḅ qaji nanġi tulan ulaugeteb.

⁷ Sokiñalayonaq Ananaias aqa njanj bej. Aqa gumbuluḅ moiyej di a qaliesai. ⁸ A bonaqa Pita na minjej, “Ni mare. Ni ino gumbuluḅ wo nunġo mandam bei tamo qude na awaiyosib silali enġonub qaji agi ino gumbuluḅ na osi bosiq ebqo endi segi e?” Onaqa minjej, “Od. Silali kalil agide.” ⁹ Degsi minjnaqa Pita na minjej, “Kiyaaqa ni ino gumbuluḅ wo anjam keretosib kumbra uge di yonub? Ningi are qalonub, Tamo Koba aqa Mondor a nunġo kumbra di unqasai. Degosib ninġi yonub. Ni que. Anġro wala ino gumbuluḅ subq atonub qaji nanġi bosib siranmeq di tigelonub. Nanġi ni dego qoboimosib gilsib subq atqab.” ¹⁰ Degsi minjnaqa a dego moiyoqujatosiq Pita aqa singaq di uloḅej. Onaqa anġro wala nanġi bosib a moiyej di unsib qoboiyosib gilsib aqa gumbuluḅ aqa areq di subq ateb. ¹¹ Onaqa tamo unġasari kalil kumbra deqa queḅ qaji nanġi tulan ulaugeteb. Kristen kalil nanġi dego ulaugeteb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanġi manwa gargekoba babtoqneḅ

¹² Bati deqa Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanġi singila enjreḅnaqa nanġi manwa gargekoba yeqneḅqa tamo unġasari nanġi unoqneḅ. Tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo singilateḅ qaji nanġi kalil are qujaitoqnsibqa atra tal meq di koroqnsibqa Qotei qa louoqneḅ. Tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me. ¹³ Jerusalem dia tamo unġasari lanja lanġaj kalil

nanggi na tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngo ñam soqtetnjroqnsibqa nanggi ti koba na koroqajqa ulaoqneb. ¹⁴ Tamo ti unja ti tulanj gargekoba nanggi Tamo Koba Yesus qa nanngo areqalo singilatoqnsib boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngo miligiq aiyeqnab nanggi tulanj kobaoqneb. ¹⁵ Kobaoqnsib nanngo ma tamo nanggi sapaq di ñeiotnjroqnsib qoboinjroqnsib gam qalaq di atelenoqneb. Di kiyaaqa? Pita a gam na walwelosim giloqnmqqa aqa sen qunun na nanggi waburnjroqnmqqa nanngo ma kobooqngajqa deqa. ¹⁶ Qure kiñilala kalil Jerusalem jomq di soqneb qaji dena dego tamo mainjro qaji nanggi ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanggi ti joqnsib boqneb. Joqnsib beqneb nanggi kalil boleqneb.

Lanj angro na Yesus aqa anjam maro tamo nanggi tonto talq dena oqeq atej

¹⁷⁻¹⁸ Yesus aqa anjam maro tamo nanggi kumbra degyeqnabqa atra tamo gate aqa wau qujai agi Sadyusi nanggi ti koba na unsib minjinj oqetnjrnaqa nanggi ojelenosib tonto talq di breinjrnab soqneb. ¹⁹ Sonabqa qoloej. Onaqa Tamo Koba aqa lanj angro bei aisiqa tonto tal siranme waqtosiq nanggi joqnsiq oqedeb. Oqedonabqa lanj angro na minjrej, ²⁰ “Ningi gilsib atra tal miligiq di tigelosib tamo ungasari nanggi ñabile gaigai sqajqa anjam palontosib minjroqniy.” ²¹ Onaqa nanggi lanj angro aqa anjam di dauryosib nobqolo malu qameqnaqa atra tal miligiq gilsib dia tigelosib tamo ungasari nanggi Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

Bati deqa atra tamo gate aqa wau qujai ti nanggi na Juda tamo kokba ti Israel tamo gate ti nanggi metnjrnab bosib koroeb. Koroosib anjam keretosib nanngo qaja tamo nanggi minjreb, “Ningi aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanggi tonto talq dena joqnsib boiy.” ²² Onaqa qaja tamo nanggi aisib tonto talq di brantosib ñam ateb Yesus aqa anjam maro tamo nanggi di sosai. Nangi degsi unsib deqa olo puluosib bosib Juda tamo kokba nanggi minjreb, ²³ “Iga aiyonum di tonto tal siranme qandimesonaq unonum. Tal taqato tamo nanggi anj ti siranmeq di tigelenab. Ariya iga siran waqtosim miligiq gilonum di iga tamo bei unosai.”

²⁴ Degsib minjrnabqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanngo gate ombra na anjam di qusib are koba qalsib maroqneb, “Tamo nanggi di kiyersib tonto tal uratosib jaraiyonub?” ²⁵ Onaqa tamo bei bosiqqa nanggi minjrej, “Ningi quiy. Tamo ñingi na tonto talq di breinjreb qaji nanggi atra tal miligiq di sosibqa anjam plalteqneb tamo ungasari nanggi queqneb.” ²⁶ Degsi minjrnaqa qaja tamo nanggi ti atra tal taqato tamo nanngo gate ombra na atra tal miligiq gileb. Gilsib Yesus aqa anjam maro tamo nanggi di sonab unjrsib ojelenosib joqnsib gileb. Singila na ojsib gilosai. Lawo na joqnsib gileb. Tamo ungasari nanggi njirinjosib meninj osib nanggi ñumaib deqa ulaosib lawo na joqnsib gileb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanggi aqa anjam marqajqa ulaosai

²⁷ Joqnsib gilsib Juda tamo kokba nanngo ulatamuq di tigeltnjreb. Tigelonabqa atra tamo gate na nanggi njirinjrsiqa minjrej, ²⁸ “Ningi Yesus aqa ñam mare mare laqajqa iga singila na saidngem. Di ningi na olo mare mare laqnaqqa tamo ungasari kalil Jerusalem endi unub qaji nanggi quekriteqneb. Di segi sai. Ningi gago jejamuq di une qamoqnsib mareqneb, iga na Yesus ñamburbasq di qalnam moiyej.”

²⁹ Atra tamo gate na Yesus aqa anjam maro tamo nanggi degsi minjrnaqa nanggi Pita ombra na kamba minjreb, “Iga Qotei aqa anjam segi dauryqom di kere. Iga tamo nanngo anjam dauryqasai. ³⁰ Di bole, ñingi na Yesus ñamburbasq di qalnam moiyej. Moinaqa gago moma utru nanngo Qotei na olo subq na tigeltej. ³¹ Yesus qujai di Qotei na lanj qureq osi oqsiqa aqa ban woq di awotej. Deqa Yesus a gago Tamo Koba. A na qujai iga elenajqa iga padalqasai. Yesus qujai dena iga Israel tamo ungasari are bulyetqoqnsiqa gago une kobotetqenu. ³² Iga gago segi ñamdamu na Yesus aqa kumbra di uonoqnem deqa mare mare laqnum. Mondor Bole a dego Yesus aqa kumbra di ubtosiq mareqnu. Mondor di agi Qotei na tamo ungasari aqa anjam dauryeqneb qaji nanggi enjreqnu.”

Gamaliel a Juda tamo kokba nanggi dalnjrej

³³ Onaqa Juda tamo kokba nanggi Yesus aqa anjam maro tamo nanngo anjam di qusibqa minjinj ani oqetnjrnaqa nanggi ñumib morengajqa maroqneb. ³⁴ Onaqa nanngo ambleq dena Farisi tamo bei aqa ñam Gamaliel a tigelej. A dal anjam qalie tamo kobaquja. Tamo kalil nanggi bati gaigai a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A tigelosiqa Juda tamo kokba nanggi minjrej, “Ningi mati tamo nanggi endi minjrib taqal beiq gileb.” ³⁵ Onaqa nanggi taqal beiq gilnabqa Gamaliel na olo Juda tamo kokba nanggi minjrej, “O Israel tamo, ningi na tamo nanggi endi gulbe enjra osibqa mati geregere are qaliy. ³⁶ Ningi qalie, nami yala tamo bei aqa ñam Teudas a tigelosiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, ‘E tamo kobaquja.’ Degsi mareqnaqa tamo 400 a dauryoqneb. Onaqa Rom nanggi na bosib a qalnam moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanggi segi segi jaraiyonab aqa wau koboej. ³⁷ Bunuqna

tamo ungasari nanngo ñam sisiyo bati qa Galili qaji tamo bei aqa ñam Judas a dego tigelosiqa Rom nanngi ti qotqajqa maroqnsiqa tamo nanngo are tigeltetnjreqnaqa nanngi a dauryoqnebe. Onaqa Rom nanngi na a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqnebe qaji nanngi segi segi jaraiyeb. ³⁸ Deqa ningi quiy. Ningi tamo nanngi endi uratnjrib nanngo wau yoqnebe. Nanngi nanngo segi areqalo na wau endi tigeltqab di nanngo wau koboqas. ³⁹ Ariya nanngi Qotei aqa areqalo na wau endi tigeltqab di ningi na nanngi kobotnjrqa keresai. Ningi nanngi ñumqab di ningi Qotei ti qotqab.”

Gamaliel na Juda tamo kokba nanngi degsi minjrnaqa nanngi aqa anjam di dauryosib Yesus aqa anjam maro tamo nanngi ñumqa urateb. ⁴⁰ Osib nanngi metnjrnabqa nanngi olo bonabqa bu toqon na nanngi kumbainjrsib nanngi Yesus aqa ñam olo marqajqa singila na saidnjrsib nanngi uratnjreb. ⁴¹ Onaqa nanngi koro sawa di uratosib gileb. Qotei a are qalej, nanngi Yesus aqa ñam qa jaqatin ti jemai ti oqa kere. Deqa nanngi areboleboleinjrnabqa gileb. ⁴² Nanngi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa uratosaiognebe. Nanngi bati gaigai Yesus aqa anjam plaltoqnsib maroqnebe. Atra tal miligiq di, tamo ungasari nanngo segi segi talq di nanngi anjam endegsib maroqnebe, “Yesus a bole Kristus.”

6

Tamo 7 nanngi injgi jeiyo wau ojqaqqa giltjreb

¹ Bati deqa Juda tulan gargekoba nanngi are bulyoqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilatoqnebe. Juda qudei nanngi Grik qaji. Deqa nanngi Grik anjam qalie. Juda qudei nanngi Hibu qaji. Deqa nanngi Hibu anjam qalie. Bati bei Grik qaji Juda nanngi tigelosib Hibu qaji Juda nanngi qa njirineb. Di kiyaaqa? Ingi jeiyo batieqnaqa Hibu qaji Juda nanngi na Grik qaji Juda nanngo unja qobul nanngi uratnjroqnsib nanngo segi unja qobul nanngi injgi jeisib enjroqnebe. ² Deqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanngi na tamo ungasari kalil Yesus dauryoqnebe qaji nanngi koroinjrsib minjreb, “Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum. Gago wau qujai agi iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Iga gago wau di uratosim injgi jei jeiyoqnaqasai. ³ Deqa ijo was, ningi tamo 7 nunngo ambleq dena giltjriy. Tamo endeqaji giltjriy. Nango kumbra tulan boledamu. Qotei aqa Mondor a nanngoq di sosiqa nanngi singilatnjreqnu. Nanngi powo koba ti unub. Ningi tamo deqaji giltjrsib wau enjribqa nanngi na injgi jeiyetngqoqab. ⁴ Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa iga bati gaigai Qotei pailyoqnsim Yesus aqa anjam mare mare laqnom. Gago wau bole agide.”

⁵ Onaqa Kristen nanngi kalil anjam di qusib odosib tamo 7 nanngi giltjreb. Bei aqa ñam Stiven. Stiven aqa areqalo kalil Yesus qa singilatoqnej. A areqalo aiyeltosaiognej. Mondor Bole a Stiven aqa are miligiq aiyognsiqa singilatoqnej. Bei aqa ñam Filip. Bei Prokorus. Bei Nikanor. Bei Timon. Bei Parmenas. Bei Nikolas. Nikolas aqa qure utru Antiok. A Juda tamo sai. A nami Jerusalem bosiqqa Juda nanngo lou dauryqa marsiq nanngo miligiq aiyey. ⁶ Kristen nanngi na tamo 7 nanngi di giltjrsib Yesus aqa anjam maro tamo nanngo ulatamug di tigeltjrnab nanngo gateq di ban atsib nanngi qa Qotei pailyeb.

⁷ Bati deqa Qotei aqa anjam tulan kobaoqnej. Jerusalem dia tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatoqnebe. Atra tamo gargekoba nanngi dego Qotei aqa anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanngo areqalo singilatoqnebe.

Stiven a Juda tamo kokba nanngo ulatamug di tigelej

⁸ Qotei a Stiven qa are tulan boleiyognsiq a singila yeqnaqa a na tamo ungasari kalil Jerusalem di soqnebe qaji nanngo ñamdamuq di manwa gargekoba yoqnej. ⁹ Onaqa bati bei Juda tamo qudei nanngi tigelosib Stiven ombla anjam na qotoqnebe. Tamo nanngi di Juda nanngo Qotei tal beiq di gaigai louoqnebe. Nanngi nami kanjal tamo sosibqa olo bunuqna nanngo segi wau ojoqnebe deqa nanngi Qotei tal dia louoqnebe. Qotei tal di aqa ñam endegsib waiyeb, “Tamo Nanngo Segi Wau Ojo Qaji Nanngo Qotei Tal.” Tamo nanngi di Stiven ombla anjam na qotoqnebe. Nanngi nami Sairini qure ti Aleksandria qure ti Silisia sawa ti Esia sawaq dena ti beleñeb. ¹⁰ Nanngi Stiven ombla anjam na qoteqnebe Qotei aqa Mondor na Stiven powo koba yoqnej deqa nanngi aqa anjam qalotqa keresai. ¹¹ Deqa nanngi lumu na tamo qudei nanngi metnjrnab bonab minjreb, “Ningi Stiven aqa jejamu laña gisanjiy.” Degyosib silali enjreb. Silali enjrnab nanngi gisanjosib mareb, “Stiven a Moses Qotei wo qa misilij anjam mareqnaq iga quoqnem.” ¹² Nanngi anjam degsib marnabqa Juda tamo ungasari nanngi ti Juda gate nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti qusibqa Stiven qa minjin oqetnjrnabqa a ojeb. A ojsib koro sawaq osi gilsib Juda tamo kokba nanngo ulatamug di tigeltetb. ¹³ Tigeltosib tamo qudei nanngi dego osi bonab nanngi Stiven aqa jejamu laña gisanjosib mareb, “Tamo endi a bati gaigai Qotei aqa atra tal qa ti Moses aqa dal anjam qa ti misilij anjam mareqnu. ¹⁴ Bati bei a endegsi marnaq iga quem, ‘Nasaret tamo Yesus a na atra tal endi niñaqyosim Moses aqa dal anjam iga nami egej qaji di dego kobotosim

dal anjam bunuj egwas.’ ” ¹⁵ Onaqa tamo kalil koro sawaq di awesoqneb qaji nanği Stiven kogyoqneb. Kogyoqnsib aqa ulatamu lanğ anğro aqa ulatamu bulonaq uneb.

7

Stiven a Qotei aqa anjam plaltej

¹ Onaqa atra tamo gate a na Stiven nenemyej, “Nanğo anjam maronub di bole e?” ²⁻³ Onaqa Stiven a kamba marej, “O ijo was ijo abu ti ninği ijo anjam endi quiy. Nami gago moma utru Abraham a Mesopotemia sawaq di sosıqa Haran qureq gilosaisonaqa gago Qotei lanğ qureq di unu qaji a Abraham aqa ulatamuq di brantosıqa minjej, ‘O Abraham, ni ino sawa ti ino was nanği ti uratnjrsimqa mandam mutu bei e na osormıtqa deq gilime.’

⁴ Qotei na Abraham degsi minjnaqa a tigelosıqa Kaldia sawa uratosıq Haran qureq gılsıq di soqnej. Bunuqna aqa abu moınaqa Qotei na a qarınjyonaq mandam mutu ıga bini unum qaji endeq bosıq soqnej. ⁵ Sonaqa Qotei na mandam mutu endi a yosai. A anğro saıqoıi sonaqa Qotei na minjej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma kalil nğambabqab qaji nanği ti mandam mutu endi enğwai.’ ⁶ Osıqa minjej, ‘Mati ino moma kalil nanği sawa beıq di yaun tamo soqınbqa sawa deqaji tamo nanği na wau koba enjroqnsib ugeugeinjroqınbqa wausau 400 gilqas.

⁷ Yımqa e na kamba sawa deqaji tamo nanği peginjrısy nımıtqa ino moma nanği sawa di uratosıb bosıb mandam mutu endia sosıb e qa louoqınbqab.’ Qotei na nami Abraham degsi minjej. ⁸ Osıqa Abraham ombła anjam qosısıqa minjej, ‘Ni mulun unqam.’ Degsi minjnaqa Abraham aqa anğro Aısak a nğambabonaqa bati 8 qa mulun waiyej. Bunuqna Aısak aqa anğro Jekop a nğambabej. Olo bunuqna Jekop aqa anğro 12 nanği dego nğambabej. Di gago moma utru 12.

⁹⁻¹⁰ “Onaqa bati bei Jekop aqa anğro 11 nanği nanğo was Josep qa ugeosıb a ojsıb tamo qudei nanğo banğ di atnabqa nanği na silali enjrsıb Josep osi sımısb Isip sawaq di uratonab soqnej. Josep a Isip sawaq di gulbe ti sonaqa Qotei na aqarıyayoqnsıqa geregereıyoqnej. Osıqa Josep powo koba yeqnaqa Isip nanğo mandor a di unoqnsıqa Josep qa are boleıyonaq soqnej. Deqa a na Josep minjej, ‘Ni gate koba sosım Isip sawa taqatqam.’ Degsi minjej deqa Josep a Isip sawa taqatoqnej. A mandor aqa tal dego taqatoqnej.

¹¹ “Bunuqna Isip sawa ti Kenan sawa ti nanği mam koba osıb gulbe kobaquja iteb. Gago moma utru nanği dego inği saıinjrej. ¹² Onaqa Jekop a endegsi quej, ‘Isip sawaq di inği unu.’ Qusıqa gago moma utru nanği qarınjnırnaq inği awaiyqajqa Isip sumeb. Sımısb inği awaiyosıb olo puluosıb beb. ¹³ Bunuqna Jekop na gago moma utru nanği olo inği awaiyqa qarınjnırnaq Isip sumeb. Sımısb nanğo was Josep aqa ulatamuq di tigelonab a segi qa babtonaq nanği a qa poınjrej. Josep a aqa abu qa ti aqa was nanği qa ti dego babtonaq Isip nanğo mandor a nanği qa poınjrej. ¹⁴ Deqa Josep na aqa was nanği olo qarınjnırnaq aısısb Josep aqa lenğ kalil aqa abu Jekop ombła joqsısb Isip sumeb. Tamo ti unğa ti kalil turtonab 75. ¹⁵ Bati deqa Jekop a Isip sımısqıa dia sosıq moiyej. Gago moma utru nanği dego dia moreneb. ¹⁶ Onaqa nanğo qusa osi bosıb Sekem qureq di subq ateleneb. Sub di nami Abraham a Hamor aqa anğro nanğoq dena awaiyej.

¹⁷ “Ariya Israel nanği Isip uratosıb mandam mutu ıga bini unum qaji endeq bqajqa bati jojomej. Bati jojomonaqa Israel nanği tulanğ gargekobaeb. Agı nami Qotei na Abraham minjej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma nanği ti mandam mutu endi enğwai.’ ¹⁸ Bati deqa Isip nanğo mandor bei tigelej. A Josep qa poıyosai. ¹⁹ Deqa a na gago moma nanği gısa gısanjnıroqnsıq ugeugeinjroqnej. Nanğo anğro nğambabeqna b na nanği minjreınaq osi gıloqnsıb naıuğ di uratnjreınaq morenoqneb. ²⁰ Bati deqa Moses a nğambabej. Qotei a Moses qa are tulanğ boleıyonaq soqnej. Bai qalub qa Moses aqa ai abu nanğo talq di a ulıtosıb geregereıyoqneb. ²¹ Bunuqna nanği Moses osıb yaq di uratonab sonaqa Isip nanğo mandor aqa anğro sebinğ na itosıq aqa segi qa marsıq a boletonaq tamo kobaqujaej. ²² A Isip nanğo skul kobaq gıloqnsıq powo koba oqnej. Deqa a tamo sıngıla koba soqnej. A sıngıla na wauoqnsıqa anjam maroqnej.

²³⁻²⁴ “Moses aqa wausau 40 kereonaqa a na aqa was Israel nanği unjrqajqa marsıqa gılsıq nanğoq di brantej. Brantonaga Isip tamo bei na Israel tamo bei qalougeteqnaq unısqıa a kamba Israel tamo di aqarıyayosıq Isip tamo qalnaq moiyej. ²⁵ Osıqa are qalej, ‘İjo was Israel nanği ijo kumbra di unsıb endegsi poınjrqa, “Bole, Qotei a Moses gıltımqa a na ıga joqsım Isip sawa uratqom.” ’ Nanği degsi poınjrosai. ²⁶ Nebeonaqa Moses a olo walwelosi gılsıq Israel tamo aıyel qoteqnaq unjrsıqa nanği aıyel potnjrsıq minjrej, ‘Ninği aıyel was wo. Kıyaqa ninği qoteqnaq?’ ²⁷ Degsi minjnırnaqa tamo aqa was qalolqnej qaji a na tigelosıqa Moses aqa banğ gotranıyetosıqa minjej, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa ıga taqatgosım gago une gereıyqa bonum?’ ²⁸ Ya ni na Isip tamo bei qalnam moiyej degsim e olo lıbsım moiyoıtbqam e?’ ²⁹ Onaqa Moses a anjam di qusıqa a ulanğosıq gılsıq Midian sawaq di yaunjej. Di sosıqa unğa osıqa anğro mel aıyel nğambabtınjrej.

³⁰ “A di sosisqa wausau 40 koboonaqa Sainai mana aqa wadau sawaq di nam luwit yusiq pulonjeqnaqa Qotei aqa lan angro bei nam pulonq di sonaq unej. ³¹⁻³² Unsiqa are koba qalsiqa olo geregere unqa osiqa nam luwit utruq gilej. Gilnaqa nam pulon miligiq di Tamo Koba a na anjam endegsi minjej, ‘O Moses, e ino moma nanjo Qotei. E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Degsi minjnaqa Moses a qusiqa ulaugetosiq gindagindanjej. Osiqa nam pulon di unqa uratosiqa turuej. ³³ Onaqa Tamo Koba a na olo minjej, ‘Mandam mutu kiñala ni tigelejnum endi getento koba. Deqa ino sinja tatal piqt. ³⁴ Ni que. Ijo segi tamo ungasari nanji Isip sawaq di gulbe koba ti sonab e unjreqnum. Nanji akamkobaq nab e queqnum. Deqa e na nanji Isip nanjo mandor aqa banq dena elenqai. E deqa ni mermqa bonum. Deqa ni tigel. E ni qarijnmitqa Isip aiqam.’ Qotei na Moses degsi minjej.

³⁵ “O ijo was, Moses qujai di nami Israel nanji na qoreiyosib minjeb, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?’ Agi a qujai Qotei na gate koba atsiqa qarinyonaqa a Israel nanjoq aisiqa aqaryainjrej. Lan angro nam luwitq di sosisqa Moses aqaq di brantej qaji a Moses singilatonaq a kumbra di yej. ³⁶ Moses qujai dena Isip aisiq dia manwa gargekoba yoqnej. Osiqa Israel nanji joqsiqa Isip uratosib gilsib wadau sawaq di, Yuwal Lentq di Moses na manwa gargekoba yeqnaqa wausau 40 koboej. ³⁷ Moses qujai dena Israel nanji minjrej, ‘Bunuqna Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunjo ambleq dena tigeltimqa a na ninji anjam mernjoqnaqas.’ ³⁸ Moses qujai dena Israel nanji joqsiq wadau sawaq di koroqneq. Di gago moma nanji. Moses qujai di Sainai manaq oqsiq dia lan angro bei na anjam minjnaqa a ombla soqneq. Sosibqa Moses a anjam nambile unu qaji di Qotei aqaq dena yayosiq gago moma nanji enjrej.

³⁹ “Ariya Moses a Sainai mana goge di sonaqa gago moma nanji na aqa anjam dauryqa uratosib a qoreiyosib olo puluosib Isip aiqajqa maroqneq. ⁴⁰ Osib atra tamo gate Aron endegsib minjeb, ‘Ni gago qotei qudei gereiyetgimqa nanji na iga joqsiq puluosim Isip olo aiqom. Moses agi iga Isip dena joqsi bej qaji bini a qabitqo kiyo di iga qaliesai.’ Nanji na Aron degsib minjeb. ⁴¹ Minjsib bati deqa nanji na makau sigtosib aqa sulum gereiyosib gisan qotei di atraiyosib areboleholeinjroqnej. ⁴² Nanji kumbra degyeb deqa Qotei na nanji qoreinjrnaqa nanji sen ti bai ti bongar ti binjroqneq. Nanjo kumbra deqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji bunuqna endegsib nengrenyeb, ‘O Israel tamo ungasari, ninji wausau 40 wadau sawaq di sosibqa makau ti kaja ti nunoqnsib gisan qotei nanji atrainjroqneq. Ninji e atraihosaiqneq. ⁴³ Ninji gisan qotei Molek aqa tal ti gisan qotei Refan aqa bongar ti sigtosib nanjo sulum gereiyosib wadau sawaq di osi laqnsib nanji binjroqneq. Nunjo une deqa e ninji wingitqa ninji sawa endi uratosib Babilon qure taqal beiq gilsib di sqab.’ Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji anjam degsib nengrenyeb.

⁴⁴ “Gago moma nanji wadau sawaq di sosibqa Qotei aqa tal gara na gereiy o qaji di osi laqneq. Tal di Qotei na nami sigtosiqqa Moses osoryonaqa degsi gereiyej. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babtoqnej. ⁴⁵ Bunuqna gago moma nanji tal di onabqa Josua na nanji joqsi bosiqqa mandam mutu endia soqneq. Sonabqa Qotei a Josua minjnaqa a na sawa bei bei qaji nanji winjraq jaraiyonabqa Qotei a gago moma nanji mandam mutu endi enjrej. Bati deqa gago moma nanji Qotei aqa tal di osi bosib mandam mutu endia atnab soqnej gilsil gilsiq Devit aqa batiej. ⁴⁶ Qotei a Devit qa are boleiyonaq soqnej deqa Devit a endegsi pailiej, ‘O Jekop aqa Qotei, ni e odbimqa e ni sqajqa tal kobaquja gereiyetmqai.’ ⁴⁷ Ariya a tal gereiyosai. Bunuqna Devit aqa niri Solomon a na tal di Qotei gereiyetej.

⁴⁸ “O was ninji quiy. Qotei Goge Koba a tal tamo na gereiy o qaji dia sqasai. Aqa medabu o qaji tamo bei a nami anjam endegsi marej, ⁴⁹ ‘Tamo Koba a marqo, “Lan qure a ijo awo jaram koba. Mandam a ijo sinja atqajqa sawa. Deqa e sqajqa tal ninji na gereiyetbqa keresai. E aqaratqajqa sawa bei sosai. ⁵⁰ E ijo segi ban na inji inji kalil di gereiyet unu.”

⁵¹ Stiven a anjam kalil di marekritisq olo Juda tamo kokba nanji singila na endegsi minjrej, “Ninji anjam gotranjo ani tamo. Nunjo are Qotei aqaq di sosai. Ninji sawa bei bei qaji nanji bul. Ninji Qotei aqa anjam quqwa urateqneq. Ninji bati gaigai Mondor Bole aqa anjam dego quqwa urateqneq. Nunjo moma nanji kumbra deqaji yoqneq agi ninji na olo yeqneq. ⁵² Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji na nunjo moma nanji anjam endegsib minjroqneq, ‘Kumbra Bole Yeqnu Qaji Tamo a bqas.’ Degsib minjreqnab nanji quqwa urateqneq. Osib Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanji ugeugeinjroqnsib nunoqneq. Bei uratosaiqneq. Ariya tamo di a bonaqa ninji na nunjo moma nanjo kumbra uge di dauryosib agi tamo di ojsib jeu tamo nanjo banq di ateb. Atnabqa nanji na qalnab moiyej. Tamo di agi Yesus. ⁵³ Moses a lan angro nanjo banq dena dal anjam yainjrej. Dal anjam di ninji na osib olo dauryqa urateqneq.” Stiven a Juda tamo kokba nanji degsi minjrej.

⁵⁴ Onaqa Juda tamo kokba nanği Stiven aqa anjam di qunab are qametrjnraqa minjin ani oqetjnraqa qalagei anjam atoqnej. ⁵⁵ Bati qujai deqa Mondor Bole na Stiven singila yonaqa a lan goqe tarosiqqa Qotei aqa rian koba unej. Unsiqa Yesus a dego Qotei aqa ban woq di tigelesonaq unej. ⁵⁶ Osiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Ningi quiy. Lan waqwoqa Tamo Angro a Qotei aqa ban woq di tigelesonaq e unonum.”

⁵⁷ Stiven a nanği degsi minjnraqa nanği kalil aqa anjam di quqwa uratosib tulan murqumyosib nanço dabkala ban na getentosib gurgur ti gilsib singila na Stiven ojob. ⁵⁸ Ojsib meniñ na qalib moiqaqja titosib qure polomq osi gileb. Osi gilsib meniñ na qaloqneq. Tamo nanği nami Stiven aqa jejamu lanja gisanjyeb qaji nanği na nanço gara jugo piqtelenosib angro wala bei aqa ñam Sol aqa singaq di koroiyeb. ⁵⁹ Tamo kalil nanği meniñ na Stiven qaleqnaqqa a moiqa osiqa endegsi pailyej, “O Tamo Koba Yesus, ni na ijo qunun ame.” ⁶⁰ Degsi pailiyosiqqa singa tombol na awoosiq tulan maosiq marej, “O Tamo Koba, nanği e lubonub nanço une deqa ni na kambatjnraime.” A degsi pailiyosiqqa moiyej.

8

¹⁻² Nanği Stiven qal nab moinaqa Sol a di unsiqa tulan areboleboleiyey. Osiqa marej, “Keretosib Stiven qal nab moiço.” Onaqa tamo qudei Qotei aqa kumbra dauryoqneq qaji nanği Stiven moiyej deqa akamkobaqnsib bosib aqa jejamu osib subq ateb.

Sol a Kristen nanği ugeugeinjroqnej

Bati deqa Jerusalem dia Juda tamo kokba nanği Kristen nanği qa minjin oqetjnraqa ugeugeinjroqneq. Deqa Kristen nanği segi segi jaraiyosib Judia sawa ti Samaria sawa ti deq giloqneq. Yesus aqa anjam maro tamo nanği segi Jerusalem di soqneq. Nanği jaraiyosai. ³ Sol a dego Kristen nanği qa minjin oqeqnaqa ugeugeinjroqnej. A nanço segi segi talq giloqnsiqqa tamo ti unja ti ojelenoqnsiqqa nanği joqoqnsiqq aiyoqnsiqqa tonto talq di breinjroqnej.

Samaria qureq di nanği Qotei aqa anjam mare mare laqneq

⁴ Yesus aqa tamo ungasari jaraiyeb qaji nanği sawa bei beiq di Qotei aqa anjam bole palontoqnsib laqneq. ⁵ Filip a Samaria nanço qure kobaquajaq gilsiqq dia nanği Kristus aqa anjam minjroqnej. ⁶ Minjroqnsiqqa manwa gargekoba yeqnaqa nanği unoqnsib Filip aqa anjam dauryoqneq. ⁷ Tamo ungasari gargekoba nanği mondor uge ti sonabqa Filip na mondor uge wiyetjnreqnaqa mondor uge nanği nanço jejamu uratoqnsib tulan lelenoqnsib jaraiyoqneq. Tamo ungasari jejamu lainjro qaji ti singa qandamnjo qaji ti gargekoba Filip na boletjnroqnej. ⁸ Deqa qure dia tamo ungasari nanği tulan areboleboleinjroqnej.

⁹ Qure dia quñam tamo bei soqnej aqa ñam Saimon. A nami quñam gargekoba yoqnsiqqa aqa segi ñam soqtoqnsiqqa maroqnej, “E tamo kobaquaja.” Degyeqnaqa tamo ungasari qure dia soqneq qaji nanği a ulaiyoqnsibqa binjyoqneq. ¹⁰ Deqa tamo ñam ti tamo lanaj ti kalil qure dia soqneq qaji nanği Saimon aqa anjam quoqnsib dauryoqneq. Osib aqa ñam soqtoqnsib maroqneq, “Tamo endi a singila koba. A Qotei aqa singila na wau eqnu.” ¹¹ Nanği degyoqneq. Di kiyayaqa? Saimon a nami quñam qaloqnsiqq manwa gargekoba yoqnej deqa. Degsi yonaq yonaq nanği a unoqnsib binjyoqneq. ¹² Ariya Qotei na aqa segi tamo ungasari nanği taqatjnrsim nanço Mandor Koba sqas anjam bole di Filip a palontoqnsiqqa Yesus Kristus aqa ñam mare mare laqnej. Laqnaqa tamo ungasari gargekoba nanği quoqnsib are bulyoqnsib Yesus qa nanço areqalo singilatoqneq. Degyeqnaqqa Filip na nanği yansjnroqnej. ¹³ Onaqa Saimon a dego Filip aqa anjam di qusiqa quñam uratosiqq are bulyosiqq aqa areqalo Yesus qa ñam na segi yanso eb. ¹⁴ Deqa Filip na Saimon dego osiq yansey. Janson aqa Saimon a Filip dauryosiqq laqnsiqqa Qotei na Filip aqa ban na manwa gargekoba yeqnaq unoqnsiqqa tulan prugoqnej.

¹⁴⁻¹⁵ Bati deqa Samaria tamo ungasari gargekoba nanği Qotei aqa anjam osib Yesus qa nanço areqalo singilatoqneq. Deqa Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneq qaji nanği degsi qusibqa Pita Jon wo qarijnjnab Samaria nançoq gileb. Gilsib Samaria nanği qa endegsib Qotei pailyeq, “O Abu, ni na Samaria nanği ino Mondor Bole enjrim.” Degsib Qotei pailyeq. ¹⁶ Di kiyayaqa? Bati di Qotei aqa Mondor nançoq aiyoqnsiqq deqa. Nanği Tamo Koba Yesus aqa ñam na segi yanso eb. ¹⁷ Ariya nanği aiyeq Samaria nanği qa pailyoqnsibqa nanço gateq di ban ateqnaq nanği Qotei aqa Mondor oqneq.

¹⁸ Pita Jon wo nanği degyeqnaqqa Saimon a unsiqa silali osi bosiqqa nanği aiyeq silali enjraqa osiqqa minjrej, ¹⁹ “Ningi e dego singila ebibqa e kamba tamo qudei nanço gateq di ban atoqnitqa nanği Mondor Bole oqnaq.”

²⁰ Degsi minjnraqa Pita na minjeq, “Qotei aqa singila endi a na iga lanja egwo. Iga silali na awaiyosai. Deqa ni silali na awaiyqa maraim. Ni kumbra ugetonum. Deqa ni ino silali goji padalqam. ²¹ Ino are miligi Qotei na unço bolesai. Deqa ni iga ombla wau endi ojqa keresai. ²²⁻²³ E ni numonum ino are miligi tulan uge. Ino kumbra uge dena ni singila na

ojejunu. Deqa ni are bulyosim ino kumbra uge di urat. Osim Tamo Koba pailyimqa a ino are uge di taqal waiyetmqas. Yim a ni qa olo are boleiyqas.”²⁴ Onaqa Saimon na minjrej, “Niŋgi segi aiyel e qa Tamo Koba pailyiy. Yimqa e padalqa merbonub di e padalqasai.”

²⁵ Ariya Pita Jon wo nanŋi qure dia Tamo Koba aqa anjam bole palontognsib aqa kumbra kalil qa saogneb. Osib bati bei olo puluosib Jerusalem aiyognsib Samaria nanŋo qure qure kalilq di brantognsib Yesus aqa anjam bole minjre minjre aiyeqnab quoqneb.

Filip a Itiopia tamo bei itosiq Yesus qa saiyognej

²⁶ Onaqa Tamo Koba aqa laŋ angro bei a Filip aqaq aisiqa minjej, “Ni tigelosim gam Jerusalem dena Gasa qureq aiyejunu deq aye.” Gam di wadau sawaq di unu. ²⁷ Onaqa Filip a laŋ angro aqa anjam di qusiqa tigelosiq gam deq aiyej. Aisiq ŋam atej di Itiopia tamo bei a Qotei louqajqa Jerusalem gilsiq dena puluosiq Itiopia sawaq olo aiyeqnaqa gamq di turej. Tamo di a tamo kobaquja. A Itiopia nanŋo mandor aqa ŋoro taqatoqnej. Mandor di aqa ŋam Kandasi. A unja. Aqa ŋoro ti silali ti kalil tamo dena taqatoqnej. ²⁸ Aqa karis goge di awoosiqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nenŋrenq di so qaji di sisiyoqnsiq aiyognej. ²⁹ Onaqa Mondor na Filip minjej, “Ni gilsim karis di jojomye.” ³⁰ Degsi minjnaqa Filip a ururosiq karis jojomyosiqa tamo di a Aisaia aqa anjam sisiyeqnaqa qusiqa nenemyej, “Ni anjam sisiyeqnum di aqa damu poimqo e?” ³¹ Onaqa tamo dena minjej, “E kiyersiy anjam endi aqa damu poibqas? Tamo bei na anjam endi aqa damu plaltosim merbimqa e poibqas.” Osiqa Filip metonaqa a karis gogetosiqa ombla awoeb.

³² Tamo di a Qotei aqa anjam endegsi sisiyoqnej, “A kaja du bul qalib moiqajqa osi gileb. Kaja nanŋi juŋgum joqetnjreqnab mequmosib unub dego kere a mequmesoqnej. ³³ Nanŋi a tulaŋ ugeugeiyosib gisan anjam gargekoba aqa jejamuq di laŋa qametoqneb. Deqa a mandamq endi olo sqasai. A angro saiqoŋi unu deqa tamo qude na aqa angro bei qa marqa keresai.”

³⁴ Itiopia tamo dena anjam di sisiyekritosiq Filip minjej, “Ni e merbe. Qotei aqa medabu o qaji tamo aqa anjam endi yai qa nenŋrenyej? A segi qa kiyo tamo bei qa kiyo nenŋrenyej?”

³⁵ Onaqa Filip a anjam dena utru atsiq Qotei aqa anjam qude ti turtosiq Yesus qa saiyognej.

³⁶ Onaqa nanŋi gam dauryosib aiyognsib gam qalaq di ya bei sonaq unsibqa Itiopia tamo dena Filip minjej, “Ni une. Ya agide. Inŋi bei na e getentbqa keresai. Deqa ni e yansbe.”

³⁷ Onaqa Filip na minjej, “Ni are bulyosim ino areqalo kalil Yesus qa singilatqam di e ni yansmqai.” Onaqa minjej, “E ijo areqalo Yesus Kristus qa singilatosisim poibqo, a Qotei aqa Niri.”

³⁸ Degsi minjsiqa aqa karis tigeltosiq nanŋi aiyel mandamq aisib Filip na a osiq yaq aisiq yansej. ³⁹ Onaqa nanŋi aiyel yaq dena tigelonabqa Tamo Koba aqa Mondor na Filip loutmosiq osi gilsiqqa sawa beiq di atnaqa Itiopia tamo a olo Filip unosai. A yanso ej deqa a tulaŋ areboleboleiyonaqa gam dauryosiq aiyej. ⁴⁰ Onaqa Filip a Asdot qureq di brantosiq dena walweloqnsiqa qure qureq di Yesus aqa anjam bole tamo unŋasari nanŋi minjroqnsiq gilsiq Sisaria qureq di brantej.

9

Sol a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹ Bati deqa Sol na tamo unŋasari Tamo Koba Yesus dauryoqneb qaji nanŋi ugeugeinjsim moiyojnjqajqa singila na maroqnej. Deqa a atra tamo gate aqaq gilsiqqa minjej, ² “Ni anjam bei nenŋrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda tamo kokba nanŋi enjrqai. Enjritqa nanŋi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo unŋasari Damaskus qureq di Yesus aqa gam dauryeqnub qaji nanŋi tontnjrsiy joqsiy Jerusalem bqai.” ³⁻⁴ Degsi minjnaqa anjam di nenŋrenyosiq yonaqa walweloŋi gilsiq Damaskus qure jojomyeqnaqa gamq di pulonj singila koba minjal ti laŋ goge na aqaq aisiq tulaŋ rianjonaqa a ulojosiq mandamq di ŋeiej. Neiesosiqa Yesus aqa kakro quej. Yesus na minjej, “O Sol, ni kiyaqqa e ugeugeibeqnum?” ⁵ Onaqa Sol na minjej, “O Tamo Koba, ni yai?” Onaqa minjej, “E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum. ⁶ Deqa ni tigelosim Damaskus qureq gile. Gilsim dia tamo bei itqam. A na ni wau kiyey yqam di mermqas.”

⁷ Onaqa tamo nanŋi Sol ombla walweloqneb qaji nanŋi Yesus aqa kakro qusib ŋam ateb nanŋi tamo bei unosai. Deqa nanŋi ulaosib mequmosib laŋa tigelesoqneb. ⁸ Onaqa Sol a mandamq dena tigelosiqqa ŋam plaltej a sawa unqa keresai. Deqa nanŋi a babanjosib Damaskus qureq osi gileb. ⁹ Sol a bati qalub ŋam qandimyonaq soqnej. Deqa a inŋi bei uyosai. A ya uyosai dego.

¹⁰ Damaskus qureq di tamo bei aqa ŋam Ananaias a soqnej. A Yesus dauryoqnej qaji. Tamo Koba a na aqa areqalo waqtetosiqa ŋeibilqei na minjej, “O Ananaias.” Onaqa minjej, “Tamo Koba, e agiende.” ¹¹ Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ni tigelosimqa gam bei aqa ŋam

Tiñtin di dauryosim gilsim Judas aqa talq di brantqam. Tarsus tamo bei aqa ñam Sol a dia pailyoqnsiq unu di unqam. ¹² E na Sol aqa areqalo waqtetonumqa a ñeibilqei na kumbra endegsi unqo. Tamo bei aqa ñam Ananias a bosim Sol aqaq di ban atimqa ñam poiyim sawa unqas.”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Ananias na kamba minjej, “O Tamo Koba, Sol a Jerusalem dia ino tamo ungasari nanqi tulan ugeugeinjreanu. Atra tamo kokba nanqi na a qarinyonab Damaskus qure endeq bej. A qure endia tamo ungasari ino ñam metoqnsib pailmeqnuq qaji nanqi tontnjrsim joqsim Jerusalem aiqajqa deqa bej. Tamo gargekoba nanqi degsib mareqnaq e queqnum.” ¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na Ananias minjej, “Ni ijo anjam dauryosim Sol aqaq gile. Sol a ijo wau tamo. E na a giltem deqa a ijo ñam osi walwelosim sawa sawa kalilq di tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanqi ti mandor kokba ti Israel nanqi ti ijo ñam ubtosim minjroqnaq. ¹⁶ A ijo ñam qa gulbe gargekoba itoqnaq. Gulbe di e na osoryoqnit itoqnaq.”

¹⁷ Onaqa Ananias na minjej, “Od, Tamo Koba, e ino anjam dauryaqai.” Osiqa tigelosiq gilsiq Sol soqnej qaji tal di gogetosiq Sol aqaq di ban atsiqa minjej, “O ijo was Sol, Tamo Koba Yesus agi gamq di a segi qa babtonaq ni unem qaji a na e endegsi merbqo, ‘Ni gilsim Sol boletimqa aqa ñamdamu olo poiyqas. Yimqa Mondor Bole a Sol aqa are miligiq aism a singilatqas.’ O Sol, Yesus na e degsi merbosiq qarinqbqoqa agi e inoq bonum.” ¹⁸ Ananias na Sol degsi minjnaqa bati qujai deqa inji bei qe gajige bul Sol aqa ñamdamuq dena ulonjaq ñam poiyonaqa sawa unej. Sawa unsiqqa tigelonaq Ananias na Yesus aqa ñam na yansej. ¹⁹⁻²⁰ Yansonaqa a inji uynaqa jejamu singilaej.

Sol a Damaskus qureq di maroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri”

Sol a bati qudei Damaskus qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneq qaji nanqi koba na koroqneq. A Juda nanjo Qotei tal dego miligiq giloqnsiqqa nanqi endegsi minjroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri.” ²¹ Yeqnaqa tamo ungasari aqa anjam quoqneq qaji nanqi tulan prugoqnsib maroqneq, “Ninji uniy. Sol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu. A nami Jerusalem dia tamo ungasari Yesus aqa ñam metoqnsib pailyeqnuq qaji nanqi ugeugeinjroqnej. Osiqa Damaskus endia dego nanqi tontnjrsim atra tamo kokba nanjoq olo joqsim aiqajqa bej.” Tamo ungasari nanqi degsib maroqnsib tulan prugoqneq.

²² Sol a singila na Qotei aqa wau yeqnaqa aqa singila ti powo ti tulan kobaoqnej. Deqa a Qotei aqa anjam geregere plaltoqnsiqqa endegsi maroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” Degsi mareqnaqa Juda tamo kokba Damaskus di soqneq qaji nanqi aqa anjam qalotqa keresainjroqnej.

Juda tamo kokba nanqi Sol qalsib moyiotqajqa maroqneq

²³ Onaqa bati gargekoba yala koboonaqa Juda tamo kokba nanqi koroosib mareb, “Iga Sol qalsim moyiotqom.” ²⁴⁻²⁵ Nanqi degsib marsibqa Sol a ulanjaim deqa nanqi qolo ti qanam ti qure aqa siranme kalil taqatesoqneq. Taqatesonabqa tamo ungasari Sol dauryoqneq qaji nanqi na qolo a osib gumbaqq di jigsib qure aqa jen gogetosib sil na gumba tontosib goge na ura uratonab jen qalaaq aiyej.

Sol a Jerusalem aisiq di soqnej

²⁶ Bunuqna Sol a walwelosiqqa Jerusalem di brantosiq tamo ungasari Yesus dauryoqneq qaji nanjoq gilsiqqa minjrej, “E ninji koba na Qotei aqa wau ojgom.” Degsi minjrnaqa nanqi a ulaiyosib saidyeb. Di kiyaqa? A Yesus dauryoqnej di nanqi poinjrosai deqa. ²⁷ Onaqa Barnabas na Sol osiqqa Yesus aqa anjam maro tamo nanjoq gilsiqqa Sol a nami gamq di Tamo Koba unnaqa anjam minjej qaji deqa nanqi sainjrej. Sol a Damaskus dia Yesus aqa ñam na anjam mare mare laqnej a ulaosaioqnej deqa ti Barnabas na nanqi sainjrej. ²⁸ Deqa nanqi Sol osib koba na soqneq. Sosibqa Sol a Jerusalem dia Tamo Koba aqa ñam na anjam mare mare laqnej. A ulaosaioqnej. ²⁹ Bati bei Sol a Juda tamo qudei ti anjam na qotoqneq. Tamo nanqi di Grik anjam maro qaji. Nanqi Sol ombla anjam na qotsibqa nanqi a qa ugeosib mareb, “Iga Sol qalsim moyiotqom.” ³⁰ Onaqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi deqa quqnsibqa Sol osib Sisaria qureq osi gileb. Gilsib dena Sol qarinyonabqa Tarsus qureq gilej.

³¹ Bati deqa Judia sawaq di, Galili sawaq di, Samaria sawaq di dego tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi geregere lawo na soqneq. Nanqi bati gaigai Tamo Koba aqa sorgomq di sonabqa Mondor Bole na are singilatetinjroqnej. Tamo ungasari gargekoba nanqi are bulyoqnsib Kristen nanjo miligiq aiyeqnaq nanqi tulan kobaoqneq.

Pita na Ainias boletej

³² Ariya Pita a sawa bei beiq di laqnsiqqa gilsiq Lida qureq di brantej. Brantosiqqa Qotei aqa segi tamo ungasari qure dia soqneq qaji nanqi itnjrej. ³³⁻³⁴ Dia tamo bei soqnej aqa ñam Ainias. A jejamu laiyoqnaq soqnej. Wausau 8 a bijalq di ñeiesoqnej. Onaqa Pita na unsiqqa minjej, “Ainias, Yesus Kristus na ni boletmqo. Deqa ni tigelosim ino bijal qale.” Degsi minjnaqa aqa jejamu singilaonaq a tigelej. ³⁵ Onaqa tamo ungasari kalil Lida qure ti Saron

sawa ti dia soqneq qaji nanqi tamo di boleonaq unsibqa nanqi are bulyosib Tamo Koba qa nanjo areqalo singilateb.

Pita na Tabita tigeltej

³⁶ Jopa qureq di uña bei soqnej aqa ñam Tabita. A Yesus dauryoqnej qaji. Grik anjam na aqa ñam Dorkas. A uña bolequja. A gaigai kumbra tulañ bolequja yoqnsiqa tamo ungasari ingi ingi saiqoji nanqi lueinjroqnsiq ingi anainjroqnej. ³⁷ Bati bei a maiyosiq moiyej. Moinaqa uña qudeu na aqa jejamu yansosib warum bei goge di atnab soqnej. ³⁸ Lida qure di Jopa qure jojom. Deqa Jopa qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqnej qaji nanqi Pita a Lida qureq di soqnej di qusibqa tamo aiyel qarinjrnab aisib Pita minjeb, “Ni urur au. Ni iga daurgosim koba na Jopa qureq gilqom.” ³⁹ Onaqa Pita a tigelosiqa nanqi daurnjrsiqa koba na gilsib Jopa qureq di branteb. Brantonabqa nanqi Pita osib uña moiyej qaji aqa warum miligiq gileb. Gilnabqa uña qobul kalil nanqi Pita aqa areq di koroosib akamoqneq. Osib gara jugo ti gara tugo ti nami Dorkas a nanqi koba na sosibqa gereiyelenej qaji di Pita osoryeb. ⁴⁰ Onaqa Pita a nanqi minjrej, “Ninji kalil oqediy.” Degsi minjrnaga nanqi oqedonab singa pulutosiq Qotei pailyej. Pailyosiq kobooñaqa uña moiyej qaji aqa areq gilsiq minjej, “O Tabita, ni tigel.” Degsi minjrnaga a ñam plaltosiqa Pita unsiq tigelosiq awoej. ⁴¹ Onaqa Pita na aqa ban ojsiq tigeltej. Tigeltosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi ti uña qobul nanqi ti metnjrnaga nanqi warum miligiq bosib Tabita uneb a ñambile soqnej. ⁴² Onaqa Jopa qureq di tamo ungasari kalil nanqi manwa deqa qusibqa nanqi gargekoba Tamo Koba qa nanjo areqalo singilateb. ⁴³ Onaqa Pita a bati gargekoba yala Jopa qureq di soqnej. Tamo bei wagme aqa jegara na ingi ingi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di a ombla soqneq.

10

Lañ angro bei na Kornilius anjam minjej

¹ Sisaria qureq di tamo bei soqnej aqa ñam Kornilius. A Rom tamo. A qaja tamo nanjo gate. A na qaja tamo 100 nanqi taqatnjroqnej. Qaja tamo nanqi di Itali sawa qaji. ² Kornilius a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. Deqa tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneq qaji nanqi a ti Qotei aqa sorgomq di soqneq. Juda nanqi ingi ingi saainjreqnaqa a nanqi silali qa aqaryainjroqnej. A bati gaigai Qotei pailyoqnej. ³ Ariya bati bei sen kelintonaqa Qotei na Kornilius aqa areqalo waqtetonaqa ñeio bulosiqa Qotei aqa lañ angro bei aqaq bonaq unej. Unnaqa lañ angro dena minjej, “O Kornilius.” ⁴ Onaqa Kornilius na lañ angro di koqyosiqqa tulañ ulaugetosiq minjej, “O Tamo Koba, ni kiyaca ijoq bonum?”

Onaqa lañ angro dena minjej, “Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanqi ingi ingi saainjreqnaqa ni na nanqi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulañ areboleboleiyeqnu. ⁵ Deqa ni que. Ni na tamo qudeu nanqi qarinjrnimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. ⁶ A tamo bei wagme aqa jegara na ingi ingi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.”

⁷ Lañ angro dena Kornilius anjam degsi minjsiq olo ulañonaqa Kornilius na aqa kanqal tamo aiyel metnjrnaga aqa areq beb. Qaja tamo qujai dego metonaq aqa areq bej. Qaja tamo di a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. A bati gaigai Kornilius ombla sosiqa wauetoqnej. ⁸ Onaqa Kornilius na anjam kalil lañ angro a marej qaji di nanqi qalub minjrsiqa qarinjrnaga Jopa qureq aiyeb.

Pita a ñeio bulej

⁹ Nanqi walwelosu aisib gamq di qoloinjrnaga ñerenjeb. Olo nebeonaqa tigelosib aisib Jopa qure jojomyeqnabqa bati qujai deqa Pita a Qotei pailyoqnaq osiqa warum bei gogeqsi deq oqej. Di qanam jige. ¹⁰⁻¹¹ Oqsiiq warum dia sonaqa a mamyonaga uña qudeu nanqi minjrnaga ingi goiyeteb. Ingi goiyeqnabqa Qotei na Pita aqa areqalo waqtetonaqa a ñeio bulej. A ñeio bulosiqa lañ waqonaq ingi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lañ goge dena ura uratonab aiyeqnaq unej. ¹² Gara miligiq di wagme utru segi segi soqneq. Bel ti baun ti amal ti bagu ti qebari ti sonab unjrej. ¹³ Unjrsiqa kakro bei quej. A marej, “Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.” ¹⁴ Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaiqnem. Wagme deqaji uyqajqa di getento koba.” ¹⁵ Osiqa Pita a kakro di olo quej. A marej, “Ingi ingi e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.” ¹⁶ Gara di degsi aiyogalubtosiq olo torei oqej.

¹⁷ Ñeio di aqa utru Pita a poiyosai. Deqa a are koba qalsiq soqnej. Onaqa tamo qalub Kornilius na qarinjrnaj qaji nanqi Jopa qureq di brantosib tamo qudeu nanqi endegsib nenemjnreb, “Saimon aqa tal qabi unu?” Degsib nenemjnrebqa nanqi na minjreb, “Saimon aqa tal agide.” Onaqa nanqi walwelosib Saimon aqa tal meq di tigeleb. ¹⁸ Tigelosib maosib mareb, “Saimon ñam bei Pita a tal endi unu e?” ¹⁹ Pita a ñeio deqa are koba

qaleqnaqa Qotei aqa Mondor na minje, “Ni que. Tamo qalub bosib ni qa maronub. ²⁰ Deqa ni tigelosim nanqi daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq. E na nanqi qarinjronum bonub.”

²¹ Onaqa Pita a tal uratosiq mandamq aisiq nanjo areq di brantosiq minjrej, “Ninji tamo njeqneq qaji agi e di. Ninji kiyayaq bonub?” ²² Onaqa nanqi na minjeb, “Qaja tamo gate aqa nam Kornilius a tamo bolequja. A Qotei aqa sorgomq di sosiya kumbra bole dauryeqnu. Juda kalil nanqi a qa mareqnu, ‘A tamo bolequja.’ Ni que. Ya bilaq Qotei aqa lan angro bei a Kornilius aqag di brantosiq minje, ‘Ni tamo qudei nanqi qarinjrimqa aisiq Pita minjib ino talq bosim anjam bei mermim quqwam.’” ²³ Onaqa Pita a nanjo anjam di qusiqa nanqi joqsiaq tal a soqnej qaji dia koba na soqneb. Nerenosib nebeonaqa Pita a nanqi koba na tigelosib gileb. Jopa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanqi dego koba na gileb.

Pita a Kornilius aqa talq gilej

²⁴ Nanqi gilsib gamq di qolojnraqa njeñeb. Olo nebeonaqa nanqi tigelosib gilsib Sisaria qureq di branteb. Kornilius a nanqi qa tariñoqnsiq nam atoqnej. A na aqa tamo si nanqi ti aqa segi lej nanqi ti kalil minjraq bosib a ti koroosib tariñoqneb. ²⁵ Onaqa Pita a gilsiaq Kornilius aqa talq di brantej. Brantosiaq tal gogetonaqa Kornilius a bosija Pita aqa sinjaq di sinja pulutosiaq a binijej. ²⁶ Onaqa Pita na Kornilius tigelosiq minje, “Ni tigel. Ni e binjibaim. Aqo ombla mandam tamo.” ²⁷ Degsi minjsiaq nanqi ombla anjam qairosib warum bei miligiq gileb. Warum miligiq di tamo ungasari gargekoba nanqi koroosonab unjrej.

²⁸ Unjrsiaq minjrej, “Ninji qalie, e Juda tamo. Ninji Juda tamo sai. Ninji sawa bei qaji. Deqa gago Juda kumbra agiende. Iga nunjo tal gogetajqa getento koba. Iga ninji koba na laqajqa dego getento koba. Moses aqa dal anjam nami degsi nengrenyej unu. Ariya Qotei na e endegsi merbej, ‘Sawa bei bei qaji nanqi ijo namgalaq di tamo uge edegaim.’ Qotei na e degsi merbej. ²⁹ Deqa ninji e qa anjam qarinyonab e nunjo anjam gotranjosai. E nunjo anjam dauryosim bosim nunjo tal gogetonum. Deqa ninji merbiy, ninji kiyayaq e qa anjam qarinyeb?”

³⁰⁻³¹ Onaqa Kornilius na Pita minje, “Ya ya endi bati qolqe gilgo senj bati kere endego senj keljtonaqa e pailyeqnamqa tamo bei gara tulan qat jigsiaq bosiq ijo ulatamuq di tigelosiaq merbej, ‘O Kornilius, Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanqi inji inji sainjreqnaqa ni na nanqi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulan areboleboleiyeqnu. ³² Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanqi qarinjrimqa Jopa qureq aisiq dia tamo bei aqa nam Saimon nam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. A tamo bei wagme aqa jegara na inji inji gereiyo qaji aqa nam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.’” ³³ Lan angro na e degsi merbonaqa e tamo qudei nanqi urur qarinjrim nam Jopa qureq aisiq inoq di branteb. Brantonabqa ni na nanqi daurnjrsim agi ijo talq bonum. Deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. Endego iga kalil endia koroosimqa Qotei aqa namgalaq di awejunum. Deqa anjam kalil Tamo Koba a na ni mermej qaji di mergimqa iga quqwom.” Kornilius na Pita degsi minjej.

Pita a anjam bole palontej

³⁴ Onaqa Pita a tigelosiaq nanqi endegsi minjrej, “Endego e qalieonum, Qotei a tamo qudei bole qa maroqnsiq olo tamo qudei uge qa marosaieqnu. Aqa namgalaq di tamo kalil kerekere unub. ³⁵ Deqa sawa sawa sawa kalilq di tamo ungasari kumbra bole bole yoqnsib Qotei aqa sorgomq di unub qaji nanqi Qotei na tulan areinjreqnu. ³⁶ Bole, nami Qotei na aqa anjam bole qarinyonaqa Israel nanjo segiq aiyej. Anjam bole di aqa damu endegsi unu. Tamo ungasari nanqi Qotei ti ombla jeu atoqnsib sonabqa Yesus Kristus na jeu kobotej. Yesus a tamo kalil nanjo Tamo Koba. ³⁷ Ninji qalie, Jon a bosiaq tamo ungasari nanqi yanso qa anjam minjroqnej. Bati deqa Yesus Nasaret qaji a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa walweloqnsiaq Judia sawa nanjo qure kalil keretoqnsiq wauoqnej. ³⁸ Qotei na aqa Mondor Bole ti aqa singila ti Yesus yonaqa a walweloqnsiaq kumbra bole bole yoqnej. Yoqnsiaq tamo ungasari Satan na ugetnjro qaji nanqi kalil boletnjroqnej. Qotei a Yesus ombla soqneb deqa a singila ti wauoqnej. ³⁹ Yesus a Juda nanjo sawa ti Jerusalem qure ti dia manjwa gargekoba yeqnaqa iga gago namdamu na unoqnem. Iga deqa bini saqnsim laqnum. Ariya nanqi na Yesus osib namburbasq di qalsib moiyoqneb. ⁴⁰ Bati qalub kobonaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltonaqa a tigelosiaq gago namdamuq di branteqnaqa iga unoqnem. ⁴¹ A Juda kalil nanjo namdamuq di brantosaioqnej. Iga Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa giltgej qaji gagoq di segi brantoqnej. Agi a subq na tigelosiaq iga koba na awooqnsimqa inji ti ya ti uyoqnem. ⁴² A na merzej, ‘E segi qujai Qotei na giltbej qaji. Deqa mondon e na tamo namble so qaji ti tamo moreño qaji ti nanqi peginjraqai. Ninji na tamo ungasari nanqi e qa degsib minjroqniy.’ Yesus na iga degsi merzej. ⁴³ O ijo was, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanqi nami endegsib maroqneb, ‘Qotei na tamo ungasari kalil Kristus qa nanjo areqalo singilatqab qaji nanqi aqa nam na nanjo une kobotetnjraqas.’”

Qotei na sawa bei bei qaji nanği aqa Mondor Bole enjrej

⁴⁴⁻⁴⁶ Pita a anjam degsi mareqnaqa bati qujai deqa Mondor Bole aisiqa tamo kalil Pita aqa anjam quocneq qaji nanği men bulyetnrnaqa nanği qure utru segi segi nanği anjam poinjrnaqa marelejoqneq. Maroqnsib Qotei aqa ñam soqteqnaqqa Juda Kristen Pita koba na beb qaji nanği di qusibqa tulan prugeb. Di kiyaya? Bati di Qotei na sawa bei bei qaji nanği dego aqa Mondor enjrej deqa. Onaqa Pita a endegsi marej, ⁴⁷ “Iga Juda tamo unum. Iga nami Qotei aqa Mondor em. Dego kere bini sawa bei bei qaji nanği aqa Mondor onub. Deqa tamo bei na iga nanği yansnrqajqa saidgwa keresai.” ⁴⁸ Osiqa nanği minjrej, “Ninği Yesus Kristus aqa ñam na yanso oiy.” Degsi minjrnaqa nanği na yanso osib Pita minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Degsi minjnabqa a nanği koba na soqneq.

11

Pita a Jerusalem aiyej

¹ Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Yesus aqa tamo unğasari kalil Judia sawaq di soqneq qaji nanği ti anjam endegsib queb, “Sawa bei bei qaji nanği dego Qotei aqa anjam osib nanği areqaloq di singilateb.” ² Onaqa bati bei Pita a Jerusalem aisiq di sonaqa Juda tamo qudei Yesus dauryoqneq qaji nanği na Pita nrinjosib minjeb, ³ “Sawa bei bei qaji nanği muluñ unosaieqneq. Deqa ni kiyayaqqa nango tal gogetosim nanği ti awoosim inği uyoqnem?”

⁴ Onaqa Pita a nanği anjam di qusiqa utruq na anjam endegsi sainjrej, ⁵ “E Jopa qureq di pailyeqnamqa Qotei na ijo areqalo waqtetbonaqa e nejo bulem. E nejo bulosimqa inği bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojeleosib lan goge na ura uratonab ijo ulatamuq ainaq unem.” ⁶ Unsim geregere gara miligi peleiyosim wagme utru segi segi unjrem. Wagme juwan ti amal ti bagu ti qebari ti gara miligiq di sonab unjrem. ⁷ Unjrsimqa kakro bei quem. A merbej, ‘O Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.’ ⁸ Onaqa e marem, ‘O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaioqnem. Wagme uge deqaji uyqajqa di getento koba.’ ⁹ Onaqa kakro di a olo lan goge na brantej. A marej, ‘Inği inği e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.’ ¹⁰ Gara di degsi aiyoqalubtosiqqa wagme kalil gara ti olo torei goge oqej.

¹¹ “Bati qujai deqa tamo qalub nanği bosib e soqnem qaji tal meq di tigeleb. Tamo bei na nanği Sisaria qureq dena qarinjnrnaq ijoq beb. ¹² Bonab Qotei aqa Mondor na e merbej, ‘Ni tigelosim nanği qalub daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq.’ Degsi merbonaqa e tigelosim nanği qalub daurnjrsim Yesus aqa tamo 6 agi endia tigelejunub qaji nanği koba na gilem. Gilsim Sisaria qureq di brantosim tamo di aqa tal gogetem. ¹³⁻¹⁴ Gogetonamqa tamo dena iga endegsi saigej, ‘Lan angro bei a bosiqqa ijo talq endi tigelesonaq e unem. Unnamqa merbej, ‘Ni na tamo qudei nanği qarinjnrnaq Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na ni Qotei aqa anjam mermimqa anjam dena Qotei na ni oqas. Osim tamo unğasari kalil ni ombla tal qujaiq endi unub qaji nanği dego elenqas.’ ¹⁵ O ijo was, tamo dena iga degsi saigonaa e kamba anjam marqa yeqnamqa Mondor Bole a tamo kalil tal dia koroesoqneq qaji nanği dego aiyej. Mondor a nami iga Juda gagoq aiyej dego kere nanği dego aiyej. ¹⁶ Nanği dego aiyej e unsimqa Tamo Koba aqa anjam nami marej qaji deqa olo are qalem. Agi a endegsi marej, ‘Jon a ya na tamo unğasari nanği yansnrjoqneq. Ariya e Mondor Bole aqa singila na ninği yansngwai.’ ¹⁷ O ijo was ninği quiy. Iga nami Tamo Koba Yesus Kristus qa gago areqalo singilatonamqa Qotei na aqa Mondor Bole iga egej. Bini sawa bei bei qaji nanği dego Yesus qa nango areqalo singilateqnaqqa Qotei na aqa Mondor nanği enjreqnu. Deqa Qotei aqa wau di e na getentqa keresai.”

¹⁸ Onaqa Juda tamo Pita nrinjtib qaji nanği aqa anjam di qunabqa nanği nrinjo koboq. Deqa nanği Qotei aqa ñam soqtosib mareb, “Bole, Qotei a sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetnrreqnu. Deqa nanği dego nambile gaigai sqab.”

Antiok qureq di tamo unğasari gargekoba nanği are bulyoqneq

¹⁹ Ariya Juda tamo Stiven qaleb qaji nanği na Kristen nanği ugeugeinjreqnab segi segi jaraiyosib Fonia sawa ti Saiprus nui ti Antiok qure ti deq gileleñeb. Gilsib dia Qotei aqa anjam mare mare laqneq. Laqnsibqa Juda nanği segi Qotei aqa anjam minjroqneq. Sawa bei bei qaji nanği Qotei aqa anjam minjrosaijoqneq. ²⁰ Ariya Kristen qudei nanği Saiprus ti Sairini ti dena tigelosib Antiok qureq aisib Grik nanği dego Tamo Koba Yesus aqa anjam bole minjroqneq. ²¹ Kristen nanği di Tamo Koba aqa singila ti wauoqneq deqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Yesus qa nango areqalo singilatoqnsib are bulyoqneq.

²² Onaqa Yesus aqa tamo unğasari Jerusalem di soqneq qaji nanği kumbra deqa qusibqa Barnabas qarinyonab Antiok gilej. ²³ Antiok gilsiqqa Qotei a Grik nanği qa dego are boleiyosiqqa aqaryainjroqneq di unej. Unsiqa tulan areboleboleiyey. Deqa a na nanği kalil are singilatetnrjoqnsiqqa minjroqneq, “Ninği Tamo Koba a gaigai dauryoqnsib soqniy.”

²⁴ Barnabas a tamo bolequja. Mondor Bole aqaq di sonaqa a singila ti wauoqnej. Aqa areqalo kalil Tamo Koba Yesus qa singilatosiq soqnej. Deqa a Yesus aqa anjam mareqnaqa tamo ungasari gargekoba nanqi quoqnsib Yesus aqaq boqneb.

²⁵ Ariya bati bei Barnabas a Sol namqajqa marsiq Tarsus qureq gilej. ²⁶ Gilsiq Sol namosiq itosiq ombla puluosib Antiok olo aiyeb. Aisib dia wausau qujai Yesus aqa tamo ungasari nanqi koba na wauoqneb. Wauoqnsibqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Qotei aqa anjam minjroqneb. Antiok dia tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanqo nam Kristen wainjreb.

²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa medabu o qaji tamo qudei nanqi Jerusalem dena walwelosib Antiok beb. ²⁸ Bei aqa nam Agabus. Nanqi Antiok bonabqa Qotei aqa Mondor na Agabus medabu singilatetonaqa a tigelosiqqa marej, "Sawa sawa kalilq di nanqi mam koba oqab." Agabus a degsi marej. Mam di bunuqna Mandor Koba Klodius aqa bati qa brantej. ²⁹ Yesus aqa tamo ungasari nanqi Agabus aqa anjam di qusibqa nanqi nanqo segi segi silali soqnej di koroiyeb. Koroiyosib nanqo Kristen was Judia sawaq di soqneb qaji nanqi aqaryainjraq marsib silali qarinyonab nanqoq aiyej. ³⁰ Silali di nanqi Barnabas Sol wo enjrnbqa nanqi na osi aisib Kristen gate Judia sawaq di soqneb qaji nanqo banq di ateb.

12

Herot na Pita ojsiqa tonto talq di waiyej

¹ Bati deqa Mandor Herot na Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi ojelenosiqqa ugeugeinjroqnej. ² Osiqqa a na qaja tamo bei qarinyonaqa gilsiq Jon aqa was Jems serie na qalmaq moiyej. ³ A degyonaqa Juda tamo kokba nanqi areboleboleinjrej di qalieosiq deqa Pita dego oje. Bati di Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Yori Bati Koba. ⁴ Herot a Pita ojsiqa tonto talq di waiyosiqqa qaja tamo 16 nanqi minjrnaqa nanqi Pita taqatesoqneb. Herot a endegsi are qalej, "Yori bati koba nam Pasova di koboamqa e Pita osiy Juda nanqo ulatamuq di tigeltqai." ⁵ Pita a tonto talq di sonaqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi singila na Pita qa pailyoqneb.

Lan angro bei a bosiqqa Pita tonto talq dena oqeq atej

⁶ Herot a marej, "Nebeamqa e na Pita osiy Juda nanqo ulatamuq di tigeltqai." Qolo deqa qaja tamo aiyel na Pita osib tonto talq miligiq di warum beiq waiyosib ambletosib sil kokba aiyel na tontonab neiesoqnej. Qaja tamo qudei nanqi tonto talq siranme jojomq di tigelesosib taqatoqneb. ⁷ Onaqa qolo qujai deqa Tamo Koba aqa lan angro bei a warum miligiq di brantokuqatej. Aqa rian na warum di tulan suwantej. Onaqa lan angro dena Pita jar banqaq di kontosiqqa dudumyej. Dudumyosiq minjej, "Ni tigelokuqat." Degsi minjrnaqa sil kokba aiyel Pita aqa ban qoseb qaji di pamblojosib uloneb. ⁸ Onaqa lan angro na olo Pita minjej, "Ino gara tigsim ino singa tatal jige." Onaqa Pita a degyonaqa olo minjej, "Ino gara jugo dego jigsim e daurbe." ⁹ Degsi minjrnaqa Pita a warum di uratosiq lan angro dauryosiq gilej. Lan angro a bole Pita oqeq atej di Pita a poiyosai. A are qalej, "E neioibloqeonum kiyo?" ¹⁰ Nanqi walwelosib qaja tamo bei tonto talq taqatesoqnej qaji di bunyosib gilsib olo qaja tamo bei bunyosib siranme kobaquja ain na gereiyo qaji di brantonab siran a segi waqonaqa nanqi aiyel oqedeb. Siranme di tonto talq dena oqedosim qureq aiqajqa siranme. Nanqi siranme dena oqedosib gam dauryosib giloqnsib lan angro na Pita uratosiq ulanjej.

¹¹ Onaqa Pita a poiyonaqa marej, "Bole. Endego e qalieonum, Juda nanqi e lubqa laqnaqqa Tamo Koba a na aqa lan angro qarinyoqqa bosiq e aqaryabisosiqqa Herot aqa banq dena e oqo." ¹² Pita a degsi poiyonaqa walwelosiq gilsiq Jon aqa nam bei Mak aqa ai Maria aqa talq di brantej. Talq miligiq di Kristen gargekoba nanqi koroesosib Pita qa pailyoqneb. ¹³⁻¹⁴ Onaqa Pita a talq meq di brantosiqqa siranmeq di tigelosiq kindokindonosiq maeqnaqa kangal unja bei aqa nam Roda a bosiqqa siran waqtqa osiqqa Pita aqa kakro qusiq tulan areboleboleiyej. Onaqa a siran waqtqa uratosiq olo urur ti warum miligiq gilsiqqa nanqi minjrej, "Pita bgo aqi tal meq di tigelejunu!" ¹⁵ Onaqa nanqi na minjeb, "Ni nanarionum. Di Pita sai." Degsi minjnabqa a tulan singilaosiqqa minjrej, "E nanariosai. E bole maronum. Pita a bgo aqa kakro quonum." Onaqa nanqi na minjeb, "Di Pita sai. Di aqa lan angro kiyo?"

¹⁶ Onaqa Pita a siranmeq di tigelesosiqqa kindokindoneqnaqa nanqi kalil bosib siran waqtosib Pita unsib tulan prugeb. ¹⁷ Onaqa Pita a aqa banq soqtonaqa nanqi kirionabqa Tamo Koba a na tonto talq dena oqeq atej deqa nanqi sainjrej. Osiqqa minjrej, "Ninqi gilsib Yesus aqa tamo ungasari kalil Jems ombla endegsib minjriy, 'Pita a tonto talq dena oqedqo.'" Pita a nanqi degsi minjrsiqqa nanqi uratnjrsiqq talq beiq gilej.

¹⁸ Nebeonaqa qaja tamo tonto talq taqatesoqneb qaji nanqi nam ateb Pita a tonto talq di sosai. Nanqi degsi unsibqa tulan ulaugetosib are koba qaloqnsib maroqneb, "Pita a qabitoq?" ¹⁹ Onaqa Herot na aqa qaja tamo qudei nanqi minjrej, "Ninqi tonto talq gilsib Pita osib boiy." Degsi minjrnaqa nanqi tonto talq gilsib Pita qa namonab ugeinjrej. Ugeinjrnqaq olo puluosib aisib Herot minjeb, "Pita a tonto talq di sosai." Degsib Herot minjnabqa a segi

gilsiq qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanği nenemjnırnaqa minjeb, “Pita a qabitqo kiyu di iga qaliesai.” Nanği degsib Herot minjnabqa a na aqa qaja tamo qudei nanği minjrej, “Nanği Pita geregere taqatosai deqa nınđi na nanği nıumib morenqab.” Osıqa bunuqna Herot a Judia sawa uratosıqa Sisaria qureq gilsiq di soqnej.

Herot a moıyej

²⁰ Herot a nami Tair qure ti Saidon qure ti nanği qa nırınjugetej. Deqa tamo unğasari qure aiyel dia soqneb qaji nanği koroosib mareb, “İga tamo qudei qarınjnırnaqa nanği Sisaria qureq aisib Herot aqa are latetqab. Yim aqa nırın koboqas.” Nanği degsib marsib tamo qudei qarınjnırnaqa nanği aisib Herot aqa talđi di brantosib tal taqato tamo aqa nıam Blastus endegsib minjeb, “Ni na Herot minjim a odımqa ıga a ombla qairqom. Yim aqa nırın koboqas.” Sawa kalil Herot a taqatoqnej qaji nanğoq dena Tair ti Saidon ti nanği na inđi awaiyoqneb. Utru deqa nanği Herot aqa nırın kobotqajqa a oqab. Onaqa Blastus a nanğo anjam di qusiqa gilsiq Herot minjrej.

²¹ Minjnaqa Herot a qusiqa odosıqa nanği koba na qairqajqa bati atej. Bati brantonaqa nanği koroonabqa Herot a nanği anjam bei minjrqa osıqa mandor kokba nanğo wala gaigai jıgeqneb deqaji bei jıgsıqa aqa awo jaram kobaq di awoosıq nanği anjam minjroqnej.

²² Minjreınaqa tamo unğasari koroosıqneb qaji nanği aqa anjam di quoqnsib tulan areboleleınjnırnaqa leleınısib maroqneb, “Herot a mandam tamo sai. A dego qotei bei. Deqa a anjam degsi mareqnu.” ²³ Herot a Qotei bole aqa nıam soqtosai. A aqa segi nıam soqtoqnsıqa anjam maroqnej. Deqa Tamo Koba aqa lan anğro bei urur aisıq Herot a ma uge yonaqa aqa bi ani ambli na uynab a moıyej.

²⁴ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsıqa qure qure kalil keretoqnej.

²⁵ Onaqa Barnabas Sol wo nanği Jerusalem dia nanğo wau kobotosib olo puluqa laqnsib Jon aqa nıam bei Mak a osib koba na Antiok qureq gileb.

13

Antiok qureq di Kristen nanği na Barnabas Sol wo gıltnjreb

¹ Antiok dia Qotei aqa medabu o tamo nanği ti Qotei aqa anjam palto tamo nanği ti Kristen nanğo ambleq di soqneb. Nanğo nıam agıende. Bei Barnabas. Bei Simeon aqa nıam bei Niger. Bei Lusius. A Sairini qaji. Bei Manain. A nami Mandor Herot ombla tal qujaiq di anğro kiılilala sosib boleeb. Bei Sol. ² Nanği Tamo Koba a qa louoqnsib inđi ti ya ti uratosib sonabqa Mondor Bole na nanği minjrej, “Nınđi Barnabas Sol wo nanği aiyel gıltnjrsib qarınjnırnaqa nanği gilsib wau e na enjronum qaji di oqab.” ³ Onaqa nanği inđi ti ya ti uratosib pailyosib nanğo aiyel gateq di ban atsib qarınjnırnaq gileb.

Saiprus nuiq di Barnabas Sol wo nanği Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁴ Mondor Bole na nanği aiyel qarınjnırnaq gilsib Selusia qureq di brantosib dia qobun bei gogetosib qobun na gilsib Saiprus nuiq di branteb. ⁵ Brantosib Salamis qureq di tiryosib dena nanği sinğa na walweloqnsib Juda nanğo Qotei tal qudei milıgiq gıloqnsib Qotei aqa anjam minjre minjre laqneb. Jon aqa nıam bei Mak a nanği aiyel daurnjrsiq aqaryainjroqnej.

⁶ Nanği Saiprus nui aqa qure kalil keretosib Pafos qureq di branteb. Osib qure dia quıam tamo bei aqa nıam Barjıas iteb. A Juda tamo. A na tamo unğasari nanği gısa gısanjnırnaqnsıqa endegsi minjroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” ⁷⁻⁸ Rom nanğo gate koba bei aqa nıam Sergius Paulus a Pafos qureq di soqnej. Barjıas a gaigai Sergius Paulus dauryosıq laqnej. Sergius Paulus a qalie tamo kobaquja. A na Barnabas Sol wo nanği metjnırnaqa aqa areq bosib Qotei aqa anjam minjoqneb. Onaqa Barjıas (Grik anjam na aqa nıam Elimas) a are qalej, “E na Barnabas Sol wo nanğo anjam gegentoqnqai. Sergius Paulus a Yesus qa aqa areqalo singilate uge.” ⁹⁻¹⁰ Sol aqa nıam bei Pol. Mondor Bole a Pol aqa milıgiq aisıq sinğila yonaqa a na Elimas koqyosıq minjrej, “Ni Satan aqa anğro. Ni kumbra bole kalil jeutosim laqnum. Ni gısan anjam marqajqa ino areqaloq di maqejunu. Ni gısan kumbra yqajqa tulan singılaeqnum. Ni Tamo Koba aqa anjam bole beltoqnsimqa olo gısan anjam segi mareqnum. Ino kumbra uge di ni uratqa keresai. ¹¹ Deqa ni que. Endego Tamo Koba aqa sinğila inoq aiyımqa ni nıamdau getejmımqa bati gargekoba yala sen unqasai.” Degsi minjnaqa aqa nıamdau ambruıyonaqa a sawa unqa keresai. Deqa a na tamo qudei nanği metjnırnaqnsıqa endegsi minjroqnej, “Nınđi ijo ban ojsib e gam osorbiy.” ¹² Sergius Paulus a Tamo Koba aqa sinğila di unsiqa Qotei aqa anjam Pol Barnabas wo nanği maroqneb qaji di poiyoınaqa tulan prugosıq Yesus qa aqa areqalo singilate.

Pol a Pisidia sawaq di Qotei aqa anjam palontej

¹³ Onaqa tamo nanği Pol dauryosib laqneb qaji nanği a koba na Pafos qure uratosib qobun na gilsib Pamfilia sawaq di brantosib Perga qureq di tiryeb. Tiryosib dia Jon Mak a

nanġi uratnjrsiqa olo puluosiq Jerusalem aiyej. ¹⁴⁻¹⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanġi Perga qure uratosib sinġa na walwelosib Pisidia sawaq gilsib Antiok qureq di branteb. Brantosib di sonabqa yori batiej. Deqa nanġi Qotei tal miligiq gilsib awoonabqa Juda gate kokba nanġi tigelosib Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo anjam ti sisiyoqneq. Sisiyosib koboonaqa nanġi na Pol Barnabas wo minjreb, “O gago was aiyej, ninġi gagoq bonub deqa tamo unġasari nanġo are sinġilatetnjrqajqa anjam bei soqnm tigelosib mariy.”

¹⁶ Onaqa Pol a tigelosiqa aqa baġ soqtonaqa tamo unġasari nanġi kirionabqa endegsi minjrej, “O Israel ninġi ti tamo unġasari kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ninġi ti ijo anjam endi quiy. ¹⁷ Qotei a nami gago moma nanġi giltjnraqa nanġi Isip sawaq di tulaġ gargekobaonabqa Qotei a sinġila na nanġi joqsiqa Isip uratosib gileb. Gago moma nanġi di agi Israel. ¹⁸ Nanġi gilsib wausau 40 wadau sawaq di sonabqa Qotei a nanġo gulbe qoboiyetnjroqnej. ¹⁹ Osiqa Kenan sawaq di qure kokba 7 padaltnjrsiqa nanġo mandam pupoiyoqnsiq gago moma nanġi enjroqnej. Qotei a nanġi degnjroqnsiq bosu bosiq wausau 450 koboej. ²⁰ Di kobooonaqa Qotei a gago moma qudei nanġi giltjnrsiqa gate kokba atsiqa sinġila enjreqlaqa sinġila dena nanġi na Israel tamo unġasari nanġi taqatnjroqneq. Degsib yonab yonab Qotei aqa medabu o qaji tamo Samuel aqa bati brantej.

²¹ “Onaqa Israel nanġi na Samuel minjeb, ‘Ni na tamo bei giltimqa a gago mandor koba sosim iga taqatqwas.’ Degsib Samuel minjnabqa a na Kis aqa ġiri Sol giltonaqa a Israel nanġo mandor koba soqnej. Sol a Benjamin aqa leġ. A Israel nanġo mandor koba sonaqa wausau 40 koboej. ²² Onaqa Qotei na Sol kobotosiqa olo Devit giltonaqa a kamba Israel nanġo mandor koba soqnej. Qotei a Devit qa endegsi marej, ‘E Jesi aqa ġiri Devit unonum, aqa kumbra tulaġ boledam. E Devit aqa kumbra qa tulaġ arearetheqnu. E qalieonum, a ijo areqalo kalil dauryoqngas.’ ²³ O ijo was ninġi quiy. Qotei aqa anjam bei a nami marej qaji di a segi dauryosiqa Devit aqa leġ nanġoq dena tamo bei giltosiqa qarinyonaq Israel gagoq bej. Tamo di aqa ñam Yesus. A iga padalo sawaq na elenqajqa deqa Qotei na qarinyonaq bej.

²⁴ “Yesus na aqa wau utru atosaisonaqa Jon a namoqna bosiqqa Israel nanġi endegsi minjroqnej, ‘Ninġi are buliyibqa e na ninġi yansngwai.’ ²⁵ Osiqa aqa wau kobotqa osiqa olo endegsi maroqnej, ‘Ninġi e qa kiyersib mareqnuq? E nami mernġem, e Kristus sai. Kristus a ijo qoreq na bqsas. Aqa ñam kobaquja. E ñam saiqoji. E tamo lanġaj. Deqa e na Kristus kanġalyqajqa e tamo bolesai.’ Jon a degsi maroqnej.

²⁶ “O Abraham aqa moma ninġi ti tamo kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ninġi ti ijo anjam endi quiy. Ninġi kalil ijo was. Qotei a iga padalo sawaq na elenqas anjam di a na qarinyonaq gagoq bej. ²⁷ Tamo unġasari Jerusalem di unub qaji nanġo gate ti nanġi na Yesus qalib moiġajqa anjam qoseb. Di kiyajqa? Yesus a bole Kristus di nanġi poinjrosai deqa. Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam yori bati gaigai sisiyeqnuq qaji di aqa damu dego nanġi poinjrosai. Utru deqa nanġi na Yesus qalib moiġajqa anjam qoseb. Nanġo kumbra dena nanġi Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam keretosib yeb. ²⁸ Nanġi Yesus aqa une bei baltosai. Nanġi a moiġotqajqa utru saiqoji. Deqa nanġi lanġa aqa jejamuq di une qamsib Pailat minjeb, ‘Yesus a une ti deqa ni a ġamburbasq di gaint.’ Degsib minjnabqa a na Yesus osiq qaja tamo nanġo baġq di atnaqa nanġi a qalnb moiġej. ²⁹ Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanġi nami nengrenyej qaji di Juda nanġi keretosib yosib agi Yesus qalsib moiġoteb. Moiġotosib ġamburbasq dena osib subq ateb. ³⁰⁻³¹ Onaqa Qotei na olo Yesus subq na tigeltonaqa a tigelosiqa tamo nanġi nami a ombla Galili sawa uratosib Jerusalem aiyej qaji nanġo ġamdamuq di bati gargekoba branteqlaqa nanġi unoqneq. Deqa bini nanġi Yesus qa anjam saqnsib laqnaqa Juda tamo unġasari kalil nanġi queqnuq.

³² “Nami Qotei na gago moma nanġi anjam bole endegsi minjrej, ‘E na Kristus qarinyit bosim tamo unġasari nanġi elenqas.’ Qotei aqa anjam bole di bini aqo Barnabas wo na ninġi mernġeqnum. ³³ Qotei na anjam bole di aqa damu baltqa osiq deqa Yesus olo subq na tigeltej. Gago moma nanġo leġ agi iga. Deqa Yesus a gagoq bej. Devit a nami louqa buk miligiq di Yesus qa endegsi nengrenyej, ‘Ni ijo anġro bole.

Bini e ni ġambabtmonum.’

Devit a lou namba 2q di anjam di nengrenyej. ³⁴ Bunuqna Yesus a moinaqa Qotei na subq na tigeltej deqa Yesus a olo moiġasai. Aqa jejamu subq di qusaqasai dego. Agi Qotei a nami marej, ‘E nami Devit boletem dego kere e ninġi boletngwai. E bole mernġonum.’ ³⁵ Deqa ninġi quiy. Nami Devit a Qotei minjej, ‘Ni ino segi anġro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu subq di uratim qusaqasai.’ Devit a degsi Qotei minjsiqa louqa buk miligiq di nengrenyej. ³⁶ Ninġi qalie, Devit a mandamq di sosiqa a Qotei aqa areqalo dauryoqnej. A moinaqa aqa jejamu subq ateb. Aqa moma nanġi nami subq atelejeb a dego degsib subq ateb. Onaqa aqa jejamu subq di qusaaj. ³⁷ Ariya tamo Qotei na subq na tigeltej qaji aqa jejamu qusaosai. Tamo di agi Yesus. ³⁸ O ijo was, ninġi endegsi poinġem. Yesus qujai di aqa ñam na Qotei a

nunġo une kobotetnġwas. E Yesus qujai deqa anjam plaltoqnsim ninġi mernġeqnum. ³⁹ Ninġi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena Qotei a nunġo une kobotetnġwasai. A ninġi tamo bole qa mernġwasai dego. Tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo singilateqneb qaji nanġi segi Qotei na une kobotetnġroqnsiq nanġi tamo bole qa minjreġnu. ⁴⁰ Deqa ninġi gegerere nġam atoqniy. Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam nanġi nami maroqneb qaji di aqa dambu nunġoq bo uge. Agi nanġi endegsib maroqneb, ⁴¹ 'O ijo anjam misilinjyo qaji tamo, nunġo bati qa e na maŋwa bei babbittqa ninġi di unsib tulaŋ prugwab. Tamo bei na maŋwa deqa sainġwas di ninġi bole qa marqasai. Deqa ninġi padalougetqab.' ” Pol a anjam degsi marej.

⁴² Onaqa lou koboonaqa Pol Barnabas wo nanġi Qotei talq dena oqedonabqa tamo unġasari nanġi na minjreb, “Yori bati bei ninġi bosib anjam deqaji olo mergibqa iga quqwow.” ⁴³ Tamo unġasari nanġi jaraiyeqnaabqa nanġo ambleq di Juda gargekoba nanġi na Pol Barnabas wo nanġi daurnjreb. Sawa bei bei qaji qudei nami Qotei aqa sorgomq di sqa marsib Juda nanġo miligiq aiyeb qaji nanġi dego Pol Barnabas wo nanġi daurnjreb. Deqa ninġi aiyel na nanġo are singilatejroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei a ninġi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ninġi gegerere ojesoqniy.”

⁴⁴ Onaqa yori bati bei tamo unġasari kalil Antiok qureq di soqneb qaji nanġi Qotei aqa anjam quqwa marsibqa bosib Qotei talq di koroeb. ⁴⁵ Onaqa Juda nanġi na nanġi unjrsib are ugeinjrej. Deqa Pol a anjam mareqnaqa nanġi na aqa anjam gegentoqnsib a misilinjyoqneb. ⁴⁶ Yeqnaab Pol Barnabas wo nanġi na Juda nanġi singila na endegsib minjreb, “Qotei na aqo Barnabas wo qarinqosiq mergej, ‘Ninġi namoqna Juda nanġi segi ijo anjam minjroqniy.’ Mergej deqa iga bosim Qotei aqa anjam ninġi Juda segi namoqna mernġeqnum. Mernġeqnamqa ninġi na gago anjam gotranjyeqnaab. Nunġo kumbra dena ninġi nunġo segi jejamuq di une atoqnsib ninġi nġambile gaigai sqajqa gam urateqnu. Deqa ninġi quiy. Bini aqo aiyel ninġi uratnġsimqa sawa bei bei qaji nanġoq gilqoqnsim Qotei aqa anjam nanġi minjroqnoq. ⁴⁷ Iga degyqom. Di kiyaaqa? Tamo Koba a nami iga endegsi mergej, ‘E ni qarinqmitqa ni pulon bul sosim sawa bei bei qaji nanġoq gilqoqnsim. Gilqoqnsim laŋ utru qolqeq di tamo unġasari nanġi ijo anjam minjroqnim e na nanġi elenqai.’ ”

⁴⁸ Onaqa sawa bei bei qaji nanġi Pol aqa anjam di qusibqa tulaŋ areboleboleinjrnaga Tamo Koba aqa anjam binjyoqneb. Deqa qure dia tamo unġasari Qotei na nami nġambile gaigai sqajqa giltjnrej qaji nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilateb. ⁴⁹ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulaŋ kobaosiqqa sawa di keretej. ⁵⁰ Onaqa Juda nanġi Pol Barnabas wo nanġi qa tulaŋ minjin oqetjnrnaqa una kokba qudei Qotei qa louoqneb qaji nanġi ti qure deqa gate kokba ti nanġo are ugetetjnreb. Are ugetetjnrebqa nanġi tigelosib Pol Barnabas wo nanġi ugeugeinjrsib nanġi aiyel qure dia sqajqa singila na saidnjrsib winjnreb jaraiyeb. ⁵¹ Deqa nanġi aiyel nanġo singa tumberum butuyosib qure di urateb. Juda nanġi nanġo segi une qalieqajqa deqa nanġi aiyel kumbra di yeb. Yosib Aikoniam qureq aiyeb. ⁵² Bati deqa Antiok qureq di Mondor Bole a tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo singilateb qaji nanġo are miligiq aiyooqnsiqqa nanġi singilatjnreġnaqa nanġi tulaŋ areboleboleinjroqnej.

14

Pol Barnabas wo nanġi Aikoniam qureq di Qotei aqa anjam palontoqneb

¹ Pol Barnabas wo nanġi Aikoniam dia Juda nanġo Qotei tal miligiq gileb. Gilnabqa tamo unġasari nanġi koroesonabqa tigelosib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. Minjreġnaabqa nanġo aiyel anjam dena tamo unġasari tulaŋ gargekoba Juda ti Grik ti are gametjnrnaqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilateb. ² Onaqa Juda qudei nanġi Pol Barnabas wo nanġo anjam quqwa uratosib Grik qudei nanġo are ugetetjnrebqa nanġi Yesus aqa tamo unġasari nanġi qa ugeosib misilinjroqneb. ³ Deqa nanġi aiyel Aikoniam qureq di sokobaiyosib Tamo Koba a tamo unġasari nanġi qa are boleiyeqnu anjam di mare mare laqneb. Nanġi aiyel ulaosal. Tamo Koba a na nanġi aiyel singila enjreġnaqa nanġi maŋwa gargekoba yoqneb. Yeqnaabqa tamo unġasari gargekoba nanġi maŋwa di unoqnsib endegsi poinjroqnej, “Bole, nanġo aiyel anjam di Qotei aqa anjam.” ⁴ Onaqa qure dia tamo unġasari nanġi poelenosib qudei nanġi Juda nanġi daurnjrsib olo qudei nanġi Pol Barnabas wo nanġi daurnjreb. ⁵ Deqa Grik qudei ti Juda qudei ti nanġo gate nanġi ti endegsib are qaleb, “Iga na nanġi aiyel ugeugeinjrsim menij na nġusim moiyojnroqom.”

⁶ Onaqa nanġo areqalo di Pol Barnabas wo nanġi qalieosib jaraiyosib Likonia sawa nanġo qure aiyel Listra ti Derbe ti deq aiyeb. Aisib sawa bei jom di dego branteb. ⁷ Brantosib dia Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb.

Pol Barnabas wo nanġi Likonia sawaq di Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁸ Listra qureq di tamo bei ai miligiq na singa qandamo nġambabej qaji a soqnej. A nami walweloasioqnej. Aqa singa singila saiqoji. Awogaigaisoqnej. ⁹ Bati deqa Pol a Qotei aqa

anjam palonteqnaqa tamo di a quoqnej. Onaqa Pol na tamo di koqyosiq aqa areqalo unej aqa areqalo qujai Qotei na a boletbqa kere. ¹⁰ Degsi unsiq deqa tamo di metosiq minje, “Ni tigelosim walwel.” Minjnaqa a tigelokuqjatosiq walwelej.

¹¹ Pol a kumbra di yonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji unsibqa nanjo segi Likonia anjam na lelenoqnsib maroqneb, “Ninji uniy. Gago qotei nanji tamo bulyosib gagoq bonub.” ¹² Nanji degsib lelenoqnsib Barnabas minjeb, “Ni gago qotei Sus.” Pol a Qotei aqa anjam plaltoqnej deqa nanji a minjeb, “Ni gago qotei Hermes.” ¹³ Qure polomq di nango qotei Sus aqa atra tal soqnej. Deqa atra tamo a makau qudei osiq nam so na walatnrjsiq Pol Barnabas wo nanji aiyel atrainjrqa marsiq tamo ungasari gargekoba joqsq nanji koba na qure polomq gileb.

¹⁴ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo aiyel Barnabas Pol wo nanji deqa qusibqa are tulan gulbeinjrnqa nanjo segi gara bumbranjosib gurgur ti tamo ungasari nanjo ambleq aisib lelenosib minjreb, ¹⁵ “O tamo ungasari, ninji kiyaya kumbra endi yeqnub? Aqo aiyel mandam tamo, ninji ti kere. Aqo aiyel na Yesus Kristus aqa anjam bole ninji merngeqnum. Di kiyaya? Ninji are bulyosib gisan qotei kalil endi torei uratnrjsib Qotei nambile so qaji a qa nunjo areqalo singilatqajqa deqa. Qotei agi a na lan ti mandam ti yuwal ti ingi ingi kalil ti gereiyej. ¹⁶ Bole, nami Qotei na sawa bei bei qaji nanji uratnrjreanaqa nanji nanjo segi areqalo dauryoqnsib laqneb. ¹⁷ Bati deqa Qotei a ninji q uliosaiqnej. Ninji a qa qalieqajqa deqa a bati gaigai ninji geregereingqnej. A lan goge na awa engeqnaqa ingi uyo kalil aqa bati qa melieqnaqa ninji uyoqnsib areboleboleingqnej.” ¹⁸ Onaqa tamo ungasari nanji Pol Barnabas wo nango anjam di qusib quosaibulosib olo minjreb, “Ninji gago qotei.” Degsib minjroqnsib nanji aiyel atrainjrqaqa tulan singilaqnaq nanji na saidnroqneb.

¹⁹ Onaqa Juda tamo qudei nanji Antiok dena ti Aikoniam dena ti walwelosib Listra qureq bosib dia tamo ungasari nango are ugetetnrnabqa nanji tigelosib Pol meninj na qaleb. Osib a girinjyosib gilsib qure qalaq di ateb. Nanji are qaleb, “A moiqo.” ²⁰ Onaqa tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nanji Pol aqa areq gilsib Pol a mandamq di neiesonaq a kainyesonabqa tigelosiq olo qure miligiq gilej. Nebeonaqa a Barnabas osiq a ombla walwelosib Derbe qureq aiyeb.

Pol Barnabas wo nanji na Kristen nanji singilatnrjreb

²¹ Nanji aiyel Derbe qureq aisib dia Yesus aqa anjam bole platteqnaqnaqa tamo ungasari gargekoba nanji Yesus dauryoqneb. Onaqa bunuqna nanji aiyel olo puluosib qure kalil nanji nami laqneb qaji deq olo giloqneb. Listra qure ti Aikoniam qure ti Antiok qure ti deq giloqneb. ²² Nanji aiyel degsib giloqnsibqa tamo ungasari nami Yesus dauryoqneb qaji nanji singilatnrjoqnsib minjroqneb, “Ninji Yesus qa nunjo areqalo singilatoqnsib soqniy. Ninji gulbe gargekoba itelenqab di ungum. Gulbe di nunjoq boqnbqa Qotei a nunjo Mandor Koba sosim ninji taqatngwas.” ²³ Qure kalilq di nanji aiyel na Kristen gate atelenoqneb. Osib ingi ti ya ti uratoqnsib Kristen gate nanji qa pailyoqneb. Osib nanji joqsib Tamo Koba agi nami a qa nanjo areqalo singilateb qaji aqa banq di atoqneb.

Pol Barnabas wo nanji olo Antiok qureq aiyeb

²⁴ Bunuqna Barnabas Pol wo nanji aiyel Pisidia sawa amble potosib walwelosib Pamfilia sawaq di branteb. ²⁵ Brantosib Perga qureq aisib dia Yesus aqa anjam palontoqnsib minjroqneb. Dena tigelosib Atalia qureq aiyeb. ²⁶ Aisib dena qobun gogetosib aisib Antiok qure agi nami nanji dena tigelosib walweleb qaji di olo branteb. Dia nami Kristen nanji koroosib nanji aiyel qa pailyoqnsib qarinjrnab gileb. Qotei a nanji aiyel qa are boleiyim nanji aiyel singila na wauoqnaqajqa deqa pailye. Ariya nanji aiyel wau di kobotosib qure deq olo aiyeb. ²⁷ Aisib Kristen nanji koroinjrjsibqa wau kalil Qotei a nango ban na yoqnej qaji deqa nanji sainjroqneb. Sainjroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanji deqoq gam waqtetnrjreanaqa nanji Yesus qa nango areqalo singilateqneb.” ²⁸ Nanji aiyel Antiok qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanji koba na sokobaiyeb.

15

Kristen nanji Jerusalem di koroeb

¹ Bati bei tamo qudei nanji Judia sawaq dena walwelosib Antiok qureq gilsib dia Kristen nanji endegsib minjreb, “Ninji Moses aqa dal anjam dauryosib mulun uniy. Yimqa Qotei a ninji elenqas. Ninji mulun unqasai di Qotei a ninji elenqasai.” ² Degsib minjrnabqa Pol Barnabas wo nanji qusibqa tamo nanji di nirinjrjsib nanji ti anjam na qotoqneb. Onaqa Kristen kalil nanji koroosib anjam endegsib kereteb, “Iga na Pol Barnabas wo Yesus aqa tamo qudei ti nanji qarinjrnim Jerusalem aiqab. Aisib dia Yesus aqa anjam maro tamo nanjo gate nanji ti koba na anjam di gereiyqab.”

³ Nanji degsib anjam keretosib nanji qarinjrnab aiyeb. Nanji aiyeqnsibqa Fonia sawa ti Samaria sawa ti dia Yesus aqa tamo ungasari nanji itnjroqnsibqa endegsib minjroqneb,

“Qotei na sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetnjreqnu.” Degsib minjreqnab nanği kalil quoqnsib tulan areboleholeinjroqneĵ.

⁴ Nanği aisib Jerusalem di brantonabqqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Kristen kalil ti nanĵo gate ti nanği na minjreb, “Ninği kere bonub.” Onaqa Pol Barnabas wo nanği tigelosib wau kalil Qotei a nanĵo banĵ na yoqnej qaji deqa nanği sainjreb. ⁵ Sainjrnbabqa Faris tamo qudei Yesus qa nanĵo areqalo singilateb qaji nanği qusibqa tigelosib mareb, “Sawa bei bei qaji nanği gago miligiq aiqa osibqa nanği mati mulunĵ unsib Moses aqa dal anjam dauryqab di kere.”

⁶⁻⁷ Nanği degsib marnabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Kristen gate nanği ti anjam di gereiyqa koroeb. Koroosib anjam gargekoba marelenoqneĵ. Onaqa Pita a tigelosiqqa nanği endegsi minjreb, “O ijo was kalil ninği qalie, Qotei a nami nunĵo ambleq dena e giltbeĵ. E na sawa bei bei qaji nanği Yesus aqa anjam bole minjroqnitqa nanği quoqnsib Yesus qa nanĵo areqalo singilatqajqqa deqa giltbeĵ. ⁸ Qotei a tamo kalil nanĵo areqalo qalie. A na aqa Mondor Bole nami iga egeĵ dego kere sawa bei bei qaji nanği enjreqnu. Aqa kumbra dena a na iga osorgeqnu, a na sawa bei bei qaji nanği dego elenqajqqa are qaleqnu. ⁹ Qotei a gam bei na iga Juda elenoqnsiq olo gam bei na sawa bei bei qaji nanği elenosaieqnu. Nanği Yesus qa nanĵo areqalo singilateqneĵ gam dena qujai Qotei na nanĵo are miligi yansetnjreqnu. ¹⁰ Deqa ninği kiyaqqa tamo unĵasari Yesus dauryeqnub qaji nanği gulbe koba enjreqnub? Nunĵo kumbra dena ninği Qotei aqa areqalo ugeteteqneĵ. Gulbe di nami gago moma nanği qoboiyqa keresai. Bini iga dego qoboiyqa keresai. ¹¹ Iga endegsi poigeqnu. Tamo Koba Yesus a iga ti sawa bei bei qaji nanği qa ti are boleiyeqnu kumbra dena qujai Qotei na iga kalil elenqnu.”

¹² Pita a nanği degsi minjrnaqa nanği kalil aqa anjam di qusibqa nanği mequmesoqneĵ. Onaqa Barnabas Pol wo nanği kamba tigelosib Qotei na nami nanği aiyel singilatnjreqnaqa nanği sawa bei bei qaji nanĵo ambleq di manĵwa gargekoba yoqneĵ deqa nanği sainjrnbab queĵ.

¹³ Sainjrsib koboonaqa Jems a kamba tigelosiqqa mareĵ, “O ijo was, ninği e na anjam bei mernĵit quiy. ¹⁴ Saimon a mergwo, ‘Qotei a sawa bei bei qaji nanĵo ambleq dena aqa segi tamo unĵasari nanği elenqqa osiq giltnjreb.’ ¹⁵ Saimon aqa anjam de ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanĵo anjam ti utru qujai. Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a anjam endegsi nengrenĵeĵ, ¹⁶ ‘Tamo Koba a marĵo, ‘Bunuqna e olo bosiy Devit aqa tal uloneĵ qaji di olo tigeltqai. Tal aqa inĵi inĵi kalil ugeleĵeb qaji di dego bunuj atelenqai. ¹⁷ Amqa sawa bei bei qaji nanği e itbqa maroqnsib ijoq boqncqab. E na nanği giltnjritqa nanği ijo segi tamo unĵasari sqab.’ ¹⁸ Tamo Koba aqa anjam di a nami babteĵ agi bini olo babtoqnsiq mareqnu.’

¹⁹ “Deqa ijo was, e ijo areqalo endegsi mernĵwai. Sawa bei bei qaji nanği are bulyoqnsib Qotei aqaq boqneĵqa iga nanği gulbe bei enjrqasai. ²⁰ Iga anjam truquyala segi nengrenĵosim nanĵoq qarinyqom. Anjam agiende. ‘Ninği gisaĵ qotei atrainjro qaji inĵi uyoqnaib. Ninği sambala kumbra yoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreĵeb qaji di ninği uyoqnaib. Wagme lenĵ ti dego uyoqnaib.’ Iga anjam truquyala di segi nengrenĵosim sawa bei bei qaji nanĵoq qarinyqom. ²¹ Iga qalie, nami koba Juda nanği Moses aqa dal anjam qure qureq di palontoqneĵ agi bini palontoqnsib unub. Yori bati gaigai nanği nanĵo Qotei tal kalil miligiq di Moses aqa dal anjam sisiyeqneĵ.”

Kristen nanği anjam nengrenĵosib sawa bei bei qaji nanĵoq qarinyeb

²² Jems a anjam degsi marnaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Yesus aqa tamo unĵasari kalil ti nanĵo gate ti nanĵo ambleq dena tamo aiyel giltnjreb. Tamo aiyel di qarinjnrnbab Pol Barnabas wo nanği daurnjrsib Antiok qureq gilqajqqa deqa giltnjreb. Tamo aiyel giltnjreb qaji nanĵo ñam Judas aqa ñam bei Barsabas nanği Sailas wo. Nanği aiyel Kristen gate soqneĵ. ²³ Nanği qarinjnrqqa osibqa anjam truquyala endegsib nengrenĵosib nanĵo banĵq di ateb,

“O was ninği kaiye. Iga Yesus aqa anjam maro tamo iga ti Kristen gate ti anjam endi nengrenĵosim nanĵoq qarinyonum. Ninği Antiok qure ti Siria sawa ti Silisia sawa ti di unub. Ninği sawa bei bei qaji. ²⁴ Iga nami quem, tamo qudei nanği gago ambleq na tigelosib nanĵoq gilsib nanĵo segi areqalo na anjam bei mernĵeb. Mernĵsib anjam dena nunĵo areqalo niñaqetnĵeb. Tamo nanği di iga na qarinjnrrosai. ²⁵ Deqa iga kalil koroosim areqalo qujaitosim tamo aiyel giltnjrsimqa nanĵoq qarinjnrrom. Nanĵo ñam Judas Sailas wo. Iga na nanği ti gago Kristen was bole aiyel Barnabas Pol wo nanği ti nanĵoq qarinjnrrom. ²⁶ Barnabas Pol wo nanği gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam singila na ojsib waueqneĵ. Jeu tamo nanği na nanği aiyel ñumib moreĵqajqqa mareqneĵ nanği ulaosaieqneĵ. ²⁷ Deqa iga nanği aiyel Judas Sailas wo koba na nanĵoq qarinjnrrom. Judas Sailas wo nanği na gago anjam nengrenĵonum qaji endi ninği olo mernĵib quqwab. ²⁸ O was ninği quiy. Iga

Mondor Bole ombla areqalo qujaitosim anjam endi qosonum. Ningi gago anjam truquyala endi segi qusib dauryqab di kereqas. Iga ningi gulbe koba engwasai. Gago anjam truquyala agiende. ²⁹ Ningi gisan qotei atrainjro qaji ingi uyoqnaib. Wagme len ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreneb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib. Ningi kumbra di segi dauryqab di ningi geregere sqab. Koboqo.” Yesus aqa tamo ungasari nanqi anjam di nenngrenyeb.

³⁰ Nenngrenyosib tamo qolqe nanqo banq di atsib nanqi qarinjrnab gileb. Gilsib Antiok di brantosib Yesus aqa tamo ungasari nanqi koroinjrsibqa anjam nenngrenyeb qaji di enjreb. ³¹ Onaqa nanqi kalil anjam di sisiosib anjam dena nanqo are singilatetnjrnaqa nanqi tulan areboleholeinjrej. ³² Judas Sailas wo nanqi Qotei aqa medabu o qaji tamo soqneb deqa nanqi ayiel anjam olekoba Yesus aqa tamo ungasari nanqi minjrnab qunabqa anjam dena nanqo are singilatetnjrej. ³³⁻³⁴ Nanqi ayiel bati qudei Antiok di sonabqa bunuqna Yesus aqa tamo ungasari nanqi na minjreb, “O gago was ayiel ningi olo aiyiy.” Degsib minjrsib qarinjrnabqa nanqi aisib Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nangoq di olo branteb. ³⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanqi Antiok di sosibqa Kristen qudei ti koba na wauoqnsibqa Tamo Koba aqa anjam plaltoqnsib tamo ungasari nanqi minjroqneb.

Pol Barnabas wo nanqi njirjnkobaosib poeb

³⁶ Onaqa bati bei Pol na Barnabas minnej, “Aqo ayiel nami qure qureq di Tamo Koba aqa anjam palontognem qaji deq olo gilsimqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi unjrqom. Nanqi kiyersib unub kiyo di unjrqom.” ³⁷ Onaqa Barnabas na Pol minnej, “Di kere. Iga Jon olo osim koba na gilqom.” Jon aqa ñam bei Mak. ³⁸ Onaqa Pol a singila na Barnabas saidyoqnej, “Eo. Mak a nami iga koba na wauqa gilnamqa Pamfilia sawaq di a na iga uratgosiq Jerusalem aiyey deqa iga a olo osi gilqasai.” ³⁹ Pol na Barnabas degsi saidyeqnaqa nanqi ayiel anjam titosib njirjnkobaosib poeb. Deqa Barnabas a Mak osiqa qobun na Saiprus nuiq gileb. ⁴⁰ Ariya Pol a Sailas osiqa ombla gilqa laqnaqqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi na minjreb, “Tamo Koba a ningi qa are boleyeme.” Osib nanqi ayiel qarinjrnab gileb. ⁴¹ Nanqi ayiel gilsib Siria sawa ti Silisia sawa ti ambleq na walweloqnsibqa qure qureq di brantoqnsibqa Kristen nanqi itnjroqnsib Qotei aqa anjam minjroqnsib singilatnjroqneb.

16

Timoti a Pol dauryej

¹ Onaqa bati bei Pol a walweloqsiq Derbe qureq di brantej. Dena tigelosiq Lистра qureq gilej. Dia tamo bei soqnej aqa ñam Timoti. A Yesus dauryoqnej qaji. Aqa ai a Juda unj. A Yesus qa aqa areqalo singilatej qaji. Timoti aqa abu a Grik tamo. ² Lистра qure ti Aikoniam qure ti dia Yesus aqa tamo ungasari nanqi maroqneb, “Timoti a tamo bolequja.” ³ Sawa dia Juda nanqi qalieeb, Timoti aqa abu a Grik tamo. Deqa Pol a Timoti osiqa a ombla wauqa marsiqa mulun waiyej. ⁴ Bati bei nanqi ayiel Sailas koba na gilsib qure qureq di walweloqneb. Walweloqnsibqa Jerusalem dia anjam qoseb qaji di Kristen nanqi qusib dauryqajqa deqa minjroqnsib laqneb. Anjam di Yesus aqa anjam maro tamo nanqo gate nanqi ti qoseb. ⁵ Bati deqa Qotei na tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi singilatnjroqnej. Deqa gaigai tamo ungasari gargekoba are bulyoqnsib Kristen nanqo miligiq ayeqnaq nanqi tulan kobaoqneb.

Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej

⁶ Bati bei Pol na Sailas na Timoti na nanqi qalub walwelosib Frigia sawa ti Galesia sawa ti dia Qotei aqa anjam mare mare giloqneb. Nanqi Asia sawaq di Yesus aqa anjam marqa laqnaqqa Mondor Bole na nanqi saidnjrej. ⁷⁻⁸ Deqa nanqi walwelosib Misia sawaq di branteb. Dena Bitinia sawaq gilqa laqnaqqa Yesus aqa Mondor na nanqi olo saidnjrnaqa nanqi Misia sawa amble potosib sumsib torei Troas qureq di branteb. ⁹ Nanqi Troas di sosibqa qolo Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej. Masedonia tamo di a Pol aqa ulatamuq di tigelosiq minnej, “Ni Masedonia bosim iga aqaryaige.” ¹⁰ Pol a ñeio degsi unej deqa iga tigelosim Masedonia sawaq sumem. Iga endegsi poigej, “Qotei na iga metgwo deqa iga Masedonia sawaq di tamo ungasari nanqi Yesus aqa anjam bole minjroqngom.”

Lidia a Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹¹ Onaqa iga Troas qureq dena qobun gogetosim Samotres nui tinjyosim sumem. Sumsim nui di bunjosim nebeonaqa Neapolis qureq di tiryem. ¹² Dena iga singa na walwelosim Filipai qureq di brantem. Qure di nami Rom nanqi bosib awoeb qaji. Qure di Masedonia nanqo qure kobaquja. Iga sumsim bati gargekoba yala qure dia soqnem. ¹³ Onaqa Juda nanqo yori bationaqa iga qure polomq aism ya qala beiq di brantem. Iga are qalem, “Ya qalaq di Juda nanqo pailyo sawa unu kiyo?” Degosim aiyem. Aism ungasari qudei dia koroesonab nanqi itnjrsimqa nanqi koba na awoosim Qotei aqa anjam minjroqnem.

¹⁴ Nanjo ambleg di unja bei soqnej aqa ñam Lidia. A gara lent oqnsiq qarinyeqnaqa tamo nanji na awaiyoqneq. Di aqa silali wau. Aqa qure utru Taiataira. A Qotei qa louoqnej qaji. A ya qalaq di sonaqa Qotei na aqa areqalo waqtetonaqa a Pol aqa anjam quusiq poiyonaqa are bulyej. ¹⁵ Deqa tamo ungasari Lidia aqa talq di soqneq qaji nanji Lidia a ti yanso eb. Onaqa Lidia na iga mergej, “E Tamo Koba a qa ijo areqalo singilatunum ninji bole edegosib bosib ijo talq endi iga koba na sqom.” Lidia a tulanj singilaej deqa iga aqa talq di a koba na soqnem.

Filipai qureq di Pol Sailas wo nanji tonto talq di breinjreb

¹⁶ Onaqa bati bei iga olo pailyo sawaq aiyeqnamqa kanjal unja bei bosiqqa gamq di iga itgej. Unja di a mondor uge ti soqnej. Mondor uge dena kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosiq minjeqnaqa a kamba tamo qudei nanji minjroqnej. Minjreqnaqa nanji quoqnsib silali koba yeqnab osi giloqnsiq aqa tamo kokba nanjo banj di atoqnej. ¹⁷ Iga Pol koba na aiyeqnamqa unja di a iga daurgoqnsiq tulanj lelenjoqnsiq maroqnej, “Tamo nanji di Qotei Goge Koba aqa wau tamo. Nanji anjam palontoqnsib Qotei a ninji padalo sawaq na elenqajqa gam osorjgeqneq.” ¹⁸ Bati gargekoba unja dena anjam degsi maroqnsiq iga daurgoqnej. Deqa bati bei Pol a unja deqa minjinj oqnaqa bulosiqqa mondor uge di minjej, “E Yesus Kristus aqa ñam na ni mermonum, ni unja di uratosim ulanj.” Degsi minjnaqa mondor uge dena unja di uratosiq ulanjej.

¹⁹⁻²⁰ Pol a kumbra degyej deqa unja di aqa tamo kokba nanji silali oqajqa gam sainjrej. Gam sainjrnaqa di unsibqa Pol Sailas wo nanji ojsib koro sawaq joqsib gilsib Rom gate nango ulatamuq di tigeltjreb. Tigeltjnrsibqa Rom gate nanji endegsib minjreb, “Tamo aiyel nanji dena iga tamo ungasari qure endia unum qaji gulbe koba egeqneq. Nanji aiyel Juda tamo. ²¹ Nanji aiyel kumbra osorgeqneq qaji di iga Rom tamo na dauryqajqa getento koba.” ²² Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneq qaji nanji anjam di qusibqa Pol Sailas wo nanjo jejamuq di une qametjroqneq. Onaqa Rom gate nanji na nanji aiyel ojsib qaja tamo nango banj di ateb. Atnabqa nanji na osib gara bumbranjetnrsib bu toqon na kumbainjreb. ²³ Nanji kumbainjro gargekobatosib tonto talq di breinjrsib tonto tal taqato tamo a minjeb, “Ni na nanji aiyel singila na tontjnrsim geregere taqatjnresiqneq.” ²⁴ Degsib minjnabqa a nanji aiyel joqsisa tonto tal miligiq di warum beiq di breinjrsiq njamtañ kobaquja na nango sinja gitantetjrej.

²⁵ Onaqa qolo jige Pol Sailas wo nanji tonto tal miligiq di Qotei pailyoqnsib loueqnabqa tamo nanji tonto talq di soqneq qaji nanji quoqneq. ²⁶ Bati qujai deqa mimin koba dosiqqa singila na tonto tal renjinyonaqa siranjme kalil waqelenjeb. Sil kokba kalil tamo nanji tontjnreb qaji di pambloqneq. ²⁷⁻²⁸ Onaqa tonto tal taqato tamo a tigelosiqqa njam atej di siranjme kalil waqelenjesonaq unej. Deqa a are qalej, “Tonto tamo kalil nanji jaraiyonub.” Degsi are qalsiqqa aqa serie osiq aqa segi jejamu qalqa yonaqa Pol a maosiq minjej, “Ni ino segi jejamu qalaim. Iga kalil endi unum. Iga jaraiyosai.” ²⁹⁻³⁰ Pol a degsi tonto tal taqato tamo di minjnaqa a na qaja tamo qudei nanji metjnrañ wanañ osi bonab warum suwanj. Onaqa a tulanj ulaqetosiq gindanañosiq urur ti warum miligiq gilsiq Pol Sailas wo nango sinjaq di njam quosiq ñeiej. Dena tigelosiqqa nanji aiyel joqsiq oqedosiq nenemnjrej, “O tamo kokba aiyel, e kumbra kiye yitqa Qotei na e oqas?”

³¹ Onaqa nanji aiyel na minjeb, “Ni Tamo Koba Yesus qa ino areqalo singilatime. Yimqa Qotei na ni ti tamo ungasari kalil ni ombla tal qujaiq di unub qaji nanji ti elenqas.” ³² Degsi minjsibqa Tamo Koba aqa anjam plalteqnaqqa a quoqnej. Tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneq qaji nanji dego quoqneq. ³³ Onaqa qolo deqa tonto tal taqato tamo a na nanji aiyel yu qosetjnrsiqqa tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneq qaji nanji koba na yanso eb. ³⁴ Onaqa a na nanji aiyel joqsisa aqa talq gilsib dia ingi anainjrej. Tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneq qaji nanji a ti tulanj areboleboleinjrej. Di kiyaaqa? Nanji are bulyosib Qotei qa nanjo areqalo singilateb deqa.

³⁵ Ariya nebeonaqa Rom gate nanji na qaja tamo qudei nanji qarinjrnab aisis tonto tal taqato tamo di minjeb, “Ni na tamo aiyel di oqeq atim nanji sumeb.” ³⁶ Onaqa a nanjo anjam di qusiqqa Pol minjej, “Rom gate nanji na qaja tamo qudei qarinjronub bosib e endegsib merbonub, ‘Ni na nanji aiyel oqeq atim nanji sumeb.’ Nanji e degsib merbonub. Deqa ninji aiyel are lawo sumiy.” ³⁷ Onaqa Pol a anjam di qusiqqa qaja tamo nanji minjrej, “Aqo aiyel Rom tamo. Gate nanji na gago une bole babtosai. Nanji aqo aiyel lanja ojsib tamo ungasari nanjo njamdamuq di kumbainjosib tonto talq endi waigeb. Bini nanji lumu na iga olo oqeq atib sumqajqa maronub. Deqa iga sumqasai. Nanji segi bosib iga tonto talq endena oqeq atib sumqom.”

³⁸ Onaqa qaja tamo nanji olo gilsib Rom gate nanji Pol aqa anjam di minjnabqa qusib ulaeb. Di kiyaaqa? Pol Sailas wo nanji Rom tamo deqa. ³⁹ Deqa Rom gate nanji Pol Sailas wo nanjo are latetjnrqa marsibqa tonto talq aisis minjreb, “Bole, iga grotonum.” Degsib

minjrsibqa siran waqtetnjrsib joqsib oqedeb. Oqedosib nanği ayiel minjreb, “Ninği qure endi uratosib sumiy.”⁴⁰ Degsib minjrnabqa nanği ayiel tonto tal uratosibqa walwelosib Lidia aqa talq gileb. Gilsib dia Yesus aqa tamo unğasari qudei nanği itnjrsibqa Yesus aqa anjam na nanğo are singilatetnjreb. Osib nanği uratnjrsib qure di uratosib sumeb.

17

Tesalonaika nanği na Pol Sailas wo ojqa mareb

¹ Pol aqa wau qujai nanği ti sumсіб Amfipolis qureq di brantosib dena walwelosib Apolonia qureq sumeb. Dena tigelosib sumсіб Tesalonaika qureq di branteb. Dia Juda nanğo Qotei tal bei soqnej. ² Deqa Pol aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Qotei tal miligiq gilej. Gilsıqa yori bati qalub qa Qotei aqa anjam nenğrenğ di so qaji di plaltoqnsıqa Juda tamo unğasari nanği minjroqnej. ³ Pol a anjam geregere plaltosiq endegsi minjroqnej, “Qotei aqa anjam nami nenğrenyeb qaji di aqa utru agiende. Kristus a jaqatın koba osim moısım olo subq na tigelqas.” Osıqa minjroqnej, “Yesus agi e ninği a qa merıneqnum qaji a bole Kristus.” ⁴ Pol a nanği anjam degsi minjreçnaqa tamo unğasari qudei nanği aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanğo areqalo singılatosib Pol Sailas wo daurnjreb. Grik tamo gargekoba Qotei qa louoqneb qaji nanği ti unğa kokba qudei ti nanği dego Yesus qa nanğo areqalo singılatosib Pol Sailas wo daurnjreb.

⁵ Onaqa Juda nanği Pol Sailas wo nanği qa minjin oqetnjrnaqa tamo uge qudei inği qarınyo sawaq dena joqsib tamo unğasari kalil nanğo are ugetetnjreb. Osib Pol Sailas wo ojqa marsib tamo bei aqa ñam Jeson aqa talq gurgur ti gileb. Nanği ayiel tal dia ñerenjoqneb. Gilsib nanği ayiel tamo unğasari nanğo ulatamud di tigeltnjrqa marsib nanği ayiel qa ñamoqneb. ⁶⁻⁷ Namonab ugeinjrnaq nanği Jeson laña ojsib Yesus aqa tamo unğasari qudei dego ojelenosib girinjnrsib aisib qure deqa gate kokba nanğo ulatamud di tigeltnjreb. Tigeltjnrsib lelenosib endegsib maroqneb, “Pol Sailas wo qure qureq di tamo unğasari nanğo areqalo niñaqyetnjroqnsib laqñub. Agi nanği gago qure endeq bonabqa Jeson na nanği joqsıqa aqa talq di gereinjrej unub. Tamo ayiel dena gago mandor koba Sisar aqa dal anjam gotranjoqnsib mareqñub, ‘Mandor koba bei unu aqa ñam Yesus.’ Nanği ayiel degsib mareqñub.” ⁸ Juda nanği na anjam di Pol Sailas wo nanğo jejamud di qametnjrnabqa qure deqa gate kokba ti tamo unğasari gargekoba ti nanği qusibqa nanği ayiel qa minjin oqetnjrej. ⁹ Onaqa qure deqa gate kokba nanği na Yesus aqa tamo unğasari qudei Jeson a ti minjreb, “Nanğo ayiel une di ninği na awaiyosib silali atıbqa ıga ninği uratıgnam gilqab.” Onaqa nanği silali atnabqa gate kokba nanği na nanği uratnjrnab gileb.

Pol Sailas wo Beria qureq di Qotei aqa anjam maroqneb

¹⁰ Onaqa qolo qujai deqa Yesus aqa tamo unğasari Tesalonaika di soqneb qaji nanği na Pol Sailas wo qarınjnrsib walwelosib sumсіб Beria qureq di branteb. Di brantosib Juda nanğo Qotei tal miligiq gilsib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. ¹¹ Juda tamo unğasari Beria di soqneb qaji nanğo kumbra tulan boledamu. Tesalonaika di soqneb qaji nanği bul sai. Nanği Qotei aqa anjam quqwjaja tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai nanği Qotei aqa anjam nenğrenğ di so qaji di geregere peleiyoqneb. Pol Sailas wo nanğo anjam bole kiyı sai kiyı di nanği qalieqa marsib deqa nanğo ayiel anjam ti Qotei aqa anjam nenğrenğ di so qaji de ti geregere tenemtoqneb. ¹² Deqa qure dia Juda gargekoba nanği Yesus qa nanğo areqalo singılatoqneb. Grik tamo unğasari kokba qudei dego Yesus qa nanğo areqalo singılatoqneb.

¹³ Onaqa Juda nanği Tesalonaika di soqneb qaji nanği Pol a Beria qureq sumsiq dia dego Qotei aqa anjam palontoqnej di qusibqa minjin oqetnjrnaqa mareb, “Iga Pol qalqom.” Degsib marsıbqa Beria qureq bosib dia tamo unğasari nanğo are ugetetnjreb. ¹⁴ Deyyonabqa Kristen nanği na Pol qarınjonab alile aıyej. Ariya Sailas Timoti wo nanği aiyosai. Nanği Beria di soqneb. ¹⁵ Tamo nanği Pol suweıyeb qaji nanği a osib koba na torei Atens qureq sumeb. Sumsib Atens qureq di nanği Pol uratosib olo puluqa laqñabqa Pol na minjrej, “Ninği oqsib Sailas Timoti wo minjrib ijoq boqujateb.”

Pol a Atens qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹⁶ Onaqa Pol a Atens qureq di Sailas Timoti wo nanği qa tariñesosıqa qure ambleq di walweloqnsıqa gısan qotei nanğo sulum gargekoba unoqnsıqa are tulan gılbekobaiyoqnej. ¹⁷ Deqa a bati gaigai Juda nanğo Qotei tal miligiq gıloqnsıqa Juda nanği ti Grik nanği Qotei qa louoqneb qaji nanği ti Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Atens nanğo koro sawaq di dego a bati gaigai tigelosiqa tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. ¹⁸ Bati bei Grik nanğo qalie tamo qudei Atens di soqneb qaji nanği Pol ombła anjam na qotoqneb. Qudei nanği qalie tamo koba Epikurias aqa skulq dena qalie eb. Qudei nanği skul bei aqa ñam Stoik dena qalie eb. Pol a nanği endegsi minjroqnej, “Yesus a moısiq olo subq na tigelej. Deqa mondonj tamo kalil nanği dego subq na tigelqab.” Pol a nanği degsi minjroqnej deqa nanği Pol ombła anjam na qotoqnsib segi segi maroqneb, “Pol a anjam

lanja lanja mareqnu. A anjam kiyersi mergwajqa bqo?" Qudei nanği maroqneq, "Pol a qure bei nanço qotei qa mergeqnu kiyo?"¹⁹ Nanği degsib maroqnsib Pol osib nanço koro sawa aqa ñam Areopagus deq osi gileb. Osi gilsib nanço ambleq di tigeltosib minjeb, "Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru geregere mergimqa iga qusim qalieqom."²⁰ Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru bei. Iga anjam deqaji nami quosaiqoqnem. Deqa ni na anjam aqa utru geregere mergimqa iga qalieqom."²¹ Bati gaigai Atens nanği ti tamo unğasari sawa bei beiq na Atens beleñeb qaji nanği ti koroqnsibqa anjam bunu bunuj maroqneq.

²² Deqa Pol a nanço koro sawa ambleq di tigelosiqqa minjrej, "O Atens tamo unğasari, e unonum, ninği qotei gargəkoba louetnjreqnub."²³ E nunço qure ambleq di walweloqnsimqa nunço louqajqa inği inği kalil unelenosim gilsim atra bijal bei unonum. Atra bijal di aqa quraq di anjam endegsi nenğrenjonab sonaq unonum, 'Atra bijal endi qotei bei iga qaliesai qaji aqa atra bijal.' O Atens tamo unğasari ninği ijo anjam endi quiy. E Qotei ninği qaliesai qaji di ubtosiy mernğwai. A Qotei bole. Ninği a qa qaliesai. Ninği a qa lanja loueqnub.

²⁴ "Qotei di a lanj ti mandam ti inği inği kalil dego gereiyelenej. A segi qujai lanj qa ti mandam qa ti Tamo Koba. Deqa atra tal tamo na gereiyi qaji Qotei a dia sqasai."²⁵ Iga mandam tamo unum dego iga na Qotei aqaryaiyosim inği bei yqa keresai. A inği bei qa truquosaiqoqnu. A segi inği inği kalil nanço utru. A segi na iga ñambile egeqnu. Inği inği kalil dego a segi na iga egeqnu.²⁶⁻²⁷ Qotei dena nami tamo qujai Adam gereiyonaqa qaja moma nanği paraosibqa sawa sawa kalil kereteq. Qotei na tamo unğasari nango segi segi sqajqa bati atelenej. Nanço segi segi sqajqa mandam beli dego atelenej. A degyej. Di kiyaqqa? Tamo unğasari nanği a qa ñamosib ñamosib itqajqa deqa. O Atens tamo unğasari ninği quiy. Qotei a isaq di sosai. A nunço jojomoq di unu.²⁸ A segi na iga ñambile egeqnaqa iga bole sosim walweleqnum. Nunço segi powo tamo qudei nanği nami deqa are qalsib endegsib mareb, 'Iga dego Qotei aqa anğro.'²⁹ Di bole. Iga Qotei aqa anğro. Deqa ninği quiy. Qotei a sulum bul sai. Tamo nanği gol na silva na meninj na ti sulum gereiyeqnub. Nanço segi ban na ti qalie na ti sulum di gereiyeqnub. Qotei a sulum deqaji bul unu ninği edegaib.

³⁰ "Nami tamo unğasari nanği nanari soqneq. Nanği Qotei qaliesai. Deqa nanği gisanj qotei nanço sulum gereijnroqnsib binjinroqneq. Bati di Qotei a nanço kumbra di unoqnsiqqa unosaibuloqnsiqqa nanği kambatnjrosaiqoqnej. Ariya bini Qotei na tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği endegsi minjreqnu, 'Ninği are buliyi.'³¹ Qotei a bati atej unu. Bati di brantimqa a na tamo unğasari kalil nanço une qa peginjrqas. Aqa segi kumbra bole na ti aqa Niri Yesus Kristus giltej qaji aqa wau na ti nanço une qa peginjrqas. Tamo unğasari nanği degsib qalieqajqa deqa Qotei na Yesus subq na tigeltej."

³² Onaqa tamo unğasari nanği subq na tigelo qa anjam di qusibqa nanği qudei Pol kikiyeb. Ariya nanği qudei na Pol minjeb, "Anjam di bunuqna ni na olo mergim iga quqwom."

³³ Onaqa Pol a nanği uratnjrsiqqa gilej.³⁴ Tamo qudei nanği Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanço areqalo singilatosis Pol dauryeb. Bei aqa ñam Dionisius. A koro sawa deqaji gate koba. Unja bei aqa ñam Damaris. Tamo unğasari nanği dego nanği Yesus qa nanço areqalo singilatosis Pol dauryeb.

18

Pol a Korin qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹ Onaqa bati bei Pol a Atens qure uratosiqqa walwelosiq Korin qureq gilej.² Gilsiq dia Juda tamo bei aqa ñam Akwila itej. Akwila aqa qure utru Pontus. Nami yala Akwila aqa ñauy Prisila wo Itali sawa uratosib Korin beb. Rom nanço mandor koba Klodius a marej, "Juda nanği Rom qureq endi sqasai. Kalil jaraiqab." Deqa nanği aiyel Itali sawa uratosib Korin qureq beb. Bosib Korin di sonabqa Pol a gilsiq nanği itnjrej.³ Pol a nanği ti silali wau qujai. Deqa nanği koba na Korin di sosibqa silali qa wauoqneq. Nanço silali wau di nanği gara na tal gereiyeqneq.⁴ Yori bati gaigai Pol a Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsiqqa Juda ti Grik ti nanği Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Aqa anjam dena nanço are qametnjrimqa nanği Yesus qa nanço areqalo singilatqajqa deqa osiq anjam minjroqnej.

⁵ Onaqa bati bei Sailas Timoti wo nanği Masedonia sawa uratosib gilsib Korin dia Pol itosib nanği koba na soqneq. Deqa Pol na aqa silali wau uratosiqqa Qotei aqa anjam qa segi wauoqnej. Osiqa Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsiqqa nanği singila na endegsi minjroqnej, "Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji."⁶ Degsi minjreqnaqa nanği aqa anjam di quoqnsib gotranjoqnsib a misilinyoqneq. Deqa Pol na aqa segi gara jugo tumberum butuyosiqqa minjrej, "Ninği padalqab di nunço segi une na padalqab. Ijo une na sai. Deqa bini e ninği uratnjrsiy tamo Juda sai nangoq giloqnsiyqa Yesus aqa anjam minjroqnaqai."⁷ Pol na Juda nanği degsi minjrsiqqa nanço Qotei talq dena oqedosiq tamo bei aqa ñam Titius Jastus aqa talq di soqnej. Titius a Qotei qa louoqnej qaji. Aqa tal di Juda nanço Qotei tal

jojomq di soqnej. ⁸ Bati deqa Qotei tal taqato tamo aqa ñam Krispus a ti tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi ti Pol aqa anjam qusib Tamo Koba a qa nanqo areqalo singilateb. Korin tamo ungasari gargekoba nanqi dego Pol aqa anjam qusib Yesus qa nanqo areqalo singilatosis yanso eb.

⁹ Bati bei qolo Pol a ñeio bulosiq Tamo Koba Yesus unnaqa minnej, “O Pol, ni ulaaim. Ni qure endia sosimq ino medabu waqtoqnsimqa boleq di ijo anjam mare mare laqne. Mequmaim. ¹⁰ E ni ombla sqai deqa tamo bei na ni ugeugeimqasai. Qure endia ijo segi tamo ungasari gargekoba unub.” ¹¹ Onaqa Pol a anjam di dauryosiq Korin dia wasau qujai bai 6 sosisqa tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

¹² Ariya Rom nanqo gate koba Galio a Akaia sawa taqatesonaqa bati deqa Korin dia Juda nanqi Pol qa minjin oqetnrnaqa a ojsib koro sawaq osi gilsib Galio aqa awo jaram namoq di tigelteteb. ¹³ Tigeltosib Galio minjeb, “Tamo endena iga Juda gago dal anjam gotranjoqnsiq Qotei louqajqa gam bei osorgeqnu.” ¹⁴ Onaqa Pol a kamba anjam marqa laqnaqa Galio na getetosiqqa Juda nanqi minjrej, “O Juda tamo ungasari ninqi quiy. Tamo endi a une kobaquja bei yimqa kiyo tamo bei qalim moiymqa kiyo ninqi a ojsib bosib ijo ulatamuq endi tigeltqab di e nunqo anjam quqwai. ¹⁵ Ariya ninqi nunqo segi dal anjam qa ti nunqo segi moma nanqo ñam qa ti maronub deqa e nunqo anjam di gereiyqasai. Di ijo wau sai. Ninqi segi na gereiyiy.” ¹⁶⁻¹⁷ Galio a awo jaramq di awesosiqqa Juda nanqi deqi minjrsiqqa nanqi winjrej. Onaqa Juda nanqi nanqo Qotei tal taqato tamo aqa ñam Sostenes a ojsib Galio aqa awo jaram namoq di qalougeteb. Qaleq nab Galio a di unsiqa a deqa yala are qalosai. Unsiq unosaubulej.

Pol a Jerusalem olo aisiq dena Antiok qureq gilej

¹⁸ Pol a bati gargekoba yala Korin di soqnej. Sosisqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi uratnrjsiqqa Prisila Akwila wo nanqi joqsiqa koba na Siria sawaq aiqa marsib qobun gogeteb. Nanqi qobun gogetqa yosib Pol a mati Senkria qureq di Juda nanqo kumbra dauryosiqqa aqa segi gate banga ti me junqum ti gentej. Nami a bati qudei Qotei pailyoqnsiq deqa aqa gate banga ti me junqum ti uratonaq soqnej. ¹⁹⁻²¹ Ariya nanqi Senkria qureq di qobun gogetosis aisib Efesus qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq aisib Pol a Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsiqqa nanqi Qotei aqa anjam plaltosis minjroqnej. Onaqa nanqi Pol aqa anjam qusib minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Minj nabqa a na nanqi saidnrjsiqqa aiqa osiqqa minjrej, “Qotei na odbimqa bunuqna e nunqoq olo bqai.” Degsi minjrsiqqa a qobun gogetosiq aiyej. A na Prisila Akwila wo nanqi Efesus qureq di uratnrjsiq aiyej. ²² Pol a aisiqa Sisaria qureq di tiryosiqqa qobun uratosiqqa singa na walwelosi aisiq Jerusalem di brantej. Brantosiqqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi itnrjsiqqa koba na soqneb. Osiqa nanqi olo uratnrjsiqqa walwelosiq Antiok qureq gilej.

²³ Gilsiq Antiok dia bati gargekoba yala sosisqa dena walwelosiq Galesia sawa ti Frigia sawa ti dia laqnej. Laqnsiqqa nanqo qure kalilq di brantoqnsiqqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanqi koroinjroqnsiqqa Qotei aqa anjam na singilatnrjoqnej.

Apolos a Efesus qureq di Qotei aqa anjam plaltoqnej

²⁴ Onaqa bati bei Juda tamo bei aqa ñam Apolos a Efesus qureq bosiq dia wauoqnej. Aqa qure utru Aleksandria. A Qotei aqa anjam maro tamo. A Qotei aqa anjam tulaj qaliedamu. Deqa a na Qotei aqa anjam kalil nengrenq di so qaji di geregere plaltoqnej. ²⁵ Tamo qudei na nami Tamo Koba aqa gam Apolos osoryeb deqa a singila na Yesus aqa anjam plaltoqnej. A Jon yansjro qaji aqa wau qa segi qalieej. ²⁶ Deqa bati bei a Juda nanqo Qotei tal miligiq di singila na anjam palonteqnaqa Prisila Akwila wo nanqi aqa anjam qusibqa a osib qalaq gilsibqa Qotei aqa gam bole geregere osoryonab a poiyej. ²⁷ Onaqa bunuqna Apolos a marej, “E Akaia sawaq gilqai.” A degsi marnaqa Yesus aqa tamo ungasari Efesus qureq di soqneb qaji nanqi na odyosib minjeb, “Di kere. Ni gilime.” Degsib minjsibqa anjam bei nengrenyosib Apolos yonab a na osi gilsiqqa Yesus aqa tamo ungasari Akaia sawaq di soqneb qaji nanqi enjrej. Endegsib nengrenyeb, “O gago was ninqi quiy. Apolos a nunqoq bqo. Deqa ninqi a osib geregereiyiy.” Ariya Apolos a Akaia sawaq di sosisqa a na tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi Qotei aqa anjam minjretnaqa anjam dena nanqi singilatnrjoqnej. Qotei a nami nanqi elenqa marsiq deqa nanqi qa are boleiyey. Gam dena nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilateb. ²⁸ Apolos a tamo ungasari nanqo ñamdamuq di Juda nanqo anjam singila na gotranjoqnej. A Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji dena nanqi endegsi osornjrej, Yesus a bole Kristus.

19

Pol a Efesus qureq di Qotei aqa anjam palontoqnej

¹⁻² Apolos a Korin di sonaqa Pol a Esia sawa yamban nanqo qure qureq di walweloqnej. A walwelosi aisiq Efesus qureq di brantosiqqa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanqi sonab

itnjrsiqa endegsi nenemnjrej, “Ningi Yesus qa nungo areqalo singilatosib bati deqa ningi Mondor Bole eb e?” Onaqa nanji na saideb, “Eo. Mondor Bole unu kiyo sai kiyo di iga nami quosaiognem.”³ Onaqa Pol na olo nenemnjrej, “Ningi anjam kiye qusib yanso eb?” Onaqa nanji na minjeb, “Jon yansnjro qaji aqa anjam segi iga qusim dena yanso em.”

⁴ Onaqa Pol na olo minjrej, “Jon na tamo ungasari nanji endegsi minjroqnej, ‘Ningi are bulyibqa e na yansngwai.’ Osiqa minjroqnej, ‘Ningi tamo ijo qoreq na bqajqa maroqnej qaji agi Yesus.”⁵ Onaqa nanji Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Tamo Koba Yesus aqa ñam na yanso eb. ⁶ Yanso onabqa Pol a nanjo gateq di aqa ban atnaqa Mondor Bole nanjoq aisiq menj bulyetnjrnaqa bati qujai deqa nanji qure utru segi nanjo anjam mareloqneq. Osib nanji Qotei aqa medabu osib anjam palontoneq. ⁷ Bati deqa tamo 12 nanji Mondor eb.

⁸ Pol a bai qalub Efesus dia Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mondor Koba sqas anjam di aqa utru Juda nanji geregere poinjrqaqqa deqa Pol a singila na minjroqnej. ⁹ Degyeqnaqa Juda qudei nanji Pol aqa anjam di qusibqa nanji a qa ugeosib aqa anjam dauryqa urateb. Osib ñambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji di misilinyosib tamo ungasari nanji endegsib minjroqnej, “Yesus aqa gam di uge.” Deqa Pol a nanji uratnjrsiqa tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji segi joqsiqa tamo bei aqa ñam Tiranus aqa skul kobaq gileb. Gilsib dia Pol a bati gaigai Qotei aqa anjam plaltoqnej. ¹⁰ Pol a wausau aiyeq degyoqnej. Deqa tamo ungasari kalil Esia sawaq di soqneq qaji Juda ti Griq ti nanji Tamo Koba aqa anjam quoqneq.

Skeva aqa njri 7 nanji mondor uge nanji winjrqaqqa wauoqneq

¹¹ Qotei a Pol aqa ban na manwa gargekoba babtoqnej. ¹² Deqa tamo qudei na nanjo gara ñengi oqnsib Pol aqa jejamuq di betertoqnsib gara di olo osi giloqnsib tamo mainjro qaji nanjo jejamuq di ateqnab nanjo ma saioqnej. Tamo mondor uge ti so qaji nanjo jejamuq di dego gara ñengi ateqnab mondor uge nanji jaraiyoqneq.

¹³ Juda tamo qudei nanji dego sawa sawaq di walweloqnsibqa mondor uge nanji winjrib jaraiqajqa wauoqneq. Nanji silali oqajqa deqa marsib wau di yoqneq. Onaqa bati bei nanji qudei Tamo Koba Yesus aqa ñam na mondor uge bei wiyqa osib mondor uge endegsib minjeb, “Iga Yesus agi Pol a deqa anjam palonteqnu qaji aqa ñam na ni mermonum, ni tamo di uratosim ulan.” ¹⁴ Juda nanjo atra tamo koba Skeva aqa njri 7 nanji kumbra di degyeb.

¹⁵ Degyonabqa mondor uge na nanji kamba minjrej, “E Yesus qalie. E Pol dego qalie. Ariya ningi tal qabe?” ¹⁶ Onaqa tamo mondor uge ti so qaji a singila na prugosiq nanjo qawarq di awoosiq nanji ñumougetnjrsiq jejamuq niñaqyetrnjrej. Osiqa nanjo gara bumbranjetnjrnaqa nanji tal uratosib yosi jaraiyeb. ¹⁷ Onaqa tamo ungasari kalil Juda ti Griq ti Efesus qureq di soqneq qaji nanji kumbra deqa qusibqa ulaugeteq. Osib nanji Tamo Koba Yesus aqa ñam tulan soqtoqneq. ¹⁸ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatoqneq. Deqa nanji boqnsib nanjo kumbra uge uge nami yoqneq qaji di tamo kalil nanjo ñamdamuq di ubtoqneq. ¹⁹ Tamo ungasari gargekoba quñam qaloqneq qaji nanji dego boqnsib nanjo quñam qalo qaji buk kalil koroiyoqnsibqa tamo ungasari nanjo ulatamuq di koitelenoqneq. Buk di nami silali na awaiyo qaji. Awai sisiyeb 50,000 kina. ²⁰ Nanji kumbra degyeb deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanji quoqneq.

Efesus nanji Pol qa minjin oqetnjrnaqa murqumyoqneq

²¹ Efesus qureq di Pol a Qotei aqa wau yoqnsiq koboonaqa Qotei aqa Mondor na Pol areqalo yonaqa a endegsi marej, “E Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia walweloqnsiyqa dena aisiy Jerusalem di brantqai.” Osiqa marej, “Di koboamqa e Jerusalem uratosiy gilsiy Rom qure dego unqai.” ²² Pol a degsi marsiqa tamo aiyeq a koba na wauo qaji Timoti Erastus wo nanji qarinjnrnaqa namoosib Masedonia sawaq gileb. Pol a segi Esia sawaq di soqnej. A bunuqna Masedonia sawaq gilqa marsiqa nanji aiyeq namoqna qarinjnrnaq gileb.

²³ Bati deqa Efesus dia tamo qudei nanji ñambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji deqa njriqkobaqneq. ²⁴ Nango njriq aqa utru agiende. Tamo bei aqa ñam Demitrius a silva oqnsiq dena ingi ingi gereiyoqnej. A na gisan qotei bei aqa ñam Artemis aqa atra tal sigitoqnsiqa atra tal sulum kiñilala silva na gereiyoqnej. Gereiyeqnaqa tamo ungasari nanji awaiyeqnaqqa tamo qudei a koba na wauo qaji nanji a ti dena silali koba oqneq. ²⁵ Bati bei Demitrius a na aqa wau qujai nanji ti tamo qudei wau deqaji yoqneq qaji nanji ti koroinjrsiqa endegsi minjrej, “Ningi quiy. Gago wau endena iga silali koba eqnum. ²⁶ Ariya Pol a gago wau endi ugeteqnu. Agi a gam endena ugeteqnu. A na tamo ungasari gargekoba nanjo are tigeltetnjroqnsiqa minjreqnu, ‘Tamo nanji ban na qotei gereiyo qaji di qotei bolesai. Di gisan qotei.’ Yeqnaqa nanji aqa anjam di dauryoqnsib qotei Artemis

qoreiyoqnsib Artemis aqa atra tal sulum dego awaiyqa urateqñub. Pol aqa kumbra di ningi uneqñub. Aqa anjam dego ningi queqñub. Aqa kumbra di a Efesus endia segi yosai. Esia sawa keretoqnsiqa dia dego a kumbra di yeqñu. ²⁷ Pol aqa kumbra dena gago silali wau endi uloñqas. Di segi sai. Gago qotei koba Artemis aqa atra tal aqa ñam dego ugeqas. Amqa tamo ungasari kalil nanği Artemis aqa ñam soqtqa uratqab. Ningi qalie, Esia sawaq endi tamo ungasari nanği Artemis aqa ñam soqtqnsibqa a qa loueqñub. Sawa sawa kalilq di dego tamo ungasari nanği Artemis aqa ñam soqtqñub. Pol aqa anjam mareqñu qaji dena Artemis aqa ñam koba di torei ulontqas.”

²⁸ Onaqa sulum gereiyo tamo nanği anjam di qusib minjin ani oqetnırnaqa tulan murqumyoqnsib maroqñeb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” ²⁹ Nanği degsib murqumyeqñabqa tamo ungasari kalil Efesus di soqñeb qaji nanği qusibqa nanği dego murqumyoqñeb. Osib Masedonia tamo aiyel Pol dauryosib beb qaji agi Gaius Aristarkus wo nanği ojeb. Ojsib nanği aiyel girinırsib qure deqa gate kokba nanço ulatamuq di tigeltınırqa marsib gurguosib koro sawaq joqsib gileb. ³⁰ Onaqa Pol a deqa qusiqa tamo ungasari nanço are latetınırqa marsiqa nanço ambleq aıqa laqnaqa tamo ungasari Yesus dauryeb qaji nanği na saidyeb. ³¹ Rom tamo kokba qudei Esia sawa taqatoqñeb qaji nanği Pol qalieeb deqa nanği dego anjam qarınıyosib minjeb, “Ni koro sawa miligiq gilaim.”

³² Tamo ungasari tulan gargekoba nanği koro sawaq di koroosib murqumyoqñeb. Utru kiye qa nanği bosib koroeb di nanği qaliesai. Utru bei bei qa maroqnsibqa laña lança murqumyoqñeb. ³³ Onaqa Juda qudei nanği na tamo ungasari nanço are latetınırqa marsib Juda tamo bei aqa ñam Aleksander osib koro sawa ambleq di atnabqa tamo ungasari nanği a unsib mareb, “Tamo di aqa une qa kiyo ıga bosim koroonum?” Onaqa Aleksander a tamo ungasari nanği anjam bei minırqa osiq tigelej. Tigelosiqa nanği kırıqa osiq aqa ban soqtaj. ³⁴ Ban soqtonaqa nanği kiriosai. Nanği poinırej, Aleksander a Juda tamo. Deqa nanği kalil olo murqumyoqnsib maroqñeb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” Nanği anjam qujai di tulan wainoqnsib sokobaiyeb.

³⁵ Onaqa Efesus nanço gate bei a kamba tamo ungasari nanği anjam minırqa osiq tigelej. Tigelosiqa nanği kırıqa osiq aqa ban soqtonaqa nanği kirieleñonabqa minırej, “O Efesus tamo ungasari ningi quiy. Efesus endia ningi na qotei koba Artemis aqa atra tal taqateqñub. Artemis aqa sulum nami lanço goge na uloñosiq mandamq aıyej qaji di dego ningi na taqateqñub. Tamo ungasari kalil nanği di qalie. ³⁶ Deqa tamo bei na anjam di gotranıyqa keresai. O ıjo was, ningi grotosib une bei yaib deqa ningi mati lawo na sosib gerege are qaliy. ³⁷ Tamo aiyel Gaius Aristarkus wo nanği une saiqoıi. Ningi na nanği lança joqsib bonub. Nanği gago atra talq dena ıngi bei bاینosai. Nanği gago qotei Artemis aqa ñam misilınıyosai dego. ³⁸ Deqa Demitrius aqa wau qujai nanği ti tamo qudei qa anjam bei soqñimqa joqsib Rom gate kokba nanço ulatamuq di tigeltınırşib anjam marqab. ³⁹ Ningi dego tamo qudei qa anjam bei soqñimqa bati atıbqa Rom gate kokba nanği koroosib nunço anjam gereiyqab. ⁴⁰ Bini ıga lança ınırin tigeltınınum utru saiqoıi. Deqa Rom gate kokba nanği bosib koro endeqa utru nenemgıbqa ıga na kamba anjam bei minırqa keresaiıge uge.” ⁴¹ Tamo gate dena tamo ungasari nanği anjam degsib minırşiqqa nanği winırnaq jaraiyeb.

20

Pol a Masedonia sawa ti Grik sawa ti dia walweloqñej

¹ Onaqa tamo ungasari nango murqumyo koboonaqqa Pol na Kristen nanği metınırnaqa aqa areq di koroonabqa nanği şingilatınırşej. Osiqa nanği uratınırşiqqa Masedonia sawaq gilej. ² Gilsiq sawa dia walweloqnsiqa Kristen nanği itınırşiqqa Qotei aqa anjam gargekoba minırşoqñej. Minırşeqnaqa aqa anjam dena nanği şingilatınırşoqñej. Onaqa a sunsiq Grik nanço sawaq di brantej. ³ Brantosiqa sawa dia bai qalub sosıqa dena qobun na Siria sawaq aıqa laqnaqa Juda tamo qudei na Pol qalsib moiyoıtqa mareqñab qusiqa endegsı are qalej, “E olo puluosiy şinga na Masedonia sawaq oqsıy dena Siria sawaq aıqai.” ⁴⁻⁵ A degsı are qalsıqa tigelosiq Masedonia sawaq oqwa osıqa tamo qudei nanği joqsıqa koba na oqeb. Tamo di nanço ñam agı marqai. Bei Sopater. A Pirus aqa ınırı. A Beria qure qaji. Tesalonaıka tamo aiyel Aristarkus Sekundus wo. Bei Gaius. A Derbe qure qaji. Bei Timoti. Esia tamo aiyel Tikikus Trofımas wo. Tamo kalil nanği di Pol ombla Masedonia sawaq oqsib dia ıga Pol koba na uratgosib namo aisib Troas qureq di branteb. Brantosib dia ıga qa tarınıoqñeb. ⁶ Onaqa Juda nanço bem tiyosai qaji uyqa bati koboonaqqa ıga Filipai qureq di qobun bei gogetosim qobun na aisim bati 5 koboonaqqa Troas qureq di tiryem. Tiryosim dia tamo nanği ıga qa tarınıoqñeb qaji nanği itınırşimqa bati 7 nanği koba na soqñem.

Yutikus a uloñosiq moınaqa Pol na olo tigeltej

⁷ Onaqa Juda nanḡo yori bati koboonaqa nebeonaq qolo iga Kristen nanḡi koroinjrismqa nanḡi koba na bem gentosim uyoqnem. Bem uyeqnamqa Pol na Qotei aqa anjam minjroqnej. A anjam olekoba mareqnaq qolo jigeej. Di kiyaaqa? Nebeamqa a nanḡi uratnrjsim aiqas. ⁸ Nanḡi koroesonabqa warum goge dia wanjal gargekoba pumblonjoqneb. ⁹ Angro wala bei aqa ñam Yutikus a siranme kiñala dadanḡ gogeqsi aqa areq di awesoqnej. Onaqa Pol a anjam tulan olekoba mareqnaqa Yutikus a urñamyonaqa tibiboqnej. Osiq qambumtosika warum goge dena ulonosiq mandamq aiyej. Onaqa nanḡi kalil mandamq aisib Yutikus osib soqteb a moiyej. ¹⁰ Pol a dego mandamq aisiqa angro wala di soqonyej. Soqonyonaqa a olo ñambile ej. Deqa Pol na tamo unḡasari kalil nanḡi minjrej, “Ninḡi are gulbeinḡaiq. A ñambile unu.” ¹¹ Pol a nanḡi degsi minjrjsiqa olo warum gogeq oqsiq dia bem ginḡenyoonaqa nanḡi uyeb. Uynabqa Pol na olo anjam olekoba nanḡi minjreonaqa nebeej. Nebeonaqa Pol a nanḡi uratnrjsiqa aiqa osiqa endegsi minjrej, “O ijo was ninḡi quiy. E aiyeqnum. Deqa ninḡi bole soqniy.” ¹² Angro wala di a ñambile soqnej deqa aqa was nanḡi tulan areboleholeinjrnaqa a osib nanḡo talq gileb.

Pol a Troas qure uratosiqa Miletus qureq aiyej

¹³ Ariya iga na Pol uratosim namoosim qobunḡ bei gogetosim aisim Asos qureq di tiryem. Di kiyaaqa? Pol a nami iga endegsi mergej, “Ninḡi namooiy. E bunuqna singa na walwelosiy aisiy Asos qureq di ninḡi itnḡwai. Osiy dena ninḡi koba na qobunḡ gogetosim aiqom.” Pol a iga degsi mergej deqa iga namo qobunḡ na aisim Asos qureq di tiryosim Pol qa tariñoqnem. ¹⁴ Bunuqna Pol a Asos qureq bosiq dia iga itgonaqa iga koba na qobunḡ gogetosim aisim Mitilini qureq di tiryem. ¹⁵ Nebeonaqa iga dena qobunḡ na aisim Kios nui qalaq di tigelosim ñerem. Olo nebeonaqa iga qobunḡ na aisim Samos nui qalaq di tigelosim ñeiem. Olo nebeonaqa iga aisim Miletus qureq di tiryem. ¹⁶ Pol na iga endegsi mergej, “Iga Efesus qure bunyosim urur Jerusalem aiqom. Aisim di soqniqqa Juda nanḡo inḡi meli bunuj otoro bati ñam Pentikos di brantim unqom. E Asia sawaq endi bati olekoba sqasai.” Pol na iga degsi mergej.

Pol a Efesus nanḡo Kristen gate nanḡi anjam minjrej

¹⁷⁻¹⁹ Iga Miletus qureq di tiryonamqa Pol na tamo qudei nanḡi qarinnjrnaqa nanḡi singa na gilsib Efesus di brantosib Kristen gate nanḡi endegsi minjreb, “Ninḡi Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroabqa a na ninḡi anjam bei mernḡwas.” Onaqa Kristen gate nanḡi tigelosib Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonaabqa a na nanḡi anjam endegsi minjrej,

“O Kristen gate ninḡi quiy. E Asia sawaq di branto ñasiti e nunḡoq bosim ninḡi koba na soqnem. Sosimqa e bati gaigai Tamo Koba aqa anjam ninḡi mernḡoqnem. E ijo segi ñam soqtqajqa are qalosaioqnem. Ijo kumbra di ninḡi qalie. E ninḡi koba na sosimqa gulbe gargekoba itoqnsim akamoqnem. Bati gargekoba Juda nanḡi na e lubsib moiyoṭbqa mareqnab dena e are gulbekobaiboqnej. ²⁰ Ninḡi qalie, e bati gaigai nunḡo koro sawaq di, nunḡo segi segi talq di are singilatetnḡwajqa anjam mernḡoqnem. E anjam deqaji ninḡi mernḡwajqa uratosaiqom. ²¹ E bati gaigai Juda tamo ti Grik tamo ti nanḡi singila na endegsi minjroqnem, ‘Ninḡi are bulyosib Qotei aqaq bosib gago Tamo Koba Yesus qa nunḡo areqalo singilatiy.’ E degsi minjroqnem. ²² Deqa ninḡi quiy. Qotei aqa Mondor na ijo are tigelteṭbej deqa e Jerusalem aiyeqnum. Dia kumbra kiye ijoq di brantqas di e qaliesai. ²³ E qure qureq di laqnamqa Mondor Bole na e endegsi merbeqnu, ‘Ni Jerusalem dia tonto talq aisim gulbe koba oqam.’ Deqa e qalieonum, kumbra di ijoq bqas.

²⁴ “Di unḡum. E ijo segi jejamu qa are qalosaieqnum. Wau kalil Tamo Koba Yesus na ebej qaji di e yosiy kobotqajqa are qaleqnum. Wau di endegsi unu. E singila na Yesus aqa anjam bole tamo unḡasari nanḡi minjre minjre laqnaqai. Yesus aqa anjam bole di aqa damu agiende. Qotei a tamo unḡasari nanḡi qa are boleiyeqnu.

²⁵ “Deqa ninḡi quiy. E nami nunḡo ambleq di sosimqa anjam endegsi palontoqnem, ‘Qotei na aqa segi tamo unḡasari nanḡi taqatnrjsim nanḡo Mandor Koba sqas.’ Ariya bini e qalieonum, e ninḡi uratnḡitqa ninḡi ijo ulatamu olo unqasai. ²⁶⁻²⁷ Bati e nunḡo ambleq di sosimqa e Qotei aqa areqalo kalil ubtosim ninḡi mernḡekritem. E wau di uratosaiqom. Deqa tamo bei a nunḡo ambleq di padalqas di ijo une na sai. ²⁸ O Kristen gate, ninḡi nunḡo segi segi so geregere taqatosib Qotei aqa tamo unḡasari nanḡi dego geregere taqatnrjoqniy. Qotei aqa tamo unḡasari nanḡi di kaja du du bul. Qotei na aqa Niri Yesus Kristus aqa leñ aiyej qaji dena nanḡi awainjrej. Deqa ninḡi nanḡo gate bole sosibqa nanḡi geregere taqatnrjoqniy. Wau di Mondor Bole na ninḡi enḡej. ²⁹ E qalie, e ninḡi uratnḡitqa gisanḡ anjam maro tamo qudei nanḡi nunḡo ambleq aisib Qotei aqa tamo unḡasari nanḡi ugeugeinjrjoqnaqab. Baunḡ juwanḡ na kaja nanḡi ugeugeinjrjoqnaqab dego kere. ³⁰ Nunḡo ambleq dena dego tamo qudei nanḡi tigelosib Qotei aqa anjam bole olo bubulyoqnsibqa gisanḡ anjam maroqnaqab. Nanḡi degyqab. Di kiyaaqa? Tamo unḡasari Yesus dauryeqnub

qaji nanġi qusibqa Qotei aqa anjam bole ulontosib olo gisan tamo nanġi di daurnjrqaġja deqa. ³¹ Deqa nanġi geregere nam atoqniy. Osib ijo anjam e bati gaigai nanġi mernjoqnem qaji deqa are qaloqniy. Agi wausau qalub e nanġi koba na sosimqa qolo ti qanam ti Qotei aqa anjam nanġi mernjoqnsim akamoqnem. E wau di uratosiaoqnem. Nanġi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.

³² “Bini e nanġi Qotei aqa banġ di atitqa a na nanġi geregere taqatngwas. Qotei a nanġi qa are boleiej anjam di nanġi singila na ojesoqniqbqa anjam dena nanġi singilatngwas. Amqa inġi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo unġasari nanġi enjrqa marej qaji di nanġi oqab.

³³ “E silali qa ti gara qa ti tamo bei njlyosiaoqnem. ³⁴ Nanġi qalie, e inġi bei qa truquoqnsimqa e segi wauoqnsim ijo inġi awaiyoqnem. Osim tamo nanġi e koba na soqnem qaji nanġi dego inġi anainjroqnem. ³⁵ Kumbra kalil e nunġo ambleq di yoqnem qaji di nanġi segi unoqneb. Kumbra di nanġi dauryosib yoqniy. Kumbra agiende. Nanġi waukobaoqnsibqa tamo unġasari singila saiqoji unub qaji nanġi aqaryainjroqniy. Nanġi Tamo Koba Yesus aqa anjam nami marej qaji deqa are qaloqnsib degsib wauoqniy. Agi Yesus a segi nami endegsi marej, ‘Tamo bei na tamo bei inġi yqas di tamo inġi oqas qaji a areboleboleiyqas. Ariya tamo dena inġi yqas qaji a olo tulan areboleboleiyqas.’”

³⁶ Pol na Efesus Kristen gate nanġi anjam degsi minjrnsiq koboonaqa sinġa pulutosiqa nanġi koba na Qotei pailyeb. ³⁷ Pailyo koboonaqa gate nanġi akamkobaoqnsib Pol soqonjyosib kundoqyoqneb. ³⁸ Pol na minjrej, “Nanġi ijo ulatamu olo unqasai.” Aqa anjam deqa nanġi are tulan gulbeinjrej. Onaqa nanġi na iga suweigonab iga alile aisim nanġi uratnrjsim qobun gogetosim aiyem.

21

Pol a qobun na Jerusalem aiyooqnej

¹ Iga qobun na aisim Kos nui bunjyosim nebeonaqa Rodes nuiq di tiryonom olo nebeej. Nebeonaqa iga Rodes nui uratosim aisim Patara qureq di tiryem. ² Dia qobun bei Fonia sawaq aiqa laqnaqa iga qobun di gogetosim aiyem. ³ Iga qobun na aisim Saiprus nui jojomyosim ban qonanġ waiyosim bunjyosim aiyem. Aisim Siria sawa bunjyosim Tair qureq di tiryem. Tiryonomqa tamo qobunq di wauo qaji nanġi na inġi inġi kalil wanġarosib mandamq di ateleneb. ⁴ Qure dia iga Yesus aqa tamo unġasari nanġi itnrjsimqa bati 7 nanġi koba na soqnem. Sonamqa Qotei aqa Mondor na anjam ubtosiq nanġi endegsi minjrej, “Pol a Jerusalem dia gulbe koba itqas.” Degsi minjrnaq qusibqa Pol wainjoqneb, “Ni Jerusalem aiyaim.” Onaqa Pol na kamba minjroqnej, “Sai. E Jerusalem aiqai.” ⁵ Onaqa bati 7 koboonaqa iga Pol koba na qure di uratosim qobun gogetqa marsim alile aiyem. Yesus aqa tamo kalil nanġo unġa ti anġro ti nanġi na iga suweigosib alile aisim dia iga koba na sinġa pulutosim Qotei pailyem. ⁶ Pailyo koboonaqa iga nanġi ban ojsimqa minjrem, “Nanġi bole soqniy.” Onaqa nanġi na iga mergeb, “Nanġi aiyiy.” Degsib mergonab iga qobun gogetonamqa nanġi olo puluosib nanġo qureq gileb.

Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a anjam bei Pol minjej

⁷ Ariya iga qobun na Tair qure uratosim aisim Tolemes qureq di tiryem. Tiryosim dia Yesus aqa tamo unġasari nanġi itnrjsimqa bati qujai nanġi koba na soqnem. ⁸ Nebeonaqa iga Tolemes qure uratosim walwelosi aisim Sisaria qureq di brantem. Brantosim Yesus aqa anjam maro tamo Filip aqa tal gogetosimqa a ombla soqnem. Nami Jerusalem dia tamo 7 nanġi inġi jeiyu wau enjreb deqaji bei agi Filip. ⁹ Filip aqa anġro sebin qolqe nanġi a ombla soqneb. Nanġi Qotei aqa medabu o qaji unġa.

¹⁰ Bati qudei iga Sisaria qureq di sonamqa Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a Judia sawaq dena walwelosiq gagoq bej. ¹¹ Bosiqqa Pol aqa alalag osiq aqa segi ban ti sinġa ti alalag dena qosej. Osiqqa mergej, “Mondor Bole na e endegsi merbqo, ‘Jerusalem dia Juda nanġi na tamo alalag endi tigeqnu qaji aqa sinġa ti ban ti endegsib qosqab. Qosisib a osi gilsib tamo Juda sai nanġo banġ di atibqa nanġi na a ugeugeiyqab.’”

¹² Onaqa iga Agabus aqa anjam di qusimqa tamo unġasari qudei qure dia soqneb qaji nanġi iga ti Pol minjoqnem, “Ni Jerusalem aiyaim.” ¹³ Onaqa Pol na iga mergej, “Nanġi kiyafa akamoqnsib are gulbetbeqnu? E Tamo Koba Yesus aqa nam qa tonto talq di waiqbqab di kere. Aqa nam qa e lubib moiqai di kere. E gulbe di uratqasai. E itqai.” ¹⁴ Pol a degsi gago anjam quqwa uratosiq mergonaqa iga na olo saidyosai. Iga marem, “Unġum. Pol a Tamo Koba aqa areqalo dauryosim Jerusalem aiyem.”

Pol a Jerusalem di brantej

¹⁵ Bati qudei koboonaqa iga Jerusalem aiqa marsimqa gago inġi inġi kalil gereiyosim tigelosim aiyem. ¹⁶ Aiqa yeqnam Sisaria tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanġi na iga suweigosib koba na aisim Jerusalem di brantem. Brantosim nanġi na iga tamo bei aqa nam

Nason aqa talq di uratgeb. Deqa iga Nason ombla aqa talq di soqneb. Nason a nami koba Yesus dauryoqnsiq soqnej. Aqa qure utru Saiprus. ¹⁷ Iga Jerusalem di brantonamqa Yesus aqa tamo ungasari dia soqneb qaji nanqi na iga nugsibqa tulan areboleboleinjrnaca iga osib geregeregeb.

¹⁸⁻¹⁹ Nebeonaqa iga Pol dauryosim Jems unqajqa gilem. Gilsim Kristen gate kalil nanqi Jems koba na koroesonabqa Pol a nanqi kaiyeinjrej. Osiqa wau kalil Qotei a Pol aqa ban na sawa bei beiq di tamo ungasari nanqo ambleq di yoqnej qaji deqa nanqi sainjrej.

Kristen gate nanqi na Pol minjeb, "Ni atra tal miligiq gile"

²⁰ Onaqa Kristen gate nanqi Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjrnaca Qotei aqa nam soqtoqneb. Osib Pol minjeb, "O gago was Pol, ni qalie, Juda tulan gargekoba nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilateqneub. Nanqi Moses aqa dal anjam dauryqajqa dego singilaeqneub. ²¹ Deqa tamo qudei na Juda nanqi endegsib minjreknub, 'Pol na Juda tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanqi Moses aqa dal anjam dauryqa saidnjreknub. Osiqa nanqi endegsi minjreknub, "Nunqo angro nanqi mulun breinjraib. Kumbra kalil Moses a nami ningi dauryqa merngej qaji di uratiy." ' O Pol, tamo qudei na Juda nanqi degsib minjreknub. ²² Juda nanqi quqwab, ni Jerusalem bonum. Deqa iga kiyerqom? ²³ Od, iga qalieonum. Iga ni endegsi mermim ni degye. Gago ambleq endi Juda tamo qolqe unub. Nanqi nami gago Juda kumbra dauryosib Qotei pailyqa osib nanqo gate banga ti me jungum ti urateb unub. ²⁴ Deqa ni nanqi joqsim atra tal miligiq gilsim une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanqi koba na dauryosib yiy. Osim wagme awaiyetnjrimqa nanqi na Qotei atraiyosib nanqo gate banga ti me jungum ti joqwab. Ni degyimqa Juda tamo kalil nanqi ino kumbra di unsib endegsib qalieqab, 'Bole, Pol a dego Moses aqa dal anjam dauryo qaji tamo. Anjam nanqi a qa mareknub qaji di bolesai.' ²⁵ Ariya Pol, ni qalie, iga nami anjam bei nengrenyosim sawa bei bei qaji nanqo qarinjem. Nanqi di Yesus qa nanqo areqalo singilateb qaji. Iga anjam endegsim qarinjem, 'Ningi gisan qotei atrainjro qaji ingi bei uyoqnaib. Wagme lej ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreneb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib.' Iga nami anjam degsim qosisim nengrenyosim nanqo qarinjem." ²⁶ Onaqa Pol na tamo qolqe nanqi di joqsica nebeonaqa atra tal miligiq gilsiq une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanqi koba na dauryosib yeb. Osiqa atra tamo nanqi minjrej, "Une kobotqajqa bati koboamqa iga gago segi segi wagme osim Qotei atraiyqom."

Juda tamo qudei nanqi atra tal miligiq di Pol ojob

²⁷⁻²⁸ Une kobotqajqa bati 7 di koboqa laqnaqa Juda tamo qudei Esia sawaq dena beleneb qaji nanqi Pol a atra tal miligiq di sonaq unsibqa a ojob. Ojsib lelenoqnsib tamo ungasari kalil nanqo areqalo ugetetnjrca marsibqa Pol aqa jejamuq di une qamsib minjreb, "O Israel tamo ungasari, ningi kalil bosib iga aqaryaigiy. Pol a sawa sawa kalilq di iga Juda qa ti Moses aqa dal anjam qa ti atra tal qa ti misilin anjam mareqnaqa tamo ungasari kalil nanqi queqneub. Di segi sai. A dego Grik tamo qudei nanqi joqoqnsiqa koba na atra tal miligiq gileqneub. Aqa kumbra dena a na Qotei aqa atra tal ugeteqnu." ²⁹ Nanqi degsib mareb. Di kiyaaqa? Nami Efesus tamo bei aqa nam Trofimusa a Pol ombla Jerusalem dia laqnaqba unjrsib are qaleb, "Pol a tamo di osiqa atra tal miligiq gilej."

³⁰ Onaqa tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanqi anjam di qusibqa minjin oqetnjrnaca gurgur ti koroosib Pol ojob. Ojsib girinyosib atra tal oqeq atsib atra tal aqa siranme kalil kabutelebeb.

Rom qaja tamo nanqi bosib Pol olo eb

³¹ Onaqa nanqi Pol moiyoqqa marsibqa ban na qaloqneb. Qaleqnaqba Rom qaja tamo nanqo gate koba a anjam endegsi quej, "Jerusalem endia tamo ungasari kalil nanqi minjin ani oqetnjreknub." ³² A degsi qusiqa aqa qaja tamo qudei nanqo gate nanqi ti joqsica gurgurosib tamo ungasari nanqo ambleq ainabqa unjrsibqa Pol qalqa urateb. ³³ Onaqa qaja tamo nanqo gate koba a bosiq Pol ojsiqa aqa qaja tamo nanqi minjrej, "Sil singila kokba aiyel osi bosib a tontiy." Onaqa nanqi bosib Pol tontonabqa qaja tamo nanqo gate koba a na tamo ungasari kalil nanqi endegsi nenemnjrej, "Tamo endi yai? A une kiye yqo deqa ningi a qaloqnaq?" ³⁴ A nanqi degsi nenemnjrnaca nanqi olo lelenkobaqnsib anjam utru segi segi marelenoqneb. Qudei nanqi anjam bei maroqneb. Qudei nanqi anjam bei maroqneb. Nanqi degsib marelenoqnsib ariya nanqi Pol aqa une geregere ubtosib marqa keresai. Deqa qaja tamo nanqo gate koba a na aqa qaja tamo nanqi minjrnaca nanqi Pol osib nanqo njeio talq osi gileb. ³⁵⁻³⁶ Osi giloqnsib nanqo njeio tal jomyeqnaqba tamo ungasari kalil nanqi minjin ani oqetnjrnaca nanqi daurnjroqnsib murqumyoqnsib maroqneb, "Ningi na Pol qalsib moiyoqiy." Nanqi degsib maroqneb deqa qaja tamo nanqi na Pol soqtosib nanqo qawarq di atsib osi giloqneb.

Pol a tigelosiqqa Yesus aqa anjam palontej

³⁷ Nanġi Pol osi giloqnsib nanġo njeio tal gogeq di atqa laqnaqbqa Pol a Grik anjam na qaja tamo nanġo gate koba endegsi nenemyej, “E ni anjam bei mermqa kere e?” Onaqa minnej, “Ni Grik anjam qalie e?” ³⁸ E endegsi are qalonum. Ni Isip tamo bei nami Rom ti qotqa marsiqa tigelosiq qaja tamo 4,000 joqsiqu wadau sawaq di laqnej qaji agi ni edegonum.” ³⁹ Onaqa Pol na minnej, “E tamo di sai. E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a qure kobaquja. A Silisia sawaq di unu. Deqa ni mare. E na tamo unġasari kalil endi anjam bei minjrqa kere e?” ⁴⁰ Onaqa qaja tamo nanġo gate koba a na Pol odyonaqa tetaq di tigelosiqqa aqa ban soqtonaqa tamo unġasari kalil nanġi kiri kirionabqa Hibru anjam na endegsi minjrej,

22

¹ “O ijo was ti ijo abu ti e kamba anjam bei mernġit quiy.” ² Pol a Hibru anjam na nanġi degsi minjrnaqa nanġi torei kiri kiriosib sonab olo endegsi minjrej, ³ “E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a Silisia sawaq di unu. E dia nġambabonam ijo ai abu nanġi na e Jerusalem osi bonabqa e endia tamo kobaqujaem. Kobaqujaosimqa Gamaliel aqa skul kobaq di soqnem. Sonamqa Gamaliel na gago moma nanġo dal anjam gegerere plaltosiq osorboqnej. Deqa e Qotei aqa kumbra dauryqajqa tulaġ singilaqnem. Agi bini ninġi Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaqneq dego kere. ⁴ E na tamo unġasari Yesus aqa gam dauryoqneq qaji nanġi moyotnrjqa maroqnsim nanġi tulaġ ugeugeinjroqnsim tontjroqnsim tonto talq di breinjroqnem. ⁵ Ninġi na Juda tamo kokba ti atra tamo gate a ti nanġi nenemnrjibqa ijo kumbra deqa ninġi saingwab. Agi e atra tamo gate endegsi minjem, ‘Ni anjam bei nenġrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda gate kokba nanġo enjrqa. Enjritqa nanġi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo singilateqneq qaji nanġi ojelenosiy joqsiy bosiy Jerusalem endia tonto talq di breinjrqai.’ E degsim atra tamo gate minjem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

⁶⁻⁷ “Deqa e walwelosi gilsim Damaskus jojomyeqnamqa qanam jige puloġ singila koba minjal ti laġ goge na aisiq ijo ulatamuq di tulaġ riarjonaqa e uloġosim mandamq di njeiem. Neiesosim kakro bei brantonaq quem. A endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaaqa e ugeugeibeqnum?’ ⁸ Onaqa e na kamba minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa merbej, ‘E Yesus Nasaret qaji agi ni na ugeugeibeqnum.’ ⁹ Tamo e ombla soqneq qaji nanġi dego puloġ di uneb. Ariya anjam Yesus na merbej qaji di nanġi poinjrosai.

¹⁰ “Onaqa e na olo Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, e wau kiye yqai?’ Onaqa Tamo Koba a na merbej, ‘Ni tigelosim Damaskus gilsim dia tamo bei itqam. Wau e ni emqai qaji di a na ubtosim mermqas.’ ¹¹ Puloġ di tulaġ riarjosiq nġam qamotbonaqa e nġam ambraubonaqa nġam atqa keresai. Deqa tamo nanġi e ombla soqneq qaji nanġi ijo ban ojsib e babarjbsib Damaskus osi gileb.

¹² “Damaskus dia tamo bei soqnej aqa nġam Ananiaas. A Qotei aqa dal anjam dauryoqnej qaji. Juda tamo unġasari kalil Damaskus di soqneq qaji nanġi a qa maroqneq, ‘A tamo bolequja.’ ¹³ E Damaskus gilsim di sonamqa Ananiaas na e itbosiqa ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O ijo was Sol, ino nġamdamu olo poimeme.’ Degsi merbonaqa bati qujai deqa ijo nġamdamu poibonaqa e olo nġam atsim Ananiaas aqa ulatamu unem. ¹⁴ Onaqa Ananiaas na olo merbej, ‘Gago moma nanġo Qotei a ni gilmqo. Ni aqa areqalo qalieosim Yesus unsim aqa medabuq na anjam bei quqwjajqa deqa ni gilmqo. Yesus a kumbra bole tiġtiġ yeqnu qaji tamo. ¹⁵ Deqa ni aqa anjam mare mare laqnsimqa kumbra ni unem qaji ti anjam ni quem qaji deqa ti tamo unġasari kalil nanġi sainjroqne. ¹⁶ Deqa ni tarijam. Ni urur tigelosim yanso ame. Osim Yesus aqa nġam metosim pailye. Yimqa Qotei na ino une kalil kobotetmqas.’ Ananiaas na e degsi merbej.

Pol a nami sawa bei bei qaji nanġoq gilej deqa saej

¹⁷⁻¹⁸ “Bati bei e olo Jerusalem bosimqa atra tal miligiq di Qotei pailyoqnsimqa e njeio bulosim Yesus unem. Yesus unnamqa merbej, ‘Ni Jerusalem endia ijo anjam maroqnmam di Juda nanġi ni quetmoqnmqasai. Deqa ni Jerusalem endi saim. Ni urur tigelosim Jerusalem uratosim gile.’ ¹⁹⁻²⁰ Onaqa e na Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, Juda nanġi qalie, nami e nanġo Qotei tal miligiq giloqnsimqa tamo unġasari ni qa nanġo areqalo singilateqneq qaji nanġi ojelenoqnsim toqoġ na nġumoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Nanġi ino wau tamo Stiven menij na qaleqnaqbqa e jojom di tigelosim tamo nanġi a qaloqneq qaji nanġo gara jugo taqatesosim endegsi minjroqnem, “Ninġi keretosib Stiven qalonub moiġo.” Ijo kumbra di Juda nanġi qalie.’ ²¹ Onaqa Yesus na e olo merbej, ‘Ni gile. E ni qarjnimtqa ni sawa isaq gilsim dia sawa bei bei qaji nanġi ijo anjam minjroqnmam.’”

Pol a na qaja tamo nanġi minjrej, “E Rom tamo”

²² Pol a tamo ungasari nanği anjam degsi minjroqnsiq a sawa bei bei qaji nançoq gilqa marnaqa anjam qujai di nanği qusib minjin ani oqetjnraqa tulan lelenoqnsib maroqneb, “Pol a qalib moyiem. Tamo deqaji mandamq endi olo saiq.” ²³ Nanği degsib maroqnsib murqumyoqnsib nango gara jugo piqtelenosib nango ban na wi ramboiyoqnsib breiyeq nab goge oqoqnej. ²⁴ Onaqa qaja tamo nango gate koba a na aqa qaja tamo nanği minjrej, “Ninği Pol osib nunçoq ñeio tal miligi di bu toqon na kumbainyiy. Kumbainyosib nenemyibqa aqa une kiye qa tamo ungasari nanği murqumyoqnsib a qalib moiqaqqa mareqneb di a na geregere merbimqa e quqwai.” ²⁵ Onaqa qaja tamo nanği Pol sil na tontosib kumbainyqa laq nabqa a na qaja tamo gate bei jojom di tigelesoqnej qaji di minjrej, “E Rom tamo. Deqa ninği ijo une mati qalieosaiosib e lanja kumbainyqab di kumbra bole kiyo?”

²⁶ Onaqa qaja tamo gate dena Pol aqa anjam di qusiq a qaja tamo nango gate koba aqa areq gilsiq nenemyej, “Pol a Rom tamo. Deqa ni a kieryeqam?” ²⁷ Degsi nenemyonaq qusiq Pol aqa areq gilsiq minjrej, “Ni merbe, ni bole Rom tamo e?” Onaqa Pol na minjrej, “Od. E Rom tamo.” ²⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo nango gate koba dena olo Pol minjrej, “E silali kobaquja waiyonamqa deqa nanği na e Rom tamo ateb.” Onaqa Pol na kamba minjrej, “E silali waiyosai. Ijo ai abu nanği Rom qaji deqa e Rom tamo tinjin.” ²⁹ Onaqa qaja tamo nanği Pol aqa anjam di qusib a kumbainyqa urateb. Qaja tamo nango gate koba a dego Pol aqa anjam di qusiq a ulaej. Di kiyaaqa? A na aqa qaja tamo nanği minjrnraqa Pol sil na tonteb deqa.

Pol a Juda tamo kokba nanği anjam minjrej

³⁰ Onaqa nebeonaqa Juda nanği na une kiye Pol aqa jejamuq di qametoqneb di qaja tamo nango gate koba a qalieqa marsiqa Pol osiq sil palontetosiq atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanği metjnraqa bosib koroonaqqa Pol osiq a nango ulatamuq di tigeltej.

23

¹ Onaqa Pol a Juda tamo kokba nanği koqnrsiqa endegsi minjrej, “O ijo was ninği quiy. E nami Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole bole yoqnem agi bini yoqnsim unum. Deqa e are gulbe saiqoji.” ² Onaqa atra tamo gate aqa ñam Ananias a Pol aqa anjam di qusiq tamo nanği Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği minjrej, “Ninği Pol aqa medabuq di qaliy.” ³ Onaqa Pol na Ananias minjrej, “Qotei na ni dego lumqas. Ni ñamtañ babanq di ñam qa q na limo bul. Deqa ino uno boledamu ariya ino are miligi jigat. Agi ni Moses aqa dal anjam dauryosim ijo une qalieqajqa tigeltonum. Osim ni olo Moses aqa dal anjam gotranjosim nanği ijo medabuq di lubqajqa minjronum. Di kumbra uge.”

⁴ Onaqa tamo nanği Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği aqa anjam di qusibqa minjrej, “Ni kiyaaqa Qotei aqa atra tamo gate degsi misilinyonum?” ⁵ Degsib minjnabqa Pol na minjrej, “O ijo was, tamo endi a atra tamo gate di e qaliesai. Deqa e anjam grotonum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, ‘Ninği nunçoq gate koba a anjam uge minjaib.’”

⁶ Juda tamo kokba awesoqneb qaji nango ambleq di Sadyusi tamo ti Farisi tamo ti soqneb. Pol a di qalieosiq deqa lelenosiq minjrej, “O ijo was ninği quiy. E Farisi tamo. Ijo abu a dego Farisi tamo. Deqa e endegsi are qalonum, tamo kalil moreño qaji nanği mondoñ olo subq na tigelqab. E anjam deqa ijo areqalo tulan singilateqnum. Anjam deqa qujai nanği na e ojsib nunçoq ñamdamuq di tigeltonub.”

⁷ Pol na nanği degsi minjrnraqa Farisi ti Sadyusi ti nanği poelenosib njirinğkobaeb. ⁸ Di kiyaaqa? Sadyusi nanği mareqneb, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai. Lanğ anğro saiqoji. Mondor dego saiqoji.” Ariya Farisi nanği mareqneb, “Tamo moreño qaji nanği subq na tigelqab. Lanğ anğro unub. Mondor nanği dego unub.” ⁹ Deqa nanği kalil poelenosib njirinğkobaosib murqumyoqneb. Onaqa Farisi nango dal anjam qalie tamo qudei nanği tigelosib singila na mareb, “Iga Pol aqa anjam quonum di a une saiqoji. Mondor bei na kiyo lanğ anğro bei na kiyo anjam minjgoqa a degsi marqo.” ¹⁰ Nanği degsib marnabqa qoto anjam tulan kobaej. Onaqa qaja tamo nango gate koba a di unsiqa are qalej, “Nanği Pol aqa jejamu tulan ugeugeiyqab.” A degsi are qalsiqa ulaosiq aqa qaja tamo nanği metjnraqa bosib Juda nango banq dena Pol yainjrsib nango ñeio talq olo osi gileb.

¹¹ Gilsib di sonab nebeosiq olo qolooanaqa Tamo Koba a bosiqqa Pol aqa areq di tigelosiq minjrej, “Ni are singilatema. Ulaaim. Ni Jerusalem endia ijo anjam singila na mareqnum dego kere ni Rom gilsim dia ijo anjam minjroqnam.”

Juda tamo qudei nanği Pol qalsib moiyoqajqa anjam qoseb

¹² Onaqa olo nebeonaqa Juda tamo qudei nanği koroosibqa are qujaitosib anjam endegsib qoseb, “Iga Pol qalsim moiyoqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoqosaisosimqa iga inği ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoqosimqa bati deqa iga olo inği ti ya ti uyqom.” ¹³ Juda tamo 40 nanği anjam degsib

qoseb. ¹⁴ Osib Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti nanğoq gilsib minjreb, “Iga anjam endegsi qosonum. Iga Pol qalsim moyiotqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moyiyotosaisosimqqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moyiyotosimqqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom. Iga anjam degsi qosonum. ¹⁵ Deqa ningi ti Juda tamo kokba kalil nanği ti endegyiy. Ningi na qaja tamo nanğo gate koba a minjiy, ‘Ni Pol osau. Osbamqqa iga olo koroosimqqa aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Ningi na qaja tamo nanğo gate koba a degsib minjibqqa a Pol osi bosim nunğoq di brantosaisoqnimqqa gamq di iga Pol qalsim moyiotqom.”

¹⁶ Onaqa Pol aqa jaja aqa njiri a nanğo anjam di qusiqa tigelokuqatosiq qaja tamo nanğo njeio talq gilsiqqa anjam di Pol minjei. ¹⁷ Minjnaq qusiqa qaja tamo gate bei metonaq aqa areq bonaq minjei, “Ni angro wala endi osim nunğo gate koba aqa areq osi aiyimqqa a na anjam bei minjqas.” ¹⁸ Onaqa qaja tamo gate dena angro wala di osiqa aqa gate koba aqa areq osi aisiqa minjei, “Tonto tamo Pol a na e merbqo, ‘Ni angro wala endi osi aiyi.’ Degbqo deqa agi ino areq osi bonum. A ni anjam bei mermqas.”

¹⁹ Onaqa qaja tamo nanğo gate koba a na angro wala di ban titosiqa kiñala sasalosiqqa nenemyej, “Ni anjam kiye merbqam?” ²⁰ Onaqa minjei, “Juda tamo kokba nanği anjam bei kereteb. Nanği na ni endegsib mermqab, ‘Nebe ni Pol gagoq osau. Osbamqqa iga koroosim aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Nanği ni degsib mermqab.” ²¹ Deqa ni nanğo anjam di quetnjraim. Tamo 40 nanği anjam endegsib qosisib maronub, ‘Iga Pol qalsim moyiotqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moyiyotosaisosimqqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moyiyotosimqqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom.’ Nanği anjam degsib qosonub. Deqa bini nanği gamq di tarineqñub. Ni na Pol osi aiyoqñimqqa gamq di nanği Pol qalsib moyiotqab.” ²² Onaqa qaja tamo nanğo gate koba a angro wala aqa anjam di qusiqa minjei, “Ni gile. Ni anjam degsi merbonum di tamo qudei minjraim. Torei tent.”

Nanği na Pol qarinyonabqqa Rom nanğo gate Feliks aqaq gilej

²³ Osiqa a na aqa qaja tamo gate aiyel nanği metnjrnaqa aqa areq bonab minjrej, “Ningi na qaja tamo 200 sinğa na walwelo qaji nanği ti qaja tamo 200 an osi laqñub qaji nanği ti qaja tamo 70 hos na walwelo qaji nanği ti minjribqqa nanği bini qolo senj bati 9 Pol osib Sisaria qureq gilqab. Ningi na endegsib minjriy, ‘Nunğo walwelqajqa ingi ingi gereiyosib soqñiy.’” ²⁴ Osiqa olo nanği aiyel minjrej, “Ningi Pol aqa hos qudei dego gereiyib soqñem. Pol a hos goge di awoamqqa ningi na geregere taqatosib osi gilsib Rom nanğo gate Feliks aqa talq di brantiy.” Qaja tamo nanğo gate koba a na nanği aiyel degsi minjrej. ²⁵ Osiqa anjam bei endegsi nengrenyej,

²⁶ “O Gate Koba Feliks, ijo ñam Klodius Lisias. E qaja tamo nanğo gate koba. Ijo anjam endi ni sisiyqajqa deqa e nengrenyosim inoq qarinyonum. O kaiye. ²⁷ Tamo agi inoq osi bonub qaji aqa ñam Pol. Juda nanği na a ojsib moyiotqqa laqnabqqa e ijo qaja tamo nanği ti aism Juda nanğo banq dena yainjrem. E qalieem, Pol a Rom tamo. Deqa e na a aqaryayosim nanğo banq dena yainjrem. ²⁸ Nanği Pol aqa jejamuq di une kiye qametoqñeb di e qalieqa osimqqa Pol osi aism Juda tamo kokba nanğo ulatamuq di tigeltem. ²⁹ Tigeltonamqqa nanği anjam gargekoba mareleñeqñabqqa e qusimqqa endegsi poibej, Juda tamo kokba nanği nanğo segi dal anjam qa maroqñsib deqa Pol aqa jejamuq di une qametoqñeb. Nanği Pol aqa une kobaquja bei babtosai. Deqa e na a laña moyiotqqa keresai. Tonto talq di laña waiyqa keresai dego. E degsi poibej. ³⁰ Ariya bini e quonum, nanği Pol qalsib moyiotqajqa anjam qosonub. E di qusim deqa agi Pol inoq qarinyonum. E na tamo nanği Pol aqa jejamuq di une qameteqñub qaji nanği endegsi minjraqai, ‘Ningi Sisaria qureq gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa une geregere minjib a quqwas.’”

³¹ Qaja tamo nanğo gate koba a anjam degsi nengrenyej. Onaqa aqa qaja tamo nanği aqa medabu dauryosib qolo Pol osib Antipatris qureq osi gilsib dia nereneb. ³² Nebeonaqa qaja tamo sinğa na walwelo qaji nanği ti qaja tamo an osi laqñeb qaji nanği ti Antipatris qureq dena olo puluosib Jerusalem aisib nanğonjeio talq di soqñeb. Onaqa qaja tamo hos na walwelo qaji nanği segi Pol suweiyosib torei Sisaria qureq osi gileb. ³³ Osi gilsibqqa nanğo gate koba aqa anjam nengrenyej qaji di Feliks yosib Pol osib aqa ulatamuq di tigelteb. ³⁴ Onaqa Feliks a anjam di sisiyosiqqa Pol nenemyej, “Ni sawa qabe qaji?” Onaqa Pol na minjei, “E Silisia sawa qaji.” ³⁵ Degsi minjnaqa Feliks na olo minjei, “Tamo nanği ino jejamuq di une qameqñub qaji nanği babqqa e ino anjam geregere quqwai.” Osiqa qaja tamo nanği minjraqa nanği na Pol osib tamo koba Herot aqa talq di waiyosib taqatoqñeb.

¹ Bati 5 koboonaqa atra tamo gate Ananaia a ti Juda gate qudei ti nanjo anjam taqyo tamo bei aqa ñam Tertulus a ti Sisaria qureq gileb. Gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosibqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. ² Onaqa Feliks na Pol metonaq warum miligiq bosiqqa aqa ulatamuq di tigelesonaqa Tertulus a Pol aqa jejamuq di une qametqa osiqa Feliks minjej, “O Gate Koba Feliks, ni gago sawa endi geregere taqateqnum deqa bini iga bole unum. Iga qoto saiqoji. Ni iga geregere aqaryaiqonsimqa gago gulbe kalil kobotetgeqnum. ³ Deqa iga ni qa tulan areboleboleiqe qnaqa ino ñam soqteqnum.

⁴ “E anjam olekoba ni mermqasai. Ni asgimo uge. Deqa ni gago anjam truquyala endi que. ⁵ Iga tamo endi uneqnum, a tamo uge. A kumbra uge uge yoqnsiqa Juda tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo ambleq di qoto tigelteqnu. Osiqa nanji pupoinjroqnsiqa minjre qnu, ‘Ninji gago Juda kumbra uratosib olo Nasaret tamo a dauryiy.’ ⁶⁻⁷ A na gago atra tal dego ugeteqnu. Deqa iga a ojsim gago segi dal anjam na aqa une qa pegiyqa laqnamqa qaja tamo nanjo gate koba Lisias a bosiqqa gago anjam gentosiqa gago banq dena Pol singila na yaigej. ⁸ Yaigosiqqa mergej, ‘Ninji Pol qa anjam bei soqnmqqa gilsib Rom nanjo gate Feliks aqa ulatamuq di mariy.’ Deqa iga bosim ino ulatamuq endi Pol aqa une agi mermonum. Deqa Gate Koba Feliks, ni segi na Pol nenemymqqa une kalil iga aqa jejamuq di qameqnum qaji di bole kiyo sai kiyo di a segi na mermimqa ni quqwan.” Tertulus a anjam degsiqa Feliks minjej.

⁹ Onaqa Juda tamo kalil nanji tigelosib Tertulus aqa anjam di singilatosis mareb, “Aqa anjam di bole.”

Pol a kamba Feliks aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹⁰ Onaqa Feliks a Pol aqa anjam quqwjaja osiq aqa ban soqtosiq Pol metonaqa a kamba tigelosiqqa Feliks minjej, “E qalieonum, ni wasau gargokoba sawa endi taqatesoqnem agi bini taqatejunum. Deqa e kamba ijo anjam mermqai. ¹¹ Ya ya endi e Qotei louqajqa Jerusalem aiyem. E aiyem bati 12 gilqo. Ni segi na Juda nanji nenemnjrimqa degsib mermqab. ¹² E Jerusalem aisim di sosimqa e anjam na qotosaioqnem. Qoto tigeltoasioqnem dego. E qoto bei tigelteqnam Juda nanji e nubosai. E atra talq di, Juda nanjo Qotei talq di, qure ambleq di dego lawo na soqnem. E kumbra uge bei yoasioqnem. ¹³ Deqa une kalil Juda nanji ijo jejamuq di qameqnum qaji di bolesai. Nanji ijo une bei ubtosib marqa keresai.

¹⁴ “Ijo une qujai agiende. E Yesus aqa gam dauryeqnum. Juda nanji endegsib mareqnum, ‘Yesus aqa gam bunuj dena tamo ungasari nanji poeleneqnum.’ O Gate Feliks, gam di qujai e dauryoqnsimqa gago moma nanjo Qotei qa loueqnum. Osim Moses aqa dal anjam kalil qa ti Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam kalil nami nenjreyoqneb qaji deqa ti ijo areqalo singilateqnum. ¹⁵ Mondonj Qotei na tamo bole ti tamo uge ti nanji olo subq na tigeltnjraqs. Qotei qujai deqa e ijo areqalo singilatoqnsim subq na tigelto bati qa tarijjoqnsim unum. Juda nanji dego degyeqnum. ¹⁶ E subq na tigelto bati qa tarijjeqnum deqa e bati gaigai Qotei aqa ñamgalaq di, tamo ungasari kalil nanjo ñamgalaq di kumbra bole bole yoqnsim laqnum. Deqa e are gulbe saiqoji unum.

¹⁷ “E sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqnsim wasau qudei koboonaqa agi ya ya endi e Jerusalem aiyem. E silali qudei osi aisim Juda Kristen nanji mam soqneb deqa enjrem. Silali qudei dego osim Qotei atraiyem. ¹⁸ Bati deqa e atra tal miligiq gilsim dia une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di dauryosim yeqnamqa Juda nanji na e nubeb. E tamo ungasari gargokoba joqsim atra tal miligiq gilosai. Osim qoto bei tigeltoasai dego. ¹⁹ Ariya Juda tamo qudei Esia sawaq dena Jerusalem aiyeb qaji nanji na e ojeb. Deqa tamo nanji di e qa anjam bei soqnmqqa bosib ino ulatamuq endi tigelosib ijo une marqab. ²⁰ Nanji bqasai di na Juda tamo agi endia tigelejunub qaji nanji nenemnjre. Nenemnjrimqa e Jerusalem dia Juda tamo kokba nanjo ulatamuq di tigelesonam une kiye ijo jejamuq di iteb di ni mermqab. ²¹ Bole, ijo anjam qujai endeqa nanji na ijo jejamuq di une qametbeb. E nanjo ulatamuq di tigelosim lelejosim endegsi minjrem, ‘Tamo kalil moreño qaji nanji mondonj olo subq na tigelqab. Anjam deqa qujai ninji na e tigeltonub.’” Pol a Feliks degsi minjej.

²² Feliks a nami tamo ungasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanjo kumbra qalieej. Deqa a na Juda nanji endegsi minjre, “Nunjo anjam di mati soqnem. Qaja tamo nanjo gate koba Lisias a bamqa ninji olo anjam di maribqa e qusiy gereiyqai.” ²³ Osiqa qaja tamo gate bei minjej, “Ni na Pol osim tonto talq di waiyosim taqatesoqne. A gulbe bei yaim. Aqa was nanji a unqa bosib ingi ingi qa aqaryaiyqa maroqnbqqa ni na saidnjraim.”

Pol a tonto talq di sonaqa wasau aiyel koboej

²⁴ Bati qudei koboonaqa Feliks aqa ñauj Drusila wo tonto talq di brantosibqa Feliks na Pol metonaq aqa areq bej. Drusila a Juda unja. Pol a bosiqqa tamo nanji Kristus Yesus qa nanjo areqalo singilatqajqa kumbra qa Feliks minjnaq quej. ²⁵ Kumbra bole tinjin

dauryqajqa ti tamo nanjo segi segi so geregere taqatqajqa ti Qotei na mondonj tamo nanjo une qa peginjrqaqqa ti Pol na Feliks minjnaq quej. Qusiqa ulaosiq Pol minjej, “Ni mati aisim ino warumq di soqne. Bunuqna e bati atsiy ni metmit bosim anjam di olo plaltim e quqwai.”²⁶ Feliks a bati gargekoba Pol aqa anjam quqwajqa metoqnej. Aqa anjam quqwajqa deqa segi metosaioqnej. A endegsi are qaloqnej, “E Pol metit a bosim silali ebimqa e tonto talq dena a uratqajqa deqa kiyo merbqas?”²⁷ Osiq deqa metoqnej.

²⁷ Wausau aiyel koboonaqa Feliks a Judia sawa taqato wau di uratonaqa tamo bei aqa ñam Porsius Festus a kamba Feliks aqa wau osiqa Judia sawa taqatesoqnej. Feliks na Juda nanjo are boletetnrqajqa deqa a Pol tonto talq di uratonaq soqnej.

25

Pol a marej, “E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai”

¹ Festus a Judia sawaq aisiq Sisaria qureq di soqnej. Bati qalub koboonaqa a dena tigelosiqqa Jerusalem aiyej.²⁻³ Aisiq di sonaqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanji bosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa jejamuq di olo une qamoqneb. Osib Festus minjeb, “Ni anjam qarinyim qaja tamo nanji Sisaria qureq dena Pol osib Jerusalem osi beb. Osbab gago are boleqas.” Nanji degsib Festus minjeb. Di kiyaqa? Nanji nami anjam endegsib qoseb, “Qaja tamo nanji Pol osi boqnbqqa gamq di iga Pol qalsim moyotqom.”

⁴ Onaqa Festus na kamba minjrej, “Pol a Sisaria dia tonto talq di unu. Bati qudei koboanqa e segi olo Sisaria gilqai.”⁵ Deqa ningi Pol qa anjam bei soqnimqa ningi na tamo ñam ti qudei giltjrib nanji e daurbosib koba na Sisaria gilqom. Gilsim dia nanji ijo ulatamuq di tigelosib Pol aqa une bei ubtosib merbib e quqwai.”

⁶ Festus a bati 8 o 10 Jerusalem di sosiqqa olo puluosiq Sisaria gilej. Juda tamo qudei nanji a dauryosib gileb. Nebeonaqa Festus a aqa awo jaram kobaq di awoosiqa aqa qaja tamo nanji minjrej, “Ningi Pol osi boiy.” Minjrnaqa nanji na Pol osi bosib Festus aqa ulatamuq di tigeltib.⁷ Onaqa Juda tamo Festus dauryosib Jerusalem dena beb qaji nanji Pol kalilyosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib une gargekoba Pol aqa jejamuq di qamelejoqneb. Nanjo anjam di utru saiqoji.⁸ Onaqa Pol a kamba marej, “E Juda gago dal anjam bei gotranjyosaiqnem. E gago atra tal qa anjam uge bei marosaiqnem. E Rom nanjo mandor koba Sisar a dego kumbra uge bei yosaiqnem. Deqa e une saiqoji.”

⁹ Pol a degsi marnaqa Festus a Juda nanjo are boletetnrqajqa deqa Pol endegsi nenemyej, “Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?”

¹⁰ Onaqa Pol na minjej, “E bini Sisar aqa awo jaram namoq endi tigelejunum. Endia ijo anjam marqai. Ni qalie, e Juda nanji qa une bei yosai.”¹¹ Une kobaquja bei ijo jejamuq di soqnimqa unjam e moiqai. Ariya une kalil Juda nanji ijo jejamuq di qameqneb qaji di bolesaiamqa tamo bei na e laña osim nanjo banq di atqa keresai. Deqa e Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.”¹² Pol na Festus degsi minjnaqa a warumq dena oqedosiqa Rom tamo kokba qudei nanji koba na anjam qairisib olo warum mliligiq gilsiqqa Pol minjej, “Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqa maronum deqa e ni qarinyimqa Sisar aqaq gilqam.”

Festus na Agripa nenemyej, “Ni Pol kiyeryqam?”

¹³ Onaqa bati qudei koboonaqa Rom nanjo mandor bei aqa ñam Agripa aqa jaja Bernaisi wo Festus unqajqa marsib Sisaria aiyeb.¹⁴ Aisib bati gargekoba yala Sisaria di sonabqa Festus na Agripa minjej, “Tamo bei aqa ñam Pol a nami Feliks na tonto talq di waiyej unu.”

¹⁵ Deqa e Jerusalem di sonamqa Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti nanji na Pol aqa jejamuq di une qamsib endegsib merbeb, ‘Ni Pol aqa une qa marsim ojsim ino qaja tamo nanjo banq di atimqa nanji na qalib moyiem.’¹⁶ Onaqa e na kamba endegsi minjrem, ‘Iga tamo bei laña ojsim qaja tamo nanjo banq di atqa keresai. Rom gago kumbra degsi sosai. Tamo qudei nanji tamo bei qa anjam soqnimqa nanji mati aqa une ubtib qusimqa a kamba aqa anjam marqas di kere.’

¹⁷ “E na Juda nanji degsi minjrnamaq nanji e daurbosib Sisaria beb. E tarinjsai. Nebeonaqa nanji koroesonabqa e ijo awo jaramq di awoosim ijo qaja tamo nanji minjrnamaq nanji Pol osi bosib ijo ulatamuq di tigeltib.”¹⁸ Onaqa Juda nanji tigelosib Pol aqa jejamuq di une gargekoba qamelejoqneb. E nami are qalem, nanji une kokba Pol aqa jejamuq di qamqab. Nanji degyosai.¹⁹ Nanji nanjo segi louqa kumbra qa jriyoqnsib Pol ombla anjam titiqneb. Osib tamo bei qa dego anjam titiqneb. Pol a maroqnej, ‘Tamo di a moyiej olo ñambile unu. Aqa ñam Yesus.’²⁰ Onaqa e nanjo anjam deqa utru itqa yonam keresaiibonaqa Pol nenemyem, ‘Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?’²¹ E degsi Pol nenemyonamqa a saidosiq merbej, ‘E mati tonto talq endi sqai. Sosiy bunuqna e Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Pol na e degsi merbonaqa e ijo qaja tamo nanji minjrem, ‘Ningi Pol

osib tonto talq di waiyosib taqatesoqniy. Bunuqna e Pol qarinyitqa Sisar aqaq gilqas.’”
 22 Festus a Agripa degsi minjnaqa Agripa na minje, “E dego Pol aqa anjam quqwai.” Onaqa Festus na minje, “Nebe ni aqa anjam quqwm.”

23 Nebeonaqa Agripa Bernaisi wo gara wala boledamu jigsib koro sawaq beb. Qaja tamo nanjo gate kokba ti tamo ñam ti kalil nanji dego bosib koro sawaq di koroeb. Onaqa Festus na aqa qaja tamo nanji minjnaqa nanji Pol osi bosib Agripa aqa ulatamuq di tigeltab.
 24 Tigeltonab Festus na Agripa minje, “O Mandor Agripa, Pol agi osi bonub. Ni unime. Nijgi koroonub qaji dego Pol uniy. E Jerusalem di sonamqa Juda kalil nanji murqumyoqnsib endegsib merboqneb, ‘Pol a moiym. A olo mandamq endi saiq.’ Nanji bosib Sisia endia dego anjam degsib merboqneb. 25 E Pol aqa jejamuq di une kobaqaja bei unosai deqa e a lanja moiyoqta keresai. Ariya Pol na merbej, ‘E Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Onaqa e na Pol minjem, ‘Di kere. E ni qarimmitqa Rom gilqam.’ 26 O Mandor Agripa, e Pol aqa jejamuq di une bei unosai. Deqa e a qaja anjam kiye nenjrenyit gago Tamo Koba Sisar aqaq gilqas? Lanja qarinyitqa di Sisar a njirinqas. Deqa e Pol osi bosim ino ulatamuq endi tigeltom. Ni segi na Pol nenemyimqa aqa une bei babtum nijgi kalil qusib merbibqa une deqa nenjrenyit Sisar aqaq gilqas. 27 E are qalonum, tamo a une saiqoji soqnmqa e lanja qarinyit Sisar aqaq gilqas di kumbra bolesai.”

26

Pol a Agripa aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

1 Onaqa Agripa na Pol minje, “Ni kamba ino anjam marimqa e quqwai.” Degsi minjnaqa Pol na aqa ban soqtosiq endegsi marej, 2 “O Mandor Agripa, bini e ino ulatamuq endi tigelejunum. Une kalil Juda nanji ijo jejamuq di gameqneb qaji di bolesai. Deqa e na kamba ijo anjam marit ni que. Yim e areboleboleibqas. 3 Gago Juda kumbra kalil di ni qalie. Iga gaigai anjam titeqnum qaji di ni dego qalie. Deqa ni ijo anjam endi quime. Ni asgimaig.

4 “Juda kalil nanji e qa qalie unub. E anjro wala qa Judia sawa ti Jerusalem qure ti dia soqnem. 5 Nanji nami koba ijo kumbra qaliesoqneb. Nanji ni degsi mermqa are soqnmqa mermqab. Nanji qalie, e anjro wala qa Farisi nanjo ambleq di sosimqa nanjo kumbra dauryoqnem. Farisi nanjo kumbra di singila koba. Kumbra dena gago Juda kumbra kalil tulan bunyejunu. 6 Bini e injgi bole bole Qotei a nami gago moma nanji enjraq marej qaji di oqajqa tariñoqnsim unum. Utru deqa e ino ulatamuq endi tigelejunum. 7 Gago moma nanji di agi Jekop aqa anjro 12 nanjo moma. Nanji e ti koba na injgi bole bole di oqajqa tariñoqnsim qolo ti qanam Qotei qa loueqnum. O Mandor Agripa, utru deqa Juda nanji ijo jejamuq di une gametbeqnu. 8 Kiyaaq nanji qudei endegsib are qaleqnu, ‘Qotei na tamo moreno qaji nanji olo subq na tigelnjraqasai”?

9 “Bole, e segi nami Yesus Nasaret qaji aqa ñam ugeugeiyoqnsim jeutosim laqnem. 10 E Jerusalem dia kumbra uge di yoqnem. Atra tamo kokba nanji na e obdeqnaqqa e Qotei aqa tamo ungasari nanji ojelenoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Osim Juda gate nanji koba na areqalo qujaitosim maroqnem, ‘Nanji ñumsib moiyoqnsim.’ 11 E bati gargekoba Juda nanjo Qotei tal kalil miligiq giloqnsimqa dia Yesus aqa tamo ungasari nanji ojelenoqnsim ugeugeinjroqnem. E endegsi are qaloqnem, ‘E nanji jaqatin koba enjritqa nanji ulaosib Yesus qoreiyosib aqa ñam misilinyqab.’ Degsi are qaloqnsim nanji ugeugeinjroqnem. E nanji qa minjin ani oqetbeqnaqa nanji daurnjroqnsimqa qure isa isaq giloqnsim dia nanji itnjroqnsim ugeugeinjroqnem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

12-13 “O Mandor Agripa, e degyeqnamqa bati bei atra tamo kokba nanji na e qaribonabqa Damaskus qureq gilem. E gileqnamqa qanam jige pulonj singila koba minjal ti lanj goge na ijoq ainq unem. A tulan rijosiq tamo e koba na walweloqnem qaji nanji ti iga suwantgej. Aqa rijan di senj ti keresai. Rijan dena senj aqa rijan tulan bunyej. 14 Suwantgonaqa iga kalil ululoqnsim mandamq di njerenem. E njeesosimqa tamo bei aqa kakro quem. A Hibru anjam na e endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaaq e ugeugeibeqnum? Ni e ugeugeibeqnum dena ino segi jejamu dego ugeugeibeqnum. Ni qaja na ino jejamu qoruyqam dego kere.’ 15 Onaqa e na minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa a na merbej, ‘E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum qaji. 16 Deqa ni tigel. E ni giltmonum deqa ni ijo wau tamo sosimqa kumbra ni bini unonum qaji ti kumbra bunuqna osormoqnaq qaji ti deqa mare mare laqnaqam. 17 Bunuqna e ni qarimmitqa ni Juda nanji ti sawa bei bei qaji nanji ti nanjoq giloqnaqam. Deqa ni nanji qa ulaaim. E ni taqatmesoqnitqa nanji ni moiyoqnsim. 18 Ni nanjoq giloqnsim ijo anjam minjroqnmqa nanji e qa poinjroqnm ambru uratosib suwanjoq boqnaqab. Ni na nanji are bulyetnjroqnmqa nanji Satan aqa singila uratosib Qotei aqaq boqnaqab. Amqa e na nanjo une kalil kobotetnjritqa injgi bole bole e nami enjraqa

marem qaji di nanġi oqab. E na nanġi ti tamo unġasari kalil e qa nanġo areqalo sinġilateqnu b qaji nanġi ti Qotei aqa segi kumbra boleq di atelenjit sqab.’

Pol a nami Qotei aqa anjam palontoqnej a deqa Agripa saiyej

¹⁹ “Deqa Mandor Agripa, lan goge dena puloġ ainaqa e unsimqa anjam Yesus na merbej qaji di dauryem. E gotranjosai. ²⁰ E aqa anjam di dauryosim tigelosim Damaskus qureq gilem. Gilsim dia Qotei aqa anjam paltoqnsimqa tamo unġasari nanġi endegsi minjroqnem, ‘Ninġi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Bosib kumbra bole bole yoqribqa tamo unġasari nanġi na ninġi nuġsisib mernġwab, “Bole, ninġi are bulyonub.” ’ E Jerusalem dia, Judia sawaq di, sawa bei beiq di dego tamo unġasari nanġi anjam di minjroqnem. ²¹ Utru deqa Juda tamo qudei na atra tal miligiq di e ojsib moyotbqa maroqneb. ²² Ariya nanġi e moyotbosai. Qotei na e taqatboqnej deqa bini e ino ulatamuq endi tigelosimqa ni ti tamo kokba ti tamo lanġaj ti Qotei aqa anjam palontosim mernġgeqnum. E anjam bei palontosaieqnum. Nami Moses a ti Qotei aqa medabu o tamo nanġi ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosib maroqneb. Nanġo anjam di segi e bini palonteqnum. ²³ Nanġo anjam di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moiqas. Osim a tamo kalil qa namoosim subq na tigelosim Juda nanġi ti sawa bei bei qaji nanġi ti anjam minjroqnimqa nanġi suwanjoq boqnaqab.”

Pol na Agripa minnej, “Ni Kristus qa ino areqalo sinġilat”

²⁴ Pol a anjam degsi mareqnaqa Festus na aqa anjam gentosiqa lelenosiq minnej, “Pol, ni nanarionum. Ino qalie kobaquja dena ni tulan nanaritmqo.” ²⁵ Onaqa Pol na minnej, “O Gate Koba Festus, e nanariosai. Ijo anjam endi bole. E areqalo bole na anjam mareqnum. ²⁶ Mandor Agripa a ijo anjam endi aqa utru nami qalieosiq soqnej. Deqa e na minjqa ulaosai. Yesus aqa kumbra kalil endi uli na brantosaioqnej. A boleq di unu. ²⁷ O Mandor Agripa, ni kiyersi are qalonum? Qotei aqa medabu o tamo nanġo anjam nami nengrenyeb qaji di bole e? Od, e qalieonum, ni maronum, di bole.”

²⁸ Onaqa Agripa na Pol nenemyej, “E sokiñala Kristen tamo brantqai ni degsi are qalonum e?” ²⁹ Onaqa Pol na minnej, “Ni sokiñala Kristen tamo brantqam di kere. Sokobaiyosim Kristen tamo brantqam di kere. Ariya e na Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, tamo bini ijo anjam queqnu b qaji nanġi ti Mandor Agripa a ti nanġi e unum degsib soqnebe. Ariya e sil na tontbeb unum nanġi degsib sqajqa e ni pailmosai.’”

³⁰⁻³¹ Onaqa Agripa Bernaisi wo tamo kalil awesoqneb qaji nanġi ti Festus koba na tigelosib warumq dena oqedeb. Oqedosib endegsib qairosib mareb, “Iga Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai bole sai. Deqa iga a qalsim moyotqqa keresai. A tonto talq di waiyqa keresai dego.” ³² Nanġi degsib marsibqa Agripa na Festus minnej, “Pol a Sisar aqa ulatamuq di tigelqa marosai gamu ni na endego a tonto talq dena uratonum oqedqo gamu.”

27

Pol a qobun na Rom qureq giloqnej

¹ Onaqa iga qobun na Itali sawaq gilqajqa anjam qosisib Pol tamo qudei ti tonto talq dena joqsib qaja tamo nanġo gate bei aqa ñam Julius aqa banq di ateb. Julius a Rom tamo. ² A na iga Pol ombla tonto tamo nanġi ti joqsija Adramitium qure nanġo qobun bei Esia sawaq gilqa laqnaqa iga qobun di gogetosim koba na gilem. Aristarkus a iga koba na gilem. Aristarkus aqa qure utru Tesalonaika agi Masedonia sawaq di unu. Qobun di yuwal qala qalaq na dauryosim qundun kalil aiqa mareb. ³ Iga gilsim nebeonaqa Saidon qureq di tiryem. Tiryonamqa Julius a Pol qa dulosisi odyonaqa qobun uratosiq aqa Kristen was qudei nanġi itnjrnaqa nanġi na inġi inġi qa aqaryaiyeb. ⁴ Onaqa iga Saidon qure uratosim gileqnamqa jagwa na gotranġonaqa iga Saiprus nui taqyosim gilem. ⁵ Gilsim yuwal gentosim Silisia sawa ti Pamfilia sawa ti di brantosim yuwal qala qalaq na dauryosim gilsim Lisia sawaq di brantosim Maira qureq di tiryem.

⁶ Dia Julius a Aleksandria qure nanġo qobun bei Itali sawaq gilqa laqnaqa unsiq a na iga Pol ombla tonto tamo nanġi ti joqsija qobun di gogetem. ⁷ Gogetosim jinġa na gileqnamqa bati gargekoba koboej. Onaqa jagwa na gotranġonaqa iga sinġila na gilsim Nidas qure jojomyem. Dena jagwa na olo gotranġonaqa iga gilqa keresaiġonaqa qobun hulyosimqa Krit nui aqa luwi bei ñam Salmone di tinjyosim oqem. ⁸ Oqsim luwi di bunyosimqa tamo qobunq di wauo qaji nanġi waukobaosib oqsib Krit nui qoreq di beterosib qala qalaq na gileb. Iga gilsim sawa bei aqa ñam Qundun Boledamu di Lasea qure jojom di brantem.

⁹⁻¹⁰ Iga bati gargekoba uratem deqa Juda nanġo qurienjo bati koboej. Yuwal ugeqa batiej deqa Pol na tamo qobunq di wauo qaji nanġi endegsi minjrej, “Ninġi quiy. E qalieonum, iga qobun na gilqom di iga gulbe koba itqom. Qobun aqa inġi inġi gargekoba loumqas. Qobun dego tugwas. Qobun a segi sai. Iga tamo kalil dego padalqom.” ¹¹ Pol a nanġi degsi minjrnaqa qobun kuñi ojo tamo wo qobun aqa abu wo nanġi aiyel na Pol aqa anjam

di dauryqa uratosib gilqa mareb. Julius a dego Pol aqa anjam dauryqa uratosiqa nanjo aiyel anjam taqyej. ¹² Deqa iga qobun na gilem. Qundun iga soqnem qaji di jagwa bati qa qobun beterqajqa qundun bolesai. Deqa tamo gargekoba nanji mareb, “Jagwa bati brantqa jojomqo deqa iga qundun endi uratosim gilsim Finiks qundunq di jagwa bati qa beterosim sqom.” Finiks a Krit nuicq di unu. Dia jagwa bati qa beterqajqa qundun bolequja.

Jagwa koba bonaqa yuwal ugeej

¹³ Onaqa jagwa lawo guta na bonaqa tamo qobunq di wauo qaji nanji mareb, “Jagwa endena iga puymim gilsim Finiks qundunq di tiryqom.” Degsib marsib anka titosib qobun miligiq di atsib dena iga Krit nui aqa qala dauryosim gilem. ¹⁴⁻¹⁵ Gileqnamqa manaq dena meli jagwa koba bosiq gotrangonaqa gilqa keresaiqonaqa iga loo goge oqsim di sonamqa jagwa na segi osi laqnej. ¹⁶⁻¹⁷ Onaqa iga nui kiñala bei aqa ñam Kauda aqa qoreq di otosim sonamqa nui dena jagwa getetonaqa yuwal kiñala laej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanji waukobaosib qobun du soqtosibqa qobun ani gogeq di atsib sil na qoseb. Qobun du ulonaim deqa sil na qoseb. Osib olo sil bei osib qobun ani yuwal na paraparaaim deqa sil na kainyosib singilateb. Qobun uruosim Afrika sawa jojomyosim dia sargum gogetosim paraaim deqa ulaosib qobun rer qalnb aiyej. Nanji degyeb deqa jagwa na segi osi laqnej. ¹⁸ Nebeonaqa iga loo goge di sonam jagwa tulan kobaosiq iga gotrangonaqa yuwal ugeonaqa qobun tuqepatej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanji ingi ingi qudei breinjrnabqa yuwalq aiyeb. ¹⁹ Olo nebeonaqa nanji qobun aqa parara ti oyo ti osib breinjrnab yuwalq aiyeb. ²⁰ Bati gargekoba iga sen ti bongar ti unosai. Iga namoqna are qalem, “Iga padalqasai.” Ariya jagwa singila koba boqnsiqa iga gotrangonaqnej deqa gago areqalo namij di iga uratosim marem, “Iga padalqom. Jagwa endi koboqasai.”

²¹ Bati gargekoba tamo qobunq di so qaji nanji ingi uyosai. Deqa Pol a nanjo ambleq di tigelosiqa minjrej, “O tamo ninji quiy. E nami merngem, ninji Krit nui uratosib gilaib. Ninji ijo anjam di dauryosai deqa agi iga gulbe koba itonum. Ninji uniy. Qobun aqa ingi ingi gargekoba loulmelenqo. ²² Deqa e ninji olo endegsi merngwai. Ninji are laeme. Tamo bei padalqasai. Iga kalil bole sqom. Qobun segi padalqas. ²³⁻²⁴ Ya qolo ijo Qotei agi e bati gaigai a qa loueqnum qaji aqa lan anqro bei bosiqqa ijo areq di tigelosiqa merbej, ‘O Pol, ni ulaaim. Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqam. Deqa Qotei na ni taqatmim ni padalqasai. Tamo kalil ni ombila qobun na gileqnum qaji nanji dego Qotei na taqatnjrim nanji padalqasai.’ Lan anqro na e degsi merbej. ²⁵ Deqa ninji ulaaib. E qalieonum, Qotei aqa anjam qolo merbej qaji di a dauryosim degyqas. ²⁶ Ariya ninji quiy. Iga qobun na gilsim nui beiq di sargum gogetim qobun a ojqotqas.”

²⁷ Pol na nanji degsi minjrnaqa iga Mediterenian yuwalq di otosim sonamqa jagwa na segi osi laqnej. Yori aiyel koboonaqa qolo jige yuwal a mandam qalemaq anjam ateqnaq tamo qobunq di wauo qaji nanji qusibqa are qaleb, “Iga nui bei jojomyonum kiyo?” ²⁸ Nanji degsib are qalsibqa yuwal aqa robu qalieqajqa deqa sil waiyonab ainaq uneb di tarag yala, 40 mita. Dena iga gilokiñalayosimqa nanji olo sil waiyosib uneb di tulan taragej, 30 mita. ²⁹ Degsib unsibqa are qaleb, “Iga gilsim nuicq di sargum gogetim qobun a ojqotqas.” Degsib are qalsibqa ulaosib mareb, “Iga anka waiyonamqa qobun tigelqas.” Degsib marsibqa qobun bunuq dena anka qolqe waiyonab yuwalq aiyej. Onaqa nanji endegsib waiyoqneq, “Urur suwaneme.” ³⁰ Onaqa tamo qobunq di wauo qaji nanji endegsib are qaleb, “Iga qobun uratosim qobun du na jaraiqom.” Nanji degsib are qalsibqa gisanosib tamo nanji minjreb, “Iga qobun namoq dena anka waiyoqom.” Degsib minjrsib qobun du uli na osib qobun ani aqa namoq na gaintonabqa yuwalq aiyej. ³¹ Degyeqnaqqa Pol a di unsiqqa qaja tamo nanji ti nanjo gate Julius a ti endegsi minjrej, “Tamo qobunq di wauo qaji nanji jaraiqa mareqnum. Nanji jaraiqab di ninji kalil padalqab.” ³² Onaqa qaja tamo nanji qobun du aqa sil gentonabqa jagwa na osi ulanej.

³³ Nebeqa laqnaqa Pol na tamo kalil nanji endegsi minjrej, “Ninji ingi uyyi. Bati olekoba ninji ingi uyosai. Nunjo are nejiosai dego. Agi yori aiyel gilqo. ³⁴ Deqa e singila na endegsi merngwai, ninji ingi uysib dena ninji singilaqab. Osib ninji kalil bole sqab. Bei padalqasai.” ³⁵ Pol na tamo kalil nanji degsi minjrsiqa bem bei osiq nanjo ulatamuq di Qotei pailyosiqqa bem gentosiq uyej. ³⁶ Degonaqa tamo kalil nanji areboleboleinjrnabqa nanji kamba dego bem elenjosib uyej. ³⁷ Iga tamo qobunq di soqnem qaji kalil 276. ³⁸ Tamo kalil nanji ingi uynab metentjrnaqa qobun otqajqa marsibqa bem sum osib waiyelenonabqa yuwalq aiyej.

Qobun paraparaej

³⁹ Onaqa nebeonaqa nanji nam atsib mandam bei uneb. Nanji mandam di poinjrosai. Nanji qundun bei dego uneb. Qundun di aqa alile bolequja ulul ti. Unsib are qaleb, “Iga alile dia qobun tiryqom.” ⁴⁰ Degsib are qalsibqa anka nami waiyeb qaji sil serie na ginjenyosibqa anka yuwalq di uratelenqeb. Osib kuñi tonteb qaji sil di palontosib kuñi ojsib rer giryosib alile di tiryqajqa aiyeb. ⁴¹ Aisib qobun namoq sargum bei gogetosiq

dia ojotonaq soqnej. Onaqa yuwal kokbayosiqa qobun bunuq di qalnaqa paraparaej. ⁴² Onaqa qaja tamo nanqi mareb, “Tonto tamo nanqi qawainosib jaraiyaib deqa iga na ñumnam morenqab.” ⁴³ Degsib marnabqa nanqo gate Julius a are qalej, “Nanqi Pol dego qalib moyaim deqa e na nanqi saidnjqai.” Degsi are qalsiqa nanqi minjrej, “Tonto tamo nanqi ñumaim.” Osiaqa tamo qawaino qalie nanqi minjrej, “Ninji namo prugosib yuwalq aisib qawainosib alile di patiy.” ⁴⁴ Osiaqa tamo qawaino qaliesai qaji nanqi minjrej, “Qobun paraparaqo qaji aqa sarqei ninji na elenjosib bileq atsib dena otosib aisibqa alile di patiy.” A degsi minjrnaqa nanqi degyosib iga kalil koba na alile dia gegerere patelenem.

28

Pol a Malta nuiq di soqnej

¹ Iga kalil alile dia patonamqa nui di aqa ñam Malta degsi mergonab quem. ² Onaqa tamo ungasari nui dia soqneb qaji nanqi kumbra tulan boledamu dauryosib iga gegerereigeb. Osib awa boqnej deqa iga yorgonaqa ñam tunquyosib mergeb, “Ninji bosib ñamyuwo areq endi awooiy.” Degsib mergonabqa iga ñamyuwo areq di awoonam jejamu kanqanej. ³ Onaqa Pol a ñam koroiyosiqa ñamyuwoq di atnaqa amal uge ñam miligiq di soqnej qaji kanqanyonaqa oqedosiqa Pol aqa banq di uñiyosiqa gainesoqnej. ⁴ Onaqa nui deqaji tamo ungasari nanqi amal uge Pol aqa banq di uñiyosiq gainesonaqa unsibqa segi segi maroqneb, “Tamo endi a leñ ojo tamo kiyo? A yuwalq di moyosai deqa gago qotei na a kambatosiqa amal uge qarinyoqqa a uñiyqo. Deqa a moiqas.” ⁵ Onaqa Pol na aqa banq butuyonaqa amal ulonjosiqqa ñamyuwoq ainaqa Pol a bole soqnej. Aqa jejamu yala gulbe bei osai. ⁶ Onaqa nanqi Pol koqyoqneb. Aqa jejamu sunyqas kiyo a moisim ulonjoqumatqas kiyo degsib marsibqa tarinqobaeb. Tarinqonab tarinqonab Pol aqa jejamuq di gulbe bei brantosa. Deqa nanqi areqalo bei osib mareb, “Tamo endi a qotei bei.”

⁷ Nui deqaji tamo bei aqa ñam Publius a soqnej. A tamo kobaquja. A na nui di taqatoqnej. Aqa tal jojom di soqnej deqa a na iga joqsiqa aqa talq gilsiqqa dia bati qalub iga gegerereigoqnej. ⁸ Iga aqa talq di sonamqa aqa abu makobaiyonaqa ñeiesoqnej. Aqa jejamu tulan kanqanyosiqa bi mormantej. Deqa Pol na aqa areq gilsiqqa Qotei pailiyosiq aqa jejamuq di banq atnaqa aqa ma koboosiq olo boleej. ⁹ A degyonaqa nui deqaji tamo ungasari mainjrej qaji nanqi qusibqa Pol aqa areq beqnaqqa a na nanqi kalil boletnjqonej. ¹⁰ Ariya nui deqaji tamo ungasari nanqi na iga gegerereigoqnsib kumbra tulan boledamu egoqneb. Bunuqna iga nui di uratqa laqnamqa inji inji kalil iga saiigelenej qaji di nanqi na olo egelenonab gago inji inji kereej.

Pol a Rom qureq di brantej

¹¹ Iga nui dia bai qalub soqnem. Di koboonaqa iga qobun bei gogetosim gilem. Qobun di jagwa bati qa nui dia beterosiq soqnej. Qobun di Aleksandria qure qaji. Qobun aqa namoq di qotei bei aqa ñam Sus aqa angro aiyel nanqo sulum gereiyosib atnab soqnej. ¹² Iga qobun na gilsim Sirakyus qureq di tiryosimqa bati qalub di soqnem. ¹³ Dena qobun na gilsim Regium qureq di tiryosim ñeiem. Nebeonaqa jagwa guta na bonaqa iga qobun na gileqnam qoloej. Olo nebeonaq iga gilsim Puteoli qureq di tiryem. ¹⁴ Dia iga Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi itnjrem. Itnjrnamqa nanqi na metgonabqa iga bati 7 nanqi koba na soqnem. Sosimqa nanqi olo uratnjrsimqa singa na walwelosim Rom qureq di brantqa marsim gilem. ¹⁵ Rom dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi iga beqnam qusibqa gamq di iga turqajqa marsib walwelosib aiyeb. Nanqi aiyeqnaqqa iga giloqnsim gam qalaq di qure ñam Apius Inji Qarinyo Qure dia nanqi qudei turem. Olo gilsimqa qure ñam Nerenjo Tal Qalub dia nanqi qudei turem. Turososim unjrsimqa Pol a tulan areboleboleiyonaqa Qotei binjiyosiqa aqa are singalakobaiyej.

¹⁶ Ariya iga gilsim Rom di brantem. Brantonam Rom nanqo gate nanqi odonabqa Pol a aqa segi talq di soqnej. Qaja tamo qujai na a taqatoqnej.

Pol a Rom dia Yesus aqa anjam bole maroqnej

¹⁷ Bati qalub koboonaqa Pol na Juda tamo gate nanqi metnjrmaqa bosib aqa areq di koroonab minjrej, “O ijo was ninji quiy. Jerusalem dia Juda nanqi e lanja ojsib Rom nanqo banq di atnab nanqi na e tonto talq di waibeb. E Juda gago kumbra bei ugeugeiyosaiocnem. Gago moma nanqo kumbra bei dego gotranjosaiocnem. ¹⁸ Deqa e Rom gate kokba nanqo ulatamuq di tigelosim ijo anjam marnamqa nanqi qusibqa ariya nanqi une kobaquja bei ijo jejamuq di unosai. Deqa nanqi e lanja moiyoqbqa uratosib tonto talq dena e uratim oqedqajqa mareb. ¹⁹ Marnabqa Juda nanqi na Rom gate kokba nanqo anjam di gotranjyeb. Deqa e gam bei saiqoji. E marem, ‘E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai. Yim a ijo anjam quqwas.’ E degsi marem. Ariya e Juda nanqi qa anjam bei yala sosai. ²⁰ O ijo was, e ninji nunjsiy ijo anjam mernjwajqa deqa metnjgonum. E inji bole bole Qotei a nami Israel gago

moma nanġi enjrq̃a marej q̃aji di oqajq̃a tariñoq̃nsim unum. Utru deq̃a e sil kokba endena tontbonub.” Pol a degsiq̃a Juda tamo gate nanġi minjrej.

²¹ Onaq̃a nanġi na Pol minjeb, “Judia sawaq̃ di tamo qudei nanġi ni qa anjam bei nengrenjyosib gagoq̃ qarinyosai. Juda tamo bei na bosiq̃ ni qa anjam uge bei mergosai dego. ²² Deq̃a ni segi na ino anjam mergim iga quqwom. Iga q̃alieonum, sawa sawa kalilq̃ di tamo unġasari nanġi mareq̃nub, ‘Yesus aq̃a gam bunuj di uge. Gam dena tamo unġasari nanġi poeleneq̃nub.’ ” Juda tamo gate nanġi na Pol degsib minjeb.

²³ Ariya nanġi olo koroq̃ajq̃a bati ateb. Koro bati di brantonaq̃a Juda gargekoba nanġi nobq̃olo bosib Pol aq̃a talq̃ di koroeb. Koroonaq̃a Pol a tigelosiq̃a anjam utru atsiq̃ anjam olekoba nanġi minjreq̃naq̃ gilsiq̃ bilaq̃tej. Qotei na aq̃a segi tamo unġasari nanġi taq̃atnjrsim nanġo Mandor Koba sq̃as anjam di aq̃a utru plaltosiq̃a minjroq̃nej. Moses aq̃a dal anjam na ti Qotei aq̃a medabu o q̃aji tamo nango anjam na ti anjam mutu quja quja eleñoq̃nsiq̃a nango are q̃ametnjrimq̃a nanġi Yesus qa nanġo areq̃alo sinġilatq̃ajq̃a deq̃a sinġila na minjroq̃nej. ²⁴ Minjreq̃naq̃a Juda qudei nanġi Pol aq̃a anjam di q̃usib mareb, “Anjam di bole.” Onaq̃a nanġi qudei Pol aq̃a anjam q̃usib quosaibulosib mareb, “Anjam di bolesai.” ²⁵ Nanġi degsib areq̃alo aiyeltosib tigelosib jaraiq̃a laq̃nabq̃a Pol na anjam qujai endegsi minjrej, “Mondor Bole a kere Qotei aq̃a medabu o tamo Aisaia aq̃a medabuq̃ na gago moma nanġi anjam endegsi minjroq̃nej, ²⁶ ‘Ninġi dab atoq̃nq̃ab di ijo anjam aq̃a utru poing̃oq̃nq̃asai. Ninġi n̄am atoq̃nq̃ab di ijo anjam aq̃a damu dego poing̃oq̃nq̃asai.’ Agi Qotei na Aisaia minjej, ‘Ni nanġoq̃ giloq̃nsimq̃a anjam degsi minjroq̃ne. ²⁷ O Aisaia, tamo unġasari di nango are miligi getenjnrejunu. Nango dabkala na ijo anjam quq̃wajq̃a asġinjreq̃nu. Nanġi n̄am brunejunub. Deq̃a nango n̄amdamu na ijo kumbra unq̃a keresai. Nango dabkala na ijo anjam q̃usib utru poijnrq̃a keresai. Nanġi are bulyosib ijoq̃ bq̃a keresai dego. Deq̃a e na nanġi boletnjrq̃asai.’ Qotei na Aisaia degsi minjej.”

²⁸⁻²⁹ Osiq̃a Pol a olo Juda nanġi minjrej, “O ijo was ninġi endegsi poing̃em. Qotei na sawa bei bei q̃aji nanġi eleñq̃a marsiq̃a anjam qarinyonaq̃a nanġoq̃ gilej. Nanġi q̃usib dauryq̃ab.”

³⁰ Onaq̃a Pol aq̃a segi tal awaiyoq̃nej q̃aji dia wausau aiyel soq̃nej. Sonaq̃a tamo unġasari nanġi a unq̃ajq̃a beq̃nabq̃a a na nanġi kalil joq̃oq̃nsiq̃a aq̃a talq̃ di koba na awooq̃nsib q̃airoq̃neb. ³¹ Qotei na aq̃a segi tamo unġasari nanġi taq̃atnjrsim nanġo Mandor Koba sq̃as anjam di aq̃a utru Pol na plaltoq̃nsiq̃a nanġi sainjroq̃nej. Tamo Koba Yesus Kristus qa dego anjam plaltosiq̃ sainjroq̃nej. Pol a anjam deq̃aji marq̃ajq̃a ulaosaiioq̃nej. A anjam deq̃aji mareq̃naq̃a tamo bei na saidyosaiioq̃nej.

ROM

Pol a Yesus aqa wau tamo

¹ E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e metbej deqa e Qotei aqa anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.

² Tulañ nami Qotei a marej, “Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna brantqas.” Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji anjam bole di nenngrenyonab soqnej. Nenngren di Qotei aqa segi nenngren. ³ Qotei aqa anjam bole di aqa segi Njiri aqa anjam. Aqa Njiri a tamo bulyosiqa Devit aqa leñ na ñambabej. ⁴ Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Njiri singila koba. A gago Tamo Koba Yesus Kristus. ⁵ Yesus aqa singila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osiqa Yesus aqa ñam na iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatosis aqa anjam dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej. ⁶ Nijngi dego Yesus Kristus na metñgej deqa nijngi aqa anjam dauryeqnub.

⁷ Qotei na nijngi Rom qureq di unub qaji nijngi tulañ qalaqalaingeqnu. A na nijngi metñgej deqa nijngi aqa segi tamo ungasari unub. O ijo was, e anjam endi nenngrenyosim nunjoq qarinyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanji aiyel nijngi qa are boleinjrimqa nijngi lawo na soqniy.

Pol a marej, “E Rom Kristen nanji unjrqai”

⁸ E mati nijngi anjam bei merngwai. Nijngi Yesus Kristus qa nunjo areqalo singilateqñub deqa tamo ungasari gargekoba nanji nijngi qa saqnsib laqñabqa sawa sawa kalilq di nanji queqñub. E deqa are qaloqñsim Yesus Kristus aqa ñam na ijo Qotei minjeqnum, “Keretonum.” ⁹ E ijo are miligi singilatosis deqa e Qotei aqa wau ojqnsim aqa Njiri aqa anjam bole palontoqñsim laqñum. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa oqñsim nijngi qa are qaleqñum. ¹⁰ E gaigai nijngi qa endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na merbinqa e gam itosiy aisiy Rom Kristen nanji unjrqai.” ¹¹ O ijo was, e nijngi nungwajqa are koba qaleqñum. Di kiyayqa? E Mondor aqa anjam nijngi merngitqa dena nunjo are singilatetngwajqa deqa. ¹² Ijo are koba endegsi unu. E nunjoq bosiy nijngi Yesus qa nunjo areqalo singilateqñub di unsiyqa dena ijo are singilatqai. Nijngi dego e Yesus qa ijo areqalo singilateqñum di unsiyqa dena nunjo are singilatqab. Gam dena iga kalil koba na gago are singilatoqñsim sqom.

¹³ O was nijngi endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy nijngi nungwajqa are qaleqñum. Ariya e nunjoq bqajqa gam gaigai geteneqnu. Ijo are koba endegsi unu. Tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanjo ambleq di e waueqñamqa nanji are bulyoqñsib Yesus qa nanjo areqalo singilateqñub dego kere e nunjo ambleq di wauoqñitqa tamo gudei nanji are bulyoqñsib Yesus qa nanjo areqalo singilatoqñqab. ¹⁴ E na Grik tamo nanji ti yaun tamo nanji ti powo tamo nanji ti nanari tamo nanji ti Yesus aqa anjam minjroqñit quqñwajqa deqa Qotei na e wau ebej. ¹⁵ Deqa nijngi Rom qureq di unub qaji nijngi dego e na Yesus aqa anjam bole mernjoqñit quqñwajqa are prugbeqnu.

Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa singila ti unu

¹⁶ E Yesus aqa anjam bole di marqajqa jemaibosaieqnu. Di kiyayqa? Anjam bole di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena Qotei na tamo kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateqñub qaji nanji padalqa gamq na eleneqnu. A matiq Juda nanji eleneqnu. Osiqa sawa bei bei qaji nanji dego eleneqnu. ¹⁷ Anjam bole dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanji Qotei qa nanjo areqalo singilatqab di a na nanji tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanji ñambile gaigai sqab.”

Tamo ungasari kalil nanji na Qotei qoreiyeqñub

¹⁸ Iga qalie, Qotei a lanj goge di sosisqa aqa minjin boleq ateqnu. A na tamo ungasari kalil a qoreiyoqñsib kumbra uge uge yeqñub qaji nanji awai uge enjreqnu. Nanjo kumbra uge dena nanji Qotei aqa anjam bole tenteqñub. ¹⁹ Tamo ungasari nanji di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na nanji aqa kumbra osornjreqnu. Ariya nanji olo Qotei qoreiyeqñub deqa a na nanji awai uge enjreqnu. ²⁰ Qotei a nami mandam ti inji inji kalil ti gereiyonaq sonaq aqa manwa di tamo ungasari nanji unoqñeb dena bosiq bosiq agi bini nanji uneqñub. Gam dena nanji Qotei aqa kumbra uliejunu qaji di qalieonub. Aqa kumbra utru ti aqa singila gaigai sqas qaji deqa ti nanji qalie bole. Deqa tamo bei a marqa keresai, “E Qotei qaliesai deqa e une saiqoji.”

²¹ Nanġi Qotei qa qalie unub. Ariya nanġi aqa ñam soqtqa uratoqnsib a binjyqa as-ginjreġnu. A segi Qotei bole nanġi deqa are qalosaieqñub. Nango kumbra dena nanġi nanaritnjroqnsiq nanġo areqalo getentetnjreġnu. Deqa nanġi ambruq di laqñub. ²² Nanġi diqoqnsib mareqñub, "Iga powo koba ti unum." Di gisanj. Nanġi tulañ nanarioqnsib unub. ²³ Sosibqa Qotei ñambile gaigai unu qaji a qoreiyoqnsib a qa louqajqa uratoqnsib olo beloqnsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti nanġo sulum gereiyoqnsib nanġi qa loueqñub.

Tamo unġasari nanġi kumbra uge uge yeqñub

²⁴ Tamo unġasari nanġi Qotei qoreiyeqñub deqa a na kamba nanġi uratnjreġnaqa nanġi kumbra tulañ uge uge ġgat yoqñqajqa are prugnjeġnu. Kumbra dena nanġi na nango segi jejamu tulañ ugeugeiyeqñub. ²⁵ Tamo unġasari deqaji nanġi Qotei aqa anjam bole uratoqnsib olo beloqnsib gisanj anjam segi dauryeqñub. Deqa nanġi Qotei qoreiyoqnsib inġi inġi kalil a na gereinjrej qaji di binjinroqnsib nanġo sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a inġi inġi kalil qa utru deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqñom. Bole.

²⁶ Tamo unġasari nanġi di Qotei qoreiyeqñub deqa a na kamba nanġi uratnjreġnaqa nanġi jema kumbra tulañ uge uge yoqñqajqa are prugnjeġnu. Nango jema kumbra agiende. Unġasari nanġi tamo ti ñerenqajqa uratoqnsibqa unja bei bei wo ñerenjeqñub. ²⁷ Tamo nanġi dego unja ti ñerenqajqa uratoqnsibqa tamo bei bei wo ñerenqajqa are tulañ prugnjeġnu. Nanġi jema kumbra di yeqñub deqa Qotei a nanġi kambatnjroqnsiqa nanġo jejamuq di awai tulañ ugedamu enjreġnu.

²⁸ Nanġi Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalosaieqñub deqa Qotei na nanġi uratnjreġnaqa nanġi nango segi areqalo uge uge dauryoqnsib kumbra uge uge yeqñub. ²⁹ Nango kumbra uge agiende. Nanġi kumbra bole tintinj yqajqa torei urateqñub. Nanġi ñoro koba oqajqa mamaulnjreġnu. Nanġi tamo nanġi jeutnjreġnu. Nanġi tamo qudei inġi koba ti unub qaji nanġi qa are ugeinjreġnu. Nanġi tamo nanġi ñumoqnsib moiyoqnsib. Nanġi lanja lanja njrijoqnsib gisanj anjam mareqñub. Nanġi tamo qudei nango inġi inġi lanja yainjreġnu. Nanġi tamo qudei nanġi ugeugeinjreġnu. Kumbra kalil di nanġoq di tulañ koba unu. Nanġi yomeqñub. ³⁰ Nanġi gisanj na tamo nango ñam ugetetnjreġnu. Nanġi Qotei jeuteqñub. Nanġi diqoqnsib laqnsib nanġo segi ñam soqteqñub. Nanġi kumbra uge uge bunuj babellejeqñub. Nanġi nanġo ai abu nango medabu gotranjeqñub. ³¹ Nanġi areqalo bole ti sosaieqñub. Nanġi nanġo segi anjam bei dauryqa maroqnsib olo dauryqa urateqñub. Nanġi tamo qudei nanġi qalaqalainjrosaieqñub. Nanġi tamo qudei nanġi qa dulosaieqñub. ³² Qotei aqa dal anjam endegsi unu, "Tamo unġasari kumbra uge deqaji yeqñub qaji nanġi ñumib moreñebe." Dal anjam degsi unu. Tamo unġasari nanġi di Qotei aqa dal anjam qalie bole. Ariya nanġi olo gotranjoqnsib kumbra uge uge yeqñub. Di segi sai. Tamo unġasari nanġi dena tamo qudei nanġi kumbra uge uge deqaji yeqñub unjroqnsib nanġo ñam soqtetnjroqnsib minjreġnu, "Keretonub. Ninġi kumbra degyoqñiy."

2

Qotei a une tamo nanġi awai uge enjrqas

¹ O tamo, ni que. Ni une saiqoji unum ni degsi marqa keresai. Kumbra uge uge tamo unġasari nanġi yeqñub qaji di ni segi dego yeqñum. Deqa ni na tamo unġasari nanġo jejamuq di une qametnjreġnum di ni segi dego ino jejamuq di une gameqñum. ² Iga qalie, tamo unġasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanġi Qotei na kamba peginjrsim awai uge enjrqas. Qotei a kere nanġi awai uge enjrqas. ³ Ni na tamo unġasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanġo jejamuq di une qametnjreġnum ariya kumbra nanġi yeqñub qaji di ni segi dego yeqñum. Deqa ni kiyersi are qalonum? Qotei na tamo unġasari nanġi di peginjrsim awai uge enjrqas ariya a ni awai uge emqasai. Ni degsi are qalonum kiyo? Di sai. ⁴ Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulañ boledamu ni emoqnsiqa a ni qa tariñsokobaiyeqñu. A urur ni awai uge emosaieqñu. Qotei aqa kumbra bole di ni unsim olo uge qa marsim gotranjyqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqnsiq kumbra bole osormeġnu. Ni di qaliesai kiyo? ⁵ Ariya ino are miligi geteñejunu deqa ni are bulyosai. Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqñum. Deqa mondoñ diño batiamqa Qotei a kumbra tintinj na tamo unġasari nanġi peginjrsim aqa minjinj boleq atsimqa a na nanġi ni ombla awai tulañ ugedamu enjwas. ⁶ Ni qalie, diño bati qa Qotei na tamo unġasari kalil nanġo kumbra kambatosim awai segi segi enjrqas. ⁷ Tamo unġasari qudei nanġi singila na tigelooqnsib kumbra bole bole yoqnsib lanj qure qa gam itqajqa waukobaieqñub. Osib nanġi lanj qureq di ñam koba oqajqa ti so bole gaigai sqajqa ti tulañ singilaieqñub. Deqa Qotei na tamo unġasari nanġi di awai boledamu enjrim nanġi ñambile gaigai sqab. ⁸ Ariya tamo unġasari qudei nanġi nanġo segi jejamu qa are qaloqnsib anjam bole gotranjoqnsib kumbra uge uge yeqñub. Deqa Qotei na tamo unġasari nanġi di awai ugedamu enjrsim nanġi qa minjinj oqetqas. ⁹ Nanġi kumbra

uge uge yeqñub deqa mondoñ nanği gulbe koba ti jaqatin koba ti oqab. Matiq Juda nanği oqab. Bunuqna sawa bei bei qaji nanği dego oqab. ¹⁰ Ariya tamo unğasari kumbra bole bole yeqñub qaji nanği Qotei na aqaryainjrimqa nanği lan qureq oqsib dia ñam koba ti lawo ti so bole gaigai sqab. Matiq a Juda nanği aqaryainjrqas. Bunuqna a sawa bei bei qaji nanği dego aqaryainjrqas. ¹¹ Qotei aqa ñamgalaq di tamo unğasari kalil nanği kerekere unub. Deqa a nanço ñam qa are qalsim nanği peginjrqasai.

¹² Ningi quiy. Tamo qudei nanği dal anjam qaliesai. Di unğum. Nanği une yeqñub deqa nanği kalil padalqab. Tamo qudei nanği dal anjam qalie unub. Di dego unğum. Nanği une yeqñub deqa Qotei na nanği peginjrqas. A dal anjam aqa wau na nanği peginjrqas. ¹³ Tamo nanği dal anjam lanja queqñub qaji nanği Qotei aqa ñamgalaq di tamo bolesai. Tamo nanği dal anjam quoqñsib dauryeqñub qaji nanği segi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqab. ¹⁴ Bole, sawa bei bei qaji nanği dal anjam qaliesai. Ariya nanği nango segi areqalo na dal anjam mutu qudei dauryeqñub. Dena iga poigwo, dal anjam a nanço areqalo di nami sosisiq wauoqnej. ¹⁵⁻¹⁶ Qotei a nango are miligiq di dal anjam nenğrenjyobulej deqa nanği kumbra bole ti kumbra uge ti qalie unub. Deqa mondoñ diño batiamqa nanço areqalo qudei na nanği minjrqas, “Nunço kumbra di uge.” Osim nango areqalo qudei na olo nanği minjrqas, “Nunço kumbra di bole.” Bati deqa Qotei na tamo unğasari nanço kumbra kalil nanço are miligiq di uliejunu qaji di boleq atekritisim dena nanği peginjrqas. A Kristus Yesus aqa wau na nanği peginjrqas. Anjam bole e palonteqñum qaji aqa damu degsi unu.

Juda tamo nanği are qaleqñub, “Iga dal anjam ti unum deqa iga kere unum”

¹⁷ O Juda tamo, ningi qudei endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam ti unum deqa Qotei na iga pegigwasai.” Osim ningi nunço segi ñam soqtoqñsib endegsib mareqñub, “Iga Qotei aqa tamo unum. ¹⁸ Iga Qotei aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga osorgej deqa iga kumbra bole kalil qa tulan arearetgeqñu.” ¹⁹⁻²⁰ Osim ningi endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam qalie unum deqa iga powo bole ti anjam bole ti ejunum. Deqa iga na tamo unğasari ñam qandimo unub qaji nanği gam osornjreqñum. Iga na tamo unğasari ambruq di unub qaji nanği suwantnjreqñum. Iga na tamo unğasari powo saiqoñi unub qaji nanği powo enjreqñum. Iga na tamo unğasari anğro kiñilala bulosib nanarieqñub qaji nanği Qotei aqa anjam aqa damu osornjreqñum.” ²¹ O Juda tamo, kiy aqa ningi gaigai dal anjam plaltoqñsib ariya ningi olo dal anjam di dauryosaieqñub? Ningi mareqñub, “Bajinab.” Ariya ningi olo bajineqñub. ²² Ningi mareqñub, “Ningi tamo bei aqa uña jejamu ojetaib.” Ariya ningi olo was bei aqa ñaun jejamu ojeteqñub. Ningi gisan qotei nanği qa asgingeqñu. Ariya ningi olo gisan qotei nanço atra talq dena sulum bajineqñub. ²³ Ningi nunço segi ñam soqtoqñsib mareqñub, “Iga Qotei aqa dal anjam qalie bole.” Ariya ningi olo dal anjam di gotranjyeqñub. Nunço kumbra dena ningi Qotei aqa ñam ugeteqñub. ²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami ningi qa endegsib nenğrenjyeb unu, “Nunço kumbra uge di sawa bei bei qaji nanği unoqñsib Qotei aqa ñam misilinyeqñub.”

Tamo yai a Juda tamo bole?

²⁵ Bole, ni muluñ aiqa marsim ni mati dal anjam dauryoqñam di kere. Ariya ni dal anjam gotranjyoqñsim lanja muluñ aiqam di keresai. Ino kumbra dena ni tamo muluñ aiyosai qaji nanği bulqam. ²⁶ Deqa tamo bei muluñ aiyosai qaji a dal anjam dauryoqñqas di a tamo muluñ aiyeqñub qaji nanği bul sqas. ²⁷ Bole, ningi Juda tamo unub deqa ningi dal anjam ejunub. Ningi muluñ dego aiyeqñub. Ariya ningi dal anjam gotranjyab di tamo muluñ aiyosaieqñub qaji nanği na mernğwab, “Ningi une ti.” Nanği na degsib mernğwab. Di kiy aqa? Nanği dal anjam dauryeqñub deqa. Nanği muluñ aiyosai di unğum. ²⁸ Tamo bei a lanja baban na Juda tamo sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim muluñ aiqas di aqa muluñ bolesai. ²⁹ Tamo a aqa are miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa are miligiq na muluñ aiqas di aqa muluñ bole. A na aqa jejamu lada osim dal anjam dauryqas di keresai. Qotei aqa Mondor na a siñgila yimqa aqa are miligiq na a muluñ bole aiqas di kere. Tamo di a Qotei aqa ñamgalaq di ñam ti sqas. A mandam tamo nanço ñamgalaq di ñam ti sqasai.

3

Qotei a kumbra bole tinñin na tamo nanği peginjrqas

¹ O ijo was, ningi kamba e merbqab kiyo, “O Pol, ni degsi maronum deqa unğum, iga Juda tamo unum di lanja. Iga muluñ aiyem di dego lanja.” O was ningi e degsib merbaib. ² Ningi quiy. Qotei a Juda nango banq di inği bole bole atej. Inği bole bei agiende. A na Juda nanği aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej. ³ Bole, Juda qudei nanği Qotei aqa anjam di nanço areqaloq di siñgilatoqñub. Osim aqa anjam di dauryosaieqñub. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei a dego aqa segi anjam di dauryosaieqñu?” ⁴ O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Iga endegsi marqom, “Tamo kalil nanği gisan tamo. Qotei a segi qujai

gisan tamo sai. A anjam bole gaigai maroqnsiq a olo uratosaeqnu.” Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu,
 “O Qotei, ino anjam kalil bole.

Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqniqbqa ni olo nanngi tulan bunjnsim ni une saiqoji sqam.”
⁵⁻⁶ Deqa ijo was, ningi kamba olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga kumbra uge yoqnoqom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo brantoqngas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaaqo gago une qa njirinosim awai uge egwas? Qotei aqa kumbra di uge.’ Degsi marqom e?” O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqnu. A kumbra bole yosai qamu a kiyersim tamo ungasari kalil nanngi peginjrqas? Di keresai. Nungo areqalo di mandam tamo nanngo areqalo. ⁷ Ariya ningi olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga gisan anjam maroqnmqam gam dena Qotei aqa anjam bole olo brantoqnmqam aqam fiam tulan goge oqoqngas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaaqo iga une tamo qa mergsim awai uge egwas?’ ” O ijo was, nungo anjam di tulan uge. ⁸ Anjam uge deqaji tamo qudei nanngi mare mare laqnu. Agi nanngi endegsib mareqnu, “Unqum, iga kumbra uge uge yoqnoqom. Yim gam dena kumbra bole olo brantoqngas. Pol a anjam degsi palonteqnu.” O ijo was, tamo qudei nanngi degsib iga yomuigosib mareqnu. Di gisan koba. Nanngi kumbra uge dena Qotei na nanngi awai ugedamu enjrqas.

Tamo bole bei sosai

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil nanngi bunjnjreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami merngonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu. ¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu,
 “Tamo bole bei sosai.

Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqnu.

Tamo dego bei sosai.

¹¹ Tamo qujai bei a Qotei qa poiyoaieqnu.

Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqnu. Tamo dego bei sosai.

¹² Tamo kalil nanngi gam bole uratekriteqnu.

Nanngi kalil tamo uge.

Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqnu. Sai bole sai.

¹³ Nanngi kalil anjam uge marelenqnu.

Tamo moyo qaji sub waqesonaq tamo nanngo jejamu sub miligiq di qusaeqnu dego kere tamo kalil nanngo medabu na anjam tulan uge uge mareqnu.

Nanngi gisan anjam koba marelenqnu.

Amal uge na tamo uñnjnjreqnu dego kere tamo kalil nanngo medabu na tamo nanngi tulan ugetnjreqnu.

¹⁴ Osib gaigai nanngo medabu na tamo nanngi qa anjam uge maroqnsib nanngi qa are ugeinjreqnu.

¹⁵ Nanngi bati gaigai tamo ñmsib moyotnjrqajqa urur ti gileqnu.

¹⁶ Nanngi na tamo nanngi ugeugeinjrqajqa are qaloqnsib gulbe koba enjreqnu.

¹⁷ Nanngi lawo kumbra qaliesai.

¹⁸ Nanngi Qotei yala ulaiyoaieqnu.”

O ijo was, Qotei aqa anjam nami degsib nenngrenyeb unu.

¹⁹ Iga qalie, Moses a tamo ungasari dal anjam ejunub qaji nanngi qa are qalsiq dal anjam nenngrenyeb. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E tamo bole. E une saiqoji.” A degsi marqa keresai. Iga tamo ungasari kalil mandamq endi unum qaji iga Qotei aqa ñangalaq di une ti unum. ²⁰ Deqa tamo bei a dal anjam dauryosim dena a Qotei aqa ñangalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Sai bole sai. Dal anjam na gago une iga osorgeqnu. Di segi.

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom di iga tamo bole sqom

²¹ O ijo was, iga Qotei aqa ñangalaq di tamo bole sqajqa gam bei unu. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Qotei na gam bei babsiq iga osorgej. Nami Moses a gam deqa marsiq dal anjamq di nenngrenyeb. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi dego gam deqa marsib anjam nenngrenyeb. ²² Gam agiende. Tamo ungasari kalil Yesus Kristus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Gam di segi. Gam bei saiqoji. ²³ Iga kalil une ateqnum deqa iga laj cureq oqsim dia Qotei itqa keresai. ²⁴ Iga degsi unum deqa Qotei na iga aqaryaigwa osiq iga qa are boleiyosiq Kristus Yesus qarinyonaqa a bosiq iga awaigej. Gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Di gago segi kumbra bole na sai. Qotei a Kristus Yesus aqa wau na iga lanja awaigej. ²⁵ Agi Qotei a endegsi are qalej. A na Yesus qarinyim bosim moyim aqa lej aisim tamo ungasari kalil a qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngo une taqal waiyosim Qotei aqa minjin kobotqas. Wau dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Aqa wau di a na

boleq atsiq iga osorgej. Nami Qotei a tamo nanği qa tariņsokobaiyoqnej. Deqa a nanęo une qa nanęi urur kambatņrosaiocnej. ²⁶ Ariya bini bati endi Qotei na iga endegsi osorgeqnu, a gaigai kumbra bole tiņtin yeqnu. A na tamo unęasari Yesus qa nanęo areqalo siņgilateqnu qaji nanęi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu di a laņa minjrosaiocnu. A Yesus aqa wau na nanęi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Dena iga qalieonum, a kumbra bole tiņtin yeqnu.

²⁷ Deqa tamo yai na aqa segi ñam soqtqa kere? Tamo dego bei sosai. Iga gago segi ñam soqtqajqa kumbra di torei koboej. Gam kiye na kumbra di koboej? Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Iga Yesus qa gago areqalo siņgilatqom gam dena qujai iga gago ñam soqtqajqa kumbra di koboej. ²⁸ Bini iga qalieonum, iga Yesus qa gago areqalo siņgilatqom gam dena qujai iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai.

²⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a Juda nanęo segi Qotei e? A sawa bei bei qaji nanęo Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji nanęo Qotei dego. ³⁰ Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa muluņ aiyoc qaji tamo nanęi ti muluņ aiyosaiocnu qaji tamo nanęi ti Yesus qa nanęo areqalo siņgilatqab di Qotei a nanęi kalil turtņrsim tamo bole une saiqoji qa minjrqas. ³¹ Iga maronum, iga Yesus qa gago areqalo siņgilatqom di iga tamo bole une saiqoji sqom. Gago anjam dena iga dal anjam ugeteqnum e? Sai. Iga dal anjam olo siņgilateqnu.

4

Abraham a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej

¹ Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa kiyersi marqom? ² Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa segi ñam soqtqa kere qamu.

³ Ariya Qotei aqa anjam kiye nenęrenę di unu? Anjam agiende. “Abraham a Qotei qa aqa areqalo siņgilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjrej.” ⁴ Iga qalie, tamo a wauęas di a awai oęas. A laņa awai oęasai. A wauosim dena awai oęas. ⁵ Ariya tamo bei a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqa marsimqa a kiyerqas? E marqai. A wauosaisim Qotei qa aqa areqalo siņgilatqas. A degyęas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Iga qalie, Qotei na tamo nanęi a qoreiyeqnu qaji nanęi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. ⁶ Tamo nanęi di wau bole yeqnu kiyo sai kiyo di unęum. Qotei a nanęi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Yeęnaqa nanęi tulaņ areboleboleinjreqnu. Devit a nami anjam deqaji marej. ⁷ Agi a endegsi marej,

“Qotei a tamo nanęo kumbra uęe qa are walyimqa nanęo une kobotetņrqas di nanęi tulaņ areboleboleinjrqas.

⁸ Tamo Koba a tamo nanęo une qa olo bunu are qalqasai di nanęi tulaņ areboleboleinjrqas.”

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Tamo muluņ aiyoc qaji nanęi segi areboleboleinjrqas e? Tamo muluņ aiyosaiocnu qaji nanęi dego areboleboleinjrqas e? Od. Nanęi kalil koba na areboleboleinjrqas. Agi iga mareqnum, Abraham a Qotei qa aqa areqalo siņgilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjrej. ¹⁰ Ariya Abraham a kiyersi sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjrej? A nami muluņ aiyoc kiyo a muluņ aiyosaiocnej kiyo? Od, Abraham a muluņ aiyosaisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjrej. ¹¹ A muluņ aiyosaiocnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo siņgilatej. Deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjrej. Osiqa a toęor bei yej. Toęor di agi Qotei na Abraham muluņ waiyej. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a tamo kalil muluņ aiyosaisim nanęo areqalo Qotei qa siņgilateqnu qaji nanęo moma matu. ¹² A tamo nanęi muluņ aiyocnu qaji nanęo moma matu dego. Ariya tamo nanęi nanęo jejamu laņa oęnsib muluņ aiyocnu qaji a nanęo moma matu sai. Tamo nanęi muluņ aiyocnsib olo Abraham aqa kumbra dego dauryeqnu qaji a nanęo moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa kumbra agiende. A muluņ aiyosaisonaqa Qotei qa aqa areqalo siņgilatej.

Tamo unęasari Qotei qa nanęo areqalo siņgilateqnu qaji nanęi inęi bole bole oqab

¹³ Nami Qotei na Abraham aqa moma nanęi ti endegsi minjrej, “E niņęi mandam kalil enęwai.” Abraham a dal anjam dauryej deqa Qotei a anjam di marosai. A Qotei qa aqa areqalo siņgilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqa Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjrej. ¹⁴ Tamo nanęi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanęi inęi bole bole enjrqqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo siņgilateqnum kumbra di laņa uloņej qamu. Qotei aqa anjam marej qaji di dego laņa uloņej qamu. ¹⁵ Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo nanęi dal anjam gotranęeqnabqa Qotei a nanęo une deqa minjriņ oceteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo nanęi endegsi minjrqqa keresai qamu, “Niņęi dal anjam gotranęeqnu.”

¹⁶ Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteqnuv qaji nanqi qa ti are boleyiosiq ingi bole bole nanqi enjrqqa marej. Deqa tamo nanqi Abraham aqa kumbra dauryosib Qotei qa nanqo areqalo singilateqnuv qaji nanqi ingi bole bole di oqab. Tamo nanqi dal anjam ejunub qaji nanqi segi ingi di oqasai. Tamo kalil Qotei qa nanqo areqalo singilateqnuv qaji nanqi dego ingi di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu. ¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "O Abraham, e ni gilmem deqa ni tamo unqasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqo moma matu sqam." O ijo was ninqi quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Qotei aqa nqamgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreno qaji nanqi olo subq na tigeltjnreqnu. A segi na marnaqa ingi ingi kalil nami sosai qaji di brantelenej.

¹⁸ Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minnej qaji di dauryqas di Abraham a poiynosai. Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatiosiq marej, "Bole, Qotei na aqa anjam di dauryqas." Aqa kumbra dena a tamo unqasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qaji nanqo moma matu brantej. Agi Qotei a nami Abraham endegsi minnej, "Ino moma nanqi tulan gargekobaqab." ¹⁹ Abraham a angro saiqoji soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa singila koboej. Aqa nqan Sara a dego tulan qeliej. Deqa a angrotqa keresai. Abraham a di qalieosiq ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatqa uratosai. ²⁰ Anjam Qotei na nami minnej qaji a deqa are qalsiq soqnej. A areqalo aiyeltosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatiosiq aqa nam soqtoqnej. ²¹ A endegsi qalieej, "Bole, anjam Qotei na nami merbej qaji di a dauryqqa kere." ²² Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej.

²³ Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. Anjam agiende, "Qotei na Abraham a tamo bole une saiqoji qa minnej." Anjam di Abraham qa segi nengrenyosai. ²⁴ Iga kalil qa dego anjam di nengrenyeb. Iga dego Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltj qaji a qa gago areqalo singilateqnum. ²⁵ Qotei a Yesus uratonaga jeu tamo nanqi na a qalnab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyaqa? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq gam dena iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

5

Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej

¹ Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombra are qujaitosim unum. ² Ariya na gam waqtetgonaqa iga a qa gago areqalo singilatem. Bati deqa Qotei a iga qa are boleyiej. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelejnum. Deqa iga Qotei na lan qureq joqsim oqsim dia iga a ombra sqajqa tarijeqnum. Iga deqa tulan areboleboleiqeenu. ³ Iga deqa segi areboleboleiqosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleiqeenu. Di kiyaqa? Iga qalieonum, gulbe dena iga singilateqnaqa iga singila na tigelejnum. ⁴ Iga singila na tigelejnum deqa iga gulbe di gotranjeqnamqa Qotei na iga nugoqnsiq iga qa tulan areareteqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na lan qureq joqsim oqwaqqa tarijoqnsim unum. ⁵ Ariya aqa minjin oqwa batiamqa iga so bole sqom. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di atej unu.

⁶ Iga nami Qotei qoreiyo qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu aqaryaiyqa keresai. Iga degsi sonamqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati giltonaqa a iga qa moiyej. ⁷ Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim a qa moiqasai. Tamo tulan boledamu bei soqni a qa kiyo iga moiqom. ⁸ Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulan qalaqalaieqnu. ⁹ Kristus a moinaqa aqa len aiyej deqa Qotei a iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondonj Qotei a Kristus aqa wau dena iga torei elenqas. Amqa aqa minjin oqwa batiamqa iga so bole sqom. ¹⁰ Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Niri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini iga Qotei ombra geregere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa nqabile na Qotei a iga torei elenqas. ¹¹ Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila na iga Qotei ombra geregere unum deqa iga tulan areboleboleiqoqnas.

Adam a moiyo qa utru, Yesus a nqabile qa utru

¹² Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo unqasari kalil nanqi dego une elenje. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo unqasari kalil nanqi dego une atoqnsib morenoqne. ¹³ Dal anjam a bosaisonaga tamo unqasari kalil nanqi une atoqnsib laqne. Dal anjam sosai deqa Qotei a nanqo une geregere ubtosaiqnej. ¹⁴ Adam a soqnej dena bosiq bosiq Moses aqa bati qa tamo unqasari kalil nanqi morenoqne. Bole, dal anjam qujai

Adam na gotranɛyɛj qaji di tamo bei na gotranɛyosai. Adam a segi na gotranɛyɛj. Ariya moiyo na nanɛi kalil ojesoqneɓ.

Adam a Kristus bunuɓna bɓas qaji a sigitej. ¹⁵ Niɛɛi quiy. Qotei a iga qa are boleiyosiq Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa tamo unɓasari gargəkoba nanɛi moreɛoqneɓ. Ariya Qotei a olo tamo unɓasari gargəkoba nanɛi qa are tulaɛ boleiyosiq tamo qujai Yesus Kristus enjrej. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulaɛ buɓɛjɛjumu. ¹⁶ Qotei na iga Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Adam a une qujai yej deqa Qotei na tamo unɓasari nanɛi peginjrsiqa nanɛo jejamuɓ di une qametɛnjrej. Ariya tamo unɓasari nanɛi une gargəkoba yoqneɓ deqa Qotei a olo nanɛi qa are boleiyosiq Yesus enjrej. Osiqa nanɛi tamo bole une saiɓoji qa minjrej. ¹⁷ Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotranɛyɛj deqa tamo unɓasari kalil nanɛi moreɛoqneɓ. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo unɓasari Qotei a nanɛi qa are boleiyeqnu qaji nanɛi nɓabile osib mandor kokba gaigai sqab. Tamo unɓasari nanɛi di Qotei na tamo bole une saiɓoji qa minjreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulaɛ buɓɛjɛjumu.

¹⁸ Deqa niɛɛi quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotranɛyɛj. Aqa kumbra dena Qotei na tamo unɓasari kalil nanɛi peginjroqnsiqa nanɛo jejamuɓ di une qametɛnjreqnu. Dego kere tamo qujai Kristus a kumbra bole yej. Aqa kumbra dena Qotei a tamo unɓasari kalil nanɛi tamo bole une saiɓoji qa minjroqnsiqa nɓabile enjreqnu. ¹⁹ Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam gotranɛyɛj. Aqa kumbra dena tamo unɓasari gargəkoba nanɛi dego une elenɛɓ. Dego kere tamo qujai Kristus a Qotei aqa anjam dauryej. Aqa kumbra dena tamo unɓasari gargəkoba nanɛi tamo bole une saiɓoji sqab.

²⁰ Dal anjam a bonaqa tamo unɓasari nanɛo une kobaonaqa nanɛi dal anjam gotranɛyɛj. Nanɛo une kobaej bati deqa Qotei a olo nanɛi qa are tulaɛ boleiyej. ²¹ Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa iga siɛgila na taqatgesoqneɓ. Ariya bini Qotei a iga qa are tulaɛ boleiyeqnu kumbra dena iga olo taqatgejumu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are tulaɛ boleiyeqnsiqa iga tamo bole une saiɓoji qa mergeqnu. Kumbra dena iga nɓabile gaigai sqom.

6

Iga Kristus beteryosim a koba na moiyoɓulem

¹ Ariya iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, “Unɓum, iga une gargəkoba yoqɓom. Yim dena Qotei a iga qa are tulaɛ boleiyeqnqas.” Iga degsi marqom kiyo? ² Sai bole sai. Iga moiyoɓulosim une aqa kumbra uratem. Deqa iga olo une yoqɓom e? Sai. ³ Iga Kristus Yesus beteryosim aqa ñam na yanso em. Kumbra dena iga a koba na moiyoɓulem. Niɛɛi di qaliesai kiyo? ⁴ Iga yanso osim dena iga Kristus beteryosim a koba na moiyoɓulem. Deqa Abu na iga Kristus koba na subq atobulej. Osiqa aqa siɛgila kobaquja na olo Kristus subq na tigeltej. Deqa iga dego a ti nɓabile bunuj osim kumbra bole dauryoqɓom.

Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom

⁵ Kristus a moiyej deqa iga a beteryosim a ti moiyoɓulem. A olo subq na tigelej dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom. ⁶ Iga qalie, une aqa siɛgila a gago jejamuɓ di waueqnu. Siɛgila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus ombla namburbasq di moiyej. Deqa bini iga olo une aqa kanɓal tamo bul sqasai. ⁷ Iga moiyo tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.

⁸ Od, iga Kristus ombla moiyoɓulem deqa iga qalieonum, iga a ombla olo nɓabile sqom. ⁹ Iga qalie, Kristus a subq na tigelej deqa a olo bunu moiqa keresai. Moiyo na a olo taqatqa keresai. ¹⁰ A bati qujai qa moiyej. Aqa kumbra dena a na une aqa siɛgila kobotej. Ariya bini a olo nɓabile unu di a Qotei ombla nɓabile unub. ¹¹ Dego kere niɛɛi endegsi are qaliy. Niɛɛi moiyoɓuleɓ deqa niɛɛi olo une aqa kanɓal tamo bul sosai. Niɛɛi Kristus Yesus beteryosib Qotei ombla nɓabile unub.

¹² Deqa une a nunɓo jejamu taqatqa laqɓimqa niɛɛi na olo saidiy. Niɛɛi degyqab di niɛɛi nunɓo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqɓasai. Nunɓo jejamu agi bunuɓna moiqas. ¹³ Une a nunɓo siɛgila ti ban ti taqatqa laqɓimqa niɛɛi na olo saidiy. Niɛɛi degyqab di niɛɛi kumbra uge uge dauryoqɓasai. Niɛɛi subq na olo tigelobulosib nɓabile unub deqa niɛɛi nunɓo segi jejamu ti ban ti siɛgila ti Qotei yibqa a segi na taqatqas. Yim dena niɛɛi kumbra bole dauryoqɓab. ¹⁴ Une na niɛɛi olo taqatɓwasai. Di kiyaqa? Niɛɛi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a niɛɛi qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di niɛɛi unub.

Iga kumbra bole aqa kanɓal tamo bul unum

¹⁵ Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqɓom e? Sai bole sai. ¹⁶ Niɛɛi qalie,

ningi nungo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi aqa kangal tamo sqab. Dego kere ningi une dauryoqnqab di ningi une aqa kangal tamo bul sqab. Osib ningi morenqab. Ariya ningi Qotei aqa kangal tamo sosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi tamo bole une saiqoji sqab. Di ningi qaliesai kiyo? ¹⁷ Bole, nami ningi une aqa kangal tamo bul soqneb. Sonabqa bunuqna Qotei na ningi anjam bole mernqonaq qusibqa nungo are miligiq na dauryoqneb. Qotei a degyej deqa iga na a tulan binjyoqnqom. ¹⁸ Nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi kumbra bole aqa kangal tamo bul unub. ¹⁹ O ijo was, e mandam tamo nanjo kumbra qa ningi yawo anjam merngeqnum. Di kiyaaqa? Ningi ijo anjam endi geregere poingosai deqa. Nami ningi na nungo singa ti banj ti nanji odnjreqnabqa nanji kumbra jiga ti kumbra uge ti nanjo kangal tamo bul sosibqa ningi kumbra ugeq breingqoneb. Ariya bini ningi na olo nunjo singa ti banj ti minjribqa nanji kumbra bole aqa kangal tamo bul soqnebe. Yim gam dena Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab.

²⁰ Nami ningi une aqa kangal tamo bul soqneb. Bati deqa ningi kumbra bole aqa kangal tamo bul sosai. ²¹ Kumbra uge uge ningi nami yoqneb qaji dena ningi aqaryaingosaiqoneb. Agi bini ningi kumbra deqa jemaingeqnu. Kumbra dena tamo nanji moiyo gam tureqnum. ²² Ariya nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi Qotei aqa segi kangal tamo unub. Deqa ningi ingi boledamu oqab. Ingi boledamu agiende. Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab. Osib ningi nambile gaigai sqab. ²³ Une na aqa kangal tamo nanji awai enjreqnu. Awai agiende. Nanji moreneqnum. Ariya Qotei na iga ingi boledamu lanja egeqnu. Ingi boledamu di agi iga nambile gaigai sqom. Nambile di iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na oqom.

7

Iga kumbra bunuj dauryoqnqom

¹ O ijo was, ningi dal anjam qalie unub deqa e na endegsi mernqwai. Ningi qalie, tamo a moiyoaisoqnimqa dal anjam na a taqatoqnqas. A moiymqa dal anjam na a olo taqatqasai. ² Deqa uja bei a tamo ti soqnimqa aqa tamo a moiyoaisoqnim a tamo bei ombla sqa keresai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moiymqa di a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. ³ Deqa aqa tamo soqnim a tamo bei ombla sqas di iga endegsi marqom, a sambala uja. Aqa tamo moiymqa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala uja sqasai.

⁴ Deqa ijo was ningi quiy. Ningi Kristus aqa jejamu beteryosib a ombla moreneb deqa ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ningi tamo bei agi Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo ungasari unub. Deqa iga kumbra bole bole Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnqom. ⁵ Nami iga areqalo namij aqa kumbra dauryoqnem. Bati deqa dal anjam na gago banq di gago singaq di gago jejamuq di areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Osim kumbra dena iga moiyo gam turoqnem. ⁶ Dal anjam na iga tonto talq di breigobulonaq soqnem. Ariya bini iga Kristus ombla moiyo bulejunum deqa iga olo dal anjam aqa kangal tamo bul sosai. Iga Qotei waueteqnum. Iga dal anjam nami nenqenyebe qaji deqa are qalsim Qotei wauetosaieqnum. Mondor na kumbra bunuj iga osorgej deqa iga Qotei waueteqnum.

Gago une na iga moiyo tgej

⁷ E maronum, dal anjam a gago areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal anjam a une tamo bulej e? Sai bole sai. Dal anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbosai qamu e une poibosai qamu. Dal anjam a marej, "Ni ino was aqa ingi ingi qa mamaulmai." Degsi marosai qamu mamaul kumbra di uge e degsi poibosai qamu. ⁸ Ariya dal anjam bej dena une a gam itosiq iga are miligiq di mamaul kumbra gargekoba babtelenjoqnej. Dal anjam bosai qamu une a moiyo bulosiq uliejunu qamu. ⁹ Nami e Qotei aqa dal anjam qaliesaisosimqa bati deqa e nambile soqnem. Ariya bunuqna Qotei aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a nambile so bulosiq tigelej. ¹⁰ Onaqa dena e moiym. Dal anjam aqa wau utru agi tamo nanji nambile enjrqajqa. Ariya e dal anjam dena nambile osai. Dal anjam na e moiyo tgej. ¹¹ Di kiyaaqa? Dal anjam bej dena une a gam itosiq e gisanbej. Kumbra dena une na e moiyo tgej.

¹² Deqa iga dal anjam qa kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Dal anjam a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole tinjin kalil. ¹³ Deqa e kiyersi marqai? Dal anjam bole dena e lubsiq moiyo tgej degsi marqai e? Sai bole sai. Une na e moiyo tgej. Dal anjam bej dena une a gam itosiq e moiyo tgej. Dal anjam na une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim qalieem, bole, une a tulan ugedamu.

Gago une na iga taqatgejunu

¹⁴ Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo namijq di unum deqa une na e tonto talq di waibobulej unum. ¹⁵ Kumbra e yeqnum qaji di aqa utru e poibosai. Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. ¹⁶ Kumbra uge e yeqnum qaji di e yqajqa arearetbosaieqnu. Ijo kumbra dena ijo areqalo babteqnu. Ijo areqalo agiende, Qotei aqa dal anjam a bolequja. ¹⁷ Deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yobuleqnu. ¹⁸ E qalieonum, ijo miligiq di ingi bole bei sosai. E ijo areqalo namij qa maronum. Bole, e kumbra bole yqajqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole di yosaieqnum. ¹⁹ Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum. Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum. ²⁰ Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yeqnu.

²¹ Deqa e kumbra endeqaji uneqnum. E kumbra bole yqajqa arearetbeqnaqa kumbra uge na olo gam getentetbeqnu. ²² Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal anjam qa tulan arearetbeqnu. ²³ Ariya e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo banq di ijo singaq di ijo jejamuq di wauoqnsiqa Qotei aqa dal anjam ijo areqaloq di unu qaji di qoto iteqnu. Une di singila koba. Deqa a na e tonto talq di waibobuloqnsiqa ijo banq ti ijo singa ti ijo jejamu ti di singila na taqateqnu. ²⁴ Gulbe dena e tulan ugetbeqnu! Deqa tamo yai na aqaryaibimqa e ijo jejamu moiqaq qaji endi olo uratqai? ²⁵ Od, e qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei na aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulan binjiyoqnsiy sqai. Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

8

Kristus a gago une kobotosiqa Qotei aqa Mondor Bole iga egej

¹ O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai. ² Nambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na ningi aqaryaingej deqa une ti moiyo ti na ningi olo taqatngwa keresai. ³ Qotei na aqa segi Niri Yesus qarinyonaqa a une tamo bulosiqa gago une kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa dena une aqa singila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaingej. ⁴ Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walweloqnsiqa. Iga Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam aqa kumbra bole geregere dauryoqnsim kereteqnum.

⁵ Tamo nanqi areqalo namij aqa kumbra na walweleqnuq qaji nanqi areqalo namij dauryeqnub. Ariya tamo nanqi Mondor aqa kumbra na walweleqnuq qaji nanqi Mondor aqa areqalo dauryeqnub. ⁶ Tamo nanqi areqalo namij dauryoqnuqab di nanqi morenqab. Ariya tamo nanqi Mondor aqa areqalo dauryoqnuqab di nanqi lawo na nambile sqab. ⁷ Tamo nanqi areqalo namij dauryeqnuq qaji nanqi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Di kiyaga? Nanqi Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa. Nanqi dal anjam dauryqa keresai bole sai. ⁸ Tamo nanqi areqalo namij na walweleqnuq qaji nanqi kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryqa keresai.

⁹ Ariya ningi areqalo namij aqa kumbra na walweloqnsiqa. Qotei aqa Mondor a nungo are miligiq di unu deqa ningi Mondor aqa kumbra na walweleqnuq. Tamo a Kristus aqa Mondor ti sqasai di a Kristus aqa tamo sqa keresai. ¹⁰ Ningi une ti unub deqa nungo jejamu moiqaq. Ariya Kristus a nungo are miligiq di unu deqa ningi Qotei aqa nangalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Mondor na ningi nambile engwas. ¹¹ Qotei na aqa Niri Kristus Yesus subq na tigeltej. Qotei aqa Mondor a nungo are miligiq di unu deqa Qotei na nungo jejamu moiqaq qaji di dego subq na tigeltosim ningi nambile engwas. Di Mondor aqa singila na ningi nambile engwas.

Iga Qotei aqa angro tintin unum

¹² Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelqasai. ¹³ Ningi areqalo namij aqa kumbra na walwelqab di ningi morenqab. Ariya ningi Mondor aqa singila na nungo jejamu aqa kumbra moiyoqab di ningi nambile sqab. ¹⁴ Tamo ungasari kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjretnaq walweleqnuq qaji nanqi Qotei aqa angro tintin unub. ¹⁵ Qotei na ningi lanja kanjal tamo sqajqa marsiq aqa Mondor ningi engosai. Ningi lanja kanjal tamo sqab di ningi ulaqab. Qotei na ningi aqa segi angro tintin sqajqa marsiq aqa Mondor ningi engej. Deqa ningi endegsib Qotei meteqnuq, “O ni gago Abu.” ¹⁶ Mondor a segi gago are miligiq di waueqnuq deqa iga endegsi boleq di mareqnum, “Bole, iga Qotei aqa angro unum.” ¹⁷ Iga Qotei aqa angro unum deqa mondon ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. Ingi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a ingi di osaisisiqa jaqatin

qoboiyej. Deqa iga dego jaqatin qoboiyoqnqom. Qoboiyosim mondon iga a ombla ingi di osim so bole gaigai sqom.

Mondon Qotei na iga so bole egwas

¹⁸ Mondon Qotei na so bole di babtosis iga egwas. E are qalonum, so bole de ti jaqatin iga bini eqnum qaji de ti ombla kerekere sai. So bole dena gago jaqatin kalil tulan bunyesqas. ¹⁹ Mondon Qotei na aqa segi angro nanji babtelenqas. Nanji babtqajqa bati di Qotei a nami atej. Ingi ingi kalil Qotei a gereiyeleney qaji nanji na bati di unqajqa deqa tarinoqnsib nam atoqnsib endegsib nenemeqnum, “Bati gembu bati di brantqas?” ²⁰ Bini ingi ingi kalil nanji di ugeosib unub. Nango segi areqalo na nanji ugeosai. Qotei a segi na nanji ugetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondon nanji enjrqas qaji deqa tarinoqnsib unub. ²¹ Qotei na ingi ingi kalil di nanji ugetnjrsiq tonto talq di breinjrobulej unub. Ariya mondon bati Qotei a nami atej qaji di brantimqa a na ingi ingi kalil di olo boletnjrimqa nanji aqa angro nanji ti koba na tulan bole sqab.

²² Iga qalie, ingi ingi kalil Qotei a gereiyeleney qaji nanji jaqatin koba obuloqnsib akam ti unub. Nanji nami jaqatin oqneb agi bini oqnsib unub. Unja a angtrotaq osiq jaqatin eqnu dego kere. ²³ Ingi ingi kalil di nanji segi akamosai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga dego jaqatin oqnsim akamoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, a olo so tulan boledamu dego iga egwas. Osim mondon a boleq di mergwas, “Ningi ijo angro kalil.” Iga bati di brantqajqa deqa tarinoqnsim unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgosim jejamu bunuj egwas. ²⁴ Qotei a iga eleney deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tarinoqnsim unum. Iga degyeqnum. Di kiyaaqa? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a ingi bole bei oqas di a kiyaaqa ingi deqa olo tarinqas? ²⁵ Iga qalie, iga jejamu bunuj di osaiunum deqa iga mondon oqom. Deqa bini iga gulbe qoboiyoqnsim tarinoqnsim unum.

²⁶ Iga singila saiqoji unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaigeqnu. Iga ingi kiye qa pailyqajqa di iga gegerere qaliesai. Iga pailyqajqa medabu gulbeigeqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim pailyeqnum. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiga iga qa pailyeqnu. ²⁷ Qotei agi tamo nango are miligi uneqnu qaji a Mondor aqa areqalo qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo ungasari nanji qa pailyeqnu.

²⁸ Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalaiyeqnum qaji nanji Qotei na gegerereinjre- qnu. A nami nanji elenqa osiq metnjrej deqa kumbra bei na nanji ugetnjrqa keresai. Kumbra kalil nangoq di branteqnu qaji dena nanji olo boletnjreqnu. ²⁹ Tamo kalil Qotei a nami nanji qa qalieey qaji nanji di a na giltnjrej dego. Nanji aqa Niri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dauryqajqa deqa osiq nanji giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa angro gargekoba nango was matu sqas. ³⁰ Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji nanji di a na metnjrej dego. Tamo kalil a na metnjrej qaji nanji di a na tamo bole une saiqoji qa minjrej dego. Tamo kalil a na tamo bole une saiqoji qa minjrej qaji nanji di a na aqa segi so bole enjrej dego.

Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai

³¹ O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo dego bei sosai. ³² Qotei na aqa segi Niri Yesus getentosai. A na Yesus qarinyonaq iga kalil qa bosiq moiyej. A na aqa segi Niri iga egej deqa iga qalieonum, a na ingi bole kalil dego iga egoqnaqas.

³³ Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jejamuq di olo une qametgwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. ³⁴ Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei aqa ban woq di awesosiqa iga qa Qotei pailyeqnu. ³⁵ Kristus a segi na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo dego bei sosai. O ijo was, iga gulbe osimqa kiyo, jaqatin osimqa kiyo, tamo qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoq di brantimqa kiyo Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai. ³⁶ Bole, ingi uge uge di gagoq di brantimqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu,

“O Qotei, iga ino segi tamo ungasari unum deqa bati gaigai jeu tamo nanji na iga lugoqnsib moiyogeteqnum. Nanji iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnum.”

³⁷ Kristus na iga qalaqalaigej deqa ingi uge uge kalil di gagoq di brantimqas di unqum. A na gaigai iga singilatgeqnaqa iga qoto bunyoqnsim tigelejunum. ³⁸⁻³⁹ Od, Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are singilatosis qalieonum, ingi bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Moiyo ti nambile ti lan angro nanji ti mondon singila nanji ti ingi ingi bini unub qaji nanji ti ingi ingi bunuqna brantelenqab qaji nanji ti ingi ingi

singila ejunub qaji nanği ti ingi ingi lan goge di unub qaji nanği ti ingi ingi mandam sorgomq di unub qaji nanği ti ingi ingi Qotei na gereiyelenej qaji nanği ti kalil dena Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa singila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

9

Pol a Israel nanği qa are gulbeiyoquej

¹ E Kristus aqa tamo unum deqa e ninği anjam bole merngeqnum. E gisan anjam merngosaeqnum. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. ² E gaigai are tulan gulbeibeqnaqa are koba qaleqnum. ³ Osim endegsi pailyeqnum, “O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was agi Jekop aqa moma nanği olo kamba elename.” E degsi pailyeqnum. ⁴ Ijo was nanği di Israel tamo unub. Qotei na nanği aqa segi angro qa giltnjrej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi rian ti aqa anjam nami singilatej qaji de ti aqa dal anjam ti nanği enjrej. Osiqa minjrej, “Mondon e na ninği ingi bole bole engwai.” ⁵ Nanği moma utru nanği ñam koba ti soqneb. Nanği dena Kristus a ñambabej. Kristus a segi Qotei. A ingi ingi kalil nanği gate. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Qotei a Israel nanğiqa di kumbra kiye yej?

⁶ Qotei a nami ijo was nanği di ingi bole bole enjrqqa marej. Ariya a na ingi di nanği enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo. “Qotei aqa anjam ulonej”? Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel nanği leñ na ñambabeb qaji nanği Israel tamo tinjtin sai. ⁷ Bole, nanği Abraham aqa leñ na ñambabeb. Ariya nanği kalil Abraham aqa angro tinjtin sai. Qotei a nami Abraham minje, “Ino angro mel Aisak aqa leñ na qujai ino angro tinjtin nanği brantqab.” ⁸ Anjam di aqa utru agiende. Tamo nango ai abu na nanği ñambabtjnjqab dena nanği Qotei aqa angro tinjtin brantqasai. Tamo nanği Qotei aqa anjam nami marej qaji di nanği areqaloq di singilatqab dena qujai nanği Abraham aqa angro tinjtin brantqab. ⁹ Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minje, “Bati e nami atem qaji di brantimqa e olo inoq botqa ino ñauñ Sara a angro mel oqas.”

¹⁰ Qotei aqa anjam bei dego unu. Rebeka a aqaratonaaqa aqa angro mel aiyel Eso Jekop wo nanği ñambabeb. Nango abu agi gago moma utru Aisak. ¹¹⁻¹² Ariya Qotei na angro mel qujai segi giltej. A angro di aqa kumbra bole bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosiq giltej. Deqa iga qalieonum, Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryoqnsiq tamo nanği giltnjreqnu. Deqa Rebeka aqa angro aiyel nanği di ñambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge ti yosaisanbqa Qotei na Rebeka endegsi minje, “Angro namo ñambabqas qaji a na angro bunu ñambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kangalyoqnqas.” ¹³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “E Jekop qalaqalaiyeqnum. E Eso qalaqalaiyosaeqnum.”

¹⁴ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai. Iga degsi marqasai bole sai. ¹⁵ Agi Qotei a nami Moses endegsi minje, “E tamo bei qa are boleibqa marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai.” ¹⁶ Deqa ijo was ninği quiy. Qotei a tamo bei giltqas di a aqa segi areqalo na tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti deqa osim giltqasai. ¹⁷ Agi a nami Isip nanği mandor koba a qa dulqa uratosiqa endegsi minje, “E ijo singila kobaquja ni osormitqa tamo ungasari kalil nanği unsib sawa sawa kalilq di ijo ñam mare mare laqnqab. Utru deqa e ni mandor koba atem.” Qotei aqa anjam di nami nengrenyeb unu. ¹⁸ Deqa ijo was, iga endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

¹⁹ Ariya ninği e endegsib merbqab, “Qotei a kumbra degyeqnu deqa a kiyaaq olo iga une ti qa mergeqnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryeqnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai.” ²⁰ O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi njrintqam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqs kiyo, “Ni kiyaaq e degsi gereibonum?” A degsi minjqa keresai. ²¹ Web gereiyi tamo a aqa segi areqalo na mandam ongol aiyel osimqa web aiyel gereiyqas. Web bei tulan boledamu gereiyqas. Di ingi goiqajqa. Ariya web bei bolesai laña wau gudei qa gereiyqas. Web gereiyi tamo a gereiyqas di a kumbra uge yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

²² Qotei a dego kumbra di yeqnu. Agi a na aqa minjin boleq ateqnu. Di kiyaaq? Tamo ungasari nanği aqa singila qalieqajqa deqa. Tamo ungasari Qotei a nanği qa minjin oqeteqnu qaji nanği padalqa gamq di unub. Ariya a na nanği urur padaltjnrosaeqnu. A nanği qa tariñsokobaiyeqnu. ²³ A degyeqnu. Di kiyaaq? Tamo ungasari a nanği qa duleqnu qaji nanği aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di tulan boledamu. Nanği aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltnjrej. ²⁴ Tamo ungasari Qotei a nanği qa duleqnu qaji nanği di agi iga. A na iga metgej. A Juda nanği segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji nanği dego deqa iga metgej. ²⁵ Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi nengrenyej,

“Tamo nami ijo tamo sosai qaji nanği di e na olo minjrqi, ‘Ninği ijo segi tamo unub.’ Tamo nami e na qalaqalainjrosaiqonem qaji nanği di e na olo qalaqalainjrqi. ²⁶ E nami sawa bei bei qaji nanği endegsi minjrem, ‘Ninği ijo tamo sai.’ Ariya bunuqna e na nanği endegsi minjrqi, ‘Ninği ijo segi angro unub. Agi e Qotei nambile unum qaji.’”

²⁷ Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa Israel nanği qa are qalsiq anjam endegsi marej, “Israel nanžo moma nanği ulul bul tulan gargekobaqab. Ariya nanžo ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi elenqas. ²⁸ Od, Tamo Koba a na mandamq endi tamo ungasari nanği urur n̄lawotnjrqas.” ²⁹ Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, “Qotei singila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej qamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekritem qamu.”

Israel nanği Qotei qa nanžo areqalo singilatqasai

³⁰ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji nanği tamo bole une saiqoji sqajqa gam n̄mosaiqneq. Ariya nanği gam di iteb. Gam agiende. Nanği Yesus qa nanžo areqalo singilateqneq gam dena nanği tamo bole une saiqoji unub. ³¹ Ariya Israel nanği Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaqneq. Nanği are qaloqneq, “Gam dena iga Qotei aqa n̄malaq di tamo bole une saiqoji sqom.” Ariya nanği dal anjam dauryoqneq gam dena nanği tamo bole une saiqoji sosai. ³² Di kiyaqa? Nanği tamo bole une saiqoji sqajqa marsib Yesus qa nanžo areqalo singilatqa urateb deqa. Nanği maroqneq, “Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiqoji sqom.” Nanği degsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib n̄malaqneq. ³³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ninği quiy. E na tal ai utru bei osiy tal singilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo nanği quraqyosib n̄malaqab. Ariya tamo nanği tal ai utru deqa nanžo areqalo singilatqab di nanği jemainjrqasai.”

10

Israel nanği Qotei aqa kumbra qaliesai

¹ O ijo was, e Israel nanği qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na Israel nanği elenqame.” ² E qalieronum. Israel nanği Qotei qa tulan singilaqneq. Ariya nanği powo na degyosaiqneq. ³ Nanği Qotei aqa n̄malaq di tamo bole une saiqoji sqajqa gam qaliesai. Deqa nanği nanžo segi singila na tamo bole une saiqoji sqajqa wauqneq. Nanği Qotei aqa gam na tamo bole une saiqoji sqajqa urateqneq. ⁴ Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil keretekritej. Deqa tamo ungasari kalil Kristus qa nanžo areqalo singilateqneq qaji nanği Qotei aqa n̄malaq di tamo bole une saiqoji unub.

⁵ Israel nanği tamo bole une saiqoji sqa marsibqa dal anjam dauryeqneq. Moses a nami nanği qa osiqa anjam endegsi nengrenyey, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a n̄mbile sqas.” Moses a anjam degsi nengrenyey. ⁶ Ariya tamo nanği Kristus qa nanžo areqalo singilateqneq qaji nanği Qotei aqa n̄malaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Moses a nanği qa osiqa anjam endegsi nengrenyey, “Ninği nunžo segi are miligiq na endegsib maraib, ‘Yai a lan qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aiqas?’” ⁷ Moses a olo anjam bei dego endegsi nengrenyey, “Ninği endegsib maraib, ‘Yai a moiyo qureq aisim Kristus olo subq na tigeltqas?’” ⁸ Anjam di aqa utru agiende, “Qotei aqa anjam a jojom di unu. A isaq di sosai. A nunžo medabuq di unu. A nunžo are miligiq di dego unu.” O ijo was, tamo nanžo areqalo Yesus qa singilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqnum. ⁹ Deqa ninği nunžo medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltaj anjam di nunžo are miligiq di singilatiy. Ninği degyqab di Qotei na ninği elenqas. ¹⁰ Gago are miligiq na iga Yesus qa gago areqalo singilateqneq deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Gago medabu na iga Yesus aqa n̄am soqtoqnsim boleq di mareqnum deqa Qotei na iga elejeqnu.

¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanği Kristus qa nanžo areqalo singilatqab di nanği jemainjrqasai.” ¹² Od, iga juda ti Grik ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqnsib pailyeqneq qaji nanği tulan geregereinjreqnu. ¹³ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa n̄am metoqnsib pailyeqneq qaji nanği a na elenqas.”

¹⁴ Ariya tamo nanği Kristus qa nanžo areqalo singilatqasai di nanği kiyersib a metosib pailyeqab? Nanği aqa anjam quqwasai di nanği kiyersib a qa nanžo areqalo singilatqab? Anjam palonto tamo nanği Kristus aqa anjam palontqasai di tamo nanği kiyersib aqa anjam quqwab? ¹⁵ Kristus na anjam palonto tamo nanği qarinjrqasai di nanği kiyersib aqa anjam palontqab? Di keresai kalil. Ariya anjam palonto tamo nanği agi beqneq. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Anjam palonto tamo nanği anjam bole osi beqnaq tamo ungasari nanği tulan areboleholeinjreqnu.”

Israel nanği Qotei aqa anjam bole dauryosaiqneq

¹⁶ Tamo ungasari kalil nanği Kristus aqa anjam bole di dauryeqnub e? Sai. Agi Aisaia a nami endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago anjam nanço areqaloq di singilateqnu.” ¹⁷ Deqa ijo was, iga qalieonum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam quqwom gam dena iga gago areqaloq di singilatqom. Anjam iga queqnum qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqnu.

¹⁸ Ariya e ninği endegsi nenemngwai. Israel nanği Kristus aqa anjam bole di nami quosai kiyo? Sai. Nanği quoqneq. Agi nengren endegsi unu, “Qotei aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo ungasari kalil nanği quoqneq.” ¹⁹ Deqa e ninği olo nenemngwai. Israel nanği anjam di aqa utru poinjrosai kiyo? Sai. Nanği poinjrej. Agi Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi marej, “Sawa bei bei qaji nanği ñam saiqoji unub. Nanği tamo bolesai. Nanği e qa qaliesai dego. Ariya e na nanği elenqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel nanço are ugetetnjrit nanği njirinqab.” ²⁰ Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji nanği qa osiq Qotei aqa anjam endegsi singila na marej, “Tamo nanği e qa ñamosaiqneq qaji nanği e itbeb. Tamo nanği e qa marosaiqneq qaji nanği e nubeb.” ²¹ Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiq Israel nanği qa endegsi marej, “E bati gaigai nanği qa tariñoqnsim metnjreqnam nanği olo diqoqnsib ijo anjam gotranjeqnu.”

11

Qotei a tamo quja quja segi elenqonsiq olo gargekoba uratnjreqnu

¹ Deqa e ninği endegsi nenemngwai. Qotei na aqa segi tamo ungasari agi Israel nanği qoreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E Benjamin aqa lej na ñambabem. ² Qotei na Israel nanği qoreinjrosai. Nanği aqa segi tamo ungasari unub. A nami nanği qa qalieosiq giltnjrej. Agi Elaija aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa anjam di ninği qaliesai kiyo? Elaija a Israel nanço kumbra uge qa are qalsiq endegsi Qotei pailiej, ³ “O Tamo Koba, nanği na ino medabu o qaji tamo nanği ñumelenqonsib ino atra bijal niñaqyeqnu. E segi qujai ni daurmeqnum deqa nanği na e lubqa laqnu.” Elaija a Qotei degsi pailiej. ⁴ Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minje? A endegsi minje, “Ni segi e daurbosai. Ijo tamo 7,000 nanği dego e daurbeqnu. Nanği sinğa pulutosib gisan qotei Bal a qa louosaieqnu.” Qotei na Elaija degsi minje.

⁵ Deqa kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi elenqonsiq olo gargekoba uratnjreqnu. Tamo nanği a na elenqnu qaji di a nanği qa are boleiyonaq giltnjrej. ⁶ A nanço wau bole bei qa are qalsiq nanği giltnjrosai. Nanği wau bole yonab a deqa are qalsiq nanği giltnjrej qamu a nanği qa are boleiyej aqa kumbra di laña ulonje qamu.

⁷ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel nanği tamo bole une saiqoji sqajqa waueqnuq ugeinjroqnej. Ariya Qotei na Israel nanği qudei aqa segi qa marsiq giltnjrej. Deqa nanği aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Israel nanği gargekoba Qotei na olo areqalo getentetnjroqnej. ⁸ Nanği qa anjam bei nami endegsi nengrenyeb unu, “Qotei na nanği nanaritnjrsiq nanço ñamdamu ti dabkala ti torei getentetnjrej. Nanği nami degsi soqneq bosiq agi bini degsi unub.” ⁹ Devit a dego nanği qa osiq endegsi marej, “Nanği inği uyqa korooqniqqa gulbe gargekoba nançoq di brantoqnsim kakan bul nanği kabutnjroqnas.

Osim sil bul nanço kakro qainyetnjrsim nanği uneq breinjrim nanço sinğa meninj di tanyosib ululonjosib awai ugedamu oqnaq.

¹⁰ Nanço ñamdamu dego getennjrim sawa unqajqa keresaiinjrim sqab.

Soqniq Qotei na nanço qore tanu pulutetnjrim nanği tingiq keresai. Nanği gaigai degsi sqab.”

Qotei na sawa bei bei qaji nanği olo elenqnu

¹¹ Deqa ijo was, e ninği endegsi nenemngwai. Israel nanği ulonjeq deqa nanği torei padalqab e? Sai bole sai. Israel nanği Qotei qoreiyeb deqa Qotei a olo sawa bei bei qaji nanği elenqnu. Israel nanği Qotei aqa kumbra di unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa deqa are qalsiq sawa bei bei qaji nanği elenqnu. ¹² Israel nanği Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanği so bole enjreqnu. Od, Israel nanği Qotei aqa anjam urateb gam dena Qotei na olo sawa bei bei qaji nanği so bole enjreqnu. Deqa iga bole qalieonum, mondon Israel nanği olo puluosib Qotei aqaq babqa gam dena Qotei na nanği ti sawa bei bei qaji kalil nanği ti so tulan boledamu enjrqas.

¹³ O sawa bei bei qaji ninği e na anjam endegsi merngiti quiy. Qotei na e qarinjbej deqa e nunço ambleq di waueqnum. E ijo wau deqa tulan areboleboleibeqnu. ¹⁴ Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel nanço areqalo tigeltetnjritqa kumbra bole bole Qotei a ninği engeqnu qaji di nanği dego oqajqa maribqa Qotei na nanği qudei elenqas. ¹⁵ Qotei na Israel nanği walinjrej gam dena a na olo tamo ungasari gargekoba mandamq endi unub qaji

nanği elenjoſiq jeu kobotej. Deqa iga bole qalieonum, Qotei na İsrail nanği elenqas gam dena a na tamo unğasari gargəkoba nanği olo subq na tigeltırqas.

¹⁶İga bem sum oqnsim dena bem gereiyoqnsim potoqnsim taqal bei Qotei atraiyeqnum. Deqa bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Nıam aqa jirim di Qotei aqa segi jirim. Deqa nıam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani. ¹⁷İsrail nanği nıam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na giñgeññirsıqa breinrej. Ariya nıñgi sawa bei bei qaji unub deqa nıñgi nañu qaji oliv aqa dani bul unub. Dani di Qotei na olo elenjoſiq nıam oliv qure qaji aqa qoboq di betertırrej unub. Dani di agi nıñgi segi. Dani Qotei na giñgeññirsıq breinrej qaji nanço sawa di agi nıñgi na olo eb. Deqa bini nıñgi nıam oliv qure qaji aqa dani nanği ti namur bole oqnsib unub. ¹⁸Deqa nıñgi diqosib endegsib are qalaib, “İga na nıam oliv qure qaji aqa dani qudei nanği bunñreqnum.” Nıñgi diqwab di nıñgi mati endegsib are qaliy. Nıam oliv aqa jirim a na nıñgi namur engeqnu. Nıñgi na jirim di namur yosaieqñub.

¹⁹Ariya nıñgi na kamba e endegsib merbqab, “Qotei na dani qudei giñgeññirsıq nanği breinñirsıqa olo iga oſıqa nanço limeq di iga betertgej unum.” ²⁰Nunço anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. İsrail nanği Qotei qa nanço areqalo ſingilatosa deqa Qotei na nanği giñgeññirsıqa breinrej. Ariya nıñgi Qotei qa nunço areqalo ſingilateqñub deqa Qotei na nıñgi olo elenjej. Di nunço segi wau bole bei na sai. Deqa nıñgi nunço segi nıam soqtaib. Nıñgi ulaoiy. ²¹Nıñgi are qaliy. Nıam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na giñgeññirsıqa breinrej. Deqa nıñgi nunço segi nıam soqtosib diqwab di a na nıñgi dego giñgeñgosim breinğwas. ²²Nıñgi geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei nanği kumbra bole enjreqnu. Oſıqa olo tamo qudei nanği gulbe enjreqnu. Tamo nanği Qotei qoreiyosib uloneb qaji nanği di a na gulbe enjreqnu. Ariya nıñgi Qotei aqa kumbra bole geregere ojqab di a na kumbra bole di nıñgi ençoqnas. Saiqas di a na nıñgi dego giñgeñgosim breinğwas. ²³Dani qudei nanği nami nıam oliv qure qaji di sonab Qotei na nanği giñgeññirsıq breinrej. Ariya nanği are bulyosib Qotei qa nanço areqalo ſingilatqab di a na nanği olo joqsim nıam oliv qoboq di betertırqas. Od, Qotei na nanği olo betertırqqa kere. ²⁴Nıñgi qalie, nami nıñgi nañu qaji oliv aqa dani soqñeb. Sonabqa Qotei na nıñgi dena giñgeñgosıqa joqsi bosıq nıam oliv qure qaji aqa qoboq di betertıñgej. Nıam oliv qure qaji di nunço nıam utru tıñtın sai. Deqa iga bole qalieonum, bunuqna Qotei na nıam oliv qure qaji aqa segi dani nanği olo joqsim bosim nanço segi limeq di betertırqas.

Qotei a tamo unğasari kalil nanği qa are boleiyosim elenqajıqa are koba unu

²⁵O ijo was kalil, nıñgi diqoqnsib endegsib maraib, “İga powo koba ti unum.” Nıñgi degaib. E uli anjam bei merıñwai. İsrail gargəkoba nanço areqalo getenñrejunu. Nıñgi degsib soqñib sawa bei bei qaji tamo unğasari Qotei na nami gıltnırej nanği di kalil elenjekritosim kereamqa bati deqa a na İsrail nanço areqalo olo waqtetırqas. ²⁶Gam dena Qotei na İsrail kalil nanği elenqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Aqaryainço Tamo Koba a Jerusalem dena tigelosim bosim Jekop aqa moma kalil nanği are bulyenñrim nanği ijo anjam gotranıyqajqa kumbra di olo uratqab. ²⁷Yimqa bati deqa e nanği koba na anjam qosısiy dena nanço une kalil kobotetırqai.” Qotei aqa anjam nami degsib nenğrenyeb. ²⁸İsrail nanği Yesus aqa anjam bole qoreiyeqñub deqa nanği Qotei ti jeu atoqnsib unub. Deqa Qotei na nanği kamba uratnıroqnsıq olo nıñgi sawa bei bei qaji tamo unğasari elenqnu. Nami Qotei na İsrail nanği gıltnırsıqa qalaqalainrej. A nanço moma utru nanği qa are qalsıq kumbra degyej. ²⁹İga qalie, Qotei a tamo unğasari nanği metnırsim ingi bole bole enjırqas di a bunuqna aqa kumbra di olo uratqa keresai.

³⁰O sawa bei bei qaji nıñgi nami Qotei aqa anjam gotranıyoqñeb. Ariya bini İsrail nanği kamba Qotei aqa anjam gotranıyeqñub. Gam dena Qotei a olo nıñgi qa duleqnu. ³¹Od, İsrail nanği Qotei aqa anjam gotranıyeqñub deqa Qotei a nıñgi qa duleqnu. Gam dena bunuqna Qotei a İsrail nanği qa kamba dego olo dulqas. ³²Qotei na iga kalil aqa anjam gotranıyqajqa kumbraq di breıgonaqa iga tonto talq di sobulem. Qotei a degyej. Di kıyaqa? A iga kalil qa olo dulqajqa deqa.

İga Qotei aqa nıam soqtoqnqom

³³O ijo was, Qotei aqa areqalo ti powo ti kalil tulan bolequja. Di tulan guma koba dego. Deqa iga na Qotei aqa areqalo ti powo ti di aqa utru geregere ubtosim marqa keresai. Aqa kumbra kalil dego iga dauryosim itqa keresai. ³⁴Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osım a gam osoryqa kere? ³⁵Tamo yai na Qotei ingi bei yqas? Yosım Qotei na kamba olo yqajqa minıqas? Tamo dego bei sosai.” ³⁶O ijo was nıñgi quiy. Qotei a ingi ingi kalil atelenjej. A ingi ingi kalil qa utru. İngi ingi kalil di aqa segi. Deqa iga bati gaigai aqa nıam soqtoqnqom. Bole.

12

Ninggi nungo jejamu osib Qotei atraiyiy

¹ O ijo was kalil, Qotei a iga qa dulej deqa e ningi singila na endegsi mernjwai. Ningi nungo segi jejamu nambile unu qaji di osib Qotei atraiyiy. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari bole unub deqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei qa bole louoqncab. ² Ningi mandam tamo nango kumbra dauryosib walwelaib. Qotei a areqalo bunuj engimqa ningi tamo bunuj sosib dena ningi Qotei aqa areqalo gegerere qalieoiy. Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji de ti kumbra tulan bolequja de ti keretosib dauryoqniy.

Wau segi segi Qotei na ningi engej qaji di yoqniy

³ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e ningi segi segi endegsi mernjwai. Ningi nungo segi ñam soqtaib. Osib nungo was qudei nanngi bunjirqa are qalaib. Ningi areqalo bole ti sosib nungo kumbra gegerere tenemtoqniy. Qotei na ningi segi segi singila engej deqa ningi singila di osib Qotei qa nungo areqalo singilatosis wauoqniy. ⁴ Ningi qalie, iga kalil jejamu qujai. Gago jejamu miligiq di ban ti singa ti ñamdamu ti dabkala ti unub. Nanngi kalil wau qujai yosaieqnu. Nanngi wau segi segi yeqnu. ⁵ Dego kere iga tamo ungasari gargekoba unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujaiq di turtejnum.

⁶ Qotei a iga qa are boleiyonaq singila segi segi egej. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi a qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa medabu osib anjam palontoqnebe. ⁷ A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngo Kristen was nanngi aqaryainjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa anjam plaltoqnebe. ⁸ A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngo Kristen was nanngi singilatnjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi silali ingi ingi jeiyoqnsib tamo ungasari ingi qa truqueqnu qaji nanngi enjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa wau gegerere taqatoqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi arebolebole na tamo ungasari nanngi qa duloqnebe.

Ninggi na nungo Kristen was nanngi bole qalaqalainjroqniy

⁹ O ijo was ningi na tamo ungasari nanngi bole qalaqalainjroqniy. Ningi gisan na nanngi qalaqalainjraib. Ningi kumbra uge kalil torei uratekritosis kumbra bole segi beteryosib yoqniy. ¹⁰ Ningi gaigai Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi nungo was tintin edegosis nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi ñam tentoqnsib Kristen was nanngo ñam olo soqtoqniy. ¹¹ Ningi gaigai singila na Qotei aqa wau ojoqniy. Qotei aqa Mondor a nungoq aiyooqnsim are tigeltetngooqnm ningi Tamo Koba aqa wau ojajqqa tulan singilaoqniy. ¹² Mondon Qotei na ningi lan qureq osi oqwas. Ningi deq oqwaiqqa tarinjooqnsib areboleboleingooqnebe. Osib gulbe nungoq boqnimqa ningi singila na tigeloqnsib qoboiyoqniy. Osib gaigai Qotei pailyoqniy.

¹³ Qotei aqa segi tamo ungasari qudei nanngi ingi ingi qa truquoqnbqa ningi na nanngi aqaryainjroqniy. Tamo lanaj nanngi dego nungo meq boqniqbqa nanngi oqnsib gegerereinjroqniy.

¹⁴ Tamo qudei na ningi ugeugeingibqa di ungun, ningi kamba olo Qotei na nanngi aqaryainjra marsib pailyoqniy. Qotei na nanngi ugetnjraqjqa deqa pailyaib. ¹⁵ Kristen was qudei nanngi areboleboleinjrimqa ningi nanngi koba na areboleboleingeme. Kristen was qudei nanngi akamoqnbqa ningi nanngi koba na akamoiy. ¹⁶ Ningi segi segi kalil areqalo qujaitosis soqniy. Ningi nungo segi ñam soqtqa are qalaib. Ningi tamo ñam saiqoiy nanngi koba na laqniy. Ningi diqooqnsib endegsis maraib, "Iga powo koba ti unum." Ningi degaib.

¹⁷ Tamo qudei na ningi kumbra uge engibqa ningi na kamba nanngi kumbra uge enjraib. Ningi tamo kalil nanngo ñamgalaq di kumbra bole segi yoqniy.

¹⁸ Ningi njirin ti qoto ti uratiy. Gam soqnimqa ningi gaigai tamo ungasari kalil nanngi koba na are qujaitosis lawo na soqniy. ¹⁹ O ijo was bole, tamo qudei na ningi gulbe engibqa ningi na kamba nanngi gulbe enjraib. Uratosib nanngi Qotei aqa banq di atibqa a segi nanngi qa njirinosis gulbe enjraqas. Agi Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsis nengrenyeb unu, "Une kambatqajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo nanngo une qa nanngi kambatnjraqai. ²⁰ Deqa ino jeu tamo bei a mamyimqa ni a gereiyosim ingi anaiye. A ya qaryimqa dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimqa a aqa kumbra uge qa are qalsim jemaiyqas." ²¹ O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e ningi segi segi endegsi mernjwai. Kumbra uge bei na ni ojqa laqnm ni segi singilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge bunyosim gotranjqam.

13

Ningi sawa taqato qaji mandor nanngo sorgomq di soqniy

¹ Ningi kalil sawa taqato qaji mandor nanngo sorgomq di geregere soqniy. Iga qalie, mandor nanngi lanja wauosai. Qotei a segi na nanngi wau enjreqnaqa nanngi sawa taqateqnuq. Qotei a segi na nanngi atelenej unub. ² Deqa tamo nanngi mandor nanngo anjam gotranjyqab di nanngi Qotei aqa anjam dego gotranjyonub. Tamo nanngi degyqab di nanngi awai uge oqab. ³ Mandor nanngi wau ojeqnuq di tamo kumbra uge uge yeqnuq qaji nanngi ula enjrqajqa deqa wauoqnuq. Mandor nanngi na tamo kumbra bole bole yeqnuq qaji nanngi ula enjrqajqa deqa wauosai. Deqa ningi kumbra bole bole yoqniy. Ningi degyqab di ningi mandor nanngi qa ulaqasai. Nanngi na nunngo ñam soqtetngwab. ⁴ Mandor nanngi Qotei aqa wau tamo bul unub. Nanngo wau qujai agi nanngi na ningi aqaryainjoqnsib geregereingeqnuq. Ariya ningi kumbra uge uge yoqnuqab di ningi nanngi qa ulaqab. Ningi qalie, mandor nanngi sebru ojejunub. Nanngi sebru lanja ojosai. Nanngi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanngi sebru dena tamo ungasari kumbra uge uge yeqnuq qaji nanngi awai uge enjreqnuq. ⁵ Deqa iga mandor nanngo sorgomq di geregere sqom. Iga awai uge oqa uratosim deqa nanngo anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor nanngo anjam dauryqom.

⁶ Utru deqa ningi takis waiyeqnuq. Mandor nanngi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanngi gaigai singila na wau taqateqnuq. ⁷ Deqa ningi na mandor nanngo ingi ingi olo enjroqniy. Osib takis o qaji tamo nanngo banq di takis atoqniy. Od, ningi tamo kokba kalil nanngo sorgomq di geregere sosibqa nanngo anjam quoqnsib kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nanngo ñam soqtoqniy.

Ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy

⁸ Ningi was bei aqa ingi ingi qudei ejunub di nunngoq di sokobaiyaiq. A qa kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nunngoq di gaigai soqneme. Kumbra agiende. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas. ⁹ Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, “Ningi tamo bei qalsib moiyoitaib. Ningi bajinjaib. Ningi was bei aqa ingi ingi qa mamaulngaiq. Ningi was bei aqa unja jejamu ojetaib.” Anjam bei dego unu. Anjam agiende, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnuq dego kere ni ino was nanngi degsim geregereinjroqne.” O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu. ¹⁰ Tamo bei na tamo bei qalaqalaiyqas di a na tamo di kumbra uge bei yqa keresai. Deqa a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

Ningi kumbra bole dauryosib walweloqniy

¹¹ Ningi kumbra degyoqniy. Bati iga bini unum qaji endi ningi qalie. Ningi njeio qa kumbra uratosib tigelqajqa bati agi brantqo. Ningi qalie, Qotei na iga elenqajqa bati isaq yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatam. Ariya bini Qotei na iga elenqajqa bati jojomqo. ¹² Qolo koboeqnaqa sawa suwanqa laqnu. Deqa iga amburu qaji kumbra kalil uratosim suwan qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom. ¹³ Tamo a qanam walweleqnuq dego kere iga kumbra bole tintinj na walweloqnuqom. Deqa iga diqoqnsim alankobaoqnsim ya uge uyoqnsim nanarioqnasai. Iga sambala kumbra dego yoqnuqajqa are pruggoqnm kumbra uge jigat yoqnuqasai. Iga lanja lanja njirioqnsim tamo qudei nanngi qa are ugeigoqnuqasai. ¹⁴ Ningi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul jigsib soqniy. Sosib deqa ningi nunngo segi jejamu qa areqalo namij dauryoqnaib.

14

Ningi nunngo Kristen was nanngi peginjraib

¹ Tamo ungasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnuq qaji nanngo areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa ningi nanngo kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib nanngi koba na anjam na qotaib. Ningi nanngi osib gereinjriy. ² Nanngo areqalo kiñala singilaosai unu deqa nanngi damu uyosaieqnuq. Kalil getenteqnuq. Ariya tamo ungasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnuq qaji nanngi qalie, nanngi ingi kalil uyqa kere. Osib nanngi ingi kalil uyeqnuq. Nanngi ingi bei getentosaieqnuq. ³ Deqa ningi quiy. Tamo ungasari ingi kalil uyeqnuq qaji nanngi na olo tamo ungasari damu getenteqnuq qaji nanngi uge qa minjraib. Tamo ungasari damu getenteqnuq qaji nanngi na kamba dego tamo ungasari ingi kalil uyeqnuq qaji nanngi uge qa minjraib. Qotei na nanngi kalil elenjej. ⁴ Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kanjal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyo aqa wau ulonqas kiyo di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kanjal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a singila yimqa a wau bole yqas.

⁵ Tamo bei a endegsi are qalqas, “Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati lañaj.” Ariya tamo bei a marqas, “Sai. Bati kalil kerekere unub.” O ijo was, ningi segi segi nunqo areqalo gegerere tenemtosib areqalo bole ti soqniy. ⁶ Tamo qudei nanqi yori bati kokba uneqñub di nanqi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uneqñub. Tamo qudei nanqi ingi kalil uyeqñub di nanqi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqñub. Nanqi ingi uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeqñub. Tamo qudei nanqi ingi qudei getenteqñub. Di nanqi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteqñub. Nanqi ingi getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteqñub.

⁷ Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, “Ijo ñabile di ijo segi ñabile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai.” A degsi marqa keresai. ⁸ Iga ñabile sqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim ñabile sqom. Iga moiqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim moiqom. Deqa iga ñabile sqom kiyo iga moiqom kiyo di iga Tamo Koba aqa segi tamo unqasari sqom. ⁹ Kristus a dego moisiq olo ñabile osiq subq na tigelej. Deqa a tamo ñabile so qaji nanqi ti tamo moreño qaji nanqi ti nanqo Tamo Koba gaigai sqas.

¹⁰ Ningi kiyayaqqa nunqo Kristen was nanqo kumbra pegiyooqnsib uge qa minjreqñub? Osib nanqi misilinjreqñub? Ningi qalie, mondoñ iga kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelamqa a na iga pegigwas. ¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “E segi Tamo Koba. E ñabile gaigai unum. Mondoñ tamo unqasari kalil nanqi ijoq bosib ijo areq di singa pulutosib nanqo medabu qujaitosib merbqab, ‘Ni segi Qotei.’” ¹² Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, diño bati qa iga segi segi kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelosim gago kumbra kalil babtosis minjnam a quqwas.

Ningi nunqo Kristen was nanqi kumbra ugeq breinjraib

¹³ Deqa iga gago Kristen was nanqi uge qa minjrqasai. Osim nanqi uneq breinjrqasai. ¹⁴ Tamo Koba Yesus na e powo ebej deqa e qalieonum, ingi ingi kalil Qotei na gereiyelenej qaji di jiga bei saiqoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are qalqas, “Ingi di jigat.” A degsi are qalsim deqa a ingi di getentqas. ¹⁵ Ariya a ingi di getentimqa ningi olo ingi di uyib nunqsimqa a are gulbeiyqas. Nunqo kumbra dena ningi qalaqalaiyo kumbra uratosib nunqo Kristen was aqa are gulbetetqab. Kristus a nunqo was di qalaqalaiyosiq moiyej deqa ningi nunqo ingi uyo qa osib a ugeugeiyai. ¹⁶ Ningi mareqñub, “Iga ingi di uyqom di kumbra bole.” Di ningi kere mareqñub. Ariya nunqo kumbra bole di Kristen was qudei nanqi unsib olo uge qa marqab di keresai. Deqa unqum, ningi ingi di uyaib. ¹⁷ Mondoñ Bole na aqaryaimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti arebolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatqwas. Iga ingi ti ya ti uyoqñom gam dena sai. ¹⁸ Tamo nanqi ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau oñqab di Qotei a nanqi qa tulan arearetotqas. Amqa tamo unqasari kalil nanqi na nanqi unjrsib marqab, “Nanqi tamo bole.”

¹⁹ Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was nanqi singilatnjroqñom. ²⁰ Ningi ingi uyo na Qotei aqa wau ugetaib. Bole, ningi ingi kalil uyqa kere. Ariya ningi ingi bei uysib dena nunqo Kristen was bei uneq waiyqab di kumbra uge. ²¹ Ningi damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysisbqa kiyo dena nunqo was bei uneq waiyqab di kumbra uge. Deqa ningi kumbra di uratiny. ²² Ningi Qotei qa nunqo areqalo singilateqñub deqa ningi qalie, ningi ingi kalil uyqa kere. Ariya nunqo qalie di nunqo are miligiq di ulitib soqñem. Yim Qotei a segi unqas. Ningi ingi bei uyqa marsib are gulbeingwasai di ningi arebolebole na uyiy. ²³ Ariya nunqo ambleq di tamo bei a ingi bei uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo singilateqñu ariya a ingi di uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une atqas.

15

Ningi Kristus aqa kumbra dauryoqniy

¹ Tamo unqasari qudei Yesus qa nanqo areqalo singilateqñub qaji nanqo areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa iga singila ti unum qaji iga na nanqi aqaryainjroqñom nanqo gulbe qoboiyetnjroqñom. Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. ² Iga gago Kristen was nanqi aqaryainjroqñom singilatnjroqñom. ³ Iga qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyosaiqñej. A nami endegsi Qotei pailyej, “O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqñub qaji nanqi e qa dego anjam uge mareqñub.” Qotei aqa anjam di agi nenqrenj di unu. ⁴ Qotei aqa anjam kalil nami nenqrenyeb qaji di iga Qotei aqa gam osorgwajqa deqa osib nenqrenyeb. Anjam dena gago are singilatetgim iga singila na tigelosim Qotei na mondoñ iga elenqajqa deqa tariñoqñom sqom. Utru deqa nenqrenyeb. ⁵ Qotei a segi na gago are singilatetgoqñisq aqaryaiqeqnaqa iga singila na tigeleqñum. Deqa a na marimqa ningi kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqniy. ⁶ Sosib ningi kalil medabu qujaitoqñisib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqniy.

Kristus na Juda nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti aqaryainjrej

⁷ Kristus a ningi qa areboleboleiyonaq ningi gereingej dego kere ningi nungo Kristen was nangi qa areboleboleingim gereinjroqniy. Yim nungo kumbra dena ningi Qotei aqa ñam tulanj soqtoqniy. ⁸ E endegsi marqai. Kristus a Juda nangi qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole. A nami Juda nanjo moma utru nangi ingi bole bole enjrqqa marej. Anjam di singilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej. ⁹ Kristus a sawa bei bei qaji nangi qa dego wauoqnej. Qotei a nangi qa dulej aqa kumbra di nangi qaliesos aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Agi Kristus aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “E sawa bei bei qaji nanjo ambleq di ino ñam soqtoqnai. E ino ñam soqtqa oqnsiy ni qa louoqnai.”

¹⁰ Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi ti koba na areboleboleingim soqniy.” ¹¹ Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji kalil, ningi Tamo Koba aqa ñam soqtoqniy. Od, ningi kalil aqa ñam soqtoqniy.”

¹² Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi marej, “Mondor Devit aqa abu Jesi aqa moma nanjoq dena mandor kobaqaja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil nangi taqatnjroqnas. Nangi a bosim boletnjrqajqa deqa are qalsib tarinjoqnsib sqab.”

¹³ O ijo was, Qotei a nami iga ingi bole bole egwajqa marej deqa iga tarinjoqnsim unum. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqnuq deqa a na ningi tulanj keretngimqa ningi arebolebole ti are lawo na ti soqniy. Amqa Mondor Bole na ningi singilatngimqa ningi ingi bole bole Qotei a nami engwa marej qaji deqa tarinjoqnsib soqniy.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a tulanj areboleboleiyonaq

¹⁴ O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qaliesonum, ningi kumbra bole gaigai yeqnuq. Ningi powo koba ti unub deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nangi gam bole osornjreqnuq.

¹⁵ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam singila endi nenngrenyosim nunjoq qarinyonum. Ningi ijo anjam endeqa are walngaim deqa e nenngrenyonum. ¹⁶ E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji nanjo ambleq di wauoqnsim Qotei aqa anjam bole nangi minjre minjre laqnum. E nangi joqsiy Qotei aqa ulatamuq di atrainjrobilitqa Qotei a nangi qa tulanj areboleboleiyqajqa deqa e wauoqnum. Mondor Bole na ningi singilatnjrimqa nangi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e nangi qa wauoqnum.

¹⁷ Aqo Kristus Yesus wo ombla wauoqnum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulanj areboleboleibeqnu. ¹⁸⁻¹⁹ Kristus a nami ijo medabu na ti ijo ban na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e ningi saingwai. E wau bei qa ningi saingwasai. Kristus na e singila ebeqnaqa e manwa gargekoba yoqnem. Qotei aqa Mondor na dego e singilatbeqnaqa e wauoqnem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyaya? A na sawa bei bei qaji nanjo are tigeltetnjrimqa nangi Qotei aqa anjam dauryqajqa deqa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare mare laqnsim gilsim torei Ilirikum sawaq di dntem. ²⁰ E are qalem, e na tamo ungasari Kristus aqa ñam qaliesai qaji nanjo sawaq di Qotei aqa anjam bole palontogqai. Tal ai utru tamo bei na tigeltej qaji gogeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem. ²¹ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi nenngrenq di unu, “Tamo ungasari Kristus aqa ñam nami quosai qaji nangi a unqab. Tamo ungasari aqa anjam nami quosai qaji nangi qusib a qa poinjrqas.”

Pol a Rom Kristen nangi unjrsim dena Spen sawaq gilqas

²² O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqnum deqa e nunjoq bqajqa gam getenjejunu. Deqa e nunjoq bqaja yeqnam keresaiibeqnu. ²³ Wausau gargekoba e ningi nungwajqa are qaloqnem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji. ²⁴ Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nunjoq bosiy nungsiy ningi ti koba na sokiñalayitqa ningi ingi ingi qa aqaryabibqa e Spen sawaq gilqai.

²⁵ Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen nangi unjrsiy aqaryainjrqai. Nangi Qotei aqa segi tamo ungasari unub. ²⁶ Nangi qudei ingi ingi qa truqueqnuq deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaia sawa ti di unub qaji nangi na nangi aqaryainjrqqa marsib silali koroiyeb unu. ²⁷ Nangi nanjo segi areqalo na silali di koroiyeb. Juda Kristen nangi na nangi Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqnuq deqa nangi na kamba olo Juda Kristen nangi jejamu qa ingi ingi qa aqaryainjreqnuq. Nanjo wau bole agide.

²⁸ Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotosiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nunjoq bosiy nungwai. ²⁹ E qaliesonum. E nunjoq bqai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di maqejunu qaji di osi bosiy ningi osornngitqa dena ningi singilaqab.

³⁰ O ijo was ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqnu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na Qotei pailyqajqa waukobaoqngom. Od, ningi e qa Qotei pailyoqniy. ³¹ Yim Qotei na e aqaryabosim anjam gotranjo tamo Judia

sawaq di unub qaji nanqo banq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo unqasari Jerusalem di unub qaji nanqi qa silali koroiyeqnum. Ningi Qotei pailyibqa a na nanqo are tigeltetnjrimqa nanqi ijo wau deqa tulan areboleboleinjrqas. ³² Qotei na marim e nunqoq bosiy nunqsiy dena e areboleboleibqas. Osiy ningi koba na aqaratosim dena e singila oqai.

³³ Qotei a are lawo qa utru. A ningi kalil koba na soqnebe. Bole.

16

Pol a kaiye anjam Rom Kristen nanqoq qarinyej

¹ Ningi gago jaja Fibi osib gereiyooqniy. A na Kristen tamo unqasari Senkria qureq di unub qaji nanqi qa waukobaeqnu. ² Ningi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalaiyoqniy. Ningi Qotei aqa segi tamo unqasari unub deqa ningi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalaiyoqniy. Fibi a gulbe ti soqnimqa kiyo inji bei qa truquamqa kiyo ningi na aqaryaiyiy. A nami tamo unqasari gargekoba nanqi aqaryainjroqnsiq e dego aqaryaiiboqnej. Deqa ningi a urataib. A kamba dego aqaryaiyiy.

³ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo nanqi aiyel minjriy. Nanqi aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. ⁴ Nami jeu tamo nanqi na e lubqa laq nab nanqi aiyel moiqa ulaosai. Nanqi e aqaryaibeb. Deqa e nanqi aiyel minjreqnum, “Keretonub.” E segi sai. Kristen tamo unqasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi dego nanqi aiyel minjreqnub, “Keretonub.” ⁵ Ariya ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo unqasari kalil Prisila Akwila wo nanqo talq di loueqnub qaji nanqi dego minjriy.

Osib Epainetus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanqi are bulyosaisanabqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa areqalo singilatej.

⁶ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Maria dego minjiy. A ningi aqaryainjwa maroqnsiq waukobaoqnej.

⁷ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Junias wo nanqi aiyel dego minjriy. Nanqi aiyel ijo len nanqi. Jeu tamo nanqi na nanqi aiyel e ombala ojelenosib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na nanqi aiyel wau enjrej deqa nanqi aqa anjam mare mare laq nub. Deqa nanqi aiyel dego ñam ti. E are bulyosaisanam nanqi aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa nanqo areqalo singilateb.

⁸ Ariya ningi ijo kaiye anjam endi Ampliatus dego minjiy. E Tamo Koba aqa ñam na a tulan qalaqalaiyeqnum.

⁹ Ningi Urbanus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqnum. Ningi Stakis dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum.

¹⁰ Ningi Apeles dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqnu.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Aristobulus aqa tal qujai nanqi ti dego minjriy.

¹¹ Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo len.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Narsisus aqa tal qujai nanqi ti dego minjriy. Nanqi Tamo Koba aqa tamo bole unub.

¹² Ningi Trifina Trifosa wo nanqi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Nanqi aiyel Tamo Koba a qa waukobaeq nub.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Tamo Koba aqa wau singila na ojeqnu.

¹³ Ningi ijo kaiye anjam endi Rufus dego minjiy. A tamo bolequja sosiq Tamo Koba dauryeqnu. Ningi aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo ai bul.

¹⁴ Ningi ijo kaiye anjam endi osib Asinkritis, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas nanqi minjriy. Osib Kristen was kalil nanqi koba na unub qaji nanqi dego minjriy.

¹⁵ Osib Filologus Julia wo nanqi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Nereus na aqa jaja na Olimp as na ariya Qotei aqa tamo unqasari kalil nanqi koba na unub qaji nanqi ti minjriy.

¹⁶ Ningi na nunqo Kristen was kalil nanqi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nanqi yeq nub.

Kristus aqa tamo unqasari qure qure kalilq di unub qaji nanqi na dego ningi kaiyeingonub.

Tamo qudei na Kristen nanqi potoiyeltnjreqnub

¹⁷ O ijo was, nunqo ambleq di tamo qudei nanqi Qotei aqa anjam ningi nami qu sib dauryeb qaji di gotranjyoqnsib olo bubulyeqnub. Osib Kristen nanqi potoiyeltnjroqnsib uneq breinjreqnub. Deqa e ningi singila na endegsi mernqwai. Ningi tamo deqaji nanqi qa geregere ñam atoqnsib nanqi qoreinjriy. ¹⁸ Tamo deqaji nanqi gago Tamo Koba Kristus aqa wau ojosaieq nub. Nanqi nanqo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Osib tamo unqasari nanqi walawalainjroqnsib gisa gisanjroqnsib nanqi nanaritnjreqnub. Tamo

uᅇgasari naᅇgi di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere pegiyosaieqᅇub. ¹⁹ O ijo was, e niᅇgi qa tulaᅇ areboleboleibeᅇnu. Di kiyaaqa? Niᅇgi Qotei aqa anjam geregere dauryeqᅇnab tamo uᅇgasari kalil naᅇgi deqa queqᅇub. Ariya e niᅇgi endegsi meryᅇwai. Niᅇgi kumbra bole yqajqa geregere poiᅇgoqᅇim kumbra uge yqajqa nanariosib soqᅇiy. ²⁰ Qotei a are lawo qa utru. Sokiᅇala a na Satan ojsim osi bosim nuᅇgo siᅇgaq di atim niᅇgi na sosqab.

Gago Tamo Koba Yesus a niᅇgi qa are boleiyeme.

Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen nanyoq qarinyeb

²¹ Timoti a e ombla wauo qaji. A na niᅇgi kaiyeiᅇᅇwo. Lusius na Jeson na Sosipater na naᅇgi qalub dego niᅇgi kaiyeiᅇᅇonub. Naᅇgi qalub ijo leᅇ naᅇgi.

²² Ijo ᅇam Tertius. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi ban na nenyᅇnyonum. E dego Tamo Koba aqa ᅇam na niᅇgi kaiyeiᅇᅇonum.

²³ Gaius a dego niᅇgi kaiyeiᅇᅇwo. A na e osiqa aqa segi talq di e gereibeᅇnu. Osiqa Kristen tamo uᅇgasari kalil qure endia loueqᅇub qaji naᅇgi dego gereinjreᅇnu.

Erastus Kwartus wo naᅇgi aiyeᅇ dego niᅇgi kaiyeiᅇᅇonub. Erastus a Korin qure nanyo silali taqateᅇnu qaji tamo. Kwartus a gago Kristen was.

²⁴ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niᅇgi kalil qa are boleiyeme. Bole.

Iga Qotei aqa ᅇam soqtoqᅇom

²⁵ Yesus Kristus aqa anjam bole e mare mare laqᅇum qaji dena Qotei na niᅇgi torei siᅇgilatᅇᅇwa kere. Tulaᅇ nami Kristus aqa anjam bole di uliesoqᅇej. ²⁶ Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqᅇnu. Qotei ᅇambile gaigai unu qaji a marnaqa aqa medabu o qaji tamo naᅇgi anjam di nenyᅇnyonab soqᅇej. Sonaqa iga na olo osim tamo uᅇgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naᅇgi minjre minjre laqᅇum. Deqa naᅇgi uli anjam di quoqᅇsib poiᅇjreᅇnu. Qotei na anjam di boleq ateqᅇnu. Di kiyaaqa? Tamo uᅇgasari sawa bei beiq di unub qaji naᅇgi anjam di qusib nanyo areqaloq di siᅇgilatosib dauryqajqa deqa. ²⁷ Qotei qujai di a powo koba ti unu. Deqa iga bati gaigai Yesus Kristus aqa wau na Qotei aqa ᅇam soqtoqᅇom. Bole.

1 KORIN

Pol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu

¹⁻² E Pol. Kristus Yesus na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e methosiq wau di ebej. O ijo was kalil, aqo gago was Sostenes wo anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Ningi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji. Kristus Yesus na ningi elenjosiq Qotei aqa segi kumbra boleq di atej. Qotei na ningi aqa segi tamo ungasari sqa marsiq ningi giltnjej. Osiqa Kristen kalil qure qureq di gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam meteqnub qaji nanqi dego giltnjrej. Yesus a gago Tamo Koba. A Kristen kalil nanqo Tamo Koba. ³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanqi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a Korin Kristen nanqi qa are qaloqnsiq Qotei binjyeqnu

⁴ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a ningi qa are boleiyej. Deqa e bati gaigai ningi qa are qaloqnsim ijo Qotei binjyeqnum. ⁵⁻⁶ Kristus aqa anjam iga nami ningi merngoqnem qaji di nunqo are miligiq di singila na waueqnu. Ningi Kristus beteryejunub deqa Qotei na nunqo kumbra kalil qa ti nunqo anjam maro qa ti nunqo powo qa ti ningi tulan keretnjej. ⁷ Deqa ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a mondonj brantim unqajqa tariñoqnsib unub. Ningi Qotei aqa Mondor aqa singila ejunub deqa ningi singila bei qa truquosaieqnu. ⁸ Yesus Kristus a ningi gaigai singilatnjoqnimqa ningi singila na tigeloqnsib gilsib gilsib diño bati itqab. Yimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na brantim ningi Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoqi sqab. ⁹ Yesus Kristus a Qotei aqa Njiri. A gago Tamo Koba. Qotei na ningi metnjej deqa ningi Yesus beteryosib a ombla are quajatosib unub. Qotei a tamo bole unu deqa a ningi uratnjwasai.

Korin Kristen nanqi njirinoqnsib pupoeqnu

¹⁰ Ariya ijo was kalil, e gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na ningi singila na endegsi mernjwai. Ningi kalil anjam qujai maroqniy. Ningi anjam bei bei qa njirinosib pupoleñaib. Ningi areqalo quajatosib koba na geregere soqniy. ¹¹ Tamo nanqi Kloe aqa talq di unub qaji nanqi na e endegsib merbonab quem, “Korin Kristen nanqi njirinoqnsib anjam na qoteqnu.” ¹² O ijo was kalil, ningi anjam na qoteqnu qaji nunqo utru agiende. Ningi qudei mareqnu, “E Pol dauryo qaji tamo.” Ningi qudei mareqnu, “E Apolos dauryo qaji tamo.” Ningi qudei mareqnu, “E Pita dauryo qaji tamo.” Ariya ningi qudei mareqnu, “E Kristus dauryo qaji tamo.” Ningi anjam na qoteqnu qaji nunqo utru agide. ¹³ Ningi kiyaaq kumbra degyeqnu? Kristus a segi poelenjosiq tamo gargekobaej kiyo? E Pol e segi ningi qa ñamburbasq di moiym kiyo? Ningi ijo ñam na yanso eb kiyo? Di sai. ¹⁴ E nami nunqo ambleq di sosim e tamo qudei nanqi yansnjrosaiqnem. E ijo kumbra deqa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. Od, Krispus Gaius wo nanqi aiyel e na yansnjrem. ¹⁵ Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E Pol aqa ñam na yanso em.” ¹⁶ Bole, tamo nanqi Stefanas aqa talq di unub qaji nanqi dego e na yansnjrem. Ariya e tamo qudei nanqi dego yansnjrem kiyo di e poibosai. ¹⁷ Kristus na e tamo nanqi yansnjrqa marsiq e qarinjbosai. E aqa anjam bole palontqajqa osiq e qarinjbej. Deqa e mandam tamo nanqo powo na Kristus aqa anjam palontosaieqnu. E degyeqnu qamu Kristus a ñamburbasq di moiyej di a laña moiyej qamu.

Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu

¹⁸ Tamo nanqi padalqa gamq di unub qaji nanqi mareqnu, “Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di nanari anjam.” Nanqi degsib mareqnu. Ariya iga Qotei na elenqnu qaji iga mareqnum, “Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di Qotei aqa singila ti unu.” ¹⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Powo tamo nanqo powo e na taqal atetnjrqi. Qalie tamo nango qalie dego e na kobotetnjrqi.” ²⁰ O ijo was kalil, powo tamo ti dal anjam qalie tamo ti nanqi qa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Nanqi mandam qaji powo ejunub deqa Qotei na nanqi olo nanaritnjreqnu. Od, tamo nanqi anjam na qotqajqa arearetnjreqnu qaji nanqi di Qotei na olo nanaritnjreqnu.

²¹ Mandam tamo nanqo powo na nanqi Qotei qalieqa keresai. Qotei na aqa segi powo na gam getentetnjrej deqa nanqi a qa qalieqa keresai. Nanqi a qa qalieqajqa gam bei a na osornjrej. Gam agiende. Anjam iga palonteqnum qaji di tamo nanqi qusib Yesus qa nanqo areqalo singilatqab di Qotei na nanqi elenqas. Gam dena qujai nanqi Qotei qa qalieqab. Ariya tamo qudei nanqi anjam di quoqnsib mareqnu, “Di nanari anjam.” ²² Agi Juda nanqi Qotei aqa manwa laña unqajqa mareqnu. Grik nanqi mandam qaji powo oqajqa tulan singilaeqnu. ²³ Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam di iga palonteqnsim laqnam Juda

nanġi quoqnsib uge qa mareqnu**b**. Grik nanġi anjam di quoqnsib nanari qa mareqnu**b**.²⁴ Ariya tamo unġasari Qotei na metnjrej qaji di Juda ti nanġi qalie, Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu. ²⁵ Mandam tamo nanġi mareqnu**b**, “Anjam di nanari anjam.” Di sai. Anjam di Qotei aqa powo ti unu. Anjam dena mandam tamo nanġo powo tula**n** bunyejunu. Mandam tamo nanġi mareqnu**b**, “Anjam di singila saiqoji.” Di sai. Anjam di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena mandam tamo nanġo singila tula**n** bunyejunu.

²⁶ O ijo was ninġi are qal**iy**. Qotei na ninġi metnjrej bati deqa ninġi gargekoba mandam qaji powo saiqoji soqneb. Ninġi gargekoba singila saiqoji soqneb. Ninġi gargekoba ñam saiqoji soqneb. ²⁷ Tamo qudei nanġi mandam qaji powo ejunub deqa nanġi mareqnu**b**, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanġi nanari tamo.” Ye**q** nab nanari tamo nanġi dena olo mandam qaji tamo nanġi di jemai enjre**q**nu**b**. Tamo singila ti unub qaji nanġi mareqnu**b**, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanġi singila saiqoji unub.” Ye**q** nab tamo singila saiqoji nanġi dena olo mandam qaji tamo nanġi di jemai enjre**q**nu**b**. ²⁸ Tamo ñam ti unub qaji nanġi mareqnu**b**, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanġi ñam saiqoji unub.” Ye**q** nab tamo ñam saiqoji nanġi dena olo mandam qaji tamo nanġi di ñam agu**q** atetnjre**q**nu**b**. ²⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa ñamgala**q** di tamo bei na aqa segi ñam so**q**tqa keresai. ³⁰ Qotei a segi na ninġi Kristus Yesus aqa ban**q** di ate**q**. Deqa Kristus aqa wau na iga Qotei aqa powo ejunum. Kristus aqa wau na iga tamo bole tintin unum. Aqa wau na iga Qotei aqa segi kumbra bole**q** di sosim walwele**q**nu**m**. Aqa wau na Qotei a gago une**q** na iga awaige**q** deqa gago une na iga olo taqatgwa keresai. ³¹ Utru deqa iga gago segi ñam so**q**tqa keresai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen**g**ren**ye**b unu, “Tamo bei a ñam bei so**q**tqa marsim**q**a a Tamo Koba aqa ñam segi so**q**tme**q**.”

2

*Korin Kristen nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilate**q**nu**b***

¹ O ijo was kalil, e nami nun**g**o**q** bosim Qotei aqa anjam palont**o**qnsim mern**g**oq**nu**m bati deqa e mandam qaji powo na anjam palont**o**sai**o**q**nu**m. E anjam kokba la**n**a la**n**a palont**o**sai**o**q**nu**m. ² E endegsi are qaloq**nu**m. E nun**g**o amble**q** di sosiy Yesus Kristus aqa anjam segi mern**g**oq**nu**qai. A ñamburbas**q** di moi**ye**j anjam di segi ninġi mern**g**oq**nu**qai. E degsi are qaloq**nu**m. ³ E nun**g**o amble**q** di so**q**ne**m** bati deqa e singila saiqoji so**q**ne**m**. Deqa e ula**u**get**o**qnsim ginda ginda**o**q**nu**m. ⁴ Anjam e palont**o**q**nu**m qaji di e Qotei aqa Mondor aqa singila na palont**o**q**nu**m. E mandam qaji powo na anjam palontit ninġi qusib are bul**q**qaj**q**a deqa are qal**o**sai**o**q**nu**m. ⁵ Deqa ninġi Kristus qa nun**g**o areqalo singilate**q** di mandam tamo nanġo powo na sai. Di Qotei aqa singila na.

*Qotei aqa Mondor na iga powo bole ege**q**nu*

⁶ Bole, Kristen qudei nanġi Qotei aqa kumbra dauryqaj**q**a singila ti unub. Deqa iga nanġi anjam minjre**q**nu**m** nanġi powo bole e**q**nu**b**. Powo di mandam qaji powo sai. Tamo kokba padal**q**a gam**q** di unub qaji nanġo powo sai de**g**o. ⁷ Di Qotei aqa segi powo nami uliteso**q**ne**q** qaji. Powo di iga ubtoqnsim mare**q**nu**m**. Powo di aqa utru agiende. Tula**n** nami Qotei na iga la**n** qure**q** oq**w**aj**q**a gam gereiyet**ge**j. ⁸ Powo di mandam qaji tamo kokba nanġi poinjrosai**eq**nu. Nanġi poinjrej qamu nanġi na Tamo Koba la**n** qure**q** di unu qaji a osib ñamburbas**q** di qamosai qamu. ⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen**g**ren**ye**b unu, “Tamo nanġo ñamdamu na la**n** qure**q** qa inġi inġi unosaie**q**nu**m**. Nanġo dabkala na inġi inġi deqa quosaie**q**nu**m**. Nanġo areqalo**q** di inġi inġi di yala sosai. Inġi inġi di Qotei na tamo unġasari a tula**n** qalaqalai**ye**qnu**b** qaji nanġi segi gereiyet**nj**rej unu. Deqa nanġi oqsib oqab.” ¹⁰ O ijo was kalil, anjam di nami uliesona**q**a Qotei aqa Mondor na babt**o**s**iq** iga merge**q**. Qotei aqa areqalo ulie**ju**nu qaji di Mondor a segi qalie. Qalie kalil agi Mondor aq**a**q di unu. ¹¹ Tamo bei a tamo bei aqa areqalo qalie**q**a keresai. Tamo aqa mondor aqa are milig**iq** di unu qaji a segi aqa areqalo qalie. De**g**o kere tamo bei a Qotei aqa areqalo qalie**q**a keresai. Qotei aqa Mondor a segi Qotei aqa areqalo qalie. ¹² O ijo was kalil, iga mandam qaji mondor osai. Iga Mondor agi Qotei aq**a**q na be**q** qaji di em. Deqa la**n** qure**q** qa inġi inġi Qotei na ege**q**nu qaji di iga qalie. Mondor na inġi inġi di iga osorge**q**nu. ¹³ Iga inġi inġi deqa anjam mare mare la**q**nu**m**. Iga mandam qaji tamo nanġo powo na anjam mar**o**sai**eq**nu**m**. Mondor na iga powo ege**q**na**q**a iga anjam mare**q**nu**m**. Mondor aqa anjam di iga na tamo unġasari Mondor ti unub qaji nanġi minjre**q**nu**m**.

¹⁴ Tamo unġasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanġi la**n** qure**q** qa inġi inġi di o**q**a keresai. Di kiy**a**q**a**? Nanġi mare**q**nu**b**, “Inġi inġi di nanari tamo nanġo inġi.” O ijo was kalil, inġi inġi di iga Mondor aq**a**q na elen**eq**nu**m**. Deqa tamo unġasari Mondor ti sosai qaji nanġi inġi inġi deqa poinj**rq**a keresai. Tamo unġasari Mondor ti unub qaji nanġi segi inġi inġi deqa poinj**rq**a kere. ¹⁵ Od, tamo unġasari Mondor ti unub qaji nanġi inġi inġi kalil gere**ge**re pegi**ye**qnu**b**. Ariya tamo unġasari nanġi di mandam tamo bei na pegin**rq**a keresai. ¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei

nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? Tamo dego bei sosai.” Ariya iga Kristus aqa areqalo ejunum.

3

Pol. Apolos wo nanngi Qotei aqa wau tamo bole

¹ O ijo was kalil, e nunngo ambleq di soqnem bati deqa ningi Kristus aqa kumbra geregere qalieosaisoqneb. Ningi angro mom bul soqneb. E na tamo ungasari Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji nanngi anjam damu ti minjreqnum. Ariya ningi areqalo namij dauryoqneb deqa e na anjam damu ti ningi merngwa yeqnam ugeiboqnej. ² Ningi angro mom bul soqneb deqa ningi damu uyqa keresai. Deqa e ningi damu anaingosaiqnem. E ningi mungum anaingosaiqnem. Agi bini ningi damu uyqa keresai unub. ³ Ningi areqalo namij dauryoqnsib unub. Agi ningi nunngo Kristen was nanngi qa are ugeingeqnaqa koba na anjam na qotoqnsib laqnum. Nunngo kumbra di jejamu qa kumbra uge. Di mandam tamo nanngo kumbra. ⁴ Agi ningi qudei mareqnum, “E Pol dauryo qaji tamo.” Ningi qudei mareqnum, “E Apolos dauryo qaji tamo.” O ijo was kalil, nunngo kumbra di mandam tamo nanngo kumbra.

⁵ Apolos a tamo kiyero? E Pol e segi tamo kiyero? Aqo aiyel Qotei aqa wau tamo segi. Tamo Koba a na aqo aiyel wau segi segi egej. Deqa iga aqa anjam ningi merngonam qusib Yesus qa nunngo areqalo singilateb. ⁶ E wauq di ingi yagonam Apolos a ingiq di ya atej. Ariya Qotei a segi na ingi bolelej. ⁷ Deqa tamo ingi yageqnu qaji a nam saiqoji unu. Tamo ingiq di ya ateqnu qaji a dego nam saiqoji unu. Ariya Qotei ingi boleleqnu qaji a segi nam koba ti unu. ⁸ Tamo ingi yageqnu qaji wo tamo ingiq di ya ateqnu qaji wo nanngi aiyel ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Mondonj Qotei na nanngo wau segi segi pegiyosim awai enjrqas. ⁹ Aqo aiyel Qotei ombla wau ojeqnum. Qotei aqa ingi wau agi ningi.

Qotei aqa wau tamo nanngi tal gereiyo qaji tamo bul

Ningi Qotei aqa tal bul unub. ¹⁰ Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa e tal gereiyo qaji tamo bul unum. E tal gereiyajqa qalie bole deqa e tal aqa utru atem. E tal aqa utru atem deqa tamo qudei nanngi olo tal ai gogeq di tal ateqnum. Deqa e nanngi endegi minjreqnum, “Ningi tal geregere atoqniy.” ¹¹ O ijo was ningi qalie, Qotei na Yesus Kristus osiq a tal ai tuma qaji bul tigeltej unu. Deqa tamo qudei na olo tal ai tuma qaji bei ataib. Yesus a segi qujai tal ai tuma qaji bole. ¹² Ariya tamo nanngi tal ai gogeq di tal atqa oqnsib gol na ti silva na ti meninj naimyo na ti namtan na ti liki na ti ingi nenngi aqa sau na ti tal ateqnum. ¹³ Mondonj Qotei na tamo nanngi peginjro batiamqa a namyuwo bulosim tamo kalil nanngo wau segi segi boleq atsim pegiyosim nanngo wau bole kiyu uge kiyu di unqas. ¹⁴ Tamo qudei nanngo wau di namyuwo na yugwasai deqa nanngi awai bole oqab. ¹⁵ Tamo qudei nanngo wau di namyuwo na yuelenqas deqa nanngo wau kalil torei loumqas. Ariya tamo nanngi di padalqasai. Nanngi namyuwoq di padalqa jojomoqnsib Qotei na nanngi dena olo elenqas.

Ningi Qotei aqa atra tal bul unub

¹⁶ Ningi Qotei aqa atra tal bul unub. Qotei aqa Mondor a nunngo ambleq di unu. Di ningi qaliesai kiyu? ¹⁷ Qotei aqa atra tal di agi ningi. Deqa tamo bei na atra tal di ugeugeiyqas di Qotei na kamba tamo di ugeugeiyqas.

Iga tamo nanngo nam soqtqasai

¹⁸ Ningi nunngo segi jejamu gisanayaib. Ningi qudei mandam qaji powo ti sosib endegsib are qaleqnum kiyu, “E powo koba ti unum”? Di sai. Ningi endegsib mariy, “Bole, e nanari tamo.” Degsib marib Qotei na olo powo engimqa dena ningi powo bole oqab. ¹⁹ Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngi Qotei aqa namgalaq di nanari tamo unub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngi kumbra uge uge yeqnum. Yeqnab Qotei a kamba nanngi padaltnjreqnu.” ²⁰ Anjam bei dego unu, “Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngo areqalo Tamo Koba a segi qalie. A qalie, nanngo areqalo di uge deqa nanngi wau bei bei yeqnab ugeinjreqnu.”

²¹ Deqa ningi na mandam tamo nanngo nam soqtqansib. Ingi ingi kalil di nunngo. ²² Apolos, Pita, e Pol, mandam, nambile, moiyo, ingi ingi kalil bini unub qaji ti ingi ingi kalil bunuqna brantelenqab qaji ti di nunngo. ²³ Ariya ningi Kristus aqa. Kristus a Qotei aqa.

4

Qotei a segi na aqa wau tamo nanngi peginjreqnu

¹ O ijo was kalil, aqo Apolos wo iga Kristus aqa wau tamo. Iga Qotei aqa wau taqateqnum. Gago wau agiende. Iga Qotei aqa uli anjam mare mare laqnum. Ningi iga qa degsib are qaloqniy. ² Ningi qalie, wau taqato tamo a na wau lanja aqa medabu dauryoqngas. Dego kere e Qotei aqa medabu dauryeqnum. ³ Deqa anjam pegiyo tamo bei na kiyu ningi na

kiyo ijo kumbra pegiyqab di unġum. E deqa yala are qalqasai. E segi dego ijo kumbra pegiyosaieqnum. ⁴ Ijo kumbra uge bei unu kiyo di e geregere poibosai. Ariya e une saiġoji unum degsi marqa keresai. Tamo Koba a segi na e pegibqas. ⁵ Pegiyo bati brantosaiunu deqa niŋgi na tamo qudei naŋgi peginjroqnaib. Niŋgi mati tariŋesoqnbqa mondoŋ Tamo Koba a bosimqa a segi na iŋgi iŋgi kalil ambruq di uliejunub qaji di suwanjoq di atqas. Osim tamo kalil naŋgo areqalo dego boleq atqas. Yim bati deqa Qotei a gago segi segi kumbra unsim bole kiyo sai kiyo deqa mergwas.

Korin Kristen naŋgi naŋgo segi ñam soqteqnum

⁶ O ijo was kalil, aqo Apolos wo gago kumbra qa agi e na niŋgi mernġonum. Di kiyaaq? Niŋgi Qotei aqa anjam nenġrenq di unu qaji de ti olo anjam qudei ti turtosib diqoqnaib deqa. Osib tamo qudei naŋgo ñam soqtoqnsib olo tamo qudei naŋgo ñam aguq atoqnaib deqa. ⁷ Niŋgi gate kokba unub e? Sai. Nuŋgo iŋgi bole kiye Qotei na niŋgi enġosai? Nuŋgo iŋgi iŋgi kalil agi Qotei na niŋgi enġej. Deqa niŋgi kiyaaq mareqnum, “Iga gago segi siŋgila na iŋgi iŋgi kalil di ejunum”? Niŋgi kiyaaq nuŋgo segi ñam soqteqnum?

⁸ Agi niŋgi are qaleqnum, “Iga iŋgi iŋgi kere na unum. Iga ñoro koba ejunum. Deqa iga na Pol Apolos wo naŋgi aiyel bunjrsimqa iga segi mandor kokba bulonum.” O was niŋgi degsib are qalaib. Niŋgi mandor kokba bulonub qamu e niŋgi qa tulaŋ areboleboleibqoqa Apolos ombra na niŋgi beternġosim niŋgi koba na mandor kokba bulonum qamu. ⁹ Ijo areqalo agiende. Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa Qotei na gago ñam tulaŋ aguq atej. Deqa iga tamo uge naŋgi bulonum. Tamo uge naŋgi agi anjam pegiyo tamo a na une ti qa minjroqnsiq moiyojnreġnu. Od, a na mandam tamo ti laŋ angro ti naŋgo ñamgalaq di naŋgi moiyojnreġnu. O ijo was kalil, iga tamo uge naŋgi di bulonum. ¹⁰ Iga Kristus aqa ñam osi laqnum deqa iga nanari tamo bulonum. Ariya niŋgi powo ti sosib deqa niŋgi Kristus qa qalie bole. Iga siŋgila saiġoji unum. Ariya niŋgi siŋgila ti unub. Iga ñam saiġoji unum. Ariya niŋgi ñam ti unub. ¹¹ Iga nami mam ti ya qar ti soqnem agi bini unum. Iga gara bolesai. Tamo qudei na iga ugeugeiqeġnum. Iga tal saiġoji. ¹² Iga ñes na ti gago segi baŋ na ti wauoqnsim unum. Tamo qudei na iga misilinqeqnab iga kamba olo naŋgi qa pailyeqnum. Tamo qudei na iga ugeugeiqeġnab iga gulbe di qoboiyeqnum. ¹³ Tamo qudei na iga yomuigeqnaib iga kamba olo naŋgi anjam bole minjreġnum. Iga tamo sougetejunub qaji naŋgi bulonum. Iga tamo unġasari kalil naŋgo ñamgalaq di iŋgi tulaŋ jigat bulosim unum. Iga nami degsi soqnem agi bini unum.

Pol na Korin Kristen naŋgi minjrej, “Niŋgi ijo kumbra dauryiy”

¹⁴ O ijo was, niŋgi ijo anjam endi sisiyosib jemaingwajqa e deqa nenġrenjosai. E nuŋgo areqalo tingitetġwajqa deqa osim anjam endi nenġrenjonum. Niŋgi ijo angro bole. E niŋgi tulaŋ qalaqalainġeqnum. ¹⁵ Nuŋgo abu qujai agi e segi. Nuŋgo abu gargekoba sai. Tamo 10,000 naŋgi na Kristus aqa kumbra niŋgi osornjoqnaib di unġum. E qujai Kristus Yesus aqa anjam bole niŋgi mernġonam qusib are bulyeb. Dena e nuŋgo abuem. ¹⁶ Deqa e niŋgi endegsi mernġwai. Niŋgi ijo kumbra kalil dauryoqniy. ¹⁷ Utru deqa e Timoti qarinyonum a nuŋgo bqo. E nami Tamo Koba aqa anjam Timoti minjnam a are bulyej. Deqa a ijo angro bole. E a tulaŋ qalaqalainġeqnum. A nuŋgoq bosim ijo kumbra qa niŋgi saingim quqwab. Ijo kumbra agiende. E Kristus beteryesosim a dauryeqnum. Ijo kumbra di e na sawa sawa kalilq di Kristen naŋgi osornjreġnum.

¹⁸ Ariya niŋgi qudei endegsib are qaleqnum, “Pol a gagoq bqasai.” Osib niŋgi diqoqnsib laqnum. ¹⁹ O was niŋgi degaib. Tamo Koba a na odbimqa e nuŋgoq urur boqujatqai. Tamo naŋgi diqoqnsib laqnum qaji naŋgo siŋgila qabe na eqnub di unqajqa bqai. E naŋgo anjam maro laŋa quqwabqasai. ²⁰ Niŋgi qalie, Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeġnu. A laŋa anjam maro na iga taqatgosaieġnu. A siŋgila na iga taqatgeġnu. ²¹ Nuŋgo are kiyersiq unu? E nuŋgoq bosiy jiriŋtġosiy tingitġwai kiyo e bosiy niŋgi qalaqalainġosiy lawo na gereingwai kiyo? Niŋgi segi mariy.

5

Sambala kumbra a Korin Kristen naŋgo ambleq di unu

¹ O ijo was kalil, e anjam bei endegsi quem. Nuŋgo ambleq di tamo bei a sambala kumbra yeqnu. Aqa sambala kumbra di tulaŋ ugedamu. Tamo naŋgi Qotei qaliesai qaji naŋgi sambala kumbra deqaji yosaieqnum. Aqa sambala kumbra agiende. A na aqa abu aqa ñaun oqnsiq ombra sambalaeqnum. ² Niŋgi aqa sambala kumbra deqa are ugeingosaieqnu, Niŋgi akamosaieqnum. Niŋgi diqoqnsib laqnum. Niŋgi are ugeingej qamu niŋgi tamo di osib nuŋgo ambleq dena taqal waiyeb qamu.

³ E niŋgi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya niŋgi ijo are miligiq di unub deqa e niŋgi ti sobulejunum. Deqa e sambala tamo di aqa une qa pegiyonum koboqo. ⁴ E niŋgi endegsi mernġwai. Niŋgi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam na korooiy. Yim koroq di e niŋgi

ti sobulitqa Tamo Koba Yesus aqa singila dego nunḡoq di sqas. ⁵ Ningi koroesosibqa tamo di ojsib Satan aqa banḡ di atibḡa Satan na a osim aqa jejamu gulbe yqas. Yim monḡon Tamo Koba Yesus a bḡajqa batiamqa Qotei na tamo di aqa qununḡ olo oqas.

Pol na Kristen nanḡi minḡrej, “Ningi tamo uge di wiyiy”

⁶ Ningi nunḡo segi ḡam soḡteqnuḡ di kumbra bolesai. Ningi qalie, tamo nanḡi sum kiḡala oqnsib bem ti bulyeqnab bem tiyekritiqnsiq tulanḡ kobaqujaeqnu. ⁷ Deqa ijo was kalil, ningi bem tiyeqnu qaji sum namij di taḡal atiy. Osib dena ningi olo bem bunuj bulosib sum saiqoji sqab. E qalieonum, ningi sum saiqoji unub koboqo. Di kiyaaq? Jeu tamo nanḡi na Kristus qalnab a kaja du bulosiq gago une qa moisiq aqa lenḡ aiyej. Juda nanḡo yori bati koba qa nanḡi Yesus degyeb. ⁸ Deqa iga yori bati koba di unḡom. Unsim bem tiyeqnu qaji sum namij di taḡal atsim olo bem bunuj sum saiqoji unu qaji di oqom. Sum namij di kumbra uge ti une ti sigitejunu. Bem bunuj sum saiqoji unu qaji di are bole ti anjam bole ti sigitejunu.

⁹ E nami anjam endegsi nenḡrenḡosim nunḡoq qarinyem, “Ningi sambala tamo nanḡi koba na laqnaib.” ¹⁰ O ijo was, e na tamo Yesus qaliesai qaji nanḡi qa ningi degsi mernḡosai. Ningi nanḡi koba na laqnaq kere. Tamo sambalaeqnuḡ qaji nanḡi ti tamo ḡoro qa maunḡreqnu qaji nanḡi ti tamo gisan na silali eqnuḡ qaji nanḡi ti tamo gisanḡ qotei qa loueqnuḡ qaji nanḡi ti ningi nanḡi koba na laqajqa e deqa ningi saidḡnosai. Ningi nanḡi koba na laqasai di ningi torei mandam uratqab. Di keresai. ¹¹ Ariya tamo bei a marqas, “E nunḡo Kristen was bole.” Osim a olo sambala kumbra yqas kiyo, tamo bei aqa ḡoro qa maulyqas kiyo, gisanḡ qotei qa louqas kiyo, tamo nanḡi misilinḡrḡas kiyo, ya uge uyoqnsim nanarioqnas kiyo, gisanḡ na tamo nanḡo silali yainḡrḡas kiyo a kumbra degyimqa ningi a ombla laqnaib. Ningi a ombla inḡi uyoqnaib dego. Agi e nami anjam deqa nenḡrenḡosim nunḡoq qarinyem. ¹²⁻¹³ Deqa e na tamo Yesus qaliesai qaji nanḡo une qa peginḡrḡai e? Sai. Di ijo wau sai. Di Qotei aqa wau. Ariya Kristen nanḡo une qa peginḡrḡajqa wau di nunḡo wau tinḡinḡ. Deqa ningi tamo uge di osib nunḡo ambleq dena taḡal waiyiy.

6

Ningi nunḡo Kristen was bei osib anjam pegiyḡo talq gilab

¹ Ningi qudei kumbra uge endegsib yeqnuḡ. Ningi nunḡo Kristen was bei qa anjam soqnm a osib anjam pegiyḡo tamo Qotei qaliesai qaji nanḡo ulatamuḡ di tigeltqab. Ningi a osib Qotei aqa tamo unḡasari nanḡo ulatamuḡ di tigeltqab di kere. Ariya ningi degyosaieqnuḡ. Nunḡo kumbra uge deqa ningi jemainḡosaieqnu. ² Iga Qotei aqa segi tamo unḡasari unum deqa monḡon iga na tamo kalil mandamḡ endi unub qaji nanḡo une qa peginḡrḡom. Di ningi qaliesai kiyo? Iga degyom deqa kiyaaq ningi nunḡo Kristen was nanḡo anjam kiḡilala qudei qa nanḡi peginḡrḡa keresai? ³ Mondonḡ iga lanḡ anḡro nanḡo une qa dego peginḡrḡom. Ningi di qaliesai kiyo? Iga degyom deqa e endegsi are qalonum, iga mandamḡ endi gago Kristen was nanḡo anjam kalil dego pegiyḡa kere. ⁴ Deqa ningi Kristen was bei qa anjam soqnm kiyaaq ningi na a osib anjam pegiyḡo tamo Qotei qaliesai qaji nanḡoq gilqab? Anjam pegiyḡo tamo nanḡi di Kristen tamo sai. ⁵ E anjam endi ningi mernḡonum. Di kiyaaq? Ningi nunḡo kumbra uge deqa jemainḡim uratqajqa deqa. Nunḡo ambleq di powo tamo bei unu kiyo? Sqas di Kristen was bei a was bei qa anjam soqnm powo tamo dena nanḡo anjam pegiyḡa kere. ⁶ Kiyaaq Kristen was bei a was bei osim anjam pegiyḡo tamo Yesus qa nanḡo areqalo singilatosaieqnuḡ qaji nanḡoq gilsim nanḡo ulatamuḡ di tigeltqas?

⁷ Ningi nunḡo Kristen was bei qa anjam soqnm a osib anjam pegiyḡo tamo nanḡoq gilqab di kumbra uge. Nunḡo kumbra dena ningi Yesus dauryqajqa uratosib ulonḡab. Ningi nunḡo Kristen was bei qa anjam soqnm, unḡum, ningi a uratik une enḡem. Osim nunḡo inḡi inḡi bajinḡem. ⁸ Ariya ningi degyosaieqnuḡ. Ningi segi kamba olo nunḡo Kristen was nanḡi kumbra uge enḡroqnsib nanḡo inḡi inḡi gisanḡ na yainḡreqnuḡ.

⁹⁻¹⁰ Tamo unḡasari kumbra uge uge yeqnuḡ qaji nanḡi Qotei na taḡatnḡrsim nanḡo Mandor Koba sqasai. Di ningi qaliesai kiyo? O ijo was ningi na nunḡo segi jejamu gisanḡyaib. Tamo sambala kumbra yeqnuḡ qaji nanḡi ti, tamo gisanḡ qotei qa loueqnuḡ qaji nanḡi ti, tamo was bei aqa ḡaunḡ jejamu ojeteqnuḡ qaji nanḡi ti, tamo unḡa wo ḡerenḡa uratoqnsib olo tamo bei bei wo ḡerenḡeqnuḡ qaji nanḡi ti, bajinḡ tamo nanḡi ti, tamo was bei aqa inḡi inḡi qa mamaunḡreqnuḡ qaji nanḡi ti, tamo ya uge uyoqnsib nanarieqnuḡ qaji nanḡi ti, tamo was bei yomuiyeqnuḡ qaji nanḡi ti, tamo was bei aqa silali gisanḡ na yaiyeqnuḡ qaji nanḡi ti, tamo deqaji kalil nanḡi Qotei na taḡatnḡrsim nanḡo Mandor Koba sqasai. ¹¹ Nami ningi qudei tamo uge deqaji soqneḡ. Ariya bunuqna Qotei na nunḡo are miligi yansetḡnosiqqa ningi aqa segi kumbra boleḡ di atej. Atsiqa Tamo Koba Yesus Kristus aqa ḡam na ti gago Qotei aqa Mondor aqa singila na ti ningi tamo bole une saiqoji qa mernḡej.

Nunḡo jejamu a Qotei aqa Mondor aqa atra tal bul unu

¹² Kristen qudei nanği mareqñub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanği bole mareqñub. Ariya e kumbra qudei yoqñqai dena e aqaryaiyba keresai. Od, e kumbra gargekoba yqa kere. Ariya e kumbra bei aqa sorgomqđ di sqasai. ¹³Tamo qudei nanği mareqñub, “Inği uyo aqa wau agi aisim meneqđ di sqas. Mene aqa wau agi inği uyqas.” Di nanği bole mareqñub. Ariya mondonj Qotei na inği uyo ti mene tiđ di torei kobotqas. Gago jejamu di sambala kumbra yqajqa sai. Gago jejamu di Tamo Koba aqa. A segi na taqateqñu. ¹⁴Qotei aqa singila na a Tamo Koba olo subq na tigeltej. Deqa mondon a na iga dego tigeltgwas.

¹⁵Nunjo jejamu di Kristus aqa jejamu qujai. Di ninği qaliesai kiyo? Deqa e Kristus aqa jejamu osiy sambala uña aqa jejamuđ di betertqai di kumbra bolesai. ¹⁶Tamo bei a sambala uña wo betergab di a uña de wo jejamu qujaitosib sqab. Di ninği qaliesai kiyo? Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei aqa nñauñ wo beterosib nanği jejamu qujaitosib sqab.” ¹⁷Ariya tamo bei a Tamo Koba Yesus wo betergab di nanği aiyel Mondor qujai ti sqab. ¹⁸Deqa ijo was, ninği gaigai sambala kumbra uratoqñsib isaq giloqñiy. Une kalil tamo nanği yeqñub qaji di nanjo jejamuđ di beterosaiqñu. Ariya sambala kumbra a tamo nanjo jejamuđ di beteroqñsiq nanjo jejamu ugeteqñu. ¹⁹Nunjo jejamu di Mondor Bole aqa atra tal bul unu. Qotei a segi na Mondor di ninği engej deqa a nunjo are miligiđ di unu. Ninği di qaliesai kiyo? Nunjo jejamu di nunjo segi jejamu sai. Di Qotei aqa jejamu. ²⁰Qotei a awai kobaquja na ninği awaingej. Deqa kumbra kalil ninği yeqñub qaji di ninği Qotei aqa ñam soqtqa are qaloqñsib yoqñiy.

7

Uña oqajqa anjam

¹Ariya anjam qudei ninği nengrenyosib ijoq qarinyeb qaji deqa kamba mernğwai. Anjam bei agi uña oqajqa anjam. Deqa mernğwai. Tamo nanği laña sosib uña oqa uratqab di kumbra bole. ²Ariya sambala kumbra kobaaaim deqa ninği segi segi uña oiy. Uña ninği dego segi segi tamo oiy. ³Tamo aqa jejamu di aqa nñauñ qa. Deqa a aqa jejamu getentaıq. Uña aqa jejamu di dego aqa gumbuluñ qa. Deqa a aqa jejamu getentaıq. ⁴Ungasari nanği na nanjo segi jejamu taqatosaiqñub. Nanjo jejamu di nanjo gumbuluñ na taqateqñu. Tamo nanği dego nanjo segi jejamu taqatosaiqñub. Nanjo jejamu di nanjo nñauñ na taqateqñub. ⁵Deqa ninği nunjo jejamu getentaıb. Ariya bati bei ninği nunjo uña wo ombla areqalo qujaitosib pailyoqñu bati atsib di ninği nunjo jejamu getentosib pailyoqñiy. Bunuqna pailyo bati koboaqqa ninği nunjo jejamu olo turtiy. Ninği nunjo segi jejamu geregere taqatqa keresai deqa Satan na ninği osim sambala kumbraq di olo breinjo uge. ⁶Ijo anjam di e ninği aqaryainğwa osim deqa mernğonum. E singila na mernğosai. ⁷Ijo are endegsi unu. Tamo kalil nanği e bul laña sqab di bole. Ariya Qotei na tamo nanği singila segi segi enjreqñu. A na tamo qudei nanği singila bei enjreqñu. Osiqa tamo qudei nanği singila bei enjreqñu.

⁸Ariya tamo uña osai qaji nanği ti uña tamo osai qaji nanği ti e na anjam endegsi minjrqai. Uña qobul nanği dego e na anjam endegsi minjrqai. Ninği e bul laña sqab di minjrqai. ⁹Ariya ninği nunjo segi jejamu taqatqa keresaiamqqa ninği uña oiy. Ninği tamo oiy. Ninği sambala kumbra yqajqa are tulan prunğoqñqas di kumbra bolesai.

¹⁰Ninği tamo ti uña ti unub qaji e na anjam endegsi mernğwai. E segi na mernğwasai. Tamo Koba a dego ninği mernğwas. Anjam agiende. Uña nanği na nanjo tamo nanği uratñjraıb. ¹¹Ariya uña bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aıq. A laña soqñem. Saliamaq a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo nanği dego nanjo uña nanği uratñjraıb.

¹²Ninği qudei e na anjam endegsi mernğwai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E segi na mernğwai. Ni Kristen tamo. Ariya ino nñauñ a Kristen uña sai. Di unğum. Ni a urataim. A ni ombla sqā are soqñim ni a urataim. ¹³E uña nanği dego anjam di minjrqai. Ni Kristen uña. Ariya ino gumbuluñ a Kristen tamo sai. Di dego unğum. Ni a urataim. A ni ombla sqā are soqñim ni a urataim. ¹⁴Ninği quiy. Tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosaısım Kristen uña oqas. Kumbra dena a Kristen nanjo miligiđ aisim Qotei aqa jojomqđ di sqas. Uña bei dego a Yesus qa aqa areqalo singilatosaısım Kristen tamo oqas. Kumbra dena a Kristen nanjo miligiđ aisim Qotei aqa jojomqđ di sqas. Degsi sosai qamu nanjo anğro nanği Qotei aqa nğmalaqđ di jiga ti so qamu. Ariya nanği Kristen nanjo miligiđ di unub deqa nanjo anğro nanği Qotei aqa jojomqđ di unub. ¹⁵Ariya Kristen tamo bei aqa uña a Yesus qa aqa areqalo singilatosaı deqa uña dena a uratqa marsim uratem. Tamo a deqa gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Kristen uña dego aqa tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatosaı deqa tamo dena a uratqa marsim uratem. Uña a dego gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Qotei a ninği kalil koba na geregere lawo na sqajqa osiq metñgeqñu. Deqa ninği ijo anjam di dauryiy. ¹⁶O Kristen uña, ni ino gumbuluñ Qotei aqa anjam minjimqā a are bulyoqas kiyo sai kiyo di

ni qalieqasai. O Kristen tamo, ni dego ino njaun Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kuyo sai kiyo di ni qalieqasai.

Qotei na iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej

¹⁷ Qotei na nami iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej deqa iga gam di dauryoqnsim sqom. Gam kiye Qotei na iga dauryqa metgej qaji di segi dauryqom. Ijo anjam di e na Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanqi minjre minjre laqnum. ¹⁸ Ningi qudei nami mulun aiyosai sonabqa Qotei na ningi metnjej deqa ningi degsib soqniy. Ningi qudei nami mulun aiyosai sonabqa Qotei na ningi metnjej deqa ningi dego degsib soqniy. ¹⁹ Ningi nami mulun aiyeb kiyo ningi mulun aiyosai kiyo di laña. Ningi Qotei aqa dal anjam dauryqab di kumbra bole utru ti. ²⁰ Iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim sqom. ²¹ Ningi qudei kangal tamo sonabqa Qotei na ningi metnjej. Ariya ningi deqa are gulbeingaiq. Ningi kangal tamo soqniy. Bunucna ningi kangal tamo sqa uratosib olo nunjo segi wau ojaqa gam soqnimqa degiyi. ²² Tamo nanqi kangal tamo sonabqa Qotei na metnjej qaji nanqi Tamo Koba aqa. Deqa nanqi aqa njanjalaq di kangal tamo sosai. Dego kere tamo nanqi kangal tamo sosai sonabqa Qotei na metnjej qaji nanqi olo Kristen aqa kangal tamo unub. ²³ Qotei a awai kobaquja na ningi awainjej deqa ningi mandam tamo bei aqa kangal tamo saib. ²⁴ O ijo was kalil, iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim olo Qotei ombra sqom.

Pol a tamo unja osai qaji nanqi ti unja tamo osai qaji nanqi ti anjam minjrej

²⁵ Ariya e na tamo unja osai qaji nanqi ti unja tamo osai qaji nanqi ti anjam bei minjrjai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E ijo segi areqalo na nanqi minjrjai. Qotei a e qa dulej deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. ²⁶ E endegsi are qalonum. Bini bati endi gulbe kokba bqa jojomeqnu. Deqa ningi kalil kiyersib unub degsib olo soqniy. ²⁷ Ningi unja ti unub qaji ningi degsib soqniy. Ningi nunjo unja uratqa gam njaib. Ningi unja osai qaji ningi dego degsib soqniy. Ningi unja oqa are qalaib. ²⁸ Ningi unja ti tamo ti oqab di ningi une yosai. Dungenje nanqi dego tamo oqab di nanqi une yosai. Ariya tamo unja ejunub qaji nanqi ti unja tamo ejunub qaji nanqi ti gulbe itoqnuqab. Nanqi gulbe di itaib deqa e na anjam endi nanqi minjronum.

²⁹ O ijo was kalil, diño bati jojomoqo deqa e na ningi endegsi merngwai. Tamo unja ti unub qaji nanqi unja saiqoji so bul soqnebe. ³⁰ Tamo akameqnu qaji nanqi akamosai bul soqnebe. Tamo areboleboleinjregnu qaji nanqi areboleboleinjrosai bul soqnebe. Tamo ingi ingi awaiyeqnu qaji nanqi ingi ingi saiqoji so bul soqnebe. ³¹ Tamo mandam qa ingi ingi qa wauqnuqab qaji nanqi ingi ingi qa wauosai bul soqnebe. Ningi qalie, sokiñala mandam ti ingi ingi kalil ti torei koboeqritqab.

³² Ijo are endegsi unu. Ningi mandam qa ingi ingi qa are qaloqnaib. Ningi qalie, tamo unja ti sosai qaji nanqi Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di nanqi yeqnu. ³³ Ariya tamo unja ti unub qaji nanqi mandam qa ingi ingi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanjo unja a areareteqnu qaji di nanqi yeqnu. ³⁴ Deqa nanqi areqalo aye aiyelteqnu. Dungenje nanqi ti unja tamo osai qaji nanqi ti dego Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa nanqi nanjo segi jejamu ti qunun ti torei Qotei yekriteqnu. Ariya unja tamo ti unub qaji nanqi mandam qa ingi ingi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanjo tamo a areareteqnu qaji di nanqi yeqnu. ³⁵ E ningi aqaryainjwa osim deqa anjam di merngonum. E ningi gulbe engwa osim anjam di merngosai. Deqa ningi quiy. Ningi kumbra bole bole dauryoqnsib gaigai Tamo Koba aqa wau ojoqniy. Mandam qa ingi ingi na ningi titngaiq.

³⁶ Tamo bei aqa dunje a kobaqujaosim tamo oqa kereamqa a endegsi are qalqas, “Ijo dunje a laña sqa keresai. Deqa unqum, a tamo em. E na a tamo oqa getentqasai.” A degsi are qalqas di kere. A une atosai. ³⁷ Ariya tamo bei aqa are miligiq di singilaosim marqas, “E bole qalieonum, ijo dunje a laña sqa kere. Deqa e na getentqai. Yim a tamo oqasai.” A degsi marsimqa aqa segi areqalo dauryosim aqa dunje getentqas di kere. A dego une atosai. ³⁸ Deqa tamo bei na aqa dunje odyim a tamo oqas di a kumbra bole yqo. Ariya tamo bei na aqa dunje getentim a tamo oqasai di a kumbra tulan boledamu yqo.

³⁹ Unja bei aqa tamo a moyosaisoqnimqa unja dena a uratqa keresai. Aqa tamo a moyimqa a olo tamo bei oqa are soqnim a na oqa kere. Ariya a Kristen tamo segi em. ⁴⁰ Ijo areqalo agiende. A olo tamo bei oqa uratosim laña sqas di a areboleboleiyqas. Qotei aqa Mondor ijoq di unu deqa e anjam di ningi merngonum.

8

Sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra

¹ O ijo was kalil, e sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra qa ningi merngwai. Bole, iga kalil powo ti unum. Ariya iga olo diqoqnsim gago segi ñam soqtoqnuqom di uge.

Iga qalaqalayiyo kumbra dauryosim gago Kristen was nan̄gi singilatn̄jroqnm di kere. ²Tamo bei a marqas, “E powo ti unum.” A degsi marqo deqa iga qalieonum, aqa powo kereosaiunu. ³Ariya tamo bei a Qotei qalaqalayoqngas di Qotei a tamo deqa poiyqas.

⁴Deqa e sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra qa nin̄gi endegsi mern̄gwai. Mandamq endi sulum nan̄gi unub di nan̄gi gisan̄ qotei lan̄ja sigiteqneb. Iga qalie, Qotei bole a segi qujai unu. Qotei bei sosai. ⁵Tamo qudei nan̄gi mareqneb, “Qotei gargekoba unub. Tamo kokba dego gargekoba unub.” Tamo qudei nan̄gi degsib mareqneb di un̄gum. Lan̄q di, mandamq di qotei deqaji nan̄gi unub di lan̄ja. ⁶Iga qalieonum, Qotei qujai unu. A gago Abu. A ingi ingi kalil qa utru. Iga aqa segi tamo un̄gasari tin̄tin̄ unum. Tamo Koba qujai dego unu. Di Yesus Kristus. A ingi ingi kalil atelen̄ej. Iga kalil aqaq dena n̄ambile em.

⁷Ariya Kristen qudei nan̄gi anjam deqa geregere poin̄jrosai unu. Nan̄gi nami ingi uyo elen̄oqnsib gisan̄ qotei nan̄go sulum atrainjroqneb. Deqa bini nan̄gi ingi di uyqa oqnsib are gulbeinjreqlaqa endegsib are qaleqneb, “Iga sulum atrainjro qaji ingi di uyqom di iga sulum nan̄gi olo atrainjrobulqom. Dena iga une oqom.” Nan̄gi degsib are qaleqneb. ⁸Bole, gago ingi uyo na iga Qotei aqa areq gilqa keresai. Iga ingi getentqom dena iga Qotei aqa n̄amgalaq di une ti sqasai. Iga ingi uyqom dena iga tamo bole sqasai dego. ⁹Nin̄gi geregere are qaliy. Nin̄gi ingi bei uyqa are soqnim uyyi. Di une sai. Ariya nin̄gi ingi di uyibqa Kristen was qudei powo bole osai qaji nan̄gi nin̄gi nun̄gsib dena ulon̄josib uneq aiqab di uge. Deqa un̄gum, nin̄gi ingi di uyaib.

¹⁰Nin̄gi powo bole ti unub qaji nin̄gi sulum nan̄go atra tal miligiq gilsib dia ingi uyoqneb Kristen was bei powo bole osai qaji a bosim nin̄gi nun̄gsimqa a endegsi are qalqas, “Kristen was nan̄gi ingi di uyeqneb deqa un̄gum, e dego uyqai.” Osim a ulon̄josim uneq aiqas. ¹¹Nun̄go powo dena nin̄gi na was bei di powo bole osai qaji a uneq waiyonub. Nin̄gi qalie, Kristus a was deqa moiyej. ¹²Deqa nin̄gi quiy. Nin̄gi na Kristen was nan̄gi uneq breinjrsib nan̄go areqalo Kristus qa singilateb qaji di ugetetn̄jrqab di nin̄gi Kristus dego une yonub. ¹³Deqa e damu uyyitqa dena ijo was a uneq aiqas di e olo damu uyqasai. Ijo was a ulon̄josim uneq aiyaim deqa e damu uratqai.

9

Pol a Yesus aqa wau ojoqnej dena a silali osaioqnej

¹Nin̄gi ijo kumbra uniy. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. E kumbra kiye yqa are soqnim e yqai. E Qotei aqa anjam maro tamo bole. E gago Tamo Koba Yesus unem. E aqa wau ojoqnem dena nin̄gi are bulyeb. Nin̄gi ijo kumbra deqa qaliesai kiyo? ²Tamo qudei nan̄gi mareqneb, “Pol a Qotei aqa anjam maro tamo bolesai.” Nan̄gi degsib mareqneb di un̄gum. Nin̄gi segi e qa qalie. E nami Tamo Koba aqa anjam nin̄gi mern̄gonam qusib are bulyeb. Deqa nin̄gi qalie, e Qotei aqa anjam maro tamo bole.

³Tamo qudei nan̄gi ijo kumbra pegiyeqneb deqa e na kamba endegsi min̄jreqlum. ⁴Iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum dena iga silali osim gago segi ingi ti ya ti uyqa kere. ⁵Iga un̄ja oqa are soqnim Kristen un̄ja osim laqngqa kere. Agi Pita a un̄ja oqnsiq laqnu. A segi sai. Qotei aqa anjam maro tamo qudei ti Tamo Koba aqa was nan̄gi ti dego un̄ja oqnsib laqneb. ⁶Nin̄gi quiy. Qotei aqa anjam maro tamo kalil nan̄gi silali wau uratqnsib Qotei aqa wau ojeqneb. Deqa aqo Barnabas wo dego silali wau uratqa kere. ⁷Nin̄gi qalie, qoto tamo bei a qotqas di a silali oqas. A aqa segi silali wau ojqasai. Tamo bei a ingi yagwas di a ingi meli osim uyqas. Tamo bei a kaja nan̄gi taqatn̄jrqas di a mun̄gum qaq osim uyqas.

⁸E mandam tamo nan̄go areqalo dauryosim anjam di mern̄gosai. Anjam di Qotei aqa dal anjamq di dego unu. ⁹Agi Moses a nami dal anjam bei endegsi nengren̄yej, “Makau nan̄gi ingi n̄en̄gi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqneb. Deqa nan̄gi ingi n̄en̄gi aqa damu uyqa yoqneb nin̄gi na nan̄gi saidn̄jraib.” O ijo was, Qotei a makau nan̄gi qa are qalsiq anjam di marej kiyo? Sai. ¹⁰A iga qa osiqa anjam di marej. Od, Moses a iga qa osiqa anjam di nengren̄yej. Nin̄gi are qaliy. Tamo bei a ingi yagwas di ingi meliamqa a osim uyqas. Tamo bei a ingi n̄en̄gi n̄oqoryosim damu segitqas di a damu osim uyqas. ¹¹O ijo was, iga Qotei aqa anjam qa nin̄gi aqaryain̄goqnem di nun̄go qunun̄ qa. Deqa nin̄gi na kamba jejamu qa ingi ingi qa iga aqaryain̄gwajqa mern̄gwom di iga une yosai. Iga nun̄go are miligiq di Mondor aqa ingi yagobulem. Ingi di meliqo deqa nin̄gi na olo otorosib jejamu qa ingi ingi egwajqa mern̄gwom di iga une yosai. ¹²Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa anjam qa nin̄gi aqaryain̄geqneb deqa nan̄gi nun̄goq dena olo silali ingi ingi yain̄geqneb. Deqa iga dego nun̄goq dena silali ingi ingi yain̄gwa kere.

Ariya iga Kristus aqa anjam bole ugetaim deqa iga nun̄goq dena silali ingi ingi yain̄gwa uratem. Osim dena iga gulbe gargekoba qoboioqnem. ¹³Atra tamo nan̄gi atra talq dena ingi oqnsib uyeqneb. Tamo nan̄gi atra bijal taqateqneb qaji nan̄gi atra bijalq dena atraiyya wagme oqnsib uyeqneb. Nin̄gi di qaliesai kiyo? ¹⁴Dego kere Tamo Koba a endegsi marej,

“Tamo nanġi Qotei aqa anjam bole mare mare laqnuḅ qaji nanġi dena silali oqnsib nanġo segi inġi awaiyoqnsib uyoqnaḅ.”

¹⁵ Ariya e nuḅġo inġi bei yaingwa osim anjam endi nenġrenjyosai. E nuḅġoq dena silali inġi inġi yaingwa uratem agi bini unum. Degsi sosiy e moiqai. E ijo kumbra deqa tulaḅ areboleboleibeḅnu. Deqa tamo bei na ijo kumbra di olo uge qa maraiq. ¹⁶ E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum deqa e ijo segi fiam soqtqa keresai. Qotei na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqnaḅ. E wau di uratqa keresai. Uratqai di Qotei na e gulbe ebqas. ¹⁷ E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laosaieqnum. E Qotei aqa wau tamo unum deqa e aqa areqalo dauryoqnsim aqa anjam mare mare laqnum. E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laqnum qamu e dena silali inġi inġi eqnum qamu. ¹⁸ Deqa e awai kiye oqai? Ijo awai agiende. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnsim dena e silali oqa urateqnum. Ijo awai bole agide. Bole, e silali oqa kere. Ariya e oqa urateqnum. E lanġa tamo unġasari nanġi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Ijo awai bole agide.

Pol a tamo unġasari kalil nanġo kanġal tamo soqnej

¹⁹ E kumbra kiye yqa are soqnim e yqai. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. Di unġum, e ijo segi areqalo na tamo kalil nanġo sorgomq di sosim nanġi kanġalnjqnum. E degyeqnum. Di kiyaaqa? E tamo gargəkoba nanġi are bulyetnjroqnit Qotei na nanġi elenqajja deqa. ²⁰ Deqa e Juda nanġo kumbra dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nanġi are bulyetnjroqnit Qotei na nanġi elenqajja deqa. Tamo nanġi dal anjam aqa sorgomq di unub qaji nanġo kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam aqa sorgomq di sobulejunum. Bole, e segi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ariya e nanġo kumbra di dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nanġi are bulyetnjroqnit Qotei na nanġi elenqajja deqa. ²¹ Tamo nanġi dal anjam saiqoji unub qaji nanġo kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam saiqoji sobulejunum. Bole, e Qotei aqa dal anjam ti unum. Agi e Kristus aqa dal anjam aqa sorgomq di unum. Ariya e tamo nanġi dal anjam saiqoji unub qaji nanġi are bulyetnjroqnit Qotei na nanġi elenqajja deqa e nanġo kumbra dauryeqnum. ²² Tamo siḅġila saiqoji unub qaji nanġo kumbra dego e dauryoqnsim siḅġila saiqoji sobulejunum. Di kiyaaqa? E nanġi are bulyetnjroqnit Qotei na nanġi elenqajja deqa. O ijo was niḅġi quiy. E tamo kalil nanġo sorgomq di sosim nanġo kumbra dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nanġi qudei are bulyetnjroqnit Qotei na nanġi elenqajja deqa. ²³ E Yesus aqa anjam bole qa are qaloqnsim deqa kumbra kalil di yeqnum. Deqa mondoḅ Yesus na awai boledamu e ebqas. Tamo kalil Yesus aqa anjam bole qa nanġo areqalo siḅġilateqnuḅ qaji nanġi dego awai di oqab.

Iga lanġ qure qaji awai oqajja deqa gurgurqom

²⁴ E mandam tamo nanġo alan qa mernġwai. Tamo nanġi gurguroqnsib bubuḅeqnuḅ di nanġi awai oqajja deqa. Ariya tamo qujai a segi na nanġi kalil buḅnjrsim awai oqas. Dego kere niḅġi lanġ qure qaji awai oqa marsib siḅġila na gurguroqniy. ²⁵ Tamo gurgureqnuḅ qaji nanġi awai oqa marsib gurgur qalieqa osib nanġo segi jejamu qaloqnsib siḅġilateqnuḅ. Deqa gurgur batiamqa nanġi siḅġila na gurgurqab. Nanġo awai di mandam qaji awai. Deqa nanġo awai di koboqas. Ariya lanġ qure qaji awai iga oqa mareqnum di koboqasai. Di gaigai sqas. ²⁶ Deqa e ururoqnsim lanġa lanġa di ḅam atosaiqnum. E awai bole di koqyoqnsim urureqnum. E qoto tamo bul unum deqa e lanġa lanġa di ijo baḅ waiyosaiqnum. E tamo qalqajja deqa ijo baḅ tiḅsim geregere waiyeqnum. ²⁷ E ijo segi jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnsim dena e siḅġila eqnum. Di yawo anjam. Aqa utru agiende. Tamo unġasari nanġi lanġ qure qaji awai oqajja deqa e na Yesus aqa anjam bole nanġi minjre minjre laqnum. Ariya e segi dego awai di osaiaim deqa e siḅġila na wauqnum.

10

Iga kumbra uge uge dauryaqaja are prugwasai

¹ O ijo was niḅġi ijo anjam endeqa geregere poiḅgem. Nami gago moma nanġi wadau sawaq di laqnaḅqa Qotei a lanġi miligiq di sosiaq nanġi gam osornjroqnej. Bati di nanġi Yuwal Lent di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileḅ. ² Nanġi kalil Moses dauryeb deqa nanġi lanġi ti Yuwal Lent ti dena yanso obuleḅ. ³ Bati deqa Qotei aqa Mondor a lanġ goge na nanġi kalil inġi anainjreḅnaq uyoqneḅ. ⁴ Ya dego Mondor na nanġi kalil anainjreḅnaq uyoqneḅ. Mondor na nanġi meniḅ bei osornjraḅnaq meniḅ dena ya branteḅnaq nanġi uyoqneḅ. Meniḅ di wadau sawaq di nanġi daurnjrsiq gilooqnej. Meniḅ di agi Kristus. ⁵ Ariya Qotei a nanġi qa arearetosaiqnej. Deqa a wadau sawaq di nanġi gargəkoba fnumnaq moreḅeb.

⁶ Qotei na nanġi fnumnaq moreḅeb. Di kiyaaqa? Iga bini unum qaji iga ulaosim nanġo kumbra uge dauryqa are pruggaim deqa. ⁷ Deqa ijo was kalil, niḅġi gisaḅ qotei nanġi qa louoqnaib. Agi gago moma qudei nanġi gisaḅ qotei nanġi qa louoqneḅ. Qotei aqa anjam bei nanġi qa endegsib nenġrenjyeb unu, “Nanġi nanġo segi jejamu qa areboleboleinjreḅnaq

ingi ti ya ti uyoqnsib alañoqneḅ.”⁸ O ijo was kalil, iga sambala kumbra deḡa qasai. Agi gago moma quḡei nanḡi sambala kumbra yoqneḅ deḡa bati qujai qa Qotei na 23,000 tamo unḡasari nanḡi ḡumnaq moreḡeḅ.⁹ Iga Tamo Koba aqa siḡgila laḡa tenemḡa osim a siḡaḡasai deḡo. Agi gago moma quḡei nanḡi deḡyoqneḅ deḡa Qotei na amal uḡe qariniḡnaqa bosib nanḡi uḡiniḡnab moreḡeḅ.¹⁰ Iga Qotei niḡiniḡqasai deḡo. Agi gago moma quḡei nanḡi deḡyoqneḅ deḡa Qotei na padalto qaji laḡa anḡro bei qariniḡonaq aisiq nanḡi padalḡniḡeḅ.

¹¹ Qotei na gago moma nanḡi deḡsi ḡolawotniḡeḅ. Onaqa Moses a anḡam di nenḡrenḡonaq soḡneḅ. Iga diḡo bati jojomyonum deḡa iga anḡam di sisiyosim ulaosim gago moma nanḡo kumbra uḡe dauryqa uratqom.¹² Tamo bei a endegsi are qalqas, “E siḡgila na tiḡelejunum.” Ariya a olo geregere ḡam ateme. A uloḡosim uneḡ aiyu uḡe.¹³ Gulbe kalil nuḡoq di branteḡnu qaji di mandam tamo kalil nanḡoq di deḡo branteḡnu. Qotei a tamo bole unu deḡa a niḡi uratḡwasai. A marimqa gulbe di aqa siḡgila na nuḡo siḡgila bunḡyasai. Qotei na gam waḡtetḡoḡnimqa niḡi gulbe di britoqnsib siḡgila na tiḡesqab.

Iga Qotei bole ti mondor uḡe nanḡi ti turḡniḡsim biḡiniḡrqa keresai

¹⁴ Deḡa ijo was bole, niḡi siḡaḡ qotei nanḡi qa louoqnaib. Niḡi nanḡi torei uratniḡrsib isaḡ giliy.¹⁵ Niḡi powo ti unub deḡa e na anḡam di niḡi merḡonum. Deḡa niḡi ijo anḡam di qusib geregere pegiyiy.¹⁶ E niḡi benḡem qa anḡam merḡwai. Iga Qotei pailyoqnsim wain gambaḡ uyeḡnum di iga Kristus aqa leḡ aiyeḡ qaji deḡa are qaloqnsim a ombla koroqnsim uyeḡnum. Iga bem ḡinḡenyoqnsim uyeḡnum di iga Kristus aqa jeḡamu qa are qaloqnsim a ombla koroqnsim uyeḡnum.¹⁷ Bem qujai unu agi Kristus aqa jeḡamu. Deḡa iga kalil koba na koroqnsim bem qujai di uyeḡnum. Iga kalil Kristus aqa jeḡamu qujai.¹⁸ Niḡi Israel nanḡo kumbra qa are qaliy. Israel nanḡi atra biḡalq di damu koitoqnsib oto bei Qotei atraiyoqnsib olo oto bei uyeḡnub. Nanḡo kumbra dena nanḡi Qotei ombla koroqnsib damu uyeḡnub.

¹⁹ Sulum nanḡi qotei bole edegaib. Sulum atrainḡro qaji inḡi di atraiyqa inḡi bole edegaib.²⁰ Inḡi di sawa bei bei qaji nanḡi na oqnsib mondor uḡe nanḡi atrainḡreqnub. Nanḡi Qotei bole atraiyosaieḡnub. Nanḡi Qotei qaliesai deḡa nanḡi kumbra di yeḡnub. Deḡa ijo was niḡi kumbra di uratiy. Uratqasai di niḡi mondor uḡe nanḡi ti beteḡqab.²¹ Niḡi Tamo Koba aqa wain gambaḡ ti mondor uḡe nanḡo wain gambaḡ ti di turtoqnsib dena uyoqnaib. Niḡi Tamo Koba aqa atra biḡal ti mondor uḡe nanḡo atra biḡal ti di deḡo turtoqnsib dena uyoqnaib.²² Iga kumbra deḡyqom di iga Tamo Koba aqa are uḡetetim a iga qa minḡiḡ oqwas. Gago siḡgila na Qotei aqa siḡgila bunḡyqa kere e? Keresai.

Iga bati gaigai Qotei aqa ḡam soḡtoqnsim

²³ Kristen quḡei nanḡi mareḡnub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anḡam na getentosai.” Di nanḡi bole mareḡnub. Ariya iga kumbra quḡei yoḡnqom dena iga aqaryaiḡwa keresai. Od, iga kumbra gargekoba yqa kere. Ariya iga kumbra quḡei yoḡnqom dena iga siḡgilaqasai.²⁴ Iga gago segi jeḡamu aqaryaiḡqajqa are qalqasai. Iga tamo kalil nanḡi qa are qaloqnsim nanḡi aqaryainḡroqnsim.

²⁵ Niḡi inḡi qariniḡo sawaq dena damu awaiyoqnsib uyoqniy. Damu di nami tamo quḡei na sulum atrainḡroqneḅ kiyo sai kiyo niḡi deḡa nenemoqnaib. Niḡi oqnsib uyoqniy. Niḡi nuḡo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole.²⁶ Agi Qotei aqa anḡam bei nami endegsib nenḡrenḡeḅ unu, “Mandam endi Tamo Koba aqa segi mandam.

Inḡi inḡi kalil mandamḡ endi unub qaji di deḡo Tamo Koba aqa.”

²⁷ Deḡa tamo bei Yesu qaliesai qaji a na inḡi goisim niḡi metḡimqa niḡi a ombla gilqa are soḡnim giliy. Gilsib inḡi kalil a na anaḡwas qaji di niḡi osib uyiy. Niḡi deḡa nenemoqnaib. Niḡi nuḡo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole.²⁸ Ariya Kristen was bei na niḡi merḡwas, “Inḡi di sulum atrainḡro qaji inḡi.” Deḡsi merḡimqa niḡi was deḡa are qalsib inḡi di osib uyaib. Niḡi uyqab di niḡi unetqab.²⁹ Bole, niḡi une yosai. Ariya tamo anḡam merḡwo qaji a are qalqas, niḡi une yonub. E deḡa niḡi merḡonum.

Ariya Kristen was deḡaji bei sosaiamqa e inḡi uyqa are soḡnim uyqai. Di e une yosai. Kiyaya e tamo bei aqa areqalo dauryosiy inḡi getentqai?³⁰ E Qotei pailyoqnsim inḡi di uyqai di tamo bei a kiyaya e misiliḡbqas?

³¹ Deḡa niḡi inḡi ti ya ti uyqa oqnsib Qotei aqa ḡam soḡtoqnsim uyoqniy. Niḡi kumbra bei yqa oqnsib Qotei aqa ḡam soḡtoqnsim uyoqniy.³² Niḡi na Juda ti Griḡ ti Qotei aqa segi tamo unḡasari nanḡi ti uneḡ breinḡraib.³³ Niḡi e nubiy. E na tamo unḡasari kalil nanḡi kumbra bole bole enḡreqnam nanḡi e qa areboleboleinḡreqnu. E ijo segi jeḡamu aqaryaiḡqajqa are qalosaieḡnum. E tamo unḡasari gargekoba nanḡi Qotei na elenḡajqa deḡa are qaloqnsim aqaryainḡreqnum.

11

1 Ningi ijo kumbra kalil dauryoqniy. Agi e segi Kristus aqa kumbra kalil dauryeqnum dego kere.

Uña nanjo gate kabutqajqa kumbra

2 E qalieonum, ningi gaigai e qa are qaloqnsib anjam kalil e nami merngoqnem qaji di geregere dauryeqnub. Deqa e ningi qa tulaj areboleboleibeqnu. 3 Ariya ningi ijo anjam bei dego qusib poingem. Ningi qalie, tamo kalil nanjo gate di Kristus. Uña nanjo gate di tamo nanji. Kristus aqa gate di Qotei. 4 Deqa tamo nanji pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanji gate tatal ataib. Nanji gate tatal atqab di nanji nanjo gate jemai yqab. Nanjo gate agi Kristus. 5 Ariya uña nanji pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanji nanjo gate kabutebe. Uña a aqa gate kabutqasai di a aqa gate jemai yqas. Osim a uña qudei nanjo gate banga torei milalteqnu qaji nanji bul sqas. 6 Deqa a aqa gate kabuteme. A aqa gate kabutqa asgiyqas di unjum, a aqa gate banga dego gentosim milalteme. Ariya a dena jemaiyqa uratqas di a aqa gate kabuteme. 7 Tamo nanji nanjo gate kabutaib. Di kiyaaqa? Nanji Qotei sigitoqnsib aqa ñam ti singila ti boleq ateqnub. Ariya uña nanji nanjo segi tamo nanjo ñam ti singila ti boleq ateqnub.

8 Qotei a uña aqa tanu osiqa dena tamo gereiyosai. A tamo aqa tanu osiqa dena uña gereiyej. 9 Qotei a uña qa are qalsiqa tamo gereiyosai. A tamo qa are qalsiqa uña gereiyej. 10 Deqa uña nanji nanjo segi gate kabutebe. Nanji degyqab di lanj angro nanji unsib marqab, “Bole, nanji nanjo segi tamo nanjo sorgomq di unub.”

11 Tamo Koba aqa areqalo endegsi unu. Uña nanji nanjo segi qa sai. Tamo nanji dego nanjo segi qa sai. 12 Qotei a tamo aqa tanu osiqa dena uña gereiyej deqa uña nanji tamo nanjo. Tamo nanji uña nanjoq dena ñambabeqnu deqa tamo nanji uña nanjo. Ariya Qotei a segi qujai inji inji kalil qa utru.

13 Uña a aqa segi gate kabutosaiosim Qotei pailyqas di kumbra bole e? Ningi segi mariy. 14 Iga qalie, tamo nanji gate marij uratqab di kumbra bolesai. 15 Ariya uña nanji gate marij uratqab di bolequja. Di nanjo wala bole. Nanjo gate marij di Qotei na enjroqnsiq dena nanjo gate kabuteqnu. 16 O ijo was kalil, tamo bei a ijo anjam deqa ñirijnosim gotranjyaiq. A gotranjyqas di a endegsi poiym, iga kumbra bei dauryosaieqnum. Qotei aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanji dego kumbra bei dauryosaieqnu.

Korin Kristen nanji louqa koroqnsibqa kumbra uge babteqnu

17 Ariya e nunjo kumbra qudei qa areboleboleibosaieqnu. E deqa ningi merngwai. Ningi Qotei louqa koroqnsibqa ningi kumbra bole babtosaieqnu. Ningi kumbra uge babteqnu. 18 E mati deqa ningi merngwai. E anjam endegsi quem. Ningi Qotei louqa koroqnsibqa ningi pupoqnsibqa anjam na qoteqnu. E anjam di qusim endegsi are qalem, “Bole, nanji degyeqnu.” 19 O was ningi pupoeqnu di kere. Ningi pupoosai qamu tamo yai nanji Qotei aqa kumbra geregere dauryeqnu di ningi qaliesai qamu. 20 E quem, ningi koroqnu di ningi Tamo Koba a qa are qalsib inji uyqajqa deqa koroosaieqnu. 21 Ningi qudei qunjan bolet deqa ningi namo boqnsib Qotei tal miligiq di inji uyekriteqnu Kristen was qudei nanji bunu boqnsib mamnjreqnu. Ningi qudei koroq di wain koba dego uyoqnsib nanarieqnu. 22 Nunjo kumbra dena ningi Qotei tal ugetoqnsib tamo inji saiqoji nanji jemai enjreqnu. Nunjo segi segi tal unu deqa ningi mati nunjo talq di inji ti ya ti uysib bunuqna bosib Qotei louqa korooyi. Ariya ningi degyosaieqnu. Deqa e anjam kiyersiy merngwai? E nunjo kumbra deqa areboleboleibeqnu degsi merngwai e? Sai. E degsi mernwasai.

Pol a benjem qa anjam marej

23-24 Ariya benjem qa anjam e nami merngem qaji di olo merngwai. Anjam di Tamo Koba Yesus na merbonaq quem. Anjam agiende. Nami Judas na Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej. Qolo qujai deqa Yesus a bem osiqa Qotei pailyosiqa bem di gijerjyosiqa aqa anjo nanji enjrsiqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E na ningi aqaryainjwa osim deqa engonum. Deqa ningi osib uyiy. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” 25 Degsi minjrnaqa nanji bem uynab koboonaqa a na olo wain gamban osiq Qotei pailyosiqa minjrej, “Wain gamban endi ijo lej. Lej di aism Qotei aqa anjam bunuj singilatqas. Deqa ningi osib uyiy. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” 26 O ijo was, ningi Yesus aqa anjam deqa are qaloqnsib bati gaigai bem ti wain gamban ti di uyoqnsib anjam endegsib palontoqniy, “Tamo Koba a jaqatinj osiq moiyej.” Palontoqnsib soqniq mondonj a olo bqas.

Ningi bem ti wain ti uyqa osibqa ningi mati nunjo segi so peleyiy

27 Deqa tamo bei a Tamo Koba Yesus aqa bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a kumbra uge bei yqas di a Yesus aqa jejamu ti lej ti ugetqas. Dena a une yqas. 28 Deqa tamo bei a bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a mati aqa segi so peleyiosim di a uyem. 29 A Yesus aqa

jejamu geregere peleyosaiosim bem ti wain gamban ti uyqas di a une yqas. Deqa Qotei na a kamba gulbe yqas. ³⁰ Utru deqa ningi gargekoba singila saiqoji sosib maingeqnu. Osib ningi qudei moreneqnu. ³¹ Iga gago segi segi so geregere peleyosim bem ti wain gamban ti uyqom di iga unetqasai. Deqa Qotei na iga gulbe egwasai. ³² Tamo Koba a gago kumbra uge qudei qa iga pegigoqnsiq gulbe egeqnu. Di a iga tingitgwajqa deqa. Yim mondonj iga tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngi ti une osim padalqasai.

³³ Deqa ijo was kalil, ningi bem ti wain gamban ti uyqa koroqnsibqa ningi urur uyaib. Ningi nunngo Kristen was nanngi qa tarinoyi. ³⁴ Ningi qudei mamngimqa ningi mati nunngo segi talq di ingi uysib bunuqna bosib korooyi. Ningi namo bosib koroosib Qotei tal miligiq di ingi koba uyekritaib. Ningi degyqab di ningi une yqab. Deqa Qotei na kamba ningi gulbe enjgwas.

Ijo anjam qudei e mati nenngrenyqasai. Bunuqna e nunngoq bosiy anjam di nunngo ulatamug di gereiyqai.

12

Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu

¹ O ijo was, Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu. E deqa ningi merngit quiy. ² Ningi qalie, nami ningi Qotei qalieosaisonabqa gisan qotei nanngi na ningi titngeqnaabqa ningi nanngi daurnjroqneb. Gisan qotei nanngi di anjam marqa keresai. ³ Deqa ningi endegsi poinjem. Qotei aqa Mondor a tamo bei aqa medabu singilatetimqa a endegsi marqa keresai, “Yesus a tamo uge.” Tamo bei a Mondor Bole ti sqasai di a endegsi marqa keresai, “Yesus a Tamo Koba.”

⁴ Mondor na iga singila segi segi egeqnu ariya Mondor qujai segi unu. ⁵ Iga wau segi segi ojeqnum ariya Tamo Koba qujai segi unu. ⁶ Qotei na iga kumbra segi segi egeqnu ariya Qotei qujai dena iga kalil keretgeqnu. ⁷ Mondor na iga segi segi aqaryaiqe qnu. Di kiyaga? Iga na Kristen tamo ungasari kalil nanngi geregereinjraqajqa deqa. ⁸ Mondor na tamo qudei nanngi aqaryainjre qnu deqa nanngi Qotei aqa powo babteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanngi aqaryainjre qnu deqa nanngi Qotei aqa qalie babteqnu. ⁹ Mondor qujai dena tamo qudei nanngi aqaryainjre qnu deqa nanngi Yesus qa nango areqalo tulanj singilaboleteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanngi aqaryainjre qnu deqa nanngi tamo mainjro qaji nanngi boletnjre qnu. ¹⁰ Tamo qudei nanngi Qotei aqa manjwa babteqnu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Tamo qudei na mondor kalil nanngi peginjroqnsib mareqnu, “Mondor nanngi di bole. Mondor nanngi di uge.” Tamo qudei nanngi mej bulyoqnsib qure utru segi segi nanngo anjam marelenjre qnu. Tamo qudei nanngi qure utru segi segi nanngo anjam di quoqnsib damu poinjre qnaqna ubteqnu. ¹¹ Ariya Mondor qujai dena aqa segi areqalo na tamo nanngi segi segi kerejnre qnaqna nanngi wau di yeqnu.

Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai

¹² Tamo kalil nanngi segi segi jejamu qujai. Nanngo ban ti singa ti njamdamu ti dabkala ti osib jejamu qujaiq di turtosib unub. Kristus a dego degsi unu. ¹³ Agi Mondor qujai na iga kalil yansgobulosiqa turtgej deqa iga kalil jejamu qujaiq di unum. Iga qudei Juda. Iga qudei Grik. Iga qudei kangal tamo. Iga qudei kangal tamo sai. Di unngum. Iga kalil Mondor qujai osim ya jumbumq dena ya uyobuleqnu.

¹⁴ Gago jejamu miligiq di ban segi sosai. Singa segi sosai. Ban ti singa ti njamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub. ¹⁵ Singa a marqas, “E ban sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Ban a segi unu.” Di bolesai. Singa a dego jejamu miligiq di unu. ¹⁶ Dabkala a marqas, “E njamdamu sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Njamdamu a segi unu.” Di dego bolesai. Dabkala a dego jejamu miligiq di unu. ¹⁷ Gago jejamu a njamdamu segi sqas di iga kiyersim anjam quqwow? Keresai. Gago jejamu a dabkala segi sqas di iga kiyersim ingi quleqqwas? Di dego keresai. ¹⁸ Gago jejamu a degsi sosai. Qotei na ban ti singa ti njamdamu ti dabkala ti osiqa jejamu qujaiq di atelenj unub. A aqa segi areqalo na degyej. ¹⁹ Gago jejamu a njamdamu segi sqas kiyo, a ban segi sqas kiyo, a singa segi sqas kiyo di gago jejamu a kiyersi sqas? A bole sq keresai. ²⁰ Gago jejamu a degsi sosai. Ban ti singa ti njamdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.

²¹ Njamdamu na ban minjqas, “Ni ulanj. E segi wauqa kere.” Degsi minjqqa keresai. Gate na singa minjqas, “Ni ulanj. E segi wauqa kere.” Degsi minjqqa keresai. ²² Nanngi kalil jejamu qujaiq di unub. Bole, nanngi qudei singila kiñala unub. Ariya nanngi wau bole yeqnu deqa iga na nanngi uratnjrqa keresai. ²³ Iga nanngi qudei kiñala bolesai qa mareqnum. Ariya iga na olo nanngi gereinjre qnum. Nanngi qudei iga jemai qa mareqnum. Ariya iga olo gara na nanngi kabutnjre qnum. ²⁴ Nanngi qudei uno boledamu deqa iga na nanngi kabutnjrosai qnum. Ariya Qotei na nanngi kalil jejamu qujaiq di atelenj unub. Deqa nanngi qudei ñam saiqoji

unub qaji di Qotei na olo ñam soqtetnjreḡnu. ²⁵ Gago jejamu a poelenjaim deḡa Qotei a deḡeyḡnu. Deḡa jejamu miligiq di nanḡi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeḡnu. ²⁶ Bei a jaqatinḡ oqas di nanḡi kalil deḡo jaqatinḡ oqab. Bei a ñam koba oqas di nanḡi kalil a ombla areboleboleinjrqas.

²⁷ Nanḡi kalil Kristus aqa jejamu qujai. Nanḡi segi segi aqa jejamu miligiq di unub. ²⁸ Qotei na Kristen tamo unḡasari nanḡi wau segi segi enjreḡnu. Nanḡi qudei a na qarinjreḡnaqa nanḡi aqa anjam mare mare laḡnub. Nanḡi qudei a na wau enjreḡnu deḡa nanḡi aqa medabu oḡnsib anjam palonteqnub. Nanḡi qudei a na wau enjreḡnu deḡa nanḡi aqa anjam plalteḡnub. Nanḡi qudei a na singila enjreḡnu deḡa nanḡi aqa manḡwa babteḡnub. Nanḡi qudei a na singila enjreḡnu deḡa nanḡi tamo mainjro qaji nanḡi boletnjreḡnub. Nanḡi qudei a na wau enjreḡnu deḡa nanḡi na tamo unḡasari nanḡi aqaryainjreḡnub. Nanḡi qudei a na Kristen gate atelenḡeḡnu deḡa nanḡi na aqa wau taqateḡnub. Nanḡi qudei a na meḡ bulyetnjreḡnu deḡa nanḡi qure utru segi segi nanḡo anjam marelenḡeḡnub. ²⁹ Deḡa e ninḡi endegsi nenemḡwai. Qotei na nanḡi kalil qarinjreḡnaqa nanḡi aqa anjam mare mare laḡnub e? Sai. Nanḡi kalil Qotei aqa medabu oḡnsib anjam palonteqnub e? Sai. Nanḡi kalil Qotei aqa anjam plalteḡnub e? Sai. Nanḡi kalil Qotei aqa manḡwa babteḡnub e? Sai. ³⁰ Nanḡi kalil tamo mainjro qaji nanḡi boletnjreḡnub e? Sai. Nanḡi kalil meḡ bulyoḡnsib qure utru segi segi nanḡo anjam marelenḡeḡnub e? Sai. Nanḡi kalil qure utru segi segi nanḡo anjam di quoḡnsib damu poinjreḡnaqa ubteḡnub e? Di deḡo sai. Qotei na nanḡi kalil wau segi segi enjreḡnu. ³¹ O ijo was, Mondor aqa singila segi segi kalil di bolequja. Ninḡi singila di oqajqa are qaloḡniy.

Iga qalaqalaiyo kumbra dauryqom

Ariya kumbra tulanj boledamu bei e na ubtosiy ninḡi mernḡit quiy.

13

¹ Kumbra boledamu di agi qalaqalaiyo kumbra. Ninḡi quiy. E meḡ bulyosiy qure utru segi segi nanḡo anjam kiyo lanḡ anḡro nanḡo anjam kiyo maroḡnqai ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo anjam maro di bolesai. Ijo anjam maro di lanḡa noul bulosim qatronḡkobaqas. Osim gruma bul lanḡa anjam atqas. ² E Qotei aqa medabu osiy anjam palontoḡnqai kiyo, e Qotei aqa uli anjam kalil qalieosiy utru bableḡnqai kiyo, e qalie koba ti sqai kiyo, e Qotei qa ijo areqalo tulanj singilaboletosiy dena mana kobaquja minḡitqa a ijo anjam dauryosim tigelosim sawa beiḡ gilqas kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil di Qotei aqa ḡamgalaḡ di bolesai. ³ E ijo inḡi inḡi kalil elenḡosiy tamo sougetejunub qaji nanḡi jeisiy enjrqai kiyo, e ijo segi jejamu osiy jeu tamo nanḡo banḡ di atitqa nanḡi na osib ḡamyuwo na koitqab kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil dena e yala aqaryaibqa keresai.

⁴ Tamo unḡasari nanḡi qalaqalaiyo kumbra dauryqab di nanḡi gaigai lawo na sqab. Sosib tamo kalil nanḡi kumbra bole enjroḡnqab. Tamo bei a ñoro koba ti soḡnim nanḡi a qa are ugeinjrqasai. Nanḡi nanḡo segi ñam soḡtqasai deḡo. ⁵ Nanḡi diḡoḡnsib sqasai. Nanḡi nanḡo segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Nanḡi urur njirinḡasai. Tamo bei na nanḡi kumbra uge enjrimḡa nanḡi deḡa a kambatqasai. ⁶ Nanḡi kumbra uge qa areboleboleinjrqasai. Nanḡi kumbra bole qa areboleboleinjroḡnqas. ⁷ Nanḡi gulbe kalil qoboioḡnsib singila na tigelesqab. Sosib gaigai Qotei qa nanḡo areqalo singilatoḡnsib a qa tariḡnḡnqab.

⁸ Qalaqalaiyo kumbra di kobaqa keresai. Tamo qudei nanḡi Qotei aqa medabu oḡnsib aqa anjam palonteqnub. Wau di kobaqas. Tamo qudei nanḡi qure utru segi segi nanḡo anjam marelenḡeḡnub. Wau di deḡo kobaqas. Tamo qudei nanḡi Qotei aqa qalie babteḡnub. Wau di deḡo kobaqas. ⁹ Bole, iga qalie ti unum. Ariya gago qalie di oto oto deḡa iga truquigeḡnu. Iga Qotei aqa medabu oḡnsim anjam palonteqnum. Anjam di deḡo oto oto deḡa iga truquigeḡnu. ¹⁰ Mondonḡ Yesus a olo bosim inḡi inḡi kalil keretimḡa bati deḡa qalie ti anjam ti iga truquigeḡnu qaji di torei kobaqas. ¹¹ Nami e anḡro kiñala sosimḡa e anḡro kiñilala nanḡo anjam ti powo ti areqalo ti oḡnsim walweloḡnem. Ariya bunuqna e tamo kobaqujaosimḡa e anḡro kiñilala nanḡo kumbra di uratem. ¹² Deḡo kere bini iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Gago qalie di oto oto deḡa iga truquigeḡnu. Iga ya qolbiḡ di gago ulatamu geregere unḡa keresai deḡo kere iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Mondonḡ iga Qotei aqa ulatamu unsimḡa bati deḡa iga a qa geregere qalieqom. A iga qa geregere qalieeḡnu deḡo kere iga kamba a qa geregere qalieqom. ¹³ Iga Qotei qa gago areqalo singilateḡnum kumbra di gaigai sqas. Iga Qotei qa tariḡneḡnum kumbra di deḡo gaigai sqas. Qalaqalaiyo kumbra di deḡo gaigai sqas. Ariya qalaqalaiyo kumbra di tulanj boledamu. Qalaqalaiyo kumbra dena kumbra kalil tulanj bunḡnjrejunu.

14

Iga Qotei aqa anjam palontqom di wau bolequja

¹ Deqa ijo was kalil, ningi gaigai qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. Osib wau kalil Qotei aqa Mondor na ningi engeqnu qaji di yqajqa tulan singilaoqniy. Wau boledamu bei agiende. Ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy. ² Ningi qalie, tamo nangi mej bulyoqnsib qure utru segi segi nango anjam mareqnu di nangi Qotei segi minjeqnu. Nangi tamo nangi minjrosaeqnu. Mondor na nangi singila enjreqnaqa nangi uli anjam mareqnu. Deqa tamo bei a qusim poiyqa keresai. ³ Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam aqa damu babteqnu di tamo nangi quoqnsib poinjreqnu. Deqa anjam dena nangi singilatnjqoqnsiq nangi kumbra bole yqajqa are tigeltetnjqoqnsiq nango are miligi latetnjqeqnu. ⁴ Tamo nangi mej bulyeqnu di nangi nango segi are miligi singilateqnu. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam aqa damu babteqnu di nangi na Kristen kalil nangi dego singilatnjqeqnu. ⁵ Ijo are endegsi unu. Ningi kalil mej bulyoqngab di bole. Ariya ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqngab di tulan bolequja. Ningi quiy. Tamo bei a mej bulyosim qure utru bei nango anjam marim tamo bei a kamba anjam di aqa damu poiyim ubtqas di kere. Anjam dena Kristen kalil nangi singilatnjqas. Ariya anjam ubtqajqa tamo bei sqasai di mej bulyo tamo a anjam maraiq. Aqa anjam dena Kristen nangi singilatnjqasai. ⁶ O ijo was, ningi ijo anjam endeqa are qaliy. E nungoq bosiy mej bulyosiy qure utru bei nango anjam merngit ningi qusib poinjwasai di anjam dena ningi kiyersim aqaryainjwas? Keresai. Ariya e Qotei aqa uli anjam bei ubtosiy merngitqa kiyo, Qotei aqa qalie bei babbatqa kiyo, Qotei aqa medabu osiy anjam palontitqa kiyo, anjam bei plaltitqa kiyo ningi qusib poinjwas di bolequja. Anjam dena ningi aqaryainjwas.

⁷ Ingi qudei njambile sosai qaji e deqa ningi merngit quiy. Tamo bei na yumba qamimqa kiyo gombin anjamimqa kiyo ariya aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di iga kiyersim aqa lou poigwas? Di keresai. ⁸ Tamo nangi qoto qa gilqa marsib gul anjamibqa ariya gul aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di tamo yai nangi qoto qa gilqab? Tamo dego bei sosai. ⁹ Dego kere ningi mej bulyosib qure utru bei nango anjam marqab di tamo nangi kiyersib qusib poinjrqas? Keresai. Nunjo anjam di dego jagwa na osi taqal waiyobulqas. ¹⁰ Bole, mandamq endi qure utru segi segi nango anjam gargekoba unub. Anjam kalil di damu ti. ¹¹ Ariya tamo bei na qure utru bei nango anjam e merbim qusiy aqa damu poibqasai di a e qa marqas, "A yaun tamo." Yim deqa e kamba a qa marqai, "A dego yaun tamo." ¹² O ijo was kalil, e qalieonum, ningi Qotei aqa Mondor aqa wau ojqajqa tulan arearetngeqnu. Deqa ningi na Kristen nangi singilatnjqajqa wauoqniy.

Mej bulyo kumbra

¹³ Ariya nunjo ambleq di tamo bei a mej bulyosim qure utru bei nango anjam marqa osimqa a mati endegsi Qotei pailiyem, "O Abu, ni na powo ebimqa e anjam endi marsiy olo aqa damu ubtqai." ¹⁴ Ningi are qaliy. E mej bulyosiy qure utru bei nango anjam na Qotei pailiyem di ijo mondor ijo are miligiq di unu qaji a segi pailiyemqa ijo areqalo a lanja quqwas. ¹⁵ Deqa e endegyqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy pailyoqngai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy louoqngai dego. ¹⁶ Ni ino mondor na segi Qotei pailiosim binjyqam di tamo lanaj bei a sosim ino pailyo di poiyqasai. Deqa e endegsi marqa keresai, "Ni bole maronum." ¹⁷ Bole, ni Qotei pailyoqnsim binjyqam di bolequja. Ariya tamo bei a ino pailyo poiyqasai di ino pailyo dena a singilatqa keresai. ¹⁸ E ningi kalil tulan bunjosim bati gargekoba mej bulyeqnum. Deqa e Qotei minjeqnum, "Keretonum." ¹⁹ Ariya Kristen nangi Qotei louqa koroesoqnbqa e nango koroq di anjam truquyala segi minjroqnit nangi qusib poinjrqas di tulan bolequja. E mej bulyosiy qure utru segi segi nango anjam olekoba totoryosiy nangi minjroqnit nangi poinjrqasai di bolesai.

²⁰ O ijo was kalil, ningi angro kiñilala nangi bulosib nanarioqnaib. Ningi tamo bole bole nangi bulosib areqalo bole na soqniy. Ningi angro mom nangi dego bulosib kumbra uge qa nanariosib soqniy. Ningi qalie, angro mom nangi kumbra uge qa poinjrosaeqnu. ²¹ Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nenjrenjeb unu, "Tamo Koba a marqo, 'E qure utru bei bei nango mej na ningi anjam merngit ningi ijo anjam quetbqasai.'" ²² Deqa ijo was, mej bulyqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nango areqalo singilatosaeqnu qaji nangi aqa manjwa osornjreqnu. Tamo ungasari a qa nango areqalo singilateqnu qaji nangi qa sai. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam palontqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nango areqalo singilateqnu qaji nangi aqa manjwa osornjreqnu. Tamo ungasari a qa nango areqalo singilatosaeqnu qaji nangi qa sai.

²³ Deqa Kristen koroq di ningi kalil mej bulyoqnsib qure utru segi segi nango anjam maroqngab di bolesai. Ningi degyqab di tamo lanaj qudei kiyo tamo qudei Qotei qaliesai qaji nangi kiyo nunjo koro miligiq gilsib nunjo anjam di qusib ningi qa marqab, "Nangi

nanarionub deqa anjam di mareqñub.”²⁴ Ariya ningi kalil Qotei aqa medabu oqñsib anjam palontogñab di tamo bei Qotei qaliesai qaji kiyo tamo lanaj bei kiyo a nungo koro miligiq gilsim nungo anjam di qusim a poiyyas. Yim anjam dena aqa are qametim a aqa une qa geregere qalieqas.²⁵ Osim aqa areqalo uge kalil aqa are miligiq di uliejunu qaji di boleq atsim singa pulutosim Qotei aqa ñam soqtosim ningi merngwas, “Bole, Qotei a nungo ambleq endi unu.”

Qotei louqajqa kumbra

²⁶ Deqa ijo was, ningi Qotei louqa koroogñsibqa ningi qudei lou babtoqñiy. Ningi qudei Qotei aqa anjam paltoqñiy. Ningi qudei Qotei aqa uli anjam ubtoqñiy. Ningi qudei menj bulyoqñsib qure utru segi segi nungo anjam maroqñiy. Ningi qudei qure utru segi segi nungo anjam aqa damu poinjim ubtoqñiy. O ijo was, nungo wau segi segi dena ningi na Kristen tamo ungasari nanji singilatnjroqñiy.²⁷ Tamo qudei nanji menj bulyqa are soqñimqa ningi na minjrib nanji aiyel kiyo nanji qalub kiyo segi menj bulyqab. Tamo gargekoba nanji menj bulyqab di bolesai. Ariya nanji koba na turtosib menj bulyaib. Bei namoqna menj bulyim bei bunuqna menj bulyqas. Ariya nanji menj bulyosib anjam maroqñibqa ningi na anjam ubto tamo bei minjib a nungo anjam di aqa damu ubteme. Yim tamo ungasari kalil nanji qusib poinjrqas.²⁸ Kristen koroq di anjam ubtoqñiy tamo bei sosaiamqa menj bulyo tamo nanji anjam maraib. Nanji mequmosib nungo segi are miligiq di Qotei pallyebe.²⁹ Ningi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji dego minjribqa nanji aiyel kiyo nanji qalub kiyo segi anjam palontogñebe. Tamo gargekoba nanji anjam palontogñebe. Nanji anjam palontogñibqa tamo qudei na nungo anjam di geregere pegiyogñebe.³⁰ Tamo bei a Qotei aqa anjam palontogñim ariya Qotei na tamo bei awejunu qaji a anjam bei osoryim tamo nami anjam palontogñu qaji a mati medabu getentim tamo di a kamba tigelosim anjam palonteme.³¹ Ningi segi segi kalil kumbra di dauryosib Qotei aqa medabu oqñsib anjam palontogñiy. Palontogñib Kristen kalil nanji quogñsib poinjroqñim anjam dena nanji singilatnjroqñqas.³² Ningi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji minjribqa nanji nungo segi so geregere taqatoqñsib anjam palontogñebe.³³⁻³⁴ Qotei a aqa segi wau kalil geregere yoqñsiqa aqa wau bei niñaqyosaiqñu. A are lawo qa utru.

Ariya ungasari nanji Kristen koroq di anjam maraib. Nanji mequmesogñebe. Qure qure kalilq di Kristen ungasari nanji degyeqñub. Deqa ungasari nanji nungo segi ñam aguq atoqñsib nungo tamo nungo sorgomq di geregere mequmosib soqñebe. Agi anjam di Moses aqa dal anjamq di unu.³⁵ Deqa Kristen koroq di ungasari nanji anjam bei aqa damu geregere qalieqajqa are soqñim ningi na nanji endegsib minjriy, “Yaintim nungo segi talq di ningi nungo gumbulun nanji nenemnjrib nanji na anjam aqa damu merngwb.” Ningi na ungasari nanji degsib minjriy. Di kiyayqa? Ungasari nanji Kristen koroq di anjam marqab di kumbra bolesai.³⁶ O ijo was, Qotei aqa anjam nungoq dena namoqna brantej e? Ningi segi na Qotei aqa anjam osib nungo areqaloq di singilateb ariya Kristen tamo qudei nanji Qotei aqa anjam osaiqñub e? Sai.

³⁷ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. E Qotei aqa Mondor ti unum.” A kere degsi are qalqo. Ariya tamo di a olo endegsi poiyyem, “Anjam Pol na nenjrenyosiq gagoo qarinyo qaji endi Tamo Koba aqa segi dal anjam tintin.”³⁸ Tamo di a ijo anjam endi urataiq. A uratqas di ningi na endegsib minjriy, “Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.”³⁹ Deqa ijo was, ningi Qotei aqa medabu osib anjam palontogñim tulanj singilaoqñiy. Kristen koroq di tamo qudei nanji menj bulyoqñib ningi na nanji saidnjraib.⁴⁰ Ningi Qotei louqajqa kumbra kalil geregere taqatosib dauryosib soqñiy.

15

Kristus a moisiq olo subq na tigelej

¹ O ijo was kalil, Yesus aqa anjam bole e nami palontogñsim merngoqñem qaji di bini e olo pulutosiy ningi merngwai. Anjam di agi ningi osib singila na tigelej unub.² E qalie, anjam e palontogñem qaji di ningi torei ojsib nungo areqaloq di singilateb. Deqa Qotei na ningi elenje. Ningi lanja baban na singilateb qamu Qotei a ningi elenja keresai qamu.

³ Anjam bole e ningi merngoqñem qaji di e Kristus aqa banq na em. Anjam di tulanj kobaquja. Anjam agiende. Kristus a gago une qa moiyej. Anjam di agi nenjrenj di unu.⁴ A moinaqa subq ateb. Bati qalub koboonaqa a olo subq na tigelej. Anjam di dego nenjrenj di unu.⁵ A subq na tigelosiqqa Pita aqaq di brantonaq unej. Osiqa aqa anjro 12 nungoq di dego brantonaq uneb.⁶ Osiqa bunuqna bati qujai qa a Kristen was 500 nungoq di dego brantonaq uneb. Nanji gargekoba bini unub. Ariya nanji qudei moreñeb.⁷ Bunuqna a Jems aqaq di dego brantonaq unej. Osiqa aqa anjam maro tamo kalil nungoq di dego brantonaq uneb.

⁸Olo bunuqna a ijoq di dego brantonaq unem. Uña bei a bati grotosim aqa anqro ougetqas dego kere Kristus a ijoq di brantonaq unem. ⁹E nami Qotei aqa tamo unqasari nanqi ugeugeinjqroqnem. Deqa ninqi e Yesus aqa anjam maro tamo bolesai edegwab di kere. Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanqi na e bunbejunub deqa ijo ñam tulan aguq aiyejunu. ¹⁰Ariya Qotei a e qa are boleiyej deqa bini e aqa anjam maro tamo unum. A e qa are boleiyej aqa kumbra di lanq uloqsai. E aqa kumbra di osim singila na waukobaeqnum. Ijo wau di tulan kobaoqnsiq Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanqo wau bunyejunu. Ariya e ijo segi singila na wau di yosaiqnum. Qotei a e qa are boleiyej deqa aqa singila na e wau di yeqnum. ¹¹Qotei aqa anjam maro tamo qudei na kiyo e na kiyo wau di yeqnum di unqum. Yesus a moisiq olo subq na tigelej anjam di iga kalil koba na palonteqnum. Anjam di qujai ninqi osib nunqo areqaloq di singilateb.

Tamo unqasari moreño qaji nanqi olo subq na tigelqab

¹²Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej anjam di iga gaigai palontoqnsim laqnum. Ariya kiyaaqa ninqi qudei mareqnum, “Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqasai?” ¹³Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltoasai qamu. ¹⁴Qotei na Kristus subq na tigeltoasai qamu anjam iga palonteqnum qaji di bolesai qamu nunqo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di lanq ulonej qamu. ¹⁵Qotei na tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigeltnjqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltoasai qamu iga Qotei aqa kumbra qa mare mare laqnum di iga gisan anjam mare mare laqnum qamu. Agi iga endegsi mare mare laqnum, “Qotei a Kristus subq na tigeltej.” ¹⁶Qotei na tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigeltnjqasai anjam di bolesai qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltoasai qamu. ¹⁷Qotei na Kristus subq na tigeltoasai qamu nunqo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di lanq ulonej qamu ninqi nunqo uneq di unub qamu. ¹⁸Deqa tamo nanqi nami Kristus qa nanqo areqalo singilatosib moreñeb qaji nanqi torei padaleb qamu. ¹⁹O ijo was kalil, iga ingi bole bole Kristus na mondon egwas qaji deqa tarineqnum. Ariya iga subq na olo tigelqasai anjam di bole qamu iga mandam qa ingi ingi qa segi tarineqnum qamu iga tulan sougetejunum qamu. Gago so uge danda mandam tamo kalil nanqo so uge tulan bunyejunu qamu.

²⁰Ariya iga degsi sougetosai. Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. Kristus a tamo kalil nami moreñeb qaji nanqi qa namoosiq subq na tigelej. ²¹Ninqi qalie, tamo qujai Adam a une atej deqa a moiyo qa utru. Dego kere Kristus a subq na tigelqo qa utru. ²²Adam aqa moma kalil nanqi moreñeqnum. Dego kere Kristus aqa tamo kalil nanqi olo ñambile oqab. ²³Iga gago segi ngi bati dauryosim subq na tigelosim ñambile oqom. Namooqna Kristus a subq na tigelej. Mondon a olo lan qureq na bamqa iga aqa segi tamo unqasari unum deqa iga dego subq na tigelqom.

²⁴Iga subq na tigelamqa diño bati brantqas. Bati deqa mandor nanqi ti mondor uge uge ti gate kokba ti nanqo singila ti kalil Kristus na kobotnjqas. Osim a na ingi ingi kalil elenjosim aqa Abu Qotei aqa banq di uratqas. Yim Qotei a Mandor Koba sosim ingi ingi kalil di taqatqas. ²⁵Kristus a degyqas. Di kiyaaqa? A Mandor Koba sosim gilsim gilsim diño bati brantimqa Qotei a Kristus aqa jeu tamo kalil nanqi joqsim aqa sorgomq di atim a na nanqi taqatnjqresqas. ²⁶Osim bati deqa a na aqa jeu tamo kalil nanqi di kobotnjqsim ariya a moiyo dego kobotqas. ²⁷Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na ingi ingi kalil elenjosim Kristus aqa sorgomq di atqas.” O ijo was, Qotei na ingi ingi kalil di elenjosim Kristus aqa sorgomq di atqas deqa iga qalieonum, Qotei a segi Kristus aqa sorgomq di sqasai. ²⁸Mondon Qotei na ingi ingi kalil di Kristus aqa sorgomq di atim soqnim Qotei aqa Niri a kamba dego Qotei aqa sorgomq di sqas. Deqa Qotei a segi na ingi ingi kalil di tulan bunqnjsimqa a nanqo Mandor Koba sosim bati gaigai nanqi taqatnjqroqnas.

²⁹Ninqi qalie, tamo qudei na tamo moreño qaji nanqi aqaryainjqroqnsib nanqo sawa osib yanso eqnub. Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu nanqi kiyaaqa kumbra degyeqnub? ³⁰Od, tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqab anjam di iga mare mare laqnum. Mare mare laqnam tamo gargekoba nanqi iga qa ñirinjoqnsib bati gaigai iga padaltgwa laqnum. Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqab anjam di bolesai qamu iga kiyaaqa anjam di mare mare laqnsim dena gulbe eqnum? ³¹O ijo was, e bole maronum, e bati gaigai moiqa laqnum. E ninqi qa are qaloqnsim deqa moiqa laqnum. Ninqi gago Tamo Koba Kristus Yesus beteryejunub deqa e ninqi qa tulan areboleboleibeqnu. ³²Jeu tamo nanqi wagme juwan bul unub deqa nanqi na e moiyoqbqa laqnum. E Efesus qureq di nanqi ti qotoqnem. E mandam qaji ingi ingi oqajqa marsim nanqi ti qotosaiqnem. Tamo moreño qaji nanqi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu iga endegsi mare mare laqnum qamu, “Iga nebe kiyo moiqom deqa unqum, iga alanoqnsim gago segi jejamu qa areboleboleigoqnim ingi ti ya ti uyoqnoqom.” Degsi mare mare laqnum qamu.

³³ O ijo was kalil, tamo qudei na n̄ngi gisan̄gaib deqa n̄ngi geregere n̄am atoqniy. Anjam bei unu di n̄ngi qalie. Anjam agiende, “N̄ngi tamo uge uge n̄ngi koba na laqnaib. Laqnaib di n̄ngi na n̄ngi areqalo nīnaqyet̄ngibqa n̄ngi kumbra bole uratosib n̄ngi daurn̄jqab.” Anjam degsi unu. ³⁴ Deqa n̄ngi areqalo bole ti sosib olo une yoqnaib. N̄ngi quiy. N̄ngi ambleq di tamo qudei n̄ngi Qotei qaliesai bole sai. N̄ngi jemain̄gwajqa deqa e n̄ngi degsi mern̄gonum.

Tamo moreño qaji n̄ngi jejamu kiyero osib olo tigelqab?

³⁵ Ariya ijo was kalil, tamo bei na e endegsi nenembqas, “Tamo moreño qaji n̄ngi kiyersib olo subq na tigelqab? N̄ngi jejamu kiyero osib olo tigelqab?” ³⁶ O ijo was kalil, tamo di a nanariosim deqa degsi nenembqas. N̄ngi qalie. Kurgus bunuj breiyibqa mandamq aisim a lan̄a mandamq di sqas. Ariya kurgus moiyo breiyib a olo n̄mbile sosim qoqitosim oqwas. ³⁷ Kurgus kiyo saga kiyo qoqitosiq geitqo qaji di otorosim olo yagwasai. Aqa gei moiyo segi yagim dena oqwas. ³⁸ Tamo bei na kurgus yago kiyo saga yago kiyo yagimqa a olo qoqitosim oqimqa Qotei aqa segi areqalo na n̄ngi tanu segi segi en̄jqas. N̄ngi tanu di uno segi segi. ³⁹ Tamo ti wagme ti qebari ti qe ti n̄ngi dego n̄ngi jejamu uno segi segi. ⁴⁰ Lan̄ goge qaji in̄gi in̄gi n̄ngi n̄ngi uno bei. Mandam qaji in̄gi in̄gi n̄ngi uno bei. Lan̄ goge qaji in̄gi in̄gi n̄ngi n̄ngi wala bei. Mandam qaji in̄gi in̄gi n̄ngi n̄ngi wala bei. ⁴¹ Sen̄ ti bai ti bongar ti n̄ngi rian̄ segi segi. Bongar kalil dego n̄ngi rian̄ segi segi.

⁴² Tamo subq na tigelqab qaji n̄ngi kere dego. Tamo n̄ngi moreñeqnab n̄ngi jejamu subq ateqnub di qusaegnu. N̄ngi subq na tigelabqa n̄ngi jejamu olo qusaqasai. N̄ngi n̄mbile gaigai sqab. ⁴³ Tamo n̄ngi moreñeqnab n̄ngi jejamu subq ateqnub di jejamu uge. N̄ngi subq na tigelabqa n̄ngi jejamu tulan̄ boledamu sqas. Tamo n̄ngi moreñeqnab n̄ngi jejamu subq ateqnub di sin̄gila saiqoji. N̄ngi subq na tigelabqa n̄ngi jejamu sin̄gila ti sqas. ⁴⁴ Tamo n̄ngi moreñeqnab n̄ngi jejamu subq ateqnub di mandam qaji jejamu. N̄ngi subq na tigelabqa n̄ngi jejamu lan̄ qure qaji jejamu sqas.

Mandam qaji jejamu unu. Lan̄ qure qaji jejamu dego sqas. ⁴⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengren̄yeb unu, “Adam namo qaji a mandamq endena brantej. Deqa a mandam qaji n̄mbile osiq soqnej.” Ariya Adam bunu qaji a Mondor ti soqnej. Deqa a na iga lan̄ qure qaji n̄mbile egwas. ⁴⁶ Lan̄ qure qaji n̄mbile a namoqna brantosai. Mandam qaji n̄mbile a namoqna brantej. Lan̄ qure qaji n̄mbile a bunuqna brantqas. ⁴⁷ Qotei na Adam namo qaji a mandam na gereiyej. Deqa a mandam tamo. Ariya Adam bunu qaji a lan̄ qureq na bej. ⁴⁸ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa aqa moma kalil n̄ngi dego mandam tamo unub. Ariya Adam bunu qaji a lan̄ qure qaji tamo unu deqa aqa tamo kalil n̄ngi dego lan̄ qure qaji tamo sqab. ⁴⁹ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa iga a bulosim mandam tamo unum. Dego kere Adam bunu qaji a lan̄ qure qaji tamo unu deqa mondon̄ iga a bulosim lan̄ qure qaji tamo sqom.

⁵⁰ O ijo was, e n̄ngi endegsi mern̄gwai. Qotei na mandam tamo n̄ngi elen̄qa keresai. A n̄ngi Mandor Koba sosim n̄ngi taqatn̄jqas keresai dego. Gago jejamu moisiq qusaegnu qaji di n̄mbile gaigai sqa keresai. ⁵¹ Deqa e uli anjam bei n̄ngi endegsi mern̄gwai. Iga kalil moiqasai. Iga kalil jejamu bulyosim jejamu bunuj oqom. ⁵² Qotei na gul bunu geten̄ qaji anjamimqa tamo nami moreñeb qaji n̄ngi subq na tigelqab. Deqa n̄ngi jejamu olo bunu qusaqasai. Iga tamo moiyoasai unum qaji iga dego jejamu bulyosim n̄ngi ti koba na jejamu bunuj oqom. O ijo was, kumbra di urur brantoqumatqas. ⁵³ Gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. ⁵⁴ Bole, gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. Yim bati deqa Qotei aqa anjam bei nami nengren̄yeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, “Qotei a tulan̄ sin̄gilaosiq deqa a qoto bunyosiq moiyo kobotej. ⁵⁵ O Moiyo, nī gaigai sin̄gilaosiqsim tamo n̄ngi qoto itn̄reqnum. Ariya ino sin̄gila di qabi unu? A koboej. O Moiyo, nī gaigai tamo n̄ngi qaja na ñumeqnum. Ariya ino qaja di qabi unu? A koboej.”

⁵⁶ O ijo was n̄ngi quiy. Moiyo aqa qaja agi gago une. Une aqa sin̄gila agi Qotei aqa dal anjam. ⁵⁷ Ariya gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga qoto bunyoqnsim tigelejunum. Qotei a segi na iga sin̄gilatgeqnu deqa iga a tulan̄ bin̄jyoqnoqom.

⁵⁸ Deqa ijo was bole, n̄ngi sin̄gila na tigelesosib Tamo Koba Yesus qa waukobaoqniy. N̄ngi wau di uratosib asin̄gaig. N̄ngi qalie, n̄ngi Yesus aqa wau ojeqnu di n̄ngi lan̄a wauosaieqnu. Wau di ulon̄qa keresai. Deqa n̄ngi gaigai sin̄gila na wauoqniy.

¹ Ariya ijo was, ningi na Jerusalem Kristen nanngi qa silali koroiyiy. Silali koroiyqajqa gam di e nami Galesia Kristen nanngi osornjrnang nanngi dauryeb. E ningi dego gam di osorngit dauryiy. Gam agiende. ² Yori bati gaigai olo nebeoqnmqqa ningi segi segi silali soqnm olo oqnsib nunngo segi talq di atoqniy. Bunuqna silali kobaamqa e botqa ningi nami silali ateb unu deqa urur koroiyib e na osiy qarinyit Jerusalem aiqas. Deqa bati di ningi olo silali qa namqasai. ³ E botqa ningi na tamo qudei giltjrib e nengrenj bei nanngi enjrsiy qarinyit nanngi silali di osib Jerusalem aiqab. ⁴ E dego aiqa are soqnm nanngi na e daurbosib iga koba na aiqom.

Pol a Korin Kristen nanngi qqa marej

⁵ Ariya e mati Masedonia sawa ambleq na walwelosiy aisiy dia Kristen nanngi unjrsiy bunuqna e nunngo bqai. ⁶ E nunngoq bosiy ningi koba na sqai kiyi. E qaliesai, e bati olekoba kiyi ningi koba na soqnit ulili bati koboqas. E ningi koba na sosiy olo uratngosiy sawa beiq gilqa laqnit ningi na e silali qa aqaryaihib e gilqai. ⁷ Ijo are endegsi unu. E bati truquyala ningi koba na sqasai. Tamo Koba a na odbimqa e bati olekoba ningi koba na sqai. ⁸ Ariya e Efesus qureq endi soqnit Juda nanngo yori bati koba nam Pentikos di brantqas. ⁹ Qotei na gam waqtetbej deqa e qure endia Yesus aqa wau yoqnsim tamo ungasari gargekoba nanngi are bulyetnjreqnum. Yeqnam jeu tamo gargekoba nanngi ijo wau di ugeugeiyqajqa laqnu.

¹⁰ Timoti a nunngoq bamqa ningi a osib gereiyiy. Yim a ulaqasai. A ningi koba na are lawo sqas. Ningi quiy. Timoti a e omba Tamo Koba aqa wau ojeqnum. ¹¹ Deqa tamo bei na Timoti aqa nam ugetaiq. Ariya Timoti a olo ningi uratngosim walwelqa laqnmqqa ningi a silali qa aqaryaiyosib lawo na suweiyib a olo ijoq bqas. A Kristen was qudei nanngi koba na ijoq bqab deqa e nanngi qa tariñoqnai.

¹² Gago was Apolos a endi unu. E a qa ningi saingit quiy. E bati gargekoba singila na Apolos minjoqnem, “Gago Kristen was qudei nanngi Korin Kristen nanngi qiloqniib ni nanngi daurnjrsim gile.” Onaqa a gilqa uratoqnej. Bunuqna a nunngoq bqajqa bati kereamqa a nunngoq bqas.

Pol aqa anjam mutu qudei

¹³ Ariya ijo was, ningi geregere nam atoqniy. Osib singila na tigeloqnsib Yesus qa nunngo areqalo singilatoqniy. Ningi gulbe bei qa ulaaib. Ningi singila na soqniy. ¹⁴ Osib ningi kumbra bei yqa maroqnsib qalaqalaiyo kumbra na yoqniy.

¹⁵ Tamo kalil Akala sawaq di unub qaji nanngi are bulyosaisanabqa Stefanas aqa tal qujai nanngi namoqna are bulyeb. Stefanas aqa tal qujai nanngi Qotei aqa tamo ungasari nanngi qa wauoqnsib unub. O ijo was ningi di qalie. Deqa e ningi singila na endegsi merngwai. ¹⁶ Ningi tamo deqaji nanngo sorgomq di geregere soqniy. Sosib tamo kalil Qotei aqa wau ojeqnu qaji nanngo sorgomq di dego soqniy.

¹⁷ Nunngo ambleq dena Stefanas na Fortunatus na Akaikus na nanngi qalub ijoq beb deqa e tulan areboleboleibej. Ningi kalil ijoq bqa keresai deqa nanngi kamba ijoq beb. ¹⁸ Bosib ijo are latetbeb. Nanngi nami nunngo are dego latetngiqne. Deqa ningi tamo deqaji nanngi qa tulan areboleboleinjoqne.

¹⁹ Ariya tamo ungasari Esia sawaq endi Qotei qa loueqnub qaji nanngi na ningi kaiyeingonub. Akwila Prisila wo nanngi aiye dego ningi qa tulan areboleboleinjoqnu deqa nanngi Tamo Koba aqa nam na ningi kaiyeingonub. Tamo ungasari kalil nanngo aiye talq di Qotei qa loueqnub qaji nanngi dego ningi kaiyeingonub. ²⁰ Kristen was kalil qure endia unub qaji nanngi na dego ningi kaiyeingonub. Ariya ningi na nunngo Kristen was nanngi segi segi kundoqnrjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi yeqnu.

²¹ E Pol. E ijo segi ban na kaiye anjam endi nengrenjosim nunngoq qarinyonum.

²² E ijo anjam getentqai. Tamo bei a Tamo Koba Yesus qalaqalaiyqasai di Qotei na kamba tamo di qoreiyosim njolawotqas. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²³ Tamo Koba Yesus a ningi qa are boleiyeme. ²⁴ E Kristus Yesus aqa nam na ningi kalil qalaqalaiygeqnum. Bole.

2 KORIN

Pol a Yesus Kristus aqa wau tamo

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenngrenyonum. Nenngrenyosim ningi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil Akaia sawaq di unub qaji nanqi qa ti qarinyonum. ² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanqi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Qotei a gago are latetgeqnu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnoqom. A gago Abu unu deqa a iga qa dulqajqa utru. A gago are tulan latetgwajqa Qotei. ⁴ Deqa a gago gulbe kalil qa iga are latetgeqnu. A kumbra degyeqnu deqa iga na olo kamba Kristen tamo ungasari gulbe ti unub qaji nanqo are latetnjreqnum. ⁵ Kristus a jaqatin koba qoboiey deqa iga a ombla jaqatin koba qoboieyqnum. Dego kere Kristus a are tulan laesonaga iga a ombla are tulan laejunum. ⁶ O ijo was kalil, aqo Timoti wo gulbe eqnum di aqa utru agiende. Gago gulbe dena Qotei na nunqo are latetngosim ningi elenqas. Ariya Qotei na gago are latetgeqnu di aqa utru agiende. Kumbra dena dego Qotei na nunqo are latetngooqnas. Yimqa jaqatin iga qoboieyqnum qaji di ningi dego qoboieyqnsib singila na tigelesqab. ⁷ Iga ningi qa gago areqalo singilatosis endegsi mareqnum, bole, ningi singila na tigelesqab. Iga qalieonum, ningi iga ti beterosim jaqatin eqnum deqa Qotei na ningi iga ti gago are latetgoqnas.

⁸ O ijo was kalil, iga Esia sawaq di gulbe kobaquja item. Gulbe dena iga ugeugeigosiqqa gago singila tulan bunyej. Deqa iga endegsi are qalem, gulbe dena iga moiyoqwas. O ijo was, ningi gago gulbe deqa qalieoiy. ⁹ Bole, iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqwas. Anjam pegiyo tamo na tamo be minjqas, “Ni une ti unum deqa ni moiqam.” Dego kere iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqwas. Qotei na gulbe di iga egej. Di kiyaaqa? Iga gago segi singila qa are qalaim deqa. Iga Qotei aqa singila qa are qaloqnoqom. Agi a na qujai moiyo tamo nanqi olo subq na tigeltjreqnu. ¹⁰ O ijo was, gulbe dena iga moiyoqwa laqnaqa Qotei na gulbe di taqal atetgej. Bunuqna dego a na gago gulbe taqal atetgoqnas. Deqa iga Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mareqnum, bole, a na olo gago gulbe taqal atetgoqnas. Yim iga bole sqom. ¹¹ O ijo was ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa Qotei a nunqo pailyo de ti tamo ungasari gargekoba nanqo pailyo ti quoqnsim iga aqaryaigoqnas. Gam dena ningi na dego iga aqaryaigoqnas. Yim tamo ungasari gargekoba nanqi Qotei tulan binjyoqnaqab.

Pol a Kristen nanqi gisanjrosaijoqnej

¹² O was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, e kumbra bole tinjin segi dauryoqnsim unum. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqnu. Kumbra bole kalil Qotei na osorbeqnu qaji di segi e dauryoqnsim unum. E mandam tamo nanqo powo na kumbra di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyoqnsiq kumbra osorbeqnu qaji di segi e yeqnum. Deqa e na tamo ungasari kalil nanqi kumbra bole gaigai enjreqnum. Agi e na ningi dego kumbra tulan boledamu enqoqnem. ¹³⁻¹⁴ Ijo anjam endi ningi sisiyosib poingwajqa deqa e nenngrenyonum. Bole, ijo anjam qudei qa ningi geregere poingosai unu. Ariya ijo are endegsi unu. Ningi ijo anjam kalil qa poingekritim gilsib diño bati itqab. Yim gago Tamo Koba Yesus a olo bqajqa batiamaq ningi e qa tulan areboleboleingim e kamba dego ningi qa tulan areboleboleibqas.

¹⁵⁻¹⁶ Ijo are miligiq di e nami qalieem, ningi ijo kumbra kalil qa tulan areboleboleingim sqab. Utru deqa e na ningi merngem. “E mati nunqoq bosiy ningi uratngosiy Masedonia sawaq gilsiy dena puluosiy nunqoq olo bqai.” Od, e bati aiyel nunqoq bqajqa are qalem. Di kiyaaqa? Qotei na ningi gereing aiyeltngwajqa deqa. E nunqoq olo bosiy dena Judia sawaq aiga laqnitqa ningi silali qa aqaryaibibqa e gamq di ingi bei qa truquaim deqa ti are qalem. ¹⁷ Ningi endegsib are qaleqnu kiyu. “Pol aqa anjam di a dauryosai. A na iga gisanjej. A mandam tamo nango kumbra dauryoqnsiq deqa a anjam bei maroqnsiq olo urateqnu. A laña odoqnsiq olo saideqnu.” O ijo was ningi e qa degsib are qalaib. ¹⁸ Qotei a tamo bole unu deqa a aqa segi anjam kalil dauryeqnu. Deqa e dego anjam bole segi ningi merngeqnum. E laña odoqnsim olo saidosaieqnum. ¹⁹ Nami aqo Timoti wo Sailas ombla na wauoqnsim Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam palontoqnsim ningi merngoqnem. Ningi qalie, Yesus a dego laña odoqnsiq olo saidosaieqnu. A gaigai Qotei aqa ñam na odeqnu. ²⁰ Qotei a nami ingi bole bole iga egwajqa marej. Kristus a odeqnu deqa Qotei na ingi di iga egwas. Deqa iga Kristus aqa ñam na mareqnum, “Bole.” Osim iga Qotei aqa ñam soqteqnum. ²¹ Qotei a segi na ningi iga ti singilatgeqnu. Singilatgeqnaqa ningi iga ti Kristus beteryejunum. A na qujai iga aqa segi qa marsiq giltgej. ²² Osiqa aqa toqor egsiqqa gago are miligiq di atej unu. Aqa toqor

di aqa Mondor Bole. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna inji bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

Pol a Korin Kristen nanji gulbe enjrqa uratosiq deqa a nanqoq olo bosai

²³ O ijo was, e Qotei aqa ñam na ninji endegsi merngwai. E ninji gulbe enjwa uratosim deqa e olo Korin qureq bosai. ²⁴ Nunqo areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di iga na laña taqatosaieqñum. Iga ninji ti koba na Yesus aqa wau ojeqñum. Di kiyaya? Ninji tulan areboleboleingwajqa deqa. Iga qalieonum, ninji nunqo areqalo Yesus qa geregere singilatosib tigelejñunub.

2

¹ Ariya e olo Korin qureq bosai. E marem, e olo are gulbe na nunqoq bqasai. ² E ninji are gulbetetñgwai di tamo yai na olo ijo are boletetbqas? Ninji segi na ijo are boletetbqa kere. ³ Deqa e nunqoq olo bosiy are gulbe oqa uratonum. E nunqoq bosiy areboleboleibqas di kere. Utru deqa e anjam bei nami nenqrenyosim nunqoq qarinyem. E qalieem, e areboleboleibqas di ninji kalil dego ijo arebolebole di unsib e koba na areboleboleigwas. ⁴ Bole, e are gulbe ti akam ti sosim anjam di nenqrenyem. E ninji are gulbetetñgwa osim anjam di nenqrenyosai. E ninji tulan qalaqalainqeqñum di ninji qalieqajqa deqa e anjam di nenqrenyem.

Ninji na tamo une atej qaji aqa une kobotetiy

⁵ Tamo qujai nami une atej qaji di aqa une qa e anjam koba mernqwasai. Tamo dena e are gulbetetbosai. A ninji kalil are gulbetetñgej. ⁶ Aqa une aqa awai uge ninji gargekoba na a yeb di kerego. ⁷ Deqa bini ninji olo aqa une kobotetosib aqa are latetiy. Yim a are boleqas. Ninji degyqasai di a olo are tulan gulbe ti so uge. ⁸ Deqa ninji a olo qalaqalaiyo kumbra osoryoqñiy. Yim a qalieqas, ninji a torei qoreiyosai. ⁹ E nunqo kumbra tenemtosiy ninji ijo anjam kalil dauryeqñub kiyoi sai kiyoi di qalieqajqa deqa e nami anjam nenqrenyosim nunqoq qarinyem. ¹⁰ Ninji tamo bei aqa une kobotetqab di e kamba dego aqa une kobotetqai. E tamo bei aqa une kobotetqai di e ninji qa osiy Kristus aqa ñamgalaq di kobotetqai. ¹¹ Tamo uge Satan na iga gisanqosim ugeugeigaim deqa e degyqai. Satan aqa areqalo uge ti aqa uli kumbra ti di iga bole qalieonum.

Pol a Taitus unqa marej

¹² O ijo was kalil, e Kristus aqa anjam bole palontqa osim walwelosim Troas qureq di brantem. Brantonam Tamo Koba a na gam waqtetbonaqa e dia aqa wau ojoqñem. ¹³ Bati di e ijo was Taitus itosai deqa e a qa are koba qaloqñem. Deqa e Troas Kristen nanji olo uratñrsim Masedonia sawaq gilem.

Yesus aqa wau tamo nanji qoto bunyeqñub

¹⁴ Qotei a gaigai iga aqaryaieqñanaqa iga Kristus aqa singila na qoto bunyeqñum. Deqa e Qotei tulan binjyeqñum. Iga Qotei aqa wau ojeqñum deqa tamo unqasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji Qotei qa bole poinjreqñu. Nanqo powo di saban quleq ti bolequja bul. ¹⁵ Od, gago wau di qurem quleq ti bul Kristus na Qotei atraiyeqñu qaji. Quleq di tamo unqasari Qotei na eleneqñu qaji nanji ti tamo unqasari padalqa gamq di unub qaji nanji ti nanqoq aiyeqñu. ¹⁶ Quleq dena tamo unqasari padalqa gamq di unub qaji nanji moiyotñjreqñu. Osiqa tamo unqasari Qotei na eleneqñu qaji nanji ñambile enjreqñu. Tamo yai nanji Qotei aqa wau di yqa kere? Tamo dego bei sosai. ¹⁷ Ninji qalie, Qotei aqa anjam maro tamo gargekoba nanji silali oqajqa deqa osib Qotei aqa anjam mare mare laqñub. Ariya iga nanji bul sai. Qotei na iga wau egej deqa iga gisan na wauosaiqñum. Iga Kristus koba na are qujaitosim Qotei aqa ñamgalaq di aqa anjam mare mare laqñum.

3

Yesus aqa wau tamo nanji anjam bunuj mare mare laqñub

¹ Iga gago segi ñam soqtqajqa are unu e? Sai. Tamo qudei na kiyoi ninji na kiyoi iga qa anjam bolequja nenqrenyqab di unqum. Ninji na kiyoi tamo qudei na kiyoi anjam bolequja di sisiyosib gago ñam soqtetgwab di dego unqum. Iga deqa are qalosaieqñum. ² Ninji segi nenqren bulosib gago kumbra qa saeqnsib laqñub. Ninji nenqren bul unub deqa tamo kalil nanji nenqren di sisiyoqñsib iga qa poinjreqñu. Nenqren di gago are miligiq di unu. ³ Kristus a segi na anjam di nenqrenyobulej. Nenqren di Kristus aqaq na bosiq boleq di unu. Nenqren di ninji segi. Agi iga ninji wauetñgeqñum. Kristus a mandam tamo bei aqa singila na anjam di nenqrenyosai. A Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa Mondor aqa singila na anjam di nenqrenyey. A meniñq di nenqrenyosai. A tamo unqasari nanqo are miligiq di nenqrenyey.

⁴ Anjam di aqa utru agiende. Qotei a Kristus aqa ñam na iga wau egej deqa iga aqa wau ojeqñum. Iga qalieonum, Qotei na aqa wau di geregere boletqas. ⁵ Bole, iga segi na

wau di yqa keresai. Deqa iga gago segi singgila na Qotei aqa wau yeqnum degsi marqa keresai. Qotei a segi na iga singgila egeqnaqa iga aqa wau yeqnum. ⁶ Gago wau agiende. Iga Kristus aqa anjam bunuj palonteqnsim laqnum. Anjam bunuj di tamo qudei na dal anjamq di nengrenyosai. Qotei aqa Mondor a segi na babtej. Dal anjam na tamo ungasari nanngi moyotnjreqnu. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo ungasari nanngi nambile enjreqnu.

⁷ Od, dal anjam na tamo ungasari nanngi moyotnjreqnu. Dal anjam aqa wau agide. Dal anjam di Qotei a nami meninq di nengrenyonaqa a rianj ti brantej. Deqa Moses aqa ulatamu rianjonaqa Israel tamo ungasari nanngi aqa ulatamu koqyqa keresai. Nam qamotnjrej. Bunuqna rianj di olo koboej. ⁸ Ariya Mondor aqa wau bunuj unu. Aqa wau dena dal anjam aqa wau tulanj bunyejunu. Mondor aqa wau di olo torei rianjosiq goge oqej. ⁹ Dal anjam aqa wau agiende. A na gago une qa iga mergoqnsiq padaltgeqnu. Bole, dal anjam aqa wau di nami rianj ti bej. Ariya Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam babtej. Wau di olo tulanj rianj koba ti bej. Rianj dena dal anjam aqa rianj tulanj bunyejunu. ¹⁰ Wau bunuj di rianj koba ti unu. Rianj dena wau namij aqa rianj tulanj bunyejunu. Deqa iga wau namij aqa rianj uneqnum di a torei koboej. ¹¹ Wau namij di gaigai sqas keresai. A koboqas. Bole, a rianj ti bej. Ariya wau bunuj gaigai sqas qaji a olo tulanj rianj koba ti unu. Rianj dena wau namij aqa rianj tulanj bunyejunu.

¹² Rianj koba di mondorj bosim gaigai gagoq di sqajqa deqa iga tarinjonaqnsim unum. Deqa iga ulaosaieqnum. Iga rianj deqa mare mare laqnum. ¹³ Iga Moses soqnej dego sai. Moses aqa ulatamu rianj ti soqnej deqa a gara mutu oqnsiq dena aqa ulatamu kabutoqnej. Di kiyayqa? Israel nanngi unaib deqa. Ariya wau namij aqa rianj di koboej. ¹⁴ Israel nanngi areqalo getenjresoqnej deqa nanngi anjam namij sisiyoqneb di nanngo areqalo gara mutu na kabutobulesoqnej. Nanngi nami degsib soqneb agi bini unub. Tamo bei na gara di taqal atqa keresai. Kristus a segi na gara di olo taqal ateqnu. ¹⁵ Od, bati gaigai Israel nanngi Moses aqa dal anjam sisiyeqnum di nanngo areqalo gara mutu na kabutobulejunu. Nanngi nami degsib soqneb agi bini unub. ¹⁶ Ariya tamo nanngi are bulyosib Tamo Koba aqa areq bqab di Qotei na gara di olo taqal atetnjraqas. ¹⁷ Tamo Koba a segi Mondor. Ningi Tamo Koba aqa Mondor ti sqab di nungo une na ningi olo taqatngwa keresai. Ningi bole sqab. ¹⁸ Deqa gago ulatamu olo kabuesqasai. Iga kalil Tamo Koba aqa rianj ya jeqiloq di unobuloqngom. Unocnim rianj di gagoq di tulanj kobaoqnmqa dena iga Tamo Koba a segi buloqnsim sqom. Tamo Koba a na kumbra di iga egeqnu. Tamo Koba a segi Mondor Bole.

4

Qotei aqa wau tamo nanngi web bul unub

¹ Qotei a iga qa dulosiq wau egej deqa iga aqa wau di ojajqa asgigosaieqnu. ² Kumbra uge uge kalil tamo nanngi na ulitoqnsib yeqnum qaji di iga olo qoreiyeqnum. Iga gisanj kumbra na walweloqnsim. Iga Qotei aqa anjam bubulyosaieqnum. Iga boleq di anjam bole segi mareqnum. Deqa tamo kalil nanngi gago kumbra di unoqnsib nanngo are miligiq di qalieeqnum, iga Qotei aqa nangalaq di wau bole yeqnum. ³ Ariya tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nanngi Yesus aqa anjam bole iga palonteqnum qaji di aqa utru poinjrosaiqnu. ⁴ Mandam endeqa gisanj qotei Satan a na tamo ungasari Kristus qa nanngo areqalo singilatosaieqnum qaji nanngo areqalo getentetnjrejunu. Deqa Kristus aqa anjam bole nanngo are miligiq aiqa keresai. Nanngi Kristus aqa suwanj unqa keresai dego. Kristus a segi Qotei. A segi rianj ti unu.

⁵ Ningi quiy. Iga gago segi kumbra qa saosaieqnum. Iga anjam endegsi palonteqnum, “Kristus Yesus a gago Tamo Koba unu deqa iga aqa nam na ningi wawetjgeqnum.” Iga anjam degsi palonteqnum. ⁶ Tulanj nami Qotei a inngi inngi kalil gereiyqa osiq endegsi marej, “Ambru aqaq na suwanj brantqas.” Ariya bunuqna Qotei aqa suwanj di gagoq bosiq gago are miligi suwantetgej. Deqa iga Kristus aqa ulatamu geregere uneqnum. Kumbra dena iga suwanj bole unoqnsim Qotei aqa rianj poiqeqnu.

⁷ O ijo was, inngi tulanj boledamu iga deqa mare mare laqnum qaji di gagoq di unu. Bole, iga singgila saiqoji unum. Iga web jagi na gereiy qaji di bul unum. Deqa tamo kalil nanngi iga nugognsib endegsi qalieeqnum, “Pol a aqa segi singgila na wau di yosaieqnu. A Qotei aqa singgila kobaquja na wau di yeqnu. Singgila dena mandam qaji singgila tulanj bunyejunu.” Tamo kalil nanngi degsib qalieeqnum. ⁸ Gulbe segi segi gargekoba gagoq beqnu. Ariya gulbe dena iga padaltgosaieqnu. Inngi inngi gargekoba na gago areqalo niñaqyetgeqnu. Ariya inngi inngi dena gago areqalo torei ugetetgosaieqnu. ⁹ Jeu tamo nanngi na iga jaqatinj egeqnum. Ariya Qotei a deqa iga uratgosaieqnu. Jeu tamo nanngi dena iga lugoqnsib nejotgeqnum. Ariya nanngi na iga torei ugeugegosaieqnum. ¹⁰ Gago jejamuq di tamo ungasari nanngi gaigai Yesus aqa moyo unobuleqnum. Deqa Yesus aqa nambile dego gago jejamuq di branteqnaq nanngi uneqnum. ¹¹ Iga Yesus aqa wau ojeqnum deqa jeu tamo nanngi na bati gaigai iga moyotgwa

laqñub. Nanjo kumbra dena Yesus aqa ñabile dego gago jejamuq di branteqnaq tamo ungasari nanji neqñub. ¹² Deqa moiyo a gagoq di waueqñu. Ariya ñabile a nunjoq di waueqñu.

¹³ Iga Yesus qa gago areqalo singilateqñum deqa Qotei aqa anjam bei nenngrenq di unu qaji a gagoq di branteqñu. Anjam agiende, “E Qotei qa ijo areqalo singilateqñum deqa e aqa anjam mare mare laqñum.” O ijo was, iga dego Yesus qa gago areqalo singilateqñum deqa iga aqa anjam mare mare laqñum. ¹⁴ Iga qalieonum, Qotei na Tamo Koba Yesus subq na tigeltej deqa mondoñ a na iga dego subq na tigeltgwas. Osim iga ninji ti joqsim Yesus aqa areq osi oqwas. ¹⁵ E anjam di ninji merngonum. Di kiyaya? E qalieonum, kumbra kalil gagoq di branteqñu qaji dena ninji aqaryaingeqñu. Gam dena Qotei a tamo ungasari tulan gargekoba nanji qa are boleiyeqñu. Deqa nanji Qotei binjyoqñsib aqa ñam soqteqñub.

Iga lanj qure qaji inji inji qa are qaleqñum

¹⁶ Deqa iga Qotei aqa wau ojqajqa asgigosaieqñu. Bole, gago jejamu a uge qa laqñu. Ariya gago are miligi a bati gaigai olo boleqñsiq singilaeqñu. ¹⁷ Iga qalieonum, gulbe ti jaqatin ti iga bini qoboieqñum qaji di tulan kokba sai. Nanji sokiñalayosib koboqab. Iga gulbe di eqñum deqa iga qalieonum, mondoñ iga lanj qureq di so bole gaigai sqom. Inji bole bole iga mondoñ oqom qaji di tulan boledamu. Inji bole bole dena mandam qa inji inji tulan bunjnrejñu. ¹⁸ Inji inji iga gago ñamdamu na uneqñum qaji di sokiñalayosim koboqas. Deqa iga inji inji di koqyosaieqñum. Inji bole bole iga gago ñamdamu na unqa keresai qaji di bati gaigai sqas. Deqa iga inji bole bole di koqyoqñsim unum.

5

¹ Iga qalie, gago mandam qaji jejamu endi torei ugeqas. Gago jejamu endi gago tal bul. Mondoñ Qotei na olo tal bei iga egwas. Tal di tamo bei na gereiyosai. Tal di lanj qureq di bati gaigai sqas. ² Iga bini mandam qaji talq endi unum deqa iga akamoqñsim unum. Iga gago lanj qure qaji tal osim gara bul jugwajqa deqa are koba unu. ³ Iga tal di jugwom di iga olo lanja sqasai. Iga jejamu bunuj oqom. ⁴ Iga mandam qaji talq endi unum deqa iga are gulbeigeqnaqa akamoqñsim unum. Iga jejamu bunuj osim gara bul jugwajqa are qaleqñum. Od, iga gago jejamu moiqas qaji endi uratosim olo jejamu ñabile sqas qaji di oqajqa are qaleqñum. Iga jejamu saiqoji sqajqa asgigeqñu. ⁵ Nabile sqajqa gam di Qotei a segi na gereiyetgosiqa aqa Mondor iga egej. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna inji bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

⁶ Deqa iga gaigai are singilatoqñsim unum. Iga qalie, iga mandam qaji jejamu ti unum deqa iga lanj qureq di Tamo Koba a ombla sosaiunum. ⁷ Bini iga Yesus unosaieqñum. Ariya iga a qa gago areqalo singilatoqñsim walweleqñum. ⁸ Od, iga gago jejamu endi uratosim oqsim Tamo Koba a ombla sqajqa are qaleqñum. Lanj qure a gago qure utru sqas. ⁹ Deqa iga bini mandamq endi sqom kiyo lanj qureq oqsim dia sqom kiyo di unum. Iga kumbra Tamo Koba a tulan areareteqñu qaji di dauryqajqa are qaleqñum. ¹⁰ Iga qalieonum, mondoñ iga kalil Kristus aqa ulatamuaq di tigelamqa a na gago kumbra qa iga pegigwas. Iga mandamq endi sosimqa iga kumbra bole yoqñem kiyo kumbra uge yoqñem kiyo di a unsim awai segi segi egwas.

Iga tamo ungasari nanjo are bulyetnjrqajqa deqa waueqñum

¹¹ Iga Tamo Koba a qa ulaoqñsim aqa sorgomq di unum deqa iga tamo ungasari nanjo are bulyetnjreqñum. Iga wau di ugetosaieqñum. Qotei a iga qa qalie bole. Nunjo are miligiq di ninji dego iga qa qalie bole. E degsi are qalonum. ¹² O ijo was, iga gago segi ñam soqtqa marsim anjam endi nenngrenyosai. Ninji gago kumbra qa areboleboleñgwajqa deqa are qalsim anjam endi nenngrenyonum. Tamo qudei nangi lanja babanj na kumbra bole yqajqa arearetnjreqñu. Nanji are miligiq na kumbra bole yqajqa arearetnjrosaeqñu. Deqa ijo was, ninji na tamo nangi di tingitnjroqñsib dalnjroqñiy. ¹³ Tamo nangi di endegsib mareqñub, “Pol a nanari tamo.” Nanjo anjam di bole. Iga Qotei qa are qalsim nanari tamo unum. Ariya iga ninji qa are qalsim areqalo bole ti unum. ¹⁴ Kristus na iga tulan qalaqalajej aqa kumbra dena gago areqalo tigeltetgeqnaqa iga aqa wau ojeqñum. Iga qalieonum, Yesus a iga kalil qa moiyej deqa iga kalil dego moreñobulem. ¹⁵ Od, a iga kalil qa moiyej. Iga ñabile unum deqa iga gago segi jejamu qa are qalsim walwelqasai. Yesus a iga qa moisiq olo subq na tigelej deqa iga a qa are qaloqñsim walweloqñqom.

¹⁶ Deqa bini iga gago areqalo namij na tamo ungasari nanji peginjrosaeqñum. Bole, nami iga gago areqalo namij na Kristus pegiyonem. Ariya bini iga degyosaieqñum. ¹⁷ Deqa tamo bei a Kristus beteryesqas di Qotei na aqa are bulyetimqa a tamo bunuj brantqas. Ninji quiy. Aqa kumbra namij torei koboej. Kumbra bunuj olo brantej.

¹⁸ Kumbra bunuj di Qotei aqaq na bej. Nami iga Qotei ti jeu sonamqa Qotei a olo Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa bini iga a ombla are quajatosim unum. Jeu kobotqajqa

wau di Qotei na iga egej deqa iga aqa anjam mare mare laqnum. ¹⁹ Anjam agiende. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanqi nami Qotei ti jeu sonabqa Qotei na nanqi a ombla are qujaitosib sqajqa marsiq Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa a nanqo une qa olo are qalosaieqnu. Iga Kristus aqa anjam di mare mare laqajqa deqa Qotei na wau egej. ²⁰ Kristus na iga qarinqej deqa Qotei a gago medabu na tamo kalil nanqi metnjreqnu. Iga Kristus aqa anjam palontqnsim tamo kalil nanqi endegsi metnjreqnum, “Ninji jeu kumbra uratosib bosib Qotei ombla are qujaitosib soqniy.” ²¹ O ijo was, Qotei na iga aqaryaigwa marsiq deqa a gago une kalil osiqa Kristus aqa qawarq di atnaqa a une tamo bulej. Kristus a segi une yosaieqnu. Deqa iga Yesus beteryosim dena iga Qotei aqa segi tamo bole une saiqoji sqom.

6

Qotei aqa wau tamo nanqi gulbe iteqnub

¹ Iga Qotei ombla wau eqnum deqa iga ninqi singila na endegsi mernqom, “Qotei a ninqi qa are boleyeqnu aqa kumbra di ninqi lanja urataib.” ² Agi Qotei a nami marej, “E ni padalo sawaq dena oqajqa bati atem. Bati di brantonaqa e ino palyo qusim ni aqaryaimem.” O was ninqi quiy. Qotei na iga aqaryaigwajqa bati brantqo. A na iga padalo sawaq dena elenqajqa bati bini qujai.

³ Tamo ungasari nanqi gago wau endi uge qa marsib ulonqosib neq aiyayib deqa iga na nanqi kumbra uge bei osornqosaieqnum. ⁴ Iga Qotei aqa wau tamo unum deqa iga gaigai tamo ungasari kalil nanqi kumbra bole osornqreqnum. Iga singila na tigelonqnsim gulbe qoboiyeqnum. Gago gulbe agiende. Tamo qudei na iga ugeugeiqnub. Une bei bei na iga niñaqgwa laqnu. Iga are jaqatinqeqnu. ⁵ Jeu tamo nanqi toqon na iga lugoqnsib tonto talq di breiqeqnub. Osib murqumyoqnsib iga qa anjam uge uge marelenqnub. Iga gaigai nqes na ti jaqatinq na ti waukobaeqnum. Iga geregere nqiosaieqnum. Iga bati gaigai mam ti laqnum. ⁶ Iga gulbe kalil di oqnsim kumbra bole jiga saiqoji dauryeqnum. Iga qalie bole ti unum. Iga urur mininq oqosaieqnu. Iga na tamo ungasari nanqi kumbra bole bole enjreqnum. Iga Qotei aqa Mondor Bole aqa singila oqnsim unum. Iga na tamo kalil nanqi qalaqalainjreqnum. Iga lanja medabu na nanqi qalaqalainjrosiaieqnum. ⁷ Iga Qotei aqa anjam bole gaigai mareqnum. Iga Qotei aqa singila oqnsim wau eqnum. Iga gago ban wo na ti ban qonan na ti qoto qa injqi injqi oqnsim dena kumbra bole tintinq dauryoqnsim wau eqnum.

⁸ Tamo qudei nanqi gago ñam soqteqnum. Ariya tamo qudei nanqi gago ñam olo ugeteqnub. Tamo qudei nanqi iga yomuieqnum. Ariya tamo qudei nanqi olo gago kumbra bole babteqnum. Tamo qudei nanqi are qaleqnum, iga gisan tamo. Sai. Iga anjam bole segi mareqnum. ⁹ Tamo qudei nanqi iga qa qaliesai. Ariya tamo gargekoba nanqi iga qa bole qalieeqnub. Iga moiyo tamo bulonum. Ariya iga olo nqabile unum. Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq deqa iga gulbe egeqnu. Ariya gulbe dena iga moiyoqgosaieqnu. ¹⁰ Iga are gulbeiqeqnu. Di unqum. Iga gaigai areboleboleiqeqnu. Iga ñoro saiqoji unum. Di unqum. Iga na tamo ungasari nanqi aqaryaainjreqnum nanqi lan qure qaji ñoro koba elenqeqnub. Iga injqi injqi saiqoji unum. Di unqum. Iga injqi bole bole kalil olo ejunum.

¹¹ O Korin tamo ungasari, iga anjam kalil endi boleq atsim ninqi mernqonum. Iga gago are miligi waqtosim ninqi engekritonum. ¹² Iga gago are miligi getentosai. Iga ninqi tulanq qalaqalainjreqnum. Ariya ninqi nunqo are miligi getentejunub. Ninqi iga koba na are qujaitosiaieqnum. ¹³ Ninqi ijo anqro bul unub deqa e ninqi endegsi mernqwai. Iga gago are miligi waqtosim ninqi qalaqalainjreqnum dego kere ninqi kamba nunqo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy.

Iga Qotei aqa atra tal bul unum

¹⁴ Tamo ungasari Kristus qa nanqo areqalo singilatosaieqnum qaji nanqo kumbra nunqo kumbra ti ombla kerekere sai. Deqa ninqi nanqi ti beterosib koba na laqnaib. Ninqi kumbra bole dauryo qaji tamo unub. Ariya nanqi Qotei aqa dal anjam gotranqo qaji tamo unub. Deqa ninqi nanqi ti beteqqa kere e? Sai. Ninqi suwanqoq di unub. Ariya nanqi ambruq di laqnum. Deqa ninqi nanqi ti beteqqa kere e? Sai. ¹⁵ Kristus Satan wo nanqi aiyel are qujaitosib ombla sqqa kere e? Keresai. Ninqi Kristus qa nunqo areqalo singilateqnum. Tamo ungasari qudei nanqi Kristus qa nanqo areqalo singilatosaieqnum. Deqa ninqi nanqi ti areqalo qujaitosib ombla sqqa kere e? Di dego keresai. ¹⁶ Qotei aqa atra tal ti gisanq qotei nanqo atra tal ti beterosib ombla sqqa kere e? Di dego keresai. Qotei nqabile gaigai unu qaji aqa atra tal agi iga segi. Deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenqyeb unu, “E nanqo ambleq di sosiy walweloqnaqi. E nanqo Qotei sqai. Nanqi ijo segi tamo ungasari sqab.” ¹⁷ Tamo Koba a nami degsi marsiqa olo anjam bei dego endegsi marej, “ Ninqi na tamo ungasari e qa qaliesai qaji nanqi uratnjrsib sasaloiy. Ninqi nanqo kumbra jigat bei ojaib. Ojqasai di e

ningi elenjosiy boletnjgwa. ¹⁸ Osiy e nunjo Abu soqnit ningi ijo segi angro tinjtij sqab.' Tamo Koba singila ti unu qaji a nami degsi marej."

7

¹ O ijo was bole, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. Deqa kumbra jihat kalil gago jejamu ti gago are miligi ti di unub qaji di iga torei uratekritqom. Osim dena iga Qotei aqa njamgalaq di une saiqoji sosim a qa ulaoqnqom. Ulaoqnsim gago jejamu ti gago are miligi ti torei Qotei yekritosim aqa segi kumbra boleq di sosim dauryoqnqom.

Pol a Korin Kristen nanji qa tulan areboleboleiyej

² Deqa ningi nunjo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy. Iga nami tamo qudei kumbra uge bei enjrosaiognem. Iga tamo qudei ugeugeinjrosaiognem. Iga tamo qudei nanjo ingi ingi gisan na yainjrosaiognem. ³ E nunjo jejamuq di une qametnjgwa osim anjam endi merjgosai. Agi e maronum, iga ningi tulan qalaqalaingeqnum. Deqa iga moiqom kiyo iga njabile sqom kiyo di unjum. Iga gago are miligi waqtosim ningi qalaqalaingeqnsim sqom. ⁴ E qalieonum, nunjo kumbra bolequja. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Ijo are miligi ningi qa tulan laejunu. Iga gulbe koba eqnum di unjum. E ningi qa are qaloqnsim dena e tulan areboleboleibeqnu.

⁵ Ariya iga Masedonia sawaq di brantosis bati deqa iga aqaratqa keresai. Sawa dia iga gulbe gargakoba itoqnem. Tamo qudei nanji iga ti anjam na qotoqnem. Iga ulaoqnsim are tonjtonjoqnej. ⁶ Ningi qalie, tamo ungasari are gulbeinjreqnu qaji nanji Qotei na olo are latetnjreqnu. Deqa Qotei na Taitus qarinyonaqa a gagoq bonaqa iga unsimqa gam dena gago are olo laej. ⁷ Od, gam dena Qotei na gago are latetgej. Gam dena segi sai. Taitus a nami nunjo ambleq di sonaqa ningi na aqa are lateteb a degsi mergonaq qunamqa gam dena dego Qotei na gago are latetgej. Taitus a ningi qa iga endegsi saigej. Ningi e olo nubqajqa are koba qaloqnsib nunjo une qa are ugeingeqnu. Osib ningi e ombla are quajitosib sqajqa singilaeqnu. Taitus a ningi qa iga degsi saigej deqa e tulan areboleboleibeqnu.

⁸ E qalieonum, anjam e nami nengrenyem qaji di ningi sisiosiy are gulbeingej. Ariya e deqa are ugeibosai. Bole, nami e are ugeibej. Ariya bini sai. Anjam e nengrenyem qaji dena ningi are gulbeingej. Sokiñalayonaq nunjo are gulbe di olo koboej. ⁹ Deqa e bini areboleboleibeqnu. Ningi are gulbeingej e deqa areboleboleibosai. Ningi are gulbeingej ariya bunuqna ningi olo are bulyeb deqa e areboleboleibeqnu. Qotei a segi na are gulbe di ningi engej. Deqa gago anjam nengrenyem qaji dena ningi yala ugeugeingosai. ¹⁰ Are gulbe Qotei na tamo ungasari nanji enjreqnu qaji dena nanjo are olo bulyetnjreqnu. Deqa Qotei na nanji elenqnu. Nunjo are gulbe di ingi uge sai. Di ingi bole. Iga deqa are ugeigwasai. Ariya mandam tamo nanji are gulbe eqnub di ingi uge. Dena nanji moiyo gam tureqnu. Di kiyayaq? Nanji are bulyosai deqa. ¹¹ Ningi geregere are qaliy. Are gulbe Qotei na ningi engej qaji dena ningi olo singilatngej. Agi bini ningi kumbra bole bole yeqnub. Are gulbe dena Qotei na nunjo are tigeltetnjgonaga ningi tamo qujai nami une atej qaji di a njrintej. Osib ningi Qotei ulaiyosib aqa sorgomq di geregere soqneb. Qotei na nunjo are tigeltetngej deqa ningi iga qa are koba qalsib tamo une atej qaji di aqa une gereiyetqa waukobaeb. Ningi kumbra kalil di yeb deqa iga qalieonum, ningi tamo bole une saiqoji unub.

¹² O ijo was, e nami anjam nengrenyosim nunjoq qarinyem. Ningi na tamo une atej qaji aqa une gereiyetqajqa e deqa osim anjam di nengrenyosai. Tamo agi tamo dena une yej qaji a qa dego e are qalsim anjam di nengrenyosai. Ningi na iga tulan qalaqalaingeqnub nunjo kumbra di Qotei aqa njamgalaq di boleq dqajqa deqa e anjam di nengrenyem. Yim ningi qalieqajqa, nunjo kumbra di bolequja. ¹³ Nunjo kumbra bole degsi unu deqa gago are tulan laejunu.

Gago are laejunu deqa iga areboleboleibeqnu. Ariya iga olo tulan areboleboleibeqnu. Di kiyayaq? Ningi na Taitus aqa are gulbe kobotetosib are boleteteb deqa. ¹⁴ Anjam kalil e ningi qa Taitus saiyem qaji di bole. Deqa e ijo anjam deqa jemaibosai. E nunjo kumbra bole kalil qa Taitus saiyosim nunjo ñam soqtem. Taitus a qalie, anjam iga ningi qa a saiyem qaji di bole. ¹⁵ Bati Taitus a nunjoq bonaqa ningi a ulaiyosib a osib aqa anjam dauryoqneb. Nunjo kumbra bole di Taitus aqa areqaloq di unu deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. ¹⁶ E ningi qa are singilatosis qalieonum, ningi kumbra bole kalil yoqnsib sqab. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

8

Kristen nanji silali koroiyeb

¹ O ijo was ningi quiy. Qotei a Kristen tamo ungasari Masedonia sawaq di unub qaji nanji qa are boleiyey. Iga deqa ningi saingonam quiy. ² Masedonia Kristen nanji ingi tulan saiqoji sosib gulbe qoboieyqneb bati deqa Qotei na nanji singilatnjrnaqa nanji

areboleholeinjrnaga Judia Kristen nanngi aqaryainjrqa marsib silali koba koroiyeb. ³ E deqa ningi merngwai. Masedonia Kristen nanngi nanngo segi areqalo na silali di koroiyeb. Nanngo silali kiñala soqnej di nanngi koroiyeb. Osib nanngi na nanngo kumbra di bunyosib olo silali tulan koba koroiyeb. ⁴ Nanngi na iga waingosib endegsib mergoqneb, “Ningi iga odgibqa iga ningi beterngosim Qotei aqa tamo ungasari nanngi silali qa aqaryainjrrom.” ⁵ O ijo was, iga nami are qalem, Masedonia Kristen nanngi silali koroiyqab. Ariya nanngi kumbra di olo bunyosib Qotei aqa areqalo dauryosib nanngo segi jejamu Tamo Koba Yesus yeb. Osib iga dego egeb.

⁶ Qotei a nami ningi qa dego are boleiyej deqa Taitus a silali koroiyqajqa wau di nunngo ambleq di tigeltej. Deqa iga Taitus singila na minjem, “Ni olo Korin Kristen nanngoq aisim wau di kobotime.” ⁷ O ijo was, bati gaigai ningi kumbra tulan boledamu yeqnub. Agi ningi Qotei qa nunngo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa waukobaqneb. Ningi Qotei qa bole qalieeqnub deqa ningi aqa wau ojqajqa tulan singilaeqneb. Osib ningi na iga tulan qalaqalaeqneb. Ariya Qotei a ningi qa are boleiyej deqa ningi silali koroiyqajqa wau di dego yosib silali koba atib soqnem.

⁸ E ningi wau di yqajqa waingwasai. Kristen tamo ungasari qudei nanngi wau di yqajqa tulan singilaeqneb. Nanngo kumbra deqa agi e na ningi saingonum. Deqa ningi dego qalaqalaiyo kumbra qa tulan singilaosib silali koroiyqajqa wau di yiy. Yibqa e unsiy marqai, “Bole, ningi qalaqalaiyo kumbra yeqnub.” ⁹ O ijo was ningi qalie, gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyej. A nami lan qure qaji ñoro koba ti soqnej. Sosiqa a ningi qa osiqa ñoro di olo uratosiqa ingi tulan saiqoji soqnej. Di kiyaaqa? Ningi kamba lan qure qaji ñoro koba oqajqa deqa.

¹⁰ Silali koroiyqajqa wau deqa e olo ijo areqalo bei ubtosiy merngwai. Wausau bei nami ningi namoqna silali koroiyqajqa wau di tigelteb bati deqa ningi wau di yqajqa tulan arearetnegej. ¹¹ Deqa bini ningi wau di olo kobotqa singilaoiy. Ningi degyqab di bolequja. Nami ningi wau di yqajqa are tulan prunqoqnej. Deqa bini ningi silali soqnim singilaosib wau di kobotiy. ¹² Ningi silali koroiyqa are soqnim ningi koroiyiy. Yim Qotei a ningi qa tulan areboleholeiyqas. Ningi silali saiamqa di ungum. Koroiyaib. Qotei a deqa njirinqasai. Ningi silali soqnim di koroiyiy.

¹³ Ningi gulbe koba qoboiesoqneb tamo qudei nanngi olo gulbe saiqoji sqab e deqa ningi merngosai. Iga kalil kerekere unum. ¹⁴ Deqa bini ningi ingi koba ejunub qaji ningi na tamo qudei ingi qa truqueqneb qaji nanngi aqaryainjroqniy. Bunuqna ningi ingi qa truqaqbqa nanngi na kamba olo ningi aqaryaingwab. Ningi kumbra degyqab di ningi kalil kere na sqab. ¹⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi ingi koba koroiyeb qaji nanngi ingi uynab menetnjrnaga ingi oto bei uratosai. Tamo nanngi ingi kiñala koroiyeb qaji nanngi dego ingi uynab menetnjrnaga ingi bei qa truquosai.”

Pol a tamo qudei nanngi qarinjrnaga Korin Kristen nanngoq ayieb

¹⁶ E Qotei tulan binjyeqnum. Di kiyaaqa? A na Taitus are pruptetonaqa a iga ti are qujaitosiqa ningi qa are koba soqnej. ¹⁷ Iga Taitus minjem, “Ni olo Korin Kristen nanngoq ayieb.” Onaqa Taitus a aqa segi areqalo na odosiq silali koroiyqajqa wau deqa tulan singilaoisq nunngoq ayiej. ¹⁸ Iga Kristen was bei osim Taitus ombla qarinjrnagam nunngoq ayieb. Was bei di a ñam ti unu. A Yesus aqa anjam bole maro qaji tamo. Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi a qa qalie bole. ¹⁹ Di segi sai. Kristen nanngi na a gilteb deqa a iga ti koba na walweloqnsimqa silali koroiyqajqa wau di taqateqnum. Wau di aqa utru agiende. Qotei a Kristen nanngi sougetejunub qaji nanngi qa are boleiyeqnu. Iga wau di taqateqnum deqa Tamo Koba aqa ñam tulan goge oqeqnaqa tamo kalil nanngi unoqnsib iga qa mareqneb, “Bole, nanngi wau di yqajqa tulan singilaeqneb.” ²⁰ O ijo was kalil, silali koroiyqajqa wau di tamo qudei na yomuiyaib deqa iga was bei di osim koba na silali di taqateqnum. ²¹ Gago are endegsi unu. Iga kumbra bole segi gaigai yoqnoqom. Tamo ungasari kalil Tamo Koba a ombla nanngoq ñamgalaq di iga kumbra di yoqnoqom.

²² Ariya iga gago Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus was de wo nanngi ayiel daurnjrsiq koba na nunngoq ayieb. Was bei di agi iga nami bati gargekoba aqa kumbra tenemtoqnem. A Qotei aqa wau ojqajqa singilaoqnej iga degsi unoqnem. Bini a silali koroiyqajqa wau di ojqajqa tulan singilaeqnu. A qalie, ningi kumbra bole yo qaji tamo unub. A degsi qalieosiq deqa a silali koroiyqajqa wau di ojqajqa tulan singilaeqnu.

²³ Ningi Taitus qalie. A e ombla ningi qa are qaloqnsim waukobaqneb. Ningi gago Kristen was ayiel nanngi di dego qalie. Nanngi Qotei aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi qa wau bole yeqnub. Nanngo wau dena nanngi Kristus aqa ñam tulan soqteqneb. ²⁴ Deqa ningi na was ayiel nanngi di kumbra bole enjroqniy. Yim Kristen kalil nanngi nunngo kumbra di unsib marqab, “Bole, nanngi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub.”

Osib qalieqab, “Pol a Korin Kristen nanngo kumbra bole qa iga saigeqnu di a gisanjosaeqnu. A anjam bole saigeqnu.”

9

Silali koroiyqajqa wau

¹ Iga silali koroiyeqnum di Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjrqaqqa deqa. Ningi wau di qalieonub deqa e olo anjam olekoba tortoryosiy nenngrenyqasai. ² E qalieonum, ningi wau di yqajqa are tulan prunggeqnu. Deqa e gaigai Masedonia Kristen nanngo njamgalaq di nunngo nam soqteqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Wausau bei nami Akaia sawaq di Korin Kristen nanngi silali koroiyqajqa wau di tigeltqa mareb.” Od, ningi wau di yqajqa tulan singilaeqnu. E na Masedonia Kristen nanngi nunngo kumbra deqa sainjreqnam quocnsib nanngi gargekoba dego wau di yqajqa are prungjreqnu. ³ E nanngi endegsi minjrem, “Korin Kristen nanngi silali koroiyqajqa tulan singilaeqnu.” Ariya e nunngo nam lanja soqto uge deqa ningi silali di koroiyiy. Utru deqa e was qalub nanngi di qarinjrnjam nunngoq ayeb. ⁴ E qalieonum, ningi silali di koroiyosib atib sqas. Soqnim Masedonia Kristen qudei nanngi e ombla na nunngoq bosim ningi nami silali di ateb unu degi ungom. Iga bosim degi unqasai di iga ningi ti jemaigo uge. ⁵ E are qalem, e was qalub nanngi di minjritqa nanngi namoqna aisib nunngo silali ningi nami koroiyqa mareb qaji di ningi koba na gereiyqab. Gereiyibqa e bunuqna bosiy oqai. Yim tamo ungasari kalil nanngi silali di unsib qalieqab, bole, ningi nunngo segi areqalo na silali di ateb unu. E ningi silali di koroiyqajqa waingosaiqnem nanngi degsib qalieqab.

⁶ Ningi geregere are qaliy. Tamo a ingi kiñala yagwas di a ingi kiñala olo oqas. Tamo a ingi koba yagwas di a ingi koba olo oqas. ⁷ Deqa ningi segi segi kalil silali atqajqa are soqnim silali atoqniy. Ningi are gulbe na silali ataub. Ningi tamo bei na waingm deqa silali ataub. Ningi nunngo segi areqalo dauryosib are bole na silali atoqniy. Yim Qotei na ningi tulan qalaqalaingoqnaqas. ⁸ Qotei a ningi qa are boleiyosim ingi bole bole gaigai engoqnaqas kere. Deqa ningi tulan kere na sosibqa dena wau bole bole yoqniy. ⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu,

“Tamo qudei nanngi saga yago breiyo bul nanngo ingi ingi jeiyoqnsib tamo ingi saiqoji nanngi enjreqnub.

Deqa nanngo kumbra bole bati gaigai sqas.”

¹⁰ O ijo was ningi qalie, Qotei a na qujai tamo nanngi saga yago enjreqnaqa nanngi breiyeqnu. Osiqa tamo nanngi bem enjreqnaqa nanngi uyeqnu. Dego kere Qotei na ingi ingi engoqnimqa ningi tulan kere na sqab. Deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjroqniy. Tamo nanngi saga yago breiyeqnu ingi koba oqeleneqnu dego kere nunngo silali koroiyqa wau di tulan boleqnaqas. ¹¹ Qotei na ingi ingi koba engoqnimqa ningi na kamba Kristen nanngi silali qa aqaryainjrqaqqa tulan kere na sqab. Deqa ningi silali di koroiyosib gago banq di atib iga na osi aisim Kristen nanngi enjrimqa nanngi deqa Qotei binjiyoqnsib sqab. ¹² Nunngo wau dena Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjrimqa nanngi kere na sqab. Nanngi ingi bei qa truquqasai. Di segi sai. Nunngo wau deqa nanngi Qotei tulan binjiyoqnaqab. ¹³ Ningi wau di yqab di Qotei aqa tamo ungasari nanngi unsib qalieqab, bole, ningi Kristus aqa anjam bole singila na ojoqnsib aqa medabu dauryeqnu. Od, ningi na Kristen nanngi silali kobaquja na aqaryainjroqnaqab di nanngi nunngo kumbra di unoqnsib Qotei aqa nam soqtoqnaqab. ¹⁴ Osib qalieqab, “Bole, Qotei a Korin Kristen nanngi qa are tulan boleiyeqnu.” Nanngi degsib qalieosib ningi tulan qalaqalaingosib ningi qa Qotei pailyoqnaqab. ¹⁵ O ijo was ningi quiy. Qotei a ingi tulan kobaquja iga egej. Ingi di agi Kristus. Ingi di aqa utru iga geregere ubtosim marqa keresai. Qotei na ingi di iga egej deqa iga a tulan binjiyoqnaqom.

10

Tamo qudei nanngi Pol qa yomuoqneb

¹ Ningi qudei e qa yomuoqnsib endegsib mareqnu, “Pol a nami iga koba na sosiqa aqa segi nam aguq atoqnsiqa laesoqnej. Ariya a sawa isaq di sosiqa iga qa nriñoqnsiqa anjam singila na mergeqnu.” O ijo was ningi mati Kristus aqa kumbra qa are qaliy. A aqa segi nam aguq atoqnsiqa laesoqnej. ² Deqa e nunngoq bosiy Kristus aqa kumbra di dauryosiy laesqai. E ningi qa nriñqasai. Ariya tamo qudei nanngi are qaleqnu, iga mandam tamo nanngo kumbra dauryoqnsim laqnum. Tamo nanngi di e na nriñtnjrnsiy anjam singila na minjrjai. E laesqasai. ³ Bole, iga mandamq endi laqnum. Ariya iga mandam tamo nanngo kumbra na qotosaeqnum. ⁴ Qotei na qoto qa ingi ingi iga egej. Ingi ingi di Qotei aqa singila ti unu. Di mandam qaji ingi ingi sai. Iga dena qotoqnsim gago jeu tamo nanngo singila gotranyeqnum. ⁵ Areqalo uge ti gisan anjam ti di iga na gotranyeqnum. Kumbra uge kalil ningi Qotei qalieqajqa gam getentetjgeqnu qaji di dego iga na gotranyeqnum. Gago wau

agiende. Iga na tamo ungasari nanjo are tigeltetnjreqnam nanji nanjo areqalo kalil Kristus yekriteqnum. ⁶ Deqa ijo was, iga ninji qa tarijeqnum. Ningi gago anjam kalil dauryekritibqa iga na tamo kalil Qotei aqa anjam gotranjeqnum qaji nanji njolawotnjrqom.

⁷ Ningi lanja baban na tamo nanjo kumbra tenemtoqnaib. Ningi geregere tenemtoqniy. Tamo bei a endegi marqas, “E Kristus aqa tamo.” Ariya tamo di a olo endegi poiym, a Kristus aqa tamo qa marqas deqa iga dego Kristus aqa tamo unum. A degsi poiym. ⁸ Tamo Koba a na iga singila egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga ninji singilatngwajqa deqa wau ojeqnum. Iga ninji ugeugeingwajqa deqa wau ojosaieqnum. E gago wau deqa gago nam kiñala soqtqai. E degyqai di e jemaibqasai. ⁹ Ariya ninji endegsib are qalaib, “Pol a iga ula egwajqa deqa anjam singila na nenngrenjoqnsiq gagoq qarinyeqnu.” Ningi degsib are qalaib. ¹⁰ Bole, tamo qudei nanji e qa endegsib yomueqnum, “Pol a anjam singila na nenngrenjoqnsiq gagoq qarinyeqnu. Ariya a gago ambleq endi sosisq anjam mergoqnej di a singila saiqoji soqnej. Anjam palontqa wau dego a qaliesai bole sai.” ¹¹ Tamo qudei nanji e qa degsib yomueqnum. Deqa tamo deqaji nanji endegi poinjrem. Anjam iga sawa isaq endi sosim nenngrenjeqnum qaji di iga nunjo ambleq di sosim dauryeqnum.

¹² Tamo qudei nanji diqoqnsib nanjo segi nam soqtqnum. Iga nanji unub dego sai. Gago kumbra ti nanjo kumbra ti ombla kerekere sai. Tamo nanji di mareqnum, “Gago kumbra bole. Tamo kalil nanjo kumbra bolesai.” Nanji degsib mareqnum. Di kiyaaq? Nanji powo tulan saiqoji unub deqa. ¹³ Iga nanji unub dego sai. Iga gago segi nam soqtqnum qasai. Wau Qotei na egej qaji deqa segi gago nam soqtqnum. Wau bei Qotei na egej qaji agiende. Iga na ninji Korin Kristen wauetnjeqnum. ¹⁴ Iga Qotei aqa wau tamo kalil qa namoosim nunjoq di wau utru atsim Kristus aqa anjam bole ninji mernjoqnem. Iga tamo qudei nanjo wau bajinjosaiqnem. ¹⁵ Wau Qotei na egej qaji di segi iga ojqajqa singilaoqnsim gago nam soqtqnum. Iga tamo qudei nanjo wau Qotei na egosai qaji deqa gago nam soqtosaieqnum. Gago are endegi unu. Nunjo areqalo Yesus qa singilateb qaji di tulan boleqnum qaga gago wau dego nunjoq di tulan kobaoqngas. ¹⁶ Kobaoqnumqa iga nunjo sawaq dena tigelosim sawa sawa isaq giloqnsim dia Yesus aqa anjam mare mare laqnum. Tamo qudei nanji nami wauoqneb qaji sawa iga deq gilqasai. Iga nanjo wau qa gago nam soqtqasai.

¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenjeb unu, “Tamo bei a nam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa nam segi soqtme.” ¹⁸ Iga qalie, tamo bei a aqa segi nam soqtqas di a Tamo Koba aqa njangalaq di nam saiqoji sqas. Ariya Tamo Koba a na tamo bei aqa nam soqtetqas di a nam bole oqas.

11

Tamo qudei nanji gisanjoqnsib Qotei aqa wau tamo buleqnum

¹ Ningi e odbibqa e olo nanari anjam kiñala merngwai. Ningi e odbqa kereamqa e odbiy. ² Aqo Qotei wau gago are koba endegi unu. Ningi Kristus a segi qujai areiyosib aqa sorgomq di soqniy. Tamo bei na aqa dunje nami sambalaosai qaji di osim tamo qujai yim a na oqas dego kere e ninji Kristus aqa banq di atem. ³ E amal uge Satan qa are qalsim deqa e ninji qa ulaeqnum. A nami Iv gisanyoanaqa a une atej. Une dena nunjo areqalo ugetetngimqa ninji Kristus a segi qalaqalaiyqa urataib deqa e ulaeqnum. ⁴ E qalieonum, tamo qudei nanji nunjoq boqnsib gisanjoqnsib Yesus bei qa anjam palontoqnsib mernjeqnum. Yesus bei deqa iga nami anjam palontosaiqnem. Tamo nanji di mondor bei qa dego ninji mernjeqnum. Di gisanj mondor. Mondor bei deqa iga nami ninji mernjosaiqnem. Yesus aqa anjam bole iga nami ninji mernjoqnem qaji di dego tamo qudei nanji bubulyoqnsib olo anjam bei ninji mernjeqnum. O ijo was ninji kiyaaq gisanj anjam di quoqnsib bole edegeqnum?

⁵ Ningi qudei endegsib are qaleqnum, “Tamo nanji di Qotei na bole qarinjnaq gagoq beb.” Di sai. Qotei na nanji qarinjrosai. Ningi quiy. Tamo nanji di nam ti unub ariya e dego nam ti unum. Deqa tamo nanji dena e bunbosai. ⁶ Bole, e anjam marqajqa medabu gulbeibeqnu. Di unum. E powo qa truquosaieqnum. Kumbra kalil e nunjo ambleq di yoqnem qaji dena e ijo powo babteqnam ninji unoqneb.

⁷ Ningi qalie, e Qotei aqa anjam bole ninji mernjoqnem bati deqa e nunjo silali ingi ingi yaingosaiqnem. Ijo kumbra dena e ijo segi nam aguq atoqnem. Di kiyaaq? Nunjo nam olo goge oqwjajqa deqa. E kumbra di yoqnem di e une atoqnem e? Sai. ⁸ E Kristen tamo ungasari qure qureq di unub qaji nanjoq dena silali oqnsim olo nunjo ambleq di Qotei aqa wau lanja ojoqnem. E nunjo silali yaingosaiqnem. Ijo kumbra dena e qure qureq di Kristen nanjo silali bajinobuloqnem. ⁹ Bati e nunjo ambleq di ingi ingi qa truquoqnsimqa e na tamo bei gulbe yosaiqnem. E ninji gulbe engwajqa tulan uratoqnem agi bini e degsi unum. Bati bei Kristen was qudei nanji Masedonia sawaq dena Korin qureq bosib ingi ingi qa e aqaryaboqneb. Gam dena e ninji gulbe engwajqa uratoqnem. ¹⁰ Kristus aqa anjam bole ijoq di unu deqa e ninji endegi merngwai. E nunjo silali yaingwa urateqnum. Ijo

kumbra deqa e ijo segi ñam soqteqnum. E degoqnsiy sqai. Akaia sawaq di tamo qudei na e getentbqasai. ¹¹ E ningi qalaqalaingosaeqnum deqa e kumbra di yeqnum kiyo? Sai bole sai. Qotei a qalie, e ningi tulan qalaqalaingeqnum.

¹² E nungo silali yaingwa urateqnum. E degoqnsiy sqai. Tamo qudei nanngi nungo ñamgalaq di iga bul sqa marsibqa nanngo segi ñam soqteqnum. Deqa e nanngi gam getentetnjoqñai. ¹³ Tamo nanngi di Qotei na qarinjñrosai. Nanngi Yesus aqa wau tamo bolesai. Nanngi gisanjoqnsib nanngo segi kumbra uge bulyoqnsib tamo bole buleqnum. Yeqnab tamo ungasari nanngi na unjroqnsib mareqnum, “Nanngi Kristus aqa wau tamo bole.” ¹⁴ O ijo was ningi nanngo kumbra di unsib deqa tulan prugaib. Iga qalie, Satan a dego gisanjoqnsiqa aqa segi kumbra uge bulyoqnsiqa Qotei aqa lan angro bole suwanjoq di unub qaji nanngi buleqnu. ¹⁵ Satan a kumbra degyeqnu deqa aqa wau tamo nanngi dego nanngo kumbra uge bulyoqnsib Qotei aqa wau tamo bole buleqnum. Deqa iga nanngo kumbra di unsim tulan prugwasai. Mondon Qotei na tamo nanngi di nanngo une deqa kambatnjrsim awai ugedamu enjrqas.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a gulbe gargekoba itoqnej

¹⁶ E olo merngwai. Ningi e nanari tamo edegaib. Unngum, ningi e nanari tamo edegwab di kere. Deqa ningi e odbibqa e olo ijo ñam kiñala soqtqai. ¹⁷ E Tamo Koba aqa areqalo dauryosim anjam endi marosaieqnum. E nanari tamo bulosim deqa e anjam endi maroqnsim ijo segi ñam soqteqnum. ¹⁸ Tamo gargekoba nanngi mandam tamo nanngo kumbra dauryoqnsib nanngo segi ñam soqteqnum. Deqa e dego kumbra di dauryosiy olo ijo ñam kiñala soqtqai.

¹⁹ Ningi segi qa mareqnum, “Iga powo koba ti unum.” Ariya ningi kiyaaq olo nanari tamo nanngi odnjreqnabqa nanngi nanari anjam ningi merngeqnum? ²⁰ Nungo kumbra agiende. Tamo bei na ningi a lanja kangalyqajqa mernjimqa kiyo, nungo ingi ingi saitimqa kiyo, nungo ingi ingi gisan na yainjimqa kiyo, aqa segi ñam soqtimqa kiyo, nungo ula ponjimqa kiyo ningi a odyqab. ²¹ O ijo was, iga tamo nanngi di bul sai. Iga singila saiqoji unum deqa iga na gulbe deqaji ningi engwa keresai. E deqa jemaibqas e? Sai.

Tamo nanngi di nanngo segi ñam soqtqajqa ulaosaieqnum. Deqa e kamba dego ijo segi ñam soqtqai. O ijo was, e nanari tamo bulosiy deqa anjam endegi merngwai. ²² Tamo nanngi di mareqnum, “Iga Hibu tamo.” Ariya e dego Hibu tamo. Nanngi mareqnum, “Iga Israel tamo.” E dego Israel tamo. Nanngi mareqnum, “Iga Abraham aqa moma tintinj.” E dego Abraham aqa moma tintinj. ²³ Nanngi mareqnum, “Iga Kristus aqa wau tamo.” O ijo was, e nanari tamo bulosiy endegi marqai, e dego Kristus aqa wau tamo. Agi e na tamo nanngi di tulan bunjnrsimqa ñes na ti jaqatin na ti Kristus aqa wau ojeqnum. Bati gargekoba jeu tamo nanngi na e tonto talq di waiboqneb. Osib e lubogargekoboqneb. Bati gargekoba e moiqa jojomognum. ²⁴ Bati 5 Juda nanngi na e kumbainbo gargekoboqneb. Sisiyeb 39. ²⁵ Bati qalub nanngi bu toqon na e luboqneb. Bati qujai nanngi na e moiyoqbqa marsib meninj na luboqneb. Bati qalub e qobun na gileqnam qobun a padalej. Qobun a padalonaq qolo ti qanam ti e yuwalq di otosi laqnem. ²⁶ Bati gargekoba e sawa isaq singa na walweloqnem. Yeqnam ya koba doqnsiqa ya na e padaltbqa jojomognej. E gamq di walweleqnamqa bajinj tamo nanngi gam getentognsibqa e lubqa laqneb. Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti dego e lubqa laqneb. Qure qureq di, wadau sawaq di, yuwalq di dego e padalqa jojomognum. Gisan Kristen nanngi na dego e ugeugeibqa laqneb. ²⁷ E ñes na ti jaqatin na ti waukobaoqnem. Qolo gargekoba e waukobaoqnsim ñeiosaiognum. E mam ti laqnem. E ya qarboqnej. Bati gargekoba e ingi saiqoji soqnum. Bati gargekoba e yorbeqnaqa e ijo jejamu kabutqajqa gara saiqoji soqnum. ²⁸ Ariya bini gulbe qudei dego ijoq di branteqnum. Gulbe kobaquja bei agiende. E bati gaigai Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi qa are koba qaleqnum. Nanngi bole unub kiyo sai kiyo deqa e nanngi qa tulan are koba qaleqnum. ²⁹ Deqa Kristen was bei aqa singila saiamqa e was deqa are koba qalsiy e dego singila saibqas. Ingi bei na Kristen was bei a uneq waiyimqa e was deqa are koba qalsiy are ugeibqas.

³⁰ O ijo was, gam bei saibqo deqa e ijo segi ñam soqtqai. Gulbe bei bei ijoq beqnu deqa ningi poingeqnu, e singila saiqoji unum. E deqa qujai ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai. ³¹ Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei a qalie, e anjam bole mareqnum. E gisanosaieqnum. Deqa iga bati gaigai Qotei binjyoqñom. ³² Damaskus qureq di Mandor Aretas a na qure taqato qaji tamo minjnaqa a qoto tamo qudei nanngi qarinjñnaqa nanngi qure aqa siranme kalil taqatoqneb. Di kiyaaq? E ulanqa laqnitqa nanngi na e ojsib tonto talq di waibqajqa deqa. ³³ Ariya Kristen was qudei nanngi na e aqaryaibosib gumbaq di jigsib qure aqa jen gogetosib sil na gumba tontosib jen aqa siranme kiñalaq dena e ura uratbonab jen oqeq aiyem. Aisim qure taqato qaji tamo aqa banq dena ulanem.

12

Qotei na ɲeioobilqei Pol osoryej

¹ E gam bei saibqo deqa e olo ijo ñam soqtqai. Bole, e ijo ñam soqtqai kumbra dena e aqaryaibqa keresai. Di unɲum. Tamo Koba a na ɲeioobilqei bei e nami osorbej deqa ɲingi saɲɲit quiy. ² ɲeioobilqei agiende. Wausau 14 koboej endi Qotei na Kristus aqa tamo bei osi oqsiqa torei laɲ qureq oqej. Laɲ qure di tulaɲ goge koba. Tamo oqej qaji di e qalie. Tamo di agi e segi. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. ³⁻⁴ E qalieonum, Qotei na tamo di osi oqsiqa laɲ qureq oqej. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. A laɲ qureq oqsiq dia anjam bei quej. Anjam di aqa damu tamo bei na ubtosim marqa keresai. Anjam di marqajqa getento koba. ⁵ E tamo di aqa ñam soqtqai. E ijo segi ñam soqtqasai. E siɲgila saiqoji unum deqa qujai e ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.

⁶ E ijo segi ñam soqtqai di e nanari tamo sqasai. Di kiyaqa? E anjam bole marqai. E gisanqasai. Ariya e ijo segi ñam soqtqqa uratonum. Tamo qudei nangi ijo kumbra qa ti ijo anjam qa ti are qalsib ijo ñam soqtqetbaib di kere. Nanɲi ijo ñam laɲa soqtqetbaib.

Qotei a gulbe qarinyonaq Pol aqa jejamuq aiyej

⁷ Qotei a ɲeioobilqei tulaɲ boledamu e osorbonaq unem. Ariya e di unsiy olo diqaim deqa Qotei na gulbe uge sil luwit bul qarinyonaq ijo jejamuq aiyej. Gulbe di Satan na ojsiqa dena e ugeugeibeqnu. ⁸ Deqa e siɲgila na Qotei pailyoqalubtem, “O Abu, ni na gulbe di olo taqal atetbime.” ⁹ Onaqa Qotei a saidosiq endegsi merbej, “Ni siɲgila saiqoji unum deqa e ni olo siɲgilatmoqnqai. Osiy ni qa are boleiboqnqas. Dena ni keretmɲas.” Qotei na e degsi merbej deqa e siɲgila saiqoji unum di unɲum. E olo areboleboleiboqnqas. Yim Kristus aqa siɲgila ijoq di sqas. ¹⁰ E Kristus aqa ñam qa siɲgila saiqoji sqai kiyo, tamo qudei na e misilinboqnqab kiyo, e gulbe oqnqai kiyo, jeu tamo nanɲi na e ugeugeiboqnqab kiyo, e waukobaonqai kiyo di unɲum. E deqa areboleboleiboqnqas. Di kiyaqa? E siɲgila saiqoji sqai bati di e Kristus aqa siɲgila ti sqai.

Korin Kristen nanɲo areqalo Yesus qa siɲgilateb qaji di Pol na olo siɲgilatetɲrej

¹¹ Anjam e mareqnum qaji endi nanari anjam. ɲingi segi na ijo are tigeltetbeqnu deqa e nanari anjam endi mareqnum. ɲingi ijo kumbra bole ubtosiaeɲnu deqa e segi kamba ijo kumbra bole ubteqnum. Bole, e ñam saiqoji. Ariya kiyaqa ɲingi na olo tamo qudei nanɲo ñam soqtqosib mareqnu, “Tamo nangi di Qotei aqa anjam maro tamo bolequja”? O ijo was ɲingi quiy. Tamo nanɲi dena e buɲbosai. ¹² Agi e nuɲgo ambleq di sosim maɲwa gargekoba babtoqnum dena ɲingi endegsib qalieeb, Qotei na e qarɲɲbej. E siɲgila na tigelosɲnim gulbe qoboiyoqnsim maɲwa ti wau siɲgila ti gargekoba nuɲgo ambleq di babtoqnum. Kumbra dena ɲingi osorɲgoɲnej, e Qotei aqa wau tamo bole. ¹³ Kumbra kalil e qure qureq di Kristen nanɲo ambleq di yeqnum qaji di e nuɲgo ambleq di dego yoqnem. Ariya kumbra qujai e nuɲgo ambleq di yosai. E ɲingi gulbe eɲgwa uratosim deqa e nuɲgo silali ɲingi ɲingi yaɲgosaiqnem. Di e une yoqnem e? Sai. ɲingi e une yoqnem edegosib ijo une di olo kobotetbiy.

¹⁴ E nami nuɲgoq boaiyeltem. Ariya bini e olo nuɲgoq bqajqa are qaleqnum. E nuɲgoq bqai di e ɲingi gulbe eɲgwasai. E nuɲgo silali ɲingi ɲingi yaɲɲgawajqa are qalosaieqnum. E ɲingi segi elenqajqa are qaleqnum. ɲingi qalie, aɲgro kiɲilala nanɲi na nanɲo ai abu nanɲi silali qa aqaryainjrosaeqnu. Ai abu nanɲi na nanɲo aɲgro nanɲi silali qa aqaryainjreqnu. ¹⁵ E ɲingi tulaɲ qalaqalaingeqnum deqa e ijo ɲingi ɲingi ti ijo jejamu ti ɲingi torei eɲgawajqa areboleboleibeqnu. Ariya kiyaqa ɲingi kamba olo e kiɲala segi qalaqalaibeqnu?

¹⁶ ɲingi qudei e qa endegsib mareqnu, “Bole, Pol a gago silali ɲingi ɲingi boleq di yaɲgosaiqnej. Ariya a na iga walawalaigoqnsiq gago silali ɲingi ɲingi gisan na yaɲgoqnej.” ¹⁷ O ijo was, e nami Kristen was qudei nanɲi qarɲɲɲnam nuɲgoq aiyeb. Aisib ɲingi gisanɲeb e? Osib nuɲgo silali ɲingi ɲingi laɲa yaɲgosib olo bosib e ebeb e? Sai. ¹⁸ E na Taitus minɲnam a nuɲgoq aiyej. E Kristen was bei dego qarɲɲonam a Taitus dauryosiq ombra na aiyeb. Aisib Taitus a ɲingi gisanɲosiq nuɲgo silali ɲingi ɲingi qudei bajɲnej e? Sai. Aqo Taitus wo areqalo qujai ti sosim gam qujai dauryosim kumbra bole segi yoqnem.

¹⁹ ɲingi ijo anjam kalil endi sisiyosib endegsib are qalaib, “Pol a segi une saiqoji degsi iga mergwa osiqa anjam nengreɲnej.” Di sai. O ijo was bole, anjam kalil e nengreɲyonum qaji endi ɲingi siɲgilatɲgawajqa deqa nengreɲyonum. E Kristus aqa tamo unum deqa e Qotei aqa ɲamgalaq di anjam endi nengreɲyonum. ²⁰ E ɲingi qa ulaeqnum. E nuɲgoq bosiy nuɲgo kumbra unsiy e areboleboleibqas kiyo sai kiyo? ɲingi dego ijo kumbra unsib areboleboleiɲgwas kiyo sai kiyo? E deqa ulaeqnum. E nuɲgoq bosiy nuɲgo kumbra endi unqai kiyo? ɲingi anjam na qoteqnu. ɲingi nuɲgo Kristen was nanɲi qa are ugeiɲgeqnu. ɲingi

minjin oqeqnu. Ningi pupoeleneqnub. Ningi nungo Kristen was qudei nanqi misilinjqreknub. Ningi yomueqnub. Ningi diqeqnub. Ningi Qotei aqa wau ugeugeiyeqnub. E nungoq bosiy nungo kumbra di unqai kiyo? ²¹ E bosiy nungo ambleq di tamo gargekoba nami une yoqneb qaji nanqi are bulyosai degsi unqai kiyo? Degsi unqai di ijo Qotei na nungo namgalaq di e olo jemai ebqas. Tamo nanqi di nami une endeqaji yoqneb. Nanqi kumbra uge jigat yoqneb. Nanqi sambala kumbra yoqneb. Nanqi kumbra uge yqajqa are prugnjqroqnej. E nungoq bosiy tamo nanqi di nanqo une qoreiyosai degsi unqai di e nanqi qa are gulbeibqas. E deqa ulaeqnum.

13

Pol a Korin Kristen nanqoq olo bqajqa are qaleqnu

¹ E nami nungoq boaiyeltem. Ariya bini e olo nungoq bqajqa are qaleqnum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, "Tamo bei a une atimqa tamo aiyei kiyo tamo qalub kiyo nanqi aqa une unsib babbtbaqa iga qusim marqom, 'Bole, tamo di a une yqo.'" ² E nami nungoq bosim ningi uratngosim bati bei e olo nungoq bosim ningi endegsi mernqem, "E bunuqna nungoq olo bosiy tamo une ateqnub qaji nanqi nqolawotnjrqai." Ariya bini e sawa isaq endi sosim anjam di ningi ti tamo nami une atoqneq qaji nanqi ti olo mernqeqnum. ³ Ningi qalieqajqa, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu kiyo sai kiyo. E nungoq bosiy tamo nanqi une ateqnub qaji nanqi di nqolawotnjrit ningi unsib qalieqab, bole, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu. Ningi quiy. Kristus a singila saiqoji sosim ningi tingitngwasai. A na aqa singila kobaquja ningi osornqwas. ⁴ Bole, Kristus a namburbasq di gajnesoqnej bati deqa a singila saiqoji soqnej. Ariya a olo Qotei aqa singila osiq deqa bini a nambile unu. Iga Kristus beteryejunum deqa iga dego singila saiqoji unum. Ariya iga Qotei aqa singila osim Kristus ombla nambile sqom. Iga nungoq bosim singila di ningi osornqgom.

⁵ Ningi nungoq segi segi so tenemtoqniy. Ningi degyqab di ningi Kristus qa nungo areqalo singilateqnub kiyo sai kiyo di qalieqab. Yesus Kristus a nungo are miligiq di unu di ningi poingosai kiyo? A nungo are miligiq di sqasai di ningi endegsib qalieqab, ningi aqa tamo bolesai. ⁶ Ariya ningi iga qa endegsi poingem, iga Kristus aqa wau tamo bole unum. ⁷ Iga ningi qa endegsim pailyeqnum, "O Abu, ni na Korin Kristen nanqi aqaryainjrimqa nanqi kumbra uge kalil uratoqnsib kumbra bole bole yoqngqab." O ijo was, iga wau bole yeqnum ningi di qalieqajqa deqa iga pailyosaieqnum. Ningi iga wau tamo bolesai edegwab di unqum. ⁸ Ningi qalie, iga Qotei aqa anjam ugetqa keresai. Iga Qotei aqa anjam singilatqajqa waueqnum. ⁹ Deqa iga singila saiqoji soqnim ningi singila ti sqab di iga areboleboleigwas. Iga gaigai ningi qa endegsim pailyeqnum, "O Abu, ni na Korin Kristen nanqi aqaryainjrimqa nanqi torei kere na sqab." ¹⁰ Tamo Koba a na e gilthej deqa e aqa wau taqateqnum. E nungoq bosiy njirin anjam na nungo kumbra tingitetngwa uratonum. Deqa e isaq endi sosim anjam endi nenqrenyonum. E ningi singilatngwajqa deqa Tamo Koba a na e wau ebej. E ningi ugetngwajqa sai.

Pol a anjam getentosiq Kristen nanqi kaiyeinjrej

¹¹ Ariya ijo was, e ijo anjam getentqai. Ningi areboleboleingqonem. Ningi kumbra bole kalil qa kere na sqajqa singilaoqniy. Ningi ijo anjam quoqnsib dauryoqniy. Ningi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Yim Qotei a ningi ti sqas. Agi a na ningi tulan qalaqalainqeqnu. A are lawo qa utru.

¹² Ningi na nungo Kristen was kalil nanqi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nanqi yeqnub. Qotei aqa tamo unqasari kalil qure endia unub qaji nanqi na ningi kaiyeingonub.

¹³ Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyeme. Qotei na ningi qalaqalainqeme. Mondor Bole na ningi kalil aqaryainqimqa ningi a beteryosib koba na are qujaitosib soqniy. Bole.

GALESIA

¹ E Pol. Yesus Kristus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Mandam tamo bei na e qarinqbosai. Tamo bei na e giltbosai dego. Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanqi segi aiyel na e giltbeb. Yesus agi Qotei na subq na tigeltej. ² Kristen was kalil e koba na endi unum qaji nanqi e ti anjam endi nunqoq qarinyonum. Ningi Galesia sawaq di loueqnub qaji.

³ Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanqi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy. ⁴ Yesus a gago Abu Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a gago une kobotqa marsiqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. A na iga elenamqa iga mandam qa kumbra uge uge kalil uratqa marsiq iga qa moiyej. ⁵ Deqa iga Qotei aqa niam bati gaigai soqtoqnqom. Bole.

Yesus aqa anjam bole qujai segi unu

⁶ Kristus a ningi qa are boleiyey deqa Qotei na ningi aqa segi tamo ungasari sqajqa osiq metngej. Ariya kiyaaqa ningi olo urur Qotei qoreiyosib Yesus aqa anjam bole dauryqa uratosib anjam bei dauryeqnub? E nunqo kumbra deqa qusim tulanj prugugetem. ⁷ Ningi qalie, Yesus aqa anjam bole bei saiqoji. Ariya tamo qudei nangi nunqo areqalo niñaqyetngwajqa wauoqnsib Kristus aqa anjam bole olo bubulyeqnub. ⁸ Deqa ningi quiy. Iga na kiyo lanj anqro bei na kiyo Yesus aqa anjam bole iga nami ningi mernqoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernqwom di Qotei na iga ojsim namyuwoq di breigeme. ⁹ Od, tamo bei na Yesus aqa anjam bole iga nami ningi mernqoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernqwas di Qotei na a ojsim namyuwoq waiyeme.

¹⁰ Ningi kiyersib are qalonub? Mandam tamo nanqi e qa arearetnjrqaqqa kiyo Qotei a e qa arearetqajqa kiyo deqa e wauqnum? Ningi quiy. Mandam tamo nanqi e qa arearetnjrqaqqa deqa e wauqnum qamu e Kristus aqa wau tamo bolesai qamu.

Qotei a segi na Pol giltej

¹¹ O ijo was kalil, e bole mernqonum. Yesus aqa anjam bole e nami ningi mernqoqnem qaji di tamo bei na babtosai. ¹² Anjam bole di e tamo bei aqa medabuq na osai. Tamo bei na e osorbosai dego. Yesus Kristus a segi na anjam bole di babtosiq osorbej.

¹³ Ningi qalie, e nami Juda nanqo kumbra singila na dauryoqnsimqa Qotei aqa tamo ungasari nanqi ugeugeinjroqnem. Osim e nanqi torei padaltnjrqaqqa singila na wauoqnem. ¹⁴ E ijo moma nanqo kumbra kalil dauryqajqa tulanj singilaoqnem. Ijo kumbra dena e na Juda tamo gargekoba e ombla louoqnem qaji nanqi bunjroqnem.

¹⁵ Ariya e nambabosaisonamqa Qotei a e giltbosiqa e qa are boleiyosiq metbej. ¹⁶ Osiqa bati a segi atej qaji di brantonaaqa a na aqa Niri Yesus e osorbosiq merbej, “Ni na Yesus aqa anjam bole osi giloqnsim tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanqi minjre minjre laqne.” Ariya bati di e na tamo qudei nanqi Yesus qa anjam bei nenemnjrosaiqoqnem. ¹⁷ E Yesus aqa anjam maro tamo nanqi unjrqaqqa Jerusalem aiyosai dego. Tamo nanqi di namoqna Yesus aqa wau ojoqnebe. E bunuqna aqa wau ojem. Ariya e nanqi unjrosai. E Arebia sawaq aisim di soqnem. Sosim bunuqna e olo puluosim Damaskus qureq gilem. ¹⁸ Wausau qalub koboonaqa e Pita segi unqajqa Jerusalem aiyem. Aisim bati 15 Pita ombla soqnem. ¹⁹ E Jerusalem di soqnem bati di e Yesus aqa anjam maro tamo bei unosai. E Tamo Koba Yesus aqa was Jems a segi unem. ²⁰ Ijo anjam e nengrenjyonum qaji endi anjam bole. E Qotei aqa nqamgalaq di anjam bole segi nengrenjyonum. E gisanjosai.

²¹ Ariya bunuqna e Jerusalem olo uratosim Siria sawa ti Silisia sawa ti deq gilsim di laqnem. ²² Bati deqa Kristus aqa tamo ungasari Judia sawaq di soqnebe qaji nanqi ijo ulatamu poinjrosaisoqnej. ²³ Nanqi e qa lanja endegsib quoqnebe, “Pol a nami iga padaltgwa laqnej. Ariya bini a olo Yesus aqa anjam bole a nami ugeugeiyqa wauoqnej qaji di palontoqnsiq laqnu.” ²⁴ Nanqi e qa degsib quoqnsib tulanj areboleboleinjrnqaqa Qotei aqa niam soqtoqnebe.

2

Kristen gate nanqi Pol ombla areqalo qujai

¹ Wausau 14 koboonaqa e olo Jerusalem aiyem. E Barnabas ombla aiyuqnsim Taitus dego osi aiyem. ² Qotei a segi na merbej deqa e Jerusalem aiyem. E Jerusalem aisim di sosimqa e tamo lanaj nanqi koba na qairosoiqoqnem. E Kristen gate nanqi segi koba na qairoqnem. Yesus aqa anjam bole e sawa bei beiq di palontoqnem qaji di e na ubtosim minjroqnem. E tamo lanaj bei minjosai. Di kiyaaqa? Yesus aqa wau e nami yoqnsim agi bini yeqnum qaji di ulonjo uge. ³ Taitus a Grik tamo. Ariya a e ombla Jerusalem di sonamqa Kristen gate nanqi e endegsib merbosai, “Ni na Taitus osim mulun waiy.” Degsib merbosai. ⁴ Bole, Kristen tamo qudei nanqi uli na gago koro milligiq aiyeb. Nanqi Kristen tamo bolesai. Nanqi gisanj tamo.

Iga nami kanjal tamo bulosim dal anjam aqa sorgomq di sonamqa Kristus Yesus na iga eleyenq deqa bini dal anjam na iga olo taqatgosai. Ariya gisanj tamo nanqi dena gago kumbra di lumu na tenemtqa marsibqa gago koro miligiq aiyeb. Nanjo are koba endegsi soqnej. Nanqi na iga olo dal anjam aqa sorgomq di atibqa dal anjam na iga taqatgim iga kanjal tamo bulqom. Nanjo are koba deqsi soqnej deqa nanqi gago koro miligiq aiyeb. ⁵ Aisib mergeb, “Ningi Taitus mulun waiyiy.” Onaqa iga nanjo anjam di quetnjrosai. Nanqi Yesus aqa anjam bole olo bubulyaib deqa iga na nanqi saidnjrem. Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam bole di nunjoq di gaigai sqajqa deqa.

⁶ Ijo areqalo agiende. Kristen gate nanqi ñam ti unub di lanja. Qotei a tamo nanjo ñam qa are qalosaieqnu. E na Kristen gate nanqi ijo wau qa sainjrnamqa nanqi qusib mareb, “Di kere.” Nanqi olo anjam bei totoryosib e merbosai. ⁷ Pita aqa wau agiende. A na mulun uno qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Qotei a wau di Pita yej. E dego wau ti. Ijo wau agi e na mulun unosai qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Qotei a wau di ebej. Kristen gate nanqi deqsi qalieeb deqa nanqi olo anjam bei totoryosib e merbosai. ⁸ Od, Qotei na Pita singila yej deqa a mulun uno qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Dego kere Qotei na e singila ebej deqa e sawa bei bei qaji nanqi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. ⁹ Tamo ungasari kalil nanqi mareqnu, “Jems na Pita na Jon na nanqi qalub Kristen gate unub.” Ariya nanqi qalub qalie, Qotei a e qa dego are boleiyosiq Yesus aqa wau ebej. Degrub qalieosib deqa nanqi na aqa Barnabas wo gago ban ojsib mergeb, “Ningi gago Kristen was bole.” Osib nanqi aqa ayel ti are qujaitosib anjam endegsib keretosib mergeb, “Ningi Barnabas wo sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqniy. Iga mulun uno qaji nanjo ambleq di wauoqnuqom.” ¹⁰ Osib nanqi anjam qujai segi aqa ayel endegsib mergeb, “Gago ambleq endi Kristen qudei nanqi ingi ingi tulan saiqoji unub. Deqa ningi nanqi qa are walngaiq. Ningi nanqi aqaryainjroqniy.” Onaqa iga nanqi odnjrem. Nami iga tamo ingi ingi saiqoji nanqi aqaryainjraqajqa are koba soqnej agi bini deqsim unum.

Pol a Pita aqa kumbra uge babtej

¹¹ Ariya bunuqna Pita a Antiok qureq bonaqa e aqa ulatamuq di a njirntem. Di kiyaaqa? A kumbra uge yej deqa.

¹² Aqa kumbra uge agiende. Nami a sawa bei bei qaji nanqi koba na ingi uyoqneb. Onaqa bati bei Jems a na Juda Kristen qudei mulun unqajqa tulan singilaoqneb qaji nanqi qarinjrnmaqa Antiok bonabqa Pita a nanqi qa ulaosiq olo sawa bei bei qaji nanqi di tutuntjrej. Aqa kumbra uge agide. ¹³ Juda Kristen qudei nanqi dego Pita beteryosib gisanj kumbra di yeb. Yonabqa bunuqna Barnabas a dego nanqi daurnjrsiq nanjo gisanj kumbra di yej. ¹⁴ Nanqi Yesus aqa anjam bole deqsi ugetonabqa e unsimqa nanjo ñamgalaq di Pita endegsi minjem, “Ni Juda tamo. Ariya ni Juda nanjo kumbra dauryqa uratosim sawa bei bei qaji nanqi bulosim nanjo kumbra dauryeqnum. Di ni kere degyeqnum. Ariya kiyaaqa ni olo sawa bei bei qaji nanqi minjreqnum, ‘Ningi Juda nanjo kumbra dauryiy?’”

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga tamo bole une saiqoji sqom

¹⁵ Bole, iga Juda. Di gago lenj tintinj. Iga sawa bei bei qaji sai. Agi sawa bei bei qaji nanqi uneq di laqnu. Iga tamo deqaji sai. ¹⁶ Ariya iga qalieonum, tamo nanqi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena nanqi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo nanqi Kristus Yesus qa nanjo areqalo singilatqab gam dena qujai Qotei na nanqi tamo bole une saiqoji qa minjraqs. Iga dego Kristus Yesus qa gago areqalo singilattem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga dal anjam dauryeqs gam dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. ¹⁷ Od, iga Kristus qa gago areqalo singilattem gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga degyem bati di iga sawa bei bei qaji nanqi bulosim iga dego une tamo brantobulem. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Kristus na iga uneq breigej?” O ijo was, iga deqsi marqasai bole sai. ¹⁸ E dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosiy ariya bunuqna e puluosiy dal anjam aqa sorgomq di olo sqai di ijo kumbra dena e une tamo brantqai. ¹⁹ Dal anjam na e moiyo gamq di waibosiq moiyothej deqa bini e olo Qotei ombla ñambile unum. E Kristus ombla ñamburbasq di gainjobulem. ²⁰ Osim e olo ñambile bunuj em. Ñambile di ijo segi ñambile sai. Kristus a segi ijo are miligiq di ñambile unu. Deqa bini kumbra kalil e mandamq endi yeqnum qaji di e Qotei aqa Niri qa ijo areqalo singilatqomsim yeqnum. Agi Qotei aqa Niri na e tulan qalaqalaibosiq aqa segi ñambile uratosiq e qa moiyej. ²¹ Qotei a iga qa are boleiyey qqa kumbra di e na ugeugeiyqasai. Iga Moses aqa dal anjam dauryeqom gam dena iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji so qamu Kristus a lanja moiyej gamu.

3

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

¹ O Galesia tamo ungasari, ningi tulan nanari. Iga nami ningi Yesus Kristus osorngonam ningi a namburbasq di gainesonaq unobuleb. Ariya tamo yai na nungo areqalo olo ninaaqyetngej deqa ningi Yesus aqa anjam olo urateqnu? ² Ijo nenem qujai agiende. Ningi gam kiye na Qotei aqa Mondor eb? Ningi dal anjam dauryeb gam dena ningi Mondor eb kiyo ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nungo areqalo singilateb gam dena ningi Mondor eb kiyo? ³ Ningi nanarionub e? Ningi nami are bulyosib bati deqa ningi Yesus dauryqa utru atsib Mondor aqa singila na walweloqneb. Ariya bini kiyaga ningi olo nungo segi singila na Yesus dauryqa marsib walweleqnu? ⁴ Gulbe ningi nami qoboiyoqneb qaji di ningi laña qoboiyoqneb e? E are qalonum, ningi laña qoboiyosai. ⁵ Qotei na aqa Mondor ningi enqonsiq nungo ambleq di manwa kokba babtelernequ. A kiyaga degyeqnu? Ningi dal anjam dauryeqnu a deqa osiq degyeqnu e? Sai. Ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nungo areqalo singilateb a deqa osiq degyeqnu.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilateb gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej." ⁷ Deqa ijo was, ningi endegsi poingem, tamo nanqi Yesus qa nungo areqalo singilateqnu qaji nanqi segi Abraham aqa anqro tintin unub. ⁸ Nami Qotei a endegsi qalieej, "Bunuqna sawa bei bei qaji nanqi Yesus aqa anjam bole qusib nungo areqaloq di singilatib gam dena e na nanqi tamo bole une saiqoji qa minjrqi." Qotei a nami degsi qalieosiq deqa a Yesus aqa anjam bole di ubtosiq Abraham minjej. A endegsi minjej, "O Abraham, ino moma nanqoq dena tamo bei brantim aqa wau na e sawa bei bei qaji nanqi boletnrqi." O ijo was, anjam di agi nengrenq di unu. ⁹ Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilateb deqa Qotei na tamo ungasari kalil Yesus qa nungo areqalo singilateqnu qaji nanqi Abraham a ti boletnrqas. ¹⁰ Tamo qudei nanqi endegsib are qaleqnu, "Iga dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa nungalaq di tamo bole une saiqoji sqom." O ijo was, tamo nanqi di Qotei na minjrqas, "Ningi tamo uge." Osim nanqi padaltnjrqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo nanqi Qotei aqa dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a na minjrqas, 'Ningi tamo uge.' Osim nanqi padaltnjrqas." ¹¹ Qotei aqa anjam bei dego endegsib nengrenyeb unu, "Tamo nanqi Qotei qa nungo areqalo singilatqab di a na nanqi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanqi nambile gaigai sqab." Deqa iga qalieonum, tamo nanqi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanqi tamo bole une saiqoji qa minjrqasai. ¹² Dal anjam dauryqajqa ti Qotei qa gago areqalo singilatqajqa ti di ombla kerekere sai. Nanqi utru segi segi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a nambile sqas."

¹³ Dal anjam a marqo, iga dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di Qotei na iga tamo uge qa mergsim padaltgwas. Kristus a deqa are qalsiqa iga aqaryaigwa marsiqa gago padalo sawa osiqa a segi Qotei aqa nungalaq di tamo uge bulosiqa iga qa padalej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo kalil nantaj goge di gainjejunub qaji nanqi Qotei na tamo uge qa minjroqnsiq padaltnreanu." ¹⁴ Kristus Yesus na iga degsi aqaryaigej deqa aqa wau na Qotei a sawa bei bei qaji nanqi Abraham a ti boletnrqas. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena iga Qotei aqa Mondor oqom. Mondor di Qotei a nami iga egwa marej.

Qotei aqa anjam nami marej qaji di dal anjam na taqal waiyqa keresai

¹⁵ O ijo was kalil, e na mandam tamo nungo kumbra qa ningi endegsi merngwai. Tamo bei a moiyoaisosimqna a na aqa fiuro kalil aqa anqro nungo banq di uratqa marsim a anjam bei nengrenyosim singilatqas. Deqa bunuqna a moiym aqa anqro nanqi aqa fiuro di oqab. Aqa anjam nengrenyeb qaji di tamo bei na olo taqal atqa keresai. Osim olo anjam bei dego totoryosim nengrenyqa keresai. ¹⁶ Dego kere ingi bole bole Qotei na mondonq iga egwas qaji di a ubtosiq Abraham aqa moma bei wo minjrej. A Abraham aqa moma gargekoba nanqi minjrosai. A aqa moma qujai segi minjej. Anjam di nengrenq di unu. Aqa moma qujai di agi Kristus. ¹⁷ O ijo was, e ningi degsi merngonum di aqa utru agiende. Qotei a nami Abraham ombla anjam qoseb. Onaqa wausau 430 koboonaqa dal anjam brantej. Dal anjam dena Qotei aqa anjam Abraham ombla qoseb qaji di taqal waiyqa keresai. Qotei na ingi bole bole iga laña egwa marej awai saiqoji. Osqa anjam di singilatej. Anjam di dal anjam na gentqa keresai. ¹⁸ Iga dal anjam dauryqom gam dena iga ingi bole bole di onum qamu Qotei na ingi di iga laña egwa keresai qamu. Iga qalieonum, Qotei a ingi bole bole di iga laña egwajqa are qalsiq Abraham ombla anjam qoseb. ¹⁹ Deqa bunuqna Qotei a kiyaga olo dal anjam atej? E ubtosiy marqai. A gago une boleq atqa osiqa dal anjam atej. A endegsi are qalej. Dal anjam a soqnim bunuqna Abraham aqa moma qujai di a bqas. Moses a Israel nanqi Qotei ti nungo ambleq di tigelesosiqa yeba waiyonaqa lanq anqro nanqi na dal anjam di Moses yonabqa a na kamba Israel nanqi enjrej. ²⁰ Amble qaji tamo a na tamo qujai segi aqa anjam gereiyetqa keresai. A tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nungo ambleq di tigelesosim yeba waiyosim

nangō anjam gereiyetnrqas. Ariya Qotei a segi qujai unu. Deqa a anjam bei singilatimqa tamo qudei na olo aqa anjam di gentqa keresai.

Dal anjam a gago abu bul sosaqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej

²¹ E endegsi marqai kiyō? Dal anjam ti ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji de ti ombla jeu atoqnsib unub. E degsi marqasai bole sai. Dal anjam mutu bei na iga nambile egwa kere qamu iga dal anjam dauryqom gam dena iga tamo bole une saiqoji so qamu. ²² Ariya degsi sosai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo ungasari kalil nangō une na nangi tonto talq di breinjrobuleqnu.” O ijo was, anjam degsib nenngrenyeb deqa iga Yesus Kristus qa gago areqalo singilatam gam dena iga ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di oqom.

²³ Nami iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati brantosaisonaqa dal anjam na iga taqatgesoqnej. Sonaq sonaq ariya bunuqna iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati agi brantej. ²⁴ Dal anjam a gago abu bul sosaqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej. Gilnaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatam. Deqa bini iga Qotei aqa nngalag di tamo bole une saiqoji unum. ²⁵ Iga Kristus qa gago areqalo singilatqa bati brantej deqa iga olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai. Dal anjam a olo gago abu bul sqasai dego.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas gam dena a Qotei aqa angro tintin sqas

²⁶ Ningi kalil Kristus Yesus qa nungo areqalo singilateb deqa ningi Qotei aqa angro tintin unub. ²⁷ Ningi kalil yanso osib Kristus beteryejunub deqa ningi Kristus a gara bul jigsib unub. ²⁸ Deqa ningi endegsib maraib, “E juda qaji” o “E Grik tamo” o “E kangal tamo” o “E kangal tamo sai” o “E tamo” o “E unja.” Ningi degsib maraib. Ningi Kristus Yesus beteryejunub deqa ningi kalil tamo qujaiosib unub. ²⁹ Ningi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa ningi Abraham aqa angro tintin dego unub. Agi ingi bole bole Qotei a nami Abraham yqajqa minnej qaji di ningi oqab.

4

Iga Qotei aqa angro tintin unum

¹ Ijo anjam agiende. Angro matu a na bunuqna aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. A angro kiñala sosim a aqa abu aqa kangal tamo lanaj bul sqas. ² Deqa tamo qudei nangi a taqatqonqab. Taqatesoqneb bati aqa abu nami atej qaji di brantimqa nangi a olo taqatqasai. ³ Dego kere iga nami angro kiñilala bulosim mondor uge uge lanj ti mandam ti taqatejunub qaji nangō kangal tamo bul soqnem. ⁴ Ariya bati Qotei a nami atej qaji di brantonaqa a na aqa Niri Yesus qarinyonaq mandamq aiyej. Aisiq aqa ai na nambabtonaqa a dal anjam aqa sorgomq di soqnej. ⁵ A degyej. Di kiyāqa? A na tamo ungasari dal anjam aqa sorgomq di soqneb qaji nangi olo elenosim nangō uneq na awainjrjqajqa deqa. Yim iga Qotei aqa angro tintin sqajqa deqa.

⁶ Deqa ijo was, bini ningi Qotei aqa angro tintin unub. Qotei na aqa Niri aqa Mondor qarinyonaqa a gago are miligiq aiyej. Aiyej deqa iga Qotei endegsi meteqnum, “O ni gago Abu.” ⁷ Deqa ningi olo kangal tamo bul sosai. Ningi Qotei aqa angro tintin unub. Ningi aqa ingi ingi kalil oqab.

Pol a Galesia Kristen nangi qa are koba qaloqnej

⁸ Nami ningi Qotei qalieosaisosib bati deqa ningi gisan qotei nangō kangal tamo bul soqneb. ⁹ Ariya bini ningi Qotei qalieonub. A ningi qa dego qalieqo. Deqa kiyāqa ningi olo puluosib mondor uge uge nangō kangal tamo bul sqajqa are qaleqneb? Ningi qalie, mondor uge uge nangi di singila saiqoji unub deqa nangi na ningi aqaryaingwa keresai. ¹⁰ Ningi gaigai yori bati kokba ti bai qala bunuj ti wausau bunuj ti di unqajqa are qaleqneb. ¹¹ Deqa e ningi qa ulaeqnum. Wau kalil e nungo ambleq di yoqnem qaji di lanja ulonaim deqa e ulaeqnum.

¹² Nami e dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosim ningi bul soqnem. Bati deqa ningi na e une bei ebosaiqneb. Deqa ijo was, e ningi endegsi merngwai. Ningi kamba e bul soqniy. ¹³ Ningi are qaliy. E maibej bati deqa e nungoq bosim Yesus aqa anjam bole utruq na merngoqnem. ¹⁴ Ijo jejamu singila saiqoji soqnej deqa e ningi gulbe koba engoqnem. Ariya ningi deqa e qoreibosai. Ningi e gereibqa asgingosai. Qotei aqa lanj angro bei kiyō Kristus Yesus a segi kiyō nungoq bqas di ningi a osib gereiyqab dego kere ningi e osib gereibeb. ¹⁵ Bati deqa ningi e qa tulan areboleboleingqnej. Deqa e qalieonum, e na ningi merngem qamu ningi nungo nmandamu dego otorosib ebeb qamu. O ijo was, kiyāqa bini ningi e qa areboleboleingosaeqnu? ¹⁶ E ningi anjam bole merngeqnum dena e ningi jeu ateqnum e? Di sai.

¹⁷ Ningi quiy. Gisan anjam maro tamo nangi na ningi walawalainqeqnub. Nangi ningi aqaryaingwajqa deqa are qalosaieqnu. Nangi na ningi titngibqa ningi e qoreibosib olo nangi daurnjrqaajqa deqa are qaleqnu. ¹⁸ Iga gago Kristen was nangi kumbra bole bole enjrqajqa singilaoqnoqom di bolequja. Deqa ningi gaigai kumbra di yoqniy. E ningi koba na soqnim bati deqa segi sai. Ningi gaigai yoqniy. ¹⁹ O ijo angro, ningi quiy. Uña angrotqa osiq jaqatinyeqnu dego kere e ningi qa are jaqatinbeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Kristus a nunjo are miligiq di soqnimqa ningi a bulosib aqa kumbra geregere dauryoqniy. ²⁰ Bini e ningi koba na sosai. E ningi koba na so qamu e ningi lawo anjam mernjo qamu. O ijo was kalil, e ningi qa are koba qaleqnum. E kiyersiy ningi aqaryaingwai di e yala poibosai.

Pol a Hagar qa ti Sara qa ti yawo anjam marej

²¹ Ningi dal anjam aqa sorgomq di sqajqa are qaleqnu deqa e ningi nenemngwai. Kiyaaq ningi dal anjam geregere poingosaieqnu? ²² Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu. Abraham a angro mel aiyeltej. Angro bei Hagar na njambabtej. Hagar a kangal uña. Angro bei Sara na njambabtej. Sara a kangal uña sai. A Abraham aqa njaun tintinj. ²³ Abraham a mandam tamo nanjo kumbra dauryosiq deqa a Hagar wo nrenjosib angro qujai Ismael njambabtej. Ariya Sara aqa angro a gam bei na njambabtej. Gam agiende. Qotei a anjam marnaqa aqa anjam di aqa damu brantonaqa Sara a aqaratonaq aqa angro qujai Aisak njambabtej. ²⁴ Sara Hagar wo nanjo anjam di yawo anjam bul. Nangi aiyel anjam namij ti anjam bunuj ti sigitejunub. Hagar a anjam namij sigitejunu. Anjam di Sainai manaq di brantej. Hagar aqa moma nangi kangal tamo unub. ²⁵ Hagar a Sainai mana sigitejunu. Sainai mana di Arebia sawaq di unu. Hagar a mandam qaji Jerusalem dego sigitejunu. Deqa aqa moma kalil nangi a ombla kangal tamo unub. ²⁶ Ariya Jerusalem bunuj a lanj goqe di unu. A kangal uña sai. A gago ai. ²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, "O uña, ino miligi ugeej deqa ni angrotqa keresai. Di unqum, ni areboleholeimeme. Ni angro oqajqa jaqatinmosaieqnu. Di unqum, ni are boleimim soqne. Sosim ni louoqnsim areboleholeimim kikiqne. Di kiyaaq? Qotei a ino miligi gereiyetmimqa ni na uña kalil gumbuluj ti unub qaji nangi bunjirsimqa angro tulan gargekoba oqam." ²⁸ O ijo was, uña di agi Sara. Ningi Sara aqa angro Aisak a bulosib unub. Qotei a nami anjam marnaqa Aisak a njambabtej. Dego kere Qotei a anjam marnaqa ningi Qotei aqa angro tintinj branteb unub. ²⁹ Abraham a mandam tamo nanjo kumbra dauryosiq Hagar wo nrenjosib angro qujai Ismael njambabtej. Deqa Ismael a na Sara aqa angro Aisak jeutoqnsiqa ugeugeiyooqnej. Aisak agi Qotei aqa Mondor aqa singila na njambabtej. Dego kere bini iga Mondor ti unum qaji tamo qudei na jeutgoqnsibqa ugeugeiqeqnub. ³⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, "O Abraham, ni na kangal uña di aqa angro Ismael wo nangi winjrim jaraiyeb. Ni que. Aisak a kangal uña aqa angro sai. A ino njaun tintinj aqa angro. Deqa ino ingi ingi kalil a na oqas. Ismael a na ino ingi ingi oqasai." ³¹ O ijo was, iga kangal uña aqa angro sai. Iga Abraham aqa njaun tintinj aqa angro unum.

5

Iga kangal tamo bul sqasai

¹ Kristus na iga elenej deqa iga olo kangal tamo bul sqasai. Dal anjam na iga olo bunu taqatgwasai dego. Deqa ijo was, ningi singila na tigelesosib tamo qudei na olo ningi dal anjam aqa sorgomq di sqa mernjoqniq saidnjoqniy.

² E Pol. E na ningi endegsi merngit quiy. Ningi muluj aiqab di Kristus na ningi aqaryaingwai keresai. ³ Ningi qudei muluj aiqa mareqnu deqa e na endegsi merngwai. Ningi muluj aiqab di Qotei na merngwai, "Ningi dal anjam mutu kalil dego torei dauryekritiy. Qujai bei grotai." ⁴ Ningi qudei mareqnu, "Iga dal anjam dauryqom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas." Ningi deqsi mareqnu di ningi Kristus urateqnu. Qotei a ningi qa are boleiyej aqa kumbra di dego ningi qoreiyeqnu. ⁵ O was ningi degaib. Iga Mondor ejunum deqa iga aqa wau na Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mondonj a na iga tamo bole une saiqoji qa mergwajqa deqa tarijoqnsim unum. ⁶ Tamo a Kristus Yesus beteryesqas di a endegsi poiyqas, "Iga muluj aiqom di lanja. Iga muluj aiqasai di dego lanja. Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatosisim qalaqalaiyo kumbra dauryqom di kumbra bole utru ti." A deqsi poiyqas.

⁷ Nami ningi Yesus aqa gam geregere dauryosib walweloqne. Ariya tamo yai na gam getentetnej deqa ningi olo anjam bole dauryqa urateqnu? ⁸ Nunjo areqalo ningi bini ojejunub qaji di bolesai. Qotei agi ningi metnej qaji a na areqalo di ningi enjosai. ⁹ Nunjo areqalo uge di sum bul. Ningi qalie, tamo nangi sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnuab bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu. Dego kere nunjo areqalo uge di tulan kobaqujaqas. Deqa ningi areqalo di uratiy. ¹⁰ O ijo was, e qalieonum, ningi areqalo uge di uratqab. Osib ijo areqalo olo dauryqab. Tamo Koba a na aqaryainqimqa ningi degyqab. Di e qalieonum.

Tamo yai nanġi nunġo areqalo niñaqyetnġwajqa waueqnum di e qaliesai. Tamo nanġi di awai ugedam uqab.

¹¹ Ariya “Ninġi muluñ aiyiy” e anjam di tamo nanġi minjreqnum qamu kiyaqqa jeu tamo nanġi na e ugeugeibeqnum? O ijo was, e anjam di tamo nanġi minjreqnum qamu Yesus a nġamburbaşq di moiyej anjam dena jeu tamo nanġo areqalo ugetetnġrosai qamu. ¹² Jeu tamo nanġi dena nunġo areqalo niñaqyetnġeqnum. Nanġi muluñ aiqajqa tulañ sinġilaeqnum deqa unġum, nanġi nanġo segi welum gei dego potosib torei taqal waiyebe.

¹³ Od, ijo was, Yesus a ninġi eleñej deqa dal anjam na olo bunu ninġi taqatnġwasai. Qotei a deqa are qalsiq ninġi metnġej. Ariya ninġi endegsib are qalaib, “Iga dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa unġum, iga gago areqalo namij dauryosim kumbra uge uge yoqnqom.” Ninġi degsib are qalaib. Ninġi kumbra endegyiy. Ninġi nunġo Kristen was nanġi aqaryainġroqnsib qalaqalainġroqniy. ¹⁴ Anjam bei dego unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nanġi degsim geregereinġroqne.” O ijo was, anjam dena dal anjam kalil kabutejunu. ¹⁵ Deqa ninġi segi segi nġirioqnsib qotoqnaib. Qotoqnqab di ninġi segi segi qa kumbra uge yoqnsib uneq aisib padalqab.

Areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub

¹⁶ Ijo anjam bei agiende. Ninġi Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweloqniy. Degsib walwelqab di ninġi nunġo segi jejamu qa areqalo namij dauryqasai. ¹⁷ Iga qalie, gago areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub. Deqa kumbra bole ninġi yqajqa arearetnġeqnu qaji di ninġi yosaieqnum. ¹⁸ Ariya ninġi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqab di ninġi olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai.

¹⁹ Areqalo namij aqa kumbra di ninġi qalie. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prunġoqa, ²⁰ gisan qotei qa louoqa, gumaninoqa, was bei jeutoqa, nġirinoqa, was bei aqa inġi inġi qa maulngoqa, minġin oqoqa, are ugeoqa, nunġo segi jejamu qa are qalsib anjam na qotoqa, Kristen was nanġi pupoaiyeltnġroqa, ²¹ tamo ñoro ti nanġi qa are ugeinġoqa, ya uysib nanarioqa, alañkobaqa. O ijo was, areqalo namij aqa kumbra kalil agide. Tamo unġasari kumbra deqaji yeqnum qaji nanġi Qotei na taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqasai. E nami ninġi degsi mernġem agi olo mernġonum.

²² Ariya Qotei aqa Mondor na iga kumbra bole endeqaji yqajqa are tigeltetgeqnu. Qalaqalaiyo kumbra dauryoqa, areboleboleigoqa, lawo kumbra yoqa, urur minġin oqo-saioqa, gago was nanġi aqaryainġroqnsim kumbra bole bole enġroqa, kumbra bole tinġin dauryoqa, ²³ lawo na soqa, gago segi jejamu taqatosim areqalo namij dauryqa uratoqa. O ijo was, iga kumbra bole deqaji yoqnqom di dal anjam na iga getentgwa keresai. ²⁴ Tamo unġasari Kristus Yesus beteryejunub qaji nanġi na nanġo areqalo namij ti are prunġnġraqjqa kumbra ti kalil nġamburbaşq di qamnab moiyej.

²⁵ Qotei aqa Mondor na iga nġabile egej deqa iga aqa kumbra na walweloqnqom. ²⁶ Iga gago segi ñam soqtqasai. Iga Kristen qudei nanġo are ugetetnġroqnsim qotoqnqasai. Iga gago was nanġo ñoro qa maulgoqnqasai dego.

6

Ni inġi bei yagwam di ni olo inġi di otorosim oqam

¹ O ijo was, Kristen tamo bei a une atimqa ninġi Qotei aqa Mondor dauryeqnum qaji ninġi na tamo di unsibqa lawo na osib aqa kumbra gereiyetiy. Satan na ninġi dego uneq breinġim ulonjaib deqa ninġi geregere nġam atoqniy. ² Osib ninġi na nunġo Kristen was nanġi aqaryainġroqnsib nanġo gulbe qoboiyettġroqniy. Degsib qoboiyqab di ninġi Kristus aqa dal anjam keretosib dauryqab. ³ Nunġo ambleq di tamo bei a marqas, “E ñam koba ti unum.” Ariya a ñam ti sosai. A ñam saiqoġi unu deqa a na aqa segi jejamu gisanġyo. ⁴ Deqa ninġi nunġo segi segi wau geregere peleiyiy. Osib nunġo wau di bole kiyo sai kiyo di ninġi qalieqab. Tamo a degyqas di a aqa segi wau qa areboleboleiyqas. Ni ino segi wau ti tamo bei aqa wau ti turtosim peleiyaim. ⁵ Tamo kalil nanġi nanġo segi segi wau taqatoqnebe.

⁶ Kristen gate nanġi Qotei aqa anjam plaltoqnsib ninġi mernġeqnum deqa ninġi na kamba nanġi inġi inġi qa aqaryainġroqniy.

⁷ Ninġi nunġo segi jejamu gisanġyosib endegsib are qalaib, “Iga Qotei maquiyimqa a gago une unqasai.” O ijo was, ninġi Qotei maquiyqa keresai. Ni inġi bei yagwam di ni olo inġi di otorosim oqam. ⁸ Tamo bei a inġi uge yagobulosim aqa areqalo namij dauryqas di aqa areqalo namij dena kumbra uge uge babtoqnm a padalqas. Ariya tamo bei a inġi bole yagobulosim Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqas di Mondor dena a nġabile yimqa a so bole gaigai sqas. ⁹ Deqa iga kumbra bole yoqnqom. Iga kumbra bole yqajqa asgigwasai di bunuqna iga awai bole oqom. ¹⁰ Deqa bati soqnm iga na tamo unġasari kalil nanġi kumbra bole enġroqnqom. Osim tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateqnum qaji nanġi kumbra bole enġraqjqa tulañ sinġilaoqom.

Kristus a ɳamburbasq di moiyej anjam deqa segi Pol a areboleboleiyoqnej

¹¹ Anjam mutu endi e segi na nenɳrenyonum. E nenɳren kokba ijo segi ban na atelenonum di uniy. ¹² Niŋgi quiy. Tamo naŋgi niŋgi muluŋ breiŋgwa siŋgilaeqnub qaji naŋgi nuŋgo jejamuq dena ɳam koba oqajqa deqa areboleboleinɳreɳnu. Kristus a ɳamburbasq di moiyej anjam deqa naŋgi naŋgo areqalo siŋgilatqa ulaeqnub. Osib mareɳnub, “Jeu tamo naŋgi na iga ugeugeigo uge.” Utru deqa naŋgi na niŋgi muluŋ breiŋgwa siŋgilaeqnub. ¹³ Naŋgi segi nami muluŋ aiyeb. Ariya naŋgi Qotei aqa dal anjam dauryosaieɳnub. Naŋgi na niŋgi muluŋ breiŋgosib nuŋgo jejamuq dena ɳam koba oqajqa deqa areboleboleinɳreɳnu. ¹⁴ Ariya e ijo segi ɳam soqtqa keresai. E tamo bei aqa ɳam soqtqa keresai dego. E gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ɳam segi soqtqai. A ɳamburbasq di moiyej anjam deqa segi e areboleboleiboɳnqas. Mandam qa kumbra kalil nami ijo areqaloq di soqnej qaji di Kristus ombla moreɳeb. E segi dego ɳamburbasq di moiyoɳulem. Deqa e olo mandam qa kumbra kalil dauryqa uratem. ¹⁵ Iga muluŋ aiqom di laŋa. Iga muluŋ aiqasai di dego laŋa. Qotei na gago are bulyetgonaqa iga tamo uŋgasari bunuj brantem di kumbra bole utru ti. ¹⁶ Tamo uŋgasari kumbra di ojsib dauryeqnub qaji naŋgi qa Qotei a duloɳnsiq are latetɳreɳnu. Tamo uŋgasari naŋgi di Israel naŋgo moma bole. Naŋgi Qotei aqa tamo uŋgasari tiŋtiŋ.

¹⁷ Tamo bei na e gulbe ebaiq. Nami jeu tamo naŋgi na e luboqneb. E luboqneb qaji pirigi agi ijo jejamuq di unu. Niŋgi di unsib endegi poiŋwas, “Bole, Pol a Yesus aqa wau tamo bole.”

¹⁸ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyosim nuŋgo qunuŋ taqatoqname. Bole.

EFESUS

Yesus na Pol qarinyej

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Niŋgi Qotei aqa segi tamo ungasari Efesus qureq di unub qaji. Niŋgi Kristus Yesus geregere dauryeqnub. E anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. ² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanŋi aiyel niŋgi qa are boleijnrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Kristus na lan qaji inŋi bole bole iga egej

³ Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei. A Kristus aqa singila na lan qaji inŋi bole bole iga egej. A gago qunun qa are qalsiq deqa inŋi di iga egej. ⁴ Qotei a mandam atosaisosiqa bati deqa a na iga giltgej. Di kiyayaqa? Iga Kristus beteryosim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim aqa ñamgalaq di une saiwoji sqajqa deqa. ⁵ Tulaŋ nami Qotei na iga qalaqalaigosiq iga aqa segi angro sqa marsiqa Yesus Kristus aqa wau na iga elenjej. Qotei aqa segi areqalo na a degyej. ⁶ Aqa kumbra dena a iga qa are boleiyej. Aqa Niri Yesus a tulaŋ qalaqalaiyeqnu qaji aqa singila na a degyej. Deqa aqa ñam tulaŋ goge oqoqnqas.

⁷ Qotei a iga qa are tulaŋ boledamuiyej. Aqa kumbra di aqa utru agiende. A na Kristus qarinyonaqa a gago uneq na iga awaigwa marsiq moiyej. Moisiq aqa leŋ aiyej dena Qotei na gago une kalil kobotetgej. ⁸ A iga qa are tulaŋ boleiyosiq qalie ti powo ti kalil iga egej. ⁹ Nami Qotei a are qalej, “Kristus a wau di yqas.” Osiqa aqa areqalo di ulitesoqnej. Ariya bini a na olo aqa areqalo di boleq atsiq iga osorgeqnu. ¹⁰ Deqa iga qalieonum, Qotei na inŋi inŋi kalil mandam ti lan qure ti di unub qaji nanŋi taqatnjroqnqas. Osim gilsim gilsim bati a nami atej qaji di brantimqa a inŋi inŋi kalil di olo osim Kristus aqa banq di atim Kristus a nanŋo gate sqas.

¹¹ Qotei a mareqnaqa inŋi inŋi kalil babelenqnu. Tulaŋ nami a aqa segi areqalo dauryosiq iga na Kristus beteryosim iga aqa segi tamo ungasari sqajqa marsiq giltgej. ¹² Iga Juda unum deqa iga namoqna Kristus qa gago areqalo singilatam. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulaŋ goge oqoqnqas.

¹³ Niŋgi sawa bei bei qaji niŋgi dego Qotei aqa anjam bole queb. Anjam bole agiende. Qotei a Yesus aqa wau na niŋgi elenjej. Niŋgi Yesus qa nungo areqalo singilatosis a beteryesonab Qotei na aqa anjam nami marej qaji di dauryosiq aqa toqor niŋgi engej. Deqa niŋgi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di aqa Mondor Bole. ¹⁴ Iga Mondor ejunum deqa iga qalieonum, bunuqna iga inŋi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nanŋi enjrqqa marej qaji di oqom. Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa iga inŋi bole bole di oqom. Iga deqa bini tariñoqnsim unum. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulaŋ goge oqoqnqas.

Pol a Efesus Kristen nanŋi qa pailyej

¹⁵ E endegsi quem. Niŋgi Tamo Koba Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanŋi qalaqalainjreqnub. ¹⁶ Deqa e gaigai Qotei binjyoqnsim niŋgi qa pailyeqnum. ¹⁷ A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Qotei. A gago Abu rian koba ti unu qaji. Deqa e niŋgi qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Efesus Kristen nanŋi areqalo bole enjrimqa nanŋi ino anjam aqa utru geregere poinjrim ni qa bole qalieoqnqab.” ¹⁸ O ijo was, ijo are koba endegsi unu. Qotei na nungo areqalo suwantetngimqa inŋi tulaŋ bole bole a nami niŋgi enŋwa osiq metnqej qaji di niŋgi qalieqab. Agi niŋgi inŋi di oqajqa tariñoqnsib unub. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa a na inŋi di iga egwa marsiq gereiyetgej unu. ¹⁹ Qotei a singila koba ti unu. Singila dena a na gaigai iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum qaji iga aqaryaiqeqnu. Qotei aqa singila di tulaŋ kobaquja. Deqa iga na abtosim marqa keresai. Aqa singila kobaquja di gagoq di waeqnu. Niŋgi singila di qalieqajqa deqa e niŋgi qa Qotei pailyeqnum. ²⁰ Singila di nami Kristen aqaq di wauoqnej. Agi Kristus a moinaqa Qotei aqa singila kobaquja dena a na Kristus olo subq na tigeltosiq lan qureq osi oqsq aqa ban woq di awotej. ²¹ Deqa Kristus na mondor singila nanŋi ti gate kokba ti mandor nanŋi ti tamo kokba ti kalil nanŋi tulaŋ bunjrsiqa goge kobaq di unu. A na tamo kalil bini bati endeqa ñam koba ejunub qaji nanŋi ti tamo kalil bunuqna ñam koba oqab qaji nanŋi ti tulaŋ bunjrsiqa goge kobaq di unu. ²² Qotei na inŋi inŋi kalil osiqa Kristus aqa sorgomq di atej unub. Deqa Kristus a inŋi inŋi kalil di nanŋo gate koba sosisqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanŋi taqatnjreqnu. ²³ Tamo ungasari nanŋi di agi Kristus aqa jejamu qujai unub. Kristus a nanŋi ti inŋi inŋi kalil ti ekritisq tulaŋ keretnjrejunu.

2

Iga moreñesobulonam Qotei a iga qa are boleiyosiq qalaqalaigej

¹ Nami ningi une yoqnsib laqneb deqa ningi moreñesobuleb. ² Bati deqa ningi mandam qa kumbra uge uge na walweloqneb. Ningi mondor uge uge laj goge di unub qaji nanjo gate koba Satan aqa kumbra dauryoqneb. Satan a segi mondor singila koba. Deqa a tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranjeqneb qaji nanjo are miligiq di singila na waueqnu. ³ Nami iga kalil dego nanji koba na laqnsimqa gago jejamu qa areqalo uge uge namij dauryoqneb. Deqa Qotei a iga ti nanji qa ti minjin ani oqetej.

⁴⁻⁵ Bole, iga une yoqnsim laqnem deqa iga moreñesobulem. Ariya bati deqa Qotei a iga qa tulan dulosisq qalaqalaigej deqa a na iga Kristus ombla ñambile egej. A iga qa are boleiyej aqa kumbra dena a na iga elenjej. ⁶ Osiqa iga Kristus Yesus ombla olo subq na tigeltgobulosiqa iga laj qureq joqsi oqsiqa Kristus aqa awo jaram kobaq di awotgej. ⁷ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan boledamuyosiq iga boletgej. Aqa kumbra di a na tamo ungasari kalil bunuqna brantoqnaq qaji nanji osornjroqnaq. ⁸ Ningi Yesus qa nunjo areqalo singilatonabqa Qotei a ningi qa are boleiyej. Aqa kumbra dena a na ningi elenjej. Ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenosai. Qotei a ningi laja elenjej awai saiqoji. ⁹ Od, ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenosai. Deqa ningi nunjo segi ñam soqtqa keresai. ¹⁰ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a gago are bulyetgonaqa iga tamo ungasari bunuj brantem. Deqa kumbra bole bole kalil Qotei a nami iga dauryqajqa gereiyetgej qaji di iga dauryoqnsim walweloqnom.

Kristus a moiyej dena a jeu kobotej

¹¹ Ningi qalie, Juda nanji muluj aiyeqnub. Di nanjo kumbra. Deqa nanji na ningi misilingoqnsib endegsib merngeqneb, "Ningi muluj aiyosai qaji tamo." Nanji nanjo segi ban na tamo nanji muluj breinjreknub. Ariya ningi geregere are qaliy. Ningi Juda sai. Ningi sawa bei bei qaji. ¹² Deqa ningi nami Kristus aqaj di sosai. Ningi isaq di soqneb. Ningi nami Israel nanji ti sosai dego. Qotei a marej, "E na Israel nanji ingi bole bole enjrqai." Osiqa aqa anjam di singilatosiq soqnej. Ariya a na ingi bole bole di ningi engwa marosaiqonej. Deqa ningi ingi bole bole deqa tariñosaiqoneb. Ningi mandamq endi laja Qotei qaliesai soqneb. ¹³ Ariya bini ningi Kristus Yesus beteryesosibqa Qotei aqa jojomq di unub. Nami ningi isaq di sonabqa bati deqa Kristus a ningi qa moisiq aqa len aiyej. Aqa kumbra dena a na ningi joqsiqa Qotei aqa areq bej. ¹⁴ Kristus a segi na jeu kobotej deqa bini iga kalil koba na so bole unum. Nami Juda nanji ti sawa bei bei qaji nanji ti jeu atoqnsib soqneb. Deqa jen a nango ambleq di sosisqa nanji potnjrej. Ariya Kristus a moisiq dena jen di waqtosisqa jeu kobotosiqa Juda nanji ti sawa bei bei qaji nanji ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. ¹⁵ A moiyej gam dena a na Moses aqa dal anjam mutu kalil taqal atekritej. A na Juda nanji ti sawa bei bei qaji nanji ti turtnjrej deqa nanji tamo bunuj brantosis tamo qujaosib unub. Kumbra dena Kristus na jeu kobotosiqa iga kalil lawo kumbraq di atej unum. ¹⁶ A na Juda nanji ti sawa bei bei qaji nanji ti turtnjrim nanji koba na tamo qujaosib sqajqa deqa marsiq ñamburbasq di moiyej. Moisiq dena a jeu kobotej. ¹⁷ A bosiq anjam bole endegsi palontoqnej, "Bini ningi jeu turyqajqa kumbraq di unub." A na anjam bole di ningi sawa isaq di unub qaji ti tamo ungasari jojom di unub qaji nanji ti palontosisq merngoqnej. ¹⁸ Kristus aqa wau dena iga koba na Mondor qujai ejunum. Deqa iga kalil are qujaitosim unum. Mondor dena gam waqtetgej deqa iga gaigai gago Abu Qotei aqa ulatamuj di brantoqnaqom.

Kristen nanji Qotei aqa tal bul unub

¹⁹ Deqa bini ningi olo yaun tamo sosai. Ningi Qotei aqa angro tintin unub. Ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanji ti koba na was bole unub. ²⁰ Ningi Qotei aqa tal bul unub. Qotei a segi na tal di gereiyej. Qotei aqa anjam maro tamo nanji ti aqa medabu o qaji tamo nanji ti tal ai bul tigelej unub. Qotei a segi na tal di tigeltej. Kristus Yesus a segi tal ai tuma qaji. A segi na tal di singilatejunu. ²¹ Tal di aqa tanu kalil nanji Kristus beteryejunub deqa nanji kalil koba na singila na tigelej unub. Qotei na tal di gereiyosiq unu. Deqa tal di kobaquajaoqnsiqa Tamo Koba aqa segi tal bul tigelej unu. ²² Ningi dego Kristus beteryejunub deqa Qotei na ningi ti aqa segi tamo ungasari kalil nanji ti koroingej unub. Deqa ningi aqa segi so tal bul unub. Qotei aqa Mondor wo nanji aiyel na tal di gereiyosib miligiq di unub.

3

Pol na sawa bei bei qaji nanji Kristus aqa anjam bole minjre minjre laqnu

¹ O ijo was, Qotei a ningi kumbra tulan boledamu engej. E kumbra deqa saoqnsim laqnam tamo qudei na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. E Pol. E na ningi sawa bei bei qaji aqaryainjwa osim deqa Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. Utru deqa e tonto talq endi unum.

² Ningi queb, Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej. O ijo was kalil, Qotei a ningi qa dego are boleiyqajqa deqa e wau yeqnum. ³ Qotei na jeu kobotej anjam di nami ulitesoqnej ariya a na olo boleq atsiqa e osorbej. E deqa anjam truquyala endi nenqrenyonum. ⁴ Ningi ijo anjam endi sisiyosib qalieosib mariy, “Bole, Kristus aqa anjam nami ulitesoqnej qaji di aqa utru Pol a geregere poiyeqnu.” ⁵ O ijo was, Qotei na uli anjam di tamo unqasari nami soqneb qaji nangi minjrosaiqnej. Ariya bini a na aqa Mondor aqa singila na uli anjam di batosiq aqa anjam maro tamo nangi ti aqa medabu o qaji tamo nangi ti minjreqnu. ⁶ Uli anjam di aqa utru agiende. Qotei na sawa bei bei qaji nangi ti Juda nangi ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. Nangi Yesus aqa anjam bole ojejunub deqa nangi kalil tamo qujaisib ingi bole bole Qotei a nami Kristus Yesus aqa wau na nangi enjrqa marej qaji di oqab. ⁷ E Yesus aqa anjam bole di mare mare laqajqa deqa Qotei a e qa are boleiyosiq e wau tamo atej. Osiqa aqa segi singila kobaquja e ebej. ⁸ E tamo bolesai. Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nangi na e tulan bunbejunub. Di unqum. Qotei a e qa are boleiyey deqa e sawa bei beiq di Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Kristus aqa na nangi agiende. A na ingi tulan bole bole iga egwas. Ingi bole bole di aqa utru iga na ubtosim marqa keresai. ⁹ Ningi qalie, Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti atelenej unub. Ariya kumbra a yqajqa nami aqa areqaloq di soqnej qaji di a na ulitej. Bini a na aqa areqalo di olo boleq atqa marsiq e wau ebej. ¹⁰ Od, a na aqa segi qalie ti powo ti boleq atqa marsiq e wau ebej. Deqa lan angro singila kokba ti mondor lan goge di unub qaji nangi ti bini Qotei aqa areqalo di unoqnsib geregere poinjreqnu. Qotei aqa areqalo agiende. A na Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti turtnjrsim sawa qujaiq di atqas. ¹¹ Tulan nami Qotei a kumbra di yqajqa are qalej. Ariya bini a gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa wau na kumbra di yeqnu. ¹² Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga ulaosaiqnum. Iga bole qalieonum, iga Qotei aqa ulatamuq di brantqajqa gam agi Yesus a segi qujai. ¹³ Deqa ningi quiy. E ningi qa osim Yesus aqa wau ojeqnum. E wau di ojeqnum deqa e gulbe koba qoboiyeqnum. Ningi deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab di ningi ulonqab. Deqa ningi ijo gulbe deqa areboleboleingem. Ijo gulbe dena ningi aqaryainqimqa ningi Qotei ombra so bole gaigai sqab.

Pol a Efesus Kristen nangi qa pailyeqnu

¹⁴ Deqa ijo was, e singa pulutoqnsim Abu Qotei binjyeqnum. ¹⁵ A tamo unqasari kalil lan ti mandam ti di unub qaji nangi Abu. Deqa a na nangi nam segi segi breiyetnjreqnu. ¹⁶ E ningi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni nami ingi tulan bole bole Efesus Kristen nangi gereiyetnjrem. Deqa ni nangi are miligiq di ino Mondor atim soqnim dena nangi tulan singilaqab. ¹⁷ Amqa nangi Kristus qa nangi areqalo singilatesoqneb kumbra dena Kristus a nangi are miligiq di sqas. O Abu, ni na Efesus Kristen nangi singilatnjrimqa qalaqalaiyo kumbra nangi are miligiq di tulan singilatib soqneme. Mandam na nam jirim ojesonaqa nam a singila na tigelejunu dego kere.” O ijo was, e ningi qa degsim Qotei pailyeqnum. ¹⁸⁻¹⁹ Deqa ningi ti Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nangi ti singila osib Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Aqa qalaqalaiyo kumbra di tulan kobaquja. A tulan olekoba. A tulan goge koba. A tulan guma koba. Od, Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra dena powo ti qalie ti kalil tulan bunyejunu. Deqa ningi aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Soqniy ingi bole bole kalil Qotei na ekritisq keretejunu qaji di dego nunqoq di maqesqas.

²⁰ Qotei aqa singila a gago are miligiq di waueqnu. Aqa singila dena gago areqalo ti pailyo ti kalil tulan bunyejunu. ²¹ Deqa Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nangi Kristus Yesus aqa nam na bati gaigai Qotei aqa nam soqtoqnsib gilsib gilsib diño bati itqab. Bole.

4

Iga Kristus aqa jejamu qujai

¹ E Pol. E Tamo Koba aqa wau ojeqnum deqa e tonto talq endi unum. Qotei na ningi a dauryqa osiq metnjej. Deqa e nunqo are tigeltetngitqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqniy. ² Osib ningi nunqo segi nam aguq atoqnsibqa ningi segi segi qa lawo kumbra yoqniy. Kristen tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nangi qa urur minjin oqaiq. Ningi nangi qalaqalainjroqnsib gulbe nangi na ningi engeqnuq qaji di qoboiyetnjroqniy. ³ Osib ningi nunqo Kristen was kalil nangi koba na are qujaitosib lawo na sqajqa singilaoqniy. Kumbra di agi Qotei aqa Mondor na iga orsegeqnu. ⁴ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga kalil Mondor qujai ejunum. Qotei na ningi ingi qujai qa tarinqa osiq metnjej. Ingi qujai di agi lan qureq di unu. ⁵ Tamo Koba qujai dego unu agi Kristus. Iga a qa qujai gago areqalo singilateqnum. Iga kalil yanso qujai em. ⁶ Qotei qujai unu. A gago kalil qa Abu. A na qujai tamo unqasari kalil nangi taqatnjreqnu. A nangi are miligiq di waueqnu. A nangi ambleq di unu.

⁷ Kristus a iga kalil qa are boleiyosiq segi segi singila egej. ⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu,

“Qotei a tonto tamo gargekoba nanği elenjosiq joqsıq lan goge oqeı.

Oqsıq dia nanği singıla enjrej.”

⁹ O ijo was, Kristus a lan goge oqeı anjam di aqa utru agiende. A mati oqosai. A mati moiyo qureq aıyeı. ¹⁰ Aısiq dena olo tulan goge oqsıq lan qure kalil bunyekritosıq torei oqeı. A degıyeı. Di kıyaqa? A na ınđı ınđı kalil ekritosim keretqajqa deqa. ¹¹ Deqa a segi qujai na tamo nanği singıla enjreqnu. Tamo qudei nanği a na singıla enjreqnaqa nanği aqa anjam mare mare laqnu. Tamo qudei nanği a na singıla enjreqnaqa nanği aqa anjam bole palontoqnsib tamo unğasari nanği are bulyetnjreqnu. Tamo qudei nanği a na singıla enjreqnaqa nanği Qotei aqa anjam plaltoqnsib Kristen tamo unğasari nanği taqatnjreqnu. ¹² Kristus na tamo nanği di singıla enjreqnu. Di kıyaqa? Nanği na kamba ıga Qotei aqa segi tamo unğasari singilatgımqa ıga Kristus aqa wau geregere ojajqa deqa. Gago wau dena Kristus aqa jejamu a so bole sqas. Kristus aqa jejamu agi ıga segi. ¹³ Wau di gılsim gılsim mondon ıga kalil gago areqalo torei Kristus qa singilaboletosim koba na are qujaitosim sqom. Sosim bati deqa ıga kalil Qotei aqa Nıri qa bole qaliegom. Kumbra dena ıga tulan boleqnsim singıla ti sosim Kristus aqa segi kumbra bole kalil ekritosim keretqom. ¹⁴ Gısan tamo nanği maqu kumbra yoqnsib anjam koba lan laja maroqnsib laqnu. Jagwa na yuwal tigelteqnaqa oqe aıyeqnu dego kere anjam dena tamo unğasari qudei nanği areqalo niñaqyetnjreqnu. Ariya ıga anđro kılılala bul sqasai deqa anjam dena gago areqalo niñaqyetğwasai. ¹⁵ ıga gısan anjam di qusim dauryoqnsib. ıga qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim anjam bole segi maroqnsim. Osim dena ıga kalil boleqnsim singılaqnsim gago Gate Koba Kristus beteryesqom. ¹⁶ ıga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum deqa ıga qudei aqa ban bul. ıga qudei aqa singa bul. ıga qudei aqa nıdamu bul. A na aqa ban ti singa ti nıdamu ti di turtoqnsıqa qujajtejunu. Deqa ıga segi segi kalil Kristus beteryoqnsim aqa wau geregere ojoqnsim aqa qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim. Kumbra dena ıga tulan boleqnsim singılaqnsim.

Nınđı so bunuj ti areqalo bunuj ti soqniy

¹⁷ Deqa e Tamo Koba aqa nıam na nınđı singıla na endegsi mernğwai. Sawa bei bei qaji nanđo areqalo tulan niñaqyetnu deqa nınđı na nanđo kumbra uge uge olo dauryosib walwelaib. ¹⁸ Nanđo qalie ti powo ti tulan ambruejunu. Nanđı tulan nanarioqnsib laqnu. Nanđo are miligi getenjunu. Deqa Qotei aqa nıabile nanđoq di sosai. ¹⁹ Nanđı kumbra uge uge yoqnsib ariya nanđı deqa jemainrosaleqnu. Nanđı torei kumbra ugeq aıyejunub. Nanđı kumbra uge jıgat yqajqa are tulan prugnıreqnu.

²⁰⁻²¹ E qalie, nınđı Kristus aqa anjam ojejunub deqa nınđı sawa bei bei qaji nanđo kumbra uge di dauryosaieqnu. Nami anjam plalto tamo nanđı na Kristus aqa anjam mernğeqnab nınđı quoqne. Anjam di gısan sai. Di Yesus aqa anjam bole. ²² Nınđı so namıjq di sosib walweloqne bati deqa so namıj dena nınđı gısanqnaqa nınđı kumbra uge uge yqajqa are prugnıgoqneı. Nunđo kumbra dena nınđı padalqa gamq di breıngıgoqneı. Deqa bini nınđı so namıj di torei uratıy. ²³ Uratosib areqalo bunujq di soqniy. ²⁴ Nınđı so bunuj osib gara bul jıgsib soqniy. Qotei na nınđı a bul sqa marsıqa nunđo so bunuj di gereıyetnđeı. Nınđı qalie, tamo nanđı so bunujq di unub qaji nanđo kumbra tulan bole tıntın branteqnu. Deqa nanđı Qotei aqa segi kumbra boleq di unub.

²⁵ Deqa nınđı gısan kumbra kalil uratekritosib anjam bole segi Kristen tamo unğasari nanđı minjroqniy. Nınđı kalil Kristus aqa jejamu qujai unub deqa nınđı kumbra degyoqniy. ²⁶ Nınđı minjın oqımqa ariya nınđı urur minjın kobotıy. Nınđı minjın ti soqnsib qoloaiq. Qoloqas di nınđı olo une bei ato uge. ²⁷ Nınđı urur minjın kobotqasai di nınđı Satan gam waqtetıbqa a na nınđı olo uneq breıngıwas. ²⁸ Ariya bajın tamo nanđı olo bajınıaib. Nanđı nanđo segi ban na wauoqnsib dena ınđı ınđı oqnsib tamo unğasari ınđı qa truqueqnu qaji nanđı aqaryainjroqnebe. ²⁹ Nınđı nunđo medabu waqtoqnsib anjam uge maroqnaib. Nınđı anjam bole segi maroqnsib dena tamo unğasari gulbe ti unub qaji nanđı singılatnjroqniy. Yımqa nanđı nunđo anjam quoqnsib dena Qotei a nanđı qa are boleiyosim kumbra bole enjroqnsıq. ³⁰ Qotei na aqa toqor nınđı engeı deqa nınđı aqa segi tamo unğasari unub. Toqor di agi aqa Mondor Bole. Dınđo batıamqa a nunđo uneq na nınđı torei awanıngıwas. Deqa nınđı na Mondor di are gulbe yaib. ³¹ Nınđı are uge ti minjın ti njırın ti qoto ti misılın anjam ti kumbra uge uge ti kalil torei uratıy. ³² Osib nınđı na nunđo Kristen was nanđı kumbra bole bole enjroqnsib nanđı qalaqalainjroqnsib nanđo une kobotetnjroqniy. Qotei a Kristus aqa nıam na nunđo une kalil kobotetnđeı deqa nınđı na kamba olo nunđo Kristen was nanđo une dego kobotetnjroqniy.

5

Niŋgi suwaŋ qaji tamo unġasari sosib suwaŋoq di laqniy

¹ Qotei na niŋgi tulaŋ qalaqalainġe qnu. Niŋgi aqa segi anġro tiŋtiŋ unub deqa kumbra a segi ye qnu qaji di niŋgi dego dauryosib yoqniy. ² Kristus na iga tulaŋ qalaqalainġosiq aqa segi ŋambile uratosiq iga qa moiyej. Dego kere niŋgi qalaqalainġo kumbra dauryosib walweloqniy. Atra tamo naŋgi atraiyo iŋgi iŋgi sabaŋ quleq ti boleqija di oqnsib Qotei atraiye qnu dego kere Kristus na aqa segi ŋambile Qotei atraiyosiq moinaqa Qotei a deqa tulaŋ areboleboleiyej.

³ Niŋgi sambala kumbra yaib. Niŋgi kumbra jigat dego yaib. Niŋgi tamo qudei naŋgo iŋgi iŋgi qa mamaulŋgaiq. Nunġo ambleq di kumbra uge deqaji saiq. Iga Qotei aqa segi tamo unġasari unum deqa iga kumbra kalil deqaji dauryqasai. ⁴ Anjam jiga ti nanari anjam ti alaŋ anjam ti di dego niŋgi maroqnaib. Iga anjam deqaji marqom di kumbra bolesai. Deqa niŋgi anjam bei marqa oqnsib anjam bole segi maroqnsib Qotei binjiyoqniy. ⁵ Niŋgi endegsib qalieoiy. Tamo bei a sambala kumbra ti kumbra jiga ti mamaul kumbra ti dauryqas di Kristus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel na a taqatqasai. Osib aqa Mandor Kokba sqasai dego. Mamaul kumbra di gisaŋ qotei qa louo bul.

⁶ O ijo was, tamo qudei na niŋgi kumbra uge deqaji yqajqa titŋgoqnsib anjam laŋa laŋa mernġoqnsibqa niŋgi naŋgo anjam di qusib dauryaib. Tamo unġasari Qotei aqa anjam gotraŋye qnu qaji naŋgi kumbra uge deqaji ye qnu deqa Qotei a naŋgi qa tulaŋ minjiŋ oqete qnu. ⁷ Deqa niŋgi tamo unġasari deqaji naŋgi ti heteroqnaib. ⁸ Niŋgi nami ambruq di soqneq. Ariya bini Tamo Koba a na niŋgi elenġosiq aqa suwaŋoq di atej unub. Deqa niŋgi suwaŋ qaji tamo unġasari sosib suwaŋoq di laqniy. ⁹ Suwaŋ a na kumbra endeqaji babte qnu. Tamo unġasari suwaŋoq di unub qaji naŋgi kumbra bole bole ye qnu. Naŋgi kumbra tiŋtiŋ daurye qnu. Naŋgi anjam bole mare qnu. ¹⁰ O ijo was, kumbra kalil Tamo Koba a tulaŋ arearete qnu qaji di niŋgi geregere qalieqa osib dauryoqniy. ¹¹ Osib tamo unġasari ambruq di sosib kumbra uge uge ye qnu qaji naŋgi ti heteroqnaib. Naŋgi kumbra deqaji ye qnu deqa naŋgi kumbra bole bei babtosaie qnu. Deqa niŋgi na tamo unġasari naŋgi di endegsib minjiroqniy, "Nunġo kumbra di uge." ¹² Tamo unġasari ambruq di unub qaji naŋgi ulioqnsib kumbra ye qnu. Di kiyaqqa? Naŋgo kumbra di tulaŋ ugedamu. Deqa iga naŋgo kumbra uge qa yala marqasai bole sai. Marqom di iga jemaigwas. ¹³ Ariya suwaŋ a na kumbra kalil boleq ateqnu. ¹⁴ Suwaŋ a kumbra bei boleq atqas di a suwaŋobulqas. Agi anjam bei endegsi unu,

"O tamo ŋeiejunum qaji ni olo subq na tigel.

Yim Kristus na ni suwaŋ emqas."

¹⁵ Deqa ijo was, niŋgi nunġo segi segi walwel geregere taqatosib soqniy. Niŋgi nanari tamo bulosib walwelaib. Niŋgi powo ti sosib walweloqniy. ¹⁶ Bini bati uge. Deqa niŋgi bati laŋa ŋaŋguiyaib. Bati soqnim niŋgi Qotei aqa kumbra yoqniy. ¹⁷ Niŋgi nanari kumbra yoqnaib. Niŋgi Tamo Koba aqa areqalo geregere qalieosib dauryoqniy.

¹⁸ Niŋgi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Kumbra dena niŋgi ugeugeingwas. Deqa niŋgi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryoqnsibqa a na niŋgi taqatġesqas. ¹⁹ Niŋgi nunġo Kristen was naŋgi ti koba na anjam maroqnsibqa bati deqa niŋgi Qotei qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nunġo are miligiq di tigelte qnu qaji dena ti niŋgi Qotei qa louoqniy. Osib nunġo medabu na ti nunġo are miligi na ti Tamo Koba a qa louoqniy. ²⁰ Kumbra kiye nunġoq di brantoqnim, unġum, niŋgi bati gaigai gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ŋam na Qotei binjiyoqniy.

Pol a tamo unġa wo naŋgi anjam minjrej

²¹ Kristus a nunġo Tamo Koba unu deqa niŋgi a qa ulaoqnsibqa Qotei aqa tamo unġasari kalil naŋgo sorgomq di soqniy.

²² O unġasari, niŋgi Tamo Koba aqa sorgomq di unub deqa niŋgi nunġo gumbuluŋ naŋgo sorgomq di dego soqniy. ²³ Kristus a gago gate koba unu dego kere nunġo gumbuluŋ naŋgi nunġo gate unub. Iga kalil Kristus aqa jejamu qjai unum. A na iga elenġej. ²⁴ O unġasari, Qotei aqa tamo unġasari naŋgi Kristus aqa sorgomq di unub dego kere niŋgi bati gaigai nunġo gumbuluŋ naŋgo sorgomq di soqniy.

²⁵ O tamo, niŋgi na nunġo ŋauŋ naŋgi tulaŋ qalaqalainjiroqniy. Agi Kristus na aqa segi tamo unġasari naŋgi tulaŋ qalaqalainjrsiq aqa segi ŋambile uratosiq naŋgi qa moiyej dego kere. ²⁶ Kristus a ya na ti aqa segi anjam na ti naŋgi yansnjrej deqa naŋgi Qotei aqa kumbra boleq di unub. ²⁷ Kristus a naŋgi qa moiyej. Di kiyaqqa? A na naŋgi aqa segi qa marsim naŋgi Qotei aqa kumbra boleq di atim naŋgi tulaŋ boledamu une saiqoji sqajqa deqa. ²⁸ Deqa tamo, niŋgi nunġo ŋauŋ naŋgi dego tulaŋ qalaqalainjiroqniy. Agi niŋgi nunġo segi jejamu qalaqalainjre qnu dego kere. Tamo naŋgi naŋgo ŋauŋ naŋgi qalaqalainjrqab di naŋgi naŋgo segi jejamu dego qalaqalainjrqab. ²⁹ Iga qalie, tamo naŋgi naŋgo segi jejamu

jeutosaięqnu. Nanđi nanđo jejamu geregereiyoqnsib ińđi bole bole anaiyeqnu. Kristus na aqa segi tamo unđasari nanđi geregereińđređnu deđo kere. ³⁰ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga segi segi aqa sińđa ti bańđ ti unum. ³¹ Ađi Qotei aqa anđam bei nami endęgsib neńđreńđeđ unu, “Tamo bei na aqa ai abu nanđi uratńđrsimqa aqa segi ńauń wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.” ³² Qotei aqa uli anđam di tulań kobaquja. E na Kristus a ti aqa segi tamo unđasari nanđi ti siđitńđrsim ađi ńińđi meńđgonum. ³³ O tamo, Qotei a ńińđi qa osiđ anđam di maređ. Deđa ńińđi na nuńđo ńauń nanđi qalaqalainđroqńiy. ńińđi nuńđo segi jejamu qalaqalaiyeqnu deđo kere. Ariya unđasari, ńińđi kamba deđo nuńđo gumbuluń nanđo sorgomđ di sosibqa nanđi kumbra bole eńđroqńiy.

6

Pol a anđro nanđi ti nanđo ai abu nanđi ti anđam minđrej

¹ O anđro, ńińđi na Tamo Koba a beteryeđunub deđa ńińđi nuńđo ai abu nanđo anđam dauryoqńiy. ńińđi kumbra deđyqab di bolequja. ²⁻³ Ađi Qotei a dal anđam endęđsi maređ, “Ni ino ai abu nanđo sorgomđ di sosim nanđo anđam dauryoqne.” Osiđa olo anđam endęđsi totoryeđ, “Ni deđyqam di ni bole sosim mandamđ endi so kobaiyqam.” Qotei a anđam deđsi totoryeđ. A nami dal anđam bei marqa osiđa anđam deđsi totoryosaięoqńeđ.

⁴ O abu, ńińđi na nuńđo anđro nanđo aređalo ugeteńđraib. Nanđi minđiń oqetńđro uge. ńińđi Tamo Koba aqa ńamđalađ di nanđi dalńđroqnsib tińđitńđroqńiy.

Pol a kanđal tamo nanđo wau qa gate nanđi ti anđam minđrej

⁵⁻⁶ O kanđal tamo ńińđi quiy. ńińđi nuńđo wau qa gate nanđo sorgomđ di sosibqa nanđi qa ulaoqńiy. ńińđi Kristus qa wau bole yeđnu deđo kere ńińđi gaigai nuńđo wau qa gate nanđi qa wau bole yoqńiy. ńińđi gisań na nanđo ńamđalađ di lańa wau bole yobulaib. ńińđi Kristus aqa kanđal tamo deđo unub. Deđa ńińđi nuńđo are miligiđ na Qotei aqa aređalo dauryosib nuńđo wau qa gate nanđi qa wau bole yoqńiy. ⁷ ńińđi mandam tamo nanđi segi wauetńđrosaięqnu. ńińđi Tamo Koba a deđo wauetęqnu. ńińđi deđa are qaloqnsib are bole na nuńđo wau qa gate nanđi wauetńđroqńiy. ⁸ ńińđi are qaliy. ńińđi wau bole yqab di Tamo Koba a na kamba awai boledamu eńđwas. ńińđi kanđal tamo unub kiyo ńińđi kanđal tamo sai kiyo di unđum. ńińđi wau bole yoqńiy.

⁹ Ariya wau qa gate, ńińđi deđo nuńđo kanđal tamo nanđi kumbra bole eńđroqńiy. ńińđi nanđi ula eńđroqnaib. Tamo Koba a lań goge di unu. A nuńđo Tamo Koba unu. A kanđal tamo nanđo Tamo Koba deđo unu. Aqa ńamđalađ di tamo unđasari kalil nanđi kerekere unub deđa a kumbra qujai na nanđi peđińđređnu. ńińđi deđa are qaloqnsib nuńđo kanđal tamo nanđi kumbra bole eńđroqńiy.

ńińđi qoto tamo bulosib qoto qa ińđi ińđi jigeleńđoiy

¹⁰ Ariya e iđo anđam getentqai. ńińđi Tamo Koba a beteryeđunub deđa ńińđi aqa sińđila kobaquja osib sińđila na tigelesoqńiy. ¹¹ Osib qoto qa ińđi ińđi Qotei na ńińđi eńđeđnu qaji di jigeleńđosib sińđila na tigelosib Satan aqa gisań anđam ti aqa uli kumbra ti gotrańđyoqnsib qotoqńiy. ¹² ńińđi geregere are qaliy. Iga mandam tamo unđasari nanđi ti qotosaięqnum. Iga lań goge qaji sińđila ti Satan aqa mondor uge uge nanđi ti aqa gate komba nanđi ti qoteqnum. Nanđi kalil ambru qa bati endęđa mandam taqatoqnsib unub. ¹³ Deđa bati uge endi ńińđi qoto qa ińđi ińđi Qotei na eńđeđnu qaji di eleńđosib sińđila na tigelosib qotoqńiy. Yim bunuqna qoto koboamqa ńińđi sińđila na tigelesqab.

¹⁴ Deđa ńińđi sińđila na tigelesqa marsibqa anđam bole alalag bul di tigsib tigełoiy. Osib kumbra bole tińđińđi gara jugo bul jigsib dena nuńđo are targa kabutiy. ¹⁵ Qotei na jeu koboteđ deđa iđa a ti are qujaitosim unum. Anđam bole di ńińđi sińđa tatal bul jigsib mare mare laqńiy. ¹⁶ ńińđi qoto qa ińđi ińđi kalil di jigełkritisib ariya Yesus qa deđo nuńđo aređalo sińđilatosis soqńiy. Nuńđo aređalo di dumu bul osib tigełoiy. Yimqa tamo uge Satan na qaja ti ńamyuwo ti ńińđi qa waiyoqńimqa nuńđo dumu dena ńińđi na qaja ti ńamyuwo ti di gotrańđyoqnaqab. ¹⁷ Qotei na ńińđi eleńđeđ aqa kumbra di ńińđi gate tatal bul jigsib soqńiy. Sosib Mondor aqa sebru deđo ojsib dena qotoqńiy. Sebru di Qotei aqa anđam. ¹⁸ ńińđi Mondor aqa sińđila na gaigai Qotei paילוqńiy. ńińđi aqarataib. ńińđi Qotei na aqaryaińđwa maroqnsib paילוqńiy. ńińđi paילוqajqa urato uge deđa ńińđi geregere ńam atoqnsib soqńiy. Sosib Qotei aqa segi tamo unđasari kalil nanđi qa paילוqńiy. ¹⁹ Osib e qa deđo endęđsib paילוqńiy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu sińđilatetimqa a ulaqasai. A ino anđam bole nami uliesoqńeđ qaji di ubtoqnsim tamo unđasari nanđi minđroqnaqas.” ²⁰ O iđo was kalil, Qotei na e qarĩńbonaqa e aqa anđam bole di mare mare laqńem deđa jeu tamo nanđi na e tonto talq endi waibeb unum. E anđam bole di marqajqa wau ti. Deđa ńińđi e qa Qotei paילוqnaqab a na e sińđilatboqńim e ulaqasai. E aqa anđam di sińđila na tamo unđasari nanđi minđroqnaqai.

Anjam getento

²¹ Ariya Tikikus a nungoq bqo deqa a na ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bole. ²² E na a qarinyonum nungoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi merngwas. Osim nungo are singilatetngwas.

²³ O Kristen was kalil, Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nangi aiyel na nungo are latetngebe. Osib ningi aqaryaingibqa ningi nangi aiyel qa nungo areqalo singilatoqnsib qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. ²⁴ Tamo ungasari kalil gago Tamo Koba Yesus Kristus qalaqalaiyqajqa uratosaeqnuv qaji nangi qa Qotei a are boleyeme. Bole.

FILIPAI

¹ E Pol. Aqo Timoti wo Kristus Yesus aqa wau tamo unum. Aqo aiyel na anjam endi neŋgreŋyonum. Neŋgreŋyosim niŋgi Kristus Yesus aqa segi tamo ungasari Filipai qureq di unub qaji nuŋgoq qarinyonum. Nuŋgo Kristen gate nanŋi ti nuŋgo wau tamo nanŋi qa ti dego anjam endi qarinyonum. ² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanŋi aiyel niŋgi qa are boleinjrimqa niŋgi lawo na soqniy.

Pol a Filipai Kristen nanŋi qa Qotei pailyeqnu

³ E bati gaigai niŋgi qa are qaloqnsim deqa e ijo Qotei biŋjyeqnum. ⁴ Osim gaigai arebolebole na niŋgi kalil qa pailyeqnum. ⁵ Niŋgi nami iga betergosib Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb. Agi bini niŋgi degyeqnub. Deqa e niŋgi qa tulan areboleboleibeqnu. ⁶ E endegsi qalieonum, Qotei a nuŋgo are miligiq di wau boledamu yeqnu. A nami wau di utru atej. Ariya bini a wau di yeqnu dena gilsim gilsim mondonj Kristus Yesus olo bqajqa batiamqa a na wau di kobotqas. ⁷ Niŋgi ijo are miligiq di unub deqa e kere niŋgi qa are qaleqnum. E tonto talq endi sqai kiyo e walwelosiy Yesus aqa anjam bole siŋgilatoqnsiy mare mare laqnqai kiyo di unqum. Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa niŋgi kalil e beterbosib e ti koba na Qotei aqa wau ojeqnum. ⁸ Kristus Yesus a na iga tulan qalaqalaeqnu. Aqa kumbra dena ijo are tigeltetbej deqa e niŋgi kalil olo nuŋgwajqa are koba unu. Di Qotei a segi qalie.

⁹ E bati gaigai niŋgi qa endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filipai Kristen nanŋi aqaryainjrimqa nanŋi qalaqalaiyo kumbra nango are miligiq di tulan siŋgilatosib dauryqab. Osib powo koba ti areqalo bole ti sqab.” ¹⁰ O ijo was, niŋgi kumbra kalil gegerere tenemtosis kumbra bole segi yoqniy. Niŋgi degyqab di mondonj Kristus a olo bosim tamo ungasari nanŋi peginjrqqa batiamqa niŋgi une saiqoqi sqab. ¹¹ Kumbra bole kalil Yesus Kristus a segi na babteqnu qaji di nuŋgoq di tulan kobaoqnmqa Qotei aqa ñam goge oqoqngas. Utru deqa e niŋgi qa Qotei pailyeqnum.

Pol a tonto talq di unu

¹² O ijo was, niŋgi endegsib qalieoiy, jeu tamo nanŋi na e tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanŋi Yesus aqa anjam bole getentosai. Anjam bole di olo tulan siŋgilaeqnu. ¹³ Tamo kalil nanŋi qalie, e Kristus Yesus aqa wau ojoqnem deqa jeu tamo nanŋi na e tonto talq endi waibeb unum. Tonto tal taqato tamo nanŋi dego qalie. ¹⁴ E tonto talq endi unum deqa Kristen was gargekoba nanŋi Tamo Koba a qa nango areqalo siŋgilatoqnsib aqa anjam palontqajqa ulaosaieqnu.

¹⁵⁻¹⁷ Bole, tamo qudei na ijo ñam tentib aguq aiqajqa deqa are qaloqnsib nanŋo are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnu. Nanŋi nanŋo segi ñam soqtqajqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnu. Nanŋi tamo aqaryainjrqajqa deqa are qalosaieqnu. E tonto talq endi soqnit nanŋi ijo are ugetetbqajqa deqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnu. Ariya tamo qudei nanŋi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnu. Tamo di nanŋi qalie, e Yesus aqa anjam bole siŋgilatqajqa waueqnamqa jeu tamo nanŋi na e tonto talq endi waibeb unum. Deqa nanŋi e tulan qalaqalaboqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnu. ¹⁸ Deqa unqum. Tamo nanŋi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnu kiyo tamo nanŋi are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnu kiyo di kere. Nanŋi kalil koba na Kristus aqa anjam mare mare laqnu deqa e tulan areboleboleibeqnu.

Pol a are qalej, “E mandamq endi sosiy

Filipai Kristen nanŋi aqaryainjroqniqai”

¹⁹ Deqa ijo was, e tulan areboleboleibim sqai. Di kiyaya? E qalieonum, Qotei a nuŋgo pailyo na ti Yesus Kristus aqa Mondor na ti e aqaryabosim tonto talq endena oqeq atim e bole sqai. ²⁰ Deqa ijo are koba endegsi unu. Wau kalil Qotei na ebej qaji di e gegerere ojoqniqai. Yim deqa e jemaibqasai. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e siŋgila na tigelognsiy ijo jejamu Kristus torei yekritisoy aqa ñam soqtoqniqai. Agi e kumbra degyeqnum. Deqa e moiqai kiyo e sqai kiyo di unqum. E ijo kumbra kalil qa Kristus aqa ñam soqtoqniqai. ²¹ Ijo are koba endegsi unu. E sqai di e Kristus ombla sqai. Ariya e moiqai di e olo iŋgi tulan boledamu oqai. ²² E mandamq endi sosiyqa e tamo ungasari gargekoba nanŋi aqaryainjroqniqai. E gam kiye dauryqai di e qaliesai. ²³ E areqalo aiyeltejnum. Ijo areqalo bei agiende. E lan qureq oqsiy Kristus ombla sqai. E degyqai di tulan bolequja. ²⁴ Ariya e mandamq endi sosiy niŋgi aqaryainjroqniqai di dego bolequja. ²⁵ Deqa e are qalonum, e mandamq endi sqai. E qalieonum, e urur moiqasai. E mati sosiy niŋgi koba na Yesus aqa wau ojoqniqai. Yim wau dena niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo gegerere siŋgilatoqnsib

areboleboleingim sqab. ²⁶ Deqa ijo was ningi quiy. E olo nungoq bosiy ningitqa bati deqa ningi e qa tulanj areboleboleingim Kristus Yesus aqa ñam soqtoqnsib sqab.

Ningi Kristus aqa ñam qa jaqatin oqnqab

²⁷ Ijo anjam kobaquja bei agiende. Ningi Kristus aqa anjam bole geregere dauryoqniy. Ningi degyqab di e anjam endegsi quqwai, “Bole, Filipai Kristen nanji are qujaitoqnsib waukobaeqñub. Di kiyayaqa? Tamo ungasari nanji Yesus aqa anjam bole nanjo areqaloq di singilatqajqa deqa.” O ijo was, e olo nungoq bosiy nungwai kiyo e tonto talq endi sqai kiyo di unqum. ²⁸ E qalieqai, ningi nunjo jeu tamo nanji qa ulaosaieqñub. Nunjo kumbra dena jeu tamo nanjo are gametnjreqnaqa nanji endegsi poinjreqnu, “Bole, iga padalqom.” Ariya ijo was, ningi padalqasai. Qotei na ningi elenjam ningi so bole gaigai sqab. ²⁹ Ningi quiy. Qotei na ningi giltñgej. Di kiyayaqa? Ningi Kristus qa nunjo areqaloq singilatqajqa deqa. Deqa segi sai. Ningi aqa ñam qa jaqatin oqajqa deqa ti ningi giltñgej. ³⁰ Nami e jeu tamo nanji ti Qotei aqa anjam na qoteqñam ningi e nuboqñeb. Agi bini e jeu tamo nanji ti qoteqñam ningi deqa queqñub. Ningi dego e beterbosib jeu tamo nanji ti qoteqñum. Dena ningi jaqatin eqñub.

2

Ningi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryiy

¹ O ijo was, Kristus a gaigai nunjo are singilatetngoqnsiqa ningi qalaqalaingqnsiqa nunjo are latetñgeqñu. Qotei aqa Mondor a nungoq di beterejunu. Ningi nunjo Kristen was nanji qa are boleingeqnaqa nanji qa duleqñub. ² E deqa ningi qa areboleboleibeqñub. Ariya ningi olo kumbra qudei dego yoqñibqa dena e tulanj areboleboleiboqñas. Kumbra agiende. Ningi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy. Sosib ningi areqalo qujai na Qotei aqa wau yoqniy. ³ Ningi nunjo segi jejamu qa are qalaib. Ningi nunjo segi ñam soqtoqñab. Ningi nunjo segi ñam aguq atoqñisib olo nunjo Kristen was nanjo ñam soqtetnjroqniy. ⁴ Ningi nunjo segi ingi ingi qa are qaloqñisib gereiyonaib. Ningi nunjo Kristen was nanji qa are qaloqñisib nanjo ingi ingi dego gereiyetnjroqniy.

Yesus a aqa segi ñam aguq atej deqa

Qotei na a olo ñam kobaquja yej

⁵ Ningi Kristus Yesus aqa areqalo ojsib dauryoqniy. ⁶ Yesus a segi Qotei sosisqa ariya a deqa are qalosaioqñej. ⁷ A aqa ñam kobaquja di ojqa uratosiqa a tamo bulyosiqa a kanjal tamo lanaj bul soqnej. ⁸ Deqa tamo kalil nanji a unoqñeb di a mandam tamo soqnej. Sosisqa aqa segi ñam aguq atsiqa Qotei aqa anjam dauryosiq moiyej. Od, a ñamburbasq di moiyej. ⁹ Onaqa Qotei na a lanj qureq osi oqsiqa ñam kobaquja yej. Deqa bini aqa ñam dena ñam kalil tulanj bunñrejunu. ¹⁰ Qotei na ñam di Yesus yej deqa mondon lanj angro kalil nanji ti tamo kalil nanji ti Yesus aqa areq di singa pulutqab. Od, ingi ingi kalil lanj ti mandam ti mandam sorgom ti dia unub qaji nanji Yesus aqa areq di singa pulutqab. ¹¹ Osib nanjo medabu qujaitoqnsib maroqñqab, “Yesus Kristus a segi Tamo Koba.” Yim kumbra dena Abu Qotei aqa ñam tulanj goge oqoqñas.

Ningi suwanj qa kumbra tamo ungasari nanji osornjroqniy

¹² O ijo was bole, e qalieonum, ningi gaigai ijo anjam dauryeqñub. Ariya ningi olo singila na dauryoqniy. E ningi koba na sqai bati deqa segi sai. Bini e isaq endi soqñit ningi ijo anjam dauryqa urataib. Ningi ijo anjam olo singila na dauryoqniy. Qotei a ningi padalo sawaq na elenaj deqa ningi ulaoqñisib lanj qureq oqwjajqa singilaoqniy. ¹³ E qalieonum, Qotei a nunjo are miligiq di waueqñu deqa ningi kumbra a tulanj areareteqñu qaji di yeqñub. Ningi kumbra di yqajqa are koba sonaqa agi yeqñub.

¹⁴ Ariya ningi ñirinoqnsib anjam na qotoqñab. Kumbra kalil ningi yeqñub qaji di ningi lawo na yoqniy. ¹⁵⁻¹⁶ Ningi degyqab di ningi Qotei aqa angro tintinj une saiqoji sqab. Sosib ningi ñambile gaigai sqajqa anjam ojoqñisib mandam qaji tamo ungasari nanjo ambleq di laqñisib suwanj qa kumbra nanji osornjroqñqab. Tamo ungasari nanji di kumbra bole dauryqa uratoqñisib kumbra uge uge yeqñub. Deqa mondonj Kristus a olo bosim nanjo une deqa nanji peginjraqas. Yim bati deqa e nunjo kumbra bole kalil qa tulanj areboleboleibqas. Areboleboleibim qalieqai, wau kalil e nunjo ambleq di yoqñem qaji di e lanja yosaioqñem.

¹⁷ O ijo was, nunjo areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di Qotei atraiyo ingi bul. Jeu tamo nanji na e lubib moiqai kiyo? Moisiy nunjo areqalo de ti ijo lenj wain bul aiqas qaji de ti turtosiy Qotei atraiyobulqai. E moiqai di unqum. Bini e ningi ti koba na areboleboleigwas. ¹⁸ Ningi dego e ti koba na areboleboleigwas.

Pol na Timoti qarinyim a Filipai Kristen nanjoq gilqa marej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na e odbimqa sokiñala e Timoti qarinyit a nunjoq gilqas. Gilsim olo puluosim ijoq bosim nunjo kumbra kalil qa e saibqas. Yim e qusiy are singilatqai. ²⁰ Timoti a gaigai ningi qa are qaloqñisib deqa a na ningi aqaryainjwajqa gam ñameqñu. Tamo deqaji

bei endi sosai. Aqo Timoti wo segi ningi qa are qaleqnum. ²¹ Tamo kalil nanqi nanqo segi jejamu qa are koba qaleqnum. Nanqi Yesus Kristus aqa wau qa are qalosaieqnum. ²² Timoti aqa kumbra tulan boledamu di ningi qalie. A na e wauetboqnsiqqa Yesus aqa anjam bole mare mare laqnu. Angro nanqi na nanqo abu nanqi wauetnjreqnum dego kere Timoti na e wauetbeqnu. ²³ Deqa e kiñala tarinjisy kumbra kiye jeu tamo nanqi na e ebqab di qalieosiy Timoti qarinyit a nunqoq boqujatosis sainqwas. ²⁴ E endegsi qalieonum, Tamo Koba a na e gam waqtetbimqa sokiñala e segi dego nunqoq bosiy nunqwai.

Pol a Epafroditus qarinyqa marej

²⁵ E endegsi are qalonum, e Epafroditus dego qarinyit a nunqoq gilqas. A gago Kristen was bole. A e ombla wau qujai. Aqo ombla qatqarosim jeu tamo nanqi ti qoteqnum. Ningi nami a qarinyonab ijoq bosiqqa aqaryaboqnej. ²⁶ Bini a ningi nunqwasqqa are koba unu. A qalie, a qore endia maiyonaqa ningi deqa qusibqa a qa are gulbeingej. ²⁷ A makobaiyonaq moiqa jojomonaqa Qotei na a boletosiqa a qa dulej. A qa segi dulosai. Qotei a e qa dego dulej. Di kiyaaqa? E are tulan gulbekobaibaim deqa. ²⁸ Deqa ijo was, e arebolebole na Epafroditus olo qarinyonum nunqoq gilqo. Di kiyaaqa? Ningi a unsib tulan areboleboleingqqa deqa. Yim e olo ningi qa are koba qalqasai. ²⁹ Deqa Epafroditus a nunqoq bamqa ningi a qa tulan areboleboleingim Tamo Koba aqa ñam na gereiyonqny. Ningi na tamo bole deqaji kalil nanqo ñam gaigai soqtetnjroqny. ³⁰ Epafroditus a aqa segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaieqnu. A Kristus aqa wau ojoqnsiq deqa a moiqa jojomej. Bati deqa ningi na e aqaryabqqa keresai deqa ningi Epafroditus qarinyonab ijoq bosiqqa a kamba e aqaryaboqnej.

3

Tamo a Kristus qa aqa areqalo singilatqas di a tamo bole sqas

¹ Ariya ijo was kalil, e ijo anjam getentqai. E anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi Tamo Koba a qa tulan areboleboleingim soqny. E anjam di olo nenqrenyqa asgibosaieqnu. E are qalonum, anjam dena ningi aqaryainqwas.

² Ningi geregere ñam atoqny. Tamo qudei nanqi baun juwan bul sosib kumbra uge uge yeqnum. Tamo deqaji nanqi mulun aiqajqa tulan singilaeqnum. Nanqo mulun di bolesai. Di gisan mulun. ³ Ariya iqa tamo deqaji sai. Iga mulun bole aiyo qaji. Iga Qotei aqa Mondor aqa singila na Qotei qa louoqnsimqa Kristus Yesus aqa ñam soqteqnum. Iga qalie, jejamu qa kumbra na iqa aqaryaiqwa keresai bole sai. ⁴ E nami jejamu qa kumbra dauryaqajqa tulan singilaoqnem. Tamo qudei nanqi mareqnum, “Gago jejamu qa kumbra na iqa aqaryaiqwa kere.” O ijo was, e tamo nanqi di tulan bunqrenjunum. ⁵ Ijo jejamu qa kumbra agiende. E ñambabonamqa bati 8 onaqa ijo ai abu nanqi na e osib mulun waibeb. E Israel tamo. Ijo moma utru Benjamin. E Hibru anjam qalie bole. E dal anjam singila na dauryoqnem. Od, e Farisi nanqo kumbra na dal anjam dauryoqnem. ⁶ E Qotei aqa wau ojqajqa tulan singilaoqnem deqa e na Kristen nanqi ugeugeinjroqnem. E dal anjam kalil dauryekritem deqa tamo kalil nanqi na e nubooqnsib ijo une bei babtosaioqneb. ⁷ Deqa e are qaloqnem, “Ijo jejamu qa kumbra dena tamo kalil nango kumbra tulan bunyeynu.” E degsi are qalsimqa ariya bunuqna e are bulyosim ijo jejamu qa kumbra kalil unem di kumbra bolesai. Degsi unsimqa e kumbra di uratosim olo Kristus aqa gam dauryoqnem. ⁸ Di segi sai. E mandam qa kumbra kalil dego uratekriterem. Di kiyaaqa? E Kristus segi ojqajqa deqa. E ijo Tamo Koba Kristus Yesus qa bole qalieem. Kristus qa qalieqajqa kumbra di tulan bolequja e degsi unem. E poibej, mandam qa kumbra kalil di qalam jiri bul. Deqa bini e Kristus segi ojqajqa are koba unu. ⁹ E a segi beteryejunum. E dal anjam dauryqai gam dena e Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqqa keresai. Deqa e gam bei na tamo bole une saiqoji unum. Gam agiende. E Kristus qa ijo areqalo singilateqnum. Od, iqa Kristus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iqa mergwas, “Ningi ijo ñamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.” ¹⁰ Deqa e Kristus qa qalieqajqa are koba unu. A subq na tigelosiq singila kobaquja ej. E singila deqa qalieqajqa are koba unu. A jaqatin osiq moiyej. Deqa e a beteryosiy a ombla jaqatin osiy moiyoqbulqajqa are koba unu. ¹¹ E qalieonum, monqon e olo subq na tigelqai.

Pol a Yesus aqa kumbra dauryaqajqa singila na waueqnu

¹² E Kristus Yesus aqa kumbra di torei dauryekritosai unum. E gaigai kumbra di ojqajqa singila na waueqnum. Nami Yesus na e ojsiqqa aqa segiq di atej deqa bini e kamba aqa kumbra ojqajqa singila na waueqnum. ¹³ O ijo was kalil, e Yesus aqa kumbra di torei ojekritosai unum. Ijo areqalo qujai agi mergwai. Jejamu qa kumbra kalil e nami dauryoqnem qaji di e uratekriterosiy awai bole Qotei na monqon ebqas qaji di oqajqa singila na waueqnum. ¹⁴ Tamo nanqi gurguroqnsib bubunqnum di nanqi awai oqajqa. Dego kere e

awai oqa maroqnsim singila na urureqnum. Awai agiende. Kristus Yesus aqa wau na Qotei na e metbimqa e laŋ qureq oqsyi dia a ombla so bole gaigai sqai.

¹⁵ E areqalo bole ti sosim anjam endi nenŋrenjonum. Niŋgi qudei Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub deqa niŋgi dego areqalo bole ti soqniy. Ariya niŋgi qudei areqalo bei ejunub kiyo? Degam Qotei na nunŋo areqalo di olo gereiyetŋwas. ¹⁶ Kumbra bole bole iga ojeqnum qaji di iga singila na ojesqom. Iga uratqasai.

¹⁷ O ijo was, niŋgi kalil gaigai ijo kumbra dauryoqniy. Osib tamo unŋasari ijo kumbra dauryeqnub qaji naŋgi unjroqnsib naŋgo kumbra dego dauryoqniy. ¹⁸ Kristus a ŋamburbasq di moiyej anjam di tamo gargekoba naŋgi na jeuteqnum. E naŋgi qa bati gargekoba niŋgi saingeqnem. Deqa bini e akam ti olo niŋgi saingeqnum. ¹⁹ Tamo naŋgi di naŋgo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Naŋgo kumbra di naŋgi na gisaŋ qotei bul ateqnub. Naŋgi bati gaigai mandam qa iŋgi iŋgi oqajqa are tulaŋ prugnŋreqnu. Osib jema kumbra yqajqa areboleboleiŋreqnu. Deqa mondoŋ naŋgi ŋamyuwoq di torei padalqab. ²⁰ Ariya iga laŋ qure qaji tamo unŋasari unum deqa mondoŋ Tamo Koba Yesus Kristus a laŋ qureq na mandamq aisim iga elenqas. Deqa bini iga a qa tariŋoqnsim unum. ²¹ Yesus a singila koba ti unu deqa a na iŋgi iŋgi kalil elenŋosim aqa segi sorgomq di atim sqas. Aqa singila dena a na gago jejamu bulyetgimqa gago jejamu di Yesus aqa jejamu bulosim so bole gaigai sqas. Gago jejamu di agi bini gulbe ti jaqatiŋ ti unu.

4

Niŋgi Tamo Koba Yesus qa areboleboleiŋgoqneme

¹ Deqa ijo was bole, niŋgi Tamo Koba a beteryosib singila na tigelesoqniy. Agi e nami niŋgi degsi mernŋem. E niŋgi tulaŋ qalaqalaingeqnum deqa e niŋgi qa are koba qaleqnum. Osim niŋgi qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Niŋgi segi ijo awai bole bul. E awai di oqajqa waukobaeqnum.

² Ariya Yuodia Sintike wo, niŋgi aiyel Tamo Koba a beteryejunub deqa niŋgi aiyel ombla are qujaitosib geregere soqniy. ³ Tamo bei e ombla wauo qaji a dego Filipai di unu. E tamo di minjŋai, “O was, ni na unu aiyel naŋgi di aqaryainjime. Naŋgi aiyel unu bole. Naŋgi aiyel e ombla na Yesus aqa anjam mare mare laqnem. Tamo qudei naŋgi Klemen a ti dego e koba na wauoqnem. Naŋgo ŋam Qotei a ŋambile qa buk miligiq di nenŋrenyey unub.”

⁴ O ijo was, niŋgi bati gaigai Tamo Koba a qa areboleboleiŋgoqneme. E olo mernŋwai. Niŋgi tulaŋ areboleboleiŋgoqneme.

⁵ Niŋgi lawo kumbra dauryoqniyqa tamo kalil naŋgi nunŋo kumbra di unoqnaqab. Sokiŋala Tamo Koba a olo bŋas. ⁶ Deqa niŋgi iŋgi bei qa areqalo kobaiyaib. Niŋgi gaigai nunŋo gulbe kalil qa Qotei pailyoqnsib a biŋiyoqnsib endegsib minjoqniy, “O Abu, ni na iga aqaryaigoqne.” ⁷ Niŋgi degyoqniyqa Qotei na niŋgi are latetŋwas. Osim a na nunŋo are miligi ti nunŋo areqalo ti taqatetŋwas. Yimqa niŋgi Kristus Yesus beteryosib are lawo sqab. Qotei aqa are lawo di tulaŋ bolequja. Are lawo di aqa utru iga geregere poigwa keresai.

⁸ Ariya ijo was, e anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Niŋgi kumbra bole ti kumbra tiŋtiŋ ti kumbra jiga saiqoji deqa ti kumbra Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. Kumbra kalil tamo naŋgi yeqnab iga unoqnsim biŋiyeqnum qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. ⁹ Od, Qotei aqa anjam kalil e nami niŋgi mernŋeqnam quoqneq qaji di niŋgi dauryosib soqniy. Ijo kumbra kalil e nami nunŋo ambleq di yeqnam niŋgi unoqneq qaji di dego niŋgi dauryosib soqniy. Yimqa Qotei a niŋgi ti sqas. Agi Qotei a are lawo qa utru.

Filipai Kristen naŋgi na Pol aqaryaiyeb deqa a naŋgi qa tulaŋ areboleboleiyej

¹⁰ O ijo was, niŋgi bini e olo aqaryaiyebqajqa are qaleqnum deqa e Tamo Koba a qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Bole, nami niŋgi e qa are qaloqneq ariya bati di niŋgi e aqaryaiyebqa gam saiqoji. ¹¹ E iŋgi iŋgi qa truqueqnum e deqa are qalosaieqnum. Niŋgi na e aqaryaiyebqajqa e deqa are qalsim anjam endi mernŋosai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa gulbe kiye ijoq di brantqas di unŋum, e ulaqasai. ¹² E iŋgi saiqoji sqai kiyo e iŋgi koba ti sqai kiyo di unŋum, e are lawo sqai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa e iŋgi kere sqas kiyo e mambqas kiyo e iŋgi koba ti sqai kiyo e iŋgi qa truquoqniqai kiyo di unŋum, e are lawo sqai. Gulbe kiye ijoq di brantqas di unŋum, e are lawo sqai. ¹³ Kristus a segi na e siŋilatbeqnu deqa e kumbra kalil yqa kere.

¹⁴ E gulbe ti sonamqa niŋgi e beterbosib silali qa aqaryaiyoqneq di niŋgi keretoqneq. ¹⁵ O Filipai tamo unŋasari, niŋgi qalie, e nami Yesus aqa anjam bole palontqajqa wau utru atsim Masedonia sawa uratosim walweleqnamqa niŋgi segi e qa are qaloqnsib silali qa aqaryaiyoqneq. Kristen qudei naŋgi e silali qa aqaryaiyosaiyoqneq. ¹⁶ Agi e Tesalonaika qureq di sonamqa niŋgi e silali qa aqaryaiyoqneq. ¹⁷ Niŋgi olo e silali ebqajqa e deqa are qalosaieqnum. Niŋgi kumbra bole dauryibqa Qotei na kamba niŋgi awai bole enŋwajqa

e deqa are qaleqnum. ¹⁸ E silali inġi inġi kere unu. E inġi bei qa truquosai. Di kiyaaqa? Niġi na silali Epafroditus yeb a na osi bosiq ebej. Niġi silali qa e aqaryaibeb deqa niġi Qotei atraiyobuleb. Atraiyo inġi di quleq bole ti. Qotei a atraiyo inġi deqa tulaġ areboleboleiyeqnu. ¹⁹ Qotei a Kristus Yesus aqa ñam na inġi tulaġ bole bole iga egoqnaqas. Deqa niġi inġi bei qa truquoqnaqas a na enġoqnaqas niġi tulaġ kere na sqab. ²⁰ Qotei a gago Abu. A segi Qotei bole. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnaqas. Bole.

Pol a Filipai Kristen nanġi kaiyeinġrej

²¹ Niġi Kristus Yesus aqa tamo unġasari unub. E na niġi kalil kaiyeinġonum. Kristen was e koba na endi unum qaji nanġi na dego niġi kaiyeinġonub. ²² Qotei aqa tamo unġasari kalil nanġi na niġi kaiyeinġonub. Kristen tamo unġasari Mandor Sisar aqa talq di waueqnaqas qaji nanġi dego niġi kaiyeinġonub.

²³ Tamo Koba Yesus Kristus a niġi qa are boleiyosim nunġo qununġ geregere taqateme. Bole.

KOLOSI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. ² Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenğreñyosim nuñgoq qarınyonum. Niñgi gago Kristen was bole. Niñgi Qotei aqa segi tamo unğasari Kolosi qureq di unub qaji. Niñgi Kristus qa nuñgo areqalo singilateqñub. Gago Abu Qotei a niñgi qa are boleiyimqa niñgi lawo na soqniy.

Kolosi Kristen nanği Yesus qa nanğo areqalo singilateb

³ Aqo Timoti wo gaigai niñgi qa pailyoqñsimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei biñiyeqnum. ⁴ Aqo aiyel niñgi qa anjam bei endegsi quem. Niñgi Kristus Yesus qa nuñgo areqalo singilatoqñsib Qotei aqa segi tamo unğasari kalil nanği qalaqalainjreqñub. ⁵⁻⁶ Nami Yesus aqa anjam bole nuñgoq bonaqa niñgi queb. Qusibqa bini ingi bole bole Qotei na lan goge dia gereiyetñgej qaji di niñgi oqajqa tariñeqñub. Yesus aqa anjam bole di sawa sawa kalilq gileqnaqa tamo unğasari gargəkoba nanği quoqñsib nango areqaloq di singilatoqñsib kumbra bole bole yeqñub. Niñgi dego kumbra bole bole yeqñub. Qotei a iga qa are boleiyej anjam bole di niñgi qusib poñğonaqa bati deqa niñgi kumbra bole yqajqa utru ateb. ⁷ Anjam di Epafra a niñgi mernğonaq qusib poñgej. Epafra a iga ti Kristus aqa wau tamo bole unum. Iga Epafra tulaj qalaqalaiyeqñum. A singila na niñgi aqaryainğoqñsiqa Kristus aqa wau ojeqnu. ⁸ A niñgi qa endegsi iga saigej, “Qotei aqa Mondor na Kolosi Kristen nanği singilatñjreqnaqa nanği qalaqalaiyo kumbra dauryeqñub.”

Pol a gaigai Kolosi Kristen nanği qa Qotei pailyeqnu

⁹ Iga nami quem, niñgi kumbra bole di yeqñub. Bati deqa iga niñgi qa pailyaq utru atem. Bini iga gaigai niñgi qa pailyoqñsim unum. Iga endegsi pailyeqñum, “O Abu, ni na Kolosi Kristen nanği aqaryainjrimqa nanği ino areqalo geregere poñjrqas. Amqa ino Mondor na nanği powo koba enjroqñimqa nanği ino anjam kalil bole qalioeqñqab. ¹⁰ Osib nanği kumbra kalil Tamo Koba a tulaj areareteqnu qaji di yoqñsib walweloqñqab. O Qotei, ni na nanği aqaryainjroqñimqa nanği wau bole bole yoqñsib ni qa geregere qalioeqñib nanğo qalie di tulaj kobaoqñqas. ¹¹ Ni ino segi singila kobaquja na nanği singilatñjroqñim nanği gulbe kalil qoboioqñqab. Osib lawo na sosib tulaj areboleboleinjroqñqas.” ¹² O ijo was, iga degsim niñgi qa Abu pailyeqñum. Deqa niñgi a biñiyeqñsib soqniy. A na niñgi keretñgej deqa ingi bole bole a nami lan goge dia gereiyetñgej qaji di niñgi mondoñ oqsib oqab. Ağı niñgi ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil suwaroq di unub qaji nanği ti ingi di oqab. ¹³ Nami iga ambruq di soqñem. Ambru aqa singila dena iga taqatgesoqñej. Onaqa bunuqna Qotei na iga ambruq dena elenosiqa aqa segi Niri qujai tulaj qalaqalaiyeqnu qaji aqa sorgomq di iga atej unum. Deqa bini Yesus a gago Mandor Koba sosisq iga taqatgeqnu. ¹⁴ A na iga awağosiqa gago une kobotetgej.

Pol a Yesus aqa kumbra ti wau ti deqa anjam saej

¹⁵ Yesus a segi Qotei. Gago ñamdamu na iga Qotei unqa keresai. Inği ingi kalil Qotei na gereinjrej qaji di Yesus a segi utru. ¹⁶ Yesus aqa wau na Qotei na ingi ingi kalil lan ti mandam ti di unub qaji di gereinjrej. Inği ingi kalil gago ñamdamu na uneqnum qaji ti gago ñamdamu na unqa keresai qaji ti di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej. Lan goge qaji singila ti lan anğro nanği ti mandor kokba ti mondor nanği ti kalil di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej unub. Inği ingi kalil di Yesus a segi utru. Di aqa segi ingi ingi. ¹⁷ Tulaj nami ingi ingi kalil di brantosaisonaqa Yesus a soqñej. A na ingi ingi kalil di geregere taqateqnu deqa ingi ingi kalil degsi bole unub. ¹⁸ Yesus a Kristen tamo unğasari nanğo gate. Nanği aqa jejamu bul. A nanğo ñambile qa utru. A tamo kalil nanği qa namoosiq subq na tigelej deqa a segi qujai ingi ingi kalil nanğo gate. ¹⁹ Qotei aqa are koba endegsi unu. Aqa segi ñambile ti kumbra ti kalil aqa Niri Yesus aqaq di soqñim Qotei a segi Yesus aqaq di keretosim maqesqas. ²⁰ Osim a Yesus aqa wau na ingi ingi kalil mandam ti lan ti di unub qaji nanği tingitñjrimqa nanği a ombla geregere lawo na sqab. Aqa are koba degsi unu deqa a na Yesus qarınyonuqa a ñamburbaq di moınaqa aqa leñ aiyej qaji dena a jeu kobotosiqa iga olo elenjej.

²¹ Nami niñgi Yesus qa isaq di soqñeb. Niñgi nuñgo segi areqalo na laqñsibqa Qotei ti jeu atoqñsib kumbra uge uge yoqñeb. ²² Ariya bunuqna Yesus a ñamburbaq di moiyej aqa kumbra dena Qotei na jeu kobotosiqa niñgi olo elenjej. A degyej. Di kiyaqa? A na niñgi metñgim niñgi aqa areq bosib aqa segi kumbra boleq di sosib aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqojı sqajqa deqa. ²³ Deqa ijo was kalil, une bei na niñgi titñgwa laqñimqa Yesus aqa anjam bole niñgi queb qaji di nuñgo areqaloq di olo singilatoqñiy. Di urataib. Niñgi ingi bole bole Qotei a nami niñgi engwa marej qaji di oqajqa tariñoqñiy. Osib singila na tigelesoqñiy.

E Pol. E Qotei aqa wau tamo. E na Yesus aqa anjam bole di tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanngi minjre minjre laqnum.

Pol a Kolosi Kristen nanngi aqaryainjrqa marsiq jaqatinj koba eqnu

²⁴ Kristus aqa tamo ungasari nanngi aqa segi jejamu bul. A na nanngi aqaryainjrqa marsiq jaqatinj koba ej. Aqa jaqatinj di koboosaiunu deqa e dego nanngi qa ti ninggi qa ti osimqa ijo segi jejamuq di jaqatinj koba eqnum. Ijo kumbra dena e na Kristus aqa jaqatinj kereteqnum. E ijo jaqatinj deqa tulan areboleboleibeqnu. ²⁵ Qotei a segi na e giltbej deqa e Kristus aqa tamo ungasari nanngi qa waeqnum. Ijo wau agiende. E Qotei aqa anjam kalil mare mare laqnum. Di ninggi aqaryaingwajqa deqa. ²⁶ Tulan nami Qotei aqa anjam di uliesoqnej. Deqa tamo ungasari kalil nanngi aqa anjam di qalieosaisoqneb. Uliesosiq bosiq ariya bini Qotei na aqa anjam di olo boleq ateqnaqa aqa segi tamo ungasari nanngi quoqnsib poinjreqnu. ²⁷ Qotei aqa segi areqalo na uli anjam di boleq atoqnsiqa iga osorgeqnu. Deqa iga endegi poigeqnu, bole, Qotei na sawa bei bei qaji nanngi aqaryainjreqnu. Uli anjam di tulan boleqaja. Aqa damu agiende. Kristus a nunngo ambleq di unu. Mondon a na ninggi elenjosim lanj qureq joqsi oqimqa dia ninggi ingi tulan bole bole oqab. Ninggi ingi di oqajqa tariñoqnsib unub. ²⁸ Iga na tamo ungasari kalil nanngi Kristus aqa anjam minjreqnum. Iga powo bole ti sosim anjam di singila na minjreqnum. Iga degveqnum. Di kiyayaq? Nanngi gago anjam di qusib Kristus aqa kumbra torei dauryekritisosib soqneb iga na nanngi joqsim Qotei aqa areq di atqajqa deqa. ²⁹ E deqa wau koba yeqnum. Kristus aqa singila kobaquja Qotei na ebej qaji dena e wau koba yoqnsim laqnum.

2

Ninggi gisanj anjam dauryaib

¹ O ijo was, ninggi endegsib qalieoiy. E ninggi qa ti Kristen tamo ungasari Laodisia qureq di unub qaji nanngi qa ti tamo ungasari kalil ijo ulatamu unosaieqnuq qaji nanngi qa ti wau koba yeqnum. ² E ninggi kalil are singilatetnjitqa ninggi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib are qujaitosib sqajqa deqa osim wau koba yeqnum. Ijo are koba endegi unu. Ninggi powo bole osib Kristus qa nunngo areqalo torei singilaboletosib dena ninggi Qotei aqa uli anjam geregere qalieqab. Kristus a segi uli anjam di aqa utru. ³ Qalie ti powo ti kalil aqaq di uliejunu.

⁴ E ninggi anjam degsi merngonum. Di kiyayaq? Tamo bei na bosim ninggi gisanjosim walawala anjam bei mernjimqa ninggi qusib dauryaib deqa. ⁵ E bini ninggi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ninggi ijo are miligiq di unub deqa e ninggi ti sobulejunum. E qalieonum, ninggi wau bole yoqnsib nunngo areqalo Kristus qa geregere singilatoqnsib unub. Deqa e ninggi qa tulan areboleboleibeqnu.

Iga Kristus taqyosim nambile bole oqom

⁶ Ninggi nami Tamo Koba Kristus Yesus osib nunngo areq di ateb deqa ninggi aqa kumbra na walweloqniy. ⁷ Mandam na nam jirim ojesonaqa nam a singila na tigelejunu dego kere ninggi Yesus osib nunngo are miligiq di singilatosib aqa kumbra dauryoqniy. Yesus aqa anjam bole iga na merngoqnem qaji di ninggi bati gaigai nunngo areqaloq di singilatosib soqniy. Osib ninggi gaigai Qotei binjiyoqniy.

⁸ O was ninggi geregere nam atoqniy. Tamo qudei na bosib ninggi nanngo anjam dauryaqajqa walawalaingwab. Nanngi nanngo segi powo na ti gisanj anjam na ti ninggi walawalaingwab. Deqa ninggi nanngo anjam di dauryaib. Tamo nanngi di nanngo moma nanngo anjam dauryeqnub. Osib mondor uge uge lanj ti mandam ti taqatejunub qaji nanngo anjam dego dauryeqnub. Nanngi Kristus aqa anjam dauryosaieqnuq.

⁹ Ninggi qalie, Kristus a tamo bulyosiq gago ambleq di soqnej. Qotei aqa segi nambile ti kumbra ti kalil Kristus aqaq di keretosiq maqejunu. ¹⁰ Ingi ingi kalil singila ti unub qaji nanngo gate koba agi Kristus. Ninggi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa Qotei na ninggi nambile engej. Nambile di nunngoq di tulan keretosiq maqejunu. ¹¹ Ninggi Kristus taqyejunub deqa ninggi mulun bole aijejunub. Di jejamu qaji mulun sai. Ninggi Kristus aqa kumbra na nunngo areqalo namij kalil urateb. Kumbra di mulun bole aqa utru. ¹² Ninggi yanso eb bati deqa ninggi Kristus beteryosib a ti moiyoqneq. Onaqa Qotei na ninggi Kristus ombila subq atobulej. Qotei na Kristus olo subq na tigeltelj bati deqa a na ninggi Kristus ombila subq na tigeltngobulej. Di kiyayaq? Ninggi Kristus qa nunngo areqalo singilateb deqa. ¹³ Nami ninggi une yoqnsib laqnsib nunngo areqalo namij dauryoqneb. Dena ninggi morenesobuleb. Onaqa Qotei na ninggi olo Kristus koba na nambile engsiqa nunngo une kalil kobotetnjej. ¹⁴ Nami dal anjam a gago une kalil boleq atsiq iga jeutgej deqa iga dal anjam aqa sorgomq di soqnem. Sonamqa Qotei na olo dal anjam mutu kalil di taqal waiyosiq dal anjam aqa singila kobotosiqa Kristus aqa namburbasq di qamej. ¹⁵ Kumbra dena Qotei na mondor uge uge nanngi ti nanngo gate kokba ti kalil nanngo singila kobotetnjrej. Osiqa qoto singilaosiqa nanngi

kalil tulan bunjnrej. Kristus a n̄amburbasq di moiyej wau dena Qotei a qoto singilaonaq tamo un̄gasari kalil nan̄gi unekriteb.

N̄ngi Kristus koba na moren̄obuleb deqa n̄ngi dal anjam aqa sorgomq di sosai

¹⁶ Deqa tamo bei na nun̄go jejamuq di anjam qametn̄gosim endegsi mern̄gaiq, “N̄ngi in̄gi uyo ti ya uyo ti yori bati ti bai qala bunuj ti getentoqniy.” ¹⁷ O ijo was, kumbra deqaji sen̄ qunuj bul damu saiqoji. Kumbra dena in̄gi bole bole mondon̄ brantqas qaji di iga lan̄a suwi osorgeqnu. Ariya Kristus a segi in̄gi bole bole deqa utru. ¹⁸ Tamo qudei na n̄ngi endegsib mern̄gwab, “N̄ngi nun̄go segi n̄am aguq atoqnsib olo lan̄ angro nan̄gi qa louoqniy. Iga n̄eibolqei na kumbra di unem deqa n̄ngi degyiy.” O ijo was, n̄ngi tamo di nan̄go anjam quetn̄jraib. Tamo deqaji nan̄gi nan̄go segi areqalo namij dauryeqnub. Osib mareqnu, “Iga powo bole ti unum.” ¹⁹ Tamo deqaji nan̄gi Kristus beteryosaieqnu. Kristus a gago gate. Iga aqa jejamu qujai. Iga aqa sin̄ga ti ban̄ ti bul. A na iga singilatqeqnu deqa iga kalil jejamu qujaiq di turtobuloqnsim Qotei aqa wau na boleqnsim singilaeqnu.

²⁰ N̄ngi Kristus koba na moren̄obuleb deqa n̄ngi mondor uge uge lan̄ ti mandam ti taqatejunub qaji nan̄go sorgomq di sosai. Deqa kiyaaq n̄ngi olo mandam tamo nan̄go kumbra dauryeqnub? Kiyaaq n̄ngi nan̄go dal anjam dego dauryeqnub? ²¹ Nan̄go dal anjam agiende, “Ni in̄gi di ojaim. Ni in̄gi di uyaim. In̄gi di ino jejamuq di beterm̄aiq.” O ijo was, n̄ngi kiyaaq dal anjam di dauryeqnub? ²² Dal anjam di jejamu qa in̄gi in̄gi qa anjam. Iga jejamu qa in̄gi in̄gi qa are qaloqnm̄om di iga padalqom. In̄gi in̄gi di urur koboqab. Dal anjam deqaji mandam tamo nan̄gi na babteqnu. ²³ Bole, iga endegsi unobuleqnu. Dal anjam dena tamo qudei nan̄go are tigeltetn̄jreqnaqa nan̄gi louoqnsib nan̄go segi n̄am aguq atoqnsib nan̄go jejamu qaloqnsib singilateqnu. Deqa nan̄gi are qaleqnu, dal anjam dena powo bole babteqnu. Di sai. N̄ngi quiy. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Iga dal anjam di dauryeqm dena iga gago segi areqalo namij uratqa keresai bole sai.

3

Kristus a gago n̄ambile qa utru

¹⁻² O ijo was, Qotei a n̄ngi Kristus ombla subq na tigelt̄n̄gobulej deqa n̄ngi lan̄ goge qaji in̄gi in̄gi oqajqa wauoqniy. Kristus a lan̄ goge oqsiq Qotei aqa ban̄ woq di awejunu deqa n̄ngi gaigai lan̄ goge qaji in̄gi in̄gi oqajqa are qaloqniy. N̄ngi mandam qaji in̄gi in̄gi qa are koba qaloqnaib. ³ N̄ngi moren̄obulosib olo n̄ambile eb. Nun̄go n̄ambile di agi Kristus aqaq di uliesonaqa n̄ngi Qotei beteryejunub. ⁴ Kristus a nun̄go n̄ambile qa utru. Mondon̄ a boleq dimqa n̄ngi dego a koba na Qotei aqa rian̄ ti wala ti boleq dqab.

N̄ngi kumbra uge kalil uratekritiy

⁵ Deqa n̄ngi mandam qaji kumbra kalil nun̄go are miligiq di unu qaji di moiyyoty. Mandam qaji kumbra agi ubtosiy mern̄gwai. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugn̄goqa, mandam qa in̄gi in̄gi qa mauln̄goqa di kalil moiyyoty. Mamaul kumbra di gisan̄ qotei qa louo bul. ⁶ Tamo nan̄gi kumbra deqaji yeqnub qaji nan̄gi mondon̄ Qotei na awai uge en̄jsim nan̄gi qa min̄jn̄ oqetqas. Tamo nan̄gi di Qotei aqa anjam gotran̄yo qaji tamo. ⁷ O ijo was, nami n̄ngi dego tamo deqaji nan̄gi koba na laqnsibqa kumbra di yoqneb.

⁸ Ariya bini n̄ngi kumbra kalil di uratekritiy. N̄rin̄ ti min̄jn̄ ti are uge ti yomu anjam ti anjam jiga ti di kalil uratekritiy. ⁹ N̄ngi nun̄go areqalo namij aqa kumbra uge kalil qoreiyeb deqa n̄ngi olo nun̄go Kristen was nan̄gi gisan̄ anjam min̄jroqnaib. ¹⁰ N̄ngi so bunujq di unub. Qotei a segi na nun̄go so bunuj di gereiyetn̄gej. Osiqa a na gaigai n̄ngi powo bole en̄geqnu. A na n̄ngi a bul sqa marsiqa nun̄go so bunuj di gereiyetn̄gej. ¹¹ Iga so bunujq di unum deqa iga kalil kerekere unum. Deqa iga endegsi marqasai, “E Griq qaji” o “E Juda qaji” o “E mulun̄ aiyo qaji” o “E mulun̄ aiyosai qaji” o “E yaun̄ tamo” o “E yamban̄ tamo” o “E kan̄gal tamo” o “E kan̄gal tamo sai.” Iga degsi marqasai. Di kiyaaq? Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. A segi qujai na iga keretgejunu.

N̄ngi nun̄go Kristen was nan̄gi qa duloqniy

¹² Qotei a n̄ngi aqa segi qa marsiq gilt̄n̄gej deqa a na n̄ngi tulan̄ qalaqalain̄geqnu. Deqa n̄ngi kumbra endegyoqniy. N̄ngi nun̄go Kristen was nan̄gi qa duloqnsib kumbra bole bole en̄jroqniy. Osib n̄ngi nun̄go segi n̄am aguq atoqnsib tamo nan̄gi lawo na gereinjroqniy. Tamo qudei na n̄ngi une bei en̄gibqa n̄ngi kamba olo nan̄gi qa urur min̄jn̄ oqaiq. ¹³ Kristen tamo bei na n̄ngi gulbe en̄gimqa un̄gum gulbe di qoboyosib aqa une kobotetiy. N̄ngi degyiy. Di kiyaaq? Tamo Koba a na nun̄go une kobotetn̄gej deqa. ¹⁴ N̄ngi qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra na kumbra kalil tulan̄ bun̄jn̄reqnu. Deqa n̄ngi kalil koba na areqalo qujaitosib nun̄go Kristen was nan̄gi qalaqalain̄jroqniy. ¹⁵ Kristus a na iga lawo kumbra egeqnu deqa kumbra dena nun̄go are miligi taqatesoqne. Qotei na n̄ngi

metnjeji deqa ningi jejamu qujai bul sosib Qotei binjyoqniy. ¹⁶ Osib ningi Kristus aqa anjam nungo are miligiq di singilatib soqnem. Soqnim ningi na nungo Kristen was nanqi areqalo bole ti powo ti osornjroqniy. Ningi nungo are miligiq di Qotei binjyoqnsib a qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nungo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti ningi Qotei qa louoqniy. ¹⁷ Nungo anjam maro na ti nungo wau na ti nungo kumbra kalil na ti ningi Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Osib ningi aqa ñam na Abu Qotei binjyoqniy.

Pol a tamo ti unja ti angro ti nanqi anjam minjrej

¹⁸ O ungasari, ningi nungo tamo nango sorgomq di soqniy. Ningi degyqab di Tamo Koba a ningi qa tulan areboleboleiyqas. ¹⁹ O tamo, ningi nungo ñawj nanqi tulan qalaqalainjroqniy. Ningi nango are ugetetnjraib.

²⁰ O angro, ningi gaigai nungo ai abu nango anjam dauryoqniy. Ningi degyqab di Tamo Koba a ningi qa tulan areboleboleiyqas. ²¹ O abu, ningi na nungo angro nango are ugetetnjraib. Ningi nango are ugetetnjraqab di nanqi are gulbeinjraqas. Osim nanqi wau bole yqajqa asginjraqas.

Pol a kanjal tamo nango wau qa gate nanqi ti anjam minjrej

²² O kanjal tamo, ningi gaigai nungo wau qa gate nango anjam dauryoqniy. Ningi gisan na nango ñamdamuq di lanja wau bole yobulaib. Ningi Tamo Koba a qa ulaosib gaigai are bole na nungo wau qa gate nanqi qa wau bole yoqniy. ²³ Wau kalil ningi nanqi qa yeqnub qaji di ningi singila na yoqniy. Ningi mandam tamo nanqi qa wauosaieqnu. Ningi Tamo Koba a qa wau eqnub. ²⁴ Ningi qalie, mondonj Tamo Koba a na ningi awai boledamu enjwas. Awai di a nami aqa segi tamo ungasari nanqi enjraqa marej. Ningi are qaliy. Ningi Tamo Koba Kristus aqa kanjal tamo unub. A segi nungo Wau qa Gate. ²⁵ Tamo ungasari une ateqnub qaji nanqi Qotei na kamba awai uge enjraqas. Aqa ñamgalaq di tamo ungasari kalil nanqi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanqi peginjraqas.

4

¹ O wau qa gate, ningi nungo kanjal tamo nanqi kumbra bole enjroqniy. Ningi qalie, nungo Gate dego unu. Agi a lanj qureq di unu.

Ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy

² Ariya ijo was, ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi pailyoqnsib areqalo bole ti sosib Qotei binjyoqniy. ³ Ningi iga qa dego Qotei pailyoqniy. Ningi endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa wau qujai nanqi ti gam waqtetnjroqnimqa nanqi medabu waqtoqnsib Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di mare mare laqngqab.” O ijo was ningi quiy. Jeu tamo nanqi Kristus aqa anjam di dauryqa asginjreqnu deqa nanqi e ojsib tonto talq endi waibeb unum. ⁴ Deqa ningi e qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ino areqalo dauryoqnsim Kristus aqa anjam geregere palontoqngqas.”

⁵ O ijo was, ningi areqalo bole dauryoqnsib tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nango ambleq di kumbra bole bole yoqniy. Bati soqnim ningi Kristus aqa kumbra nanqi osornjroqniy. ⁶ Ningi tamo ungasari nango are boletetnjraqa oqnsib anjam bole segi gaigai minjroqniy. Tamo qudei na ningi anjam bei nenemngibqa ningi kamba anjam kiyersib minjraqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy.

Pol a Tikikus Onesimus wo qarinyjmaq nanqi Kolosi Kristen nanjoq gileb

⁷ E na Tikikus qarinyonum nungoq bqo. A ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago wau qujai. A gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bolequja. ⁸ E na a qarinyonum nungoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi saingim qusib dena nungo are singilatqab. ⁹ E na Onesimus dego qarinyonum a Tikikus ombla nungoq bonub. A dego gago Kristen was bole. A nungo lenj qujai. Nanqi aiyele nungoq bosib gago kumbra kalil qa ningi saingwab.

Pol na Kolosi Kristen nanqi kaiyeinjrej

¹⁰ Aqo Aristarkus wo ombla tonto talq endi waigeb unum. Aristarkus a na ningi kaiyeingwo. Mak a Barnabas aqa gagai. A dego ningi kaiyeingwo. Mak a nungoq bo degamqa ningi a osib geregereiyiy. Agi e nami a qa anjam nengrenjyosim nungoq qarinyem. ¹¹ Jastus a dego ningi kaiyeingwo. Aqa ñam bei Yesus. A Tamo Koba Yesus aqa wa. Nanqi qalub Juda tamo. Juda tamo qudei nanqi e ombla Qotei aqa wau ojsaieqnu. Nanqi segi qalub e ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di nanqi segi qalub e aqaryaiboqnsib mare mare laqnu. Juda tamo bei na degyosaieqnu.

¹² Epafras a dego niŋgi kaiyeiŋwo. A nuŋgo leŋ qujai. A Kristus Yesus aqa wau tamo. A gaigai siŋgila na niŋgi qa endegsi pailyeqnu, “O Qotei, ni na Kolosi Kristen naŋgi aqaryainjrimqa naŋgi siŋgila na tigeloqnsib ino kumbra bole kalil keretoqnsib ino areqalo geregere qalieqab.” Epafras a niŋgi qa degsi pailyeqnu. ¹³ O ijo was, e niŋgi endegsi merŋwai. Epafras a gaigai niŋgi qa are qaloqnsiq deqa a wau koba yeqnu. A niŋgi qa ti Laodisia Kristen naŋgi qa ti Hierapolis Kristen naŋgi qa ti are qaloqnsiq deqa wau koba yeqnu. ¹⁴ Ariya Luk a dego niŋgi kaiyeiŋwo. A yu qangra tamo. Iga a tulan qalaqalaiyeqnum. Demas a dego niŋgi kaiyeiŋwo.

¹⁵ O was niŋgi ijo kaiye anjam endi osib Laodisia Kristen naŋgi dego minjriy. Osib Kristen tamo ungasari Nimfa aqa talq di koroqnsib loueqnub qaji naŋgi a ti ijo kaiye anjam endi osib naŋgi minjriy. ¹⁶ Niŋgi ijo anjam kalil e nenŋrenyonum qaji endi sisiyosib koboamqa qarinyib Laodisia Kristen naŋgoq gilimqa naŋgi dego sisiyqab. E anjam bei dego nami nenŋrenyosim Laodisia Kristen naŋgoq qarinyem. Ijo anjam di naŋgi na kamba olo nuŋgoq qarinyib niŋgi sisiyoiy. ¹⁷ Ariya niŋgi na Arkipus endegsib minjiy, “Qotei a ni wau emej deqa wau di ni na geregere taqatosim wauoqne.”

¹⁸ E Pol. Ijo anjam bosiq endi koboqo. Deqa e ijo segi ban na kaiye anjam endi nenŋrenyosim nuŋgoq qarinyonum. E tonto talq endi unum deqa niŋgi e uratbaib. Niŋgi e qa are qaloqnsib soqniy. O ijo was, Qotei a niŋgi qa are boleiyeme. Bole.

1 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ningi Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanqi aiyel beternjrejrunub.

Qotei a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Tesalonaika Kristen nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilateb

² Iga gaigai ningi kalil qa pailyoqnsim Qotei binjyeqnum. ³ Ningi Yesus qa nunjo areqalo singilateqnuq deqa ningi kumbra bole bole yeqnuq. Osib ningi qalalayiyo kumbra dauryoqnsib wau bole ojeqnuq. Mondorj gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo bqas. Ningi a qa tariñoqnsib singila na tigelejunub. Iga nunjo kumbra deqa are qaloqnsim gago Abu Qotei binjyeqnum. ⁴ O ijo was kalil, Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltņgej deqa a na ningi tulan qalalaingeqnu. Di iga qalieonum.

⁵ Iga nami Yesus aqa anjam bole nungoq osi bem. Iga laņa anjam maro na osi bosai. Iga singila ti Mondor Bole ti areqalo bole ti dena osi bem. Ningi qalie, iga nunjo ambleq di sosim kumbra boledamu yoqnsim ningi aqaryaingoqnem.

⁶ Ningi Qotei aqa anjam ojesoqneq deqa gulbe gargekoba nungoq di brantoqnej. Bati deqa ningi gago kumbra ti Tamo Koba aqa kumbra ti dauryoqneq. Ningi uratosai-oqneq. Mondor Bole na nunjo areqalo tigeltetņgoqnej deqa ningi tulan areboleboleinņgoqnej. ⁷⁻⁸ Ningi Tamo Koba aqa anjam palonteqnab anjam di giloqnsiq Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia brantoqnej. Deqa sawa dia tamo unņasari kalil Yesus qa nanjo areqalo singilateqnuq qaji nanqi nunjo kumbra qa quoqnsib dauryeqnuq. Sawa dia segi sai. Sawa sawa kalilq di dego ningi Qotei qa nunjo areqalo singilateb deqa saqnsib laqnuq tamo unņasari nanqi quekriteqnuq. Deqa unņum, iga aitentosim nunjo kumbra deqa olo mare mare laqasai. ⁹ Iga nami nunjo ambleq di sonamqa bati deqa ningi gago anjam dauryoqneq. Nunjo kumbra deqa sawa sawa kalilq di tamo unņasari nanqi saqnsib laqnuq. Ningi are bulyosib gisan qotei nanqi torei uratņrsib Qotei bole agi nambile gaigai unu qaji a areiyosib waueteqnuq. ¹⁰ Osib ningi Qotei aqa Niri a laņ qureq na bqajqa deqa tariñoqnsib unub. Nunjo kumbra deqa dego sawa sawa kalilq di nanqi saqnsib laqnuq. Qotei aqa Niri di agi Yesus. A moinaqa Qotei na olo subq na tigeltelj. A na iga padalo sawaq na eleněj deqa mondorj Qotei aqa minjij oqwa bati boqnmqa iga aqa minjij di turqasai. Iga so bole gaigai sqom.

2

Pol a Tesalonaika Kristen nanjo ambleq di wau bole yoqnej

¹ O ijo was ningi segi qalie, iga nami nungoq bosim nunjo ambleq di wauoqnem gago wau di laņa ulonņosai. ² Ningi qalie, iga nungoq bosaisosimqa iga Filipai qureq di Qotei aqa wau ojeqnam jeu tamo nanqi na iga jaqatinj egoqnsib ugeugeigoqneq. Bunuqna iga nunjo qureq bonamqa dia dego jeu tamo nanqi na iga ugeugeigoqneq. Gago Qotei na gago are singilateqnej deqa iga jeu tamo nanqi qa ulaosai. Iga singila na tigeloqnsim Qotei aqa anjam bole ningi mernņgoqnem. ³ Bati deqa iga ningi endegsi mernņgoqnem, "Ningi Yesus qa nunjo areqalo singilatiy." Iga anjam uge bei ningi mernņgosaiqnem. Iga nunjo ambleq di sosim kumbra jiga ti gisan kumbra ti yosaiqnem. ⁴ Qotei a segi gago kumbra tenemtoqnsiq une bei unosaiqnej deqa a na iga wau egsiq mergej, "Ningi ijo anjam bole mare mare laqniy." O ijo was, mandam tamo nanqi gago wau qa arearetņroqņajqa iga deqa are qalosaiqnem. Iga endegsi are qaloqnem, "Qotei a segi gago are miligi peleiyoqnsim gago wau qa arearetoqņqas." ⁵ Ningi qalie, iga walawala anjam bei ningi mernņgosaiqnem. Osim nunjo inņi inņi qa maulgonaq laņa gisan na anjam palontosaiqnem. Qotei a segi gago kumbra qa qalie. ⁶ Iga wauoqnem di ningi na kiyo tamo gudei na kiyo gago nām soqtetņwajqa deqa wauoqnem e? Sai. Iga deqa wauosaiqnem. ⁷ Bole, iga Kristus aqa wau tamo bole unum deqa iga ningi endegsi mernņga kere, "Ningi silali inņi qaji aqaryaiqniy." Ariya iga degyosai. Iga nunjo ambleq di anņro kiņilala bul lawo na soqnem. Ai nanqi na nanjo anņro mom nanqi mungum anainjreqnuq dego kere iga nunjo ai bul sosim ningi gereinņgoqnem. ⁸ Osim iga ningi tulan qalalainņgoqnem. Deqa iga nunjo silali inņi inņi yainņwajqa are qalosaiqnem. Iga Qotei aqa anjam bole ningi mernņwajqa deqa are qaloqnem. Di segi sai. Iga gago segi nambile dego uratosim ningi aqaryainņwajqa are qaloqnem. Di kiyaqa? Ningi gago Kristen was bole unub deqa.

⁹ O was ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam bole mernņgoqnem bati deqa iga waukobaqnem. Iga ningi gulbe eņgwa uratosim deqa gago segi bar na qanam ti

qolo ti tulan singila na wauoqnem. Osim dena gago segi ingi ingi awaiyoqnsim uyoqnem. Ningi iga silali qa aqaryaiwajqa deqa merngosaoqnem.

¹⁰ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnu b qaji iga na kumbra bole bole osornjoqnem. Iga kumbra uge bei osornjosaoqnem. Iga Qotei aqa n̄amgalaq di kumbra bole tintin nunjo ambleg di yoqnem. Di ningi qalie. Qotei a dego qalie. ¹¹ Abu nan̄gi na nan̄go an̄gro nan̄gi tingitnjroqnsib dalnjreqnub dego kere iga ningi tingitnjroqnsim dalnjoqnem. ¹² Iga ningi degnjoqnem. Di kiyaq? Ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqnaqqa deqa. Qotei agi a na ningi endegsi metn̄gej, “Ningi ijoq babqa e nunjo Mandor Koba sosiy ningi taqatngitqa ningi lan̄ qureq di so bole gaigai sqab.”

Tesalonaika Kristen nan̄gi gulbe qoboioqneb

¹³ Iga Qotei aqa anjam ningi merngeqnam ningi quoqnsib endegsib are qalosaoqneb, “Anjam di mandam tamo nan̄go anjam.” Sai. Ningi are qaloqneb, “Bole, anjam di Qotei aqa anjam tintin.” Deqa bini Qotei aqa anjam di nunjo are miligiq di singila na wauoqnu. Di kiyaq? Ningi Yesus qa nunjo areqalo singilateb deqa. Utru deqa iga gaigai Qotei bin̄jyeqnum. ¹⁴ O ijo was, tamo un̄gasari Judia sawaq di Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo qa loueqnub qaji nan̄go kumbra agi ningi dauryeqnub. Tamo un̄gasari nan̄gi di Juda nan̄gi na gulbe koba enjroqneb dego kere nunjo segi len̄ qujai nan̄gi na ningi gulbe koba engeqnu. ¹⁵ Juda nan̄gi na Tamo Koba Yesus qalsib moiyoqneb. Nan̄gi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi dego n̄umoqnsib moiyoqneb. Osib iga dego wigonab iga nunjo qure uratosim jaraiyem. Juda nan̄gi di kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di gotran̄yoqnsib tamo un̄gasari kalil nan̄gi jeutnjreqnub. ¹⁶ Osib iga na sawa bei bei qaji nan̄gi Qotei aqa anjam min̄jra yeqnam gam getentetgeqnu. Qotei na sawa bei bei qaji nan̄gi elen̄aim deqa Juda nan̄gi na gam getentetgeqnu. Deqa nan̄gi bati gaigai nan̄go segi une tumbol ateqnub. Nan̄gi kumbra degyeqnub deqa Qotei aqa min̄jin̄ bosiq nan̄go di unu.

Pol a Tesalonaika Kristen nan̄gi olo un̄jraqqa are koba qaleqnu

¹⁷ O ijo was, Juda nan̄gi na iga wigeb deqa iga ningi uratngosim bati truquyala sawa beiq di soqnem. Deqa iga nunjo ulatamu unosaieqnum. Ningi gago are miligiq di unub deqa iga ningi ti sobulejunum. Deqa iga nunjoq olo bosim nun̄gwajqa gam n̄ameqnum. Iga ningi olo nun̄gwajqa are koba qaleqnum. ¹⁸ Od, iga nunjoq olo bqajqa are unu. E Pol e segi bati gargekoba nunjoq olo bqajqa yeqnam Satan na iga gam getentetgoqnej. ¹⁹ Mondon̄ gago Tamo Koba Yesus a lan̄ qureq na bamqa bati deqa iga ningi qa are singilatosim Yesus aqa n̄amgalaq di tulan areboleboleigwas. Yim Yesus na mergwas, “Ningi ijo wau tamo bole.” O ijo was, bati deqa iga ningi qa tulan areboleboleigwas. ²⁰ Od, bini dego iga ningi qa tulan areboleboleigqnu. Ningi na gago are tulan̄ boletetgeqnu.

3

Pol a Timoti qarinyonaq Tesalonaika Kristen nan̄joq gilej

¹ Iga ningi qa are kobaigoqnej. Deqa iga are qalem, “Un̄gum, iga olo tarinqa keresai. Aqo Sailas wo Atens qureq endi sqom.” ² Iga degsi are qalsimqa Timoti qarinyonam nunjoq gilej. Timoti a gago Kristen was bole. A Qotei aqa wau tamo. A Kristus aqa anjam bole maro qaji tamo. A ningi aqaryain̄gosim nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu b qaji di olo singilateqngwajqa deqa osim qarinyonam nunjoq gilej. ³ Gulbe ti jaqatin̄ ti ningi eqnub qaji dena nunjo areqalo ugetetngaim deqa marsim Timoti qarinyonam nunjoq gilej. Ningi qalie, Qotei a nami ningi ti iga ti gulbe oqajqa marsiq giltgej. ⁴ Agi iga ningi koba na sosimqa endegsi mernjoqnem, “Gulbe gargekoba gagoq boqnaqas.” Merngeqnam gulbe agi gagoq di brantoqnej. Di ningi qalie. ⁵ Utru deqa e tarinqa keresai. Ningi nunjo areqalo Yesus qa bole singilateqnu b kiyō sai kiyō di e qalieqajqa deqa Timoti qarinyonam nunjoq gilej. E endegsi are qalem, walawalaiyo tamo Satan na ningi uneq wain̄gonāqa ningi gago wau lan̄a ulontosib nunjo areqalo Yesus qa singilato qaji di urateb kiyō? Degsi are qalsim are kobaiboqnej.

Timoti a olo bosiqqa Pol min̄jej, “Tesalonaika Kristen nan̄jo so bolequja”

⁶ Ariya Timoti a nunjoq gilsiqqa olo uratngisqqa aqo Sailas wo gagoq di brantosiqqa anjam bolequja endegsi mergej, “Tesalonaika Kristen nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo singilatoqnsib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Osib gaigai ningi qa are bolein̄reqnu. Ningi nan̄gi un̄jraqqa are koba unu dego kere nan̄gi kamba ningi nun̄gwajqa are koba unu.” ⁷ O ijo was, ningi Yesus qa degsib nunjo areqalo singilateqnu b anjam di Timoti a bosiq aqo Sailas wo saigonaqa anjam dena gago gulbe kalil qa olo are singilateqnej. ⁸ Deqa iga qalieonum, ningi singila na Tamo Koba aqa n̄am ojejunub. Iga di qalieosim deqa bini iga so bole unum. ⁹ Iga ningi qa are qaloqnsim deqa iga gago Qotei aqa n̄amgalaq di tulan̄ areboleboleigqnu. Gago arebolebole di tulan̄ kobaquja. Qotei na arebolebole di iga egej deqa iga a bin̄jyeqnum.

¹⁰ Iga qanam ti qolo ti endegsim Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na odgimqa iga Tesalonaika Kristen nanqoq gilsim unjrjom. Unjrjim nanqo areqalo Yesus qa singilateqnuq qaji di truquinjrjmqa iga na olo singilateqnrjom.” Iga degsim Qotei pailyeqnum.

Pol a olo Tesalonaika Kristen nanqoq gilqajqa are qaleqnu

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Yesus wo nanqi aiyel na gam waqtetgibqa iga nunqoq olo gilqom. ¹² Gago areqalo bei dego agiende. Tamo Koba a na ninqi aqaryangimqa qalaqalaiyo kumbra nunqoq di tulan kobaeme. Amqa ninqi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsibqa tamo unqasari kalil nanqi dego tulan qalaqalainjrjom. Agi iga na ninqi tulan qalaqalainjregeqnuq dego kere. ¹³ Kumbra dena Qotei a nunqo are miligi singilateqngimqa ninqi aqa segi kumbra bole dauryoqnsib tamo unqasari tulan bolequja brantosib gago Abu Qotei aqa nqamgalaq di une saiqoji soqniy. Soqniq mondon gago Tamo Koba Yesus na Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nanqi lan qureq dena joqsim bqas. Bole.

4

Ninqi sambala kumbra kalil torei uratiy

¹ O ijo was, kumbra bole kalil Qotei a tulan areareteqnu qaji di iga na nami ninqi osornjoqnem. Kumbra di agi ninqi dauryeqnub. Ariya bini iga nunqo are miligi singilateqngosim Tamo Koba Yesus aqa nam na endegsi mernjgwom, “Ninqi kumbra bole di olo torei singilatosib yoqniy.”

² Anjam kalil iga nami Tamo Koba Yesus aqa nam na ninqi mernjoqnem qaji di ninqi segi qalie. ³ Anjam agiende. Qotei aqa areqalo agi ubtosiy marqai. Ninqi aqa segi kumbra boleq di sosib sambala kumbra kalil torei uratiy. ⁴ Osib ninqi nunqo segi so geregere taqatiy. Ninqi degyqab di ninqi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nam bole oqab. ⁵ Yimqa nunqo areqalo uge uge na ninqi titngosim sambala kumbraq di breinjwasai. Ninqi qalie, tamo unqasari Qotei qaliesai qaji nanqi sambala kumbra dauryoqnsib unub. ⁶ Ariya ninqi kumbra di uratiy. Ninqi na nunqo Kristen was nanqi kumbra uge bei osornjraib. Osib nanqi gisanjrjsib nanqo njanj ugetnraib. Tamo Koba a na tamo unqasari kumbra uge deqaji yeqnub qaji nanqi awai uge enjrjas. Iga nami ninqi singila na degsi mernjoqnem. ⁷ Qotei na iga kumbra jigat yqajqa metgosai. Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa metgej. ⁸ Deqa tamo bei a gago anjam endi gotranjqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. A tamo nanqo anjam gotranjqasai. A Qotei aqa anjam gotranjqo. Qotei agi a na aqa Mondor Bole ninqi engeqnu.

Ninqi qalaqalaiyo kumbra torei singilatosib yoqniy

⁹ Ninqi nunqo Kristen was nanqi qalaqalainjrequeqnuq deqa e olo anjam bei totoryosiy nengrenjqasai. Qalaqalaiyo kumbra di Qotei na osornjgkritej. ¹⁰ Agi ninqi na Masedonia Kristen kalil nanqi tulan qalaqalainjrequeqnuq. Ariya ijo was, iga nunqo are singilateqngimqa ninqi qalaqalaiyo kumbra di olo torei singilatosib yoqniy. ¹¹ Osib lawo na sosib nunqo segi inji inji taqatosib nunqo segi ban na wauoqniy. Anjam di iga nami ninqi mernjoqnem. ¹² Ninqi degsib wauoqniqbqa ninqi inji bei qa truqingwasai. Deqa tamo unqasari Yesus qaliesai qaji nanqi nunqo kumbra di unsib tulan areboleboleinjrqas.

Yesus a olo bosim tamo unqasari moreno qaji ti nqabile unub qaji ti nanqi koba na sqab

¹³ Ariya ijo was, tamo unqasari nami moreneq qaji nanqi mondon kumbra kiye turqab di ninqi qalieqajqa deqa mernjgwom. Yim ninqi nanqi qa are gulbeingwasai. Tamo unqasari Qotei qaliesai qaji nanqi subq na tigelu bati qa tarijosaieqnuq. Deqa nanqo was bei a moiqas di nanqi tulan are gulbeinjrqas. Ariya ninqi degsib are gulbeingwasai. ¹⁴ Yesus a moisqa olo subq na tigelej anjam di ninqi iga ti gago areqaloq di singilatejunum. Deqa iga qalieonum, mondon Qotei a tamo unqasari kalil Yesus ombila sosib moreneq qaji nanqi subq na tigeltnjrjmqa nanqi Yesus beteryosib koba na lan qureq na mandamq aiqab.

¹⁵ Iga Tamo Koba aqa anjam ninqi endegsi mernjgwom. Mondon Tamo Koba a mandamq aiyeqnimqa iga nqabile unum qaji iga na tamo unqasari nami moreneq qaji nanqi bunjrjsim namo oqsim Yesus itqasai. ¹⁶ Qotei a anjam singila na marimqa lan anqro matu a lelejoqnimqa Qotei a gul anjamqas. Yimqa Tamo Koba Kristus a lan qure uratosim mandamq aiyeqnimqa tamo unqasari nami Kristus qa nanqo areqaloq singilatosib moreneq qaji nanqi namo subq na tigelqab. ¹⁷ Tigelabqa bati deqa iga nqabile unum qaji iga ti nanqi ti turosime koba na lanbq na oqsim Tamo Koba a itqom. Osim a ti gaigai sqom. ¹⁸ Deqa ninqi anjam di Qotei aqa tamo unqasari nanqi minjroqnsibqa dena nanqo are singilateqnrjom.

5

Yesus a bqajqa bati tamo bei a qaliesai

¹⁻² O ijo was, Tamo Koba Yesus a bati gembu bqas di tamo bei a qaliesai. A bqajqa bati di bajin tamo bul brantqas. Bajin tamo nanqi qolo beqnuv dego kere Yesus bqajqa bati di lumu brantosim tamo unqasari nanqi pructnjrqas. Ninqi di qalie deqa iga olo anjam bei totoryosim nengrenyqasai. ³ Yesus a bosaisoqnmqqa tamo unqasari gargekoba nanqi endegsib maroqnqab, "Iga so bole unum. Iga inqi bei qa ulaqasai." Degsib maroqnibqa gulbe kobaquja naraiqa keresai. ⁴ Ariya ijo was, ninqi ambruq di sosai deqa Yesus bqajqa bati di bajin tamo bul bqas dena ninqi pructngwasai. ⁵ Ninqi kalil pulon aqa anqro. Ninqi suwan aqa anqro. Iga qolo qaji tamo sai. Iga ambru qaji tamo sai. ⁶ Deqa iga nerenjo ani tamo nanqi bul sqasai. Iga nam atoqnsim areqalo bole ti sqom. ⁷ Iga qalie, tamo nanqi nerenqnuv qaji nanqi qolo nerenqnuv. Tamo nanqi ya uge uyoqnsib nanarieqnuv qaji nanqi qolo ya uyeqnuv. ⁸ Ariya iga suwan qaji tamo unum deqa iga areqalo bole ti sosim Qotei qa gago areqalo singilatnoqnsim qalaqalayo kumbra yoqnoqom. Gago kumbra di iga qoto qa gara jugo bul jigsim tigelesqom. Osim Qotei na iga padalo sawaq na elenqajqa deqa tarijoqnoqom. Gago kumbra di iga qoto qa gate tatal bul atsim tigelesosim nam atoqnoqom. ⁹ Qotei na iga aqa minjin turqajqa giltqosai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na iga elenqajqa deqa giltgej. ¹⁰ Yesus a iga qa moiyej deqa iga mandamq endi sqom kiyo iga moiqom kiyo di unqum. Iga Yesus a koba na nambile gaigai sqom. ¹¹ Deqa ninqi segi segi na Qotei aqa tamo unqasari nanqi anjam bole minjroqnsib dena nanqi singilatnjroqniy. Agi bini ninqi degyeqnuv.

Ninqi kumbra bole bole yoqniy

¹² Ariya ijo was, iga na ninqi endegsi mernqgom. Ninqi nunqo Kristen gate nanqo sorgomq di soqniy. Tamo Koba a na nanqi gate atelenqej deqa nanqi ninqi aqaryainqajqa wauqnuv. Wauoqnsib Qotei aqa anjam ninqi mernqoqnsib nunqo kumbra tingitntqeqnuv. ¹³ Nanqi wau di yeqnuv deqa ninqi nanqi qa are boleinqoqnm nanqi qalaqalainjroqniy. Osib ninqi nunqo Kristen was kalil nanqi koba na are qujaitosib soqniy.

¹⁴ O ijo was, iga nunqo are tigeltetngimqa ninqi kumbra endegyiy. Ninqi na tamo unqasari wauqajqa asginreqnuv qaji nanqi tingitnjroqniy. Osib tamo unqasari are gulbeinqnuv qaji nanqi singilatnjroqniy. Tamo singila saiqoji unub qaji nanqi dego aqaryainjroqniy. Osib tamo kalil nanqi lawo na gereinjroqniy.

¹⁵ Tamo qudei nanqi ninqi kumbra uge engibqa ninqi na kamba olo kumbra uge enjraib. Ninqi na gaigai nanqi Kristen was nanqi ti tamo unqasari kalil nanqi ti kumbra bole osornjroqniy.

¹⁶ Osib ninqi gaigai areboleboleingim soqniy. ¹⁷ Sosib gaigai pailyoqniy. ¹⁸ Kumbra kiye nunqoq di brantoqnm, di unqum, ninqi olo Qotei binjyoqnsib minjoqniy, "Ni keretonum." Qotei aqa areqalo agiende. Ninqi Kristus Yesus beteryesosib degyoqniy.

¹⁹ Qotei aqa Mondor na ninqi wau bei yqajqa are tigeltetngimqa ninqi olo getentaib. Ninqi wau di yiy. ²⁰ Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi na anjam mernqoqnbqa ninqi nanqi qa olo are ugeinqaiq. ²¹ Anjam kalil ninqi queqnuv qaji di ninqi geregere tenemtoqnsib pegiyoy. Osib kumbra kalil dego pegiyoyqnsib kumbra bole segi dauryoqniy. ²² Osib kumbra uge kalil uratoqniy.

²³ Qotei a are lawo qa utru. A na ninqi torei aqa segi kumbra boleq di atqas. A nunqo mondor ti nunqo qunun ti nunqo jejamu ti kalil taqatesoqnmqqa ninqi so bole gaigai sqab. Deqa mondor gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lan qureq na bamqa ninqi aqa namqalaaq di une saiqoji sqab. ²⁴ Qotei agi ninqi metnqej qaji a na ninqi aqaryainqimqa inqi bole kalil di nunqoq di brantqas. Qotei a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareqnuv qaji di a bole dauryeqnu.

²⁵ O ijo was, ninqi iga qa Qotei pailyoqniy.

²⁶ Ninqi na nunqo Kristen was kalil nanqi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa tamo unqasari nanqi yeqnuv.

²⁷ E Tamo Koba aqa nam na ninqi endegsi mernqwai. Ninqi na Qotei aqa tamo unqasari kalil nanqi koroinjrsib ijo anjam nengrenyonum qaji endi sisiyabqa nanqi quqwab.

²⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ninqi qa are boleiyeme. Bole.

2 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ningi na gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyei beternjrejunub.

² Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyei ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Gulbe oqa bati qa Tesalonaika Kristen nanngi singila na tigelejunub

³ O ijo was, iga gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. Iga kere degyeqnum. Di kiyaaqa? Nungo areqalo Yesus qa singilateqnu bati di tulan kobaqujaeqnu deqa. Ningi segi segi qa qalaaqalaiyo kumbra yeqnu. Nungo kumbra di dego tulan kobaqujaeqnu. ⁴ Iga qure qure kalilq di Qotei aqa tamo ungasari nanngi nungo kumbra deqa sainjroqnsim nungo ñam soqteqnum. Kumbra uge kalil jiu tamo nanngi na ningi engeqnu bati deqa ti gulbe kalil nungoq di branteqnu qaji deqa ti iga na Qotei aqa tamo ungasari nanngi sainjreqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Tesalonaika Kristen nanngi gulbe kalil qoboiyoqnsib Yesus qa nanngi areqalo singilateqnu.”

Qotei a kumbra bole tiñtin na tamo ungasari nanngi peginjreqnu

⁵ Gulbe kalil di nungoq di branteqnu deqa iga endegsi poigwo, Qotei a kumbra bole tiñtin na iga pegigeqnu. Ningi jaqatin eqnub di aqa utru agiende. Qotei a nungo jaqatin di unoqnsiq mernjeqnu, “Bole, ningi jaqatin di eqnub deqa e nungo Mandor Koba sosiy ningi taqatin gwa kere.” ⁶ Mondonj Qotei a kumbra bole tiñtin endeqaji yqas. Jiu tamo agi ningi gulbe engeqnu bati nanngi a na kamba gulbe enjrqas. ⁷ Tamo Koba Yesus aqa lan angro nanngi ti ñamyuwo ti lan qureq na mandamq aisib tamo ungasari kalil nanngi ñamgalaq di brantqab. Brantib bati deqa Qotei na iga ti ningi ti aqaryaigosim gago gulbe kalil iga bini qoboiyeqnum qaji di kobotim iga aqaratqom. ⁸ Yesus a mandamq aisim tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi ti tamo ungasari gago Tamo Koba Yesus aqa anjam bole dauryqa urateqnu bati nanngi ti ñolawotnjrqas. ⁹ Osim nanngi awai ugedamu enjrqas. Nanngi awai uge agiende. Nanngi Tamo Koba a ombla sqasai. Nanngi aqa singila koba ti rian ti unqasai dego. Nanngi tulan isaq di sosibqa bati gaigai padalosib sqab. ¹⁰ Bati Qotei na nami atej qaji di brantimqa Yesus a bosim nanngi degsim ñolawotnjrqas. Ariya Qotei aqa segi tamo ungasari Yesus qa nanngi areqalo singilateqnu bati nanngi kalil a mandamq aiyoqnsim unsibqa aqa ñam soqtosib a qa tulan areboleboleinjrim sqab. Ningi dego nanngi koba na areboleboleinjrim sqab. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam iga nami mernjoqnem qaji di ningi qusib nungo areqaloq di singilateb deqa.

Pol a Tesalonaika Kristen nanngi qa pailyeqnu

¹¹ Deqa ijo was, iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim gago Qotei endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Tesalonaika Kristen nanngi aqaryainjroqnsime. Yimqa kumbra kalil ni nami nanngi dauryqa metnjrem qaji di nanngi dauryoqnsibqa ni unoqnsim tulan arearetmoqnsas. O Abu, ni na nanngi singilatnjroqnsimqa nanngi kumbra bole kalil dauryqajqa are koba soqnim dauryoqnsib. Osib Yesus qa nanngi areqalo singilateqnsib aqa wau geregere ojoqnsab.” O ijo was, iga degsim ningi qa Qotei pailyeqnum. ¹² Gago Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyei ningi qa are boleinjreqnu. Deqa ningi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Yimqa a na kamba dego nungo ñam soqteñjoqnsas.

2

Yesus a bosaisoqnsimqa Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a namoqna brantqas

¹ O ijo was kalil, mondonj gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na boqnsimqa ningi iga ti aqa singaq di koroqom. Iga deqa ningi anjam kiñala mernjim quiy. ² Tamo qudei nanngi mareqnu, “Tamo Koba a bqajqa bati brantqo koboqo.” Osib olo qudei mareqnu, “Anjam di Qotei aqa Mondor na babsiq iga mergwo.” Olo qudei mareqnu, “Anjam di Qotei aqa anjam bole.” Olo tamo qudei nanngi mareqnu, “Anjam di Pol aqa wau qujai nanngi ti nengrenyonab iga sisiyem.” O was, ningi nanngi anjam di qusib prugaib. ³ Nanngi anjam di gisanj. Nanngi gisanj kumbra dego yeqnu. Deqa ningi nanngi daurnjraib. Ningi quiy. Yesus bqajqa bati di lan brantqasai. Bati di brantqa laqnsimqa kumbra qudei namoqna endegsi bqas. Tamo gargakoba nanngi Qotei qoreiyoqnsib sqab. Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a dego boleq dqas. Boleq dosim mondonj a ñamyuwoq aisim padalouetqas. ⁴ Tamo kobaquja di a diqoqnsim aqa segi ñam soqtoqnsim gisanj qotei kalil nanngi tulan

bunjnroqngas. Osim a Qotei aqa atra tal koba miligiq gilsim di awoosim marqas, “E segi Qotei.” O ijo was, kumbra kalil di namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas.

⁵ E nungo qureq di sosimqa tamo kobaquja deqa ningi saingoqnem. Ningi ijo anjam di olo are walngwo kiyo? ⁶ Tamo kobaquja di a bosaiunu. A bqajqa bati agi Qotei a nami atej unu. A namoqna baim deqa tamo bei na a bqajqa gam getentejunu. Gam getentetejunu qaji tamo di ningi qalie. Tamo kobaquja a bqajqa batiamqa Qotei na marim a brantqas. ⁷ Ningi qalie, tamo kobaquja di a Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unu. A bini ulioqnsiq waueqnu. A uliesoqnimqa Qotei na gam getentejunu qaji tamo di taqal waiyim tamo kobaquja a boleq dqas. ⁸ A boleq dimqa bati deqa Tamo Koba Yesus a rian koba ti bosim aqa me mondor medabuq na puyqas. Puyimqa jagwa koba dosim dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di qalsim moiyoqas. O ijo was, Yesus aqa rian dena tamo kobaquja di tulan padaltougetqas. ⁹ Dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di a Satan aqa singila ti bosim aqa gisan kumbra na manja gargekoba tamo ungasari nangi osornjroqngas. ¹⁰ Osim aqa kumbra uge dena a na tamo ungasari padalo gam dauryeqnub qaji nangi gisa gisanjnroqngas. Tamo ungasari nangi di Qotei na elenqa oqnsiq aqa anjam bole minjreqnaqa nangi deqa arearetnjroaieqnu. ¹¹ Deqa Qotei na nangi areqalo nifaqyentnjrimqa nangi aqa anjam bole dauryqa torei uratosib Satan aqa gisan anjam dauryoqngab. ¹² Deqa iga qalieonum, tamo ungasari kalil Qotei aqa anjam bole nangi areqaloq di singilatoaieqnu qaji nangi di Qotei na nholawotnjrsim awai ugedamu enjrqas. Di kiyayaqa? Nangi kumbra uge uge dauryqajqa areboleboleinjreqlu deqa.

Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltngaj

¹³ Ariya ijo was kalil, Tamo Koba a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Deqa iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjyeqnum. Tulan nami Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltngaj. A ningi giltngwa osiqe endegsi are qalej, “Ijo Mondor Bole na Tesalonaika Kristen nangi singilatnjrimqa nangi ijo segi tamo ungasari bolequja sqab. Sosib ijo anjam bole nangi areqaloq di singilatib kumbra dena e na nangi elenqai.” O ijo was, utru deqa Qotei na ningi giltngaj. ¹⁴ Aqa are endegsi unu. Ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa rian koba ti aqa singila ti unqab. Aqa are degsi sonaqa a na ningi metngaj. A Yesus aqa anjam bole iga mare mare laqnum qaji deqa are qalsiq ningi metngaj. ¹⁵ Deqa ijo was, ningi singila na tigelonqnsib Qotei aqa anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryoqniy. Anjam kalil iga nenjreynjoqnem qaji di dego ningi dauryoqniy.

¹⁶ Gago Tamo Koba Yesus Kristus wo gago Abu Qotei wo nangi aiyel na iga tulan qalaqalaieqnu. Qotei a gaigai iga singilatgoqnsiq iga qa are boleiyeqnu. Mondon a na iga torei boletgwas. Deqa bini iga a qa tarinjognsim unum. ¹⁷ O ijo was, Qotei a nungo are singilatetngosim aqaryainjimqa ningi kumbra bole kalil geregere dauryosib wau bole bole yoqniy.

3

Pol a Tesalonaika Kristen nangi minjrej, “Ningi iga qa Qotei pailyoqniy”

¹ Ariya ijo was, gago anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa a na iga aqaryaigimqa iga Tamo Koba aqa anjam geregere mare mare laqngom. Laqngimqa aqa anjam di tulan kobaosim sawa sawa kalil keretoqnmqa tamo ungasari gargekoba nangi quoqnsib aqa nam soqtoqngab. Nami aqa anjam di nungo ambleq di dego tulan kobaej. ² Deqa ningi iga qa Qotei pailyoqniyqa a na iga aqaryaigosim tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nangi banq dena iga elenqas. Ningi qalie, tamo gargekoba nangi Yesus qa nangi areqalo singilatoaieqnu.

³ Ariya ningi quiy. Tamo Koba a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu. Deqa a ningi singilatngosim taqatngimqa Satan na ningi ugeugeingwa keresai. ⁴ Iga Tamo Koba aqa nam na qalieonum, anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di ningi dauryeqnub. Bunuqna dego ningi dauryoqnsib sqab.

⁵ Gago are koba endegsi unu. Tamo Koba a na nungo are prugtetngimqa ningi Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra geregere qalieosib dauryoqniy. Osib singila na tigelonqnsib gulbe qoboiyoqniy. Agi Kristus a nami singila na tigelonqnsiq gulbe qoboiyoqnej dego kere.

Ningi kalil wauoqniy

⁶ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam na iga anjam bei ningi endegsi merngwom. Kristen was qudei nangi gago anjam iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryqa uratosib deqa nangi wauqajqa asginjreqlu. Deqa ningi na was nangi di qoreinjrsib sasaloiy. Ningi nangi koba na saib. ⁷ Ningi gago kumbra dauryoqnsib soqniy. Gago kumbra di ningi qalie. Iga nami ningi koba na sosimqa iga wauqajqa asgigosaiqnej. ⁸ Iga nungo inji uyo lana yaingosaiqnem. Iga gago segi inji awaiyoqnsim uyoqnem. Iga ningi gulbe enjwa uratosim deqa iga qanam ti qolo ti waukobaoqnem. ⁹ Bole, iga Qotei aqa

anjam maro tamo unum deqa iga nunjo silali inji inji lanja yainjwa kere. Di iga uratoqnem. Iga endegsi are qaloqnem. Iga wauoqnsim gago segi inji awaiyoqnsim uyoqnimqa gago kumbra di ninji unoqnsib bole qa maroqnsib dauryoqngab.

¹⁰ Ninji qalie, iga ninji koba na sosimqa endegsi merngoqnem, “Tamo a wauqasai di a inji uyqasai dego.” ¹¹ Ariya iga anjam endegsi quem, “Nunjo ambleq di tamo qudei nanji wauqajqa asginjreanu. Nanji lanja sosibqa yomu anjam koba lanja lanja mareqnu.” ¹² Deqa iga Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na tamo nanji deqaji endegsi minjrqom, “Ninji lawo na sosib wauoqnsib nunjo segi inji awaiyoqnsib uyoqniy.”

¹³ O ijo was, ninji kumbra bole yqajqa asgingaiq. ¹⁴ Kristen was qudei nanji gago anjam iga nenngrenyonum qaji endi uratibqa ninji na nanji taqal breinjrib isaq gileb. Yimqa nanjo kumbra uge deqa nanji jemainjrqas. ¹⁵ Tamo nanji di nunjo jeu tamo edegaib. Ninji endegsib are qaloqniy, “Tamo nanji di gago Kristen was. Deqa iga Qotei aqa anjam minjroqnsim nanji olo tingitnjroqngom.” Ninji degsib are qaloqniy.

Pol a kaiye anjam nenngrenyosiq Tesalonaika Kristen nanjoq qarinyej

¹⁶ Tamo Koba a are lawo qa utru. Deqa a na nunjo are latetngimqa ninji gaigai are lawo soqniy. Tamo Koba a ninji kalil koba na soqnebe.

¹⁷ E Pol. E ijo segi ban na kaiye anjam endi nenngrenyosim nunjoq qarinyonum. E ijo anjam kobotqa laqnsimqa e degyeqnum. Di ijo kumbra.

¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ninji kalil qa are boleiyeme. Bole.

1 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel na e wau di ebeb. Qotei na iga elenje deqa iga Yesus a olo lanğ qureq na bam unqajqa deqa tariñoqnsim unum.

² O Timoti, e anjam endi nenğrenyosim inoq qarınyonum. E nami Yesus aqa anjam bole ni mermonam qusimqa ino areqaloq di singilatem. Deqa ni ijo anğro bole bulonum. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Kristus Yesus wo nanği aiyel ni qa dulosib are bolejnrimqa ni lawo na soqnime.

Iga gisañ anjam kalil gotranjoqnm

³ E Masedonia sawaq gilqa osimqa ni endegsi mermem, “Ni Efesus qureq di soqne.” Ariya bini e anjam di pulutosiy ni mermqai, “Ni Efesus qureq di olo soqne.” O Timoti, qure dia tamo qudei nanği Qotei aqa anjam marqa oqnsib gisañ anjam bei ti turtoqnsib tamo unğasari nanği minjreqnub. Deqa ni Efesus qureq di sosimqa tamo nanği di singila na endegsi minjroqne, “Ningi gisañ anjam di plaltoqnaib.” ⁴ O Timoti, gisañ tamo nanği di laña sa anjam ti nango moma nanço ñam qa ti anjam koba laña laña mareleneqnu. Deqa ni na tamo nanği di minjrimqa nanço kumbra di uratqab. Nanço anjam dena tamo unğasari nanço areqalo tulañ ugeugeiyetnjreqnu. Deqa tamo unğasari nanği di Qotei qa nanço areqalo singilatqa yeqnañ gisañ tamo nanço anjam dena nanği getentnjreqnu. Deqa ingi bole bole Qotei na iga egeqnu qaji di nanği qalieqa keresai. ⁵ Gago wau agiende. Iga na tamo unğasari nanği Yesus aqa anjam minjreqnam nanği a qa nanço areqalo singilatoqnsib endegsi poinjreqnu, “Bole, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum.” Degsi poinjreqnaqa nanği are bole ti sosib qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub. ⁶ O Timoti, tamo qudei nanği kumbra di urateqnu deqa nanği tulañ nanarioqnsibqa anjam laña laña mareleneqnu. ⁷ Bole, nanği Qotei aqa dal anjam plaltqajqa arearetnjreqnaqa mareqnu, “Anjam iga plalteqnum qaji endi anjam bole.” Ariya anjam nanği plalteqnu qaji di aqa utru nanği segi poinjrosaieqnu.

⁸ Iga qalieonum, Qotei aqa dal anjam a bolequja. Ariya iga dal anjam geregere daurğasai di dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. ⁹ Ni que. Qotei a tamo bole nanği qa osiq dal anjam atosai. A dal anjam gotranjo qaji tamo nanği qa osiq dal anjam atej. Nanço kumbra uge agiende. Nanği diqoqnsib Qotei qoreiyoqnsib une ateqnub. Osib Qotei aqa kumbra dauryqa uratoqnsib olo mandam qaji kumbra uge uge yeqnu. Nanği nanço ai abu ñumsib moiyoñnjreqnub. Osib tamo qudei nanği dego ñumeleneqnu. ¹⁰ Nanği sambala kumbra yoqnsib laqnu. Nanği uña wo ñerenqa uratoqnsib tamo bei bei wo ñerenqnsib sambala kumbra yeqnu. Nanği tamo qudei bajinelejoqnsib nanği kangal tamo ateqnu. Nanği gisañ anjam koba maroqnsib olo puluoqnsib nanço gisañ anjam di singilateqnu. Osib kumbra uge uge gargekoba yeqnu. Nanço kumbra de ti Qotei aqa anjam bole ti ombla jeu atoqnsib unub. ¹¹ Qotei na e qarınbej deqa e aqa anjam bole di mare mare laqnum. Anjam di rianğ koba ti unu. Iga areboleboleigwajqa utru agi Qotei a segi.

Qotei a Pol qa dulej

¹² Gago Tamo Koba Kristus Yesus a na e singila ebsiqa marej, “Pol a ijo wau tamo bole sqas. A ijo wau uratqasai.” Osiqa e giltbosiqqa aqa wau ijo banğ di atej. Deqa e a tulañ binjyeqnum. ¹³ Bole, nami e Yesus aqa ñam misilinyoqnsim a jeutoqnsim a qa anjam uge uge maroqnem. E nanari tamo sosim ijo areqalo Yesus qa singilatqa uratoqnem deqa e kumbra uge di yoqnem. Yeqnam bati di Qotei a e qa dulej. ¹⁴ Osiqa a e qa are tulañ boleiyosiq ijo are tigeltetbej deqa bini e gago Tamo Koba Kristus Yesus qa ijo areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra dauryeqnu.

¹⁵ Anjam bei agiende. Kristus Yesus a une tamo nanği elenqa osiq deqa mandamq aiyej. Tamo kalil nanği anjam di qusib marqab, “Bole.” O Timoti, e nami une gargekoba yoqnem deqa e une tamo kalil nanği tulañ buñnjroqnem. ¹⁶ Yesus Kristus a une tamo nanği qa tariñsokobaiyeqnu. Aqa kumbra di tamo unğasari kalil nanği qalieqajqa deqa a matiq e qa dulej. Di kiyayqa? Nanği Yesus aqa kumbra di qalieosib a qa nanço areqalo singilatosib ñambile gaigai sqajqa deqa. ¹⁷ Qotei a bati gaigai gago Mandor Koba sqas. A moiqa keresai. Iga a unqa keresai dego. A segi Qotei bole. Deqa iga aqa ñam soqtoqnsim a binjjoqnm. Bole.

Pol a Timoti minjej, “Ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne”

¹⁸ O ijo anğro Timoti, Kristen gate nanği nami Qotei aqa medabu osib ni qa anjam babtosis wau emeb. E deqa are qalsimqa anjam endi inoq qarınyonum. Deqa ni sisiyosim daurye. Kristen gate nanço anjam babeteb qaji dena ni singilatmoqnmqa ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne. ¹⁹ Gotranjoqnsimqa ino areqalo Yesus qa bole singilatoqne.

Osim qalieqam, ni Qotei aqa n̄amgalaq di une saiqoji unum. O Timoti, tamo qudei nan̄gi nan̄go uneq di tulan̄ sougetejunub deqa nan̄gi Yesus aqa anjam bole qalieqa keresai. Qotei na nan̄go kumbra tingitetr̄n̄rqa yeqnaq nan̄gi olo urateq̄nub. Nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilatqa asgin̄jreq̄naqa qobun̄ a sargumq̄ di paraeq̄nu dego kere nan̄gi areqalo uge uge dauryoq̄nsib laq̄nub. Kumbra dena nan̄gi tulan̄ uget̄nr̄qas. ²⁰ Agi Himeneus Aleksander wo nan̄gi aiyel kumbra uge deq̄aji yeq̄nub. Deqa e na nan̄gi aiyel Satan aqa ban̄q di atem. Di kiyaaqa? Nan̄gi aiyel endegsi poin̄jr̄qajqa, “Bole, iga olo Qotei misilin̄yqasai.”

2

Iga tamo un̄gasari kalil nan̄gi qa pailyoq̄nqom

¹ O Timoti, e anjam kobaquja bei endegsi mermit ni qusim daurye. Ni na Kristen nan̄gi min̄jroq̄nimqa nan̄gi tamo un̄gasari kalil qa pailyoq̄nsib Qotei bin̄jyoq̄nebe. ² Osib mandor kokba ti sawa taq̄ato qaji tamo kalil nan̄gi qa ti dego Qotei pailyoq̄nebe. Yim nan̄gi na iga geregere taq̄atgesoq̄nibqa iga kalil lawo na sosim kumbra Qotei a areareteq̄nu qaji di dauryoq̄nqom. ³ Pailyo deq̄aji Qotei aqa n̄amgalaq di tulan̄ boledamu. Qotei agi iga elen̄ej qaji. ⁴ Qotei aqa are koba endegsi unu. A na tamo un̄gasari kalil nan̄gi elen̄amqa nan̄gi aqa anjam bole poin̄jrim ojesqab. ⁵ Iga qalie, Qotei a segi qujai Qotei bole. Kristen Yesus a segi qujai iga Qotei ti gago ambleq̄ di tigelesosiq̄ yeba waiyej unu. ⁶ Yesus a moiqajqa bati kereonaqa a bosiq̄a tamo un̄gasari kalil nan̄gi elen̄qa marsiq̄a aqa segi n̄abile uratosiq̄ moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga endegsi osorgej, a na tamo un̄gasari kalil nan̄gi elen̄qajqa are koba unu. ⁷ Qotei na e giltbej deqa e aqa anjam mare mare laq̄num. E aqa anjam palontqajqa wau ti. E bole mermonum. E gisan̄osai. E aqa anjam plaltoq̄nitqa sawa bei bei qaji nan̄gi poin̄jrim Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilatqajqa deqa osiq̄ e wau ebej.

⁸ Deqa ni na Kristen tamo q̄ure q̄ure kalilq̄ di unub qaji nan̄gi min̄jroq̄nimqa nan̄gi min̄jin̄ ti n̄rin̄ ti uratosib Qotei aqa segi kumbra boleq̄ di sosib nan̄go ban̄ soqtoq̄nsib pailyoq̄nebe.

Un̄gasari nan̄gi Qotei aqa anjam dauryosib wau bole bole yoq̄nqab di nan̄go wala bole

⁹ Ni na Kristen un̄gasari nan̄gi min̄jroq̄nimqa nan̄gi areqalo bole na gara jigoq̄nebe. Nan̄gi diqoq̄nsib nan̄go gate banga walatoq̄naib. Osib kolilei na ti wala bole na ti nan̄go jejamu maq̄tosib gara wala ti jigoq̄naib. ¹⁰ Ni na un̄gasari nan̄gi min̄jroq̄nimqa nan̄gi Qotei aqa anjam dauryoq̄nsib wau bole bole yoq̄nebe. Di nan̄go wala bole. ¹¹ Un̄gasari nan̄gi nan̄go segi n̄am aguq̄ atoq̄nsib medabu getentoq̄nsib Qotei aqa anjam quoq̄nebe. ¹² Nan̄gi Qotei aqa anjam plaltaib. Osib tamo nan̄go gate saib. E na nan̄gi said̄n̄jronum. Nan̄gi medabu getentosib anjam segi quoq̄nebe. ¹³ Ni que. Qotei a Adam namoq̄na gereiyosiq̄a bunuq̄na a Iv gereiyej. ¹⁴ Satan na Adam gisan̄ anjam min̄josai. A na Iv gisan̄ anjam min̄jnaq̄ qusiq̄ dauryej. Osiq̄ deqa a une atej. ¹⁵ Deqa ni na un̄gasari nan̄gi min̄jroq̄nimqa nan̄gi an̄grotoq̄nsib an̄gro qa wauoq̄nebe. Nan̄gi wau di yoq̄nsib gaigai Yesus qa nan̄go areqalo sin̄gilatoq̄nebe. Osib qalaq̄alaiyo kumbra dauryosib Qotei aqa segi kumbra boleq̄ di sosib nan̄go segi jejamu taq̄atoq̄nebe. Yim deqa Qotei na nan̄gi elen̄qas.

3

Tamo bei a Kristen nan̄go gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoq̄nem

¹ O Timoti, ijo anjam endi bole. Deqa ni que. Tamo bei a Kristen nan̄go gate sqajqa are qalqas di kere. Di wau bolequja. ² Deqa ni unime. Tamo bei a Kristen nan̄go gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoq̄nem. Yim tamo un̄gasari nan̄gi aqa jejamuq̄ di une bei unqasai. Tamo di a un̄ja aiyeltaiq̄. A un̄ja qujai segi esoq̄nem. Osim aqa segi so geregere taq̄atosim areqalo bole ti soq̄nem. Tamo lan̄aj nan̄gi aqa meq̄ boq̄nibqa oq̄nsim geregerein̄jroq̄nem. A Qotei aqa anjam palontqajqa wau geregere poiym anjam palontq̄nem. ³ A ya uge yoq̄nsim nanarioq̄naiq̄. A urur min̄jin̄ oqim q̄toq̄naiq̄. A lawo na soq̄nem. A silali koba ti sqajqa are qaloq̄naiq̄. ⁴ A na aqa un̄ja ti aqa an̄gro nan̄gi ti geregere taq̄at̄n̄jroq̄neme. Yim aqa an̄gro nan̄gi aqa anjam geregere quoq̄nsib dauryoq̄nebe. ⁵ A aqa segi un̄ja ti aqa an̄gro nan̄gi ti geregere taq̄at̄nr̄qasai di a Kristen nan̄gi geregere taq̄at̄nr̄qqa keresai dego. Deqa a Kristen nan̄go gate sqa keresai. ⁶ Ni Kristen tamo bunuj a gate ataim. A gate sqas di a diqosim aqa segi n̄am soq̄tim Qotei na nami Satan n̄olawotej dego kere a n̄olawotqas. ⁷ Deqa ni tamo bei a Kristen nan̄go gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo un̄gasari Qotei qaliesai qaji nan̄go n̄amgalaq̄ di n̄am bole ti unu. A n̄am bole ti sqasai di a gate ataim. Tamo deq̄aji a gate sqas di tamo qudei nan̄gi a misilin̄yibqa Satan na a tulan̄ ugeugeiyim a aliemq̄ di sobulqas.

Kristen nan̄go wau tamo nan̄gi areqalo bole ti sosib wauoq̄nebe

⁸ Tamo qudei nanġi Kristen nanġo wau tamo sqa marsibqa nanġi dego areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqnebe. Nanġi medabu aiyeltaib. Nanġi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nanġi tamo nanġo silali yainjrqaqqa are koba qalaib. ⁹ Nanġi Qotei aqa nmgalaq di are gulbe saiqoji sosibqa uli anjam Qotei a nami babtej qaji di singila na ojoqnebe. Uli anjam di iga nami qusim Qotei qa gago areqalo singilatam. ¹⁰ O Timoti, ni na Kristen nanġo wau tamo nanġi gegerere peleinjrieme. Nanġi wau bole yibqa ni di unsim nanġi wau tamo ate. ¹¹ Nanġo njanj nanġi dego areqalo bole ti sosibqa kumbra bole bole yoqnsib nanġo segi so gegerere taqtosib wau kalil Qotei na nanġi enjrej qaji di gegerere ojoqnebe. Nanġi yomu anjam maroqnaib. ¹² Kristen nanġo wau tamo nanġi unja aiyeltaib. Nanġi unja qujai segi esoqnebe. Sosibqa nanġo njanj nanġi ti nanġo anġro nanġi ti gegerere taqatnjroqnebe. ¹³ Kristen nanġo wau tamo nanġi wau bole yoqnaqab di nanġi niam bole ti sosib nanġo areqalo Kristus Yesus qa bole singilatoqnaqab. Deqa nanġi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa ulaqasai.

Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulan kobaquja

¹⁴ O Timoti, e inoq urur bosiy numqajqa are koba unu. Ariya e mati anjam endi nenġrenjosim inoq qarinyonum. ¹⁵ E inoq urur bqa keresaiamqa ni ijo anjam endi sisiyame. Osim kumbra bole kalil Qotei na Kristen nanġi dauryqa areareteqnu qaji di ni gegerere poimqas. Kristen nanġo utru agiende. Nanġi Qotei nmbile so qaji aqa segi tamo unġasari unub. Nanġi tal ai bul tigelogsib Qotei aqa anjam bole singilateqnu. ¹⁶ Iga kalil medabu qujaitoqnsim endegsi mareqnum, “Qotei aqa kumbra nami ulitesoqnej qaji di tulan kobaquja.” Aqa kumbra agiende, A segi tamo bulyonaqa tamo unġasari nanġi a unoqnebe. Aqa kumbra bole kalil Mondor Bole na babtosiq iga osorgej. Lanj anġro nanġi dego a unoqnebe. Aqa wau tamo nanġi sawa bei beiq giloqnsibqa aqa anjam mare mare laqnu. Mandamq endi tamo unġasari nanġi a qa nanġo areqalo singilateqnu. Qotei na a olo osiq lanj qureq osi oqnaqa a dia niam kobaquja ej.

4

Gisanj tamo nanġi mondoj bqab

¹ Qotei aqa Mondor a anjam endegsi babtej. Dinjo bati jojomognumqa tamo unġasari gargekoba nanġi Yesus qa nanġo areqalo singilatqa uratoqnaqab. Nanġi gisanj mondor ti mondor uge uge ti nanġo anjam qusib dauryoqnaqab. ² Dauryoqnbqqa gisanj tamo nanġi na nanġo areqalo tulan niñaqyetnjribqa nanġi nanġo segi une poinjrqa keresainjrqa. ³ Gisanj tamo nanġi dena anjam uge endegsib tamo unġasari nanġi minjroqnaqab, “Niġi unjataib. Niġi tamotaib. Niġi damu uyaib. Di getento kalil.” O Timoti, anjam di gisanj. Qotei na inġi inġi kalil atelenej deqa iga inġi inġi di oqa maroqnsim Qotei binjyoqnsim oqnaqom. Iga Qotei aqa anjam bole qalieosim gago areqaloq di singilatejunum deqa iga inġi inġi di oqnaqom. ⁴ Iga qalie, inġi inġi kalil Qotei na atej qaji di bole. Deqa iga inġi bei getentqasai. Iga Qotei binjyoqnsim inġi inġi kalil di oqnaqom. ⁵ Inġi inġi di Qotei aqa segi inġi bole tinjin. Qotei a gago paילו na ti aqa segi anjam na ti inġi inġi di boleteqnu.

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa wau tamo bole soqne”

⁶ O Timoti, ni na ijo anjam kalil endi gago Kristen was nanġi minjroqne. Ni degyqam di ni Kristus Yesus aqa wau tamo bole sqam. Yimqa anjam bole ni ino areqaloq di singilateqnum qaji dena ti powo bole ni osim dauryeqnum qaji dena ti ni olo torei singilatmesqas. ⁷ Tamo qudei nanġi lanja sa anjam uge uge mareqnu. Anjam dena tamo unġasari nanġi nanarintjreġnu. Deqa ni anjam di qoreiyosim Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqne. ⁸ Ni qalie, iga gago jejamu qaloqnsim gegerere taqatoqnaqom di iga singila oqnsim sqom. Kumbra dena iga kiñala aqaryaiġwas. Di gago jejamu segi aqaryaiġwas. Ariya iga Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqnaqom di iga mandamq endi so bole sosim mondoj dego iga nmbile gaigai sqom. Kumbra dena iga torei aqaryaiġwas. ⁹ O Timoti, anjam di bole. Tamo kalil nanġi qusib marqab, “Bole.” ¹⁰ Qotei nmbile unu qaji a na tamo unġasari kalil nanġi elenqajqa wauqnu. Od, a na tamo unġasari a qa nanġo areqalo singilateb qaji nanġi bole elenkej koboqo. Deqa iga Qotei qa tarinjyoqnsim unum. Utru deqa iga gaigai singila na aqa wau ojeqnum.

¹¹ Ijo anjam kalil endi ni na plaltoqnsim Kristen nanġi minjroqne. ¹² O Timoti, tamo qudei nanġi ni qa mareqnu, ni anġro kiñala. Tamo nanġi dena ino niam ugetetmaib. Ino anjam maro ti ino walwel ti di ni gegerere taqtosim kumbra bole segi yoqne. Osim qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim Qotei aqa nmgalaq di tamo bole une saiqoji soqne. Soqnim Kristen nanġi ino kumbra di unoqnsib ni daurmoqnaqab. ¹³ Ariya e inoq urur bqasai di Kristen nanġi louqa koroqnbqqa ni tigelogsim Qotei aqa

anjam nenngrenq di unu qaji di sisiyoqnsim anjam aqa damu palontoqne. Osim nanqi Qotei aqa gam bole osornjroqne. ¹⁴Nami Kristen gate nanqi ino gateq di nanqo ban atnabqa Qotei na ni singila emej. Bati di tamo bei na Qotei aqa medabu osiq ni qa anjam bei babtej. Deqa ni singila di oqnsim Qotei aqa wau ojqaa asgimaiq. ¹⁵Ni gaigai wau di geregere taqatosim singila na wauoqne. Yimqa Kristen kalil nanqi ino kumbra di unoqnsib maroqngqab, “Ni Qotei aqa wau bole yeqnum.” ¹⁶Ni ino segi kumbra ti ino anjam maro ti geregere taqatosim singila na Qotei aqa wau yoqne. Yimqa Qotei na ni ti tamo ungasari kalil ino anjam taqeqnub qaji nanqi ti elenqas.

5

Kristen kalil nanqi gago was, jaja, ai abu bul unub

¹O Timoti, ni na tamo qeli nanqi njirinjnroqnaim. Ni lawo na nanqi tingitjnroqne. Ni nanqi tingitjnraqa osimqa nanqi ino abu bul lawo na tingitjnroqne. Angro meli nanqi ti angro wala nanqi ti dego lawo na tingitjnroqne. Ni nanqi tingitjnraqa osimqa nanqi ino was bul lawo na tingitjnroqne. ²Unja qeli nanqi dego tingitjnraqa osimqa nanqi ino ai bul lawo na tingitjnroqne. Unja meli nanqi dego tingitjnraqa osimqa nanqi ino jaja bul lawo na tingitjnroqne. Ni Qotei aqa njanqalaq di une saiqoji sosimqa unja meli nanqi tingitjnroqne.

Unja qobul nanqi taqatjnraqajqa anjam

³Nunqo ambleq di unja qobul nanqi unub. Nanqi qudei angro saiqoji. Deqa ni na unja qobul nanqi di kumbra bole osornjroqne. ⁴Unja qobul qudei nanqo angro ti moma ti soqniq ni na nanqi endegsi minjre, “Nunqo ai ti moma ti nanqi qobulonub deqa ninqi na nanqi taqatjnroqnsib ingi ingi enjroqniy. Nunqo wau bole agide. Ningi nami angro kiñilala sonabqa nanqi waukobaoqnsib ninqi gerejnqoqneq. Bini nanqi qobulonub deqa ninqi na kamba nanqi taqatjnroqniy. Ningi kumbra degyqab di Qotei a ninqi qa tulan areboleboleiyqas.”

⁵Unja qobul qudei nanqi angro saiqoji. Nanqi segi unub. Nanqi Qotei qa nanqo areqalo singilatoqnsib a qa tarinoqnsib qolo ti qanam ti pailyoqnsib unub. ⁶Ariya nanqi qudei nanqo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Deqa nanqi moiyobulejunub. ⁷Deqa ni na unja qobul nanqi di minjroqnmqqa nanqi Qotei pailyoqnsibqa kumbra bole bole dauryoqnebe. Nanqi kumbra degyqab di nanqi tamo ungasari kalil nanqo njanqalaq di une saiqoji sqab. ⁸Ariya ni que. Tamo bei na aqa segi tal qujai nanqi gerejnraqasai di a kumbra tulan ugedamu yqo. A Yesus qa aqa areqalo singilatqa uratobulqo. Ni une. Tamo nanqi Qotei qaliesai qaji nanqi kumbra uge deqaji yosaieqnub.

⁹O Timoti, ni unja qobul nanqo ñam nenngrenyim Kristen nanqi na ingi ingi qa aqaryainjroqngqab. Ni unja qobul endeqaji nanqo ñam nenngrenye. Nanqi unja qeli wausau 60 onub. Nanqi nami tamo qujai segi esoqneq. ¹⁰Nanqi wau bole bole yoqneq deqa nanqi tamo ungasari nanqo njanqalaq di unja bolequja. Nanqi na nanqo angro nanqi gerejnroqnsib boletjnroqneq. Tamo lanaj nanqi nanqo meq beqngabqa oqnsib gerejnroqneq. Nanqi na Kristen nanqo singa yansetjnroqneq. Tamo ungasari nanqi gulbe ti sonabqa nanqi na aqaryainjroqneq. Nanqi wau bole bole yqajqa singilaoqneq. O Timoti, ni unja qobul deqaji nanqo ñam nenngrenyim Kristen nanqi na ingi ingi qa aqaryainjroqngqab.

¹¹Ariya unja qobul meli nanqi singila bole unub deqa ni nanqo ñam nenngrenyaim. Nanqi qudei olo tamo oqajqa are prugnjqrengqaa Kristus qoreiyeqneq. ¹²Nanqi nami anjam singilatosib mareb, “Iga olo tamo oqasai. Iga Kristus aqa wau segi ojqom.” Ariya nanqo anjam di nanqi bunuqna uratosib olo tamo oqajqa are prugnjqrengqaa. Deqa nanqi unetonub. ¹³Nanqo kumbra uge bei agiende. Nanqi lalie kobaeqneq. Di segi sai. Nanqi ta talq giloqnsib anjam lanja lanja maroqnsib yomu anjam quqwjajaq tulan arearetjnrengqaa. Anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di nanqi mare mare laqneq. ¹⁴Deqa e are qalonum, unja qobul meli deqaji nanqi olo tamo osib angrotoqnsib nanqo segi tal gereiyoqngqab di kere. Nanqi degyqab di jeu tamo nanqi na Kristen nanqi misilijnjraqa keresai. ¹⁵Ni qalie, unja qobul meli qudei nanqi Qotei aqa gam bole uratoqnsib olo Satan dauryeqneq. ¹⁶Ariya Timoti, ni que. Ungasari qudei Yesus qa nanqo areqalo singilateqneq qaji nanqo ai nanqi qobulonub. Deqa ni na nanqi minjrimqa nanqi nanqo ai nanqi taqatjnroqnsib ingi ingi enjroqngqab. Yimqa Kristen nanqi na gulbe di qoboiyqasai. Unja qobul angro saiqoji unub qaji nanqi segi Kristen nanqi na taqatjnroqnsib ingi ingi qa aqaryainjroqngqab.

Kristen gate nanqi wau bole yeqneq deqa iga na nanqi gerejnroqngqom

¹⁷Kristen gate nanqi wau bole yeqneq deqa ni na tamo ungasari nanqi minjrimqa nanqi Kristen gate nanqo ñam soqtetjnroqnsib ingi ingi qa aqaryainjroqnebe. Kristen gate qudei nanqi Qotei aqa anjam palontqajqa waukobaoqnsib Qotei aqa gam bole tamo ungasari nanqi osornjqrengqaa. Deqa ni na tamo ungasari nanqi minjrimqa nanqi Kristen gate nanqi di tulan geregerejnroqnebe. ¹⁸Iga qalie, tamo nanqi wauqab di nanqo awai oqab. Agi

Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Makau nanngi waukobaoqnsib ingi ñenngi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa ninngi na makau nanngi damu uyqa saidnjraib.”¹⁹ Ariya Timoti, tamo qujai na ni mermqas, “Kristen gate bei a une yqo.” Degsi mermqas di ni aqa anjam quetaim. Ariya tamo aiye kiyo tamo qalub kiyo nanngi na degsib mermibqa ni nanngo anjam di quetnjre.²⁰ Kristen gate qudei nanngi une yoqnsibqa ni na nanngi joqsim Kristen gate kalil nanngo ulatamuq di tigeltjnrsim nanngo une boleq atsim njrintnjre. Yimqa Kristen gate kalil nanngi ino kumbra di unsib nanngi dego une yqajqa ulaqab.

Pol na Timoti minje, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatime”

²¹ O Timoti, Qotei aqa lanj angoro nanngi ti Kristus Yesus ombla nanngo ñamgalaq di e singila na anjam endegi ni mermqai. Wau kalil e ino banq di atem qaji di ni bole taqatosim wauoqne. Ni que. Ni ino leñ qujai nanngi ti tamo ñam ti nanngi segi geregereinjroqnaim. Ni tamo kalil nanngi turtnjrsim geregereinjroqtime.²² Ni tamo bei a Kristen nanngo gate atqa osimqa ino ban aqa gateq di urur ataim. Ni grotqam di a bunuqna une yimqa ni a ombla une oqam. Deqa ni ino segi so geregere taqatosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji soqne.

²³ Ariya Timoti, ni mene jaqatinmeqnu deqa ni bunuqna ya segi uyaim. Ni ya ti wain ti turtosim uyoqne. Yim ino mene olo boleqas.

²⁴ Tamo qudei nanngo une boleq di unu. Qotei na tamo nanngi di awai uge enjrqas. Tamo qudei nanngo une uliejunu. Bunuqna nanngo une di dego boleq dqas.²⁵ Dego kere tamo nanngo kumbra bole qudei boleq di unu. Kumbra bole qudei boleq dosaiunu. Kumbra di dego boleq dqas. Kumbra di gaigai uliesqa keresai.

6

Kanjal tamo nanngi kumbra bole segi yoqnebe

¹ Ni na Kristen kanjal tamo nanngi minjrimqa nanngi nanngo wau qa gate nanngo ñam soqtoqnsib nanngo sorgomq di geregere soqnebe. Yimqa wau qa gate nanngi Qotei aqa ñam ti Yesus aqa anjam ti misilinyqa keresai.

² Kristen kanjal tamo qudei nanngo wau qa gate nanngi dego Kristen. Deqa ni na kanjal tamo nanngi di minjrimqa nanngi endegsib are qalaib, “Gago wau qa gate nanngi gago Kristen was. Deqa unqum, iga nanngo anjam gotranjoqnmom.” Nanngi degsib are qalaib. Ni na nanngi minjrimqa nanngi endegsib are qalqab, “Gago wau qa gate nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu. Deqa iga nanngi qalaqalainjroqnmom.” Nanngi degsib are qalqab di nanngi nanngo wau qa gate nanngi geregere wauetnjroqnaq. O Timoti, ni ijo anjam di plaltoqnsim Kristen nanngi minjroqne.

Tamo nanngi silali koba oqajqa are qalqab di Satan na nanngi uneq breinjrqas

³ Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa anjam kalil bole. Di gisanj anjam sai. Iga anjam di ojgom gam dena iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosim dauryqom. Ariya tamo qudei nanngi degyosaieqnu. Nanngi Yesus aqa anjam di uratoqnsib olo anjam bei Yesus aqa anjam ti ombla kerekereosai qaji di palonteqnu.⁴ Tamo deqaji nanngi nanngo segi areqalo dauryqajqa tulan arearetnjreqnaqa diqoqnsib laqnu. Nanngi powo saiqoji sosibqa anjam qudei qa lanja lanja njirinoqnsib ñam qudei qa anjam na qotoqnsib unub. Anjam dena nanngo are ugetetnjreqnaqa nanngi qotoqnsibqa misilinj anjam koba maroqnsib areqalo uge ti laqnu.⁵ Osib nanngi gaigai njirin anjam koba maroqnsib areqalo uge uge na niñaqoqnsib laqnu. Nanngi Qotei aqa anjam bole poinjrosai bole sai. Deqa nanngi endegsib are qaleqnu, “Iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga ñoro koba ti sqom.” O Timoti, nanngo anjam di gisanj.

⁶ Bole, iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga lanj goge qaji ñoro koba oqom. Jejamu qa ingi ingi Qotei na egeqnu qaji di iga oqnsim mareqnum, “Ingi di iga qa kere.” Iga degsi mareqnum gam dena dego iga lanj goge qaji ñoro bole oqom.⁷ Iga qalie, iga nami ñambabem di iga ingi ingi ti ñambabosai. Bunuqna iga moiqom di iga ingi ingi ti olo moiqasai dego.⁸ Deqa iga endegi marqom, “Iga ingi uyo ti gara ti yala eqnum di kere.”⁹ Ariya tamo nanngi silali koba oqajqa are qaleqnu qaji nanngi Satan na walawalainjroqnsiq uneq breinjreqnu. Aliem na wagme nanngi ojelenjeqnu dego kere. Deqa nanngi kumbra uge uge yqajqa are prugnjeqnaqa kumbra dena nanngi tulan ugetnjreqnu. Mondonj nanngi torei padalqab.¹⁰ Tamo deqaji nanngi silali tulan qalaqalayeqnu. Nanngo kumbra di agi kumbra uge uge kalil qa utru. Kumbra dena tamo qudei nanngi titnjreqnaqa nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatqa uratoqnsib gulbe gargekoba iteqnu.

Tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi ñambile bole oqab

¹¹O Timoti, ni Qotei aqa tamo bole unum deqa ni kumbra uge kalil torei qoreiyosim taqal ate. Osim ni kumbra bole bole yoqnsim Qotei aqa kumbra dauryoqnsim a qa ino areqalo singilatoqnsim tamo ungasari nanqi qalaqalainjroqne. Osim ni singila na tigeloqnsim gulbe kalil qoboiyoqnsim tamo ungasari nanqi lawo kumbra osornjroqne. ¹²⁻¹³Tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo singilateqne qaji nanqi singila na gurgurobuloqnsib bubuñeqnub. Deqa Timoti, ni singila na ururoqne. Osim dena ni nambile gaigai sqam. Nambile di Qotei na ni emqajqa are qalsiq metmej. Qotei a na qujai inji inji kalil nambile enjreqnu. Ni tamo ungasari gargekoba nango nmgalaq di Kristus Yesus aqa ñam ubtoqnem. Deqa Yesus agi nami Pontius Pailat aqa ulatamuq di anjam maroqnej qaji aqa Abu Qotei wo nanqo nmgalaq di e ni singila na endegsi mermqai. ¹⁴Anjam ni qusim ojejunum qaji di ni geregere dauryoqne. Ni anjam di ugetaim. Ugetqasai di tamo nanqi ni misilinjmqa keresai. Ni anjam di dauryosim gilsim gilsim gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lanj qureq na brantim ni unqam. ¹⁵Yesus bqajqa bati di Qotei a segi na bati atim a bqas. Gago are boletetgwajqa utru agi Qotei a segi. A segi qujai mandam ti inji inji kalil ti taqatejunu. A mandor kokba kalil nanqo Mandor Koba. A tamo kokba kalil nanqo Tamo Koba. ¹⁶A segi qujai moiyoaieqnu. A suwanjoq di unu. Aqa suwan di kobaquja. Deqa iga aqa areq di brantqa keresai. Tamo bei na nami aqa ulatamu unosaijoqnej. Tamo bei na a unqa keresai. Deqa iga kalil gaigai aqa ñam soqtoqnoqom. A bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

Ñoro tamo nanqi Qotei qa nanqo areqalo singilatoqnebe

¹⁷O Timoti, ni na Kristen tamo ungasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nanqi endegsim minjre, “Ninji diqosib nunqo segi ñam soqtaib. Nunqo ñoro urur koboqas deqa ninji ñoro qa are singilataib. Ninji Qotei qa nunqo areqalo singilatosib soqniy. Qotei na inji bole bole kalil iga egeqnaqa iga oqnsim areboleboleigeqnu. ¹⁸Deqa ninji kumbra bole bole yoqnsib tamo ungasari nanqi aqaryainjroqniy. Osib gaigai nunqo inji inji jeiyosib tamo ungasari inji inji qa truqueqnu qaji nanqi enjroqniy. Mandam qa ñoro a inji bole edegaib. Inji bole agi tamo ungasari aqaryainjrqajqa kumbra.” O Timoti, ni na tamo ungasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nanqi deqsim minjroqne. ¹⁹Nanqi ino anjam di dauryqab di mondon nanqi lanj goge qaji inji inji tulanj koba koroiyib inji inji dena nanqi tulanj aqaryainjrqas. Yimqa nanqi nambile bole gaigai sqab.

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatesoqne”

²⁰O Timoti, Qotei na ni wau emej deqa ni wau di geregere taqatesoqne. Tamo qudei nanqi anjam uge lanja lanja mareqnu deqa ni nanqo anjam di qoreiye. Tamo nanqi di mareqnu, “Iga powo bole ti unum.” Di gisanj. Nanqi Qotei jeutoqnsib aqa areqalo dauryqa asginjreqnu. ²¹Tamo deqaji nanqi Yesus qoreiyoqnsib a qa nanqo areqalo singilatqa urateqnu.

O ijo was, Qotei a ninji kalil qa are boleiyeme. Bole.

2 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej deqa e na tamo unğasari nanđi endegsi minjreqnum, “Niņđi Kristus Yesus qa nunđo areqalo singilatqab di niņđi nımbile oqab.” Nımbile di Qotei a nami iga egwa marej.

² O Timoti, ni ijo anđro bole bulonum. E anjam endi nenđrenyosim inoq qarınyonum. Tamo Koba Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanđi aiyel ni qa dulosisib are boleınjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga Yesus aqa anjam bole qa jemaıgwasai

³ Ijo moma nanđi nami Qotei aqa wau ojoqnebe dego kere e bini Qotei aqa wau ojeqnum. Ijo moma nanđo are miligiq di nanđi qalieeb, nanđi Qotei aqa nımgalaq di une saıqođi soqnebe. E segi dego ijo are miligiq di degsi qalieonum. Deqa Timoti, e qolo ti qanam ti Qotei pailyoqnsim ni qa are qaloqnsim Qotei bıniyeqnum. ⁴ Nami e ni uratmqa laqnamqa ni e qa are ugeımonaqa akamem. E deqa are qaloqnsim ni olo numqajqa are koba unu. E ni numsiyqa tulađ areboleboleıbqas. ⁵ Nami ino moma Lois wo ino ai Yunis wo nanđi aiyel Yesus qa nanđo areqalo singilatoqnebe dego kere bini ni Yesus qa ino areqalo singilateqnum. Utru deqa e ni numqajqa are qaloqnsim unum. ⁶ Nami e ijo bađ ino gateđ di atnamqa Qotei na ni aqa wau ojajqa deqa singila emej. Deqa e ino areqalo tigeltetmitqa ni singila deqa olo are qaloqnsim wau di singilatoqne. Tamo a nıam puyim pulođosim kobaqas dego kere ni ino wau di olo singilatim kobaqas. ⁷ Ni qalie, Qotei na iga ulaqajqa deqa aqa Mondor egosai. Iga singila ti qalaqalaiyo kumbra ti areqalo bole ti sqajqa deqa osiq aqa Mondor egej.

⁸ Deqa ni gago Tamo Koba aqa anjam qa jemaımaıq. Ni e qa dego jemaımaıq. E Yesus aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanđi na e ojsib tonto talq endi waıbebe unum. Deqa ni na e beterbosim Qotei aqa singila ti sosim Yesus aqa anjam bole mare mare laqne. Osim dena ni e ombla gulbe oqnsim sqom. ⁹ Qotei na iga elenjosıqa iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa are qalsiq metgej. Iga wau bole bole yoqnem Qotei a deqa osiq iga metgosai. Tulađ nami a inđi inđi kalil atosaisosıqa a aqa segi areqalo na iga metgej. Osiqa iga qa are boleıyosıqa Kristus Yesus qarınıyosiq dena iga elenjej. ¹⁰ Bati kereonaqa Kristus Yesus ađi iga elenjej qaji a boleq dosıqa moiyo aqa singila kobotej. Aqa kumbra dena Qotei a iga qa are boleıyej. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum gam dena tamo unğasari nanđi endegsi poinjreqnu, “Bole, iga moiqasai. Iga nımbile gaıgai sqom.”

¹¹ E Yesus aqa anjam bole palontqajqa ti plaltqajqa ti deqa Qotei na e gıltbej. ¹² Deqa unđum, e gulbe oqnsiy sqai. E deqa jemaıbqasai. E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum. E a qa qalie bole. A e wau ebej deqa e qalieonum, a na wau di geregere taqatoqnsim gılsim a olo bqajqa bati brantqas.

¹³ O Timoti, anjam bole kalil e nami ni mermoqnem qaji di ni geregere dauryoqnsim palontoqne. Osim Kristus Yesus qa ino areqalo singilatoqnsim a qalaqalaiyoqne. ¹⁴ Qotei na aqa anjam bole di ino bađq di atej. Anjam di tulađ bolequja. Deqa ni anjam di geregere taqatesoqne. Mondor Bole ađi gago are miligiq di unu qaji a na ni aqaryaimoqnmıqa ni Qotei aqa wau geregere ojsim laqne.

¹⁵ Ni qalie, tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanđi e uratbosib jaraiyeb. Figelus Hermogenes wo nanđi aiyel dego e uratbosib jaraiyeb.

¹⁶ E endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, ni Onesiforus aqa tal qujai nanđi qa dulame.” O Timoti, Onesiforus a bati gargekoba ijo are boletetboqne. E tonto talq di soqnem bati deqa a e qa jemaıyosai. ¹⁷ A Rom qureq bosiq dia e qa nıamosiq itbej. ¹⁸ Deqa e a qa endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, mondor ni na tamo unğasari nanđi pegınjrqa batiamqa ni Onesiforus a qa dulame.” O Timoti, nami Efesus qureq di dego Onesiforus a e qa wau gargekoba yoqnsıqa aqaryaboqne. Di ni qalie.

2

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboıyesoqne”

¹ O ijo anđro Timoti, Kristus Yesus a iga qa are boleıyeqnu aqa kumbra dena ni singilatmoqne. ² E tamo gargekoba nanđo nımgalaq di Qotei aqa anjam palontoqnem di ni quoqnem. Anjam di ni na olo tamo qudei Yesus bole dauryeqnub qaji nanđi dego minjroqnmıqa nanđi kamba tamo qudei nanđi minjroqnbab.

³ Ni e ombla Kristus Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboıyesoqne. ⁴ Qoto tamo nanđo kumbra di ni qalie. Nanđi qotqajqa wau ojoqnsib olo wau bei qa are qalosaıeqnub. Nanđi qotqajqa wau segi ojeqnebe. Deqa nanđo gate a nanđi qa tulađ areboleboleıyeqnu. ⁵ Tamo

bei bei wou gurgurosib bubuŋosib bei na bei buŋyosim di a awai oqas. A ururqajqa kumbra geregere dauryqasai di a awai oqasai. ⁶ Tamo bei a wauosim ingi yagwas di ingi meliamqa a osim uyqas. Deqa tamo lanaj bei a namoqna bosim ingi uyqasai. ⁷ O Timoti, ijo anjam e ni mermeqnum qaji endi ni qusim ino areqaloq di singilatime. Yimqa Tamo Koba a na powo emimqa ni ijo anjam kalil endi geregere poimqas.

⁸⁻⁹ Ni gaigai Yesus Kristus qa are qaloqne. A moisiq olo subq na tigelej. A Mandor Koba Devit aqa moma. E aqa anjam bole palontoqnsim laqnam jeu tamo nanŋi na e tamo uge bul nuboqnsib gulbe koba eboqne. Deqa nanŋi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanŋi Qotei aqa anjam getentqa keresai. ¹⁰ E tamo unŋasari Qotei na giltnej qaji nanŋi qa are qaloqnsim gulbe kalil qoboieqnum. E degeyqnum. Di kiyaq? Qotei na nanŋi eleanamqa nanŋi Kristus Yesus aqa ñam na ŋambile osib a ombla so bole gaigai sqajqa deqa.

¹¹ Qotei aqa anjam bei unu. Anjam di gisan sai. Anjam di bole. Deqa iga gago areqaloq di singilatqa kere. Anjam agiende.

“Iga Yesus ombla moiyoqnsim deqa iga a ombla olo ŋambile gaigai sqom.

¹² Iga gulbe kalil qoboieqnsim singila na tigelesqom di mondoŋ iga Yesus ombla mandor kokba sqom.

Iga a qoreiyqom di a na kamba iga qoreigwas.

¹³ Iga aqa anjam dauryqa marsimqa olo dauryqa uratqom di Yesus a segi aqa anjam uratqa keresai. A dauryoqnsim sqas.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau tamo bole soqne”

¹⁴ O Timoti, Kristen nanŋi ijo anjam deqa are walnjraim deqa ni na gaigai minjroqne. Osim Qotei aqa ŋamgalaq di nanŋi endegsim minjroqne. “Niŋgi anjam qudei qa laŋa laŋa ŋiriŋoqnaib. Osib ñam qudei qa anjam na qotoqnaib. Anjam dena niŋgi aqaryainŋwa keresai. Niŋgi anjam di qudeb dauryqab di nunŋo areqalo niñaqesqas.”

¹⁵ O Timoti, ni Qotei aqa wau tamo boledamu sosimqa aqa anjam bole geregere palontoqnaqqa singilaoqne. Yim Qotei a ino wau kalil qa tulaŋ arearetoqnaqas. Deqa ni aqa ŋamgalaq di jemaimqasai. ¹⁶ Tamo qudei nanŋi anjam uge laŋa laŋa mareleŋeqnub deqa ni nanŋo anjam di qoreiye. Nanŋo anjam di tulaŋ ugedamu. Anjam dena tamo unŋasari nanŋi are prugtetnjroqnm nanŋi Qotei aqa kumbra torei uratoqnaqab. ¹⁷ Anjam di yu uge bulosim tulaŋ kobaqujaosim tamo unŋasari nanŋi ugeugeinjroqnaqas. Tamo aiyel anjam uge deqaji mareqnaq abagi Himeneus Filetus wo. ¹⁸ Nanŋi aiyel anjam bole qa gam uratosib gisan anjam endegsib mareqnaqab, “Tamo unŋasari kalil nanŋi nami subq na tigeleb koboej. Deqa nanŋi olo bunuqna subq na tigelqasai.” O Timoti, gisan anjam dena tamo unŋasari qudei nami Yesus qa nanŋo areqalo singilateb qaji nanŋo areqalo olo niñaqetnjreqnu.

¹⁹ Qotei aqa segi tamo unŋasari nanŋi tal ai bulosib singila na tigelej unub. Tal aiq di Qotei aqa anjam endegsib nenŋrenyeb unu, “Tamo Koba a aqa segi tamo unŋasari nanŋi qa qalie bole.” Anjam bei dego tal aiq di nenŋrenyeb unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam ejunub qaji nanŋi kumbra uge uge qoreiyebe.”

²⁰ E yawo anjam bei mermqai. Tal kobaquja bei miligiq di tabir qudei gol na ti silva na ti gereiye. Tabir qudei ŋamtaŋ na gereiye. Tabir qudei jagi na gereiye. Tabir qudei wau bole qa gereiyosib olo tabir qudei wau kiñilala qa gereiye. ²¹ Deqa tamo bei a kumbra uge kalil uratosim Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji sqas di a tabir wau bole qa gereiye qaji di bul sqas. Deqa a ñam bole osim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim Gate Koba Yesus geregere wauetoqnaqas. A wau bole kalil yoqnaqqa tulaŋ kere na sqas.

²² Deqa Timoti, areqalo uge uge anŋro wala nanŋi dauryeqnub qaji di ni na qoreiye. Osim ni kumbra bole yoqnaqqa wauoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim tamo unŋasari nanŋi qalaqalainjroqnsim lawo na soqne. Tamo unŋasari are bole ti sosib Tamo Koba aqa ñam na paileyeqnub qaji nanŋi ni ombla kumbra kalil di yoqniy. ²³ Tamo unŋasari areqalo bole ti sosai qaji nanŋi nanari anjam laŋa laŋa mareleŋeqnub deqa ni nanŋo anjam di quoqnaim. Ni qalie, anjam dena qoto ti ŋiriŋ ti tigelteqnu. ²⁴ Tamo Koba aqa wau tamo nanŋi anjam na qotoqnsib ŋiriŋoqnaib. Nanŋi na tamo unŋasari kalil nanŋi kumbra bole bole enjroqnsib Qotei aqa anjam plaltosib minjroqnebe. Tamo qudei na nanŋi gulbe enjribqa nanŋi deqa ŋiriŋaib. Nanŋi kamba olo kumbra lawo nanŋi osornjroqnebe. ²⁵ Nanŋi lawo na Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo nanŋo areqalo olo gereiyetnjroqnebe. Yim Qotei na nanŋo are bulyetnjrimqa nanŋi aqa anjam bole poinjrim dauryqab. ²⁶ Nami Satan a tamo nanŋi di singila na ojesonaqa nanŋi aqa anjam dauryoqnebe. Deqa Qotei aqa wau tamo nanŋi lawo na nanŋi tingitnjribqa nanŋi Qotei aqa anjam bole qa poinjrim olo areqalo bole osib Satan aqa banq dena jaraiyosib sawa boleq di sqab.

3

Diŋo bati jojomoqnmqa tamo nanŋi kumbra uge uge yoqnaqab

¹ O Timoti, ni endegsi poimem. Mondonj diño bati jojomoqnmqqa gulbe gargekoba mandamq endi brantelenqab. ² Tamo nangi kumbra uge uge endeqaji yoqñqab. Nangni nanngo segi jejamu qa tulan areboleboleinjroqñqas. Nangni silali koba oqajqa are prugn-jroqñqas. Nangni nanngo segi ñam soqtoqñsib diqoqñsib ñirin anjam koba maroqñsib tamo nangi misilinjroqñqab. Nangni nanngo ai abu nanngo anjam gotranjoqñqab. Tamo qudei na nangi aqaryainjroqñbqa nangi kamba olo nangi qa are boleinjroqñqasai. Nangni Qotei aqa kumbra bole kalil qoreiyoqñqab. ³ Nangni qalaqalayo kumbra dauryqa uratoqñqab. Nangni ñirinjoqñsib jeu atoqñsib olo jeu turyoqñqasai. Nangni yomu anjam gargekoba maroqñsib nanngo segi jejamu taqatqajqa asginjroqñqas. Nangni laña laña qotoqñsibqa tamo nangi ñumoqñsib kumbra bole jeutoqñqab. ⁴ Nangni tamo qudei nangi ugeugeinjroqñqab. Nangni urur kumbra uge uge yoqñqab. Nangni kumbra di yqajqa ulaoqñqasai. Nangni nanngo segi ñam soqtoqñsib mandam qa ingi ingi qa tulan areboleboleinjroqñqas. Nangni Qotei qa yala arearetnjroqñqasai. ⁵ Nangni laña baban na Qotei aqa kumbra bole dauryobuloqñsib sqab. Kumbra bole aqa singila nangi yala poinjrqasai. O Timoti, tamo deqaji brantoqñbqa ni na nangni beternjraim. Torei uratnjrsim isaq gile.

⁶ Tamo deqaji nangi kumbra uge endegyeqñub. Nangni unja qudei nanngo tal miligiq gilqoqñsib nangi walawalainjroqñsib areqalo titetnjreqñub. Unja nangni di areqalo bole ti sosai. Nangni une gargekoba yeqñab nanngo une dena nangi singila na ojeqñaqa nangni kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreñnu. ⁷ Unja nangni di gaigai qalie oqajqa are qaloqñsib ariya nangni anjam bole aqa utru poinjrqa keresaiinjreqñnu. ⁸ Gisanj tamo nangni di Qotei qa nanngo areqalo singilatosaeqñub. Nanngo areqalo tulan ñiñaqejunu. Nami Janes Jambres wo nangni aiyel Moses jeutoqñeb dego kere gisanj tamo nangni na Qotei aqa anjam bole jeuteqñub. ⁹ Ariya nanngo kumbra di tulan kobaqasai. Nami Janes Jambres wo nangni aiyel kumbra deqaji yeqñabqa tamo ungasari kalil nangni unoqñsib maroqñeb, “Nanngo kumbra di nanari.” Dego kere gisanj tamo nangni kumbra uge uge yoqñbqa tamo ungasari kalil nangni unoqñsib maroqñqab, “Nanngo kumbra di nanari.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa anjam singila na ojesoqne”

¹⁰ O Timoti, ni nami e ombla soqñem deqa ijo anjam kalil e na plaltoqñem qaji di ni qalie. Ijo walwel ti ijo kumbra ti di ni qalie bole. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqñsim ijo are miligiq dego gaigai singilatoqñsim waukobaoqñem. Osim tamo ungasari nangni qalaqalainjroqñsim singila na tigeloqñsim gulbe qoboioyqñem. Di ni qalie bole. ¹¹ Antiok qure ti Aikonnia qure ti Listra qure ti dia jeu tamo nangni na e kumbra uge uge ebeqñabqa e jaqatinj koba oqñem. Qure qureq di kumbra uge kalil e qa brantoqñej qaji di ni qalie. Ariya bati deqa Tamo Koba a na e aqaryaiboqñsiqa gulbe kalilq dena e oqñsiq taqal atoqñej. Deqa bini e bole unum. ¹² Ni qalie, jeu tamo nangni na tamo ungasari kalil Kristus Yesus beteryesosib Qotei aqa kumbra dauryqa singilaeqñub qaji nangni ugeugeinjroqñqab. ¹³ Tamo uge uge nangni ti gisanj tamo nangni ti tulan ugeoqñqab. Ugeoqñsib gisanj anjam gargekoba maroqñb Satan na kamba dego nangni olo gisa gisanjroqñqas. Yim nanngo kumbra di tulan ugedamuqas.

¹⁴ Ariya Timoti, anjam iga nami ni mermonam qusim ino areqaloq di singilatem qaji di ni olo singila na ojesoqñe. Ni iga qa bole qalieonum deqa ni degyoqñe. ¹⁵ Nami ni anjro kiñala sosimqa ni Qotei aqa anjam nenjrenq di so qaji di qalieosim bosim bosim agi qalieosim unum. Anjam dena ni powo bole emonaqa ni Kristus Yesus qa ino areqalo singilatonamqa Qotei na ni padalo sawaq dena ej. ¹⁶ Qotei aqa anjam kalil nenjrenq di so qaji di Mondor a segi na babtej. Anjam dena iga aqaryaigoqñsiqa gam bole osorgoqñsiqa gago areqalo tingitetgeqñnu. Osiqa gago walwel gereiyetgoqñsiqa iga kumbra bole dauryqajqa singilatgeqñnu. ¹⁷ Deqa anjam dena Qotei aqa tamo ungasari nangni keretnjreqñaqa nangni kumbra bole kalil yoqñsib wau bole bole ojeqñub.

4

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa anjam palontqajqa tulan singilaoqne”

¹ Qotei aqa Ñiri Kristus Yesus wo nanngo ñamgalaq di e ni singila na endegsi mermqai. Mondonj Yesus a lanj qureq na brantosim tamo ungasari kalil ñambile so qaji nangni ti nami moreñeb qaji nangni ti peginjrqas. Osim a bati gaigai Mandor Koba sqas. ² Deqa ni Yesus aqa anjam palontoqñe. Tamo ungasari nangni ino anjam quqwa arearetnjroqñqas kiyo asginjroqñqas kiyo di unqum. Ni na nangni tingitnjroqñsim dalnjroqñsim are tigeltetnjroqñe. Ni asgimaiq. ³ O Timoti, ni que. Bunuqna tamo gargekoba nangni Qotei aqa anjam quqwa asginjroqñimqa olo anjam utru bei bei quqwajqa are prugnjqreñqas. Osib nanngo segi areqalo dauryosib anjam plalto tamo qudei nangni metnjroqñb bosib gisanj anjam minjroqñb qusib arearetnjroqñqas. ⁴ Deqa nangni anjam bole quqwa uratosib laña sa anjam quqwajqa dab atoqñqab. ⁵ Ariya Timoti, ni kumbra degyaim. Ni gaigai areqalo bole na sosimqa gulbe ti jaqatinj ti qoboioyqñe. Osim ni na Yesus aqa anjam bole tamo

unġasari nanġi minjre minjre laqne. Ni nanġi aqaryainjrqaqqa wau ti unum deqa ni wau di keretosim yoqne.

Pol a moiqa bati jojomej

⁶ Ni qalie, jeu tamo nanġi na e lubsib moiyoṭbqa bati jojomqo. Israel nanġi wain bilentoqnsib Qotei atraiyeqṇub dego kere e moisiyqa ijo leṇ aqas qaji dena Qotei atraiyob-ulqai. ⁷ Tamo nanġi gurguroqnsib bubuṇeqṇub dego kere e nami singila na ururosīm Yesus dauryoqṇem agi bini e degyeqṇum. E ijo wau kalil kobotonum. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqṇem di e uratosaiogṇem. Agi bini e ijo areqalo di singila na ojejunum. ⁸ Tamo nanġi gurguroqnsib bubuṇeqṇub di nanġi awai oqajqa. Ijo awai bole agi Qotei a laṇ qureq di atej unu. E awai di oqajqa tariṇoqnsim unum. Ijo awai agiende. Mondorṇ Tamo Koba a na e tamo bole une saiqoḡi qa merbqas. Di ijo awai bole. Tamo Koba a kumbra bole tinṭiṇ na tamo unġasari nanġi peginjrqas. Peginjrqqa bati deqa a awai bole di e ebqas. A e segi awai ebqasai. Tamo kalil Yesus a laṇ goge na brantim unqajqa deqa areboleboleinjreṇnu qaji nanġi dego awai bole enjrqa.

Pol na Timoti minjej, "Ni ijoq urur au"

⁹ O Timoti, ni ijoq urur au. ¹⁰ Ni que. Demas a mandam endeqa kumbra qa tulaṇ areareteṇnu. Deqa a na e uratbosiqqa Tesalonaika qureq gilej. Kresens a Galesia sawaq gilej. Taitus a Dalmesia sawaq gilej. ¹¹ Aqo Luk wo segi unum. Deqa ni Mak osimqqa endeq boiy. Mak a tamo bole. A na e aqaryaiboqnsiqqa wau bole yeṇnu. ¹² Tikikus agi e na qarinyonam Efesus qureq aiyej.

¹³ Ni ijoq bqa osimqqa ijo gara jugo Troas qureq di uratem qaji di osim osau. Agi Karpus aqa talq di uratem unu. Ijo buk qudei dego osau. Ariya ijo pepa lulumo qudei wagme nango jegara na gereiyo qaji di dego osim osbetbe. Ni are walmaiṭ.

¹⁴ Bras na inġi inġi gereiyo tamo aqa ñam Aleksander a na e ugeugeiboqnej. Deqa mondorṇ Tamo Koba a na kamba Aleksander ṇolawotqas. ¹⁵ Aleksander a nami iga jeutgoqnsiqqa gago anjam tulaṇ ugeugeiyoqnej. Deqa ni a qa geregere ṇam atoqne.

¹⁶ Jeu tamo nanġi nami e ojsib anjam pegiyo talq di tigeltbeb bati deqa tamo bei na e taqbosai. Tamo kalil nanġi e uratbosib jaraiyeb. Deqa e Qotei endegsi pailyem, "O Abu, ni nango une deqa olo kambatnraime." E degsi Qotei pailyem. ¹⁷ Ariya Tamo Koba Yesus a segi na e taqbosiqqa singila ebej deqa e anjam pegiyo talq di tigelosim Yesus aqa anjam bole mareqnamqqa sawa bei bei qaji nanġi quoqṇeb. Qotei na e aqaryaibosiqqa baun juwanṇ nanġo medabuq na e osiq taqal waiwej. ¹⁸ Deqa e endegsi qalieonum. Jeu tamo nanġi boqnsib kumbra uge uge ebqa maroqṇib Qotei na e aqaryaiboqnsim nanġo banq dena e oqnsim taqal waiboqṇqas. Osim bunuqna a na e laṇ qureq osi oqsim dia e taqatbosim ijo Mandor Koba sqas. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqṇom. Bole.

¹⁹ O Timoti, ni na ijo kaiye anjam endi osim tamo nanġi Onesiforus aqa talq di unub qaji nanġi ti Prisila Akwila wo nanġi koba na minjrime. ²⁰ Erastus a Korin qureq di unu. Trofimus a Miletus qureq di ma ti sonaq e na uratem unu. ²¹ Ni ijoq urur boqujat. Ni tariṇoqṇim ulili bati bo uge.

Yubulus na Pudens na Linus na Klodia na nanġi qolqe Kristen tamo kalil nanġi ti koba na kaiye anjam endi inoq qarinyonub.

²² Tamo Koba a na ino qununṇ geregere taqateme. Osim ninġi kalil qa are boleiyeme. Bole.

TAITUS

¹ E Pol. E Qotei aqa wau tamo. Yesus Kristus na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Tamo ungasari Qotei na giltnjrej qaji nanngi aqa anjam minjroqnitqa qusib Yesus qa nango areqalo singilatqajqa deqa qarinjbej. E na nanngi aqaryainjritqa nanngi Qotei aqa anjam geregere qalieosib aqa kumbra dauryqajqa deqa ti qarinjbej. Qotei aqa anjam di gisanj sai. Di anjam bole. ² E na nanngi aqaryainjritqa nanngi nambile gaigai sqajqa deqa e waueqnum. Nanngi nambile di oqajqa tariñoqnsib unub. Tulanj nami Qotei a ingi ingi kalil atosaisosiqqa a na nambile di iga egwajqa marej. A bole marej. A gisañosaieqnu. ³ Bati kereonaqa a na aqa anjam maro tamo nanngi wau enjrej. Kumbra dena a na aqa segi anjam babtej. A na e dego wau ebej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Anjam dena a na iga padalo sawaq na elenjej.

⁴ O Taitus, e anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyonum. Aqo ombla Kristen tamo ungasari kalil nanngi koba na areqalo quajaitosim Yesus qa gago areqalo singilateqnum. Deqa ni ijo angro bole bul. Gago Abu Qotei wo Kristus Yesus agi iga elenjej qaji wo nanngi aiyel ni qa are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Pol na Taitus minnej, “Ni na Kristen nanngo gate atelenj”

⁵ O Taitus, e ni Krit nuiq di uratmem unum. Krit nuiq di Qotei aqa wau koboosai unu. Deqa ni na wau di kobotosim qure segi segiq di Kristen nanngo gate atelenj. Agi e nami wau deqa ni mermem. ⁶ Deqa ni unime. Ni tamo bei a Kristen nanngo gate atqa osimqa a peleyosim aqa kumbra kalil unsim di ni a gate ate. Tamo di a tamo ungasari kalil nanngo nãngalaq di une saiqoji soqneme. A unja aiyeltaiq. Aqa angro nanngi Yesus qa nango areqalo singilatosis soqnebe. Nanngi kumbra uge uge yoqnaib. Nanngi diqoqnsib nanngo ai abu nanngo anjam gotranjoqnaib. ⁷ Ni qalie, Kristen nanngo gate nanngi Qotei aqa wau taqateqnu. Deqa ni tamo bei a gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari kalil nanngo nãngalaq di une saiqoji unu. A aqa segi nãm soqtosaieqnu. A Kristen tamo ungasari nanngi njirin na taqatnjrosiaieqnu. A urur minjin oqetosiaieqnu. A ya uge uyoqnsiq nanariosaieqnu. A qoto ani tamo sai. A silali koba oqnaqajqa tulanj arearetosaieqnu. ⁸ Tamo lanaj nanngi aqa meq beqnaqqa oqnsiq geregereinjreanu. A kumbra bole bole dauryqajqa are qaloqnsiq areqalo bole ti unu. A kumbra tinjin ti Qotei aqa segi kumbra bole ti di dauryqajqa tulanj areareteqnu. A aqa segi so geregere taqateqnu. ⁹ A Yesus aqa anjam bole iga plalteqnum qaji di singila na ojeqnu. Deqa a anjam di geregere palontoqnsiq Kristen nanngo are tigeltetnjreanu. Tamo qudei nanngi anjam di gotranjeqnaib a na nanngi tingitnjroqnsiq dalnjreanu.

Krit nuiq di tamo gargekoba nanngi gisañeqnub

¹⁰ O Taitus, Krit nuiq di anjam gotranjo qaji tamo gargekoba unub. Tamo nanngi di anjam laña laña maroqnsib tamo ungasari nanngi gisa gisañnjreanu. Tamo nanngi di Juda tamo. Deqa nanngi na tamo muluj breinjraqajqa tulanj singilaieqnu. ¹¹ Nanngi na Kristen nanngo silali yainjra are qaloqnsib anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di plaltoqnsib minjreanu. Nanngi degyeqnub deqa nanngi na Kristen qudei nango angro ti nango was nanngi ti areqalo ugetetnjreanabqa nanngi Qotei aqa gam bole olo urateqnu. Deqa Taitus, ni na tamo uge deqaji nanngo medabu getentosim saidnjre. ¹² Nami Krit nuiq di qalie tamo bei a anjam endegsi marej, “Krit tamo kalil nanngi gisanj ani. Nanngi tamo uge. Nanngi wagme juwanj bul. Nanngi qunjanj bolet. Nanngi wauqa asgim ani.” ¹³ O Taitus, aqa anjam di bole. Deqa ni singila na tamo uge uge nanngi tingitnjroqne. Yimqa nanngi Yesus qa nango areqalo geregere singilatqab. ¹⁴ Osib nanngi Juda nango gisanj anjam ti tamo nanngi Qotei aqa anjam bole qoreiyeqnub qaji nango dal anjam ti quqwa uratqab.

¹⁵ Tamo ungasari Qotei aqa nãngalaq di jiga saiqoji unub qaji nanngi qalie, ingi uyo kalil jiga saiqoji unu. Deqa nanngi oqnsib uyeqnu. Ariya tamo ungasari kumbra jigat dauryoqnsib Yesus qa nango areqalo singilatosaieqnu qaji nanngi torei jiga ti. Deqa nanngi mareqnu, “Ingi ingi kalil jigat.” Nanngo areqalo ti nango are miligi ti tulanj jigat. ¹⁶ Nanngi segi mareqnu, “Iga Qotei qa qalie bole.” Di gisanj. Nanngi kumbra uge uge yeqnu dena iga poiqe qnu, nanngi Qotei qoreiyeqnub. Deqa Qotei na nanngi torei walinjreanu. Nanngi Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo unub. Nanngi kumbra bole bei dauryqa keresai bole sai.

2

Tamo qeli nanngi kumbra bole bole yoqnebe

¹ O Taitus, ni Qotei aqa anjam bole plaltoqne. ² Ni na tamo qeli nanngi anjam endegsim minjroqne, “Ninngi nunngo so geregere taqatiy. Osib areqalo bole ti sosib kumbra bole bole

yoqniy. Niŋgi Qotei aqa anjam bole geregere qalieosib qalaqalaiyo kumbra yoqnsib gulbe kalil qoboiyoqnsib siŋgila na tigelesoqniy.” O Taitus, ni na tamo qeli naŋgi anjam degsim minjroqne.

³ Ni na uŋa qeli naŋgi anjam endegsim minjroqne, “Kumbra bole kalil Qotei a areareteqnu qaji di niŋgi dauryosib soqniy. Niŋgi yomuqnaib. Wain uyoqnsib nanarioqnaib. Niŋgi na Kristen naŋgi kumbra bole osornjroqniy. ⁴⁻⁵ Osib uŋa meli naŋgi dalnjribqa naŋgi kumbra endegsib yoqnebe. Naŋgi naŋgo tamo ti naŋgo aŋgro ti qalaqalainjroqnebe. Naŋgi areqalo bole na walwelosib Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji soqnebe. Naŋgi Kristen naŋgi gereinjroqnebe. Naŋgi naŋgo tal geregere taqatosib naŋgo tamo naŋgo anjam dauryoqnebe. Naŋgi kumbra bole degyoqniy naŋgo tamo naŋgi na unjrsibqa Qotei binjyosib aqa anjam yomuiyqa uratqab.” O Taitus, ni na uŋa qeli naŋgi anjam degsim minjroqne.

Pol na Taitus minjej, “Ni kumbra bole yoqnim aŋgro meli naŋgi unsib dauryqab”

⁶ Ariya ni na aŋgro meli naŋgi dego are tigeltetnjroqniy naŋgi areqalo bole na walweloqnebe. ⁷ O Taitus, ni kumbra bei yqa osimqa kumbra bole segi yoqne. Yimqa aŋgro meli naŋgi ino kumbra di unoqnsib dauryoqnaib. Ariya ni gisaŋ anjam maroqnaim. Ni anjam palontqa osimqa anjam bole segi palontqne. Alaŋ anjam koba maroqnaim. Diqoqnaim. Areqalo bole ti sosim kumbra bole bole yoqne. ⁸ Ni anjam bole segi palontqniy tamo naŋgi ino anjam di uge qa marqa keresai. Deqa jeu tamo naŋgi na iga yomuigwa keresainjrimqa naŋgi jemainjrqas.

Kaŋgal tamo naŋgi gaigai naŋgo wau qa gate naŋgo sorgomq di soqnebe

⁹ O Taitus, ni na kaŋgal tamo naŋgi anjam endegsim minjroqne, “Niŋgi gaigai nuŋgo wau qa gate naŋgo sorgomq di sosibqa wau bole bole naŋgi arearetnjreqnu qaji di yoqniy. Niŋgi naŋgo medabu ojoqnaib. ¹⁰ Osib naŋgo iŋgi bei bajjinaib. Niŋgi naŋgo anjam geregere dauryosib naŋgi kumbra bole bole enjroqniy. Yimqa naŋgi nuŋgo kumbra deqa tulaŋ areboleboleinjrqas. Niŋgi kumbra bole kalil yoqniy naŋgo wau qa gate naŋgi unoqnsib Qotei agi iga elenjej qaji aqa anjam tulaŋ binjyoqnsib maroqnaib, ‘Di anjam bolequja.’ ” O Taitus, ni na kaŋgal tamo naŋgi anjam degsim minjroqne.

Iga Yesus baqajqa bati qa tariŋoqnaim

¹¹ Iga qalie, Qotei a iga qa are boleiyeqnu. Aqa kumbra di a na boleq atsiq iga osorgej. Deqa a na tamo ungasari kalil naŋgi padalo sawaq dena elenqa kere. ¹² Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena iga endegsi osorgeqnu, iga Qotei qoreiyqajqa kumbra ti mandam qaji areqalo uge uge ti torei uratekritqom. Osim iga mandam tamo ungasari naŋgo ambleq di sosimqa areqalo bole na ti kumbra bole na ti Qotei aqa kumbra na ti walweloqnaim. ¹³ Walweloqnsim iŋgi bole bole iga mondonj oqom qaji di oqajqa tariŋoqnaim. Yesus Kristus a segi Qotei. A siŋgila koba ti unu. A na iga elenjej. Mondonj a wala bole ti rianj koba ti osim laŋ qureq na bqas. Iga di unqajqa tariŋoqnaim. ¹⁴ Yesus a gago uneq na iga awaigosim iga aqa segi tamo ungasari tintinj sqajqa deqa marsiq aqa segi ŋambile uratosiq iga qa moiyej. Deqa iga gaigai kumbra bole dauryqajqa siŋgilaqnaim.

¹⁵ O Taitus, ni gaigai Kristen tamo ungasari naŋgi anjam di minjroqniy naŋgi quoqnsib dauryoqnaib. Ni na tamo ungasari anjam gotranjroqnu qaji naŋgi tingitnjroqnsim dalnjroqne. Tamo bei na ino anjam di uge qa maraiq.

3

Qotei a iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej

¹ O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari naŋgi anjam endegsim minjroqne, “Niŋgi na mandor naŋgi ti sawa taqato qaji tamo kokba ti naŋgo sorgomq di sosibqa naŋgo anjam dauryoqniy. Osib gaigai wau bole yqajqa are qaloqniy. ² Niŋgi tamo qudei naŋgi misilinj anjam minjroqnaib. Osib anjam na qotoqnaib. Gaigai lawo na sosib tamo ungasari kalil naŋgi kumbra bole osornjroqniy.” O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari naŋgi anjam degsim minjroqne.

³ Ni qalie, iga dego nami areqalo uge ti sosimqa Qotei aqa anjam gotranjroqnem. Bati deqa Satan na iga gisa gisaŋgeqnaqa iga Qotei aqa gam bole dauryqa uratoqnsim kumbra uge uge dauryqajqa are pruggeqnaqa gago segi jejamu qa tulaŋ areboleboleigoqnej. Kumbra dena iga siŋgila na taqatgesoqnej. Deqa iga minjinj ti are uge ti sosim walweloqnem. Tamo qudei na iga jeutgeqnaqqa iga kamba dego naŋgi jeutnjroqnem.

⁴ Ariya bati di Qotei agi iga elenjej qaji a na iga tulaŋ qalaqalaigosiq iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej. Aqa kumbra di a segi na boleq atej. ⁵ Osiq iga elenjej. Gago segi wau bole bole iga yoqnem qaji a deqa osiq iga elenjosai. A iga qa dulosiq iga laŋa elenjej

awai saiqoji. Osiqa gago are miligi yansetgosiqa aqa Mondor Bole egsiqa iga angro bunuj bul nambabtgej. ⁶ Yesus Kristus agi iga elenjej qaji aqa wau na Qotei na aqa Mondor Bole qarinyonaqa gago are miligiq aiyej. ⁷ Yesus a iga qa are boleiyej deqa iga Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Deqa mondon̄ iga n̄ambile gaigai sqom. Iga n̄ambile di oqajqa tarin̄oqnsim unum. ⁸ Qotei aqa anjam di tulan̄ boledamu. Deqa iga anjam di gago areqaloq di singilatqom.

O Taitus, ni Qotei aqa anjam di singila na palontoqnimqa tamo un̄gasari Qotei qa nan̄go areqalo singilateqnuq qaji nan̄gi quoc̄nsib kumbra bole bole yoq̄nqab. Anjam dena tamo un̄gasari nan̄gi aqaryain̄reqnu. ⁹ Tamo qudei nan̄gi laña laña n̄irinoqnsib nanari anjam maroq̄nsib laq̄nub. Nan̄gi Moses aqa dal anjam qa ti nan̄go moma nan̄go ñam qa ti anjam na qoteq̄nub. Nan̄gi anjam di marqajqa tulan̄ arearetn̄reqnu. Iga qalie, anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Taitus, ni tamo deqaji nan̄go anjam di quet̄njraim. Torei urat.

¹⁰ Tamo bei na Kristen tamo un̄gasari nan̄go areqalo ugetet̄njrsim nan̄gi pupoin̄jrimqa ni na tamo di min̄jimqa aqa kumbra di uratem. A ni quet̄mosaiamqa olo min̄je. Min̄jimqa olo quet̄mosaiamqa ni a uratosim torei qoreiye. ¹¹ Ni qalie, tamo deqaji nan̄gi Qotei aqa gam torei urateq̄nub. Nan̄gi une yo qaji tamo unub. Nan̄go une dena nan̄gi osorn̄jreqnu, nan̄gi tamo uge.

Pol na Taitus min̄je, “Ni urur bosim e itbe”

¹² Ariya Taitus, ni que. E na Artemas kiyo Tikikus kiyo qarinyitqa a inoq gilqas. Gilsim mernimqa ni urur bosim Nikopolis qureq di e itbe. Yuwal ugeo bati qa e dia sqai. Soq̄nit ni bosim dia e itbe. ¹³ Apolos wo dal anjam qalie tamo Senas wo nan̄gi aiyei ino qure uratosib walwelqa laq̄nibqa ni na aqaryain̄jrimqa nan̄gi gamq di in̄gi bei qa truquqasai.

¹⁴ Ni na Kristen nan̄gi anjam plaltosim min̄jroq̄nimqa nan̄gi wau bole yoq̄nqajqa geregere qalieosib tamo qudei in̄gi in̄gi qa truqueq̄nub qaji nan̄gi aqaryain̄jroq̄nebe. Nan̄gi laña sosib wau bole bole yosaio uge.

¹⁵ Kristen kalil e koba na endi unum qaji nan̄gi na ni kaiyeimonub. Deqa ni na kamba tamo un̄gasari iga tulan̄ qalaqalaigeq̄nub qaji nan̄gi gago kaiye anjam endi min̄jriime. Tamo un̄gasari nan̄gi di iga koba na Yesus qa gago areqalo singilateq̄num.

O ijo was, Qotei a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

FILEMON

¹ O Filemon, e Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanqi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyonum. Ni gago Kristen was bole. Ni iga koba na wau qujai. ² Aqo aiyel anjam endi ni qa ti gago jaja Apia qa ti Arkipus qa ti Kristen tamo ungasari kalil ino talq di loueqnub qaji nanqi qa ti qarinyonum. Arkipus a iga koba na qoto tamo bulosim Qotei aqa wau ojeqnum.

³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanqi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ninji lawo na soqniy.

Filemon a kumbra tulan boledamu yoqnej deqa Pol a areboleboleiyoeqnej

⁴ E gaigai ijo Qotei binjiyoqnsim ni qa pailyeqnum. ⁵ E ni qa anjam endegi queqnum, ni na Tamo Koba Yesus tulan qalaqalaiyoqnsim a qa ino areqalo singilateqnum. Osim ni na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi dego qalaqalainjreqnum. ⁶ Ni iga ti beterosim koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa e endegi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filemon iga ti aqaryaigimqa iga powo bole osim ingi bole Kristus a iga egeqnu qaji di geregere poigwas.” ⁷ Od, was, e qalieonum, ni na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi qalaqalainjroqnsim nanjo are tulan singilatetjreqnum. Ino kumbra dena ijo are latetbeqnaqa e areboleboleibeqnu.

Pol na Filemon minjej, “Ni na Onesimus qalaqalaiyime”

⁸ O Filemon, e qalieonum, ino kumbra kalil bole. Deqa e ni kumbra bei yqajqa mermitqa ni ijo anjam daurye. E Kristus aqa nam na ni singila na mermqa kere. ⁹ Ariya e ni tulan singila na mermqasai. Aqo ombla qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum deqa e ni lawo na mermqai. E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanqi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. ¹⁰ E tonto talq endi sonamqa ino kangal tamo Onesimus a ni uratmosiq ularjosiq Rom qure endeq bosiq e itbej. E itbonaqa e Yesus aqa anjam minjnamqa a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej. Deqa bini a ijo anjo bul unu. Deqa e ni mermqai, ni a kumbra bole osoryime. ¹¹ A nami kangal tamo bolesai soqnej deqa a ni qa wau bole yosaoqnej. Ariya bini a kangal tamo bolequja unu deqa a ni qa wau bole yoqnaqa kere. A e qa dego wau bole yoqnaqa kere.

¹² Ariya endego e Onesimus qarinyonum a inoq olo bjo. Deqa e a qa are ugeibjo. Di kiyaga? E a tulan qalaqalaiyeqnum deqa. ¹³ E Yesus aqa anjam bole qa waueqnum deqa e tonto talq endi unum. Ariya ijo are koba endegi unu. E Onesimus olo osiy a e ombla tonto talq endi sosim a na e aqaryaibqngas. A ino kangal tamo unu deqa a na e aqaryaibqngas di ni na dego e aqaryaibqam. ¹⁴ Ariya e Onesimus qarinyonum inoq olo bjo. E endegi are qalonum. Ni na e aqaryaibqa are soqnim ni ino segi areqalo na e odbosim Onesimus olo ijoq qarinye. E singila na ni mermqasai.

¹⁵ Bole, Onesimus a bati truquyala ni uratmej. E are qalonum, Qotei a segi na gam gereiyonaqa Onesimus a ni uratmej. Di kiyaga? Ni na a olo osim ningi ombla bati gaigai sqajqa deqa. ¹⁶ Onesimus a ino kangal tamo segi sai. A ino Kristen was bole. A ijo Kristen was dego. Deqa e a tulan qalaqalaiyeqnum. A ino kangal tamo bolequja. A ni ombla Tamo Koba beteryejunub. Deqa e qalieonum, ni a olo tulan qalaqalaiyoqngam.

¹⁷ Ni e ombla Yesus aqa wau tamo unum edegosim Onesimus osim geregereiyoeqne. Ni e osim geregereibeqnum dego kere. ¹⁸ Onesimus a une bei ni emej kiyo? A ino silali bei nami yamosiq olo ni emqajqa mermosiq bunuqna ni emosai kiyo? Degamqa ni na merbimqa e kamba silali di keretosiy ni olo emqai. ¹⁹ E Pol. Anjam endi e ijo segi ban na nenngrenyonum. Ni e merbimqa Onesimus a ino silali bei yaimej qaji di e na kamba olo ni emekritqai. Ariya ni que. Nami e Yesus aqa anjam ni mermonam qusim are bulyem. E ino qunun qa aqaryaimem. Deqa e ni endegi mermqa kere, ni na kamba olo ino segi nambile e ebekritime. Ariya e degsi ni mermqa uratonum. ²⁰ O ijo was Filemon, ni que. Aqo ombla Tamo Koba Kristus aqa tamo unum deqa ni aqa nam na olo Onesimus ijoq qarinyosim dena ijo are boletetbe.

²¹ E qalieonum, ni ijo anjam endi dauryqam. Osim ijo anjam endi bunyosim olo Onesimus ijoq qarinyqam. Utru deqa e anjam endi nenngrenyonum. ²² Ijo anjam qujai bei agiende. E are qalonum, Qotei a nunjo pailyo qusim gam waqtetbimqa e nunjoq olo bqai. Deqa Filemon, e ino talq di nejajqa warum bei ni na gereiyetbe.

Pol aqa wau qujai nanqi na Filemon kaiyeiyeb

²³ Aqo Epafras wo ombla tonto talq endi unum. Epafras a dego Kristus Yesus aqa wau tamo. A Yesus aqa anjam mare mare laqnej deqa jeu tamo nanqi na a ojsib tonto talq endi

waiyeb unu. A na ni kaiyeimqo. ²⁴ Mak na Aristarkus na Demas na Luk na nan̄gi qolqe dego ni kaiyeimonub. Nan̄gi e koba na wau qujai.

²⁵ Tamo Koba Yesus Kristus a nīngi qa are boleyosim nūngo qunūn geregere taqato-qneme. Bole.

HIBRU

Qotei aqa Niri a na iga anjam mergeqnu

¹ Nami Qotei na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. A gam endena nanği anjam minjroqnej. A na aqa medabu o qaji tamo nanği qarınjıreqnaqa nanği giloqnsib bati gargəkoba gago moma utru nanği anjam minjroqneb. ² Ariya bini Qotei na iga dego anjam mergeqnu. Dınjo bati jojomqo deqa a na aqa Niri aqa medabu na iga anjam mergeqnu. Qotei na aqa Niri giltej deqa a inği inği kalil oqas. Aqa ban na Qotei na mandam atej unu. ³ A na Qotei aqa rian koba iga osorgeqnu. Aqa so ti Qotei aqa so ti ombła kerekere. Aqa anjam singila ti unu. Anjam dena a na inği inği kalil singilatejunu. A gago une kobotetgosiqa lan qureq oqsıq Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awejunu.

Qotei aqa Niri a lan anğro nanği tulan bunjrejunu

⁴ Qotei na aqa Niri ñam kobaquja yej. Ñam dena lan anğro nanğo ñam tulan bunjejunu. ⁵ Nami Qotei na aqa Niri endegsi minjej,

“Ni ijo segi Anğro.

Bini e ino Abu unum.”

Osiqa olo anjam bei dego aqa Niri qa endegsi marej, “E aqa Abu sqai. A ijo Anğro sqas.” Ariya Qotei na aqa lan anğro nanği anjam degsi minjrosaiognej. ⁶ Nami Qotei na aqa Niri matu qarınjim mandamq aiqa osiqa a qa olo anjam endegsi marej, “Ijo lan anğro kalil nanği aqa sorgomq di sosib a qa louoqnqab.” ⁷ Ariya Qotei a lan anğro nanği qa anjam degsi marosaiognej. A nanği qa endegsi marej,

“E ijo lan anğro nanği wau enjrem.

Deqa nanği jagwa ti ñamyuwo ti bulosib ijo wau ojeqnub.”

⁸ Ariya Qotei na aqa segi Niri endegsi minjej,

“O Qotei, ni bati gaigai Mandor Koba sqam.

Ni tamo bole unum deqa ni na ino segi tamo unğasari nanği taqatnjroqnaqam.

⁹ Ni kumbra bole yqajqa tulan arearetmeqnu.

Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaiognej.

Deqa ino Qotei na ni gilmosiqa ino gateq di goren bilentosiq ñam kobaquja emej.

Deqa ni tulan areboleboleimeqnu.

Ino arebolebole dena ino was nanğo arebolebole tulan bunjejunu.”

¹⁰ Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo anjam bei dego endegsi minjej,

“O Tamo Koba, ni nami mandam atem unu.

Osım lan dego ino segi ban na gereiyem.

¹¹ Lan ti mandam ti koboqab.

Ariya ni bati gaigai sqam.

Lan ti mandam ti gara jugo bulosib sarıosib ugeqab.

¹² Tamo bei na aqa gara lubtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na lan ti mandam ti lubtosim taqal atqam.

Tamo bei na aqa gara piqtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na lan ti mandam ti piqtosim taqal atqam.

Ariya ni segi bulyqasai.

Ni bati gaigai degsi sqam.

Ino sqajqa bati koboqasai.”

¹³ Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo minjej,

“Ni ijo ban woq endi awesoqnımqa

e na ino jeu tamo kalil nanği elenjosiy ino singaq di atelenqai.”

Qotei na anjam deqaji aqa lan anğro nanği minjrosaiognej. ¹⁴ Lan anğro nanği Qotei aqa Niri bul sai. Nanği Qotei aqa wau ojo qaji mondor. A na nanği qarınjıreqnaqa nanği aqa wau ojeqnub. Nanğo wau agiende. Nanği giloqnsib tamo unğasari a na elenqas qaji nanği aqaryainjreqnu.

2

Qotei na iga elenje aqa wau di tulan kobaquja

¹ Deqa ijo was, anjam ningi nami quoqneb qaji di ningi olo singila na ojsib dauryiy. E dego anjam di dauryqai. Iga dauryqasai di iga ulonjosim anjam di torei urato uge.

² Nami Qotei na aqa lan anğro nanğo medabu na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. Anjam di singila koba. Deqa tamo unğasari kalil anjam di gotranjoqneb qaji nanği Qotei na kambatnjroqnsiqa awai uge enjroqnej. ³ Bunuqna Qotei na iga padalo sawaq na elenje.

Aqa wau di tulan kobaquja. Iga Qotei aqa wau di qoreiyqom di iga awai tulan ugedamu turqom. Awai di iga britosim jaraiqa keresai.

Namoqna gago Tamo Koba a na iga elenqajqa anjam di mare mare laqnej. Onaqa tamo nangi aqa anjam di quoqneq qaji nangi kamba olo mare mare laqneq. Osib iga endegsib mergoqneq, "Anjam di bole." ⁴ Yeqnaqa Qotei na nanjo anjam di singilatoqnej. A gam endena nanjo anjam singilatoqnej. A Mondor Bole aqa wau segi segi jeisiq enjreqlaqa nangi manwa ti kumbra singila ti babtoqneq. Qotei aqa segi areqalo na a degyoqnej.

Qotei na iga elenje aqa wau di Yesus a segi na tigeltej

⁵ Mondorj Qotei na mandam bunuj atqas. Iga qalieonum, Qotei na aqa lan angro nangi mandam bunuj di taqatqajqa wau enjrosai. ⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

"O Qotei, ni kiyaga tamo nangi qa are qaleqnum?

Osim nangi qa duloqnsim aqaryainjreqlum?

⁷ Ni na tamo nangi lan angro nanjo sorgomq di atem unub.

Deqa nangi lan angro nanjo sorgomq di sokiñala soqniq

bunuqna ni na nanjo ñam olo soqtetnjrimqa

nanjo ñam tulan kobaosim lan angro nanjo ñam bunyqas.

⁸ Od, ni na inji inji kalil osim tamo nanjo sorgomq di atim sqab."

O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, a na inji inji kalil osim tamo nanjo sorgomq di atim sqab. A inji bei uratqasai. Ariya bini iga uneqnum di inji inji kalil tamo nanjo sorgomq di sosai. ⁹ Ariya iga Yesus uneqnum. Nami a lan angro nanjo sorgomq di sokiñala soqnej. Bati deqa Qotei a tamo kalil nangi qa are boleiyonaqa kumbra dena Yesus a nanjo padalo sawa osiq moiyej. A jaqatin koba osiq moiyej deqa Qotei na aqa ñam olo soqtetosiq ñam kobaquja yej.

¹⁰ Qotei a inji inji kalil qa utru. A na inji inji kalil gereiyej. A na aqa angro gargekoba nangi joqsim lan qureq oqwaqqa deqa are qalsiq Yesus singilatonaqa a jaqatin koba ej. Osija aqa jaqatin dena a Qotei aqa anjam torei dauryekritosiq tamo nangi elenqajqa wau tigeltej. Qotei a degsi Yesus singilatej di kumbra bolequja. ¹¹ Iga qalie, Yesus aqa angro kalil a na aqa segi kumbra boleq di atej qaji nangi a ombla Abu qujai. Deqa a na nangi minjreqlu, "Ningi ijo was tinjin." A nangi was qa minjraqaja jemaiyosaeqnu. ¹² Deqa a na aqa Abu endegsi minjej,

"O Qotei, e na ijo was nangi di ino ñam qa sainjroqñai.

Nangi louqa korooqniqqa e nanjo ambleq di tigeloqnsiy ino ñam soqtoqñai."

¹³ Yesus a degsi aqa Abu minjsiqqa olo endegsi marej, "E Qotei qa ijo areqalo singilatosiy a qa tariñoqnsiy sqai." Osija marej, "Ningi e nubiy. Angro kalil Qotei na ebej qaji nangi di e koba na unum."

Yesus na iga aqaryaigwa osiqa tamo bulyosiq moiyej

¹⁴ Yesus aqa angro nangi di mandam tamo. Deqa Yesus a dego mandam tamo bulyosiq moiyej. A Satan aqa singila kobotqa marsiq deqa moiyej. Satan a moiyo qa utru. A na tamo ungasari nangi moiyoqnjraqaja singila ti unu. ¹⁵ Deqa nangi moiqa ulaeqñab Satan a nangi singila na ojeleñeqnu. Ariya nangi degsib ulaoqnsib sonabqa Yesus a nangi Satan aqa banq dena elenqajqa marsiq moiyej.

¹⁶ Yesus a lan angro nangi aqaryainjraqa osiq moiyoqñai. A Abraham aqa moma nangi aqaryainjraqa osiq moiyej. ¹⁷ Utru deqa a aqa was kalil nangi bulosiq tamo yuej. Deqa bini a atra tamo gate sosiq Qotei aqa wau ojeqnu. A tamo ungasari nangi qa dulosim nangi aqaryainjraqaja deqa marsiq atra tamo gate brantej. A tamo bole unu deqa a Qotei aqa anjam kalil dauryoqnsiqqa aqa wau ojeqnu. Aqa wau agiende. A na tamo ungasari nanjo une kobotetnjroqnsiqqa Qotei aqa minjin taqal waiyeqnu. ¹⁸ Gulbe gargekoba Yesus aqa jejamuq di branteqñaqqa a jaqatin koba oqnej. Deqa a na tamo ungasari gulbe oqnsib uneq aqa laqñub qaji nangi geregere aqaryainjraqa kere.

3

Yesus aqa ñam na Moses aqa ñam tulan bunyejunu

¹ O Kristen was kalil, Qotei lan qureq di unu qaji a na ningi metnjej deqa ningi Yesus qa are qaloqniq. Yesus a Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej. A gago atra tamo gate unu. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqñom. ² Qotei na Yesus minjej, "Ni ijo wau oje." Onaqa Yesus a Qotei aqa wau di uratosai. A wau di geregere ojoqnej. Moses a dego nami Qotei aqa wau geregere ojoqnej. A Qotei aqa tamo ungasari nanjo ambleq di wauoqnej. Tamo ungasari nangi di Qotei aqa tal bul soqneq. ³ Iga qalie, tamo nangi tal ateqñub qaji nanjo ñam kobaquja. Tal aqa ñam kiñala. Yesus a tal ato qaji tamo bul soqnej deqa Qotei na a ñam kobaquja yej. Yesus aqa ñam dena Moses aqa ñam tulan bunyejunu. ⁴ Tal kalil

agi tamo nanġi na ateqnub. Ariya Qotei a segi na inġi inġi kalil atelenej. ⁵ Moses a kanġal tamo bul sosisqa Qotei aqa tamo unġasari nanġo ambleq di wauoqnej. Deqa Moses aqa ñam kiñala. Tamo unġasari nanġi di agi Qotei aqa tal bul soqneq. Moses a nanġo ambleq di wau geregere yoqnej. A Qotei aqa medabu oqnsiqa kumbra bunuqna brantqas qaji deqa anjam maroqnej. ⁶ Ariya Kristus a Qotei aqa Njiri. Deqa Qotei na a wau yonaqa a Qotei aqa tamo unġasari nanġi taqatnjroqnej. Tamo unġasari nanġi di agi Qotei aqa tal bul unub. Kristus a wau di geregere yoqnej. A Qotei aqa Njiri deqa iga gaigai gago areqalo a qa singilatoqnsim a mondoj olo bosim iga boletgwajqqa deqa tarinjoqnsim sqom. Iga degyqom di iga dego Qotei aqa tal bul sqom.

Tamo qudei nanġi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai

⁷ Iga Qotei aqa tamo unġasari unum deqa iga Mondro Bole aqa anjam qusim dauryqom. Aqa anjam agiende,

“Bini bati endi ninġi Qotei aqa medabu quoqniy.

⁸ Ninġi nunġo are miligiq getentaib.

Ninġi nunġo moma utru nanġi bul saib.

Agì nani nunġo moma utru nanġi ijo medabu quqwa asġinjreqnaqa gotranjoqneq.

Nanġi wadau sawaq di ijo singila laña tenemtoqneq.

⁹ Nanġi ijo singila bati gaigai unoqneq ġilsi ġilsiq wausau 40 koboej.

Ariya nanġi deqa e qa are qalosaioqneq.

¹⁰ Deqa e nanġi qa minjin oqnaqa marem,

‘Nanġi nanġo are miligiq di e daurbosaieqneq.

Nanġi gaigai ijo gam bole urateqneq.’

¹¹ Deqa e nanġi qa minjin oqnaqa endegsi minjrem,

‘Ninġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole mernjonum.’”

¹² O ijo was, ninġi geregere ñam atoqniy. Ninġi ñam atqasai di ninġi qudei nunġo are miligiq ugeqas. Amqa ninġi Yesus qa nunġo areqalo singilatqa uratosib Qotei ñambile gaigai unu qaji a qoreiyqab. Degaib deqa ninġi ñam atoqniy. ¹³ Iga mareqnum, “Bini bati endi.” Deqa ninġi bati gaigai nunġo Kristen was nanġi singilatnjroqniy. Une aqa kumbra na ninġi qudei ġisanġosim nunġo are miligiq getentaib deqa ninġi degyoqniy. ¹⁴ Iga nani Qotei qa gago areqalo singilatoqneq. Ariya gago areqalo di iga olo singila na ojesosim ġilsim moiqom. Iga degyqom di iga Kristus aqa segi tamo unġasari tinjin sqom.

¹⁵ Iga qalie, anjam endegsi unu,

“Bini bati endi ninġi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ninġi nunġo are miligiq getentaib.

Ninġi nunġo moma utru nanġi bul saib.

Agì nani nunġo moma utru nanġi ijo medabu quqwa asġinjreqnaqa gotranjoqneq.”

¹⁶ O ijo was, yai nanġi Qotei aqa medabu quoqnsib olo quqwa asġinjreqnaqa gotranjoqneq? Di Israel tamo unġasari agi isip sawaq di sonabqa Moses na joqsiq ġilej qaji nanġi. ¹⁷ Qotei a yai nanġi qa minjin oqnaqa ġilsi ġilsiq wausau 40 koboej? Di Israel tamo unġasari agi une yoqnsib wadau sawaq di morejoqneq qaji nanġi. ¹⁸ Qotei na yai nanġi endegsi minjrej, “Ninġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai”? Osiqa minjrej, “E bole mernjonum”? Di tamo unġasari aqa medabu gotranjoqneq qaji nanġi. ¹⁹ Deqa iga qalieonum, Israel tamo unġasari nanġi di Qotei qa nanġo areqalo singilatosioqneq. Utru deqa nanġi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai.

4

Qotei aqa tamo unġasari nanġi aqarato sawa miligiq gilqab

¹ Qotei a nani marej, “Ijo segi tamo unġasari nanġi ijo aqarato sawa miligiq gilqab.” O ijo was, sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Deqa ninġi ulaoiy. Ninġi qudei sawa di miligiq gilqab uratosib ulonjo uge. ² Moses aqa bati qa Israel tamo unġasari nanġi Qotei aqa anjam bole quoqneq. Iga dego Qotei aqa anjam bole quoqneq. Ariya Israel nanġi anjam di laña quoqnsib nanġo areqaloq di singilatosioqneq. Deqa anjam dena nanġi yala aqaryainjrosioqneq.

³ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa a na odgim iga aqa aqarato sawa miligiq ġilqom. Agì nani Qotei a Israel nanġi qa endegsi marej,

“E nanġi qa minjin oqnaqa minjrem,

‘Ninġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole mernjonum.’”

Kumbra di Moses aqa bati qa brantej. Ariya iga qalie, tulañ nani Qotei a mandam atsiqa aqa wau kalil kobotej. ⁴ Agì aqa anjam bei nani endegsib nengrenyeb, “Qotei na aqa wau kobotosiqa bati 7 onaqa a aqaratej.” ⁵ Osib bunuqna anjam endi nengrenyeb, “Nanġi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai.” ⁶ Deqa iga qalieonum, aqarato sawa di miligiq gilqajqa

bati koboosai unu. Tamo ungasari qudei nanği miligiğ gilqa kere. Tamo ungasari nami Qotei aqa anjam bole quoqnsib gotranyoqneb qaji nanği aqa aqarato sawa miligiğ gilosai. ⁷ Deqa wausau gargekoba gilnaqa Qotei a olo aqarato bati bunuj atej. Agi a Devit aqa medabu na endegsi marej,

“Bini bati endi ninği Qotei aqa medabu quoqniy.

Ninği nunço are miligi getentaib.”

Devit aqa bati qa Qotei a marej, “Bini bati endi.” Anjam dena iga endegsi osorgeqnu, Qotei a tamo ungasari nanği aqa aqarato sawa miligiğ gilqajqa olo bati bunuj atej.

⁸ Josua na aqarato di Israel nanği enjrosai. Enjrej qamu Qotei a bunuqna olo bati bunuj atqa marosai qamu. ⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa segi tamo ungasari nanço aqarato bini unu. Iga yori bati gaigai aqarateqnum dego kere. ¹⁰ Iga qalie, tamo a Qotei aqa aqarato sawa miligiğ gilqas di a aqa wau kobotosim aqaratqas. Agi Qotei a nami aqa wau kobotosiq aqaratej dego kere. ¹¹ Deqa iga aqarato sawa di miligiğ gilqajqa tulanğ sinğilaqom. Sinğilaqasai di ninği qudei Israel nanço kumbra dauryosib Qotei aqa anjam gotranjosib ulonço uge.

¹² Qotei aqa anjam a nǰabile ti unu. Anjam di sinğila na waueqnu. A serie bul tulanğ qalat. Deqa anjam dena tamo nanço are qametnǰroqnsiqa nanço qununğ ti tanu ti sinğa ti miligiğ aiyuqnsiqa nanço areqalo ti nanço are miligiğ ti geregere pegiyeqnu. ¹³ Inği bei a Qotei qa uliqa keresai. Inği inği kalil Qotei a atelenğej qaji di a na geregere nǰam atoqnsiq uneqnu. Deqa mondonğ a na qujai gago kumbra kalil qa iga pegigwas.

Yesus a gago atra tamo gate unu

¹⁴ Gago atra tamo gate unu. A lanğ qureğ oqsıq di unu. A Qotei aqa Niri Yesus. Deqa iga aqa nǰam boleğ di maroqnsim ojesqom. ¹⁵ Iga segi sinğila saiqoji. Deqa iga na gago une aqa sinğila kobotqa keresai. Ariya gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa iga endegsi are qalqasai, Yesus a gago une qa iga aqaryaigwa keresai. Iga degsi are qalqasai. Satan na iga walawalaiqoqnsiqa uneğ waigwa laqnu. A nami Yesus dego uneğ waiyqa maroqnsiq walawalaiyoqnej. Ariya Yesus a segi une saiqoji. ¹⁶ Deqa ijo was, iga Qotei aqa areğ gilqajqa ulaqasai. Iga aqa areğ giloqnoqom. A iga qa are boleiyeqnu deqa iga aqa areğ giloqnim a iga qa duloqnaqas. Iga gulbe ti soqnm a iga qa are boleiyuqnsim gago gulbe qa aqaryaigoqnaqas.

5

Atra tamo gate nanço wau

¹ Qotei a mandam tamo qudei nanği giltǰroqnsiqa nanği atra tamo gate ateqnu. Atra tamo gate nanço wau agiende. Nanği na tamo ungasari nanço une qa aqaryainǰrqa maroqnsib wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqnu. ² Atra tamo gate nanği di iga bul mandam tamo. Nanği dego sinğila saiqoji unub deqa nanği une yoqnaq kere. Deqa nanği na tamo ungasari powo saiqoji unub qaji nanği ti tamo ungasari Qotei aqa gam goteqnu qaji nanği ti lawo na aqaryainǰreqnu. ³ Nanği dego une ti unub deqa nanği tamo ungasari nanço une qa ti nanço segi une qa ti are qaloqnsib wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqnu.

⁴ Tamo lanğaj bei a aqa segi areqalo na atra tamo gate sqa keresai. Qotei a segi na atra tamo gate nanği metǰroqnsiqa nǰam koba enjreqnu. Agi Qotei a nami Aron metosiq atra tamo gate atej.

⁵ Kristus a dego aqa segi nǰam soqtsiq atra tamo gate sqa marosai. Qotei na Kristus giltosiqa atra tamo gate atej. Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej,

“Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

⁶ Osiqa olo anjam bei dego Kristus minjej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

⁷ O ijo was, Yesus a mandamğ endi sosiqa a sinğa pulutoqnsiqa Qotei pailyoqnej. A qalieej, Qotei na a oqa kere. Yim a moiqasai. Deqa a sinğila na Qotei pailyoqnej. A lelenğ ti akam ti pailyoqnej. A aqa segi areqalo uratoqnsiqa Qotei aqa sorgomğ di soqnej. Deqa Qotei na aqa pailyo quetoqnej. ⁸ Yesus a Qotei aqa Niri. Ariya a jaqatinğ koba oqnej dena a powo osiqa Qotei aqa anjam dauryqajqa qalieej. ⁹⁻¹⁰ Qalieosiq deqa a Qotei aqa anjam torei dauryekritej. Deqa Qotei na a giltosiğ minjej, “Ni atra tamo gate sqam. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.” Qotei na Yesus degsi minjej deqa Yesus a tamo kalil Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji nanği elenqas. Nanği elenqajqa utru agi Yesus qujai. Deqa nanği nǰabile gaigai sqab.

Iga angro mom bul sqasai

¹¹ O ijo was kalil, e Yesus aqa wau deqa anjam gargekoba ningi merngwajqa unu. Ariya nungo areqalo getenjejunu deqa ningi anjam di aqa utru geregere poingwa keresai. Deqa e ningi anjam di merngwajqa bangi koba. ¹² Ningi nami are bulyeb bati olekoba gilqo. Deqa ningi Qotei aqa anjam plaltqa kere. Ariya nungo powo kobaosai unu deqa ningi angro mom munqum uyeqñub dego bul unub. Ningi ingi singila uyqa keresai unu. Deqa tamo qudei na olo Qotei aqa anjam utruq na plaltosib ningi merngwab di kere. ¹³ Iga qalie, angro mom nanqi munqum segi uyeqñub. Nanqi kumbra bole qa gam geregere poinjrosai unu. ¹⁴ Tamo nanqi kokbaonub qaji nanqi ingi singila uyeqñub. Nanqi nami bati gargekoba kumbra bole ti kumbra uge ti pegiyonqneb. Deqa nanqi areqalo bole ti powo bole ti unub.

6

Iga Qotei qa tariñoqñom

¹ Deqa ijo was kalil, iga Kristus aqa anjam nami utruq na quoqñem qaji dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqñom. Yim anjam dena iga singilatgoqñas. Anjam iga nami utruq na quoqñem qaji di ningi qalie. Anjam agiende. Iga Qotei qa gago areqalo singilatoqa, moiyo qaji kumbra uratosim are bulyoqa, ² yanso oqa, Kristen gate nango gateq di ban atoqa, subq na tigeloga, Qotei na tamo kalil nanqi peginjroqa, tamo qudei nanqi nqamyuwoq di gaigai soqa. O ijo was, Kristus aqa anjam di iga nami utruq na quoqñem. Ariya bini iga anjam dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqñom. ³ Qotei na marim iga degyqom.

⁴ O ijo was, ningi qalie. Nungo ambleq di tamo qudei nanqi Qotei na areqalo suwantet-njrnaqa nanqi lan qureq oqwajqa gam bole qalieeb. Nanqi Mondor Bole esoqñeb. ⁵ Nanqi Qotei aqa anjam uyo oneiyonqñsib maroqñeb, “Anjam di bolequja.” Nanqi Qotei aqa singila mondonj brantqas qaji di dego qalieosib ojesoqñeb. ⁶ Ariya bati bei tamo nanqi di olo ulonqosib Qotei aqa anjam qoreiyeb. Deqa nanqi bunuqna puluosib are bulyqajqa gam saijnrej. Nango une dena nanqi Qotei aqa Niri olo nqamburbasq di qamobulosib tamo unqasari kalil nanjo nqamgalaq di aqa nam tulaj ugeugeiyeb.

⁷ Tamo deqaji nanqi qa e yawo anjam endegsi merngwai. Wau lanja nanqi ingi yageqñ-abqa awa boqñsiq mandam aqa miligiq aiyeqnu. Aiyeqnaqa Qotei a mandam di boleteqnu deqa ingi bole oqoqñsiq melieqnaqa wau lanja nanqi boqñsib ingi oqñsib uyeqñub. ⁸ Ariya sil luwit oqñsim ingi kabutnjrqas di ingi bole oqwasai. Mandam di ugeqas. Deqa sokiñala Qotei na mandam di torei walyosim nqamyuwo na koitqas.

⁹ O gago was bole, anjam singila di iga na ningi mernqonum. Ariya iga qalieonum, ningi deqsib padalqasai. Qotei na ningi elenqas. ¹⁰ Qotei a tamo uge sai. A tamo bole. Deqa a nunjo kumbra bole kalil unoqñsiq olo are walyosaieqnu. Nunjo kumbra bole agiende. Ningi gaigai wau bolequja yoqñsib Qotei tulaj qalaqalaiyoqñsib aqa segi tamo unqasari nanqi geregereijnreqñub. Ningi nami degyqñeb agi bini ningi degyqñub. ¹¹ Gago are koba endegsi unu. Ningi kumbra bole di singila na ojoqñsib mondonj Qotei na ningi boletnqwjajqa deqa tariñoqñiy. ¹² Ningi asgingaiq. Qotei aqa tamo unqasari nango kumbra agiende. Nanqi Qotei qa nango areqalo singilatoqñsib olo asginjrosaiqnu. Deqa mondonj nanqi ingi bole bole Qotei a nami aqa angro nanqi enjrqa marej qaji di oqab. O ijo was, nango kumbra di ningi dego deqsib dauryoqñiy.

Qotei aqa anjam a nami Abraham minnej qaji di a na singilatej

¹³⁻¹⁴ Nami Qotei na Abraham minnej, “E ni boletmosiy ino moma nanqi tulaj kobat-njrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Mandam tamo nanqi na Qotei bunyqa keresai. Deqa Qotei a mandam tamo bei aqa nam na anjam singilatqa keresai. Deqa a anjam di Abraham minjsiqa aqa segi nam na anjam di singilatosiq minnej, “E bole mermonum.” ¹⁵ Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq tariñosiq soqñej. A tariñqa asgiyosai. A tariñesosiq bunuqna anjam Qotei na minnej qaji di aqa damu brantonaq unej.

¹⁶ Anjam singilatqa kumbra agiende. Tamo bei na anjam singilatqa osimqa a tamo kobaquja bei aqa nam na anjam singilatqas. Yim tamo qudei nanqi qusib marqab, “Anjam di bole.” Deqa tamo qudei nanqi anjam di olo uge qa marqa keresai. ¹⁷ Qotei na Abraham minnej, “E ino moma nanqi kobatnjrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Aqa kumbra dena a na Abraham aqa moma nanqi osornrej, a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. ¹⁸ Deqa Qotei aqa kumbra aiyel unu. A na anjam di Abraham minnej. Osiqa aqa segi nam na anjam di singilatej. Aqa kumbra aiyel di unu deqa a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. A gisanqa keresai dego. Deqa iga Qotei aqa anjam di gago are miligiq di atsim Qotei aqa jojomq giloqñsim a qa tariñoqñom. ¹⁹ Qotei agi iga a qa tariñeqnum qaji a anka bul singila koba. Deqa iga Qotei qa gago are miligi singilatoqñsim Warum Tulaj Getento Koba gara gainjejunu qaji di torei miligiq giloqñom. ²⁰ Yesus a getento warum di iga qa waqñosiqa a segi namoosiq miligiq gilej. Deqa bini a getento warum dia unu. A di osimqa bati gaigai a gago atra tamo gate sqas. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqñej dego kere.

7

Melkisedek a ñam koba ti soqnej

¹ Melkisedek a Salem qure nanjo mandor soqnej. A Qotei Goge Koba aqa atra tamo dego soqnej. Bati deqa Abraham a mandor qudei nanji ti qotsiqa nanji ñumej. Ñumsiqa olo aqa qureq beqnaqa Melkisedek a gamq di Abraham turosiqa aqa gateq di ban atetosiq a qa pailyej. ² Onaqa ingi ingi kalil Abraham a mandor nanjoq dena elenjej qaji di a na poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Melkisedek aqa ñam aqa damu agiende, Kumbra Bole Yeqnu Qaji Mandor. Qure ñam Salem aqa damu agiende, Are Lawo. Melkisedek a Salem qure nanjo mandor soqnej deqa aqa ñam aqa damu bei agiende, Are Lawo Qaji Mandor. ³ Melkisedek a abu saiqoji. A ai saiqoji. A moma bei dego saiqoji. Aqa ñambabo bati di iga qaliesai. Aqa moiqaqja bati di dego iga qaliesai. Deqa a Qotei aqa Niri bulosiq a bati gaigai atra tamo unu.

⁴ Melkisedek aqa ñam tulan kobaquja. E deqa ninji saingwai. Gago moma utru Abraham a mandor nanjoq dena ingi ingi boledamu elenosiqa poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. ⁵ Bunuqna Qotei na Livai aqa moma nanji minjrej, “Ninji atra tamo sqab.” Agi dal anjam endegsi unu, “Israel nanji na ingi ingi poto 10 yoqnsib oto qujai Livai aqa moma nanji atrainjroqñab.” Israel nanji Abraham aqa len na ñambabeb. Nanji Livai aqa moma nanjo was. ⁶ Melkisedek a Livai aqa len sai. Ariya Abraham a ingi ingi poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Atraiyonaqa Melkisedek a Abraham aqa gateq di ban atetosiq a qa pailyej. Abraham agi nami Qotei na minjej, “E ino moma nanji kobatnjraqai.” ⁷ Iga qalie, tamo ñam ti nanji na tamo ñam saiqoji nanjo gateq di ban atetnjroqnsib nanji qa pailyeqñub.

⁸ Israel nanji na Livai aqa moma nanji ingi ingi atrainjreqñub. Livai aqa moma nanji moreñeqñub. Ariya Melkisedek agi Abraham na ingi ingi atraiyej qaji aqa moiqaqja bati nanji nami nenjrejyosaiqñeb. Deqa a bati gaigai sobulejunu. ⁹ Livai aqa moma utru qujai di agi Abraham. Deqa iga endegsi marqom, Livai na ingi ingi di osiq Melkisedek atraiyobulej. ¹⁰ Melkisedek a Abraham gamq di turej bati di Livai a ñambabosaisoqnej. Abraham a ingi ingi di Melkisedek atraiyej bati deqa Livai a Abraham aqa jejamu miligiq di soqnej. Bunuqna Livai a Abraham aqa len na ñambabeb. Deqa iga endegsi marqom, Livai a dego ingi ingi di Melkisedek atraiyobulej.

Yesus a atra tamo gate bunuj unu

¹¹ Livai aqa moma nanji atra tamo sosib wauoqñeb nanjo wau dena tamo ungasari nanji boletnjrosaiqñej. Nanji boletnjrej qamu atra tamo bei a olo brantosai qamu. Bole, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanji atra tamo sqab. Dal anjam di Israel nanji nami esoqñeb. Ariya Qotei a olo marnaqa Yesus a gago atra tamo brantej. A Aron bulosiq atra tamo brantosai. A Melkisedek bulosiq atra tamo brantej. ¹² O ijo was, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanji atra tamo sqab. Ariya bunuqna Qotei a nanji kobotnjrsiq olo atra tamo bei agi Yesus atej. Qotei aqa kumbra dena a na dal anjam bulyosiq olo dal anjam bei atej. ¹³ Yesus a Livai aqa len na ñambabosai. A len bei nanjoq na ñambabeb. Len nanji di atraiyqajqa wau nami ojsosaiqñeb. ¹⁴ Iga qalie, gago Tamo Koba a Juda aqa len na ñambabeb. Len dena atra tamo nanji brantqajqa Moses a deqa marosaiqñej.

¹⁵ Yesus a atra tamo bunuj brantosiq Melkisedek bulonaq iga unem. Deqa iga poigeqnu, atra tamo bunuj dena atra tamo kalil nami soqñeb qaji nanji tulan bunjnrejunu. ¹⁶ Dal anjam a marej, atra tamo nanji Livai aqa len na brantqab. Ariya Yesus a gam bei na atra tamo brantej. A ñambile ti singila ti unu. A gaigai degsim sqas. Gam dena a atra tamo brantej. ¹⁷ Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej, “Melkisedek a atra tamo soqnej dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

¹⁸ O ijo was, anjam dena iga poigeqnu, dal anjam nami soqnej qaji di singila saiqoji. Dal anjam dena iga aqaryagwa keresai. Deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyej. ¹⁹ Dal anjam dena iga boletgosaioqnej deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyosiq olo gam bunuj waqtetgej. Gam bunuj di tulan bolequja. Gam dena dal anjam namij di tulan bunyejunu. Deqa iga gam bunuj di dauryosim Qotei aqa areq giloqnsim a qa tariñoqñom.

²⁰⁻²¹ Qotei na Yesus giltosiq minjej, “Ni atra tamo sqam.” Degsi minjsiq aqa anjam di singilatej. Atra tamo nami soqñeb qaji nanji dego Qotei na giltnjroqnsiq minjroqnej, “Ninji atra tamo sqab.” Ariya aqa anjam di singilatosaioqnej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrejyeb unu, “Tamo Koba a na Kristus endegsi minjej, ‘Ni bati gaigai atra tamo sqam.’

Osiqa aqa anjam di singilatej. Deqa aqa anjam di a olo uratqa keresai.”

²² Deqa iga qalieonum, Qotei aqa anjam bunuj di tulan bolequja. Di kiyaaqa? Yesus a segi na anjam di gereiyej deqa. Anjam dena dal anjam namij tulan bunyejunu.

²³ Nami tamo gargakoba nanji atra tamo soqneb. Nanji morenjoqneb deqa nanji gaigai atra tamo sqa keresai. ²⁴ Ariya Yesus a gaigai sqas deqa a gaigai atra tamo sosim wauoqnqas. Tamo bei na aqa sawa oqa keresai. ²⁵ Deqa tamo ungasari Yesus aqa ñam na Qotei aqa areq gileqñub qaji nanji Yesus na torei elenqa kere. Di kiyaaqa? A gaigai ñambile sosisq nanji qa Qotei pailyeqñu.

²⁶ Yesus a atra tamo gate deqaji unu deqa a na iga tulan aqaryaigwa kere. A gaigai Qotei aqa segi kumbra boleq di sosisq dauryeqñu. A une bei saiqoji. A Qotei aqa ñamgalaq di tamo tulan bolequja. Qotei na a osi oqsiiq lan qureq di awotej unu. Deqa a une tamo nanjo ambleq di sosai. A isaq di unu. ²⁷ Atra tamo gate nami qaji nanji bati gaigai wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqñub. Mati nanji nanjo segi une qa wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqñub. Osib olo tamo ungasari nanjo une qa dego Qotei atraiyeqñub. Ariya Yesus a wau degyosaiqñu. A bati qujai qa aqa segi jejamu ñambile sonaq osiqa Qotei atraiyej. ²⁸ Dal anjam a nami marej, mandam tamo nanji atra tamo gate sqab. Tamo nanji di singila saiqoji. Ariya bunuqna Qotei na olo anjam bei marsiqa anjam di singilatej. Anjam di aqa damu agiende. A na aqa segi Niri torei keretosiq a atra tamo gate atej. Deqa a bati gaigai atra tamo gate sqas.

8

Yesus a lan qureq oqsiiq dia atra tamo gate unu

¹ Ijo anjam di aqa utru agiende. Atra tamo gate deqaji unu. Di Yesus qujai. A lan qureq oqsiiq Mandor Koba aqa ban woq di awejunu. ² A lan qure qaji atra talq di atraiyo wau ojeqñu. Atra tal di Qotei aqa segi tal bole. Tamo bei na tal di atosai. Tamo Koba a segi na tal di atej.

³ Atra tamo gate nanjo wau di ninji qalie. Nanji wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqñub. Deqa Yesus a dego atra tamo gate sosisq aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. ⁴ Yesus a mandamq endi so qamu a atra tamo sosai qamu. Di kiyaaqa? Livai aqa moma nanji segi mandamq endi atra tamo sosib wagme inji inji Qotei atraiyeqñub. Dal anjam a degsi unu. ⁵ Livai aqa moma nanji gaigai mandam qaji atra tal miligiq di waueqñub. Atra tal dena lan qure qaji atra tal iga lanja suwi osorgeqñu. Moses a nami atra tal di atqa laqnaqa Qotei na tal sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi atej. Agi Qotei na Moses endegsi minjej, “E mana goqe dia atra tal sigitosim ni osormem. Deqa ni atra tal ti aqa inji inji kalil ti degsim gereiyime.” Qotei na nami Moses degsi minjej. ⁶ Ariya bini Yesus a atraiyo wau ojeqñu di wau tulan bolequja. Aqa wau dena atra tamo nami qaji nanjo wau tulan bunyejunu. Yesus a Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Deqa anjam bunuj dena anjam namij di tulan bunyejunu. Inji bole bole bunuj Yesus na iga egwa marej qaji dena inji bole bole namij dego tulan bunyejunu.

Anjam bunuj a na anjam namij tulan bunyejunu

⁷ O ijo was ninji are qaliy. Anjam namij dena iga aqaryaigwa kere qamu Qotei a olo anjam bunuj marosai qamu. ⁸ Ariya Tamo Koba a na tamo ungasari nanjo une babetnjrsiqa endegsi marej, “Ninji quiy. E bati atonom unu. Bati di brantimqa e anjam bunuj qosisiiy Israel nanji ti Juda nanji ti minjrit nanji qusib dauryqab. ⁹ Ijo anjam bunuj di anjam namij dego sai. E nanjo moma nanji Isip sawaq dena joqsim gilsim mana goqe dia ijo anjam namij nanji enjrem. Bati deqa nanji ijo anjam di dauryqa uratosib gotranjoqñeb deqa e na kamba nanji qoreinjrem. ¹⁰ Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy Israel nanjo areqaloq di atqai. Osiy nanjo are miligiq di dego nenjrenyqai. Deqa e nanjo Qotei soqnit nanji ijo segi tamo ungasari sqab. ¹¹ Sosib bati deqa nanji kalil e qa geregere qalieqab. Deqa nanji olo bunuqna nanjo was nanji endegsi minjrqasai, ‘Ninji Tamo Koba a qa qalieoiy.’ Degsi minjrqasai. Nanji kalil e qa qalieqab. Tamo ñam ti tamo ñam saiqoji nanji ti kalil e qa qalieqab. ¹² Di kiyaaqa? E nanji qa dulosiy nanjo une kobotetnjrqai. Deqa bunuqna e nanjo une qa olo are qalqasai.” Tamo Koba a nami degsi marej.

¹³ Agi Qotei a marej, “E anjam bunuj qosqai.” A degsi marej deqa iga qalieonum, anjam a nami qosej qaji di olo namijej. Deqa anjam di sokiñalayosim torei koboqas.

9

Atra tamo gate nami qaji nanji wagme aqa lej atraiyeqñub

¹ Israel nanji anjam namij dauryoqñeb bati deqa nanji mandam qaji atra talq di Qotei qa louoqñeb. ² Atra tal di jagwa oqajqa tal bul. Tal miligiq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Getento Warum.” Warum miligiq di nanji lam ti atra bijal ti atraiyqa bem ti

atnab soqnej. ³ Getento warum qoreq di nanği gara kobaquja bei gainteb. Gara aqa qoreq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Warum Tulañ Getento Koba.” ⁴ Qa sum koitib qurem quleqwjajqa deqa marsib atra bijal gol na gereiyosib warum dia atnab soqnej. Qotei aqa dal anjam so qaji ñam moñgum dego warum dia soqnej. Nam moñgum aqa qalaq di gol na walateb. Nam moñgum miligiq di lañ qure qa ingi uyo Qotei na nami Israel nanği anainjrej qaji di tabirq di atnab soqnej. Tabir di dego gol na gereiyeb. Nam moñgum miligiq di Aron aqa walwelqa toqon nami qenjilitej qaji di atnab soqnej. Meniñ aiyel Qotei a nami nanço quraq di aqa dal anjam nenğrenyej qaji di dego ñam moñgum miligiq di atnab soqnej. ⁵ Nam moñgum aqa quraq di lañ anğro aiyel nanço sigito qunuj atnab soqnej. Lañ anğro aiyel nanği di Qotei aqa singila sigitoqnsib unub. Nanço bari na ñam moñgum di kabutesoqnej. Nam moñgum aqa qura di tamo unğasari nanço une kobotetnjrqajqa sawa. Bini e ingi ingi kalil deqa anjam koba marqasai.

⁶ Ingi ingi kalil deqaji atra tal miligiq di atnab sonabqa atra tamo nanği bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa warum dia Qotei louqajqa wau yeqñub. ⁷ Ariya atra tamo gate a segi bati qujai qa wausau gaigai Warum Tulañ Getento Koba di miligiq giloqnsiqa aqa segi une qa ti tamo unğasari nanço une qa ti leñ oqnsiqa Qotei atraiyeqñu. Tamo unğasari nanği di powo bole ti sosai deqa nanği une yeqñub. ⁸ O ijo was kalil, Mondor Bole na iga endegsi osorgeqñu, atra tal namij sonaqa iga Warum Tulañ Getento Koba di miligiq gilqajqa gam getenjeju. ⁹ Atra tal dena kumbra bunuj bini branteqñu qaji di iga laña suwi osorgeqñu. Tal dia atra tamo nanği wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqñub. Ariya wagme ingi ingi dena tamo unğasari Qotei qa loueqñub qaji nanço are miligi gereiyetnjrqajqa keresai. Deqa nanği endegsi qalieqa keresai, “Bole, Qotei na gago une kobotetgekritqo.” Degyqa keresai. ¹⁰ O ijo was, anjam namij di a ingi uyo qa ti ya uyo qa ti yanso oqajqa ti jejamu ingi ingi qa ti segi mareqñu. Qotei na Israel nanği anjam namij di enjrej. Di kiyaaq? Nanği anjam di dauryosib soqñib bunuqna a na olo gam bunuj gereiyqas.

Kristus na aqa segi leñ osiqa Qotei atraiyej

¹¹ Ariya Kristus a brantosiqa a gago atra tamo gate sosiqa ingi bole bole Qotei na mondoñ iga egwas qaji di osiqa lañ qure qa atra tal miligiq gilej. Atra tal di tulañ bolequja. Atra tal dena mandam qaji atra tal tulañ bunyeju. Mandam tamo nanği na lañ qure qaji atra tal di gereiyosai. ¹² Kristus a makau ti kaja du du ti nanço leñ osiqa atra tal di miligiq gilosai. A aqa segi leñ osiqa bati qujai qa atra tal di miligiq gilej. Aqa wau dena a gago uneq na iga olo awaiğej deqa iga ñambile gaigai sqom. ¹³ Atra tamo nami qaji nanği makau ti kaja du du ti nanço leñ oqnsib Qotei atraiyeqñub. Osib makau nanço damu koiteqñub skuleqnaq sum oqnsib tamo unğasari nanço gateq di bilenteqñub. Nanği na tamo unğasari une ti unub qaji nanço jejamu yansetnjrqajqa marsib kumbra degyeqñub. ¹⁴ Ariya Kristus aqa leñ na wagme nango leñ tulañ bunyeju. Kristus a jiga bei saiçoji. A gago jejamu yansetgosai. A gago are miligi yansetgej. Mondor gaigai sqas qaji a na Kristus singilatonaqa aqa segi ñambile osiqa Qotei atraiyej. Osiqa aqa leñ aiyej qaji dena gago are miligi yansetgej. Deqa iga qalieonum, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiçoji unum. Deqa iga moiyo qaji kumbra kalil uratqom. Osim Qotei ñambile gaigai unu qaji a qa are qaloqnsim wauetoqñom.

Kristus aqa leñ na anjam bunuj singilatej

¹⁵ Yesus aqa leñ aiyej qaji dena iga bole aqaryaigej. Deqa iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiçoji unum. Yesus a na Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Nami iga anjam namij aqa sorgomq di sosim bati deqa iga une yoqnsim laqñem. Onaqa Yesus a iga qa moisiq dena a iga olo awaiğosiqa gago une kobotetgej. Deqa iga ti tamo unğasari kalil Qotei na metnjreqñu qaji nanği ti ñambile gaigai sqom. Qotei a nami marej, “E na ñambile di ijo segi anğro tinñinj nanği enjrqai.”

¹⁶ E mandam tamo nango kumbra qa mernğwai. Tamo bei a qalieqo, a bunuqna moiğas. Deqa a pepa bei osim aqa anğro nanği aqa ingi ingi kalil oqajqa marsim nango ñam nenğrenyim sqas. A moiyoşaisoqñimqa aqa anğro nanği aqa ingi ingi oqa keresai. A moiymqa nanği aqa ingi ingi oqab. ¹⁷ Tamo di a ñambile soqñimqa aqa anjam nenğrenyej qaji di a laña sqas. Ariya a moiymqa aqa anjam di singila ti sqas. ¹⁸ Dego kere nami atra tamo nanği anjam namij singilatqa osibqa nanği na wagme nanği ñumeqñub nango leñ aiyeqnej. ¹⁹ Agi Moses a dal anjam kalil plaltosiq tamo unğasari nanği minjrsiq kobooñaqa a na makau ti kaja du du ti nanço leñ osiqa ya ti sil lent ti ñamtañ aqa dani aqa ñam hisop de ti turtosiq tamo unğasari nanço gateq di bilentej. Osiqa Qotei aqa lou gara nenğren aqa qoreq di dego bilentej. Sil lent di kaja du du nanço junğum na gereiyo qaji. ²⁰ Moses a leñ bilentosiq marej, “Leñ endi aisiq Qotei aqa anjam singilatqo. Agi Qotei a nami ninği endegsi mernğej, ‘Ninği anjam di dauryiy.’” ²¹ Osiqa Moses a olo leñ bilentonaqa atra tal ti atraiyqajqa ingi ingi ti nançoq dego aiyej. ²² Deqa iga qalieonum, leñ na ingi ingi kalil yansqas. Leñ aiqasai di Qotei na tamo unğasari nango une kobotqasai. Dal anjam a degsi marqo.

Kristus a gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu Qotei atraiyej

²³ Atra tal namij aqa inji inji dena lan qaji inji inji lanja sigitejunu. Atra tamo nanji na wagme nanjo leŋ oqnsib dena inji inji di yanseqnub. Ariya wagme nanjo leŋ na lan qaji inji inji yansqa keresai. Leŋ tulan boledamu na segi lan qaji inji inji yansqas. ²⁴ Iga qalie, Kristus a mandam qaji atra tal miligiq gilosai. Mandam qaji atra tal di tamo nanji na ateb. Tal di Qotei aqa atra tal bole lanja sigitejunu. Kristus a lan qureq oqej deqa bini a Qotei aqa areq di sosisqa iga qa waueqnu.

²⁵ Atra tamo gate nami qaji a wausau gaigai wagme nanjo leŋ oqnsiqa Warum Tulan Getento Koba di miligiq gileqnu. A aqa segi leŋ osaieqnu. A wagme nanjo leŋ oqnsiq miligiq gileqnu. Ariya Yesus a degyosaieqnu. A lan qureq oqsiq bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. A bati gargekoba degyosaioqnej. ²⁶ A bati gargekoba degyoqnej qamu Qotei na nami mandam atej bati deqa a jaqatinj oqnsiq bosi bosiq agi bini olo jaqatinj eqnu qamu. Ariya diŋo bati jojomoqo deqa Kristus a bati qujai qa mandamq aisiq gago une kobotqa marsiq aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. ²⁷ Iga qalie, tamo kalil nanji bati qujai qa moiyeqnu. Mondonj nanji Qotei aqa ulatamuq di brantib a nanjo une qa nanji peginjrqas. ²⁸ Dego kere Kristus a bati qujai qa tamo gargekoba nanjo une qoboiyetnjrqqa marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Ariya mondonj a lan qureq na bŋqas. Bati deqa a na tamo ungasari nanjo une olo qoboiyetnjrqasai. A bosim tamo ungasari a qa tariŋeqnub qaji nanji torei elenjqas.

10

Wagme nanjo leŋ na gago une kobotqa keresai

¹ Moses aqa dal anjam aqa wau agiende. Dal anjam na inji bole bole Qotei a mondonj iga egwas qaji di iga lanja suwi osorgeqnu. Damu osorgosaieqnu. Atra tamo gate nanji wagme inji inji oqnsib wausau gaigai Qotei atraiyeqnu deqa iga qalieonum, dal anjam na tamo ungasari Qotei aqa areq gileqnu qaji nanji torei boletnjrqqa keresai. ² Wagme inji inji dena tamo ungasari Qotei qa loueqnub qaji nanjo une yansetnjrqqa kere qamu atra tamo gate nanji na olo atraiyosai qamu. Deqa tamo ungasari nanji nanjo une qa olo are gulbeinjrosai qamu. ³ Ariya atra tamo gate nanji wausau gaigai wagme inji inji di oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa tamo ungasari nanji nanjo une qa olo are qaloqnsib are gulbe ti unub. ⁴ Kumbra di aqa utru agiende. Makau ti kaja du du ti nanjo leŋ na tamo ungasari nanjo une kobotetnjrqqa keresai bole sai.

⁵ Deqa Kristus a mandamq aiqa osiqa endegsi pailyej,

“O Abu, ni atraimqajqa wagme inji inji qa arearetmosaieqnu.

Deqa e ijo segi jejamu osiy ni atraimqai. Ijo jejamu di agi ni na e gereiyetbem.

⁶ O Abu, atra tamo nanji na tamo ungasari nanjo une qa aqaryainjrqqa maroqnsib wagme inji inji oqnsib ŋamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnub.

Ni inji inji deqa arearetmosaieqnu.

⁷ Deqa e ni endegsi pailmonum,

‘O Qotei, e bonum.

Agı nami anjam degsib e qa nenŋrenyejeb.

Bini e ino areqalo dauryqa bonum.” Kristus a mandamq aiqa osiqa degsi Qotei pailyej.

⁸ Agı Kristus a namoqna pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme inji inji qa arearetmosaieqnu. Atra tamo nanji na tamo ungasari nanjo une qa aqaryainjrqqa maroqnsib wagme inji inji oqnsib ŋamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnub. Ni inji inji deqa arearetmosaieqnu.” O ijo was, dal anjam a nami atraiyqajqa inji inji deqa marej. ⁹ Ariya bunuqna Kristus a olo pailyej, “O Qotei, e ino areqalo dauryqa bonum.” A degsi pailyej deqa iga qalieonum, a kumbra namij di taqal waiyosiq olo kumbra bunuj atej. ¹⁰ Yesus Kristus a Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena Yesus na iga elenjosiq Qotei aqa segi kumbra boleq di atej.

Yesus aqa leŋ na gago une kobotetgej

¹¹ Atra tamo kalil nanji bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa nanjo wau yeqnu. Nanji bati gargekoba wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqnu. Inji inji dena tamo ungasari nanjo une kobotetnjrqqa keresai. ¹² Ariya Kristus a bati qujai qa gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Osıqa lan qureq oqsiq dia Qotei aqa ban woq di awoej. Deqa aqa atraiyo wau di gaigai sqas. ¹³ A Qotei aqa ban woq di awesosıqa mondonj Qotei na aqa jeu tamo kalil nanji osim aqa singaq di koroinjrqajqa deqa tariŋeqnu. ¹⁴ Yesus a bati qujai qa aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. Wau dena a na tamo ungasari a nami Qotei aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanji torei boletnjrej. Deqa nanji bati gaigai une saiqoji sqab.

¹⁵ Anjam deqaji Mondor Bole na dego iga mergeqnu. Agi a endegsi mergeqnu, ¹⁶ “Tamo Koba a marej, ‘Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy tamo ungasari nanjo are miligiq di atqai. Osiy nanjo areqaloq di dego nengrenyqai.’” ¹⁷ Osiqa olo anjam bei dego totoryosiq endegsi marej, “E nanjo une kobotetnjrqai deqa bunuqna e nanjo une qa olo are qalqasai.” ¹⁸ O ijo was, Qotei na gago une torei kobotej deqa atraiyo inji bei na gago une olo kobotqa keresai bole sai.

Iga Warum Tulanj Getento Koba di miligiq gilqa kere

¹⁹ O ijo was kalil, Yesus aqa leñ aiyej qaji dena gago une kobotetgej. Deqa iga Warum Tulanj Getento Koba di miligiq gilqonqom. Iga ulaqasai. Warum di agi Qotei aqa atra talq di unu. ²⁰ Yesus a segi na nambile qa gam bunuj waqtetgosiqqa a segi namoosiq warum di miligiq gilsiq gara gainjenu qaji dena torei miligiq gilej. Gara di Yesus aqa segi jejamu. ²¹ Gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa a na Qotei aqa tamo ungasari kalil nanji taqatnjreqnu. ²² A gago kumbra uge kalil qa are qalsiqqa aqa segi leñ bilentonaqa aisiq gago are miligi yansetgej. Deqa iga ya na yanso em. Yesus aqa wau dena iga qalieonum, iga Qotei aqa nãmgalaq di une saiqoiji unum. Deqa kumbra gisañ kalil gago are miligiq di unu qaji di iga taqal waiyoqom. Osim Qotei qa gago areqalo torei singilatosim aqa areq gilqonqom. ²³ Iga qalie, inji bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. A uratqasai. Deqa iga Qotei aqa nãm singila na ojsim boleq di maroqnsim inji bole bole deqa tariñoqom. Iga areqalo aiyeltqasai. ²⁴ Iga gago Kristen was nanjo are tigeltetnjroqnmqqa nanji qalaqalaiyo kumbra ti kumbra bole bole ti dauryoqnaqab. ²⁵ Osim iga Qotei aqa nãm qa korooqom. Iga kumbra di uratqasai. Kristen was qudei nanji korooqaja asginjreqnu. Deqa iga nanji singilatnjroqom. Nijgi qalie, Yesus a olo bqajqa bati jojomqo.

Iga Qotei aqa Niri qoreiyqasai

²⁶ Nijgi quiy. Iga Yesus aqa anjam bole qalieonum deqa bunuqna iga diqosim gago segi areqalo na une yoqnaqasai. Yoqnaqom di Qotei na gago une kobotetgwasai. Osim atraiyqajqa inji bei iga egwasai. ²⁷ Iga une yoqnaqom di iga pegigwajqa bati qa ulaosim tariñoqom. Pegigwajqa bati deqa Qotei na aqa jeu tamo kalil nanji ojelenosim nãmyuwo kanjan kobaq di breinjrqas. ²⁸ Iga qalie, tamo bei a Moses aqa leñ anjam gotranjimqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo aqa une unsib boleq di maribqa tamo ungasari nanji a qa dulqasai. Nanji a qalib moiqas. ²⁹ Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri qoreiyosim aqa nãm ugeugeiyqas di aqa une deqa a gulbe tulanj kobaquja oqas. Aqa gulbe dena dal anjam gotranjo qaji tamo aqa gulbe tulanj bunyqas. Tamo di a nami Qotei aqa anjam bunuj Yesus aqa leñ na singilatej qaji di dauryoqnej. Osiqa a Qotei aqa segi kumbra boleq di soqnej. Ariya a olo Yesus aqa leñ di ugeugeiyosim Qotei aqa Mondor iga qa are boleiyeqnu qaji aqa nãm ugetqas di a gulbe tulanj kobaquja oqas. ³⁰ Iga qalieonum, Qotei a nami endegsi marej, “Tamo nanjo une kalil e segi na kambatosiy awai uge enjrqai. Di ijo segi wau.” Osiqa marej, “Tamo Koba a na aqa tamo ungasari nanjo une qa peginjrqas.” ³¹ O ijo was, Qotei nãmbile unu qaji a na tamo bei njolawotqas di a tulanj ulaugetqas.

Nunjo areqalo Yesus qa singilateqnaq qaji di geregere ojesoqniy

³² Nijgi are qaliy. Nami Qotei a nunjo areqalo suwantetnjgonaqa bati deqa jeu tamo nanji na gulbe ti jaqatin ti gargekoba nijgi engoqneq. Engeqnaq nijgi singila na tigelooqnsib gulbe di gotranjoqneq. ³³ Jeu tamo nanji dena nunjo Kristen was qudei nanji joqoqnsib tamo ungasari kalil nanjo nãmdamuq di tigeltnjroqnsib nanjo nãm misilinjyoqnsib nanji ugeugeinjroqneq. Yeqnaq nijgi na nunjo Kristen was nanji di beternjroqnsib singilatnjroqneq. ³⁴ Jeu tamo nanji dena nunjo Kristen was qudei nanji ojoqnsib tonto talq di breinjreqnaq sonabqa nijgi na tonto tamo nanji deqa are qaloqnsib nanji geregereinjroqneq. Bati di jeu tamo nanji dena nijgi qudei nunjo inji inji yaingoqneq. Ariya nijgi deqa are ugeingosaijoqnej. Nijgi areboleboleinjjoqnej. Di kiyaaqa? Nijgi qalie, inji di lanja mandam qaji inji. Inji bati gaigai sqas qaji di tulanj bolequja. Mondor nijgi inji di oqab. Di nijgi qalie.

³⁵ Kumbra bole nijgi nami yoqneq qaji deqa olo are qaloqnsib yoqniy. Osib nunjo areqalo Yesus qa singilateqnaq qaji di geregere ojesoqniy. Nijgi olo urataib. Nijgi uratqasai di mondon nijgi awai tulanj boledamu oqab. ³⁶ Nijgi nunjo gulbe kalil qoboiyoqnsib singila na tigelesoqniy. Nijgi degyqab di Qotei na nijgi singilatnjimqqa nijgi aqa areqalo dauryekritosib mondon inji bole bole a nami nijgi engwa marej qaji di nijgi oqab. ³⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Sokiñala tamo bunuqna bqas qaji di a bqas. Deqa a tariñsokobaiyqasai. A urur boqujatqas. ³⁸ Ijo segi tamo ungasari bole nanji e qa nanjo areqalo singilatqab di nanji nãmbile sqab. Nanji na e qoreibqab di e nanji qa areboleboleibqasai.”

³⁹ O ijo was, iga Qotei qoreiyosim padalqasai. Tamo qudei nanği degyeqnu. Ariya iga tamo deqaji sai. Iga Qotei qa gago areqalo singilato qaji tamo. Deqa iga nambile gaigai sqom.

11

Iga Qotei qa gago areqalo singilatqajqa kumbra

¹ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di aqa utru agiende. Iga qalieonum, inği bole bole Qotei a nami iga ewas marej qaji di iga oqajqa tariņesoqniqma a na egwas. Iga gago nřamdamu na inği di unqa keresai di unğum. Iga inği di oqom. ² Qotei aqa tamo unğasari nami soqneq qaji nanği a qa nanço areqalo singilatoqneq deqa a nanği qa maroqnej, “Nanği tamo bolequja.” ³ O ijo was, iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei a anjam segi marnaqa lan ti mandam ti brantej. Inği inği iga unqa keresai qaji di Qotei na eleņosiq dena a inği inği kalil iga uneqnum qaji di gereinjrej. Iga degsi poigeqnu.

Abel na Enok na Noa na nanği qalub

Qotei qa nanço areqalo singilateb

⁴ Abel a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a inği bei Qotei atraiyonaqa Qotei a inği deqa tulan arearetěj. Kein a dego inği bei Qotei atraiyej. Ariya Qotei a Kein aqa atraiyo inği deqa arearetosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Abel a Qotei aqa nřamgalaq di tamo bole une saiqođi soqnej. Abel a moiyej ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa bini a Qotei aqa anjam iga mergobuleqnu.

⁵ Enok a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a moiyoasai. A nambile sonaqa Qotei na a osiq lan qureq oqej. Oqnaqa tamo unğasari nanği a qa nřamoqneq a olo unosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Qotei na Enok lan qureq osi oqosaisosiq a Enok aqa kumbra qa tulan arearetoqnej. ⁶ O ijo was, ninği Qotei aqa areq gilqa osibqa ninği mati a qa nunço areqalo singilatosib endegsis mariy, “Bole, Qotei a unu. Deqa iga a qa nřamosim gilsim itonam a na awai boledamu egwas.” O ijo was, ninği degsib marqab di Qotei a ninği qa tulan arearetqas. Tamo nanği Qotei qa nanço areqalo singilatqasai di a nanği qa arearetqa keresai.

⁷ Noa a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na minjej, “E bunuqna awa qarinyit bosim mandam kalil keretqas. Deqa ni qobun gereiyime.” Noa a awa unosaisosiq a Qotei aqa anjam di dauryosiq aqa angro nanği ti aqa unja a ti padalaib deqa qobun gereiyej. Aqa kumbra dena a na tamo unğasari kalil mandamq di soqneq qaji nanço une babbetnjrej. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqođi qa minjej.

Abraham Sara wo nanği Qotei qa nanço areqalo singilateb

⁸ Abraham a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na Abraham metonaqa a Qotei aqa anjam dauryosiq mandam mutu bei Qotei na a yqajqa minjej qaji deq gilej. A sawa qabitqas kiyo di a qalieosaisosiq gilej. ⁹ A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a gilsiq mandam mutu dia brantosiqa yaun tamo soqnej. Mandam mutu di agi Qotei na a yqajqa minjej. A di sonaqa Qotei na minjej, “Mondon e na ino moma nanği mandam mutu endi enjrqai.” Onaqa Abraham a mandam mutu dia laņsisiqa jagwa oqajqa tal gereiyosiq di nřeioqnej. A na Aisak Jekop wo nanği joqsisiqa koba na soqneq. Qotei na nanği aiyej dego minjej, “Mondon e na nunço moma nanği mandam mutu endi enjrqai.” ¹⁰ Abraham a lan qureq oqsim dia sqajqa deqa are qaloqnsiq tariņoqnej. Lan qure di bati gaigai sqas. Lan qure agi Qotei a segi na gereiyej unu.

¹¹ Abraham aqa nřaun Sara a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a tulan qeliosiq marej, “Bole, e angrotqai. Anjam Qotei na merbej qaji di a uratqasai. A dauryqas.” Sara a degsi marej deqa Qotei na aqa miligi gereiyetonaqa a gumaněj. ¹² Abraham a dego qeliosiq a moiqajqa bati jojomonaqa Qotei na a singila yonaqa a angro mel qujai nřabbatej. Onaqa bunuqna aqa moma nanği tulan gargekobaeb. Bongar tulan gargekoba unub dego kere Abraham aqa moma nanği ulul bul tulan gargekobaeb. Deqa sisyqqa keresai.

¹³ O ijo was, Abel na Enok na Noa na Abraham na Sara na nanği kalil Qotei qa nanço areqalo singilatesosib moreņeb. Nanği mandamq endi sosisbqa inği bole bole Qotei a nami nanği enjrqa minjrej qaji di nanği osai. Nanği inği di oqajqa tariņesosibqa isaq na inği di unsib deqa areboleholeinjrej. Deqa nanği maroqneq, “Iga mandamq endi so boleiyqasai. Iga mandamq endi yaun tamo bulosim sokiņala sosim bunuqna iga mandam endi uratqom.” ¹⁴ O ijo was, iga qalieonum, tamo unğasari anjam degsib mareqnuq qaji nanği nanço segi sqajqa sawa boleq oqwajqa are qaleqnu. ¹⁵ Nanği nango qure utruq olo aiqajqa deqa are qaleb qamu nanği puluosib aiyeb qamu. ¹⁶ Ariya nanği nango qure utruq olo aiqajqa are qalosaieqnu. Nanği sawa tulan boledamu agi lan qureq di unu qaji deq oqwajqa are qaleqnu. Tamo unğasari nanği dena Qotei endegsis minjeqnu, “Ni gago Qotei.” Yeqnaqa Qotei a nanço Qotei sqajqa jemaiyosaiqnu. Nanği a qa nanço areqalo singilateqnuq deqa a nanço qure agi lan goge dia gereiyetnjrej unu.

¹⁷ Abraham a Qotei qa aqa areqalo bole singilatej kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiqa endegsi minjej, “Ni ino segi angoro qujai Aisak qalsim e atraibe.” Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di uratosai. Bole, Qotei na nami minjej, “E na ino moma nanği mandam mutu endi enjrqai.” Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Aisak osiq Qotei atraiyqa gilej. ¹⁸ Agi Qotei a nami Abraham minjej, “Aisak aqa len na ino moma nanği bumbranyqab.” ¹⁹ Abraham a Aisak qalqa osiqa endegsi are qalej, “E Aisak qalitaqa, unğum, Qotei na a olo subq na tigeltqa kere.” Abraham a degsi are qalsiq sonaqa Qotei na saidyej, “Ni Aisak qalaim.” Deqa iga yawo anjam endegsi marqom, Qotei na Aisak subq na tigeltobulosiq olo Abraham yej.

Aisak na Jekop na Josep na nanği qalub Qotei qa nanço areqalo singilateb

²⁰ Aisak a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosisqa Jekop Iso wo nanço gateq di aqa ban atenjrsiqa nanği qa pailiyosiqa kumbra bunuqna nançoq di brantqas qaji deqa nanği minjrej.

²¹ Jekop a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosisqa Josep aqa angoro aiyel nanço gateq di aqa ban atenjrsiqa nanği qa pailiej. A tulanղ qeliosiq moiqa jojomosiq deqa a na aqa walwelqa toqon ojsiq sinğa pulutosiq Qotei qa louej.

²² Josep a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosisq deqa a tulanղ qeliosiq moiqa jojomosiq a na aqa was nanği endegsi minjrej, “Ninği na nunço moma agi Israel nanği minjribqa bunuqna nanği Isip sawa uratoqnsibqa bati deqa nanği ijo tanu osi gilqab.”

Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatej

²³ Ariya Moses aqa ai abu nanği dego Qotei qa nanço areqalo singilateb. Deqa Moses a nambabonaqa nanği a osib bai qalub a ulitonab soqnej. Nanği qalieeb, Moses a angoro tulanղ bolequja. Nanği Isip nanço mandor koba ulaiyosai deqa nanği aqa anjam gotranjosib Moses ulitonab soqnej.

²⁴ Sosisqa tamo kobaqujaonaqa Isip tamo unğasari nanği na minjoqneq, “Ni Isip nanço mandor koba aqa asi aqa angoro.” Onaqa Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosisq deqa a aqa segi nım aguq atsiqa nanço anjam di quqwa uratoqnej. ²⁵ A endegsi are qalej, “Qotei aqa tamo unğasari agi Israel nanği gulbe ti unub. Deqa unğum, e nanği koba na sosiy gulbe oqnqai. Une qa arebolebole a sokiñalayosim koboqas. Di e uratqai.” ²⁶ Osiqa olo endegsi are qalej, “E Kristus aqa nım qa jemai oqai di kere. Mondonղ e awai tulanղ boledamu oqai. Awai dena silali ti nıoro ti kalil Isip sawaq endi unu qaji di tulanղ bunyejunu.” Moses a awai boledamu di oqa marsiq deqa a degsi are qalej. Osiqa Qotei qa aqa areqalo singilatej.

²⁷ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosisq deqa a tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. Isip nanço mandor koba a Moses qa minjinղ oqetej ariya Moses a deqa ulaosai. Qotei agi iga unosaieqnum qaji di Moses na unobulosiq deqa a singila na tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. ²⁸ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosisq deqa a na Israel tamo unğasari nanği minjrnaqa nanği kaja du du nımsib nanço damu uyeq. Uysib kaja du du nanço len ainaqm di osib Qotei na aqa lanղ angoro bei qarinyim bosim Israel nanço angoro matu nanği nımaim deqa len di nanço siranmeq di liyeq.

Tamo unğasari tulanղ gargekoba nanği

Qotei qa nanço areqalo singilatoqneq

²⁹ Israel nanği Qotei qa nanço areqalo singilatosisq deqa nanği Yuwal Lentq di gentosisq mandam boleq aisib walwelosiq gileq. Gileqnaq Isip nanği na nanği daurnjrsib yuwal ambleq aisib ya uysib morenej.

³⁰ Bunuqna Israel nanği Qotei qa nanço areqalo singilatosisq deqa nanği Jeriko qure agutosib kalilyo bati 7 yonabqa qure aqa dadanղ kalil ululoqnej.

³¹ Sambala unğa Rahap a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Israel tamo aiyel nanği lumu na Jeriko qure unğa bonabqa a na nanği aiyel osiqa lawo na gereinjrsiqa ultinjrej. Qure deqaji tamo unğasari nanği Qotei aqa anjam gotranjoqneq deqa Qotei na nanği kalil padaltinjrej. Rahap a segi Qotei na uratoqnaq bole soqnej.

³² Gideon na Barak na Samson na Jepta na Devit na Samuel na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego Qotei qa nanço areqalo singilatoqneq. E nanği qa olo ninği saingwajqa bati keresaiibqo. ³³ Nanği Qotei qa nanço areqalo singilatoqneq deqa nanği na mandor kokba nanği qoto itnjroqnsib qoto bunyoqneq. Osib kumbra bole tintinj yoqneq. Inği bole bole Qotei na nami nanği enjrqa minjrej qaji di nanği elenjoqneq. Laion nanği boqnsib nanği uyqa laqnaq nanği na nanço medabu getentetnjroqneq. ³⁴ Nıamyuwo na nanği koitnjrqa laqnaq nanği olo nıamyuwo mosotoqneq. Jeu tamo nanği boqnsib serie na nanği nımqa laqnaq nanği jaraiyoqneq. Nanği segi singila saiqoji sonab Qotei na olo nanği singilatnjroqnej. Nanği singilaoqnsib qotoqnsib sawa bei bei qaji nanği teteinjroqneq. ³⁵ Unğasari qudei nanço angoro nanği morenejqnaq Qotei na olo subq na tigeltinjroqnej. Jeu tamo nanği na Qotei aqa

tamo qudei nanği tonto talq di breinjroqnsib jaqatin koba enjroqneb. Osib minjroqneb, “Ninği Qotei qoreiyib iga ninği uratngim ninği tonto talq dena oqedqab.” Onaqa nanği na saidosib minjroqneb, “Sai. Mondoñ iga olo subq na tigelosim ñabile tulañ boledamu oqom. Deqa unğum, bini iga jaqatin oqnsim unum di kere.”

³⁶ Jeu tamo nanği na Qotei aqa tamo unğasari qudei nanği misilinjnroqnsib kum-bainjnroqneb. Osib nanği tonto talq di breinjroqnsib sil sinğila kokba na nanği tontjnroqneb. ³⁷ Osib Qotei aqa tamo unğasari qudei nanği menin na ñumoqnsib moiyojnroqneb. Osib olo qudei nanği serie na ginğenjnreqnab moreñoqneb. Osib olo qudei nanği jejamu qaja na qametjnroqneb. Nanği qudei gara bolesai deqa nanği kaja nanği junğum na gara gereiyoqnsib jugoqneb. Nanği inği inği tulañ saiinrej deqa nanği laña soqneb. Jeu tamo nanği na nanği gulbe enjroqnsib tulañ ugeugejnroqneb. ³⁸ Tamo unğasari nanği di tulañ ugeosib soqneb deqa nanği wadau sawaq di, manaq di, menin kokba miligiq di, sub miligiq di laqneb. Nanği Qotei qa nanği areqalo sinğilatoqneb deqa nanği kumbra bole yoqneb. Nanği tamo unğasari kalil mandamq di soqneb qaji nanği bul sai. Nanği kumbra tulañ boleqaja.

³⁹ Nanği kalil Qotei qa nanği areqalo sinğilatoqneb deqa nanği aqa ñamgalaq di tamo unğasari tulañ boleqaja soqneb. Ariya inği bole bole Qotei na nanği enjrqa minjrej qaji di nanği osaiyoqneb. ⁴⁰ Di kiyaaq? Qotei na olo inği tulañ boledamu bei iga egwajqa marsiqa gereiyej unu. Mondoñ a na iga ti nanği ti turtgosim iga kalil koba na inği boledamu di egwas. Osim dena a na iga kalil torei boletgwas.

12

Iga Yesus koqyesosim a qa gago areqalo sinğilatqom

¹ Tamo unğasari nami soqneb qaji nanği di Qotei qa nanği areqalo sinğilatoqneb deqa bini nanği lañbi bul iga agutgesonab iga nanği unjnreqnum. Unjnreqnum deqa iga sinğila na gurgurobuloqnsim bubuñoqnoqom. Qotei na iga giltegej deqa iga gurguroqnmq gulbe qudei na iga getentgwa laqnmq iga gulbe di olo gotranjoqnoqom. Une qudei gagoq di beteqajqa laqnu qaji di dego iga gotranjoqnoqom. ² Osim iga Yesus koqyoqnsim gurgurqom. Iga Qotei qa gago areqalo sinğilateqnum di Yesus a segi utru. Bunuqna a na gago areqalo di torei keretqas. Yesus a nami qalieej, a ñamburbasq di moisim bunuqna a olo tulañ areboleboleiyqas. Jeu tamo nanği a qa maroqneb, “A tamo uge deqa a moiqas.” Ariya Yesus a deqa jemaiyosai. A aqa are sinğilatosiq ñamburbasq di moiyej. Bini a olo lañ qureq di Qotei aqa awo jaram bañ woq di awejunu.

Qotei na iga tingitgwa marsiqa gulbe egeqnu

³ Ninği geregere are qaliy. Une tamo nanği Yesus qa tulañ ugeoqnsib a jeuteqneb a sinğila na tigelesoqnej. Ninği dego sinğila na tigelesoqniy. Ninği ulaaib. Osib asgingaiq. ⁴ Bole, ninği une gotranjqajqa sinğilakobaqnu. Ariya jeu tamo nanği na kamba ninği moiyojnrosaiqnu. ⁵⁻⁶ O ijo was, Qotei a nami anjam bei ninği merngej. Ninği anjam deqa are walngwo kiyoy? A ninği dalngwa osiqa endegsi merngej. “O ijo angro, e nunño Tamo Koba. Deqa e ninği tingitgwa marsiyqa gulbe engoqnit ninği gulbe di qoboiyqa asgingaiq. Osib are gulbeingaiq. Ninği quiy. Tamo unğasari e qalaqalainjnreqnum qaji nanği di e na olo tingitjnreqnum. Tamo unğasari e ijo segi angro qa mareqnum qaji nanği di e na olo gulbe enjnreqnum.” Qotei a ninği aqa segi angro sqa marsiq deqa anjam degsi merngej. Ninği anjam deqa olo are walngwo kiyoy?

⁷ O ijo was, Qotei na ninği tingitjoqnsim gulbe engoqnmq ninği sinğila na tigelosib gulbe di qoboiyqniy. Abu nanği na nanği angro nanği gaigai tingitjnreqnub dego kere Qotei na ninği tingitngeqnu. ⁸ Qotei na aqa angro kalil nanği gaigai tingitjnreqnu. A na ninği tingitngwasai di ninği aqa angro sqa keresai. Ninği gam qaji unja aqa angro bul sqab. ⁹ Ninği are qaliy. Gago mandam qaji abu nanği na iga tingitgoqneb. Deqa iga nanği ñam soqtoqneb. Ariya gago lañ qaji Abu a gago qunun taqateqnu. Deqa iga aqa sorgomq di geregere sosimq aqa ñam tulañ soqtoqnoqom. Osim dena iga ñabile sqom. ¹⁰ Gago mandam qaji abu nanği sokiñala sosib nanği segi areqalo dauryosib iga tingitgoqneb. Ariya Qotei na iga geregere aqaryaigwajqa osiq iga tingitgeqnu. Di kiyaaq? Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa. ¹¹ Bole, Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq gulbe egeqnaqa iga areboleboleigosaieqnu. Iga are gulbegeqnu. Ariya bunuqna gulbe dena iga sinğilatgimq iga kumbra bole tinñin dauryqajqa geregere qalieqom. Osim dena iga lawo na sqom.

Ninği Qotei aqa segi kumbra bole dauryiy

¹² Deqa nunño bañ a laesqas di ninği na olo sinğilatosib wauoqniy. Nunño sinğa tombol dego laesqas di ninği olo sinğila na tigelesoqniy. ¹³ Tigelesosib gam bole dauryosib walweloqniy. Ninği degyqab di nunño sinğa ugeqasai. Nunño sinğa olo boleqas.

¹⁴ Ningi tamo kalil nangi ti koba na gegerere lawo na sqajqa singilaqniy. Osib ningi Qotei aqa segi kumbra bole dego dauryqajqa singilaqniy. Tamo a Qotei aqa segi kumbra bole dauryqasai di a Tamo Koba unqa keresai. ¹⁵ Ningi gegerere nam atoqnsib soqniy. Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ningi qudei olo uratosib ulonjo uge. Namtan oqsiq gei uge uge ateleqnu dego kere nunjo ambleq di tamo bei a are uge ti sosim kumbra uge uge habtoqniqna ningi na saidiyi. Tamo dena ningi niñaqngimqa ningi Qotei aqa namgalaq di jiga ti so uge. ¹⁶ Ningi na Kristen tamo ungasari nangi saidnjribqa nangi sambala kumbra yaib. Osib Qotei qoreiyaib. Agi Aisak aqa njiri Iso a Qotei qoreiyej. Osiqa a angro matu soqnej deqa are qalosaosiq ingi bole bole aqa abu na nami a yqajqa minjej qaji di qarinyosiq dena ingi uyo bei awaiyosiq uyej. ¹⁷ Ningi qalie, bunuqna Iso a aqa abu aqa ingi bole bole di olo oqajqa marnaqa Qotei na saidyej. Deqa a akamugetej. Aqa kumbra uge yej qaji di a olo uratosim are bulyqajqa gam saiiyej.

Ningi Jerusalem bunuj lanj goge di unu qaji deq belejeb

¹⁸ Nami Israel nangi Sainai mana utru jojomyosib dia namyuwo ti ambru ti jagwa ti unoqneb. Nango ban na mana di ojoqneb. Ariya ijo was, ningi ingi ingi deq bosai. ¹⁹ Israel nangi Sainai manaq di gul anjam quoqnsib Qotei aqa kakro dego quoqneb. Osib ulaugeteb. Deqa nangi Moses minjeb, “Qotei a olo anjam bei mergaiq.” ²⁰ Nangi Qotei aqa anjam di qusib ulaugeteb. Agi Qotei na nangi endegsi minjrej, “Tamo bei kiyo wagme bei kiyo mana endeq oqimqa ningi a menin na qalib moyem.” Qotei na nangi degsi minjrej. ²¹ Manaq di nangi ingi ingi di unoqnsib deqa nangi tulanj ulaugeteb. Moses a dego mana deqa ulaosiq marej, “E ulaugetosim tulanj ginda gindaneqnum.”

²² Ariya ningi ingi ingi deq bosai. Ningi Saion manaq belejeb. Osib Qotei nambile gaigai unu qaji aqa segi qureq dego belejeb. Qure di agi Jerusalem bunuj lanj goge di unu qaji. Ningi lanj angro tulanj gargekoba sisiyqa keresai nangoq dego belejeb. ²³ Tamo ungasari Qotei qa korooqnsib loueqnub qaji nanjoq dego ningi belejeb. Tamo ungasari nangi di Qotei aqa segi angro matu tintin. Nango nam Qotei a lanj qureq di nengrenyej unu. Ningi Qotei qa ti tamo ungasari kumbra bole dauryeqnub qaji nango qunun qa ti belejeb. Tamo ungasari nangi di Qotei na torei boletnjrej. Qotei agi mondon iga kalil pegigwas. ²⁴ Ariya ningi Yesus qa dego belejeb. Yesus agi Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqqa yeba waiyej unu. Yesus aqa len bilenej qaji a qa dego ningi belejeb. Deqa len dena Qotei aqa anjam ningi merngobuleqnu. Yesus aqa len di tulanj bolequja. Len dena Abel aqa len tulanj bunyejunu. Abel aqa len na dego ningi anjam merngobuleqnu.

Ningi Qotei aqa anjam quqwa urataib

²⁵ O ijo was, ningi gegerere nam atoqniy. Qotei na ningi anjam merngoqniqna ningi aqa anjam dauryqa urataib. Qotei a nami mandamq endi sosiqqa Israel nangi anjam singila na minjroqnej. Minjreqlaqa nangi aqa anjam di dauryqa uratoqneb. Deqa Qotei na nangi awai uge enjrej. Awai uge di nangi britosib jaraiqa keresai. Ariya bini Qotei a lanj goge di sosiqqa iga dego anjam singila na mergeqnu. Deqa iga a qoreiyqom di a na iga awai tulanj ugedamu egwas. Awai uge di iga britosim jaraiqa keresai bole sai. ²⁶ Nami Qotei na Israel nangi anjam singila na minjreqlaqa aqa kakro dena mandam renjinyoqnej. Ariya bini a olo anjam endegsi iga mergeqnu, “Bunuqna bati qujai qa e olo mandam renjinyoqai. E mandam segi renjinyoqasai. E mandam ti lanj ti renjinyoqai.” ²⁷ A marej, “Bati qujai qa.” Deqa iga qalieonum, Qotei na ingi ingi a nami atej qaji di taqal breinjrim nangi torei koboqab. Ingi ingi di agi Qotei na renjinyoqas. Yimqa ingi ingi a na renjinyoqasai qaji di gaigai sqab.

²⁸ Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Aqa kumbra di renjinqa keresai. Deqa iga Qotei binjyoqnsim kumbra a tulanj areareteqnu qaji dena a qa louoqnsim aqa nam soqtoqnsim ulaoqnsim aqa sorgomq di sqom. ²⁹ Iga degyqom. Di kiyqaqa? Gago Qotei a namyuwo bul ingi ingi kalil koiteleneqnu qaji.

13

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

¹ O ijo Kristen was, bati gaigai ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. ² Qure bei qaji tamo nangi nunjo meq boqniq ningi na oqnsib gegerereinjoqniy. Kumbra di ningi urataib. Ningi qalie, qure bei qaji tamo nangi nami nunjo moma qudei nango meq beqneb tamo bole edegoqnsib gegerereinjoqneb. Ariya nangi tamo sai. Nangi lanj angro.

³ Qotei aqa tamo ungasari qudei nangi tonto talq di unub deqa ningi nangi uratnjraib. Ningi nangi qa are qaloqnsib koba na tonto talq di sobulosib nangi gereinjroqniy. Kristen tamo qudei nangi jeu tamo nangi na jaqatinj enjreqlaqa deqa ningi nangi qa dego are qaloqnsib koba na jaqatinj ubuloqnsib nangi gereinjroqniy. Ningi qalie, jeu tamo nangi na nunjo jejamu dego ugeugeiyqa kere.

⁴ Tamo a unjatqas di kumbra bole. Unja a tamotqas di dego kumbra bole. Deqa ningi kumbra di ugetaib. Ningi kumbra di geregere taqatosib Qotei aqa njamgalaq di jiga saiqoji soqniy. Ningi qalie, tamo ungasari sambala kumbra yeqnub qaji nanqi Qotei na awai uge enjrqas.

⁵ Ningi silali qa mamaulngaiq. Ningi endegsib maroqniy, “Iga silali ti inji ti kiñala eqnum di kere.” Agi Qotei a marej, “E ni uratmqasai. E ni qoreimqasai dego.” ⁶ Deqa iga gago are singilatoqnsim endegsi maroqnqom,

“Tamo Koba a na e aqaryaibeqnu.

Deqa e ulaqasai.

Tamo bei na e ugetbqa keresai.”

Iga Yesus dauryqajqa jemaigwasai

⁷ O ijo was ningi quiy. Kristen gate nanqi Qotei aqa anjam palontoqnsib ningi mernjeqnu. Osib Qotei qa nango areqalo singilatoqnsib kumbra bole bole yeqnub. Nanjo kumbra deqa ningi are qaloqnsib dauryoqniy.

⁸ Yesus Kristus aqa kumbra bulyqasai. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. ⁹ Deqa tamo qudei nanqi bosib anjam utru segi segi na nunjo are tigeltetngibqa ningi nanjo anjam di dauryaib. Osib Qotei aqa gam urataib. Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena nunjo are singilatetngooqne. Ariya tamo qudei nanqi mareqnu. “Iga inji uyo na gago are singilatoqnm.” Di gisanj. Kumbra di lanja jejamu qa kumbra. Inji uyo dena tamo nanqi yala aqaryainjrosaeqnu.

¹⁰ Gago atra bijal bunuj unu. Atra tamo nanqi atra tal namij miligiq di waueqnu. Deqa nanqi atra bijal bunuj dena inji uyqa keresai. ¹¹ Atra tamo gate nami qaji a tamo ungasari nanjo une kobotetnjrqas maroqnsiq wagme nanjo leñ oqnsiq Warum Tulanj Getento Koba di miligiq gileqnu. Atra tamo nanqi olo wagme nanjo damu osi aiyooqnsib qure qalaq di atoqnsib koitelenjeqnu. ¹² Dego kere Yesus a Jerusalem qure qalaq aisiq dia jaqatinj osiq aqa segi leñ bilentosiq tamo ungasari nanqi qa moiyej. Aqa leñ dena a na tamo ungasari nanqi Qotei aqa segi kumbra boleq di atqajqa deqa marsiq nanqi qa moiyej. ¹³ Deqa iga dego qure qalaq aiyooqnsim Yesus aqa areq di brantoqnsim a ñam uge osiq jemaiey dego kere iga ñam uge oqnm. ¹⁴ Iga qalie, mandamq endi qure kalil koboqab. Deqa iga yaun tamo bulosim qure utru saiqoji lanja unum. Mondonj iga lanj qureq oqsim dia gaigai sqom. Iga qure deq oqwjajqa tarineqnum. ¹⁵ Deqa iga Yesus aqa ñam na Qotei binjyoqnsim atraiyobuloqnm. Osim iga gago medabu na aqa ñam soqtoqnm. ¹⁶ O ijo was, ningi na tamo ungasari nanqi kumbra bole bole enjroqniy. Nanqi inji qudei qa truquonibqa ningi na aqaryainjroqniy. Ningi kumbra di urataib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei atraiyobuloqnm. Yim Qotei a nunjo kumbra deqa tulanj arearetoqnas.

Yesus Kristus a gago are miligiq di waueqnu

¹⁷ Nunjo Kristen gate nanqi na nunjo qununj taqateqnu. Mondonj nanqi nanjo wau deqa Qotei minjqab. Deqa ningi nanjo medabu geregere dauryoqnsib nanjo sorgomq di soqniy. Ningi degyqab di nanqi are gulbe na ningi taqatngwasai. Nanqi arebolebole na ningi taqatngwab. Osib nanqi are gulbe saiqoji sosib ningi geregere aqaryainjoqnm.

¹⁸ Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Iga qalieonum, iga Qotei aqa njamgalaq di une saiqoji unum. Iga gaigai kumbra bole dauryqajqa are qaleqnum. ¹⁹ Deqa ijo areqalo agiende. Ningi e qa Qotei pailiybqa a na gam waqtetbimqa e nunjoq urur boqujatqai.

²⁰ Gago Tamo Koba Yesus a kaja nanjo Mandor singila ti unu qaji. Aqa kaja nanqi agi iga. Aqa leñ aiey dena a na Qotei aqa anjam bunuj gaigai sqas qaji di singilatej. Qotei a are lawo qa utru. A na Yesus olo subq na tigeltej. ²¹ Qotei qujai dena ningi aqaryainjimqa ningi aqa areqalo geregere dauryosib kumbra bole yoqniy. A gago are miligi gereiyetjimqa iga Yesus Kristus aqa wau na kumbra kalil a tulanj areareteqnu qaji di yoqnm. Iga kalil bati gaigai aqa ñam soqtoqnm. Bole.

Anjam getento

²² O ijo was, e na ningi singilatngwajqa deqa anjam truquyala endi nengrenyonum. Deqa ningi ijo anjam endi geregere qusib dauryoqniy. ²³ E ningi endegsi merngwai. Gago was Timoti a tonto talq dena uratonab oqedej. Deqa a urur ijoq bqas di aqo aiyel ombra na nunjoq bosim nunjwom.

²⁴ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen gate kalil nanqi ti Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi ti minjriy. Itali tamo qudei bosib endia unub qaji nanqi na dego ningi kaiyeinjonub.

²⁵ Qotei a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

JEMS

¹ E Jems. E Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanjo wau tamo. Israel nanjo moma utru 12 nanjo lenj agi ninji. O was nanji kalil kaiye. E na anjam endi nenngrenyosim nunjoq qarinyonum. Ninji nunjo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub.

Iga gulbe qoboieyqnum dena iga singila eqnum

² O ijo was, gulbe utru segi segi gargekoba nunjoq boqnimqa ninji gulbe deqa tulan areboleboleingim soqniy. ³ Gulbe deqaji nunjoq boqnimqa ninji nunjo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a geregere unqas. Ninji qalie, gulbe dena ninji singilatngenaqa ninji gulbe qoboieyqnum. ⁴ Deqa ninji bati gaigai singila na tigelosnsib gulbe qoboioyqniy. Ninji degyqab di ninji Qotei aqa kumbra bei qa truquoqnqasai. Ninji tulan kere na sqab.

Tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyim Qotei na powo yqas

⁵ Ariya tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyem. Yimqa Qotei na a powo yqas. Ninji qalie, Qotei a tamo unqasari kalil nanji ingi bole bole enjreqnu. Nanji Qotei pailyeqnab a nanji qa olo nriñosaieqnu. ⁶ Ariya tamo bei a Qotei pailyqa osimqa a are gulbeiyaiq. Osim endegsi maraiq, “Qotei na ingi bole ebqas kiyo sai kiyo?” A degsi maraiq. A Qotei qa aqa areqalo singilatosisim pailyem. Jagwa tigelosiq yuwal korkortoqnsiqa oqe aiyeqnu dego kere tamo are gulbeieyqnu qaji a bati bei Qotei qa aqa areqalo singilatqnsiqa olo bati bei aqa areqalo singilatosaieqnu. ⁷ Tamo Koba a na tamo deqaji nanji ingi bei enjrqasai. Deqa tamo deqaji nanji endegsib are qalaib, “Iga ingi bole bole oqnqom.” Di sai. ⁸ Nanji areqalo aiye aiyeltoqnsib kumbra laña laña yeqnub deqa Qotei na nanji ingi bei enjrqasai.

Jems a ñoro tamo ti tamo ingi saiqoji nanji ti anjam minjrej

⁹ Kristen was bei a ñam saiqoji soqnimqa a areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam koba ti unu deqa. ¹⁰ Tamo bei ñoro koba ti unu qaji a dego areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam saiqoji unu deqa. Tamo nanji ñoro koba koroiyqajqa arearetnjreqnu qaji nanji balamtamo aqa so bulosis sokiñalayosib morenqab. ¹¹ Iga qalie, senj oqsim kanqanqamqa balamtamo aqa so laosim moiym aqa wala bole di koboqas. Dego kere tamo nanji ñoro koba ti unub qaji nanji wau bei bei yoqnsib bati qujai qa urur moreñosis koboqab.

Qotei na iga are qametgosaieqnu

¹² Tamo unqasari gulbe qoboioyqnsib singila na tigelejunub qaji nanji areboleboleinjreme. Mondonj Qotei a nanji qa tulan arearetim awai boledamu enjrim nanji ñambile gaigai sqab. Qotei a marej, “E na tamo kalil e qalaqalaibeqnub qaji nanji awai bole enjrqai.” Qotei a degsi marej. ¹³ Deqa tamo bei a une atqajqa are prugyimqa a endegsi maraiq, “Qotei na are qametbqoqa e une atqajqa are prugbeqnu.” A degsi maraiq. Iga na Qotei aqa are qametim a une yqa keresai dego kere Qotei na iga une atqajqa are qametgosaieqnu. ¹⁴ Gago segi segi are miligi tigelosnsiqa iga titgeqnu. Gam dena gago segi areqalo uge na iga uneq breigwa oqnsiqa walawalaigoqnsiqa gisanqeqnu. ¹⁵ Gago are miligi tigeleqnu di unja a gumanjeqnu dego kere. Bunuqna unja a anqroteqnu dego kere gago are miligi tigelosnsiqa une babteqnu. Yeqnaqa gago une di tulan kobaeqnaqa iga moiyo gam tureqnum.

¹⁶ O ijo was bole, une aqa kumbra dena ninji gisanqaim deqa ninji une kalil uratiy. ¹⁷ Ingi bole bole kalil Qotei na iga egeqnu qaji di lanj goge na branteqnaq iga laña elenjeqnum. Abu Qotei suwanjoq di unu qaji a na ingi di qarinyeqnaqa gagoq beqnu. Qotei a kumbra bubulyosaieqnu. A senj qunuj bul sai. Senj qunuj a olekobaoqnsiqa olo truqueqnu Qotei a degyosaieqnu. ¹⁸ A aqa segi areqalo dauryosiq iga gereijej deqa a gago Abu. A aqa anjam bole na iga gereijej deqa iga ingi meli bunuj bulosis ingi ingi kalil a nami gereinjrej qaji di tulan bunjrejnum.

Iga Qotei aqa anjam laña quqwasai

¹⁹ O ijo was bole, ninji endegsi poingem. Ninji anjam bei marqa osibqa urur medabu waqtaib. Mati didaboqniy. Urur minjin oqaiq. ²⁰ Tamo nanji urur minjin oqetnjreqnu qaji nanji Qotei aqa kumbra bole dauryqa keresai. ²¹ Deqa ninji kumbra uge uge jigat kalil taqal waiyoqniy. Osib nunjo segi ñam agug atoqnsib Qotei aqa anjam a na nami nunjo are miligiq di atej qaji di ninji ojesoqniy. Ojesqab di Qotei a nunjo qunuj oqas. ²² Ariya ninji Qotei aqa anjam di bole dauryoqniy. Lanja qusib olo urataib. Ninji lanja quqwab

di ningi nungo segi jejamu gisanʻyqab. ²³ Tamo bei a Qotei aqa anjam laña quoqnsiq olo dauryqa urateqnu di a tamo ya jeqiloq di aqa ulatamu uneqnu dego bul. ²⁴ A ya jeqiloq di aqa ulatamu unsim olo puluosim giloqnsim aqa ulatamu unqo qaji di a olo are walyqas. ²⁵ Qotei aqa dal anjam bunuj unu. Dal anjam di bole tiñtinj. Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam di iga egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. Tamo nanʻgi dal anjam di geregere peleiyoqnsib dauryoqñqab di Qotei a nanʻgo wau kalil boletqñqas. Ariya tamo nanʻgi dal anjam di laña qusib olo are walnʻjrqs di Qotei a nanʻgo wau bei boletqñqasai.

²⁶ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E gaigai Qotei qa loueqnum. Deqa e Kristen tamo bole.” Ariya tamo di a aqa segi medabu geregere taqatqñqasai di a na aqa segi jejamu gisanʻyqas. Deqa a Qotei qa loueqnu di a laña loueqnu. ²⁷ Iga Kristen tamo unʻgasari unum deqa iga kumbra bole endeqaji yoqñqom. Iga na anʻgro mandum nanʻgi ti unʻa qobul nanʻgi ti geregereinʻroqnsim nanʻgo gulbe kalil qoboiyetrñqom. Osim iga gago segi walwel taqatosim mandam endeqa kumbra jigat kalil uratekritqom. Iga kumbra deqaji yoqñqom di iga Qotei aqa nʻmngalaq di Kristen tamo bole une saiʻqoji sqom.

2

Ninʻgi na tamo kalil nanʻgi turtnʻrsib kumbra qujai enʻjroqniy

¹ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a rianʻ koba ti unu. Ninʻgi a qa nunʻgo areqalo singilateqñub deqa e ninʻgi endegsi mernʻgwai. Ninʻgi na tamo ñam ti nanʻgi areinʻjroqnsib olo tamo ñam saiʻqoji nanʻgi qoreinʻjroqñai. ²⁻³ Nunʻgo kumbra agiende. Ñoro tamo bei a gara boledamu na walaosim banʻrinʻ gol na gereiyo qaji di jigsim nunʻgo Qotei tal miligiq gilqas di ninʻgi aqa ñam soqtqab. Osib a geregereiyosib minjibqa awo jaram boleq di awoqas. Ariya tamo bei inʻgi inʻgi saiʻqoji a gara jigat branʻo jigsimqa Qotei tal miligiq gilqas di ninʻgi aqa ñam aguq atsib minjʻqab, “Ni qalaq di tigelesoqne” o “Ni mandamq di awo.” ⁴ O ijo was, ninʻgi kumbra degyeqñub di ninʻgi areqalo uge ti sosib tamo nanʻgi laña peginʻjreñqub.

⁵ O ijo was bole, ninʻgi quiy. Tamo unʻgasari inʻgi inʻgi saiʻqoji nanʻgi Qotei na giltonʻjrej deqa nanʻgi torei a qa nanʻgo areqalo singilateqñub. Agi Qotei a nami endegsi marej, “Tamo unʻgasari e qalaqalaibeñqub qaji nanʻgi di e na taqatnʻrsiy nanʻgo Mandor Koba sqai.” ⁶ O ijo was, ninʻgi kiyaga tamo inʻgi inʻgi saiʻqoji nanʻgo ñam aguq ateqñub? Ninʻgi are qaliy. Yai nanʻgi na ninʻgi ugeugeinʻgoqnsib nunʻgo jejamuq di une enʻgoqnsib ninʻgi joqoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltʻjeqñub? Ñoro tamo nanʻgi na ninʻgi degnʻjeqñub. ⁷ Tamo nanʻgi dena Yesus aqa ñam boledamu misilinʻyeqñub. Ñam di agi Qotei a nunʻgoq di atej unu.

⁸ Mandor Koba Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nengrenʻyeb unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqñum dego kere tamo unʻgasari nanʻgi degsim gereinʻjroqñime.” O ijo was, ninʻgi dal anjam di dauryosib keretqab di ninʻgi kumbra bolequja yqab. ⁹ Ariya ninʻgi na tamo qudei nanʻgi areinʻjroqnsib olo tamo qudei nanʻgi qoreinʻjreñqub di ninʻgi une ateqñub. Deqa ninʻgi dal anjam gotranʻyo qaji tamo brantonub. ¹⁰ Tamo bei a dal anjam mutu kalil dauryekritosim ariya qujai bole qujai grotqas di a dal anjam mutu kalil grotokritqo. Deqa aqa jejamuq di gulbe sqas. ¹¹ Iga qalie, Qotei a nami dal anjam endegsi marej, “Ni tamo bei aqa unʻa jejamu ojetaim.” Osiqa dego marej, “Ni tamo bei qalsim moiyoatim.” Bole, ni tamo bei aqa unʻa jejamu ojetosaieqñum. Ariya ni tamo bei qalsim moiyoatim di ni dal anjam gotranʻyo qaji tamo brantqam. ¹² Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam bunuj egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. O ijo was ninʻgi quiy. Qotei a dal anjam deqa are qalsim iga pegigwas. Deqa ninʻgi nunʻgo anjam maro ti nunʻgo kumbra ti kalil geregere taqatqñq. ¹³ Ninʻgi tamo nanʻgi qa dulqñqasai di une pegiyo bati qa Qotei a kamba dego ninʻgi qa dulqñqasai. Ariya ninʻgi tamo nanʻgi qa duloqñqab di une pegiyo bati qa ninʻgi une saiʻqoji sqab.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra bole babtoqñqas

¹⁴ O ijo was ninʻgi quiy. Tamo bei a mareqnu, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqñum.” A degsi maroqnsiq ariya a kumbra bole bei yala babtoisaieqnu. Laña medabu na anjam mareqnu. Deqa tamo di Qotei na oqasai. ¹⁵⁻¹⁶ Kristen was bei a gara saiʻqoji kiyi inʻgi saiʻqoji kiyi soqñimqa nunʻgo ambleq di tamo bei na minjʻqas, “Ni lawo na gilsim gara bei osim jigsim inʻgi uysim menetmim soqne.” A anjam segi laña minjʻqo deqa anjam dena kiyersim a aqaryaiyqas? Keresai. ¹⁷ Dego kere iga Yesus qa gago areqalo singilatqasim ariya iga kumbra bole bei babtoisaieqñum di iga laña gago areqalo Yesus qa singilateqñum. Deqa iga tamo moisiq aqa jejamu laña unu dego bul sqom.

¹⁸ Tamo bei a endegsi marqas, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqñum.” Degsi marimqa e na kamba minjʻqai, “O was, ni kumbra bole bei babtoisaieqñum. Deqa e kiyersiy qalieqai, ni bole Yesus qa ino areqalo singilateqñum? E qalieqqa keresai. Ariya e Yesus qa ijo areqalo

singilatosiy kumbra bole dego turtosiy yoqnqai di ni e nubsim merbqam, 'Bole, ni ino areqalo Yesus qa bole singilateqnum.' ¹⁹ Ni mareqnum, 'Bole, Qotei a segi qujai unu.' Ni kere mareqnum. Mondor uge nanqi dego degsib maroqnsib Qotei ulaiyeqnum. ²⁰ Ni nanari tamo. Ni mareqnum, 'E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.' Ni degsi maroqnsim ariya ni olo kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa ni lanja medabu na mareqnum. Ni ijo anjam endi poimqa are soqnm poimeme." ²¹ O ijo was ningi quiy. Nami gago moma utru Abraham a na aqa anqro qujai Aisak osiq Qotei atraiyqa marsiq atra bijalq di atej. Atnaqa Qotei a Abraham aqa kumbra di unsiqa minnej, "Ni degyonum deqa ni ijo nqamgalaq di tamo bole une saiqoji unum." ²² Ningi are qaliy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq kumbra bole dego turtosiq yej. Aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji de ti aqa kumbra bole ti aiyeleosiq dauryej. Deqa iga endegsi marqom, Abraham aqa kumbra bole dena aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji di taqyosiq tulan keretej. ²³ Deqa Qotei aqa anjam bei nami nenqrenyeb qaji aqa damu brantej. Anjam agiende, "Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na minnej, 'Ni ijo nqamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.'" ²⁴ Osiqa Abraham minnej, "Ni ijo was bole." ²⁴ Deqa ijo was ningi qalie, tamo nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatosib ariya nanqi olo kumbra bole bei babtqasai di nanqi Qotei aqa nqamgalaq di tamo bole une saiqoji sqqa keresai. Tamo nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatoqnsib kumbra bole dego turtosib yeqnum qaji nanqi segi Qotei aqa nqamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

²⁵ Ningi sambala unja Rahap a qa dego are qaliy. Rahap aqa kumbra bole agiende. Josua a tamo aiyeleos nanqi qarinqrnaja Jeriko qureq glnabqa qure deqaji nanqi na tamo aiyeleos nanqi di nqumqa laqnaq Rahap a nanqi aiyeleos ulitnqrej. Osiqa gam bei osornqrnaja nanqi jeu tamo nanqi alelnqrsibqa jaraiyeb. Rahap a kumbra bole di yej deqa a Qotei aqa nqamgalaq di unja bole une saiqoji soqnej. ²⁶ Iga qalie, tamo a me mondor ti sqasai di a moiqas. Dego kere tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosim ariya a olo kumbra bole babtqasai di a tamo moisiq aqa jejamu lanja unu dego bul sqas.

3

Iga gago segi medabu geregere taqatqom

¹ O ijo was kalil, tamo quja quja segi Qotei aqa anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba nanqi anjam palontoqnaib. Ningi qalie, monqonj une pegiyu batiamqa Qotei na anjam palonto tamo nanqo wau qa geregere peginjqas. ² Bati gaigai iga kumbra gro groyeqnum. Ariya iga gago anjam maro qa grotqasai di iga tamo bolequja sqom. Sosimqa gago banj ti singa ti jejamu ti kalil geregere taqatqom. ³ Iga hos nanqo medabuq di sil atoqnsim nanqi tinjqreqm nanqi iga daurgeqnum. Iga nanqo medabu segi ojeqnam nanqo jejamu dego iga daurgeqnu. ⁴ Ningi qobun uniy. Qobun a tulan kobaquja. Aqa kuñi tulan kiñala. Ariya jagwa koba tigelosiq qobun tutqa laqnaqa qobun aqa abu na kuñi ojoqnsiq tingiteqnaq qobun a dauryoqnsiq gileqnu. ⁵ Dego kere gago medabu kiñala. Ariya a diq koba yeqnu. Iga gago medabu waqtoqnsim gago segi nqam soqtoqnsim diqoqnsim anjam mareqnum.

Iga qalie, nqamyuwo yusiq tulan kobaqujaqnsiq nqamtañ kalil yuelenqnu. ⁶ Gago medabu a nqamyuwo bul. Iga gago medabu waqtoqnsim dena iga kumbra uge uge yoqnsim gago jejamu kalil tulan jigategnum. Mondonj tamo nanqi nqamyuwoq aisib padalqab dego kere gago medabu na gago so tulan ugegeiyeqnu. ⁷ Ningi wagme nanqi qa are qaliy. Wagme ti qebari ti qe ti kalil iga na taqatnjqreqm. ⁸ Ariya iga gago medabu taqatqa keresai. Iga gago medabu na gaigai anjam uge uge marelenqnum. Amal uge na tamo nanqi uñinqroqnsib moiyoqnjqreqm dego kere gago medabu na iga kumbra uge ugeq breigeqnu. ⁹ Gago kumbra agiende. Iga gago medabu waqtoqnsim gago Tamo Koba Abu Qotei aqa nqam soqtoqnsim olo puluoqnsim medabu qujai dena tamo unqasari nanqi misilinqnjqreqm. Tamo unqasari nanqi di Qotei na gereinqrsiqa aqa segi so boleq di atej. ¹⁰ Iga kumbra uge deqaji yeqnum. Agi iga gago medabu waqtoqnsim Qotei aqa nqam soqtoqnsim olo medabu qujai dena anjam uge uge marelenqnum. O ijo was, gago kumbra di ugedamu. ¹¹ Ya jumbum qujaiq na ya bole ti ya uge ti brantqa keresai. ¹² Qura na oliv aqa gei oqa kere e? Wain sil na qura aqa gei oqa kere e? Yuwal a ya bole bulqqa kere e? Sai.

Tamo powo bole ti unub qaji nanqi kumbra bole bole yoqnebe

¹³ Nunqo ambleq di tamo qudeci nanqi qalie ti powo ti unub kiyo? Sqab di nanqi nanqo segi nqam aguq atoqnsib kumbra bole bole yoqnebe. Yim tamo unqasari nanqi nanqo kumbra di unoqnsib maroqnaqab, "Nanqi tamo bole." ¹⁴ Ariya ningi olo nunqo segi jejamu qa are qaloqnsib lanja are ugeinqoqnm diqoqnaib. Ningi degyqab di ningi gisan kumbra dauryosib Qotei aqa anjam bole ugetqab. ¹⁵ Osib ningi powo uge ti sqab. Powo deqaji lanj goge na bosai. Di mandam qaji powo. Di gago areqalo namij aqa powo. Powo di Satan aqaq na beqnu. ¹⁶ Ningi quiy. Tamo unqasari nanqi nanqo segi jejamu qa are qaloqnsib lanja are ugeinqroqnm diqoqnaqab di nanqi so tulan ugeq di sosib kumbra uge

uge yoqnoqab. ¹⁷ Ariya tamo ungasari lan goge na powo eqnub qaji nanqi kumbra tulan bolequja yeqnub. Nanqi kumbra jigat dauryosaieqnub. Nanqi lawo na sosib tamo nanqi jinqa na gereinjroqnsib nanqi qa duloqnsib kumbra bole bole osornjreqnub. Nanqi na tamo kalil nanqi turtnjroqnsib kumbra qujai enjreqnub. Nanqi lanja baban na Qotei aqa kumbra dauryosaieqnub. Nanqi bole dauryeqnub. ¹⁸ Tamo deqaji nanqi lawo na sosib are qujaitoqnsib jeu turyoqnsib kumbra bole tinjin babteqnub. Ingi meli branteqnu dego kere.

4

Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas

¹ O ijo was, ninqi qudei nungo segi jejamu qa areboleboleingeqnaqa kumbra uge uge yqajqa are prunheqnu. Utru deqa ninqi qotoqnsib njirinkobaeqnub. Kumbra di nungo jejamu miligiq di singila na waueqnu. ² Ninqi ingi ingi koba oqajqa tulan arearetneqnaqa mamaulngeqnu. Ariya ninqi ingi ingi di osaieqnub deqa ninqi qoto tigeltqnsib tamo nimeqnub. Ninqi ingi ingi di osaieqnub di aqa utru agiende. Ninqi Qotei pailyosaieqnub deqa. ³ Ninqi qudei ingi ingi qa Qotei pailyoqnsib ariya ninqi ingi ingi di osaieqnub. Di kiyaaqa? Ninqi nungo segi jejamu qa areboleboleingwajqa maroqnsib areqalo uge na pailyeqnub deqa. ⁴ Unja bei na aqa gumbuluu uratosiq olo tamo bei ombla sambala kumbra yeqnub dego kere ninqi Qotei uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Ninqi quiy. Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas. Ninqi di qaliesai kiyoo? Od, tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqa are qalqas di a Qotei jeutqas. ⁵ Aqi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, "Qotei na aqa Mondor gago are miligiq di atej unu. Mondor di a iga qa tulan areareteqnu." O ijo was, ninqi anjam di lanja sa anjam edegaib.

⁶ Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu. Deqa aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, "Tamo ungasari nanjo segi nam soqteqnub qaji nanqi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo ungasari nanjo segi nam aguq ateqnub qaji nanqi qa Qotei a olo are boleiyeqnu." ⁷ Deqa ijo was, ninqi nungo segi nam aguq atoqnsib Qotei aqa sorgomq di soqniy. Sosibqa Satan gotranjoqniy. Yimqa Satan na ninqi uratngosim ulanqas. ⁸ Ninqi Qotei jomoyoqniqbqa a kamba dego ninqi jomomngooqnas. O une tamo, ninqi quiy. Tamo nanqi nanjo ban yansoqnsib jiga koboteqnub dego kere ninqi nungo are miligi gereiyqnsib bulyoqniy. Ninqi areqalo aiye ayelteqnub qaji olo nungo are miligiq dena jiga kalil taqal atoqniy. ⁹ Ninqi nungo une qa are gulbeingooqnim akamugetoqniy. Od, ninqi nungo kiki uratoqnsib olo akamoqniy. Osib nungo arebolebole kobotosib olo are gulbeingooqne. ¹⁰ Ninqi Tamo Koba aqa namgalaq di nungo segi nam aguq atoqniy. Ninqi degyqab di a na nungo nam olo soqtetngwas.

Ninqi nunjo Kristen was nanqi uge qa minjraib

¹¹ O ijo was, ninqi segi segi qa anjam uge maroqnaib. Tamo bei na aqa Kristen was qudei nanqi anjam uge minjraqas kiyoo une qa nanqi peginjraqas kiyoo di a dal anjam dego uge qa marsiq pegiyqo. Ninqi dal anjam pegiyeqnub di ninqi dal anjam dauryqa urateqnub. ¹² Qotei a segi na dal anjam babtej deqa a na qujai iga pegigwa kere. A na qujai tamo ungasari nanqi elenqa kere. A na qujai nanqi padaltjraqa kere. Ninqi tamo kiyero deqa ninqi na tamo ungasari nanqi peginjreqnub? Di kumbra uge.

Ninqi nunjo segi nam soqtoqnaib

¹³ Ninqi qudei endegsib mareqnub, "Bini kiyoo nebe kiyoo iga qure beiq gilsim dia wausau qujai sosim silali qa wauosim olo bqom." ¹⁴ Ninqi degsib mareqnub. Ariya nebe kumbra kiyee nungoq di brantqas di ninqi qalieqa keresai. Ninqi nam qurem bul sokiñalayosib koboqab. ¹⁵ Deqa ninqi endegsib maroqniy, "Tamo Koba a marimqa iga kumbra kiyee yqa are qalsim yqom." ¹⁶ Kiyaaqa ninqi qudei olo nungo segi nam soqtoqnsib diqoqnsib laqnub? Nunjo kumbra di uge. ¹⁷ Ni geregere are qale. Ni kumbra bole qa qalieosim ariya ni dauryqasai di ni une yonum.

5

Tamo nanqi ñoro koba ti unub qaji nanqi awai ugedamu oqab

¹ O ñoro tamo ninqi quiy. Bunuqna gulbe kokba nungoq boqnaqas. Ninqi deqa pailoqnsib akamugetoqniy. ² Nunjo ñoro ti wala ti kalil ugeelenqo. Sisimbin na nunjo gara kalil dego ugeugeiyqo. ³ Nunjo gol ti silva ti di baisuwi na ugetqo. Deqa mondonj baisuwi dena nunjo une boleq atsim nhamyuuw bulosim nunjo jejamu koitosim ugeugeiyqas. Ninqi ñoro koba koroiyeb deqa diño bati qa ninqi awai ugedamu oqab. ⁴ Ninqi quiy. Nunjo wau tamo nanqi nunjo ingi meli gentoqnsib nunjo banq di ateqnab ninqi na kamba olo nanqi gisanjnroqnsib awai oto nunjo segi qa getentoqnsib oto segi nanqi enjreqnub. Deqa

nangi maoqnsib endegsib Qotei pailyeqñub, “O Tamo Koba, nangi iga kumbra uge degsib egeqñub.” Yeqnaqa Qotei singila koba ti unu qaji a nango pailyo di queqñu. Deqa mondonj a na nangi awai uge engwas. ⁵ O fioro tamo, nangi gara bole bole jugoqnsib nungo segi jejamu qa areboleboleinqeñaqa ingi koba uyeqñub. Deqa mondonj Qotei na nangi lungwas. Kaja nango jejamu diq diqeqnaq nango mandor nangi na ñumeqñub dego kere Qotei na nangi lungwas. ⁶ Nungo kumbra uge bei agiende. Nangi na kumbra bole yo qaji tamo nango jejamuq di une qametnjroqnsib ñumeqñub. Ariya nangi na kamba olo nangi gotrangosaieqñub.

Ningi gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqaqqa tariñoqniy

⁷ Deqa ijo was, nangi nungo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqaqqa tariñoqniy. Nangi asgingaiq. Nangi wau lanja nangi bul soqniy. Nangi qalie, wau lanja nangi asgingrosaeqñu. Nangi ingi yagoqnsib awa qa tariñoqñub. Awa beqnaqa ingi melieqnaqa nangi ingi meli di oqnsib uyeqñub. ⁸ Dego kere nangi nungo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboioqnsib tariñoqniy. Tamo Koba a bqaqqa bati jojomqo deqa nangi degyoqniy.

⁹ O ijo was, nangi Qotei aqa tamo ungasari qudei nangi qa jiriñoqnsib yomuoqñab. Qotei a nungo une di unsim nangi pegingo uge. Nangi quiy. Une Pegiyo Tamo agi bqa jojomqo. A sirañmeq di tigelejunu. ¹⁰ O ijo was, nangi Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi qa are qaliy. Nangi nami Tamo Koba aqa ñam na anjam palontoqñeb deqa jeu tamo nangi na nangi ugeugeinjroqñeb. Ariya nangi Qotei aqa anjam marqa ulaosaioqñeb. Nangi nango are miligi singilatoqnsib jaqatinj oqnsib gulbe di qoboioqñeb. ¹¹ Nangi quiy. Iga endegsi mareqñum, “Tamo ungasari gulbe qoboioqnsib singila na tigelejunu qaji nangi Qotei na taqatnjreqñu. Deqa nangi areboleboleinjreqñu.” Nangi Jop aqa kumbra qa nami queb. Jop a singila na tigelosiqqa gulbe kobaquja qoboioqñeb. Nangi qalie, bunuqna Tamo Koba a na Jop olo boletej. Od, iga qalieonum, Tamo Koba a gaigai iga qa duloqnsiqqa iga qa are boleiyeqñu.

Ningi anjam bei marqa osibqa ingi bei na singilataib

¹² O ijo was kalil, e anjam kobaquja bei unu. Anjam agiende. Nangi anjam bei marqa osibqa ingi bei na singilataib. Nangi lanj qure aqa ñam na anjam singilataib. Nangi mandam aqa ñam na anjam singilataib. Nangi od qa segi mariy. Nangi said qa segi mariy. Nangi degyqab di Qotei na nangi awai uge bei engwasai.

Tamo nangi kumbra bole bole yeqñub qaji

nango pailyo singila koba

¹³ Nungo ambleq di tamo qudei nangi jaqatinj eqñub kiyo? Degamqa nangi na minjribqa nangi nango jaqatinj deqa Qotei pailyoqñebe. Nungo ambleq di tamo qudei nangi areboleboleinjreqñu kiyo? Degamqa nangi na minjribqa nangi Qotei qa louoqnsib aqa ñam soqtoqñebe. ¹⁴ Nungo ambleq di tamo qudei nangi mainjreqñu kiyo? Degamqa nangi na minjribqa nangi Kristen gate nangi metnjrib bosib Tamo Koba aqa ñam na nango gateq di ban atetnjrsib goreñ bilentosib nangi qa pailyebe. ¹⁵ Nangi Tamo Koba a qa nango areqalo singilatosib pailyoqab di a na tamo mainjro qaji nangi olo tigeltnjrqas. Osim nangi une yoqñeb degamqa a na nango une kalil dego kobotetnjrqas. ¹⁶ Deqa ijo was, nangi nungo segi segi une palontoqnsib Kristen was nangi ubtosib minjroqniy. Osib nangi segi segi qa Qotei pailyoqniy. Yim a na nangi boletngwas. Tamo nangi kumbra bole bole yeqñub qaji nango pailyo di singila koba. Deqa nangi pailyeqñab Qotei a quoqnsiqqa nango anjam dauryeqñu. ¹⁷ Nangi Elaija qa are qaliy. A iga bul mandam tamo. Ariya a endegsi pailyoqñeb, “O Qotei, ni na lanj getentimqa awa bqasai.” A degsi pailyeqnaqa Qotei na lanj getentonaqa awa bosai. Degsi sonaq wausau qalub bei oto koboej. ¹⁸ Onaqa Elaija a olo pailyoqnaqa lanj waqonaqa awa bej. Bosiq ingi ingi kalil melieleñej.

Kristen was bei a gam bole uratqas di iga na aqaryaiymqa a olo Qotei aqa areq bqas

¹⁹ O ijo was nangi quiy. Kristen was bei a Qotei aqa anjam bole dauryqa uratimqa tamo bei na a olo are bulyetqas di tamo dena aqa was kumbra bolequja yqo. ²⁰ Nangi endegsib qalieoy. Kristen was bei a une ti soqñim tamo bei na aqaryaiymqa a gam uge di uratqas di tamo dena aqa was aqa qununj moiyo sawaq dena oqo. Deqa was di a moiqasai. Qotei na aqa une gargekoba kobotetqas.

1 PITA

¹ E Pita. Yesus Kristus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Ningi nungo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub. Ningi Pontus sawa ti Galesia sawa ti Kapadosia sawa ti Asia sawa ti Bitinia sawa ti di unub. E anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum. ² Tulan nami Abu Qotei a ningi qa qalieosiq giltngjej. A degyej. Di kiyayaqa? Aqa Mondor na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi Yesus Kristus aqa anjam dauryqajqa deqa. Yim aqa len aiyej qaji dena ningi yansngwajqa deqa. O ijo was, Qotei a ningi qa are tulan boleiyimqa ningi geregere lawo na soqniy.

Qotei a nambile boledamu lan goge dia iga gereiyetgej unu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqngom. Qotei a iga qa tulan dulosiqa nambile bunuj egej. A na Yesus Kristus subq na tigeltej gam dena iga nambile bunuj egej. Nambile bunuj dena iga singilatgeqnu deqa iga ingi bole bole Qotei na mondon egwas qaji deqa tariñoqnsim unum. ⁴ Ingi bole bole di ugeqa keresai. A koboqa keresai dego. Qotei na lan goge dia ningi gereiyetngjej unu. ⁵ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnu deqa Qotei aqa singila kobaquja na ningi taqatngjenu. Deqa diño batiamqa Qotei na ningi torei elenqas. Kumbra di brantim ningi unqab.

⁶ Qotei na ningi degsim elenqas deqa ningi tulan areboleboleingeqnu. Gulbe utru segi segi na ningi jaqatin engeqnu di ungum. Sokiñala gulbe di olo koboqas. ⁷ Gulbe deqaji nungoq boqnimqa ningi nungo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a unqas. Yimqa mondon diño batiamqa Yesus Kristus a brantosim a ningi qa tulan areboleboleiyim ningi binjngosim ñam koba engwas. Iga qalie, gol a ingi tulan boledamu. Tamo nanngi npanyuwo na gol koitoqnsib dena qalieeqnub, gol di bole kiyo sai kiyo. Dego kere nungo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di tulan bolequja. Nungo areqalo dena gol agi ugeosim koboqas qaji di tulan bunyejunu. ⁸ Nami ningi Yesus unosaioqneb. Bini dego ningi a unosaieqnu. Ariya ningi a tulan qalaqalaiyoqnsib a qa nungo areqalo singilatoqnsib a qa tulan areboleboleingeqnu. Nungo arebolebole dena mandam qaji arebolebole kalil tulan bunyejunu. Nungo arebolebole di aqa utru iga na dauryosim ubtqa keresai. ⁹ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnu deqa Qotei na ningi elenqas.

¹⁰ Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanngi nami maroqneb. Nanngo anjam di aqa utru nanngi qalieqa osib deqa geregere nãmoqnsib wauoqneb. ¹¹ Kristus aqa Mondor a nanngo are miligiq di sosisqa nanngo medabuq na anjam endegsi bantostim maroqnej, “Bunuqna Kristus a jaqatin osim moisim olo subq na tigelosim lan qureq oqsim dia a ñam koba ti sqas.” Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi endegsib nenemoqneb, “Kristus a bati gembu bqas? Kumbra kiye namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas?” ¹² Onaqa Qotei na kamba nanngi endegsi minjrej, “Anjam ningi mareqnuq qaji di aqa damu nungo bati qa brantqasai. A bunuqna brantqas.” O ijo was, Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanngi nami maroqneb. Onaqa bunuqna a na aqa Mondor Bole qarinyonaqa lan goge na aisiq Qotei aqa anjam maro tamo nanngi singilatngroqnej. Yeqnaqa nanngi Kristus aqa anjam bole plaitoqnsib ningi merngoqneb. Anjam bole di aqa utru Qotei aqa lan anngo nanngi geregere qalieqajqa are koba unu.

Qotei na iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa osiq metgej

¹³ Deqa ningi nungo walwel geregere taqatqajqa are qaloqniy. Osib mondon Yesus Kristus a olo lan qureq na brantosim ningi qa are boleiyqajqa deqa tariñoqnsib soqniy. ¹⁴ Sosib ningi anngo du du bulosib Qotei aqa anjam geregere qusib dauryoqneb. Nami ningi Qotei qaliesai deqa ningi nungo areqalo uge uge dauryoqneb. Ariya bini ningi kumbra di olo dauryaib. Uratij. ¹⁵ Qotei a gaigai aqa segi kumbra boleq di sosis dauryeqnu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Utru deqa Qotei na ningi metngjej. ¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Ningi ijo kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Di kiyayaqa? E dego ijo segi kumbra boleq di sosim dauryeqnum.”

Kristus aqa len aiyej qaji dena Qotei na iga awaigej

¹⁷ Ningi Qotei endegsib meteqnuq, “O gago Abu.” Qotei aqa nãngalaq di tamo ungasari kalil nanngi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanngo une qa peginjreqnu. A nanngo segi segi wau unoqnsiq dena nanngi peginjreqnu. Deqa ningi endegsib maroqniy, “Mandam endia gago qure utru sosai.” Degsib maroqnsib Qotei qa ulaoqnsib aqa sorgomq di geregere soqniy. ¹⁸ Ningi qalie, nami ningi nungo moma nanngo kumbra uge uge dauryoqnsib soqneb. Sonabqa Qotei na olo nungo uneq na ningi awaingej. Mandam qa ñoro ti gol ti silva ti koboqas qaji dena Qotei na ningi awaingosai. ¹⁹ Kristus aqa len aiyej qaji dena ningi awaingej. Kristus aqa len di tulan bolequja. Kaja du du nami Qotei atraiyoqneb qaji nanngo

jejamuq di yu bei saiqoji. Dego kere Kristus aqa jejamuq di une bei saiqoji. ²⁰ Tulan nami Qotei a mandam atosaisosiq a Kristus qa qalieosiq giltej. Ariya bini dinjo bati jojomgo deqa Qotei a ningi qa osiqqa Kristus qarinyonaq bej. ²¹ Bosiq ningi aqaryaingej deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib unub. Kristus agi moinaqa Qotei na olo subq na tigeltosiq metonaqa a lan qureq oqsiiq dia ñam kobaquja ej. Utru deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib a qa tarinqnsib unub.

Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom

²² Ningi anjam bole dauryosib nungo qunun yansobuleb. Utru deqa ningi na nungo Kristen was nanqi bole qalaqalainjreqnub. Ariya kumbra di ningi olo torei singilatosib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib soqniy. ²³ Ningi ingi meli bulosib ñambile bunuj eb. Ingi meli ugeqas qaji dena ningi ñambile osai. Ingi meli gaigai sqas qaji dena ningi ñambile eb. Ingi meli di Qotei aqa anjam. Anjam di ñambile ti. A gaigai sqas. ²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari nanqi mandamq endi bati olekoba sqasai. Ñinj a gaigai kangraneqnaqa balamtamo aqa so a sokiñalayoqnsiq ulonjeqnu dego kere tamo ungasari nanqi urur koboqab. Nanjo ñam balamtamo aqa so bulosim ulonqas. ²⁵ Ariya Tamo Koba aqa anjam a bati gaigai sqas.” O ijo was, anjam bole di agi Yesus aqa anjam maro tamo nanqi palontoqnsib ningi merngoqneb.

2

Yesus a tal ai bul

¹ Ningi ñambile bunuj eb deqa ningi kumbra uge kalil uratiy. Gisan anjam ti maqu kumbra ti are uge ti yomu anjam ti kalil di ningi torei uratekritiy. ² Iga qalie, angro mom nanqi munqum qaq uyqajqa qarnjreqnu. Dego kere ningi munqum qaq bolequja Qotei aqaq na beqnu qaji di oqajqa are qaloqniy. Munqum qaq di Qotei aqa anjam. A jiga bei saiqoji. Munqum qaq dena nungo qunun aqaryaiyimqa ningi tulanj boleosisib singilaqab. Yim Qotei na ningi elerqas. ³ Tamo Koba a na ningi kumbra bole engeqnu. Aqa kumbra di ningi uyo oneiyuqnsib mareqnu, “Bole.”

⁴ Tamo Koba a tal ai bul singila na tigelejunu. Tal ai di ñambile unu. Ningi tal ai deq boiy. Tal ai di tamo qudei na unsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Ariya Qotei na olo tal ai di giltosiqa marej, “Tal ai di tulanj bolequja.” ⁵ Ningi dego tal ai bul ñambile unub. Qotei aqa Mondor na ningi aqa segi tal sqa marsiqqa ningi gereingeqnu. Deqa ningi Qotei aqa atra tamo bolequja sosib Yesus Kristus aqa ñam na nungo segi jejamu Qotei atraiyuqnsib a ningi qa tulanj arearetoqngas.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ningi quiy. E na tal ai qujai giltosim tal singilatqajqa deqa tumaq di tigeltun unu. Tal ai di tulanj bolequja. A singila koba. E na Saion manaq di tigeltun unu. Deqa tamo nanqi tal ai di osib nanjo areqaloq di singilatqab di nanqi jemainjrqsai.” ⁷ O ijo was, tal ai tuma qaji di agi Kristus. Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateqnu deqa ningi mareqnu, “Tal ai di tulanj bolequja.” Ariya tamo nanqi Kristus qa nanjo areqalo singilatoqnsib qaji nanqi tal ai di uge qa mareqnu. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“Tal gereiyu qaji tamo nanqi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltun unu.”

⁸ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nengrenyeb, “Tamo qudei nanqi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnu.” O ijo was, tamo nanqi di Qotei aqa anjam gotranyeqnu. Utru deqa nanqi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnu. Qotei a nami marej, “Nanqi tulanj padalqab.”

⁹ Ariya Qotei na ningi giltngrej deqa ningi aqa atra tamo sosib a ombla mandor kokba tigelonub. Tigelosib ningi aqa segi kumbra boleq di sosib dauryeqnu. Ningi aqa segi tamo ungasari tintin unub. A na ningi giltngrej deqa ningi aqa so bole kalil ubtekritoqnsib mare mare laqnu. Nami ningi ambruq di soqneq deqa Qotei na ningi metngonaqa ningi ambru uratosib suwanjoq belejeb. Suwanjo di tulanj bolequja. ¹⁰ Nami ningi tamo ungasari lanaj soqneq. Ariya bini ningi Qotei aqa segi tamo ungasari unub. Nami Qotei a ningi qa are boleiyosaijoqnej. Ariya bini a ningi qa are boleiyeqnu.

Iga Qotei aqa wau tamo bole sqom

¹¹ O ijo was bole, ningi mandamq endi yauj tamo bulosib unub deqa e ningi endegsi mernqwai. Nungo areqalo namij ti nungo qunun ti ombla qoteqnu. Deqa ningi nungo areqalo namij torei qoreiyiy. ¹² Bini ningi sawa bei bei qaji nanjo ambleq di unub. Deqa ningi nanjo ñamgalaq di kumbra bole bole dauryoqniy. Dauryoqnsib nanqi nungo kumbra di unoqngab. Unoqnsib nanjo yomu anjam ningi qa mareqnu qaji di nanqi uratosib mondonj une pegiyu bati qa nanqi Qotei aqa ñam soqtoqngab.

¹³ O ijo was, ningi Tamo Koba a qa are qaloqnsib sawa taqato qaji tamo nanqi ti mandor kokba ti nanqo anjam dauryoqniy. ¹⁴ Osib tamo gate nanqo anjam dego dauryoqniy. Tamo gate nanqi di agi mandor kokba nanqi na qarinjireqnaq giloqnsib tamo unqasari kumbra uge uge yeqnuq qaji nanqi kamba awai uge enjreqnuq. Osib tamo unqasari kumbra bole bole yeqnuq qaji nanqo ñam soqtetnjreqnuq. ¹⁵ Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole bole yoqniqqa nanari tamo agi ningi yomuinqeqnuq qaji nanqi nunqo kumbra di unsibqa nanqo anjam uge di olo uratosib mequmesqab. ¹⁶ Bole, ningi tamo bei aqa sorgomq di sosai. Ningi deqa are qaloqnsib walweloqniy. Ariya ningi endegsib are qalaib, "Iga tamo bei aqa sorgomq di sosai deqa unqum, iga kumbra uge uge yoqnuqom." Ningi degsib are qalaib. Ningi Qotei aqa kanqal tamo bul unub deqa ningi aqa sorgomq di soqniy. ¹⁷ Ningi tamo unqasari kalil nanqi kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nunqo Kristen was nanqi qalaqalainjroqniy. Ningi Qotei ulaiyoqniy. Ningi mandor kokba nanqo ñam soqtetnjroqniy.

Iga Kristus aqa kumbra dauryoqnsim jaqatin qoboioqnuqom

¹⁸ O kanqal tamo, ningi nunqo wau qa gate nanqo sorgomq di sosibqa nanqo anjam dauryoqniy. Wau qa gate bole nanqo anjam dego dauryoqniy. Wau qa gate uge nanqo anjam dego dauryoqniy. ¹⁹ Ningi Qotei qa are qalsib wau bole yib nunqo wau qa gate nanqi lanja jaqatin engwab di unqum. Ningi jaqatin di qoboioqniy. Yimqa Qotei a nunqo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas. ²⁰ Ariya ningi wau uge yib nunqo wau qa gate nanqi deqa lunqib ningi jaqatin qoboioqniy di Qotei a ningi awai bole engwasai. Ningi wau bole yib nunqo wau qa gate nanqi na lunqib ningi jaqatin qoboioqniy di Qotei a nunqo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas.

²¹ Kristus a dego ningi aqaryainqwa osiqa jaqatin qoboioyosiq moiyej. Aqa kumbra di a na ningi osorngej deqa ningi kamba aqa kumbra di dauryosib jaqatin oqnsib soqniy. Qotei a ningi degyqa osiqa metngej. ²² Kristus a une bei yosaiqneq. Aqa medabu na gisanj anjam bei dego marosaiqneq. ²³ Jeu tamo nanqi na a misilinyoqnsib anjam uge uge minjeqnaq a deqa kamba anjam uge bei nanqi minjrosaiqneq. Nanqi a jaqatin koba yeqnaq a deqa olo nanqi jaqatin enjraqjara marosaiqneq. A aqa segi jejamu osiqa Qotei aqa banq di uratej. Qotei agi iga geregere pegigeqnuq qaji. ²⁴ Kristus a gago une kalil qoboioyosiqa aqa segi jejamuq di gago une atsiqa a ñamburbasq di iga qa gainej. Iga moiyoqbulosim olo ñambile sosim une aqa kumbra uratosim kumbra bole yoqnuqqaqqa deqa osiqa ñamburbasq di iga qa gainej. Jeu tamo nanqi na Yesus qalougetosib jaqatin koba yeb. Aqa jaqatin dena a na iga olo boletgej.

²⁵ Nami ningi kaja bul sosibqa nunqo segi areqalo na aleloqnsib laqneb. Ariya bunuqna ningi Mandor Yesus aqa areq beb deqa a na nunqo qunuq geregere taqatejunu.

3

Tamo unja wo nanqi kumbra bole yoqnebe

¹ O unqasari, ningi nunqo gumbuluq nanqo sorgomq di soqniy. Nunqo gumbuluq qudei nanqi Qotei aqa anjam dauryosaiabqa di unqum, ningi mequmesosib nanqo ñamqalaq di kumbra bole bole yoqniy. Yibqa nanqi unsib dena nanqi are bulyqab. ² Ningi degsib kumbra bole na walwelosib nanqo sorgomq di soqniq nanqi unsib marqab, ningi unqasari bole. ³ Ningi nunqo jejamu walatqajqa are prunqoqnaq. Ningi nunqo gate pranqoqnsib wala bole bole gateq di jugoqnaib. Osib kolilei na nunqo jejamu walatoqnaib. Gara wala ti dego jugoqnaib. Inqi inqi di lanja jejamu qa wala. ⁴ Ningi nunqo are miligi walatqab di bolequja. Are miligi aqa wala agiende. Ningi are bole na sosibqa tamo unqasari kalil nanqi lawo na gereinjroqniy. Are miligi aqa wala di Qotei aqa ñamqalaq di tulan boledamu. Wala di ugeqa keresai. ⁵ Agi Qotei aqa unqasari nami soqneb qaji nanqi nanqo are miligi degsib walatoqneq. Osib Qotei aqa kumbra boleq di sosib a qa tarinjroqnsib nanqo gumbuluq nanqo sorgomq di soqneq. ⁶ Ningi Sara uniy. A na aqa tamo Abraham aqa anjam dauryoqnsiqa minjoqneq, "Ni ijo tamo koba." Deqa unqasari, ningi Sara aqa kumbra di dauryosib kumbra bole yoqniy. Ningi ulaaib. Ningi kumbra bole yoqnuqab di ningi Sara aqa angro tinjin sqab.

⁷ O tamo, ningi dego areqalo bole dauryosib nunqo ñauq nanqi koba na geregere soqniy. Nunqo ñauq nanqi tamo sai. Nanqi unja. Nango jejamu singila sai. Deqa ningi lawo na nanqi kumbra bole bole osornjroqniy. Ningi qalie, nunqo ñauq nanqi ningi ti koba na ñambile gaigai sqab. Deqa ningi nunqo ñauq nanqi geregereinjroqniy. Ningi kumbra degyqab di inqi bei na nunqo pailyo getentqa keresai. Qotei a nunqo pailyo quoqnaq.

Ningi gaigai kumbra bole yoqniy

⁸ Ariya e na ijo anjam endi kobotqa osiy ningi endegsi mernqwai. Ningi kalil koba na geregere are qujaitoqnsib tamo unqasari kalil nanqi qa duloqniy. Osib ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib Kristen was nanqi qa are boleinqoqnim nunqo segi ñam aguuq atoqniy. ⁹ Tamo qudei na ningi kumbra uge engibqa ningi kamba olo nanqi kumbra uge

enjraib. Tamo qudei na ningi anjam uge mernjibqa ningi kamba olo nanji anjam uge minjraib. Ningi nanji qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na nanji boletnjrime.” Qotei a ningi degyqa osiqa metnjej. Deqa ningi degyibqa Qotei a kamba ningi boletnjroqnas.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “Tamo bei a so bole sqa marsinqa a anjam uge bei maroqnaiq. A gisanj anjam dego maroqnaiq.

¹¹ A kumbra uge kalil torei qoreiyosim kumbra bole segi yoqneme.

Osim tamo ungasari kalil nanji koba na lawo sqajqa singilaoqneme.

¹² Tamo ungasari nanji kumbra bole deqaji yoqnaqab di Tamo Koba a na nanji geregere taqatnjroqnas.

Osim nanjo pailyo dego quetnjroqnas.

Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnaqab qaji nanji Tamo Koba a na olo qoreinjroqnas.”

Iga kumbra bole bole yimqa jeu tamo nanji na iga jaqatinj egwab

¹³ O ijo was, ningi kumbra bole bole yqajqa singilaoqnaqab di tamo yai na ningi olo ugeugeinjwas? ¹⁴ Bole, ningi kumbra bole bole yibqa tamo qudei na ningi jaqatinj engwab. Di unqum. Ningi deqa areboleboleingem. Tamo nanji dena ningi ula engeqnaqab. Ariya ningi nanji ulainjraib. Osib are gulbeingaiq. ¹⁵ Ningi nunjo are miligiq di Tamo Koba Kristus atsib soqniy. Soqnaqab tamo qudei na ningi endegsib nenemngwab, “Ningi inji bole kiye qa tarinjroqnsib deqa areboleboleingem?” Degsib nenemngwabqa ningi na kamba anjam kiyersib minjraqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy. ¹⁶ Ariya ningi anjam singila na nanji minjraib. Ningi Qotei ulaiyoqnsib lawo na nanji anjam minjroqniy. Osib ningi gaigai Qotei aqa njamgalaq di une saiqoji sosib Kristus aqa nam na kumbra bole bole yoqniy. Yoqnaqab jeu tamo agi ningi misilingeqnaqab qaji nanji nunjo kumbra di unsib jemainjraqa. ¹⁷ Deqa iga kumbra bole bole yoqnaqom. Yoqnaqab Qotei a marim tamo qudei na iga jaqatinj egoqnaqab di kere. Ariya iga kumbra uge uge yimqa tamo qudei na iga jaqatinj egwab di uge. Iga degyqasai.

Kristus a iga qa moisiq olo subq na tigelej

¹⁸ Ningi Kristus qa are qaloqniy. Kristus a une saiqoji sosisqa a une tamo nanjo padalo sawa osiq nanjo une qa moiyej. O ijo was, Kristus na ningi joqsim Qotei aqaq oqwaqnaq deqa osiq ningi qa moiyej. A bati qujai qa moiyej deqa a olo moiqqa keresai. A tamo bulyosiq mandamq endi sonaqa jeu tamo nanji na a qalnab moiyej. Moisiq olo subq na tigelosiq a mondor ti soqnej. ¹⁹ Sosisqa moiyo sawaq aisiq dia mondor uge uge nanji Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ²⁰ Noa aqa bati qa mondor nanji di Qotei aqa anjam gotranjoqneq. Bati deqa tamo ungasari nango kumbra uge tulanj kobaoqnej. Ariya Qotei a nango une qa urur kambatnjrosaijoqnej. A tarinjroqnsib sokobaionyonaq Noa a qobunj kobaqnaq gereiyej. Gereiyosiq kobonaq tamo ungasari 8 segi qobunj gogetosib sonabqa awa koba bosiqa ya tulanj koba dej. Tamo ungasari 8 nanji di Qotei na elenjej deqa nanji bole soqneq. ²¹ Ya di yawo anjam bul. Qotei na nanji yaq dena elenjej dego kere ningi ya na yanso onabqa Qotei a ningi elenjej. Ya dena Qotei a nunjo jejamu qaji jiga yansetngosai. Ningi yanso osib Qotei pailyonab a nunjo pailyo di qusiqa nunjo are miligi qaji jiga yansetnjej. Qotei a Yesus Kristus olo subq na tigeltej gam dena a na ningi elenjej. ²² Kristus a lanj qureq oqej deqa bini a Qotei aqa ban woq di awejunu. Deqa lanj angro nanji ti lanj qaji mondor kokba ti lanj qaji singila ti kalil nanji Kristus aqa sorgomq di unub.

4

Iga gago areqalo namij uratqom

¹ Kristus na aqa segi jejamu osiqa jaqatinj koba qoboyosiq moiyej. Dego kere ningi Kristus aqa kumbra di singila na dauryosib nunjo segi jejamu osib jaqatinj qoboyosiq. Ningi degyiy. Di kiyaqa? Tamo bei na aqa segi jejamu osim jaqatinj qoboyosiq di a une uratqas. ² Osim a Qotei aqa areqalo segi dauryoqnaqas. A aqa jejamu qa areqalo namij olo dauryoqasai. ³ Ningi qalie, sawa bei bei qaji nanji kumbra uge uge yqajqa tulanj arearetnjreqnu. Nami ningi dego nunjo areqalo namij na walweloqnsib kumbra uge uge yoqneq. Sawa bei bei qaji nanjo kumbra agiende. Nanji sambala kumbra yqajqa are prugnjqreqnu. Qolo jigeeqnaq na nanji ya uge uyoqnsib alanj kobaoqnsibqa nanarioqnsib laqnaq. Osib Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsib gisanj qotei nanji binjnjreqnaq. ⁴ Nami ningi nanji daurnjrsib koba na kumbra uge uge deqaji yoqneq. Ariya bini ningi kumbra di urateqnaq deqa nanji na ningi nunjoqnsib tulanj prugoqnsib ningi misilingeqnaq. ⁵ Mondor sawa bei bei qaji nanji di Qotei aqa ulatamuq di tigelosib nango une kalil babtosiq minjib a quqwas. Bati deqa Qotei na tamo njambile so qaji nanji ti tamo moreno qaji nanji ti peginjraqa. ⁶ Utru deqa Kristus a nami tamo moreno qaji nanji aqa anjam bole palontosiq

minjroqnej. Tamo nanġi di jejamu ti sonab Qotei na nanġi peginjrej. Ariya mondoġ nanġi olo nambile osib Qotei bulosib mondor ti sqab.

Qotei a ninġi wau segi segi enġej

⁷ Mandam ti inġi inġi kalil ti koboqajqa bati jojomqo. Deqa ninġi areqalo bole ti sosib nunġo kumbra kalil gegerere taqatoqniy. Ninġi degyqab di ninġi Qotei pailyqa oqnsib gegerere pailyoqnaqab. ⁸ E anjam kobaquja bei dego ninġi endegsi mernġit quiy. Ninġi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra dena une gargekoba kabutejunu. ⁹ Deqa Kristen was nanġi nunġo talq boqniqbqa ninġi nanġi oqnsib gegerereinroqniy. Ninġi nanġi aqaryainjrqaqqa asġingaiq. ¹⁰ Qotei a ninġi kalil qa are boleiyosiq wau segi segi enġej. Deqa ninġi aqa wau tamo bolequja sosibqa aqa tamo unġasari nanġi qa wauoqnsib aqaryainjroqniy. ¹¹ Ninġi qudei anjam palontqa wau osibqa Qotei aqa anjam gegerere palontoqniy. Ninġi qudei tamo unġasari nanġi aqaryainjrqa wau osibqa Qotei na sinġila enġimqa sinġila dena wauoqniy. Amqa wau kalil nanġi yeqnub qaji di tamo unġasari nanġi na unoqnsib Yesus Kristus aqa ñam na Qotei binjyoqnaqab. Yesus Kristus a bati gaigai ñam koba ti sinġila ti sqas. Bole.

Kristus a jaqatin qoboijey dego kere iga jaqatin qoboieqnum

¹² O ijo was bole, gulbe ugedamu nġamyuwo bulosiq nunġoq beqnu. Ninġi deqa tulaġ prugosib endegsib are qalaib, “Gulbe deqaji nami gagoq di brantosaioqnej.” Ninġi degsib are qalaib. Ninġi nunġo areqalo Kristus qa bole sinġilateqnu kiyu sai kiyu di Qotei a tenemtqa osiq deqa gulbe qarinyeqnaqa nunġoq beqnu. ¹³ Kristus a nami jaqatin qoboijey dego kere ninġi jaqatin qoboieqnu. Ninġi deqa areboleboleingim soqniy. Yimqa mondoġ Kristus a rian koba ti brantimqa bati deqa ninġi olo tulaġ areboleboleingim sqab. ¹⁴ Ninġi Kristus aqa ñam ojejunub deqa tamo qudei na ninġi misilingwab di unġum. Ninġi deqa areboleboleingem. Ninġi qalie, Qotei aqa mondor rian ti unu qaji a na ninġi beternġejunu. ¹⁵ Ariya ninġi tamo ñumibqa kiyu, inġi bajinjibqa kiyu, tamo nanġi ugeugeinjribqa kiyu, tamo bei aqa wau ugetibqa kiyu tamo qudei na unsib deqa jaqatin enġwab di kere enġwab. Deqa ijo was, ninġi kumbra uge di yaib. ¹⁶ Ninġi ñam Kristen ojesoqni tamo qudei na ñam deqa jaqatin enġwab di kere. Ninġi deqa jemaingaiq. Ninġi tulaġ areboleboleingim Qotei aqa ñam soqtoqniy.

¹⁷ Une pegiyo bati jojomqo deqa Qotei a namoqna aqa segi tamo unġasari nanġi peginj-rqas. Deqa iga qalieonum, tamo unġasari Qotei aqa anjam bole gotranjyeqnub qaji nanġi a na peginjrsim awai tulaġ ugedamu enjrqas. ¹⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenjyeb unu, “Qotei na tamo unġasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanġi elenqajqa banġi koba. Deqa iga qalieonum, tamo unġasari Qotei qoreiyoqnsib une yeqnub qaji nanġi a na elenqajqa olo tulaġ banġi koba.” ¹⁹ Deqa ijo was, Qotei a are soqnim ninġi qudei jaqatin oqab di kere. Ninġi nunġo segi jejamu osib Qotei aqa banġ di uratosib kumbra bole bole yoqniy. Qotei a gago Abu. A segi na iga gereigej deqa a bati gaigai iga taqatgesqas.

5

Kristen gate nanġi na Qotei aqa tamo unġasari nanġi gegerere taqatnjroqnebe

¹ O Kristen gate kalil, e ninġi anjam endegsi mernġwai. E dego gate. Kristus a jaqatin osiq moinaqa e ijo segi nġamdamu na unem. Mondoġ a olo rian koba ti brantimqa bati deqa Qotei na lanġ goge qaji inġi bole bole ninġi e ti egwas. Deqa Kristen gate, ninġi wau endegjiy. ² Ninġi Qotei aqa tamo unġasari nanġi gegerere taqatnjriy. Nanġi kaja bul unub deqa Qotei na nanġi joqsiqa nunġo banġ di atej. Qotei na ninġi wau di enġej deqa ninġi are bole na wauoqniy. Tamo qudei na ninġi sinġila na waingibqa ninġi deqa wau di ojaib. Ninġi silali qa osib wau di ojaib. ³ Ninġi nunġo segi ñam soqtosib Qotei aqa tamo unġasari nanġi njirin na taqatnjraib. Qotei na nanġi joqsiqa nunġo banġ di atej deqa ninġi kumbra bole na ti lawo na ti nanġi taqatnjriy. Yimqa nanġi nunġo kumbra di unsib ninġi daurnġwab. ⁴ Ninġi kumbra degyibqa mondoġ kaja nanġo Mandor Koba a lanġ qureq na brantimqa bati deqa ninġi awai tulaġ boledamu oqab. Awai di ugeqa keresai. Gaigai sqas.

Iga gago segi walwel gegerere taqatqom

⁵ O anġro wala, ninġi Kristen gate nanġo sorgomq di soqniy. O ijo was kalil, ninġi nunġo segi ñam aguq atoqniy. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenġrenjyeb unu, “Tamo unġasari nanġo segi ñam soqteqnu qaji nanġi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo unġasari nanġo segi ñam aguq ateqnu qaji nanġi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.” ⁶ Deqa ninġi nunġo segi ñam aguq atoqnsib Qotei sinġila ti unu qaji aqa sorgomq di soqniy. Yimqa bati kereamqa a na nunġo ñam olo soqtetnġwas. ⁷ Qotei a gaigai ninġi qa are koba qaleqnu. Deqa ninġi na nunġo gulbe kalil oqnsib Qotei aqa banġ di uratoqniy.

⁸ Niŋgi nuŋgo segi walwel geregere taqatosib ŋam atoqnsib soqniy. Laion naŋgi tulaŋ leleŋoqnsib tamo ŋumoqnsib uyeqnuub dego kere nuŋgo jeu tamo Satan a gaigai tamo uŋgasari naŋgi padaltnjrqajqa ŋamoqnsiq laqnu. ⁹ Deqa niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo singilatoqnsib Satan gotranjoqniy. Niŋgi qalie, niŋgi jaqatiŋ eqnub dego kere Qotei aqa tamo uŋgasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgi degsib jaqatiŋ eqnub. ¹⁰ Qotei a iga qa are boleiyqajqa utru. A Kristus Yesus aqa ŋam na niŋgi metŋgej deqa mondoŋ niŋgi Kristus ombla aqa rian ti so bole gaigai sqab. Deqa niŋgi mandamq endi sokiŋala jaqatiŋ oqnsib koboamqa Qotei na niŋgi olo boletŋgosim singilatŋgimqa niŋgi gaigai singila na tigelesqab. ¹¹ Qotei a bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

Anjam mutu qudei

¹² Anjam truquyala endi Sailas na e aqaryaibosiqqa neŋgreŋyosiq nuŋgoq qarinyqo. E qalieonum, Sailas a gago Kristen was bole. O ijo was, Qotei a niŋgi qa are boleiyeqnu. E nuŋgo areqalo tigeltetŋgitqa aqa kumbra di niŋgi geregere ojsib tigelesoqniy. E aqa kumbra deqa are qalsim anjam endi neŋgreŋyonum.

¹³ Kristen was naŋgi Babilon qureq di Qotei qa loueqnub qaji naŋgi na niŋgi kaiyeiŋgonub. Aqi naŋgi niŋgi ti Qotei na giltŋgej. Mak a dego niŋgi kaiyeiŋgwo. Mak a ijo aŋgro bul. ¹⁴ Niŋgi na nuŋgo Kristen was kalil naŋgi segi segi kundoqnijsib qalaqalaiyo kumbra osornjriy. Niŋgi kalil Kristus beteryejunub deqa niŋgi lawo na soqniy. Bole.

2 PITA

¹ E Saimon Pita. E Yesus Kristus aqa wau tamo. A na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Yesus Kristus a gago Qotei. A kumbra bole yeqnu qaji tamo. A iga padalo sawaq na elenjej. Ningi iga ti Yesus qa gago areqalo singilateqnum. ² Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei wo nanqi aiyel qa bole qalieonub. Deqa Qotei a ningi qa are tulan boleiyosim nunqo are latetjgame.

Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari tintinj unub

³ Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. Iga a qa bole qalieonum deqa a na iga nambale qa ti Qotei aqa kumbra qa ti tulan keretgej. Osiqa aqa segi rian na ti so bole na ti iga metgej. ⁴ A na lan qure qa inji bole bole iga egej. A nami inji di iga egwa marej. Inji di tulan boledamu. Mandam tamo ungasari nanqi kumbra uge uge yqajqa are prugnreqnu. Kumbra dena nanqi ugetnjreqnu. Deqa ijo was, ningi kumbra di uratosib Qotei aqa segi kumbraq di soqniy.

⁵ Ningi Yesus qa nunqo areqalo singilateqnum deqa ningi kumbra bole bole yqajqa waukobaoqniy. Osib dena ningi Qotei qa bole qalieosib soqniy. ⁶ Osib dena ningi nunqo segi jejamu geregere taqatoqniy. Osib dena ningi gulbe qoboioqnsib singila na tigelesoqniy. Osib dena ningi Qotei aqa kumbraq di sosib walweloqniy. ⁷ Osib dena ningi nunqo Kristen was nanqi geregereinjroqniy. Osib dena ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy.

⁸ Kumbra bole deqaji nunqoq di tulan kobaoqneme. Amqa ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus qa bole qalieqab. Nunqo qalie di lounqqa keresai. Qalie di nunqoq di tulan singilaoqnsim gei gargekoba atelenqas. ⁹ Kumbra bole deqaji tamo qudei nanqoq di sosai deqa nanqi nam qandimo bul unub. Nanqi geregere nam atqa keresai. Bole, Qotei a nami tamo nanqi di nanqo une kobotetnjrej. Ariya nanqi deqa olo are wahnjreqnu. ¹⁰ O ijo was kalil, Qotei a nami ningi giltngosiq metngej deqa ningi aqa segi tamo ungasari tintinj sqajqa singilaoqniy. Ningi degyqab di ningi ulonqqa keresai. ¹¹ Qotei na gam waqtetngogonimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenjej qaji a nunqo Mandor Koba sosim ningi taqatngimqa ningi so bole gaigai sqab.

¹²⁻¹³ Bole, ningi ijo anjam endi qalieosib Qotei aqa anjam bole kalil singila na ojejunub. Ariya ningi ijo anjam endeqa olo are wahnqaim deqa e mandamq endi sosiy bati gaigai ningi mernqoqnsiy nunqo areqalo tigeltetngogonqai. E kere degyeqnum. ¹⁴ E qalieonum, sokiñala e ijo jejamu uratosiy moiqa. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na e degsi merbej. ¹⁵ Deqa e ijo anjam endi ningi mernqoqnsiy. Mernqoqnsiy bunuqna e moiytqa ningi ijo anjam endeqa gaigai are qaloqnsib sqab.

Qotei a Yesus ñam kobaquja yej

¹⁶ Iga nami gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila qa ti a bqajqa bati qa ti ningi anjam mernqeqnam ningi quoqneb. Iga anjam di mernqoqnem bati deqa iga mandam tamo nanqo sa anjam dauryosiaoqnem. Iga segi na Yesus aqa rian ti manwa ti unsim deqa ningi sainqoqnem. ¹⁷ Iga endegsi unem. Abu Qotei na Yesus ñam koba yosiqqa aqa segi rian ti manwa ti Yesus aqaq di atej. Osiqa Yesus qa endegsi marej, “Endi ijo Anqro e na qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa tulan arebolebolebeqnu.” ¹⁸ Iga Qotei aqa getento manaq di Yesus ombla sonamqa Qotei a lan goge na anjam di marnaq iga quem. ¹⁹ Deqa iga bole qalieonum, Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqo anjam nami maroqneb qaji di anjam bole. Deqa ningi nanqo anjam di torei ojiy. Ningi ojgab di bolequja. Nanqo anjam di wanjal bul sawa ambruq di pulonqeqnu. Pulonqosiqqa nebe qa burbas oqeqnu dego kere nunqo are miligiq di suwanqeqnu.

²⁰⁻²¹ O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi nami anjam maroqneb nengrenq di unu. Nanqo anjam maroqneb qaji di nanqi mandam tamo nanqo areqalo na marosiaoqneb. Mondor Bole na nanqo areqalo tigeltetnjreqnaqa nanqi Qotei aqa medabu oqnsib anjam maroqneb.

2

Bunuqna tamo qudei nanqi bosib gisanj anjam koba maroqnqab

¹ Bole, gisanj anjam maro tamo nanqi Israel nanqo ambleq na tigelosib anjam maroqneb. Nanqi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Bunuqna nunqo ambleq na dego tamo deqaji nanqi lumu tigelosib gisanj anjam koba ningi mernqoqnqab. Yimqa ningi qudei nanqo anjam dauryosib padalqab. Tamo nanqi dena Gate Koba Yesus nami nanqi awainjrej qaji a qoreiyocnqab. Deqa mondonj nanqi urur padalqab. ² Gisanj tamo nanqi di kumbra uge uge yoqniyqa tamo ungasari gargekoba nanqi na nanqo kumbra di dauryosib Qotei aqa gam

bole misilinjyqab. ³ Gisañ tamo nanği di mamaul ani deqa nanği bosib nunęo silali ingi ingi gisañ na yaingocnqab. Tulañ nami Qotei na gisañ tamo nanği di peginjrqqa bati atsiqa nanği qa endegsi marej, “E nanği padaltnjrougetqai.” Od, tamo nanği di bole padalqab. Qotei a nanği padaltnjrqqa bati qa tarineqnu.

⁴ Niņgi qalie, nami lañ anęro qudei nanği une atoqneb. Deqa Qotei na nanği uratnjrosai. A nanği osiqa sub guma kobaq di breinjrej unub. Sub di ambru koba. Sub dia namyuwo unu. Dia lañ anęro nanği tarinesocnqbqa mondoñ Qotei a nanęo une qa peginjrsim awai uge enjrqas. ⁵ Tamo unęasari Noa aqa bati qa soqneb qaji nanği Qotei qoreiyeb deqa Qotei na nanği dego uratnjrosai. A nanği padaltnjrej. Awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa dena Qotei na nanği padaltnjrej. Ariya Qotei a Noa padaltosai. Noa a Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo unęasari nanği endegsi minjroqnej, “Niņgi kumbra bole dauryocniy.” Deqa Qotei na Noa a ti tamo unęasari 7 nanği ti geregere taqatnjrnaqa nanği bole soqneb. ⁶ Sodom qure ti Gomora qure ti nanği dego Qotei na padaltnjrqqa marsiqa namyuwo qarinyonaqa aisiq nanği koitnjrnaq nanği torei padalekriteb. Deqa bunuqna tamo unęasari nanği Sodom Gomora ti nanği qa are qaloqnsib ulaocnqab. Osib Qotei qoreiyqa uratqab. ⁷ Lot a kumbra bole yoqnej deqa a Sodom qureq di sosisqa tamo uge uge nanği kumbra ugeteqnabqa di unoqnsiqa are gulbekobaiyoqnej. Deqa Qotei na Lot olo osiqa sawa boleq di atnaqa a padallosai. ⁸ Lot aqa kumbra bolequja. A Sodom qureq di bati gaigai nanęo kumbra uge unoqnsiq nanęo anjam uge dego quoqnej. Aqa are miligi tulañ boledamu deqa nanği Qotei aqa dal anjam gotranjyeqnaqqa di unoqnsiq a prugugetoqnsiqa are tulañ jaqatinj kobaiyoqnej. ⁹ O ijo was niņgi quiy. Tamo Koba Qotei a nami kumbra kalil di yoqnej deqa iga qalieonum, tamo unęasari bini Qotei dauryeqnub qaji nanği gulbe iteqnabqa a na nanği elenqa kere. Nanği elenqajqa gam di Qotei a segi qalie bole. Tamo uge uge nanęo kumbra dego Qotei a qalie bole. Deqa mondoñ a na nanği peginjrsim awai uge enjrqas. ¹⁰ Tamo qudei nanği kumbra tulañ uge uge yeqnub deqa nanği awai ugedamu oqab. Tamo nanği di sambala kumbra tulañ jigat yoqnaqjqa are prugnreqnu. Osib nanği endegsib are qaleqnu, “Tamo Koba Qotei aqa anjam kalil laña sa anjam. Deqa iga dauryqasai.”

Gisañ anjam maro tamo nanęo kumbra tulañ uge. Nanği kumbra endeqaji yeqnub. Nanği diqocnsib nanęo segi areqalo dauryeqnub. Nanği lañ anęro kokba nanği misilijnjrqajqa ulaosaieqnu. ¹¹ Lañ anęro qudei nanği tulañ singila koba ti unub deqa nanği na lañ anęro kokba nanği di bunjreqnub. Ariya lañ anęro singila ti unub qaji nanği di diqosaieqnu. Nanği gisañ anjam maro tamo nanği bul sai. Deqa nanği Tamo Koba Qotei aqa ulatamq di lañ anęro kokba nanği misilijnjrosaiqnu.

¹² Gisañ tamo nanği di wagme juwañ bul tulañ nanarioqnsib laqnu. Nanği nanęo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Anjam nanği poinjrosai qaji di nanği olo misilijyeqnu. Iga wagme juwañ nanği ojelenoqnsim nımeqnum dego kere mondoñ Qotei na gisañ tamo nanği di nımogetqas. ¹³ Nanği kumbra uge uge yeqnub deqa bunuqna nanği gulbe koba itqab. Nanęo kumbra agiende. Nanği qanam jige alańkobaoqnsibqa ya uge uyoqnsib nanarieqnu. Nanği kumbra di yqajqa tulañ areboleboleinjreqnu. Nanği niņgi ti iņgi uyoqnsib dena nunęo nıam ugetoqnsib niņgi jiga enęeqnu. Nanği gisañ kumbra dauryqajqa tulañ areboleboleinjreqnu. ¹⁴ Nanği gaigai unja qa mamaulnjreqnu deqa nanği sambala kumbra yqajqa are koba unu. Nanği une yoqnaqjqa tulañ arearetnjreqnaqa olo uratosaiqnu. Nanği na tamo qudei areqalo aiye aiyelteqnu qaji nanği walawalainjreqnabqa nanği daurnjroqnsib une yeqnub. Gisañ tamo nanği di tamo qudei nanęo iņgi iņgi qa mamaulnjreqnu. Nanği kumbra di yqajqa qalie bole. Deqa Qotei na nanği torei padaltnjrqas. ¹⁵ Nanği Qotei aqa gam bole uratoqnsib nanarioqnsib laqnu. Osib nanği Beor aqa anęro Balam aqa gam dauryeqnub. Balam a nami kumbra uge yoqnsiqa silali oqajqa tulañ arearetoqnej. ¹⁶ Donki nanği anjam marqa keresai ariya donki bei a tamo bulosiqqa medabu waqtoşiqqa Balam aqa kumbra uge deqa njirntej. Onaqa Balam a qusiqa aqa nanari kumbra di olo uratej. Balam a nami gisañoqnsiqa maroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

¹⁷ Gisañ tamo nanği di ya sub bul jeño qaji. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nanği di babañ na tamo bole unub ariya nanği kumbra bole bei babtosaieqnu. Deqa mondoñ Qotei na nanği sawa ambruq di breinjrqas. Sawa di Qotei na nami nanği gereiyetnjrej unu. ¹⁸ Gisañ tamo nanği di medabu waqtoşnsib diqocnsib anjam uge uge mareleneqnu. Nanği na tamo unęasari qudei nanği walawalainjreqnabqa sambala kumbra yoqnsib nanęo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Tamo unęasari nanği di ya ya endi are bulyosib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanęo kumbra urateb. Ariya gisañ tamo nanği na nanği titnjreqnab nanği olo kumbra uge uge dauryeqnub. ¹⁹ Gisañ tamo nanği dena tamo unęasari nanği walawalainjroqnsib endegsib minjreqnu, “Niņgi iga daurgwab di kumbra bei na niņgi taqatnjgwa keresai. Deqa unęum, niņgi nunęo segi areqalo na kumbra

kiye yqa maroqnsib yoqniy.” Nanjo anjam di gisanj. Agi nanjo segi kumbra uge uge na nanj tulanj singila na ojoqnsiq nanji taqatnjreqnu. Ningi qalie, tamo bei aqa kumbra bei na a taqatesqas di a kumbra di aqa kanjal tamo bul sqas. ²⁰ Bole, tamo ungasari nanji di nami gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenjej qaji a qa bole qalieeb. Nanji degsib qalieeb deqa nanji mandam qa kumbra jigat kalil urateb. Ariya bini nanji puluosib kumbra jigat di olo dauryeqnub. Deqa kumbra dena nanji singila na ojesonaq nanjo so tulanj ugeeqnu. Nanjo so uge namij dego sai. Nanjo so olo tulanj ugedamueqnu. ²¹ Nanji nami kumbra bole qa gam qaliesai qamu di kere. Ariya nanji gam di qalieosib Qotei aqa anjam ojesoqneb. Ojesosib olo bini nanji anjam di qoreiyeqnub. Deqa mondonj nanji awai tulanj ugedamu oqab. ²² Tamo ungasari nanji di bauj ti bel ti bul. Yawo anjam endegi unu, “Bauj nanji njiloqnsib olo puluoqnsib nanjo njilo uyeqnu.” Yawo anjam bei dego unu, “Bel nanji yaq di yaloqnsib olo boqnsib jagiq di brineqnu.”

3

Tamo Koba Yesus a olo bqas

¹⁻² O ijo was bole, e nami anjam bei nengrenyosim nunjoq qarinyem. Bini e olo anjam endi nunjoq qarinyonum. Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji anjam palontoqneb. Tamo Koba Yesus agi iga elenjej qaji aqa wau tamo nanji dego anjam palontoqneb. E nunjoq areqalo tigeltetjgitqa ningi nanjo anjam deqa olo are qaliy. E deqa anjam endi nunjoq qarinyonum.

³ Ariya e na anjam kobaquja bei ningi merngit poinjem. Mondonj dijo bati jojomoqnmqqa meqe meqem tamo nanji boqnsib nanjo segi areqalo uge uge dauryoqnsib misilinj anjam endegsib maroqnqab, ⁴ “Qotei a nami marej, ‘Mondonj Kristus a olo bqas.’ Ariya a qabi unu? Ningi uniy. Gago moma utru nanji morejoqneb bosu bosiq agi bini iga degsi unum. Qotei a nami mandam atej agi bini mandam a degsi unu. Deqa Kristus a qabi unu?” ⁵ O ijo was, meqe meqem tamo nanji di tulanj nanariosib deqa nanji anjam degsib maroqnqab. Nami Qotei a anjam marnaqa laj brantej di nanji poinjrosai. Qotei a olo anjam marnaqa mandam a ya ambleq di brantej di dego nanji poinjrosai. ⁶ Noa aqa bati qa Qotei a olo marnaqa ya koba dosiqa mandam ya maqosiqa inji inji kalil padaltej. ⁷ Bini laj ti mandam ti tarinoqnsib unub. Tarinesoqnbqa mondonj Qotei a olo anjam marimqa nanji njamyuo na yusib koboqab. Bati deqa Qotei na tamo ungasari a qoreiyeqnub qaji nanjo une qa peginjrsim nanji torei padaltjnrqas.

⁸ O ijo was bole, ningi ijo anjam endeqa olo are walnjaiq. Qotei aqa areqalo agiende. Bati qujai a wausau 1,000 dego kere. Wausau 1,000 a bati qujai dego kere. Bati qujai ti wausau 1,000 ti nanji omba kerekere. ⁹ Ariya tamo qudei nanji endegsib mareqnu, “Tamo Koba Qotei a nami inji bole bole iga egwa marej. Kiyaaqa a inji di iga egwajqa tarinoqnsiq laja sokobaiyeqnu?” Di sai. Qotei na tamo bei padaltqajqa arearetosaieqnu. Deqa a ningi kalil are bulyqajqa marsiq lawo na ningi qa tarinoqnsiq unu.

Madam ti laj ti koboqab

¹⁰ Dijo bati brantimqa Tamo Koba a bajinj tamo bul urur boqujatqas. Bamqa bati deqa laj a ponosim koboqas. Inji inji kalil Qotei na atej qaji di dego njamyuo na tulanj kanjanjam yusib koboqab. Deqa mandam ti aqa inji inji kalil ti olo bunu sqasai. ¹¹ Ningi are qaliy. Inji inji inji kalil degsi koboqas deqa e ningi kumbra kiye dauryqajqa mernjwai? Od, ningi kumbra endi dauryiy. Ningi nunjoq segi jejamu Qotei yekritisib aqa segi kumbra boleq di soqniy. ¹² Sosib Qotei aqa bati koba brantqajqa deqa tarinoqniy. Bati di urur brantqajqa deqa ningi singila na wauoqniy. Bati di brantimqa laj a njamyuo na yusim koboqas. Inji inji kalil Qotei na atej qaji di dego njamyuo na tulanj kanjanjam yusib ya bulosib koboqab. ¹³ Qotei a nami endegi marej, “E na laj bunuj ti mandam bunuj ti gereiyqai.” A degsi marej deqa iga manwa di unqajqa tarinoqnsim unum. Laj bunujq dia, mandam bunujq dia kumbra bole tijntinj gaigai sqas.

Ningi nam atoqnsib Tamo Koba Yesus qa tarinoqnsib soqniy

¹⁴ O ijo was bole, ningi manwa di brantqajqa tarineqnu deqa ningi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa singila na wauoqniy. Osib ningi Qotei omba areqalo qujaitosib lawo na soqniy. Soqnb mondonj Qotei a nunjo kumbra di unqas. ¹⁵ Gago Tamo Koba a na iga elenqajqa deqa tarineqnu. Ningi di qalieqajqa deqa e anjam endi nengrenyonom. Gago was bole Pol a dego Qotei na powo yeqnaqa anjam deqaji nengrenyoqnsiq nunjoq qarinyoqnej. ¹⁶ Pol a gaigai anjam deqaji nengrenyoqnej. Bole, Pol aqa anjam qudei iga poigwajqa wau koba. Deqa nanari tamo qudei Yesus qa nanjo areqalo singilatosai qaji nanji Pol aqa anjam di bubulyoqnsibqa ugeugeiyeqnub. Osib Qotei aqa anjam kalil nengrenj di unu qaji di dego ugeugeiyeqnub. Deqa mondonj nanji tulanj padalougetqab.

¹⁷ O ijo was bole, ningi qalie, manwa kalil di brantqas. Deqa ningi geregere nam atoqniy. Ningi nam atqasai di dal anjam gotranyo qaji tamo nangi bosib ningi gisanqosib titngibqa ningi singila na tigelesqa uratosib ulorjo uge. ¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga eleyen qaji a ningi qa are boleiyeqnu. Ningi a qa qalieonub. Nunqo qalie di kobaqjaeme. Yim Yesus a olo ningi qa are tulan boleiyonqas. A rian ti nam koba ti unu deqa bini bati endi iga aqa nam soqtoqnqom. Osim bati gaigai aqa nam soqtoqnsim sqom. Bole.

1 JON

Anjam a boleq donaqa iga unem

¹ Anjam a nambile unu. Anjam di nami soqnej. Anjam di iga quoqnem. Gago nãdamu na unoqnem. Gago ban na dego ojoqnem. ² Nambile di boleq donaqa iga unem. Nambile di gaigai sqas. Nambile di aqa Abu wo sosiqa boleq donaqa iga unem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. ³ Iga Anjam di gago nãdamu na unoqnem. Iga a quoqnem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. Di kiyaaqa? Ningi iga ti beterosim are qujaitosim sqajqa deqa. Agi ningi iga ti Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanqi aiyel beternjrsim nanqi koba na are qujaitosim unum. ⁴ Iga ningi ti tulan areboleboleigwajqa deqa iga anjam endi nengrenyosim nunjoq qarinyonum.

Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walweloqnqom

⁵ Yesus Kristus a anjam endegsi mergonaq iga quem, "Qotei a pulon bul. Ambru bei aqaq di sosai." Iga anjam di qusimqa agi ningi olo merngeqnum. ⁶ Iga marqom, "E Qotei beteryosim a ombla are qujaitosim unum." Degsi marsimqa ariya iga olo ambrud di walwelqom di iga gisanjeqnum. Iga kumbra bole dauryosaieqnum. ⁷ Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walwelqom di iga Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi ti beterosim are qujaitosim sqom. Degsi sqom di Qotei aqa Niri Yesus aqa leñ aiyej qaji dena gago une kalil yansetgimqa iga aqa nãgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

⁸ Iga marqom, "E une yosaieqnum." Degsi marqom di iga gago segi jejamu gisanjeqnum. Deqa anjam bole gago are miligiq di sqa keresai. ⁹ Ariya iga gago segi une babtosim marqom, "Od, e une ti." Degsi marqom di Qotei a iga uratgwasai. A kumbra bole tintin dauryosim gago une yansetgwas. Osim gago kumbra uge kalil taqal waiyimqa iga aqa nãgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. ¹⁰ Iga marqom, "E nami une yosaiqnem." Degsi marqom di iga Qotei aqa nãm ugetoqnsim a gisanj tamo qa minjobuleqnum. Deqa aqa anjam gago are miligiq di sqa keresai.

2

Yesus a gago aqaryaigo tamo

¹ O ijo angro kiñilala, ningi une yoqnaib deqa e anjam endi nengrenyosim nunjoq qarinyonum. Ariya ningi qudei une yibqa aqaryaigo tamo Yesus Kristus a na ningi aqaryaingwas. Yesus agi aqa Abu ombla sosiqa gaigai kumbra bole tintin yeqnu. ² A gago une kobotetgosim Qotei aqa minjin taqal waiyqajqa bej. A iga segi une kobotetgwajqa bosai. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi dego une kobotetnrqajqa bej.

Tamo a Qotei qa qalieqas di a Qotei aqa anjam dauryoqnqas

³ Iga kiyersi endegsi qalieqom, "Bole, iga Qotei qa qalieonum"? E ubtosiy marqai. Iga Qotei aqa dal anjam dauryoqom dena iga bole qalieqom.

⁴ Tamo bei a marqas, "E Qotei qa qalieonum." Degsi marqas ariya a Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Deqa tamo di a gisanj tamo. Aqa are miligiq di anjam bole sosai. ⁵⁻⁶ Ariya tamo bei a Qotei aqa anjam dauryoqnqas di Qotei aqa qalaqalaiyqo kumbra tamo di aqa are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnqas.

Tamo bei a marqas, "E Qotei beteryejunum." A degsi marqas di a kumbra kalil Yesus yoqnej qaji di dauryosim yoqnome. Iga degyqom di iga qalieqom, iga Qotei beteryejunum. ⁷ O ijo was bole, dal anjam e nengrenyosim qaji endi dal anjam bunuj sai. Endi dal anjam namij ningi nami quoqneb qaji. ⁸ Ariya dal anjam e nengrenyosim qaji endi dal anjam bunuj dego. A anjam bole. A Kristus aqaq di sosiqa nunjoq di dego unu. Di kiyaaqa? Ambru a koboqa laqnaqa suwan a olo branteqnu deqa.

⁹ Tamo bei a marqas, "E suwanjoq di unum." Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was qudei nanqi jeutnjreqnu. Deqa tamo di a suwanjoq di sosai. A ambrud di unu. ¹⁰ Tamo bei na aqa Kristen was nanqi qalaqalainjroqnqas di iga unsim qalieqom, bole, tamo di a suwanjoq di unu. Deqa une bei na a ulontosaieqnu. ¹¹ Ariya tamo bei na aqa Kristen was qudei nanqi jeutnjrqas di iga unsim qalieqom, tamo di a ambrud di sosiq walweleqnu. Ambru na aqa nãdamu getentetqo deqa a sawa qabiteqnu di a qalieqasai.

¹² O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Kristus aqa nãm na Qotei a nunjoq une kalil kobotetnjej. E deqa anjam endi nengrenyosim nunjoq qarinyonum.

¹³ O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nengrenyosim nunjoq qarinyonum.

O angro wala, ningi Satan gotranjeqnu. E deqa anjam endi nengrenyosim nunjoq qarinyonum.

¹⁴ O ijo angro, ningi Abu qa qalieonub. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

O angro wala ningi quiy. Qotei aqa anjam nungoq di unu deqa ningi singila ti sosib Satan gotranyeqñub. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

Ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib

¹⁵ O ijo was, ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib. Tamo a mandam endeqa kumbra qalaqalaiyqas di a Abu qalaqalaiyqa keresai. ¹⁶ Mandam qaji tamo ungasari nanngo kumbra agiende. Nanngi nanngo segi jejamu qa are prugnjqreñnaqa ñoro koba oqajqa mamaunjqreñnaqa tulan diqoqñsib laqñub. Kumbra di Abu aqag na bosai. Di mandam endeqa kumbra. ¹⁷ Mandam endi koboqas. Mandam endeqa are prugyoqa ti mamaulyoqa ti dego koboqab. Ariya tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqñqas di a gaigai sqas.

Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanngi branteqñub

¹⁸ O ijo angro, diño bati jojomqo. Ningi nami queb, Kristus aqa jeu tamo kobaquja a bqas. Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanngi branteqñub. Deqa iga qalieonum, diño bati jojomqo. ¹⁹ Jeu tamo nanngi di gago ambleq di sosib olo iga uratgosib jaraiyeb. Di kiyaqqa? Nanngi gago Kristen was bolesai deqa. Nanngi gago Kristen was bole qamu nanngi iga koba na unum qamu. Ariya nanngi iga uratgosib jaraiyeb deqa iga qalieonum, nanngi gago Kristen was bolesai.

²⁰ Ningi Qotei aqa Mondor Bole ejunub deqa ningi kalil powo ti unub. ²¹ E anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum. Di kiyaqqa? Ningi anjam bole qalieonub deqa. Ningi anjam bole qaliesai e deqa are qalsim anjam endi nenngrenyosai. Ningi qalie, anjam bole ti gisan anjam ti ombla kerekere sai. Anjam bole na gisan anjam bei babtqa keresai. ²² Gisan anjam maro tamo nanngi tal qabe? E ningi mernjwai. Tamo nanngi di endegsib mareqñub, “Yesus a Kristus sai.” Nanngi deqsib maroqñsib deqa nanngi Abu Qotei aqa Niri wo qoreiyeqñub. Osib Kristus jeuteqñub. ²³ Tamo a Qotei aqa Niri qoreiyqas di a Abu dego qoreiyqas. Tamo a Qotei aqa Niri qa aqa areqalo singilatqas di a Abu qa dego aqa areqalo siñgilatqas.

Qotei aqa Mondor na ningi anjam bole mernjgeqñu

²⁴ Anjam ningi nami quoqñeb qaji di ningi olo singila na ojesoqñiy. Ojesqab di ningi na Abu Qotei aqa Niri wo beternjrsib nanngi ti sqab. ²⁵ Nami Kristus na iga endegsi mergonaq quem, “E ningi ñambile engitqa ningi ñambile gaigai sqab.”

²⁶ O ijo was kalil, gisan tamo nanngi na ningi gisanjwajqa laqñub. E deqa are qalsim anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum. ²⁷ Ningi Kristus aqa Mondor eb agi nungoq di unu deqa ningi powo qa truquosaieqñub. Deqa e anjam bei totoryosiy ningi mernjwasai. Mondor a segi na anjam kalil ningi mernjgeqñu. Mondor aqa anjam di gisan sai. Di anjam bole. Deqa ningi Mondor aqa anjam di qusib poinjim Kristus beteryosib soqñiy.

Iga Qotei aqa segi angro tintin unum

²⁸ Od, ijo angro kiñilala, ningi Kristus beteryosib soqñiy. Ningi degyqab di mondon a olo brantimqa ningi jemanjwasai. Ningi are siñgilatosis aqa ulatamuq di tigelesqab. ²⁹ Ningi qalie, Kristus aqa kumbra kalil tulan bole. Deqa ningi endegsib qalieoiy, tamo kalil kumbra bole yeqñub qaji nanngi Qotei aqa segi angro tintin unub. Nanngi olo ñambabobulosib Qotei aqa angro branteb.

3

¹ Gago Abu Qotei na iga tulan qalaqalaieqñu. A na iga aqa segi angro sqa marsiq giltgej deqa iga aqa angro tintin unum. Mandam qaji tamo nanngi Qotei qa qaliesai. Deqa nanngi iga qa dego qaliesai. ² O ijo was bole, iga Qotei aqa segi angro unum. Ariya mondon iga kiyersim sqom di iga geregere qalieosai unum. Iga qalie, Yesus a olo bamqa iga a unsim iga a bul sqom. ³ Tamo ungasari kalil Yesus bam unqajqa tarineqñub qaji nanngi nanngo une olo urateqñub. Deqa nanngi Qotei aqa ñamgalaq di jiga saiqoji unub. Agi Yesus a segi jiga saiqoji unu dego kere.

⁴ Une atqajqa kumbra ti dal anjam gotranjqajqa kumbra ti di ombla kerekere. Deqa tamo ungasari une ateqñub qaji nanngi Qotei aqa dal anjam gotranyeqñub. ⁵ Ningi qalie, Yesus a gago une kobotqa bej. A segi une saiqoji. ⁶ Tamo bei a Yesus beteryesqas di a une atoqñqasai. Tamo bei a une atoqñqas di iga poigwas, a Yesus unosaiqñu. A Yesus qa qaliesai dego.

⁷ O ijo angro kiñilala, ningi geregere ñam atoqniy. Tamo bei na bosim ningi gisanjo uge. Ningi quiy. Tamo nanqi kumbra bole tintin dauryeqnub qaji nanqi tamo bole tintin unub. Yesu a tamo bole tintin unu dego kere. ⁸ Satan a nami une atoqnsiq boqnej agi bini a degyeqnu. Deqa tamo ungasari une ateqnub qaji nanqi Satan aqa angro unub. Ariya Qotei aqa Niri a Satan aqa wau kobotqa bej. ⁹ Tamo bei a olo ñambabobulosim Qotei aqa segi angro brantqas di a une atoqnqasai. Aqa are miligiq di Qotei aqa segi ñambile unu deqa a une atoqnqqa keresai. Di kiyaaqa? A Qotei aqa segi angro unu deqa. ¹⁰ Tamo bei a Qotei aqa angro unu kiyo a Satan aqa angro unu kiyo di iga kiyersi qalieqom? E ubtosiy marqai. Tamo ungasari kumbra bole tintin dauryosaieqnu qaji nanqi Qotei aqa angro sai. Tamo ungasari nanjo Kristen was nanqi qalaqalainjrosaeqnu qaji nanqi dego Qotei aqa angro sai.

Yesu na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej

¹¹ O ijo was kalil, iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di ningi nami queb. ¹² Deqa iga Kein aqa kumbra dauryqasai. Kein a Satan aqa tamo soqnej. A na aqa was Abel qalnaq moiyej. Kiyaaqa a na aqa was qalnaq moiyej? Utru agiende. A kumbra uge yoqnej deqa. Ariya Abel a kumbra bole tintin yoqnej.

¹³ O ijo was, mandam qaji tamo nanqi na ningi jeutnjoqniqqa ningi deqa prugosib ulaaib. ¹⁴ Iga gago Kristen was nanqi qalaqalainjreqnum deqa iga endegsi qalieonum, iga padalqa gam uratosim ñambile gaigai sqajqa gamq di unum. Ariya tamo nanqi nanjo Kristen was nanqi qalaqalainjrosaeqnu qaji nanqi padalqa gamq di unub. ¹⁵ Tamo nanqi nanjo Kristen was nanqi jeutnjqeqnu qaji nanqi leñ ojo tamo bul unub. Ningi qalie, leñ ojo tamo nanqi ñambile gaigai sqa keresai. ¹⁶ Yesu a aqa segi ñambile uratosiq iga qa moiyej. Aqa kumbra dena a na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej. Deqa iga dego gago segi ñambile uratosim gago Kristen was nanqi qa morenqom. ¹⁷ Tamo bei a mandam endeqa inqi inqi koba koroyosimqa ariya aqa Kristen was bei inqi saiqoji soqnim unsim a aqaryaiyqasai di iga endegsi qalieqom, Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra tamo di aqa are miligiq di sosai. ¹⁸ O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Iga laña anjam maro na Kristen nanqi qalaqalainjqom di keresai. Iga kumbra bole dego turtosim enjqroqom di kere.

Iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom

¹⁹⁻²⁰ Iga tamo ungasari nanqi qalaqalainjqom di iga endegsi qalieqom, iga anjam bole dauryeqnum. Deqa gago une bei na iga are gulbetetgwas di unqum, iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom. Qotei aqa qalie kobaquja. Aqa qalie dena gago are tulan bunyejunu. ²¹ O ijo was bole, gago une bei na iga are gulbetetgwasai di iga are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. ²² Osim iga inqi bei qa Qotei pailiyimqa a gago pailyo qusim inqi di egwas. Di kiyaaqa? Iga aqa dal anjam dauryoqnsim kumbra a areareqnu qaji di yeqnum deqa. ²³ Qotei aqa dal anjam agiende. Iga aqa Niri Yesu Kristus aqa ñam qa gago areqalo singilatosim segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Qotei aqa dal anjam di a na nami iga mergonaq quem. ²⁴ Tamo bei a Qotei aqa dal anjam dauryqas di a Qotei beteryesqas. Qotei a kamba dego tamo di beteryesqas. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, Qotei a iga beterejunu.

4

Ningi na mondor kalil nanqi peginjroqniy

¹ Tamo gargekoba nanqi mandamq endi laqnsibqa endegsib mareqnu, “Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” O ijo was bole, nanjo anjam di gisan. Deqa ningi nanjo anjam di nunjo areqaloq di singilataib. Ningi na mondor kalil nanqi geregere peginjroqnsib dena ningi qalieqab, nanqi Qotei aqaq na beqnu kiyo sai kiyo. ² Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti unub qaji nanqi endegsib mareqnu, “Yesu Kristus a tamo bulyosiqqa mandamq aiyej.” Dena ningi qalieqab, tamo ungasari nanqi di Qotei aqaq na beb. ³ Ariya Yesu a tamo bulyosiqqa mandamq aiyej anjam di tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanqi saideqnu. Dena ningi qalieqab, tamo ungasari nanqi di Qotei aqaq na bosai. Nanqi mondor uge ti unub. Mondor uge di Kristus aqa jeu tamo kobaquja aqa segi mondor. Ningi nami queb, mondor uge di a bqas. Agi a bosiq mandamq endi laqnu.

⁴ O ijo angro kiñilala, ningi Qotei aqaq na beb. Qotei aqa Mondor a nunjoq di unu deqa ningi na gisan anjam maro tamo nanqi gotranjqeqnu. Qotei aqa Mondor a na mondor agi mandam tamo nanjoq di unu qaji a tulan bunyeqnu. ⁵ Gisan anjam maro tamo nanqi di mandamq endena branteb deqa nanqi mandam qa segi anjam mareqnu. Mareqnuab mandam tamo nanqi nanjo anjam quoqnsib dauryeqnu. ⁶ Iga Qotei aqaq na bem deqa tamo ungasari Qotei qa qalieonub qaji nanqi gago anjam quetgeqnu. Ariya tamo ungasari Qotei qa qaliesai qaji nanqi gago anjam quetgosaieqnu. Kumbra dena iga anjam bole qa Mondor ti gisan mondor ti nanqi peginjroqnsim nanqi qa poiqeqnu.

Iga Qotei qalaqalaiyqom di iga Kristen nanji dego qalaqalainjrqom

⁷ O ijo was bole, Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga gago Kristen was nanji qalaqalainjrqom. Tamo kalil qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub qaji nanji olo nambabobulosib Qotei aqa segi angro tintin unub. Deqa nanji Qotei qa qalieonub. ⁸ Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa tamo bei a qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di a Qotei qa qalieqa keresai. ⁹ Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na a qarinyonaq mandamq aiyej. Deqa iga aqa nam na nambile gaigai sqom. Kumbra dena iga orsovej, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. ¹⁰ Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga endegsi are qalqasai, iga namoqna Qotei qalaqalaiyem. Di sai. Qotei a namoqna iga qalaqalaigej. Osiqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aisiqa gago une kobotetgosiqa Qotei aqa minjin taqal waiyej.

¹¹ O ijo was bole, Qotei na iga degsi qalaqalaigeqnu deqa iga kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom. ¹² Iga nami Qotei aqa ulatamu unosaiqnem. Ariya iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom di Qotei a gagoq di beteresoqnimqa aqa qalaqalaiyo kumbra di gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnas.

¹³ Iga kiyersim qalieqom, Qotei a gagoq di beteresonaqa iga kamba dego a beterye-junum? E ubtosiy marqai. Qotei na aqa Mondor iga egej dena iga qalieqom. ¹⁴ Abu na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanji elenqa osiq deqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej. Aqa kumbra di iga unsim deqa saqnsim laqnum. ¹⁵ Tamo bei a endegsi marqas, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Degsi marqas di Qotei na a beteryesqas. Yimqa a dego Qotei beteryesqas. ¹⁶ Iga qalieonum, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. Qalieosim deqa iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum.

Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a na Qotei beteryesqas. Yim Qotei a dego tamo di beteryesqas. ¹⁷ Beteryesoqnim qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnas. Bole, iga mandamq endi unum. Ariya iga Yesus bulosim unum deqa mondon Qotei na iga pegigwa batiamqa iga are singilatosim aqa ulatamuq di tigelesqom. ¹⁸ Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a ulaqasai. Aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra tulan kobaoqnsiq singilaeqnu deqa ulaqajqa kumbra aqaq di sosai. Ulaqajqa kumbra aqa utru agiende. Tamo bei a are qaleqnu, “Mondon Qotei na e nɔlawotbosim awai uge ebqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa a ulaeqnu. A degsi ulaeqnu deqa iga qalieonum, aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra singilaosaiunu.

¹⁹ Iga gago Kristen was nanji qalaqalainjreqnum. Di kiyaqqa? Qotei a namoqna iga qalaqalaigej deqa. ²⁰ Tamo bei a marqas, “E Qotei qalaqalaiyeqnum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was nanji jeutnjreqnu. A na nanji qalaqalainjrosaiqnu. Deqa tamo di a gisanj tamo. A na aqa Kristen was agi nanjo ulatamu gaigai uneqnu qaji nanji qalaqalainjrosaiqnu. Deqa iga qalieonum, a Qotei agi aqa ulatamu nami unosaiqnej qaji a dego qalaqalaiyqa keresai. ²¹ Tamo a Qotei qalaqalaiyqas di a aqa Kristen was nanji dego qalaqalainjreme. Dal anjam di iga Yesus aqaq na em.

5

Iga mandam endeqa singila gotranjoqnum

¹ Yesus a segi Kristus. Tamo nanji degsib maroqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilatqab di nanji olo nambabobulosib Qotei aqa angro tintin sqab. Tamo nanji Abu qalaqalaiyqab di nanji aqa angro nanji dego qalaqalainjrqab. ² Iga Qotei qalaqalaiyosim aqa dal anjam dauryqom di iga qalieqom, iga Qotei aqa angro nanji dego qalaqalainjreqnum. ³ Qotei qalaqalaiyqajqa kumbra agiende. Iga aqa dal anjam dauryqom. Iga aqa dal anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. ⁴ Tamo nanji olo nambabobulosib Qotei aqa segi angro unub qaji nanji mandam endeqa singila gotranjoqnaq. Od, iga Qotei qa gago areqalo singilatqom di iga qoto bunyoqnsim mandam endeqa singila gotranjoqnoqom.

Qotei na aqa Niri qa anjam babtej

⁵ Tamo kiyero nanji mandam endeqa singila gotranjoqnaq? E ubtosiy marqai. Tamo nanji di mareqnu, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Nanji degsib maroqnsib Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu deqa nanji segi mandam endeqa singila gotranjoqnaq. ⁶ Yesus Kristus a bosiqqa ya na yanso ej. Osiqa namburbasq di moinaqa aqa lej aiyej. A ya na yanso oqajqa deqa segi bosai. A moiymqa aqa lej aiqajqa deqa ti bej. Qotei aqa Mondor a anjam bole qa utru. A Yesus Kristus aqa anjam babteqnu. ⁷ Tamo qalub nanji Yesus aqa anjam babteqnu. ⁸ Tamo qalub agiende. Mondor ti ya ti lej ti nanji qalub anjam qujaitosib Yesus aqa anjam babteqnu.

⁹ Tamo lanaj nanji iga anjam mergwab di iga qusim marqom, bole. Ariya Qotei na aqa segi Niri qa anjam iga mergeqnu. Anjam dena tamo lanaj nanjo anjam tulan bunyejumu. ¹⁰ Tamo nanji Qotei aqa Niri qa nanjo areqalo singilatqab di nanji aqa anjam dego nanjo

are miligiq di atib sqas. Ariya tamo nanği Qotei aqa anjam deqa nanço areqalo singilatqasai di nanği na Qotei aqa ñam ugetosib Qotei a gisanj tamo qa minjobulqab. Di kiyacaq? Nanği Qotei aqa Niri qa anjam Qotei na iga mergeqnu qaji di nanço areqaloq di singilatosai deqa. ¹¹ Qotei aqa anjam agiende. A na iga ñambile gaigai sqajqa marsiq ñambile egej. Ñambile di Qotei aqa Niri aqaq di unu. ¹² Tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqas di a ñambile oqas. Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqasai di a ñambile oqasai.

Iga qalieonum, iga ñambile gaigai sqom

¹³ O ijo was, ningi Qotei aqa Niri aqa ñam qa nunço areqalo singilateqnu. E na anjam endi nenğrenyosim nunçoq qarinyonum. Di kiyacaq? Ningi bole qalieqajqa, ningi ñambile gaigai sqab. ¹⁴ Iga inği bei qa pailyqa osimqa iga Qotei aqa areqalo dauryosim pailyqom di a gago pailyo quqwas. Deqa iga ulaqasai. Iga are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. ¹⁵ Iga qalieonum, Qotei a gago pailyo gaigai queqnu. Deqa iga inği bei qa Qotei pailyimqa a na egwas.

¹⁶ Ningi na Kristen was bei a une atim unsibqa ningi a qa Qotei pailyiy. A moiqajqa une atosai deqa ningi a qa pailyibqa Qotei na aqa une kobotim a moiqasai. A ñambile sqas. Ariya Kristen tamo bei a moiqajqa une atqas di Qotei na a qalim moiqas. Ningi a qa pailyqajqa e na mernğosai. ¹⁷ Kumbra uge kalil tamo nanği yeqnu qaji di une. Ariya une qudei qa Qotei na tamo nanği moiyojnrosaeqnu.

¹⁸ Iga qalie, tamo unğasari Qotei aqa segi anğro unub qaji nanği une atosaeqnu. Qotei aqa Anğro Yesus a na nanği taqatnjqreanu deqa tamo uge Satan na nanği ugeugeinjrqqa keresai. ¹⁹ Iga qalie, iga Qotei aqa segi anğro unum. Mandam qaji tamo unğasari kalil nanği tamo uge Satan aqa sorgomq di unub. Deqa a na nanği singila na taqatnjqreanu.

²⁰ Iga qalieonum, Qotei aqa Niri a bosiq iga powo egej deqa iga Qotei qa bole qalie. Iga Qotei beteryejunum. Iga aqa Niri Yesus Kristus dego beteryejunum. Yesus a segi Qotei bole. A segi ñambile gaigai sqajqa utru.

²¹ O ijo anğro kiñilala, ningi gisanj qotei kalil nanği torei qoreinjrsib sasaloiy.

2 JON

¹E Kristen gate. Ni uña Qotei na giltmej qaji. E anjam endi nengrenyosim ni qa ti ino angro nanqi qa ti qarinyonum. E ningi bole qalaqalaiñgeqnum. E segi sai. Tamo ungasari kalil anjam bole qalieonub qaji nanqi dego ningi qalaqalaiñgeqnum. ²Anjam bole gagoq di unu. Anjam di bati gaigai gagoq di sqas. Utru deqa iga ningi qalaqalaiñgeqnum. ³Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanqi aiyel anjam bole na ti qalaqalaiyo kumbra na ti iga qa dulosib are boleinjrimqa iga lawo na sqom.

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

⁴Ino angro qudei nanqi anjam bole dauryeqnub. E di quoqnsim tulan areboleboleibeqnu. Abu a nami iga mergej, “Ningi anjam bole di dauryiy.” ⁵Ariya uña, e anjam bei nengrenyitqa ni sisiyosim daurye. Anjam agiende. Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnoqom. Anjam di dal anjam bunuj sai. Di dal anjam iga nami quoqnem qaji. ⁶Qalaqalaiyo kumbra agiende. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom. Dal anjam di agi ningi nami quoqneb. Deqa ningi dauryosib walweloqniy.

Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesoqniy

⁷Ningi quiy. Gisañ tamo gargekoba nanqi mandamq endi laqñub. Laqñsibqa Yesus Kristus a tamo bulyosiq mandamq aiyey anjam di nanqi na olo saideqñub. Tamo deqaji bei a Kristus aqa jeu tamo kobaquja. A gisañ ani tamo. ⁸Deqa ningi geregere ñam atoqniy. Ningi ñam atqab di gago wau iga nami nuñgo ambleq di yoqnem qaji di ningi olo ulontqasai. Ningi singila na tigelesosib mondoñ awai tulan boledamu oqab. ⁹Ningi Kristus aqa anjam ojqa uratosib olo anjam bei totoryosib dauryqab di ningi Qotei ombla sqa keresai. Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesqab di ningi Abu Qotei aqa Niri wo nanqi aiyel koba na gaigai sqab. ¹⁰Tamo bei a nuñgoq bosim ariya a Kristus aqa anjam ti bqasai di ningi a ban ojetaib. Ningi a osib nuñgo talq osi gilaib dego. ¹¹Ningi a ban ojetqab di ningi a beteryesosib a ombla wau uge yqab.

Jon a Kristen nanqoq bosim anjam kalil minjrekritqas

¹²E anjam gargekoba nengrenyosiy nuñgoq qarinyqa kere. Ariya e nengrenyqasai. E bosiy ningi nuñgsiy anjam kalil merngekritqai. Yim ningi qusib areboleboleingwas.

¹³Ino jaja agi Qotei na giltej qaji aqa angro nanqi na ni kaiyeimonub. Bole.

3 JON

¹ E Kristen gate. O ijo was bole Gaius, e anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyonum. E ni bole qalaqalaimeqnum.

² O ijo was bole, e ni qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Gaius aqa wau kalil boletime. Osim a singilatim a ma saiqoji soqneme.” O Gaius, e qalieonum, ino qunun a bole unu. ³ Nami Kristen was qudei nanngi e nubqa bosib merbeb, “Gaius a anjam bole dauryeqnu.” Degsis merbonab e qusim tulan areboleboleibej. Od, Gaius, e qalieonum, ni anjam bole dauryeqnum. ⁴ Ijo angro nanngi anjam bole dauryeqnub e di quoqnsim deqa tulan areboleboleibeqnu. Ijo arebolebole dena arebolebole kalil tulan bunyejunu.

Gaius na aqa Kristen was nanngi gegerereinreqnu

⁵ O ijo was bole, e qalie, ni kumbra bole dauryoqnsim ino Kristen was nanngi gegerereinreqnum. Osim Kristen was qudei nanngo ulatamu ni qaliesai qaji nanngi qure beiq na beqnaqqa nanngi dego ni na gegerereinreqnum. ⁶ Was nanngi di ino qalaqalaiyo kumbra qa saeqnab Kristen tamo ungasari qure endia unub qaji nanngi queqnu. Deqa ni que. Was nanngi di olo ni uratmosib walwelqa laqnbqa ni na ingi ingi qa nanngi aqaryainjrim nanngi walwelqab. Qotei a ino kumbra deqa tulan arearetinqas. ⁷ Was nanngi di Yesus aqa wau ojajqqa are qaloqnsib aqa nam osib walweleqnu. Nanngi sawa bei bei qaji nanngo ambleq di waueqnu. Nanngo wau dena nanngi silali ingi ingi osaeqnu. ⁸ Deqa iga tamo deqaji nanngi aqaryainjroqnom. Iga degyqom di iga nanngi koba na wau ojoqnsim anjam bole singilatoqnom.

Diotrefes a kumbra uge yeqnu

⁹ Nami e anjam qudei nenngrenyosim Kristen tamo ungasari ino qureq di unub qaji nanngo qarinyem. Ariya Diotrefes a gago anjam quetgosaieqnu. A tulan diqoqnsiqqa a na Kristen kalil nanngi bunjnsim aqa segi nam soqtqajqa singilaeqnu. ¹⁰ Deqa e nungoq bosiy Diotrefes aqa kumbra qudei qa olo saingwai. Aqa kumbra bei agiende. A iga qa anjam uge uge mareleqnu. Di segi sai. Kristen was nanngi walwelosib nungo qureq beqnaq a na nanngi aqa meq joqsi gilqa urateqnu. Yeqnaqa tamo qudei na was nanngi di nanngo meq joqsi gilqa laqnaq a na nanngi dego getentjreqnu. Osiqa nanngi Qotei tal milligiq gilqa saidnjreqnu.

Demitrius a kumbra bole yeqnu

¹¹ O ijo was bole Gaius, ni kumbra uge dauryaim. Ni kumbra bole segi daurye. Tamo a kumbra bole dauryqas di a Qotei aqa tamo sqas. Ariya tamo nanngi kumbra uge uge dauryeqnub qaji nanngi Qotei unqa keresai.

¹² Tamo kalil nanngi Demitrius a qa mareqnu, aqa kumbra bole. Anjam bole a segi dego tamo sigitosiqqa Demitrius aqa kumbra bole qa mareqnu. E segi dego a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Ni qalie, ijo anjam a bole.

Jon a Gaius unqajqa bosim a ombla anjam qairqab

¹³ E anjam gargekoba nenngrenyosiy inoq qarinyqqa kere. Ariya e nenngrenyqasai. ¹⁴ Sokiñala e inoq bosiy ni numsiy aqo ombla anjam marqom.

¹⁵ Ni lawo na soqnime. Kristen was qure endia unub qaji nanngi ni qa kaiye anjam qarinyonub. E dego Kristen was kalil ni koba na unub qaji nanngi qa kaiye anjam qarinyonum. Ijo kaiye anjam endi ni na nanngi minjrim. Bole.

JUT

¹ E Jut. E Yesus Kristus aqa wau tamo. E Jems aqa was. E anjam endi nenngrenjosim ninji tamo ungasari Qotei na metnjej qaji nungoq qarinyonum. Abu Qotei na ninji qalaqalaingeqnu. Yesus Kristus a segi na ninji taqatngeqnu. ² Qotei a ninji qa tulan dulosim qalaqalainjimqa ninji geregere lawo na soqniy.

Jeu tamo nanji uliosib Kristen nango ambleq aiyeb

³ O ijo was bole, Qotei na ninji e ti padalo sawaq na elenej. Qotei aqa wau deqa e na nenngrenjosiy nungoq qarinyqajqa are koba unu. Ariya e anjam bei dego nenngrenjosiy nungoq qarinyqajqa are unu. Anjam agiende. Gago areqalo Yesus qa singilatam qaji di jeu tamo nanji na ugeugeiyqa laqnu. Deqa ninji na tamo nanji di gotranjnroqniy. Ninji qalie, Qotei na gam waqtetgonaga iga Yesus qa gago areqalo singilatam. Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa tamo bei na gago areqalo di ugeugeiyqa keresai. ⁴ O ijo was, tamo qudei nanji uliosib nungo ambleq aiyeb. Qotei a nami tamo nanji deqa endegsi marej, “Mondon e nango une qa peginjrsiy padaltnjrjai.” Od, tamo nanji di Qotei qoreiyeqnub. Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra di tamo nanji dena olo bubulyoqnsib mareqnu, “Qotei a iga qa are boleiyeqnu deqa unqum, iga kumbra uge uge yoqnoqom.” Nanji degsib maroqnsib gago Gate Koba Yesus Kristus qoreiyeqnub.

⁵ Ninji qalie, nami Israel nanji Isip sawaq di sonabqa Tamo Koba a nanji joqsiq sawa beiq gilej. Joqsiq gilsiq ariya nanji qudei a qa nango areqalo singilatasa deqa a na nanji padaltnjrej. E nungo are tigeltetngitqa ninji Israel nango kumbra deqa are qaliy. ⁶ Ninji lan angro uge uge nanji qa dego are qaliy. Tulan nami nanji lan qureq di Qotei aqa wau ojoqnsib olo lan qure uratosib jaraiyeb. Deqa Qotei na ninji ojelejosiq sawa ambruq di breinjrsiq tontnjrej. Nanji sawa dia tarijsokobaiyib mondon dijo batiamqa Qotei na ninji olo osimqa nango une qa nanji peginjrqas. ⁷ Nami Sodom ti Gomora ti qure kalil jojom di soqneb qaji nanji ti lan angro uge uge nango kumbra di dauryoqnsib sambala kumbra tulan ugedamu yoqneb. Nango sambala kumbra di tulan bei. Deqa mondon Qotei na ninji njamyuwoq di breinjrim nanji bati gaigai dia sqab.

Qotei na ninji degsim padaltnjrqas deqa iga ulaoqnsim nango kumbra uge di dauryqa uratqom. ⁸ Ariya tamo nanji nungo ambleq aiyeb qaji nanji dego kumbra uge deqaji dauryeqnub. Agi nanji nejobilqeoqnsib dena nango segi jejamu jiga yeqnu. Osib Qotei a nango Tamo Koba sqajqa deqa asginjreqla olo diqoqnsib Qotei aqa lan angro kokba nanji misilijnjreqla. ⁹ Lan angro gate Maikel a kumbra degyosaieqnu. A nami Satan omba njirjosib nanji Moses aqa qusa oqajqa deqa anjam na qotoqnsib ariya Maikel a Satan misilijnjosai. A Satan misilijnqa uratosiq minjej, “Tamo Koba a segi na ni saidmim medabu getentqam.” ¹⁰ Tamo nanji nungo ambleq aiyeb qaji nanji di tulan diqoqnsib kumbra nanji poinjrosai qaji di olo misilijnyeqnu. Nanji wagme juwan bul tulan nanarioqnsib nango segi jejamu qa areboleboleijnjreqla. Nango kumbra deqa mondon Qotei na ninji fnumougetas. ¹¹ Od, tamo nanji di tulan padalougetqab. Kein a nami kumbra uge yoqnej dego kere tamo nanji di Kein dauryosib kumbra uge yeqnu. Nanji silali koba oqajqa deqa maroqnsib gam grotoqnsib Balam aqa kumbra uge dauryosib laqnu. Kora agi nami Qotei aqa anjam gotranjoqnej qaji aqa kumbra uge dego nanji dauryeqnub. Deqa nanji padalougetqab.

¹² Tamo nanji di tulan ugedamu. Ninji inji uyqa koroqnsibqa Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra dauryqa oqnsib awoeqnab tamo nanji di uli na boqnsib nungo ambleq di kumbra tulan jigat yeqnu. Nanji kumbra di yqajqa jemainjrosaiqnu. Nanji nango segi jejamu qa are qaleqnu. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nanji di kumbra bole bei babtosaieqnu. Qura geitqa batieqnaqa a geitosaieqnu dego kere tamo nanji di kumbra bole bei babtosaieqnu. Iga namtan moyo otoroqnsim taqal breinjreqla dego kere tamo nanji di Qotei na osim sawa ugeq di breinjrqas. Deqa mondon nanji moyougetosib torei padalqab. ¹³ Jagwa na yuwal tigelteqnaqa yuwal korkortoqnsiq morman aiyeqnu dego kere tamo nanji di kumbra uge uge babelenjoqnsib nanji nango kumbra uge deqa jemainjrosaiqnu. Nanji bongar bul dego unub. Agi bongar nanji lan goge di gam grotoqnsib laja laja laqnu. Deqa mondon Qotei na tamo nanji di breinjrim sawa ambruq aiyelenjosib bati gaigai dia sqab. Sawa ambru di Qotei na nami nanji gereiyetnjrej unu.

¹⁴ Nami Enok a Qotei aqa medabu osiqqa tamo uge nanji deqa anjam maroqnej. A Adam aqa silei 7q dena njambabej. A anjam bei endegsi marej, “Ninji uniy. Mondon Tamo Koba a na aqa segi lan angro tulan gargekoba nanji joqsim bqas. ¹⁵ Bosim tamo kalil a qoreiyeqnub qaji nango une qa peginjrsim ugeugeijnrqas. Osim nango kumbra uge uge

kalil nanġi osornjrimqa nanġi deqa are koba qalsib gulbe kokba oqab. Tamo nanġi di Qotei qa misiliġ anjam koba maroqnsib kumbra ugedamu yeqnu. Deqa Qotei na nanġi gulbe tulaġ kokba enjrqas.” Enok a nami anjam degsi marej. ¹⁶ Tamo nanġi di gaigai ulatamu ugeinjreqlaqa tamo nango jejamuq di anjam laġa laġa qamelejoqnsib nango segi areqalo uge uge dauryeqnu. Nanġi nango medabu waqtoqnsib diqoqnsib nango segi ñam soqteqnu. Osib tamo unġasari nanġi walawalainjreqlaqa nanġi na nanġi daurnjreqlaqa.

Nunġo areqalo Qotei qa singilateqnu qaji di ninġi ojesoqniy

¹⁷ Ariya ijo was bole, ninġi kumbra mondoġ brantqas qaji deqa are qaloqniy. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a na aqa anjam maro tamo nanġi qarinjreqlaqa nunġoq boqnsib kumbra deqa merġoqne. Nango anjam deqa ninġi olo are qaloqniy. ¹⁸ Agi nanġi anjam endegsib merġoqne, “Mondoġ diġo bati jojomamqa meqe meqem tamo nanġi boqnsib Qotei qoreiyocnsib nango segi areqalo uge uge dauryocqab.” ¹⁹ O ijo was kalil, meqe meqem tamo nanġi dena Kristen nanġi potoaiyeltnjreqlaqa. Osib mandam qa inġi inġi qa are koba qaleqnu. Qotei aqa Mondor a nanġoq di sosai deqa nanġi kumbra uge di yeqnu.

²⁰ Ariya ijo was bole, nunġo areqalo Qotei qa singilateqnu qaji di ninġi ojesosibqa dena ninġi tulaġ singilaqab. Osib ninġi Mondor Bole aqa singila na pailyoqniy. ²¹ Qotei a ninġi qalaqalaingeqnu deqa ninġi a beteryesoqniy. Yimqa a gaigai ninġi qalaqalaingoqns. Ninġi gago Tamo Koba Yesus Kristus a iga qa dulqajqa tarinjocniy. Ninġi degyqab di ninġi ġambile gaigai sqab. ²² Tamo qudei Yesus qa nango areqalo singilateqnu qaji nango areqalo olo gulbeinjreqlaqa. Deqa ninġi nanġi qa duloqniy. ²³ Tamo qudei nanġi une ti unub deqa nanġi ġamyuwoq aiqa laqnu. Deqa ninġi nanġi urur minjribqa nanġi nango une uratosib are bulyqab. Osib deqa nanġi ġamyuwoq aiqasai. Qotei na nanġi elenqas. Tamo qudei nanġi nango areqalo namij dauryeqnu deqa nanġi gara sari bulosib tulaġ jiġa ti unub. Deqa ninġi nanġi qa olo duloqnsib nango une qa ulaosib kumbra jiġat deqaji kalil uratosib sasaloiy.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnoq

²⁴ O ijo was kalil, Qotei na ninġi taqatġimqa ninġi ulonqasai. Mondoġ a na ninġi joqsim laġ qureq osi oqimqa ninġi aqa rianq unsib une saiqoji sqab. Bati deqa ninġi tulaġ areboleboleinjim sqab. ²⁵ Qotei a segi qujai Qotei bole. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga elenje. Deqa iga aqa ñam soqtoqnoq. A gago Mandor Koba singila ti unu qaji. A na inġi inġi kalil taqatejunu. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. Bole.

ULI ANJAM KRISTUS NA BABTEJ QAJI

¹⁻³ Nami anjam endi uliesonaqa Yesus Kristus na babtej. Qotei na anjam endi Yesus minjnaqa a babtej. E Jon. E Yesus aqa wau tamo. E Qotei aqa medabu osim anjam endi nengrenjonum. Kumbra kalil e unem qaji di e ubtosim buk endia nengrenjonum. Osim Qotei aqa anjam ti Yesus Kristus aqa anjam ti bole qa marsim palontonum. Tamo a Qotei aqa anjam endi sisiyqas di a tulan areboleboleiyqas. Tamo ungasari anjam endi quoqnsib dauryeqnub qaji nangi dego tulan areboleboleijnrqas. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nengrenjonum qaji di brantqajqa bati jojomqo. Kumbra di urur brantqas deqa Yesus na aqa wau tamo nangi osornjrej. A gam endena nangi osornjrej. A na aqa lan angro qarinyonaqa ijoq bosiqqa anjam endi e merbej. Merbej deqa agi e nengrenjonum.

Jon a anjam endi Kristen tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanqoq qarinyej

⁴ E Jon. E anjam endi nengrenyosim ningi tamo ungasari qure 7 di unub qaji nunqoq qarinyonum. Ningi Yesus aqa ñam qa koroeqñub qaji. Ningi Esia sawaq di unub. Qotei bini unu, nami soqnej, bunuqna bqas qaji a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy. Mondor 7 Qotei aqa awo jaram koba namoq di unub qaji nangi dego ningi qa are boleijnrimqa ningi lawo na soqniy. ⁵ Yesus Kristus a Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnu. A tamo kalil nangi qa namoosiq subq na tigelej. A mandor kokba kalil mandamq endi unub qaji nanqo Tamo Koba. A dego ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Yesus a iga qalaqalaigeqnu. A moisiqa aqa lenj aiyej dena a na gago une kalil kobotetgej. ⁶ Iga aqa Abu Qotei aqa atra tamo sqajqa deqa ti iga a ombla mandor kokba sqajqa deqa ti marsiq iga giltgej. Yesus Kristus a bati gaigai ñam koba ti singila koba ti sqas. Bole.

⁷ Ningi uniy. Yesus a lanbi ambleq na boqñimqa tamo kalil nangi a unqab. Tamo kalil nami a qaja na qameb qaji nangi dego a unqab. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nangi a qa are ugeijnrimqa tulan akamugetqab. Od, kumbra di brantqas. Bole.

⁸ Tamo Koba Qotei singila koba ti unu qaji a marej, “E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.” Di bole. Qotei a segi qujai nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.

Jon a Kristus unej

⁹ E nunqo was Jon. Iga kalil koba na Yesus aqa tamo ungasari unum. E ningi ti gulbe qoboiyoqnsim jaqatin eleneqñum. Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Deqa iga singila na tigelooqnsimqa gulbe qoboiyejunum. E Qotei aqa anjam ti Yesus aqa anjam ti palontooqnsim laqñem deqa jeu tamo nangi na e taqal waibosib nui ñam Patmos endia e ateb unum. ¹⁰ E Patmos nui endi sonamqa Tamo Koba aqa bati brantej. Bati brantonaqa Qotei aqa Mondor Bole na e singilatbonaqa ijo qoreq di tamo bei lelejonaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenj koba. Gul anjameqnu dego kere. ¹¹ Lelenosiq merbej, “Kumbra kalil ni unqam qaji deqa anjam nengrenye. Nengrenyosim qarinyimqa tamo ungasari qure 7 dia Yesus aqa ñam qa koroeqñub qaji nanqoq gilem. Tamo ungasari nangi di agi Efesus qureq di, Smerna qureq di, Pergamum qureq di, Taiataira qureq di, Sardis qureq di, Filadelfia qureq di, Laodisia qureq di Yesus aqa ñam qa koroeqñub.”

¹² Onaqa e tamo anjam merbej qaji di unqajqa bulosim ñam atsimqa lam 7 gol na gereiyo qaji di sonab unjrem. ¹³ Lam nanqo ambleq di tamo bei sonaq e unem. Tamo di a Tamo Angro bul. A gara olekoba jugnaq aisiq singa kabutej. Aqa are targaq di alalag gol na gereiyo qaji dena kainyej. ¹⁴ Aqa gate ti gate banqa ti lanbi bul tulan qat soqnej. Aqa ñamdamu ñam pulon bul pulonqnej. ¹⁵ Aqa singa minjalooqnej. Bras ñamyuwo na koiteqñab minjaleqnu dego kere. E aqa kakro quem di ya kobaquja meli dosiq anjam ateqnu dego kere. ¹⁶ Aqa ban wo na bongar 7 ojelenesoqnej. Aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge qala aiyel brantej. Aqa ulatamu serj bul tulan suwanqojnej.

¹⁷ E tamo di unsimqa tulan ulaugetosim ñam ambruibonaqa e aqa singa jojomq di ulonosiim moiyoqñem. Onaqa a na aqa ban wo ijo gateq di atsiqa merbej, “Ni ulaaim. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. ¹⁸ E ñambile gaigai sqajqa utru. Nami e moiym. Bini ni e nube. E olo ñambile unum. E bati gaigai ñambile sqai. E segi na moiyo ti moiyo qure ti taqatejunum. ¹⁹ Deqa kumbra ni unonum qaji deqa nengrenye. Kumbra bini unu qaji ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji deqa ti nengrenye. ²⁰ Bongar 7 ijo ban woq di unub qaji nangi ti lam 7 gol na gereiyo qaji nangi ti di ni unjronum. Di anjam ulito qaji. Aqa utru mermqai. Bongar 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeqñub qaji nanqo lan angro 7 nangi sigitnjrejunub. Lam 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeqñub qaji nangi sigitnjrejunub.”

2

Jon a Efesus qure nanjoq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Efesus qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroecnub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nenjrenye, ‘E ijo ban wo na bongar 7 ojejunum. E lam 7 gol na gereiyo qaji nanjo ambleq di walweleqnum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ² Ino kumbra ti ino wau ti di e qalieonum. E qalie, ni singila na tigeloqnsimqa tamo uge nanji qa tulan asgimeqnu. Tamo nanji di endegsisib mermeqnub, “Iga Qotei aqa anjam marqajqa qarincej qaji tamo.” Di gisanj. Qotei na nanji qarinjrosai. Ni nanjo anjam di tenemtosim endegsi poimqo, nanji gisanj tamo. ³ Ni ijo ñam ojejunum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqnu. E qalieonum, ni singila na tigeloqnsimqa gulbe di qoboieqnum. Ni asgimosaeqnu.

⁴ “ ‘Ariya ino kumbra uge qujai e ubtosiy mermqai. Nami ni e qa ino areqalo singilatqa utru atsim bati deqa ni na e tulan qalaqalaiboqnem. Bini ni degsim e qalaqalaibo-saeqnum. ⁵ Nami ni kumbra bole dauryoqnem. Bini ni kumbra di uratosim ni ulononum. Deqa ni que. Kumbra ni nami yoqnem qaji deqa olo are qalsimqa are bulyosim kumbra di daurye. Ni dauryqasai di e inoq bosiy ino lam olo taqal atetmqai. ⁶ Ariya ino kumbra bole bei agi ubtosiy mermqai. Nikolas aqa wau tamo nanji kumbra uge uge yeqnub. Nanjo kumbra di ni tulan urateqnum. Keretosim urateqnum. E dego urateqnum.

⁷ “ ‘Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroecnub qaji nanji minjreqnu. Tamo a Satan ombra qotsim singilaqas di e na lan qure qa ñam gei osiy anaiyit a uysim dena ñambile gaigai sqas. Nam di Qotei aqa lan qureq di unu.’ O Jon, ni anjam degsi nenjrenyosim Efesus nanjo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Smerna qure nanjoq anjam qarinyej

⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Smerna qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroecnub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nenjrenye, ‘E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. Nami e moiye. Bini e olo ñambile unum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ⁹ Ni gulbe ti jaqatinj ti ejunum di e qalie. Ni inji tulan saiqoqi unum di dego e qalie. Ariya ni lan qure qa inji inji koba elejejunum. E qalie, tamo qudei na ni misilinjmoqnsib anjam uge uge mermeqnub. Nanji segi qa mareqnu, “Iga Juda tamo.” Di gisanj. Nanji Satan aqa angro. ¹⁰ Bunuqna ni jaqatinj koba oqngam. Ni deqa ulaaime. Ni que. Satan na ninji qudei ojeleosim tonto talq di breingwas. Ninji ijo ñam geregere ojqab kiyo sai kiyo di Satan a qalieqajqa deqa ninji tonto talq di breingwas. Ninji bati 10 gulbe ti jaqatinj ti sqab. Bati deqa ninji e qa nunjo areqalo singilatosis soqniy. Soqniy jey tamo nanji na ninji lungib morenjqab. Amqa e ninji awai boledamu enjwai. Awai agiende. Ninji ñambile gaigai sqab.

¹¹ “ ‘Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroecnub qaji nanji minjreqnu. Tamo a Satan ombra qotsim singilaqas di a moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena a ugetqa keresai. Sai bole sai.’ O Jon, ni anjam degsi nenjrenyosim Smerna nanjo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Pergamum qure nanjoq anjam qarinyej

¹² Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Pergamum qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroecnub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nenjrenye, ‘E serie olekoba tulan qala uge qala aiyel ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹³ E qalie, qure ni unum qaji di Satan na taqatejunu. Aqa awo jaram koba qure dia unu. Ariya e qalie, ni ijo ñam singila na ojesosimqa e qa ino areqalo singilateqnum. Ino areqalo di ni na ulitosaeqnum. Nami ijo anjam palonto tamo Antipas a nunjo ambleq di wauoqnej. Antipas a ijo anjam geregere dauryoqnej deqa jey tamo nanji na a qalnab moiyej. Moinaqa ni di unsimqa ni deqa ulaosai. Osim e qoreibosai. Qure dia Satan a unu.

¹⁴ “ ‘Ariya ino kumbra uge qudei e ubtosiy mermqai. Tamo qudei Pergamum qureq di unub qaji nanji Balam aqa kumbra uge singila na ojesonab ni na nanji saidnjrosaeqnum. Balam aqa kumbra uge agiende. Nami a na Balak gam osoryonaqa gilsiqqa Israel nanji gisa gisanjnrosiqqa kumbra ugeq breinjroqnej. Breinjroqnsiqqa areqalo tigeltetnjreanaqa nanji gisanj qotei atrainjro qaji inji uyoqnsib sambala kumbra yoqnsib laqneb. ¹⁵ Tamo qudei dego Pergamum qureq di unub qaji nanji Nikolas aqa wau tamo nanjo anjam dauryeqnub. ¹⁶ Deqa ni are bulye. Ni are bulyqasai di e urur inoq bosiy serie olekoba ijo medabuq di unu qaji dena tamo nanji di qoto itnjraqi.

¹⁷ “ ‘Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroecnub qaji nanji minjreqnu.

Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa ingi uliejunu qaji di anaiyt uyqas. Menin qat dego yqai. Osiy menin quraq di ñam bunuj nengrenyqai. Ñam di tamo bei a qalieqasai. Tamo menin oqas qaji a segi ñam di qalieqas.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Pergamum nanjo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Taiataira qure nanjoq anjam qarinyej

¹⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Taiataira qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa Niri. Ijo ñamdamu ñam pulon bul puloneqnu. Ijo singa minjaleqnu. Bras geregere ñomyeqñab minjaleqnu dego kere. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹⁹ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni qalaqalaiyo kumbra dauryoqñsim e qa ino areqalo singilatoqñsim wau bole bole yeqnum. Osim gulbe kalil inoq di branteqnu qaji di geregere qoboiyoqñsim singila na tigelejnum. Kumbra ni nami yoqñem qaji di bolequja. Ariya kumbra ni bini yeqnum qaji di olo tulan boledamu. Di e qalie.

²⁰ “‘Ariya ino kumbra uge qujai agi ubtosiy mermqai. Uña Jesebel a ni ombla sosiq waeqnaqa ni na a wiyosaieqnum. A segi qa mareqnu, “E Qotei aqa medabu o qaji uña.” Di sai. A na ijo wau tamo nanqi gisa gisanjroqñsiqa gam osornjreqnaqa nanqi sambala kumbra yoqñsiqqa gisanj qotei atrainjro qaji ingi uyeqñub. ²¹ A are bulyqajqa e bati yem di a are bulyosim aqa sambala kumbra uratqajqa saidej. ²² Deqa ni que. E na uña di jaqatin koba yitqa a makobaiyqas. Tamo nanqi a ombla sambalaqñsiq laqñub qaji nanqi dego jaqatin ti gulbe koba ti enjrqai. Nanqi aqa kumbra uge uge uratosib are bulyqasai di e nanqi degnjrqai. ²³ Aqa angro nanqi dego ñumit moreñqab. Amqa tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanqi qalieqab, e tamo kalil nanjo are milligi ti areqalo ti geregere unoqñsim peleiyeqnum. Deqa ninqi quiy. E nanjo kumbra segi segi keretosiy awai enjwai.

²⁴ “‘Ariya ninqi qudei Taiataira qureq di unub qaji nanjo kumbra bole agi ubtosiy mernjwai. Ninqi Jesebel aqa anjam dauryosaieqñub. Tamo nanqi mareqñub, “Di Satan aqa uli anjam.” Anjam di ninqi qaliesai. Deqa e ninqi gulbe bei enjwasai. ²⁵ Kumbra bole kalil ninqi ojejunub qaji di singila na ojesoqñib e bqai.

²⁶ “‘Tamo a Satan ombla qotsim singilaosim ijo kumbra dauryosim gilsim gilsim diño bati itqas di e singila yitqa a na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi taqatnjroqñqas. ²⁷ A na nanqi tulan singila na taqatnjroqñqas. Tamo nanqi web paraparainjreñub dego kere. E na tamo di singila yitqa a wau di yqas. Ijo Abu na e singila ebej dego kere a singila yqai. ²⁸ Nebeqa burbas bunuj oqeqnu qaji di dego a yqai. ²⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanqi minjreñub.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Taiataira nanjo lan angro aqaq qarinye.”

3

Jon a Sardis qure nanjoq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Sardis qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa Mondor 7 ejunum. E bongar 7 dego ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. Kumbra ni yeqnum qaji di e qalieonum. Ino kumbra di bolesai. Nanqi ni qa mareqñub, “Ni ñambile unum.” Di sai. Ni moiym. ² Deqa ni ñam sirosim olo tigel. Ino kumbra bole qudei moiyoaiunu qaji di ni na olo singilat. E ino kumbra kalil unonum di ijo Qotei aqa ñamgalaq di keresai. ³ Anjam bole ni nami qusim dauryem qaji deqa olo are qale. Are qalsim anjam di geregere dauryosim are bulye. Ni ñam sirosim tigelqasai di e bajin tamo bul inoq boqujatqai. Bati gembu e inoq bqai di ni qalieqa keresai.

⁴ “‘Ariya tamo ungasari qudei Sardis qureq di unub qaji nanjo kumbra bolequja. Nanjo gara jigatosai deqa nanqi gara qat jigsib e ombla walweloqñqab.

⁵ “‘Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na gara qat jigetqai. Aqa ñam ñambile qa buk milligiq di unu qaji di e na olo nuntqasai. Aqa ñam di e na ijo Abu ti aqa lan angro nanqi ti nanjo ulatamuq di ubtqai. ⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanqi minjreñub.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Sardis nanjo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Filadelfia qure nanjoq anjam qarinyej

⁷ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Filadelfia qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa tamo bole une saiqoji unum. E kumbra bole qa utru. Devit a nami mandor koba soqnej dego kere e

kamba Mandor Koba unum. Deqa e siran waqtqai di tamo bei na getentqa keresai. E getentqai di tamo bei na olo waqtqa keresai. E na anjam endi inoq qarinyonum. ⁸ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. Deqa ni unime. Ino ulatamuq di e siran bei waqtetmonum. Di tamo bei na getentqa keresai. E qalie, singila kiñala inoq di unu. Ni ijo anjam geregere ojoqnsim dauryeqnum. Ni ijo ñam uratosaeqnum. ⁹ Deqa ni que. E na maritqa Satan aqa wau tamo nanqi bosib ino singaq di singa pulutosib endegsib qalieqab, e ni qalaqalaimeqnum. Nanqi segi qa mareqnum, “Iga Juda tamo.” Di gisan. Nanqi Juda tamo sai. ¹⁰ Ni ijo anjam dauryoqnsim gulbe qoboiyejunum deqa e ni taqatmesoqnitqa Satan na tamo ungasari kalil nanqi uneq breinjirqa batiamqa a ni uneq breimqasai. ¹¹ E inoq boqujatqai. Deqa anjam ni ojejunum qaji di singila na ojesoqne. Amqa tamo bei na ino awai bole yaimqasai.

¹² “Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na a osiy ijo Qotei aqa tal ai bul namoq di tigeltit sqas. Deqa a olo bunu Qotei aqa talq dena oqedqasai. Aqa jejamuq di e na ijo Qotei aqa ñam ti ijo Qotei aqa qure koba agi Jerusalem bunuj aqa ñam ti ijo segi ñam bunuj ti nengrenyqai. Jerusalem bunuj agi lan goge di unu. Qure di ijo Qotei aqaq dena mandamq aiqas. ¹³ Tamo a dalkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanqi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Filadelfia nanjo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Laodisia qure nanjoq anjam qarinyej

¹⁴ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Laodisia qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnum qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘Ijo ñam Anjam Bole. E Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnum. Ingi ingi kalil Qotei na gereiyej qaji di aqa utru agi e segi. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹⁵ Kumbra kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni ulili sai. Ni kanjan sai. Ni ulili sqam di kere. Ni kanjan sqam di kere. ¹⁶ Ni tulan kanjan sai. Ni tulan ulili sai. Ni kanjan kiñala segi. Deqa e ni ingi qusa bul ijo miligiq na oqsim ijo medabuq na beqmqai. ¹⁷ Ni ino segi ñam soqtoqnsim mareqnum, “E silali koba ti unum. E ñoro koba ejunum. E ingi bei qa truquosaieqnum.” Di ni gisanonum. Ni ingi ingi tulan saiqoji. Ni sougetejunum. Ni ñam qandimo unum. Ni yosi laqnum. Di ni segi poimosai. ¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni ijoq dena gol ñamyuwo na yusiq milalej qaji di awaiyosim dena ni ñoro bole ti sqam. Ni gara qat dego awaiyosim jugwam dena ino jejamu kabutum tamo bei na ino yosi unqasai. Amqa ni jemaimqasai. Ni goren dego awaiyosim dena ino ñamdamu piyim ñam poimqas. ¹⁹ Tamo nanqi e qalaqalainjreqnum qaji di e na olo ñirinjroqnsim dalnjreqnum. Deqa ni ino kumbra tingitqa singilaosim are bulye.

²⁰ “Ni e nube. E siranmeq di tigelesosim kindokindoreqnum. Tamo bei a ijo kakro qusimqa siran waqtetqas di e miligiq gilsiy aqo ombla ingi uyqom. ²¹ Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na minjitqa aqo ombla ijo awo jaram kobaq di awoqom. Nam e segi qoto singilaosimqa aqo ijo Abu wo aqa awo jaram kobaq di awoem dego kere. ²² Tamo a dalkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanqi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Laodisia nanjo lan angro aqaq qarinye.” Yesus na e degsi merbej.

4

Lan qureq di nanqi Qotei binjyoqnsib loueqnum

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa lan goge dia siran bei waqesonaq unem. Unsim koqyeqnamqa tamo nami lelenonaq aqa kakro gul anjamobulonaq quem qaji a na endegsi merbej, “Ni goge endeq au. Bamqa kumbra kalil bunuqna brantelenqas qaji di e ni osormqai.” ² Onaqa bati qujai deqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa e tarosim lan goge dia awo jaram kobaquja sonaq unem. Tamo bei a awo jaramq di awesoqnej. ³ Aqa jejamu tulan minjalej. Meniñ jaspas tulan minjaleqnu dego kere. Aqa jejamu meniñ konilian bul tulan lent. Tuembin na awo jaram di kalilyesoqnej. Tuembin aqa nengren di tulan minjalej. Meniñ emeral tulan minjaleqnu dego kere. Tuembin di ñam banqa gesgi bul. ⁴ Ariya e olo ñam atsimqa awo jaram kokba 24 unjrem. Awo jaram kokba 24 dena awo jaram kobaquja ambletesoqneb. Tamo gate 24 nanqi awo jaramq di awoelenesoqneb. Nanqi gara qat olekokba jigelenosib mandor kokba nanjo gate tatal wala ti gol na gereiyoy qaji di atelenosib soqneb. ⁵ Awo jaram kobaqujaq dena minjal branteqnaq unem. Qatron ti kola anjam ti dego branteqnaq quem. Awo jaram namoq di ñam pulon 7 pumbloñelenjeb. Ñam pulon dena Qotei aqa Mondor 7 nanqi sigitnjrejunub. ⁶ Awo jaram namoq di ingi kobaquja bei sonaq unem. Ingi di yuwal banqa bul. A qunun bul dego. A tulan jeqilo.

Ariya e olo ñam atsimqa wagme ñambile so qaji qolqe unjrem. Nanqi na awo jaram kobaquja agutosib tigelesoqneb. Nanjo bile ti qore ti dia ñamdamu gargekoba soqneb. ⁷ Wagme ñambile so qaji namba 1 a laion bul. Wagme ñambile so qaji namba 2 a makau

bul. Wagme n̄abile so qaji namba 3 aqa ulatamu tamo ulatamu bul. Wagme n̄abile so qaji namba 4 a baira kobaquja tiosiq laqnu dego bul. ⁸Wagme qolqe n̄abile so qaji nan̄gi di segi segi bari 6 ti. Bileqsi qoreqsi bariqsi n̄amdamu gargekoba soqneq. Qanam ti qolo ti nan̄gi gaigai louoqnsib endegsib mareqnuq, “Qotei a singila koba ti unu. Singila kalil aqaq di unu. A nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.” Nan̄gi degsib louoqnsib maroqnsib olo wainjoqnsib mareqnuq, “Qotei a getento koba. Qotei a getento koba. Qotei a getento koba.” Wagme qolqe nan̄gi gaigai degsib louoqnsib mareqnuq. Nan̄gi aqaratosai eqnuq.

⁹Tamo awo jaram kobaqujaq di awejunu qaji a n̄abile gaigai unu. Deqa wagme qolqe n̄abile so qaji nan̄gi a qa tulan areboleboleinjreqlaqa aqa n̄am soqtoqnsib bin̄iyeqnuq. ¹⁰Yeqlaqa tamo gate 24 nan̄gi singa pulutoqnsibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a qa loueqnuq. Tamo di agi n̄abile gaigai unu qaji. Tamo gate nan̄gi nan̄go gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di awo jaram kobaquja namoq di breiyoqnsibqa endegsib loueqnuq, ¹¹“O gago Tamo Koba Qotei, ni segi qujai lan̄ goge di unum.

Deqa tamo kalil nan̄gi ni qa tulan areboleboleinjreqlaqa ino n̄am soqtoqnsibqa ino singila bin̄iyeqnuq.

Nan̄gi ni kumbra degmeqnuq. Di kiyaya? Ni na qujai marnam inji inji kalil branteb unub. Ni ino segi areqalo na inji inji kalil gereiyem.

Gam dena qujai inji inji kalil branteb unub.”

5

Jon a buk bei unej

¹Onaqa e olo n̄am atsimqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban̄ woq di buk bei ojesonaq unem. Buk di aqa ban̄ga olekokba. Ban̄ga di lulumesonaq unem. Buk aqa miligiqsi qoreqsi nen̄gren̄ ti soqnej. Buk di tamo bei na plaltosim aqa miligi unaim deqa nan̄gi na aqa ban̄ga lulumyosib kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. ²Onaqa e olo n̄am atsimqa lan̄ angro singila koba bei brantonaq unem. Lan̄ angro di a tulan lelen̄osiq marej, “Tamo yai a tamo bole unu deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere?”

³Onaqa tamo bei na buk di plaltosim aqa miligi unqajqa tamo dego bei sosai. Lan̄ qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di tamo dego bei sosai. ⁴E degsi unsim deqa e tulan̄ akamugetem. ⁵Onaqa tamo gate bei na merbej, “O Jon, ni akamaim. Ni que. Laion a Juda aqa leñ na n̄ambabej deqa a qoto singilaosiq aqa jeu tamo nan̄gi tulan̄ buññrej. A Mandor Koba Devit aqa leñ na n̄ambabej deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere.”

Jon a Kaja Du unej

⁶Onaqa e olo n̄am atsim Kaja Du tigelesonaq unem. A qalnab moiyej olo n̄abile so bulonaq unem. A awo jaram ti wagme n̄abile so qaji qolqe nan̄gi ti tamo gate nan̄go awo jaram kokba ti ambleq di tigelesonaq unem. A qala 7 ti n̄amdamu 7 ti soqnej. N̄amdamu 7 dena Qotei aqa Mondor 7 nan̄gi sigitnjrejunub. Mondor di Qotei na qarinjñrnaqa sawa sawa kalilq gileleñeb qaji. ⁷Onaqa Kaja Du a bosiqqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban̄ woq dena buk di yaiyej. ⁸Buk di yayionaqa wagme n̄abile so qaji qolqe nan̄gi ti tamo gate 24 nan̄gi ti bosib Kaja Du aqa areq di singa puluteb. Nan̄gi kalil segi segi gombin̄ ti tabir gol na gereiyo qaji ti ojelen̄esoqneq. Tabirq dena qurem oqoqnsiqqa Qotei aqa ulatamuq di branteqnu. Qurem di quleq boledamu. Qurem di aqa utru agiende. Qotei aqa segi tamo un̄gasari nan̄go pailyo qurem bul oqoqnsiqqa aqa ulatamuq di branteqnu. ⁹Wagme qolqe nan̄gi ti tamo gate nan̄gi ti bosib Kaja Du aqa areq di singa pulutosibqa lou bunuj na endegsib louoqneq,

“O Kaja Du, ni buk di osimqa kandel aqa namur buk qandratojunu qaji di waqtqa kere.

Ni lumnab moisim ino leñ aiyey deqa ni na ino segi tamo un̄gasari nan̄gi awainjrsimqa Qotei aqa ban̄q di atelen̄em unub.

Od, ni na tamo un̄gasari leñ segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi, sawa segi segi nan̄gi awainjrsimqa Qotei aqa ban̄q di atelen̄em.

¹⁰Ni na nan̄gi giltñrem deqa nan̄gi Qotei aqa atra tamo ti mandor kokba ti sosib mandamq di tamo un̄gasari nan̄gi taqatñroqñqab.”

In̄gi inji kalil nan̄gi Kaja Du aqa n̄am soqtoqneq

¹¹Ariya e olo n̄am atsimqa lan̄ angro tulan̄ gargekoba tigelesonab un̄jrem. Nan̄gi di iga na sisiyqa keresai. Nan̄gi handet milion dego. Nan̄gi tigelosibqa awo jaram ti wagme n̄abile so qaji nan̄gi ti tamo gate 24 nan̄gi ti agutñresosibqa tulan̄ murqumyeqnab e nan̄go kakro quem. ¹²Nan̄gi endegsib lelen̄joqnsib maroqneq, “Kaja Du agi nami qalnab moiyej qaji a singila ti ñoro ti powo ti n̄am ti rian̄ ti arebolebole ti oqa kere.

Deqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi aqa n̄am soqtoqnsibqa a qa tulan̄ areboleboleinjroqñimqa a bin̄iyoqnsib sqab.”

¹³ Onaqa ingi ingi kalil Qotei na gereinjrej qaji nanği anjam mareqneb e nanço kakro quem. Ingi ingi kalil lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di, yuwal miligiq di unub qaji nanği anjam mareqneb e nanço kakro quem. Od, ingi ingi kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanço kakro quem. Nanği endegsib maroqneb, “Tamo awo jaramq di awejunu qaji nanği Kaja Du wo bati gaigai arebolebole ti ñam ti rian ti singila ti oqnsib sqab.

Deqa iga bati gaigai nanği aiyel binjroqnmom.”

¹⁴ Onaqa wagme qolqe ñambile so qaji nanği maroqneb, “Anjam di bole.” Degsib mareqnebqa tamo gate nanği sinğa pulutoqnsib louoqneb.

6

Kaja Du a kandel aqa namur 7 waqtelenej

¹ Onaqa Kaja Du a buk di ojesonaq e unem. Buk di kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. Kaja Du a kandel aqa namur namba 1 waqtonaqa wagme ñambile so qaji matu a namoosiq marej, “Ni au.” Aqa kakro di kola anjam ato bulonaq e quem. ² Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji a anj ti. Nanği na gate tatal wala ti yonabqa aqa gateq di atsiqa qoto singilaqa marsiqa gilsiq qoto singilaoqnej.

³ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 2 waqtonaqa wagme ñambile so qaji namba 2 na marnaq e quem, “Ni au.” ⁴ Degsi marnaqa hos bei brantej. Hos di lent. Nanği na tamo hos quraq di awesoqnej qaji a singila yeb. Yonabqa a na tamo unğasari mandamq di soqneb qaji nanço areqalo niñaqyetnjrnaqa nanği lawo kumbra uratosib tamo nanği ñumoqnsib moiyoqnsib. Nanği na a serie kobaquja yonabqa gilsiq wau di yoqnej.

⁵ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 3 waqtonaqa wagme ñambile so qaji namba 3 na marnaq e quem, “Ni au.” Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos tulu brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa banq di skel ojesonaq e unem. ⁶ Unsimqa wagme qolqe ñambile so qaji nanço ambleq di tamo bei na anjam marnaq e aqa kakro quem. A na tamo hos quraq di awesoqnej qaji di minnej, “Ni na tamo unğasari nanği mam koba enjre. Yimqa nanği silali kobaquja na bem sum tabir qujai segi awaiyoqngab. Silali kobaquja na bali dego tabir qalub segi awaiyoqngab. Deqa ni na oliv ñamtan ti wain sil ti ugeugeiyaim.”

⁷ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 4 waqtonaqa e wagme ñambile so qaji namba 4 aqa kakro quem. A marej, “Ni au.” ⁸ Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos merient brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam Moiyo. Moiyo Qure na a dauryosiq laqnej. Onaqa nanği aiyel singila osib tamo unğasari mandam taqal qujaiq di so qaji nanği serie na ti mam na ti ma uge na ti wagme juwanj na ti ñumrab morenej. Mandam taqal qalubq di so qaji nanği uratnjrnab soqneb. Nanği ñumosai.

⁹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 5 waqtonaqa Qotei aqa tamo unğasari nami ñumrab morenej qaji nanço qununj atra bijal sorgomq di sonab e unjrem. Tamo unğasari nanği di Qotei aqa anjam singila na ojesosib mare mare laqneb deqa jeu tamo nanği na nanği ñumrab morenej. ¹⁰ Nanço qununj tulan lelenjoqnsib Qotei endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, ni ingi ingi kalil nanço Mandor Koba. Ni gaigai kumbra bole yeqnum. Ni getento koba. Ni kumbra bole segi yeqnum. Deqa ni iga merge. Iga bati gembub tarinonamqa jeu tamo mandamq di unub qaji nanği na iga lugnab gago len aiyey deqa ni kamba peginjrsim awai uge enjrqam?” ¹¹ Onaqa Qotei a gara jugo qat olekokba elenjosiqqa nanği segi segi jigetnjrsiqa minjrej, “Ninği mati kiñala aqaratosib tarinjoqnsib soqniy. Jeu tamo nanği na ninği lugnab nunço lenj aiyey dego kere nunço wau qujai nanği ti nunço was nanği ti degsib ñumqab. Tamo gembub jeu tamo nanği na ñumqab di e segi maritqqa nanği kalil ñumekritib kereamqa bati deqa e kamba nanği peginjrsiy awai uge enjrqai.”

¹² Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 6 waqtonaqa e ñam atsimqa miminj tulan kobaquja donaq unem. Unem di senj ambruosiq gara tulu bulej. Bai lentosiq lenj bulej. ¹³ Onaqa bongar nanği lanj goge na ululojnsib mandamq aiyelenjeb. Jagwa koba boqnsiq qura qunjimyeqnaqa gei qoci ululojnsib mandamq aiyelenjeb dego kere. ¹⁴ Lanj dego loumej. Qobunj rer qalsib lubteqneb dego kere. Mana ti nui ti kalil nanço so sawa uratosib jaraiyeb. ¹⁵ Jaraiyonabqa mandor kokba ti tamo ñam ti qaja tamo nanço gate ti ñoro tamo ti tamo singila ti kanğal tamo ti tamo nanço segi wau ojo qaji nanği ti kalil gulbe di unsibqa ulaugetosib meninj kokba miligiq di ulielenjeb. Osib mana miligiq di dego ulieb. ¹⁶ Uliesosib tulan lelenkobaqnsib mana ti meninj kokba ti kalil endegsib minjroqneb, “Ninği bosib iga kabutgibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a na iga nugwasai. Kaja Du aqa minjinj dego gagoq bqasai. ¹⁷ Nanği aiyel tamo unğasari nanği qa minjinj oqetnjrqqa bati brantqo deqa tamo yai na nanço singila gotranjyaqa kere? Tamo dego bei sosai.”

7

Israel tamo 144,000 nanġi Qotei aqa toqor eb

¹ Onaqa lan angro qolqe nanġi lan utru qolqeq di tigelesonab e unjrem. Jagwa qolqe nanġi na mandam ti yuwal ti njam banġa ti puynjraib deqa lan angro qolqe nanġi dena jagwa qolqe di getentnjresocneb. ² Lan angro nanġi di Qotei na mandam ti yuwal ti niñaqnrqajqa sinġila enjrej. Onaqa lan angro bei seġ oqo sawaq dena brantonaq e unem. A na Qotei nambile gaigai unu qaji aqa toqor ojesosiqa tulan lelenosiqa lan angro qolqe nanġi di minjrej. ³ “Niġi mandam ti yuwal ti njam banġa ti nami niñaqnrjraib. Iga mati gago Qotei aqa wau tamo nanġo lanjaq di toqor atnam soqnmqqa di niġi na iġi iġi kalil di niñaqnrjry.” ⁴ Onaqa tamo gembub toqor eleneb di marnab e quem. Tamo 144,000 nanġo lanjaq di toqor ateleneb. Tamo nanġi di Israel nanġo moma utru 12 nanġo lej. ⁵ Juda aqa lej na tamo 12,000 nanġi toqor eleneb. Ruben aqa lej na tamo 12,000 nanġi toqor eleneb. Gat aqa lej na tamo 12,000 nanġi toqor eleneb. ⁶ Aser aqa lej na tamo 12,000 nanġi toqor eleneb. Naptali aqa lej na tamo 12,000 nanġi toqor eleneb. Manase aqa lej na tamo 12,000 nanġi toqor eleneb. ⁷ Simeon aqa lej na tamo 12,000 nanġi toqor eleneb. Livi aqa lej na tamo 12,000 nanġi toqor eleneb. Isakar aqa lej na tamo 12,000 nanġi toqor eleneb. ⁸ Sebulun aqa lej na tamo 12,000 nanġi toqor eleneb. Josep aqa lej na tamo 12,000 nanġi toqor eleneb. Benjamin aqa lej na tamo 12,000 nanġi toqor eleneb.

Tamo unġasari tulan gargekoba nanġi koroesosibqa Qotei binjiyoqneb

⁹ Onaqa bunuqna e olo njam atsimqa tamo unġasari tulan gargekoba koroesonab unjrem. Tamo unġasari nanġi di tamo bei na sisyyqa keresai. Nanġi lej segi segi, sawa segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi. Nanġi awo jaram ti Kaja Du ti nanġo areq di tigelosibqa gara jugo qat olekokba jigelenjosib nanġo ban na tuwom banġa ojelenjosneb. ¹⁰ Osib nanġi sinġila na endegsib maroqneb, “Iga padalqa laqnamqa gago Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji nanġi Kaja Du wo na iga elenjosib boletgeb.”

¹¹ Onaqa lan angro kalil nanġi na awo jaram ti tamo gate nanġi ti wagme qolqe nambile so qaji nanġi ti agutnjrsib tigelesoqneb. Tigelesosibqa awo jaram namoq di sinġa pulutoqnsib Qotei qa endegsib louoqneb, ¹² “Bole. Gago Qotei a bati gaigai arebolebole ti rian ti powo ti ñam ti sinġila ti sqas. Deqa iga a binjiyoqnsim sqom. Bole.”

Qotei na aqa tamo unġasari nanġo gulbe kalil kobotetnrqas

¹³ Onaqa tamo gate bei na nenembej, “Tamo unġasari gara qat olekokba jigejunub qaji di yai nanġi? Nanġi tal qabe?” ¹⁴ Onaqa e na kamba minjem, “O ijo tamo koba, ni segi qalie.” Onaqa merbej, “Tamo unġasari nanġi di jeu tamo nanġi na tulan ugeugeinjrjsib gulbe ti jaqatinj ti enjreb. Nanġi Kaja Du aqa lej aiyej qaji dena nanġo gara yanselenonab qatej. ¹⁵ Deqa nanġi Qotei aqa awo jaram namoq di tigelosibqa bati gaigai qanam ti qolo ti Qotei aqa atra tal miligiq di sosibqa a waueteqnub. Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji a segi nanġi koba na sosimqa taqatnjroqnsas. ¹⁶ Deqa nanġi olo bunu mamnjrqasai. Nanġi bunu ya qarnjrqasai. Seġ na olo nanġi kanjanjrqasai. Iġi bei na dego nanġi kanjanjrqasai. ¹⁷ Kaja Du awo jaram jojomq di unu qaji a nanġo Mandor Koba gaigai sqas. A nanġi joqoqnsim nambile gaigai sqajqa ya jumbumq giloqnsas. Qotei na nanġo njam ya kalil nuntetnjrimqa nanġi olo bunu akamqasai.”

8

Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtej

¹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtonaqa lan qureq di nanġi kirikiriosib sonab sawa dabkonosiq sokiñalayej. ² Sokiñalayonaq e na lan angro 7 Qotei aqa ulatamuq di tigelesoqneb qaji nanġi unjrem. Unjrem di nanġi gul 7 ojsib tigelesoqneb.

³ Onaqa lan angro bei bosiqqa atra bijal jojomq di tigelesoqnej. A tabir gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Di kiyaya? A njam sum osim tabir miligiq di bilentosim koitimqa qurem quleq ti oqwjajqa deqa. Onaqa nanġi njam sum koba a yonabqa osiqa Qotei aqa segi tamo unġasari kalil nanġo pailyo ti njam sum de ti turtosiqa atra bijal gol na gereiyo qaji dia Qotei atraiyej. Atra bijal di awo jaram namoq di unu. ⁴ Atraiyonaqa Qotei aqa segi tamo unġasari nanġo pailyo ti qurem quleqt de ti lan angro aqa banq dena oqsiqa Qotei aqa ulatamuq di brantej. ⁵ Onaqa lan angro a tabir di osiqa atra bijalq dena njamywo osiqa tabirq di jugonaq maqonaqa waiyonaq mandamq aiyej. Ainaqa kola anjam ti qatronj ti minjal ti miminj koba ti brantej.

Lan angro qolqe nanġi gul anjameb

⁶ Onaqa lan angro 7 gul 7 ojesoqneb qaji nanġi gul anjamqajqa tigelosib rarieb.

⁷ Lanj angro namba 1 a namo aqa gul anjamej. Gul anjamonaqa ais awa bul namyuwo ti lenj ti turtosib mandamq aiyeb. Ainabqa namanj ti ninj ti mandam taqal qujaiq di so qaji di kalil yuekriteb. Mandam taqal aiyel uratonab soqneq.

⁸ Onaqa lanj angro namba 2 na aqa gul anjamonaqa ingi bei mana kobaquja bul yusiq puloneqnaqa osib waiyonab yuwalq aiyej. Ainaqa yuwal taqal qujai lenj bulyej. Yuwal taqal aiyel lenj bulyosai. ⁹ Degonaqa wagme kalil yuwal taqal qujaiq di nambile so qaji nanqi moreneq. Qobunj kalil dego yuwal taqal qujaiq di so qaji nanqi padalekriteb.

¹⁰ Onaqa lanj angro namba 3 na aqa gul anjamonaqa bongar kobaquja tor bul yusiq puloneqsiq lanj qure uratosiq ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq aiyej. Mandam taqal aiyelq di sai. ¹¹ Bongar di aqa nam Isa Koba. Bongar di ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq ainaqa ya di isakobaeb. Deqa tamo gargekoba nanqi ya di uysib isakobainjrnaqa moreneq.

¹² Onaqa lanj angro namba 4 na aqa gul anjamonaqa senj taqal qujai ugeej. Bai taqal qujai dego ugeej. Bongar kalil lanj taqal qujaiq di so qaji nanqi dego ugeeleneq. Lanj taqal aiyelq di sai. Deqa qanam senj taqal qujai ambruej. Qolo bai taqal qujai ambruej. Bongar kalil lanj taqal qujaiq di so qaji nanqi dego ambrueleneq.

¹³ Onaqa e olo nam atsimqa baira kobaquja lanj sorgomq di tiosiq laqnaq unem. A tulan lelenosiq endegsi marnaq e quem, “O ayyo! Lanj angro qalub nanqi gul anjamosaiunub. Nanqi gul anjamabqa tamo ungasari mandamq di unub qaji nanqi gulbe tulanj kokba osib padalougetqab.”

9

Lanj angro namba 5 na aqa gul anjamej

¹ Onaqa lanj angro namba 5 na aqa gul anjamonaqa bongar bei lanj uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Unem di nanqi na bongar di singila yonabqa a gilsiq sub guma koba waqtej. ² Waqtonaqa qurem koba subq dena oqej. Liki yusiq qurem koba oqeqnu dego kere. Subq dena qurem oqsiqa senj ti lanj ti ambrutej. ³ Onaqa quremq dena sis tulan gargekoba nanqi brantosib mandamq aiyeleneq. Mandamq ainabqa Qotei na nanqi singila koba enjrej. Singila di belqalaqala nanjo singila ti kere. ⁴ Singila enjrsiqa minjrej, “Ningi na ninj ti nam banqa gesgi ti namanj ti ugeugeinjraib. Nanqi uratinjrib soqneq. Tamo ungasari nango lanjaq di Qotei aqa toqor osai qaji nanqi segi ugeugeinjriy. ⁵ Ugeugeinjrsib jaqatinj koba enjroqnbqa bai 5 nanqi jaqatinj oqnsib sqab. Ariya ningi na nanqi moiyojnraib. Jaqatinj segi enjroqniy.” Onaqa sis nanqi dena tamo ungasari Qotei aqa toqor osai qaji nanqi jaqatinj tulan uge enjroqneq. Belqalaqala na tamo ungasari nanqi ufinjreqnub dego kere. ⁶ Bati deqa tamo ungasari nanqi morenqa gam namab namab ugeinjrqas. Nanqi morenqa are soqnim nanqi morenqa keresai.

⁷ E sis nanqi unjrem di hos qoto qa gilqajqa walatinjreqnub dego kere. Sis nango gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji atelejesoqneq. Nanjo ulatamu tamo ulatamu bul. ⁸ Nanjo gate banqa olekoba. Unj nango gate banqa bul. Nanjo qalagei laion nango qalagei bul. ⁹ Nango are targaq di gara jugo dumu bul singila koba atesoqneq. Nango bari aqa anjam ato hos gargekoba rongom ti qoto qa gurgur ti gileqnaq sinqa anjam ateqnub dego kere. ¹⁰ Sis nango weru belqalaqala nango weru bul, qaja ti. Nanjo singila weruqsi unu. Weru dena tamo ungasari nanqi jaqatinj enjrqqa kere. Yim nanqi bai 5 jaqatinj oqnsib sqab. ¹¹ Sis nango mandor agi sub guma koba taqato qaji lanj angro. Aqa nam Hibru anjam na Abadon. Gago anjam na Tamo Padaltnjro Qaji.

¹² Gulbe kobaquja namba 1 agi koboqo. Ningi quiy. Gulbe kokba aiyel brantosai unub. Sokiñalayosib brantqab.

Lanj angro namba 6 na aqa gul anjamej

¹³ Onaqa lanj angro namba 6 na aqa gul anjamonaqa atra bijal gol na gereiyo qaji aqa qala qolqe nanjo ambleq dena tamo bei aqa kakro brantonaq e quem. Atra bijal di Qotei aqa ulatamq di unu. ¹⁴ Onaqa tamo dena lanj angro namba 6 gul ojesoqnej qaji di minjej, “Lanj angro qolqe Yufretis ya koba qalaq di tontnjreb unub qaji nanqi di palontnjre.” ¹⁵ Onaqa lanj angro namba 6 a anjam di qusiqa gilsiq lanj angro qolqe nanqi di palontnjrej. Nanqi na tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanqi numib morenqajqa deqa osiq nanqi palontnjrej. Tamo ungasari mandam taqal aiyelq di so qaji nanqi numqasai. Nanqi bole sqab. Bati Qotei a nami giltej qaji di brantimqa lanj angro qolqe nanqi dena tamo ungasari nanqi numqab. Nanqi deqa tariñosib sonab bati di tintinj brantonaqa lanj angro namba 6 a gilsiqqa nanqi palontnjrej. ¹⁶ Onaqa qaja tamo tulanj gargekoba hos quraq di awesoqneq qaji nanqi branteq. Nanqi 200 milion e degsi quem. ¹⁷ E ñeio bulosimqa tamo hos quraq di awesoqneq qaji nanqi unjrem di nango are targaq di gara jugo dumu bul singila koba jigelenesoqneq. Gara jugo qude di nanjo wala lent. Qudei qenjent. Qudei merient. Hos nanjo gate laion

nanngo gate bul. Nanngo medabuq na nnyamyuwo ti qurem ti menin yuo ti brantelenjeb. ¹⁸ Gulbe qalub dena tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanngi nnumelejeb. Mandam taqal aiyel urateb. Nnyamyuwo ti qurem ti menin yuo ti hos nanngo medabuq na brantelenjeb qaji dena tamo ungasari nanngi nnumelejeb. ¹⁹ Hos nanngo singila nanngo medabuqsi weruqsi unu. Nanngo weru amal bul, gate ti. Nanngo weru dena tamo ungasari nanngi ugeugeinjreknub.

²⁰ Ariya tamo ungasari gulbe qalub dena nnumosai qaji nanngi are bulyosai. Nanngi mondor uge uge ti gisan qotei nanngo sulum ti bininjroqneq. Nanngo kumbra uge di nanngi uratosai-oqneq. Nanngo segi ban na sulum di gereiyogneq. Gol na silva na bras na menin na nramtan na ti gereiyogneq. Sulum di qunuq saiqoji. Deqa nanngi nam atqa keresai. Nanngi anjam quqwa keresai. Nanngi walwelqa keresai. ²¹ Tamo ungasari nanngi di lej ojqoneq. Nanngi gumaninjroqneq. Nanngi quñam qaloqneq. Nanngi sambalaoqneq. Nanngi bajinjroqneq. Nanngo kumbra uge uge kalil di nanngi uratosai-oqneq. Osib are bulyosai-oqneq.

10

Jon a buk kiñala uyej

¹ Onaqa lanj angoro bei a lanj goge na aiyeqnaq e unem. A lanj angoro singila koba. A lanjbi na kabuosiqqa aqa gateq di tuembinj atesoqnej. Aqa ulatamu senj bul suwanjoqnej. Aqa singa tal ai yusiq ñangao bul. ² Aqa banq di buk kiñala bei waqesonaq ojesoqnej. Aqa singa wo yuwalq di atej. Singa qonanj mandamq di atej. ³ A tulanj lelenej. Laion anjameqnu dego kere. Lelenjonaqa kola 7 nanngi anjam ateb. ⁴ Kola 7 nanngi anjam atnabqa e nanngo anjam qusim nenjrenyqa laqnamqa lanj goge dia tamo bei anjam marnaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Kola 7 nanngo anjam di qusim tent. Nenjrenyaim.”

⁵ Onaqa lanj angoro yuwalqsi mandamqsi singa atsiq tigelesonaq e unem qaji a na aqa banj wo soqtonaqa lanj oqej. ⁶ Osiqa Qotei lanj ti mandam ti yuwal ti inji inji kalil ti gereiyelenjeb qaji aqa ñam na endegsi marej, “E bole marqai. Diño bati jojomoq. Deqa Qotei a tariñsokobaiyqasai. ⁷ Lanj angoro namba 7 na aqa gul anjamamqa Qotei aqa uli anjam nami aqa medabu o tamo nanngi minjroqnej qaji di a na baktekritqas. Uli anjam di Qotei aqa anjam bole. Aqa medabu o tamo nanngi di aqa wau tamo.”

⁸ Onaqa tamo lanj goge dia anjam merbonaq e aqa kakro quem qaji a na olo merbej, “Ni gilsim lanj angoro aqa singa yuwalqsi mandamqsi atsiq tigelejunu qaji aqa banq di buk waqejunu di yayosim am.” ⁹ Onaqa e lanj angoro di aqa areq gilsim minjem, “Ni buk kiñala ino ban na ojejunum qaji di e ebe.” Onaqa merbej, “Ni osim uye. Uyimqa ino medabuq di bisim qaqq bul tulanj qaqtinjmqas. Aisim ino bi aniq di isakobaimqas.” ¹⁰ A degsi merbonaqa e aqa banq dena buk kiñala di yayosim uyem. E uynamqa ijo medabuq di bisim qaqq bul tulanj qaqtinjbej. Aisiq ijo bi aniq di isakobaijeb.

¹¹ Onaqa nanngi na olo merbeb, “Ni Qotei aqa medabu osimqa anjam palontoqnaqam. Tamo ungasari lej segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi nanngo kumbra qa ni anjam palontoqnaqam. Mandor kokba gargekoba nanngo kumbra qa dego ni anjam palontoqnaqam.”

11

Tamo aiyel nanngi Qotei aqa anjam palontoqneq

¹ Onaqa nanngi na e walwelqajqa toqon ebsibqa merbeb, “Ni toqon endi waiyosim Qotei aqa atra tal aqa ole keret. Osim atra bijal aqa ole dego keret. Tamo ungasari atra tal miligiq di loueqnub qaji nanngi dego sisiy. ² Ariya ni que. Koro sawa atra tal meq di unu qaji di keretaim. Di urat. Qotei na koro sawa di tamo Juda sai nanngi enjrimqa nanngi aqa qure koba niñaqyoqneq bai 42 gilqas. ³ Bati deqa e na ijo anjam palonto tamo aiyel qarinjritqa nanngi are ugeo qaji gara jigsib ijo anjam palontoqneq bati 1,260 gilqas.”

⁴ Tamo aiyel di kanjar qeli bul. Nanngi aiyel lam bul dego. Nanngi mandam taqato qaji Tamo Koba aqa ulatamuq di tigelejunuq. ⁵ Tamo qudei na nanngi aiyel ugeugeinjrqqa maribqa nanngo aiyel medabuq na nnyamyuwo brantosim nanngo jeu tamo nanngi di koitnjrim yuekritisib morenqab. Tamo bei na nanngi aiyel ugeugeinjrqqa marimqa kumbra dena qujai a segi moiqas. ⁶ Qotei na nanngi aiyel singila enjrimqa nanngo anjam maro bati qa nanngi lanj getentibqa awa bqasai. A na nanngi aiyel singila enjrimqa nanngi maribqa ya kalil lej bulyqas. Nanngi aiyel na tamo ungasari nanngi gulbe uge uge enjroqnaq kere. Yim dena nanngi tulanj niñaqoqneq. Nanngi aiyel manwa di babtqajqa are soqnm babtoqnaq.

⁷ Nanngo aiyel anjam maro bati koboamqa wagme juwanj sub guma kobaq di unu qaji a subq dena brantosim nanngi aiyel qoto itnjrsim a qoto singilaosim nanngi nnumim morenqab. ⁸ Morenabqa nanngo aiyel jejamu qure aqa gam koba ambleq di uratnjrib sqab. Qure di aqa ñam iga sasirosim mareqnum, “Sodom ti Isip ti.” Qure dia nami nanngo Tamo Koba namburbasq di qamnab moiyej. ⁹ Nanngo aiyel jejamu gam ambleq di soqneqnaq tamo ungasari

jejamu segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, leŋ segi segi kalil nanŋi beleŋosib nanŋo aiyel jejamu koŋnroqŋibqa bati qalub bei oto gilqas. Nanŋo aiyel jejamu subq atqa saidoŋqab. ¹⁰ Nanŋi aiyel moreŋonub deqa tamo uŋgasari kalil mandamŋ di unub qaji nanŋi tulaŋ areboleboleinŋroŋnima ŋi uyoŋsib lou tuoŋsib nanŋo was nanŋi lueinŋroŋqab. Nanŋi kumbra degyoŋqab. Di kiyayaqa? Qotei aqa medabu o tamo aiyel nanŋi dena tamo uŋgasari kalil mandamŋ di so qaji nanŋi jaqatiŋ koba enŋroqneŋ deqa.

¹¹ Bati qalub bei oto di koboonaqa Qotei na jagwa qarinyonaqa nanŋo aiyel miligiŋ aiyel. Ainaqa nanŋi aiyel olo mondor osib ŋambile sosib tigeleb. Tigelonabqa tamo uŋgasari nanŋi na nanŋi aiyel unŋrsib tulaŋ ulaugeteŋ. ¹² Onaqa laŋ goge dia laŋ anŋro bei a tulaŋ leleŋosiqa nanŋi aiyel metnŋrej, “Ninŋi goge endeŋ boiy.” Metnŋrnaqa nanŋi aiyel aqa kakro qusibqa laŋbi miligiŋ na laŋ qureŋ oŋeqnabqa nanŋo jeu tamo nanŋi na nanŋi koŋnresioqneŋ. ¹³ Onaqa bati qujai deqa miminŋ tulaŋ kobaquja dosiq qure koba di renŋinyonaqa qure taŋal qujai padaleŋ. Qure taŋal 9 padalosai. Miminŋ dena tamo uŋgasari 7,000 padaltnŋrej. Onaqa tamo uŋgasari miminŋ dena padaltnŋrosai qaji nanŋi tulaŋ ulaugetosib Qotei laŋ qureŋ di unu qaji aqa ŋam soqteŋ.

¹⁴ Gulbe kobaquja namba 2 aŋi koboŋo. Ninŋi quiy. Sokiŋalayimqa olo gulbe kobaquja namba 3 brantqas.

Laŋ anŋro namba 7 na aqa gul anjameŋ

¹⁵ Onaqa laŋ anŋro namba 7 na aqa gul anjamonaqa tamo uŋgasari kalil laŋ qureŋ di so qaji nanŋi tulaŋ leleŋosib endeŋsib marnab e quem, “Gago Tamo Koba aqa Kristus wo Mandor Kokba sqajqa bati brantqo. Deqa nanŋi aiyel bati gaigai Mandor Kokba sosib mandam taŋatqab.” ¹⁶ Onaqa tamo gate 24 Qotei aqa ulatamuŋ di nanŋo awo jaramŋsi awesoqneŋ qaji nanŋi sinŋa pulutosib ŋam quosib Qotei louetoqneŋ. ¹⁷ Osib endeŋsib pailyoqneŋ,

“O Tamo Koba Qotei, sinŋila kalil inoŋ di unu.

Ni bini unum. Ni nami soŋnem.

Ni na ino sinŋila osim ni Mandor Kobaonum.

Deqa iŋa ni binjimeŋnum.

¹⁸ Sawa bei bei qaji nanŋi tulaŋ minjinŋ oqetnŋreŋnu.

Ino minjinŋ oŋwajqa bati deŋo brantqo.

Ni na tamo uŋgasari moreŋo qaji nanŋi peginŋrqaŋqa bati brantqo.

Ni na ino wau tamo kalil nanŋi awai bole enŋrqaŋqa bati deŋo brantqo.

Ino wau tamo nanŋi di aŋi ino medabu o qaji tamo ti, ino segi tamo uŋgasari bole nanŋi ti, tamo kalil ino ŋam qa ulaeqnub qaji nanŋi ti.

Ino wau tamo nanŋi di aŋi tamo ŋam kokba ti tamo ŋam saiŋoŋi ti. Ni na nanŋi awai bole enŋrqaŋqa bati brantqo.

Ariya tamo uŋgasari mandam ugeugeiyeqnub qaji nanŋi ni na kamba ugeugeinŋrqa bati deŋo brantqo.”

¹⁹ Tamo gate 24 nanŋi deŋsib Qotei qa loueqnabqa laŋ anŋro nanŋi na Qotei aqa atra tal laŋ qureŋ di unu qaji aqa siranŋ waŋteŋ. Waŋtosibqa Qotei aqa dal anjam so qaji ŋam moŋgum tal miligiŋ di sonaŋ uneb. Onaqa minjal ti qatronŋ ti kola anjam ti miminŋ ti ais oŋŋol kokba awa bul ti aiyeleneb.

12

Jon a uŋa bei amal uge wo unŋrej

¹ Laŋ goge dia Qotei aqa maŋwa bei brantonaŋ e unem. E unem di uŋa bei tigelesoqneŋ. Uŋa di a seŋ na kabuosiqa baiŋ di tigelesoqneŋ. Aqa gateŋ di bongar 12 atsiŋ soqneŋ. ² Uŋa di a gumaŋ ti. A anŋro oŋajqa jejamu jaqatinŋeŋnaqa tulaŋ pailoŋneŋ. ³ Onaqa laŋ goge dia maŋwa bei brantonaŋ e unem. E unem di amal lent kobaquja soqneŋ. Amal di aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqneŋ. Aqa gateŋ di deŋo gate tatal 7 soqneŋ. Gate tatal di mandor kokba nanŋi na ateŋnub deŋaji bul. ⁴ Aqa weru na bongar kalil laŋ taŋal qujaiŋ di so qaji nanŋi butuynŋrnaqa ululoŋosib mandamŋ aiyeleneb. Laŋ taŋal aiyelŋ di sai.

Uŋa di anŋrotimqa amal dena anŋro a qalsim uyqajqa deqa osiŋ uŋa aqa areŋ di tigelesosiŋ koŋyosiŋ tariŋoŋneŋ. ⁵ Onaqa uŋa di aqaratonaqa aqa anŋro mel ŋambabeŋ. Anŋro di mondorŋ Qotei na sinŋila yimqa a bu toŋorŋ ojsim tamo uŋgasari kalil sawa sawa kalilŋ di unub qaji nanŋi sinŋila na taŋatnŋroŋqas. Anŋro mel ŋambabeŋ qaji di Qotei na oŋujatosiŋ laŋ qureŋ osi oŋej. Oŋsiqa aqa awo jaramŋ di awoteŋ. ⁶ Onaqa uŋa di a ulaŋosiqa wadau sawaq gileŋ. Dia aqa segi so sawa Qotei na nami gereiyeteŋ. A di soŋnimqa Qotei na bati 1,260 a taŋatesosim inŋi anaiyoŋqas.

⁷ Ariya laŋ goge dia qoto koba branteŋ. Laŋ anŋro gate Maikel aqa laŋ anŋro nanŋi ti tigelosib amal qoto iteb. Onaqa amal aqa laŋ anŋro nanŋi ti kamba tigelosib Maikel aqa laŋ

anğro nanđi ti qoto itnjreb. ⁸Onaqa amal aqa lan anğro nanđi ti qoto singilajqaja keresaiinjrej deqa nanđi lan quređ di sqa keresai. ⁹Qotei aqa lan anğro nanđi na amal kobaquja aqa lan anğro nanđi ti breinjrnab mandamq aiyelenjeb. Amal di nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Unğasari Kalil Nanđo Ñam Ugetetnjro Qaji.” A na tamo unğasari kalil mandamq di unub qaji nanđi gisa gisanjnjreqnu.

¹⁰Onaqa olo lan goge dia lan anğro bei tulan lelenonaqa e aqa kakro quem. A anjam endegsi marej, “Tamo unğasari nanđi padalqa laq nabqa gago Qotei na nanđi elenqo. A kumbra di yqo deqa aqa singila boleq dekritqo. A gago Mandor Koba unu. Amal na qolo ti qanam ti Qotei aqa ulatamuđ di gago Kristen was nanđo ñam ugetetnjreqnu. Amal di waiyonub mandamq aiqo. Deqa bini Qotei aqa Kristus a ñam koba ti singila koba ti unu. ¹¹Gago was nanđi nanđo segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaioqnebe. Kaja Du a moisiq aqa len aiyej deqa nanđi qoto bunyoqnsib endegsib are qaloqnebe, ‘Unğum, jeu tamo nanđi na iğa lugwaiqa marsib lugwab di kere. Iğa deqa ulaqasai.’ Nanđi degsib are qaloqnsib Yesus aqa anjam mare mare laqnebe. ¹²Deqa lan qure ti tamo unğasari lan quređ di unub qaji ninđi ti areboleholeingeme. Mandam ti yuwal ti ninđi gererege ñam atiy. Gulbe kobaquja nunğođ di brantqas. Satan a sokiñalayosim padalqas di qaliesiq deqa minjin ani oqetqoqa ninđi ugeugeingwa aiqo.” Lan anğro a anjam degsi marej.

¹³Amal di waiyonub mandamq aiyej di unsiqa a na uña anğro mel ñambabtej qaji di qalim moiğajqa deqa dadauryoqnej. ¹⁴Onaqa nanđi na baira kobaquja aqa bari aiyel uña di yonabqa jigsıqa amal di uratosıqa pururuosıqa aqa segi so sawaq gılsıqa wadau sawaq di brantej. Dia Qotei na uña di gererege taqatosımqa wausau qalub bai 6 inđi anaiyoqnsqas. ¹⁵Onaqa e olo ñam atsimqa amal aqa medabuq na ya beqyonaqa ya meli do bulosıqa uña di dauryonaq unem. Ya dena uña di qalsim moiyoğajqa deqa amal na ya di beqej. ¹⁶Onaqa mandam na uña aqaryaiyosıqa meanosıqa ya amal na beqeyej qaji di kalil uyekritej. ¹⁷Deqa amal a uña qa minjin ani oqetonaqa uña aqa anğro qudei nanđi qoto itnjraqajqa gilej. Uña aqa anğro nanđi di ađi tamo unğasari Qotei aqa dal anjam dauryoqnsıbqa Yesus aqa anjam mare mare laqnebe qaji. ¹⁸Ariya amal a gılsıqa alile di tiğeseoqnej.

13

Wagme juwan aiyel nanđi brantebe

¹Onaqa e olo ñam atsimqa wagme juwan unem. A yuwalq dena brantonaq unem. Aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqnebe. Aqa qalaq di gate tatal 10 soqnebe. Gate tatal di mandor kokba nanđi na ateqnub deqaji bul. Aqa gateq di ñam qudei nengrenjonab soqnebe. Ñam di Qotei misilinyo qaji ñam. ²Wagme juwan e unem qaji di pusi juwan bul kobaquja. Pusi di aqa ñam lepat. Aqa singa bea aqa singa bul. Aqa medabu laion aqa medabu bul. Amal na aqa segi singila wagme juwan di yosıqa minnej, “Ni e ombla mandor kokba sqom.” Osıqa a ñam kobaquja yej. ³Wagme juwan di aqa gate bei nami qalnab moisiq yu ti so bulonaq e unem. Yu di olo mosoonaq e aqa pirigi unem. Onaqa tamo unğasari kalil wagme juwan di uneb qaji nanđi tulan prugugetosib a dauryoqnebe. ⁴Amal na aqa segi ñam wagme juwan di yej deqa tamo unğasari nanđi amal a qa louoqnebe. Osib wagme juwan a qa dego louoqnsıbqa maroqnebe, “Tamo yai aqa singila wagme juwan aqa singila ti kere? Tamo yai na a qoto itqa kere? Tamo dego bei sosai.”

⁵Onaqa Qotei na wagme juwan di odyonaqa tiğelosıqa diğoqnsıqa Qotei misilinyoqnej. Qotei na a singila yonaqa bai 42 a kumbra di yoqnej. ⁶Yoqnsıqa aqa segi medabu waqtoqnsıqa Qotei misilinyoqnej. Osıqa Qotei aqa ñam ti aqa tal ti tamo unğasari lan quređ di unub qaji nanđi ti misilinjroqnej. ⁷Onaqa Qotei na wagme juwan di olo odyonaqa tiğelosıqa Qotei aqa segi tamo unğasari nanđi qoto itnjroqnsıqa nanđi ñumoqnsıqa a segi qoto singilaoqnej. Onaqa Qotei na a olo singila yonaqa a na tamo unğasari kalil len segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanđi taqatnjroqnej. ⁸Deqa tamo unğasari kalil mandamq di unub qaji nanđi na wagme juwan di binjyoqnsib aqa ñam tulan soqtoqngab. Tamo unğasari nanđi di Qotei a nami mandam atosaisosıqa nanđi ñambile gaigai sqajqa saidosıq ñambile qa buk miligıq di nanđo ñam nengrenyqa uratej. Buk di ađi Kaja Du nami qalnab moiyej qaji aqa buk.

⁹Tamo a dabkala ti sqas di a anjam endi gererege qusim poiyej. ¹⁰Qotei a tamo bei tonto talq di waiyqa marımqa tamo di osib tonto talq di waiyqab. Tamo bei na tamo bei sebru na qalqas di a kamba sebru na qalib moiğas. Kumbra deqaji brantımqa bati deqa Qotei aqa segi tamo unğasari nanđi Yesus qa nanđo areqalo singilatoqnebe. Osib gulbe qoboıyoqnsib soqnebe.

¹¹Onaqa wagme juwan bei mandam miligıq na brantonaq e unem. Wagme di aqa gateq di qala aiyel soqnebe. Qala di kaja du nanđo qala bul. E aqa anjam maro quem di amal aqa anjam maro bul. ¹²Wagme juwan dena wagme juwan e nami unem qaji aqa singila kalil

yaiyej. Yaiyosiq a na mandamq ti tamo ungasari mandamq di so qaji nanqi ti nanqo areqalo tigeltetjreqlaqa nanqi wagme juwan e nami unem qaji a qa loueqnub. Wagme juwan e nami unem qaji di agi qalnab moisiqa aqa yu olo mosoonaq e aqa pirigi unem. ¹³Wagme juwan bunu brantej qaji di a manwa tulan kokba babteqnaq e unem. A manwa bei endegsi babteqnu. A na tamo ungasari nanqo ulatamuq di njamyuwo meteqnaqa lan goge na njamyuwo brantqonsiq mandamq aiyegnu. ¹⁴Qotei na odyej deqa a manwa di wagme juwan nami brantej qaji aqa ulatamuq di babteqnu. Osiqa kumbra dena a na tamo ungasari mandamq di so qaji nanqi gisa gisanjroqnsiq endegsi minjreqnu, “Ningi sulum bei gereiyiy. Gereiyqa osibqa wagme juwan aqa ulatamu bul gereiyosib aqa nam soqtoqniy.” Wagme juwan di agi nami serie na qalnab moisiq olo tigelosiq nambile soqnej. ¹⁵Qotei na wagme juwan bunu brantej qaji di odyonaqa a na sulum di mondor yonaqa a nambile osiqa anjam mareqnu. A degyeqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanqi sulum di binjyoqnsib a qa louoqnaqja deqa. Tamo ungasari sulum di binjyqa urateqnuq qaji nanqi di a na numim morenqab.

¹⁶Ariya wagme juwan bunu brantej qaji a na aqa wau tamo nanqi endegsi minjreqnu, “Ningi na tamo ungasari kalil nanqo ban woqsi lanjaqsi ijo toqor atetnjriy.” Degsi minjreqnaqa nanqi giloqnsib toqor atetnjreqnub. Tamo nam saiqoji nanqi ti tamo nam ti tamo firo ti tamo inji inji saiqoji nanqi ti kanqal tamo ti tamo nanqo segi wau ojo qaji nanqi ti kalil nanqo ban woqsi lanjaqsi toqor ateleneqnu. ¹⁷Tamo bei aqnej di toqor atqa minjib saidqas di a olo bunuqna inji awaiyqajqa getentqab. A inji bei qarinyosim silali oqajqa dego getentqab. Toqor di wagme juwan aqa segi nam. Iga nam di sisiyqom di aqa utru brantqas. ¹⁸Tamo a areqalo bole ti sqas di a wagme juwan aqa nam di geregere sisiyosim poiyem. Nam di tamo nanqo nam bul. Iga nam di sisiyqom di 666 brantqas.

14

Kaja Du aqa tamo ungasari nanqi lou bunuj na louoqneb

¹Onaqa e olo nam atsimqa Kaja Du a Saion manaq di tigelesonaq unem. Tamo 144,000 nanqi dego a koba na tigelesonab unjrem. Unjrem di nanqo lanjaq di Kaja Du aqa nam ti aqa Abu aqa nam ti nengrenyonab soqnej. ²Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanqi anjam bei murqumyoqnsib mareqnaqba e nanqo kakro quem. E nanqo kakro quem di ya koba meli dosiq anjam ato bul. Kakro di kola aisiq anjam atobulej. E kakro quem di tamo nanqi gombin anjamo bul. ³Tamo ungasari nanqi di Qotei aqa awo jaram namoq di tigelesosibqa wagme qolqe nambile so qaji nanqi ti tamo gate nanqi ti nanqo namdamuq di lou bunuj na louoqneb. Tamo 144,000 Qotei na nami mandamq dena awaiyelenej qaji nanqi segi lou di qalieqa kere. Tamo qudei nanqi lou di qalieqa keresai. ⁴Tamo 144,000 nanqi di nami unja ti sambalaosaiqneb. Deqa nanqo jejamu yala jigatosai. Nanqi une saiqoji. Kaja Du a walweloq sawa sawaq gileqnaqa nanqi a dauryosib laqnu. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanqo ambleq dena Qotei na tamo 144,000 nanqi di awaiyelenej. Deqa nanqi inji meli bunuj bulosib Qotei aqa Kaja Du wo nanqo segi tamo unub. ⁵Nanqi nami gisan anjam bei marosaiqneb. Nanqo jejamuq di une bei saiqoji.

Lan angro qalub nanqi Qotei aqa anjam maroqneb

⁶Onaqa lan angro bei lan sorgomq di pururueqnaqa e unem. Lan angro dena Qotei aqa anjam bole bati gaigai sqas qaji di osi giloqnsiq tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanqi minjroqnsiq laqnej. A na tamo ungasari lan segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanqi turtnjroqnsiq anjam bole di minjroqnsiq laqnej. ⁷A tulan lelenoqnsiq endegsi minjroqnej, “Qotei na tamo ungasari nanqi peginjraqjaq bati brantqo. Deqa ningi Qotei ulaiyoqnsib aqa nam soqtoqniy. Qotei a lan ti mandam ti yuwal ti ya jumbum ti kalil gereiyej. Deqa ningi a qa louoqniy.”

⁸Onaqa lan angro bei na lan angro di dauryosiq bej. Bosiq endegsi marej, “Qure koba Babilon a tulan padalougetqo! Od, a tulan padalougetqo! Babilon a na tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanqo are tigeltetjreqlaqa nanqi aqa sambala kumbra dauryoqneb. Osiqa a na wain singila koba bul nanqi anainjreqnaq nanarioqneb.”

⁹Onaqa lan angro bei a lan angro aiyel nanqi di daurnjrsiq bej. Bosiq tulan lelenosiq marej, “Tamo bei a wagme juwan aqa sulum wo qa louoqnsimqa aqa lanjaqsi banqsi toqor oqas di a wain singila koba uyobulqas. ¹⁰Wain dena Qotei aqa minjin singila koba sigitejunu. Qotei a wain di ya ti bulyosai. A na aqa minjin gambanq di qamsim tamo di anaiyim uyqas. Uysimqa Qotei aqa lan angro nanqi Kaja Du ombla nango ulatamuq di njamyuwo na ti meniñ yuo na ti jaqatin koba oqnsim sqas. ¹¹Njamyuwo di aqa qurem bati gaigai oqoqnaqas. Tamo nanqi wagme juwan aqa nam ti aqa toqor ti osib aqa sulum wo binjnjreqnub qaji nanqi bati gaigai qanam ti qolo ti jaqatin koba oqnsib sqab. Nanqi aqaratqa keresai.”

¹² Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi gulbe qoboioy-
oqnsib singila na tigelesoqnebe. Nanqi di Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus qa
nanqo areqalo singilateq nub.

¹³ Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Ni anjam
endegsi nengrenye, ‘Bini qa ti bunuq qa ti tamo ungasari Tamo Koba a qa nanqo areqalo
singilatosib morenqab qaji nanqi tulan areboleboleinjrim sqab.’” Onaqa Qotei aqa Mondor
a dego merbej, “Od, nanqi mandam qa wau kalil uratosib lan qureq oqsib dia aqaratosib
sqab. Kumbra bole kalil nanqi mandamq di yoqneq qaji di aqa awai bole nanqi lan qureq
oqsib itqab.”

Mandam qa ingi meli gentqa batiqo

¹⁴ Onaqa e olo nam atsimqa lanbi qat unem. Tamo bei a lanbiq di awesoqnej. Tamo di
a Tamo Angro bul. Aqa gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji di atsiq soqnej. Aqa banq di
sarep olekoba tulan qala uge ojesoqnej. ¹⁵ Onaqa lan angro bei a Qotei aqa atra talq dena
brantosiq tulan lelenosiqqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji di minjej, “Ingi meli gentqa batiqo.
Mandam qa ingi kalil meliekritonub deqa ni ino sarep osimqa ingi meli ginjenye.” ¹⁶ Onaqa
tamo lanbiq di awesoqnej qaji a na aqa sarep ganinyosiqqa mandamq di ingi melielenej di
kalil ginjenyej.

¹⁷ Onaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji dena brantej. A dego
sarep tulan qala uge ojesoqnej. ¹⁸ A brantonaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra bijalq
dena brantej. Lan angro di Qotei na singila yonaqa a namyowo taqatesoqnej. A brantosiqqa
tulan lelenosiqqa lan angro sarep qala uge ojesoqnej qaji di minjej, “Mandam qa wain sil aqa
gei meliekritonub. Deqa ni ino sarep qala uge di osimqa wain sil aqa gei ginjenyosim sawa
qujaiq di koroinjre.” ¹⁹ Degsi minjnaqa lan angro dena tigelosiqqa aqa sarep osiqqa ganinyej.
Ganinyosiqqa mandamq di wain sil aqa gei melielenej qaji di kalil ginjenyekritosiqqa sawa
qujaiq di koroinjrej. Osiqa wain gei parato qaji kulum kobaquaja di breinjrej. Kulum dena
Qotei aqa minjin sigitejunu. ²⁰ Kulum di qure koba aqa polomq di ateb unu. Kulum miligiq
di nanqi na wain sil aqa gei paraparainjrnabqa kulumq dena leq koba aisiqa mandamq di
tulan maqosiq oqsiq hos nanqo medabu tinq di dinjej. Osiqa sawa tulan kobaquaja kabutej.
300 kilomita dego.

15

Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 ojesoqneq

¹ Onaqa manwa kobaquaja bei lan goge di brantonaq e unem. Unsimqa tulan prugugetem.
Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 ojesoqneq. Gulbe uge uge di koboamqa Qotei aqa minjin
torei koboqas. Amqa gulbe uge deqaji olo bunu brantqasai.

² Onaqa e ingi bei yuwal banga bul unem. A tulan jeqilosiqq qunuj bulej. Yuwal baban
gogeq di namyowo pulonjoqnej. Tamo ungasari nami qoto singilaosib wagme juwan ti aqa
sulum ti aqa nam aqa toqor ti gotranjrebeq qaji nanqi yuwal qalaq di tigelosib Qotei aqa
gombin ejelenesoqneq. ³ Osib Qotei aqa wau tamo Moses aqa lou ti Kaja Du aqa lou na ti
endegsi louoqneq,

“O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Wau kalil ni yeqnum qaji di singila koba.

Iga ino wau di unoqnsim deqa tulan prugeqnum.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqo Mandor Koba agi ni segi.

Kumbra kalil ni yeqnum qaji di tulan boledamu.

⁴ O Tamo Koba, ni segi qujai kumbra tulan bolequaja yeqnum.

Ino jejamuq di une bei saiqoji.

Deqa tamo ungasari kalil nanqi bati gaigai ni binimoqnsibqa ino nam soqtoqnsib sqab.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi ino areq boqnsib ni qa louoqneq.

Ino kumbra bole kalil ni segi na boleq babtekritonum.”

⁵ Onaqa e olo nam atsimqa Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siran waqesonaq
unem. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babteqnu. ⁶ Onaqa lan angro 7 gulbe uge uge 7 di
ojesoqneq qaji nanqi Qotei aqa atra talq dena brantosib oqedeb. Nanqi gara jugo qat tulan
boledamu jigelenosib alalag gol na gereiyo qaji dena nanqo are targaq di kainyosib soqneq.

⁷ Onaqa wagme njambile so qaji bei a brantosiqq tabir 7 gol na gereiyo qaji di elejosiqqa lan
angro 7 nanqi di enjrej. Tabir 7 di Qotei bati gaigai sqas qaji aqa minjin na maqesoqneq.

⁸ Onaqa Qotei aqa rian ti aqa singila ti dena qurem koba oqsisa Qotei aqa atra tal getentej.
Deqa tamo bei a Qotei aqa atra tal miligiq gilqa keresai. Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7
di bilentib koboamqa bati deqa tamo nanqi olo Qotei aqa atra tal miligiq gilqa kere.

16

Lan angro 7 nanği tabir 7 bilentonab mandamq aiyej

¹ Onaqa tamo bei Qotei aqa atra tal miligiq di soqnej qaji a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenosiqa lan angro 7 nanği di endegsi minjrej, “Ninği tabir 7 Qotei aqa minjin na maqeleneyunu qaji di bimblenyib mandamq aiyem.”

² Onaqa lan angro matu a gilsiq aqa tabir namo bilentonaqa mandamq aiyej. Mandamq ainaqa tamo unğasari wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjyoqneq qaji nanço jejamuq di yu sinğila kokba tulan uge bumbranjyelenjeb.

³ Onaqa lan angro namba 2 a olo gilsiq aqa tabir yuwalq di bilentej. Bilentonaqa yuwal a tamo moiy o qaji nanço lej bulej. Onaqa inği inği kalil yuwal miligiq di nambile so qaji nanği morenejkriteb.

⁴ Onaqa lan angro namba 3 a kamba gilsiq aqa tabir bilentonaqa ya ti ya jumbum ti deq aiyej. Ainaqa ya kalil lej na ugeej. ⁵ Onaqa lan angro bei a olo brantej. Lan angro di ya kalil taqato qaji lan angro. A na endegsi marnaq e quem, “O Qotei, ni bini unum. Ni nami soqnem. Ino kumbra kalil tulan bolequja. Ino jejamuq di une bei saiçoji. Ni segi getento koba. Utru deqa ni na jeu tamo nanği peginjrsimq gulbe endi nançoq qarinyonum. O Qotei, ino kumbra di tulan bole tinjin. ⁶ Jeu tamo nanği dena ino medabu o qaji tamo nanği ti ino segi tamo unğasari nanği ti moiyotnjreqnab nanço lej aiyeqnej. Deqa ni na kamba lej anainjronum nanği uynub. Keretosim anainjronum.” ⁷ Onaqa atra bijal a endegsi marnaq e quem, “Od, Tamo Koba Qotei, sinğila kalil inoq di unu. Ni na jeu tamo nanği di peginjreqnum di ni kumbra bole tinjin yeqnum.”

⁸ Onaqa lan angro namba 4 a gilsiq aqa tabir senq di bilentonaqa Qotei na odonaqa senj tulan kanğanosiqa tamo nanço jejamu koitetnjrej. ⁹ Senj aqa nıamyuwo di tulan kanğanosiq tamo nanço jejamu koitetnjrej. Qotei na gulbe uge di qarinyej deqa nanği aqa nıam misilinyoqnsib aqa nıam soqtqra urateb. Osib nanği are bulyosai.

¹⁰ Onaqa lan angro namba 5 a gilsiq aqa tabir osiqa wagme juwan aqa awo jaramq di bilentej. Bilentonaqa tamo unğasari wagme juwan na taqatnjresoqnej qaji nanği ambrukobainjnaq soqneq. Sosib jaqatin tulan koba osib qala bisiriqtoqneq. ¹¹ Nanço jaqatin qa ti yu uge uge nanço jejamuq di bumbranjyelenjeb qaji deqa ti nanği tulan minjin qoqetnjrnaqa Qotei lan qureq di unu qaji a misilinyoqneq. Nanço kumbra uge uge yoqneq qaji di nanği uratosai. Nanği are bulyosai dego.

¹² Onaqa lan angro namba 6 a gilsiq aqa tabir Yufretis ya kobaq di bilentej. Bilentonaqa ya jejosiq mandor kokba nanği senj oqo sawaq dena bqajqa gam waqej. ¹³ Onaqa e mondor uge qalub unjrem. Mondor uge qalub di balum du du bul. Nanği amal aqa medabuq na ti wagme juwan aqa medabuq na ti gisan anjam maro qaji wagme juwan aqa medabuq na ti brantelenjeb. ¹⁴ Mondor uge qalub dena manıwa gargekoba yoqnsibqqa mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nançoq giloqnsib minjreqnub, “Ninği na nunço qaja tamo kalil koroinjrsib minjribqa Qotei a tamo unğasari nanği peginjrqqa batiamqa nanği qotelenjqab.” Qotqajqa bati di Qotei sinğila ti unu qaji aqa bati koba.

¹⁵ Onaqa Yesus a marej, “Ninği quiy. E bajin tamo bul nunçoq boqujatqai. Deqa tamo bei a nıam sosim aqa gara tigsim sqas di a areboleboleiyqas. A yosi laqasai. Tamo unğasari nanği aqa jemai unğasai.”

¹⁶ Ariya mondor uge qalub dena mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanği joqsibqa Armagedon sawaq di koroinjreb. Nıam Armagedon di Hibru anjam. Aqa damu, Megido mana.

¹⁷ Onaqa lan angro namba 7 a gilsiq aqa tabir jagwaq di bilentej. Bilentonaqa atra tal miligiq di tamo bei a anjam marnaqa e aqa kakro quem. Tamo di a Qotei aqa awo jaram jojomq di tigelesoqnej. A tulan lelenosiqa marej, “Gulbe kalil koboönub.” ¹⁸ Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti branteb. Miminj dego brantej. Miminj di tulan kobaquja. Miminj deqaji nami brantosaiqnej. Qotei na Adam gereiyej bati deqa mimin deqaji brantosai dena bosı bosiq ağı bini unum. ¹⁹ Miminj dena Babilon qure koba tulan niıağyosıqa potocalubtej. Qure kalil dego padalelenjeb. Babilon aqa kumbra tulan ugedamu. Aqa kumbra deqa Qotei a are qalsıqa wain sinğila koba gambanq di qamsiq Babilon anaiyonaq uysiq nanarij. Wain dena Qotei aqa minjin koba sigitejunu. ²⁰ Onaqa nui kalil nanço so sawa uratosib jaraiyelenjeb. Mana kalil dego jaraiyosib koboeb. ²¹ Bati deqa ais onğol kokba awa bul aiyelenjeb. Ais onğol di tulan kokba. Ais onğol segi segi nanço gulbe 50 kilogram. Ais di lan goge na tamo nanço jejamuq aısıqa nanği tulan ugeugeinjrej. Qotei na ais di qarinyej deqa tamo nanği Qotei misilinyoqneq.

17

Qotei na sambala unıa kobaquja awai ugedamu yqas

¹ Onaqa lan angro 7 tabir 7 ojesoqneb deqaji bei na bosiq merbej, “Ni endeq au. Bamqa Qotei na sambala unja kobaquja a pegiyosim awai ugedamu yim ni osormit unqam. Sambala unja di ya kokbaq di awejunu. ² Mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanqi a ombla na sambalaoqnsib laqneb. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanqi dego a ti sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanqi wain bul uyoqnsib nanarioqneb.”

³ Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lan angro dena e osiqa wadau sawaq osi gilej. Osi gilnaqa e njam atsim unja bei sonaq unem. Unja di a wagme juwan bei lent aqa quraq di awesoqneq. Wagme juwan aqa jejamuq di nam gargekoba nengrenjonab soqneq. Nam di Qotei misilinyo qaji nam. Wagme juwan di aqa gate 7 soqneq. Aqa qala 10 dego soqneq. ⁴ Unja di gara lent utru ayela dena kabuosiq soqneq. Gol ti menin naimyo ti kolilei boledamu na ti walaosiq awesoqneq. Aqa banq di gamban gol na gereiyo qaji ojesoqneq. Aqa kumbra uge uge na ti aqa sambala kumbra jigat dena ti gamban miligiq di maqelenesoqneq. Aqa kumbra di Qotei aqa njamgalaq di tulanj ugedamu. ⁵ Unja aqa lanjaq di aqa nam nengrenjonab soqneq. Nam di sasir anjam. Aqa nam bole agiende, “Babilon qure kobaquja. A sambala unja kalil nango ai. Mandam qqa kumbra uge uge kalil nango ai agi a segi.” Aqa nam bole agide. ⁶ Unja dena Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi ugeugeinjroqnsiqa numelejeqnaq morejoqneq. Tamo ungasari nanqi di Yesus qa nango areqalo singilatosis aqa nam mare mare laqneq qaji. Unja dena nanqi numeqnaq nango len ayieqnaqa a len di wain bul uyoqnsiq nanarioqneq. Yeqnaqa e di unsinqa tulanj prugugetosim are koba qaloqneq.

⁷ Onaqa lan angro dena e merbej, “Ni kiyaga are koba qaleqnum? Unja de wo wagme juwan lent wo nango kumbra di sasir anjam. Wagme juwan di agi gate 7 ti qala 10 ti unu. A na unja di qolaiyejunu. Nango ayel sasir anjam di aqa utru uliejunu. Di e na babbatqa ni que. ⁸ Wagme juwan ni unonum qaji di a nami soqneq. A bini sosai. Bunuqna a olo sub guma kobaq dena brantosim torei padalqas. Amqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanqi na wagme juwan di unsibqa tulanj prugugetqab. Wagme juwan di a nami soqneq. A bini sosai. A olo bunuqna brantqas. Tamo ungasari nanqi di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nanqi njambile gaigai sqajqa saidosiq njambile qa buk miligiq di nango nam nengrenyqa uratej.

⁹ “Tamo a areqalo bole ti sqas di a anjam endi gegerere poiyem. Wagme juwan aqa gate 7 nanqi dena mana 7 sigitnjrejunub. Unja di a mana 7 goge quraq di awejunu. ¹⁰ Gate 7 nanqi dena mandor kokba 7 sigitnjrejunub. Mandor 5 nanqi nami padaleb. Qujai unu. Qujai a mandor brantosaionu. A mandor brantqajqa tarineqnu. A bunuqna mandor brantosim sokifalayosim padalqas. ¹¹ Wagme juwan a dego mandor koba bei. A mandor kokba 7 nango ambleq di unu. A mandor koba namba 8. A dego torei padalqas. A nami soqneq bini sosai.

¹² “Ariya qala 10 ni unjronum qaji di nango utru e na ubtit ni quqnam. Nanqi na mandor kokba 10 sigitnjrejunub. Nanqi dego mandor brantosaionub. Nanqi bunuqna wagme juwan aqa nam osib a ombla mandor kokba sqab. Sokifalayosib olo padalqab. ¹³ Nanqi mandor kokba sosibqa areqalo qujaitosis nango segi singila ti nam ti kalil wagme juwan di yqab. ¹⁴ Osib Kaja Du qa njiriosis qoto itqab. Amqa Kaja Du a qoto singilaosimqa nanqi bunjnrqas. Kaja Du a tamo kokba kalil nango Tamo Koba. A mandor kokba kalil nango Mandor Koba. Tamo ungasari a ombla unub qaji nanqi a ti qoto singilaqab. Nanqi di Kaja Du na metnjrsiq aqa segi tamo ungasari sqajqa giltnjrej qaji. Deqa nanqi aqa anjam bole dauryeqnub.”

¹⁵ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ya kokba sambala unja a di awesonaq ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqnam. Ya kokba dena tamo ungasari tulanj gargekoba nanqi sigitnjrejunub. Nanqi di len segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi nanqi. ¹⁶ Qala 10 ni unjronum qaji nanqi ti wagme juwan a ti nanqi na sambala unja di jeutosib a tulanj ugeugeiyosib gara bumbranyetosib aqa damu uyekritosib tanu njamyuwo na koitqab. ¹⁷ Qotei a segi na mandor kokba 10 nango are tigeltetnjrej deqa nanqi aqa areqalo dauryosib unja di degsib ugeugeiyqab. Deqa bati brantimqa nanqi areqalo qujaitosis nango segi singila ti nam ti kalil wagme juwan di yibqa Qotei aqa anjam kalil nami marej qaji di aqa damu brantqas. ¹⁸ Unja ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqnam. Unja di a qure kobaquja. A mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nango mandor koba sosiqa nanqi taqatnjreqnu.”

18

Babilon qure kobaquja a tulanj padalougetej

¹ Onaqa lan angro bei a lan qure uratosiq mandamq ayieqnaq e unem. Lan angro di tulanj singila koba. Aqa qasar na walaq dena mandam kalil suwanekritej. ² A tulanj lelenosiqa endegsi marej, “Babilon qure kobaquja a padalougetqo! Od, a padalougetqo! Babilon qure di mondor uge uge kalil nango so sawa. Mondor uge nanqi ti qebari jigat nanqi ti qebari

uge kalil dego qure dia unub. ³ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi Babilon ombla na sambaloqnsib laqne. Deqa nanqi wain singila koba bul uyoqnsib nanarioqne. Mandor kokba mandamq di unub qaji nanqi dego Babilon ombla na sambaloqnsib laqne. Silali qa wauo tamo nanqi Babilon aqa kumbra uge uge dena silali koba oqne. Babilon a kumbra tulan ugedamu yoqnej. Aqa kumbra deqa a jemaiyosai oqnej.”

⁴ Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A endegi marej, “O ijo tamo ungasari, ningi Babilon qure di uratosib ijoq boiy. Une kalil a yegnu qaji di ningi yo uge. Aqa une deqa a gulbe tulan ugedamu oqas. Ningi a beteryosib gulbe di o uge. ⁵ Babilon aqa une kalil di tumbolosi qo siq lan qure ojjoqa e unonum. Aqa kumbra uge deqa Qotei a are walyosai eqnu. ⁶ Ningi aqa kumbra uge kalil deqa a kambatiy. A kumbra uge yoqnsiqa olo di bunyoqnsiqa kumbra tulan ugedamu yegnu. Ningi aqa kumbra uge deqa keretosib a kambatiy. A wain singila koba gambanq di qamsiq bulyeqnu. Deqa ningi olo wain tulan singila koba bulyosib a kamba anaiyyi. ⁷ A na aqa segi nam soqtoqnsiqa sambaloqnsiqa kumbra uge uge yegnu. Ningi aqa kumbra deqa keretosib a jaqatin koba yibqa a akamugetqas. A segi qa mareqnu, ‘E mandor koba unum. E ijo segi awo jaram kobaqujaq di awejunum. E unqa qobul sai. Gulbe bei ijoq bqa keresai. Deqa e akamqasai.’ ⁸ A degsi mareqnu deqa bati qujai qa gulbe tulan uge uge aqaq aiyelenosim a makobaiyim akamugetqas. Osim a mamyimqa aqa jeyamu nyamyuwo na yugwas. Qotei Koba singila ti unu qaji a degsim Babilon aqa kumbra uge qa pegiyosim tulan padalougetqas.

⁹ “Mandor kokba mandamq di unub qaji nanqi Babilon ombla na sambaloqnsib kumbra tulan ugedamu yoqne. Deqa Babilon a nyamyuwo na yuim qurem oqoqnmqa mandor kokba nanqi qurem di unsibqa akamaniyosib tulan are gulbeinjraqas. ¹⁰ Nanqi Babilon aqa jaqatin koba di unsibqa tulan ulaugetqab. Osib isaq di tigelesosib maroqngqab, ‘O Babilon, ni qure kobaquja! Ni nami qure singila koba soqnem! Ariya bini ni tulan padalougetonum! Bati qujai qa ino kumbra uge aqa awai agi ni itonum!’

¹¹ “Silali qa wauo tamo sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi Babilon aqa jaqatin di unsibqa akamaniyoqnsibqa are tulan gulbeinjroqngqas. Di kiyayaqa? Tamo qudei nanqi olo nanjo ingi ingi awaiyoqngqasai. ¹² Nanjo ingi ingi agi gol, silva, meniñ boledamu, kolilei tulan boledamu, gara qat naimyo, gara lent utru segi segi, gara yauño pirqaqo. Nanjo ñoro qudei agi nmanñ quleqt bole bole, ingi ingi elefan aqa qalagei na gereiyo qaji, ingi ingi nmanñ boledamu na gereiyo qaji, ingi ingi bras na gereiyo qaji, ingi ingi ain na gereiyo qaji, ingi ingi meniñ naimyo na gereiyo qaji. ¹³ Nanjo ingi ingi qudei agi meiwo, lei uyo qaji, sum koitib quleq oqwajqa, namur quleqt, goren quleqt, wain, goren goiyo qaji, bem sum. Nanjo ñoro qudei agi makau, kaja, hos rongom ti, kanjal tamo nanjo jeyamu ti nanjo qunuw ti. Ingi ingi kalil deqaji tamo qudei nanqi olo bunu awaiyoqngqasai. ¹⁴ Deqa silali qa wauo tamo nanqi na Babilon endegsib minjoqngqab, ‘Ingi ingi kalil ni tulan arearetmoqnej qaji agi ni uratosib koboonub. Ñoro bole bole kalil ni silali kobaquja na awaiyem qaji de ti ino wala bole bole ti agi koboonub. Deqa ingi ingi kalil deqaji ni olo bunu unqasai bole sai.’

¹⁵ “Silali qa wauo tamo nanqi na ingi ingi deqaji gargekoba qarinyeqnabqa Babilon na awaiyoqnsiqa silali tulan koba enjroqnej. A kumbra di yoqnej deqa bunuqna a jaqatin kobaiyqas. Yimqa silali qa wauo tamo nanqi di unsibqa ulaugetosib isaq di tigelesosibqa akamaniyoqnsib are tulan gulbeinjroqngqas. ¹⁶ Osib endegsib Babilon minjoqngqab, ‘O qure koba Babilon, ni tulan padalougetonum! Nami ni gara qat tulan naimyo na kabuoqnsimqa gara lent utru segi segi jugoqnsimqa ino jeyamu gol na ti meniñ boledamu na ti kolilei boledamu na ti walatoqnsim soqnem. ¹⁷ Deqa bati qujai qa ino silali ti ino wala ti kalil agi saiekritonub.’ Silali qa wauo tamo nanqi degsib Babilon minjoqngqab.

“Qobun ojo tamo nanqi ti tamo qobun na laqñub qaji nanqi ti tamo qobunq di waueqñub qaji nanqi ti tamo yuwalq dena silali eqñub qaji nanqi ti kalil Babilon qure koqyosibqa isaq di tigelesqab. ¹⁸ Tigelesosib nyamyuwo na a yuim qurem oqoqnmqa di unsibqa tulan lelenoqnsib maroqngqab, ‘Qure endi tulan kobaquja. Qure bei qure ende ti keresai.’ ¹⁹ Nanqi degsib maroqnsibqa wi sum oqnsib nanjo gateq di atoqnsibqa akamaniyoqnsibqa are tulan gulbeinjroqngqas. Osib tulan lelenoqnsib endegsib Babilon minjoqngqab, ‘O qure koba Babilon, ni padalougetonum! Qobun taqato tamo yuwalq di laqñub qaji nanqi inoq dena silali tulan koba oqne. Deqa nanqi ino jaqatin di unsibqa are tulan gulbeinjroqngqas. O aiyoy! Bati qujai qa ni torei padalougetonum!’

²⁰ “O lan qure ti Qotei aqa segi tamo ungasari ningi ti tamo kalil Yesus na aqa anjam mare mare laqajqa qarinqej qaji ningi ti Qotei aqa medabu o tamo ningi ti Babilon qure padalougetqo di unsib areboleboleingeme. Babilon aqa kumbra uge kalil Qotei na unekritosiqa deqa keretosiq awai uge yqo. Babilon na ningi ugeugeingqoqnej deqa Qotei na kamba a ugeugeiyqo.”

²¹ Ariya anjam di koboonuqa lan angro singila koba bei a bosiqqa bem sum kuroyo qaji meniñ kobaquja osiq soqtosiqa yuwalq di waiyej. Osiqqa marej, “Qotei na degsim Babilon

qure koba singila na waiyimi tamo qudei na olo bunu a unqasai. ²² O Babilon qure, bunuqna tamo nanqi inoq di gombin ti yumba ti gul ti nanqo anjam ato olo quonqasai. Ingi ingi gereiyo tamo nanqi dego olo bunu inoq di sqasai. Bem sum kuroyibqa inoq di olo anjam atim quqwasai. ²³ Wanjal inoq di olo pulonqasai. Inoq di tamo unq wo olo ban ojqasai. Deqa nanqo aiyel anjam inoq di bunu quqwasai. Nami ino silali qa wauo tamo nanqi tamo kokba soqneq. Ariya bini nanqi koboonub. O Babilon, ni ino gumaniy kumbra na tamo unqasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi gisa gisanjroqnem.

²⁴ “Babilon qure a na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi ti Qotei aqa segi tamo unqasari nanqi ti nūmeqnaq morenoqneq. Aqa une di aqa jejamuq di sonaqa Qotei a unqo. Tamo unqasari kalil jēu tamo nanqi na nūmoqneq qaji nanqo leñ aiyeqnaq Qotei a unsiqa une di Babilon aqa jejamuq di atqo.”

19

Tamo unqasari nanqi Qotei aqa nām soqtoqneq

¹ Onaqa lan goge dia tamo unqasari tulan gargekoba nanqi murqumyeqnaq e nanqo kakro quem. Nanqi murqumyoqnsib endegsib maroqneq, “Iga gago Qotei aqa nām soqtoqnqom! A nām koba ti singila koba ti unu. Iga padalqa laqnamqa a na iga eleñej. ² A kumbra bole tiñtiñ na tamo unqasari nanqi peginjreñnu. Agi a na sambala unq kobaquja pegiyqo. Unq dena aqa sambala kumbra na tamo unqasari kalil mandamq di so qaji nanqi ugeugeinjroqnej. Osiqa Qotei aqa wau tamo nanqi dego nūmeqnaq morenoqneq. Aqa une deqa Qotei na a awai uge yqo.”

³ Ariya nanqi olo lelenjoqnsib endegsib maroqneq, “Iga Qotei aqa nām soqtoqnqom! Namyuwo na Babilon qure yuim aqa qurem bati gaigai oqonqas!” Nanqi degsib maroqneq. ⁴ Onaqa tamo gate 24 nanqi ti wagme qolqe nambile so qaji nanqi ti singa pulutosibqa Qotei awo jaramq di awejunu qaji a qa louoqnsib maroqneq, “Bole. Iga Qotei aqa nām soqtoqnqom!” ⁵ Onaqa awo jaram jomq di tamo bei a tigelosiqa anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A lelenjoqnsib endegsib marej, “Qotei aqa wau tamo ninqi ti tamo unqasari Qotei qa ulaeqnub qaji ninqi ti tamo lanaj ti tamo nām ti kalil ninqi Qotei aqa nām soqtoqniy!”

Kaja Du aqa unq ban ojqa batiqo

⁶ Onaqa lan goge dia tamo unqasari tulan gargekoba nanqi murqumyoqnsib anjam mareqnaq e nanqo kakro quem. Nanqo kakro di ya kobaquja meli dosiq anjam atobulej. Nanqo kakro di kola aisiq anjam atobulej. Nanqi tulan lelenjoqnsibqa endegsib maroqneq, “Iga gago Tamo Koba Qotei aqa nām soqtoqnqom! Singila kalil aqaq di unu. Deqa bini a Mandor Koba sosiq ingi ingi kalil taqateqnu!” ⁷ Bini iga Qotei qa tulan areboleboleigogqimqa aqa nām soqtoqnqom. Di kiyaya? Kaja Du na aqa unq ban ojqa bati brantqoqa aqa unq a walaosiqa aqa jejamu gereiyqo. ⁸ Qotei na a gara qat tulan naimyo jigetqo. Gara di tulan milalosiq suwanjējunu.” Gara qat naimyo dena kumbra bole tiñtiñ kalil sigitejunu. Kumbra bole di Qotei aqa segi tamo unqasari nanqi dauryeqnub.

⁹ Onaqa lan anqro dena olo merbej, “Ni anjam endegsim nenqrenye, ‘Kaja Du aqa unq ban ojqa batiqo deqa aqa Abu Qotei na ingi koba goiqo. Goisq aqa segi tamo unqasari nanqi metnjroqqa ingi uyqa bonub. Bonub qaji nanqi tulan areboleboleinjraqas.’” Osiqa merbej, “Anjam endi Qotei aqa anjam bole.” ¹⁰ Lan anqro na e degsi merbonaqa e aqa areq di singa pulutosim a binjyqa laqnamqa a na olo merbej, “Ni e binjibaim! E ni bul. E ni ti tamo kalil Yesus aqa anjam qa nanqo areqalo singilateqneq qaji nanqi ti koba na wau qujai. Iga kalil was. Deqa ni Qotei segi binjyoqnime. Iga qalie, Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqo are tigeltetnjreñnaq nanqi aqa anjam palonteqnub.”

Jon a tamo hos quraq di awesonaq unej

¹¹ Onaqa e olo nām atsimqa lan waqonaqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa nām agiende, “Qotei aqa wau geregere taqateqnu qaji tamo.” Aqa nām bei, “Kumbra bole yeqnu qaji tamo.” A kumbra bole tiñtiñ na tamo unqasari nanqi peginjroqnsiqqa nanqi qoto itnjreñnu. ¹² Aqa nām damu nām pulonq bul puloneqnu. Aqa gateq di gate tatal gargekoba atejunu. Gate tatal di mandor kokba nanqi na ateqneq deqaji bul. Aqa jejamuq di nām bei nenqrenyeb unu. Nām di a segi qalie. Tamo bei a nām di qaliesai. ¹³ A gara olekoba osiqa leñq di tuqtosiq dena kabuejunu. Aqa nām endegsib mareqneq, “Qotei aqa Anjam.” ¹⁴ Qaja tamo tulan gargekoba lan qureq dena hos segi segi osibqa hos quraq di awoelenosib tamo di dauryosib gileqneq e unjrem. Hos nanqi di qat kalil. Qaja tamo nanqi di gara qat tulan naimyo milalo jigejunub. ¹⁵ Tamo di aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge branteqnu. A serie di osimqa tamo unqasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi nūmelenqas. A bu toqon ain na gereiyo qaji di dego ojsimqa dena tamo unqasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi singila na taqatnjroqnas. Osimqa wain gei parato qaji kulumq

di aqa siŋga waiyosim wain gei paraparainjrqa. Kulum dena Qotei siŋgila koba ti unu qaji aqa minjiŋ sigitejunu. ¹⁶Tamo di aqa gara olekobaqsi aqa qaloqsi ñam endegsib nenŋrenyeb unu, “Mandor kokba kalil nanŋo Mandor Koba. Tamo kokba kalil nanŋo Tamo Koba.”

¹⁷Onaqa laŋ anŋro bei senŋ di tigelesonaq e unem. A tulaŋ leleŋosiqa qebari kalil laŋ sorgomq di pururueqnuŋ qaji nanŋi endegsi minjrej, “Niŋgi bosib koroabqa Qotei na iŋgi koba atsim metŋsim niŋgi uyiy. ¹⁸Mandor kokba ti qaja tamo nanŋo gate kokba ti tamo siŋgila ti hos nanŋi ti tamo hos quraq di awejunub qaji nanŋi ti nanŋo qusa niŋgi bosib uyiy. Kanŋal tamo ti tamo nanŋo segi wau ojo qaji nanŋi ti tamo laŋaj ti tamo ñam ti kalil nanŋo qusa niŋgi bosib uyiy.”

¹⁹Onaqa e olo ñam atsimqa mandam qaji mandor kokba kalil nanŋi ti nanŋo qaja tamo nanŋi ti wagme juwan a ti bosib koroesonab unjrem. Nanŋi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa qaja tamo nanŋi ti qoto itnjrqa marsib koroesoqneŋ. ²⁰Ariya tamo dena wagme juwan wo gisaŋ anjam maro qaji wagme juwan wo nanŋi ayiel ojeŋ. A na nanŋi ayiel ñambile sonab ojsiqa wainjrnaq ñamyuwoq ayieb. Ñamyuwoq di meniŋ kalil yusiŋ ñanŋaeqnu. Wagme juwan aqa ulatamuq di gisaŋ anjam maro qaji wagme na maŋwa tulaŋ kokba yoqnej. Aqa kumbra dena a na tamo unŋasari nanŋi gisa gisaŋjroqnej. Tamo unŋasari nanŋi di wagme juwan aqa toŋor osib aqa sulum binjiyoqneŋ. ²¹Onaqa tamo hos quraq di awesoqnej qaji a na wagme juwan aqa qaja tamo kalil nanŋi ñumeqnaq moreŋoqneŋ. Serie olekoba aqa medabuq na branteŋ qaji dena nanŋi ñumoqnej. Onaqa qebari kalil nanŋi bosib qaja tamo nanŋo qusa uynab mene diqnjrej.

20

Satan a wausau 1,000 sub guma kobaq di sqas

¹Onaqa laŋ anŋro bei laŋ goge na mandamq ayieqnaq e unem. Qotei na a siŋgila yonaqa a sub guma koba taŋatqajqa marsiq sil raunŋa osiq mandamq ayiej. ²Aisiŋq amal kobaquja ojsiq sil dena tonteŋ. Amal di wausau 1,000 tontim sqas. A nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Unŋasari Kalil Nanŋo Ñam Ugetetnjro Qaji.” ³Laŋ anŋro dena Satan ojsiq tontosiq sub guma kobaq di waiyeŋ. Waiyosiq sub me kabutosiq qandimteŋ. A dia wausau 1,000 sqas. Deqa a na sawa bei bei qaji nanŋi olo gisa gisaŋjrqasai. A subq di tariŋosim soqnimqa wausau 1,000 di koboamqa a olo uratib oqedosim sokiñalayqas.

⁴Onaqa e awo jaram kokba qudeŋ unjrem. Awo jaram kokbaq di tamo qudeŋ nanŋi awoelenesoqneŋ. Tamo nanŋi di Qotei na wau enjrnaqa nanŋi awo jaram kokbaq di awoosib tamo unŋasari nanŋi peginjroqneŋ. Onaqa e tamo unŋasari tulaŋ gargekoba nami moreŋeb qaji nanŋo qunuŋ unjrem. Tamo unŋasari nanŋi di nami Yesus aqa ñam maroqnsibqa Qotei aqa anjam siŋgila na ojesoqneŋ deqa jeu tamo nanŋi na nanŋo kakro giŋgeŋjrnab nanŋi moreŋeb. Tamo unŋasari nanŋi di wagme juwan aqa sulum wo binjrosiaioqneŋ. Nango lanjaŋsi banŋsi wagme juwan aqa toŋor osai. Deqa nanŋi olo ñambile osib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab. ⁵Di subq na tigelo namo qaji. Tamo unŋasari Yesus qa nanŋo areqalo siŋgilatosai qaji nanŋi bati deqa ñambile oqasai. Nanŋi mati tariŋosib soqnsibqa wausau 1,000 di koboamqa nanŋi subq na tigelqab. ⁶Tamo unŋasari namoosib subq na tigelqab qaji nanŋi di Qotei aqa segi tamo unŋasari bole. Deqa nanŋi tulaŋ areboleholeinjrqas. Nanŋi moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena nanŋi taŋatnjrqa keresai dego. Nanŋi Qotei aqa Kristus wo nanŋo atra tamo sosib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

Satan a bati gaigai ñamyuwo kobaq di jaqatin oqnsim sqas

⁷Wausau 1,000 di koboamqa sub guma koba aqa me olo waqtibqa Satan a subq dena oqedqas. ⁸Oqedosim sawa sawa kalilq giloqnsimqa tamo unŋasari nanŋi gisa gisaŋjroqnaŋ. Tamo unŋasari nanŋi di Gok sawa ti Magok sawa ti dena beleŋqab. Satan na nanŋi koroinjrinqa qoto qa gilqab. Nanŋo qaja tamo nanŋi tulaŋ gargekoba. Nanŋi ulul bul sisiyqa keresai. ⁹Nanŋi sawa sawa kalilq dena bosib Qotei aqa qare koba a na tulaŋ qalaqalayeŋqnu qaji di agutesqab. Osib Qotei aqa segi tamo unŋasari nanŋo so sawa dego agutesqab. Yim bati deqa laŋ goge na ñamyuwo aisim qaja tamo nanŋi di koitnjrqas. ¹⁰Satan a nanŋi gisa gisaŋjroqnej aqa une deqa Qotei na a waiyim ñamyuwoq aiŋas. Ñamyuwoq di meniŋ kalil yusiŋ ñanŋaeqnu. Wagme juwan wo gisaŋ anjam maro qaji wagme juwan wo nanŋi ayiel nami ñamyuwoq di breinjreb unub. Deqa Satan a dego Qotei na waiyim ñamyuwoq aisim nanŋi ayiel koba na bati gaigai qolo ti qanam ti ñamyuwoq di jaqatin oqnsib sqab.

Qotei a awo jaram kobaqujaq di awesoqnej

¹¹Onaqa e awo jaram kobaquja bei tulaŋ qat unem. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ulatamuq dena mandam ti laŋ ti jaraiyosib loumeŋ. ¹²E ñam atsimqa tamo unŋasari

nami moreñeb qaji nanği awo jaram namoq di tigelesonab unjrem. Tamo ñam ti tamo lanğaj ti kalil e unjrem. Unjreqnam lanğ anğro qudei nanği na buk qudei osi bosib waqteleneb. Buk miligiq di kumbra kalil tamo unğasari nanği nami yoqneq qaji di Qotei na nenğrenjonanğ soqnej. Buk bei dego lanğ anğro nanği osi bosib waqteb. Buk di ñambile gaigai sqajqa buk. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a buk miligiq di anjam sisiyosiq anjam dena tamo unğasari moreño qaji nanği peginjrej. ¹³Tamo unğasari kalil nami yuwalq di moreñeb qaji nanği yuwal na uratnjrnağ tigeleb. Moiyu Qure na dego tamo unğasari nami moreñeb qaji nanği uratnjrnağ tigeleb. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a na tamo unğasari nanğo segi segi kumbra kalil dena nanği peginjrej. ¹⁴Osiqa Moiyu Qure osiq ñamyuwo kobaq di waiyej. ñamyuwo koba di moiyu bunu qaji. ¹⁵Tamo unğasari kalil nanğo ñam ñambile qa buk miligiq di sosai qaji nanği di Qotei na breinjrnnağ ñamyuwo kobaq aiyeleneb.

21

Lanğ bunuj ti mandam bunuj ti brantqab

¹Onaqa e lanğ bunuj ti mandam bunuj ti unjrem. Lanğ namij ti mandam namij ti koboeb. Yuwal dego koboej. ²Onaqa e Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj di dego unem. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lanğ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. Qure di aqa wala tulanj boledamu. Uña a tamo banğ ojqa osim walaqas dego kere. ³Onaqa awo jaram namoq di tamo bei a tigelosiq anjam marnaqa e aqa kakro quem. A tulanj lelenosiqa marej, “Ninği quiy. Bini Qotei aqa tal aisiq tamo unğasari nanğoq di unu. Deqa Qotei a nanğo ambleq di sqas. Nanği aqa segi tamo unğasari sqab. Od, Qotei a nanği koba na sqab. A nanğo Qotei sqas. ⁴A nanğo ñam ya kalil nuntetnrqas. Deqa nanği olo akamqasai. Nanği olo moreñqasai. Nanği olo are gulbeinjrnqasai. Nanği olo jaqatinğ oqasai. Kumbra namij kalil di koboaqas.”

⁵Onaqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a marej, “Ninği quiy. E inği inği kalil bunuj atonum.” Osiqa merbej, “Ni ijo anjam kalil endi nenğrenye. Anjam endi bole. Tamo nanği qusib marqab, ‘Bole.’” ⁶Osiqa olo merbej, “Bati kereqo. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuj di sqai. E inği inği kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum. Tamo a ya qaryimqa e na ñambile qa ya jumbumq dena tigsiy anaiyit uyqas. Ya di awai saiqoj. E na lanğa anaiyqai. ⁷Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na inği inği kalil di lanğa yqai. E aqa Qotei soqnit a ijo anğro sqas.

⁸“Ariya tamo ulakobaeqnum qaji nanği ti tamo Yesus qa nanğo areqalo singilatosaieqnum qaji nanği ti ñamyuwo kobaq aiqab. Tamo kumbra uge uge yo qaji, leñ ojo qaji, sambala kumbra yo qaji, gumaninjo qaji, quñam qalo qaji, gisanğ qotei binjinro qaji, gisanğ anjam maro qaji nanği di ñamyuwo kobaq aiyelenqab. ñamyuwoq di meninğ yusiq ñanğaeqnu. ñamyuwo di moiyu bunu qaji.”

Jon a Jerusalem bunuj unej

⁹Onaqa lanğ anğro 7 tabir 7 ojesoqneq nanği deqaji bei bosiq a ijo areq di tigelej. Tabir 7 miligiq di nami gulbe uge uge 7 jigsib bilentonab mandamq aisiq tamo unğasari nanği tulanj ugeugeinjrsiq Qotei aqa minjinğ kobotej. Lanğ anğro dena merbej, “Ni endeq au. Bamqa Kaja Du aqa uña bunuj walaqo qaji di osormit unqam.” ¹⁰Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lanğ anğro dena e osiqa mana tulanj goge kobaq oqe. Oqsij dia Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj osorbej. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lanğ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. ¹¹Qure di Qotei aqa rianğ na tulanj suwantej. Qotei aqa rianğ di tulanj bolequja. A meninğ boledamu bul. A tulanj suwanjosiq meninğ jaspale bulej. Osiqa tulanj jeqilosiq qununğ bulej. ¹²Qure di nanği na dadanğyeb. Dadanğ di tulanj goge koba. Dadanğ di aqa siranğme 12 soqneq. Siranğme jojomq di lanğ anğro 12 nanği tigelesoqneq. Siranğmeq di Israel tamo unğasari nanğo moma utru 12 nanğo ñam nenğrenjonab soqneq. ¹³Dadanğ guta qa di siranğme qalub soqneq. Dadanğ taunğ qa di siranğme qalub soqneq. Dadanğ bebenğ qa di siranğme qalub soqneq. Dadanğ guma qa di siranğme qalub soqneq. ¹⁴Meninğ kokba 12 na dadanğ aqa utru singilateb. Meninğ quraq di tamo 12 Kaja Du na qarinjrnnağ aqa anjam mare mare laqneq qaji nanğo ñam atnab soqneq.

¹⁵Lanğ anğro e anjam merbej qaji a toqonğ bei gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Ojsiqa qure ti qure aqa dadanğ ti dadanğ aqa siranğme ti nanğo ole keretej. ¹⁶Qure aqa par ti ole ti kerekere. Lanğ anğro dena toqonğ di osiqa qure keretej di aqa par ti ole ti goge ti 2,200 kilomita. Qure aqa par ti ole ti goge ti kerekere. ¹⁷Lanğ anğro na qure aqa dadanğ keretej di aqa goge 144 meta. Toqonğ lanğ anğro na ojesoqnej qaji di mandam qaji toqonğ. Kereto dena a na dadanğ keretej.

¹⁸Qure aqa dadanğ di Qotei na meninğ jaspale na gereiyej. Qure di gol na gereiyej. Qure di tulanj rianğosiq qununğ bulej. ¹⁹Meninğ boledamu segi segi na dadanğ aqa utru walatej. Meninğ boledamu namba 1 aqa ñam jaspale. Meninğ namba 2 aqa ñam sapaia. A qenjent. Meninğ namba 3 aqa ñam aget. Meninğ namba 4 aqa ñam emeral. A ñam banğa gesgi bul. ²⁰Meninğ

namba 5 aqa ñam sadonikis. A lentosiq qatej dego. Meniñ namba 6 aqa ñam konilian. A lent. Meniñ namba 7 aqa ñam krisolait. A merient. Meniñ namba 8 aqa ñam beril. A ñam banqa gesgi bul. Meniñ namba 9 aqa ñam topas. A merient. Meniñ namba 10 aqa ñam krisopres. Meniñ namba 11 aqa ñam haiasin. Meniñ namba 12 aqa ñam ametis. A lent. ²¹ Dadanj aqa siranj 12 di meniñ qat kokba 12. Meniñ kokba di kolilei tanu bul. Siranj segi segi di meniñ qat qujai. Qure aqa gam kalil gol na gereiyeb. Gam di tulan jeqilosiq qunun bulej.

²² Qure dia e atra tal bei unosai. Tamo Koba Qotei singila ti unu qaji aqa Kaja Du wo nanqi segi aiyel qure di aqa atra tal. ²³ Qure di sen ti bai ti na suwantosai. Qotei aqa segi rian na qure di suwanteqnu. Kaja Du a segi qure di aqa pulon. ²⁴ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi qure di aqa rian na walweloqnaqab. Mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanqi na nango ñoro bole bole oqnsib qure miligiq osi boqnaqab. ²⁵ Dadanj aqa siranjme kalil waqesqab. Olo kabuesqasai. Bati gaigai waqesqab. Qure dia qolooqnaqasai. Gaigai suwanjo sqas. ²⁶ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi na nango wala ti nango ñoro bole bole ti oqnsib qure koba di miligiq osi boqnaqab. ²⁷ Ariya tamo kumbra uge uge yeqnuq qaji nanqi ti tamo gisan anjam mareqnuq qaji nanqi ti ingi ingi jiga ti kalil qure di miligiq gilqa keresai. Tamo ungasari nango ñam ñambile qa buk miligiq di Qotei na nenqrenyej qaji nanqi segi qure di miligiq gilqa kere. Ñambile qa buk di agi Kaja Du aqa segi buk.

22

Jon a ñambile qa ya ti ñam ti unej

¹ Onaqa lan angro dena e ya bei osorbej. Ya di ñambile qa ya. Ya di tulan rianosiq qunun bulej. Ya di Qotei aqa Kaja Du wo nango awo jaramq dena bosiq qure aqa gam koba dauryosiq sumoqnej. ² Ya qalaq di ñambile qa ñam bei tigelesoqnej. Ñam di bai segi segi gei utru yoqnaqas. Bai bei gei utru bei yqas. Bai bei gei utru bei yqas. Degsim gilsim gei utru 12 yqas. Aqa banqa na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nango ma kobotetnjroqnaqas. ³ Ingi kalil Qotei a uge qa mareqnu qaji nanqi qure dia sqasai.

Qure dia Qotei aqa Kaja Du wo nango awo jaram sqas. Qotei aqa wau tamo nanqi a qa louoqnaqab. ⁴ Osib aqa ulatamu unoqnaqab. A na aqa segi ñam nango lanjaq di nenqrenyim sqas. ⁵ Qure dia ambruqasai. Deqa wanjal qatrentqasai. Sen suwanqasai. Tamo Koba Qotei a segi na tamo ungasari nanqi suwantanjroqnm nanqi bati gaigai mandor kokba sqab.

Yesus a boqujatqas

⁶ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Anjam endi bole kalil. Tamo nanqi qusib marqab, ‘Bole.’ Tamo Koba Qotei na aqa lan angro qarinyoqqa bosiq aqa wau tamo nanqi kumbra urur brantqas qaji di osornjrco. Qotei na aqa medabu o qaji tamo nango are tigeltetnjreq-naqa nanqi aqa anjam palonteqnub. ⁷ Ningi quiy. Yesus a marqo, ‘E nunqoq boqujatqai.’”

Tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam e buk endia nenqrenyonom qaji di dauryqab di nanqi tulan areboleboleinjrqas.

⁸ E Jon. E anjam kalil endi quem. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nenqrenyonom qaji di e unem. Unsinqa lan angro kumbra di osorbej qaji aqa areq di singa pulutosim a binjiyqa laqnamqa a na merbej, ⁹ “Ni e binjibaim! E ni bul. E ni ti ino was agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi ti koba na wau qujai. Tamo ungasari buk endia anjam dauryeqnub qaji nanqi dego iga koba na wau qujai. Deqa ni Qotei segi binjiyoqnime.” ¹⁰ Osiqa merbej, “Qotei aqa anjam ni buk endia nenqrenyonom qaji di tentaim. Kumbra kalil ni ubtosim buk endia nenqrenyonom qaji di brantqa bati jommoq. ¹¹ Deqa unqum. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnuq qaji nanqi olo kumbra uge uge yoqnebe. Tamo ungasari kumbra jigat yeqnuq qaji nanqi olo kumbra jigat yoqnebe. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnuq qaji nanqi olo kumbra bole bole yoqnebe. Tamo ungasari Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryeqnub qaji nanqi olo aqa kumbra boleq di sosib dauryoqnebe.”

¹² Yesus a mareqnu, “Ningi quiy. E urur boqujatqai. Bosiy tamo nango kumbra segi segi pegiyosiy awai enjrqai. ¹³ E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E segi namo qaji. E segi bunu qaji dego. E ingi ingi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum.

¹⁴ “Tamo ungasari nango gara yansonab qatej qaji nanqi tulan areboleboleinjrim sqab. Nanqi ñambile qa ñam gei osib uyqa kere. Nanqi Qotei aqa qure koba dego miligiq gilqa kere. Deqa nanqi areboleboleinjrim sqab. ¹⁵ Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnuq qaji nanqi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanqi oqeq di sqab. Tamo ungasari gumaninjo qaji, quñam qalo qaji, sambala kumbra yo qaji, len ojo qaji, gisan qotei binjinro qaji, gisan kumbra dauryqajqa tulan arearetnjro qaji nanqi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanqi oqeq di sqab. ¹⁶ E Yesus. E na ijo lan angro qarinyonomqa ningi qure qureq di ijo ñam

qa koroeqñub qaji nuñgoq aisiq anjam endi palontosiq mern̄gwo. E Mandor Koba Devit aqa leñ na ñambabem qaji. E Devit aqa An̄gro. Nebeqa burbas bunuj oqeqnu dego kere e degsim minjaleqñum.”

¹⁷ Qotei aqa Mondor wo Kaja Du aqa uña bunuj wo nañgi aiyel na mareqñub, “Yesus, ni aue.” Tamo kalil ijo anjam endi queqñub qaji nañgi marebe, “Yesus, ni aue.” Tamo bei a ya qaryimqa bosim ñambile qa ya osim uyem. Ya di awai saiqoji. Qotei na laña anaiyqas.

Jon a anjam bei singila na marej

¹⁸ E Qotei aqa anjam buk endia nen̄grenyonum. Tamo kalil anjam endi queqñub qaji nañgi e singila na endegsi minjr̄qai. Tamo bei a anjam bei osim Qotei aqa anjam ende ti turtqas di gulbe uge uge kalil e ubtosim buk endia nen̄grenyonum qaji di Qotei na kamba tamo di yqas. ¹⁹ Tamo bei a Qotei aqa anjam e buk endia nen̄grenyonum qaji mutu bei osim taqal waiyqas di Qotei na kamba tamo di taqal waiyimqa a ñambile qa ñam gei osim uyqasai. A Qotei aqa qure koba milligiq gilqasai dego.

²⁰ Tamo a kumbra endi kalil ubtosiq marqo qaji a olo marqo, “Bole, e boqujatqai.”

Anjam endi bole. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²¹ Tamo Koba Yesus a tamo un̄gasari kalil nañgi qa are boleiyeme. Bole.

Anjam Mutu Qudei

Ni qalie bei oqajqa are soqnimqa kiyo gulbe bei inoq di brantimqa kiyo ni Qotei aqa anjam mutu endi sisiy.

¹ Ni Qotei qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Aposel 14:14-17	Aposel 17:22-31	Rom 1:18-23
Rom 11:33-36	1 Korin 8:4-6	Mak 12:29-30
Jon 4:23-24	1 Timoti 1:17	1 Timoti 6:15-16
Hibru 4:13	Hibru 10:30-31	Jems 1:17
1 Pita 1:14-17	1 Jon 1:5	1 Jon 4:7-12, 16
2 Korin 1:3	Jut 24-25	Uli Anjam 4:8-11
Uli Anjam 15:3-4		

² Ni Qotei aqa Niri Yesus Kristus qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Jon 1:1-18	Filipai 2:5-11	Kolosi 1:15-20
Kolosi 2:9-10	Hibru 1:1-14	Rom 1:3-4
2 Korin 4:4-6	Luk 1:26-38	Galesia 4:4-5
Matyu 16:13-17	Jon 5:19-29	Jon 6:35-40
Jon 11:25-27	Jon 14:5-11	Jon 17:1-5
Jon 20:26-31	Aposel 3:13-16	Aposel 4:10-12
1 Jon 2:1-2	1 Jon 5:20	Uli Anjam 19:11-16

³ Ni are qalonum kiyo, “Qotei a e qa are qalosaieqnu.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

1 Jon 4:9-10	Rom 5:8	Jon 3:16
1 Timoti 2:3-6	2 Pita 3:9	

⁴ Ni are qalonum kiyo, “E une saiqoji.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Rom 3:10-12, 23-24	Rom 5:12	Galesia 3:22
1 Jon 1:8-10	Jon 3:18-20, 36	Aposel 17:30-31
Kolosi 3:5-10	Rom 6:23	Galesia 6:7-8
2 Tesalonaika 1:7-9	1 Pita 4:3-5	Uli Anjam 20:11-15

⁵ Ni are qalonum kiyo, “Qotei na ijo une kobotqasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Aposel 5:31	Aposel 10:43	Aposel 26:18
Efesus 1:7	Kolosi 1:13-14	Kolosi 2:13-14
1 Timoti 1:15-16	Hibru 10:17-18	1 Jon 1:8-10

⁶ Ino areqalo qujai agi Yesus Kristus na ni oqajqa. Deqa ni anjam mutu endi sisiy:

Jon 1:12	Jon 3:15-18, 36	Jon 14:6
Jon 20:31	Aposel 4:12	Aposel 16:30-31
Rom 3:20-22	Rom 10:9-10	Galesia 2:16
Efesus 2:8-9		

⁷ Ni qaliesai, ni njambile gaigai sqam kiyo sai kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiy:

Jon 3:1-16	Jon 5:19-29	Jon 11:25-26
Jon 14:6	Jon 17:2-3	Jon 20:31
Rom 8:10-17	2 Korin 5:17	Efesus 2:1-6
Kolosi 2:13	Taitus 3:4-7	1 Jon 5:11-13

⁸ Ni maronum kiyo, “E Qotei pailyoqnqai e?” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 6:5-13	Matyu 7:7-11	Matyu 14:23
Matyu 18:19-20	Mak 1:35	Mak 11:24-25
Luk 5:16	Luk 6:12	Luk 18:1-8
Luk 21:36	Jon 14:13-14	Jon 15:7
Jon 16:23-24	Rom 8:26-27	Rom 12:12
Efesus 6:18	Filipai 4:6-7	Kolosi 4:2
1 Tesalonaika 5:17	1 Timoti 2:1-4, 8	1 Timoti 4:4-5
Hibru 4:16	Hibru 10:19-22	Jems 1:5-8
Jems 4:2-3	Jems 5:13-18	1 Pita 4:7
1 Jon 3:21-22	1 Jon 5:14-15	

⁹ Ni maronum kiyo, “E ingi kiye qa Qotei pailyqai?” Degamqa ni anjam mutu endi sisii:

Luk 11:1-4	Luk 22:32, 39-46	Jon 17:1-26
Aposel 4:24-31	Aposel 16:25	Rom 1:9-10
Rom 10:1-2	Rom 15:30-33	2 Korin 12:7-10
Efesus 1:15-20	Efesus 3:14-21	Efesus 6:19-20
Filipai 1:3-5, 9-11	Kolosi 1:9-12	Kolosi 4:3-4
1 Tesalonaika 3:9-13	2 Tesalonaika 1:11-12	2 Tesalonaika 3:1-2
Hibru 5:7	Hibru 7:25	

¹⁰ Ni gulbe ti jaqatinq ti eqnum kiyo. Degamqa ni anjam mutu endi sisii:

Rom 8:18-25, 28, 35-37	Rom 12:12	2 Korin 1:3-5
2 Korin 4:16-18	Jems 1:2-4	1 Pita 1:3-9
1 Pita 2:19-23	1 Pita 5:8-10	

¹¹ Ni maimimqa ni anjam mutu endi sisii:

Matyu 4:23-25	Matyu 9:35	Matyu 11:2-5
Aposel 3:1-6	Aposel 8:4-8	Aposel 19:11-16
Aposel 28:8-9	1 Korin 12:9, 29-30	2 Korin 12:7-10
1 Timoti 5:23	2 Timoti 4:20	Jems 5:14-15

¹² Ni moiqaqqa ulaosimqa ni anjam mutu endi sisii:

Jon 6:39-40	Jon 11:17-27	Jon 14:1-4
Rom 8:38-39	Rom 14:7-9	1 Korin 15:12-58
2 Korin 5:1-10	Filipai 1:20-24	1 Tesalonaika 4:13-18
Hibru 2:14-15	Uli Anjam 14:13	Uli Anjam 21:1-4
Uli Anjam 22:1-5		

¹³ Ni qalieqajqa, Kristen nanqi kumbra kiye dauryqab? Deqa ni anjam mutu endi sisii:

Jon 13:34-35	Rom 12:9-13	Galesia 5:22-26
Efesus 4:25-32	Kolosi 3:12-17	1 Tesalonaika 5:12-22
Taitus 2:11-14	Jems 3:13-18	2 Pita 1:3-9

¹⁴ Ni qalieqajqa, kumbra bei a uge kiyo bole kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisii:

Rom 1:18-32	1 Korin 6:9-11	Galesia 5:19-21
Efesus 5:3-5	Kolosi 3:5-10	Jems 4:17
1 Pita 4:3	1 Jon 2:15-17	1 Jon 3:4-5

¹⁵ Ni are qalonum kiyo, “E Qotei aqa kumbra dauryqqa keresai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisii:

Jon 14:16-23	1 Korin 10:13	Efesus 3:20-21
Filipai 1:6	Filipai 4:13	Kolosi 1:11-12
1 Tesalonaika 5:23-24	Hibru 13:5-6	1 Jon 5:3-5

¹⁶Ni Kristen unum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqnu. Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:10-12	Mak 13:9-13	Luk 12:4-9
Jon 15:18-21	Jon 16:1-4	Aposel 5:41
Rom 8:35-37	Rom 12:14, 17-21	1 Korin 4:11-13
2 Korin 4:8-12	2 Korin 12:10	Filipai 1:28-29
2 Tesalonaika 1:4-8	2 Timoti 3:10-13	Hibru 10:32-39
Hibru 12:3-4	1 Pita 3:13-17	1 Pita 4:12-19
Uli Anjam 2:10		

¹⁷Ni are qalonum kiyo, “E Kristen tamo qudei nanği ti korooqnqasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 18:19-20	Aposel 2:41-47	Rom 12:4-8
Efesus 1:22-23	Efesus 4:11-16	Kolosi 3:15-17
1 Timoti 4:13	Hibru 10:24-25	

¹⁸Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:12-15	Matyu 18:21-35	Mak 11:25
Luk 17:3-4	Rom 12:17-21	Efesus 4:31-32
Kolosi 3:13		

¹⁹Ni tamo ti uņa ti unum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

1 Korin 7:1-16	Efesus 5:21-33	Kolosi 3:18-19
Taitus 2:3-5	Hibru 13:4	1 Pita 3:1-7
Matyu 5:31-32	Matyu 19:3-9	Luk 16:18
Rom 7:2-3		

²⁰Ni uņa bei kiyo tamo bei kiyo ombla űeiqajqa are soqnimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:27-28	Jon 8:2-11	Rom 13:8-10
1 Korin 6:9-20	Galesia 5:19	Efesus 5:3
Kolosi 3:5-6	1 Tesalonaika 4:1-8	Hibru 13:4
Jut 7		

²¹Ni anğro ti sosimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 6:1-4	Kolosi 3:20-21	1 Timoti 3:4-5
--------------	----------------	----------------

²²Ino ai abu nanği soqñibqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 15:3-6	Efesus 6:1-3	Kolosi 3:20
1 Timoti 5:4-8		

²³Ino was bei a gulbe ti soqñimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 7:12	Matyu 25:31-46	Luk 3:10-11
Luk 6:38	Aposel 11:27-30	1 Korin 10:24
2 Korin 8:1-15	2 Korin 9:1-15	Galesia 6:9-10
Filipai 4:14-19	Hibru 10:24	Hibru 13:1-3, 16
Jems 1:27	Jems 2:15-16	1 Jon 3:16-18

²⁴Ni une bei atqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:13	Matyu 26:41	1 Korin 10:13
Hibru 2:18	Hibru 4:14-16	Jems 1:12-15

25 Ni une bei atonum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Luk 15:11-24	Rom 6:1-23	1 Jon 1:9-2:2
Jems 4:7-10	Uli Anjam 3:19-20	Hibru 12:1-2

26 Ni Satan aqa mondor uge nanji qa ti ulaoqnsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:1-11	Matyu 6:13	Luk 22:31-32
Jon 17:14-19	Rom 16:19-20	1 Korin 16:13
2 Korin 12:7-10	Efesus 3:20-21	Efesus 6:10-18
1 Tesalonaika 3:5-8	2 Tesalonaika 3:3	Jems 4:7-8
1 Pita 5:8-11	1 Jon 4:4	Uli Anjam 12:7-12

27 Ni tamo bei qa minjin oqimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Galesia 5:22-23	Efesus 4:26	Kolosi 3:8, 13
Jems 1:19-20		

28 Ni diqoqnsim ino segi ñam soqtoqnsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:3-12	Matyu 18:1-5	Luk 14:7-11
Luk 18:9-14	Rom 12:16	1 Korin 4:7
2 Korin 10:17-18	Efesus 4:2	Kolosi 3:12-13
Jems 4:6, 13-16	1 Pita 5:5-7	

29 Ni yumal anjam mareqnum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 4:29	Efesus 5:4	Filipai 4:8
Kolosi 3:8	1 Timoti 4:12	Jems 1:26
Jems 3:9-10		

30 Ni gisanj anjam bei marqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Efesus 4:25	Kolosi 3:9	1 Pita 3:10
Jon 8:44	Uli Anjam 21:8	Uli Anjam 22:15

31 Tamo qudei na ni osib nanji koba na ya uge uysib nanariqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 13:13	1 Korin 5:9-11	1 Korin 6:9-10
Galesia 5:19-21	Efesus 5:18	1 Timoti 3:1-3
Taitus 1:7	1 Pita 4:3-5	

32 Ni inji inji koba oqnqajqa are prugmeqnu kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:19-21, 24-34	Luk 12:13-21, 32-34	Aposel 20:35
1 Timoti 6:6-10, 17-19	Hibru 13:5-6	

33 Tamo qudei na ni gisanj qotei nanji qa louqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 4:10	Aposel 17:22-31	1 Korin 5:11
1 Korin 6:9-11	1 Korin 8:1-13	1 Korin 10:1-22
2 Korin 6:14-18	Galesia 5:19-21	1 Tesalonaika 1:9-10
1 Jon 5:21	Uli Anjam 21:8	Uli Anjam 22:15

34 Ni qalieqajqa, “E kumbra kiye ijo gate kokba nanji enjrqai?” Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 22:15-22	Rom 13:1-7	1 Timoti 2:1-4
Taitus 3:1	Hibru 13:17	1 Pita 2:13-17